

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШГОҶИ ДАВЛАТИИ ХУЧАНД БА НОМИ АКАДЕМИК
БОБОҶОН ҒАФУРОВ**

ИЛМ ВА АМНИЯТИ МИЛЛӢ

**(мачмӯаи мақолаҳои конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ,
Хучанд, ДДХ ба номи академик Бобочон Ғафуров,
27 декабри соли 2017)**

**Хучанд
”Нури маърифат”**

*Бо қарори Шӯрои табъу наири
Донишгоҳи давлатии Хучанд
ба номи академик Бобочон Ғафуров
чоп мешавад.*

Илм ва амнияти миллӣ. – Хучанд: Нури маърифат, 2017, 614 сах.

Мухаррири масъул:

**Қўразода Чамшед Ҳабибулло –
доктори илмҳои таърих, профессор**

Ҳайати таҳририя:

Раҳимов А., Сабуров Х., Саидов С. (мураттиб), Мирзоев С.,
Шоҳаҳмадов А., Ҳамробоев Н., Ўзбеков С., Раҳимов И., Қўрғонов З.,
Азизов С., Дўстматова Ш.

Дар ҳама даври замонҳо масъалаи таъмини амнияти давлат ва ҷомеа аз масоили мубрам ва ҳассос маҳсуб мешуд ва ҳазорсолаи сеюм башарият ҷолишҳо ва таҳдидҳои навро ба амният эҳсос карда истодааст. Аз оғози асри XXI низоми тартиботи ҷаҳонӣ ба тағйироти куллии сохторӣ дучор омад, ки он ба нерӯи тоза пайдо кардани иқтисодии иқтисодӣ ва сиёсии як қатор давлатҳо ва иттиҳодияҳои ҳамгироӣ онҳо иртибот дорад.

Аз ин рӯ, масъалаи таъмини амнияти давлатӣ дар шароити имрӯза аҳамияти ҳам илмию назариявӣ ва ҳам сиёсию амалӣ касб кардааст ва афроди равшанфикру дурназарро ба ташвиш андохтааст. Маҷмӯаи мақолоти мазкур дар заминаи маърузаҳои донишмандон ва устодони мактабҳои олии кишвар аз конфронси ҷумҳуриявӣ тахти унвони «Илм ва амнияти миллӣ», ки санаи 27 декабри соли 2017 дар ДДХ ба номи академик Бобочон Ғафуров баргузор гардид фароҳам омадааст. Китоб барои ҳар нафаре ки амният ва беҳатарии кишвару миллатро муқаддам меҳисобад дастури муфид хоҳад буд.

ISBN 978-99975-62-03-6

© Донишгоҳи давлатии Хучанд
ба номи академик Б.Ғафуров

Мо бояд ҳамеша дар назар дошта бошем, ки терроризм ва террористро ба худӣ ва бегона, ашадӣ ва ислоҳгаро ё хубу бад чундо кардан мумкин нест. Баръакс, тавре ки ман борҳо таъкид намуда будам, террорист ватан, дин, мазҳаб ва миллат надорад. Зухуроти терроризм ба суботу амнияти кураи замин хавфу хатари бениҳоят зиёд дорад. Хатарҳои замони муосир моро водор месозанд, ки ба масъалаи таъмини амният диққати аввалиндараҷа диҳем.

Аз Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон,
22 декабри соли 2017.

ЯТИМОВ САЙМУМИН,

*доктори илмҳои сиёсатишinosӣ, профессор,
Раиси Кумитаи давлатии амнияти миллии
Ҷумҳурии Тоҷикистон*

ҲАҚИҚАТИ ИЛМӢ ВА АМНИЯТИ МИЛӢ

Аз лиҳози сиёсӣ истилоҳи "амният" муродифи калимаи "давлат" аст ва баръакс. Аввалин тасаввурот оиди ниёзи одам, ҷамъият ба мавҷудияти муҳимтарин ва гарантарин ҷузъи системаи сиёсӣ таҳти номи "давлат", зарурати таъмини амнияти ҳуди инсон ва ҷомеаро дар назар дорад. Ба ҳамин хотир, "Давлате, ки амнияти ҳешро таъмин карда наметавонад, гайримаҷоз" (Томас Гоббс) эълон гаштааст.

"Кишвар" ва "мамлакат" синонимҳои муваффақи истилоҳи "давлат" мебошанд. Аммо аз лиҳози ҳуқуқӣ баробарвазн буда наметавонанд. "Давлат" мафҳуми юридикӣ аст. Истилоҳоти аввалан номбаршуда ишора ба ҷанбаи ҷуғрофиёӣанд. Кишвар, мамлакат метавонад бошад. Аммо давлат набошад. Мансубияти ҳокимияти сиёсӣ дар давлат тибқи конституция муайян карда мешавад. Он тақсимнашаванда аст. Ягон гуруҳ, ҳаракати сиёсӣ, ташкилоти ҷамъиятӣ дигар ин ҳуқуқ ва масъулиятро надорад. Дар таърифи классикии давлат унсурҳои асосӣ – миллат ва миллатҳо, қаламрав, ташкилоти сиёсӣ, пайдору мустаҳкам будани қонун, ҳуқуқ ва имконоти қонунии ҳокимияти сиёсӣ оид ба истифодаи меъёрҳои ҳуқуқӣ дар ҳудуди ин воҳиди сиёсӣ муайян карда шудаанд. Панҷ ҷузъи (нишонаи) давлат, ки номбар гардид, дар маҷмӯъ маънои таъмини амнияти шахс, ҷомеа ва ҳуди давлатро дорад. Ҳамин тариқ, давлат падидаи осмонӣ ё тухфа нест. Заминӣ аст. Дар асоси қонуниятҳои ҳоси раванди ҳодисаҳои ҷамъиятӣ пайдо гаштааст. Аз ҷиҳати назариявӣ ва илмӣ арзи вучуд мекунад.

Таърихи давлат, таърихи таъмини амнияти он аст. Ин ду мафҳум, тарзе ки хотиррасон гардид, якдигарро аз лиҳози мантиқи сиёсӣ ва натиҷаи он – ҳуқуқӣ пурра мегардонад.

Тафсири пайдоиш ва рушди амният, ҳамчун муҳимтарин унсури давлат, дар асоси қонуниятҳои инкишофи ҷамъият заминаҳои илмӣ - назариявӣ дорад. Ҳарчанд эътироф бояд кард, ки дар бораи пайдоиши давлат фарзияҳои гуногун мавҷуданд. Ин падидаро тавассути паҳн кардани тасаввурот, консепсия ва назарияҳо, ашхос, гуруҳ, ҳизб, ҳаракат ва қишрҳои муайяни сиёсӣ дар олам ва минтақа "соҳибӣ" карданӣ мешаванд. Ба он тобиши сирф идеологӣ медиҳанд. Аммо чунин тарзи ҷаҳонбинӣ ва амалия ҳам мисли истилоҳоти "давлат" ва "амният" ниёз ба тафсири илмӣ дорад.

Истилоҳоти "дониш" ва "илм" дар қавмияти ниҳоят эътиқод-мандонаи семантикианд. Лекин як чиз нестанд. Донишҳо метавонанд рӯзмарра, омӣ, идеологӣ, эътиқодӣ ва монанди инҳо бошанд. Илмӣ набошанд. Аммо барои тафсири система, структура ва функсияи давлату

амният, зарурати тавзеҳи он аз мавқеи шакли шуури ҷамъияти муҳим аст, ки охири қудрати шарҳи қонуниятҳои рушди ҷомеа ро дошта бошад. Ҳамзамон, ин қонуният на дар асоси афсона, мифология, теология, балки дар ҷараёни ҳаёти ҷаҳонӣ, таҷрибаи дақиқи дар амалия санҷидашудаи худӣ Инсон ошкор ва тасдиқ гардида бошад. Ва ин донишро бояд ҳамеша дар ҳолати рушди бемайлон барои манфиатҳои заминии худӣ Одам хизмат намоянд.

Албатта, назарияи эътиқодии ғайбӣ оид ба пайдоиши давлат ва амният низ вуҷуд дорад. Ба хоҳири ин ақида, ҳар рӯз садҳо, ҳазорҳо нафар ҷони худро қурбон мекунад. Бегуноҳон ҳалок мегарданд. Мардум беҳонумон мешавад. Ҷунин назария ҳам беасос нест. Он падидаи онтологӣ ва тавлидкардаи ҳадафҳои заминӣ аст. На осмонӣ. Ба хоҳири манфиат доштан дар сохтани давлати мувофиқ, ҳеле осон асоснок кардан ва нигоҳ доштани қудрати сиёсӣ - ҳокимият ва, албатта, истифода намудан аз он аст. На бештар аз ин.

Вазъи имрӯзаи олам, минтақа мураккаб аст. Масъалаи асли - таъмини амнияти шахс, ҷомеа ва худӣ давлат мебошад. Дар маркази баҳс масъалаи ҳифзи сулҳу субот ва амният меистад. Ин мавзӯи дараҷаи аввал маҳсуб мегардад. Ҳар нафаре, ки қудрати фикри солимо ро дорад, намехоҳад "ҷеҳра ба ғиря бишӯяд ва оҳанги рақс аз оҳу нола бичӯяд" (Ҳофиз). Ҳамзамон маълум аст, посух ба ин асрор қорест на осон. Муҳим ба назар мерасад, ки дар дараҷаи муқаддимаӣ баъзе масъалаҳои амниятӣ аз нигоҳи назарияӣ мавриди баҳс қарор гиранд.

Давлат ва амният

Амнияти давлат мафҳуми системаӣ мебошад. Он аз ячӯйкаи оддӣ давлат оғоз ва дар олитарин муассисаҳои давлатӣ ба тарзи принсипиалӣ таҷассум меёбад. Муҳтавои ин масъала дар Қонуни асосии ҳар кишвар сабт гаштааст. Тибқи он дар давлат нафар, муассиса, қорхонае вуҷуд надорад, ки амали вай берун аз манфиатҳои таъмини амнияти давлат мавриди назар гирифта шавад. Субъектҳои дорои ҳуқуқ, ҳамзамон, вазифаҳои муайян дар самти таъмини амнияти давлатро доранд. Давлат дар натиҷаи таҳлили дараҷаи самаранокии шаклҳои гуногуни ҳокимият, аз ҷумла бисёрҳокимиятӣ, муҳимтар аз он, дар асоси раванди қонуниятҳои инкишофи ҷомеа ба вуҷуд омадааст. Он воситаи асосии муташаккилии раҳбарии ҷомеа мебошад. Тавассути он дастгоҳи идорӣ иҷрои вазифаҳои дар наздаш гузошташударо таъмин мекунад. Ба тарзи дигар, давлат қувваи марказонидашудаи ҷомеа маҳсуб мегардад. Дар асоси маҷмӯи меъёрҳои ҳуқуқие, ки ҷомеа ва худӣ давлат зарур медонад, арзи ҳастӣ менамояд.

То замоне ки давлат – гарантарин ҷузъи системаи сиёсии ҷомеа, миллат ва миллатҳо вуҷуд дорад, тақрибан ба ҳамин андоза (қиматнокӣ, арзишмандӣ, баробарвазнӣ) барои фалаҷ қардан, аз фаъолият боз мондан ва оқибат нест қардани он хатарҳо мавҷуданд. Ин таҳдидҳо яқинан, дар як сатҳ, бетағйир ва мутлақ буда наметавонанд.

Агар ба хотири барпо кардани давлат чӣ қадар ҷоннисориҳо шуда бошад, барои ҳифз кардан, дар амну осудагӣ ва рушду тараққӣ нигоҳ доштани давлат, сарфи на камтар аз он зарур аст. Фаъолияти ҳаррӯзаи Пешвои муаззами миллати тоҷик нишонгар ва намунаи олии ҳамин гуна муносибат ба тақдирӣ имрӯзу ояндаи давлати миллии мо мебошад.

Хатарҳое, ки зидди осудагии як миллат, барои ба гирдоби бало андохтани он тарҳрезӣ мешаванд, зухуроти тасодуфӣ ё бетартибона нестанд. Дар асоси нақшаҳои муайян коркардшуда, аз ҷумла, таҷрибаи ҳадамоти махсуси давлатҳои манфиатдор ва амалияи дастандаркорони ҳамин гуна аъмол дар минтақа ва ҷаҳон роҳандозӣ мегарданд. Эътироф бояд кард, ки таҳрибкорӣ, ноором сохтани як давлат, бесаранҷом, бесарусомон кардани як миллат вобаста ба тақдир ё чизи тасодуфӣ нест. Илм аст. Терроризм, экстремизм, дигар намуди таҳрибкорӣ ба муқобили ҳар қадом субъекти муносиботи байналхалқӣ, давоми сиёсати хориҷии кишвари муайян бо роҳ, усул ва методҳои дигар мебошад. Дар он маҷмӯи имконоти давлати ташаббускор, пеш аз ҳама, захираҳои ақлонӣ ва амалии он истифода мешаванд. Бе донишҷӯи моҳият (ҷавҳар)-и чунин таҳрибкорӣ, ғаразҳои аслии аъмоли душман, раванд ва қонуниятҳои он, мубориза бо чунин зухурот номумкин аст. Дар муқобили доноӣ ва амалкарди бадхоҳон, фақат тавассути таъҷиб кардан ба илм, маърифат, усули шинохти аъмоли зиддимиллӣ, ҳушёриву зиракии сиёсӣ ва истодагариҳои мақсаднок ғолиб омада метавон.

Ҳақиқати илмӣ ва амнияти миллӣ

Тавре ки хотиррасон гардид, масъалаи таъмини амнияти миллӣ хусусияти сирф соҳавӣ, идорӣ надорад. Он умдатарин масъулият дар назди системаи ягонаи сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, идеологӣ, динӣ ва монанди инҳо мебошад. Мафҳуми шахшудамонда, бетағйир, мавҳум нест. Чизи воқеӣ, материалӣ дар вақт ва фазо мавҷудбуда аст. Реалияти объективӣ дар шуури инсон чун падидаи зинда ҳама вақт дар тағйир, ивазшавӣ, ҳаракат, зиддиятҳо, ҳамзамон ҳаллу фасли он қарор дорад. То замоне ки давлат, ҷомеа вучуд дорад, ин ҷараён зина ба зина тақрор мешавад. Раванди таъмини амнияти давлат, миллат дар ҳолати зудтағйирёбандаи фазои минтақавӣ ва олам сурат мегирад. Онро доимо, аз нигоҳи илмӣ ба тарзи системавӣ наомӯхтан, сарфи назар кардан, бо ҷузъиёт ба инобат нагирифтани амнияти миллиро ҷиддан зерӣ суол мебарад. "Дароздастии кӯтаҳостинҳоро" (Ҳофиз) зиёд мекунад. Диалектика ҳамчун назария ва методология беш аз се ҳазор сол пеш пайдо шудааст. Таҷрибаи инсонӣ онро собит намудааст. Ин падидаи назариявӣ ва илмӣ дар давраҳои гуногуни таърих вобаста ба иштибоҳи мақсаднок ва ғайримақсадноки одам борҳо таҳриф шудааст. Аммо аз чунин бархӯрд ҷавҳари назарияи илмӣ зарар надидааст. Нигоҳҳо, таҳлилҳо, ҳулосаҳо осебпазир шудаанд. Ҳамчун натиҷа, тасмимгирҳо зарар дидаанд.

Асоси диалектикаро аксиомаи қонуниятҳои рушди табиат, ҷамъият ва назарияи шинохти ҳақиқати реалӣ, таълимот дар бораи зиддиятҳои

хаматарафа ва пурра дар рушди таърихӣ ташкил мекунад. Тибқи он, падидаҳои "ДОИШ", "ал-Қоида", "ҲНИТ", "Ваҳҳобия", "Салафия", "Ҳизб-ут-Таҳрир" ва монанди ин ҷараёнҳои террористиву зиддимиллӣ қатъан ҷизҳои нав нестанд. Ин гуна ҳаракатҳо дар таърихи инсоният ҳазорҳо сол вучуд доштанд. Вучуд доранд. Вучуд хоҳанд дошт. Дар шаклҳои дигар. Дар асоси ақидаҳои дигар (динӣ ва ғайридинӣ). Бо пуштибонҳои дигар. Бо истифода аз маблағҳои дигар. Бо номҳои дигар. Бо чехраҳои дигар.

Аз нигоҳи таҳлил, таърихи миллатҳо, асосан, таърихи зиддиятҳо. Таърихи ҷангҳо. Таърихи муборизаҳо. Аз ин ҷоқия набояд сохт. Ин мушкили моро осон намекунад. Онҳоро ҷиддан бояд омӯхт. Аз нигоҳи илмӣ ҳамчун падидаи воқеӣ нигоҳ карда, зарур аст системаи таъмини амниятро тарзе пешгӯӣ, тарҳрезӣ ва амалӣ намуд, ки аз "гарди хоки нагуни фалак" ва "тӯфони Нуҳи набӣ" (Ҳофиз) ба миллат осеб натавонанд расонидан.

Таҳлил, баррасӣ ва арзёбии вазъи ҳаётан муҳим барои таъмини амнияти миллат дар шароити кунунӣ илмро ба қувваи истехсолкунанда мубаддал мекунад. Он воситаи муҳимми шинохти воқеият ва сабаби аслии андешидани ҷораҳои пешгирикунанда мегардад.

Мақсади ҳама гуна назарияҳо, аз ҷумла донишҳои илмӣ дар соҳаи таъмини амният иборат аз он аст, ки тавассути ин шакли шуур маълумоти баробар бо воқеият дастрас гардад. Зеро ки "дар назди илм мундариҷаи бой маҳфуз аст. Он дар тӯли асрҳо, ҳазорсолаҳо барои дарки воқеият зам гардидааст. Ин донишҳо барои мо қизи фаромӯшшуданӣ, гузашта нестанд. Онҳо ғизо барои хотираи мо мебошанд. Барои тезфаҳмӣ. Тозаандешӣ. Ҳамчун илме, ки рӯҳи моро дар самти пайдо намудани ҳақиқат қонё мегардонад" (Ф. Гегел. Наука логики. - М., 1975, с. 69).

Бадбахтии муҳолифони манфиатҳои миллии мо иборат аз он аст, ки онҳо "ҳақиқат"-и худро доранд. Дурусттар ифода гардад, "ҳақиқат"-е, ки тавассути "хайрия", "грант", пулу моли аҷнабиён дар майнаи онҳо ҷо кунонида шудааст. "Табари тез"-и ҳақиқати илмиро, ки принципи асосии он ҳаракат аз надонистан ба донистанҳо, чунин "намад" мувоҷеҳ ба кундӣ мекунад.

Меъёри асосии имтиҳони ҳақиқати илмӣ – таҷриба, амали инсонӣ аст. Дар айни ҳол, раванди миллатофаринӣ ва давлатсозии тоҷикон дар назар дошта мешавад.

Муҳимтарин вазифаи мантиқ – муайян кардани муносибати тафаккури инсон ба воқеият, ба ҳақиқат мебошад. Дар баробари ҳақиқати илмӣ системаи таъмини амнияти миллӣ қизб, дурӯғ таҳрифи воқеияти таърихро ҷиддан мадди назар мегирад. Кӯшиш мекунад субъекти асли ва мақсаднокии таҳрифи таҷрибаи гузашта ва воқеияти имрӯзаро муайян кунад. Маҳсусан, агар он ҳодисот мансуб ба таъмини амнияти миллӣ бошад. Илм дар ин самт корро осон мекунад. Чунки тафсир ва бо далелҳо собит кардани дурӯғ аз муҳимтарин вазифаҳои илм аст. "Дурӯғ метавонад, воқеаи фикр карда баровардашудае бошад, ки

вучуд надоштааст. Ҳамчунон, бошууроно пинҳон кардани он чизе аст, ки вучуд дошт" (3, с. 321). Аз тарафи дигар, аз ин ҷиҳат баҳо додан ва ошкор кардани "фаъолияти" ононе, ки ба китобҳои муқаддас савганд меҳӯранд, осонтар мегардад.

Баҳодихӣ, хулосабарорӣ, муайян кардани муносибат ба рӯйдодҳои олам, рафтор ва амали инсон баробар ба дониш, таҷриба ва малакаи ўст. На бештар аз он.

Таҳлили "нутқи хатгӣ ва даҳонӣ"-и ашхоси муайяни мавриди назар тавассути васоити электронӣ, ки аз дуриҳои дур гоҳ-гоҳе "доди ватанхоӣ" мезананд, мисоли ҳамин тасаввуроти сода, омиёна нисбат ба миллат, давлат, давлатсозӣ ва давлатдорӣ мебошад. Онҳо ин корро сахл шуморидаанд. Меҳоҳанд ба ҳар қимате ба он даст дошта бошанд, бо тақдири миллат бозӣ кунанд. Чуноне ки боре кардаанд. Аммо пуштибонон, басаҳнагузорандагон, коргардонони онҳо доноанд. Барои манфиатҳои худашон. Устодона, ҳадафмандона, таҳассусмандона кор мекунанд, ки нияти хешро тавассути "ватандорон" амалӣ кунанд. Нақшаҳои террористиро ҳам. Аз лиҳози илмӣ, дар чунин ҳолат субъекти фаъол - дастандаркорон; объекти истифода - бадомафтадагон; муҳит - ба инобат гирифтани вазъи дохилии мамлакат - сарфи раҳгумзадагон; сабаб - каммаърифатӣ, ноогоҳӣ, рӯҳияи бегонапарастӣ, ифротгароӣ, дурӯягӣ, адами масъулият назди Ватану Миллат; оқибат - эҳтимолияти сар задани фочиаи миллӣ.

Дар таърихи миллатҳо ин таҷриба (формула, нақша, монандиҳо) миллионҳо бор такрор шудааст. Дар дидгоҳи зикргардида ягон чизи нав нест. "Ҳар миллат ҳамон қадар хушбахт аст, ки ба он мувофиқ ва сазовор бошад. Меъмори тақдири миллат, худи миллат аст" (А. Линколн, президенти ИМА, солҳои 1860-1865). Онон, ки ба дасти бегонагон об мерезанд, донанд, ки "дур аст сари об аз ин бодия, хуш дор, то гӯли биёбон нафиребад ба саробат" (Ҳофиз).

Ҳамзамон, дар муқобили таҳрибкориҳои бадҳоҳони миллат, воқеияти дохили мамлакатро низ бояд мадди назар гирифт. Намунаҳои ҳақиқатан ватандӯстона ва миллатпарастонаи онро минбаъд ҳам қувват бахшид. Оид ба арҷгузориҳои масъала аз муҳимтарин категорияи фалсафии сабаб - оқибат дар лаҳзаҳои барои таъмини амнияти миллӣ ҳассос истифода кард.

Маълум аст, ки ин категория (сабаб - оқибат) дар давраи муайяни таърихӣ воқеиятро инъикос мекунад. Натиҷаи омилҳои ҳалқунандаро ба намоиш мегузорад. Нақши фаъоли инсонро дар ҳалли мушкилоти бамиёномада нишон медиҳад. Барои мисол, яке аз сабабҳои аслии барқосо хунсо кардани гурӯҳи террористи Назарзода (воқеаҳои 04-уми сентябри соли 2015), рӯҳияи баланди ватандӯстонаи кормандони сохторҳои махсус, ҳамчунон сарбозони оддии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Омили ниҳоят муҳим, рафтори ватанпарастонаи аҳолии ноҳияҳои атрофи пойтахти кишвар махсуб мегардад, ки ба по хестанд. Бидуни силоҳ аз меҳани худ ҳимоят карданд. Шахсан ҷинойткорони даргузрезро кофтуков, дастгир ва ба ҳукумат

таслим намуданд. Дар ин ҳолат категорияи сабаб ва оқибат тавассути қонуниятҳои шаклгирифтаистодаи раванди миллатсозӣ ва давлатсозӣ дар Ватани азизи мо ҳубтар шинохта мешавад.

Ин аз як тараф. Аз тарафи дигар, чунин далериву шуҷоати мардуми одӣ, зухуроти қонуниятҳои таърихӣ - баёнгарии орзуи миллат барои ҳифзи истиқлолият, дар шакли пешгирии аъмоли дастае буд, ки аз ҷониби аҷнабиён пуштибонӣ мегашт. "Моҳияти масъала - як шудани манфиати амниятӣ давлатӣ бо амниятҳои миллӣ мебошад" (М. Давлатов).

Дар пайваستاгӣ бо ҳамин мисол, фикри олими бузург, ки зикраш дар огози ин қисмати мақола рафт, муҳим ба назар мерасад: «Ҳақиқат, яъне расидан ба воқеият то дараҷаи аслияти он аст». Агар касе муносибати миллати тоҷикро нисбат ба мафҳумҳои «Ватан», «Истиқлолият», «Ваҳдати миллӣ» меҷӯяд фаҳмад, мисоли боло ҳамагӣ як далели исботи он аст.

Илм: информатсия ва амният

Яке аз мафҳумҳои, ки аз дунёи қадим то ба имрӯз моҳияти семантикии он тағйир наёфтааст, "информатсия" мебошад. Он аз калимаи informatio-и латинӣ гирифта шудааст. Тули зиёда аз ду ҳазор сол ба маънои шарҳ, тафсир, фаҳмонидан истифода мегардад. Дар маъруфтани лугати тафсирии С. Ожегов низ, ки дар замонҳои мо чандин маротиба бознашр шудааст, ба ҳамин маъно истифода бурдани ин истилоҳ тасдиқ мегардад.

Дар тамоми соҳаи информатсия чӯзи ҳаётан муҳимми фаъолият ба ҳисоб меравад. Ҳарф сари маълумоти ба талаботи иҷтимоӣ посухгӯянда аст. Ҳангоми истифодаи истилоҳи "информатсия" ("маълумот", на "хабар"), маҳз ҳамин талабот ба инобат гирифта мешавад.

Асоси фаъолияти илмиро низ маълумот дар бар мегирад. Маълум аст, ки метод ва методологияи гирифтани маълумоти илмӣ хусусиятҳои универсалӣ ва соҳавӣ доранд. Хусусиятҳои умумии метод - тарз, роҳ, усул ва воситаҳои тадқиқоти илмӣ - расидан ба ҳақиқати илмӣ, ки аз "субъект, инсон ва инсоният вобастагӣ надошта бошад", шартҳои муҳим нисбат ба маълумоти илмӣ аст.

Маъруфтани олим - файласуф, иқтисоддон, таҳлилгар ва назариётчи асри XIX, ки таълимоти ӯ ба раванди тафаккури инсоният таъсири бевосита расонидааст, таъкид месозад: "На танҳо натиҷаи тадқиқот, балки роҳе, ки ба он мебарад, бояд ҳақиқӣ бошад. Тадқиқоти ҳақиқат ҳудаш бояд ҳақиқӣ бошад".

Агар сухан дар бораи маълумот ба ҳар маъно, ки равад ва мақсад аз он дар ҷараёни муносибатҳои ҷамъиятӣ - илм, фаъолияти иҷтимоӣ, фаврӣ, тафтишотӣ таъсиргузори бошад, меъёри асли набояд камтар аз ҳамин талабот (ҳақиқӣ будан) дар назар дошта шавад.

Маълумот (информатсия) вазро инъикос мекунад. Ҳолати субъектро дар муҳити атроф муайян месозад. Ҷобачогузориҳои объекти омӯзиш, ҳолати материалӣ, физикӣ ва табиӣ онро дар маъраи мегузорад. Барои таҳлили вазъ ҳулосаи баробар ба воқеиятро муҳайё

мекунад. Барои қабули қарори дуруст шароит фароҳам меорад. Вобаста ба пайдарҳамии истифодаи маълумот, дар илм ҳам онро ба ду қисмат ҷудо мекунад: рӯзмарра – он чизе, ки ҳамакнун, имрӯз бояд мавриди истифода қарор бигирад. Дуюм, захиравӣ – маълумоте, ки амалӣ кардани он ниёз ба вақт, соат ва лаҳзаи муносиб дорад.

Дар мавриди муносибат ба сарчашмаи иттилооте, ки барои илм хизмат мекунад, академик И.Д. Ковалченко менависад: "Дар маркази диққат масъалаи моҳияти сарчашмаҳо, ҳамчун дорандаи маълумот... оид ба табиати иҷтимоӣ, имконоти информативии он, муносиботи объективӣ ва субъективӣ, баробарвазн будани маълумот ба воқеият... коркард ва таҳлили он суҳан меравад" (4, с. 121).

Дар бораи назарияи маълумот баҳсҳо идома доранд. Аммо қонуниятҳо ва хусусиятҳои аслии он то ҳадди имкон муайян шудаанд. Асоси маълумотро назарияи инъикос ташкил медиҳад. Тибқи он, шури инсон ба тарзи субъективӣ реалияти объективиро таҷассум менамояд. Дар ҳамин асос, муносиботи хешро ба табиат, ҷамъият, ҷаҳонбинӣ, арзишҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, ҳуқуқӣ, динӣ ва ғайра мушаххас месозад. Бо ангезаи дақиқ, бошуурона ва ё бешуурона аз худ амалҳои содир менамояд, ки дар замон ва макони муайян ба вуқӯъ мепайвандад. Аз рафтори худ нишона боқӣ мемонад. "Ҳамин тариқ, информатсия гуфта, натиҷаи хусусияти материяро оид ба инъикоси як объект бар объекти дигар дар шаклҳои тағйирёфта ва ҳамчун натиҷаи муносибот номидан мумкин аст" (4, с. 121).

Муаллифи ин сатрҳо мушкили дарки мафҳумоти зикргардидаро аз ҷониби хонандае, ки ба масъала зиёд ошно нест, эҳсос мекунад. Ба тарзи дигар, иброн кардани матлаб боз ҳам нофаҳмотар ба назар мерасад. Аммо кӯшиши одии тафсири истилоҳи "информатсия" аз он иборат аст, ки маълумот натиҷаи амали ғайрӣ ё ғайриғайрӣ (айни замон инсон) мебошад, ки ҳангоми бархӯрд, муносибат бо дигар предмет (шахс, ҷамъият, табиат) зухур меёбад. Ҳамин тариқ, маълумот муҳимтарин ҷузъи ғайрӣ инсонро дар бар мегирад. Ҳамзамон, хотиррасон бояд кард: маълумоте, ки ба талаботи иҷтимоӣ посухгӯ аст, асос барои самтгирӣ, қабули қарор, танзими система, структура ва таъмини функцияҳои муайян сабаб мегардад, дар ҷаҳорҷӯби "информатсия" мадди назар гирифта мешавад.

Маҳз ба ҳамин хотир, талабот ба информатсия як чизи одӣ дар дараҷаи фаҳм ва муносибати омиёна буда наметавонад.

Маълумот қудрати майнаи инсонро оиди аз ахбори дар муҳити мавҷудбуда гирифта тавонистани чизе, ки номуайяниҳоро аз байн бибарад, дар назар дорад (ниг.: 5).

Он чизе, ки дар дараҷаи аввалия аст, ниёзи ҷиддӣ ба бозсанҷӣ дорад, ҳамзамон шубҳа, номуайяниҳоро тавлид мекунад, хабар ном дорад. На информатсия. Онро наметавон "маълумот - донисташуда, мафҳум; аён, ошкор" (6, с. 664) номид. Олими номбурда ишора ба он мекунад, ки хабар дар фазо, дар муҳит зиёд аст. Ҷамъ кардани он хунара нест. Ақли зиёдро ҳам талаб намекунад. К. Шеннон онро "The tongue and

ear's gymnastics and opposite" (гимнастикаи забону гӯш ва баръакс) ном мебарад. Маҳз ба хотири ифодаи номуайянии хабар, ки онро бо синонимҳои вазнинтар метавон ном бурд, истилоҳи "энтропия" қабул гаштааст. Барои мисол, агар доштани маълумот дар доираи "эҳтимолият" баробар ба 1 бошад, коэффитсиенти ростӣ (ҳақиқат) дар доираи "энтропия" ба 0 баробар аст.

Аз нигоҳи назарияи илмӣ "хабар" аз "маълумот" ба тарзи принципиалӣ фарқ мекунад. Барои он ки "Роҳбарӣ кардан, истифода бурдани маълумот (информатсия)-ро дар назар дорад", на хабарро (ниг.: 3, с. 211).

Аммо таъмини амнияти миллӣ байни ҳама доништанҳо (донишҳо), қатъан ба тасаввурот, донишҳои илмӣ ниёз дорад. На ба дониш, назария ва тасаввуроти дигар.

Бе донишҳои илмӣ таъмини амнияти миллӣ ғайриимкон аст. Бе онҳо (донишҳои илмӣ) ба осонӣ метавон мафтуну пойбанди овозаҳо, суханҳои бофта, беасос, ғаразнок, айбҷӯии бедалели хатарнок, хурофот гашт.

Аммо на ба таъмини амнияти миллӣ. Масъулиятнокӣ нисбати маълумоти касбӣ (информатсионӣ), бояд корманди амнияти миллиро аз ашҳос ва амалҳосе, ки тибқи меъёрҳои дар қонун нишондодашуда мавриди тавачҷуҳи ӯ қарор мегиранд, фарқ кунонад. Модоме ки чавҳари фаъолиятро дар ин самт таъмини амнияти давлати миллӣ ташкил мекунад, тасаввурот бояд зиёдтар аз дараҷаи фаҳми масъалаҳои фаврӣ ва ҳуқуқӣ бошад. Донишҳои илмӣ дар ин самт ҷоё оғоз мешаванд, ки дар маҷмӯи далел, равандҳои ба амнияти миллӣ хатарнок, дар миқёси миллӣ, минтақавӣ ва олам қонуниятҳои шаклгирии таҳдидҳо муайян ва дар ҷаҳорҷӯби се ҷузъиёти номбаршуда ҳулосаҳои дақиқ бароварда шаванд. Дар ин асос, кӯшиши пешгӯӣ ва муҳимтар аз ҳама, пешгирии хатарҳо таъйин гардад. Зеро дар системаи таъмини амнияти миллӣ ин се раванд наметавонанд ҷудо аз якдигар бошанд.

Хусусияти фарқкунандаи ҳама гуна донишҳои илмӣ, аз ҷумла оид ба таъмини амнияти миллӣ, аз назарияе иборат аст, ки тибқи он концепсия, роҳ, усул ва ахиран эътиқоди таъмини амният то кадом андоза ҷанбаи амалӣ дорад. Яъне раванд, хатар ё таҳдидҳое, ки миллат аз онҳо бояд ҳифз карда шавад, дар таърихи миллат буданд ё не? Онҳо дар гузашта ва шароити муосир, дар тақдири давлатдорӣ мо ва ба ҳамин монанд зухурот дар дигар мамлакатҳои мусулмоннишин чӣ нақше бозиданд? Аниқтараш чӣ фоҷиае ба бор оварданд?

Бояд ба инобат гирифт, ки андеша, фикрронӣ, назария ва дарки ҳастӣ дар шаклгирии маълумоти илмӣ ҷузъиёти муҳим ҳастанд. Назарияе, ки дар равандҳои муҳими таъмини амнияти миллӣ дар таҷриба санҷида шуда, маҳз тавассути он миллат ба сулҳу субот ва кишвар ба рушду нумӯ расидааст, на танҳо маълумоти илмӣ, балки мояи ифтихор ва ҳимояи он сазовор ба ҷоннисориҳост.

Геополитика: манфиат ва амният

Муҳимтарин вазифаи илм тавассути инфрасохтори махсус - назария, таҳлили таҷриба, озмоиш, бозсанчиҳо ва истифодаи дурусти истилоҳот, расидан ба дарки моҳияти масъала мебошад. Дигар роҳи гирифтани маълумоти дорой аҳаммияти иҷтимоӣ аз имкон берун аст. Категорияҳои фалсафие, ки дар ин ҷода - шинохти асли масъала, махсусан, дар самти ҳимояи манфиатҳои миллӣ ба кор меояд, "моҳият ва зухурот" аст. Он на танҳо барои мутахассисони соҳаи илм, кормандони самтҳои идеологӣ, таълиму тарбия, балки барои ҳар нафаре меҳонад фаҳмад, ки ҳама гуна шиорҳо, даъватҳо, гуфторҳо, рафторҳо, тафсири ин ё он масъала, сарфи назар аз "намуди зоҳирӣ", "рангу бор", ҷолиб будан, ҷӣ маъно дорад, манфиати кадом гурӯҳро ҳимоя мекунад, ниҳоят муҳим аст. Ҳатто барои нафароне, ки дар муқобили Ватани аҷдодӣ ва манфиатҳои миллии хеш, худро дар ҳар қолаб ба намоиш гузоштанианд. Тафсири пурраи категорияҳои номбурда вазифаи ин мақола нест. Фақат ёдовар шудани ҳастем, ки моҳиятро дарк кардан - расидан ба умқи масъала, ба асл, ба ҷавҳар, ба решаи масъала аст. "Аммо то вақте ки инсон ба ақидаи шахшудамондааш эътиқод дорад, дар ниҳодаш бо ҳамон афкори фарсуда мемонад. Ислоҳнопазирии эшон моҳиятан ногузир хоҳад буд" (7, с. 81).

Вазъи имрӯзаи иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ, сулҳу суботи Тоҷикистон - воқеият аст. Барои имрӯз. Барои таърих. Онро инкор кардан мумкин нест. "Имрӯза (ҳоло, ҳозир, айни замон - С.Я.) "моҳият" - ҷавҳари ҳақиқат аст" (7, с. 146).

Ин воқеият, сарфи назар аз баъзе норасоӣҳои объективӣ, дар вазъи ниҳоят мушкил ва ҳассоси таърихӣ, геополитикӣ, боиси ифтихор аст. Моҳият ҳамин аст. Инъикос ва тафсири чунин воқеият дар майнаи инсон вобаста ба дараҷаи фаҳм, идрок, донишҳо, таҷриба, масъулият, инсоф ва албатта, сифати шахсияти ӯст. Дар ҳар шакл воқунишҳо бевосита нисбат ба моҳият (воқеият), зухурот ном дорад.

Масъала ниҳоят доманадор аст. Лекин барои ҳарчи кӯтоҳ кардани сухан дар доираи дарки пурраи "моҳият ва зухурот" ин нуктаро хотирнишон бояд сохт: истилоҳоти "ҷиҳод", "мубориза ба хоҳири исломи но", "сохтани давлати исломӣ", "шаҳид гаштан дар роҳи ислом", "мубориза бо куффор", "пуштибонӣ аз ислом дар рӯи олам" ва монанди инҳо, ки имрӯз аз номи бозигарони геополитикии сатҳҳои гуногун, хизбу ҳаракатҳои террористӣ, пуштибонони онҳо садо медиҳанд, ба дини ислом муносибати асли надоранд. Зеро "дар доираи дин, ислом муъҷизаи осмонӣ, фавқуттабӣ аст. Диёнат аст. Имон аст. Боварӣ ва ихлоси маънавию рӯҳонӣ аст. Дар доираи сиёсат - ислом олот, васила, роҳу усул ва воситаи сиёсат аст" (М. Давлатов). Аз ин вачҳ, ислом ба манфиати на уммати мусулмон, балки барои гурӯҳе, хизбе, ки ба ҷавҳари он бегона аст, хизмат мекунад. Дар ҷаҳорҷӯби нақшаҳои геополитикӣ, дин воситаи таъмини манфиатҳои сирф ғаразҷӯна, ба хоҳири даст доштан дар сиёсати глобалӣ ва минтақавӣ, даҳолат кардан ба корҳои

дохилии давлатҳои мавриди ҳадаф қароргирифта, азхудкунии манбаҳои ашёи хоми стратегӣ, ноором сохтани вазъи дохилии мамлакатҳо барои тағйири масири роҳҳои транзитии нақлиёт, газ, нафт ба манфиати ҳеш, эҷоди мушкил ба рақибони стратегии худ ва монанди инҳо хизмат мекунад. Ба хун огушта кардан, бехонумон, сарсону саргардон намудани миллионҳо одамони бегуноҳ барои ин бозигарон касб, кори ҳаррӯза, чизи одӣ, маъмулист. Бадбахтӣ он аст, ки дар ин масир, ҳадамоти махсуси кишварҳои мавриди назар аз имконоти ҳуди мусулмонон истифода мекунанд. Барои ҳар кишвар аз дохили мардумони он кишвар. Аз ҳамин лиҳоз, гоҳо бояд ба инобат гирифт, ки "Рафтори ғулом на ҳама вақт рафтори ҳуди ғулом аст" (Г. Лихтенберг). Маҷаллаи "Шпигел"-и Олмон дар як таҳлили воқеъбинона вобаста ба ҷавонони мусулмон менависад: "Аҷаб қавмеанд монанд ба соат. Онҳоро пур мекунанд. Рафтан мегиранд. Ва намедонанд: барои чӣ?".

Аз лиҳози илмӣ ин чӣ падида аст?

Ин зухурот ба назари мо чизи одӣ аст. Ба шарте сабр ва аз ҳама муҳим, майл ва тавони фаҳмидани он бошад. Бояд донист, ки кураи замин аз давлатҳои хурд ва бузург иборат аст. Назарияи антропоморфизм вучуд дорад. Тибқи он давлат ҳамчун организми зинда тасаввур карда мешавад. Ҳамчун мавҷудоти биологӣ. Ҳамчун инсон. Давлат "шахси соҳиби шуур" дар рӯи замин мебошад, рафторҳои аз худ ба намоиш мегузорад, ки дар ин асос тарҳрезӣ ва роҳандозӣ карда мешавад (Аристотел). Вобаста ба вазн, қувва, иқтидор, тавоноии интеллектуалӣ ва физикӣ амал мекунад. "Ба одам деҳ ҳама он чизеро, ки ӯ мехоҳад. Ҳамон дақиқа ӯ ҳис мекунад, ки ин ҳама чиз, ҳанӯз на ҳама чиз аст" (И. Кант). Яъне иҷроиши як талабот, ҳамзамон, талаботи дигарро тавлид мекунад. Ин ҷараён охир надорад. Ва чунин аст талаботи инсон. Чунин аст талаботи давлат. Дар доираи манфиатҳои геополитикӣ (муносибати сиёсӣ ба сиёсати хориҷӣ, ки рафторҳои сиёсӣ ва имконоти ҳарбиро дар муҳити физикӣ пешгӯӣ мекунад ва тафсир менамояд" (1, с. 98), тавре таъкид гардид, ин амал сифати абадиро касб кардааст. Қувваҳои бузурги истехсолкунанда, ки тавоноии моддӣ ва молии ҷаҳон мансуби онҳост (дар назар аст қудратҳои ҷаҳонӣ ва бо ном минтақавӣ), ҳамзамон тарроҳ, муаллиф ва таҳиякунандаи системаи муайяни идеологии (ҷаҳонбинӣ, ҷаҳоншиносӣ, шинохти олам бо айнаки онон сохташуда) дунё мебошанд. Онҳо ин "ҳақ"-ро доранд. Додани ҳуқуқ ҳам моли онҳост. Чунки сохтани идеологияи идора кардани раванҷҳои геополитикӣ ва амалӣ кардани он - дар майнаи мардуми олам ҷой карда тавонистани ақл, донишҳои илмӣ (на дигар), касбият, технологияи электронӣ, ҳарбӣ ва ғайраро тақозо мекунад. Кишварҳои мусулмоннишин, мутаассифона, ин қудратро надоранд. Баъзе аз онон кӯшиши даступчунбонӣ ҳам, ки кунанд, дараҷаи муайянкунандагиро касб накардаанд. Аз ҳамин лиҳоз, "Лашкари Тайиба", "Ҷайши Муҳаммад", "Ҷундуллоҳ", "ал-Қоида", "ҲИҶ", "ДОИШ", "Ансоруллоҳ", "ҲНИТ", "Ҳаракати исломии Туркистони Шарқӣ", "Ҳизб-ут-Таҳрир", "Қодирия", "Акрамия", "Салафия", "Ваҳҳобия" ва ба ин монанд ҳизбу

ҳаракатҳои террористиро тавлид кунонидаанд. Фаъолони ин ҳизбу ҳаракатҳо, ки хеле омиёна, содалавҳона аз даричаи интернет намуди манфури инсониро ба оламиён ба намоиш гузоштаанд, баъзеи онҳо ким-чӣ гуфтани ва ким-чӣ навиштани ҳам мешаванд, танҳо нафратро не, балки афсӯс, надомат, эҳсоси ҳақирӣ, нотавонии ақлӣ, касодии маънавӣ, донишу тасаввуроти одиву омӣ нисбати дарки маънии ҳастӣ - ватандорӣ, давлатсозӣ ва давлатдориро аз худ асар мегузоранд. Аз ҳамин лиҳоз аст: "ҳар он ки беҳунар афтад, назар ба айб кунад" (Ҳофиз).

Бояд донист, ки ҳар давлат системаи ягонаи таъмини амнияти миллии худро дорад. Ин система аз қисматҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, ҳарбӣ, маданӣ, идеологӣ, динӣ, мазҳабӣ, маъмури иборат аст. Тибқи қонун онҳо қотеона ҳифз ва идора карда мешаванд. Ашхосе, ки дар роҳи хиёнат ба манфиатҳои миллии хеш ворид мегарданд, аз системаи таъмини амнияти миллии Ватани худ берун гашта, дар системаи таъмини амнияти миллии давлати бегона ворид мегарданд ва фаъолият мекунанд. Гумон намеравад, ки ин тезис зиёд нофаҳмо бошад. Зеро "ҳақиқати абстрактӣ вучуд надорад. Ҳақиқат ҳама вақт мушаххас аст" (Г.Ф. Гегел). Барои илм раванд, падида ва структураи ин қабил шахсиятҳо объекти истехзо буда наметавонад. Онҳо ниёз ба таҳқиқ, омӯзиш, сабабмуайянкунӣ ва тасмимгирӣ ба манфиати ояндабинию солимгардонии ҷомеаро доранд.

Илм: адабиёт ва амният

Илмро бо адабиёт як дониш мумкин нест. Аммо муқобил гузоштани ин ду шакли ҷаҳонбинӣ ҳам ба ҳақиқат дуруст намеояд. Агар илм тавассути истилоҳот, мафҳумҳо воқеиятро инъикос кунад, адабиёт онро тавассути образҳо таҷассум менамояд.

Ҳодисаҳое, ки дар шароити кунунӣ вобаста ба вазъияти таъмини амнияти шахс, ҷомеа ва давлат рух медиҳанд, бо метод ва методологияи илмӣ ба пуррагӣ мавриди тадқиқ метавонанд қарор гиранд. Аммо илм фазоеро, ки ҳулосаи ҷунин маълумот ба мақсадҳои амалии худ ба таври басанда қор кунад ва натиҷаи мавриди назарро ба бор орад, таъмин карда наметавонад. Фаҳми истилоҳот, мафҳум ва назарияҳои илмӣ ба субъект - объектҳои фаъоле, ки ҳамчун воситаи нигаронӣ дар таъмини амнияти миллии ҳастанд, дар аксари вақт, ниҳоят душвор ва номумкин мебошад. Аз тарафи дигар, натиҷаи тадқиқоти илмӣ дар шакли назария ба ин ашхос нигаронида ҳам нашудааст.

Илм ҳосияти системаофаринӣ дорад. Аз натиҷаҳои дақиқи тадқиқоти илмӣ ҳар як ҷузъи системаи ягонаи таъмини амнияти миллии, дар вобастагӣ ба салоҳият, функсия ва вазифаҳояш истифода мекунад. Адабиёт муҳимтарин ҷузъи ин система мебошад. Трансформатсияи (табдили) тадқиқоти илмӣ, ошкор кардани сабаб ва оқибат, моҳият ва зухуроте, ки таъмини амнияти миллиро зери хатар мебарад, зарур аст, тавассути инфрасохтори бадеӣ - одӣ, фаҳмо бо образҳо, ҷузъиёти марбути эмотсионалӣ ба қишрҳои гуногуни аҳолии фаҳмонида шавад. Дар ин раванд қудрати каломи бадеӣ дар офаридани ҳар гуна асари одӣ

(нақшавӣ, барои ҳисоботдихӣ) нест. Он бояд равиши ниҳоят мушкили давлатофаринӣ ва миллатсозии замони навинро давра ба давра таҷассум карда тавонад. Образҳои қаҳрамонон - хирадмандӣ, корнамоӣ, ҷавонмардӣ, ҳислатҳои олиӣ инсонпарварона, миллатдӯстӣ ва ватанпарастии онон дараҷаи ғоявию эстетикӣ асарҳои бадеиро ташкил кунад. Ҳамзамон барои ҳама тарафа нишон додани қаҳрамонони мусбат, тарафҳои манфӣ - сабаб ва натиҷаҳои аъмоли ашхосро, ки роҳи созандаи ҳаёти имрӯзаро сарфи назар мекунад, муваффақиятҳои бузурги давлати миллии моро дар кӯтоҳтарин давраи таърихӣ нодида мегиранд, ба ифротгарӣ, экстремизм ва терроризм рӯ овардаанд, ба номи давлат ва миллат иснод меоранд, ошкор созанд. Бузургии тафаккури бадеӣ дар тавони дидани воқеоти реалӣ, ҳодисаҳо, равандҳои чома дар маҷмӯъ, ягонагӣ дар алоқамандӣ бо ҳамдигар мебошад. Он чизро, ки дар ифода кардани илм мувоҷеҳ бо мушкилот мегардад, сухани бадеӣ хеле сода, одӣ, ба таври оммафаҳм, заминӣ ифода мекунад. Яъне, барои таъмини мақсадҳои амниятӣ милли аз беҳтарин воситаҳо. Аммо ин кори осон нест. Барои офаридани асаре, ки мардум онро қабул мекунад, хотирмон аст, хонанда (бинанда ва шунаванда)-ро ба фикр кардан ҳидоят менамояд, ба мақсади гузоштаи нависанда (иштирокчиҳои фаъоли системаи таъмини амниятӣ миллат) наздик мешавад, зарур аст, ӯ масъаларо ҷиддан, аз нуқтаи назари илмӣ дарк кунад, худ ба он идея муътақид бошад. Асари ӯ аз таҷрибаи дар тарозуи эҳсоси масъулият ва воқеият санҷидашуда сарчашма бигирад. Маълум аст, ки мубориза барои расидан ба истиқлолият ками дар кам таърихи сеҳазорсола дорад. Бузургтарин Шахсияти даҳ асри ахири миллати тоҷик ин ормонро бо қаҳрамонӣ, шучоатмандӣ бемисл, азхудгузаштанҳо, хирадмандӣ, солорӣ тавонист амалӣ созад. Миллатро сарчамъ намояд. Давлатро бунёд ва Тоҷиконро бо сари баланд ба ҷаҳониён муаррифӣ кунад.

Эҷодиёти бадеӣ дар як амалиёти фикрӣ метавонад хеле осон сайри таърихӣ анҷом диҳад. Воқеияти имрӯзро тасвир созад. Ояндаро пешгӯӣ кунад. Ҳидоят намояд. Ҳушдор диҳад.

Ба назар мерасад, ки адабиётшиносӣ имкон дорад, мисли замони гузашта аз ганҷинаи адабиёти классикӣ тоҷик барои таҳкими давлатдорӣ милли ва амниятӣ милли таҳассусмандона, бо масъулияти бузурги рукҳои конститусионӣ истифода кунад. Аҷдодони бузурги миллати тоҷик Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, Абулқосим Фирдавӣ, Умари Хайём, Абӯалӣ Сино, Носири Хисрав, Абдурахмони Ҷомӣ, Сайидои Насафӣ, Аҳмади Дониш ва бисёри дигар адибон ва донишмандон дар фаҳми илмӣ воқеият, тарғиби хирад, дониш, таҷрибаи инсонӣ, мубориза ба муқобили хурофотпарастӣ хизмати бебаҳо кардаанд. Онҳо равшангарии миллатро аз асосҳои муҳимтарини ҳаёти худ доништаанд. Дар ин бобат зарур аст, таҷрибаи пешини ба мо маълум (се принсипи реализм) дар мувофиқ кунонидан ба манфиатҳои милли истифода гардад. Осори классикони адабиёти тоҷик ба бисёре аз дардҳои рӯзмарра марҳам шуда метавонанд.

Дараҷаи таъмини амнияти миллӣ бо тамоми роҳу восита наздик гаштан ба илм, маориф, фаҳми воқеии равандҳои ҷамъиятӣ мебошад. Бе адабиёт расидан ба ин мақсад номумкин аст.

Хулоса

Система, структура ва функцияҳои таъмини амнияти давлатӣ ҳамон вақт метавонад вазифаҳои худро дар ҷаҳорҷӯби қонунҳои амалкунанда муваффақона таъмин созад, ки ба илм, маърифат тавассути қатъиян ба инобат гирифтани қонуниятҳои тараққиёти ҷамъият ва тафаккури инсонӣ муносибат намояд. Агар дар тамоми соҳа (сиёсат, иқтисодиёт, иҷтимоиёт, тиб, маориф ва ғайра) доштани маълумот муҳимтарин ҷузъи фаъолият бошад, барои таъмини амнияти давлат, шахс ва ҷомеа ин қисмат ҳаётан муҳим маҳсуб мегардад. Гирифтани маълумоти касбии аҳаммияти иҷтимоидошта ҳаваскорӣ (тавре ки хотиррасон гардид, гимнастикаи забону гӯш ва баръакс) нест. Масъулияти қонунӣ, меъёрӣ - ҳуқуқӣ, касбӣ ва махсусан ахлоқиву маънавӣ аст. Агар илмӣ ҳам набошад, дар ҳамин асос бояд ташкил, роҳандозӣ ва баҳогузорӣ карда шавад.

Ҳамчунон, субъект, раванд ва фактҳои, ки тибқи салоҳдид мадди назар гирифта мешаванд, ба таҷзия, таҳлил, муқоиса, бозсанҷӣ ва арзёбии ҷиддӣ ниёз доранд. Муайян кардани генезис, этиология, омил ва сабабҳои воқеот ба хоҳири баргараф ва пешгирӣ намудани онон аз шартҳои асосии фаъолият мебошанд.

Ҷараёни таъмини амнияти миллӣ навъи мусобиқаи интеллектуалӣ байни сохторҳои ин муассиса бо террористҳо, гурӯҳҳои муташаккили ҷиноятӣ, объектҳои таҳти назар муайянкардаи қонун нест. Роҳ, метод, усул ва шаклҳои мубориза бо онҳо маълуманд. Аммо ба истифодаи истилоҳи "мусобиқа" бо сохтор арзиш надоранд. Ин мусобиқа, қувваозмоӣ байни органҳои таъмини амнияти миллӣ ва бозигарони пуштипардагии онон дар ҳар сатҳе, ки бошад ва иштироқи фаъолонро дар ҷараёни аз байн бурдани омилҳои, ки зухуроти терроризм, экстремизм, фаъолияти гурӯҳҳои муташаккили ҷиноятиро моҳиятан тавлид, ташкил ва роҳандозӣ мекунанд, дар назар дорад. Донишҳои илмӣ дар ин роҳ, тавони сифат ва самараи корро мушаххас ва муайян мекунанд. Ҳамзамон, таъкид бояд кард, ки ҷавҳари аслии қудрати таъмини амнияти давлати миллӣ мансуб ба фаҳм, дониш ва масъулияти бузурги мардуми сарзамини обод, осуда ва бихиштосои мост.

Адабиёт:

1. J.C. Plano, R. Olton. *The International Dictionary*. - California, 1982.
2. Гегель Ф. *Наука логики*. - М., 1975.
3. Кондаков Н.И.. *Логический словарь – справочник*. - М.: Наука, 1975.
4. Ковальченко И. Д. *Методы исторического исследования*. М.: Наука, 1996.
5. Шеннон К.. *Назарияи математикӣ алоқа*, 1946.
6. Фарҳанги забони тоҷикӣ (аз асри X то ибтидои асри XX), ҷилди 1. - М.: Советская энциклопедия, 1969.
7. Фейербах Л.. *История философии*. т. 3. - М., 1967.

САЛИМОВ АБДУСАМАД МУЪМИНОВИЧ

Сардори Раёсати Кумитаи

давлатии амнияти миллии

Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Суғд

ТАЪМИНИ АМНИЯТИ МИЛЛӢ ВАЗИФАИ МУҚАДДАС

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон таъкид кардаанд: «ҳифзи озодиву истиқлолият ва манфиатҳои милливу давлатӣ вазифаи муҳимтарини ҳар як фарди бонангу номус, ватандӯсту ватанпарвар ва худшиносу худогоҳи ин сарзамин мебошад.» Дар робита ба ин таъкиди Пешвои миллат гуфтани ҳастам, ки Раёсати КДАМ ҚТ дар вилояти Суғд барои пешгирии зухуроти номатлуб ба монанди экстремизм, радикализм ва терроризм корҳои назаррасро ба сомон расонидааст ва дар самти номбурда корбарӣ идома дорад.

Омӯзиш ва таҳлили маводҳои дар Раёсати КДАМ ҚТ дар вилояти Суғд дар самти мубориза бар зидди терроризм ва экстремизми динӣ аз он шаҳодат медиҳад, ки айни замон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз он ҷумла вилояти Суғд, яке аз масъалаҳои муҳиму мубрам ва мушкилоти асосӣ, ки ба амнияти миллӣ хатари ҷиддӣ эҷод мекунад, ин идома ёфтани фаъолияти таҳрибкоронаи ҳизбу ҳаракатҳои динӣ-экстремистӣ ва террористӣ ба шумор рафта, раванди мазкур ба оромии вазъи ҷамъиятӣ-сиёсӣ, пойдеории соҳти конститутсионӣ ва яқпорчагии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсири манфӣ расонида истодааст.

Новобаста аз андешидани чораҳои пешгирикунанда аз ҷониби мақомоти давлатӣ ва сохторҳои қудратии вилоят, аъзоёну пайравони ташкилотҳои ифротӣ бо дастгирии хоҷагони хоричӣ аз нияту нақшаҳои ғарзнокӣ хеш даст нақашаида, барои амалӣ сохтани мақсадҳои нопоки худ кӯшиш ба харҷ дода истодаанд. Аз ин хотир, вазъият дар самти мубориза бар зидди терроризм ва экстремизми динӣ дар ҳудуди вилояти Суғд дар маҷмӯъ то ба ҳанӯз мураккаб боқӣ мемонад.

Аз лиҳози гавариши сокинон ба ташкилотҳои экстремистӣ ва террористӣ чун пештара як қисми шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд аз қабилҳои шаҳрҳои Исфара, Хучанд, Истаравшан, ноҳияҳои Б.Ғафуров, Ҷ.Расулов ва Мастчоҳ ҳамчун минтақаҳои осебпазир ба ҳисоб рафта, танҳо дар соли 2017 аз ҷониби Раёсати КДАМ ҚТ дар вилояти Суғд 155 нафар аъзои созмонҳои динӣ-экстремистӣ ва террористӣ, муайян ва дастгир гардида, нисбати онҳо парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда шудааст. Бо Ҳукми суд 83 нафар аъзои созмонҳои террористӣ ва экстремистӣ ба муҳлатҳои гуногун аз озодӣ маҳрум карда шудаанд.

Таҳлилҳо нишон медиҳад, ки яке аз роҳҳои асосии ба ҷомеаи мо воридшавии ақидаҳои бегона ва паҳншавии идеологияи созмону ҳаракатҳои динӣ-экстремистӣ ба воситаи ҷавононе сурат мегирад, ки ба

давлатҳои хориҷӣ, аслан давлатҳои исломӣ барои таҳсил ва ё кор сафар кардаанд.

Сабаби дигар ин таълимоти ғайриқонунии динии ҷавонон ва наврасон дар дохили ҷумҳурӣ, дар маҳаллаҳо, аз ҷониби муллоҳои манфиатҷӯ ва шахсони диндори мутаасиб мебошад. Вақте наврас ё ҷавон, ки дорои дониши мукаммали дунявӣ нест ва ҷаҳонбинии танги сиёсӣ дорад ба таълимоти динӣ фаро гирифта мешаванд, ҳатман зери таъсири ақидаҳои фонатикӣ қарор мегиранд. Дар натиҷа шумораи чунин ашхос зиёд гардида, ҳамаи онҳо пешбарандаи ақидаҳои ифротӣ мегарданд.

Сабаби дигар ин бетарафии намояндагони сохторҳои давлатӣ, ташкилотҳои ҷамъиятӣ, зиёӣён, саънаткорон ва ҳунармандон оид ба таблиғи ташвиқи сохти давлатдорӣ дунявӣ, пешгирии хурфот ва ифротгароии динӣ мебошад.

Вазъияти ба амаломата барои ворид шудани идеологияи бегона, дар бисёр ҳолатҳо ба ҷамъият ва амнияти миллий хатарнок буда, барои шомил шудани ҷавонон ба ташкилоти экстремистӣ ва террористӣ замина мегузорад. Онҳо фирефтаи мубаллиғони равияҳои ифротӣ гардида, аз ҷониби намояндагони ин ташкилотҳо аз ҷиҳати молиявӣ дастгирӣ меёбанд ва баъди шомил шудан ва иштирок дар амалиёти зиддиинсонӣ аз максадҳои нопоки онҳо огоҳӣ меёбанд.

Ҷавонони гумроҳ дар навбати худ ақидаҳои ин гуруҳҳо дар шабакаҳои гуногуни иҷтимоӣ дар байни наздикону шиносонашон тарғибу ташвиқ менамоянд, ки ин ба афзоиши теъдоди аъзои гуруҳҳои ифротгаро аз ҳисоби сокинони ҷумҳурӣ мусоидат мекунад.

Қайд кардан зарур аст, ки баъди амалиётҳои густурдаи қувваҳои ҳарбӣ-ҳавоии Федератсияи Руссия мавқеи ТБТ «ДИИШ» танг гардида, қисми зиёди ҳудуди кишвари Сурия аз зери тасарруфи онҳо озод ва тахти назорати қувваҳои давлатии Сурия қарор дода шудааст. Дар рафти ин амалиётҳо ташкилоти террористии «ДИИШ» талафоти зиёди ҷонӣ дида, як қисми ҷангиёнаш (асосан аз ҳисоби шахрвандони Осиёи Марказӣ) ба кишварҳои Туркия, Ҷумҳурии исломии Афғонистон, Ҷумҳурии исломии Покистон, Украина, Руссия фирор намуда, кӯшиш доранд, ки бо ҳуччатҳои қалбақӣ ба Ватан баргарданд.

Ҳарчанд ки шумораи шомилшавии шахрвандон ба ин ташкилот дар соли 2017 нисбатан коҳиш ёфта бошанд ҳам, аммо то ҳол тарафдорон ва пайравони ДИИШ ошкор шуда истодаанд. Дар натиҷаи пурсишҳо маълум мегардад, ки онҳо аз ақидаҳои ғаразноки худ ба осонӣ даст намекашанд. Дар давоми соли раван барои алоқамандӣ доштан бо ТБТ «ДИИШ» нисбати 30 нафар сокинони вилояти Суғд парвандаҳои ҷиноятӣ оғоз карда шуда, 12 нафар мубаллиғон ва пайравони ин ташкилот бо Ҳукми суд ба муҳлатҳои гуногун аз озодӣ маҳрум карда шуданд.

Инчунин, 3 нафар сокинони вилоят аз кишвари Сурия ба Ватан баргардонида шуда, дар рафти пурсиши яке аз онҳо Насруллоева Санавбар, сокини ноҳияи Ҷ.Расулов, муайян гардид, ки номбурда бо

хамроҳии шавҳар ва 3 фарзандаш аз ҷониби шаҳрванди ҚТ барои иштирок дар муҳорибаҳои мусаллаҳона ба кишвари Сурия ҷалб гардида ба ин кишвар фиристода шудааст.

Дар рафти гузаронидани ҷорабиниҳои ҷустуҷӯӣ сокини шаҳри Истаравшан Сангинов Илёс Мирғиёсович дастгир гардида, ҳангоми пурсиш муайян гардид, ки номбурда ба ғайр аз Насрулоева С. боз 6-нафар шаҳрвандони ҚТ-ро ҷалб ва ба кишвари Сурия интиқол додааст. Дар як вақт аз шахсони муайян маблағ ҷамъоварӣ намуда, ба аъзоёни ташкилоти террористии “ДИИШ” интиқол додааст. Нисбати номбурда парвандаи ҷиноятӣ оғоз ва ҷорабиниҳои тафтишотӣ идома дорад.

Ба ғайр аз ин, ҳангоми амалӣ намудани ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон Олимов Абдувақос Абдуразққович, санаи таваллудаш 06.02.1989, зодаи шаҳри Исфара, ҷамоати деҳоти Чоркуҳ, аз кишвари Сурия ба Ватан баргардонида шуд. Номбурда охири моҳи ноябри соли 2014 ба Федератсияи Россия ба муҳочирати меҳнатӣ рафта, баъдан моҳҳои июл-август соли 2015 ба Ҷумҳурии Арабии Сурия сафар карда ба сафи ТЭТ «ДИИШ» пайваस्ताаст.

Моҳи ноябри соли ҷорӣ Олимов А.А. ба Ватан баргардонида шуда, нисбати номбурда парвандаи ҷиноятӣ оғоз ва корҳои тафтишотӣ идома дорад.

Бояд қайд кард, ки қисми зиёди сокинони минтақа пеш аз шомилшавӣ ба гурӯҳҳои террористӣ аз рӯи рафтор ва тарзи намозгузорӣ ба **ҷараёни динӣ-экстремистии «Салафия»** шабоҳат дошта, ақидаҳои ин равияро ҷонибдорӣ мекарданд. Паҳнкунандагони ғояҳои ҷараёни мазкур асосан хатмкардагони мадрасаҳои динии кишварҳои Покистон, Арабистони Саудӣ, Яман, Миср ва Сурия ба шумор мераванд.

Тибқи маълумоти омории дар Раёсати ҚДАМ ҚТ дар вилояти Суғд мавҷуда теъдоди толибилмони марказҳои динии кишварҳои исломӣ **687** нафарро ташкил мекунад. Аз шумораи мазкур 662 нафар ба ҷойи истиқомати доимӣ баргашта, **25** нафар то ба имрӯз дар таълимгоҳҳои динии давлатҳои исломӣ ба таҳсил фаро гирифта шудаанд. **15** нафар толибилмон дубора ба ҷойи таҳсили қаблӣ баргаштанд ва айни ҳол дар маҷмӯъ **40** нафар сокинони вилоят дар марказҳои зикршуда таҳсилоти динӣ мегиранд.

Бояд таъкид дод, ки қариб ҳамаи дастгиршудагон бо иттиҳомҳои фаъолият дар ТЭ Салафия, “Ихвон-ул-муслимин” толибилмони марказҳои динии кишварҳои исломӣ ё нафаронеанд, ки дар назди ин толибилмон таълимоти динӣ гирифтаанд. Аз ҷумла, зимни ба роҳ мондани ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон Аҳроров Шукруллоҳон Муротович, санаи таваллудаш 27.07.1979, зода ва истиқоматкунандаи шаҳри Хучанд, маҳаллаи Раззоқ ба аъзо буданаш бо ташкилоти экстремистӣ – террористии «Ихвон-ул-муслимин» муайян ва дастгир карда шуд.

Ҳангоми пурсиш маълум карда шуд, ки номбурда соли 2000-ум аз тарафи аъзои фаъоли ТЭТ ҲНИТ Юсупов Абдучамил (айни ҳол дар маҳбас қарор дорад) ба сафи ташкилоти мазкур шомил карда шуда, то ба имрӯз аз аъзогии ТЭТ ҲНИТ расман даст накашидааст. Солҳои 2003-2010 Аҳроров Ш.М. дар донишгоҳи байналмилалии «ал-Азҳар»-и шаҳри Қоҳираи Ҷумҳурии Мисри Араб таҳсил намудааст.

Омӯзиши маводҳо аз он шаҳодат медиҳад, аз рӯи ақидаи динӣ аъзоёни ТЭ Салафия ба се гуруҳ чудо мешаванд. Аз ҷумла:

Ақидаи “**мадҳалӣ**”- ақидаест, ки пайравони онро танҳо аз рӯи сару либос, намуди зоҳирӣ, иҷрои расму оин ва тарзи намозгузорӣ фарқ кардан мумкин аст. Онҳо бисёр орому ботамкин буда, бо ин роҳ шумораи пайравони худро зиёд менамоянд (ақидаи марказҳои динии ШАС).

Ақидаи “**тақфирӣ**” - ақидаест, ки пайравони он намоянда ва пайравони дигар мазҳаб ё динро “ғайримусулмон” ҳисобида, ақидаи онҳоро ботил ва амалҳои онҳоро “куфр” (ба мисоли пайравони ТЭТ “Ансоруллоҳ”) меҳисобанд. Бо ин роҳ дар байни ҷомеа низоъ мендозанд ва аҳолиро ба табақаҳо чудо мекунанд.

Ақидаи “**ҷиходӣ**”- ин ақидаест, ки пайравони он “ҷиход”-ро меҳвари асосии дини ислом шуморида, иштирок дар ҷиходро рукни асосии дини ислом меҳисобанд (дар мисоли ТЭТ ДИИШ) ва мақсади асосиашон ҷалби ҷавонон ба сафи ташкилоти экстремистӣ-террористӣ мебошад.

Пайравони ҷараёни мазкур дар ҳудуди вилоят баъди дастгир гардидани як қатор пешвоён ва аъзоёни фаъоли он, тарзу усули фаъолияти таҳрибкоронаи худро тағйир дода, роҳи пинҳонкориро пеш гирифтаанд. Инчунин, онҳо симои зоҳирии худро тағйир дода, дигар ба таври кушоду равшан ҷамъомадҳои динӣ барпо накарда, танҳо тавассути сомонаҳои интернетӣ (“Однокласники”, “Вайбер”, “Вотсап” ва ғайраҳо) фаъолияти ташвиқотиашонро пеш мебаранд.

Дар давоми соли равон аз ҷониби Раёсат нисбати **88 нафар** сокинони вилоят бо ҷурми алоқамандӣ доштан ба ҷараёни динӣ-экстремистии “Салафия” **парвандаҳои ҷиноятӣ** оғоз карда шудааст. Бо Ҳукми суд **48 нафар** ба муҳлатҳои гуногун аз озодӣ маҳрум гардиданд.

Дар ин самт моҳи сентябри соли 2017 як гуруҳи аъзоёни ҷараёни динӣ-экстремистии «Салафия», таҳти роҳбарии аъзои фаъоли ин ташкилот – Мирзоев Муйдин Мубинович, сокини шаҳри Хучанд дастгир карда шуда, маълум гардид, ки номбурда бо роҳбарон ва аъзоёни дар Шохигарии Арабистони Саудӣ будаи ин ташкилот тавассути шабақаҳои интернетӣ робита намуда, баъдан ақидаҳои ғайримазҳабии онҳоро дар макони зисташ, дар байни ҷавонони шаҳри Хучанд паҳн мекард. Номбурда 8 нафар ҷавонони шаҳри Хучандро ҷалб намуда, ба онҳо то моҳи майи соли 2017 ҷамъомадҳо ташкил ва ақидаҳои ҷараёни «Салафия»-ро тарғибу ташвиқ менамуд. Нисбати номбурда парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда шуда, тафтишот идома дорад.

Нисбати **фаъолияти «Хизб-ут-Тахрир»** қайд кардан зарур аст, ки баъди дастгир ва аз озодӣ маҳрум гардидани мубаллиғони ин ташкилот, айни замон аъзоёни он аз тактикаи пештара, яъне паҳн намудани варақаҳои хизбӣ ва ташкил намудани ячейкаҳои ибтидоӣ (“халақаҳо”) даст кашада, пурра тавассути сомонаҳои интернетӣ фаъолият мебаранд. Қайд кардан бамаврид аст, ки 7-8 соли охир ҳолатҳои паҳнкунии варақаҳои ТЭ “Хизб-ут-Тахрир” дар ҳудуди вилоят ба қайд гирифта нашудааст. Дар ин самт дар давоми соли 2017 нисбати 12 нафар аъзои ташкилоти мазкур парвандаи чиноятӣ оғоз карда шуда, 10 нафар ба муҳлатҳои гуногун аз озодӣ маҳрум гардидаанд.

Ҳалқаҳои пинҳонии **“Ҳаракати исломии Узбекистон” ва ҷамоати “Ансоруллоҳ”** дар қаламрави вилоят, бо дастгирии молиявӣ ва роҳбарии бевоситаи фаъолони ин ташкилот, ки дар самти Афғонистон қарор доранд, ба таври пинҳонӣ роҳандозӣ гардида, айни замон 107 нафар дар кофтукови расмӣ қарор доранд. Дар давоми соли 2017 нисбати 14 нафар сокинони вилоят парвандаи чиноятӣ оғоз карда шуда, бо Ҳукми суд 9 нафар аз озодӣ маҳрум гардидааст.

Таҳлили маводҳои дар самти мубориза бар зидди фаъолияти таҳрибии **ТЭТ “ҲНИТ” ва “Гурӯҳи-24”** мавҷудбуда нишон медиҳанд, ки айни замон роҳбарону фаъолони ин ниҳодҳо бо дастгирии доираҳои алоҳидаи кишварҳои манфиатдор дар хориҷи мамлакат фаъолияти таҳрибӣ-идеологӣ худро бар зидди сохти конститусионии ҚТ пурзӯр намуда истодаанд. Чунончи, моҳи октябри соли равон яке аз аъзоёни фаъоли ин ташкилоти террористӣ Бурҳонов Юнус Аббосович, зодаи шаҳри Истаравшан, маъруф бо таҳаллуси “Саидюноси Истаравшанӣ”, ки таҳти сарпарастии хоҷагони хориҷиаш дар ҳудуди Ҷумҳурии исломии Эрон қарор дошта, дар сомонаҳои интернетӣ баромад намуда, бар зидди сохти конститусионии имрӯза мақолаҳои иғвоангезро паҳн намудааст. Воқуниши сокинони шаҳри Истаравшан ва аҳолии ҷумҳурӣ шаҳодати он аст, ки мардум амалҳои зишти Саидюноси Истаравшанро қатъиян маҳкум карда, талаб кардаанд, ки ӯ аз таҳаллуси “Истаравшанӣ” даст кашад. Ӯ ва ҳешу табори наздиқашро нисбати амалҳои таҳрибӣ бар зидди сохти конститусионии Тоҷикистон маҳкум кардаанд.

Дар натиҷаи гузаронидани чорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ маълум гардид, ки баъзе собиқ аъзоёни ТЭТ “ҲНИТ” аз ақидаҳои ғайриқонуниашон барнагашта, фаъолияти таҳрибиро идома дода истодаанд. Аз ҷумла, соли равон аз ҷониби Раёсат собиқ аъзои фаъоли ТЭТ «ҲНИТ» Оқилов Ш.Ш. дастгир гардида, дар рафти пурсиш маълум гардид, ки номбурда баъди ғайриқонунӣ эълон гардидани фаъолияти ташкилоти мазкур дар қаламрави ҚТ бо дигар аъзоён ва тарафдорони фаъоли ин ниҳод робита барқарор намуда, фаъолияти онро ба таври пинҳонӣ идома додааст. Номбурда дар ҳудуди шаҳри Истаравшан бо 3 нафар собиқ аъзои дигар ҷамъомадҳои пинҳонӣ доир намуда, оид ба таъсис додани ячейкаҳои пинҳонии ҲНИТ маслиҳат намудааст.

Дар рафти азназаргузаронии манзили истиқомати Оқилов Ш.Ш. компютеру флешкортҳо дарёфт ва мавриди таҳқиқ қарор гирифта шуда,

муайян гардид, ки дар маводҳои мусодирашуда даъватҳои оммавӣ ва пинҳонӣ дар бораи бо роҳи зӯрварӣ ғасб намудани ҳокимият ва тағйир додани сохти конститутсионии ҚТ вучуд дорад.

Дар маҷмуъ дар соли 2017 барои содир намудани кирдорҳои ғайриқонунӣ аз ҷониби Раёсат 10 нафар аъзоёни ТЭТ «ҲНИТ» ва 1 нафар аъзои ташкилоти экстремистии ТЭ «Гуруҳи-24» дастгир гардида, нисбатан 8 парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда шудааст. 1 нафар аъзои ТЭТ «ҲНИТ» ва 3 нафар аъзои «Гуруҳи-24» бо Ҳукми суд аз озодӣ маҳрум карда шудаанд.

Ташвишвар он аст, ки мутаассифона дастгирии ғояҳои экстремистӣ ва террористӣ солҳои охир дар байни донишҷӯён, низ ба назар расида истода, дар соли равон 4 нафар донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии шаҳри Хучанд бо ҷурми алоқамандӣ бо ташкилоти экстремистии «Салафия» дастгир карда шуданд. Соли равон дар ҳамаи донишгоҳҳои донишкадаҳои вилоят бо мақсади омӯзиши вазъият назарсанҷии сатҳи диндорӣ донишҷӯён гузаронида шуд. Дар натиҷа маълум гардид, ки то ҳол сатҳи диндорӣ ва майлу рағбати донишҷӯён ба дин хеле баланд мебошад. Ҷунонҷӣ, аксарияти донишҷӯён ба роҳ мондани таълимоти диниро аз сини хурдсолӣ ва намоз хонданро ҳатмӣ шуморида, 4 нафар пурсидашудагон ҳизбу ҳаракатҳои динӣ-экстремистӣ ва 5 нафар донишҷӯён «ҷиход» намуданро дар роҳи дин ҷонибдорӣ намудаанд.

Дар баробари гуфтаҳои боло, қайд кардан лозим аст, ки яке аз самтҳои асосии фаъолияти мақомоти амният ин амалӣ кардани ҷорабиниҳои пешгирикунанда ба ҳисоб рафта, дар ин раванд дар давоми соли равон бо мақсади пешгирии шомилшавии ҷавонон ба ҳизбу ҳаракатҳои ифротӣ аз ҷониби Раёсати КДАМ ҚТ дар вилояти Суғд нисбати 261 нафар шаҳрвандон ҷорабиниҳои профилактикӣ гузаронида шудааст.

Вобаста ба хатару таҳдидҳои зуҳуротҳои ифротгароӣ дар якҷоягӣ бо намояндагони МИҲД, аҳли зиё ва дигар сохторҳои ҳифзи ҳуқуқ дар минтақаҳои осебпазири шаҳру ноҳияҳои вилоят бо аҳоли, донишҷӯён ва дигар намояндагони қишрҳои ҷомеа вохӯриҳо ва суҳбатҳои фаҳмондадиҳӣ-профилактикӣ гузаронида шудааст.

Новобаста аз ин дар бисёр мавридҳо сохтору мақомотҳои давлатӣ, намояндагони аҳли зиё ва дигар фаъолони ҷомеа дар самти пешгирии зуҳуротҳои номатлуб, аз қабилӣ баландшавии сатҳи дингароӣ, таассуби динӣ ва хурофотпарастӣ, шомилшавии ҷавонон ба ҳизбу ҳаракатҳои динӣ-ифротӣ мавқеи бетарафиро интиҳоб намуда, ба масъалаи мазкур безътиноӣ зоҳир менамоянд. Дар баъзан маврид ҷорабиниҳои таъсиррасонӣ ва идеологӣ дар миёни аҳоли, дар шаҳру ноҳияҳо ба таври лозимӣ ба роҳ монда нашуда, бештари онҳо танҳо барои расмият ва нишон додани омор гузаронида мешаванд. Ҳол он, ки дар ҳар як вохӯрӣ, ҷамъомадҳо, ҷорабиниҳои маданӣ, фарҳангӣ, маросимҳои диниву миллӣ ба мардум оид ба хатарҳои фанатизми динӣ, хурофот ва зуҳуроти номатлуб ба монади экстремизм ва терроризм фаҳмондан зарур ва ҳатмӣ мебошад.

Дар чунин шароит ба роҳ мондани тарғибу ташвиқи ҳар чӣ бештари сохти конститусионӣ, ки асоси онро давлатдории миллӣ ташкил медиҳад, ба ин фаъолият ҷалб намудани ҳамаи сохторҳои давлатӣ, институт ва дигар нерӯҳои солими ҷамъиятӣ аз вазифаҳои муҳим маҳсуб меёбанд.

Масъалаи мубориза ба муқобили экстремизми динӣ коркарди минбаъдаи илмиро металабад. Боварӣ дорам, ки конференсияи имрӯза барои аз нуқтаи назари илмӣ ёфтани роҳи ҳалли масъалаҳои марбут ба терроризм ва экстремизм, дарёфти усулҳои муосири пешгирии зухуроти номатлуб мусоидат хоҳад кард. Бо истифодаи қувваю имкониятҳои арбобону ходимони давлатӣ ва ҷамъиятӣ, инчунин олимони соҳаҳои гуногун ва рӯҳониёни обрӯманд дар якҷоягӣ мусоҳиба (диалог) бо ҷомеа бояд васеъ ба роҳ монда шавад.

ЧЎРАЗОДА ЧАМШЕД ҲАБИБУЛЛО

*доктори илмҳои таърих, профессор,
ректори Донишгоҳи давлатии Хуҷанд
ба номи академик Б.Ғафуров*

МУАММОҲОИ ИҚТИМОИИ ҚАВОНОН ВА АМНИЯТИ МИЛЛӢ

Дар ҳама давру замонҳо масъалаи таъмини амнияти давлат ва ҷомеа аз масоили мубрам ва ҳассос маҳсуб мешуд ва ҳазорсолаи сеюм башарият ҷолишҳо ва таҳдидҳои навро ба амният эҳсос карда истодааст. Аз оғози асри XXI низоми тартиботи ҷаҳонӣ ба тағйироти куллии сохторӣ дучор омад, ки онба нерӯи тоза пайдо кардани иқтисодӣ ва сиёсии як қатор давлатҳо ва иттиҳодияҳои ҳамгироӣ онҳо иртибот дорад. Ба сахнаи ҳаёти байналхалқӣ сохторҳои фаромиллӣ ворид гардида, боиси ташаннуҷи зиддиятҳо дар байни кишварҳои алоҳида гардида истодаанд. Маҳз дар ҳамин давра таҳдидҳои терроризми байналхалқӣ ба вучуд омада оламро ноором карда истодааст.

Аз ин рӯ, масъалаи таъмини амнияти давлатӣ дар шароити имрӯза аҳамияти ҳам илмию назариявӣ ва ҳам сиёсию амалӣ касб кардааст ва афроди равшанфикру дурназарро ба ташвиш андохтааст. Дарёфти роҳу воситаҳои беҳтари таъмини амният ва ҳимояи манфиатҳои давлатӣ объекти муҳими тадқиқи илмҳои сиёсӣ мансуб меёбанд. Давлат таъмини амниятро ҳамчун вазифаҳои муҳимтарин ва афзалиятноки фаъолияти хеш медонад. Муҳаққиқ ва муаррихи номвар Саймумин Ятимов, ки дар вазифаи раиси Кумитаи давлатии амнияти миллии Тоҷикистон ифои вазифа мекунад ва аз набзи амнияти кишвар бештар огоҳ аст бо ҷопи мақолаи “Илм ва амнияти миллӣ” назари хешро оид ба таъмини амнияти миллӣ аз назари таърихият ва донишҳои илмӣ баён кардааст. Аз ҷумла ӯ менависад, ки «Аз лиҳози сиёсӣ истилоҳи "амният" муродифи калимаи "давлат" аст ва баръакс. Аввалин тасаввурот оиди ниёзи одам, ҷамъият ба мавҷудияти муҳимтарин ва гарантарин ҷузъи системаи сиёсӣ таҳти номи "давлат", зарурати таъмини амнияти худӣ инсон ва ҷомеаро дар назар дорад» [1].

Аз ин хотир, омӯзиши амиқу ҳамаҷонибаи моҳияту хусусиятҳои ин масъала, зарурати тадқиқ ва таҳлили паҳлӯҳои гуногуни назария ва амалияи амнияти давлатӣ ва таъмини бехатариро дар доираи илмҳои сиёсӣ ва низоми донишҳои дигари гуманитарӣ ба миён меорад. Маҳз аз ҳамин сабаб масоили амният ба яке аз ҷузъҳои барномаи институтҳои таълимӣ ва тадқиқотҳо табдил меёбанд. Ин дар навбати худ муносибати бошууронаро ба масоили амнияти миллӣ ва байналмилалӣ на фақат аз тарафи мутахассисон, балки аз тарафи доираи васеи шахрвандон талаб

мекунад. Бинобар ин, ба самтҳои таъмини амнияти давлатӣ, ҳифзи манфиатҳои миллӣ ва огоҳ кардани аҳли ҷомеа аз таъсири хавфу хатарҳои ҷаҳони муосир эътибор додани олимони соҳаи ҷомеашиносӣ ва раванди корҳои илмӣ худро ба он мутобиқ намудани онҳо, ба амнияти кишвар ва миллат, муносибатҳои байналмилалӣ ва суботу оромии сайёра таъсири амиқ гузошта метавонад.

Азбаски кишвари мо низ аз лиҳози мавқеи ҷуғрофии худ аз таъсири равандҳои манфии ҳаракатҳои экстремистӣ ва террористӣ дар қанор буда наметавонад, омеашиносон бояд равандҳои зикршударо фаъолона таҳлил карда, оид ба ҷанбаҳои гуногун ва оқибати онҳо ба амнияти суботи давлат ва ҷомеаи мо андешаву хулосаҳои асоснок пешниҳод намоянд.

Дар замони муосир яке аз масъалаҳои асосӣ ва вазифаи аввалиндараҷаи ҷомеаи мутамаддин тарбияи дуруст ба камол расонидани ҷавонон, омода сохтани мутахассисони ҷавон ва муҳимтар аз ҳама ҳалли муаммоҳои иҷтимоии ҷавонон маҳсуб мешавад, ки дар амнияти беҳатарии миллӣ нақши басо равшанро иҷро менамояд.

Ҷавонон яке аз гурӯҳҳои фаъоли аҳолиро ташкил медиҳанд, ки онҳо зуд ба шароитҳои нави ташаккулёбии ҳаёти ҷаҳонишавӣ мутобиқ мешаванд ва ҳамчун раҳнамои раванди ҷаҳонишавӣ баромад мекунанд.

Айни замон мувофиқи маълумотҳои умумичаҳонӣ оид ба вазъи ҷавонон дар соли 2015 шумораи ҷавонони 14 - 24 сола дар ҷаҳон аз 1,02 миллиард дар соли 1995 ба 1,19 миллиард дар соли 2015 расидааст. Наздик аз 5 як қисми аҳолии рӯи дунёро ҷавонон ташкил медиҳанд, ки як қувваи бузурги ҷомеаи ҷаҳонӣ мебошанд.

Ҷавонон ояндаи миллатанд, нерӯи созандаву бунёдкори онҳо пояи устувории ҳар як миллату давлати соҳибистиклолро инъикос намуда, барои рушду нумӯи он заминаҳову сарчашмаҳои бузургро фароҳам месозад.

Сараввал, боигарии асосиву гаронбаҳоямон ҳалқи ҳунарманди мо, хусусан ҷавонон, нерӯи ҷавонон, ҳунару истеъдоду садоқати онҳо мебошад. Ҷумҳурии Тоҷикистон давлати ҷавону ҷавонон буда, синни миёнаи аҳоли 24 сол ва 70 фоизи сокинони онро шахсони синни то 30 - сола ташкил медиҳанд.

Дуввум, ҷавонӣ пеш аз ҳама нерӯст. Дар он ҷойе, ки ҷавонӣ ҳаст, ишқу умед ҳаст, ғайрату шучоат ҳаст, ҷоннисорӣ ҳаст. Ин нерӯ, ин сифатҳо заминаҳое мебошанд, ки имрӯз барои расидан ба ҳадафҳои баланди миллӣ барои мо ногузиранд.

Сеюм, ҷавонон ҳамеша дили гарм доранд, он ҳамеша дар ҷустуҷӯву дар тақобуанд, ҷавонон ҳамеша эҷодкоранд, ба пеш менигаранд ва пеш мераванд, ки инҳо низ яке аз омилҳои расидан ба ҳадафҳост.

Метавон бартарӣ ва сифатҳои ҷавониро идома дод. Аммо ба ин зарурат нест, зеро инҳо ҳама маълуму мусалламанд. Албатта, далелҳои овардаи мо ҳаргиз ҷунин маъно надоранд, ки мо соф тақия ба ҷавонон кунему аз баҳри пирон бароем. Баръакс, дар мо масале ҳаст: «Бе пир

марав, ки дар амонӣ, ҳарчанд Сикандари замонӣ”. Агар ташбеҳ диҳем, пирон камонанд, ҷавонон тир ва ҳеч тире бе камон қобили парвоз нест. Аммо инро ҳам набояд аз ёд бурд, ки теъдоди тир ҳамеша хеле бештар аз камон аст. Камон раҳнамоист, аммо он чи ба ҳадаф рафта мерасад, тир аст. Дар сиёсати хирадмандонаи Пешвои миллати мо ин ҳама ба назар гирифта шудааст.

Арзиши ҷавонон ва нақшу мавқеи ин кишри бонуфузи ҷомеаро дар беҳтарин шакл ва мазмун Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти кишвар меҳтарам Эмомалӣ Раҳмон зикр кардаанд, ки воқеан муносиб аст. Яъне, Пешвои муаззами мо ҷавононро «Ояндаи миллату давлат» гуфтаанд, ки воқеан баҳои сазовор ва дар айни замон масъулиятталабона мебошад.

Муаммоҳои иҷтимоӣ ва мушкилоти ҷавонон вобаста ба ҷаҳонишавии ҷомеаи ҷаҳонӣ дар кулли кишварҳои олам ба ҳамдигар наздиканд ва дар бартараф кардани он ҳар як кишвар ба тарзи худ вобаста ба шароити бавуқӯъпайваста, урфу одатҳои миллӣ, сатҳи ҷаҳонбинӣ ва монанди инҳо кӯшиш менамояд. Ин ҷо метавон силсилаи муаммоҳои иҷтимоии мавҷударо, ки садди роҳи дурусти тарбияи ҷавонон мебошад ёдрас кард, ки ҳар яке бо сабабҳои мухталиф рӯи қор омадаанд ва бартараф кардани онҳо ё раҳой бахшидани ҷавонон аз гирдоби он мушкилот заҳмати зиёдро тақозо менамояд.

Дар ин ҳода саҳми илми сотсиологияи ҷавонон, шоҳаи мустақили илми сотсиология нақши муҳим дорад, зеро он ба таҳқиқи ҷавонон ҳамчун як умумияти иҷтимоӣ, хусусиятҳои ихтимоигардии онҳо, тарзи ҳаёт, арзишҳо ва дурнамои ҳаётӣ, нақш ва мақоми онҳо, вазъи ҷавонон ва гурӯҳҳои ҷавонон дар ҷомеа машғул аст.

Аксари муҳаққиқон хусусияти муаммоҳои ҷавононро тавассути "оғози зиндагии ҷавонон», ки барои насли наврас хос аст, чунин муайян менамоянд: издивоҷ надоштани онҳо, надоштани макони истиқоматии шахсии худ, надоштани таҳассуси касбӣ, надоштани таҷрибаи кофии ҳаётӣ, (ноустувории ҷаҳонбинӣ) нисбатан паст будани нуфузи иҷтимоӣ ва ғайраҳо.

Ба муаммоҳои муҳимтарини ҷавонон гурӯҳи муҳаққиқон унсурҳои зеринро дохил мекунанд:

- таълим дар асоси меъёрҳои таърихӣ, тарзи ҳаёт ва анъанаҳои халқ;
- гирифтани таҳсилоти меъёрӣ ва интиҳоби касб (ихтисос);
- иҷтимоишавӣ бо назардошти шароитҳои иҷтимоиву иқтисодӣ ва сиёсӣ дар кишвар;
- муайян кардани маънии ҳаёт [2, с. 44].

Дар байни ҷавонони Тоҷикистон низ якчанд муаммоҳо, аз қабали костагии ахлоқии ҷавонон, иваз намудани арзишҳои ҳаёт, дур шудан аз анъанаҳои неки илмомӯзӣ, бекорӣ, гаравиш ба экстремизм ва терроризм, нашъамандӣ, тамокукашӣ, майзадагӣ, гумроҳшавӣ, шомилшавии онҳо ба гурӯҳҳои ирриҷой тавассути шабакаҳои иҷтимоӣ ва амсоли инҳо

истодаанд, ки мавҷудияти онҳо барои пешрафти чома халал ворид мекунад.

Дар ҷаҳони муосир дар шароити гузаштан ба истифодаи технологияҳои иттилоотӣ, ки аслан рушд додани имконоти техникий кишварҳоро тақозо мекунад, таъминоти иҷтимоӣ, аз ҷумла сатҳи бо қор таъмингардии одамон таназзул ёфта истодааст ва дар ниҳоят ба афзоишҳои сатҳи бекорӣ ва норозигии аҳоли боис мегардад.

Дар шароити Тоҷикистон бошад, дар баробари тазодҳои технологияҳои иттилоотӣ, вазъи демографӣ низ, ки ба ҷавон будани аҳоли асос меёбад, ба зиёд гардидани мушкилоти иҷтимоӣ, аз ҷумла афзоиш ёфтани сатҳи бекорӣ боис гардидааст. Дар ҷаҳони муосир бисёр кишварҳоро тамоюли пиршавии аҳоли таҳдид карда истодааст, ки боиси нигаронӣ гардидааст. Вале хушбахтона ин тамоюл нисбат ба Тоҷикистон ҷой надорад, чун он аз нигоҳи синнусоли аҳоли ҷавон аст.

Тибқи маълумотҳои омории сиёсати давлатии ҷавонон дар соли 2013 сатҳи шуғлнокии ҷавонон дар кишвар 1,7 млн. нафарро ташкил дод, ки ин нисбат ба соли 2012 - 6,8 Ҷоиз афзоиш ёфтааст. Аммо ин рақам аз шумораи умумии ҷавонон ҳамагӣ 81,1 Ҷоизро ташкил медиҳад, яъне мақоми шуғлнокии 17,9 Ҷоизи ҷавонон номуайян боқӣ мемонад, ки ба қатори онҳо ҷавонони бекор (ҳамагӣ 27,8 ҳазор нафар) ва ҷавонони машғули ғайрирасмӣ меҳнатӣ бударо шомил кардан мумкин аст, гарчанде ин рақам бақияи хело зиёдро ташкил медиҳад [3].

Яке аз усулҳои тарбияи комили ҷавонон ва эмин доштани онҳо аз ҳар гуна падидаҳои номатлуб, ин ба шуғл ва қор фаро гирифтани онҳо мебошад. Тибқи омори расмӣ ҳамагӣ 27,4% (738900) ҷавонон ба таҳсил фаро гирифта шудаанд, ки барои ин ҳудудан 4000 муассисаҳои таълимӣ ташкил гардидаанд. Ҳамчунин, қариб 7000 ҷавонон дар хориҷи кишвар ба таҳсил фаро гирифта шудаанд. Беш аз 4500 ҷавонон ба ҳайси хизматчиҳои давлатӣ ва қисми муайян дар сафи Қувваҳои мусаллаҳ ғайрирасмӣ доранд. Дар бораи машғулияти дигар гурӯҳҳои ҷавонон маълумоти зарурӣ дастрас нагардид, ки дар ниҳоят аз теъдоди умумии ҷавонон таъри 55% онҳо бешуғл баҳогузори мегарданд.

Солҳои охир шуҷоату далерии қисме аз ҷавонро аҳён-аҳён мушоҳида намуда, дар зери хатар будани ҳаёташонро эҳсос мекунем. Инқилоби зоҳириву ботинии ҷавонони мамолики Ғарб бевосита ба ҳаёту ғайрирасмӣ ҷавонони зиёди мамлакатҳо зуд таъсири худро мерасонад. Шабақаҳои интернетӣ, телевизион, маҷаллаҳо барои тағйироти ҷалбу рағбати ҷавонон низ воситаи ёрирасон аст.

Ин ҷо, онҳоро дар назар дорем, ки аз паси таассуб ба рафтору кирдори ҷавонони ғарб шуда, ҳаёти ояндашонро тангу торик сохтаанду қисмашон роҳи наҷотро дар худкушӣ ва ё нашъамандӣ мебинанд.

Бале, вабои асри XXI – нашъамандӣ, СПИД, дигар касалиҳои зараровар ба чома мебинем, ки имрӯз маҳз дар байни ҷавонон инкишоф ёфтааст. Мувофиқи маълумоти омории «ЮНЕСКО» беш аз 45 Ҷоизи аҳолии ҷавони қурраи Замин шомили гурӯҳҳои гуногунфархангу

ичтимоӣ буда, синну солашон на кам аз 16 то 30 соларо ташкил медиҳад. Тибқи маълумоти Вазорати иҷтимоӣ ва тандурустии Русия аксарият ҳалокати ҷавонро ба ҳамин самтҳои номатлуби ҷомеа мансуб медонанд, ки маъмултаринаш роҳи худкушӣ аст. Ин ваҳшат дар байни ҷомеаи мо низ имрӯз ба назар мерасад, баъзеҳо пас аз марги худкушта ӯро бо касалиҳои руҳӣ гумонбар мекунад, ки бахонаи рӯйпуш намудани маризиҳо мебошад. Бояд ин ваҳшат даҳшате ба ҷомеаро саривақт бартараф кард, зеро зиёдашон фарзанд доранд, хоҳару бародар, модару падар доранд. Барои бартараф кардани ин ҷараёнҳо аввалан тарбияи дурусти фарзанд аз ҷониби падару модар ва назорати ҷиддии онҳо, таълимгоҳу муҳит нақши беандоза дорад.

Нашъамандӣ. Ин мушкилоти ҷавонони асри 21 аст, ки мубориза бо он, нисбат аз майзадагӣ, мушкилтар аст. Аз рӯи маълумотҳои иттилоотии Маркази миллии мониторинг ва пешгирии нашъамандии Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии ҚТ бармеояд, ки шумораи беморони нашъаманд дар Тоҷикистон аз 1-уми январи соли 2017 7 ҳазору 67 нафарро ташкил медиҳад. Шумораи нашъамандони синни аз 18 то 34-сола 2 ҳазору 241 нафар аст. Чунин мушкилоти ҷавонон дар ҷаҳони муосир дар ҳар қадам дучор мешавад ва танҳо аз онҳо халос шудан қариб ғайриимкон аст [4].

Дигар масъалае, ки боиси ташвиши ҷаҳониён гардидааст, ин ҳамарӯза афзоиш ёфтани омилҳои номатлуб дар байни насли ҷавон, аз қабилҳои ҳолатҳои террористӣ, экстремистӣ, ифротгароӣ, шомилшавӣ ба ҳизбу ҳаракатҳои ирриҷӣ, ҷинояткорӣ, хариду фурӯши инсон, танфурӯшӣ ва ғайра мебошанд, ки ҳаёти ҷамъиятиро халалдор карда, ба амнияти миллию давлатӣ таҳдид мекунад.

Бино ба маълумоти Прокуратураи Генералӣ 1140 шахрванди Тоҷикистон дар сафи гурӯҳҳои ҷангии ДИИШ ба қайд гирифта шудаанд, ки пайравони салафия мебошанд. Аз ин миқдор 521 нафарашон аъзои ТЭТ ҲНИТ мебошанд. 85 фоизи ҷавонони дар сафи гурӯҳҳои ҷангии ДИИШ разманда муҳочирони меҳнатӣ мебошанд, ки дар Русия сукунат доштанд. Таҳлили маълумотҳо шаҳодат медиҳанд, ки аксар вақт ҷавонони тоҷик тавассути интернет ба ин ҳизбу ҳаракатҳои экстремистӣ террористӣ гаравида мешаванд. Айни ҳол ҳудуди 80 шахрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон собиқ аъзоёни “Давлати исломӣ” ба Ватан баргаштаанд [5].

Саймумин Ятимов, раиси Кумитаи давлатии амнияти миллии Тоҷикистон дар мақолаи “Илм ва амнияти милли” аз ҷумла менависад, ки “падидаҳои “ДОИШ”, “Ал-Қоида”, “ҲНИТ”, “Ваҳҳобия”, “Салафия”, “Ҳизб-ут-Тахрир” ва монанди ин ҷараёнҳои террористиву зиддимиллӣ катъан ҷизҳои нав нестанд. Ин гуна ҳаракатҳо дар таърихи инсоният ҳазорҳо сол вучуд доштанд, доранд ва хоҳанд дошт. Дар шаклҳои дигар. Дар асоси ақидаҳои дигар (динӣ ва ғайридинӣ). Бо пуштибонҳои дигар. Бо истифода аз маблағҳои дигар. Бо номҳои дигар. Бо ҷеҳраҳои дигар.

Аз нигоҳи таҳлил, таърихи миллатҳо, асосан, таърихи зиддиятҳо, ҷангҳо, муборизаҳо. Аз ин ҷо набояд сохт. Ин мушкили моро осон намекунад. Онҳоро ҷиддан омӯхтан, аз нигоҳи илмӣ ҳамчун падидаи воқеӣ нигоҳ карда, зарур аст системаи таъмини амниятро тарзе пешгӯӣ, тарҳрезӣ ва амалӣ намуд, ки ба миллат осеб расонида натавонанд” [1].

Костагии ахлоқи ҷавонон. Яке аз муаммоҳои дардноки ҷомеаи имрӯза костагии ахлоқи баъзе аз ҷавонон мебошад, ки ислоҳи он вазифаи ҳамешагии муассасаҳои таълимӣ маҳсуб мешавад. Чунин ба назар мерасад, ки ҷаҳонишавӣ дар тинат ва сирати ҷавонон баъзе аз падидаҳои номатлуб аз қабилӣ безътиной ба меъёрҳои ахлоқии суннатӣ, ҷун эҳтиром ба волидайн ва устод, муқаддасоти оилавӣ, ишқу муҳаббати самимӣ ва монанди инҳоро эҷод кард. Гузашта аз ин, гаравидан ба фарҳанги ғарб ё баръакас ба исломи ғайрирасмӣ яке аз проблемаҳои дардноки ҷомеа гардид. Паст шудани ҷаҳонбинии сиёсӣ, илмӣ ва фарҳангӣ баъзе аз ҷавононро бо ҷиноят рӯ ба рӯ кард.

Майзадагӣ. Майзадагиро метавон мушкилоти иҷтимоии ҷавонон гӯем, зеро ҳеҷ кас аз он эмин нест. Имрӯз майзадагӣ мушкилоти мубрами аксари ҷавонписарон аст. Нисбати духтарон гуфтан мумкин аст, ки дар Тоҷикистон дар байни онҳо дар муқоиса бо кишварҳои дигар, тамокукашӣ ва майзадагӣ хеле кам паҳн шудааст. Аммо вобаста ба таъсири кишварҳои дигар ин масъала бояд фаромӯш нашавад. Давлат тарғибгари тарзи ҳаёти солим буда, барои ҷавонон иншоотҳои варзишӣ месозад, ки он аз одатҳои бад ҷавононро дур месозад. Аз ин ҷо мушкилоти дигари ҷавонон ба миён меояд, ҷинояткорӣ. Шумораи бештари ҷиноятҳои аз ҷониби наврасон содиршуда дар ҳолати мастӣ аст.

Худкушӣ байни ҷавонон. Мутаассифона, тибқи гузоришҳо, теъдоди худкушӣ дар кишвари мо меафзояд. Ташвишовар он аст, ки теъдоди худкушӣ дар синни аз 18 то 25 сола зиёд шуда истодааст. Ба наздикӣ, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо роҳбарият ва намояндагони маорифи вилояти Суғд мулоқот намуда, дар бораи ҷинояткорӣ зиёд дар байни хонандагони мактабҳои миёна, ҳамчун далелҳои худкушӣ дар байни наврасон ва ҷавонон изҳори нигаронӣ намуданд. Дар робита ба ин, Президент ба мақомоти давлатӣ ва ҳифзи ҳуқуқ дастур доданд, ки яққоя бо мақомоти давлатии маҳаллӣ, Кумитаи давлатии амнияти миллӣ, Кумитаи кор бо ҷавонон, занон ва оила корҳои пешгирӣ ва тарғиботиро дар ин самт афзун намоянд. Бино ба маълумоти омори расмӣ Вазорати корҳои дохилӣ, дар соли 2015, 550 ҳодисаи худкушӣ ва кӯшиши он (дар соли 2014 - 568) дар кишвар ба қайд гирифта шудааст, ки аз он 95 тои он бо ноболиғон рух додааст.

Иваз намудани арзишҳои ҳаёт (пӯшидани ҳиҷоб) низ яке аз падидаҳои номатлубест, ки моро, махсусан ҷавононро аз асли худ дур мекунад. Безътиромӣ ба либосҳои анъанавӣ - миллии худ ва арҷгузорӣ ба фарҳанги бегона натиҷаи сатҳи пасти дониш ва маърифати баъзе аз ҷавондӯхтарон аст.

Дур шудан аз анъанаҳои неки илмомӯзӣ ва гаравиш ба экстремизм ва терроризм. Китоб таи ҳазорсолаҳо, ки ҳамчун сарчашмаи илм ва ахлоқи ҳамида шинохта шудааст аз мадди назар ва тавачҷӯҳи ҷавонон дур монд. Шаробзадагӣ, нашъамандӣ, сигоркашӣ агар ба ҳаёти шахсии ҷавонон аз ҷумла саломатии онҳо таъсири манфӣ расонида бошад, пас гаравиш ба исломи ғайрирасмӣ ва эътирофи ғояҳои экстремистӣ дар ҷомеа нооромиро ба вучуд овард.

Ин нукта мусаллам аст, ки дар ҳамаи давраи замон тарбия падидаи иҷтимоӣ, фарҳангӣ, психологӣ ва педагогӣ буда, барои танзими ҳаёти инсон ва пешрафти ҷамъият хизмат менамояд. Он ҳамчун фаъолияти махсуси мақсадноки инсон барои рушди шахс ва ворид шудани ӯ ба ҷараёни воқеӣ ва бунёди ҳаёти маданӣ равона карда мешавад. Аз ин рӯ, муассисаҳои таълимии кишвар чӣ олай ва чӣ миёна дар раванди тарбияи ҷавонон ва баргараф кардани муаммоҳои мавҷуда дар заминаи нақшаҳои мушаххас корбарӣ менамоянд. Имрӯз барои соҳибмаълумот гардонидани ҷавонон дар ҷумҳурӣ муассисаҳои таҳсилоти олай ва миёнаи касбӣ хизматрасонии таҳсилотиро ба роҳ монда, дар онҳо аз рӯи ихтисосҳои гуногун мутахассис тайёр карда мешавад.

Вобаста ба Соли ҷавонон, ки ҳадафи он тарбияи ҷавонон чӣ аз лиҳози ахлоқӣ ва чӣ аз лиҳози ватанпарварӣ мебошад, моро водор мекунад, ки дар ин раванд андешаҳои худро баён кунем, корхоро ба роҳ монда, дар сатҳи баланд ба анҷом расонем, ки дар иҷрои ҳадафҳои олии Пешвои миллат оид ба нақши ҷавонон дар ҷомеа созгор бошад.

Дигар аз омили таъсирпазир ин дар амал татбиқи фарогири Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, ки сиёсати кунунӣ ва дурнамои давлатро дар соҳаи тарбияи миллии оммаи васеи аҳолий, махсусан, насли наврасро муайян месозад. Аз ин лиҳоз, ҳамаи вазорату идораҳо, муассисаҳои таълимию тарбиявӣ, ташкилотҳои эҷодӣ, ҷавонон, воситаҳои ахбори умум ва китобхонаҳо дар бобати тарбияи миллии аҳолии кишвар фаъол буда, дар амалӣ намудани барномаю тадбирҳои давлатии ин масъалаи муҳими аҳамияти бузурги иҷтимоию ахлоқӣ дошта сахмгузор бошанд.

Дар ин маврид адабиёти пурғановати классикии тоҷик низ метавонад нақши бузург бозад. Қаҳрамонони бадеӣ, образҳои нотакрори дostonҳои Фирдавсиву Низомӣ, қаҳрамонони асарҳои Саъдиву Мавлоно Ҳофизу Камол, ки аксарашон барои тарбияти шахсияти инсонҳо равона карда шудааст, барои ҷавонон метавонад дарси ибрат гардад. Аз ин рӯ, омӯзиши дурусти осори бадеӣ метавонад дар ташаккули дурусти наврасону ҷавонон таъсирпазир бошад. Ғояҳои баланди адабиёти классикии мо дар баробари ҳамчун дастури раҳнамо хизмат кардан дар пур кардани фазои ҳолӣ муҳим буда, ба андешаву афкори пурғарази баъзе аз ифротгароёни динӣ, хоса, муллоҳои ҷаласавод муқобилият нишон диҳад.

Боиси зикр аст, ки то ҳол ҷавонон ба тарбияи ахлоқӣ, ҳуқуқӣ, рӯзгордорӣ, муаммоҳои иқтисодиву иҷтимоӣ ниёз доранд ва дар баъзан ҳолат аз сабаби сар задани ин омилҳо тарки таҳсил менамоянд.

Масалан, бо мақсади мавриди омӯзиш қарор додани сатҳи маърифати ҳуқуқии ҷавонон-донишҷӯён байни муҳассилини 15 факултетҳои Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров пурсиши афкор гузаронида шуд, ки дар он 500 нафар донишҷӯёни ҳамаи 15 факултетҳо иштирок намуданд ва натиҷаи он нишон дод, ки: аз теъдоди умумии пурсидашудагон 496 нафар – 98,2% мазмуни мафҳумҳои терроризм ва экстремизмро медонанд. 190 нафар донишҷӯён ё 37,6% дар 1 ё 2 чорабинӣ, 242 нафар ё 48% дар 3 ё 4 чорабинӣ ва 73 нафар ё 14,4% дигар аз 5 зиёд чорабиниҳои тарбиявии пешгирикунандаи терроризму экстремизм дар донишгоҳ иштирок кардаанд.

Донишҷӯён зимни пурсиш шаклҳои нафъовари гузаронидани чорабиниҳоро барои пешгирии терроризм ва экстремизм чунин арзёбӣ намуданд: 119 нафар ё 23,5% дарсҳои тарбиявӣ ва вохӯриҳо бо кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, 20 нафар ё 4% вохӯриҳо бо истифодаи видеофилмҳо ва 366 нафар ё 72,5% донишҷӯён ҳамаи шаклҳои гуногуни чорабиниҳоро нафъовар ҳисобиданд. Ё ин ки бахшида ба «Соли ҷавонон» ва «Рӯзи оила» байни донишҷӯён пурсиши афкор дар мавзӯи «Сабабҳои пошхӯрии оилаҳои ҷавон аз нигоҳи ҷавонон» гузаронида шуд ва ҷавобҳои онҳо аз тарафи мутахассисон – раваншиносон таҳлил карда шуд. Натиҷаи таҳлилҳои гузаронидашуда дар факултетҳои геоэкология, филологияи тоҷик ва забонҳои шарқ оид ба сабабҳои пошхӯрии оилаҳо чунин буд: Хонадоршавии барвақт – 26%; Муносибати тарафайн – 18,75%; Носозишӣ бо хушдоман – 22%; Тафаккури пасти ҷавонон – 9%; Шабакаи интернет ва телефони мобилӣ – 5,6%; Зӯрварӣ дар оила – 6,7%; Шароити иқтисодӣ – иҷтимоӣ – 3,8%; Маҷбуран хонадоршавӣ – 5,8%; Муҳоҷирати меҳнатӣ – 1,9%; Хиёнат – 2%.

Масъалаи дигаре, ки меҳодам ин ҷо баррасӣ намоям, ин фаъолияти шӯъбаҳои кор бо ҷавонон мебошад. Имрӯз дар муассисаҳои таҳсилоти олии ва миёнаи касбии ҷумҳурӣ шӯъбаҳои кор бо ҷавонон бо якҷанд воҳидҳои корӣ дар сатҳи раёсатҳои донишгоҳҳо ҳамчун пешбарандаи фаъолияти кор бо ҷавонон кори худро ба роҳ мондааст. Ҳарчанд фаъолияти созмонҳои ҷавонон ҳамчун ташкилотҳои ҷамъиятӣ арзи вучуд дошта бошанд ҳам аммо аз дастурамалҳои соҳаи кор бо ҷавонон дур мондаанд. Аз ин лиҳоз, тавсия бояд дод, ки бо таҳия ва тасдиқи низомномаи ягонаи ташкилотҳои ҷамъиятии созмонҳои ҷавонон ба тариқи марказонидашуда фонди махсуси ҷавонон ё бо суратҳисоби алоҳида ба роҳ монда шавад, ки он ба фаъолияти созмонҳои ҷавонон нигаронида шаванд.

Дар ин маврид масъалаи дигари муҳим тарбияи кадрҳои болаёқат мебошад. Созмонҳои ҷавонон бояд омода ва пешниҳодкунандаи кадрҳои

чавони роҳбарикунандаи болаёқат барои муассисаҳо ва давлату миллат мусоидат намояд. Барои тарбияи кадрҳои чавон мо бояд фаъолияти мактабҳои баландбардории тақмили ихтисоси кормандони созмонҳои чавонон, ташкили мактаби кадрҳои захиравӣ аз ҳисоби онҳо ва ташкили ма[фил]и доимоамалкунанда шароит фароҳам оварем.

Илми сотсиологияи чавонон ҳарчанд аз Ғарб ба Русия интиқол ёфта, дар фурсатҳои кӯтоҳ ташаккул ёфт, аммо дар ҳавзаҳои илмии Тоҷикистон ҳоло ба таври зарурӣ рушд накардааст ва ҳамин омилҳо тақозо доранд, ки тадқиқи ин масъала аз нигоҳи ҷомеашиносӣ дар меҳвари баррасии илмии олимони мо қарор гирад.

Аз ин лиҳоз, барои ин моро зарур аст, ки марказҳои илмӣ ва тадқиқотӣ – сотсиологиро дар сатҳи донишгоҳҳои олиии кишвар таъсис дода, бо гузаронидани пурсишҳои афкори умум барои ҳалли муаммоҳои иҷтимоии чавонон барнома ва ё нақшаҳои дурнамо таҳрезӣ ва амалӣ намоем. Зеро натиҷаи дурусти фаъолияти марказҳои илмӣ дар ин раванд метавонад таъсири бузурге дар пешрафти ҳаёти чавонон, ҳалли масъалаҳои муҳим, бартараф кардани нуқсонҳои камбудихо, муайян кардани дурнамои фаъолияти чавонон сахм гузорад.

Дигар нуқтаи муҳим он аст, ки ба хатарҳо ва таҳдидҳои гуногун насли чавон бо сабабҳои субъективӣ наметавонанд ба муқобили онҳо баромад намоянд. Ба андешаи мо пешгирии бисёре аз ин таҳдидҳои қобили таваҷҷеҳ буда, тақмил додани сармояи иҷтимоӣ метавонад ба рафъи мушкilotи амниятӣ ҷомеа ва давлат, яъне амниятӣ милли мусоидат намояд. Таъмини ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ, мероси фарҳангӣ таърихӣ ва эътимоднокии ҷомеа яке аз ҳадафҳои асосӣ ва фаъолияти ҳар як ҷомеа ба ҳисоб меравад. Масъалаи амният ҳамчун давлат ҳифзи манфиатҳои аҳоли ва ҳалли масъалаҳои сиёсат, иқтисодӣ, соҳаи иҷтимоиро ҳамчун субъекти мустақили низоми муносибатҳои байналмилалӣ, ки ба хатарҳо ва мушкilotи ҷомеаи муосир нигаронида шудаанд, ба назар мегирад, ки ин метавонад якҷанд вазифаҳоро дарбар гирад.

Дар навбати аввал, аз ҷомеаи муосир нигоҳ доштани суботи устувор ва мустақамии тамоми системаҳои иҷтимоӣ, ки инсон роҳбарӣ мекунад, тақозо менамояд. Дуюм, зарурати мавҷудияти таъмини беҳатарӣ ва рушди минбаъда, на танҳо дар сатҳи шахс, гурӯҳ ё ҷомеа вучуд дошта бошад, балки дар сатҳи ҷомеаи ҷаҳонӣ ҷой гирифта бошад.

Имрӯз масоили амниятӣ ҳамчун ҷузъи рушди устувори тамоми ҷаҳон эътироф гардидааст ва яке аз муҳимтарин унсурҳои таъмин намудани амниятӣ милли ҷомеа буда метавонад, ки дар ин замина, ба амниятӣ насли чавон таваҷҷеҳи махсус зоҳир намуд. Зеро назар намудан ба ин қишри ҷомеа, минбаъд метавонад ҳамчун сармояи потенциалии ояндаи ҷомеа хидмат намояд.

Адабиёт:

1. Саймумин Ятимов. Илм ва амният // Хум[урият]. - 30.05.2017
2. Манько Ю. В., Оганян К. М. Социология молодежи: учебное пособие. - СПб.: ИД «Петрополис», 2008. - 316 с.
3. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 13 январӣ соли 2016, №4 “Дар бораи Барномаи миллии рушди иҷтимоии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016–2018”
4. Маркази миллии мониторинг ва пешгирии нашъамандии Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии ҚТ // http://mmmpn.tj/taj/index.php?modid=60&month=9&option=com_blog_calendar&year=2015
5. Опасность онлайн: на какие уловки идёт ИГИЛ, вербуя граждан Таджикистана// <http://ru.sputnik-tj.com/analytics/20171211/1024129627/terrorism-migranty-ekstremizm-tadzhikistan.html>

ХУЧАНД ҒОЯИ АМНИЯТ ВА ҲУВИЯТИ МИЛЛӢ ДАР ТАЪЛИМОТИ ИМОМИ АЪЗАМ

(Гузориши масъала)

Мусаллам аст, ки миллати тоҷик соҳиби тамаддуни ҷаҳонгир ва бисёр қадима буда, дар арсаи илму фарҳанг донишмандони номвари зиёдеро барои хидмати оламиён тарбия карда расонидааст. Фарзандони фарзонаи миллати мо аксаран дар осори бебаҳояшон асосҳои илму фарҳанги замони хешро гузошта, тамаддуни ҷаҳониро ба сатҳи баланд расонидаанд ва худ ба мояи ифтихори башар табдил ёфтаанд. Дар ҳамин радиф, мо тоҷикон аз қору пайкори бунёдгузори бузургтарин ва бонуфузтарин мазҳаб дар дини мубини ислом, фарзанди арҷманди халқи тоҷик Имом Абӯханифа Нуъмон ибни Собит, ки бо унвони Имоми Аъзам маъруф гардидааст, ифтихори хоса дорем.

Барои ҳамагон равшан аст, ки асосҳои ақоиди исломӣ дар мактаби фикҳии Абӯханифа гузошта шуда будааст ва то ба имрӯз мусулмонони ҷаҳон дар шиноخت ва маърифати фикҳи ислом ба ин мактаби шукӯҳманд рӯй меоранд. Талошҳои фидокоронаи ин мутафаккири бузург ва донишманди бемисол дар инкишофи арзишҳои миллии мардуми тоҷик ва хифз гардидани амният ва ҳувияти миллии тоҷикон нақши рӯшан гузоштааст. Саҳми маънавии мактаби Имоми Аъзам дар мақолаи Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба таври мӯҷаз чунин баён гаштааст: “Мазҳаби ҳанафӣ дар тӯли чандин садсолаи таърих дар фароҳам овардани заминаҳои ваҳдати умумибашарӣ, ҳувияти миллӣ, хифзи амнияти суботи ҷомеа ва нигоҳ доштани асолату арзишҳои таърихӣ нақши ниҳоят бузург бозидааст ва ин нақши худро имрӯз низ адо карда истодааст”.

Воқеан ҳам амният, ваҳдат ва ҳувияти миллӣ заминаи таълимоти фикҳи ҳанафиро ташкил медиҳанд, ки дар асл амну субот ва рушди ҷомеа бар он аст. Бисёр андешаҳои Имоми Аъзам ба ҳамбастагии ин мафҳуми сегона далолат мекунанд. Аз он ҷумла, ӯ фармудааст: “Худои азза ва ҷалла расули худро ба инсоният ҳамчун раҳнамо барои рафъи тафриқа ва афзудани дӯстӣ ва на барои тафриқаю ихтилофи гуфтор ва шӯронидани одамон бар зидди ҳамдигар фиристодааст”.

Дар ин баёни муҳтасар риояти эҳтироми шахсият (ҳувиат), рафъи тафриқаву ихтилоф (ваҳдат) ва фароҳам овардани амну осоиштагӣ (амният) бо ҳам омадаанд. Чунонки аз мутолиа бармеояд, андешаҳои мутафаккири бузург дар бисёр маврид ба таври ҷамъбастиҳои фалсафӣ иброз гаштаанд. Дар асл чунин ҳулосаҳо аз моҳият ва мазмуни фаъолияти сарвари мактаби маърифатии ӯ маншаъ мегирад. Чунончи, нуқтаи назари Имоми Аъзам оид ба мақоми илм, таълим ва тарбияти

шахсият-шогирдони шоиста ба ин гуфтаҳо далел шуда метавонад. Аз ин ҷиҳат, аз баргузидатарин ва тавонотарин мактабҳо дар асрҳои миёна мактаби фикҳии Имом Абӯҳанифа махсуб мегардад, ки бо равиши хосаи худ на танҳо дар Шарқи мусулмонӣ, инчунин дар саросари ҷаҳони ислом шухрати беназир касб намудааст. Вучуди чунин мактабҳо бори дигар собит месозад, ки мактабҳои гузашта бо раванди мушаххас ва тарзи таълими арзишманди худ дар омӯзонидани шогирдони кӯшо ва хушсалиқа намунаҳои беҳтарини макотибу мадориси машриқзамин буданд. Пас, бояд гуфт, ки дар майдони таълиму тарбият бунёди илмиву амалии чунин марказҳои тадрису тарбият бо тақозои замон ва ба саҳму эҳтимоми фардҳои сарсупурдаи ислом аз миллати тоҷик устувор гардидааст.

Пас аз садсолаи аввали ҳичрати ҳазрати Паёмбари ислом Муҳаммади Мустафо (с) пайдоиш ва нуфузи мактабҳои илмии Бағдод, Кӯфа, Басра, Мадина ва дигар марказҳои фарҳангии хилофат аҳли дониш ва фарҳанги исломро бори дигар ба ҳам овард ва ба рушду нумуви илму ирфон такони тозае дод. Дар Кӯфа Имом Абӯҳанифа мактаби омӯзиши масоили фикҳи исломро бунёд гузошт ва аксари мучтаҳидон дар таҳлил ва тавзеҳи масоили фикҳӣ рӯ ба мактаби он ҳазрат оварданд. «Корномаи ин шахсияти бузург (Абӯҳанифа) ва нобиғаи асил, – омадааст дар маърузаи Президенти кишвар оид ба Имоми Аъзам ва хувияти миллӣ, – дар дунёи илму маонӣ то ба ҳанӯз асрори зиёди нокушуда дорад, ки пажӯҳиши доманадорро тақозо менамояд».

Дар замоне, ки ҷомеаи исломӣ рӯ ба такомул оварда буд ва масоили зиёди ҳуқуқӣ пайдо шуда буданд, на ҳар кадом донишманде равиши ҳаллу фасли он масоилро дар асоси оёти Қиломи раббонӣ ва аҳодиси набавӣ ошкор гардонидани метавонист. Маҳз дар чунин айём Имоми Аъзам Абӯҳанифа Нӯмон ибни Собит рӯи қор омад ва мактаби бузурги фикҳи исломиро эҷод кард, ки он минбаъд бо унвони Мактаби фикҳи ҳанафӣ шинохта шуд ва шухрати ҷаҳонӣ ёфт. Чунонки Абдушарифи Боқизода дар ин мазмун гуянд: «Мактаби фикҳи ҳанафӣ ва умуман риштаи ҳуқуқ дар ислом ба дасти бузургтарин файласуфи ҷомеаи башарӣ ва донишмандтарин абармарди аҳди тобаъатобиъин Абӯҳанифа (р.х.) поягузорӣ гардидааст». Перомуни ин мавзӯ Президенти кишварамон Эмомалӣ Раҳмон низ фармудаанд: «Аз ҳамон давра инҷониб аз чор се ҳиссаи донишҳои марбут ба фикҳ, ки аз Қуръон ва суннат гирифта шудаанд, ба Имоми Аъзам дахл доранд».

Аз гуфтаҳои муаллифони мазкур ва донишмандони дигари фикҳи ислом бармеояд, ки Абӯҳанифа дар устувори бунёди мактаб ва мазҳаби худ ба ду пояи асосӣ тақия дорад: нахуст, оёти Қуръон ва ҳадисҳои саҳеҳ ва сониян, манбаъҳои маълум ва далелҳои асил аз ҳамсафони Паёмбари ислом (с). Ин тарзи ҳалли масоили фикҳӣ ҳам барои мазҳаби ҳанафӣ ва ҳам барои фикҳи исломӣ ҳамчун асос пазируфта шудааст.

Муаллифи китоби «Таърихи Бағдод» Хатиби Бағдодӣ гуфтаҳои худи Абӯҳанифаро тақрибан ба тариқи зайл овардааст: «Ман дар асоси Каломи Оллоҳ фатво медиҳам. Агар ягон масъаларо дарёб накунам, он гоҳ ба суннатҳои Пайғамбар (с) муроҷиат менамоем. Агар дар он ҷо ҳам барои фатвои ҳуқуқӣ далелҳои мустанад пайдо накунам, он гоҳ ба гуфтаҳои ҳамсафони Пайғамбар (с) рӯ меорам. Дар ин кор ман аз ҳудуди гуфтаҳои онҳо берун намеравам. Дар айнаи ҳол, дар байни онҳо (саҳобаҳо) фарқ намегузорам».

Тибқи маълумоти сарчашмаҳо, Имом Абӯҳанифа ҳар рӯз пас аз намози бомдод дар масҷид ба шогирдон дарс мегуфт. Пас аз он дар ягон масъалаи нав пайдошуда фатвои худро баён медошт. Дар ҳамин замина ба саволҳои гуногунмавзӯ, ки аз ҳозирин мерасид, ҷавобҳо медод. Дар чунин дарсҳо мардуми зиёде барои шунидани Имом аз тамоми ғӯшаҳои наздику дурдасти хилофат ҳозир мешуданд. Пас аз суҳбат бо мардум ӯ бо шогирдони беҳтарини худ доир ба аҳкоми шаръӣ машғулияти махсуси амалӣ мегузaronид. Дар чараёни ин гуна машғулиятҳо масоили фикҳӣ ба таври дастҷамъӣ таҳлил гардида, ҳамагон ба қарори муайян меомаданд ва ҳулосаи охири дар китобе бо номи «Усул» сабт мегардид.

Яке аз сабабҳои ноил шудан ба ҳадафҳо ва вусъат ёфтани омӯзиш дар мактаби фикҳи ҳанафӣ ба шогирдон меҳрубон будан ва шогирдонро баробари фарзанд азиз доштан аст, чунонеки дар васиятномаи Имоми Аъзам ба шогирди гиромикадраш Абӯюсуф Яъқуб ибни Иброҳими Ансорӣ омадааст: «Бо шогирдонат чунон мушфиқона рафтор кун, ки ғӯё ҳар як аз ононро фарзанди худат медонӣ, зеро ин амр рағбат ва алокаи онҳоро ба илм бештар хоҳад кард».

Абӯҳанифа ҳеҷ маблағеро барои омӯзиш ва парвариши шогирдонаш дарёғ намедошт. Ҳамеша аз эҳтиёҷоти онҳо хабардор шуда меистод ва дар ҳолати зарурӣ онҳоро аз ҷиҳати моддӣ дастгирӣ мекард. Ин имкон медод, ки шогирдони болаёқат ва хушзехни ӯ дар пайи касби маоши оила шуда аз омӯзиш дур намонанд. Чунончи, ҳангоме ки шогирдаш Абӯюсуф маҳфили Абӯҳанифаро тарк намуд, сабаб пурсид. Чун донист, ки барои ба даст овардани маблағ ин корро кардааст, ба ӯ ҳамёни пул дод ва таъкид намуд, ки ҳар гоҳе тамом шавад, боз дирҳам хоҳад дод. Абӯюсуф нақл мекунад: ҳар гоҳ ки пули ман тамом мешуд, ҳарчанд ман намегуфтам, ҳолро ҳис мекард ва боз дирҳам медод.

Дар таълимоти Имоми Аъзам ҷиҳати дигар ин буд, ки пайваста омӯхтани илмро дар мадди аввал мегузoшт ва шогирдонро талқин менамуд, ки дар андӯхтани илму дониш саҳлангорӣ накунад, омӯзишро ба вақти дигар нагузоранд. Чунончи, Абӯҳанифа ба беҳтарин шогирдаш мефармояд: «Сараввал дониш бичӯ, сонӣ ба маблағи зарурӣ соҳиб шав, баъд ба ҷустани зан бош. Агар аввал боигарӣ чӯӣ, дигар дониш ҷуста наметавонӣ ва боигарӣ туро ба хариди канизакҳо водор месозад ва низ ба корҳои ношоиста банд мешавӣ. Ва агар дар даврони таҳсил ба фикри издивоҷ биафтӣ, мумкин аст маҷбур шавӣ, то барои аёл ва фарзандон

талаш кунӣ ва шояд аз таҳсили илм даст бикашӣ, ки дар он сурат на илм омӯхтӣ ва на мол ба даст овардӣ».

Тибқи нишондоди ин омӯзгори соҳибтадбир донишро ба касе бояд дод, ки талабгор ва ҳариси он бошад. Барои касоне, ки хоҳиши фаҳмидан надоранд, ба дониш муҳаббат надоранд ва бетарбият ҳастанд, донишро хор гардонидан нашоёд. Эҳтироми донишро бояд дар пояи баланд ниғаҳ дошт. Дар ҳолати сафар, дар сари роҳҳо ва кӯчаву бозор ё ҳолатҳои дигари номуносиб ба саволҳо ҷавоб гуфтан қадри донишро коста мегардонад.

Дар васиятҳои мефармояд, ки дар ҳузури мардум пурҳарфӣ нақун, берун аз доираи савол ҳарф мазан, масоили дигарро изофа нақун, ки зеҳни соил мушавваш хоҳад шуд ва қадри илмат бар ҷо нахоҳад монд. Ба мардум мувофиқи фаҳмиш ва қабулашон сухан бояд гуфт. Агар дар маҷлисе хилофи назари ту чизе гуфта шавад, якбора эътироз набояд кард, балки аввал ҳамон дидгоҳро баён намудан лозим аст, ки мардум ба он ошноянд, сипас дар така ба он дидгоҳи дигарро баррасӣ бояд кард. Ҳар касе дар маҷлис ҳозир бошад, бояд аз илм маҳрум намонад ва мувофиқи ҳолаш миқдоре илм аз ту биёмӯзад.

Имом Абӯҳанифа дар баробари саволҳои муддаиён бо суръат ҷавобҳои мегуфт, ки мантиқи қавӣ ва бурҳони қотъ доштанд ва ҳарифонро дар ҳама ҳол ба ғайр аз таслим шудан чорае набуд. Ин омӯзгори заковат ҳамин гуна авомили мантиқии афқору андешаро пайваста дар шогирдони худ парвариш меод.

Ҳуҷвирӣ дар китобаш «Кашф-ул-маҳҷуб» меорад, ки аз чор нафар— Бӯҳанифа, Сӯфён, Мисъар ибни Қидом ва Шурайк якеро ба мансаби қазоват пешниҳод карданӣ шуданд. Ҳар чаҳорро даъват карданд ва дар роҳ Абӯҳанифа ба он ҳамроҳонаш гуфт: «Ман андар ҳар як аз мо фиросате бигӯям андар ин рафтани мо?» Гуфтанд: «Савоб ояд.» Гуфт: «Ман ба ҳиллате ин қазо аз худ дафъ кунам ва Суфён бигурезад ва Мисъар девона созад худро ва Шурайк қозӣ шавад». Ин пешгӯии Имоми Аъзам, дар ҳақиқат, амалӣ гардид. Абӯҷаъфар ал-Мансур аз Абӯҳанифа талаб кард, ки қазоватро пазирад ва Абӯҳанифа дар ҷавоб гуфт, ки аз аҳли араб нест, аз маволии эшон низ нест, аз ин рӯ, содоти араб ба ҳукми ӯ розӣ нахоҳанд шуд. Он гоҳ Абӯҷаъфар гуфт: «Ин кор ба насаб тааллуқ надорад, ин амалро илм бояд ва ту муқаддимаи уламои замонаӣ».

Абӯҳанифа гуфт: «Ман ин корро нашоам ва андар ин қавл, ки гуфтам, аз ду берун набошад: агар рост гӯям, худ гуфтам, ки нашоам ва агар дурӯғ гӯям, ту раво мадор, ки дурӯғгӯеро биорӣ ва халифати худ кунӣ ва эътимоди димоъ ва фуручи мусалмонон бар вай кунӣ ва ту халифати Худой бошӣ». Ин бигуфту наҷот ёфт.

Дар мактаби фикҳии Ҳазрати Имоми Аъзам усули анъанавии тадрис риоя нагардидааст, яъне шогирдон дар ҳудуди чорҷӯбаи танги назарӣ нигоҳ дошта намешуданд, ин ҷо аз меъёрҳои маъмули доираи дарс берун рафта ва ҳалқаҳои маъмурии устодиву шогирдӣ шикаста гардидааст. Шогирдон чун сомеони одӣ бо қалбу забони баста ҳар чӣ ки

аз устод шуниданд, ба тасдиқаш даҳон боз ва гардан фароз намекарданд, то даме ки ба асли масъала сарфаҳм нараванд ва ба дониши худ бовар ҳосил накунанд.

Абӯҳанифа тарзи таълими махсуси худро ба вучуд овард, ки аз чанд ҷиҳат нисбат бар усули таълими анъанавӣ афзалият дошт. Роҳу равишero, ки дар омӯзиши масоили фикҳ ҳазрати Имоми Аъзам пеш гирифтааст, ба таври зерин тавсиф намудан мумкин аст:

1. Ҳангоми дарс гуфтан бисёр ва бардавом сухан намегуфт, дар баёни матлаб ҳамеша аз унсурҳои мусоҳиба ва мубоҳиса истифода мекард.

2. Аксаран дар назди шогирдон масъалагузорӣ мекард: аз оғози дарс барои шогирдон муаммоҳои фикҳӣ пешниҳод мегардид ва моҳияти онҳо шарҳ дода мешуд.

3. Аз шогирдон талаб карда мешуд, ки дар ҳалли масъалаи мазкур фикру андешаи худро иброздоранд. Дар баёни андеша ба сустӣ роҳ надиханд ва барои ба субут расонидани андешаи худ далоили қотъ дошта бошанд.

4. Пешниҳод мегардид, ки шогирдон бо худи устод ба мубоҳиса дароянд. Дар чунин ҳол ҳам устод ва ҳам шогирдон фаҳмиш ва назари худро доир ба роҳи ҳалли масъала иброз медоштанд. Андешаҳои шогирдон на ҳамеша ба ҳам мувофиқат мекард. Ҳолатҳои низ буданд, ки бо андешаҳои устод шогирдон мувофиқ набуданд. Дар ин ҳолатҳо Абӯҳанифа мулоҳизоти худ ва андешаҳои шогирдонро ташреҳ дода, онҳоро дар таъба ба Каломи раббонӣ ва аҳодиси набавӣ месанҷид.

5. Дар хотимаи мубоҳисот устод натиҷагирӣ мекард ва ҳама ба ҳулосаи ягона меомаданд, дар ҳоле ки зиддияти андеша ва бетарафии қатъӣ дар ҳеҷ кас боқӣ наместанд.

Мубоҳиса бо шогирдон гоҳо то як моҳ ва беш аз он идома меёфт, то ба ҳулосаи дуруст биёянд. «Агар дар ҳалли ягон масъала мушкилот пеш омада монад, ҳазрати Имом ба пайравони худ мегуфт: «Сабаб дар он аст, ки аз ман гуноҳе содир шудааст» ва аз Оллоҳ бахшоиш мепурсид, гоҳо ба ибодат мепардохт ва дар асари онҳо роҳи ҳалли муаммо дармеёфт,» - омадааст дар таснифоти Ваҳбии Сулаймон.

Бешубҳа, барои ба чунин чараён ворид сохтани раванди омӯзиш устод мебояд маърифати пурвусъат ва идроки амиқро соҳиб бошад ва гузашта аз ин, ба дониш ва биниши худ боварии қатъӣ дошта бошад. Дар вазъияти мазкур, ки устод бо шогирдон дар як саф қарор мегирад ва имтиёзи устодии худро аз даст медиҳад, сифатҳои мазкур ба ӯ ногузир мегардад. Бар ивази ин уҳдадории устод барои шогирдон имконияти бештари баёни андеша муҳайё мегардад. Шогирд то дараҷае аз таъсири ҳашамати устод раҳой меёбад, худро сабуктар ҳис мекунад ва озодтар ибрази назар менамояд. Аз тарафи дигар, дар равиши мубоҳисот дар худи Абӯҳанифа доир ба масъалаҳои мавриди баҳс фикру андешаҳои нав тавлид мешуданд ва ҳулосаҳои тоза эҷод мегардиданд. Бояд гуфт, ки ҳазрати Имом то поёни умр аз ин тарзи омӯзиш ва кушоиши масоили

фикҳи исломӣ бознамондааст. Ба туфайли чунин усули тадрис ӯ на танҳо Устод шуд, инчунин дӯсти самимӣ ва наздики ҳар кадом шогирди худ гардид.

Дар таълими масоили фикҳи ислом Абӯҳанифа ба тарзи истифода аз Каломи раббонӣ, суннати Паёмбар (с), иҷмоъ ва қиёс рӯ оварда, асоси иҷтиҳодоти мазҳабӣ ва умуман фикҳи аҳли суннатро ба вучуд овардааст.

Тавре ки дар китоби «Фикҳи исломӣ» омадааст, «ӯ дар асоси далелҳои чаҳоргона тамоми масоилро аз матни шариат истихроҷ намуда, фикҳро дар чорҷӯбаи бобҳо, фаслҳо ва гурӯҳҳо дастабандӣ ва чудо намуд».

Адабиётшиноси фозил Фаҳриддин Насриддинов дар таҳқиқоти худ оид ба фаъолияти омӯзгории Имоми Аъзам ҳарф зада, хусусиятҳои умда ва арзишманди мактаби фикҳии Имом Абӯҳанифаро дар масоили зерин дидаст: заковатшиносӣ; шафқат бар шогирд; маҳорат бар фанни худ; муқтадо ва намуна қарор гирифтган; хитоби некӯ ва талаттуф дар баёни масъала; ислоҳи навоқиси ахлоқии шогирд; виқор ва ҷалолат; ҳусни зоҳирии устод; усули самоии таълим; баёни возеҳи матлаб; хушбинӣ бар ҳаммаслакони ва соҳибони илмҳои дигар; мубоҳиса ва масъалагузорӣ дар дарс.

Аз ҷумлаи масоили мазкур, дар масъалаи «маҳорат ба фанни худ» пажӯҳанда чунин менигорад: «Тасаллутӣ комили муаллим бар фанни хеш аз умдатарин васоил барои ҷалби донишҷӯӣ бар омӯзиши илм мебошад. Зеро яке аз сабабҳои танаффури толибилм аз фарогирии дониш, дилгир гардидани ӯ аз дидану шунидани лифофаву пӯсти маънӣ ва маҳрумӣ аз лаззати он мебошад. Агар устод табаҳхур бар фанни хеш дошта бошад, ба осонӣ асли маъниро барои толибилмон ошкор сохта, лаззати воқеии матлабро бар коми эшон мерезад... Саймиро ба ин маънӣ нақл намуда, ки Имом Зуфар бар ҳалли масъалае назди Абӯҳанифа биёмад. Имом посухеро бо бас равшанӣ бар ӯ баён фармуда, бо вучӯҳи зиёд дар ҳолатҳои аз носихи дигар пайдо намудани масъала сухан намуд. Зуфар аз тасаллутӣ Имом бар дониши фикҳу ҳадис ба таҳайюр афтода, ҳузури доимиро бар ҳалқаи дарёии Абӯҳанифа бар худ ҳатмӣ гардонид ва бар асари он аз номвартарин мардон дар мактаби ҳанафӣ бигардид».

Ҳамин тавр, ба андешаи мо, таҳлил ва тавзеҳи масоили фикҳӣ, ки назари борикбин ва масъулияти гаронро тақозо дошт, Имоми Аъзамро бар он водор сохт, то дар муқобили худ донишмандони варзидаро бинад ва дар ҳамгирӣ ва баҳсу талош розҳо ифшо гарданд. Ба назар чунин мерасад, ки ин гуна донишмандони асилро Ҳазрати Имом дар натиҷаи тарбияти бевоситаи худ ба камол расонид ва дар аҳкоми шаръӣ аз тафаккури таҳлили онҳо низ истифода кард. Ӯ донишмандонро тарбия карда расонид, ки тақрибан дар сатҳи худаш андеша меронданд ва ибрази назар карда метавонистанд. Барои он ки ҳаллу фасли дурусти масоили фикҳи ислом ба даст ояд ва ташреҳи тамоми паҳлуҳои он масоил аз мадди назар дур намонад, усулҳои муайяни таҳлилро рӯйи қор овард.

Дар дарсҳое, ки баргузор мегардид, андешаи ҳама шогирдон бо эҳтироми зарурӣ шунида мешуд. Мубоҳиса дар равиши таҳлил ба шогирдон гизои маънавӣ ва ҷасорати зеҳнӣ меод. Устод дар таҳлили масоил бо шогирдон маслиҳат мекард ва ҳеҷ гоҳ танҳо аз рӯйи савобдиди худ амал намекард. Имоми Аъзам низоми асосии таълимиро дар он меид, ки ҳар кадом дарсро бояд худӣ омӯзгор гузаронад. Шогирдон набояд ҳамдигарро омӯзонанд. Муовин, ёрирасон, халифа ва ҳеҷ каси дигар, гайр аз омӯзгор наметавонад муҳаббати донишро ба шогирдон талқин намояд.

Ба Абӯҳанифа боре гуфтанд, ки дар ин масҷид мардуме чамъ омаданд, ки илми фикҳ меомӯзанд. Вай пурсид: «Онҳо роҳбар доранд?» Ба ӯ ҷавоб доданд: «На.» Он гоҳ ӯ гуфт: «Онҳо ҳеҷ гоҳ чизе намеомӯзанд ва агар омӯзанд, ба хато роҳ меиданд, хатоӣ худро нафаҳмида, ба роҳи ноҳақ мераванд ва гумон мекунанд, ки ин дуруст аст».

Имоми Аъзам бар он аст, ки шогирдон бояд тафаккури таҳлилий дошта бошанд. Абӯраҷаи Ҳаравӣ мегӯяд: Ман шунидам, ки Абӯҳанифа мегуфт: Касе ки ба омӯзиши аҳодис кӯшиш дорад, вале қудрати мулоҳиза кардан надорад, мисли доруфурӯшест, ки доруворӣ чамъ меорад, вале намедонад, ки онҳо барои чӣ лозиманд, то даме ки табиб наёяд.

Усули тадриси Имом Абӯҳанифа барои мо имрӯзиён низ шоистаи пайравӣ ва омӯзиш аст. Он усулҳои таълимӣ, ки бо унвонҳои мусоҳиба, мубоҳиса, муаммогузорӣ, пажӯҳишӣ ва дигарҳо дар таълими имрӯза роиҷ ҳастанд, дар тарзи тадриси он Ҳазрат ба сифатҳои болотар ва дар шаклу намудҳои мувофиқтар истифода шудаанд. Усули берун овардани нуҳуфтаҳои замири шогирдон, ҷаҳду ҷадали ҳамагонӣ ва бардавому гайратмандона дар таҳқиқи масоили фикҳӣ исломӣ, расидан ба ҳулосаҳои саҳеҳ дар ҷараёни мубоҳисоти солим, хор надоштани илм, эҳтироми мақому манзалати олим ва монанди инҳо аз афзалиятҳои аст, ки дар таълимоти ин омӯзгори бемисол ва нотакрор ба ҳам омадааст. Аз ин рӯ, моро зарур аст, ки дар ҷодаи омӯзишу парвариш барои ба даст овардани натиҷаҳои боз ҳам беҳтар аз мактаби арзишманди ҳазрати Имоми Аъзам бозомӯзӣ намоем.

Хулоса, мазҳаби Имоми Аъзам, ки ташвиққунандаи арзишҳои меҳварии дини мубини ислом аст, дар таҳқиқи низоми ҷомеа, суботу амният, ғановатманд гардонидани ҷаҳони маънавӣ ва ахлоқии башарият нақши судманду муассир мегузорад. Инчунин дар така ба арзишҳои аслии инсонӣ, ҳуқуқ ва адолати иҷтимоӣ, озодии фикр ва даъват ба сулҳу амнияти халқҳо метавонад мусоидат намояд.

Адабиёт:

1. *Абдушарифи Боқизода. Фикҳи исломӣ бар асоси мазҳаби ҳанафӣ. - Душанбе, 2008.*
2. *Ваҳби Сулаймон Гавиҷӣ. Имоми Аъзам Абӯҳанифа ан-Нуъмон. - Москва, 2006.*
3. *Равшани Ҳамроҳ, Иброҳими Нақшош. Қиссаҳо аз рӯзгори Имоми Аъзам. - Душанбе, 2008.*

4. Раҳматзод А., Мирсаидов Б. *Рӯзгор ва осори Ҳазрати Имоми Аъзам.* - Хучанд, 2008.
5. Саид Аҳмади Васлии Самарқандӣ. *Зиндагиномаи Имоми Аъзам. Тарҷумаи Фарҳод Ҳасанов // Тоҷикистон, №38 (768). 18.09.2008; №45 (775). 6.11.2008.*
6. Шиблии Нӯъмонӣ. *Симои Имоми Аъзам Абӯҳанифа.* - Техрон, 2007.
7. Эмомалӣ Раҳмон. *Имоми Аъзам ва хувияти миллӣ.* / А. Раҳматзод, Б. Мирсаидов. *Рӯзгор ва осори Ҳазрати Имоми Аъзам.* – Хучанд, 2008.
8. *Ҳуҷвирӣ Алӣ ибни Усмон. Кашиф-ул-маҳҷуб.* /Муқаддима, тасҳеҳу таълиқоти Маҳмуди Обидӣ.- Техрон: Суруш, 1383х.

АБДУЛЛОЕВА З.
(Хучанд)

НАҚШИ АДАБИЁТ ДАР ТАРБИЯИ ЭҲСОСИ ВАТАНПАРВАРӢ ВА ҲИФЗИ АМНИЯТИ МИЛЛӢ

Таърих гувоҳ аст, ки тамаддуни ҷаҳонӣ дар ҳар марҳила дар ин ё он сарзамин ба авҷи воло мерасад ва дар замони муайян халқу миллате дар тамоми самтҳои ҳаёти иқтисодиву иҷтимоӣ ва сиёсӣ равнаку ривоч меёбад.

Халқи тоҷик аз зумраи он халқҳоест, ки бо таърихи тӯлонӣ, адабиёти оламшумул, эҷодкориву фарзонагӣ, офарандагиву бунёдкорӣ ва манзалати хеш шуҳрати ҷаҳонӣ дорад. Тоҷикон дар масири таърих ҳамчун эҷодкорони тамаддуни қадими Шарқ арзи ҳастӣ намудаанд ва ба таъриху фарҳанги башарият саҳми арзишманд ворид кардаанд.

Ин аст, ки эҳёи анъанаҳои миллӣ, расму оин ва тарғиби фарҳангу маданияти миллӣ дар саросари Тоҷикистони соҳибистиклол бо роҳнамоиву дастгирии Асосгузори сулҳу ваҳдат - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон вусъат меёбад. Ин амал заминаи бозғитмод дар тарбияи худшиносиву ватанпарварии ҳар як фарди кишвари соҳибистиклол мебошад.

Танҳо худшиносиву ватандӯстӣ, ҳушёрӣ милливу заковат, солимии фикру ахлоқи миллӣ, кадр кардани офарида ва дастовардҳои халқ боис шуда метавонад, ки ба ояндагон Ватани ободу миллати озодро мерос гузорем.

Мо аз он, ки гузаштагонанон ориёнасл ҳастанд ва кишварҳои мутамаддин ва забони шаклгирифтаи адабӣ доштанд, бояд ифтихор дошта бошем.

Аз тадқиқотҳои олимону таърихшиносон воқиф аз он мешавем, ки забони адабии тоҷик дар дарозии таърих дар чанд шакл зухур дошта, то ба ин шакл расидааст. «Ташаққулу инкишофи забони адабии мо ба асрҳои IX-X - ба даврони ба вучуд омадани аввалин хонадонҳои давлатдорӣ тоҷикон рост меояд. Забони адабии тоҷикӣ, ки дар ин аҳд

бо номи форсии дарӣ маъруф буд, ба хусус, дар замони салтанати Сомониён ба авчи инкишофи худ мерасад. Он дар ин замон на фақат ба сифати забони давлатӣ, ҳамчун забони адабиёти бадеӣ, илму маърифат ва забони муоширати байни мардумони дигар ҳам истифода мешуд» (3,116).

«Таъсир ва шуҳрати адабиёти хаттии форсӣ дар асрҳои миёна чунон бузург буд, ки вай на танҳо дар мамлакатҳои, ки забони форсӣ барои аҳолии онҳо забони модарӣ ҳисоб мешуд (Мовароуннаҳр, Хуросон, Эрони Ғарбӣ), балки дар кишварҳои берун аз ҳудуди онҳо Озарбойҷон, Осиёи Хурд, Курдистон, Афғонистон, Ҳиндустони Шимоли, Туркистони Шарқӣ низ эҷод мешуд» (1, 508).

Давлати Сомониён соли 875 чун давлати мутамарказ ташкил ёфт ва дар давраи ҳукмронии ин сулола вилоятҳои, ки аз ҳам ҷудо ва ба таври қалъабанд ҳаёт ба сар мебуданд, ба ҳам муттаҳид шуданд. Шаҳрҳои тоҷикнишини асри X Бухоро, Самарқанд, Чоч (Шош-Тошканд), Марв, Балх ва ғайра ба марказҳои калони ҳунармандӣ, савдо ва илму адабиёт мубаддал гаштанд.

Асри X ва асрҳои минбаъда аз назари муҳаққиқон ва адабиётшиносон давраҳои нашъунамои адабиёти классикии тоҷикӣ форсӣ ҳисоб меёбанд. «Осори адабиёти бадеӣ (аксаран, асарҳои манзум), асарҳои таърихӣ ва илмӣ, ки дар ин давра ба вучуд омаданд, дар ҳаёти маданияти мардуми Мовароуннаҳр, Хуросон, Эрони Ғарбӣ, Ҳиндустони Шимоли ва бисёр мамлакатҳои Шарқи Наздик ва Миёна роли калон бозиданд»(1.501). Дар ин давра давлати мутамаркази тоҷикон ба авчи тараққиёт расид ва «барои он ки мавқеи худро дар ҳаёт мустаҳкам намояд, ба майлҳои халқии тараққӣ додани хоҷагии халқ, илму маданият, таърифу тавсиф намудани гузаштаи халқӣ худ таъҷиб кард ва ақидаҳои ҳаётдӯстиро ҳимоя намуд; аҳли илму адаб, касбу ҳунарро ҳимоят кард»(2,31).

Забоншинос Ҳасанов А. дар ин хусус зикр кардааст: «Садаи X-ро барҳақ «асри заррини фарҳанги эронӣ» хондаанд, зеро маҳз дар ин давра осоре ба таъъ расидаанд, ки пояи устувори забону адабиёти форсӣ-тоҷикӣ ба шумор омада, аҳли адаби даврони баъдӣ, ки воқеан меъморони сухан маҳсуб мешаванд, биноҳои дигари калони бадеӣро бар ҳамин асос бунёд ниҳодаанд»(6, 198).

Барҷастатарин осори назми тоҷикон дар ин давра эҷод шуд. Устод Рӯдакӣ ҳакам Фирдавсӣ, Дақиқӣ, Шаҳиди Балхӣ, Абӯшақури Балхӣ, Рӯбиаи Балхӣ ва дигарон бо осори худ машҳури олам гаштаанд. Муҳаққиқон «Тарҷумаи «Тафсири Табарӣ», «Тарҷумаи «Таърихи Табарӣ», «Муқаддимаи «Шоҳнома»-и Абӯмансурӣ, «Худуду-л-олам мина-л-машриқ ила-л-мағриб»-и маҷхулмуаллифро аз ҷумлаи «қадимтарин насли форсии дарӣ» (6,198) мешуморанд.

Олим ва шоири асри XI – XII Низомии Арӯзии Самарқандӣ дар «Чаҳор мақола»-и худ нақл кардааст, ки «аз нудамои подшоҳ ҳеҷ кас мухташамтар ва мақбул-ул-қавитар аз устод Рӯдакӣ набуд»(2,40).

Қасидаи «Бӯи ҷӯи мӯлиён»-и Рӯдакӣ, ки ба Наср ибни Аҳмад бахшида шудааст, намунаи барҷастаи тарғиби ватанхохиву ватанпарварӣ маҳсуб меёбад ва чун порча аз қасидаи самимии ватанхоӣ дар адабиёти тоҷик шухрат дорад.

Насри II бо таъсири ин қасида роҳи сафари Бухороро пеш гирифт ва ба ҳеҷ манзил нафаромада, ба пойтахти худ расид ва дигарон аз азоби сафари дуру дарози амир халос шуданд.

Осори бою рангин ва пурҳикмати гузаштагони тоҷик, ки аксар дар мавзӯи панду ахлоқӣ навишта шудаанд ва дар тарбияи руҳияи ватанпарвариву ахлоқи ҳамида мақоми арзишманд доранд, имрӯз аз ҷониби халқу миллатҳои гуногуни дунё пазируфта шудаанд.

«Шоҳнома»-и Абулқосим Фирдавӣ, «Донишнома»-и Абӯалӣ ибни Сино, «Қобуснома»-и Унсуралмаолии Кайковус, «Гулистон» ва «Бӯстон»-и Саъдии Шерозӣ, «Хамса»-и Низомии Ганҷавӣ, «Баҳористон»-и Абдурахмони Ҷомӣ чун намунаи барҷастаи забон ва адабиёти форсу тоҷик дар тамоми дунё машҳур гаштаанд ва ҳар яке бузургтарин асари тарбиявӣ ахлоқӣ ба шумор мераванд.

Аз қадим дар байни халқу қавми тоҷик роиҷ буд, ки пас аз хату савод омӯхтан «Гулистон» ва «Бӯстон»-и Саъдиरो аз бар кунанд. Ин анъана солиён тӯл кашид ва имрӯз низ ба омӯзиши илмҳои гуманитарӣ дар муассисаҳои таълимӣ ва донишгоҳҳо диққати бештар дода мешавад. «Илмҳои инсонӣ (гуманитарӣ), адабиёт, ҳунар ҷомеаро аз лиҳози ахлоқию психологӣ, тарбият мекунанд, андар ниҳоди инсонҳо эҳсоси покизагӣ, ҳалолкорӣ, ба даст овардани ризқу рӯзии ҳалол, меҳру вафодорӣ, садоқату гуфтори нек ва амсоли инҳоро тарбият карда, ҷомеаро тавоноии маънавӣ мебахшанд, ин тавоноӣ муҳарриқи қувват ва нерӯҳои дигари инсон хоҳад буд»(4,9).

Дар тарбияи насли ҷавон, ки оянда пояндадори халқу Ватан ва маданияти миллӣ мебошанд, адабиёт нақши муҳим дорад. Аз таърихи гузаштагон ва аз ҳаёти қаҳрамонону ҷоннисорӣ онон танҳо тавассути осори ниёгон воқиф мегардем. «Мубориза барои озодӣ ва истиқлолияти Ватан мисли меҳнати бунёдкорӣ ва созандагӣ қисми таркибии таърихи тӯлонӣ ва пуршарафи халқи тоҷик аст ва ҳамчун таҷриба, сабақ ва арзиши маънавӣ аҳамияти бузурги тарбиявӣ дорад. Таърихи тоҷикон аз намунаҳои қаҳрамониву қорнамоиҳо баҳри озодӣ ва истиқлолият, рушди миллат ва фарҳанг, шаъну шараф ва адолати иҷтимоӣ ганӣ аст»(5,9).

Бо ташаббуси Пешвои миллат, Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон номи абармардони миллат Спитамен, Исмоили Сомонӣ, Темурмалик зиндаву ҷовид гардид. Ин далолат бар он мекунад, ки дар таърихи халқи тоҷик дар ҳар давра замон инсонҳои нексиришту покнаҷод барои зиндадорӣ халқу миллат ҷоннисорӣ кардаанд ва ин анъана имрӯз ҳам аз ҷониби мардони хирад ва қаҳрамонони миллат идома ёфта истодааст.

Дар таърихи халқи тоҷик шоҳону қаҳрамонони бешумори шучоъ, ки ҳар яке дар роҳи ҳақ ва адолат ҷоннисориҳо кардаанд, мисли

«Заратуштра, Кайкубод, Кайковус, Кайхусрав, Куруши Кабир, Доро, Спитамон, Сатибарзан, Меҳрдод, Ардашери Бобакон, Шохпур, Маздак, Хусрави Парвези Анушервон, Абӯмуслим, Муқаннаъ, Тоҳир ибни Хусайн, Абдуллоҳ ибни Тоҳир, Тоҳир ибни Абдуллоҳ, Яъқуб ибни Лайси Саффор, Амир ибни Лайси Саффор, Исмоил ибни Аҳмад, Насри дуом ибни Аҳмад, Абӯиброҳими Мунтасир, Гиёсуддин Муҳаммад ва Муъизидин Муҳаммади Ғӯрӣ, Ҷалолуддини Манкубурнӣ, Маҳмуди Торобӣ, Малик Шамсиддини Курт, Мавлонозода, Восеъ»(5,9), ҷовид мондаанд ва барои тарбияи ҷавонон дар руҳияи ватандӯстиву ватанпарварӣ намунаи ибратанд.

Адабиёт:

1. *Фафуров, Б. Тоҷикон/Б.Фафуров. -Душанбе: Ирфон,1983.-701с.*
2. *Мирзозода, Х. Афкори рангин/Х. Мирзозода.-Душанбе: Ирфон,1982.-350 с.*
3. *Маҷидов, Ҳ. Сеҳри сухани форсии тоҷикӣ./Ҳ.Маҷидов.-Душанбе, 2014.-352 с.*
4. *Насриддин Абдуманнон. Меросбарони шеъри Рӯдакӣ ва донишу фарзонагӣ/ А.Насриддин//Армуғони «Ганҷи сухан», ҷилди дуввум. -Хучанд, 2008.-436 с.*
5. *Турсунов, Н.Ҳафтхони Темурмалик/Н.Турсунов.-Хучанд: Хуросон, 2003.-372 с.*
6. *Ҳасанов, А. Сухане чанд аз мазмуну муҳтаво ва ҷозibaҳои забони як тафсири қуҳан/А.Ҳасанов//Раҳнаварди ҷодаи саодат.-Хучанд: Ношир,2011.-524 с.*

**АБДУЛЛОЗОДА М.,
ДОМУЛЛОҶОНОВ А.**
(Хучанд)

ТАҲДИДИ ИТТИЛОҶОТ ВА ЗАРУРИЯТИ ОН

Мақсади ворид шудани мо ба ҷараёни илму техникаи ҷаҳонӣ ин шинос намудани наслинаврас бо дастовардҳои навтарини илм, технологияи пешқадами иттилоотӣ ва дар инзамина омода сохтани мутахассисони баландпоя мебошад.

Эмомалӣ Раҳмон

Дар арафаи гузариши Ҷумҳурии Тоҷикистон ба системаи устувори рушди технологияҳои муосир омӯзиши чуқури фанни амниятӣ иттилоот аҳамияти махсусро пайдо мекунад. Бо баробари ин, дар ин шароит мукамалгардонии механизми ҳамкории байнидавлатӣ бо мутобиқсозии тамоми равияҳои ҳаёти иқтисодӣ, сиёсӣ ва иҷтимоӣ комилан рушди ҷараёни умумиҷаҳониро талаб менамояд, ки донишҷӯён бояд ба пуррагӣ технологияҳои муосирро аз худ намоянд.

Дар хоҷагии ҷаҳонии муосир тағйиротҳои кулӣ ба вучуд омада истодааст. Ин нуктаи назар водор месозад, ки донишҷӯён низ дониши мукамал нисбати технологияҳои муосир, барномаҳои мухталиф пайдо намуда, дар соҳаҳои мухталифи хоҷагии халқ ҳиссаи худро гузоранд. Бо ҳамин мақсад аз тарафи муаллиф комплекси таълимӣ–методии мазкур тартиб дода шуд, ки ин барои истифодаи донишҷӯён пешкаш мегардад.

Ҳоло дар инкишофёбии хоҷаги халқ таъсири прогресси илмию техникаӣ бисёр баланд мебошад, ки аллакай ҳар як фарди маълумотнок ҳаёти худро ба технологияҳои муосир тасаввур карда наметавонад, аз ин лиҳоз, донишҷӯён бояд ба ғайр аз донишҷӯи технологияи муосир, боз ҳифз намудани иттилооти дар он бударо донанд. Дар чараёни навиштани комплекси таълимӣ–методӣ аз як қатор адабиётҳои ватанӣ ва хориҷӣ аз ҷумла, аз китобҳои дарсии муаллифон: В.Б.Комягин, С.В.Симонович ва ғайра истифода бурдем.

Рушди раванди иттилоотии ҷомеа ва тадбиқи пурра ва комили компютер дар тамоми самтҳои фаъолияти инсон проблемаи амнияти иттилоотиро боз ҳам ба дараҷаи болотар бардоштааст. Акнун ҳалли ин проблемаро дар баҳисобгирии маҷмӯи шароитҳои нави гардиши иттилоот, эҷод ва истифодаи захираҳои иттилоотӣ, ки онҳо дар яқҷоягӣ муҳити иттилоотӣ ном гирифтаанд, ҷустан лозим аст.

Бо эҳтимоми Сарвари давлатамон, Ҷаноби Олӣ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ин самт якҷанд Қонунҳо ва санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ ба тасвиб расидаанд. Аз ҷумла, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи иттилоот» таҳти №334, аз 12-уми ноябри соли 2002, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи криптография» таҳти №832, аз 3-юми июли соли 2012, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳуқуқи дастрасӣ ба иттилоот» таҳти № 411, аз 18-уми июни соли 2008 ва ғайра. Қайд карда мешавад, ки Қонунҳои мазкур аз ҷиҳати назариявӣ доир ба самти ҳифзи иттилоот саҳми хешро мегузорад.

Маҷмӯи омилҳои, ки барои фаъолияти муътадили муҳити иттилоотӣ хавфноканд, *таҳдиди иттилоотӣ* мегӯянд. Натиҷаҳои мушаххаси таъсири ин таҳдидҳо – гумшавии иттилоот, тағйирёбии миқдор ва мазмуни иттилоот, дастрасшавии иттилоот ба шахсони бегона ва ғайра шуда метавонанд. Таъсири ғайриқонунӣ ва зиддиҳуқуқӣ ба муҳити иттилоотӣ метавонад ба манфиатҳои шахси алоҳида ва ҷамъият зарари чиддӣ оварад. Аз ин рӯ, амнияти муҳити иттилоотонӣ ва тоза нигоҳ доштани он аз таҳдидҳои иттилоотӣ яке аз вазифаҳои аввалиндараҷаи иттилоотонии ҷомеа ба шумор меравад. Манбаи таҳдиди иттилоотии шахс ва ҷомеаро ба омилҳои *берунӣ* ва *дохилӣ* ҷудо мекунанд. Манбаҳои асосии таҳдидҳои берунӣ ҷунинанд:

Сиёсати мамлакатҳое, ки дастрасии комёбиҳои ҷаҳониро дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ ҳалалдор месозанд.

«Ҷанги иттилоотӣ», ки фаъолияти муҳити иттилоотониро дар мамлакат номуътадил мегардонад.

Фаъолияти ҷиноятӣ, ки бар зидди манфиатҳои милли равона гардидааст.

Манбаъҳои асосии таҳдидҳои дохилӣ тариқи зайл аст:

Аз сатҳи информатизатсияи мамлакатҳои мутараққӣ қафо мондан.

Қафомонии технологӣ дар саноати электронии истеҳсоли техникаи информатсионӣ ва коммуникатсионӣ.

Пастравии сатҳи маърифатии шахрвандон, ки монеаи рушди муҳити информатсионӣ гардидааст.

Объектҳо ва субектҳои ҳифзи иттилоот - иттилооти ҳуҷҷатгардидае мебошад, ки нисбати он қоидаҳои муайян ва истифодаи маҳдуди он бо қонунгузори ҚТ аз тарафи доранда ё молики чунин иттилоот муқаррар карда мешавад.

Субектҳои ҳифзи иттилоот - субектҳои муносибати ҳуқуқӣ дар соҳаи ҳифзи иттилоот - давлат дар шакли мақомоти давлатӣ шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ шуда метавонанд:

Қонуни ҚТ дар бораи иттилоот (санаи қабул гардидаи 10.05.2002) аз 5 боб ва 44 модда иборат аст.

Қонуни ҚТ дар бораи ҳифзи иттилоот (санаи қабул гардидаи 12.11.2002), 5 боб ва 19 модда иборат аст.

Системаи иттилоотӣ – ин маҷмӯи ба намуди ташкилот овардашудаи захираҳои иттилоотӣ, воситаҳои техникӣ-технологӣ ва ҳайати қорамандон буда, равандҳои иттилоотиро дар речаи анъанавӣ ё автоматикӣ барои қонеъ гардонидани талаботҳои иттилоотии истифодабарандаҳо таъмин менамояд. Барои таъмини бехатарии иттилоотӣ ва ҳифзи иттилоот ҳар як шахс бояд масъулият ҳис намояд.

Аз рӯи нуқтаи назари таъминоти бехатарии иттилоотӣ системаҳои иттилоотиро ҳамчун 3 қисмҳои ба ҳам алоқаманд дида баромадан мувофиқи мақсад мебошад.

Системаҳои иттилоотӣ:

- Иттилоот
- Воситаҳои техникӣ ва барномавӣ
- Истифодабарандагон ва ҳайати хизматрасонӣ

Ташкили бехатарии системаҳои ихтиёрии иттилоотӣ аз таҳлили таҳдидҳои оғоз мегардад. Таҳдид гуфта, ҳодисаи амалан ошкоркориро меноманд, ки ба монанди ягон шахс зарар мерасонад.

Асосан 3 намуди таҳдид ба бехатарии иттилоот мавҷуд аст:

- **таҳдид ба вайроншавии махфӣ будани иттилоот** – ин намуди таҳдид дар вақтҳои иҷозат ба дастрасӣ ва гузаронидани иттилооти махфӣ аз як система ба системаи дигар пайдо мешавад.
- **таҳдид ба вайроншавии яклухти иттилоот** – ин таҳдид ҳангоми дохил намудани тағйиротҳо ба иттилоот ва гузаронидани он аз як система ба системаи дигар пайдо мешавад.

- **тахдид ба вайроншавии дастрасии иттилоот** – ин таҳдид ҳангоми амалиётҳои қасдан аз тарафи ҷинояткор бастанӣ роҳи паҳншавии иттилоот ба вучуд меояд.

Ин се намуди таҳдидҳо ва амалӣ гардидани онҳо бевосита ба иттилооти ҳифзшаванда таъсир мерасонад.

Классификатсияи таҳдидҳо ба бехатарии иттилоотӣ

Аз ҷиҳати дараҷаи қасдан будан таҳдидҳо тасодуфӣ ва ғаразнок шуда метавонанд.

Ба таҳдидҳои тасодуфӣ дохил мешаванд:

- норасоии барнома ва таҷҳизотҳои истифодашаванда
- нофаҳмида хомӯш кардани воситаҳои ҳифзи иттилоотӣ
- ғайри қасдан аз қор баровардани қисми барнома ё таҷҳизотҳои системаҳои иттилоотӣ ё нодуруст тағйир додани файлҳои дорони иттилоот
- беҳуқуқ пайваст кардани таҷҳизот ё тағйир додани речаи қорӣ онҳо
- ғайри қасдан қорношоям қардонидани қарандағони маълумотҳо
- ирсоли маълумотҳо ба суроғаи нодуруст
- дохил қардани иттилооти нодуруст
- ғайри қасдан қорношоям қардани қаналҳои алоқа

Аз рӯи таҳлили таҳдидҳо маълум мешавад, ки сабаби асосии пайдо шудани онҳо ин иҷро нақардани талаботҳо ба шумор меравад

Таҳдидҳои ғаразнок аз бандҳои зерин иборат аст:

- дуздӣ маълумот, аз масофаи дур мушоҳида ва гӯш қардан, қамъовардан ва таҳлили қартовҳои қарандаи маълумотҳо, оташзанӣ, қарқонидан;
- таҳдидҳои қасдан - ин истифодаи мавҷҳои электрмагнитӣ ба муҳити атроф вобаста, ки аз таҷҳизотҳои системаҳои иттилоотӣ қаромадаанд;
- қаридшавӣ беиҷозат ба шабақаҳои иттилоот, ҳангоми мавҷуд набудан ё дар мавриди аз қор қаромадани системаҳои ҳифзи он, қаллобӣ ва соҳтақорӣ;
- диқаргунсозӣ соҳти қарқибӣ бевақолат бо тағйиротҳои қарномавӣ ва техникӣ;
- қарномаҳои сироятқунандаи иттилоот – вирусҳо.

Аз рӯи манбаъҳои худ таҳдидҳо бевосита аз табиат ё аз тарафи инсон содир шуда метавонанд. Тавассути қаридқунии қосусҳо ба соҳтори ҳифзи иттилоот инсон ба манбаи таҳдид тақдил меқардад, ки аз ҳисоби нусхақардорӣҳои маълумотҳо маҳфӣ қарар қаронида метавонанд. Аз рӯи мавқеи қойқиршавӣ худ таҳдидҳо қаруна ва дохилӣ шуда метавонанд. Вобаста ба дараҷаи фаъолноқии системаи иттилоот таҳдидҳо аз фаъолияташон вобаста ё новобаста шуда метавонанд. Таҳдидҳои новобаста – қушодани қармҳои

криптографӣ ва дуздии барномаҳои иттилоотӣ ба монанди дискҳои микросхемавӣ ва ғ.

Вобаста аз таъсир ба системаи иттилоотӣ таҳдидҳо фаъол ва ғайрифъол мешаванд.

Усулҳои асосии амалигардонии таҳдидҳо ва бехатарии иттилоот

Таҳдидҳо ба иттилооти махфӣ асосан дар самтҳои зерин амалӣ карда мешаванд:

- муроҷиати бевосита ба объектҳои дастрасии иттилоот;
- дигаргунсозии воситаҳои ҳифз, ки амалӣ гардидани таҳдидҳо ба бехатарии иттилоот ба вучуд меоранд.

Ба усулҳои асосии амалигардонии таҳдидҳо ва бехатарии иттилоотӣ дохил мешаванд:

- аз тарафи ҷинойткор муайян карда нашудани хосиятҳои иттилоот ва тавсифҳои он
- аз тарафи ҷинойткор ба даст овардани маълумот доир ба муҳити техники – барномавӣ, намуд ва тавсифҳои воситаҳои техники, ҳисоббарор, системаи оператсионӣ ва таркиби барномаҳои амалӣ

Адабиёт:

1. *Ф.С.Комилов, Д.С.Шарапов. Информатикаи татбиқӣ. – Душанбе, 2009.- 364с.*
2. *Дж. Л. Месси. Введение в современную криптологию. // ТИИЭР, т.76, №5, Май 88 – М, Мир, 1988, с.24-42.*
3. *У. Диффи. Первые десять лет криптографии с открытым ключом. // ТИИЭР, т.76, №5, Май 88 – М, Мир, 1988, - с.54-74.*
4. *А. В. Спесивцев и др. Защита информации в персональных компьютерах. – М., Радио и связь, 1992, - с.140-149.*
5. *В. Жельников. Криптография от папируса до компьютера. – М., АБФ, 1996.*
6. *Ульман Д. Введение в системы базы данных. – Москва: Лори, 2000. - 374с.*
7. *Дейт К. «Введение в системы базы данных» Киев, диалектика 1998г. -784с.*
8. *А.И.Абрамов, П.Г.Зима. Программирование на языке Бейсик. М., Наука, 1991.*
9. *А.Н.Гуда, М.А.Бутакова. Алгоритмизация и программирование: учебное пособие. РГУПС, 2003.*
10. *Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттилоот» Душанбе, 10.05.2002.*

АЗИЗЗОДА А.
(Душанбе)

ИЛМ ВА АМНИЯТИ МИЛЛӢ

Аввалин тасаввурот оид ба эҳтиёҷи одам, ҷамъият ба мавҷудияти муҳимтарин ва гарантарин ҳиссаи системаи сиёсӣ таҳти номи “давлат”, зарурати таъмини амнияти ҳуди инсон ва ҷомеаро дар назар дорад.

“Кишвар” ва “мамлакат” синонимҳои муваффақи истилоҳи “давлат” мебошанд, аммо аз лиҳози ҳуқуқӣ баробарвазн буда наметавонанд. “Давлат” мафҳуми юридикӣ (ҳуқуқӣ) аст. Истилоҳи аввалан номбаршуда ба ҷанбаи ҷуғрофиёнанд. Кишвар, мамлакат метавонад бошад, аммо давлат набошад. Мансубияти ҳокимияти сиёсӣ дар давлат тибқи Конститутсия муайян карда мешавад. Он тақсимнашаванда аст. Ягон гурӯҳ, ҳаракати сиёсӣ, ташкилоти ҷамъиятӣ дигар ин ҳуқуқ ва масъулиятро надорад. Дар таърифи классикии давлат унсурҳои асосӣ миллат ва миллатҳо, ҳудуд, ташкилоти сиёсӣ пайдору мустаҳкам будани қонун, ҳуқуқ ва имконияти қонунии ҳокимияти сиёсӣ оид ба истифодаи меъёрҳои ҳуқуқӣ дар ҳудуди ин воҳиди сиёсӣ муайян карда шудаанд.

Панҷ ҷузъи (нишонаи) давлат, ки номбар гардид, дар маҷмӯъ маъноӣ таъмини амнияти шахс, ҷомеа ва ҳуди давлатро дорад.

Ҳамин тариқ, давлат падидаи осмонӣ ё тухфа нест. Заминӣ аст. Дар асоси қонуниятҳои хоси раванди ҳодисаҳои ҷамъиятӣ пайдо гардида, аз ҷиҳати назариявӣ ва илмӣ арзу вучуд мекунад.

Фаҳмиши давлат ва амнияти миллӣ тафаккури илмиро меҷӯрад. Таъмини амнияти миллӣ байни ҳама донишҳо, қатъан ба тасаввурот, донишҳои илмӣ ниёз дорад. Бе донишҳои илмӣ таъмини амнияти миллӣ ғайриимкон аст. Бе онҳо ба осонӣ метавон пойбанди овозаҳо, суханҳои бофта, беасос, ғаразнок, айбҷӯии бедалели хатарнок, ҳуруфот гашт.

Маълум аст, ки амнияти миллӣ ба як самт набуда, ҳамаи қори давлатдорӣ давлатсозӣ, аз ҷумла ҳимояи сарҳад, иқдисод, фарҳанг, дин, пешгӯӣ аз бесарусомониҳо, зуҳури гурӯҳҳои экстремистӣ, террористӣ ва ғайра зери назорати коргарони ин соҳа аст.

Таърихи давлат таърихи таъмини амнияти он аст. Ин ду мафҳум, тарзе ки хотиррасон гардид, ядигарро аз лиҳози мантиқи сиёсӣ ва натиҷаи он - ҳуқуқӣ пурра мегардонад.

Ваъзи имрӯзаи олам, минтақа мураккаб аст. Масъалаи асли - таъмини амнияти шахс, ҷомеа ва ҳуди давлат мебошад. Дар марказ масъалаи ҳифзи сулҳу субот ва амният меистад.

Амнияти давлат мафҳуми системавӣ мебошад. Он аз яҷейкаи одии давлат оғоз ва дар олитарин муассисаҳои давлатӣ ба тарзи принципиалӣ таҷассум меёбад. Муҳтавои ин масъала дар Қонуни асосии ҳар кишвар сабт гаштааст. Тибқи он, дар давлат нафар, муассиса, корхонае вучуд надорад, ки амали вай берун аз манфиатҳои таъмини амнияти давлат мавриди назар гирифта шавад.

Давлат дар натиҷаи таҳлили дараҷаи самарнокии шаклҳои гуногуни ҳокимият, аз ҷумла бисёрҳокимиятӣ, муҳимтар аз он, дар асоси муташаққилии роҳбарии ҷомеа мебошад. Ба воситаи он дастгоҳи идорӣ иҷрои вазифаҳои дар наздаш гузошташударо таъмин мекунад. Ба тарзи дигар, давлат қувваи марказонидашудаи ҷомеа ба шумор меравад.

“То замоне, ки давлат - гарантарин ҷузъи системаи сиёсии ҷомеа, миллат ва миллатҳо вучуд дорад, тақрибан ба ҳамин андоза (қиматнокӣ, арзишмандӣ, баробарвазнӣ) барои фалаҷ кардан, аз фаъолият бозмондан ва оқибат нест кардани он хатарҳо мавҷуданд”.

Агар ба хоҳири барпо кардани давлат чӣ қадар ҷоннисориҳо шуда бошад, барои ҳифз кардан, дар амну осудагӣ ва рушду тараққӣ нигоҳ доштани давлат, сарфи на камтар аз он зарур аст. Фаъолияти ҳаррӯзаи Пешвои муаззами миллати тоҷик нишонгар ва намунаи олии ҳамин гуна муносибат ба тақдирӣ имрӯзу ояндаи давлати миллии мо мебошад.

Хатарҳое, ки зидди осудагии як миллат, барои ба гирдоби бало андохтани он тарҳрезӣ мешаванд, зухуроти тасодуфӣ ё бетартибона нестанд. Дар асоси нақшаҳои муайян коркардашуда, аз ҷумла таҷрибаи ҳадамоти махсуси давлатҳои манфиатдор амалияи дастандаркорони ҳамин гуна аъмол дар минтақа ва ҷаҳон роҳандозӣ мегарданд.

Эътироф бояд кард, ки таҳрибкорӣ, ноором сохтани як давлат, бесаранҷом кардани як миллат вобаста ба тақдир ё чизи тасодуфӣ нест. Илм аст. Терроризм, экстремизм, дигар намудани таҳрибкорӣ ба муқобили ҳар қадом субъекти муносиботи байналхалқӣ, давоми сиёсати хориҷии кишвари муайян бо роҳ, усул ва методҳои дигар мебошад.

Масъалаи таъмини амнияти миллии масъулият дар назди системаи ягонаи сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, идеологӣ, динӣ ва монанди инҳо мебошад. Мафҳуми шахшудамонда, бетағйир мавҳум нест. Чизи воқеӣ, материалии дар вақт ва фазо мавҷудбуда аст.

Ҳақиқати объективӣ дар шуури инсон чун падидаи зинда ҳама вақт дар тағйир, ивазшавӣ, ҳаракат, зиддиятҳо, ҳамзамон ҳаллу фасли он қарор дорад. “То замоне ки давлат, ҷомеа вучуд дорад ин ҷараён зина ба зина такрор мешавад”! Раванди таъмини амнияти давлат, миллат дар ҳолати зудтағйирёбандаи фазои минтақавӣ ва олам сурат мегирад.

Онро доимо, аз нигоҳи илмӣ ба тарзи системавӣ наомӯхтан, сарфи назар кардан, бо ҷузъиёт ба инобат нагирифтани амнияти миллиро ҷиддан зери суол мебарад.

Диалектика ҳамчун назария ва методология беш аз се ҳазор сол пеш пайдо шуааст. Таҷрибаи инсонӣ онро собит намудааст. Асоси диалектикарро аксиомаи қонуниятҳои рушди табиат, ҷамъият ва назарияи шинохти ҳақиқати воқеӣ, таълимот дар бораи зиддиятҳои ҳаматарафа ва пурра дар рушди таърихӣ ташкил мекунад. Тибқи он, падидаҳои “ДОИШ”, “Ал-Қоида”, “ҲНИТ”, “Ваҳҳобия”, “Салафия”, “Хизбут-Таҳрир” ва монанди ин ҷараёнҳои террористиву зиддимиллӣ қатъан ҷизҳои нав нестанд. Ин гуна ҳаракатҳо дар таърихи инсоният ҳазорҳо сол вучуд доштанд, вучуд доранд, вучуд хоҳанд дошт. Дар шаклҳои дигар. Дар асоси ақидаҳои дигар (динӣ ва ғайридинӣ). Бо пуштибони дигар. Бо истифода аз маблағҳои дигар. Бо номҳои дигар. Бо чехраҳои дигар.

Аз нигоҳи таҳлил, таърихи миллатҳо, асосан, таърихи зиддиятҳост. Таърихи ҷангҳост. Таърихи муборизаҳост.

Аз нигоҳи илмӣ ҳамчун падидаи воқеӣ нигоҳ карда, зарур аст системаи таъмини амниятро тарзе пешгӯӣ, тарҳрезӣ ва амалӣ намуд, ки ба миллат осеб натавонанд расонидан.

Таҳлил, баррасӣ ва арзёбии вазъи ҳайётан муҳим барои таъмини амнияти миллат дар шароити ҳозира илмро ба қувваи истехсолкунанда табдил мекунад.

Мақсади ҳама гуна назарияҳо, аз ҷумла донишҳои илмӣ дар соҳаи таъмини амният, иборат аз он аст, ки ба воситаи ин шакли шуур маълумоти баробар бо воқеият дастрас гардад.

Меъёри асосии имтиҳони ҳақиқати илмӣ - таҷриба, амали инсонӣ аст. Дар айни ҳол раванди миллатофаринӣ ва давлатсозии тоҷикон дар назар дошта мешавад.

Муҳимтарин вазифаи мантиқ муайян кардани муносибати тафаккури инсон ба воқеият, ба ҳақиқат мебошад. Дар баробари ҳақиқати илмӣ системаи таъмини амнияти миллӣ, ҳизб, дурӯғ, таҳрифи воқеияти таърихро ҷиддан мадди назар мегирад. Кӯшиш мекунад субъекти аслӣ ва мақсадноки таҳрифи таҷрибаи гузашта ва воқеияти имрӯзаро муаёян кунад. Махсусан, агар он ҳодисот мансуб ба таъмини амнияти миллӣ бошад. Илм дар ин самт корро осон мекунад. Чунин тафсир ва бо далелҳо исбот кардани дурӯғ аз муҳимтарин вазифаи илм аст.

Таҳлили нутқи хаттӣ ва даҳонии ашхоси муайяни мавриди назар тавассути воситаҳои электронӣ, ки аз дуриҳои дур гоҳ-гоҳе “доди ватанхоҳӣ” мезананд, мисоли ҳамин гуна тасаввуроти сода, омиёна нисбат ба миллат, давлат, давлатсозӣ ва давлатдорӣ мебошад. Онҳо ин корро сахл шуморидаанд. Меҳоҳанд бо ҳар роҳ ба он даст дошта бошанд, бо тақдирӣ миллат бозӣ кунанд. Чуноне ки боре кардаанд.

Дар муқобили таҳрибкориӣ бадҳоҳони миллат, воқеияти дохили мамлакатро низ бояд мадди назар гирифт. Намунаҳои ҳақиқатан ватандӯстона ва миллатпарастонаи онҳоро минбаъд ҳам қувват бахшид. Оид ба арҷгузориӣ масъала аз муҳимтарин категорияи фалсафии сабаб - оқибат дар лаҳзаҳои барои таъмини амнияти миллӣ ҳассос истифода кард.

Яке аз мафҳумҳое, ки аз дунёи қадим то ба имрӯз моҳияти семантикии он тағйир наёфтааст, “информатсия” мебошад. Он аз калимаи information-и лотинӣ гирифта шудааст. Ҷӯли зиёда аз ду ҳазор сол ба маънои шарҳ, тафсир, фаҳмонидан истифода мегардад.

Дар тамоми соҳаи информатсия ҷузъи ҳаётан муҳимми фаъолият ба ҳисоб меравад. Ҳарф сари маълумоти ба талаботи иҷтимоӣ посухгӯянда аст. Ҳангоми истифодаи истилоҳи “информатсия” (“маълумот” на “хабар”) маҳз ҳамин талабот ба инобат гирифта мешавад.

Маълум аст, ки метод ва методологияи гирифтани маълумоти илмӣ хусусиятҳои универсалӣ ва соҳавӣ доранд. Хусусияти умумии метод - тарз, роҳ, усул ва воситаҳои тадқиқоти илмӣ - расидан ба ҳақиқати илмӣ, ки аз “субъект, инсон ва инсоният вобастагӣ надошта бошад”, шарти муҳим нисбат ба маълумоти илмӣ аст.

Маълумот (информатсия) вазро инъикос мекунад. Ҳолати субъектро дар муҳити атроф муайн месозад. Ҷобачогузориҳои объекти омӯзиш, ҳолати материалӣ, физикӣ ва табиӣ онро дар маъраза мегузорад. Барои таҳлили вазъ ҳулосаи баробар ба воқеиятро муҳайё мекунад. Барои қабули қарори дуруст шароит фароҳам меорад.

Вобаста ба пайдарҳамии истифодаи маълумот, дар илм ҳам онро ба ду қисмат ҷудо мекунад: рӯзмарра - он чизе, ки ҳамакнун имрӯз бояд мавриди истифода қарор бигирад. Дуҷум, захиравӣ - маълумоте, ки амалӣ кардани он ниёз ба вақт, соат ва лаҳзаи муносиб дорад.

Инсон фақат ба доштани илм, моҳияти масъаларо дарк ва пешгӯии ҳолатҳоро таъмин мекунад.

Китоб маърифату маданияти хонандаро баланд мебардорад, барои таъмини мақсадҳои амниятӣ миллӣ байни мардум аз беҳтарин воситаҳост. Нависандаҳои бисёр кишварҳо қори муҳимми миллатсозии давлатсозиро огоҳона анҷом додаанд. Қасе китоби “Ҷанг ва Сулҳ”-и нависандаи бузурги рус Лев Толстойро хонад, албатта, ватандӯст мешавад.

Гуфтан мумкин аст, ки дар замони соҳибистиклолӣ романҳои ҷолиб, ба мисли “Ҳайҷо”-и устод Кӯҳзод, “Шинак”-и нависандаи донишманд Юнус Юсуфӣ, “Таърихи халқи тоҷик”-и Намоз Ҳотамов, “Хуросон аст инчо”-и Муҳаммадҷон Шакурӣ, “Аз Синзиян то Хуросон”-и Камол Абдуллоев ва “Оташ дар хонаи қадим”-и Мирзонасриддин рӯи ҷоп омадаанд. Хонанда аз ин китобҳо таърих меомӯзад, кадрӯ қимати Ватанро мешиносад, ҷӣ гуна будани давлатдориро дарк мекунад. Мақсади ниҳонии адабиёт дар бунёди амният арзишманд ва бемисл аст.

Дар замоне ки қудрати офариниши инсон ба дараҷаи ҳайратангез расида, роҳи беҳтарини зистанро фаро меорад, аз ҷониби дигар, арзишҳои эҷодгардида роҳи ҳамворро пурпечутоб мегардонанд. Дар гузашта инсонҳоро ба василаи зӯрварӣ ва пӯшонидани “пӯсти уштур” манқурт месохтанд. Имрӯз ба тариқи маънавиёт ва навтарин дастовардҳои эҷодӣ ин амалро ба сомон мерасонанд. Инро дар мисоли кинофилмҳо, киноклипҳо, интернет, шиорҳои озодӣ ва ғайраҳо метавон дид.

Дар тақдире толеи инсоният ҳеҷ гоҳ монанди имрӯз барои рушд ва инкишофи сохтори тафаккуру тасаввур имконият фаро нарасида буд. Бо вучуди дастовардҳо, боз як қатор муаллимҳои иқтисодӣ, сиёсӣ ва экологӣ бани бешарро ба ташвиш оварда, олимону сиёсатмадорони беҳтарин барои баргараф намудани он ғояҳои рушдро пешниҳод намуда истодаанд. Ҳаёт бе муаммо буда наметавонад, аммо вазифаи илм ва

рисолати олим дар он аст, ки барои башарият роҳи расидан ба зиндагии шоистаро нишон дода тавонад. Дар замоне, ки мо онро пасонавгарой мехонем, барои рушди инсонҳо зарур аст, ки “инсоншиносӣ” “психология ва таҳлили психологӣ” барин илмҳо боз ҳам васеътар омӯзонда шаванд.

Хулоса, бе донишҳои илмӣ таъмини амнияти миллӣ ғайриимкон аст. Бе донишҳои илмӣ ба осонӣ метавон мафтуну пойбанди овозаҳо, суханҳои бофта, беасос, ғаразнок, айбҷӯии бедалели хатарнок, хурофот гашт.

Модоме, ки асоси фаъолиятро дар самти илм таъмини амнияти давлати миллӣ ташкил мекунад, тасаввурот бояд зиёдтар аз дараҷаҳои фаҳми масъалаҳои фаврӣ ва ҳуқуқӣ бошад. Донишҳои илмӣ дар ин самт ҷое оғоз мешаванд, ки дар маҷмӯи далел, равандҳои ба амнияти миллӣ, минтақавӣ ва олам қонуниятҳои шаклгирии таҳдидҳо муайян ва дар ҷаҳорҷӯби ҷузъиёт хулосаҳои дақиқ бароварда шаванд.

Адабиёт:

1. *Аз баромад, суханроншо мулоқотҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон.*
2. *С. Ятимов. Илм ва амният. Рӯзномаи “Ҷумҳурият”, №107 аз 30-юми майи соли 2017.*

АЗИЗОВ С.
(Хучанд)

ТАШАККУЛИ МИЛЛИИ ҶАВОНОН ВА АМНИЯТИ МИЛЛӢ

Миллати тоҷик ифтихор аз он дорад, ки фарзонагону нобиғаҳои ӯ бехтарин дурдонаҳои назму насро ба ҳазинаи маърифати ҷаҳон арза доштаанд. Ин миллати сарсабз аз давраҳои хеле қадим дарёфта буд, ки начоти аҳли башар ва зиндагии шоиста дар омӯхтани илму ҳикмат ба даст меояд. Аз ин рӯ, ҳамеша дар ҳар даври замон ниёкони мо ҳастии худро бо омӯхтану тарбият намудан баҳшида, донишҳои мухталифро меомӯхтанд ва ҷунонки устод Рӯдакӣ фармуда: “Гирд карданду гиромӣ доштанд. То ба санг андар ҳаме бингоштанд”. Дар ҳар даври замон баргу сози зиндагии худро китобу ҳикмат қарор дода буданд. Ин ҳама таваҷҷӯху пайвастагӣ ба илму дониш буд, ки дар тули қарнҳо бо забони шевою фасеҳи тоҷикӣ дар донишҳои мухталиф садҳо осори арзишманд таълиф гардид. Яке аз сабабҳои, ки душманони миллати куҳанбунёди мо натавонистанд ба забону фарҳангу ҳастии миллати тоҷик дар тули асрҳо, (ҳамлаҳои бераҳмонаи Искандар, арабҳо, турку чингизу муғулу манғит) зарба зананд ва аз байн бибаранд ин буд, ки ин миллати озода вучуду ҳастии худро дар илму ҳикмат пайваста буд. Маҳз ҳамин таваҷҷӯху

алоқои пайваста ба илму дониш буд, ки пас аз чандин аср ва ҳамлаҳои душманони сарсаҳти аҷнабӣ тавонист ин миллати бедор соҳибистиклол гардад. Аз ин рӯ, ҳифзи истиклолият ва арзишҳои маънавию фарҳангии миллати мо барои ҳар як шаҳрванди Тоҷикистон, бояд, пеш аз ҳама, манфиатҳои шахсӣ боло доништа шавад. Хоса дар замони имрӯз, ки қудратҳои берунӣ ва душманони хориҷӣ пайваста дар пайи амалӣ сохтани мақсадҳои нопоки худ бо истифода аз ҳар роҳу василаҳо меҳоянд манфиатҳои миллӣ ва шахсии худро дар амал татбиқ созанд.

Дар ҳар даври замон таърих нишон медиҳад, ки душманони берунӣ ҳамеша дар пиёда сохтани ғаразҳои худ аз қувваи ҷавонон истифода мекунанд. Боиси таассуф ва нигаронӣ аст, ки имрӯз бархе аз ҷавонони миллати мо низ фирефтаи дасисаҳои душманони хориҷӣ гардида, аз манфиатҳои миллию давлатӣ ва ҳифзи арзишҳои маънавию фарҳангӣ даст кашида ба роҳи торику нопаёдо равона шуда, худро дар гирдоби бозиҳои абрқудратҳо ғарқ сохтаанд. Омӯзишу таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки бештари он ҷавонон, ки бо ин роҳҳо рафтаанд ва гирифтори дасисаҳои душманон шудаанд аз таъриху фарҳанг ва арзишҳои муқаддаси миллат камтар оғайӣ доштаанд ва маҳз ҳамин надостани дониши кофӣ ва бесаводӣ онҳоро ба гирдоби укёноси оби тираи душман ғарқ сохтааст. Аз ин рӯ, яке аз василаҳои ҳифзи амнияти миллӣ ва арзишҳои давлатӣ он аст, ки боз ҳар чи бештар ҷавонони моро аз мероси шоирони классик ва фарҳанги пурғановати гузаштагон баҳраб сохтан аст. Зеро яке аз омилҳои эътирофу эътиқоди ҷаҳонӣ ба миллати тоҷик ва фарҳанги беназиру нухбагони илму ситорагони осмони адаби он ба шарофати Истиклолияти давлатӣ ва заҳмату талошҳои шабонарӯзии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон мебошад. Пешвои муаззами мо аз оғози сарвари хеш ҳамеша ба меросу фарҳанги гузашта ва шахсиятҳои барӯманди миллатамон тавачҷӯҳи хосае зоҳир менамуданд ва далели ин гуфтаҳо таҷлилу ҷашнҳои абармардоне амсоли Абӯабдуллоҳ Рӯдакӣ, Мавлоно Ҷалолуддини Балхӣ, Камоли Хучандӣ, Абулқосим Фирдавсӣ, Имоми Аъзам, Абдурахмони Ҷомӣ, Абумаҳмуди Хучандӣ, Абӯалии Сино, Мир Сайид Алии Ҷамадонӣ, Туграли Ахрорӣ ва даҳҳои дигар мебошанд. Маҳз тавачҷӯҳи зиёди Пешвои миллат ба гузаштаи миллат ва абармардони бузурги илму адаб буд, ки соли равон китоби арзишманди эшон бо номи «Ҷеҳраҳои мондагор» ба нашр расид, ки дар он 25 нафар аз бузургони илму адаби тоҷик гирдоварӣ шуда, маълумотҳои судманду арзишманде дар он дарҷ гардидааст. Воқеан Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон бо таълифи китоби «Ҷеҳраҳои мондагор» бори дигар мо ҷавонро водор намуданд, ки ба гузаштаи пурифтихор ва олимону донишварони гузаштаи миллат тавачҷӯҳ намуда, аз корномаҳои осори эшон баҳра бардорем.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон дар ҳама суҳанрониҳои хеш пайваста таъкид менамоянд, ки насли ҷавони мо бояд аз корномаҳои шахсиятҳои барӯмандамон ибрат

бигиранд ва мероси гаронбахое, ки аз онон ба ёдгор мондааст бештар омӯзанду барои пешрафти ояндаи миллату давлати хеш сахмгузор бошанд. Ҳукумати Тоҷикистон ва хоса Пешвои Миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон пайваста аз пайи тарбияи кадрҳои ҷавону соҳибистеъдод мебошанд. Чунонки дар суҳанронии хеш ба Маҷлиси Олии кишвар санаи 22-юми декабри соли 2016 чунин қайд намуданд: «Татбиқи босамари сиёсати давлатии ҷавонон аз рӯзҳои нахустини соҳибистиклолӣ дар меҳвари фаъолияти Ҳукумати Тоҷикистон қарор дорад. Аксарияти аҳолии Тоҷикистонро ҷавонон ташкил медиҳанд, ки онҳо давомдиҳандаи қору фаъолияти насли калонсол, нерӯи созанда ва иқтисодии воқеии пешрафти ҷомеа, ҳулоса, ояндаи миллат ва давлат мебошанд». Аз ин рӯ, метавон гуфт, ки Пешвои хирадманди мо бо назари дурбинона ва сиёсати созандаи хеш дарк намудаанд, ки ҷавонон ояндаи миллату давлат буда, дар айёми ҷавонӣ омӯхтану дар ҷодаи илму дониш гом бардоштани онон самараро хуб дорад. Бо ҳамин ҳадафҳои созанда бо ташаббуси ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон соли 2017-ум Соли ҷавонон эълон гардид, ки боиси истиқболу пуштибонии мардуми кишвари азизамон гардид.

Яке аз омилҳои аслии чунин эълон шудани соли 2017 бар он пайванд дорад, ки ҷавонони ин миллат, ки ояндаи кишвар ҳастанд, боз дар омӯхтани донишҳои муосир ва ҳифзу амнияти арзишҳои миллӣ содиқ бошанд. Бо дарназардошти ин, бояд таъкид намуд, ки агар ҷавонони мо ҳар чи бештар аз дурдонаҳои мероси пурғановати шоирону адибон баҳраёб гарданд, ҳароина ба пешрафту шукуфои ва нигоҳдошти арзишҳои миллӣ сахим хоҳанд буд.

Дар осори пурғановати шоирони классики мо дар бобати ҳамаи мавзӯҳои муҳим шеър суруда шудааст. Чунончи онон ҳамеша аз зиракию хушёрӣ ва бедордилии дар зиндагии шоиста ва амну офияти ҳаёти ошоишта таъкид доштаанд. Аттори Нишопурӣ чунин фармуда:

*Офиятро гар бихоҳӣ, эй азиз,
Метавонӣ ёфт андар чор чиз.
Эминию неъмат андар хонадон,
Тандурустию фарогат баъд аз он*

Бузургони мо дар осори гаронбахои хеш ҳамеша бар он таъкид намудаанд, ки зиндагии ошоишта ва дар амну офият зиндагӣ намудан аз бехтарин неъматҳо барои инсон дар баробари сиҳхатию саломатӣ мебошад. Чунонки Соиб мегӯяд:

*Неъмате, к-аз шукр оқиз мекунад гуфторро,
Дар ҷаҳони офариниши сиҳату амният аст.*

Муҳаммад Иқбол чунин фармуда, ки ҳар нафаре, ки дар вучодаш донишу маърифат ва бедорӣ дил набошад, ҳатто Худованд аз ингуна банда нохушнуд аст:

*Ба он муъмин Худо коре надорад,
Ки дар тан ҷони бедоре надорад,*

*Аз он аз мактаби ёрон гурезам,
Чавоне худнигаҳдорӣ надорад.*

Шоири маъруф Авҳадии Мароғай дар мазаммати чаҳлу нодонӣ ва бедониши чунин фармудааст:

*Чаҳл хобасту илм бедорӣ,
З-он ниҳониву з-ин надидорӣ*

Мавлоно Чалолуддини Балхӣ ҳастӣ ва бақои ин оламро илму ҳикмат доништа, таъкид мекунад, ки илм арзишмандтарин гавҳаре дар ин олам аст, ки дигар тамоми мавҷудоти ин олам сурат асту чони ҳамаи он илм аст:

*Хотами мулки Сулаймон аст илм,
Чумла олам сурату ҷон аст илм.*

Ё дар ҷойи дигари осори худ Мавлоно Балхӣ дар васфи бедории дил чунин мегӯяд, ки бедордилӣ он қадар неъматӣ арзанда ва васфнопазир аст, ки ҳатто ситоиши он дар ҳазор маснавӣ поён надорад.

*Васфи бедории дил, эй маънавӣ,
Дарнагунҷад дар ҳазорон маснавӣ.*

Мавлонои бузург дар осори хеш ҳамеша инсонҳоро ба ҳештаншиносию худоғоҳӣ даъват намуда, таъкид медорад, ки инсон аз беҳтарин офаридаҳои Худованд аст. Аммо гурӯҳе аз инсонҳо ин гавҳари одамиро дарк намекунанду ба ҳар роҳҳои нопок мераванд ва аз аслу қиммати худ беҳабар мемонанд. Чунонки мегӯяд: «Ҳақ таоло туро қимат азим кардааст... “Ту ба қимат варои ду ҷаҳонӣ, чӣ кунам қадри худ намедонӣ?»

* * *

Мафрӯш хеш арзон, ки ту бас гаронбаҳой (2, 14).

Мавлоно ҳамеша чӣ дар ашъораш ва чӣ дар «Фиҳи мо фиҳи» инсонҳоро хӯшдор медиҳад, ки набояд аз гавҳару асли вучуди хеш беҳабар бошанд. Зеро аз назари Мавлоно инсон аз кулли махлуқоти Худованд комилтар аст ва дар вучуди ӯ ҳамаи илмҳо нуҳуфтааст. Назари Мавлоно ин аст, ки бояд инсон ҳамеша аз пайи омӯзишу тарбияти хеш бошад. Аз ин рӯ, Мавлоно инсонро ба дарё ташбеҳ намуда, мегӯяд, ки вучуди одамӣ ба монанди дарё аст, ки дар он аз ҳамагуна хубихою некиҳо ва нооромихою бадихо ҷой карда шудааст ва инсон бояд кӯшиш кунад, аз вучудаш хубихоро берун орад. Инчунин, дар ҷойи дигар инсонро ба замин монанд мекунад, ки чигуна ки аз замин бо меҳнату заҳмат ҳосил рӯёнида мешавад, вучуди инсон низ ҳамингуна аст, бояд дар ҳама маврид аз тарбияти хеш беҳабар набошад: «Одамӣ азим чизест. Дар вай ҳама мактуб аст. Хучубу зуламот намегузорад, ки ӯ он илмро дар худ бихонад... (2, 46).

Ҳамингуна, масалзаданҳои Мавлоно, ки гоҳо инсонро ба дарёву мавҷу замин амоси ин шабеҳ медиҳад ва дар зимни он ҳикматеро шарҳу тавзеҳ медиҳад, ба баёни ҳунарваронаи насри вай ишорат мекунанд, ки боиси пуртаъсир ва ҷаззоб гардидани сабки нигориш

шудааст. Мавриди дигар одамиро ба замин масал мезанад ва тавзеҳ медиҳад, ки «Кам аз замин нестӣ, заминро ба ҳаракот ва гардонидан ба бел дигаргун мегардонанд ва набот медиҳаду чун тарк кунанд саҳт мешавад. Пас чун дар худ талаб дидӣ, меою мерав ва мағӯ, ки дар рафтани чӣ фоида? Ту мерав, фоида худ зоҳир гардад» (2,205).

Меҳвари андешаҳои Мавлоно дар ин бобат бештар дар масъалаҳои худшиносӣ, худоғоҳӣ, инсонгарой, доштани илму дониш, дар ҳаққи дигарон сухани нек гуфтани гумони нек доштан, тобеи ақл будани раҳо кардани ҳавову ҳавас ва дар ҳама маврид вучуди хешро тарбияту инкишоф додан, ташкил кардааст. Аз ин рӯ, ҷавонони моро зарур аст, ки бештар осори шуарои классик, хосса осори Мавлоно Балхино мутолаа кунанд ва ҷаҳонбинию дониши худро васеъ гардонанд. Боварӣ дорам, ки агар ҷавонон ва насли навраси мо аз андешаҳои шоирони бузурги мо, хосса Мавлоно Балхӣ дар хусуси худшиносӣ ва худоғоҳӣ мутолаа намоянд, дар ниғаҳдошт ва амнияти арзишҳои маънавию модии миллати азизи мо саҳм мегузоранд. Барои пешрафту дигаргуниҳои давлату миллат корҳои шоистаеро анҷом медиҳанд. Зеро пас аз худшиносию худоғоҳӣ онон дарк мекунанд, ки ҳеҷ халқу миллатҳои бегона барои пешрафту тараққиёт ва ҳифзи офияту зиндагии мардуми тоҷик наметавонанд ғамхор бошад.

Ҷавонони моро, пеш аз ҳама, зарур аст, ки худшиносу худоғоҳ бошанд, зеро ба қавли бузургони мо ҳамаи корҳои муҳим аз худшиносӣ оғоз мегардад. Дар ҳадисҳои Паёмбари ислом низ омадааст, ки ҳар кӣ худро шинохт баъд Худоро мешиносад. Дар осори гузаштагонӣ мо дар хусуси худшиносӣ ва худоғоҳӣ бисёр таъкид намудаанд.

*Бандагӣ аз худшиносӣ шуд тамои,
Нест марди беадаб соҳибмақом.*

Дар ниҳоят бояд гуфт, ки яке аз масъалаҳои муҳим дар самти ҳифзи арзишҳои милли ва ба ҳар ҳизбу ҳаракатҳои номатлуб шомил нагардидани ҷавонони мо ин бештар худшиносӣ ва худоғоҳии ононро бедор сохтан ва ба роҳи илму омӯзиши осори гузаштагон равона сохтан ба шумор меравад. Ба ибораи дигар, омӯзиш ва тарғиби адабиёт метавонад ҷавонон аз ҳаргуна осебпазирии фикрӣ нигоҳ дорад. Бо дарки ин масъулият бояд имрӯз омӯғорон ҳар чӣ бештар ҷавонони моро бо роҳи илму ҳикмат ва худшиносии милли даъват намоянд ва дар ниҳоди онон ҳисси ватандӯстиро бедор намоянд. Агар дар ҷавонӣ бо омӯхтани илму ҳимат ва касбу ҳунар машғул шуда худшиносу худоғоҳ гарданд, бовар дорам, ки ҳаргиз ба дасисаҳои душманон гирифта наметавонанд ва ба арзишҳои милли хиёнат намекунанд. Ҷавонони моро зарур аст, ки дар замони муосир хушёру зирак ва бедордил бошанд ва илмҳои муосирро аз бар намоянд. Чунонки шоирони бузурги мо фармуда, ки дар ҷавонӣ бояд саъю кӯшиш намуд, зеро амалҳои дар ҷавонӣ анҷом дода ва омӯхта ба мисоли меваи дарахти навбар тару тоза ва зебо мебошад:

*Дар ҷавонӣ саъй кун гар бехалал хоҳӣ амал,
Мева бенуқсон бувад, чун аз дарахти навбар аст.*

Адабиёт:

1. *Аттор, Фаридуддин. Мантиқу-т-тайр / Таҳияву тадвини матн бо муқаддима ва луғату тавзеҳоти Алӣ Муҳаммади Хуросонӣ. - Душанбе: Эҷод, 2006. - 356 с.*
2. *Балхӣ, Мавлоно Ҷалолуддин. Фиҳи мо фиҳи (ва пайвастиҳои навофта) / Ба тасҳеҳи Тавфиқ Субҳонӣ. - Техрон: Китоби Порса, 1389. –С.24-444.*
3. *Балхӣ, Мавлоно Ҷалолуддин. Маснави маънавӣ. -Техрон: Замон, 2001.- 728 с.*
4. *Раҳмон Э. Забони миллат – ҳасти миллат. Китоби 1. Душанбе, “Эр-граф”, 2016. -516 с.*
5. *Раҳмон Э. Чехраҳои мондагор. –Душанбе, 2016.*

АКИЛОВА М., САНГИНОВ К.
(Худжанд)

ВЛИЯНИЕ ФАКТОРА ЭКСТРЕМИЗМА НА БЕЗОПАСНОСТЬ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН

В условиях все более усложняющейся ситуации современного мира, включая усиления геополитического соперничества между сверхдержавами, роста угрозы и опасности терроризма и экстремизма, других новых угроз и вызовов, вопрос обеспечения безопасности и стабильности всех стран мира, включая наш Таджикистан, превратился в первостепенный и жизненно важный вопрос.

Нестабильность Ближнего Востока привела к проблемам в регионе, в том числе Центральной Азии. В последние годы наблюдается активное привлечение молодежи в экстремистские движения. Тому свидетельством служит факт участия представителей молодежи в военных конфликтах в Ираке и Сирии. Молодежь примыкает к таким исламским движениям, как „Хизб–ут-Тахрир“, „Ансорулох“, „Вахобия“, «Движения талибан», „Исламское Движение Узбекистана“, „Салафия“ и т.д.

Росту радикализма способствуют различные факторы. Среди них можно отметить низкий уровень образования, отсутствие достаточного религиозного и светского образования, социально-экономические проблемы, безработица, являющиеся основными факторами вовлечения молодежи в экстремистские движения. К основным способам привлечения молодежи в эти движения следует отнести усиленную пропаганду среди трудовых мигрантов, в том числе через, социальные сети.

Следует признать, что вовлечение молодежи в эти группы приводит к социальной напряженности и нестабильности. Известно, что социальные, экономические, психологические и культурные факторы каждой страны оказывают содействия в обеспечение государственной

безопасности. Поэтому, в первую очередь, необходимо, чтобы идеология и психологическая ситуация в обществе, соответствовало реализации различных государственных программ в политической, культурной и идеологической сферах. В этом процессе для осуществления всеобъемлющего комплексного усилия в решения существующих проблем, конечно, важна роль государства и правительства.

Многие аналитики считают, что низкий уровень знаний и осведомленность молодежи в вопросах светской и религиозной культуры во многих случаях влияет на рост радикализма. То есть, они до конца не могут вникнуть в суть религиозных вопросов.

До сих пор религиозная грамотность населения не соответствует современным требованиям. Студенты, обучающиеся в зарубежных религиозных вузах, проявляют инициативу по распространению новых враждебных религиозных идей для того, чтобы манипулировать идеологическую сферу, унизить роль умеренного духовенства и уменьшить влияние национальных ценностей и традиций. А вовлечение молодого поколения в ряды религиозных террористических организаций создает реальную угрозу для стабильности, спокойствия и религиозного единства в обществе.

Следует отметить, что в настоящее время, все без исключения постсоветские страны страдают от данной проблемы. Радикальные группировки активно используют текущую ситуацию в своих интересах, например, по официальным данным властей страны, в настоящее время, около тысячи жителей страны примкнули в ряды, так называемого, Исламского государства, принимают участие в боевых действиях в Сирии и Ираке. В целом 146 семей уехали в Сирию и Ирак, 21 студент вузов страны примкнули в ряды террористической группировки Исламское государство[7, с.2-3].

В целом, сегодня терроризм и экстремизм, угрожая безопасности мира и каждого жителя планеты, как чума века представляют для человечества опасность не менее чем ядерное оружие. Борьба с терроризмом и экстремизмом требует создания атмосферы доверия, уважения к взаимным интересам и объединения всех стран мира против этой общей угрозы.

Международный терроризм и экстремизм сегодня не ограничивается только проведением устрашающих мероприятий. Важнейшим оружием в их руках является идеология, основной целью, которой является изменения сознания и борьба за умы.

В Центральном азиатском регионе, как и во всем постсоветском пространстве, религия переживает период бурного расцвета. Возвращение народов в религию – это позитивный факт, но отсутствие достаточно зрелого религиозного образования и культуры, позволило экстремистским кругам активно использовать религию для достижения своих целей.

Динамику действий экстремистских религиозных организаций в различный период на примере Таджикистана в их активной фазе можно

представить таким образом. Первый период их активизации связан с реализацией политики перестройки, конца восьмидесятых годов прошлого века. Второй этап характеризуется активностью и участием различных экстремистских сил в гражданской войне. Третий этап характеризуется появлением такого религиозного движения как «Хизб–ут-Тахрир». Четвертый этап охватывает сегодняшние дни. В республике заявило о себе новое религиозное движение под названием «Салафия» [9].

Если посмотреть на происходящие тенденции в Республике Таджикистан и государствах Центральной Азии, то здесь также наблюдается расширение и активизация деятельности радикальных организаций, чего 20 лет тому назад, то есть, до объявления национальной независимости государств, не наблюдалось.

Приведём ряд примеров вполне конкретно выполненного Таджикистаном комплекса работ, направленных на укрепление стабильности и безопасности в ЦАР. Меры направлены на укрепление системы безопасности и противодействие нетрадиционным угрозам безопасности, которые в последние годы стали уже традиционными угрозами безопасности и стабильности и непосредственно влияют на дестабилизацию ситуации и угрожают всей системе региональной безопасности.

С 2006 года под запретом Верховного суда Таджикистана находятся «Аль-Каида», «Исламское движение Восточного Туркестана», «Исламское движение Туркестана» (ИДУ), «Талибан», «Братья-мусульмане», «ТашкилотилашкарТайба», «Исламское общество Пакистана», «ДжамоатиТаблиг», религиозно-миссионерская организация «СозмониТаблигот», «ТоҷикистониОзод», «Хизб-ут-Тахрир» [3].

Приводим данные силовых структур РТ за последние 5-6 лет, которые опубликованы в средствах массовой информации. В декабре 2009 года на юге Таджикистана различные сроки наказания получили 36 членов «ДжамоатиТаблиг». В марте 2010 года на скамье подсудимых находились ещё 56 сторонников этой организации, из которых 23 были осуждены на сроки от 3 до 6 лет, на остальных были наложены штрафы. Деятельность данной экстремистской организации запрещена на территории Таджикистана с марта 2006 года. По мнению властей, её деятельность прямо или косвенно направлена на свержение конституционного строя в стране [7, с.2-3].

Следует отметить, что "Таблигиджамаат" – Общество по распространению веры (TablighiJamaat), это крупнейшее международное религиозное движение современности возникло ещё в 20-е гг. прошлого века и за небольшой по историческим меркам срок смогло завоевать огромную популярность в мире. О нём практически ничего не было известно, поскольку его члены не афишировали деятельность своей организации и категорически отказывались от общения с прессой.

Хотя главной своей миссией это движение провозгласило распространение ислама, но после трагических событий 11 сентября 2001

г. в США и начавшейся затем в мире антитеррористической кампании на страницах газет, журналов и электронных СМИ всё чаще стали упоминать о "Таблигиджамаат" в связи с расследованиями многочисленных актов терроризма, совершённых исламскими экстремистами в разных странах мира.

Движение "Таблигиджамаат" (иногда "Джамааттаблиг") было основано в Индии в 20-е гг. прошлого века в местности Меват неподалёку от Дели богословом деобандийского направления ислама Мухаммадом Ильясом Кандехлеви (1885–1944). Философия данного движения отличалась свойственным школе Деобанди радикализмом, нетерпимостью к любым другим формам вероисповедания, включая шиитскую ветвь ислама, толкованием любых форм прогресса как несовместимых с исламом, а также фанатичным прозелитизмом, основанным на убеждении, что ислам должен вытеснить все другие религии [2, 45].

Первыми последователями «ДжамоатиТаблиг» в республике стали беженцы, вернувшиеся в 1997 г. на родину из Пакистана и Афганистана после окончания 5-летней гражданской войны. По некоторым оценкам, число последователей движения в Таджикистане – около 6 тыс. человек, многие из них прошли обучение в религиозных центрах Индонезии, Пакистана и ОАЭ. Средний возраст членов «ДжамоатиТаблиг» колеблется от 18 до 30 лет, среди них есть и таджики, и узбеки. Известный французский эксперт по исламу О. Руа называет «ДжамоатиТаблиг» одним из основных религиозных направлений, которое существует в Таджикистане наравне с традиционным исламом и ваххабизмом. По признанию таджикских официальных лиц, это движение не было в республике особенно активным, тем не менее, власти старались держать его деятельность под контролем. В 2006 г. она была запрещена. После этого членов «ДжамоатиТаблиг» стали выявлять и задерживать, возбуждать против них уголовные дела по статье о разжигании религиозной, национальной и этнической ненависти. В 2008 г. обвинения были выдвинуты против 93 членов движения, в 2009 г. – против 170. Однако эксперты опасаются, что чрезмерно жёсткий подход властей может привести к обратным результатам, т.е. к радикализации деятельности «ДжамоатиТаблиг». Уже сегодня многие члены движения изменили характерный внешний облик и ушли в подполье. В то же время, по словам одного из членов «ДжамоатиТаблиг», если бы власти не наложили запрет на деятельность этого движения, то уже через 1–2 года оно стало бы самой многочисленной исламской организацией в Таджикистане [2, 62].

В 2007 году была запрещена миссионерская деятельность «Свидетелей Иеговы», а в 2008 году в судебном порядке на 3 месяца приостановлена деятельность немецкой благотворительной организации «ORA International», которая вопреки уставу занималась миссионерской деятельностью [3].

По информации корреспондента «Дойче-велле», который получил информацию от силовых структур РТ, за последние три года в Таджикистане, по данным властей, была пресечена деятельность более 200 активистов радикальных исламских организаций. Однако, как отмечают эксперты, карательными мерами ликвидировать исламское подполье в стране едва ли удастся.

В июле 2013 г. стало известно о появлении в Таджикистане последователей пакистанской военизированной группировки «Джундуллах» («Воины Аллаха»). Трех активистов этого движения задержали летом во время спецоперации в Согдийской области. Как выяснилось в ходе следствия, они, находясь в России, сначала вступили в «Исламское движение Узбекистана» (ИДУ), а затем перешли в «Джундуллах». Сама эта экстремистская организация известна терактами в иранском Захедане в 2010 году и нападением на десятерых альпинистов, включая пятерых граждан Украины, в пакистанской провинции Гилгит 26 июня 2013 года [1].

Наряду с активистами «Джундуллах» в Согдийской области сотрудниками МВД с начала года арестованы 16 членов экстремистской организации «Джамаат Ансаруллах». Представители правоохранительных органов сообщили, что на месте задержания ими было изъято огнестрельное оружие, большое количество мобильных телефонов с SIM-картами, ноутбук с инструкциями по изготовлению взрывчатых веществ и рекомендациями для подготовки террористических актов. Следствие установило, что задержанные прошли подготовку в лагерях боевиков в Северном Вазиристане. Активизировалась религиозно-экстремистская организация «Исламский джихад» («джихадисты»), которая распространяет идею о необходимости построения теократического государства через социальные сети Интернет, притягивая в свои ряды молодежь. 12 ноября 2014 года правоохранительные органы Таджикистана сообщили о задержании 11 членов террористической экстремистской группировки «Джамаат Ансаруллах», а также ее лидера, 28-летнего Наджмиддина Шамсиева. По данным МВД, ячейка активно занималась вербовкой молодежи на войну в Сирию в группировки, воюющие против Башара Асада. Задержанию членов организации предшествовал обыск в доме предполагаемого лидера «Джамаат Ансаруллах», в котором правоохранители обнаружили два пистолета, несколько десятков патронов к нему, а также глушитель. По данным следствия, внутри экстремистской группировки молодые люди работали по двум направлениям: одни непосредственно занимались вербовкой молодежи на войну в Сирию, другие обеспечивали финансирование.

Следует отметить, что в конце 80-х годов на всём пространстве СССР нелегально действовали не более 2-3 организаций. В Таджикистане была лишь одна организация, так же как и в Узбекистане, Киргизии. За небольшой промежуток времени в ЦА, в РФ, на пространстве государств-членов ОДКБ нелегально действует около 50 радикальных

организаций. В Казахстане - 17, в Узбекистане - более 20, в Киргизии - 15, в Таджикистане -16. Только в 2013-2014 году в Таджикистане были пойманы представители 3-4 новых организаций. Происходят изменения в их численном и количественном составе. Если раньше организации группировались в ячейках в количестве 10-15 человек, а затем до 5 человек (панджа), то сейчас первичная ячейка насчитывает 2- 4 человека. Вербовку сподвижников осуществляют не более 1-2 человек-представителей радикальных организаций через использование современных информационных технологий, Интернет- сайтов [6].

Приведём ещё несколько цифр о преступных намерениях в отношении РТ за последние годы. Только за последние 5 лет выявлено 39 преступлений террористического характера, 233 преступления экстремистского характера. Расследовано 183 уголовных дела в отношении лиц, занимающихся экстремистской деятельностью. 2700 молодых людей по личной инициативе Президента РТ были возвращены на Родину за последние 4 года из сомнительных исламских учебных заведений.

Таким образом, тактика и подходы экстремистских движений изменились, на сегодня они активно работают на идеологическом фронте, используя различные методы. При этом активно используют демократические правовые нормы, которые действуют в странах региона. Использование «политики двойных стандартов» относительно терроризма и экстремизма снижает эффективность стремлений мирового сообщества в совместной борьбе с этим явлением, порождает новые конфликты между военными и политическими коалициями, еще больше дестабилизирует политическую ситуацию в мире [4].

Следует отметить, что в Центральной Азии постепенно распространяется экстремизм среди женщин. По данным Министерства внутренних дел Кыргызской Республики в настоящее время число женщин в исламских экстремистских группах возросло на 23 %. В этом году, десятки женщин ушли на войну с юга Кыргызстана. Некоторых таджикских женщин мужья насильственно забрали в Сирию и Ирак, что вызвало тревогу и беспокойство. Причины участия женщин заключается в их уязвимости, бедности и беспомощности в связи с чем, усиливается пропаганда среди них. Сегодня пропаганда в так называемое «Исламское государство», также способствуют, тому, что женщины стремятся присоединиться к данным движениям. Экстремисты также ищут возмущенных женщин среди трудовых мигрантов. В этом году из Казахстана также отправились в Сирию, чтобы участвовать на войне. Несколько женщин из Согдийской области уехали с мужьями в Сирию. Факты также свидетельствуют о наличии экстремистов в Ферганской долине. Флаг ИГИЛ был вывешен на одной из мостов в городе Ташкенте в день независимости Республики Узбекистан -1 сентября 2014 [3].

Республика Таджикистан с целью улучшения профилактики экстремизма приняла другой путь. Например, официальному духовенству, имам-хатибам назначена за счет государственного бюджета

заработная плата, что свидетельствует о том, что правительство продолжает прилагать все усилия для решения проблемы. Группировки с радикальными и экстремистскими взглядами стремятся увести гражданское общество назад в прошлое. Поэтому в своем традиционном Послании к парламенту страны Глава государства отметил: «Учитывая сложную ситуацию в современном мире, ученым необходимо расширить национальную идеологию, укрепить социально- политическое развитие общества, развивать творческие объединения, защищать стратегические интересы Таджикистана, вести борьбу с международным терроризмом и экстремизмом, уделять приоритетное внимание развитию демократии в стране».

Таким образом, в целях обеспечения национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья граждан, защиты их прав и свобод, государство принимает необходимые меры с целью недопущения в обществе роста религиозного экстремизма, то есть преодоления социально – политических, экономических, культурных проблем.

В заключение следует отметить, что большинство мусульман считают, такие группы, как ИГИЛ сторонниками врагов ислама, которые дискредитируют эту светлую религию. Правительства стран Центральной Азии считают, что именно религиозный экстремизм и терроризм являются главными врагами стабильности и безопасности в странах региона, поэтому необходимо их полностью искоренить.

На наш взгляд, важна активизация социальных лифтов для молодежи, обеспечение востребованности образования и таланта во многом способствуют повышению у подростков чувства собственной социальной значимости и ощущение востребованности содействуют жизненному и профессиональному самоопределению молодого поколения. При этом, данные мероприятия должны быть закреплены мерами по улучшению социально-экономического самочувствия населения, его правовой культуры [8].

Молодежь - будущее нации и государства. Здравомыслящая молодёжь, талантливая и умная, является опорой благополучия и счастья общества. Экстремистская молодежь является не только болью родителей, но и проблемой всего общества. Следует подчеркнуть, что экстремизм в нашем обществе является острой проблемой, и требует самого пристального внимания. Прежде всего, молодые люди должны быть бдительными, чтобы не попасть в сети подобных группировок.

Позиция Президента и Правительства Республики Таджикистан по отношению к исламской религии очень дружелюбны. Ислам не имеет ничего общего с терроризмом. Борьба с терроризмом не означает борьбу с исламом. Терроризм не имеет религии, нации, веры и родины. Таджикская национальная культура сильно переплетена с религиозными ценностями, попытка разделить и противопоставить их друг другу была бы большой ошибкой. Правительство Таджикистана делает все возможное, чтобы сохранить этническую, культурную и религиозную самобытность своих граждан.

Выступая в честь 25-летия XVI сессии Верховного Совета Республики Таджикистан 19 ноября текущего года, Лидер нации Эмомали Рахмон подчеркнул, что «Учитывая нынешнее состояние современного мира, повышение политического и правового просвещения и укрепление национального самопознания, особенно молодежи, является одним из актуальных вопросов нынешнего развития нашей государственности. В этот сложный период сохранение свободного и независимого Таджикистана, национальное единство, его безопасность и стабильность остаются нашими основными и стержневыми задачами [5].

Республика Таджикистан в этой сложной ситуации будет опираться на собственный опыт миротворчества и концепции национального единства. Мы считаем, что мировые и региональные державы еще не отказались в осуществлении своей политики делать ставку на всяческую поддержку религиозных войн в качестве ключевого фактора по поддержанию конфликтной ситуации в регионе Ближнего Востока. Продолжение такого процесса влияет на религиозную ситуацию в мусульманских странах и может подорвать сосуществование светских и религиозных норм в любой момент. Исходя из данной ситуации, мы будем использовать все имеющиеся возможности для защиты национальных интересов, прочного мира, стабильности и устойчивого экономического и социального развития в Республике Таджикистан.

Литература:

1. Душанбе пытается сдержать рост религиозного экстремизма. 31.07.2013. <http://blog.comunicom.ru/?p=6221>. (Дата обращения: 26 марта 2015 года).
2. Комиссина И.Н. Движение "Таблигиджамаат": теория и практика радикализма // Проблемы национальной стратегии № 1 (6). - 2011. - с. 45-65
3. Радикальные организации в Таджикистане. // www.centrasia.ru, 21/01/09. (Дата обращения: 25 марта 2015 года).
4. Рахмон Э. Выступление на расширенном заседании Правительства Таджикистана о результатах социально-экономического развития страны в 2015 году и задачах на 2016 год. <http://www.president.tj/ru/node/10692>.
5. Рахмон Э. Выступление в честь 25-летия XVI сессии Верховного Совета Республики Таджикистан // <http://www.president.tj/ru/node/16622>
6. Рахмонов А.С., Рахмонов Б.Ш. Роль и место Республики Таджикистан в системе безопасности и противодействие современным нетрадиционным угрозам в ЦАР // Вестник ТГУПБП. - 1/2016
7. Рахмонов А.С. Евразийский интеграционный процесс и проблема противодействия ему радикальных организаций и незаконных вооруженных формирований (выдержки из статьи). – Душанбе, РТСУ, 2014. - С. 2-3.
8. Роговая А. В. Формирование антиэкстремистской идеологии в молодежной среде. Практические аспекты профилактики экстремизма и противодействия распространению его идеологии в молодежной среде // Сборник научных трудов международной заочной научно-практической конференции. - Орехово-Зуево: Изд-во МГОГИ, 2013. С. 153 - 159.
9. Ходжаев Х. Х. Проблема экстремизма в современных обществах государств Центральной Азии // Известия Ин-та философии, политологии и права им. А.Баховаддинова АН РТ. - 1/2017.

ПРОБЛЕМЫ И УГРОЗЫ НАЦИОНАЛЬНОГО СУВЕРЕНИТЕТА ТАДЖИКИСТАНА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В Таджикистане практически завершился весьма сложный этап возрождения и восстановления национальной государственности. Однако этот вопрос приобретает значимость в осложнившемся геополитическом положении региона и мира, усилении столкновения интересов сверхдержав и угрозы для независимости национальных государств в условиях глобализации. В Послании Президента Республики Таджикистан Маджлиси Оли РТ эта проблема оценена очень правильно: «Быстро меняющаяся ситуация современного мира не предоставит нам возможности проявить хотя бы миг беспечности в отношении вопроса защиты государства, государственности, стабильности и безопасности страны. Для каждого народа, который стал хозяином своей родины и независимого государства, вопрос социально-экономического развития с учётом национальных интересов приобретает большое политическое и жизненное значение» [1].

Они тесно переплетены между собой, с региональными и национально-государственными проблемами. В их основе - противоречия глобального масштаба, затрагивающие основы существования современной цивилизации. Обострение противоречий в одном звене ведет к деструктивным процессам в целом, порождает новые проблемы. Разрешение глобальных проблем осложняется также и тем, что пока еще низок уровень управления глобальными процессами со стороны международных организаций, их осознания и финансирования со стороны суверенных государств. Стратегия выживания человека на основе решения глобальных проблем современности должна вывести народы на новые рубежи цивилизованного развития.

Противоречивые процессы глобализации обострили существующие или породили новые проблемы. Различаются глобальные вызовы и глобальные угрозы. Глобальные вызовы обозначают мировые проблемы общего характера, являются следствием новых факторов в мировом развитии, нарушающих стабильность нормального функционирования механизмов воспроизводства общественной жизни, междивизиационных отношений, международных политических и экономических отношений в границах существующего мирового порядка. «Угроза» определяется конкретно, с указанием непосредственного источника. К конкретным военно-политическим и экономическим глобальным угрозам относятся терроризм, религиозный экстремизм, этническая вражда, неконтролируемая миграция, незаконная

торговля оружием и др. Эти угрозы вызывают необходимость незамедлительных действий по их устранению.

В качестве примера современных глобальных вызовов человечеству можно назвать: экологический кризис, терроризм, война, демографический рост на планете, разрыв в уровне экономического развития между развитыми странами Запада и развивающимися странами «третьего мира», экоцид.

По мнению Захарова А.В., с точкой зрения которого можно согласиться, для современных глобальных вызовов человечеству характерны следующие признаки:

- глобальные масштабы проявления, выходящие за рамки одного государства;
 - острота проявления;
 - комплексный характер;
 - общечеловеческая сущность, делающая их понятными и актуальными для всех стран и народов;
 - особенность предопределять в тех или иных аспектах ход дальнейшей истории человечества;
 - возможность их предотвращения, устранения и ликвидации последствий усилиями всего мирового сообщества;
 - вызваны преимущественно антропогенными причинами;
 - угроза направлена против человека как биологического существа
- [2, 15]

Термин *«современные глобальные вызовы человечеству»* только начинает входить в обиход и, по нашему мнению, его необходимо отграничивать от смежных понятий.

Возникает вопрос: идентичны ли понятия «глобальные проблемы современности», «глобальные вызовы человечеству» и «угроза существования человечества»?

Исходя из смысловой нагрузки этих понятий, которые, в общем-то, близки, частично совпадают, но, на наш взгляд, не являются идентичными, поскольку понятие *«глобальные проблемы современности»* по объему и характеру проявляемых последствий является более широким, чем понятие *«современные глобальные вызовы человечеству»*.

На наш взгляд, изучение вопроса отграничения понятия «современные глобальные вызовы человечеству» от понятий «глобальные проблемы современности» и «угроза существования человечества» проходит не в рамках определения содержания анализируемых явлений. Любое исследование отграничения понятий предполагает выявление возможных критериев их отграничения. Исходя из этого, сравнение понятий «глобальные проблемы современности», «современные глобальные вызовы человечеству» и «угроза существования человечества» следует проводить по таким показателям, как единство, различие и взаимодействие.

Единство данных понятий заключается в глобальности проявления и общей природе. Трудности точного понимания терминов «глобальные

проблемы современности», «современные вызовы человечеству» и «угроза существования человечества» возникают уже на стадии определения самих слов «проблема», «вызов» и «угроза».

В условиях продолжающейся всеобщей глобализации проблема состояния, сохранения и безопасности государственного суверенитета для Республики Таджикистан приобретает особую актуальность. С целью обеспечения государственного суверенитета и безопасности важным фактором является необходимость своевременного выявления и анализа политических процессов, учитывая факторы, которые угрожают государственному суверенитету или ослабляют его. Эти принципы могут противодействовать проблемам, которые стоят на пути развития страны и обеспечения стабильности государственному суверенитету.

Одним из ключевых центров обеспечения безопасности на постсоветском пространстве является центрально - азиатский регион СНГ, Центральная Азия, которые крайне неоднородны в политическом, социальном и экономическом отношениях, что во многом затрудняет процесс обеспечения их региональной стабильности.

Переpletение интересов и борьба за влияние в Центральной Азии, сталкивают интересы многих государств, порождают *соперничество ведущих держав, имеющих геополитические и геоэкономические интересы в регионе. Именно борьба за энергоресурсы, контроль над коммуникациями региона могут создать предпосылки для превращения Центральной Евразии в один из кризисных уголков мировой политики в ближайшие годы и сделать актуальными военные угрозы национальной безопасности новых государств, наряду с существующими нетрадиционными угрозами.*

С момента распада СССР и образования на постсоветской территории Независимых государств, произошла трансформация некогда периферийного центрально-азиатского региона в регион, занимающий ключевую позицию в системе геополитических координат всего евразийского пространства. Сейчас Центральная Азия является объектом пересечения геополитических интересов сразу трех мировых держав: России, США и Китая. Заинтересованность участников так называемой «Центрально-азиатской Большой игры» в политическом и экономическом доминировании в регионе тесно связана с необходимостью решения проблем безопасности в Центральной Азии. То, что Центральная Азия может быть не только буфером негативных процессов, происходящих в соседних с ней ближневосточных странах, но и сама способна породить угрозы и вызовы, стало очевидно еще в начале 90-х, с момента разразившейся в Таджикистане гражданской войны.

Чтобы обеспечить военную безопасность стран СНГ в 1992г. была создана Организация Договора о коллективной безопасности (ОДКБ). Именно благодаря этой организации на данный момент обеспечивается не только военная безопасность стран СНГ, но и борьба с терроризмом, наркобизнесом, нелегальной миграцией, транснациональной организованной преступностью, коллективное реагирование на

чрезвычайные ситуации, гуманитарные катастрофы, широкий спектр угроз в информационной сфере и борьба с кибернетической преступностью. Понятно, что борьба со всем этим идет с переменным успехом, так как этому препятствуют экономические и политические проблемы, как в Центральной Азии, так и в России. Однако, на наш взгляд, постепенно эти проблемы решаются, а армия совершенствуется, к тому же других альтернатив для стран Центральной Азии не предвидится не на настоящий период, не в ближайшей перспективе.

Следует отметить, что появление и рост угроз безопасности в Центральной Азии были спровоцированы как традиционными факторами (специфика социально-политической структуры со сложной системой межклановых отношений), так и особенностями самостоятельного развития центральноазиатских государств (соперничество элит, пограничные проблемы и т.д.). Усугублению ситуацию способствовал наступивший в странах Центральной Азии сразу после распада СССР экономический кризис. В большинстве стран региона сложная экономическая ситуация сохраняется до сих пор.

Основные угрозы и вызовы, оказывающие дестабилизирующее влияние на центральноазиатский регион, на наш взгляд, является наркотрафик, религиозный экстремизм, энергетическая безопасность. Относительно новым вызовом можно считать и угрозу политической дестабилизации региона в результате смены руководящих элит.

Проблема контрабанды и торговли наркотиками продолжает оставаться одним из важнейших вопросов, стоящим на повестке дня не только перед центральноазиатскими странами и их соседями, но и всем мировым сообществом. Со времени распада СССР наркобизнес оказывает серьезное влияние на социально-экономическое развитие центральноазиатского региона. Данное обстоятельство связано, в первую очередь, с географической близостью Центральной Азии к крупнейшему центру производства и распространения наркотических веществ - Афганистану.

Сложное экономическое положение населения большинства центральноазиатских стран вместе с очевидной финансовой привлекательностью контрабанды и торговли наркотиками, обуславливает участие в наркоотрасли все большего количества жителей региона. Как результат, наркобизнес уже вышел за рамки территории Афганистана и Центральной Азии, и процветает уже в мировом масштабе. Опасной черты достигло число наркозависимых в России, все большее распространение наркомания получает и в Центральной Азии, где ранее это явление почти не наблюдалось. Кроме того, от наркотрафика страдает экономика центральноазиатских государств. Теневое распределение доходов является серьезным препятствием для создания и функционирования конкурентоспособной экономической системы.

В конечном итоге наркобизнес заинтересован в поддержании политической и социальной нестабильности в регионе, а, следовательно,

является реальной угрозой безопасности в широком понимании этого слова.

Рост экстремизма и радикализма на Ближнем Востоке, соперничество между различными террористическими и экстремистскими организациями и группировками распространяется по всему миру - от Австралии до Парижа. Конечно, всё это создает проблемы и угрозы для Центральной Азии, в том числе и для Таджикистана.

«Угрозы безопасности нашей страны разнообразны, существуют как внутренние, так и внешние угрозы. Однако наиболее реальная угроза исходит от заблудших молодых таджикистанцев, которые привлекаются в экстремистские группировки» - сказал заместитель директора Центра стратегических исследований Сайфулло Сафаров на пресс-конференции в Душанбе. Он отметил, что сегодня сотни молодых граждан республики находятся в Сирии, Пакистане и Афганистане. Часть молодежи в годы гражданской войны в республике и после нее остались в стороне от школы и образования. Некоторые другие растут вдали от родителей, которые вынуждены работать за пределами республики, чтобы прокормить свои семьи. Такие условия упрощают обращения молодежи к экстремистским группировкам [3].

Обоснованность существования экстремистских организаций частично объясняется использованием ими методов социальной риторики и критикой «неправедной власти», получающих поддержку среди недовольного низким уровнем жизни населения. «Эпицентром» сосредоточения конфликтности в регионе является Ферганская долина, объединяющая зоны революционной активности нескольких центральноазиатских государств. Успешная попытка установления власти в долине могла бы по замыслу исламистов привести к установлению исламского влияния на Кыргызстан, Узбекистан и Таджикистан, что явилось бы значительным шагом к созданию мирового Халифата. Планы исламских экстремистов утопичны и бесперспективны, что подтверждают многочисленные примеры попыток построения исламского государства в новейшее время. Однако, несмотря на очевидную иллюзорность успеха исламистских проектов, «исламский вызов», выходя за рамки региональной проблемы, требует адекватного ответа усилиями не только стран Центральной Азии, но и объединенных международных сил.

Относительно новым вызовом для стран региона является угроза возникновения дестабилизации в случае смены власти в политически неокрепших государствах Центральной Азии. Эта угроза приобрела реальные очертания после волны «цветных революций», прокатившейся по всему постсоветскому пространству. Так же, как и остальные проблемы безопасности в Центральной Азии, угроза политической дестабилизации основывается на сложной социально-экономической обстановке в стране, наличии в обществе большого числа внутренних противоречий. Политическая модернизация страны, формирование

дееспособных политических институтов и создание механизмов преемственности власти - все это могло бы стать решением сложившейся проблемы, способствовавшей укреплению основ безопасности в Центральной Азии.

Американский политолог Дж. Розенау так и пишет, что разрушение существующих национальных суверенитетов и национальных границ в процессе глобализации приведет к возникновению новой формы анархии «в результате ослабления прежней центральной власти, интенсификации транснациональных отношений, уменьшения значимости межнациональных барьеров и укрепления всего, что легко минует государственные границы» [4]. СюзанСтрэнг, настаивающая на том, что под влиянием глобализации власть государства ослабевает, в то же время с удивлением отмечает, что государство стало регулировать проблемы, которые раньше решали сами люди, в частности, как строить собственный дом, как устраивать семейные отношения, так что, по ее словам, почти нет сферы, в которую бы не вмешивалась государственная бюрократия [5].

При анализе данной проблемы можно перечислить основные угрозы национальной безопасности суверенитета Республики Таджикистан, как ослабление законности и правопорядка, в том числе рост преступности, коррупция, незаконное обращение наркотических средств, терроризм, политический экстремизм в любой его форме, в том числе разжигание социальной, религиозной, расовой, национальной, сословной и родовой вражды. Масштаб этих угроз многократно возрос под воздействием такого сложного и противоречивого явления, как глобализация и в значительной мере носят трансграничный характер. С одной стороны, в условиях глобализации резко усилилась взаимозависимость государств, и региональные конфликты начали всерьез угрожать всеобщей безопасности и стабильности. С другой стороны, углубляя неравномерность экономического развития государств, глобализация создает питательную среду для накопления кризисного потенциала во многих странах мира. Именно на этой основе возникают и разрастаются разного рода экстремистские, политические течения, сделавшие своим орудием насилие и террор.

В условиях глобализации не существует чисто военных решений проблемы обеспечения безопасности и целостности государств. Как отметил Лидер нации, Президента Таджикистана уважаемый Эмомали Рахмонв ежегодном послании Маджлисе Оли Республики Таджикистан (20.01.2016): «...в результате использования силы в международных отношениях, столкновения интересов мировых и региональных держав, практического исчезновения системы государственности ряда стран под влиянием чужих сил и элементов, все большего расширения терроризма и экстремизма весьма ослабла международная правовая ситуация и стала уязвимой независимость национальных государств. Результаты и последствия подобной ситуации мы видим на примерах Сирии, Ирака, Ливии, Йемена и Афганистана»[6]. С учётом современных тенденций

национальная безопасность обеспечивается не столько усилиями Вооруженных сил, сколько эффективным сотрудничеством государств. Указанные высказывания вызваны не только активизацией односторонних коллективных действий западных государств, при участии международных организаций в решении многих внутригосударственных вопросов (Афганистан, Ирак, Ливия, Сирия), но и включением, под влиянием указанной тенденции, в конституции многих государств положений о приоритете основных принципов и норм международного права по отношению к национальному праву.

Одним из условий плодотворного международного взаимодействия является сходное понимание и определение угроз различными государствами и выработка унифицированных методов противодействия им. Это делает возможность международного сотрудничества в данной области значительно более вероятной. Универсальным ключом к обеспечению безопасности в современном мире могло бы стать создание глобальной системы противодействия современным угрозам и вызовам. Такая система должна отвечать жизненным интересам каждого государства, обеспечивать международную стабильность и устойчивое развитие на длительную перспективу. Для этого, можно сказать, что сегодня возрастает роль региональных организаций по обеспечению безопасности - ШОС и ОДКБ, которые позволяют совместно решать проблемы, связанные с обеспечением стратегической стабильности, укреплять партнерство и сотрудничество при учете национальных интересов центрально-азиатских государств [7].

В настоящее время коллективная безопасность представляет собой сложный комплекс организационных и правовых мер, включающих в себя как систему совместных действий государств всего мира, так и определенного географического региона, предпринимаемых для предотвращения и устранения угрозы миру и подавления актов агрессии или других международных правонарушений.

Центральная Азия является «буфером» негативных процессов, которые происходят в странах Ближнего Востока. Сегодня центральноазиатские страны способны создавать угрозы и вызовы, примером этому являются события начала 90-х гг. XX в., с момента разразившейся в Таджикистане гражданской войны. Экономический кризис, который охватил страны Центральной Азии сразу после обретения независимости, также спровоцировал усугубление ситуации в регионе. Сложная экономическая ситуация в странах Центральной Азии постепенно исправляется. В последнее время сложились новые угрозы в Центральноазиатском регионе, которые представляют опасность для политической системы государства, дестабилизируют весь регион. Напрямую, неудачная попытка свержения государственной власти в Таджикистане в 2015 году.

В сегодняшнем мире с каждым днём увеличиваются радикальные и террористические движения разного рода, которые в свою очередь проникают в сознание населения, в основном молодёжи и разрушают их

моральный облик. Таджикистан в свою очередь не остался в стороне от этих негативных явлений, в том числе радикализма и разных форм его проявления. Деятельность радикальных группировок негативно влияет на мирную жизнь Таджикистана и безопасность мирового сообщества. Эксперты отмечают, что Таджикистан уязвим в вопросах экстремизма, исходящего от дестабилизирующих элементов внутри страны или приходящих извне. Несмотря на успехи антитеррористической операции в Афганистане, сохраняется угроза проявлений терроризма как фактора дестабилизации обстановки в Центральной Азии. Граница с Афганистаном практически является открытыми воротами в Центральную Азию. Проблема радикализации и вызывающие вовлечение молодежи в экстремистские группы и течения имеет многоуровневые причины и проявления. Например, крах государства и международные связи заметно бросаются в глаза. В различных частях земного шара, проявления молодежных движений, упущенных возможностей, идентичности и чувств маргинальности оказываются основными драйверами.

Для укрепления системы безопасности стран Центральной Азии необходимо проведение политической модернизации государств, создание эффективных политических институтов, отвечающих всем критериям сегодняшнего изменяющегося мира, проведение реформы этой системы, преемственности современных методов развитых стран по государственному строительству развитого гражданского общества.

Президент Таджикистана считает, что другим направлением является всестороннее повышение политической и правовой культуры, национального самопознания и самосознания на фоне происходящих процессов глобализации и информатизации. «В последние годы мы становились свидетелями того, как некоторые международные круги используют неосведомленность населения. В результате деятельности разрушительных сил самое великое достижение, то есть независимость некоторых стран мира, предстала перед лицом угрозы. Очевидно, что теперь для выхода из сложившейся ситуации этим странам потребуются десятилетия»[8].

В итоге, Таджикистан, как молодое независимое государство, избравший путь построения социально ориентированной рыночной экономики и гражданского общества, в той или иной мере ощущает влияние глобализации на собственном опыте. Это происходит благодаря присутствию иностранного капитала в экономике страны, деятельности международных организаций в республике, развитие глобальной сети Интернет в экономически значимых регионах страны, интеграции финансового рынка страны в мировое финансовое пространство. При этом, в конкретных исторических условиях Таджикистана процесс глобализации и связанные с ним тенденции, наряду со следующими основными факторами, могут оказать долгосрочное негативное влияние на судьбу Родины и нашего народа: во-первых, формирование Таджикистана происходило в условиях острого политического и

идеологического кризиса, затем - гражданской войны и трудностей послеконфликтного периода, отсутствия действенных структур и механизмов управления государством и обществом, а также многочисленных социально-экономических проблем и вмешательства извне.

Во-вторых, наше молодое независимое государство одновременно с созданием и упрочением основ конституционного, политического и административного устройства было вынуждено проводить фундаментальные реформы во всех областях, и прежде всего в секторе экономики, и этот шаг естественно обостряет социальные процессы и создает благодатную почву для развёрнутой деятельности внутренних политических сил и усилий и попыток оказания влияния со стороны различных региональных и международных кругов и группировок.

В-третьих, глобализация, как и везде, создала серьезную угрозу для национальной самобытности и аутентичности, высших нравственных и духовных ценностей, нашего национального облика и судьбы. По этой причине наши постоянные и решительные усилия по их защите стали приоритетным направлением внутренней и внешней деятельности молодого государства Таджикистан и потребовали ряда эффективных мер.

В-четвертых, в результате характерных особенностей глобализации значительно расширилась деятельность террористических и экстремистских кругов и контрабанда наркотиков, которые ранее имели сравнительно ограниченные рамки, и эти явления превратились в серьезные мировые угрозы.

В-пятых, глобализация не смогла способствовать лучшей сбалансированности отношений и большей стабильности международной системы, ей не удалось устранить потенциальную опасность столкновения цивилизаций, и такое положение представляет относительно серьезную опасность для всех государств и стран, в первую очередь для молодых государств.

Литература

1. *Президент Таджикистана определил приоритеты в условиях глобализации* // <http://vecherka.tj/news/prezident-tadzhikistana-opredelil-prioritety-v-usloviyah-globalizatsii/>
2. *Захаров А.В. Современные глобальные экологические вызовы человечеству: понятие и виды* // *Проблемы государства, права, культуры и образования в современном мире. Тамбов: Першина, 2008. – С.15-17.*
3. *ЦСИ: Обращение молодежи к экстремистским группировкам – главная угроза безопасности РТ* // <http://news.tj/ru/news/tssi-obrashchenie-molodezhi-k-ekstremistskim-gruppirovkam-glavnaya-ugroza-bezopasnosti-rt>
4. *Уткин А. И. Глобализация: процесс и осмысление. - С. 125.*
5. *Strange, S. // The Global Transformation Reader: An Introduction to the Globalization Debate / Edited by D. Held, and A. McGrew. – Cambridge: Polity Press, 2003. – Pp. 127–134.*

6. *Послание Лидера нации, Президента Таджикистана уважаемого Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан [Электронный ресурс] // Официальный сайт Президента Республики Таджикистана. URL:// <http://www.prezident.tj/ru/node/10587>. (Дата обращения: 20.01.2016).*
7. *см: Махмадов П. А. Проблемы безопасности Республики Таджикистан и их особенности в условиях трансформации общества: дис. ... канд. полит.наук. - Душанбе, 2014.*
8. *Президент Таджикистана определил приоритеты в условиях глобализации // <http://vecherka.tj/news/prezident-tadzhikistana-opredelil-prioritety-v-usloviyah-globalizatsii/>*

АТОЕВ А.
(Хучанд)

АДАБИЁТ, ФАРҲАНГ, ИЛМ ВА НАҚШИ ОН ДАР АМНИЯТИ ДАВЛАТ

Адабиёти оламшумули мамолики машриқзамин дар вусъати мавҷудияти таърихии хеш бо хузури тафаккури кавии фалсафию ирфонӣ, тарбиявӣ ва мавҷудияти афкори хоси инсонпарварона шоҳаи бузурги адабиёти ҷаҳониро ба вучуд овардааст. Аз ин рӯ, дар доираи ин адабиёти пуршукӯҳ ҷой доштани тафаккури миллӣ, қобили тавачҷӯҳ мебошад. Пайванду пайдоиши ин адабиёт ба зуҳури шахсиятҳои алоҳидаи маърифатию мазҳабӣ ҳатто ба паёмбарону Қуръону аҳодис така мекунад. Аз ин лиҳоз, бояд муқарраран тазаккур дод, ки ақоиди баҳши амнияти кишвар перомунӣ маърифатмандии аҳли ҷомеа дар заминаи яке аз таъбирҳои хирадмандонаи Пешвои миллат, Президенти муҳтарамӣ мамлакат, Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон маҳсуб шуда омадааст: «Соҳаи маориф омили асосии амнияти миллӣ» (1). Бинобар ин, мо, ба вижа омӯзгорони муассисаҳои таълимии ибтидоӣ, миёна ва касбии оӣ ба умқи моҳияти масъалаи мазкур бояд расида тавонем. Узви вобастаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон Акбари Турсон дар муқаддимаи китоби «Тоҷики оламшумул»-и Носирҷон Салимов ва Абдуфаттоҳ Шарифзода нигоштааст: «Ба иқболи миллати тоҷик Истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо зуҳури шахсияте дар сахнаи таърих мусодиф омад, ки дар сарпои вучуд ва андешаҳои созандааш муҳаббати бепоён ба сарзамину мардуми хеш, ба таърих ва муқаддасоти миллӣ шуълавар буд, ки рӯшаноии сафоангези он дарвоқеъ ҷароғи хидояти миллати кӯханбунёди мо гардид» (2, 9).

Дар ҳақиқат, дар таҳкими сулҳу субот, амнияти давлату ҷамъият ҳароина, хидмати олимону адибон, омӯзгорони муассисаҳои таълимии оӣ, миёнаю касбӣ бузург ва арзанда аст. Аз дарозии таърих маҳз ғояҳои зиндагисозу башардӯстонаи офаридаҳои илмию бадеии олимону шоирону нависандагонӣ тоҷик баҳри тарбияи ахлоқӣ ва руҳию равонии мардум, шинохти фардияти камназир, таҳаввулу тақомули фаҳмишу

биниши миллат, ниёз ба покии ботин, худогохию худсозӣ, гуруру чавонмардӣ ва ифтихори миллӣ, ҳифзу ҳимояти марзу буми аҷдодӣ, хоку обу муқаддас талошу пофишорӣ барои ибрази андешаҳои озодманишона, кашфиёту ихтирооти илмӣ ва бад-ин минвол, тарбияи маърифату маънавияти инсонҳо аз тарафи равшанфикрону донишмандони асру давраҳои гуногун нақши бануру мондагор бозидаанд.

Дар ин замина, рисолати созандаю бунёдгараонаи адабиёт даъвати насли чавон ба омӯзишу соҳибмаълумот гардидан, меҳнати фидокорона ба нафъи ватану миллат кардан, худшиносию ҳувиятҳои насли муосир, дар натиҷаи мушоҳидаю таҷрибаи зиндагӣ бардошт ва ҳулосагирӣ аз рӯйдодҳои нангини даҳшатбор дар кишварҳои Сурияву Ироқ, Афғонистону Яман ва ғайра ва ахиран, сулҳу ваҳдат, дӯстию муттаҳидӣ зери парчами давлати озоду демократӣ, дунявӣ ва ҳуқуқбунёд ва дар атрофи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти кишвар, Сарвари бузург муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мебошад. Дар тарбияи инсонӣ комил, бозёфти шахсияти миллӣ, ватандӯсту содиқ ба идеалҳои миллӣ асарҳои пурмуҳтавои омӯзандае лозиманд. ки чавҳари ибратомӯзи онҳоро талошу ҷаҳд, меҳру муҳаббат ба имрӯзу фардои кишвар, ба ободкорию созандагӣ фарогир бошанд. Дар бари ин гуфтаҳо таҳлилгари ваъи амниятии мамлакат С. Ятимов мӯшикофона омӯхта мегӯяд: «Барои офаридани асаре, ки мардум онро қабул мекунад, хотирмон аст, хонанда (бинанда ва шунаванда)-ро ба фикр кардан хидоят менамояд, ба мақсади гузоштаи нависанда (иштирокчиҳои фаъоли системаи таъмини амниятии миллат) наздик мешавад, зарур аст, ӯ масъаларо ҷиддан, аз нуктаи назари илмӣ дарк кунад, худ ба он идея муътақид бошад. Асари ӯ аз таҷрибаи дар тарозуи эҳсоси масъулият ва воқеият санҷидашуда сарчашма бигирад. Маълум аст, ки мубориза барои расидан ба истиқлолият ками дар кам таърихи сеҳазорсола дорад. Бузургтарин Шахсияти даҳ асри ахири Миллати тоҷик ин армонро ба қаҳрамонӣ, шуҷоатмандии бемисл, азҳудгузаштанҳо, хирадмандӣ, солорӣ тавонист амалӣ созад. Миллатро сарчамъ намояд. Давлатро бунёд ва Тоҷиконро бо сари баланд ба ҷаҳониён муаррифӣ кунад» (3). Вазифаи ҳар як шахрванди бонангу номус, зиёию рӯшанфикри тоҷик, олимону адибон, омӯзгорон, рӯзноманигорон, аҳли фарҳанг ба зехну фаҳмиши мардум расонидани ғояҳои солим моҳияти башардӯстонаи дини ислом, чавҳари сулҳгароёнаи он, дӯстию бародарӣ ва талқини ҳамзистии ошоштаи халқияту миллатҳо маҳсуб мешавад.

Аз ин равзана нигаристан ба таҳлили сиёсатшинос С. Ятимов аини муддао буда, дастгирию тарғиби ҳамаҷониба ва ба матлаб аст, ки навиштааст: «Бе донишҳои илмӣ таъмини амниятии миллӣ ғайриимкон аст. Бе онҳо (донишҳои илмӣ) ба осонӣ метавон мафтуну пойбанди овозаҳо, суханҳои бофта, беасос, ғаразнок, айбҷӯиҳои бедалели хатарнок, хурофот гашт. Аммо на ба таъмини амниятии миллат. Масъулиятнокӣ

нисбати маълумоти касбӣ (информатсионӣ), бояд корманди амнияти миллиро аз ашхос ва амалҳое, ки тибқи меъёрҳои дар қонун нишондодашуда мавриди таваҷҷуҳи ӯ қарор мегиранд, фарқ кунанд» (3). Дар ҳақиқат, истиқлолияти фикрӣ дар ҷомеа бояд ба як падидаи фарогир табдил ёбад, дар тафаккури мардум ба дараҷаи зарурии худшиносиву ҳудогоҳӣ ва ифтихори миллий расад, дар замири аҳли ҷомеа, зехни онон ва пеш аз ҳама, ҷавонон ворид карда шавад, эҳсоси гарми ватандориву ватанпарастӣ амик ҷой гирад, заҳмату талошҳои ҳолисона ва содиқонаи адибон, олимон, рассомон, табибон, рӯзноманигорон, ҳулоса, зиёӣён, ки табақаи пешсаф ва раҳнамои ҳар халқу миллатанд, айни замон зарур аст. Ба таъбири дигар, маҳз зиёӣён барои ташаккули андешаву афкори солими ҷомеа нақши бориз мебозанд. Дар чунин шароити ҳассос зиёӣёнӣ мо мучтаҳиданд ва бочуръат мақоми арзандаро ишғол менамоем. Қобили тазаккур аст, ки ҳар қадар баҳри барпо кардани давлат чӣ қадар ҷоннисориҳо шуда бошанд, барои ҳифз кардан, дар амну осудагӣ ва рушду тараққӣ нигоҳ доштани давлат ва ва зиндагии шоистаи доштани мардум даҳчанд аз он ҷаҳду талош, пофишорию истодагарӣ зарур аст. Қувваи ягонаи раҳнамою ҳидоятгари халқи тоҷик Эмомалӣ Раҳмон истодагарии ӯст. Фаъолияти ҳаррӯзаи Пешвои муаззами миллати тоҷик нишонгар ва намунаи олии ҳамин гуна муносибат ба тақдирӣ имрӯзу ояндаи давлати миллии мо мебошад ва ин ҳақиқати бебаҳоест, ки кайҳо боз эътироф гардидааст. Намояндаи равиши фалсафии таҷрибагарой ва илми нав Томас Гоббс зикр кардааст: «Давлате, ки амнияти хешро таъмин карда наметавонад, «ғайримачоз» эълон гаштааст». Имрӯз дар Тоҷикистони соҳибистиклол масъалаи таъмини амнияти давлат дар мадди аввал қарор гирифтааст. Тоҷикистон узви комилхукуки Созмони Милали Муттаҳид, Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо ва аъзои 35 ташкилоту созмонҳои бонуфузи байналмилалӣ мебошад. Ҷомеаи ҷаҳонӣ имрӯз ба сухани Тоҷикистон гӯш медиҳад ва ташаббусҳои наҷибу башардӯстонаашро, ки ба ҳаллу фасли проблемаҳои глобалӣ равона шудаанд, созмонҳои бонуфузи байналмилалӣ ва даҳҳо давлатҳои сайёра дастгирӣ ва қадрдонӣ мекунанд. Ҳол он ки дар харитаи сиёсии ҷаҳон як қатор давлатҳои мавҷуданд, ки дар таъмини амният ба мушкилӣ рӯ ба рӯ гардида, имкони ҳифозати халқу давлати худро надоранд, ҳарчанд аз лиҳози захираи табиӣ бой ва аз ҷиҳати иқтисодӣ пешрафта мебошанд. Аз нуктаи назари фавқуззикр, онҳо «ғайримачоз» буда, ба объекти мубориза ва намоиши неруи абарқудратҳо табдил ёфтаанд. Масъалаи асосӣ ва маҳаки низоми давлатдориро таъмини амнияти шахс, ҷомеа ва давлат ташкил медиҳад ва бе он рушди давлат ғайриимкон мебошад. Агар ба таърихи 26-солаи Тоҷикистони соҳибистиклол назар афканем, дармеебем, ки дар солҳои аввали соҳибистиклолӣ, вақте ки кишвар ба ҷанги таҳмили бародаркуш гирифта шуда, ба хун оғушта гардид. Дар он шабу рӯз иҷро накардани ин масъулияти бениҳоят душвор хатарӣ аз байн бурдани давлатро низ ба вучуд меовард, зеро аҳоли фавҷ-фавҷ ба

кишварҳои дигар, хусусан, Ҷумҳурии Исломии Афғонистон, гуреза ва муҳоҷир мегардиданд ва давлатҳои мушаххас нақшаи ба қисмҳо тақсими намудани кишвари моро мекашиданд. Ба бахти миллати тоҷик, бо хиради азалии халқи тоҷик, саромади тамоми хушбахтию фирӯзӣ, зиндагии шоистаю фаровонӣ Иҷлосияи XVI дар Қасри Арбоби Хучанди бостонӣ ва корнамоиҳои бесобиқаи мардони шучои Ватан ва тақдирӣ давлатдориро ба даст гирифтани Президенти мамлакат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон сулҳу ваҳдат дар кишвар пойдор гардид. Дар навбати аввал, таъмини амнияти миллат пеш омад. Зикр ҷоиз аст, ки то замони Истиклолият мо артиши миллӣ ва қувваҳои мустақили сарҳадӣ надоштем. Дар як муддати кӯтоҳ Артиши миллӣ ва Кумитаи ҳифзи сарҳади давлатӣ таъсис карда шуд. Дар ин марҳила таъмини амнияти давлат дар мадди аввал меистод, ки имрӯз бошад ҳам, марзҳои ҳассоси кишварамонро ҳимоя мекунанд. Роҳбари давлат ва мақомоти қудратӣ талош меварзиданд, ки марҳила ба марҳила пояҳои давлатдориро мустақкам намуда, волоияти қонунро дар ҷомеа таъмин намоянд ва ба ин муваффақ гардиданд. Бо вучуди мушкилоти зиёди иқтисодӣ омӯзишгоҳҳо ва академияҳои низомӣ созон дода шуд, ки ҳоло барои Қувваҳои Мусаллаҳамон кадрҳои миллӣ тайёр карда истодаанд. Имрӯз тавонмандсозии давлат аз назари таъмини амният идома дорад. Вақте мавқеъ масъулиятшиносона ва дурандешона ишғол мешавад, ҷамъият дар асри ноороми бистуякум беихтиёр ва ғайриогоҳона намеравад. Зеро тафаккури миллӣ ва шуури пешрафтаи ҷомеа ба бесуботиву бенизомииҳо ва фиребу дасисабозииҳо имкон намедихад. Дигар ин, ки мақсаду мароми асосии ҳар як давлат дар замони геополитикӣ ва шароити пурҳаводиси асри нав таъмини суботи сиёсӣ ва амнияти давлат ва шахрвандони худ аст. Дар навбати худ, мардум низ дар чунин шароит зиракиву хушёриро набояд аз даст диҳад ва огоҳ бошад, ки мо дигар ҳаққи такроран гирифторм шудан ба фитнаву дасисаҳои аз сар гузаронидаамонро надорем. Ва мо, зиёиён ва аҳли илму фарҳанг ки тамоми афкори илмию фалсафӣ ва тарбиявиамон ба як масъалаи воқеан ҷиддию сарнавиштсоз - ҳифзу ҳимояти дастовардҳои истиклолияти деринтизор ва таъмини амнияти кишвар нигаронида шудаанд. Дар ин ҷабҳа хидмати таърихӣ Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ҷовидонӣ мебошад. Талошу ҷоннисорӣ ва ҳифзи марзу буми кишвар ин ҳамоно арҷу эҳтиром гузоштан ба Сарвари давлат фаҳмида мешавад, зеро дар воқеияти аслии Истиклолияти давлатӣ падидаи нотакрор ва неъматӣ бебаҳо барои ҳар як миллат аст. Он пеш аз ҳама озодӣ аз ҷабри маънавӣ ва дар фазои осудагӣ, дар заминаи худшиносӣ, худҷӯйӣ ва худогоҳӣ, огоҳонаю ҳадафмандона пайгирӣ аз асолати фарҳанги тамаддунофарӣ хеш буда, ҷузъи аслию воқеӣ ва ҷудонопазири зиндагии шоистаи инсонхост. Ҳикмати файласуфи замони нав, асосгузори равиши илми нав, сардафтари таҷрибагарой дар фалсафа Френсис Бекон дониш-қувва аст. Аз ин лиҳоз, ҳар як тоҷик бояд барои таълиму тарбияи илмӣ ҳар як фарди

Тоҷикистон ҷаҳду талош варзад.

Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанронии худ дар мулоқот бо намояндагони зиёиёни мамлакат 20.03.2004 дар шаҳри Душанбе зикр кардаанд: «Пеш аз ҳама, бояд бар сари ин проблема андеша кунем, ки дар давраҳои хеле ҳассоси тезутунд шудани муносибатҳои байни абарқудратҳо барои ҷорӣ намудани низоми нави ҷаҳондорӣ, сарфи назар аз мавҷудияти ақидаҳои мухталифи сиёсӣ динӣ ва ё иҷтимоӣ дар ҷомеа, мо барои хифзи сарвати бузургтарин ва бебаҳои худ - яъне Ватан ва истиқлолияти миллии муттаҳид бошем, барои хифзи манфиатҳои милливу давлатии худ зиракиро аз даст надихем». Ин таъкиди ғурури миллии ҳар як ҷавони бо нангу номусро боло мебардорад. Ҳамаи ин, дар шароити душвори глобализатсияи проблемаҳои ҷаҳонӣ, таъмини суботи сиёсӣ ва ваҳдати устувори ҷомеа ва амнияти он муҳимтарин вазифаи ҳар сокини кишвар аст. Инчунин раиси Кумитаи давлатии амнияти миллии ба миён гузоштани ҳалли ғаврии муайян намудани мафкурае, ки бо тамоми ҳастӣ, қувва, ақлу хирад ва дилу ҷон манфиатҳои миллиро ҳимоя намояд, зарур аст. Бояд қайд кард, ки оид ба идеология ва манфиати миллии як қатор сиёсатшиносон фикрҳои ҷолиб баён намудаанд. Аз ҷумла, тарбияи ҳиссиёти миллии, фарҳанги миллии, номуси миллии, ифтихори миллии ва тарғиби либоси миллии, забони миллии, таърихи адабиёти миллии барин унсурҳои тақвиятдиҳандаи маънавиёти миллии ва ғайра зиёданд. Мо, насли муосир ва ояндаи Тоҷикистон бояд ҳамеша дар хотир дошта бошем, ки ҳар коре, ки имрӯз тарҳрезӣ мегардад, бо дастгирии халқ ва пуштибонии зиёиён барои даҳсолаҳои пешомад, яъне барои тараққиёти Ватан ва наслҳои оянда мебошад. Зиёии кишвар, ки Асосгузори сулҳу ваҳдат Эмомалӣ Раҳмон ба онҳо муроҷиат мекунанд, танҳо шахси соҳибтаҳсилот нест, инчунин шахси боистеъдоди сиёсӣ мебошад, ки дар инкишофи сиёсӣ фарҳангии миллат ва давлат ва амнияти он бо огоҳии худ, худшиносии худ ва илми худ вазифаи хосро иҷро менамоянд. Асолати таърихии зиёиён маҳз аз ҳамин нуқтаи назар муайян карда мешавад. Дар шароити кунунии мамлакат зиёиёни тоҷик дар баробари баланд бардоштани ҳудогоҳиву худшиносии мардум, бояд ба тағйир додани он муносибатҳои манфии, ки дар ҷомеа нисбат ба давлат вучуд доранд, мусоидат намоянд. Ба зиёиёни тоҷик зарур аст, ки дар шуури ҷомеа дар зехни насли муосир моҳияти миллат ва давлат ва амнияти ҳифозати онро ташаккул диҳанд. Муттаҳидии давлат ва миллат дар шахсият ва ҳисси ватандӯстӣ зоҳир мегардад. Ватанпарастӣ ҷавҳари худшиносии миллии мебошад.

Адабиёт:

1. Эмомалӣ Раҳмон *Суҳанронӣ дар мулоқот бо намояндагони зиёиёни мамлакат 20-уми март соли 2004.*
2. Носирҷон Салимов, Абдуфаттоҳ Шарифзода. *Тоҷики олашумул.* -Душанбе: «Ирфон», 2011. - с.9.
3. Ятимов С. *Илм ва амният, рӯзномаи «Садои мардум», №70-71 аз 13-15-ми шони соли 2017.*

САБАБҲОИ ГАРОИШИ ЧАВОНОН БА ТАМОЮЛҲОИ НОМАТЛУБ ВА РОҲҲОИ ПЕШГИРИИ ОН

Асри XXI асри рушди босуръати илму техника, технологияҳои иттилоотӣ ва бархурди тамаддунҳо буда, давлатҳои абаркудрат сиёсати ҷаҳонишавиро пеш гирифтаанд. Аз ин лиҳоз, пеш аз ҳама, бояд бар сари ин проблема андеша кунем, ки дар давраҳои хеле ҳассоси тезтунд шудани муносибатҳои байни ҳамин абаркудратҳо барои ҷорӣ намудани низоми нави ҷаҳондорӣ, сарфи назар аз мавҷудияти ақидаҳои мухталифи сиёсиву динӣ ва ё иҷтимоӣ дар ҷомеа, мо барои ҳифзи сарвати бузургтарин ва бебаҳои худ Ватан ва Истиклолияти милли муттаҳид бошем, барои ҳифзи манфиатҳои милливу давлатии худ зиракиро аз даст надихем. Ҷомеаи мо, давлати ҷавони мо имрӯз дар марҳилаи аввали дигаргуниҳои таърихӣ ва бунёдӣ қарор дошта, давраҳои таҳаввулоти бунёдӣ, хусусан, дар марҳалаҳои аввал на ҳамаи мардум истеъдоду тавоноии иштирок дар ин равандҳо ва дарки дурусту амики ин дигаргуниҳоро доранд. Қобили тазаккур аст, ки ниёғони мо яке аз куҳантарин тамаддунҳои ҷаҳониро офаридаанд, ки бар се зинаи ахлоқӣ, пойдевори "пиндори нек, гуфтори нек ва рафтори нек" устувор буд. Дар идомаи ин суханон муҳаққиқи нуктасанҷ Эмомалӣ Раҳмон дар асари бунёдии худ «Ҷеҳраҳои мондагор» зикр кардаанд: «ойини маздоясно болои се ситораи тобноки ахлоқи инсонӣ - пиндори нек, гуфтори нек ва кирдори нек устувор аст ва ин се сухани бузург, дирафши ниёғони мо буда, ин се ибора тамоми аъмоли некеро, ки аз тарафи пайравони дин дар ҳар ҷо анҷом пазирад, ба доираи муқаддаси худ шомил месозанд» (1, 54). Аз ин гуфтаҳо бармеояд, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий - Пешвои миллат, Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон баҳри тарбияи инсонии комил, ватандӯсту содиқ ба идеалҳои милли зарурати асарҳои пурмуҳтавои омӯзандаеро талаб доранд, ки дар онҳо шикояту заифнолӣ, оҳангҳои рӯҳафтадагию маъъюсӣ, беиродагию тарсӯй назди мушкилиҳову азобҳои зиндагӣ камтар ба мушоҳида расида, ҷавҳари ибратомӯзи онҳоро инсондӯстӣ, талошу ҷаҳд, хулқу атвори нек, меҳру муҳаббат ба имрӯзу фардои кишвар, зиндагии шоиста, ба ақидаи Демокрит кӯшиш ба саодат, ба ободкорию созандагӣ фарогир бошанд. Дар Паёми навбати худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 22-юми декабри соли 2016 бори дигар масъалаи муҳим ва асосӣ будани ҷавонон, ки бунёдкориҳои нав аз онҳо вобаста аст, Пешвои миллат Президенти муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон чунин баён доштанд: «Бо дарназардошти сахми ҷавонон дар рушди ҷомеа ва иштироки фаъолонаи онҳо дар ҳаёти сиёсиву иқтисодии мамлакат пешниҳод менамоем, ки соли 2017 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон «Соли ҷавонон» эълон карда шавад. Ҷавонони мо

дар ҳар ҷое, ки бошанд, бояд ҳисси баланди милли дошта бошанд, бо Ватан, миллат, давлати соҳибистиклоли худ ва забону фарҳанги миллии хеш ифтихор намоянд ва барои ҳимояи онҳо ҳамеша омода ва хушёру зирак бошанд» (2, 29). Ҷавонони имрӯзаи мо, яъне насли замони Истиклол аз наслҳои пешина бо савияи илму дониш, маърифату ҷаҳонбинӣ, сатҳи тафаккур ва одоби ахлоқ фарқи кулӣ доранд, ки ин ҳама боиси ифтихори мо мебошад. Бояд баён дошт, ки имрӯз дар мактабҳои олии ҷумҳурӣ 170 ҳазор донишҷӯён таҳсил мекунанд, дар хориҷи кишвар бошад 30 ҳазор ҷавонон таҳсил доранд. Дар 39 мактабҳои олии аз рӯи ихтисосҳои замонавӣ шомили таҳсили илм мебошанд. Баъдан, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон пайваста барои расидан ба ҳадафи сиёсати ҷавонон тамоми шароитҳоро давра ба давра фароҳам оварда, санаи 20-уми январи соли 2016 дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон қайд карданд, ки «мо бо ҷавонони созандаи худ ифтихор дорем» (3). Инчунин, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба ифтихори 25-солагии Истиклолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе қайд намуданд, ки «Ҷумҳурии Тоҷикистон давлати ҷавонон буда, синни миёнаи аҳоли 24 сол ва 70 фоизи сокинони онро шахсони то 30 сола ташкил медиҳанд. Бо назардошти ин мо аз солҳои аввали ба даст овардани Истиклолият ба татбиқи сиёсати давлат доир ба ҷавонон ҳамчун нерӯи фаъоли ҷомеа афзалияти бештар муқаррар намудем. Имрӯз шумораи ҷавонони то 35 сола дар байни хизматчиёни давлатӣ қариб 50 фоиз, дар ҳаёти кадрҳои роҳбарикунанда 23 фоизро ташкил медиҳад» (4). Дастгириҳои дар суҳанронӣ зикр намудаи Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон нисбати ҷавонон ин қатрае аз баҳр буда, барои ояндаи ҷавонон аз ҷониби Президенти кишвар ғамхориҳои зиёде роҳандозӣ карда шудааст. Маҳз бо ташаббус ва ғамхориҳои Пешвои миллатамон ҷавонон ба нерӯи пешбарандаи ҷомеа табдил ёфтанд. Пешвои миллат дар ҳама суҳанронӣҳошон ба масъалаи зиракии сиёсии ҷавонон тавачҷӯҳи махсус зоҳир менамоянд. Ва ба ҷавонон муроҷиат намуда таъкид менамоянд: «Зарур аст, ки ҳар яки мо ҳамеша зираку хушёр бошем, ба ҳар гуна дасисаи бадҳоҳони миллати тоҷик фирефта нагардем, манфиатҳои миллӣ давлатиро аз тамоми манфиатҳои дигар боло гузорем, сарзамини аҷдодии худро сидқан дӯст дорем, сулҳу оромӣ, суботи сиёсӣ ва ваҳдати миллиамонро содиқона ҳифзу эҳтиёт кунем» (5). Воқеан ҳам, бо ин қадар тарғибу ташвиқ ва аз тарафи омӯзгорон, зиёӣён ва аҳли фарҳанг таҳкими тафаккури милли ва ғояҳои солим дар зехни онҳо ворид кардан қисме аз ҷавонон як қишри осебпазири ҷомеа буда, метавонанд фирефтаи ҳар гуна дасисаҳо гарданд. Бинобар ин, яке аз омилҳои эҳтиёти ҷавонон аз ҳар гуна дасисаю иғвоҳои ин баланд бардоштани зиракии сиёсии онон мебошад. Зеро эҳсосҳои ватандӯстӣ, худшиносии милли, тоқатпазирӣ, таҳаммул, масъулиятшиносӣ ва дигар сифатҳои ҳамидаи инсонӣ ба зиракии сиёсӣ вобаста аст. Дар ин радиф, хираду маърифати воло, дарку фаҳмиши

баланди замонавӣ, бардоштҳои эстетикӣ, тарбиявӣ ахлоқӣ аз осори адабии ҳам классикони адабиёти форсу тоҷик ва ҳам адибони прогрессивии ҷаҳонӣ ва шоиру нависандагони муосири кишвар дар масоили таҳлилии таҳқиқи падидаю равандҳои сиёсии ҷаҳон барои насли ҷавон кӯмаки бузург мерасонад. Дар мақолаи “Чехраҳои мондагор-мазҳари тарбия ва худшиносӣ” нигошта шудааст: “Мақому манзалат ва ҷойгоҳи Шамси Табрэзӣ ва Мавлоно дар тамаддуни ҷаҳонӣ, пеш аз ҳама, андешаҳои ҷаҳонсозии онҳо, ки мазҳабу миллатро убур карда, фаро рафтааст, беандоза бузург буда, баҳри сулҳу ваҳдат ва пойдории адолат дар замони ҷаҳонишавӣ нақши бориз дорад” (6, 9). Мутаассифона, фиребу ба дом андохтани афроди бесаводу нодон ва каммаърифату беирода, ки теъдодашон дар байни ҷавон вомехӯранд, амали мушкеле нест. Тибқи нишондоди таҳлилгарон дар ҷанги Сурия бархе аз ҷавонони кишварҳои Осиёи Марказӣ низ иштирок намуда, ба ин гурӯҳҳои экстремистӣ пайвастанд. Сабаби асосии ба ин гурӯҳҳо пайвастании ҷавонон, пеш аз ҳама дар он аст, ки ҷавонон зиракии сиёсиро аз даст дода, ба зудӣ фирефтаи ваъдаҳои бардуруғи ин гурӯҳҳо мешаванд, сарони ин гурӯҳҳои экстремистӣ ба онҳо маблағ ва ҳатто, ҷойи кори хубро ваъда мекунанд. Инчунин, дуруст надонистани моҳият ва мазмуни дини мубини ислом низ ба ин сабаб мегардад, зеро ҷанги мусулмон бо мусулмон ҳаргиз ҷиҳод нест, ба ҳалокат расидани мусулмон аз дасти мусулмон ҳеч гоҳ маънои шахид шуданро надорад. Омилҳои дигаре, ки ба мафкураи ҷавонони имрӯза таъсири манфӣ мерасонанд, ин наворҳои таблиғотиест, ки тавассути шабакаи интернет паҳн карда мешаванд. Бинобар ин, вазъи имрӯза, раванди тезугундшавии манфиатҳои давлатҳои абаркудрат, бархурди тамадунҳои гуногун, зарурияти ҳифзи Истиқлолият, Ваҳдати миллӣ, сулҳу субот дар назди ҳар як фарди кишвар, алалхусус, наврасону ҷавонон вазифа мегузорад, ки зиракии сиёсиро аз даст надихем, ба муқобили ҳама гуна гурӯҳҳои ифротгаро мубориза бурда, дар рушди босуботи Тоҷикистони соҳибистиқлол саҳмгузори намоем. Хусусан, ҷавонони мо бояд фирефтаи ҳар гуна ваъдаҳо, идеологияи бегона нашуда, хуб андеша намоянд, то ин ки рафтарашон боиси пушаймонӣ нагардад. Мутаассифона, ҷавонони ноогоҳу каммаърифат сахлу осон ба доми тазвири тарғибгарону идеологҳои созмонҳои ҳаракатҳои террористии экстремистӣ меафтанд. Ваъдаҳои пучи фиребо, пулу сарвати набуда, бунёди давлати исломии «озод» ва ҷон бохтану худро фидо кардан дар роҳи «исломи ноб» аз омилҳои ҷазбкунандаи сарварони ДОИШ ва дигар равияҳои хатарноки ба ном «исломӣ» маҳсуб меёбанд, ки аз ҳар гӯшаю канори ҷаҳон, ба вижа ҷамоҳири Осиёи Миёна ҷавонро ба сарзаминҳои ҷангзада, хусусан, Сурия равон месозанд. Самараи талху пушаймонизои ин фидоигариро муборизахоро ҳар лаҳзаву ҳар соат мебинему ба мушоҳида мегирем, ки тафсиру таҳлили он зарурате надорад. Аз ин лиҳоз, истифода аз тамоми имконоти дастрас, махсусан аз васоити фаврии иттилоърасонӣ,

суханронию вохӯриҳои олимон, адибон ва мутафаккирон бо донишҷӯён, хонандагони муассисаҳои таълимии кишвар, дар деҳот бо мардум, падару модарон ва хангоми сафарҳо ба Русия ва мулоқот бо муҳоҷирон ва ғайра имрӯзо бағоят зарур буда, дар роҳи пешгирии ҷавонон дар масъалаи шомил гардидан ба сафи ДОИШ нақши мусбат хоҳанд бозид. Дар ҳар сурат, бояд дарк карду амикан ба эътибор гирифт, ки таъсири ҳама гуна ақидаи саробомези дасисачӯёна ба зехну шуури насли ҷавон барозанда аст.

Муҳимияти ин андеша аз он иборат аст, ки дар марҳилаи басо нозуку ҳасос, ки ҳар лаҳза ҷаҳонро тағйироту дигаргуниҳои ногаҳонӣ ба ҷунбишу тақон мувоҷеҳ месозад, истифодаи маккоронаи давлатҳои абаркудрати манфиатҳо ва сарони гурӯҳу аҳзоби тундгарои террористӣ, созмонҳои тафриқаандозу низоъбарангез аз дин ҳамчун василаи расидан ба мақсадҳои сиёҳу нопоки худ ниҳоят хатарзо ва ваҳшатангез мебошад. Ҳол он ки, дин ҳамеша рисолати тарбиявию ахлоқӣ дошта, инсонҳоро баҳри некӣ қардану сулҳу созиш даъват менамуд. Имрӯз дин ба масобаи объекти мубориза ва бароварда сохтани аҳдофи нопоки ҷангҳои ДОИШ шинохта шудааст, паёмдҳои манфии муҳлике ба ҷони инсоният, ҳосатан мардуми мусулмон - шаҳрвандони мамлакатҳои ҷангзада дорад. Вазифаи имонию вичдонии ҳар як зиёию рӯшанфикри тоҷик хоҳ олиму адиб, хоҳ омӯзгору рӯзноманигор, дар маҷмӯъ аҳли фарҳанг ба зехну фаҳмиши мардум расонидани моҳияти башардӯстонаи дини ислом, аспекти сулҳгароёнаи он, дӯстию бародарӣ ва талқини ҳамзистии ошоштаи халқияту миллатҳо ба шумор меравад. Барои тарбияи насли аз ҷиҳати маънавию ҷисмонӣ солими ҷомеа аҳамияти ин рисолаҳо бағоят муҳим аст. Дар баробари онҳо мо бояд ба ҳаллу фасли масъалаҳои демографӣ ва танзими оила низ таваҷҷӯҳи бештар зоҳир намоем. Зеро вазифаи падару модарон танҳо ба дунё овардани фарзанд нест, балки вазифаи муқаддаси онҳо бо ахлоқи ҳамида тарбия ва соҳибмаърифат қардани онҳо мебошад. Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суҳбатҳои худ таъкид қардаанд: “Падару модар вазифадоранд, ки тибқи арзишҳои миллӣ ба фарзандони худ номи нек гузоранд, барои саломатӣ, инкишофи ҷисмонӣ, маънавӣ ва ахлоқии онҳо ғамхорӣ намоянд ва фарзандро дар руҳияи эҳтиром ба Ватан, эҳтироми падару модар ва риояи арзишҳои милливу умумибашарӣ тарбия намоянд” (7,15) Бинобар ин, ба назар гирифтани муносибат ва таносуби фарҳанги миллӣ ва хориҷӣ, муайян қардани роҳҳои пешгирии унсурҳои фаҳш ва касофати зиддифарҳангии аз хориҷ таҳмилшаванда ва дар ивази онҳо ба ҷавонон пешниҳод қардани афкори андешаҳои солими фарҳанги умумибашарӣ шартӣ зарурии суботи ҷомеа мебошад. Дигар аз зухуроти номатлуби олами имрӯза, ки боиси ташвиши тамоми мардумони сайёра гардидааст, ин терроризму экстремизм мебошад. Боиси афсӯс аст, ки ин гурӯҳҳои муташаккил барои расидан ба мақсадҳои нопоки хеш аз ҳама гуна амалҳои нангину разилона даст намекашанд ва аз бетачрибагии бархе аз

чавонон мохирона истифода намуда, бо роҳи фиреб онҳоро ба самте мебаранд, ки поёнаш афсӯсу надомату пушаймонист. Ин чавонони ноогоҳу сода ва зудбовар қурбони мақсадҳои нопок гардидаву дар дилу дидаи наздикон доғу андӯҳи гаронеро ба мерос мегузоранд, ки дар тамоми даврони зиндагии наздиконашон нанг ва гарантарину бедавогарин мушкилоти ранҷ хоҳад буд. Қои таассуф аст, ки як гурӯҳ чавонони ноогоҳу камсавод ва беиродаву зудбовари тоҷик низ фирефтаи ваъдаву найрангҳои ин гурӯҳҳои ифротгаро гашта, бо онҳо ҳамкорӣ менамоянд ва ё шомили дастаҳои онҳо шудаанд, ки боиси паст задани шаъну эътибори миллати фарҳангсолору маънавиятсози мост.

Бобати масъалаи мазкур, ки аз масоили глобалии сатҳи ҷаҳонӣ ба шумор меравад, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон борҳо аз минбарҳои баланд сухан ронда, таъкид намудаанд, ки: "Мубориза бо терроризм ва экстремизм фароҳам овардани фазои боварӣ, эҳтиром ба манфиатҳои ҳамдигар ва муттаҳид шудани ҳамаи кишварҳои дунёро дар пешроӣ ин хатари умумӣ тақозо менамояд». Дар ҳақиқат ин падидаи номатлуб, ки ҳадафаш вайронкориву харобиоварист ва нобуд кардану фано сохтан аст, бо дин, бахусус бо дини мубини ислом пайванде надорад. Ин дастаҳо барои амалӣ сохтани мақсаду ғаразҳои нопокашон ва расидан ба ҳадафҳои сиёсиашон чунин гурӯҳҳоро созмон дода, ҳамаи воситаҳои имкониятҳоро истифода менамоянд. Бояд ақидаву афкорамон солим бошад. Тибқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, кишвари мо давлати дунявӣ эълон шудааст ва иттиҳодияҳои динӣ аз давлат ҷудо буда, ҳеч як мафкура, аз ҷумла мафкураи динӣ "ба ҳайси давлатӣ" эътироф намешавад. Ҳарчанд ба ибораи Абдуллоҳи Муҳаққиқ ислом мактаби муттаҳидкунанда, омили дӯстии қавму фирқа ва миллатҳои гуногун мебошад. Ҳамин тавр, тарғиби ахлоқ вазифаи кулли шоҳаҳои фарҳанг буда, нуктаи олии ахлоқро Афлотун саодат номида буд ва имрӯз зери Парчами давлати тоҷикон бо хидоят ва дастгирии Пешвои миллат, Сарвари бузург Эмомалӣ Раҳмон муттаҳид шуда, ба саодати зиндагии шоиста расидан муттаҳид ҳастем. Барои ин мақсади олии чанд омил ногузир аст:

Ояндаи ҳар як давлату ҷомеа ба насли чавон, насле, ки масъулияти фардои Ватану миллат ба дӯши онҳо гузошта мешавад, вобаста мебошад.

Дар муқобили терроризм ва экстремизм аз ватандӯстӣ ва инсондӯстӣ дида дигар қувваи бузурге нест.

Модарон ва занон позаҳр баҳри вабои асри XXI терроризм ва экстремизм ҳастанд, зеро яке аз муаллифон ширкаткунандаи Форуми Осиеймиёнагии Занон муқобили терроризм ва экстремизм аз 19-21-уми августи соли 2015 дар шаҳри Бишкеки Қирғизистон баргузор гардида буд, ин мабдаъро пешниҳод намуд, ки мақбули ҳама гардида буд.

Зарур аст, ки роҳу усулҳои ташвиқу тарғиби идеологиро тавре ба роҳ мондан лозим аст, ки арзишҳои миллӣ барои миллат, ҳақиқатан,

арзишманд гарданд.

Ба зиёиёни тоҷик зарур аст, ки дар шуури ҷомеа моҳияти миллат ва давлатро ташаккул диҳанд. Муттаҳидии давлат ва миллат дар шахсият ва ҳисси ватандӯстӣ зоҳир мегардад. Ватанпарастӣ ҷавҳари худшиносии миллӣ мебошад.

Зиёиён ба мардум бояд таблиғ намоянд, ки ба қадри давлату давлатдорӣ миллӣ, рамзҳои давлатӣ - Парчам, Нишон, Суруди миллӣ расидан лозим аст, Конститутсия ва дигар муқаддасоти миллиро риоя ва эҳтиром намудан вазифаи муқаддаси ҳар як шахрванд аст.

Тарбияи ҳиссиёти миллӣ, фарҳанги миллӣ, номуси миллӣ, ифтихори миллӣ ва тарғиби либоси миллӣ, забони миллӣ, таъриху адабиёти миллӣ барин унсурҳои тақвиятдиҳандаи маънавиёти миллӣ маҳсуб мешавад

Дар хотима зикр кардан бамаврид хоҳад буд, ки тамоми афкори илмию фалсафӣ ва тарбиявии тамоми мутафаккирон ва зиёиён танҳо ба як масъалаи воқеан ҷиддио сарнавиштсоз - ҳифзу ҳимояти дастовардҳои истиқлолият ва таъмини амнияти кишвар нигаронида шудаанд.

Адабиёт:

1. Эмомалӣ Раҳмон Чехраҳои мондагор Душанбе: «Эр- граф» соли 2016, - с. 54.
2. Эмомалӣ Раҳмон Паёми навбатӣ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 22-декабри соли 2016. Душанбе: Шарқи озод. -с.29.
3. Эмомалӣ Раҳмон Паёми ба Маҷлиси Оли Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 20 январи соли 2016. Ҷумҳурият, 20.01.2016.
4. Эмомалӣ Раҳмон Суханрони ба ифтихори 25-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон.
5. Эмомалӣ Раҳмон Суханронӣ дар мулоқот бо намояндагони зиёиёни мамлакат. Душанбе: 20.03.2004.
6. Атоева К.М., Розиков А. Чехраҳои мондагор -мазҳари тарбия ва худшиносӣ Маорифи Тоҷикистон, №9, 2017. - с.9
7. Эмомалӣ Раҳмон Суханронӣ оид ба Лоихаи қонун «Дар бораи масъулияти падару модар дар тарбияи фарзанд». -Душанбе: Шарқи озод, 14-уми декабри соли 2010, -с.15.

АҲМАДОВ Ш., АБДУЛҲАЕВ К.
(Хатлон)

ҚУРБОН ГАРДИДАНИ АРЗИШҶОИ МИЛЛӢ ВА ДИНӢ ДАР РАВАНДИ НИЗОЪҶОИ СИЁСӢ-ИДЕОЛОГИИ ҶАҶОНИ ИСЛОМ

Мубрамияти мавзӯ: Боиси таассуфи бузург аст, ки имрӯз дар иддае кишварҳои исломӣ даргириҳои хунин идома дораду он таҳдиди ба дигар кишварҳои исломӣ интиқол ёфтанд дорад. Новобаста ба он ки ҷомеаи ҷаҳонӣ амалкарди мазкури чунин мусулмонро маҳкум намуда, онро бо

ислом марбут намедонад, куштори байниҳамдигарии мусулмонон пайваста идома дораду ҷавонони ҳоло аз лаззати зиндагӣ баҳра набурдари туъмаи навбатии хеш сохта истодааст. Бо ҳар роҳу восита гирифтани пеши роҳи ҷалбшавии ҷавонони ҳам аз дину ҳам аз илму сиёсат беҳабар аз ҷумлаи масъулиятҳои шаҳрвандии ҳар зиёии огоҳ маҳсуб мегардад. Зеро фирефтаи тарғибу ташвиқотҳои муғризона ва авомфиребонаи пешвоёни гурӯҳи ба ном «Давлати исломӣ» гардидани ҷавонони ноогоҳ, на танҳо марғи нобаҳангоми эшонро ба бор хоҳад овард, балки ҳамзамон дили реш-решӣ модарону падарон ва наздикони онҳоро низ дар назар дошта, имкон дорад, ки чун вирусӣ сирояткунанда ба дигар ҷавонон низ интиқол ёбад.

Мақсад: Огоҳ сохтани ҷавонон аз моҳияти аслии он низоъҳои даргириҳои хунини мусулмонон ва оқибатҳои мудҳише, ки ин даргириҳо, на танҳо болои давлату миллат, балки ҳатто болои дини мубини ислом низ таҳмил хоҳанд намуд, ҳадафи асосӣ ба шумор меравад. Бинобар ин, дар навиштаи мазкури хеш мо тасмим гирифтём, ки ба сарчашмаҳои пайдоиши ин низоъҳо аз нигоҳи сиёсатмадорони маъруфи ҷаҳон ишора намоему ҳамзамон маҳсули ин даргириҳо дар мисоли ду кишвари хеле пешрафтаи олами ислом - Ливия ва Сурия нишон диҳем.

Ҷои шубҳае нест, ки дар раванди низоъҳои сиёсӣ-идеологӣ ҷаҳони ислом арзишҳои миллӣ ва динии иддае аз кишварҳои исломӣ ба андозаи бемисл қурбон гардида истодаанд. Пеш аз он ки қурбоншавии он арзишҳо мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гиранд, зарур аст, ки ҳуди табиати он низоъҳо равшан сохта шаванд. Зеро қурбоншавии он арзишҳо маҳсул ва натиҷаи бевоситаи он низоъҳо ба шумор рафта, дар таърихи навини ин кишварҳо аз ҷумлаи саҳифаҳои сиёхтарин арзёбӣ хоҳад гашт. Ҳамзамон кушодани табиати он низоъҳо имкон медиҳад, ки дар мафкураи насли нави бавоярасандаи кишвари мо доир ба равандҳои сиёсӣ-идеологӣ ва фарҳангии ҷомеа, хусусиятҳои сиёсати иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва иқтисодии давлат нисбат ба кишварҳои мухталифи ҷомеа ва баръакс муносибати ин кишварҳо ба сиёсати пешгирифтаи давлат, муносибати насли нав ба насли пешин, ки иштирокчиёни равандҳои сиёсӣ-идеологӣ буданд, тасаввуроти дуруст, воқеӣ ва асоснок ташаккул ёбад. Аз сабаби он ки қурбоншавии арзишҳои миллӣ ва динӣ ҳамчун оқибати мудҳиши низоъҳои сиёсӣ-идеологӣ яке аз саҳифаҳои нангин дар таърихи кишварҳои исломӣ ба ҳисоб меравад, мо кӯшиш ба харҷ медиҳем, то табиати он низоъҳо ҳатталимкон воқеъбинона, бе кӯшиши майлсозӣ ба яке аз тарафҳои даргир кушода шавад. Бо мақсади мазкур мо сарчашмаҳои мухталифро мавриди истифода қарор хоҳем дод.

Дар хусуси табиати он низоъҳо сухан ронда, бояд қайд намуд, ки тамоми низоъҳои сиёсӣ-идеологӣ ҷаҳони ислом дар умум хусусияти таҳмилӣ дошта, як навъ муборизаи абарқудратҳо барои аҳдофи геополитикӣ ва иқтисодии хеш дар минтақа мебошад халос. Барои боварӣ ҳосил намудан ба бардошти мазкур мавриди тавачҷӯҳ қарор додани рӯйдодҳои сиёсӣ-иҷтимоии ду давлат-Сурия ва Ливия кофӣ ва

басанда ба назар мерасанд. Аз кишвари орому осуда ва рӯ ба инкишоф ба кишвари чангзадаю пурихтилоф мубаддал гардидани он ду кишвар барои таҳмилӣ будани он низоъҳо ҷои шакку шубҳаеро ҳам боқӣ нахоҳад гузошт. Андешаи мазкурро яке аз маводҳои боэътимоди интернетӣ, ки дар асоси зиёда аз 500 сарчашма ташаккул ёфтааст, собит месозад. Тибқи далоили маводи мазкур дар ин равандҳо агарчанде омили дохилӣ низ вучуд дорад, лекин ин омил ночиз буда, мутаносибан дар хошия қарор дорад. Зеро таҳриқдиҳандаи омили дохилӣ боз ҳам омили хориҷӣ ба шумор меравад. Номгузори намудани он равандҳо бо унвонии «Инкилоби ранга» ва ё ҷустани сабабҳои рух додани он ҳодисаҳои мудҳиш дар тӯлонӣ будани режимҳои худкома фиребу найранге беш набуда, танҳо ба хотири рупӯш намудани аҳдофу аъмоли ғаразноки зиддиинсонии нерӯҳои хориҷии манфиатҷӯ ва ба дигар тараф майл додани тавачҷӯҳи аҳли ҷомеаи ҷаҳонӣ сурат гирифтаанд. Аз ҷумла, дар яке аз гузоришҳои ТДМ дар охири соли 2012 ҷанги Сурия ҳамчун зиддияти ошкорои динӣ байни сарбозони халқии алавӣ ва иттифоқчиёни шиамазхаби онҳо бар зидди гурӯҳҳои шӯришгари суннӣ ба қалам дода шудааст, агарчанде андешаи мазкурро ҳар ду тарафи ҷанг рад месозанд. Бо тақя ба сарчашмаи дигар дар маводи мазкур қайд шудааст, ки қарахтӣ дар ҳаёти сиёсии Сурия бисёр ҳодисаҳои манфиро дар ҷомеа эҷод сохт: коррупсия, дағалии шахсони мансабдор, беҳуқуқӣ назди дастгоҳи давлатӣ ва ғайра наметавонист, ки дар байни табақаҳои мобайнӣ ва камбизоати ҷомеа норозигиро эҷод насозад. Маҳз омилҳои мазкур барои эътирози ҷомеа замина буданд. Аммо оташ боз ҳам аз хориҷ ворид карда шудааст. Бетартибҳои ҳарбӣ махсусан баъди суштшавии ҷанги Ливия фаъол гардид. Бояд таъкид амуд, ки вақте авҷ гирифтани бетартибҳо бо ҳаводиси Ливия, махсусан суштшавии ҷанг дар он ҷо рабт дода мешавад, барои пешакӣ тарҳрезӣ шудани он дигар шубҳае наметавонад. Қувват гирифтани ҷанг дар Сурия баъди суштшавии он дар Ливия ифодагари он аст, ки он ҳодисаҳо тарроҳи ягона доранд ва бардошти мазкур мавқеи моро дар хусуси нақши муайянкунанда ва асосӣ доштани омили хориҷӣ тақвият мебахшад. Барои он ки дар бегаразона будани мавқеъ ва бардоштҳои мо шакке набошад, зарур мешуморем, ки нуқтаи назари ҷонибҳои гуногун арз карда шавад. Бо ин мақсад зикр намудани нуқтаи назари ҷонишини вазири молияи ШМА хеле бамаврид ва ҳадафнок хоҳад буд. Тибқи андешаи ӯ ШМА ният дорад, ки тавассути шӯришгарони Сурия таъсири Россия ва Хитойро дар минтақа заиф созад. Гузашта аз ин, ҳодисаҳои мазкурро ҳамчунин яке аз оқибатҳои манфии раванди иҷаҳонишавӣ низ метавон ба қалам дод. Зеро нерӯҳои пурқудрати ҷаҳонӣ бо баҳонаи дастгирии кишварҳои ниёзманд, ҳифзи манфиатҳои ақаллият, дастгирӣ ва ривочи арзишҳои умумибашарӣ ва амсоли инҳо принципҳои асосии меъёрҳои ҳуқуқии байнидавлатиро дар бораи эътироф намудани мустақилияти давлатҳои алоҳида ва даҳолат накардан ба қорҳои давлатдорӣ мамлакатҳои ҷаҳони сеюм вайрон намуда, рӯирист ин кишварҳоро бо истифода аз мардуми дар ғафлат

монда ба майдони харбу зарб ва талаю торочи сарватҳои моддӣ мубаддал сохтаанд. Вобаста ба ин мавқеъ ёдрас намудани нуқтаи назари президенти Никарагуа Даниэл Ортега хеле ба маврид мебошад. Ӯ дар яке аз изҳоротҳои хеш хеле дуруст, бамаврид ва бо итминони комил қайд намудааст, ки Амрико ва Аврупо барои ба даст овардани сарватҳои дигар кишварҳо то ҳол аз воситаи зӯрӣ даст мегиранд. Барангезандагони низоҳои сиёсӣ-идеологӣ дар кишварҳои исломӣ аслан дар ШМА тайёр гардидаанд. Ба андешаи президенти мазкур ҳадаф аз сиёсати пешгирифти ин абаркудратҳо аз маҳдуд сохтани манфиатҳои геополитикии Россия дар минтақа ва дар умум бо ҳар васила фишор овардан ба Россия иборат мебошад. Ҷои шубҳае нест, ки режимҳои ба ном «худкома» дар он кишварҳо то оғози низоҳо дар муқоиса бо давраи баъди низоҳо, ки вақти анҷомашон номаълум аст, хостаҳои мардумро бештар бароварда месохтанд.

Чун масъалаи мавриди баҳси мо муайян намудани ҳолати арзишҳои миллӣ ва динӣ баъд аз низоҳои сиёсӣ-идеологӣ ба ҳисоб меравад, зарур мешуморем, ки мундариҷаи ин мафҳумҳо то ҳадди имкон кушода шаванд. Дар зери мафҳумҳои арзишҳои миллӣ бояд унсурҳои фаҳмида шаванд, ки онҳо пойдевори миллатро чун умумияти этникӣ ташкил менамоянд. Дар шароити имрӯза дар қатори забон, анъана, урфу одат ва эътиқоди динӣ иқтисодиёти миллӣ мақоми аввалиндарачаро касб намудааст. Дуруст аст, ки пешрафти босуръати иқтисодии ҷомеаи ҷаҳонӣ ва оқибатҳои раванди ҷаҳонишавӣ тамоми унсурҳои фавқуззикрро бо суръати ғайриҷашмдошт тағйирпазир гардондааст, аммо дар ин равандҳо иқтисодиёти миллӣ ягона унсуре ба ҳисоб меравад, ки метавонад ҳувияти миллиро нигоҳ дошта, ҳифз намояд. Зеро маҳз дар заминаи иқтисодиёти устувору қавӣ унсурҳои фавқуззикри миллӣ бунёд ёфта, қомат рост мекунад. Мутаассифона, баъд аз низоҳои сиёсӣ-идеологӣ дар иддае аз кишварҳои исломӣ дар қатори заиф гардидани унсурҳои фавқуззикри фарҳанги миллӣ иқтисодиёти миллӣ то ба ҳадде хароб гардид, ки онро имрӯз наметавон омили муттаҳидсозандаи миллат номид. Хароб гардидани иқтисодиёти миллӣ ваҳдати миллиро заиф сохта, умумияти миллиро ба парокандагӣ ва нифоқ водор сохт. Ҳолати тоқатфарсои иқтисодии субъектҳои умумияти миллӣ сабаби асосии тағйир додани муҳити миллӣ ва ҳамин тавр яке аз омилҳои заиф сохтани қудрати миллӣ гардид.

Низоҳои сиёсӣ-идеологӣ ба кишварҳои дучори ҷанги таҳмилӣ гардида ҷӣ хисороте расонид, аз таҳлили муқоисавии вазъи иҷтимоӣ-иқтисодии ин кишварҳо то низоҳо ва баъди низоҳо ҳулоса баровардан мумкин аст. Мувофиқи маълумоти сарчашмаҳо дар Ливия баъди низоҳо ҳабсхонаҳо аз маҳбусон пур гардидаанд. Кишвар ба мамлақати сарчашмаи тақсими силоҳ ба кишварҳои ҳамсоя мубаддал гардидааст. Сатҳи ҷинояткорӣ ба маротиб афзудааст. Сатҳи зиндагии мардум бошад, баъд аз низоҳо то ба сатҳи асримиёнагӣ баробар гардидааст. Ҳол он ки дар давраи ҳукмронии М.Каддофӣ ММД барои ҳар сари аҳоли ба 14192 долларро ташкил намуда, барои ҳар як аъзои оила давлат дар як сол 1000

доллар дотация меододааст. Давлат инчунин барои бекорӣ ҳар моҳ 730 доллар, барои ҳар як тифли навбадунёмада 7000 доллар, ба оилаҳои ҷавон барои харидани ҳучраи зист 64000 доллар кӯмакпулӣ ҷудо мекардааст. Таҳсил ва ёрии тиббӣ бепул сурат гирифта, ҳучрапулӣ бекор гардида будааст. Тамоми нефтро давлат истихроҷ намуда, корхонаҳои хориҷиро барои истихроҷ имкон намедодааст. Илова ба ин, дар ҳудуди кишвар ягон базаи ҳарбии кишвари хориҷӣ вучуд нашофтааст. Ҳолати мазкурро агар бо ҳолати баъди низоъҳо муқоиса намоем, аз замин то осмон фарқият мушоҳида менамоем. Ҳамзамон, бояд ба инобат гирифт, ки имрӯз қариб 2 миллион шаҳрванди Ливия рӯ ба муҳоҷират овардаанд.

Сурия бошад, танҳо аз соҳаи сайёҳӣ дар як сол 8 миллиард доллар хисорот дид. Сармоягузори калони хориҷӣ пурра қатъ гардид. Иқтисодии кишвар қариб ба ҳолати нестӣ мубаддал гардид. Кишвар аз истихроҷи нефт пурра маҳрум гардид. Дар охири соли 2016 талафот аз ҷанг ба 300 миллиард доллар асидааст. Талафоти ҷонӣ бошад, зиёда аз 400 000 нафарро ташкил додаст. Мувофиқи маълумотҳо ҳаёти 8 миллион аҳолии Сурия, ки имрӯз мақоми муҳоҷирро касб намудаанд, аз кӯмаки башардӯстона вобаста аст. Яъне, рӯ ба муҳоҷират овардани субъектҳои умумияти миллӣ ба хотири зиндагии осоишта иҷборан ҳазф гардидани унсурҳои фарҳангии миллию ҳамзамон омодагии ин субъектҳо барои воридшавӣ ба муҳити арзишҳои миллии ғайр дар назар дорад. Факту далелҳои зиёде вучуд доранд ва онҳо комилан собит месозанд, ки субъектҳои умумияти миллӣ баъди ҳиҷрати тӯлонӣ аз муҳити миллии худ арзишҳои миллии ғайрро қабул намуда, аз арзишҳои миллии худ ғайри ном чизеро ҳифз наменамоянд.

Дар хусуси ҳазф гардидани арзишҳои динӣ суҳан ронда, мехоҳем, чанд ҳодисаи таҳқири арзишҳои диниро аз тарафи шӯришгарони давлати ба ном исломӣ қайд созем:

Мувофиқи сарчашмаҳо шӯришгарони ифротии мусаллаҳ ба яке аз дайрҳои қадимаи мутааллиқ ба набӣ Илос дар шаҳри Ал-Қусайр, ки таърихи зиёда аз 1,5 ҳазорсола доштааст, ҳуҷум намуда, тамоми лавозимоти онро ба ғорат бурдаанд. Илова ба ин, зангӯлаҳои онро қабонда, меҳроби онро хароб сохтаанд. Онҳо инчунин ҳайкали паёмбар Илосро, ки ҳам аз тарафи масеҳиён ва ҳам аз тарафи мусулмонон мавриди эҳтиром қарор доштааст, чаппа намудаанд. Танҳо дар ду соли аввали ҷанг дар шаҳрҳои Хомс ва Алеппо даҳҳо масҷиду калисоҳоро шӯришгарони ифротӣ вайрон намудаанд.

Дар таърихи 1.06.2013 дар Баалбек мақбараи яке аз наберагони насли баъдинаи паёмбар Муҳаммад – Сайида Ҳавло мавриди ҳуҷум қарор гирифтааст. Дар моҳи сентябри соли 2013 ҷанговарони ташкилоти ҷиходии марбут ба Ал-қоида ба калисои юнонӣ-католикии Модархудо дар шаҳри Рақа зада даромада, арзишҳои динии масеҳиро мавриди таҳқир қарор додаанд. Онҳо тамоми ашъи диниро сӯзонда, ҳайкалу салибҳоро дар дохили калисо ба несту нобудӣ расониданд. Чунин амалро нисбати калисои католикии арманҳо низ содир кардаанд. Инчунин, аз

тарафи шӯришгарон қисми зиёди музейҳои Сурия ва нигораҳои археологӣ ба ғорат бурда шуда, аз ҳисоби маблағи онҳо силоҳ харидаанд.

Пеш аз он ки дар хусуси ҳазф гардидани арзишҳои динии исломӣ сухан ронем, бояд эътироф намоем, ки ҳукми ояти Қуръон арзиши динист. Пас, ба инобат гирифта нашудани он маъноӣ кӯрбон гардидани арзиши диниро дар назар дорад. Аз ин нуқтаи назар, вақте Қуръонро ҳамчун сарчашмаи асосии дини ислом мутолаа намуда, аҳкоми созандаи оёти онро бо воқеияти динии ҷаҳони ислом муқоиса менамоем, ба осонӣ дармеёбем, ки яке аз сабабҳои мушкилоти олами ислом дар замони муосир маҳз мавҷудияти фарқияти бемисл байни назария ва амалияи исломист. Баъд аз тааққулу тааммул дар болои ояти 105 аз сураи «Оли Имрон» - «Ва монади касоне мабошед, ки баъд аз он ки ба онҳо ҳуҷҷатҳо омад, пароканда шуданд ва бо якдигар ихтилоф карданд; ва он гурӯҳро азоби бузург аст» чунин хулосае ҳосил мегардад, ки мушкилоти имрӯзаи олами ислом ҷазои худовандист мар онро, ки аҳкоми ӯро риоя наменамоянд. Хонанда ба ҳукми ояти зер тавачҷӯх намуда, ҳазф гардидани арзишҳои диниро маҳз чун натиҷаи бо сиёсат омехташавии он бараъло мушоҳида менамояд:

«Ва шумо ҳама ба расани Худо чанг занед ва пароканда машавед..» (Оли Имрон, 103).

Вобаста ба ҳазф гардидани ҳукми ояи карима бояд зикр намуд, ки аллақай дар оғози ислом маҳз ҳадафи ба сари қудрат омадан исломро ба ду ҷараёни на ҳамеша дӯст ҷудо карда буд. Нодида гирифтани ҳукми ояи мазкур ба сабаби ҳадафи баён гардида то ба имрӯз давом кард ва дар арафаи тақсмоти нави ҷаҳонӣ зуҳури нав касб намуда, натавонанд минтақа, балки кишварҳои ягонаи томо ба қисматҳои ба ҳам муқобил ҷудо намуд.

Ҳамчунин ояҳои зеро низ мо мегавонем мавриди тавачҷӯх қарор диҳем:

«(Ин) китобе аст, ки онро ба сӯи ту фурӯ фиристодем, то мардумро ба ҳукми Парвардигорашон аз ториқиҳо ба сӯи равшанӣ берун оӣ» (Иброҳим, 1).

«Ӯ он (Худой) аст, ки бар шумо раҳмат мефиристад ва фариштагони ӯ (бар шумо дуои раҳмат мекунанд), то шуморо аз ториқиҳо ба сӯи равшанӣ бароварад» (Аҳзоб, 43).

Тааммулу тааққул дар болои ду ояи мазкур ва таҳлили муқоисавии ҳукми тасдиқии онҳо бо воқеияти динӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва иқтисодии ҷомеаҳои исломӣро ғайриисломӣ бар он далолат менамоянд, ки татбиқи рисолати илоҳӣ воқеияти худро на дар ҷомеаҳои исломӣ, балки баръакс дар ҷомеаҳои ғайриисломии Ғарб ёфтааст. Зеро пешрафту рушди ҳаматарафаи ҷомеа, фазои оромӣ осуда, муҳити беҳтарини зиндагӣ, муносибатҳои ҳасанӣ байни шаҳрвандон, ки бешак, рамзи нуру равшанӣ ба ҳисоб мераванд, маҳз дар ҷомеаҳои ғайриисломии Ғарб равшан ба мушоҳида мерасанд. Ва баръакс, қафмонии ҳаматарафаи

чома, сатхи нисбатан пасти рушди илму технология, қатлу куштори байниҳамдигарӣ, хусумату адовати динию мазҳабӣ, ки рамзан метавонанд чун зулмат ё торикӣ ифода гарданд, зуҳури равшани худро аксаран дар ҷаҳони ислом меёбад. Таҳлили муқоисавии ду воқеияти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии гуногун шахсро ба андешае водор месозад, ки ҷаҳони Ғарб, ки ба Худои ислом имон надоранд, тибқи фармудаҳои Ӯ амал кардаанд ва бараъқс ҷаҳони ислом, ки гӯё ҳамагӣ ба Худои ислом имон доранд, лекин дар амал бараъқси аҳкоми Ӯ зиндагӣ менамоянд.

«Эй мӯъминон, душанони ман ва душманони худро дӯст магиред:(!) (Ба) ба сабаби дӯстӣ ба сӯи онҳо пайгоми дӯстӣ меафканед!(?)» (Мумтаҳина,1).

Дар робита ба ҳукми ояти мазкур бояд ёдовар шуд, ки имрӯз қисмате аз мусулмонон ва ҳатто баъзе кишварҳои исломӣ гӯё аз ҳукми ояти мазкур беҳабар бошанд, бо иғвою дасиса ва таҳриқҳои омили хориҷӣ бар зидди бародарони исломии хеш бархоста, бо ҳар васила бар муқобили ҳамдинони хеш тег қашида истодаанд. Оё аъмоли имрӯзаи мусулмонон ҳазф гардидани ҳукми ояти мазкур ва ба инобат гирифта нашудани ҳукми ояти 10 аз сураи Хучуротро, ки бародар будани муъминону ба хотири тарс аз Худо ва сулҳ намудани ду бародарро ҳукм намудааст, ифода наменаояд? Суоли матраҳ ин аст, ки агар мусулмонон чун бародарони ҳамдигар ба хотири тарс аз Худою ваҳдати динию миллӣ бо аҳкоми фавқуззикр амал мекарданд, магар чунин низоъҳои мудҳиш сурат мегирифтанд? Худованд ба хотири пешгирӣ намудани ҳама гуна низоъу нифоқ боз фармудааст: «Ва некию бадӣ баробар нест: бадиرو бо он чизе ҷавоб деҳ, ки он беҳтар аст. Он гоҳ (бубинӣ, ки) он кас ки миёни ту ва миёни вай душманист, гӯё дӯсти қариб шудааст» (Фуссилат,34).

«Ҷуз ин нест, ки муъминон бародари якдигаранд, пас, миёни ду бародари хеш сулҳ кунед ва аз Худо битарсед, то бар шумо раҳм карда шавад» (Хучурот, 10).

Хулоса, чуноне ки аз таҳлили маълумотҳои мухталиф ва изҳороти шахсиятҳои сиёсии муътабари ҷаҳон бармеояд, дар раванди низоъҳои сиёсӣ-идеологӣ ҷаҳони ислом, на танҳо арзишҳои миллӣ, аз ҷумла хароб гардидани иқтисодиёти миллию аз байн рафтани ваҳдати миллӣ, балки инчунин ба инобат гирифта нашудани аҳкоми Худованд, ки дар ин кишварҳо арзиши бузурги динӣ ба ҳисоб мераванд, қурбон шуда истодаанд.

Адабиёт:

1. *Қуръони қарим*. - Душанбе, 2010.
2. *Гражданская война в Сирии. Материал из Википедии-свободной энциклопедии.*
3. *Гражданская война в Сирии.* <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1770605>
4. *Военные преступления НАТО. Последствия гражданской войны в Ливии.* Ru.wikipedia.org.
5. *Ливия при Каддафи.* <http://za-kaddafi.org/node/94>

БЕРДИШУКУРОВ АБДУНАИМ

дотсент, мудири кафедраи умуни
донишгоҳии сиёсатшиносӣ
ва фарҳангшиносӣ,

МЕҲРАФКАН МИРЗОҲОФИЗИЁН,

муаллими кафедраи
умумидонишгоҳии сиёсатшиносӣ
ва фарҳангшиносии ДДХ ба номи
академик Бобочон Ғафуров,
докторант (Phd)

ИСЛОМ ВА АМНИЯТИ МИЛЛӢ

Яке аз арзишмандтарин неъматҳои истиқлоли миллии мо фароҳам омадани шароити густурда барои омӯзиш ва таҳқиқи баррасии осори исломии ниёгонамон маҳсуб мешавад. Дар ин росто бо дастгирии бевоситаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар баробари эҳёи дигар соҳаҳои тамаддуни волои пешиниён роҳҳои расидан ба худшиносии динии мардуми кишвар низ мавриди таваҷҷӯҳи ҳосе қарор гирифтааст. Агарчи аз шурӯи ин амали ҳамида то кунун муддати андаке мегузарад, вале натиҷаҳои он хеле бузург арзёбӣ мегарданд. Дар сатҳи байналмилалӣ ва ҳамзамон хеле пуршукӯҳ гузаштани ҷашни 1310-солагии яке аз пешвоёни мазҳабии мусалмонони ҷаҳон Имоми Аъзам, ки таърихи мусалмонони олам чунин маҷмаи бузурги илмиро дар ёд надошт, баёнгари он аст, ки дар ҳама даври замонҳо намояндагони арҷманди миллати тоҷик мақоми сабқат доштанро дар чунин амалҳои бузурги илмӣ ва ифтиҳоти маҷмааҳои бузурги фарҳангӣ, ҳосса агар, ки дар роҳи бузургдошти тамаддуни волои динию миллӣ, балки умумибашарӣ буда бошад, барои ҳеш мояи ифтиҳор медонанд ва дар ин роҳ тафохури шоҳу гадои ин миллат дар мунтаҳои эътиқоду имон сурат мегирад.

Ифтиҳоти босаодати ин роҳи бузург аст, ки имрӯзҳо натанҳо осори арзишманди исломии аҷдоди гузаштаи мо таҳияву тадвин ва пешкаши мардум мегарданд, балки донишмандони боэътимоде ҳам зухур мекунанд, ки аз худ таълифоту таҳқиқоти ҷиддии илмию динӣ ба миён меоваранд. Агарчи ҳанӯз сарзамини ба тозагӣ ба истиқлолрасидаи моро доираи қавии таҳқиқгарони улуми динӣ нест, бо вучуди ин шахсиятҳои паҳид омадаанд, ки қору амали эшон аз ояндаи пуранвори ин раванди шурӯъёфта башорат медиҳад. Бо итминон метавон гуфт, ки ин раванд дар баробари вусъати рӯзафзун, ки ҳамакнун дар ҷараёну эҳё аст, хурофоти ҷапу ростӣ дар тӯли солҳо ҳукмронгаштаре раҳна ва исломи

воқеиро барои мардум равшан хоҳад намуд, ки бо ин роҳ метавон амнияти миллиро аз нигоҳи динӣ таъмин намуд.

Дар замони муосир, ки ҳама давлатҳо ва халқҳо аз як тараф ногузир ба чараёни ҷаҳонишавӣ дохил шудаанд ва аз тарафи дигар хатарҳои он мардуми бисёр кишварҳоро ба ташвиш ва нигаронӣ овардааст, назаре ба ҷойгоҳи арзишҳои исломӣ дар таъмини амнияти милли намудан, муҳим аст.

Донишмандон ва онҳое, ки таваҷҷӯҳ ба сиёсат доранд, пӯшида нест, ки огоҳанд аз он амалҳои даҳсолаи охир, ки бо дасти дастандаркорони абаркудратҳо дар мамлакатҳои гуногуни дунё сар мезанад ва баъди он ин гурӯҳҳо худ ва ин роҳи хешро яке аз василаҳои ҷаҳонишавии ислом ва ё посдории ислом муаррифӣ мекунанд, ки он боис гаштааст, то сокинони мамолики Ғарб дини исломро ҳамчун дини ҳаросафкан шиносанд. Ин дарки нодуруст, омили асосии муқобилгузории тамаддунҳо гардидааст. Ислоҳ ҳеч гоҳ дини таҳрибкунанда ва ҳаросафкан набуда, балки дине мебошад, ки ҳадафи аслии он саодати зиндагонии мардум аст. Зеро дини ислом тарғибгари илм ва амният буда, ба ин ду қувва аризиши волоро қои мебошад.

Дини ислом дорои ҳазонаи маорифи илоҳӣ ва файзи абадияти инсон мебошад ва ҳар кас аз он гумкарда ва мақсуди худро пайдо менамояд. Ислом ҳамеша тарафдори илм буд ва баҳри омӯхтани илм дар каломи Худо “Қуръон” ва ҳадисҳои Паёмбар (с) таъкидҳои фаровоне рафтааст. Доктор Муҳаммадҷамили Ҳаббол дар китоби худ «Улум дар Қуръон» шумораи оятҳоеро, ки дар бораи ишораҳои илмӣ ва ҳақоқиқии гуногуни кавнӣ сухан мегӯянд, ҳазору дусад (1200) оят гуфта ва дар китоби «Тиб дар Қуръон»-и худ ёдовар шудааст, ки аз ҷумла сесаду панҷоҳ (350) ояти он дар бораи ҳақоқиқии илми тиб сухан мегӯянд.

Ҳамон тавре, ки бузургон гуфтаанд: “Биомӯзем то биомӯзонем”. Сарфи назар аз он, ки мо миллати донишандӯз ва соҳибтамаддун ҳастем, ҳамеша ниёзи зарурат ба омӯзиш ва омӯзгор дорем. Зеро инсоният ҳамеша ба таълиму тарбия ниёз дорад. Тавре, ки Паёмбари ислом (с) фармудаанд: “Аз гаҳвора то гӯр дониш биёмуз”.

Илм ҳамеша дар ҳар даври замон новобаста аз шароит ҷиҳати тарбияи насли наврас ҷойгоҳи дурахшандаеро сазовор мебошад. Амният бошад, барои пешрафти соҳаҳои илм, мисли он, ки об барои нумӯ даркор аст, зарур аст. Дин бошад, барои корбурди ҳарду дар ҷомеа ҳамеша зарур буда, то ҷое ҳалқунандаи масъалаҳои мубрами он ба шумор меравад. Муҳимтарин осори адабиву ирфонӣ дар адабиёти форсу тоҷик баҳри хизмат намудан ба илм, амният ва ислом ба қалам омадаанд. Аз “Шоҳнома”- Ҳаким Фирдавсӣ то “Сиёсатнома”-и вазири сиёсатмадор Низомилмулки Тӯсӣ ва аз он то ба романи “Восеъ”-и устод Сотим Улуғзода ҳама баҳри таъмини амният ва шинохти он дар тули таърих ба қалам омадаанд. Инчунин дар ҳамин ҷода ба қалам омадани осори ниёгонамон ва аз нигоҳи илмиву динӣ ба таълиму тарбияи инсон таваҷҷӯҳи хосса зоҳир намудан ва ҳамзамон таъмини амнияти миллиро аз нигоҳи илмӣ дарк намудан, бебаҳра нест. Дар асрҳои миёна бошад,

осори илмиин тарбиявӣ баҳри тақомули ғановати маънавии инсон ба ҷойи аввал баромад ва он то ҷое тавонист амнияти илмиро баҳри гузаштагонамон таъмин намояд. Ин аст, ки дар баробари инкишофи адабиёти бадеӣ, илмӣ, таърихӣ, тиббӣ, фалсафӣ асарҳои сирф ахлоқӣ чун “Насиҳатнома”-и Унсурмаолии Кайковус, “Бӯстон” ва “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ, “Баҳористон”-и Ҷомӣ барин асарҳои саросар ба насихати фарзанд бахшида шуда, як қисмати муҳими таъмини тарбияи ахлоқии насли ояндасозро дар адабиёт фаро гирифтаанд.

Албатта, дар ин бора асарҳои зиёде навишта шудаанд ва навишта хоҳанд шуд, вале бо зикри манзури боло таъкид кардани ҳастем, ки арзишҳои исломӣ ва амният аз нигоҳи ислом мавқеи муҳимро доро мебошанд. Аммо, ин арзишҳои воло аз ҷониби баъзе гурӯҳҳо муғризон таҳлил мегарданд, ки он боиси фаҳмиши мухталифи сиёсӣ мегардад.

Аз дигар нуқтаи назар, дар кишварҳои, ки мардуми мусалмон аксарияти онро ташкил медиҳанд, арзишҳои ахлоқӣ, иҷтимоӣ ва муносибатҳои оилавӣ бо нигоҳи исломӣ баҳо дода мешавад. Агар аз ҷониби гурӯҳе ба ин арзишҳо эҳтиром қоиладар, он ба амнияти ин ҷомеа арзиш нагузоштан баҳо дода мешавад.

Вақте дар бораи ислом ва амнияти миллӣ сухан меронем, як ақидаи ғалатӣ дар кишварҳои арабӣ ва дар баъзе асарҳо ҷой доштаре мушоҳида менамоем, ки онҳо ҳама арзишҳои илмӣ, адабӣ ва сиёсии исломиро якҷониба баҳо дода, онро моли арабӣ ва ё исломро номувофиқ ба арзишҳои замони муосир медонанд, ки ин ақида пурра ғалатӣ буда, онро мо бояд ҳамеша маҳкум намоем.

Хулоса, вақте коршиносон ва сиёсатмадорон аз нигоҳи илмӣ ба ислом ва амнияти миллӣ баҳо додани мешаванд, бояд дарки дурусте аз ислом ва арзиши амнияти миллӣ аз нигоҳи исломро дошта бошанд. Зеро дар ислом ҷойгоҳи амнияти миллӣ мавқеи хосро сазовор мебошад. Дар ҳадисҳои Паёмбар (с) омадааст: “Дӯст доштани Ватан аз имон аст” ва ё “Ба қадри ду неъмат пеш аз заволи он бирасед: тани солим ва ҳифзи суботи давлат”. Ин суханҳо аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки амнияти миллӣ дар ислом дорои мавқеи меҳварӣ мебошад. Дар гузашта ва имрӯз низ ислом ва амнияти миллӣ аз мадди назари аҳли ҷомеа, баҳусус мутафаккирону хирадмандон дур намондааст ва бояд мо имрӯз низ ба ин масъала баҳои воқеӣ дода тавоништан бошем.

СУБҲОНИ АЪЗАМЗОД
(Хучанд)

ИДЕЯИ МИЛЛӢ ВА АРЗИШӢОИ ФАРӢАНГӢ

Дар марҳалаи имрӯзаи рушду шукуфоии миллати тоҷик чашми диққат дӯхтан ба воқеияти умдаи иҷтимоӣ-фарҳангӣ хеле муҳим аст. Нигоҳе шитобзада ба раванди худсозии миллӣ дар охири асри XX ва беш аз даҳ соли асри XXI исбот менамояд, ки тоҷикон дар ҷодаи ғаномандӣ

ёфтани сатҳи милливу фарҳангӣ то чӣ андоза ва дар кадом сатҳ кӯшиш ба харҷ доданд. Ҷойи тардид нест, ки дар ин ихотаи замони худсозӣ ва худафрӯхтагии милливу худшиносии қавмӣ ҳамчун ҷавҳари идеяи милли дар сатҳу савияи қобили таваҷҷӯҳ қарор гирифта, шинохти менталитет – ҷаҳони маънавии тоҷикӣ хеле фаро рафт, қазияи идея (ормон)-и милли беш аз пеш арзиши муҳим пайдо кард. Идеяи милли диққати аҳли назар – афроди ҷомеасозро ҷалб карда, он ҳамчун боиси саодату растагории милли намудор мешавад.

Тоҷикон дар сайри ташаккул ва тақомули фикрӣ борҳо аз бӯъди мухталиф ба арзишҳои маънавиву фарҳангӣ рӯй оварданд ва ба бозсозии тафаккури милли ва ҷаҳоншиносӣ даст ёфта, аз ин роҳ худро ба фаросӯйи олами тамаддуни башарӣ пайвастанд. Амиқан ва усулан назар шавад, ҳодисаи рӯйкард ба чунин арзишҳо ҳамеша дастуре барои барпой ва мондагории саодати милли буд ва заминаи комиле барои ҳифзи растагории таърихӣ фароҳам овард, ки сабақангез ва кирои тааммул аст.

Аз таърихи талошҳои равшангарӣ ба ин маънӣ даҳҳо санад метавон дарёфт, ки афкору ақоиди марбут ба таҷаддудгароӣ ба сифати ҷавҳари аслии идеяи милли дар мароҳили мухталифи омӯзишу парвариши илмӣ ва фанӣ, такмилу тавсияи завқу қариҳаи мардумӣ ҳамеша боиси аз бунбасти азим ва маҳдудияти назар бурун кашидани ҳамнавьон шудааст. Агар фосолаи тақрибан ҳар сад соли таърихи тоҷиконро марҳалаи хоси озмоиш ва дастёбӣ ба таҷрибаҳои ғанӣ ба шумор оварем, моҳияти аслии масъала равшан мешавад. Дар ин замина барои мо – тоҷикони имрӯз, ки ҳаводиси сиёсӣ иҷтимоии ду қарн – садаи мочароҷӯӣ бист ва қарнӣ шадиди дастёбӣ ба таҳаввул ва дастовардҳои модерно аз сар мегузаронем, таърихи наҳзатҳои фикрии милли, ба вежа таърихи ба сохтмони маънавий пардохтани насли маорифпарварони охири асри XIX ва ибтидои асри XX хеле сабақомӯз хоҳад буд ва маводи ҷолибе барои фикр кардан, амиқ назар доштан ва дастур сохтан хоҳад дод. Аз ҷумла, ормони ба вучуд овардани идеяи милли бо ибтиқори пайвастаи маорифпарварони тоҷик низ руҳ дода, ҳосили он мебоист ба растохези томравои маънавии тоҷикон сабаб мегашт. Аммо бар асари зухуроти талошу ошӯби шадид ва қиёми тезутунди сиёсӣ иҷтимоӣ, қавмиву наҷодӣ ва мазҳабӣ андешаи милли мавриди латуқӯби аҳли замона қарор гирифт, ҳадди бештари насли ормонгаро дар оташи таҳочуми худиву берунӣ сӯхтанд, ки то дер идома пайдо кард. Таъсири манфии ин зухурот имрӯз низ дар ҷаҳони маънавии тоҷикон боқӣ мондааст. Фикр мекунам, маншаи аслии вайрон шудани тафаккури миллии тоҷикӣ дар замони нав бештар марбут ба ҳамин гирудору ошӯбу қиёмҳоанд...

Ба ин тартиб, татбиқи амалии андешаи милли бо назардошти афкори таърихӣ маорифпарварии тоҷикӣ имкони бештаре хоҳад дошт. Ҷаро ки ин амалкард реша дар таърихи ғановатманди афкор ва андешаи миллии бостонии тоҷикӣ дорад. Агар мо ҳадди ақал ба фосолаи на кам аз сад соли таърих дида дӯзем, ин натиҷа бармеояд. Нигариши таърихӣ маорифпарварии тоҷикӣ маҳз дар ҳамин ормон қобили мулоҳиза буда ва ақоиду андешаи миллатсозии маорифпарварон аз он афкори созандаи

миллие обишхӯр дорад, ки дар дарозои қарнҳо такмил ва густариш ёфтаанд. Чомеае, ки ин сабақи таърихро хеле хуб эҳсос кард, гоме дар чодаи шинохти арзишҳои башарӣ хоҳад гузошт. Чомеа эҳсос хоҳад кард, ки ҳама гуна амалкарди миллӣ бо назардошти решаҳои маънии ҳукми таърихро дорад.

Чустуҷӯи идеяи миллӣ дар рӯзгори имрӯз – давраи нави ормонҷӯии миллӣ баъди инҳитоти давлати абарқудрати шӯравӣ ва фурӯпошии наҳзати томравои марксистӣ, аз як сӯй, шартӣ умда ва қонуниятӣ таҷрибашудаи таҳаввули миллати тоҷик ба шумор меравад. Талош барои таҷаддуд ва ташаккули идеяи миллӣ дар ҷомеаи Тоҷикистон аз ин нуқтаи назар қобили арз аст. Ин рӯйкардро бояд воқеан ҳам чун маҳсули ҷолиби андешаварзии амиқ, гузашта аз ин, дастоварди муҳими тафаккури ҳоси тоҷикона бояд пазируфт. Ва низ ин нуқтаро ба унвони фалсафаи ташаккули миллати тоҷик метавон мавриди қарор дод.

Вақти он аст, ки қазияи чигунагии тафаккури тоҷикона ва андешаи тоҷикӣ дар нусхаи асл матраҳ шавад ва нуқтаи авҷи он бозгӯ гардад. Талоши миллигароёна ва фарҳангварона дар ҷомеа намунаи ҷолиби таваҷҷӯҳи ҳамин андешаи миллии тоҷикӣ маҳсуб мешавад. Танҳо ба ҳамин василасодати миллӣ ва растагории маънавии мардуми тоҷик ба даст омаданӣ аст ва дар ин робита метавон зачру фақри маънавиро низ аз миён метавон бардошт. Бо вучуди ин, омилҳои ситезанда ва ҷонгудози боздорандаи пешрафти миллӣ дар ҷараён ҳастанд (Инро метавон як-як шарҳу тавзеҳ дод, аммо ба таври муфассал ва густурда).

Гузориши қазияи бузургдошт ва арҷгузории рӯзгори пешин, таҷлил ва бузургдошти тамаддунҳои сомонӣ ва ориёӣ дар ҷашмандози тоҷикӣ – дар самти ормонгароии миллӣ шаҳомати поянда дошт. Хоса арҷ гузоштан, гиромидошт ва таҷлил аз шукӯҳу шаҳомати ориёӣ ва шинохти паҳлӯҳои мухталифи тамаддуни решаи тоҷикӣ-эрониро ба сифати омили бузурги амикрафти маънавиву фарҳангии тоҷикон дар даҳсолаи аввали садаи бисту як метавон ба шумор овард. Ҷашнҳои даҳҳо парчамбардорони андешаи миллӣ дар Тоҷикистон низ ба ин мусоидат кард.

Садаи бисту як роҳи нави созандагии амиқи рӯҳиву равонӣ ва ҷовидониву сарсабзии миллӣ аст, ибтидои он оғози марҳалаи комилан ҷадиди рушду шуқуфоии миллати тоҷик аст. Чунин доварӣ ва шинохти моҳияти рушди тариқати миллӣ дар ташаккули идеяи миллии тоҷикӣ нақши умдае хоҳад дошт.

Ин равиши фарогирии арзишҳои таърихиву фарҳангӣ то замони гиромидошти тамаддуни ориёӣ ба василаи арҷгузории давлатдорӣи Сомониён рух дод. Таҷлили давлатдорӣи Сомониён моҳиятан арҷгузорӣ аз шукӯҳу шаҳомати тамаддуни беназири сомонӣ маҳсуб меёфт. Аммо фарорафти мо дар таҷлили **Фарри ориёӣ** як зинаи хеле муҳим ва созандаи таҳаввули рӯҳиву ақлии тоҷикон дар ин марҳала, гузашта аз ин устувор шудани пояҳои идеяи миллии тоҷикӣ аст.

Маорифпарварони охири қарни XIX ва ибтидои асри XX низ ҳамин гуна назарро асоси талош ва бозчӯйии миллӣ қарор дода буданд, ки арче аз шахомату бузургии пешин гузошта бошанд ва, ба ин хотир, таваччӯҳи аҳли замонаро ба шинохти давраҳои дури таърих ҷалб намоянд. Ҷадидон низ дар ҳамин амри таърих пойкӯбӣ карда, аз гузаштаи амиқи таърихии хеш суд чустанд ва то андозае дар тавъизи маҷрои рӯхиву равонии аҳли ҷомеа нақши умда гузоштанӣ шуданд. Ин як таҳаввули суннатии миллӣ аст, ки онро дар пайкорҳои ислоҳхоҳӣ ва таҷаддудгароӣ наметавон аз доираи назар дур кард.

Ба мо равшан ва ошкор аст, ки дар давраи шӯравӣ, хоса баъди солҳои 50-умназар ба таъриху фарҳанги пешин мазмуну моҳияти амиқ пайдо кард. Аммо қолаб ва мамониати идеологӣ имкон наметод, ки дар шинохти арзишҳо, пешбурди ормон ва ормонгароии тоҷикӣ аслу воқеияти миллӣ ба назар гирифта шавад. Таҷлил аз мероси фарҳангии гузашта дар давраи шӯравӣ усулан аз бузургдошти солрӯзи парчамбардорони адабиёту фарҳанги пешин фаротар намерафт (Рӯдакӣ, Ҳофиз, Ҷомӣ, Аҳмади Дониш...).

Албатта масъалаи муносибат ба замони нав, бузургони гузашта, ҷойгоҳи қаҳрамонони дилписанд, мероси суханварони гумгашта ва... то андозае аҳамият доштанд. Аммо имкон надошт, ки номҳои бузургони гузашта ба сифати суханварон ва ё қаҳрамонони бузурги миллӣ шинохта ва эътироф гардад. Аз чехраҳо ва ричоли барҷастаи таърих танҳо аз диловарии Муқаннаъ, Маҳмуди Торобӣ, Темурмалик, Шерак, Восеъ ёд шуда, шинохти онҳо дар инҳисори маҳдуди идеологӣ сурат гирифтааст. Ба вежа, дар заминаи рӯзгор ва корномаи Восеъ ба таври фаровон ташвиқоти расмиву пажӯҳишоти илмӣ ва бозчустҳои адабӣ сурат гирифта, ба хидмати ӯ ба сифати саркардаи як шӯриши халқӣ борҳо рӯчӯъ шудааст. Бардошт аз шӯриши Восеъ дар ҷашмандози идеологии вақт танҳо аз диди меъёри синфиву синфиятгароӣ ва аз роҳи арҷ гузоштан ба замони нав дар муқобили давраи кӯҳани таърихи халқи тоҷик қобили мулоҳиза мебошад.

Гарчанде дар заминаи шинохти давраи бостон ва арҷ гузоштан ба ҷойгоҳи шахсиятҳои шахир бархе ибтикороти ҷолиби таваччӯҳе низ ба мушоҳида мерасид, аммо воқеияти умда ин аст, ки давраи истиқлолияти комили миллии тоҷикӣ ва амалкарди миллигароёна дар ин аҳд ба ин ҷусторҳо рангу равиши тоза ва вежае бахшид. Ба унвони мисол, бо ҳама нукоти фароғири ҷашни ҳазораи Абулқосими Фирдавсӣ дар соли 1934 таҷлили ҷашни ҳазораи «Шоҳнома» дар соли 1994 ба сифати падидаи беназири фарҳангӣ дар тамаддуни ҷаҳонӣ дар шинохти фалсафии моҳияти аслии таърих, таърихи фарҳанг ва тамаддуни тоҷикон аҳамият ва фазилати ҷолибу қобили мулоҳизае дошт.

Нуктаи муҳимдар густариш ва тавсияи идеяи миллии тоҷикӣ таҷдиди мактабу маориф мебошад, ки дар ин замина бо баҳрабордорӣ аз андӯхтаву фарояндҳои таърихии гузашта таҷрибаҳои ғанӣ ба вучуд омадаанд. Ин пайкор аз умдатарин низ аз зумраи қазияҳои муҳим дар

амри ташаккули идеяи миллии тоҷикӣ маҳсуб мешавад, ки хеле чорасоз ва коромад хоҳад буд.

Қазовати гузаштаҳои дуру наздики таърихи миллати мо дар тамоми марҳалаҳо вучуд дошт ва минбаъд низ бояд бо назардошти вежагиҳои умдаи мароҳили гуногуни афкори иҷтимоии миллати тоҷик мавриди мутолиаи ақмиқ ва усули қарор гирад...

Ташаккули идеяи милли қадаме арзишманд дар шинохти ҳастии таърихиву маънавии миллати тоҷик аст!

АЮБОВА М.З.

(Хучанд)

АМНИЯТИ ИНСОН – ОМУҲТАНИ ИЛМУ ҲУНАР

Барои инкишофи рушди ҳар маҷуди зинда шароити зарурӣ лозим аст ва инсон низ ҳамчун навъи олии маҷудот аз ин қоида истисно нест. Ҳанӯз аз замони қадим инсоният барои ҳушадро аз хатарҳои гуногуни табиат, ҳамлаи ҷонварон ва монанди инҳо ҳимоя кардан чораҳо меҷуст ва дар тӯли таърихи ҷандинсола таҷриба ба даст овард.

Баробари ба зинаи баланди тараққиёти иҷтимоию иқтисодӣ расидани инсоният масъалаҳои амнияти озуқаворӣ, амнияти иқтисодӣ, амнияти илмӣ ва монанди инҳо арзи ҳастӣ намуданд.

Дар давраи кунунӣ таъмини маишат ва зиндагии шоиста риояи қоидаҳои муайяни амниятиро талаб мекунад. Дар замони имрӯза кас наметавонад, ки бидуни донишу ҳунар амнияти иқтисодию иҷтимоии ҳушадро таъмин наояд (1, с. 3 – 18).

Масъалаи омуҳтани илму ҳунар дар осори классикони адабиёти форсу тоҷик, дар асарҳои панду ахлоқӣ ва монанди инҳо фаровон тазаккур гаштааст.

Дар асари «Матлаъ-ул-улум ва маҷмаъ-ул-фунун»-и Вочидалии Мучмалӣ ба масъалаи таъмини амнияти иқтисодию иҷтимоии инсон аҳамияти калон дода шудааст. Муаллиф доир ба асри 95 ҳунари замонаш маълумот дода, ба хонандааш ҳушиҳо ва бадихои касбу ҳунарҳоро возеҳ мегардонад. Дар охири ҷасли китоб бошад, Вочидалии Мучмалӣ таъкид мекунад, ки машғул шудан ба ҷанд кор боиси бадномии инсон ва коста гардидани шаъну эътибораш мегардад, ки инҳоянд: дудӣ, қиморбозӣ, ливотат ва зинокорӣ. Ин қору касбҳо ба таври қуллӣ дар асар мазаммат гаштаанд ва дигаргун қарда гӯем, сабати таъмини амнияти иқтисодӣ ва иҷтимоии инсон шуда наметавонанд.

Аз 95 ҳунаре, ки омуҳтани онро Вочидалии Мучмалӣ (муаллифи асри XIX) таъкид намудааст, баъзеяшон имрӯз аҳамияташонро гум қардаанд, вале ҳунарҳое низ ҳастанд, ки то кунун онҳо дар ҷомеа истифода мегарданд.

Вочидалии Мучмалӣ ба хонандагонаш таъкид мекунад, ки барои хифзи обрӯ ва мақому манзалати инсон даст доштан ба амалҳо ва ё хунарҳои бад ба монанди қиморбозӣ, дуздӣ, зинокорӣ, қатлабонӣ (ҳаромкорӣ) оқибати нек надорад. Вай пеш аз зикри ин хунарҳо шарҳ медиҳад: «аднотарин фунун ва ҳасинтарин шеваҳо аст, ки ҷумхури уламои милал ва ниҳал онро мақбӯҳу маъюб доштаанд» (2, с. 543-544). Яъне ин хунарҳоро тамоми динҳо маҳкум кардаанд ва олимони ҳар миллат онҳоро нақӯҳиш кардаанд. Вочидалии Мучмалӣ инро дар қисмати охиртарини китобаш зикр кардааст. Аз нуқтаи назари имрӯз ҳам дуздӣ, қиморбозӣ, ҳаромкорӣ қорҳое мебошанд, ки ба амнияти инсон зараровар ҳастанд ва касе, ки ба он машғул мешавад, сазовори ҷазо мегардад.

Дар масъалаи таъмини амнияти давлат дар асрҳои миёна ва дар замони Вочидалии Мучмалӣ низ ба аҳли разму пайкор аҳамияти махсус зоҳир мекарданд. Аз ҷумла, дар китоби «Матлаъ-ул-улум ва маҷмаъ-ул-фунун» фасле аст, ки «Дар фанни арбоби разм ва аҳли майдон» ном дорад. Дар ин фасл ӯ ба хонандаш таълим медиҳад, ки сарбозу афсар пеш аз ҳама шуҷоъ бояд бошанд. «Шуҷоат беҳтарин сифоти инсонӣ аст ва Ҳақ субҳонаҳу ва таъоло марди шуҷоъро дӯст медорад» - навиштааст ӯ (2, с. 421).

Дар замони Вочидалии Мучмалӣ дар баробари аслиҳои расмӣ ба монанди шамшер, найза, гурз, ханҷар, камон, фалохун мавҷуд буданд, аммо ӯ дар баробари ин тавсия медиҳад, ки аз туфангҳои фарангӣ ҳам бояд ҷавонон истифода бурда тавонанд. Баъдан ботафсил намудҳои туфанг ва тарзи қор қардан бо онҳоро ба хонандагонаш ёд медиҳад. Ба андешаи ӯ бо машқи чихилрӯза ҷавон метавонад, ки туфангандози хуб гардад: «хунари туфангандозӣ ба нисбати тирандозӣ бисёр осонтар аст ва қоре, ки аз тир барояд аз туфанг низ баробари он, балки беҳтар аз он ҳосил ояд ва устодони қомил гӯянд, ки агар чихил рӯз машқи туфангандозӣ кунанд, ломаҳола нишона беҳато зананд» (2, с. 422).

Аз иқтибоси фавқ ба назар мерасад, ки барои омӯхтани тирандозӣ, ки санъати лозима аст, чихил рӯз фурсат лозим аст. Дар баробари ин муаллиф таъкид мекунад, ки ин машқ бо устоди муқаммал бояд амалӣ гардад.

Баъди ин тарзи ҷӣ тавр истифода бурдани туфанги фарангиро шарҳ медиҳаду таъкид мекунад, ки ҳар марди хушманд бояд ин хунарро омӯзад, «то дар вақти зарурат аз дасти душман наҷот ёбад».

Аслан, Вочидалии Мучмалӣ, ки бо мақсади таҳияи китоби дарсӣ барои мубтадиони мактабҳо китобашро навишта буд, чунин роҳи таълими хунарҳоро пеш гирифтааст. Дар ибтидо аз фазилати он хунарҳо аз нуқтаи назари шариат истода мегузарад ва баъдан дар бораи он хунар ва қоидаҳои асосияш истода мегузарад. Агар ба таври дигар баён кунем, дар қисмати назария ҳусну қубҳи хунари мавриди назарашро баён мекунад ва баъд аз он дар қисмати амалӣ онро ҳамчун дастурамали касб қисм ба қисм шарҳу тавзеҳ медиҳад.

Фасле, ки дар боло аз он ёд кардем, доир ба санъати ҳарбӣ аст. Азбаски китоби номбурда барои хонандагони мактабҳо таълиф гашта буд, ҳамин фаслро нахустин китоби дабистонии омодагии дифоии ҳарбӣ номидан мумкин аст.

Яке аз маслиҳат ва дастури Мучмалӣ ба афсарон равона карда шудааст ва ӯ таъкид мекунад, ки сардор ба тобеон ва заифон зулму раво набинад. Ин қоидаи маъмулии сипоҳдорӣ ба шумор меравад.

Роҳи дигаре, ки Вочидалӣ дар таълими сипоҳиён истифода кардааст, шарҳи истилоҳи устодони комил мебошад. Яъне истилоҳҳо, амрҳои маъмулиро бояд дар давраи мактабхонӣ хонандагон бояд донанд.

Баъзе қисматҳои фасли мавриди назари мо ба замони кунунӣ рост намеоянд, зеро марбут ба истифодаи силоҳҳои замон аст, аммо назарияи умумии ӯро имрӯзҳо дар тарбияи сарбозони ҷавон дар қисмҳои низомӣ истифода кардан мумкин аст. Ба хусус қисматҳои марбут ба шуҷоату мардонагӣ дар майдони ҷанг дастури хуби тарбиявӣ буда метавонад.

Масъалаи таъмини амнияти шахсӣ бо аз худ кардани маҳорату малакаи ҳарбӣ, дониستاني қоидаҳои варзишӣ ва амсоли инҳо дар маркази таваҷҷуҳи Вочидалӣ қарор гирифтааст.

Вочидалии Мучмалӣ ҳар ҳунари дар замонаш маъруфро бо қоидаҳои шарҳ додааст. Инро агар ба таври маҷмӯӣ тавзеҳ диҳем, аз нуктаи назари Вочидалӣ ҳунаромӯзӣ яке аз роҳҳои таъмини амнияти иқтисодии инсон аст.

Адабиёт:

1. *Щерба Н. Безопасность человека – безопасность общества. – СПб, 1994. – 110 с.*
2. *Вочидалии Мучмалӣ. Матлаъ-ул-улум ва маҷмаъ-ул-фунун. – Калкатта: Нувал Кишур, 1885.*

БЕРДИШУКУРОВ А., УСАНОВ Р.
(Хучанд)

ХАТАРУ ТАҲДИДҲОИ МУОСИР БА СУЛҲУ СУБОТ ВА АМНИЯТИ МИЛЛӢ

Дар Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомали Раҳмон чунин оварда мешавад: «Солҳои охир терроризм ва экстремизм ба хатари глобалӣ табдил ёфта, ҷаҳони муосирро ба ташвиш овардааст. Афзоиши ҷиноятҳои хусусияти экстремистӣ ва террористидошта ба вусъат ёфтани терроризми байналмилалӣ, фаъолшавии унсурҳои тундраву ифротгаро, ҷалби ҷавонон ба сафи созмонҳои экстремистиву террористӣ ва

иштироки онҳо дар низоъҳои мусаллаҳонаи давлатҳои хориҷӣ мусоидат менамояд» (1).

Дар ҳақиқат, ифратгарой маъноӣ тундравӣ, маҷорачӯӣ, зӯровариро дорад, ки дар ниҳояти қор бо мафҳуми терроризм муродиф аст. Дар ҳамаи давру замонҳои таърихӣ гурӯҳҳои ифратгарой вучуд доштанд, бо ин ё он тарз фаъолияти мафкуравию амалӣ зоҳир мекарданд ва аксар вақт нодурустию арзиш надоштани ақидаҳои онҳоро худӣ таърихӣ фарҳанги башарият тасдиқ намуд. Хусусан, дар ҷараёни пайдоиш, таҳаввул ва паҳншавии динҳои ҷаҳонӣ (буддоия, насрония, ислом) ақидаҳои гуногуни динию мазҳабӣ, иҷтимоию сиёсӣ ва фалсафию ахлоқӣ эҷод шуданд, ки боиси сар задани низоъу муноқишаҳо гардиданд ва имрӯз ба хатари ҷиддӣ табдил шуд.

Мардуми мо ҳамчун миллати фарҳангӣ ва дорои анъанаи адами зӯровариву низоъ, ки ҷавҳари он ҷаҳорҷӯбаи принсипи миллии тоҷикии «маранҷу маранҷон» аз баракати аҷдодони ҷафопарҳези мо, аз ҷумла Имоми Аъзам нуҳуфтааст, тавонист садди роҳи низоъи бузурги байналмилалӣ гардида, дар мисоли худ нишон дод, ки тарзу усули дигар субот ва пешравии ҷомеа низ вучуд дорад. Муқаддас донишмандони замин ва пок нигоҳ доштани он, ки бунёди фалсафаи одамияти тоҷикро ташкил медиҳад, аз даврони қадим то имрӯз моҳияти ҳешро барои мо гум накардааст ва дар асоси он тоҷик наметавонад даст ба низоъ занад. Ҷавҳари тоҷик аз азал таҳаммулпазир буд ва ӯ ҳамеша бо Худои худ дар роҳи мубориза алайҳи бадӣ дар ҳар шакле, ки набошад ҳамроҳ буд. Муборизаи ӯ аз тариқи камолоти нафсию рӯҳӣ ва фазилатҳои инсонӣ сураат мегирифт. Вобаста ба ин, аз тамоми зиёиён, олимони ва хоҳиш карда мешавад, ки арзиши таҳаммулгароиро бештар густариш бахшида, мардумро ба ваҳдату сарҷамъӣ даъват кунанд, ғояҳои истиқлолияти давлатӣ ва ҳудудҳои худшиносии миллиро пайгириро наву бочуръатона таблиғ намоянд. Зеро, ба ин хатари оромию осоиштагӣ мубориза бурдан қарзи инсонии ҳар як шаҳрванди Тоҷикистони азиз мебошад. Инчунин, дар ҷунин ҳолат вазифаи олимони аз он иборат мегардад, ки ҳангоми манзур қардани пешниҳодҳои худ ба ин барнома принсипи дунявиятро афзал доништа, барои рушди тафаккури милливу дунявӣ ҷаҳду талош намоянд, эҳтироми забони давлатӣ ва таърихӣ фарҳанги пешқадами миллиро таъмин карда, барои густариши тафаккур ва ҷаҳонбинии наву созанда ташаббусҳои ҷиддиро роҳандозӣ намоянд. Яъне, ҳамаи шаҳрвандон ба ин ҳодисаҳо бетараф нашуда, муносибати ҳудро баён намояд. Зеро, имрӯз барномаҳои, ки аз тарафи Ҳукумати кишвар қабул шуда истодааст, бояд самтҳои асосии таҳкими давлатдорӣ навини Тоҷикистонро барои даҳсолаҳои оянда дар бар гирифта, манфиатҳои милливу давлатӣ, эҳтироми фарҳанг, арҷгузорӣ ба ҳуқуқи озодии инсон, арзишҳои демократӣ, дину оӣин ва гиромӣ доштани арзишҳои милливу умумибашариро таҷассум намояд.

Олимон ва умуман шахрвандон вазифадоранд, ки наслҳои ояндаро дар руҳияи худогоҳиву худшиносӣ, ватандӯстиву меҳанпарастӣ, заҳматдӯстиву Ҳимматбаландӣ, ҳифзи манфиатҳои миллӣ, таҳкиму пойдории забони давлатӣ ва арҷгузорӣ ба арзишҳои миллӣ тарбия намоянд. Олимони ҷомеашиносӣ бошад, барои тарғиби мафкура ва ғояҳои миллӣ, таҳқиқи масъалаҳои умуминсонӣ вобаста ба таҳаввулоти ҷаҳони муосир ва проблемаҳои рӯз, ки ҷомеаи ҷаҳониро ба ташвиш овардаанд, тавачҷуҳи ҷиддӣ зоҳир намоянд. Таҳқиқоти ин гурӯҳи олимон, пеш аз ҳама, бояд барои таҳкими ваҳдати миллӣ замина фароҳам оваранд ва омилҳои дигареро, ки дар оянда ҷомеаро муттаҳид месозанд, муайян кунанд, рушди устувори ҷомеа ва таҳкими пояҳои давлатдорӣ миллӣ пешниҳодҳои мушаххас ва таҳлилҳои саривақтӣ манзур намоянд, ки то давлати мо барои пешгирӣ намудани ҳар гуна равандҳои носолим омода бошад.

Тарғиби дастовардҳои даврони истиқлолият, пешрафти ҳамаи соҳаҳои иқтисоди миллӣ, рушди илму маориф ва санъату фарҳанг дар байни ҷавонон бояд вазифаи аввалиндарачаи олимон қарор гирад. Онҳо бояд ба сифати беҳтарин таблиғгарони ҷомеаи пешқадам дар маҳалҳо садди роҳи ҳар гуна ақидаҳои тундравона гардида, зиракӣ ва бочуръатиро аз даст надиханд. Дар баробари ин, ба муқобили ифротгароиву хурوفот ва ақидаву андешаҳои, ки кишварро ба қафо мекашанд, мубориза баранд ва сиёсати дунявияти давлатро ба дигарон шарҳ дода, ҷомеаро аз таъсири ҳар гуна фарҳангу мафкураи бегона ҳифз намоянд.

22-юми декабри соли 2016 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомали Раҳмон дар Паёмашон доир ба масъалаи дигари хатару таҳдидҳои муосир ба сулҳу субот ва амнияти миллӣ андешаи худро чунин изҳор карданд: «Мушкилоти дигаре, ки рушди босуботи иқтисодиву иҷтимоии кишварро халалдор намуда, боиси нигаронии шахрвандон шудааст, содиргардидани кирдорҳои коррупсионӣ мебошад. Зеро ханӯз ҳам ҳолатҳои аз тарафи баъзе қормандони мақомоти давлатӣ ва ташкилоту муассисаҳо содиргардидани ҷиноятҳои коррупсионӣ ҷой доранд» (1).

Тибқи маълумоти Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсия ришвахурӣ аз ҳама бештар дар сатҳи сохтору мақомоти идоракунӣ ба назар расида, дониши пасти ҳуқуқии шахрвандон ва хоҳиши зудтар ҳал намудани мушкилоти худ ҳамчун сабаби содир намудани амалҳои коррупсионӣ арзёбӣ шудааст. Дар фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқу судҳо, соҳаҳои заминсозиву тандурустӣ, оид ба қорҳои дин, танзими анъана ва ҷашну маросимҳои миллӣ, сабти асноди ҳолати шахрвандӣ ва комиссариатҳои ҳарбӣ сатҳи коррупсия баланд мебошад.

Фаромӯш набояд кард, ки мубориза ба муқобили коррупсия фақат вазифаи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ набуда, дар ин мубориза тамоми аҳли

чома, ҳар як шаҳрванд ва чомаи шаҳрвандӣ, зиёиён низ бояд бетараф набошанд. Танҳо дар ҳамин ҳолат сатҳи коррупсия дар кишвар коҳиш мешавад.

Дар Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон доир ба масъалаи дигари хатару таҳдидҳои муосир ба сулҳу субот ва амнияти миллӣ гуфта мешавад, ки: «муомилоти ғайриқонунии маводи муҳаддир омили дигари нигаронкунанда буда, яке аз сарчашмаҳои асосии маблағгузории терроризми байналмилалӣ маҳсуб меёбад. Вобаста ба ин, Прокуратураи генералӣ, Агентии назорати маводи нашъаовар, Вазорати қорҳои дохилӣ, Кумитаи давлатии амнияти миллӣ ва Хадамоти гумрук вазифадоранд, ки бо мақсади пурзӯр намудани мубориза бар зидди воридшавии маводи муҳаддир ба кишвар ҳамкориро байни ҳамдигар, инчунин, ҳамгирии фаъолияти мақомоти Ҷумҳурии Тоҷикистонро бо мақомоти ҳифзи ҳуқуқи давлатҳои хориҷие, ки бо мо дар ин самт ҳамкорӣ менамоянд, вусъат диҳанд. Бори дигар таъкид менамоям, ки таъмини волоияти қонун, тартиботи ҳуқуқӣ, ҳифзи суботу оромии чома, ҳимояи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, манфиатҳои давлат ва чома вазифаи асосии мақомоти ҳифзи ҳуқуқи кишвар мебошад. Бо дарназардошти ин ва вазъи ноороми ҷаҳону минтақа зарур аст, ки мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва сохторҳои низомии кишвар фаъолияти худро дар самти мубориза бар зидди ҷинояткорӣ, хусусан, ҷиноятҳои муташаккил ва фаромиллӣ, таъмини амнияти тартиботи ҳуқуқӣ, мустаҳкам намудани иқтидори мудофиавии мамлакат тақвият бахшида, ҳар як корманди ин сохтору мақомот вазифаҳои хизматиашро бо масъулияти баланд ва содиқона иҷро намояд» (1).

Дар ҳақиқат ҳифзи суботу оромии чома, ҳимояи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, манфиатҳои давлат ва чома вазифаи асосии ҳар як давлат мебошад. Вазъи имрӯзаи ноороми ҷаҳону минтақа аз ҳар як корманди мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва сохторҳои низомии кишвар талаб менамояд, ки фаъолияти худро дар самти мубориза бар зидди ҷинояткорӣ, хусусан, ҷиноятҳои муташаккил ва фаромиллӣ, таъмини амнияти тартиботи ҳуқуқӣ, мустаҳкам намудани иқтидори мудофиавии мамлакат мустаҳкам намуда, вазифаҳои хизматиашро бо масъулияти баланд ва содиқона иҷро намояд.

Адабиёт:

1. *Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 22.12.2016.*
2. *Абдуфаттоҳ Шарифзода, Саймурад Фаттоев. Эмомалӣ Раҳмон - наҷотбахши миллат. – Душанбе: Ирфон, 2011.*
3. *Абдуфаттоҳ Шарифзода, Саймурад Фаттоев. Эмомалӣ Раҳмон - поягузори сулҳ ва ваҳдати миллӣ. – Душанбе: Ирфон, 2011.*

Сомонаҳои расмӣ: 1. www.president.tj. 2. www.jumhuriyat.tj

СИЁСАТИ ТАЪМИНИ АМНИЯТИ МИЛЛИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Масъалаи таъмини амнияти давлатӣ дар шароити имрӯза аҳамияти ҳам илмию назариявӣ ва ҳам сиёсию амалӣ пайдо намудааст. Дарёфти роҳу воситаҳои беҳтари таъмини амният ва ҳимояи манфиатҳои давлатӣ объекти муҳими тадқиқи илмҳои сиёсӣ мансуб меёбанд. Давлат таъмини амниятро ҳамчун вазифаҳои муҳимтарин ва афзалиятноки фаъолияти ҳеш медонад. Аз ин хотир, омӯзиши амиқу ҳамачонибаи моҳияту хусусиятҳои ин масъала, зарурати тадқиқ ва таҳлили паҳлӯҳои гуногуни назария ва амалияи амнияти давлатӣ ва таъмини беҳатариро дар доираи илмҳои сиёсӣ ва низоми донишҳои дигари гуманитарӣ ба миён меорад. Дарки амиқ ва фаҳмиши васеи масъалаҳои мазкур имконият медиҳанд, ки раванди ташаккулу рушд ва сатҳи таҳдиди хатарҳои сиёсии Тоҷикистон дар давраҳои дуру наздики ҳаёти сиёсӣ мавриди тадқиқ қарор гиранд.

Ҳанӯз ҳам дар байни олимони муҳаққиқон ҷӣ нисбати моҳият ва мазмуни мафҳуми "амният" ва ҷӣ тамоюлҳои инкишоф ва нақши иҷтимоию сиёсии ин падидаи ҷамъиятӣ гуногунфикрӣ вучуд дорад. Дар масъалаи он, ки амният чист ва соҳти он ҷӣ гуна аст, ақидаҳо гуногунанд. Масалан, як қатор муаллифон мазмуни мафҳуми "амният"-ро васеъ шарҳ дода, амалан онро бо мафҳуми "манфиатҳои миллӣ" монанд мекунанд [2, 345]. Аммо ин мафҳумҳо бо ҳамдигар алоқаи зич дошта, аз бисёр ҷиҳатҳо бо якдигар мувофиқат кунанд ҳам, дар байни онҳо тафовутҳо низ ҳастанд. Қайд кардан лозим аст, ки дар луғати энциклопедии Брокгауз ва Ефро дар мақолаи "Амният" дар бораи таҳдидҳо ба шахсият, ҷомеа ва давлат суҳан меравад, инчунин, зарурати баргараф намудани ҷунин хатарҳо, ба монанди аз ҳад зиёд афзоиш ёфтани аҳоли, бемориҳо ва ҳодисаҳои ноҳуш, гуруснагӣ ва "хатарҳои, ки ба несту нобуд шудани моликият таҳдид мекунанд" (1, 304-307), таъкид карда мешавад. Аз ин рӯ, таҳлили ин проблема бидуни баррасии масъала оид ба намудҳои амният, ки дар асарҳои бисёр мутахассисон мавқеи махсусро ишғол намудааст, имконнопазир мебошад. Онҳо ҷунин намудҳои амниятро зикр менамоянд: байналхалқӣ, минтақавӣ, миллӣ (давлатӣ), сиёсӣ, иқтисодӣ, ҳарбӣ, мудофиавӣ ва иттилоотӣ.

а) Аз рӯи хусусияти манбаъҳои таҳдид ду гурӯҳи амнияти миллӣ аз ҳам фарқ карда мешавад: амнияти берунӣ ва амнияти дохилӣ.

б) Аз рӯи объектҳои амният он ба амнияти шаҳрванд, амнияти ҷомеа ва амнияти давлат ҷудо мешавад.

в) Мувофиқи соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ ва фаъолияти инсон амниятро ба ҷунин намудҳо ҷудо мекунанд: амнияти сиёсӣ, амнияти иқтисодӣ,

амнияти ҳарбӣ, амнияти иҷтимоӣ, амнияти иттилоотӣ, амнияти экологӣ, амнияти демографӣ, амнияти энергетикӣ ва намудҳои дигари амният.

Ҳамин тавр, тадқиқи намудҳои гуногуни амният то ҳол анҷом наёфтааст. Нисбати маҳакҳои ҷудо кардани онҳо ва нисбати натиҷаҳои муайян кардани намудҳои мушаххаси амнияти низ ақидаҳои гуногун вучуд доранд.

Маълум аст, ки ҳамаи намудҳои амният, ки дар байни онҳо робитаҳои ҳамдигарии мураккаб вучуд доранд, пеш аз ҳама, бо он фарқ мекунанд, ки онҳо дар асоси таъмин ва танзими ҷанбаҳои муайяни муносибатҳои ҷамъияти тафриқагӯзорӣ карда мешаванд. Инчунин, вақтҳои охир тамоюли ҷудо кардани намудҳои нави амният ба мушоҳида мерасад. Масалан, торафт бештар дар бораи амнияти фарҳангӣ, амнияти зехнӣ, амнияти генетикӣ сухан меравад, дар доираи амнияти маънавию ахлоқӣ бошад, чунин намудҳои амният, ба монанди амнияти психологӣ, дар системаи амнияти иқтисодӣ - амнияти техникӣ, технологӣ, инфраструктурӣ, асбобӣ ва намудҳои дигари он мушоҳида карда мешавад (3, 43). Бо назардошти тадқиқотҳои назариявӣ оид ба таҳлили моҳияти амният ошкор кардани намудҳои он, хусусияти манбаъҳо ва инчунин манбаъҳои таҳдид ва объектҳои он муносибати Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба дигар кишварҳо муайян менамояд.

Моҳиятан истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳаёти берунӣ ва хоричии он устувор гардидани принсипи зӯрварӣ накардан, пеш аз ҳама, ба бартариятҳои геополитикӣ вобаста мебошанд. Сиёсати давлати мо ба ташаккул додани иқтисоди бозории инкишофёфтаи ҷанбаи иҷтимоӣ дошта ҳамчун қисми таркибии иқтисоди ҷаҳонӣ равона гардидааст.

Ба ҳамин тарик, соҳаи амният фазои ихтимоӣю сиёсест, ки асосҳои бунёди ҷаҳонӣ ҷамъиятро фаро мегирад. Системаи истеҳсолию иқтисодии ҷомеа, соҳаи робитаҳои иҷтимоӣ ва сиёсии инсон, инчунин соҳаи ҳаёти маънавии ӯ ба мавҷудият ва инкишофи бехатар ниёз доранд. Бо мақсади роҳ надодан ба равандҳои бетартибона ва стихиявӣ - ин соҳаи муносибатҳои ҷамъияти ба тадбирҳои махсуси танзим ба манфиати таъмини тавозуни тадриҷӣ, субот, тамомият ва мутобиқати унсурҳои асосии таъсири берунӣ ва дохилии ҷомеа эҳтиёҷ доранд.

Лозим ба ёдоварист, ки зери мафҳуми таъмини амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияти мақсадноки ниҳодҳои давлатӣ ва ҷамъиятӣ, инчунин шаҳрвандон дар муайян ва пешбинӣ намудани таҳдид ба амнияти шахс, ҷомеа ва давлат ва муқобилият ба онҳо ҳамчун шартӣ зарурӣ ва қатъии ҳифзи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон фаҳмида мешавад.

Таъмини амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ин фаъолияти на танҳо давлат, балки қулли ҷомеа ва ҳатто ҳар як фарди ҷомеа дар

алоҳидагӣ мебошад, ки ба таъмини манфиатҳои миллӣ, ба амалисозии воқеии онҳо равона карда мешавад.

Сиёсати амнияти миллӣ дар заминаи принципҳои қонуннигории ҷиддӣ, риояи мизони манфиатҳои шахс, ҷомеа ва давлат, масъулияти мутақобилаи шахс, ҷомеа ва давлат барои амнияти миллӣ, инчунин, бо назардошти системаҳои байналхалқии амнияти дастаҷамъӣ пеш бурда мешавад.

Самтҳои асосии сиёсати амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи манфиатҳои ҳаётан муҳими шахс, ҷомеа ва давлат, бо назардошти зарурияти коркард ва истифодаи пурмаҳсули воситаҳо алайҳи таҳдидҳои дохилӣ ва берунӣ ба ин манфиатҳо муайян карда мешавад. Мақсадҳои дарозмуҳлати сиёсати амнияти миллӣ тавассути ҳалли маҷмӯи вазифаҳои, ки тамоми соҳаҳои фаъолияти ҳаётро фаро мегиранд, амалӣ карда мешаванд. Барои таъмини бомуваффақияти сиёсати амнияти миллӣ аз ҷониби давлат барномаҳои мақсадноки мувофиқ коркард мешаванд, ки дар доираи онҳо вазифаҳои асосии сиёсати таъмини амнияти миллӣ муайян ва ҳал карда мешаванд.

Мақсади асосии таъмини амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ин ташкил ва таъмини дараҷаи зарурии ҳифзи манфиатҳои ҳаётан муҳими тамоми объектҳои бехатарӣ маҳсуб меёбад, ки барои раванқи шахс, ҷомеа ва давлат шароити мусоид фароҳам оварад, пеши роҳи таҳдиди паст шудани нақши Ҷумҳурии Тоҷикистонро ҳамчун субъекти ҳуқуқи байналхалқӣ гирад ва имкониятҳои давлатро дар таъмини манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон афзун намояд.

Асосҳои қонунии таъмини амниятро Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонунҳо ва дигар санадҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки муносибатҳоро дар соҳаи амният ба танзим мебарорад, инчунин шартномаҳои байналхалқӣ, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул ва ё тарафдорӣ намудааст, ташкил медиҳад.

Дар таъмини амният маҳдуднамоии ҳуқуқ ва озодиҳои шаҳрвандон қобили қабул нест, ба истиснои ҳолатҳои, ки қонун пешбинӣ менамояд.

Амнияти миллӣ чиҳати пеш бурдани сиёсати ягонаи давлатӣ дар тамоми самтҳои фаъолияти ҳаёт, бо системаҳои чорабиниҳои иқтисодӣ, сиёсӣ ва ташкилӣ, ки ба манфиатҳои ҳаётан муҳими шахс, ҷомеа ва давлат хатар эҷод мекунад, таъмин карда мешавад.

Субъекти асосии таъмини амнияти миллӣ давлат маҳсуб ёфта, вазифаҳои мазкурро дар ин соҳа тавассути ҳокимияти қонунгузор, иҷроия ва судӣ амалӣ мегардонад. Давлат мувофиқи қонуннигории ҷорӣ амнияти ҳар як шаҳрвандро дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ва берун аз он кафолат медиҳад. Барои ташкил ва таъмини дараҷаи зарурии муҳофизатии манфиатҳои ҳаётан муҳими объектҳои амният дар Ҷумҳурии Тоҷикистон системаи меъёрҳои ҳуқуқӣ коркард мешаванд, ки муносибатҳоро дар соҳаи амнияти миллӣ ба танзим мебарорад, самтҳои асосии фаъолияти мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва идораро дар ин соҳа

муайян месозад, мақомоти таъмини амнияти миллӣ ва дастгоҳи назоратӣ аз болои он ташаккул меёбад.

Ҳамин тариқ, дар системаи таъмини амнияти миллӣ мақомоти ҳокимияти давлатӣ ташкилот ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, шаҳрвандоне, ки тибқи қонун дар таъмини амният ширкат меварзанд, инчунин, қонунҳое, ки муносибатҳоро дар соҳаи амният ба низом медароранд, шомил мебошанд.

Доираи вазифаҳои системаи таъмини амнияти миллӣ хеле васеъ мебошад. Вай ғайр аз вазифаҳое, ки Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи амният» муайян намудааст, инчунин вазифаҳои банақшагирии фаъолияти мақомот ва нерӯҳои амниятӣ дар режимҳои мухталифи фаъолияти системаҳо, дар ташкили муносибат миёни ташкилоти гуногуни давлатӣ, савдо ва ҷамъиятӣ, дар муайян намудани ҷойгузини мақомот ва нерӯҳо дар ташкили чорабиниҳои таъмини амнияти миллӣ, дар таъмини фаъолияти муттаҳида дар мустақам қардани амнияти тамоми ҷумҳуриро шомил месозад.

Нерӯҳои таъмини амнияти миллӣ мутобиқи қарори Президенти мамлакат ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои иҷрои барномаҳои кутоҳмуҳлат ва дарозмуҳлати таъмини амнияти миллӣ ташкил ва рушд дода мешавад. Ба нерӯҳои таъмини амнияти миллӣ Артиши миллӣ, дигар ташкилотҳо ва муссисаҳои низомӣ, ки дар онҳо қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон хизмати ҳарбиро муайян намудааст, инчунин, ҷузъу томҳои мақомоти ҳокимияти иҷроия, ки вазифаи таъмини амнияти миллиро адо менамоянд, шомил мебошанд.

Дар ташаккул ва амалисозии сиёсати таъмини амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи ҳуқуқҳои конституционии худ иштирок менамояд, аз ҷумла, мақомот ва нерӯҳои таъмини амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистонро идора ва вазифадор менамояд, мутобиқи қонуннигории Ҷумҳурии Тоҷикистон мақомот ва нерӯҳои таъмини амнияти миллиро ташкил, пароканда ва ихтисор қарда метавонад, оид ба проблемаҳои амнияти миллӣ бо Паём муроҷиат менамояд. Дар Паёмҳои солона ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Президенти мамлакат ҷиҳатҳои Консепсияи амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дақиқ, самтҳои муосири сиёсати дохилӣ ва хориҷии мамлакатро муайян менамояд.

Ғайр аз вазифаҳои номбаршуда, ки бевосита системаи таъмини амнияти миллӣ иҷро менамояд, инчунин, давлат вазифаҳои дигари мухталифро адо менамояд, ки он ба таъмини амнияти миллӣ мусоидат мекунад.

Дар ин ҷода самти муҳимми сиёсати давлат, яъне ҳалли вазифаҳои соҳаи иқтисодӣ мебошад. Пеш аз ҳама ин:

- рушди иқтисоди кишвар, пеш бурдани иқтисоди мустақил ва моҳиятан мазмуни иҷтимоӣ дошта;

- рафъи вобастагии илмӣ-техникӣ ва технологиии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз сарчашмаҳои хориҷӣ;

Вазифаҳои муҳими фаъолияти иқтисоди хориҷӣ иборат аст аз:

- ташкили шароити хуб барои ҳамгирии байналхалқии иқтисоди кишвар;

- афзун намудани бозори истеҳсоли ватанӣ;

- ташаккули фазои ягонаи иқтисодии ИДМ;

Пеш бурдани сиёсати бамизони қарзию молӣ моҳиятан муҳим мегардад, ки он вобастагии Ҷумҳурии Тоҷикистонро аз қарзҳои беруна зина ба зина кам менамояд ва мавқеи онро дар муассисаҳои молию иқтисодии байналхалқӣ устувор месозад.

Афзун намудани нақши давлат дар танзими фаъолияти муассисаҳои бонкӣ, суғуртавӣ ва маблағгузор, қорӣ намудани маҳдудиятҳои муайяну асоснок доир ба истифода додани захираҳои табиӣ стратегӣ, телекоммуникатсияҳо, шабакаҳои нақлиётӣ ва маҳсулоткашонӣ ба компанияҳои хориҷӣ ба мақсад мувофиқ аст.

Андешидани чораҳои натиҷабаш дар соҳаи танзим ва назорати асбоб ба мақсади пешгирии истифодаи асбоб дар бозори дохилӣ ва пешгирии беназорати интиқоли маблағ таъмини амнияти миллиро вусъат мебахшад.

Мақсад ва вазифаи муҳимтарини Давлати Тоҷикистонро муҳайё намудани шароити кафолатнок барои ҳаёти озоду бехатарии шаҳрванд, фард ва гурӯҳҳои иҷтимоӣ ташкил медиҳад. Агар Ҷумҳурии Тоҷикистон бартарии ҳуқуқҳои инфиродии шахсиятро нисбати ҳар гуна зуҳури ин падида эътироф ва эҳтиром намояд, бо кишварҳои мутамаддини олам мепайвандад. Зеро дар инкишофи ҳамкориҳо ва пайвастиҳои эътирофи афзалияти ҳуқуқҳои шаҳрванд нисбати шаклҳои дигари зуҳури ҳуқуқи инсон воситаи муҳим ба шумор меравад. Вазифаҳои мазкур моҳият ва хусусияти амнияти миллиро дар раванди сиёсии ҷаҳонӣ инъикос менамояд.

Дар таъмини бехатарӣ ҳар як фард ва давлат масъулияти хоса доранд. Дар ҳуҷҷатҳои расмӣ масъалаи масъулияти давлат ва шаҳрванд дар таъмини амнияти давлатӣ беҳуда дарҷ нагаштаанд. Дар Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон омадааст, ки ҳифзи ватан, ҳимояи манфиати давлат, таҳкими истиқлолият, амният ва иқтисоди муқаддасии он вазифаи муқаддаси ҳар як шаҳрванд аст. Аз ин хотир, ғамхорӣи давлат нисбати таъмини амният дар Ҷумҳурии Тоҷикистон рӯз аз рӯз меафзояд.

Давлат бояд низоми муташаккил ва муттамарказе ба миён орад, ки шахс, ҷомеа ва давлатро аз нооромӣҳо ва муқовиматҳо эмин дорад ва он аз ҳар гуна хавфу таҳдидҳо озод бошад, вагарна устувории иқтисодӣ ва иҷтимоӣ сиёсӣ гирифтори бухронҳо мегарданд.

Адабиёт:

1. *Луғати энциклопедӣ.* – Душанбе: Ирфон, 1989. - С. 304-307
2. *Маҳмадов А.Н. Сиёсатишносӣ.* - Душанбе, 2010. - С.442.
3. *Янковский Р.Г. Амнияти маънавию ахлоқии Русия // Сотсис.- 1995, №2. – С.43.*

БОБОЕВ Р.
(Хучанд)

ОРОМИЮ СУБОТИ КИШВАР ДАР ТАҲКИМИ АМНИЯТИ МИЛЛИСТ

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон имрӯз сиёсати хирадмандона ва оқилонаро пеш гирифта, баҳри тадбиқи амалии он дар ҷаҳони муттамаддин устуворона ва бо нерӯи қавию созандагӣ гом мезанад. Оромию суботи кишвар, таҳкими амнияти миллӣ, оромию тинҷии халқ, созандагию бунёдкорӣ, расидан ба ормонҳои олии миллӣ дар замони ҷаҳонишавӣ мақсаду мароми аввалиндараҷаи давлату ҳукумат маҳсуб меёбанд.

Дар ин росто, овардани чунин суҳанони Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон басо бомаврид аст:” Дар охири асри ХХ ва оғози асри ХХІ мо шоҳиди таҳаввулоти азим ва аслан бунёди мебошем, ки мазмуни ниҳоят мураккаб ва зиддиятнок дорад. Ин зухурот ба сарнавишти таърихии инсоният таъсири амиқи рӯзафзун ва пайваста хоҳад дошт. Мо шоҳиди он гашта истодаем, ки селоби пурталотуми ҷаҳонишавӣ дар баробари чихатҳои мусбати худ ба усулу арзишҳои асолати хувияти халқҳо, фарҳангҳо ва тамаддунҳои таърихӣ, таъсири манфӣ низ мерасонад”

Таҳкурсеӣ ва корҳои асосии идеология дар оила, муассисаҳои таълимии соҳаи маориф тарҳрезӣ карда мешавад. Ташаккули гоҷҳои миллӣ, ахлоқӣ, маърифатӣ, ватандустӣ, худшиносии миллӣ аз овони мактабҳои оғоз ёфта, зина ба зина хувияти миллӣ ва Истиқлолияти миллиро ба вучуд меорад.

Дар Тоҷикистон бо пешрафти ҷомеа ва рушди тамоми соҳаҳои маорифу фарҳанг, илму техника, иҷтимоиёту иқтисодиёт, тандурустиву хоҷагии кишлоқ, тафаккури зехнию маърифатӣ ва маънавиёти мардум боло меравад. Халқ ба давлату ҳукумат, хосса Сарвари давлат, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва сиёсати дурандешонаву оқилонаи ӯ эътимод ва боварии комил дорад. Идеологияи сиёсӣ, маърифатии ҷомеа торафт пурзӯр мегардад. Умед ва боварии халқ ба ояндаи дурахшони Тоҷикистон торафт кавитар мегардад.

Имрӯз мардуми кишвар ба худшиносӣ ва барқарор кардани хотираи таърихӣ хеш беш аз пеш ниёз дорад. Мо бояд аз таърихи гузаштаи худ сабақ бигирем ва барои пойдеории ваҳдати комили миллӣ пайвасти талош варзем.

Дар сарчашмаҳои таърихӣ мафҳуми ҳувият дар мазмуни аввал ба маънои моҳият ва мазмуни чизе фаҳмида шуда, дар мазмуни дуюми худ бо фаҳмиши менталитет омада, дар мавриди ҳувияти миллӣ гуфтан, маҳз ҳамон менталитети миллиро маънидод менамояд.

Таърихшиносии маъруфи рус Р.О. Ключевский навишта буд: “Чун мо ниёгонро меомӯзем, худро мешиносем”. Мо тоҷиконро имрӯз зарур аст, ки ачдои гузаштаре биёмӯзем, то худро бишносем. Решаҳои худшиносии шахс ва ҷомеаро ҳаргиз бидуни ёди таърихӣ тасаввур наметавон кард.

Зикри он зарур аст, ки пеш аз ҳама ва волотар аз ҳама, имрӯз бояд ҳофизаи фарҳангии мардуми тоҷик чун яке аз рукнҳои асосии ғояи миллӣ тақвият ёбад. Дар ин радиф, дар ҷомеаи имрӯза сохторҳои айнии зиёде вучуд доранд, ки метавонанд дар тақвият бахшидани ҳофизаи фарҳангиву ахлоқӣ ва сиёсии тоҷикон нақши арзанда бозида бошанд. Маҳз дастгирии ҳамаҷонибаи ин сохторҳо метавонанд дар тақвияту инкишофи ҳофизаи фарҳангии тоҷикон ва ҳувияти миллии халқи тоҷик комилан мусоидат намоянд. Дар давраи кунунӣ ин сохторҳои ҳаётан муҳим бояд аз тарафи давлати миллӣ ҳаматарафа дастгирӣ ва пуштибонӣ ёбанд.

Аз ҷониби дигар, ғояи миллӣ бояд шомили ниҳодҳо ва арзишҳои таърихӣю муосир, ба монанди эҳтиром ба муқаддасоти миллӣ, демократия, адабиёту фарҳанги миллӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ, иқтисодиёти бозоргонӣ, низоми бисёрҳизбӣ ва ғайраҳо бошад.

Бояд қайд намуд, ки арзишҳои ҷомеаи ҳуқуқбунёд ва демократӣ аз қабилӣ гуногунандешӣ, таҳаммулпазирӣ, озодии вичдон, озодии сухан ва баён, озодии афкор дар мағз андар ғояи миллӣ таҷассумгар бошанд.

Агар мо саҳифаҳои ҷовидона ва равшани таърихи миллати тоҷикро варақгардон кунем, баръало мебинем, ки чӣ тавр халқҳои дигар онҳоро бе тарҷума аз худ намудаанд, бо онҳо ифтихор кардаанд. Метавон бори дигар таъкид намуд, ки миллати тамаддунофари тоҷик дар пешрафту рушду нумув ва инкишофи дигар халқу миллатҳо тақони чиддие бахшидааст ва аз лиҳози вусъати руҳиву равонӣ ва ақлӣ дар таърихи башарият ва ҷаҳони мутамаддин беназир аст.

Халқу миллати тоҷик ба башарият чунин фарҳанги қавию нерӯманд ва бузургро ато намуд, ки халқу миллатҳои қафомондатарин ва ҷохилтарини олам дар шӯру қиём ва растохези таърихӣ фарҳангу тамаддун аз вартаи ҳалокат ва ҷаҳлу нодониву бесаводӣ дар муддати мадид ва кӯтоҳтарини таърих бурун омада, ба куллан дигаргуншавӣ дар тахайюлу тафаккур, эҳсоси ботинӣ, идроку андеша ва фикру ақида ва

дигаргунии кулӣ дар ҳаёти иҷтимоию фарҳангӣ, иқтисодию маданӣ, сиёсиву маърифатии рӯзгор рӯшан зухур овард.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон зимнан таъкид менамоянд, ки маҳз андешаҳои воло ва осори гаронбаҳои миллати мо буд, ки дар тӯли таърих фарҳанг ва забони тоҷикӣ бо вучуди он ҳама фишорҳои сиёсиву мафкуравии бегонагон мақом ва мартабаи худро дар тамаддуни ҷаҳонӣ нигоҳ доштааст. Ҳамин хизмати бузурги фарзонагони халқу миллати тоҷик аст, ки мо имрӯз соҳибдавлат буда, бо забон, фарҳанг таърих ва арзишҳои миллии худ ифтихор мекунем.

Дар даврони Истиқлолият мардуми тоҷик ба худшиносии тозае расиданд. Басо зарур аст, худшиносии миллии навбунёд сурат бигирад, ки дар асоси шинохти таърихӣ, фарҳангӣ, фалсафӣ ва мазҳабӣ, дар асоси шинохти муҳимтарин хусусиятҳои миллии худ моҳияти марҳилаи имрӯзаи таърихро амиқан дарк намояд, ҳадафҳои миллӣ ва роҳи расидан ба онҳо дуруст таъин гардад. Як худшиносии пургустаришу амиқи маънавӣ қобил аст, ки миллатро аз вартаи худгумкардагӣ бурун кашида, ба шоҳроҳи ҳастии таърихӣ бароварад. Расидан ба худшиносии амиқи маънавиасос фармудаи таърихӣ аст, ки миллати тоҷик бояд суботкорона иҷро намояд.

Дар қарни 21-ум ҳеҷ кишваре бе рушд бахшидан ба илму фарҳанг, таълиму тарбия ба пояҳои баланди рушди иҷтимоию иқтисодӣ намерасад ва то имрӯз нарасидааст. Имрӯз оромии субот, тинҷию соиштагӣ, амну омонӣ, сулҳу ваҳдат, бунёдкориро созандагӣ, ки ормонҳои деринтизору тӯлонии халқу миллати тоҷик буд, пурра дар фазои софу беғубори кишвари ободу озоди Тоҷикистон ҳукмфармой дорад. Тафаккури зехнӣ маънавиёти миллии халқи тоҷик хеле бой гашта, ғурури миллӣ хеле боло рафтааст. Ин дараҷаи баланди ҳувияти миллӣ ва худшиносиву ҳудогоҳии миллӣ ва ормонҳои некбинона ва рӯшандилонаи халқу миллати тоҷик маҳз натиҷа ва самараи боровари даврони тулӯи хуршедии Истиқлолияту Ваҳдат аст.

Оре, маҳз Истиқлолияти комил ва тавоно дар Тоҷикистони озоду соҳибистиқлол тавонист ба решаҳои маҳалгароиву нотавонбинӣ, хушунату фитнаангезӣ ва ноогоҳӣ аз забону миллату давлату таърихи чандинҳазорсолаи худ табар занад. Маҳз Истиқлолияти миллӣ бо идеологияи миллии пурқувват, тавоно ва созандаи хеш тавонист арзишҳои миллӣ ва арзишҳои умумибашарии халқи тоҷикро аз нав эҳё бахшад ва боз ҳам пурзӯро ҷаҳонӣ гардонад.

Дар ин росто бо сиёсати некандешона ва оқилонаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳадафҳои стратегии давлату ҳукумати Тоҷикистон-баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ, таъмини амнияти озуқаворӣ миллӣ ва Истиқлолияти энергетикӣ кишвар давра ба давра ва пурра амалӣ гашта, умед ва боварии халқи тоҷикро ба ояндаи дурахшони кишвар боз ҳам зиёдтар мегардонад.

Бояд тазаккур дод, ки дар сиришти неки чавонону наврасон, дар ботин ва тафаккури зехнии онон аз овони хурдсолӣ дар муҳити хонавода ва кӯдакостону муассисаҳои таълимӣ, эҳтирому эътиқод ба арзишҳои миллӣ, ҳувияти миллӣ, забону Ватан, марзу бум, муқаддасоти Тоҷикистон, таъриху фарҳанг, расму оину урфу одатҳо ва суннатҳои қадимаи халқи тоҷик чуқур ва пурра омӯзонидани шавад.

Дар ин самт кадрҳои баландсифати соҳаи маориф, устодону олимону омӯзгорони муассисаҳои таълимии миёна, миёнаи махсус, донишқадаву донишгоҳхоро зарур аст, ки баҳри татбиқи амалии қарору қонунҳои давлату ҳукумат, пешгирии чавонону наврасон аз ҳизбу ҳаракатҳои гуногуну ифротгаро пайваста ва мунтазам талош варзанд.

Дар ин росто, Консепсияи давлатдорӣ Пешвои муаззами миллат дар таҳкими амнияти кишвар нақши бузург мебозад. Тоҷикистон имрӯз бо идеологияи адолатпарварона, сулҳҷӯёна, дурусту комил, сиёсати хирадмандона ва оқилона баҳри оромию суботи кишвар, таҳкими амнияти миллӣ, оромию тинҷии халқ, созандагӣю бунёдкорӣ, расидан ба ормонҳои олии миллӣ ба сӯи ояндаи неку дурахшон устуворона пеш меравад.

Адабиёт:

1. Эмомалӣ Раҳмон. *Забони миллат – ҳасти миллат.* – Душанбе: Эр-Граф, 2016. – 516 с.
2. Эмомалӣ Раҳмон. *Чеҳраҳои мондагор.* – Душанбе: Эр-Граф, 2016. – 364 с.

БОБОЕВА Н.
(Хучанд)

РОҲҶОИ ТАЪМИНИ АМНИЯТИ ҒИЗОӢ

Мафҳуми «амнияти ғизоӣ» ҳам дар адабиёти мо ва ҳам дар адабиёти хориҷӣ хеле маъмул аст. Тадқиқотчиёни хориҷӣ Г, Конуэ ва Э, Барбер амнияти ғизоиро чунин шарҳ додаанд: «Амнияти ғизоӣ қафолати доимии ба аҳоли дастрас гардондани миқдори зарурии маводи ғизоӣ баҳри таъмини ҳаёти солиму фаъолро муайян мекунад ва дар мамлакатҳои тарқиқардаи дунё, ин ноустувории амнияти ғизоии глобалӣ набуда, балки дар натиҷаи норасогии имконияти харидории истеъмолгарон ба миён меояд» (1, 405-434).

Гуфтаҳои болоро Ю.С.Хромов чуқуртар таҳлил карда, чунин мешуморад, ки амнияти ғизоии мамлакат - ин ҳамин гуна вазъи иқтисодӣ мебошад» ки дар он қафолати таъмини «ба тамоми аҳоли дастрас гардондани миқдори зарурии маводи ғизоӣ барои таъмини ҳаёти солиму фаъол мебошад».

Амнияти ғизоӣ доимӣ ва муваққатӣ мебошад, ки ба фарқияти ин ду

мафҳум Бонки ҷаҳонӣ равшанӣ андохтааст:

1. Хатари доимии маводи ғизой - ин ҳамин гуна вазъияте мебошад, ки дар он мамлакат, ноҳияҳои он, гурӯҳи аҳоли, оила хатари доимии маводи ғизоиро дарк мекунанд, агар истеъмоли доимии маводи хӯрокворӣ бо сабаби дастрас карда натавоништан аз сабаби нарасидани даромади пулӣ ва ё истеҳсоли миқдори зарурии маводи ғизой нокифоя бошад.

2. Хатари муваққатии ғизо. Ин вазъияти даврӣ суда, дар натиҷаи ноустувории дастрасшавии ғизо, баландшавии нарх ба маводи ғизой, беҳосилӣ, пастшавии даромади аҳоли ба миён меояд.

Аз ин чунин хулоса метавон кард, ки амнияти ғизой ин дар як сатҳи муайяи нигоҳ доштани нишондиҳандаҳои таъмини аҳоли бо маводи ғизой буда, он ба тараққиёти устувори иқтисодӣ ва пойдорӣ иҷтимоӣ -- сиёсӣ дар ҷомеа бояд кафолат диҳад. Ин ду омил асоси амнияти миллии мебошад. Амнияти ғизоии байналхалқӣ аз рӯи ду нишондиҳандаи муҳим муайяи карда мешавад:

1. Ҳаҷми захираи гузарандаи гандум дар ҷаҳон, ки то ҳосили оянда боқӣ мемонад. Ин нишондиҳанда ҳам чун давомнокии (шумораи рӯз) истеъмоли умумиҷаҳонии гандум дар сатҳи мавҷудаи захираҳои гузаранда дар намуди фоизи муқаррарии истеъмоли солона мебошад. Амнияти сатҳи захираҳои гузарандаи гандум ҳамон вақт дурӯст ҳисобида мешавад, ки он ба 60 рӯзи истеъмоли ҷаҳонӣ, ё ин ки тахминан 17% истеъмоли умумии солона мувофиқат кунад. Дар ҳолати ҳаҷми захираҳо аз 17% - и истеъмоли солона кам шудан, он гоҳ суръати тези бадандшавии нархҳои ҷаҳонӣ ба миён меояд, чӣ хеле ки дар солҳои 1972 1973 ва 1979 - 1980 рӯй дода буд.

2. Бештар ҳамчун нишондиҳандаи умумии амнияти ғизой, динамикаи истеҳсоли гандум ба ҳисоби миёна ба ҳар сари аҳоли истифода бурда мешавад.

Ба амнияти ғизоии мамлакатҳо, аз он ҷумла Тоҷикистон сабабҳои дохилӣ бештар таъсири ҷиддӣ мерасонанд. Ин сабабҳо бештар ба амалиёти соҳаи кишоварзӣ таъсири бевоситаи худро мерасонанд: ғайрисамаранок истифодабарии замин; ғайрикофӣ будани дараҷаи тараққиёти сусти соҳаҳои коркарди маҳсулот; дар сатҳи паст қарор доштани доираи ғайриистеҳсолӣ ва ҳоказо.

Ба ин факту рақамҳои зерин мисол шуда метавонанд. Чӣ хеле ки дар ҳисоботи Раиси вилояти Суғд Қохир Расулзода оид ба натиҷаҳои фаъолият дар соли 2008 қайд карда шуда буд: «Ҳамагӣ дар шаҳру ноҳияҳои вилоят замини аз кишт берунмонда 6453 гектар, аз он ҷумла 5 322 гектар замини обӣ ва 1131 гектар замини лалмиро ташкил дод. Дар натиҷа 727,7 ҳазор сомонӣ зарари иқтисодӣ ба миён омадааст. Бо сабаби нарасидани оби кишт соҳаи кишоварзии вилоят (3828 гектар) ба маблағи 8,3 млн. сомонӣ зарари иқтисодӣ дидааст» (2). Аз таҳлил бармеояд, ки ин зарари иқтисодӣ дар натиҷаи сабабҳои дохилӣ ба миён омадааст.

Ҳоло Мурочиатномаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомали Раҳмон ба аъзоёни ҳукумат ва мардуми кишварро ёдовар шудан ҷоиш аст. Дар Мурочиатнома чунин таъкид шуда буд: «Ҳама бояд дар хотир дошта бошанд, ки танҳо бо роҳи истифодаи оқилонаву самараноки замин ва афзоиш додани истеҳсоли маҳсулоти ватанӣ мо метавонем амнияти озуқавории кишвари худро таъмин карда ба тағйироти нарху наво дар бозорҳои ҷаҳонӣ истодагарӣ намоем» (3).

Вазъи ҷаҳони имрӯза, махсусан адолатҳои аввалини бӯҳрони иқтисодӣ-молиявӣ ҷаҳонӣ Сарвари давлатро водор сохт, ки ба ҳукумат ва мардуми кишвар мурочиат намояд ва ин сиёсати дурандешонаи ӯ хеле саривақтӣ ҳам буд.

Оид ба ҳамин мушкилотҳо Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон 15-уми апрели соли 2009 дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон супоришҳои заруриро иброз доштанд. Аз он ҷумла, чунин зикр шудааст: «Бояд бозори сертификати замин ва ғайрияти самарабахши онро ташаккул дода, ба раванди ҷорӣ кардани муносибатҳои бозорӣ истифодаи самараноки обу замин, вусъати кишти тақрибии зироатҳо суръати тоза бахшем» (4).

Барои ҳалли ин мушкилоти гузошташуда аз тарафи Сарвари давлат таъкид карда шуд, ки: «ба гардиши кишоварзӣ ворид кардани заминҳои нав, ҳамасола ба 200 ҳазор гектар расонидани майдони кишти тақрибии зироатҳо ҷораҳои қатъӣ андешида шавад, ки ин яке аз роҳҳои таъмини беҳатарии аҳоли бо маводи ғизоии истеҳсоли худӣ ва ҳифзи бозорҳои амнияти озуқаворӣ мамлакат мебошад» (4).

Аз гуфтаҳои Раиси Ҷумҳур чунин хулоса бармеояд, ки танҳо бо истифодаи оқилонаву самараноки замин мо метавонем амнияти ғизоии кишварро таъмин кунем. Дар истифодаи замин ҳиссаи кормандони соҳибтаҷрибаи соҳаи кишоварзӣ хеле калон аст ва бояд таҷрибаи бой ва маслиҳатҳои муфиди онҳо истифода шаванд, инчунин барои иҷро кардани вазифаҳои давлатӣ ва супоришҳои Сарвари давлат шароитҳои имтиёзнок фароҳам оварда шаванд.

Пас аз ин маълум мешавад, ки асоси таъмини амнияти ғизоиро рушду инкишофи истеҳсоли маҳсулот дар соҳаи кишоварзӣ ва коркарди онҳо ташкил медиҳад. Ҳукумати Ҷумҳурӣ барои ҳалли ин мушкилотҳо дар соли 2008 як қатор тадбирҳоро дар роҳи самаранок истифодабарии замин, ҳосилхез кардани заминҳои обёришаванда амалӣ намуд. Аз ҷумла барои ин 15 лоиҳаи инвестиционӣ ба маблағи 940 млн. сомонӣ ҷудо шуда буд. Бо супориши Сарвари давлат аз ҳисоби маблағҳои давлатӣ барои харидани тухмии зироат, мубориза бар зидди ҳашароти зараррасон 50 млн. сомонӣ ҷудо гардид. Қарздиҳии хурд дар соҳаи кишоварзӣ нақши калонро мебозад ва ҳаҷми умумии он беш аз 350 млн. сомониро ташкил медиҳад, ки ин нисбат ба соли 2007 3,5 маротиба зиёд аст.

Аз рақамҳои омор маълум мешавад, ки соли 2008 ҳаҷми умумии истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ дар мамлакат 8% зиёд гардидааст. Ин аз

он шаҳодат медиҳад, ки он тадбирҳои зикршуда дар роҳ инкишофи соҳаи аграрӣ амалӣ шудаанд.

Президент кишвар дар Паёми худ таъкид карданд: «Соҳаи муҳимтарини иқтисодӣ миллӣ баҳши кишоварзӣ мебошад, ки амнияти озукавории мамлакат асосан аз сатҳи рӯшди он вобаста аст. Барои таъмини амнияти озукаворӣ зиёд намудани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти асосии ғизоӣ зарур аст ва чихати қонеъ гардонидани эҳтиёҷоти озукавории мардуми кишвар бояд заминаҳои моддиву техникаи хоҷагиҳои кишоварзӣ мустаҳкам карда шаванд» (4).

Барои татбиқи барномаҳои рӯшди соҳаи кишоварзӣ дар 5 соли охир аз рӯи рақамҳои омор аз ҳисоби ҳамаи манбаъҳои маблағгузориҳои давлатӣ 2 млрд. сомонӣ масраф гардидааст.

Дар Паёми Сарвари давлат ба Маҷлиси Олии ҶТ қайд шудааст: «Соли чорӣ низ бо мақсади ба кишоварзон ба муҳлати 1.5 сол додани қарзи имтиёзнок аз ҳисоби бучети давлат 180 млн. сомонӣ ҷудо гардидааст». Инчунин таъкид шудааст: «Бо мақсади рӯшди соҳаи кишоварзӣ аз ҳисоби бучети давлат ва тибқи лоиҳаҳои инвеститсионӣ зиёда аз 700 млн. сомонӣ равона карда хоҳад шуд».

Мақсад аз ин тадбирҳои андешидашуда баҳри беҳбудии мардуми кишвар ва нигоҳ доштани амнияти ғизоии мамлакат дар як сатҳи муайяи иборат мебошад.

Акнун ба рақамҳои омор таъкид карда, ба натиҷаҳои фаъолияти соҳаи кишоварзӣ вилоят назар меафканем. Дар 11 моҳи соли 2008 маҳсулоти кишоварзӣ вилоят нисбат ба ҳамин давраи соли 2007 7,6% афзудааст. Аз он ҷумла ҳаҷми сабзавот 7% картошка 5,8%, полизӣ 9%, мевачот 3,7%, зироати хӯроки чорво 3.2%, гушт 3.3%, шир қариб 2%, тухм 29.3% нисбат ба ҳамин давраи соли 2007 афзудааст (5).

Ин рақамҳои дар боло овардашуда афзоиши умумии таъмини амнияти ғизоиро ифода мекунанд.

Гуфтаҳои болоро хулоса карда, чунин пешниҳодҳо ба миён меоянд:

Барои таъмини амнияти ғизоӣ истеҳсолгари ватаниро бояд ҳимоя кард ва оид ба истеҳсоли маводи ғизоӣ аз ашёи хоми ватанӣ ба онҳо шароитҳои имтиёзнок (системаи андозбандӣ, механизми нархгузорӣ) фароҳам овард.

Механизми танзими таносубҳои нархиро ба маҳсулотҳои истеҳсолгарони кишоварзӣ ва молҳои таъинотӣ истеҳсолии дар соҳаи кишоварзӣ истифодашаванда (техникаи кишоварзӣ, маводҳои сохтмонӣ, сӯзишворӣ ва хоказо) қор карда баромада шавад.

Барои истеҳсолгарони ватанӣ аз рӯи намудҳои гуногуни хоҷагидорӣ, ки дар асоси шаклҳои гуногуни моликият ташкил ёфтаанд, шароити ҳаматарафа фароҳам оварда шавад.

Шартҳои амалиёти комплекси агросаноатӣ ба зудӣ ташкил додани инфраструктураи бозорӣ дар доираи аграрӣ, усулҳои замонавии қоркард, нигоҳ доштан ва дастрас кардани маҳсулотҳои кишоварзӣ то

истеъмолгарои ташкил карда шавад.

Дар ҳама давраҳо, махсусан имрӯз, ки мо дар марҳилаи бӯҳрони иқдисодиву молиявии ҷаҳонӣ қарор дорем амнияти ғизоии мамлакат дар мадди аввал меистад, чунки ин кафолати пойдорӣ иҷтимоӣ - сиёсӣ дар ҷомеа мебошад.

Адабиёт:

1. Хромов Ю. С. Продовольственная безопасность России; внутренние и международные аспекты. // Проблемы глобальной безопасности. -М, 1995 - стр. 405 – 434.
2. Пешравиҳоямонро дучандон гардонем. Ҳисоботи Раиси вилояти Ҳисоботи Раиси вилояти Суғд Қоҳир Расулзода оид ба натиҷаҳои фаъолият дар соли 2008). / Ҳақиқати Суғд, 25.12.2008;
3. Мурочиатномаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба аъзоёни ҳукумат ва мардуми шарифи Тоҷикистон. / Ҷумҳурият, январи соли 2008;
4. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. / Тирози ҷаҳон» 18,04.2009;
5. Омори вилояти Суғд: Ахбори расмӣ. -соли 2007, Хучанд,- 2008.

БОБОҶОНОВА Д.
(Хучанд)

МАВҶЕИ ҶАВОНОН ДАР АМНИЯТ, СУБОТ ВА ТАҲКИМИ ДАВЛАТДОРИИ ТОҶИКОН

Пешвои миллат, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллии тоҷикон, муҳтарам Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар тамоми баромад, маърузаҳо ва гуфтугузорҳои хеш ба нерӯ ва қувваи ҷавонон дар кишвар баҳои баланд дода, саҳми онҳоро дар сохтмони ҷомеаи навин бузург ва бориз мешуморанд. Президенти кишвар дар Паёми худ тазаккур доданд, ки «Ҷавонон бояд дар ҳама кишрҳои ҷомеа бештар фаъол бошанд, ташаббусҳои созанда пешниҳод намоянд, рамзҳои давлатӣ, муқаддасоти миллий ва дастовардҳои Истиқлолиятро ҳифз кунанд, дар ҳаёти сиёсӣ иҷтимоии Тоҷикистони азиз бо дасту дили гарм ва нерӯи бунёдкорона ширкат варзанд, амнияти давлат ва шарафу номуси ватандориро ҳимоя карда, худро аз ҳама хавфу хатарҳои номатлуби ҷаҳони муосир эмин нигоҳдоранд ва парчамбардори ин сарзамин, марзу бум ва кишвари муқаддасамон бошанд».

Ҷавонон мебошад бо рафтору пиндори нек, бо гуфтори хирадпеша, хониши аъло дар макотибу донишгоҳу донишкада, одобу ахлоқи ҳамидаю намунавӣ ба дигарон таъсири хешро расонанд ва ҳамсолони худро аз роҳи бад баргардонида, ба роҳи нек хидоят созанд. Пешвои миллат нисбати ҷавонон ҳамеша таваҷҷуҳ ва ғамхориҳо зоҳир

менамоянд, ки мисоли равшани ин гуфтаҳо эълон гардидани соли 2017 ҳамчун Соли ҷавонон мебошад, ки ин иқдоми созанда барои баланд бардоштани нақши ҷавонон дар рушду нумӯи соҳаҳои мухталифи ҳаёти ҷомеа мусоидат менамояд. Ба нерӯву иқтидори ҷавонон эътимоди комил доштани Сарвари давлат аз гуфтаҳои эшон бармеояд, ки овардаанд: «Татбиқи босамари сиёсати давлатии ҷавонон аз рӯзҳои нахустини сохибистиклолӣ дар меҳвари фаъолияти Ҳукумати Тоҷикистон қарор дорад. Аксарияти аҳолии Тоҷикистонро ҷавонон ташкил медиҳанд, ки онҳо давомдиҳандаи қору фаъолияти насли калонсол, нерӯи созанда ва иқтидори воқеии пешрафти ҷомеа, ҳулоса, ояндаи миллат ва давлат мебошанд». Ҷавобан ба ин ғамхориҳои ҷавонон изҳор медоранд, ки ҳамеша дар нерӯи Пешвои миллат қарор гирифта, баҳри пешрафту тараққиёт, қорҳои ободонӣ ва созандагӣ бунёдкорӣ ҳамчун фарзанди бонангу номуси ин миллату давлат ҳиссаи хешро мегузоранд. Эшон дар тамоми соҳаҳои ҷомеа фаъл буда, саҳми назаррасро дар рушду нумӯ, пешрафти сиёсату маърифат ва илму ирфон гузошта истодаанд. Ҷавонон нерӯи бузурги офарандаю бунёдкоранд. Онҳо метавонанд бо донишҳои қавӣ, бо меҳнату талош ба музаффариятҳои назаррас ноил гарданд ва баҳри вусъат ёфтани тараққи қардани соҳаҳои мухталиф саҳмгузор бошанд.

Дар ҷомеаи имрӯзаи тоҷикон дар пешбурди соҳаҳои мухталифи иқтисоди миллӣ маҷеи ҷавонон хеле муҳим аст, чунки ин кишри ҷомеа дорои афкори тозаю нав, нерӯи муҳими пешбарандаи иқтисод буда, истифодаи васеи технологияи муосирро дар истеҳсолот метавонад ба ҳубӣ таъмин созад. Махсусан, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки қисми зиёди аҳолиро ҷавонон ташкил медиҳанд ва Ҳукумати мамлакат имрӯз ба ин қисми аҳоли диққати махсус зоҳир мекунад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба дастгирии ҷавонон ва таъмини онҳо бо ҷойҳои нави қорӣ дар асоси истифодаи технологияҳои иттилоотиву коммуникатсионӣ бо донишдони забонҳои хориҷӣ диққати махсус дода, пешниҳодҳои ҷавонро баҳри инкишофи Ватани азизамон доимо дастгирӣ менамоянд ва бунёди шароити мусоиди қору фаъолиятро барои ҷавонон пайваста таъмин менамоянд. Тавре Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон пайваста таъкид мекунад: «Ҷавонон қувваи бузург, нерӯи созанда ва ояндаи миллатанд».

Дар Паёми навбатии Пешвои миллат ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 22 декабри соли 2016 бори дигар зикр гардид, ҷавонон бояд дар сиёсати имрӯзаи давлат дар тамоми фаъолияти пешрави ҷомеа фаъл бошанд, ташаббусҳои созандаро пешниҳод намоянд, амнияти давлату давлатдориро ҳимоя созанд.

Ҷазои амниятӣ устуворӣ ва ваҳдату ягонагӣ аз беҳтарин неъматҳои арзишҳои ҷомеаи башарӣ ба ҳисоб меравад. Воқеан ҳам, сарзамине, ки дар он ҷо сулҳу субот, оромӣ осоиштагӣ ҳукмфармо аст, бешубҳа дорои пешравиҳои тараққиёти назаррас мегардад. Муҳимтар аз ҳама аҳолии он

сарзамин дар амнияти комили сиёсию иҷтимоӣ ва иқтисодӣ қарор хоҳанд дошт.

Боиси хушҳолию айни сарафрозист, ки имрӯзҳо дар мулки Тоҷикистони соҳибистиклоли мо тахти сиёсати оқилонаву сулҳҷӯёнаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ваҳдату якдилӣ ва сулҳу субот ҳукмфармоист. Мувофиқи таҳқиқоти созмонҳои байналмилалӣ Тоҷикистон имрӯз аз нигоҳи амниятӣ оромӣ, бехатариву осоиштагӣ дар байни кишварҳои ҷаҳон дар сафи пеш қарор дорад ва ҷун таманноӣ муҳаббати аз дил ҷӯшзадабаромада ва бо самимияти ҳоса гуфтаи кафили сулҳу ваҳдат, Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон тавассути ҷаҳоннамо такрор ба такрор ба самъи мардум мерасад, ки «Дӯст бошед, иттифоқ бошед! Шукронаи ин сарзамин кунед! Шукронаи ин давлат кунед! Шукрона кунед, ки ҷунин Ватани азизу маҳбуб доред!», мо бояд аз ҳамаи ин фароҳамовариҳо, дастгириҳо ва неъматҳои моддию маънавии истиқлолият шукргузори намоем.

Талошҳои пайвастаи ҷавонони имрӯзаи мо ҷиҳати иштироки фаъолона дар рушду нумӯи кишвари азизамон бовар бар он месозад, ки ҷавонони мо бо ҳисси баланди худшиносӣ худогоҳии миллӣ ва ифтихор аз давлату давлатдорӣ миллӣ дар оянда низ тамоми нерӯи худро барои ҳифзи дастовардҳои истиқлолият, таҳкими давлатдорӣ, ваҳдати миллӣ, сулҳу субот, рушди минбаъдаи иқтисодиву иҷтимоӣ Ватани азизамон ва устувор гардонидани мавқеи он дар қатори кишварҳои мутаракқӣ сафарбар менамояд. Ин дастуру ҳидоятҳои Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба ҷавонон бояд сармашқи асосии қору пайкор ва фаъолияти ҳаррӯзаи онҳо дар давраи ҷаҳонишавӣ муносибатҳо бошад. Афқору андешаҳои тозаӣ ҷавонони мо нахоҳад гузошт, ки гурӯҳҳои тундраву ифротгаро фазои софи Ватани азизамонро губоролуд созад.

Бо истифода аз ин дастуру супоришҳо ҷавонони мо бояд баҳри ҳифзи Ватани азизамон - Тоҷикистон кӯшиш намуда, бар зидди ҳар гуна зухуроти бегонапарастӣ мубориза баранд. Ҷавонони созандаи мо аз таърихи давлати соҳибистиклол ва ниёғони худ, забону фарҳанги миллиамон ифтихор намуда, баҳри дифои онҳо аз ҳар гуна омилҳои зараровар пайваста талош меварзанд.

Ҷавонон муҳофизони бозғимоди Ватан, амнияти давлату ҷомеа, сарчашмаи ташаббусҳо ва захираи тиллоӣ миллату давлат ҳастанд. Ин ҳулосаест, ки аз суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар мулоқот бо ҷавонони кишвар, ки 23 майи соли 2013 дар шаҳри Душанбе бармеояд.

Давлату Ҳукумати мамлакат тӯли солҳои Истиқлолияти давлатӣ ба рушду низомии тарбияи насли солим ва фароҳам овардани шароит барои зиндагии арзандаи ҳар як шаҳрванд аҳамияти зарурӣ медиҳад, зеро миллати солим таҳкурсии ҷомеаи солим мебошад. Дарвоқеъ, мучиб ба шодмонӣ хурсандии ҷавонони мо, ки аз ҷониби Пешвои миллат соли

2017 Соли чавонон эълон карда шуд. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки Сарвари олимақоми мо нисбат ба чавонон таваҷҷуҳи хосае доранд. Бунёди макотиби миёнаву олий, фиристодани чавонони лаёқатманд ба хорича барои таҳсили илм, ташкили грантҳо, ҷоизаҳо ва стипендияву мукофотҳо баҳри ихтироъкорону донишомӯзони ҷавон, баргузориҳои лагерҳо, барномаҳои тафреҳӣ, сайру саёҳатҳо ва ғайраҳо далели гуфтаҳои болоианд. Давлат ва Ҳукумати Тоҷикистон ба раванди омода намудани олимони ҷавон вобаста ба талаботи соҳаҳои гуногуни кишвар таваҷҷуҳи хоса зоҳир намуда, дар давоми солҳои Истиқлолият барои дастгирии чавонони соҳибистеъдоду лаёқатманд тадбирҳои назаррасро анҷом дода истодааст. Дар ин раванд хидмат ва раҳнамоиҳои Пешвои миллат, Президенти муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон беназир аст.

БОБОҶОНОВА М.
(Хучанд)

МУБОРИЗА БО ТЕРРОРИЗМ ВА ЭКСТРИМИЗМ БАҲРИ ТАЪМИНИ АМНИЯТИ МИЛЛӢ

*“Терроризм ватан, забон, наҷод ва дин надорад.
Ин бадбахтии оламшумуле гардидааст, ки
ба муқобили он якҷоя мубориза бурда, ба
ҳамдигар кӯмак расонда, тадбирҳои худро
мувофиқ сохтан зарур аст”.*

Эмомалӣ Раҳмон

Дар ибтидои асри XXI инсоният бо хатари ҷиддие рӯ ба рӯ гаштааст, ки номи он “Терроризми байналмилалӣ” мебошад.

Терроризм ва ифротгарой яке аз зухуроти номатлуб дар замони имрӯза ба шумор меравад, зеро зухуроти мазкур боиси ба миён омадани оқибатҳои нохуш - таҳдид ё истифодаи зӯроварӣ, расонидани зарари вазнин, таҷовуз ба ҳаёти арбоби давлатӣ ё ҷамъиятӣ, бенизомӣ, тағйири сохти конститусионӣ дар мамлакат, ғасби ҳокимият ва аз онҳо худ кардани ваколатҳои он, барангехтани низои миллӣ, иҷтимоӣ ва динӣ мебошад.

Терроризм содир намудани амалҳои мебошад, ки ба одамон хатари марг ба миён меоварад, истифодаи он мақсади ҷисман бартараф кардани рақибони сиёсӣ, вайрон кардани беҳатарии ҷамъиятӣ, тарсонидани аҳолии ё расонидани таъсир барои аз тарафи ҳокимият қабул кардани қарорҳо мебошад. Истилоҳи «Терроризм» (аз калимаи лотинии «terror») сарчашма гирифта, маъноаш **тарс** ва **ваҳм** аст. Террористон мехоҳанд, мақсаду мароми худро бо роҳи зӯроварӣ, куштор, тарсу ваҳм амалӣ созанд.

Террор кардан, чомеаро ба ҳолати тарсу ваҳшат ва ноумедӣ афкандан аст.

Имрӯз терроризм дар минтақаҳои гуногуни ҷаҳон доман паҳн карда, хатари бузурги иҷтимоӣ дорад ва барои амнияти давлатҳои алоҳида ва минтақаҳо воқеан таҳдид эҷод менамояд. Аинӣ замон марбут ба амалҳои террористӣ вазъи сиёсӣ дар ҷаҳон муташанниҷ боқӣ мемонад. Сарфи назар аз тадбирҳои солҳои охир андешидашуда дар бахши мубориза бо терроризм, таҳдиди амалҳои нави террористӣ на фақат аз байн нарафтааст, балки афзоиш ёфтааст. Дар ғӯшаҳои гуногуни ҷаҳон ғайбшавии созмонҳои террористӣ ва ташкилоту созмонҳои маблағгузоришаванда ба мушоҳида мерасад.

Дар замони мо, ки пур аз тазод, мушкilot, ихтилофу зиддиятхост, доир ба афзудан ва густариши терроризм, фундаментализм, экстремизм ва дигар зухуроту падидаҳои номатлубу хатарафзо зиёд ҳарф мезананд ва менависанд. Зӯрварӣ, зулм, фишороварӣ, таҳқир ва паст задани шаъну шарафи инсон, хусусан, ғурӯхҳои дигари этникӣ эътирозро ба вучуд оварда, мумкин то ба ифратгарой сабзида расад. Ба ин хотир, муттаҳидгардӣ дар партави сиёсати пешгирифтаи Пешвои муаззами миллат, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – пешвои миллат Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва кӯшиш кардан баҳри таъмини амнияти миллӣ аз ҷониби ҷомеа ва давлат муҳим аст.

Вобаста ба вазъияте, ки имрӯз дар ҷаҳон ба амал омадааст, яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати сарони давлатҳо ин мубориза бар зидди экстремизм ва терроризм мебошад. Дар Паёми навбатии Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар робита ба ин таҳдиду талошҳо омадааст: «Тоҷикистон ҳамчун давлати соҳибхитӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ иҷтимоӣ узви ҷомеаи ҷаҳонӣ буда, дар ҷараёни таҳаввулоти босуръати ҷаҳонишавии муносибатҳои иқтисодӣ иҷтимоӣ ва рушди соҳаҳои гуногуни ҳаёт қарор дорад».

Имрӯз дар як қатор давлатҳо қанҷҳои харобиовар идома дошта, боиси афзоиши шумораи фирориёни иҷборӣ, бекорӣ, гуруснагӣ ва шиддат гирифтани проблемаҳои дигари иҷтимоӣ гардидаанд. Терроризм ва ифротгарой беш аз ҳарвақта авҷ гирифта, бо оқибатҳои даҳшатбору бераҳмонаи худ ба проблемаи ҷиддитарини инсоният дар асри бистуяк табдил ёфтааст.

Ифратгарой дар қадом шакл набошад, онро мо қабул надорем, чунки он ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрвандонро поймол мекунад. Қайд кардан ҷоиш аст, ки ифратгарой асосҳои маънавии ҷомеаро вайрон намуда, ба амнияти минтақа, тамоми ҷаҳон, аз он ҷумла ба амнияти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳам таҳдид мекунад. Ба муқобили ифратгарой бояд ҳама мубориза баранд. **Экстремизм** – аз калимаи франсузӣ «extremisme» ва лотинӣ «extremus» гирифта шуда, маънои аслиаш ифротгарой, тундравӣ, фикру андешаҳо ва амалҳои тундравона, аз ҳад гузаштан, аз андоза гузаштан аст. Экстремист шахсест, ки дар ғайбияти

худ ҷонибдори амалҳои якравию тундравӣ аст. Ин амалу зухурот метавонад, дар тамоми соҳаҳои фаъолияти инсон - дар дин, сиёсат, идеология, илм ва ҳатто дар варзиш низ ба миён ояд.

Шаклҳои зиёди экстремизм ба монанди экстримизми сиёсӣ, миллатгарой, динӣ, наврасон ва ҷавонон, экологӣ, зиддиҷаҳонишавӣ, маънавӣ ва ғайра муайян карда шудаанд. Ҳар яке аз ин шаклҳо дорои хусусияти худ мебошад, аммо онҳоро зухуроти харобиовар, тачовузкорона, бераҳмона, ки ҳадафи равшан надорад, бо ҳам мепайвандад.

Сабабҳои пайдоиши экстремизм мисли шаклҳои он гуногун аст. Ин сабабҳоро чунин метавон маънидод кард:

- сатҳи пасти дониши динӣ ва дунявӣ, маърифати ҳуқуқӣ;
- моддӣ;
- идеологӣ;
- хоҳиши табадулот ва норозигӣ аз вазъи воқеӣ;
- пайдо намудани шавқ ба фаъолияти нав;
- ҷой доштани камбудихо дар тарбияи оилавӣ;
- коҳиш ёфтани сатҳи зиндагӣ;
- хусумати шахсии роҳбарони ҳизбҳои сиёсӣ, байни шахсиятҳои сиёсӣ;
- поймол намудани ҳуқуқҳои динӣ ва этникӣ;
- дар сатҳи паст қарор доштани фарҳанги иттилоотӣ;
- фаъолияти динии мубаллиғони хоричӣ ва ғайраҳо.

Дар таблиғи ақидаҳои ифротӣ ташкилотҳои махсуси хоричӣ дар минтақа манфиатдоранд ва ин андешаҳоро миёни ҷавонон таблиғ ва интишор мекунад. Айни замон гурӯҳҳои террористии ба ном «Давлати исломӣ», «Ҳизб-ут-таҳрир», «Ҳизбуллоҳ», «Ал-қоида», «Боко-Ҳарам», «Толибон» ва монанди инҳо барои анҷом додани ғаразҳои сиёсии худ фаъолиятдоранд. Мақсади асосии ин гурӯҳҳои террористӣ, пеш аз ҳама, расидан ба ғаразҳои сиёсӣю иқтисодист. Махсусан барои гирифтани нуқтаҳои коркарди нафту газ ва дигар сарватҳои зеризаминӣ, ки паси он миллиардҳо меистанд.

Зикр намудан бамаврид аст, ки шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон бо сабаби набудани ҷойи корӣ аксарият дар хоричи кишвар дар муҳоҷирати меҳнатӣ қарордоранд, ки яке аз чанбаҳои ҷалби шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷиноятҳои хусусияти террористӣ ва экстремистӣ мебошад.

Вобаста ба гуфтаҳои боло, Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун як узви комилҳуқуқи ҷомеаи ҷаҳони мубориза бар зидди терроризм ва экстремизмро яке аз ҳадафҳои асосии худ қарор дода, дар ин самт тадбирандешӣ намуда истодааст.

Чунон ки дар боло қайд карда шуд ҷиноятҳои хусусияти террористӣ ва экстремистидошта ба ҷомеаи ҷаҳони таҳдиддоранд ва Ҷумҳурии Тоҷикистон омилҳои мазкур ва Сарқонуни Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба

инобат гирифта як қатор санадҳои меъёриро ҳукукиро қабул намудааст, ки мутобиқи он сохторҳои давлатию ҷамъиятиро барои мубориза бар зидди ҷиноятҳои хусусияти террористӣ ва экстремисти дошта муваззаф гардонидааст.

Дар ин раванд, бояд муҳтавои моддаҳои 6 – 8-уми Сарқонуни Ҷумҳурии Тоҷикистонро қайд намудан бамаврид аст, ки дар онҳо бевосита оид ба ҳизбҳои сиёсӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ, фаъолияти онҳо ва манъ будани ғасби сохтори давлатӣ қайд гардидаанд ва ин арзишҳо арзишҳои олий буда, ба меъёрҳои байналмилалӣ мувофиқат мекунанд ва манъ будани ғасби мусаллаҳонаи давлатӣ ин маъноӣ маҳкум кардани кирдорҳои ҷиноятиро дорад, ки ин маҳфум ҷиноятҳои хусусияти террористӣ ва экстремистидоштаро дар бар мегиранд.

Дар баробари ин, соли 2007 қонун дар бораи мубориза бар зидди экстремизм қабул шудааст, ки дар он низ мақсади қабули қонун мафҳуми экстремизм, кирдорҳои экстремистӣ, субъектҳои муборизабаранда, масъулияти дигар сохторҳо дар мубориза бар зидди терроризм дарч гардидааст.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми имсолашон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон бори дигар таъкид намуданд, ки «Терроризм ва экстремизм, аз як ҷониб, чун вабои аср хатарии глобалии ҷиддӣ буда, аз ҷониби дигар, аъмоли он гувоҳ аст, ки терроризм ватан, миллат ва дину мазҳаб надорад, балки як таҳдиде ба ҷомеаи ҷаҳонӣ ва ҷони ҳар як сокини сайёра аст».

Мо, ҷавонон ҳамеша бо суханони Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон пайравӣ намуда, терроризм ва экстремизмро шадидан маҳкум менамоем. Инчунин, барои ҳифзи яқпорчагии ин Ватани бихиштосо ва баҳри дастгирии сиёсати хирадмандонаю бунёдкоронаи Пешвои миллат ҳамеша омодаем.

Адабиёт:

1. *Терроризм ва экстремизм - зухуроти номатлуби замони муосир (Матн): Тавсияи методӣ барои китобдорон / Мураттибон Ш. Муҳаммадиева., О. Мирзоева; Муҳаррир Ҷ.Валиев; Зери назари умумии Г.Маҳмудов. – Душанбе, 2016.*
2. *Шохуморов, С. Терроризми байналмилалӣ ва ифротгароии исломӣ (Матн). – Душанбе, 2002.*
3. *Ҳамид, С. Низоф, терроризм ва рисолати рӯзноманигорон (Матн): Маҷмуаи мақолаҳо. – Душанбе, 2007.*
4. *Гулзор, Р. Бо ифродгарой муборизаи дастаҷамъона мебояд (Матн): Оид ба терроризм ва ифродгарой // Ҷумҳурият. – 2015.*
5. *Тафсири Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон (Матн): Дар бораи мубориза бар зидди терроризм / А.Ф.Холиқов., Холиқзода., Н.Р. Латипов., Т.А... – Душанбе: Контраст, 2014.*

6. *Тафсири Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон (Матн): Дар бораи мубориза бар зидди экстремизм (ифротгарой) / Зери таҳ. А.Ғ.Холиқов . – Душанбе, 2014.*
7. *Плотников, Н. Терроризм ватан надорад (Матн): Мусоҳиба бо Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмонов // Садои мардум. – 2001. – 22 декабр. Убайдуллоев, М. Алайҳи терроризм бояд яқоя мубориза барем (Матн) // Садои мардум. – 2001.*
8. *Асадуллоев Р. Мубориза бо терроризм ногузир аст (Матн): Дар партави суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вохӯри бо мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва сохторҳои низоми // Ҷумҳурият. – 2002. – 27 июн.*
9. *Чоршанбиев, А., Мунаввар, Д. Чоҳканро чоҳ дар пеш аст (Матн): Тафсили пешгирии амали як гурӯҳ террористӣ дар Тоҷикистон // Ҷумҳурият. – 2002. – 22 август.*

ГАФУРОВА Г.
(Худжанд)

ПУТИ ПРЕОДОЛЕНИЯ ЭКСТРЕМИЗМА СРЕДИ МОЛОДЕЖИ

Проблема экстремизма в настоящее время считается одной из глобальных проблем современного общества.

Экстремизм - это одно из наиболее опасных явлений безопасности мирового сообщества, представляющее угрозу для всего общества, как совершаемыми преступлениями, так и разрушением общепризнанных норм морали, права и человеческих ценностей. Экстремизм представляет собой некий своеобразный способ разрешения социальных противоречий, сложившихся в тех или иных областях общественной жизни.

Само слово «экстремизм» этимологически происходит от латинского «крайний», может быть интерпретировано как приверженность крайним взглядам и мерам. Это теория и практика достижения социально-политических, религиозных, национальных целей посредством «крайних» запрещённых способов.

Экстремизм, как и терроризм, порождается социально-экономическими кризисами, резким падением жизненного уровня, социальной и личной парализованностью, неполнотой бытия и т.д.

В Республике Таджикистан принят соответствующий закон по борьбе с экстремизмом. Основными целями этого закона являются:

- 1) защита прав и свобод человека, основ конституционного строя,
- 2) обеспечения целостности и безопасности Республики Таджикистан,
- 3) реализация государственной политики в области борьбы с экстремизмом
- 4) обеспечение международных обязательств Республики Таджикистан в области борьбы с экстремизмом и т.д.

Борьба с экстремизмом осуществляется на основе основного закона – Конституции Республики Таджикистан, закона Республики Таджикистан «О борьбе с экстремизмом», других актов законодательства Республики Таджикистан омеждународно-правовых актов, признанных Республики Таджикистан [2].

В статье 3 Закона Республики Таджикистан «О борьбе с экстремизмом» определены понятия экстремизма и экстремистской деятельности. [4]. Четко определено понятие «экстремистская деятельность» как деятельность юридических, либо физических лиц по планированию организации, подготовке и совершению действий, направленных на:

а) насильственное изменение основ конституционного строя и нарушение целостности Республики Таджикистан;

б) подрыв безопасности Республики Таджикистан;

в) захват или присвоение властных полномочий ;

д) осуществление террористической деятельности;

е) возбуждение расовой, национальной или религиозной розни, а также социальной розни, связанной с насилием или призывами к насилию;

ж) унижение национального достоинства;

з) осуществление массовых беспорядков, хулиганских действий и актов вандализма по мотивам идеологической, политической, расовой, национальной или религиозной ненависти либо вражды, а равно по мотивам ненависти либо вражды в отношении какой либо социальной группы;

и) пропаганду исключительности, превосходства либо неполноценности граждан по признаку их отношения к религии, социальной, расовой, национальной, религиозной или языковой принадлежности;

к) публичные призывы к осуществлению указанной деятельности или совершению указанных действий;

л) финансирование указанной деятельности, либо иное содействие ее осуществлению или совершению указанных действий путем предоставления для осуществления указанной деятельности недвижимости, учебной, полиграфической и материально-технической базы, телефонной, факсимильной и иных видов связи, информационных услуг, иных материально-технических средств.

Хотелось бы остановиться на пункте финансирования экстремистской деятельности. Финансирование осуществляется в форме оказания финансово-материальной помощи экстремистским организациями или их участниками при изначальной осведомленности о том, что передаваемые средства будут использоваться в интересах организации для осуществления экстремистской деятельности.

В настоящее время в связи с мировым экономическим кризисом, особенно в условиях нестабильной экономической ситуации, которая сложилась в последнее время на территории Республики Таджикистан,

проблема вовлечения молодых людей в различные экстремистские организации стоит очень остро [3]

Молодые люди не получают достойного образования в школах, что в итоге отрицательно сказывается на их дальнейшей жизни.

Отсутствие рабочих мест и неопределенность в жизни молодежи подталкивает их в различные радикально настроенные организации.

Одной из основных причин возникновения экстремизма является низкое социально – экономическое положение, и на сегодняшний день практически в каждой пятой семье глава семьи находится на заработках в соседних государствах, в основном в Российской Федерации. Из-за отсутствия глав семейств часто воспитание молодежи ложится на плечи женщин. Помимо того, что женщинам приходится вести хозяйство, которое отнимает у них огромную массу времени, им так же приходится стараться успевать в вопросах воспитания детей.

Дети достигшие 12 лет и старше, практически не поддаются воспитательному процессу со стороны матерей и представлены сами себе. Это зачастую приводит к тому, что они не могут определить свои цели дальнейшей жизни.

Вступление в экстремистскую организацию во многом является следствием отсутствия четко сформулированной цели жизни, а также экономических надежд.

Также следует отметить, что распространение в обществе экстремистских идей в настоящее время получило широкое распространение с помощью Интернета. В последние годы усилилась роль использования Интернета как средства пропаганды экстремистских идей. Через «всемирную паутину» экстремисты открыто вербуют молодежь, помещают игровые ролики, общаются друг с другом.

Вышеуказанные факторы дают нам право говорить о том, что подростки и молодые люди с низким уровнем образования, культуры и правосознания, избытком свободного времени и отсутствием общественно значимых интересов наиболее повреждены влиянию идеологии терроризма. Терроризм является крайней формой экстремизма.

В статье 5 вышеуказанного закона определены основные направления борьбы с экстремизмом. На основании этой статьи одним из направлений является принятие профилактических мер, направленных на предупреждение экстремистской деятельности [2].

Что же можно отнести профилактическим мерам? Это прежде всего государственные программы:

- направленные на разрешение правовых, экономических проблем несовершеннолетних, решение проблем бездарности, беспризорности подростков в малообеспеченных семьях:

- материальная поддержка спорта, творчества, ремесленничества, в том числе, организация:

- а) проведение различных интересных игр, конкурсов, спортивных мероприятий среди школьников и студентов;

б) организация спортивных площадок;
в) проведение среди молодёжи различные творческих вечеров;
г) театральные постановки;
-организация правового просвещения через средства массовой информации:

а) показывать на телевидении социальные ролики;
б) в СМИ создавать образовательно-развлекательные программы с участием молодых людей и их родителей;

в) размещать в СМИ информацию о подрастающем поколении и молодежи;

-укрепление способов и методов профилактики в учебных заведениях:

а) проводить воспитательную работу с молодежью;

б) разъяснять на уроках тему: «Права человека»;

в) усилить роль родительского комитета и кураторов;

г) проводить консультационную работу и беседы с молодежью;

д) проводить конкурсы на подобные темы между школьниками и студентами;

Таким образом, сущность экстремизма – это насилие, обычно вооруженное, или его угроза; одномерность, односторонность в восприятии общественных проблем, в поиске путей их решения; фанатизм, одержимость в стремлении навязывать свои принципы, взгляды оппонентам, противникам; бездумное, беспрекословное выполнение всех приказов, инструкций; неспособность к толерантности, компромиссам либо игнорирование их. Существенным признаком экстремизма является злой умысел, злодейство, насилие. Конечной целью являются устрашение, подчинение людей диктату, злему умыслу и злой воле. Корни религиозного экстремизма нужно искать, прежде всего, в социально-политических интересах общества и социально-экономических условиях его жизни.

Литература:

1. Декларация прав человека от 10 декабря 1948 г.-Душанбе 2000г.
2. Закон Республики Таджикистан «О борьбе с экстремизмом».-от 2003г.
3. О современных радикальных экстремистских и террористических организациях, о их влиянии на безопасность и стабильность Республики Таджикистан и Центральной Азии//Согдийская правда.-2017.-16 сент.
4. Саидбаева М. Экстремизм как актуальная проблема//Согдийская правда.-2017.-22 июля.
5. Тюрязев Д. Анализ проблем, связанных с вовлечением молодежи в радикальные и экстремистские группировки, и методы их решения//Согдийская правда.-2017.-22 июля.
6. Электронный ресурс: <http://aleksandr.jimdo.com>.

ТАҲКИМИ АМНИЯТ ВА ПЕШГИРИИ ЧАВОНОН АЗ ҲОЛАТҲОИ НОМАТЛУБИ ЗАМОН

Масъалаи ҷавонон дар ҷомеаи имрӯза яке аз масъалаи ҳасос ва нозуку муҳим ба шумор рафта, мебояд дар тарбияи ҷавонону ноболигон бояд ҷиддӣ муносибат намуд. Воҳӯрию суҳбатҳои мунтазами Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон бо ҷавонон дар тарбияи маънавии онҳо нақши муҳим мебозад. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми навбатии худ аз ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон иброз доштанд, ки соли 2017 “Соли ҷавонон эълон карда шавад”.

Сарвари давлат дар яке аз воҳӯриҳо бо ҷавонони лаёқатманди ҷумҳурӣ 16 майи соли 1998 иброз дошта, буданд: «Агар ҷавонон ояндаи миллат бошанд, ҷавонони боистеъдоду лаёқатмандро метавон моёи ифтихор ва сарбаландии он номид».

Имрӯз дар фаъолияти Хадамоти пешгирии ҳуқуқвайронкунӣ байни ноболигон ва ҷавонон назар ба солҳои пеш дастоварду пешравиҳои зиёде дида мешавад. Аз ҷониби мутахассисону масъулини соҳа баҳри тарбияи насли ҷавон ва ба роҳи дуруст хидоят намудану пешгирии ҷинояткорӣ дар байни онҳо чандин санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ, ҳуҷҷатҳои методӣ таҳия шуда, пайваста аз ҷониби онҳо ин масъала мавриди омӯзишу таҳлил ва коркард қарор дорад. Масалан, ҳолатҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ, ҷуғрофӣ ҳуқуқвайронкунии ноболигон ва ҷавонро омӯхта, барои пешгирӣ ва барҳам додани сабаб ва шароитҳои, ки боиси сар задани ҷиноят ва ҳуқуқвайронкунӣ дар байни ноболигон ва ҷавонон гардидааст, чораҷӯӣ намудааст.

Танҳо дар давоми соли ҷорӣ дар ҳамбастагӣ бо ин гурӯҳ дар 70 муассисаи таълимӣ суҳбату воҳӯриҳо гузаронида шуд ва маҳз ин воҳӯриҳо яке аз сабабҳои паст гардидани сатҳи ҳуқуқвайронкунӣ ва ҷинояткорӣ дар байни ноболигону ҷавонон гардид.

Аксари ҷавононе, ки маълумоти диниро дар хориҷи кишвар, дар назди тундгароёни «хилофатсоз» омӯхтаанд, имрӯз худ аз мубаллиғони ғояву ақидаи ифрот ва тундгароии динӣ гаштаанд. Илова ба ин, тоифаи мубаллиғ мағзи сари дигар ҷавонони сабукфикр ва беҳабар аз улуми диниро бардурӯғ ва ғаразнок дар зери шиорҳои «ҷиходи исломӣ» ва «амри маъруф ва наҳии мункар» олула сохтанд. Ифротгароёни мутаассиб бо тавсия ва супориши ҳоҷагони хориҷӣ ва дохилиашон низоми демократӣ ва дунёвӣ доштани сохтори конститутсионии давлатии моро «куфр ва бидъат» ҳукм намуда, талошдоранд, ки ҷавонони мусулмонро дар рӯҳияи ватанбадбинӣ ба воя расонанд. Ҷомеаи ҷаҳониरो имрӯз

мушкилоти чиддӣ, ин ҳам бошад, шомилшавии ҷавонон ба гӯрӯхҳои тундраву ифротгаро фаро гирифтааст.[3] Хушбахтона, дар соли 2016 шомилшавии шумораи ҷавонон ба ин гӯрӯхҳо кам гардидааст, ки ин натиҷаи ҳамкориҳои самарабахши аҳли ҷомеа мебошад.

Боиси тазаккур аст, ки роҳбарияти Вазорати корҳои дохилӣ дар давоми соли 2016 дар якҷоягӣ бо кормандони ғайриштатии милитсия, дружиначиён (донишҷӯёни фаъол) ва аҳли ҷомеа як қатор чорабиниҳои сиёсӣ, фарҳангӣ, маданӣ ва варзиширо дар сатҳи зарурӣ доир намуда, нақши созгори онҳоро ҳамеша муҳим арзёбӣ мекунад. Дар ҳақиқат, ҷавонони даврони соҳибистиқлол, ҷавонони бонангу номус, бориз, далер ва шучои Ватан маҳсуб ёфта, бо корҳои созандагӣ бунёдкорӣ ном бароварда, доимо дар сафи пеш қарор доранд. Ин иқдоми созанда бояд шиори ҳамешагии онҳо бошад.

Ҷавонон ояндаи миллат ва давлатанд. Ҷавонони солимақл, соҳибистеъдод, ифтихор ва сармояи хушбахтӣ ва саодатмандии ҷомеа мебошанд. Аммо ҷавонони ифротгаро ватандӯхӣ ситезачӯ доғи дили падару модарон, дарди сари ҷомеа ва омили хушунат, низоъ ва фитнаҳои навбатӣ хоҳанд гашт. Аз ҳамин лиҳоз, ҷавонони ифротманиш ва тундӯхӣ ситезачӯӣ бемазҳаб талош доранд, ки маориф ва фарҳанги асили исломиро барои расидан ба ҳадафҳои гаразноки нопок ва пурсеби гурӯҳи худ якҷониба ва барғалат, дар асоси барномаҳои террористӣ ва экстремистӣ дошташон шарҳу баён созанд. [3]

Маълум мешавад, ки чунин ҷавонони ифротгаро ғофил аз худшиносии миллӣ ва мазҳабӣ, шинохти хотираи таърихӣ надоранд. Онҳо манфиатҳои миллиро ҳамчун қарзи муқаддаси инсонгарӣ ва мусалмонӣ эҳсос намекунанд ва наменпазиранд. Хидмат ба халқу ватан чун арзиши олии зиндагӣ табдил наёфтааст, балки ифротгароёни бемазҳаб эҷодкунандаи нафрат ба арзишҳои олии зиндагӣ ва муқаддасоти миллӣ гаштаанд.

Мафҳуми миллат, ватан, муқаддасоти миллӣ, арзиши зеҳнӣ, фарҳанги миллӣ, осор, хотира ва расму ойини таърихӣ барои онон хуруфот ва таассубу бидъат ҳисобида мешавад. Таърихи тамаддуни башарӣ шаҳодат медиҳад, ки худшиносӣ ва ифтихори миллии ҷавонон пойдевор ва асли бақои миллат аст. [1]

Чунин андешаи ғалат ва хатарбори онҳо аз идеология ва ғояҳои бегонапарастӣ ва ақидаи зидди миллии ҳаракатҳои террористӣ маншаъ гирифтаанд, ки дар тарбияи ҷавонон таъсири хеле манфӣ мегузоранд. Масалан, аз таҳлили саҳифаҳои интернетӣ ҳазорон мисол оварда метавонем, ки ҷавонони тоҷик бо расмҳои таҳдидангези фазои иттилоотии диниро зерӣ қабзаи худ муҳосира намуда, ошкоро намояндаҳои адабиёт ва фарҳанги миллиро шиаву кофир ҳукм намудаанд. Муқобилияти илмӣ ва шаръӣ накардан дар муқобили ифротгароии гурӯҳ ва ҳаракатҳои моҳияти радикалӣ боиси он гаштааст, ки ифротгароён муҳит ва фазои иттилоотии динро зерӣ назорати худ қарор дода, баъзе ҷавонро таҳти

таъсири афкори муғризон ва ақидаи террористию ифротгароии худ сохтаанд.

Роҳҳои густариши такфир, ифрот, тундгӯӣ ва пурқувват гаштани салафия ва хушунатгароиро ошкор намуда, пеши онро дар якҷоягӣ бо кӯмаки хайрхоҳонаи мақомоти дахлдор бояд бигиранд. Ҷавонон ояндаи миллат ва кишвари азизамон Тоҷикистонанд ва набояд ин нерӯи созандаро ба сарчашмаи хатар ва омили сӯзанда табдил бидихем.

Адабиёт:

1. *Дар роҳи тарбияи насли солим.* – Хучанд. – 2013.
2. *Концепсияи миллии тарбия – Қутбнамои ҷавонони имрӯза.* Хучанд. – 2013.
3. *Қонун ва ҷомеа.* – 2017. – 26 январ.
4. *Қонун ва ҷомеа.* – 2017. – 5 январ

ҒИЁСОВА Ф. Н.
(Хучанд)

АМНИЯТИ ЗАБОНӢ ДАР ШАРОИТИ ҶАҲОНИШАВӢ

Истилоҳи «амнияти забонӣ» дар илми забоншиносӣ нав буда, он дар баробари мафҳумҳои истиқлолияти миллий, сиёсати забонӣ, амнияти иттилоотӣ мавриди қарор мегирад. Айни замон тасниф ва шарҳи пурраи илми ин истилоҳ дар забоншиносӣ рӯи қор наомадааст.

Нисбати ин истилоҳ дар доираи сотсиолингвистика ва этнолингвистика баҳсҳо ҷараён доранд. Баҳсҳо доир ба амнияти забонӣ баъди ҳодисаҳои террористии санаи 11 сентябри соли 2001 қон гирифтанд. Ба фикри як гурӯҳи олимони истилоҳи амнияти забонӣ ҳолати хубу мукамал донишҷӯи забонҳои шарқ ба мисоли урду, арабӣ, ҳиндӣ доништа мешавад, ки онҳоро террористон истифода мебаранд. Дар заминаи ин гуна фаҳмиш дар Амрико, мамлакатҳои Аврупо ва ҳатто дар Федератсияи Руссия дар сохторҳои қудратӣ ниҳодҳои мустақили марбут ба тарҷумони криминалистӣ ва ё диалектологияи махсус арзи ҳастӣ карданд.

Гурӯҳи дигари олимони забоншинос таҳти истилоҳи “амнияти забонӣ” ниғаҳдорӣ ва ҳифзи забонҳои хурди аврупоиро мефаҳманд, ки дар доираи сиёсати забонӣ амалӣ мегардад (ниг.: 2).

Масъалаи амнияти забонӣ дар тамоми кишварҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ мавриди баҳси қуллӣ қарор гирифтааст. Дар Украина қабул гардидани Қонуни маориф боиси сар задани баҳсҳои зиёд на танҳо дар дохили ин ҷумҳурӣ, балки дар қулли Аврупо гардида, ранги сиёсӣ низ гирифт. Тибқи ин қонун гирифтани таҳсили ибтидоӣ ба сокинони гуногунзабони Украина ба забони украинӣ ҳатмӣ эълон гашт. Масъалаи расонидани иттилоот бо забони ақалиятҳои миллий дар тамоми ҷумҳуриҳои шӯравии собиқ имрӯз ҳам аз масоили доғи рӯз мебошад. Бо

ибораи дигар баён кунем, масъалаи амнияти забонӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ бо ҳар ду фаҳмиш масъалаи мубрам ва ҳалталаб мебошад.

Масъалаи таъмини амнияти забонӣ дар Тоҷикистон низ яке аз масъалаҳои доғи рӯз аст. Дар ин ҷо андешаҳоямонро перомуни масъалаҳои амнияти забонӣ дар кишварамон баён мекунем.

Дар шароити ҷаҳонишавӣ масъалаи ниғаҳ доштани забони тоҷикӣ, бо забони ноби тоҷикӣ ҳарф зада тавонистани сокинони кишвар дар санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ таҷассум ёфтаанд. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон барои рушду нумӯи забони тоҷикӣ чораҳои заруриро меандешанд ва дар суҳанронихояшон доир ба ин масъала таъкидҳои зиёд доранд. Доир ба забони давлатӣ, яъне забони тоҷикӣ гуфтаанд: «Забони давлатӣ, дар ҳақиқат, таҷассумгари таърихи пуршебу фарози миллати бостонии тоҷик мебошад. Маҳз ба ҳамин хотир, мо забонро мисли истиқлолият, Ватан, Модар ва фарҳанг аз ҷумлаи муқаддасоти миллии худ мешуморем ва онро азизу гиромӣ медорем» (ниг.: 1). Ҳукумати кишвар, олимону адибон дар пайравӣ ба сиёсати забонии Пешвои миллат чораҳои зиёдеро роҳандозӣ менамоянд, аммо ба назари мо дар шароити ҷаҳонишавӣ бо баробари ҳамаи ин тадбири чораҷӯиҳо хатарҳо ба забони тоҷикӣ ҷой доранд.

Воридшавии аз ҳад зиёди истилоҳҳои соҳавии технологияҳои компютерӣ ва коммуникатсионӣ, ки қаринаҳои тоҷикии онҳо мавҷуд нестанд, аз зумраи чунин масъалаҳои ҳалталаби имрӯз бошад. Ин ҳолат агар зиёд идома кунад, пас гуруҳҳои ҷавонон ба вучуд меоянд, ки танҳо бо истилоҳҳои компютерӣ суҳан мекунанд ва гуфторашонро дигар кишрҳои ҷомеа намефаҳманд. Дар забони хитойӣ компютерро «дьяннао» мегӯянд, ки маънояш мағзи сари барқӣ аст, хитойӣҳо калимаи англисии компютерро истифода намебаранд ва ё телефонро «дьянхуа» мегӯянд, ки гуфтугӯи барқӣ маъно дорад. Дар забони арабӣ телефонро «хотиф» мегӯянд ва инро ҳама қабул кардаанд, аммо калимаи “ройона”-ро мардуми мо ҳамчун муродифи компютер қабул карда натавонианд. Имрӯз ҳам баҳсҳои фаровон аст, ки компютер гӯем ва ё компутар. Гарчанд, ки луғати сезабонаи истилоҳоти компютерӣ дар Тоҷикистон нашр шуда буд, аммо аз он на ҳамаи мутахассисони соҳа истифода мекунанд. Дар намуди электронӣ низ он дастрас нест (ниг.: 4)

Дар шароити ҷаҳонишавӣ рушди шабакаҳои иттилоотӣ ва аз ҷумла, шабакаҳои иҷтимоӣ ба назар мерасад. Дар шабакаҳои иҷтимоӣ мардум озодии зиёд доранд ва аксар вақт аз лаҳҷа истифода карда андешаҳояшонро менависанд. Ин падида ҳам аз нуқтаи назари амнияти забонӣ хатарнок аст, зеро гуруҳи муайян бо лаҳҷаи худашон дар Фейсбук, Вайбер, Твиттер ва монанди инҳо фикрҳояшонро менависанд. Дар ин маврид на шакли адабии забон, балки лаҳҷаҳои мухталиф паҳн мегарданд ва истифодабарандагони шабакаҳои иҷтимоӣ аз адабӣ навиштан ва ё дарки забони адабӣ дур мегарданд.

Дар мактабҳо, омӯзишгоҳу донишгоҳҳо ба ҷавонон фаҳмонидан лозим аст, ки ба забони адабии тоҷикӣ ва ё ақалан ба забони тоҷикии ба ҳамаи ҳамзабонон фаҳмо фикрашонро баён карда тавонанд.

Дар Федератсияи Руссия торнигорҳо (веб-блог) хеле вуъят пайдо кардаанд ва забони созандагони торнигорҳо аз забони адабӣ комилан фарқ дорад. Аз сабаби он ки забони торнигорҳо фарсахҳо аз забони адабии русӣ дур гаштааст, дар расонаҳои хабарӣ блогерҳо, барандагони торнигорҳоро баъди ислоҳ гаштани забонашон ба қор қабул мекунанд. Хушбахтона, дар Тоҷикистон ба таҳияи веб-блогҳо зиёён, рӯзноманигорон ва шахсони бомаърифат машғуланду забонашон адабии тоза аст. Аммо дар шароити ҷаҳонишавӣ анъанаи сохтани торнигорҳо дар байни ҷавонони тоҷик ҳам қорӣ мегардад. Дар он вақт масъалаи дурушти забон мушоҳида хоҳад шуд.

Ба андешаи мо, барои таъмини амнияти забони тоҷикӣ ба ғайр аз амалӣ гардонидани сиёсати давлатӣ нисбати забон, қорҳои зерин бояд ба анҷом расонида шаванд:

1. Тартиб додани сомонии махсуси истилоҳҳои нав, ки дар он истилоҳҳои ҳар илм, ки Кумитаи истилоҳот қабул кардааст қорӣ дода шаванд. Дар ин маврид мутахассиси ҳар соҳа метавонад, ки истилоҳи дарқори соҳашро ба тоҷикӣ пайдо карда истифода барад.

2. Нашри бештари луғати истилоҳҳои илмӣ ва саривақт ба мутахассисон дастрас намудани онҳо ва дастгири ҷопи чунин луғатҳо аз ҷониби давлат, паҳн намудани нусхаҳои электронии чунин вожаномаҳо. Барои мисол ҳамон луғати Толиби Розиро мисол овардан қорӣ аст, ки солҳои 90-ум бо теъдоди маҳдуд нашр гашта буд ва ҳуди мутахассисони технологияҳои компютерӣ доир ба он маълумоте ҳам надоранд.

3. Бо истифода аз таҷрибаи кишварҳои дигар дар сохтмони забонӣ метавон мачалла-фаслномаи истилоҳоти нави соҳаҳои гуногунро ташкил ва ҷоп намуда, ба олимону мутахассисони соҳаҳо барои муҳокима, иброи андеша ва истифодаи ин истилоҳҳо фирисод.

4. Ҷоннок намудани таҳқиқот дар соҳаи сотсиоллингвистика ва этнолингвистика. Барои муайян намудани ваъзи забонии сокинони минтақаҳои гуногуни кишвар таҳқиқоти сотсиоллингвистӣ гузаронида нашудааст. Барои муайян кардани ҳолати забонии қишрҳои гуногуни ҷомеа пурсишномаҳои сотсиоллингвистӣ гузаронидан амри зарурӣ аст. Аммо то он ҷое, ки иттилоъ дорем, чунин пурсишнома тартиб дода нашудааст ва пурсиши сотсиоллингвистӣ гузаронида нашудааст. Дар ин самт бо ҷалби равоншиносон, забоншиносон, сотсиологҳо пурсишнома тартиб дода, таҳқиқот гузаронидан ҳатмӣ аст. Танҳо бо гузаронидани чунин пурсишнома ва мушоҳидаҳои лингвистӣ роҳи ҳалли мусбии амнияти забониро ёфтани мумкин аст.

5. Қор бо муҳожирони меҳнатӣ. Маъмулан ҷавонони 17-24 сола ба таъсири забони ғайр зуд гирифта мешаванд. Дар шароити кунунии Тоҷикистон ақсарияти муҳожирон аз Федератсияи Русия бармегарданд ва забонашон маҳлут аст. Ғоҳе қор калимаи истифодакардашон русӣ ва

кадомаш тоҷикӣ буданаширо намедонанд. Бо чунин ҷавонон корбарӣ кардан лозим аст;

6. Расонаҳои ахбори умум ва ба хусус радио ва телевизион бояд забони адабиёро риоя кунанд, аммо имрӯзҳо бо баробари рушди технологияҳо ва обрӯманд шудан байни мардум дар барномаҳои мустаким мардум ва гоҳе худи барандагон ҳам бо лаҳча суҳбат мекунад. Барои ислоҳи чунин раванд бо муҳаррирон, мухбирон ва кормандони васоити ахбори омма олимони забоншинос ва адибон ҳамкорӣ карданашон зарур аст.

7. Кайҳо зарурати ба барномаи мактабӣ ворид кардани меъёри муайяни азёд кардани ашъори шоирони классико муосир ва хондани миқдори муайяни осори мансур эҳсос мешавад. Аттестатсияи хатми мактаби таҳсилоти миёнаи умумӣ, аз синф ба синф гузаронӣ танҳо дар сурати аз худ кардани ин стандарти давлатӣ ба амал бароварда шавад. Танҳо дар ин сурат мо маърифати забондонӣ ва бадеии хонандагонанро баланд ва омода ба интихоби касб дар ҳама соҳаҳо тарбия менамоем ва ақидаи ботилро дар бораи он ки асари бадеӣ ва умуман забондонӣ адабиётфаҳмӣ хос ба филологҳо гӯё буданаширо аз байн мебарем.

8. Тарғиби хондани китобҳои бадеӣ. Маъмулан асарҳои бадеиро шоирон ва нависандагон – устодони забон таълиф мекунанд. Дар байни хонандагони мактабҳо ва донишҷӯён, дар маҳаллаҳо байни соҳибхоназанҳо ва ҷавонписарону духтарони аз таҳсил дурмонад баргузор намудани озмунҳои бехтарин хонандаи асарҳои бадеӣ ба мақсад мувофиқ хоҳад буд. Зеро бо мутолиаи китобҳои бадеӣ сатҳи донишони забони адабӣ ҳам боло меравад.

Адабиёт:

1. *Эмомалӣ Раҳмон. Паёми телевизионӣ ба муносибати Рӯзи забони давлатӣ. 04.10.2017. www.president.tj*
2. *Гриценко Е. С. Язык и безопасность в контексте глобализации. <http://www.russian.kiev.ua/print.php?id=11606643> Санаи боздид: 10.12.17.*
3. *Драгукин А.Н., Котков К.А. Китай: правда и вымыслы. – СПб: Умная планета, 2010. – 432 с.*
4. *Толиби Розӣ. Воҷанонаи компютер. – Душанбе: Пайванд, 1995.*

АСОСҲОИ ПЕДАГОГИЮ ПСИХОЛОГИИ ҲАМКОРИИ МАКТАБ ВА ОИЛА ДАР РОҲИ ПЕШГИРИИ ЧИНОЯТСОДИРКУНИИ ҶАВОНОНУ НАВРАСОН

Проблемаи таълиму тарбияи насли наврас ва ҳаллу фасли он яке аз масъалаҳои доғи рӯз буда, он ҳамкориҳои пайвастаи мактаб, оила ва ҷомеаҳо тақозо менамояд. Бо назардошти он, ки имрӯз дар асосҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷомеа тағйиротҳои сифатӣ ба вуҷуд омадааст, шаклу услуби таълим ва тарбия низ ба нигоҳи нав ниёз дорад.

Бесабаб нест, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҳар як баромаду вохӯриашон бо аҳли зиё, намоёндоғони мақомотҳои давлатию ҷамъиятӣ пайваста ба таълиму тарбияи насли наврас ва ҷавонон таваҷҷӯҳи хоса зоҳир карда, дар ҳалли ин масоил ояндаи дурахшон ва пешрафти Тоҷикистони навинро таъкид менамоянд. «Тарбияи кӯдак-зикр намуданд Пешвои миллат – аз оила оғоз гардида, дар натиҷаи ҳамкориҳои мактаб ва оила густариш меёбад». (4. С 96;)

Имрӯзҳо маҳз ҳамин сегонаи муштарақ, робитаи онҳо дар ташаккули ҷаҳонбинӣ, арзишҳои ахлоқӣ ва олами маънавии насли наврас таъсири ногусастание хоҳад гузошт.

Дар «Тавсиянома дар бораи мақоми омӯзгор дар муассисаҳои таълимии Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки бо қарори мушовири Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28-уми июли соли 2011 тасдиқ гардидааст, омадааст: «Омӯзгор ҳангоми таълиму тарбияи шогирдон ба падару модарон, парасторон ё шахсони онҳоро ивазкунанда ҳамкорӣ мекунад, онҳоро бо раванди тарбияи таълимгирандагон ҷалб менамоянд. Омӯзгор сари вақт падару модарон ва ё парасторони онҳоро аз ҳолати таълиму тарбияи фарзандон огоҳ менамоянд. Омӯзгор ҳақ надорад иттилоотҳоеро, ки таълимгиранда, падару модар ё ҳамкорон ба ӯ бовар карданд, ба истиснои ҳолатҳои пешбинишудаи қонунгузорӣ, ба шахсони дигар ошкор намоянд. Омӯзгор ба падару модарон ва ё парасторони онҳо оид ба мушкилоти фарзандонашон маслиҳатҳо медиҳад, дар бартараф кардани ихтилофоти байни падару модар ва кӯдакони онҳо ёрӣ мерасонад. Муносибатҳои мутақобилаи байни омӯзгор ва падару модар, инчунин парасторони онҳо тибқи принципҳои эҳтирому боварии ҳамдигарӣ, некхоҳӣ, боодобӣ ва бегаразӣ ба роҳ монда мешавад.» (2, 96-97).

Бояд зикр намуд, ки омӯзгор дар таълиму тарбияи насли наврас аз ҳамаи самтҳои консепсияи миллии тарбия самаранок истифода бурда, махсусан ба тарбияи ахлоқӣ, ватандӯстӣ, ҳуқуқӣ, оилавӣ, меҳнатии шогирдонаш диққати махсус диҳад. Қайд кардан зарур аст, ки соҳаи маориф, таълим ва тарбия аз соҳаҳои дигари фаъолият бо он фарқ

мекунад, ки таълим ва тарбия кори якрӯза, моҳона ва ё солона набуда, он амали ҳаррӯзаи устодон, мактаб, оила ва ҷомеааро тақозо мекунад. Як лаҳза дер мондан аз зухуроти нави ҷомеа метавонад ба раванди таълиму тарбия таъсири манфӣ расонида, дар фаҳмиши зухуротҳо, таркиби ҷаҳонбинӣ, афқору ғояҳо мушкilotҳои нав эҷод менамоянд. Аз ин хотир, зарур аст, ки омӯзгор ва тарбиятгар, оила ва мактаб бо бахшҳои мақомотҳои ҳокимияти давлатӣ ҳамкорӣ намуда, дар ниҳоди хонандагон пайваста ғояҳои худшиносӣ, меҳанпарастиро ҷо намоянд. Ин ҳамкорӣ, пеш аз ҳама, дар бобати пешгирии қардани ҷинояткорӣ дар байни наврасону ҷавонон тақвият дода шавад. Ин масъала имрӯзҳо яке аз маъалаҳои ҳалталаби замон гардидааст.

Дар байни наврасон ва ҷавонон торафт роҳ додан ба ҳуқуқвайронкунӣ, даст задан ба ҷиноятҳои вазнин, шомил шудани онҳо ба гурӯҳҳои террористӣ ва экстремистӣ аз он гувоҳӣ медиҳад, ки дар кори таълиму тарбия ба камбудӣ ва нуқсонҳои муайян роҳ дода мешаванд.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ин нуқтаро ҳангоми суҳанронӣ дар маросими ифтитоҳи бинои навбунёди муассисаи таълимоти миёнаи умумии № 59-уми деҳаи Гулбӯтгаи ноҳияи Рӯдакӣ бори дигар мавриди таҳрир қарор дода, зикр намуданд, ки «Тибқи таҳлилҳо ва маълумоти мақомотҳои ҳифзи ҳуқуқ, вазъи риояи қонунҳо дар ноҳияи ташвишвар мебошад ва шумораи ҷинояткорӣ тамоюли зиёдшавӣ дорад. Агар соли 2016 нисбат ба соли 2015 ёздаҳ фоиз (11%) зиёдтар ҷиноят содир шуда бошад, танҳо дар ҳашт моҳи соли 2015 содиршавии ҷиноятҳо қариб ҳадаҳ фоиз (17%) зиёд шудааст» (4, 4). Зимни суҳанронӣ Пешвои миллат иброз доштанд, ки тайи чор соли охир 168 нафар сокинони ноҳия барои ҷалб ва шомилшавӣ ба ҳизбу ҳаракатҳои террористӣ ва ифротгароӣ гунаҳкор доништа шуда, нисбати онҳо парвандаҳои ҷиноятӣ кушода шуда, 36 нафар сокинони ноҳия дар мактабҳои динии давлатҳои хориҷӣ таҳсили ҳудро ғайриқонунӣ идома дода истодаанд. Боиси таассуф аст, ки дар байни онҳо ҷавонон низ ҳастанд. Робита ба ин давлату ҳукумати кишвар дар бобати пешгирии ҷинояткорӣ дар байни аҳоли ва аз он ҷумла, дар байни толибилмони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва донишҷӯёни макотиби олии кишвар ҷораҳои мушаххас андешида, қорҳои фаҳмондадиҳиро дар байни онҳо сол аз сол пурзӯр менамоянд.

Дар ин бобат қабул қарда шудани фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз апрели соли 1997 «Дар бораи тарбияи ҳуқуқӣ ва сиёсати ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва «Консепсияи миллии тарбия» аз моҳи марти соли 2006 аҳамияти қалон дорад. Қабули қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзандон» аз санаи 2-юми августи соли 2011 дар мустаҳкам қардани ҳамкориҳои мактабу оила иқдоми нав гардид.

Бояд зикр намуд, ки ҳаёт, пешрафти ҷомеа тақозо менамояд, ки ҳадафҳои дар ин санадҳо баёнгашта, дар амалияи соҳаи маориф ва ҳаёти ҷомеа инъикоси воқеии худро ёфта, дар пешгирии ҳуқуқвайронкунии наврасону ҷавонон мусоидат мекунад.

Бо татбиқи сиёсати хирадмандонаи Пешвои маҳбуби кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар самти иҷтимоӣ дар 25 соли охир сатҳи камбизоатӣ аз 81 % соли 1999, соли 2016 то ба 30% коҳиш ёфта, дар бобати аз ҷавобгарии ҷиноатӣ озод кардани наврасону ҷавонон барои содир намудани ҷиноятҳои характери иҷтимоӣ дошта ҷораҳои мушаххас андешида шуда, нисбати онҳо ҷораҳои характери тарбиявӣ дошта татбиқ карда шуданд. Ин асос барои пешгирӣ кардани ҷиноятҳо дар байни наврасону ҷавонон аҳамияти хоса пайдо намуда, он ба пешгирӣ намудани як қатор ҷиноятҳои потенциалӣ мусоидат намуд.

Дар айни замон, проблемаи ба созмону ташкилотҳои террористӣ пайвастании ҷавонон яке аз проблемаҳои ташвишовари рӯз гардида, аз ҷаҳонбинии танги як идда ҷавонон, аз набудани ҳисси худогоҳии миллии онҳо, марказҳои террористии ҷаҳонӣ онҳоро ба мадори нангини амалиётҳои зиддиинсонии худ ҷалб кардан меҳоянд.

Чи тавре ки медонем, моҳи март соли 2006 бо қарори суди Олии Тоҷикистон як қатор ташкилоту созмонҳои милли ва байналмиллалӣ ба монанди «Ал-қоида», «Ҳизби таҳрир», «Таблиғ», «Ҳаракати исломии Ўзбекистон», «Ҳаракати исломии Туркистони Шарқӣ», «Ҳаракати толибон», «Салафия», «Лашкари Тайба», «Тоҷикистони озод» ва ғайраҳо ташкилотҳои террористӣ эълон шуда, фаъолияти онҳо дар қаламрави кишварамон манъ карда шуданд.

28-уми сентябри соли 2015 барои содир намудани ҷиноятҳои вазнин ба қатори ин ташкилотҳо Ҳизби Назҳати Исломии Тоҷикистон низ дохил карда шуд. Роҳбарони зарҳариди ин ташкилотҳо дар тамоми ғӯшаҳои ҷаҳон тухми адовату кинаи зиддиинсонӣ кошта, махсусан ба ояндаи инсоният – наврасону кӯдакон омилҳои қатлу кушторро амалӣ намуда, ба тафаккур, ҷаҳонбинии онҳо таъсири манфии воқеъбинона расонидани мешаванд. «Бадбахтӣ он аст – менависад олими сиёсатшинос С. Ятимов, ки - дар ин масир, ҳадамоти махсуси кишварҳои мавриди назар аз имконоти худ мусулмонон истифода мекунанд. Аз ҳамин лиҳоз, гоҳо бояд ба инобат гирифт, ки рафтори ғулом на ҳама вақт рафтори худӣ ғулом аст» (Г.Лихтенберг).

Маҷаллаи «Шнигели»-и Олмон дар як таҳлили воқеъбинона вобаста ба ҷавонони мусулмон менависад: «Аҷаб қавманд монанд ба соат. Онҳоро пур мекунанд. Рафтан мегиранд ва намедонанд: барои чӣ? (3, 7). Аз ин хотир, моро зарур аст, ки насли наврасро дар руҳияи ҳештаншиносӣ, садоқат ба падару модар, ба фарзандон, ба оила, ба марзу бум ва Ватани азизамон ҳидоят намоем, нагузорем ки насли имрӯза фирефтаи ғояҳои бегона гардида, ба аҳли хонавода ва Ватани аҷдодии худ хиёнат ва разолатро раво бинанд.

Дар шароити кунунӣ бо назардошти ба ҳисоб гирифтани манфиатҳои миллӣ, ҳимояи арзишҳои миллӣ аз ҳама гуна идеологияи бегона, бояд тамоми чораҳои зарурӣ андешида шавад, зеро ашхоси аз решаи насаби хеш кандашуда, одатан, аз хотираи таърихи гузаштаи пурифтихор ва мероси фарҳанги худ бенасіб монда, чун махлуқи худпараст ба камол мерасад ва гирифтори тафаккури гуломона мегардад.

Барои пешгирӣ кардани ҷиноятсодиркунии наврасону ҷавонон, аз роҳи хато баргардонидани онҳо, бояд меҳвари ягонаи тарбия бо иштироки тамоми қисми ҷомеа, мактаб ва оила ба вучуд оварда шавад, ки он бояд ба тарбияи ҳамаҷаҳона мусоидат намояд.

Бояд гуфт, ки ин қувваи бузурги таъсиррасон ба ташаккули ҷаҳонбинии насли наврас ҳар яке дорои хусусиятҳои ба худ хос буда, дар ҳамбастагӣ меваҳои пурбор хоҳад овард.

Оила маконест, ки дар он ҷо кӯдак ба дунё омада, лафзи модарӣ, меҳри падарӣ ва кӯмаки якдигарро ҳис ва эҳсос мекунад. Ӯ сарчашмаи алифбои тарбияро маҳз аз оила мегирад.

Чӣ тавре, ки педагогҳои барҷастаи замони мундир А. П. Макаренко, В.А Сухомлинский ва дигарон зикр намуда буданд, маҳз дар оила инкишофи равонӣ, ҷисмонӣ ва маънавии кӯдакони шакл гирифта, ҳиштии нахустини бинои меҳру муҳаббат, ҳамдилӣ, ташаккули ҷаҳонбинии кӯдакони гузашта мешавад.

Мактаб маконест, ки кӯдакони маҳз дар он ҷо бо ҳамаҷониби гуногун мутақобила рӯ ба рӯ гашта, нахустин пешрафту камбудихоро ҳис намуда, «ман»-и худро дар шароити ҳаёти коллективии худро амалӣ намуда, бо унсурҳои гуногунҷабҳаи тарбия аз наздик ошно мегардад. Ҷомеа маконест, ки кӯдакони маънавий, ахлоқӣ ва равонии калонсолон ошно гардида, бо тазоди номаълуми муносибатҳои байниҳамдигарии одамон аз наздик ошно гашта, дар ниҳоди ӯ ҷиҳатҳои ҳуҷумбарорӣ, муқоисакунии зуҳуротҳо ташаккул меёбад.

Робитаи самараноки ин се ниҳоди муштарақ ба ташаккули ҷаҳонбинӣ, ҳисси манфиатҳо ва масъулиятшиносии кӯдакони таъсири ҳаётан муҳим мерасонад.

Пайвасти ин ниҳодҳо ба ҷаҳони равонӣ ва маънавии кӯдакони таъсири ногусастаниро расонида, тасаввуроти ӯ дар бораи некиву бадӣ, адолату беадолатӣ, меҳру кина, масъулият ва фориғболӣ, садоқат, хиёнат ва ғайра сифатҳои инсонӣ шакл мегирад. Нодида гирифтани ин сифатҳо ба қисми тарбияи зуҳуроти ҳалаловарро ворид мекунад, ки ба он тамоман роҳ додан мумкин нест. Пайвасти ин ниҳодҳо ва натиҷагирӣ аз онҳо ҳамон вақт мусбӣ ба анҷом мерасад, ки агар ҳар сеи ин ниҳодҳо вазифаи худро ба пуррагӣ анҷом диҳанд.

Дар оила маҳаки асосии тарбия дар ибрати шахсии волидон, дар ягонагии қавлу амали онҳо бошад, дар ҷомеа қувваи таъсиррасон доштани талаботҳо ҷои намоёнро ишғол мекунад.

Дар сурати сари вақт ошкор, муҳокима кардани зуҳуротҳои номатлуб дар байни аҳоли, ҷавонону наврасон аз тарафи мақомоти

дахлдори давлатӣ ва ба он ҷалб кардани ҷамоатчигӣ метавонад ба кори тарбия таъсири мусбӣ расонад.

Вобаста ба ин масъала, мехоҳем, якчанд таклифу дархостҳо ва хулосаи худро ибраз намоям:

Кори тарбия ҷабҳаи фаъолияти доманадор буда, он характери доима ва бефосила дорад.

Аз мақомотҳои дахлдори давлатӣ пурсида мешавад, ки дар самти ташкили ҳамкории мактаб, оила ва ҷомеа қувваи роҳбарикунандаи ҳамоҳангсозӣ дар пешгирии ҷиноятсодиркунии наврасон ва ҷавонон гардида, дар амалӣ сохтани барномаҳо, қонунҳои марбути оид ба таълим ва тарбия, қоидаҳои дохилимуассисавӣ ва алаҳхусус, санадҳои зерқонунии соҳаи маориф ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» мусоидат намоянд.

Аз равшаносон ва роҳбарони синфҳо пурсида шавад, ки қорҳои фаҳмондадихиро дар бораи ҳолати равонии хонандагон, ба ҳисоб гирифтани хонандагони душвортарбия, мустаҳкам кардани алоқаи мактаб ва оиларо дар асоси талаботи мавҷуда ба роҳ монанд.

Аз маъмурияти муассисаҳои таълимӣ пурсида мешавад, ки фаъолияти университетҳои падару модаронро самаранок намуда, ба машғулиятҳо қормандони ҳифзи ҳуқуқ ва намояндагони оилаҳои намунавиро ҷалб намоянд.

Ба тарбияи ҳуқуқию сиёсии хонандагон диққати махсус дода, дар байни ҷавонон қорҳои фаҳмондадихӣ дар бораи моҳият ва мазмуни фаъолияти ҳаракату созмонҳои динию экстремистӣ бо ҷалби мутахассисони соҳа роҳандозӣ қарда шавад.

Дар ҷамъомадҳо вобаста ба баромадҳои телевизионӣ оид ба масъалаҳои марбут ба пешгирӣ қардани ҷиноятҳо дар байни наврасону ҷавонон баҳсу музоқираҳо таҳия қарда шуда, дар муассисаҳои таълимӣ як рӯзи ҳафта ба рӯзи донишҳои ҳуқуқӣ ва таърихӣ бахшида шавад.

Бо хонандагони душвортарбия ва сарварони оилаҳои носолим қорҳои иловагии қардӣ гузаронида шуда, натиҷаҳои он бо мақомотҳои дахлдори давлатӣ мавриди таҳлил қарор дода шавад.

Ба комиссияҳои қор бо ноқолиғони шубҳаи қорҳои дохилӣ ва маҳалли зист пайваста қор бурда, вазъи оилаҳои носолим ва фарзандҳои душвортабияи онҳо мавриди таҳлил ва хулосабарорӣ қарор дода шуда, нисбати онҳо қорҳои зарурӣ андешида шаванд.

Дар ҷамъомад ва маҷлисҳои падару модарон, падару модароне, ки дар қори тарбия ба саҳлангорӣ роҳ додаанд, муҳокима ва оид ба онҳо қорҳои зарурӣ андешида шаванд.

Таҷрибаи гумшударафта – гӯшаи «Падару модарони намунавӣ» бо акси ин ашҳос тарғиб ва ташвиқ қарда шуда, бо тавассути воситаҳои ахбори омма таҷрибаи онҳо дар байни мардум паҳн қарда шавад.

Хулоса, ҳамкории бевоситаи мактаб, муассисаи таълимӣ, оила ва аҳли ҷамоатчигӣ дар амалӣ гаштани ҳадафҳои Концепсияи миллии

тарбия ва самтҳои мухталифи он мусоидат намуда, дар ташаккули ҷаҳонбинӣ, шуур ва маданияти ҳуқуқи насли наврас, пешгирӣ кардани ҷинойткорӣ дар байни ноболиғон нақши муҳимро касб менамояд. Мақсад ва мароми ҳар як ҷорабинӣ оид ба пешгирии ҷинойт дар байни наврасону ҷавонон ҳадафнок мебошад ва ҳангоми амалӣ намудани он хусусиятҳои синнусолӣ, равонӣ ва сатҳи иҷтимоии онҳо ба инобат гирифта мешавад. Дар сурати иҷрои чунин талаботҳо, тарбия метавонад натиҷаҳои дилхоҳ дода, барои ба камол расидани шахсони масъулиятшинос, дардошно ва пешқадами ҷомеа мусоидат намояд.

Адабиёт:

1. *Концепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе 2006.*
2. *Паёми Пешвои миллат мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ ва дигар вохӯриҳо.*
3. *«Садои мардум». 5.10. 2017, № 118 (3755).*
4. *Ҳамкориҳои мактабу оила-омили муассири пеширафти таълиму тарбия // Масъалаҳои маориф, 2014, №4, - с. 96.*
5. *Ҳамкориҳои мактабу оила-омили муассири пеширафти таълиму тарбия // Масъалаҳои маориф, 2014, №4, - с. 97-98.*
6. *Ятимов С. Илм ва амният. // «Ҷумҳурият». 30.05.2017, № 107 (23188).*

ДАДОБОВА Н., ДАДОБОВ Н.
(Хучанд)

БЕҲАТАРИИ ЭКОЛОГӢ - ОМИЛИ МУҲИМ ДАР РУШДИ БОСУБОТИ ҶОМЕА

“Таъмин намудани шароит барои зиндагии арзандаи сокинони кишвар ҳадафи олии давлат ва Ҳукумати мамлакат мебошад ва мо тамоми захираву имкониятҳоямонро барои расидан ба ин ҳадаф сафарбар сохтаем”.

Эмомалӣ Раҳмон

Дар Барномаи давлатии экологии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2009-2019 самтҳои асосии рушди устувори ҷомеа, мувозинати захираҳои табиӣ ва истифодабарандагони он, ташкил ва ҳамроҳангсозии муносибати истифодабарандагони захираҳои табиӣ ва ҳуди табиат, рушди солими ҷомеа, истифодаи оқилонаи захираҳои табиӣ, инчунин роҳҳои барқароркунии фазои экологии вайроншуда муайян шудаанд. Иҷрои тадбирҳои пешбинигардидаи Барнома имконият медиҳанд, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба истифодаи самараноки сарватҳои табиӣ ва беҳтар намудани муҳити зист қорҳои муайян ба сомон расонида шаванд, зеро дар ҷомеа ханӯз проблемаҳои экологӣ, ки ба саломатии аҳоли

бетаъсир нестанд, боқӣ мондаанд. Аз қадимулайём одамон бо мафҳуми саломатӣ беҳбудии худро алоқаманд мекарданд ва имрӯз ҳам вобаста месозанд ва хушбахтиро дар имконияти зиндагию кори шоиста доштан, ба воя расонидани фарзандони солим мебинанд. Таҳлилҳои гуногун шаҳодат бар онанд, ки саломатӣ ин ҳолати табиӣи организм буда, ба инсон имконият медиҳад, ки қобилиятҳои худро бемахдуд ба амал барорад, фаъолияти меҳнатӣ барад ва давомнокии ҳаёти фаъоли худро таъмин намояд. Инсон солим инкишофи ҷисмонӣ ва ақлии хуб дошта, тез ба муҳити тағйирёбандаи табиӣ ва иҷтимоӣ мутобиқ мегардад, дар вучудаш нишонаҳои маризӣ дида намешавад ва қобилияти кори баланд дорад. Аз нигоҳи субъективӣ саломатӣ беҳдошти умум, хурсандии ҳаёт аст. Ҳамин гуна шарҳро бобати саломатӣ коршиносони ташкилоти ҷаҳонии тандурустӣ муайян кардаанд, ки саломатӣ ин вазъи хуби ҷисмонӣ, руҳӣ ва иҷтимоӣ мебошад.

Табиат бошад, бо мафҳуми том ин дунёи моддӣ, энергетикӣ ва ахборотӣ мебошад. Табиат – маҷмӯи шароитҳои табиӣи ҷамъияти инсонист, ки он бевосита ва ё бавосита ба инсоният таъсир мерасонад ва бо фаъолияти хоҷагидорӣ ӯ алоқаманд аст. Таъсири инсон ба табиат - муаммои абадӣ аст, зеро одамони замони муосир аз нигоҳи пайдоиш, ҳастии худ дирӯз, имрӯз ва дар оянда бо муҳити ихотақунанда алоқаманд мебошанд. Инсон ҳамчун як воҳиди табиӣи ҷузъи системаи мураккаби «табиат - ҷамъият» мебошад. Талаботҳои зиёди худро инсон маҳз аз ҳисоби табиат қонеъ мегардонад. Ҳамаи ҷузъҳои табиат муҳити атрофро ташкил медиҳанд. Ба мафҳуми «муҳити атроф» иншоотҳои инсон бунёдкарда ба монанди бино, нақлиёт ва монанди инҳо дохил намешаванд, зеро онҳо инсонҳои алоҳидаро ихота кардаанд, на ҷамъиятро. Лекин қисми табиат, ки бо фаъолияти инсон тағйир дода шудааст (шаҳрҳо, майдонҳои кишт, обанбор, ҷангалзор) ба муҳити атроф дохил шуда, муҳити ҷамъиятиро ташкил менамоянд. Саломатии инсонро пайваستا дар маҷмӯъ, ҳамчун саломатии организми том арзёбӣ намудан лозим аст, ки он аз саломатии узвҳо вобаста аст. Барои ҳаёти дурударози солиро аз сар гузаронидан, пеш аз ҳама, бояд аз падару модари солим ба дунё омад. Дар генофонди худ аз волидайн иммунитетӣ устуворро нисбат ба омилҳои манфӣ соҳиб шудан зарур аст. Сифатҳои биологӣи ирсии организм яке аз нишонаҳои муҳим ва муайянқунандаи саломатии инсон аст. Инсон мавҷудияти иҷтимоӣ аст, вай дар дохили қонуни қоидаҳои мураккаб, қоидаҳои рафтор, маҳдудиятҳо ва вобастагӣҳои гуногун зиндагӣ мекунад. Сохтори иҷтимоӣ сол аз сол мураккаб мегардад ва вазни омилҳои иҷтимоӣ дар арзёбии саломатии инсонӣ муосир меафзояд. Барои истифодаи беҳбудӣҳои тамаддуни инсонӣ одамон дар вобастагӣи қатъӣ аз тарзи ҳаёти дар ҷамъият қабулшуда зиндагӣ намуда, маҷбур мегардад, ки дар баъзе мавридҳо озодӣҳои худро маҳдуд намояд. Баробари он, одами озодияш маҳдуд, вобаста аз касе ё чизе, бапурагӣ тансиҳат ва хушбахт буда ҳам наметавонад. Қисми озодии шахсият, ки ба ҷамъият равона карда мешавад, доимо инсонро

дар ҳолати асабӣ – равонӣ нигоҳ медорад. Дар баъзе ҳолатҳои номусоид, чунин ҳолатҳои манфии равонӣ, ки зери таъсири омилҳои иҷтимоӣ ба амал меоянд, ба ҳолати ҷиддии маризӣ оварда мерасонад. Ва билохир, ҳангоми муҳити мусоиди иҷтимоӣ ва хусусиятҳои бойи биологӣ доштан ба саломатии инсон боз як омил – шароити табиӣ, муҳити зист таъсир мерасонад. Агар ба минтақае, ки инсон солим зиндагӣ мекунад, хатари экологӣ таҳдид намояд, он боиси паст гардидани беҳбудии ҷисмонӣ, равонӣ ва иҷтимоии ӯ мешавад. Аз ҳама хатари ҷиддии ифлосшавии биосфера ин оқибатҳои генетикӣ ба ҳисоб меравад, зеро биосфера, на танҳо ҷузъи муҳими табиат, балки бонки захираҳои генетикӣ маҳсуб меёбад.

Дар назари аввал, чунин менамояд, ки саҳму масъулияти соҳаи тандурустӣ (ҳамагӣ 10-15%) дар таъмини тансиҳатии мардум ночиз аст. Вале, аҳоли ба соҳаи тандурустӣ эътимоди комил доранд ва бо боварии том саломативу тақдири худро ба дасти онҳо месупоранд. Сабаби чунин муносибат дар он аст, ки дар бештари маврид одам баъди бемор шудан ба духтур муроҷиат мекунад. Сихҳатшавии худро низ бо духтурон вобаста мекунад. Лекин инсон фикр намекунад, ки духтур саломатии ӯро ҳифз намекунад, балки беморию табобат менамояд.

Зимни муолиҷа муносибати духтурон нисбати беморон стратегӣ – муваффақ шудан ба саломатӣ набуда, балки тактикӣ аст, яъне шиддати беморию паст намудан аст. Духтур шароити беморро беҳтару беҳатар, омилҳои гирифтورشавӣ ба ин беморию маҳдуд карда наметавонад. Ба беҳтарии муваққатӣ муваффақ шуда, духтур наметавонад сабаби ба ин беморӣ гирифтור шуданро маҳв намояд. Ин ҳолат рафта – рафта кӯҳна шуда, ҳамчун шакли одатӣ шуда мемонад. Роҳи асосии муолиҷа дар тибби анъанавӣ ба воситаи доруворӣ, бистарӣ ва ҷарроҳӣ қабул шудааст. Мутаассифона, доруворию дурудароз низ истифода бурда намешавад, чунки захираҳои вазифавии организмро паҳш мекунад ва организмро захролуд карда, ба аллергия оварда мерасонад. Сабаби асосии он дар таркиби аксарияти доруҳо зиёд будани моддаҳои химиявии сунъӣ мебошад. Моддаҳои сунъӣ барои организми инсон бегонаанд, зеро тӯли таҳаввулоти табиӣ бо ҳам вонаҳӯрданд. Моддаҳои табиӣ бошанд, барои организми инсон бегона нестанд ва пурра ба механизми ҳаёти инсон мувофиқ аст. Аз дорувории зиёди таркибаш сунъӣ узвҳои дохилии инсон, баҳусус чигар, узвҳои нафаскашӣ, меъдаю рӯда, гадудҳои дохилӣ ва билохир мубодилаи моддаҳо вайрон мегарданд.

Саломатии одам ҳамчун намуди биоиҷтимоӣ, на танҳо категорияи биологӣ, балки нишондиҳандаи асосии инкишофи ҷамъият дониста мешавад. Ногуфта намонад, ки таъмини зиндагии шоистаи шаҳрвандон дар меҳвари сиёсати Пешвои миллат, Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон қарор дошта, аз ҷумла ба соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи саломатии аҳоли таваҷҷӯҳи аввалиндарача зоҳир карда мешавад. Вобаста ба иҷрои нуктаҳои Паёми Сарвари давлат ва татбиқи нишондодҳои Стратегияи миллии солимгардонии аҳоли «Барномаи миллии ташаккули тарзи ҳаёти

солим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи солҳои 2011-2020» аз 30-юми октябри соли 2010 таҳти №560, «Дар бораи дурнамои пешгирӣ ва назорати бемориҳои ғайрисироятӣ ва шикастабандӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013 - 2023» аз 3 - юми декабри соли 2012 таҳти №676 қабул гардидаанд, ки ҳадафи асосӣ беҳтар намудани шароити хизматрасонии тиббӣ ба мардум ва ниғахдошти солимии ҷомеа мебошад.

Бинобар ин, саломатиро ҳамчун боигарии ҷамъият на танҳо мафҳуми иҷтимоӣ, балки экологӣ низ меомӯзанд. Мувофиқи маълумоти ташкилоти умумиҷаҳонии тандурустӣ саломатӣ ин беҳбудии вазъи пурраи ҷисмонӣ руҳӣ ва иҷтимоӣ одам доништа мешавад. Аз нуқтаи назари иҷтимоӣ иқтисодӣ саломатӣ ин меъёри маҷмӯи шароитҳо ва воситаҳои ҷисмонӣ маънавии ҷамъият барои барпокунии арзиши руҳӣ ва моддӣ тавсиф карда мешавад. Аммо илмҳои дигар саломатиро ҳамчун қобилияти кории одам, дараҷаи ҷисмонӣ ва фикрӣ маънидод мекунад. Дар тадқиқотҳои тиббӣ биологӣ саломатӣ на танҳо аз рӯи нишондиҳандаи инкишофи ҷисмонӣ, вазифаи организм, қобилияти корӣ ва фикрӣ, балки аз рӯи манбаи захиравии мутобикшавии организмҳои зинда аз нишондиҳандаи биокимиёвӣ ва хусусияти иммуногенетикии одам баҳо дода мешавад.

Чунончи агар ибтидои асри XX сабаби асосии фавти одамон касалиҳои сирояткунанда бошанд, ин проблема вобаста ба муваффақиятҳои фанҳои табиӣ дар миёнаҳои асри гузашта халли худро ёфт. Маълумотҳои мавҷуда гувоҳи онанд, ки дар асри XX фавти одамон аз касалиҳои сироятӣ 10-15 маротиба кам шуд, аммо ҷои онро касалиҳои дилу рағҳои хунгард, ВМНО ва бемориҳои саратон ишғол кардааст.

Саломатии одамро ба андозаи муайян сифати ҳаёт муайян мекунад. Аммо то имрӯз меъёри муайяни аз тарафи умум қабулшудаи таърифи сифати ҳаёт мавҷуд нест. Аввалин маротиба тавсифи умумии ин мафҳумро олимони шведӣ П.Леви ва П.Андерсон дар конференсияи умумиҷаҳонӣ соли 1974 дар бораи ҷойгиршавии нуфузи аҳоли пешниҳод кардаанд. Мафҳуми сифати ҳаёт ин маҷмӯи шароитҳои ҷисмонӣ, фикрӣ ва иҷтимоӣ дар фарди алоҳида ва гуруҳҳои иҷтимоӣ доништа мешавад. Ба ин хушбахтӣ, таъмин намудани талабот ва хушнудиро ҳам илова кардан мумкин аст. Баъзе ихтисосмандон ба зами ҳамаи ин, ҷузъҳои алоҳидаро ба монанди қаноатбахш гардонидани талаботи ҳаёт, вазъи саломатӣ, шароити оилавӣ, маишӣ, имконияти гирифтани маълумот, истиқомат кардан дар табиати муҳиташ тоза ва имконияти саёҳат карданро илова мекунад. Дигар ҷабҳаи проблемаи оқибати бӯҳрони экологӣ ба монанди вайроншавии муҳити зист, ифлосшавии об, ҳаво, хок ва маҳсулоти ҳӯроквории пастсифат мебошад, ки барои саломатии одам хатарнок аст.

Аз нуқтаи назари тиб ифлосшавии муҳити зист омилҳои асосии вайроншавии хусусиятҳои ирсии организм гардида метавонад. Ғайр аз ин, тамокукашӣ, истифодаи нӯшоқиҳои спиртӣ, ҳӯроқи пастсифат, норасоии инкишофи ҷисмонӣ метавонанд боиси пайдошавии касалиҳо

гарданд. Умуман, аз омили муҳити атрофи беруна муҳити дохили организм вобаста аст. Омиле, ки ба эҳтимолияти гирифтори касалӣ мусоидат мекунад ва оқибати номусоид ба вучуд меорад, омили хатар ном дорад. Омилҳои хатари касалиҳои сироятӣ ва ғайрисироятиро ба 5 гурӯҳ ҷудо кардан мумкин аст.

Носолимии тарзи ҳаёт (хӯроки камғизо аз он ҷумла норасогии истеъмоли сафедаҳо, витаминҳо, рағвани растанӣ, мевачот ва сабзавот, фаъолияти сусти ҷисмонӣ, нашъамандӣ ва ғайраҳо).

Вайроншавии хусусиятҳои исрию генетикии организми одам.

Омилҳои номусоиди экологӣ (ифлосшавии ҳаво, зиёдшавии канцентратсияи моддаҳои кимиёвӣ дар обҳои нӯшиданӣ ва маҳсулотҳои физогӣ).

Шароити номусоиди санитарӣ - гигиенӣ дар ҷои кори кормандони корхонаҳои саноатӣ.

Ҳолатҳои ошuftагии психологию иҷтимоӣ, ки дар давраи муосир ба вазъияти иқтисодию иҷтимоӣ вобаста аст.

Адабиёт:

1. Эмомалӣ Раҳмон. Танзими оила – кафолати руҳиди устувори ҷомеа // Садои мардум. № 16, 2002. - С. 2-3.
2. Абдураҳимов С. Я. Антропогенные изменения основных экологических компонентов в Таджикистане. -Худжанд, 1999. – 176 с.
3. Абдураҳимов С. Я. Экологическая основа устойчивого развития Таджикистана //Аграрная наука. - М., 2003. С. 57-72.
4. Барномаи давлатии экологии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2009 - 2019. - Душанбе, 2009. – 24 с.
5. Дадобоева Н.Н., Ҳайдарова М. Совершенствование содержания экологических понятий и их толкования в произведениях великих мыслителей таджикского народа//Вестник ХГУ,№1, Худжанд, 2017.
6. Калинин В. Б. Формула экологическая образования. -Санкт – Петербург, 1996.- 125 с.
7. Экхольм Э. Окружающая среда и здоровье человека. -М.: Прог., 1980.

ДИЛДОРОВ Г.
(Хоруғ)

ҶАНГҲОИ ДАВЛАТИ ИСЛОМИИ ИРОҚ ВА (ШОМ) ЛЕВАНТА ВА ТАЪСИРИ ОН БА ДАВЛАТҲОИ ОСИЁИ МАРКАЗӢ

Дар воқеъ вазъияти ниҳоят мураккаби байналмилал гоҳо дар заминаи сӯистифода аз воли дини мубин ислом, кӯшишҳои бисёрҷонибаи қудратҳои манфиатдор доир ба роҳандозии низоъҳои динию мазҳабӣ ва миллию наҷодӣ дар Ховари Миёна ва Африқои Шимолӣ шиддати бесобиқаи касбӣ мекунанд. Ҷунин хатару таҳдидҳо моро водор менамоянд, ки зиракӣ ва хушёрӣ сиёсиро аз даст навода,

бар зидди чанбаҳои идеологӣ – тарғиботи созмонҳои ифротӣ ва ошкор намудани роҳи усулҳои нави таъсиррасонӣ ба онҳо, муборизаи беамонро пурзӯр намоем (3).

Яке аз чунбишҳои ифродгарои ҷохилтарини ДИИШ (Давлати Исломии Ироқу Шом (Сурия) мебошад.

Дар ташаккули ин давлати гуруҳи «Ал-Қоида» таҳти роҳбарии Абу Мусоба аз - Зарқавӣ дар аввал «Шӯрои муҷоҳидон» (соли 2006) ташкил шуда, баъдтар ба он гуруҳҳои «Ҷайш ат-Тайфа ал-Мансур», (Артиши ҷамоаи ғолиб), «Ҷайш аҳлу-с-Сунна ва-л-Ҷамоа» (Армияи аҳли суннат ва ҷамоат), «Ҷайш ал-Фотехин» (Артиши ғолибон) ва «Ҷунд ас-Саҳоба» (артиши саҳобагон) ва дар маҷӯъ 11 гуруҳҳои радикалии исломӣ ворид шуда, 15-уми октябри соли 2006 онҳо «Давлати исломии Ироқ» (ДИИ)-ро таъсис доданд.

Баъдтар ба ин ташкилот гуруҳҳои хурди исломӣ чун «Ансор-ат-Тавҳид», «Ал-Ғураба», «Ҷиходи Исломи», «Ҷамоа ал-Мураббитин», «Ансор-ат-Тавҳид ва- с-Сунна», «Фурсон ат-Тавҳид», «Ҷунди миллати Иброҳим» низ дохил шуда буданд. Аввалин лидери сиёсии давлати Исломии Ироқ Абу Умар-ал-Бағдодӣ гардид.

9-уми апрели соли 2013 ин давлат ба худ номи нав ба забони арабӣ «Давлату-л Ироқийати ва Шомия» (Давлати Исломии Ироқ ва Шом Леванта) гирифт. Ин давлат ба ҷанги шаҳравандии Сурия чун қувваи мустақил ворид шуд. Дар соли 2013 ҷангиёни Давлати Исломии Ироқ ва Шом бар зидди режими Башор Асад аз ҷониби қуваҳои зиддиҳукумати ворид шуда, дар рафти ҷанг онҳо ҳудро яке аз бераҳмтарин қувваҳо нишон дода буданд.

Ин амали онҳо боиси афзоиши норозигӣ байни роҳбарияти гуруҳи «Ал-Қоида» ва «Давлати Исломии Ироқу Шом» гардид. Сарвари гуруҳи «Ал Қоида» Завоҳирӣ аз роҳбарони ДИИШ талаб намуд, то онҳо Сурияро тарк карда, феврал бо отрядҳои ҷангии худ ба Ироқ баргарданд. Аммо ҷангиёни ДИИШ ба ин амри Завоҳирӣ итоат накарда, фаъолияти худро мустақилона дар Сурия давом доданд. Дар натиҷа «Намояндаи қонунии» гуруҳи Ал-Қоида «Фронти ан-Нусра» эълон гардид.

Моҳи феввали соли 2014 роҳбарияти гуруҳи «Ал-Қоида» эълон намуд, ки онҳо минбаъд «Давлати Исломии Ироқ ва Шом»-ро дастгирӣ намекунанд. «Мо аз ин рӯз бо онҳо дигар ягон алоқа надорем ва ДИИШ ягон шӯъбаи мо набуда ва мо ҷавобгари фаъолияти минбаъдаи онҳо нестем»- гуфта шуда буд дар изҳороти сарфармондеҳи гуруҳи «Ал-Қоида».

Баъди ин ҳодиса барои доираи нуфуз ҷангҳои шадид байни «ДИИШ» ва «Фронти ан-Нусра»-и гуруҳи Ал-Қоида дар Сурия сар шуда, танҳо дар соли 2014 бар асари он ҷангҳо ҷони 1800 нафар ҷангиёни ҳар ду тарафро рабуда буд (1).

Бадбахти баъзе аз кишварҳои абарқудрат барои амалӣ намудани манфиатҳои ғаразнокашон бо ном «ҷорӣ намудани демократия», «таъмини ҳуқуқи озодии шаҳрвандон» дар ҳудуди мамлакатҳое, ки дорои захираҳои бойи табианд аз ин гурӯҳ ва созмонҳои ифротгарҳо истифода ва дастгирӣ низ мекунанд.

Натиҷаи бо номи «демократия» - и ғарбро имрӯз дар мисои нооромии Сурия, Ироқ, Тунис, Миср Афғонистон, Либия кишварҳои Африқо эҳсос менамоем (1).

Мувофиқи маълумоти хадамоти махсуси ИМА ҳар моҳ ба сафи ҷангиён то 1000 худихтиёриён тавассути мобилизатсия аз байни шаҳрвандони Сурия ва Ироқ ворид мешаванд. Микдори ихтиёриёни хориҷӣ то 16 ҳ. нафар мебошад. Ба сафҳои ҷангиён ихтиёриён аз 80 кишвари олам аз ҷумла Франция, Канада, Марокаш, Германия, Федератсияи Россия ва кишварҳои дигар шомил мебошанд.

Вақтҳои охир ҷалбкунӣ ба сафҳои ДИИШ аз кишварҳои Осиёи Миёна ва Қазоқистон низ ба мушоҳида мерасад. Ҷунонҷӣ, гурӯҳи радикалии ДИИШ видео сюжетеро аз 20 ноябри соли 2014 ба сети ҷамъиятӣ партофт, ки қаҳрамонҳои он бо забони қазоқӣ сӯҳбат намуда, ба омӯзиши Куръон машғул ҳастанд. Дар қисмати дигари ин видео тайёрии ҳарбии кӯдакон нишон дода мешавад. Кӯдакон тарзи муошират бо автомати Калашниковро нишон дода, яке аз онҳо худро бо номи Абдулло муарифӣ карда мегӯяд: «Мо дар ин урудгоҳи Сурия тарзҳои мухталифи қатли «кофирон» - ро меомӯзем». Тибқи маълумот 300 кӯдаки қазоқ дар ин урудгоҳ аз тайёри мегузаранд. Тибқи маълумоти нашрияти The Foreign Policy он кӯдаконро дар ин лагерҳои махсус гузошта, онҳоро дар қатлҳои расмӣ он шахсоне ҳозир мекунанд, ки фаъолияти давлати Исломиро маҳкум мекунанд (2).

17-уми апрели соли 2013 дар маҷлиси парламенти Қирғизистон аз фраксияи «Ота-Журт» Дастанбек Ҷумъабеков изҳор дошт ки «вай дар даст маълумот дорад, ки аз байни сокинони райони Аравон кӯдакон тавассути Истамбул ба Сурия аз ҷониби гуруҳҳои динии дар ҷануби Ҷумҳури Вучуд дошта фиристонида мешаванд. Аллакай 20-нафари онҳо бурда шудаанд. Падару модарон дар ин ҳусус шикоят доранд. Зарур аст то маълумот санҷида, дар сурати тасдиқ шудани ҳодисаҳо чора бояд андешида шавад».

Фавран баъди ин гузориш бо ёрии КБД ва ВҚД канали махсусе ошкор карда шуд, ки тавассути он шаҳрвандони ҷавони Боткент ва Ош барои иштирок дар ҷангҳои Сурия аз Қирғизистон фиристонида мешаванд.

Эмиссарҳои ташкилотҳои террористии байналхалқӣ бо баҳонаи таҳсил дар донишгоҳҳои динии хориҷи кишвар ва фаъолияти корӣ мехоҳанд шаҳрвандони моро фирефта бо худ бибаранд. Ва баъди тайёрии пурраи идеологӣ он ҷавонхоро дар ҷанҷолҳои Сурия истифода

кунанд. Бо воситаи шабакаҳои интернет ба кишварҳои мусулмон табиғоти бурда ҷавонони мусулмонро ба худ ҷалб мекунанд.

Кормандони амнияти қирғиз ошкор намуданд, ки аллакай 5 нафар шаҳрванди Қирғизистон ба Туркия тавассути хатсайри Ош-Стамбул парвоз карда рафтаанд. КБД падару модаронро ба хушёрӣ даъват намуданд, ки дар сурати дар рафтори фарзандонашон пайдо шудани аломатҳои то ин дам диданашуда, бояд ғавран бонги изтироб зананд... Ба ҷои ҳабси ҷавонон бояд қори зиёди фаҳмондадихӣ дар байнашон бурда шавад, то онҳо аз ин роҳи интихоби хатояшон бар гарданд.

Зеро мубаллиғии давлати Исломи на бо дини мубини Исломи кордоранд, балки асоси мақсадашон соф сиёсӣ буда, асоси мақсади эшон забти ҳокимият ва дар ниҳояти қор мақсади охиринашон аз таъсис додани давлати Исломи мебошад (8).

Дар шабакаҳои иҷтимоӣ ва бахусус "Однокласники" дар ин авохир чандин навори табиғотии афрод ва гурӯҳҳои тундрав ба нашр расидаанд, ки зоҳиран посухе ба матолиби расонаҳои тоҷикӣ ва изҳороти рӯҳониёни Тоҷикистон дар мавриди маҳкум кардани ширкати ҷавонон дар гурӯҳи Давлати Исломии Ироқ ва Шом ё ДИИШ-анд. Дар яке аз ин наворҳо ду ҷавон, ки ба лаҳҷаи тоҷикӣ сӯҳбат мекунанд, ширкати худро дар ҷанг ва амалиёти бераҳмонаи ДИИШ зидди мусулмонон дуруст ва фармони Оллоҳ мешуморанд. Ин навор 26-уми ноябри соли - 2014, зеро номи "Даъвати муҷоҳидини тоҷик аз Нуробод - Самсолик" нашр шуд ва номики он мегӯяд: "Даъвати мо аз муҷоҳидини "Ансоруллоҳ" аз Тоҷикистон, "Ҷундуллоҳ" аз Узбекистон ва "Толибон" аз Афғонистон ин аст, ки қибро як тараф гузошта, бо давлат-ул-исломи байъат кунанд." Ин ҷавон худро Абу Умарӣён ва ду ҳамроҳашро Абу Ёсир ва Абу Ҳамза меноманд. Бори аввал аст, ки ҷавонони тоҷик ҳузури худ дар Ироқ, ки қисмати зиёдаш зеро тасарруфи гурӯҳи худхондаи бо ном "Давлати исломи" аст, тасдиқ мекунанд. Ин дар ҳолест, ки соқинони Тоҷикистон ва рӯҳониёни бонфузуи он ширкати ҷавононро дар ҷангҳои Ироқу Сурия шадидан танқид мекунанд ва ҷангҳои ДИИШ-ро ҷиҳод намешуморанд. Мақомоти амнияти Тоҷикистон дар пайи муайян кардани афроде ҳастанд, ки ба Ироқу Сурия рафтаанд ва гуфтаанд, агар ин афрод ҷиҳоти саҳт содир накардаанд, бо бозгашт ба ватан мавриди авф қарор мегиранд (6).

Қаблан, гузориш шуда буд, ки 90 тан аз ҷавонони тоҷик тариқи ширкати ҳавопаймоии туркӣ ба Ироқ рафтаанд, аммо ин хабарро ҳеҷ ҷонибе расман тасдиқ накард. Гуфта мешавад, ҳоло дар ҷангҳои Сурия, ки доманааш аксари шаҳрҳои Ироқро ҳам печонидааст, худуди сесади ҷавони тоҷик ширкат мекунанд ва ҳади ақал 50 нафар аз ин ҷавонон ҳалок шудаанд. Аммо ҳуди ҷавонони тоҷик дар наворҳои видеоӣ шумораи худро болотар аз 600 нафар медонанд. Дар як харита, ки ҳамчун нақшаи "Давлати исломи" барои 5 соли оянда нашр шудааст, тамоми кишварҳои Осиёи Марказӣ, бо шумули Тоҷикистон, ва ҳамин

тавр, Афғонистону Покистону Ҳинд ва Шарқи Эрон дар як устон бо номи “Хуросон” зикр шудаанд. Ҳамин тавр, дар ин нақша сарзаминҳое, ки дар чанд асри аввали густариши Ислом тахти султаи хилофатҳои Димишқу Бағдод қарор доштанд – аз Андалузияи Испания то Қошғари Чин, аз Қафқозу Балкан то Саҳрои Кабир – ҳама дар як давлати воҳид, яъне “хилофат” тасвир шудаанд.

Тоҳир Ашуров, ном ҷавони тоҷики рӯҳонӣ хатмкунандаи яке аз донишгоҳҳои Арабистони Сауди дар шабакаи иҷтимоӣ бо ҷавоне бо номи Нусрат Назаров, ки худро пешвои мучоҳидони тоҷик дар Сурия буда мехонад вориди баҳс шуда мегӯяд, замоне дар баҳс дар шабакаҳои иҷтимоӣ барои ин ҷавонони бо ном “мучоҳид” далел оварда мешуд, онҳо бо ҷаҳл ба дашному ҳақорат мегузаштанд. “Дашному ҳақорат ва таҳдид нишонаи заъфи онҳост. Онҳо аз Ислом бӯе набурдаанд. Мисли фитнае ҳастанд, ки дар майнашон чанд оятро бо тафсири дурӯғ ҷой додаанд. Диски майнаи онҳо ҳамин қадар ҷой доштааст ва дигар чизро қабул карда наметавонанд.” Т. Ашуров аз Нусрат Назаров ки ҳозир бо номи «кумондони мучоҳидини тоҷик дар Сурия» аст ёд меорад, ки то замони нопадид шудани аз ӯ. Кӯлоб як истеъмолкунандаи маводи муҳаддир буд ва ҳарфе аз Ислом назди ягон уламои исломӣ наомӯхтааст. Тоҳир мегӯяд, дар шабакаҳои иҷтимоӣ бо ин ҷавонони ба ном “ҷиҳодӣ” сӯҳбат карда, ҳатто гуфтааст, ин ҷиҳод тафсир шудани қори онҳоро уламои машҳури ислом қабул накардаанд.

Тоҳир Ашуров гуфта буд: “Мегӯям, ки Шайх Фавзон Ри Фавзон, ки яке аз узви ҳайати уламои мамлақати Арабистони Саудӣ ҳаст ё Шайх Абдулазизи Рочихӣ, Шайх Абдулмуҳсини Аббос, ки инҳоро олами араб гӯш меандозад, бо гӯшҳои худам шунидам ва бо ҷашмам дидам, ҳатто дар баъзе наворҳо гуфтанд, ки дар Сурия ҷиҳод нест, балки як фитнае ҳаст. Аз ҷумла Машҳур гуфтани яке аз олимони бузурги араб, ки соқини давлати Урдун аст гуфта буд: Валлоҳ қасам агар дар Сурия ҷиҳод бошад, ман яқум одамам, ки ба ҷиҳод меравам.»

Тоҳир Ашуров мегӯяд, ҳоло ҳамсару се фарзанди Нусрат Назарови “ҷиҳодӣ” дар Кӯлоб зиндагии сахте дорад.

Гурӯҳҳои ношиносе дар Русия аз муҳочирони тоҷик даъват мекунанд, то “ҷиҳоду мучоҳидини Сурия”-ро сармоягузорӣ кунанд. Муҳаммад Назаров, муҳочирони тоҷики муқими Маскав, ки 30 сол дорад, ба Радиои Озодӣ гуфтааст, ҳафтаи гузашта вақте аз намози ҷумъа берун шуд, ўро ҷавоне барои сӯҳбат ба гӯшаи хилват даъват кард ва то расидан ба истгоҳи метрои хиёбони “Мир” ўро барои ба ҷанги Сурия рафтан ташвиқ намуд. Муҳаммад мегӯяд, ин ҷавон риши кӯтоҳ дошта, бо тоҷикӣ роҳат сӯҳбат мекард ва бо ояту ҳадисҳои гуногун даъвати худ ба ҷиҳодро асоснок менамуд.

Аммо ин муҳочирони тоҷик мегӯяд, ў баҳона пеш овард, ки имкони рафтан ба ҷунин маконро надорад, зеро бояд дар Русия барои таъмини молии хонаводааш кор кунад. Дар ҳамин маърид ин ҷавони ношинос ба ў

гуфтааст, ки дар сурати надоштани имкони ширкати мустаким дар “чиход”, барои “муҷоҳидон” маблағ бидиҳад, ки “савобаш баробар ба чиход аст”

Дидам, ки аз ҳад гузаронд, барояш гуфтам, ки магар одамкушӣ чиход аст? Гуфтам, ки шумо "киллер" тайёр мекунед, ин на савоб асту на чиход. Гуфтам, ки барои мо кор даркор аст. Агар некии моро хоҳӣ, ягон кори андовагарӣ ё хиштчинӣ пайдо кун, ки зиндагиамон хуб шавад. Гуфтам, бехтарин савоб маблағ равон кардан ба зану фарзанд ва падару модар аст, на барои кадом одамкушони номаълум. Ҳамин хел гуфтам ва саволҳои зиёдаш додам, дигар аз пешам рафт” (7).

Асосгузори сулҳу ваҳдат Пешавои миллат мӯҳтарам Эмомали Раҳмон шумораи шахрвандони Тоҷикистон дар Сурия ва Ироқро ҳудуди 200 нафар хонд. Ба ин далел Эмомалӣ Раҳмон, таъкид кард, ки “*мо бояд бетараф набоем ва пеши роҳи ин хатарро бигирем. Агар пеши роҳи ин хатарҳо гирифта нашавад, вазъ метавонад аз ҷанги соли 1992 бадтар шавад.*” Роҳбари ҲХДТ аз аъзо ва масъулони ҳизбаш хостааст, то корҳои фаҳмондадиҳиро дар манотиқи мухталиф миёни ҷомеа, ба хусус ҷавонону занон тақвият намоянд ва аз ҷалби ҷавонон ба ҳизбу ҳаракатҳои бегона ҷилавгирӣ кунанд.

Мақсаду моҳияти мақола аз он иборат аст ки, ҷангҳои давлати Ислामी Ироқ ва (Шом) Леванта ва таъсири он ба давлатҳои Осиёи Марказӣ хусусан ба тоҷикон ва Тоҷикиони ҷаҳон хеле зарур аст, ки аз ҷангҳои руҳдодаи Сурия сабақи амиқ гиранд.

Мо бояд коре кунем, ки воқеаҳои дахшатангез дар Сурия руҳдода дар Тоҷикистон ва дигар давлатҳои ҷаҳони соҳибистиклол сулҳдӯст руҳ надиханд ва давлати соҳибистиклоли тоҷикон ба коми сиёсатҳои ғаразноки давлатҳои абарқудрат наафтад. Дар ин самт бояд мо ҳамагон зиракии сиёсиро аз даст надихем ва сулҳу истиқлолияти Тоҷикистонро чун гаҳвараки чашм нигоҳ дорем.

Чуноне, ки аз воситаҳои ахбор ва шабакаҳои интернетӣ бармеояд, бисёр ҷавонони Тоҷикистону дигар кишварҳои раҳгум зада ба гурӯҳҳои террористи исломгарой шомил шуда, барои ояндаи хеш ва ҷаҳонӣ оянда хатари калон пайдо мекунанд. Бинобар ин дар чунин рӯзҳои омӯзиши ин гуна мавзӯҳо аҳамияти калон доранд то ки сари роҳи ин хатарҳои гирифта шавад. (Д Г)

Адабиёт:

1. *Алимишов М.М. Таҳавуллот дар фазои сиёсии ҷаҳон //Бадахшон № 24 (10553) 14.05.2015,с- 3.*
2. *Андрей Попов. "Возьми оружие, умножь на ислам – и мальчишки толпой пойдут за вербовщиком" <http://dailynewslight.ru/?u=25112014831> 25.11.2014.*
3. *Баротзода Ф. Сабабҳои гарошии ҷавонон ба созмонҳои тундрав ва муқовиматҳои мусаллаҳона // Дин ва ҷомеа № 04 25.04. 2016,с 13*
4. *Тоҳир Ашӯров: "Ҷиҳодиёни тоҷик дар Сурия таҷовузгаранду бас" Ҷумъа, Декабр 12, 2014-Радиои Озоди.*

5. *Ҳочибеков. Э. Давлати Исломии Ироқ ва (Шом) ва – Леванта // Бадахшон №2 (10531), 08.01.2015. -С.6.*
6. *Ҷангиёни тоҷик дар Ироқ худро видеоӣ карданд-Озоди 03.12.2014 18:36.*
7. *Даъват аз муҳоҷирон: Ё ҷиҳод, ё нули ҷиҳод. Ҷоршанбе, декабр 10, 2014 радиои Озоди.*
8. *Юрий Груздов. Вербовка в Сирию 25 апреля 2013. - //http://www.msn.kg/ru/news/39546/*

ДУСМАТОВА Ш.
(Худжанд)

ОБРАЗОВАНИЕ И КУЛЬТУРА КАК ФАКТОРЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Сегодня образование наряду с наукой и информатизацией общества следует признать важнейшим стратегическим ресурсом развития государства, поскольку образованные люди — главное условие успеха всех экономических, политических и социальных преобразований в Таджикистане.

Один из известных польских социологов в своей книге «Сумма технологии» отмечает, что мы живем в технологической цивилизации, значит, наше будущее определяется новым обликом промышленности, сельского хозяйства, инфраструктуры, систем управления, всей организации жизни и деятельности общества, то есть уровнем образования, культуры и новыми технологиями, которые определяют вектор современного развития.

Образование, культура и проблемы национальной безопасности всегда были взаимосвязаны между собой. Обеспечение безопасности человечества в условиях гонки вооружений, появления новых вызовов и угроз, расширения зоны региональных конфликтов и активизации террористической деятельности Исламского государства становится насущной и крайне важной задачей любого государства.

В связи с тем, что у таджикского народа пробудился интерес к истокам своей национальной, культурной, вероисповедческой и цивилизационной тождественности, а во внешней политике страны доминируют интеграционные тенденции, появляется необходимость проведения аналитических исследований влияния образования и культуры не только на социальное развитие мировой цивилизации, но и на безопасность современного общества.

Развитие правосознания и гражданской ответственности каждого человека за предпринятые шаги, особенно в области национальной безопасности, солидарность с народами других стран в интересах укрепления национальной и гражданской тождественности также остаются насущной задачей для современного общества.

Таджикистан исторически является страной, объединяющей многие национальности, поэтому образовательный и культурный факторы играют особую роль в формировании гражданской идентичности. Без высокого образовательного уровня, культурного, духовного и национального самоопределения каждого гражданина и всего народа в целом невозможно определить стратегические приоритеты и основные направления дальнейшего развития нашей страны.

В этой связи представляется интересным не только познакомиться с позицией по всем этим вопросам, но и подумать о мерах, которые необходимо принять в интересах укрепления национально-культурной тождественности нашего народа и мер доверия к нам в международном масштабе.

Вопросы культуры, образования и воспитания нашли свое отражение в Стратегии национальной безопасности Таджикистана, в которой они рассматриваются не в качестве определяющего средства обеспечения национальной безопасности и суверенитета государства, а в качестве объекта для защиты со стороны государственных органов.

При этом отсутствует признание основной роли культуры, образования и воспитания в целом в вопросах обеспечения национальной безопасности страны, а задачи, стоящие перед государством в сфере культуры, образования и воспитания, сформулированы таким образом:

- доступность и гарантии качества культурных благ и услуг для возможно большего числа людей;
- гарантии вероятности личной самореализации в сфере культуры;
- обеспечение качественного уровня развития культуры между субъектами республики, регионами, городом и сельской местностью, между социальными, возрастными группами и т.д.;
- защита национальных языков, национальных культур и местных культурных особенностей;
- защита природной среды, историко-культурного ландшафта, охрана исторических памятников и защита культурного наследия;
- формирование системы целевых фундаментальных и прикладных исследований;
- создание сети федеральных университетов, национальных исследовательских университетов, разработка конкурентоспособных технологий и образцов наукоемкой продукции, организация наукоемкого производства;
- реализация программ создания учебных заведений, ориентированных на подготовку кадров для нужд регионального развития, органов и сил обеспечения национальной безопасности;
- обеспечение участия научных и научно-образовательных организаций в глобальных технологических и исследовательских проектах с учетом конъюнктуры рынка интеллектуальной собственности.

Для реализации перечисленных задач государство, помимо правового воздействия, способно эффективно использовать

экономические регуляторы, а именно: различные виды прямого и непрямого финансирования.

Таким образом, если исходить из широкого понимания культуры, образования и воспитания, то перечисленные выше составляющие обладают свойственными только им функциональными особенностями и, как правило, регулируются отдельными правовыми актами.

Принятие специального правового акта в сфере культуры, образования и воспитания в определенной степени противоречило бы как тенденциям развития таджикского законодательства, так и пониманию культуры, образования и воспитания как некоего многосекторного явления.

Правовые аспекты культуры, воспитания и образования как факторов национальной безопасности Республики Таджикистан необходимо разрабатывать с учетом социокультурных особенностей нашего общества. Это означает, что наряду с военной, политической, экономической, технологической и другой безопасностью следует рассматривать и социокультурную безопасность, создавая условия для сохранения и воспроизводства культурной идентичности таджикского общества.

В этом случае культура, образование и воспитание должны рассматриваться как одни из главных средств достижения поставленных стратегических целей в ходе модернизации общества и государства.

Правильный выбор стратегии культурно-образовательного развития страны становится жизненно важным не только для сохранения собственно культуры, но и для самосохранения таджикского общества как такового, что является главной целью национальной безопасности.

Культура, образование, воспитание и национальная безопасность, как правило, объединяют такие сферы жизнедеятельности общества, как экономика, политика, социальные и национальные отношения. При этом забывают о стратегической и политической культуре, культурно-нравственных ценностях, образовании, воспитании и ведении здорового образа жизни.

Часто под «стратегией» понимается так называемый «генеральный план» развития какой-либо организации или области деятельности. В конечном счете, – сам процесс.

Добавляя слово «стратегический», управленцы стараются придать дополнительное значение планированию какой-либо деятельности. В этой связи возникает путаница в понятиях, а стратегический анализ заменяется обычным планированием, что свидетельствует о превалировании «бюрократического стиля» или «культуры» мышления.

Переход всего мира на новый инновационный этап развития позволяет нашей стране выйти на передовые позиции и создать конкурентоспособную экономику на основе накопления и использования интеллектуальных ресурсов, создания современной и доступной информационной среды, просвещения и воспитания населения.

Президент Республики Таджикистан, Основатель мира и национального единства, Лидер нации Эмомали Рахмон многократно подчеркивал, что самой важной задачей государства является продвижение ценностей здорового образа жизни. При этом стержневую роль в решении этой задачи призваны сыграть система образования и деятельность местных органов власти, потому что именно они могут предоставить молодежи достойную альтернативу сомнительному времяпрепровождению.

Также следует активизировать решение проблемы качественного и полноценного питания, использования экологически чистых продуктов.

Глава нашего государства подчеркивал, что «вопросы здоровья нации, а также пропаганда здорового образа жизни будут актуальны вне зависимости от текущей ситуации в экономике и каких-либо других обстоятельств». В условиях кризисных явлений и санкций подобные меры особенно важны.

Доктор философских наук А. Сапрыкин так обосновывает необходимость рассматривать культуру, образование и воспитание в качестве важных сфер общественного организма, влияющих на национальную безопасность:

– во-первых, именно культура является основополагающим «элементом жизни каждого человека каждого общества»;

– во-вторых, не в политике и даже не в экономике, а в культуре реализуются цели общества. По мнению Н. Бердяева, «культура – вот подлинная душа народа, его самосознание, самочувствование»;

– в-третьих, только в культуре раскрываются и реализуются духовный мир человека, его родовое свойство, происходит приобщение к социуму;

– в-четвертых, культура каждого народа имеет свою специфику, своеобразие и неповторимость, выражая собственное понимание мира, его освоение («мировидение»). Народ жив, пока жива его культура. Следовательно, сохранение и стимулирование культурной самобытности, самостоятельности всех народов, защита нашей национальной культуры от обостряющих и экспансионистских воздействий привносимых извне культурных моделей составляют важнейшую, можно сказать, стратегическую задачу государства, всех его институтов.

В этой связи утрату культурной самобытности, размывание культурно-генетических связей народа можно рассматривать в качестве основной угрозы национальной безопасности государства, а саму культуру – как фундамент его национальной безопасности.

К основным целям обеспечения национальной безопасности в сфере культуры можно отнести - расширение доступа широких слоев населения к лучшим образцам отечественной и зарубежной культуры и искусства путем создания современных территориально распределенных информационных фондов; создание условий для стимулирования населения к творческой самореализации путем совершенствования системы культурно-просветительской работы, организации досуга и

массового дополнительного художественного образования детей; содействие развитию культурного потенциала регионов Республики Таджикистан и поддержка региональных инициатив в сфере культуры. Обеспечение национальной безопасности страны не может сводиться только лишь к укреплению обороноспособности и обеспечению эффективности деятельности других силовых и специальных структур. Фундамент безопасности закладывается, когда обеспечивается экономическая независимость, страна и народ сохраняют самобытную культуру, а люди сознают свою ценность и имеют чувство собственного достоинства. Даже при больших материальных потерях страна способна возродиться, если сохранит свой духовный и культурно-интеллектуальный потенциал.

Вот почему, определяя стратегической целью модернизацию Таджикистана, ее инновационное развитие, требуется тщательная разработка системы мер, направленных на сохранение и развитие культуры. Нет сомнений, что инновационная экономика может сформироваться только в определенном социальном контексте как часть инновационной культуры, основанной на гуманистических идеалах, творческой свободе, на устремлении к улучшению качества жизни и решению социальных вопросов.

По своей сути культура представляет собой определенного рода информацию (знания и навыки), которую человек накапливает в процессе своей жизнедеятельности. Эта информация не передается из поколения в поколение на генетическом уровне, а сохраняется благодаря взаимоотношениям людей в обществе и тем памятникам культуры, которые являются носителями той самой информации и составляют культурную среду любого общества.

Несомненно, что генетически обусловленные речь, мышление, способность к труду и свобода поведения от диктата инстинктов выделили человека из животного мира и стали основой современной человеческой культуры. Кроме того, культура – это носитель социально обусловленной информации, которую люди получают из информационной среды общества.

Учитывая, что в основе развития культуры лежат не только генетические, но главным образом социальные аспекты жизнедеятельности человека, культура является одним из важных факторов глобального эволюционного процесса Земли.

В целом процесс развития культуры, как глобальный исторический процесс, носит стратегический характер. При этом способность культуры выявлять и разрешать проблемы в жизни общества, ее распространенность и воспроизводство в обществе во многом определяют, благодаря преемственности поколений, перспективы развития самого общества, а именно – возможности развития и выбор возможностей.

Литература:

1. *Колин К.К. Неоглобализм и культура: новые угрозы для национальной безопасности // Знание. Понимание. Умение, 2005. - № 2. - С. 104–111.*
2. *Николаев П.А. Реферат. Культура и власть.–Эрудияция,2005. - С. 1–11.*
3. *Ожиганов Э. Стратегическая культура и национальная безопасность. Развитие России и мира: наши перспективы в концепциях и сценариях // Аналитический вестник Совета Федерации ФС РФ. - 2005.- № 5 – 293 с.*
4. *Юсупов Р. М. Наука и национальная безопасность. - СПб.: Наука, 2006.- 290 с.*

ИСМАИЛОВА Д.
(Худжанд)

СОХРАНЕНИЕ И ИНТЕГРАЦИЯ СОЦИАЛЬНО - КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ ТАДЖИКИСТАНА КАК ОБЪЕКТ БЕЗОПАСНОСТИ КУЛЬТУРНОГО РАЗВИТИЯ НАЦИИ

Образование, культура и вопросы национальной безопасности всегда были взаимосвязаны между собой. Обеспечение безопасности человечества в условиях гонки вооружений, появление новых вызовов и угроз, расширение зон региональных конфликтов и активизации террористической деятельности Исламского государства становится насущной и крайне важной задачей любого государства.

В связи с тем, что у таджикского народа пробудился интерес к истокам своей национальной, культурной и цивилизационной идентичности, а во внешней политике страны преобладают интеграционные тенденции, возникает необходимость проведения аналитических исследований влияния образования и культуры не только на социальное развитие мировой цивилизации, но и на безопасность современного общества.

Развитие правосознания и гражданской ответственности каждого гражданина за предпринятые шаги, особенно в сфере национальной безопасности, солидарность с народами других стран в интересах укрепления национальной и гражданской идентичности также остаются насущной задачей для современного общества.

Таджикистан исторически имеет многовековую культуру, поэтому образовательный и культурный факторы играют особую роль в формировании гражданской идентичности. Без высокого образовательного уровня, культурного, духовного и национального самоопределения каждого гражданина и всего народа в целом невозможно определить стратегические приоритеты и основные направления дальнейшего развития нашей страны.

В этой связи представляется интересным не только познакомиться с позицией по всем этим вопросам, но и подумать о мерах, которые необходимо принять в интересах укрепления национально-культурной идентичности народа и мер доверия к нам в международном масштабе.

Обеспечение национальной безопасности страны не может сводиться только лишь к укреплению обороноспособности и обеспечению эффективности деятельности других силовых и специальных структур. Фундамент безопасности закладывается, когда обеспечивается экономическая независимость, страна и народ сохраняют самобытную культуру, а люди сознают свою ценность и имеют чувство собственного достоинства. Даже при больших материальных потерях страна способна возродиться, если сохранит свой духовный и культурно-интеллектуальный потенциал.

Вот почему, определяя стратегической целью модернизацию страны, ее инновационное развитие, требуется тщательная разработка системы мер, направленных на сохранение и развитие культуры. Нет сомнений, что инновационная экономика может сформироваться только в определенном социальном контексте как часть инновационной культуры, основанной на гуманистических идеалах, творческой свободе, на устремлении к улучшению качества жизни и решению социальных вопросов.

К сожалению, социокультурная экспансия отдельных стран приобрела планетарный характер. Массовая информатизация общества, сосредоточение богатства в руках «золотого миллиарда» во главе с США создают условия и возможности для «культурной перedelки» мира на свой вкус и лад.

До Второй мировой войны американцы делали ставку на использование традиционных методов подрыва национальной безопасности своих партнеров «по новому мышлению», а именно: экономическое закабаление, угроза войной, сбор разведывательных данных, инспирирование межнациональных конфликтов, выращивание «агентов влияния», стимулирование эпидемий, проведение диверсионной работы и т.п.

После окончания войны американцы проанализировали ее результаты и всю тысячелетнюю историю и выработали новую стратегию под названием «культурная экспансия». Родоначальником ее считается Аллен Даллес, тогдашний руководитель Центрального разведывательного управления США.

Так или иначе, американцы пришли к выводу, что самый непокорный народ на земле – это русские. Их не могли сломить ни самое современное оружие, ни угроза физического уничтожения, ни голод, ни холод, ни другие физические лишения и испытания.

Поэтому родилась другая стратегия – если нельзя убить народ физически, нужно уничтожить его духовно. То есть разрушить фундамент, основу национальной безопасности России.

Исходя из этого проблемы безопасности культурного развития нации, также занимают важное место в концепции национальной безопасности, поскольку непосредственно связаны с потребностями общества и личности.

Обеспечение процесса устойчивого развития представляется одной из фундаментальных задач человечества в целом и Таджикистана в частности. Особую роль в обеспечении нормального функционирования и взаимодействия всех трех компонентов призваны сыграть механизмы, которые лежат в сфере культуры, этики и, соответственно, воспитания и образования. Именно здесь необходим «искусственный отбор, но его, ни в коем случае нельзя доверять рынку, в этих сферах склонному вовсе не к возвышению человека, а к эксплуатации его животных инстинктов без какого бы то ни было интереса к долгосрочным последствиям. Для того, чтобы отбор был эффективным, необходимо богатство возможностей, которые даются только культурным, этническим, конфессиональным разнообразием, но при условии тесных постоянных взаимообогащающих контактов (диалога культур) и недогматического отношения к «своему», если оно не лучшим образом соответствует необходимому.

Одной из основ сохранения культурного разнообразия с одной стороны, с другой мощным инструментом для диалога культур является, несомненно, культурное наследие. За последнее время в мире и Таджикистане взгляды на концепцию наследия претерпели значительные эволюционные изменения. Произошел переход от понятия «памятник истории» к понятию «физический исторический ресурс» и «объект наследия». Вместе с тем, в подходах к материальному культурному наследию, на наш взгляд, имеет место пробел в теоретическом осмыслении его роли как мощного фактора самоидентификации сообществ различного уровня и одной из основ устойчивого развития. Эта новая роль признается и декларируется множеством исследователей, однако, при этом должным образом не анализируются причины и механизм проявления этих свойств наследия.

В связи с этим во всем мире происходит изменение и уточнение круга понятий и дефиниций, связанных с культурным наследием. Принципиально новое значение приобретает понятие ценности культурного наследия. Оно должно опираться, прежде всего, на систему международного, национального и местного законодательства и на цели и задачи устойчивого развития. Вместе с тем, этот круг понятий и нуждается в приведении к единому знаменателю, детализации и единой классификации.

В отечественной теории и практике имеется устоявшаяся классификация терминологического круга, связанного с материальным культурным наследием: первая группа - «утилитарно-практическая», «внутренняя», демонстрирующая взгляд на наследие с точки зрения правовых и имущественных отношений в обществе, жизни, объекта политики и т.д., т.е. системы всех внешних взаимосвязей; вторая группа - «информационная», или «синергетическая».

Этот подход к терминологии связан с взаимосвязью между культурой, наследием и информацией. Третья группа - «экономическая». Здесь понятийный аппарат четко связан с проблемами и перспективами

использования наследия в качестве ресурса для экономического развития, туризма и проч. Четвертая группа - «социально-экономическая и гуманитарная».

Несмотря на определенные черты сходства с предыдущей группой, необходимо отметить, что подход здесь шире и связан с рассмотрением наследия, как ресурса развития для общества в целом, включая не только экономические, но и широкий круг социальных и гуманитарных аспектов, в том числе образование, борьба с бедностью, качество жизни, устойчивое развитие и т.д.

Существуют также западные концепции и теории, которые по нашему мнению могут использоваться в таджикской теории и практике:

- концепция прошлого в настоящем, которая в традиции постмодернизма представляется результатом синтеза множества исследовательских подходов и методологий;

- теория превалирования политико-идеологических факторов над иными при создании продукта наследия или «идеологическая гипотеза»;

- теория коммодификации (товаризации) наследия, объясняющая сущность процесса превращения физического культурного или исторического ресурса в товар или продукт с помощью теории маркетинга и являющаяся одной из наиболее эффективных и значимых фундаментальных основ современного менеджмента наследия (менеджмента культурных ресурсов).

Происходящие в мире процессы глобализации привели к необходимости рассмотрения наследия в системе координат «локальное - глобальное». Являясь по своей природе синергетическим ресурсом, наследие будет во многих отношениях «вещью в себе», т.е. не использоваться, оставаясь на уровне физических культурных ресурсов, если оно не задействовано в жизни местного сообщества. Материальное культурное наследие всегда имеет четкую локализацию в той или иной местности, всегда «вписано» в конкретное местное сообщество, создавая для него физически ощутимые «метки» или ориентиры в пространстве и времени, базу для местной идеологии и идентичности, представляя ресурсы для реализации образовательных программ, развития туризма и связанных с ним секторов экономики. Таким образом, на базе использования культурного наследия местное сообщество может выстроить эффективные социальные стратегии, направленные на преодоление бедности и обеспечение устойчивого развития. В то же время, несомненно, в сфере культурного наследия четко проявили себя тенденции глобализации. Современный мир создает целую систему угроз и вызовов по отношению к культурному наследию. В условиях динамичного и все более ускоряющегося развития физические культурные ресурсы подвергаются угрозе полного или частичного разрушения в случае невключенности в эти процессы. Даже такая положительная тенденция, как развитие туризма, в случае отсутствия должного контроля со стороны властей могут нанести объектам наследия значительный вред. Угрозы для наследия таятся также в результатах

экономического развития, промышленного освоения новых территорий, новых программах городского развития, в ходе которых реконструируются или перестраиваются целые кварталы, военных конфликтов, загрязнения природной среды. Во многих странах мира программы по сохранению наследия испытывают постоянный недостаток финансовых, административных и технических ресурсов вследствие недостаточного внимания к ним со стороны правительственных структур.

Значительно усложнились процессы выработки политики и осуществления менеджмента в сфере наследия. Они вызваны «размыванием» национальных границ, появлением наднациональных структур, занимающихся проблемами наследия, новых «игроков» в лице компаний, банков и корпораций транснационального уровня, фондов всемирного и регионального уровня, неправительственных и некоммерческих организаций. В свете этого необходима активизация выработки механизмов социального партнерства, новых механизмов принятия решений, значимых для местных сообществ, между национальными и региональными властями, государственными учреждениями, отвечающими за социально-культурное развитие, организациями третьего сектора и бизнес-структурами по включению культурного наследия в программы развития различного уровня.

Еще одно принципиально новое проявление глобализационных процессов в сфере наследия можно обозначить как его «виртуализацию» или «сетизацию». В обществе, где главной ценностью становится информация, технологии приобретения и распространения знаний, наследие с его четко выраженной информационной сущностью начинает приобретать новые черты, в результате проявлений которых увеличивается его ценность. Среди прочего, это выделение из наследия его информационной составляющей, которая начинает жить своей отдельной жизнью в международных сетях - его «виртуализация». Другое явление - возникновение новых, лишенных одного определенного типа одноуровневых неиерархических отношений вне политических и административных рамок и границ, формирование сообществ, построенных вокруг определенных аспектов деятельности или политики в сфере наследия без единых центров управления или координации, функционирующих на основе новых информационных технологий, прежде всего сети Интернет.

В условиях столь глобальных перемен, перед лицом угрозы культурной унификации, возрастает необходимость усилий по поддержанию разнообразия культурного наследия как одного из ресурсов устойчивого развития. Культурное наследие различных народов и цивилизаций может и должно стать основой для межкультурной коммуникации и мирового прогресса, питательной основой для творчества. С приобретением независимости Таджикистан предпринял попытку перейти к рассмотрению понятия наследия в широком качестве источника развития и сформировать по отношению к нему адекватную

политику. Процесс этот шел сложно и фактически продолжается в настоящее время. Одной из причин этого является несовершенство организационных, экономических и правовых механизмов сохранения и использования объектов культурного наследия. На сегодняшний день государство работает в направлении более широкого его включения в концепции устойчивого развития как отдельно взятых регионов Таджикистана, так и страны в целом.

Проблема сохранения и интеграции социально культурного наследия Таджикистана по-прежнему является одной из насущных задач отечественной теории и практики культуры, так как наследие может и должно стать одной из основ устойчивого развития нашего государства.

Литература:

1. *Актуальные проблемы сохранения культурного и природного наследия (отв. ред. А.В. Каменец).*— М.: Институт Наследия, 1995.— 95 с.
2. *Примаков Е.М. Надежды и тревоги / Евгений Примаков.* М.: ЗАО «Издательство Центрполиграф», 2015. 224 с.
3. *Коллин К.К. Неоглобализм и культура: новые угрозы для национальной безопасности // Знание. Понимание. Умение. 2005. № 2. С. 104–111.*
4. *Даллес Аллен. План Даллеса. Директива 20/1 СНБ США от 18.08.1948.*
5. *Ожиганов Э. Стратегическая культура и национальная безопасность. Развитие России и мира: наши перспективы в концепциях и сценариях // Аналитический вестник Совета Федерации ФС РФ. 2005. № 5 (293).*
6. *Кошкин Р.П. Культура и национальная безопасность // Военно-стратегический анализ. 2016. № 3(7). С. 51-71.*

ИСМОИЛОВА М.
(Хучанд)

САБАБҶОИ ГАРАВИШИ ҶАВОНОН БА ТАМОЮЛҶОИ НОМАТЛУБ

Дар зарфи 26 соли истиклолиятӣ давлатӣ, ҳукумати мамлакат баҳри баланд бардоштани нақши ҷавонон дар ҷомеа, муҳайё сохтани шароити мусоид барои таълиму тарбия, касбу илмомӯзӣ, аз худ кардани забонҳои хориҷӣ, воқиф будан аз технологияҳои муосир тамоми тадбирҳои амалӣ намуда, заминаи мусоид фароҳам оварда истодааст, зеро ҷавонони ободгари Ватан, соҳибони ояндаи Тоҷикистони мустачилу демократӣ ва тақияҳои бозғимодии давлати соҳибистиклол мебошанд.

Аммо яке аз мушкилоти имрӯза тамоюл ва ғароиши ҷавонон ба ҳизбу ҳаракатҳои иртиқоист. Боиси таасуф аст, ки бархе аз ҷавонони тоҷик ба ин гурӯҳҳои ифротгарой шомил шуда, ҷони ҷавони худро қурбон мекунанд. Аз ин хотир баҳри пешгирии ҷавонон аз шомил шудан ба гурӯҳҳои ифротгаро бояд падару модарон низ дар қанор набошанд.

Чавонон қувваи бузург ҳастанд ва ҳар миллат дар ҳар даври замон аз чавонони худ умеди ояндаи нек мекунад. Аз ин рӯ, онҳо дар кадом муҳите, ки ба воя расанд, мувофиқи он дар ҷомеа амал мекунанд. Ин аст, ки бояд чавонон дар рӯҳияи ватандӯстиву ҳештаншиносӣ ва ҳисси баланди миллӣ тарбия ёбанд. Имрӯз масъалаи тарбияи чавонон дар мадди назари ҳукумати кишвар қарор дорад. Агар шахсони синнашон аз 15 то 35-ро ин ҷо ба назар гирем, мутаассифона, ба ҷашм мерасад, ки иддае аз онҳо аз мактабу донишгоҳ ва фаъолияти иҷтимоӣ дилсард гашта, аз оилаву фарзандон ва таҳсилу тақмили ихтисос дурмондаанд.

Агар чавонон дониши босифат нагиранд ва ҷои кори муносибе барои тадбиқи илмии худ дар Ватан пайдо карда натавонанд, эҳтимолияти аз дилшикастагӣ шомил шуданашон ба гуруҳҳои тундрав дур нест. Дар ин ҳолат ин гуна афрод барои ҷомеа ба як хатари мудҳиш табдил мешаванд.

Мушкилиҳои чавонон то ҳол хеле зиёданд. Сар карда аз он, ки устодони мактабу донишгоҳҳо бояд ба сифати омӯзиш аҳамияти ҷиддӣ диҳанд ва чавононро ҳамчун мутахассисони варзида ба воя расонанд. Баъдан чун онҳо мувофиқи касби худ корҳои мувофиқе ёбанд, дар ин маврид ба корҳои ношоиста даст наметананд.

Албата, дар ҳама кишварҳо имконияти дониши босифат гирифтани ва кори хуб ёфтани барои чавонон фарқ мекунад ва агар ҷамъияти имрӯзаи мо чунин имкониятҳои заруриро барои чавонон муҳайё карда бошанд ҳам, аммо худ онро бояд биебем ё бисозем. Яъне агар иқоният ба сӯи мо наояд, мо ба сӯи имконият ҳаракат бикунем.

Гарчанде, ки чавонон қувваи бузург шуда метавонанд, вале қувваро танҳо дар ягонагӣ ва ҳамроҳ будан пайдо кардан мумкин аст. Бинобар ин андешаву ҳулосаҳо моро водор мекунад, ки бо ҳамкориву ҳамоҳангсозӣ фаъолиятҳои ниҳодҳои давлатӣ ва ғайридавлатиро ба хоҳири беҳбудии вазъи чавонони имрӯз, ки фардои миллат аз онҳо вобастагӣ дорад, рушд диҳем. Таълиму тарбияи чавонон дар рӯҳияи меҳанпарварӣ, илму фарҳангдӯстӣ ва арзишҳои демократӣ бояд дар Ҳукумат ва ҷомеа мавқеи авалиндарача дошта бошад.

Сабабҳои шомил шудани чавонон ба гурӯҳҳои ифротгаро хело зиёданд. Ба ин масъалаи доғи рӯз агар аз назари геополитикӣ назар намоем Тоҷикистон кишварест, ки дар қалби Осиёи Марказӣ ҷойгир шудааст ва дар марзи азимтарин тамаддунҳои дунё қарор дорад.

Аз ин хотир табиист, ки ҳар кадом аз давлатҳои абарқудрат саъй хоҳад кард, то манфиатҳои сиёсӣ ва арзишҳои идеологии худро дар давлати навбунёди мо пайгирӣ намояд.

Бо вучуди раҳои аз бунбасти коммуникатсионӣ ва дастбӣ ба шабакаи иттилоотии ҷаҳони муосир, аксари чавонони соддаву зудбовар, хабар надоранд, ки роҳбарон паси пардагии хизбҳои гумроҳкунанда кистанд, онҳо ҷӣ ҳадафҳоро дунбол мекунанд, ки маҳз истифодаи

телефонҳои мобилӣ ва интернет яке аз сабабҳои шомилшавӣ ба ин гурӯҳҳо мебошад.

Имрӯз падару модарон бояд ба ин гуна зухуроти нангин мубориза баранд ва фарзандони худро дар руҳияи ҳудогоҳии миллӣ ва худшиносӣ тарбия намоянд. Ҳар як фарзанди барӯманд бояд ба қадри Ватан - Модар бирасанд ва арзишҳои миллии мардуми тоҷикро ҳифз намоянд.

Ҳар як падару модар бояд бохабар бошанд, ки он фарзандоне, ки имрӯз дар муҳочирати меҳнатӣ дар хориҷи кишвар ҳастанд, чи гуна шароити буду бош доранд ва аз онҳо зиёд талаби пулу мол накунад, зеро ин омил ҷавононро маҷбур месозад, ки даст ба кирдорҳои ношоиста зананд.

Мо аҳли ҷомеа ин зухуроти нангинро агар маҳкум накунем фардо теъдоди ҷавонони гумроҳ ба ин ҳизбу ҳаракатҳо зиёд хоҳад шуд.

Имрӯз давлат ва ҳукумати ҷумҳурӣ тамоми тадбирҳои судмандро барои аз байн бурдани ин омилҳои номатлуб андешида истодааст. Асосгузори сулҳу ваҳдат, Пешвои миллат, Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон дар тамоми мулоқоту вохӯриҳояшон ба сиёсати давлатии ҷавонон ва фаъолияти бевоситаи онҳо рӯй оварда, даъват ба амал меоранд, ки ҷавонон бояд зиракии сиёсиро аз даст надиханд ва фирефтаи ваъдаҳои холиву ҳавасмандии моливу пулии “хоҷағони хориҷӣ” нагарданд.

Сатҳи пасти маърифатнокии ҷавонон ва мавҷуд набудани низоми тарбияи ахлоқи миёни насли наврас, надоштани маърифати кофии шуури сиёсӣ, маданияти сиёсӣ боиси падидор шудани зухуроти номатлуб дар байни қишри ҷавон мегардад. Камназоратии волидайн нисбати фарзандон ва беаҳамиятии онҳо сабаби пастравии савияи дониши ҷавонон гардида истодааст, ки имрӯз ҷавонони мо гумроҳи ин гуна ҷараёнҳои террористиву экстремистӣ шуда истодаанд.

Вобаста ба пешгирии ҳолатҳои терроризм ва экстремизм дар байни ҷавонон, аз ҷумла шомилшавии ҷавонон ба ҳизбу ҳаракатҳои иртиҷой ва мубориза бар зидди хурофотпарастиву ифротгарой, ҳамзамон тарбияи ҷавонон дар руҳияи созандагӣ бунёдкорӣ ва тарғиби идеологияи солим дар байни ҷавонон самти афзалиятноки фаъолияти ҳар як ташкилоту муассисаи таълимӣ ва падару модарон бояд қарор бигирад.

Дар ин замина баҳри татбиқи чораҳои мақсадноки ҳадафманд, нақша-чорабиниҳои муштарак бо вазорати корҳои дохилӣ, маориф ва илм, кумитаи кор бо дин, танзими анъана ва ҷашну маросимҳо, телевизион ва радио гузаронида шаванд.

Барои пешгирӣ намудани шомилшавии ҷавонон ба ин гурӯҳҳои ифротгаро ҷавонони мо бояд пеш аз ҳама маърифати созанда дошта бошанд ва на маърифати сӯзанда, бояд ҳар як фарди дилоғоҳу ватандӯст, ҳар кадоми мо даст ба дасти ҳам диҳем ва дастачамбӣ ҷавонони азизамонро аз ҷодаи торикӣ, гумроҳӣ то шоҳроҳи мунаввари ваҳдат ҳамроҳӣ намоем.

Дар ин замина таблиғи дастурамалҳо оид ба шинохти моҳияти ингуна ташкилотҳо, сӯҳбатҳои доимии мову шумо тавассути расонаҳои хабарӣ ва мулоқоти онҳо бо намояндагони насли наврас бенатиҷа нахоҳад буд.

Адабиёт:

1. *Суханрони Президентӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар мулоқот бо намояндагони ҷавонони ҷумҳурӣ дар соли 2017*
2. *Тоатов Ҳ. Терроризм ва экстремизм – падидаҳои номатлуб. Хучанд: “Меъроҷ”, 2017*
3. *Камолова М.Р. Экстремизм ва терроризм: мушкилот ва дурнамои мубориза бо он* [о // <http://mts.tj/index>].

ИСМОИЛОВ Ш.Ғ., САДРИДДИНОВ А.Ғ.
(Хучанд)

ТАШАККУЛ ДОДАНИ ДОНИШҲОИ АМНИЯТИ ШАХСӢ ВА МИЛӢ ДАР МАҒКУРАИ ҶАВОНОН

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президентӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёмашон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (аз 22.12.2016) дар масъалаи амнияти миллии мардуми кишвар, хусусан ҷавонон сухан ронда, қайд намуданд, ки «Ҷавонони мо дар ҳар ҷое, ки бошанд, бояд ҳисси баланди миллӣ дошта бошанд, бо Ватан, миллат, давлати соҳибистиқлоли худ ва забону фарҳанги миллии хеш ифтихор намоянд ва барои ҳимояи онҳо ҳамеша омода ва хушёру зирак бошанд».¹

«Бе донишҳои илмӣ таъмини амнияти миллӣ ғайриимкон аст», менависад профессор С.Ятимов – Бе онҳо (донишҳои илмӣ) ба осонӣ метавон мафтуну пойбанди овозаҳо, суханони бофта, беасос, гаразнок, айбҷӯйии бедалели хатарнок, хурофот гашт.²

Лозим ба ёдоварист, ки амният барои ҳама чӣ корманди давлатӣ ва чӣ корманди корхонаи хусусӣ, деҳқону хонанда ва тамоми кишрҳои ҷомеа заруру лозимист. Моро зарур аст ба қадри истиқлолият ва ваҳдат бирасем, онро ба қиммати ҷон ниғаҳдорӣ намуда, абадан умри ҷовидона бахшем. Идеология бояд ба манфиати умум хизмат намуда, шаъну шараф ва эътибори касеро паст назанад. Аз ҳама муҳимаш моҳият ва зухуроташ оммафаҳм, сода, нишонрас, мақбулу қабули ҳамагон бошад. Ҳеҷ як ҷараёну ҳаракат ва ё ҳизб ҳуқуқи маънавии иҷборан бор намудани идеологияи худро ба сари ҳамагон надорад. Одамон низ бояд бошуурона ҳар чизе, ки дар ҷомеа талқин мегардад омӯхта, таҳлил намуда, сипас хулосабарорӣ намоянд.

Имрӯз рӯйдодҳои ҷаҳон, алаҳхусус тезутунд гардидани вазъи Шарқи Наздик, Осиё, Африқои Шимолӣ, Аврупо ва дигар минтақаҳои

дунё гувоҳи онанд, ки хатари шадид дар шакли терроризм ва экстремизм паҳн шуда истодааст, аз тамоми бозингарони геополитикии сатҳҳои

1. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат, Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. ш. Душанбе, 22-декабри соли 2016

2. С.Ятимов. Илм ва амният. Рӯзномаи «Тоҷикистон». №32. 9.08.2017
гуногун роҳандозӣ гардида истодаанд. Ин ҳаракат дар асоси даъватҳо ва маблағгузориҳои иддае аз давлатҳо, ширкатҳои бузурги тичоратӣ, ҳизбу ҳаракатҳои экстремистие, ки тахти сарпарастӣ ва ливоҳои «Давлати исломӣ», «Ихвон-ул-муслимин», «Ал-Қоида», «Ҳизбут-Таҳрир», «Ҷабҳат-ун-Нусра», «Толибон», «Боко ҳарам», «Салафия» ва дигар ҳаракатҳо, ки характери миллатгарой, салтанатҷӯӣ, бидъаткорӣ доранд, танҳо аз номи ислом ҳарф мезананд, ки қомилан нодуруст аст.

Дар чунин шароити печдарпечи ҷаҳони муосир давлатҳое, ки дар низоми сиёсии ҷаҳон заифанд, ноғузир ба вартаи ҷангҳои мазҳабӣ, сиёсатҳои динӣ, ки ҳамагон дар хурофот гӯтида, олудаи дасисаҳо гаштаанд ва ин кашмакашиҳо ҳеҷ гоҳ анҷом намеёбанд. Ва муҳим аз ҳама зимомии идорааш онҳо дар дасти абарқудратҳо боқӣ монда, ин давлатҳо бо ном арзи вучуд менамоянд.

Моро зарур аст, паи таҳлили шиору даъватҳо, гуфтору рафтор ва ранг гирифтани ҳар як масоили пешомада ҷаҳд намуда, ҳатто дар мавриди сиёсати умумидунёӣ манфиат ва амнияти ҳешро оқилона дифоъ намоем. Барои пешгирии таҳдидҳои ҷаҳони муосир, хусусан афзуншавии тарғиби ақидаҳои ифротӣ, ҳисси бегонапарастии ҷавонон ва умуман ҷомеа, тақлиди кӯр-кӯронаи либоси ғайр, пеш аз ҳама, сатру ҳичоб ва дигар ҷабҳаҳои «моҳият ва зуҳурот» қорҳои самарабахшро анҷом диҳем.

Адабиёт ва илми раваншиносӣ дар ҳамаи давраи замонаҳо дар шаклгирии афкори ҷомеа саҳм дошта ба он таъсиргуздор мебошад. Асарҳои таъсирбахш ва бебаҳо дар адабиёти пурғановати миллати тоҷик ба тарбияи насли наврас ва ҷавонон хеле зиёд буда, «Сиёсатнома»-и Низомулмулк, «Қобуснома»-и Унсурмаолии Қайқовус, «Ахлоқи Мӯҳсинӣ» ва «Рисолаи Ҳотамӣ»-и Ҳусайн Воизи Қошифӣ, «Маснавии маънавий»-и Мавлоно Ҷалолуддини Балхӣ, «Баҳористон»-и Абдурахмони Ҷомӣ, «Таҳсиб-ус-сибён»-и Садриддин Айний намунаи барҷастаи асарҳои безавол ва пурбаҳои мутафаккирони гузашта дар соҳаи ахлоқ ва тарбия ба ҳисоб меравад. Мо имконият дорем аз ин нодиртарин ва бебаҳотарин асарҳо истифода намуда, ахлоқи ҳамида ва инсонсолориро ба фарзандон талқин намоем.

Адабиёт метавонад мақсадҳои амнияти миллиро дар тамоми шакли жанрҳо, хеле содаву оммафаҳм, оддӣ нишонрас ифода намояд. Имрӯз мо бояд бо ҷашми ақл ба дастовардҳои даврони истиқлол назар намуда, шукрона намоем, ки дар зарфи бистушаш сол мо тавонистем ин қадар иншооту сохтмонҳо, роҳҳои пулҳо, нақбҳо ва аз ҳама муҳимаш ҳазорҳо мактабу боғчаҳои кӯдакона ва варзишгоҳҳои замонавиро сохта, бунёд намоем.

Тоҷикистон аз лиҳози мавқеъ ва ҷойгиршавии ҷуғрофӣ, наметавонад бетаъсир аз бархӯрдҳои манфиатҷӯёнаи давлатҳои абаркудрат қарор дошта бошад. Инкишофи зухуротҳои навин бо истифода аз шиорҳои динӣ ва қувваҳои низомӣ вазро заиф, муносибатҳо муташанниҷ намуда, мушкilotҳои навиро рӯи қор оварда истодааст. Дар чунин шароити пурпечуб моро зарур аст, идеологияи давлатдорӣ миллиро мағз андар мағзи ҳар як сокини тоҷику тоҷикистонӣ, дар рӯҳу равонаш, дар шуураш, дар рафтору кирдораш, дар муносибату кирдораш, дар муносибату муошират аз оила, боғча, мактаб, донишгоҳ, қорхона ва ҷомеа оғозу бо марому мақсаднок давом диҳем. Барои дар мафкураи ҷавонон ташаккул додани донишҳои амниятӣ шахсӣ ва милли китобу мақолаҳои профессор С. Ятимов дар мавзӯи «Илм ва амният» ҷӣ аз ҷиҳати масъалагузорӣ ва ҷӣ аз ҷиҳати ҳаллу фасли мушкilotҳо, ҳадаф, мавқеъ бо нигоҳи тозаву бунёдӣ, мавриди амниятӣ милли, илм, адабиёт, идеологияи милли, сиёсат бо назари воло, дилсӯзонаву ошиқона, бо муқтадиртарин собитсозии қиёсҳои илмӣ баррасӣ гардида, барои ҳама аз манфиат ҳолӣ набуда, арзишмандтарин мавод махсуб меёбад. Бинобар ҳамин ҳам имрӯз моро зарур аст, ки бо истифода аз роҳу усулҳои гуногун дар мафкураи сиёсии насли ҷавон мафҳумҳои амниятӣ шахсӣ ва миллиро ташаккул диҳем. Ба он муяссар гардем, ки ҷавонони имрӯза амниятӣ умум – миллиро ҳатто аз амниятӣ шахсӣ болотар гузоранд.

«Ватандӯстӣ аз гӯшаи имондорӣ аст» мегӯянд дар урфият. Ватан чун қону тан аст. Ин маънои онро дорад, ки ҳар қадоми мо маҳз дар асоси эҳсоси ватандӯстӣ – ин мафҳуми хеле ҳам пурсобиқа ва ҳассос орзу ва ҳавасҳои худро ташаккул медиҳем, ояндаи худ ва фарзандонамонро мебинем, заминаҳои маънавӣ ва қонунии мавҷудияти худро асоснок мекунем. Чунин ҳислати ватандӯстӣ онро ба як индогемаи сиёсӣ табдил додаст, ки метавонад ҳислати хеле фаъоли созанда дошта бошад. Бояд таъкид намоям, ки дар фарқият аз дигар мафҳумҳо ватандӯстӣ ҳеҷ вақт ҳислати манфӣ надорад. Вале қувваҳои бадқору истилогар ё душманони истиқлолияти милливу давлатӣ метавонанд ба он бо назари таҳқир нигоҳ кунанд, онро мазоқу масҳара кунанд ва қувваи муттаҳидкунанда ва муқовиматкунандаи онро нодида гиранд. Ватандӯстӣ дар ҳама ҳолат монеаи вайронкунӣ ва ноогоҳии соҳибватанони раҳгумзада аст, тарбияткунандаи эҳсоси устувории ҳислатҳои хуби ҷавонмарду ҷавонзанони далеру шучоъи ватан аст. Аз ҳамин рӯ маҳз ватандӯстӣ метавонад дар муқобили терроризм ва экстремизм ва даҳҳо таҳдидҳои дигар бошад, ба қувваи муҳофизии ватану таърихи он рӯҳияи бешикасти миллат табдил ёбад ва ваҳдати миллиро дар кишвар таъмин кунад. Ватандӯстӣ асоси ягонагии кишвар, дӯстии миллиятҳои сокини кишварамон мебошад. Чуноне ки шоир мегӯяд:

*Бе ватан нест гарибе, ки қунад ёди Ватан,
Дар ватан будан бе ёди Ватан, бе ватан аст.*

Дар ин маврид мо бояд зиндагинома, қору пайқори Пешвои миллатамон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро ба ҷавонон намунаи ибрат

орем. Касе ки ватани худро дӯст медорад ҳеҷ гоҳ ҳатто берун аз ватан бо ёди ватан ва хоҳиши хизмат ба он зиндагӣ мекунад. Тоҷикистони азизи мо ва ҳамватанони мо аз мактаби бузурги санҷиши ватандӯстӣ гузаштаанд ва мо дар воқеият дидем, ки ватандӯст кист ва ватандӯстӣ чист? 26 сол пеш мардуми зиёде ин ватанро тарк намуд. Онҳо аз терроризм ва дар ин ватан тарсиданд, аз тундгарони динӣ ва фарҳангӣ ба ҳарос афтиданд ва ин ватанро тарк намуданд. Вале барои аксарияти кули мардуми Тоҷикистон ин ватан хеле ширин буд. Ин ҷоест буд, ки он ҷо ҳеҷ касе ғуломи касе нест, ҳеҷ касе хизматгори касе нест, ҳар нафаре дар хизмати миллат, давлат, халқи худ аст. Ин ҷо ватани мо буд, ин модари мо буд, ки аз касофати фарзандони беномусаш ба чунин як дард, чун чанги ҳамватанӣ дучор шуда буд ва ба ғайр аз худ онҳо дили касе барои он намесӯзад. Ҳамаи онҳое, ки бо ғайрату номус буданд ба ватан баргаштанд, давраи бенониву бесомониро бо мо паси сар карданд ва имрӯз чун фарзандони содику ватандӯст пайи ба ифоқа овардани ҷомеаи Тоҷикистон, таъмини амнияти ваҳдати милли саъю талош доранд.

Ватан ҳатто дар мушкилӣ, барои ватандӯст як ҷойи роҳат аст. Ҷойест, ки беҳтар аз он ҷо макони дигаре нест. Онҳое, ки зиндагии роҳатро дар шароити хуби иҷтимоӣ ва иқтисодӣ мефаҳманд, дар Амирко ҳам бошанд, нороҳат мешаванд. Чунки ҳолати равонии онҳо чунин аст. Онҳо ҳамеша аз ҳамсоф, аз худ, аз Ватан норозӣ боқӣ мемонанд. Ҳатто дар Амрико ва дар кишварҳои мутараққӣ ҳам одамоне ҳастанд, ки хонаву ягон ақлгумкарда ваё майзадае бошад, зеро давлати милли ва шаҳрвандони бовикору боғурури он ба ин роҳ намендеханд. Пиронсолон ва ҷавонро зеро қаноти худ мегиранд. Онҳоро бо роҳҳои қонунӣ аз худкушӣ ва мусулмонкушӣ, ки дар Сурия, Афғонистон, Ироқ, Ливия, Яман идома дорад дур нигоҳ дошта пеши ҷинояткориҳои сангини онҳоро бо тарғиботу ташфиқоти созанда ва табобаткунанда мегиранд. Шахсе ки амнияти шахсӣ ва миллиро дарк мекунад, вай ҳатман ватандӯст аст ва барои ҷимояи ватанаш омода аст.

Дар муқобили терроризм ва экстремизм ва шахсони бемавқеъ мо аз ватандӯстӣ дида ҳеҷ қувваи дигари коргареро намендонем. Вобаста ба равандҳои ҷаҳонишавӣ ва шиддат гирифтани муборизаҳои иттилоотӣ, ҳамчунин воридшавии мафкураи бегона ба зехни ҷомеа мо бояд ба таблиғи масъалаҳои худшиносиву худогоҳӣ, ҳифзи арзишҳои милли таърихиву фарҳангӣ, тавсеаи ҷаҳонбинии демокративу дунявӣ, пойдории ваҳдат ва суботи ҷомеа тавачҷӯҳи бештар дошта бошем. Зеро пеши эҳсосоти бегонапарстиву даҳшатафканиро маҳз чунин ҳамкориҳои аҳли сиёсат, илм ва санъат метавонанд гиранд. Президенти кишварамон ҳатто «Омӯхтани сабаб ва омилҳои сар задани чанги шаҳрвандӣ дар кишварамонро яке аз вазифаҳои муҳитарини олимони ҷомеашинос» доништааст. Зеро дониستاني хатоҳои пештара моро аз чунин хатоҳо дар оянда нигоҳ хоҳад дошт. Зеро доир ба ин масъала андешаву тадқиқоти муътамади олимони бояд нақши халқунанда дошта бошад, то ин ки ҳодисаҳои даҳшатноку фоқиабори гузашта барои наслҳои ояндаи халқамон дарси хушёрӣ ва ибрат гарданд.

Бо дарназардошти шароити минтақа, вазъи ҳассосу печидаи ҷаҳони муосир олимону донишмандони мамлакат бояд ба масъалаҳои тавсеаи мафкураи миллӣ, таҳкими давлатдорӣ ва рушди иҷтимоиву сиёсии ҷомеа, иттиҳоди неруҳои созандаи кишвар ва ҳифзи манфиатҳои миллӣ ва стратегияи Тоҷикистон, мубориза бар зидди терроризм ва экстремизм, хурофотпарастиву ифротгароӣ, инчунин тадқиқи масоили демократикунонии ҳаёти иҷтимоиву сиёсии Тоҷикистон эътибори аввалиндараҷа диҳанд. Хусусан, дар шароити имрӯзаи ҷаҳони пурмочаро, сиёсати ҷаҳонишавии давлатҳои абаркудрат, бархӯрди тамаддунҳо, доман паҳн кардани терроризм ва экстремизм масъалаи бедор намудани ҳиссиёти амнияти шахсӣ ва миллӣ дар насли ҷавон яке аз масъалаҳои калидии тарбияи равонии ҷавонон мебошад.

Ин вазъ аз ҳамаи мо татбиқи сиёсати санҷидаву мутавазирро тақозо мекунад, то ки кишварҳои мо ба арсаи бесуботӣ табдил нагарданд. Барои ин ватандӯстиро ба меҳвари мафкураи худ табдил доданамон зарур аст то аз ҳар гуна таҳдидҳо ва қачравӣҳои сиёсӣ ҷилавгирӣ намоем ва чун сарбозони ватани азизамон ҳама вақт барои ҳифзи он аз ҳар гуна душманони дохиливу берунӣ доимо тайёр бошем.

Адабиёт:

1. *Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. - М., 1977*
2. *Леонтьев А.М. Деятельность. Сознание. Личность – М; Политиздат, 1975.*
3. *Маҷаллаи илмӣ-оммавӣ ва бадеӣ-публицистии «Душанбе», 2017, №5.*
4. *Рӯзномаи «Тоҷикистон», №32, 09.08.2017.*

ИСОЕВА Д., ҒАЮРОВ Л.
(Кӯлоб)

ХАТАРИ ГЛОБАЛИЗАТСИЯ БА АМНИЯТИ МИЛЛӢ

Дар ҷаҳон аз қадим барои ҳар як миллату давлат сулҳу амният асоси пешравӣ ба шумор меравад. Зеро пешравию иҷрои нақшаҳои стратегӣ ба амнияти миллӣ вобастагии қавӣ дорад. Дар ҷамъият ҳар як ҷараён ба худ алтернатив дорад. Ва алтернативи сулҳу амнияти миллӣ ин низоъ мебошад ва ё баръакс.

Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун давлати тозаистиклол аз шумори он давлатҳост, ки баробари ба даст овардани истиқлолияти комил дар дохили он нооромӣҳо ва низои дохилӣ бавучуд омада буд. Хушбахтона, хатари нобудшавии миллатро ҳалқи тоҷик дарк карда, зеро роҳбари Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон, ки он ҳамчун элитаи сиёсии халқ башумор меравад, ин мушкилиро пушти сар намуданд.

Ҳалқи тоҷик дар он замон зеро як идеология, ки онро метавон идеологияи сулҳофарин ном гирифт, ҷамъ омада, пайи пайдор намудани сулҳу ваҳдат шуданд, ки ин аз хираду заковати баланди ҳалқи тоҷик дарак медиҳад. Ҳалқи тоҷик аз қадим ин идеялогияро пайравӣ

менабуданд. Дар ин чо саволе ба миён меояд, ки барои устувории чунин идеологияи солим кадом омилҳои иҷтимоӣ таъсир мерасонанд?

А) Пеш аз ҳама фарҳанг ва тамадуни бойю рангини ин қавм мебошад.

Б) Дигар омил миллатдӯстии ин қавм.

В) Ҳисси гуманистии ин миллат мебошанд.

Вобаста ба вазъи сиёсии ҷаҳон ба амнияти ҳар як миллат хатар таҳдид мекунад. Имрӯзҳо ҷомеаи ҷаҳонӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ ё ба истилоҳ глобализатсия қарор дорад, ки дар ин раванд пеш аз ҳама, бархӯрди тамадунҳои фарҳангҳо ва тарзи истеҳсолоти модии ҷамъиятӣ шомил мешаванд.

Дар ин ҷараён наметавонад ҳеҷ давлате худдорӣ намояд, зеро худдорӣ аз ин раванд маъноӣ аз пешравии ҳаёти иқтисодиву иҷтимоии давлат дасткашиданро дорад. Раванди ҷаҳонишавӣ як қатор шохаҳои ҷомеаро фаро гирифта, он дар ташаккулёбии тарбияи ахлоқии насли наврасу ҷавонон, ки инҳо асоси идеологияи миллиро ташкил медиҳанд ва идеологияи миллии бошад омили асосии худшиносӣ ва ҳувияти миллии ба шумор меравад, ки ин ҳама асоси пойдорӣ ва бардавомии амнияти миллии ба шумор меравад. Дар ин аснод глобализатсия ба ташаккулёбии чунин сифатҳо таъсири бузург хоҳад гузошт. Зикр кардан бо маврид аст, ки хатари асосии нестшавии ҳар як миллату давлат дар коста гардидани идеологияи миллии ҷавонони он ба шумор меравад. Ва глобализатсия бошад яке аз воситаҳои асосии таъсиррасонӣ ба шуур, махсусан, ба шаклҳои шуури ҷамъиятии наврасону ҷавонон алалхусус, ба ахлоқ, дин, ҷаҳонбинӣ, ки ин шаклҳои шуури ҷамъиятии идеологияи шахсро муаян менамоянд, таъсири ниҳоят манфӣ мерасонад. Ва ин таъсиррасониҳоро ба таври зайл ифода намудан мумкин аст:

А) Ҷаҳонишавии фарҳангҳо ва бегонашавии фарҳанги миллии:

Фарҳанг маҷмӯи арзишҳои инсонӣ буда, тавассути он инсон гизои маънавӣ мегирад, дараҷаи донишу тафаккур ва биниши ҳеширо афзун мегардонад. Фарҳанг аз ҷониби дигар як роҳи динамикии болоравии маърифати миллии шахрвандони ҳар як давлату миллат ба шумор меравад. Фарҳанг дар маҷмӯъ чун осмоне, ки заминро нӯшонда аст ва қавмҳои гуногунро дар зеро як андешаву равия ҷамъ овардааст дар маҷмӯъ фаҳанг сарҷмъӣ ва омилҳои асосии пойдорӣ сулҳу субот ва оромии ҷомеаи ҳар як давлату миллати соҳибхатиёр мебошад.

Дар раванди ҷаҳонишавӣ зиёданд давлатҳои, ки қисм- қисм фарҳангу забони худро аз даст медиҳанд. Аз шумури ин давлатҳо, ки худӣ ҷаҳонишавӣ аз он ҷойҳо манша мегирад: Франция, Канада ва ИМА мебошанд. Яъне, ба бегонашавии фарҳанг раванди ҷаҳонишавӣ таъсир мерасонад. Вале фарҳанг ҷузъи асосии ташаккулдиҳандаи тарбияи ахлоқии башарият ба шумор меравад. Пас ҳар миллатро зараур аст, ки дар ин раванд омодагӣ дошта бошад. Ин аз шахрвандони он вобастагии зиёд дорад. Шахрвандон агар дорои ҳисси миллатдӯстӣ, ифтихори миллии

ва арчгузор ба фарҳангу тамаддуни гузаштаи хеш бошанд, ҳеҷ гоҳ фарҳанги бегонаро ба худ қабул нахоҳанд кард.

Аммо боиси таассуф аст, ки имрӯзҳо дар ҷомеаи мо баъзан калонсолону ҷавонон ба бегонашавӣ рӯй оварда, ба фарҳанг ва забони миллии хеш доғ меоранд ва ин ҳисси миллатдӯстии наврасону ҷавонро коста гардонида, дар онҳо майли эгоистӣ ба вучуд меояд. Ин ба коҳишёбии фарҳанг ва тамадуни суннати миллати куҳанбунёди тоҷик оварда мерасонад. Дар сурати коҳиш ёфтани фарҳангу забон миллатро хатари парокандагӣ таҳдид мекунад, чун ки фарҳанг яке аз механизмҳои сарчамъ намудани халқ мансуб меёбад. Пас, мо, аҳли ҷомеаро лозим аст, ки аз раванди ҷаҳонишавӣ чихатҳои хубашро қабул намуда, чихатҳои зиёноварашро аз ақлу зеҳн ва фарҳанги худ дур созем. Ин, албата вобастагӣ дорад ба дараҷаи фаҳмиши ҳар як инсон.

Б) Дин дар раванди ҷаҳонишавӣ ва пос доштани арзишҳои динӣ:

Дин як навъи шуури ҷамъиятӣ буда, дар тарбияи ахлоқии башар нақши созгор ва аввлиндараҷа дорад. Маҳз принципҳои динӣ инсонро аз бисёр амалҳои зишти ғайриахлоқӣ нигоҳ медорад ва намегузорад, ки одам ҳамаи талаботҳои биологияшро худсарона анҷом диҳад. Пас, ҳар миллатро лозим аст, ки дар раванди ҷаҳонишавӣ аразишҳои мазҳабиву динии худро аз ҳар гуна хатарҳо эмин дорад. Дар раванди ҷаҳонишавӣ чизи аз ҳама таҳдидовар ба таълиму тарбия, маҳсусан, тарбияи ватандӯстӣ, ҳисси миллий ва худшиносиву ҳудогоҳии миллий ин дар зиёд шудани гуруҳҳои терроризму экстермизми динӣ мебошад. Он бевосита ба мафкураи наврасону ҷавонон таъсир расонида, онҳоро аз омӯхтани илм дур месозад. Дар асри XXI чизи аз ҳама хатарнок барои сулҳу амнияти кишварҳои дунё, алалхусус, минтақаи Осиё ин зиёд шудани равияҳои террористӣ, ки аз номи дини ислом баромад мекунанд, мебошад. Онҳо на дин доронанду на инсоншиносону худотарс, балки ҷоҳилӣ аз дин ҷудову аз Худо беҳабаранд. Ин раванд аз аҳли ҷомеа, маҳсусан, аз муаллимони зиракии сиёсӣ ва дорои маданияту фарҳанги диниву мазҳабиро талаб менамояд. Чунки қисми зиёди ҷавонони ба ин гурӯҳҳо шомил мешудагӣ аз арзишҳои диниву мазҳаби тамоман беҳабаранд. Ба хонандагон ҷӣ будани мазҳаб ва дину роҳи ростро фаҳмонида тавонистани омӯзгорон, падару модарон ва аҳли ҷомеа зарур аст, то наврасону ҷавонон ба ҳар гуна ҳизбу ҳаракатҳо нагараванд. Дар умум дар раванди ҷаҳонишавӣ пос доштани арзишҳои динӣ яке аз воситаҳои асосии мустаҳкамгардонии тарбияи ҳисси миллатдӯстӣ, инсондӯстӣ, ахлоқӣ ва умуман, таъмини амнияти динӣ, ки он яке аз воситаҳои таъмини амнияти миллий ба шумор меравад, мансуб меёбад.

В) Компютеркунонӣ ва густариши техникаву технология омили коҳишёбии ахлоқ дар ҷомеа:

Дигар ҷанбаи ҷаҳонишавӣ, автоматизатсиякунонӣ ё компютеркунонӣ аз як чихат хуб аст, қорҳои одамонро осон намуда, ба

корхонаҳо ва муассисаҳо ва фардҳои алоҳида ғоидаи моливу пулӣ ва сиёсиву мафкуравӣ меорад. Вале, мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки ин раванд ба ташаккулёбии сифатҳои маънавии инсон таъсири манфӣ мерасонад. Дар шаҳрҳо зиёд шудани марказҳои хизматрасонии компютерӣ (интернеткафе, бозии сонӣ ва ғайра) омили асосии дур шудани талабагону донишҷӯён аз раванди таълим ва коҳиш ёфтани ахлоқи ҳамидаи инсонӣ ба шумор меравад.

Барои исботи ин гуфтаҳо метавон чунин мисол овард. Писарбача як маротиба ба бозии компютерӣ меравад, аз ҳисоби ҷӯрааш ва ё бо пули додаи падараш. Баъди як бор ба он ҷо рафтани шавқ пайдо кардани харрӯз барои бозӣ ба он ҷо меравад. Аммо шароит ё буҷаи оила ба ӯ имкон намедиҳад, ки кӯдак ва ё наварас доимо вориди ин макон гардад. Дар сурати наёфтани маблағ бача даст ба дӯзди ё дурӯғгӯӣ мезанад, ки ин омили сустшавии ахлоқи он мансуб меёбад. Ва ин ба тартиботи ҷамъиятӣ низ ҳалал ворид месозад, чунки аз рӯи баъзе мушоҳидаҳо дар чунин марказҳо баъди бозии тулонӣ низоъ байни наврасон сар мезанад, ки ин нишондиҳандаи хуб нест. Хушунату бадбинӣ пояи иттифоқро суст мегардонад. Дар ин раванд, барои пешгирии ин амали номатлуб, нақши падару модарон хеле зиёд аст. Аз ин нуқтаи назар, талаб карда мешавад, ки падару модарон баҳри бартараф намудани мушкилоти зикршуда ҳар чӣ бештар бо мактабу маориф ҳамкориҳои зич намоянд.

Г) Ҷомеаи хабарбунёд ва нақши сомонаҳои иҷтимоӣ дар ташаккулёбии ҳисси миллатдӯстӣ ва амнияти миллӣ:

Ҷомеаи хабарбунёд ва ё иттилоотӣ яке аз масъалаҳои меҳварии раванди ҷаҳонишавӣ ба шумор рафта, нақши он дар ҷомеа, дар паҳн гардонии хабару иттилоот мебошад. Ва онро бештар тавассути сомонаҳои иҷтимоӣ паҳн менамоянд. Ин аз як ҷиҳат хуб аст, ки инсонҳо дар бораи тамоми ҳодисаҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ ва дастовардҳои илмӣ ҷаҳон огоҳӣ меёбанд. Вале аз ҷониби дигар ин ба ташаккулёбии фикриву ахлоқии наврасону ҷавонон таъсири манфӣ мерасонад. Аксар вақт наврасону ҷавонон тавассути сомонаҳои иҷтимоӣ як қатор видеороликҳои ғайриахлоқӣ ва ё зидди идеологияи милиро тамошо ва матнҳои ҳамрадифи инҳоро тамошо ва мутолеа менамоянд. Инчунин, ба гирифтани ахбороти сохтаи дигар ташкилотҳои зидди инсонӣ машғул мешаванд, ки ин ба раванди ташаккулёбии ҳислатҳои маънавии онҳо таъсири манфӣ мерасонад ва боиси коста гардидани меъёрҳо ва принципҳои инсондӯстӣ ва ватангарои ҷавонон дар ҷомеа мегардад. Тавре ки маълум аст дар илми равоншиносӣ гуфта шудааст: он чизе, ки дар ҳаёт объективан вучуд дорад, новобаста аз объективияташ ба эҳсосоти мо таъсир мерасонад. Албата, тамошо ва мутолеаи чунин видеороликҳо ва матнҳои ифротӣ ба ҳиссиёти онҳо таъсири манфӣ расонида, дар равияи шахсии онҳо таъсири идеологӣ мерасонад.

Аз тарафи дигар тавассути сомонаҳои иҷтимоӣ шинос шудани ҷавонон ба дӯстҳои нав, ки баъзе аз онҳо барои гурӯҳҳои ифротгарой

хизмат менамоянд ва ин барои ҷавонон хатарноктар ҳастанд. Зеро мувофиқи таҳлилҳо дар солҳои охир шомил шудан ба гурӯҳҳои терористӣ тавассути сомонаҳои интернетӣ бештар суръат гирифта истодааст. Ва шомилшавии ҷавонон ба чунин гурӯҳҳои терористӣ хатари калонест, ба амнияти миллӣ ва ё доғест барои миллат.

Ин ҳолат сараввал аз падару модарон ва омӯзгорон талаб менамояд, ки ҷиҳатҳои манфии сомонаҳои иҷтимоиро ба бачагон пурра фаҳмонанд, то ин ки хонандагон ба ҳар гуна сомонаҳои ғайриахлоқӣ дохил нашаванду бадахлоқу бадтинату пастфитрат нагарданд. Ва дар баробари ин, тарзи ба манфиати кор истифодабарии сомонаҳои интернетиро ба онҳо омӯзонанд.

Хулоса, ҳар як миллат дар раванди ҷаҳонишавӣ хоҳу нохоҳ қарор хоҳад гирифт ва роҳи ягонаи зарар надидани фарҳанг ва коста нагардидани ахлоқ дар ҷомеа, қабл аз ҳама, омода будан ва ё шудан ба ин раванди пуртазод мебошад. Пас, ҳар як падару модар ва омӯзгорро лозим аст, ки сараввал худ дониши кофии муоссир дошта бошад, то ин ки ба хонандагон ва дигар шахрвандон ҷӣ будани ин равандро фаҳмонда тавонад. Дар баробари падару модарон ва омӯзгорон дигар кишрҳои ҷомеаро низ лозим аст, ки ба бегонапарастӣ рӯ наоранд, чунки кӯдакон тақлидкоранд ва ба онҳо пайравӣ мекунанд.

Адабиёт:

1. *Муқаддимаи низоъишносӣ. Зери назари Абдунабӣ Саторзода, Абдуҷаббор Раҳмонов ва дигарон. – Душанбе: “ЭР-граф” (2006).*
2. *Маҳмадов Абдураҳмон. Муқаддимаи идеяи миллӣ. – Душанбе: “ЭР-граф” (2013)*
3. *Муродова Г, Шоҳруҳи С. Равандҳои глобализатсионӣ ва ояндаи давлатҳои миллӣ. – Душанбе, 2006*

КАРИМОВА Т., ТУРАБОЕВА Д.
(Хучанд)

ИЛМ ВА АМНИЯТИ МИЛЛӢ

Мактабу маориф омили муҳимтарини амнияти миллӣ мебошад, зеро дар ҷаҳони пуртазоди имрӯза фақат насли наврасе, ки дониш ва касбу ҳунарҳои замонавиро хуб аз худ кардааст, метавонад дар оянда рушди босуботи иқтисоди кишварро таъмин намояд.

Эмомалӣ Раҳмон

Аввалин тасаввурот оид ба ниёзи ҷамиятӣ ва мавҷудияти муҳимтарин ва гарантарин ҷузъи системаи сиёсӣ таҳти номи давлат, зарурати таъмини амнияти ҳуди инсон ва ҷомеаро дар назар дорад. Ба

хамин хотир «Давлате, ки амнияти хешро таъмин карда наметавонад, ғайримаҷоз» (Томас Гоббс) эълон гаштааст. Дар ҳақиқат дар Тоҷикистон солҳои 1991-1992 давраи мураккабтарини авзои сиёсӣ иҷтимоии мамлакат: беҳокимияти, сохторҳои фалаҷшудаи идоракунии давлатӣ ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ тартибот, паймол шудани Конститутсия, набудани кафолати ҳифзи ҳуқуқ озодаҳои конститутсионии инсон ва шахрвандон, аз ҷумла кафолати зиндагӣ ба ҳаёт, маҷбуран тарк кардани манзили макони зист, гуреза шудани миллионҳо нафар ҳамватанони мо баргузор гардид.

Дар як муддати начандон тӯлонӣ аз муовинони Сарвазир, авзои ҳукумат, вакилони халқ ва зиёни маъруф сар карда, даххо ҳазор нафар мардуми бегуноҳ ба қатл расиданд.

Тамоми шохаҳои ҳокимият - аз мақомоти марказӣ то зинаҳои маҳаллӣ аз фаъолият бозмонд.

Пайдоиш ва рушди амният, ҳамчун муҳимтарин унсурҳои давлат, дар асоси қонуниятҳои инкишофи ҷамият заминаҳои илмӣ-назариявӣ дорад.

Ба хотири наҷоти давлату миллат як гурӯҳ вакилони мардумӣ ва намояндагони қувваҳои огоҳи ҷомеа, ки хатари аз байн рафтани давлат ва пароканда гардидани миллатамонро дарк карда буданд, масъалаи даъват намудани иҷлосияи навбатии Шӯрои Олиро ба миён гузоштанд. Дар он айём Шӯрои Олӣ ягона мақоми сиёсии босалоҳият дорони ваколати конститутсионӣ ба ҳисоб мерафт.

Оғози кори иҷлосия ибтидоӣ умеду дилпурии мардуми тоҷик буд.

То замоне, ки давлат - гарантарин ҷузъи системаи сиёсии ҷомеа, миллат ва миллатҳо вучуд дорад тақрибан ба ҳамин андоза (қимматнокӣ, арзишмандӣ, баробарвазнӣ) барои фалаҷ кардан, аз фаъолият бозмондан ва оқибат нест кардани он хатарҳо мавҷуданд.

19 –уми ноябри соли 1992 ба ҳайси Раиси Шӯрои Олӣ ва Сарвари давлат роҳи минбаъда ва сохти давлатдорӣ ояндаи Тоҷикистонро ҳамчун давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ эълон шуд, ки минбаъд роҳи саодати миллати тоҷик ва ободии Тоҷикистон гардид.

Агар ба хотири барпо кардани давлат чӣ қадар ҷоннисориҳо шуда бошад, барои ҳифз кардан, дар амну осудагӣ ва рушду тараққӣ нигоҳ доштани давлат, сарфи на камтар аз он зарур аст.

Дар мурочиатномаи худ Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон ба мардуми шарифи Тоҷикистон 12 декабри соли 1992 иброздошта буд, ки "...тамоми донишу таҷрибаамро барои дар ҳар хона ва ҳар оила барқарор шудани сулҳ равона карда, барои ободиву пешрафти Ватани азизам садоқатмандона меҳнат мекунам.

Барои ноил шудан ба ин нияти муқаддас агар лозим шавад, ҷон нисор мекунам, чунки ман ба ояндаи неки Ватанам ва ҳаёти хушбахтонаи халқи азияткашидаам бовар дорам”.

Фаъолияти ҳаррӯзаи пешвои муаззами миллати тоҷик нишонгар ва намунаи олии ҳамин гуна муносибат ба тақдири имрӯзу ояндаи давлати миллии мо мебошад.

Хатар хос, ки зидди осудагии як миллат барои ба гирдоби бало андӯхтани он тарҳрезӣ мешавад зуҳуроти тасодуфӣ ё бетартибона нестанд.

Маълум гардид, ки тарроҳони хориҷӣ ва дохилии ин ҷанг аз ҷумла роҳбарону фаёлони собиқ Ҳизби наҳзат, ки умуман ҳисси миллии надоштанд ва ба хоҳири нав нисбати худ имонашонро фурӯхта буданд, аз ниятҳои шуми хеш ба осонӣ даст мекашанд.

Дар муқобили доной ва амал кардани бадхоҳон, фақат тафассути така кардан ба илм, маърифат, усули шинохти аъмоли зиддимиллӣ, хушёриву зиракии сиёсӣ ва истодагарию мақсаднок ғолиб омада метавонанд, зеро дар назди илм мундариҷаи бой маҳфуз дар айни ҳол, раванди миллатофаринӣ ва давлатсозии тоҷикон дар назар дошта мешавад. Ҷомеаи ҷаҳонӣ бо тавачҷӯх ба кори Иҷлосияи 16-уми Шӯрои Олӣ ҳамфикриву ҷонибдориаширо аз қарорҳои қабулшуда ва азму иродаи роҳбарияти нави давлати Тоҷикистон дар хусуси барқарор намудани соҳти конститутсионӣ ва эъмори давлати демократӣ ҳуқуқбунёд ва дунявӣ баён намуд. Андешаи бунёди чунин давлат, ки бори аввал дар Иҷлосияи шонздаҳум садо дод, минбад асоси сиёсати дохилӣ ва хориҷии мо, самт ва раҳнамои фаъолияти давлат ва мақомоти он, хизматчиёни давлатӣ ва шахравандони мамлакат гардида, дастурии худро дар ҳаёт собит кард.

Дар таърихи миллатҳо ин таҷриба миллионҳо бор такрор шудааст. «Ҳар миллат ҳамон қадар хушбахт аст, ки ба он мувофиқ ва сазовор бошад. Меъмори тақдири миллат худи миллат аст» (Аликолин президенти ИМА солҳои 1860-1865). Онон, ки ба дасти бегонагон об мерезанд, донанд, ки «Дур аст сари об аз ин бодия, хушдор, То гули биёбон нафиребад ба саробат» (Ҳофиз)

Барои мисол, яке аз сабабҳои аслии барқасд хунсо кардани гурӯҳи террористии Назарзода (воқеаҳои 4-уми сентябри соли 2015), руҳияи баланди ватандӯстонаи кормандони сохторҳои махсус ҳамчунон сарбозони одии қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳури Тоҷикистон буд. Омили ниҳоят муҳими ватанпарастонаи аҳолии ноҳияҳои атрофии пойтахти кишвар маҳсуб мегардад, ки ба по хестанд. Шахсони ҷинояткорони даргузетро кофтуков, дастгир ва ба ҳукумат таслим намуданд.

Дар шароити торафт печидаву мураккаб гардидани вазъи ҷаҳони муосир аз ҷумла шиддат гирифтани муборизаҳои геосиёсӣ миёни давлатҳои абарқудрат хусусияти муташаккил ва боз ҳам хатарноктар касб кардани терроризму экстремизм ва дигар таҳдиду хатарҳои нав

таъмини амният ва ҳифзи сулҳу субот барои тамоми кишварҳои олам, аз ҷумла барои Тоҷикистони мо ба масъалаи аввалиндараҷаву ҳаёти табдил ёфтааст.

Дар ҷунин марҳалаи ҳассос ҳифзи Тоҷикистони озоду соҳибистиклол, ваҳдати миллӣ ва амнияти суботи он ҳамчун вазифаи меҳвари асосии мо боқӣ мемонад.

КОМИЛОВ К.,
(Худжанд)

АГРЕССИВНАЯ МЕНТАЛЬНОСТЬ РОССИЯН ИЛИ КАК РОССИЙСКИЕ СМИ РИСУЮТ ОБРАЗ НЕГАТИВНОГО ЧУЖАКА-МИГРАНТА

Таджикское общество больно реагирует на то, как освещаются вопросы, связанные с трудовой миграцией в российских СМИ. То что, трудовая миграция стала частью политики, ни для кого не секрет, и сегодня в СМИ России с подачи политиков мигранты стали самыми удобными «мишенями» информационных «киллеров». Почти каждый день программа «Вести. Москва» ВГТРК передает репортаж «героев», в роли которых выступают «незаконные трудовые мигранты».

Из-за издевательского отношения и преследования трудовых мигрантов, лоббирования данной темы с телеэкрана и со страниц газет, у простого обывателя, в умах несознательных (те, которые сами самостоятельно не в состоянии понять сущность информации, легко попадают под влияние пропаганды) созревает образ самого «ненавистного врага» – трудового мигранта, «грязного», «заразного», «необразованного», «несознательного», «наркомана», человека «второго сорта», который виноват во всех бедах России. Подобная информационная политика чревата опасными последствиями, прежде всего для самой многонациональной России, т.к. ненависть к «чужим» пробуждает злостную агрессию. Трагедии, с летальными исходами, в московском Бирюлеве (в ноябре 2013г.), в городе Пугачеве Саратовской области (в июле 2015 года), в Хованском кладбище (в мае 2017 году), украинские события (начиная с 2014 года по сей день), «Русский марш» националистов в Москве, лоббирования дискриминационного лозунга «Россия для русских» в СМИ и сотни другие подобные события являются продуктами агрессивной информационной политики по отношению к «чужим».

О том что, негативный образ мигрантов, приезжающих в Россию на заработки, охотно поддерживается многими российскими СМИ, говорят многие российские аналитики. Одни считают, что медиа только отражают ксенофобские настроения общества, другие – что активно способствуют их формированию. Так или иначе, но в статьях на

страницах газет, в передачах на радио и телевидении, посвященных теме миграции, преобладает так называемый «язык вражды» (этим термином исследователи обозначают использование в текстах дискриминирующей лексики, вызывающей неприязнь или ненависть к тем, кто представляет иную культуру, религию, этнос), который используют в своей риторике, как сами журналисты, так и цитируемые ими общественно-политические деятели. Этический нигилизм, свойственный современным СМИ (не только российским, но в данном случае – речь о них), увы, стал характерной чертой нашего времени.

Современная журналистика все дальше отходит от этических норм и принципов, принятых в профессиональном цехе. Многие публикации на тему миграции (и не только) открытым текстом выражают пренебрежение и неприязнь к тем или иным людям. В других случаях образ чужака, врага читается даже в, казалось бы, вполне политкорректном тексте. Примеры лексики «языка вражды» из собственного исследования привел профессор Национально-исследовательского университета Высшей школы экономики (НИУ ВШЭ), руководитель программы «Медиакоммуникации» Иосиф Дзялошинский:

Примерно 40 процентов текстов, посвященных мигрантам, имеют очевидно негативный характер и несут в себе образ врага на уровне интенций (направленность сознания на что-либо – прим. К.К.). То есть слова могут быть все правильные и не оскорбительные, но враг чувствуется. Мигранты изображаются, как нежелательный элемент, необразованный, некультурный, чужой. Более того, часто идет сдвиг от категории «чужой» к категории «враг». Потому что мигранту приписывается преступность, неспособность принять нашу культуру. Еще 40 процентов текстов носят информационно-обозначающий характер, типа «нам нужны мигранты, но не те, которые приезжают», или идет констатация, что мигрантов лучше отправить куда-нибудь подальше в Сибирь – долой с глаз москвичей.

В СМИ мы встречаем немало примеров использования дискриминирующей лексики – от жестких поощрений насилия и дискриминации («турки в 1915 году резали армян и правильно делали»; «нечего строить мечеть в “православном” городе», «среднеазиаты гастробайтеры») до более «мягких» проявлений языка вражды («мусульмане всегда насаждали ислам огнем и мечом», «скоро азиатов будет больше, чем наших», «евреи захватили всю нефть и банки»). Нередко встречается цитирование явно ксенофобских высказываний и текстов без осуждающего комментария. В тексты вписываются оценочные слова, формирующие ярлыки («казахи тупые», «евреи жадные», «цыгане – воры», «таджики, узбеки, киргизы грязные»).

Недавно, ксенофобские стихи про нашего мигранта-таджика появились на заборах, на автобусных остановках и в метро Москвы: Стихи состоят из 16-и строк, некоторые из них звучат так: «Вот таджик

дурной и грязный», «Весь он в краске перемазан», «Он работать не умеет». Дальше, в конце «...Ненавистны нам их рожи».

Председатель исполкома Форума переселенческих организаций, известная правозащитница Лидия Графова, посвятившая 25 лет своей журналистской и общественной деятельности теме миграции, отметила, что ксенофобия, которую сеют многие СМИ, действительно, разжигает ненависть населения, которая сегодня в российском обществе бушует океаном. И это очень страшно. Может быть, это самое страшное для будущего России.

Таким образом, люди как бы получают от СМИ разрешение на ксенофобские мысли, и эти мысли в дальнейшем превращаются в действия. И главное, что все это проходит и внутренние, редакторские, и внешние фильтры, и все благополучно печатается. Дружелюбный характер носят только около 20 процентов текстов о мигрантах. Есть определенные издания, например, «Новая газета», которые рассматривают мигрантов как полезный элемент общества. «Российская газета» также очень сдержаны, они не позволяют себе грубых высказываний.

Профессор Иосиф Дзялошинский подчеркивает, что «по всем без исключения каналам телевидения у нас идет грубейший накат на мигрантов, поддакивание недалекому зрителю. Здесь все очень просто: СМИ работают на потребу дня – им нужны рейтинги, массовая аудитория. А единственный способ иметь рейтинги – это поддакивать населению, говоря, что мигранты – наши враги» [4, 1].

Таким образом, давно, с подачи СМИ поселились в умах россиян некоторые стереотипы о мигрантах, такие как «они враги, угроза, отнимают рабочие места, криминализируют общество». И хотя отдельные голоса здравомыслящих экспертов и чиновников периодически опровергают такие утверждения, однако сложившиеся мифы с завидным постоянством кочуют со страниц газет на телеканалы и обратно, обрастая мнениями других экспертов и еще больше нагнетая общественное недовольство вокруг трудовой миграции.

Комментируя ситуацию, ведущий научный сотрудник Национально-исследовательского университета Высшей школы экономики (НИУ ВШЭ) Екатерина Деминцева, пишет, что этот неоправданный негатив только усугубляет проблемы мигрантов в России:

«Сегодня мигранты в российском обществе рассматриваются как угроза: рядом с ними нежелательно жить, они могут нести какие-то заболевания, их дети могут переполнять наши школы. Все эти мифы подкрепляются различными публикациями в СМИ, и мы очень часто видим ксенофобские и даже расистские статьи в определенных газетах и журналах. И от этого поддерживаемого СМИ образа мигранта очень сильно страдают сами мигранты, потому что эти мифы порождают множество барьеров, когда они не могут воспользоваться какими-то

услугами из-за боязни плохого отношения к ним принимающего общества» [4, 1].

Второй момент – образование. Сегодня существует еще один миф, который активно эксплуатируется СМИ, о том, что в некоторых московских школах более 50 процентов детей составляют дети мигрантов, причем, большинство из них не говорит по-русски.

Е. Деминцева опровергая этот миф, отмечает, что их исследования это не подтвердили: «Буквально на днях мы опрашивали учителей московских школ. И когда мы их спрашивали о детях мигрантов, практически все они недоумевали: «Почему вы спрашиваете об этих детях? Они – не самая большая проблема. У нас в школах полно других проблем. Между детьми разных национальностей не существует никаких особенных различий, и у нерусских детей уже через несколько месяцев после поступления нет никаких языковых проблем». Причем, многие учителя были из так называемых непрестижных, маргинальных школ. В таких школах, как правило, больше детей мигрантов. Когда мы задали вопрос «существуют ли в Москве школы, в которых половина учащихся не говорят по-русски?», учителя отвечали: «Мы слышали об этом. Правда, мы таких школ не знаем, но наверняка они есть» [4, 1].

То есть даже те учителя, которые владеют информацией, озвучивают этот сложившийся миф.

Также, СМИ в красках муссируют отдельные факты преступлений, совершенных мигрантами, выдергивают цифры из статистики, представляющие иностранных работников в негативном свете. Но СМИ и общество не хотят видеть и упорно замалчивают положительные аспекты миграции, отмечает президент Федерации мигрантов России Мухаммад Амин: «Большинство мигрантов хотят легализоваться, стремятся быть законопослушными. Но требования к ним постоянно ужесточаются, а условия для их жизни не создаются [4, 1]».

Анализируя изученные материалы, можно отметить, что российская пресса примерно на 80 процентов отражает интересы самой необразованной, неспособной к разумному анализу категории людей. Как показывают исследования Национального исследовательского университета Высшей школы экономики, ментальность россиян чрезвычайно агрессивна. Значительная часть россиян сильно не любит всех, кто отличается от них по любому критерию: не любят высоких, низких, инокультурных, приезжих, даже сограждан из соседнего региона. Поэтому мигрантов в принципе не любят.

Таким образом, пока существуют поддерживаемые СМИ установки, когда россияне воспринимают мигранта, как врага, недочеловека, который нежелателен в российском обществе, законы не помогут урегулировать миграцию.

Опираясь на методологию социального психоанализа, правомерно отметить, что государственная информационная политика, система СМИ должна выполнять социально психотерапевтическую функцию, нацеленную на повышение интеллектуального уровня масс, а главное –

душевного успокоения, защиты от разрушающего психику людей информационного воздействия [2, 322]. Однако, сегодня можно констатировать её огромный дефицит, особенно в вопросе миграции.

Литература:

1. Дзялошинский И.М. Журналистика соучастия. Как сделать СМИ полезными людям / И.М. Дзялошинский. – М.: Престиж, 2006. – 104 с.
2. Информационная политика: учебник / под общ.ред. В.Д. Попова. – М.: Изд-во РАГС, 2003, – 463 с.
1. Материалы сайтов: Мигранты. Почему мы их не любим и что с этим делать <https://ria.ru/analytics/20130715/949783743.html?inj=1>
2. Мы и Они: О мигрантах, языке вражды и агрессивной ментальности <http://www.fergananews.com/articles/8577>

**КОМИЛОВА З., ОКИЛОВА М.,
ШАРИПОВА М.**
(Хучанд)

ОМИЛҲОИ МИНТАҚАВИИ ДИНИЙ-СИЁСИИ АМНИЯТ

Ба масъалаи фаъолияти сиёсии мутаассибон ва бунёдгароён, одатан, мутахассисон ва исломшиносон силсилаи мисолҳои амниятиро таҳлил намуда, мурочиат мекунанд. Масалан, М. Ливай меҳисобад: "Таҳдид ба амнияти миллӣ вазъиятест, ки дар он арзишҳои муҳими давлат дар натиҷаи фаъолияти бурунмарзӣ зери хатар гузошта мешаванд" (1). Ин таърифи нисбатан васеи хатар аст дар муқоиса бо фаҳмиши анъанавии амният. Айнан, вобаста ба рӯйхати таҳдидҳои гуногун дохил кардани таҳдиди динию мочарочӯёна, ки берун аз давлат пайдо мешаванд ва ба амнияти ашхосу ҷамъият таҳдид мекунанд, мо бояд шаклҳои ултрарадикалии онҳоро ба сифати сохти асосии амният баррасӣ намоем.

Тавре ки маълум аст, дар режимҳои авторитарӣ, ки ҳамаи шаклҳои муҳолифати сиёсиро манъ мекунанд, дин воситаи ягонаи баён ва рӯйпӯши ҳадафҳои зиёди ба ҳам зид барои таҳаввулотии сиёсӣ иҷтимоӣ мебошад.

Таҷрибаи ҷанги шаҳрвандӣ соли 1992-1995 дар Тоҷикистон имкон медиҳад, таҳмин намоем, ки ин суҳанҳо ба ҳақиқат мувофиқанд. Дар баробари ин, имрӯз дар Тоҷикистон муносибати ҳокимият ва аналитикҳо ба ислом чун воситаи мубориза боқӣ мемонад. Лекин нозуқиҳои ҳосил баъзе равияҳо ва ҳизбҳои исломиро, алалхусус чун Ваҳҳобия, Ҳизбуттаҳрир ва Салафия, ки бевосита ба нооромиву бесуботии ҷомеа мусоидат мекунанд, ба инобат нагирифтани мумкин нест. Ин ҷунбишҳо имрӯз чунин қутбҳои идеологиро нишон медиҳанд, ки ба таври тамоюлӣ дар оянда метавонанд, ба низоъҳо ба таҳдид ба амният дар тамоми

худуди пасошӯравӣ оваранд. Ин масъала ҳатто имрӯз дар чаҳорчӯбаи чаҳони мусулмонӣ як ҳел баррасӣ намешавад. Махсусан, ба эҳёи бунёдгароии исломӣ тааллуқ дорад, қувват гирифта, зуд-зуд ба давраҳои ташаннуҷи иҷтимоӣ сиёсӣ бармегардад. Дар Тоҷикистон ин равияҳои нав, ба назари мо, усули исломи "ғайрианъанавӣ"-ро пеш гирифтанд (2).

Ваҳхобия равияе мебошад, ки зиёда сесад сол қабл асос ёфтаасту дар Арабистон дар байни қарни XIX ба шарофати дастгирии ғайриисломӣ Инглистон бартарӣ пайдо намуд. Дар худуди ИДМ ваҳхобӣ бори аввал худро ҳангоми ҷанги шаҳрвандии Тоҷикистон соли 1992-93 зоҳир намуданд. Феълан онҳо дар водии Фарғона дар ҷануби Қирғизистон ва Доғистон ғайриисломӣ амал мекунанд. Зимнан, усули тақия ба табақҳои поёнӣ, қавмҳои "ранҷида" ва гурӯҳҳои этниқиро, ки аз ҳукумат норозианд, ба ҳаёт татбиқ мекунанд. Пешбарони ваҳхобизм одатан ҷавонони гирифтори таассуб ҳастанд, ки омодагии низомиву ғоявиро дар марказҳои бурунмарзӣ гузаштаанд. Аз ҳамин лиҳоз, имрӯз набояд аз он осудаҳол шавем, ки ваҳхобӣ зоҳиран ақаллиятро ташкил медиҳанд. Онҳо одатан дар шароити бӯҳронҳои системавӣ ба табдили табақаи идоракунанда мекӯшанд ва тамоюли бузурге доранд барои паҳнгардонии ҳадафҳои хеш.

Салафия дар Тоҷикистон ҷараёни хеле нав аст, ки дар манотиқи зиёди ҷумҳурӣ паҳн гардидааст ва на танҳо аз нуқтаи назари динию сиёсӣ, балки амнияти шаҳрвандон низ хавфи амалию воқеӣ дорад. Салафиён собит мекунанд, ки ҷиҳод - асоси "рӯҳия"-и ислом асту бидуни он ислом мисли тани "бечон" аст. Онҳо на ин ки тақомули инсонро, балки муборизаро баҳри вусъат додани ислом дар тамоми ҷаҳон, ки метавонад хусусияти яроқнок дошта бошад, шакли олии ҷиҳод мешуморанд. Зимнан гурӯҳҳои нисбатан радикалии салафиён ба ҷунин ақидаанд, ки ҷиҳоди яроқнок натавонанд бо мақсади ҳимоя, балки барои бартараф кардани он мамониятҳое, ки душманони ислом дар роҳи вусъат додани он бо роҳи осоишта барқарор кардаанд, метавонад бурда шавад. Ин гуна назари қатъӣ барои ашхоси гуногуни маргиналӣ ва ашхосу ҷомеаҳои шароити иҷтимоиашон баду ноором имконияти хавфу таҳдидро афзун мегардонад.

"Ҳизбуттаҳрир" -ҳизбест, ки аз рӯи густариши ғайриисломӣ хеш байналмиллалӣ ва ташкилоти сиёсӣ аст, аз назари моҳият ва мақсад - бунёдгаро ва динӣ мебошад. Тибқи ақоиди "Ҳизбуттаҳрир", масъалаи асосӣ барои мусулмонони тамоми ҷаҳон алҳол таъсиси давлати исломӣ дар шакли хилофат ва инчунин ҳокими ягонаи мусулмонон таъин кардани халифа мебошад. Ҷонибдорони ин ҳизб душманони ашаддӣ демократия ҳастанд. Онҳо зидди ҳама гуна озодии шахс баромад мекунанд, яъне озодии афкор ва ақоиди динӣ, озодии моликият ва вичдон ва инчунин мавҷудияти давлати ҳуқуқбунёдро низ инкор мекунанд (3).

Вобаста ба вазъияте, ки имрӯз дар ҷаҳон ба амал омадааст, яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати сарони давлатҳо, ин мубориза бар зидди

экстремизм ва терроризм мебошад. Дар Паёми навбатии Президенти кишвар мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар робита ба ин таҳдиду чолишҳо омадааст: «Тоҷикистон ҳамчун давлати сохибхитиёр, демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявию иҷтимоӣ узви ҷомеаи ҷаҳонӣ буда, дар ҷараёни таҳаввулоти босуръати ҷаҳонишавии муносибатҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва рушди соҳаҳои гуногуни ҳаёт қарор дорад.

Имрӯз дар як қатор давлатҳо ҷангҳои харобиовар идома дошта, боиси афзоиши шумораи фирориёни иҷборӣ, бекорӣ, гуруснагӣ ва шиддат гирифтани проблемаҳои дигари иҷтимоӣ гардидаанд. Терроризм ва ифротгароӣ беш аз ҳарвақта авҷ гирифта, бо оқибатҳои даҳшатбору бераҳмонаи худ ба проблемаи ҷиддитарини инсоният дар асри бистуяк табдил ёфтааст» (4).

Аз оғози ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба яке аз масъалаи муҳим ба монанди таъмини амнияти минтақавӣ ва миллӣ дучор гардид. Авҷи хатари терроризм ва экстремизм ин ҳодисаҳои марбут ба ҷанги шаҳрвандӣ дар кишвари мо дар солҳои 1992–1997 мебошанд.

Шаклҳои зиёди экстремизм ба монанди: сиёсӣ, миллатгароӣ, динӣ, наврасон ва ҷавонон, экологӣ, зиддиҷаҳонишавӣ, маънавӣ ва ғайра муайян карда шудаанд.

Экстремизми миллатгароӣ – ғояҳои радикалӣ, таҳамуллопазирӣ ва амалҳои зидди намоёндагони дигар гуруҳҳои этникӣ, миллатҳо, гуруҳҳои наҷодӣ, кӯшиши бартарафкунии сиёсӣ ё ҷисмонии онҳо, хушунат дар шаклҳои шадид – терроризм зидди мардуми гуруҳҳои дигари этникӣ мебошад.

Экстремизми динӣ – қатъиян эътироф накардани ғояҳои динии дигар, муносибат ва рафтори хашмгинона нисбат ба пайравони мазҳабҳои дигар, таблиғоти ақидаҳои устувор, «ҳақ будани як таълимоти динӣ», кӯшиши решақан, бартараф намудан ва то ба ҳалокат расонидани намоёндагони динҳои дигар мебошад.

Экстремизми наврасон ва ҷавонон – назар ва навъи рафтори ҷавонон мебошад, ки аз рӯйи принципи қувва, хушунат нисбати дигарон, то ба тачовуз ва куштор асос ёфтааст. Ӯ адоват ба гуногунандешӣ (махсус нисбат ба ҳаракатҳои муайяни ҷавонон), инчунин хоҳиши бунёди ҷомеаи тоталитариро дар асоси тобеият пешниҳод менамояд.

Экстремизми экологӣ – назари радикалӣ нисбат ба ташкилот ва корхонаҳои ба таназули муҳити зист мусоидатунанда мебошад. Он дар амалҳо ва намоишу эътирозҳо барои ҳифзи муҳити зист бар зидди гунаҳкорони ҷинойтҳои экологӣ зоҳир мегардад. Ҷораҳои радикалӣ ҳатто нисбати шахсоне, ки либосҳои аз пашми ҳайвонот ба бар кардаанд, метавонанд зоҳир шаванд.

Экстремизми зиддиҷаҳонишавӣ – назари радикалӣ ва рафтори бераҳмона нисбати ташкилотҳои ба фазои ҷаҳонишавии иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ таъсиркунанда мебошад. Ифротгароён дар ҳаракати зидди

чаҳонишавӣ ба ташкили бетартибҳои оммавӣ, истифодаи зӯровари бевосита дар мубориза бо ширкатҳои трансмиллӣ, ниҳодҳои байналмилалӣ иқтисодӣ ва сиёсии характери чаҳонишавидошта, иштирок мекунад.

Экстремизми ахлоқӣ – таҳаммулнопазирии шадид ба навъи муайяни меъёрҳои ахлоқӣ ва қоидаҳои рафторӣ, роҳ додан ба зӯроварӣ барои таблиғи маҷмӯи талаботҳои маънавӣ, накукорӣ ва аҳкоми динӣ аст. Намунаҳои он танкиди бадахлоқӣ, суханони қабех, пӯшидани либосҳои бегона, риоя накардани қоидаҳои шарафи динӣ ва дунявӣ ва ғайра мебошад.

Ҳар яке аз ин шаклҳо дорои хусусияти худ мебошад, аммо онҳоро зухуроти харобиовар, тачовузқорона, бераҳмона, ки ҳадафи равшан надорад, бо ҳам мепайвандад (5).

Амалиётҳои сиёсии экстремизм дар шаклҳои гуногуни ғайриқонунии экстремистӣ оғоз шуда ва дар шаклҳои хавфнокӣ иҷтимоӣ чун шӯриш, ғайриқонунии исёнгарона ва терроризм хотима меёбад.

Терроризм ҳамчун падидаи мураккаби иҷтимоӣ-сиёсӣ ва ҷиной аз зиддиятҳои дохилӣ ва берунаи рушди иҷтимоӣ вобаста мебошад. Терроризм ин таҳдиди бисёрҷониба ба манфиатҳои ҳаётан муҳими шахс, ҷамъият ва давлат, ки яке аз навъҳои аз ҳама хатарнокӣ ифротгароии сиёсӣ дар тарозуи чаҳонӣ ва минтақавӣ мебошад, муайян карда шудааст.

Экстремизм ва терроризм дар маҷмӯъ ҳатари воқеӣ ҳам ба ҷомеаи чаҳонӣ ва ҳам барои кишвари мо ба ҳисоб меравад.

Дар ҳар як дин (на фақат дар ислом) эҳтимолияти падидаи экстремизм дида мешавад. Оинҳои динӣ рафтори муайян, ҳисси тобеият, дарки масъулиятро дар шакли амрҳои динӣ дастур медиҳанд. Аз ин рӯ, экстремизми динӣ дар давраҳои гуногуни инсоният дар кишварҳои гуногун, дар қабри мазҳабҳои гуногун ба вучуд омадааст. Мақсади экстремизми муосир таъсиси давлате мебошад, ки ҳудуди байни кишварҳои мусулмониро эътироф намекунад. Ғайриқонунии онҳо ҳамаи чаҳони исломиро фаро гирифта, мақсадашон бошад, барпо намудани ҳокимият аз болои чаҳони ислом ва сипас бар тамоми чаҳон мебошад. Воқеаҳои чаҳонӣ аз он шаҳодат медиҳанд, ки айни замон бузуртгарин таҳдид ин фақат экстремизм не, балки экстремизми динӣ мебошад. Оғози онро мо дар мисоли ғайриқонунии ба ном Давлати исломии Ироқу Шом, ки тамоми Ховари Миёна бахусус: Ироқ, Сурия, Ливия, Яман ва ҳоло бошад, таҳдиди вай ба Афғонистон ва давлатҳои ҳамсарҳади Осиёи Миёна дида мешавад, метавон хотиррасон кард.

«Давлати исломӣ» як гурӯҳи тундравест, ки дар як соли пеш аз бадани шӯбаи ироқии шабакаи «Ал-Қоида» чудо шуда, дар як муддати кӯтоҳ қаламравҳои бузурге дар Ироқу Сурияро ишғол кард. Ин гурӯҳ дар сарзаминҳои таҳти назораташ «Хилофати исломӣ» таъсис дода, меҳод хилофати воҳиди исломиро, ки дар асрҳои аввали зухури Ислом вучуд дошт ва тамоми сарзаминҳои мусулмониро муттаҳид мекард, барқарор

ва дар қаламрави он меъёрҳои шадидаи шариатро қорӣ кунад. Дар харитаҳои «Давлати исломӣ», аз ҷумла тамоми Осиёи Марказӣ ҳамроҳ бо шарқи Эрон ва Афғонистону Покистону Ҳинд дар як «устон»-и воҳид бо номи «Хуросон» мунъакис шудаанд. (6)

Тибқи гузориши Гурӯҳи байналмилалӣи бухроншиносӣ (ICG) таҳти унвони «Бонги изтироб аз Сурия: Тундгарой дар Осиёи Марказӣ» шумораи афзояндаи ҷангиён аз ин минтақа дар сафҳои созмони тундрави «Давлати исломӣ» «мушкили печида» барои ҳукуматҳои ин қаламрави собиқи Шӯравӣ номида шудааст.

Дар ин гузориш, ки рӯзи 20 январи соли 2015 нашр шудааст, гуфта мешавад, «маргинализатсияи сиёсат ва ояндаи тираи иқтисодӣ» танҳо дар 3 соли охир тақрибан аз 2 то 4000 нафарро таҳриқ додааст, «то ба ҳукуматҳои дунявӣ ин кишварҳои пасошӯравӣ пушт гардонда, дар созмонҳои тундгаро ягон алтернатива бичӯянд». (7)

Созмони «Давлати исломӣ», бино ба ин гузориш, «на фақат онҳоеро, ки ҷанг мечӯянд, балки ҳам онҳоеро, ки диндортару эътиқодмандтаранд ва ба ҳаёти мазҳабии бунёдгароёна бартарӣ медиҳанд, ба худ ҷалб мекунад».

Қодир Маликов, директори маркази мустақили таҳлилии "Дин, ҳуқуқ ва сиёсат" аз Қирғизистон рӯзи 20 январ дар як нишастӣ хабарӣ дар Бишкек гуфт, ки созмони "Давлати исломӣ", ки дар Сурияву Ироқ бо ҳадафи таъсиси хилофати воҳиди исломӣ мечангад, барои ба ҳам задани вазъ дар кишварҳои Осиёи Марказӣ 70 миллион доллар ҷудо кардааст. Қодир Маликов мегӯяд, "Давлати исломӣ" дар ҳайаташ гурӯҳи ҷангии алоҳидае бо номи "Мовароуннахр" созмон додааст, ки ҷангиён аз кишварҳои Осиёи Марказиро муттаҳид мекунад.

Ӯ таъкид кард, ки ин 70 миллион бояд барои ташкили шӯъбаҳо, ҷалби афрод ва ҳатто анҷоми ҳамлаҳои террористӣ дар минтақаи водии Фарғона истифода шавад» (8).

Рузноманигори радиои «Озодӣ» Зарангези Наврӯзшоҳ дар мақолаи худ «Ду зани тоҷикро "Давлати Исломӣ" ба шавҳар додааст», қайд кардааст, ки 02 апрели соли 2015 бо ибтиқори Кумитаи қор бо ҷавонон варзиш ва сайёҳӣ ва Вазорати қорҳои дохилии ҚТ ҳамош дар мавзӯи "Ҳамкорӣҳои ҷавонон бо мақомоти дохилӣ дар мубориза бар зидди ифротгарӣ" баргузор гашт. Дар он масъулини мақоматҳои ҳифзи ҳуқуқ, Кумитаи дин ва дигар ниҳодҳои ҷамъиятӣ бо ҷавонон суҳбат оростанд.

Дар доираи масъалаи ҷалби ҷавонон ба созмонҳои тундрав аз ҷониби Кумитаи давлатии амнияти миллии Тоҷикистон дар соли гузашта алайҳи 110 нафар барои ифротгарӣ ва терроризм ва нисбати 74 нафар ҳам барои ширкат дар ҷангҳои Сурияву Ироқ парвандаи ҷиноӣ боз шудааст. Ҳамчунин, зикр гардид, 30 ҷавони тоҷик дар ин ҷангҳо кушта шудаанд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи қонунгузорӣ фаъолияти чунин созмонҳои экстремистӣ мисли «Ал-Қоида», «Толибон», «Бародарони

мусалмон», «Ҳаракати исломии Узбекистон», «Ҳизб-ут-Таҳрир», «Салафия», «Ҷамоати таблиғ», «Ҷамоати Ансоруллоҳ», «Ҷабҳат Ан-Нусра», «Гурӯҳи-24» ғайриқонунӣ эълон карда шуда, фаъолияти онҳо дар қаламрави кишвар манъ карда шудааст. Аммо новобаста аз ин, бинобар маълумоти Раёсати Вазорати қорҳои дохилӣ дар мубориза бо ҷиноятҳои созмонёфта, то имрӯз аз сӯйи ин ниҳод 85 нафар барои узвият бо Ҳизби Исломии Узбекистон, 64 нафар узви Ҷамоати Ансоруллоҳ, 3 нафар узви Толибон, 4 нафар узви Ҷабҳат Ан-Нусра, 10 нафар – Давлат-ул-Ислом, 7 нафар – Мусалмонони Солах, 11 нафар – Ҳизб-ут-Таҳрир, 35 нафар Салафия, 2 нафар – Гурӯҳи 24, 14 нафар барои ҳамкорӣ бо Ҷамоати Таблиғ боздошт шудаанд [9].

Таҳлили сарчашмаҳо нишон медиҳанд, ки бештар ҷавонон, ки яке аз кишри осебпазири ҷомеа ба ҳисоб мераванд ҳадафи асосии гурӯҳҳои экстремистӣ ва террористӣ мегарданд.

Муҳити ҷавонон бо хусусиятҳои иҷтимоии худ ва дарки муҳити атроф яке аз қисми ҳассоси ҷомеа ба ҳисоб меравад, ки дар он иқтисодии манфӣ барои эътироз босуръат ба амал меояд. Зери таъсири омилҳои иҷтимоӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва ғайра дар муҳити ҷавонон онҳое, ки бештар ба ин таассурот гирифтадор дучор мешаванд, ташаккули ақидаҳои радикалиро ба вуҷуд меорад. Ҳамин тариқ, шаҳрвандони ҷавон сафи созмонҳои экстремистӣ ва террористиро зиёд менамоянд, ки дар ин раванд ҷавонони тоҷик ҳам истисно нестанд. Ҳамаи гурӯҳҳои экстремистии ҷавонон характери ғайрирасмӣ доранд. Барои ҳамин ҳам аксар вақт ҷавонон дар бораи заминаи идеологӣ доштани ин гурӯҳҳо ва ҳаракатҳои ифротӣ тасаввурот надоранд ва онҳо зери таъсири шиорҳои баланд, хусусиятҳои зоҳирӣ ва ҷузъиёти дигар қарор мегиранд.

Дигар воситаи таъсиррасон ба шомилгардии ҷавонон ба гуруҳҳои ифротӣ ин истифодаи васеи сомонаҳои интернетӣ мебошад. Созмонҳои экстремистӣ ва террористӣ аз ин усул бо паҳн кардани сабтҳои видеой, наворҳои таблиғотӣ ба равони ҷавонон таъсир карда, тарафдорони худро зиёд намуда, ҳатто ба ҷиҳод ва ҷанг даъват менамоянд.

Тоҷикистон аз назари демографӣ дар ҳоли рушди доимӣ қарор дорад ва аз нисф зиёди аҳоли, яъне қувваи асосии пешбарандаи онро ҷавонон ташкил медиҳанд. Бинобар ин, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, масъалаи наврасону ҷавонон ва ҳалли мушкилоти ҳаёти онҳоро яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати иҷтимоии давлат эълон кардааст.

Имрӯзҳо беш аз 12 ҳазор нафар ҷавонони соҳибистеъдоду лаёқатманди тоҷик дар хориҷи кишвар аз ҳисоби давлат таҳсил карда истодаанд. Ҳоло дар дохили кишвар зиёда аз 200 ҳазор нафар донишҷӯён таҳсил доранд. Аммо новобаста ба кушишу дастгириҳои ҳамаҷонибаи давлат ва ҳукумат ҳоло ҳам мушкилоти ҷавонон, яъне ба мазҳабу равияҳои бегона шомил гардидани баъзе аз онҳо ҷой доранд.

Тибки иттилои сардори Раёсати умури дохилии вилояти Суғд генерал Шариф Назаров, дар ду моҳи соли 2015 дар қаламрави вилоят 52 аъзои гурӯҳҳои террористиву экстремистӣ дастгир шудаанд. Ӯ ин нуктаро дар конфронси илмӣ-амалӣ зери унвони “Муҳочирати аҳоли, таҳдидҳо ва хатарҳои муосир: нақши ҷомеа ва мақомоти давлатӣ дар мубориза бо ҷунин зуҳурот”, ки 16 март дар шаҳри Хучанд баргузор шуд, иброз дошт. Сардори Раёсати умури дохилии вилояти Суғд мегӯяд, ки аз ҳисоби дастгиршудаҳо 82 нафар сокинони шаҳру навоҳии Истаравшан, 58 тан аз Исфара, 17 нафарӣ аз Конибодому Панҷакент, 11 кас аз Хучанд, 2 нафар аз Ҷкалов, 54 кас аз Бобочон Ғафуров, 20 нафарӣ аз Ашту Спитамен, 12 кас аз Шаҳринав, 10 тан аз Мастҷох, дунафарӣ аз Зафарободу Ғонҷӣ, якнафарӣ аз Қубодиён, Ҷаббор Расулов, Айнӣ ва Душанбе мебошанд.

Номбурда зимнан таъкид намуд, ки 153 тан аз дастгиршудаҳо ҷавонони синни то 30 ва 158 нафар шахрвандони аз 30-сола боло буда, зиёда аз 70 дарсади онҳо дар муҳочирати меҳнатӣ берун аз марзи Тоҷикистон ба ҳизбу ҳаракатҳои ифротгаро шомил гаштаанд: “10 нафар аъзои ин ҳизбу ҳаракатҳои ифротгаро дар ҷараёни гузаронидани амалиётҳои муштарак ва нишон додани муқобилияти мусаллаҳона безарар гардонидани шуданд” (10).

Илова бар ин, баъзе наврастони ҷавонон баъди хатми мактаби миёна барои идомаи таҳсил ва соҳиби ягон касбу ихтисос шудан кӯшиш ба харҷ намедиханд, бе шуғл мемонанд, аз хизмати ҳарбӣ низ саркашӣ менамоянд, баъзе аз онҳо ба бемории нашъамандӣ мубтало мегарданд, аксари оилаҳои ҷавон бо сабабҳои гуногун пош меҳӯранд, ки ин омилҳо низ боиси шомил гардидани онҳо ба равияҳои бегона мегарданд. Ҷавонону наврастони набояд фирефтаи дасисаҳои гурӯҳҳои ифротгаро шуда, ҳаёти худро қурбони нақшаҳои ғаразноки онҳо гардонанд.

Ҳамин тариқ, стратегияи пешгирии фаъолияти экстремистӣ бояд ба таҳким ва ҳамгирии таъсири тарбиявии оила, мактаб, муассисаҳои таълимии касбии сатҳи гуногун, ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва васоити ахбори омма равона карда шавад.

Хулласи калом, Тоҷикистон ва кишварҳои ИДМ дар марҳилаи кунунии таърихӣ ба якдигар эҳтиёҷ доранд. Илова бар ин, имкониятҳои Тоҷикистон дар масоили зиёди амниятӣ маҳдуданд ва барои фаъол гардондани қори гурӯҳҳои гуногун дар минтақаи зерин шароитҳои муайян мавҷуд аст. Ба ҳамаи ин нигоҳ накарда муносибат ба системаи ташаккулёбандаи амният дар Тоҷикистон бояд, пеш аз ҳама, ба афзалиятҳои миллии хеш ва баъд ба қувваҳои дигар таъяс намояд.

Адабиёт:

1. *Ливай М. Муҳити атроф масъалаҳои амнияти давлатӣ ҳастанд ё не // Интернетшл секторити. - №20, 1995.-с.35-40*
2. *Маҳмадов А.Н. Сиёсатиносии. Душанбе., 2010.- са[.371*

3. Тоатов Ҳ. *Терроризм ва экстремизм - надидаҳои номатлуб.*-Хуҳанд,2017.- 96 саҳ.
4. Паёми Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон // <http://www.president.tj/node/13739>
5. Камолова М.Р. *Экстремизм ва терроризм: мушкилот ва дурнамои мубориза бо онҳо* // <http://mts.tj/index>.
6. *Исламское государство Ирака и Леванта.* <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.
7. <http://www.ozodi.mobi/a/experts-said-is-allocated-70-mln-dollars-to-destabilize-situation-in-c>.
8. *Эксперт предупредил о планах ИГИЛ по дестабилизации в Кыргызстане* //Газета «Вечерний Бишкек». <http://www.vb.kg/doc/>
9. *Зарангези Наврӯзишоҳ. Ду зани тоҷикро "Давлати Исломи" ба шавҳар додааст* // <http://www.ozodi.org/>.
10. *Генерал Назаров: 70%-и ҷавонон дар муҳочират ба гурӯҳҳои ифротгаро ҷалб шудаанд. 17 март 2015.* <http://www.ozodagon.com/>.

КОМИЛОВА З.
(Хучанд)

ТАҲДИДҲОИ МУОСИР БА АМНИЯТИ ДАВЛАТИ ТОҶИКИСТОН ВА РОҲУ ВОСИТАҲОИ ПЕШГИРИИ ОН

Дар шароити ҷуртаниҷуҷи ҷаҳонишавӣ ва ташаккули равандҳои гуногуни сиёсӣ таъмини амниятӣ миллӣ, дарёфти роҳу воситаҳои самараноки ҳимояи манфиатҳои давлатӣ масъалаи муҳим ва афзалиятнок маҳсуб меёбад. Таҳлилу баррасӣ ва дарки амиқи моҳияту хусусиятҳои ин масъала имконият медиҳад, ки раванди ташаккул ва сатҳи хатару таҳдидҳои муосир ба амниятӣ миллӣ-давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда шавад.

Таҷрибаи таърихӣ нишон медиҳад, ки масъалаи амниятӣ давлатӣ ҳамқадами инкишофи ҳаёти сиёсӣ мебошад ва дар ин аснод бояд дарки таҳдидҳову таъмини бехатарии давлат дар доираи пажӯҳиши масъалаҳои гуногуни он ба роҳ монда шавад. Дар меҳвари таҳқиқоти имрӯза, пеш аз ҳама, амниятӣ давлатӣ қарор дода мешавад. Сипас, муаммоҳое, ки дар низоми нави ҷаҳонӣ ба амният ва ҳимояи манфиатҳои давлатӣ таъсири манфӣ мерасонанд, мавриди таҳқиқ қарор мегирад. Масъалаҳои мазкур бидуни ба эътибор гирифтани таъмини бехатарии амниятӣ давлатӣ аз таҳдидҳои сиёсии дохилӣ, минтақавӣ ва ҷаҳонӣ баррасӣ карда намешавад. Фаҳмиши васеи масъалаҳои мазкур дарки амиқи як қатор мафҳумҳои асосиро тақозо менамояд:

1. Амниятӣ сиёсӣ – мувофиқати воқеияти ҳаёти шахрвандони давлат ба қарорҳои сиёсӣ, ки мақомотҳои давлатӣ эълон менамояд.

Дар ҷомеаи муосир барои таъмини амниятӣ сиёсии одамон амалҳои зиёде пеша мешаванд. Дар баробари ин инкишофи технократии ҷомеаи

муосир имконият медиҳад, ки шахрвандони ҳар гуна кишварро ба гаравгони системаи сиёсӣ табдил дода, сатҳи воқеии амниятро паст намоянд.

2. Амнияти байналхалқӣ - ҳолати фазои сиёсӣ, ки дар олами муосир қонунҳои байналхалқӣ ба истиқлоли субъектҳои сиёсӣ кафолат медиҳанд. Амнияти байналмиллалӣ вақте имконпазир мегардад, ки фазои ягонаи глобалии сиёсӣ ташаккул ёбад. Ҳоло раванди мазкур дар фаъолияти СММ таҷассум меёбад. Шӯрои Амнияти СММ аз номи ҷомеаи башарӣ баромад намуда, кӯшиши таъмини амнияти байналхалқиро менамояд. Системаи амнияти байналхалқӣ беш аз пеш ҳосияти умумӣ пайдо менамояд. Сатҳи баамалойии он гуногун аст. Бештар дар сатҳи миллӣ, давлатӣ, минтақавӣ, умумисайёравӣ зоҳир мегардад.

Барои таъмини амнияти байналхалқӣ воситаҳои гуногуни сиёсӣ, ҳарбӣ, иқтисодӣ, гуманитарӣ истифода мегарданд. Дар таъмини амнияти байналхалқӣ субъектҳои гуногуни муносибатҳои байналхалқӣ, пеш аз ҳама давлат, созмонҳои байниҳукумати ва созмонҳои байналмиллалӣ ғайриҳукумати, одамони алоҳида, ходимони намоёни сиёсӣ чамбиятӣ ва дигарон саҳм мегиранд. Олами муосир ҳарчи бештар ба низоми ягона ворид мегардад. Он имконият медиҳад, ки эҳтимолияти амнияти байналхалқӣ бештар ҳосияти воқеӣ пайдо намояд. Чунин ҳолат тарафҳои манфӣ низ дорад. Зеро таҳдиди хатари иродаи тоталитарии умумисайёравӣ бештар мегардад. Инкишофи иқтисоди ҳарбии ИМА ва истисноии раванди алтернативӣ масъаларо бараҳна мегардонад.

3. Амнияти минтақавӣ – системаи муносибатҳои байни давлатҳои ин ё он минтақаи олам буда, имконияти ташҳиси шаклҳо ва роҳҳои инкишофи мамлакатҳоро муайян месозад. Амнияти минтақавӣ қисми таркибии амнияти байналхалқӣ буда, ҳамчун шакли воқеигардии амнияти миллӣ (давлатӣ) ба шумор меравад. Мувофиқи Оинномаи СММ барои таъмини амнияти минтақавӣ муоҳидаҳо ва институтҳои мухталифро ташаккул додан имкон дорад.

4. Амнияти миллӣ - ҳолати институтҳои сиёсӣ иҷтимоиро нишон медиҳад. Институтҳои иҷтимоӣ сиёсӣ ва фаъолияти самараноки онҳо шароитҳои мусоиди амал намудан ва инкишофи шахсияту ҷомеаро таъмин менамояд. Таъмини амнияти миллӣ тавассути воқеӣ гардонидани ҳадафҳои стратегии давлат амалӣ мешавад.

Дар қатори чорабиниҳои гуногун бунёди концепсияҳои сиёсати давлатӣ дар бораи инкишофи соҳаҳои муҳими ҳаёти ҷомеа аҳамияти ҳам илмию назариявӣ ва ҳам сиёсӣ амалӣ доранд. Аз ҷумла, таъмини амнияти миллӣ (давлатӣ) ва ҳимояи манфиатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон амали зарурӣ ва саривақтӣ маҳсуб меёбад. Чунин масъалагузори аз инкишофи геостратегии Тоҷикистон бармеояд ва дар қатори ташҳиси мақом ва нақши кишвар дар низоми нави муносибатҳои байналхалқӣ аҳамияти факуллода дорад.

Концепсияи амнияти миллии ва Ҳимояи манфиатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар заминаи баҳисобгирии манфиатҳои миллии-давлатӣ, тадричан қонеъ гардонидани талаботҳои гуногуни ақсарияти қулли аҳолии омода гардидааст, ҳуҷҷати муҳими тақдирсози кишвар ва роҳбалади зарурии мақомоти низомӣ, қудратӣ ва тамоми муассисаҳои идорақунандаи қорҳои давлатӣ ва ҷамъияти ба ҳисоб меравад. Моҳияти онро ташҳиси масъалаҳои стратегии инқишофи Тоҷикистон ва роҳу воситаҳои ба низом овардани онҳо ташкил медиҳад.

Концепсияи амнияти миллии ва Ҳимояи манфиатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон пешомади масъалаҳои асосии соҳаҳои муҳимтарини ҳаёти давлатӣ ва ҷомеаро ташҳис менамояд. Ба тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеа диққати махсус медиҳад. Сиёсати қабир набояд аз дарёфти масъалаҳои мураккабтарин ва номақбултарини ҷомеа ва манфиатҳои давлатдорӣ навини Тоҷикистон ҳазар намояд.

Дар замони инқишофи номутаносиби ҷомеа нақши омилҳои сиёсӣ барҷаста мегарданд. Мувозинати соҳаҳои ҳаёт ба ғоидаи соҳаи сиёсӣ майл менамояд. Фақат сиёсати қомил ва сиёсати илман асоснокгардидаи соҳаҳои алоҳидаи ҳаёти ҷомеа қудрати ташқулу инқишофи мутаносиби ҳаётро пайдо месозад.

Дар соҳаи сиёсӣ масъалаҳои демократиқунонии ҳаёти ҷамъиятӣ, бунёди ҷомеаи шаҳрвандӣ ва иқтимоӣ асоси пешомади стратегии Тоҷикистонро ташкил медиҳанд. Дар заминаи онҳо ҳалли мушкилот ва масъалаҳои зиёде пеш меоянд: ташҳиси моҳият ва хусусиятҳои давлатдорӣ навини Тоҷикистон; бунёди тарҳи тоҷикистони давлатдорӣ демократӣ; мушаххас гардонидан ва татбиқи режими сиёсӣ; тақзияи ҳокимияти давлатӣ; ташқулу таҳкими озодию ҳуқуқи инсон ва риояи онҳо дар сатҳи фардӣ; таъмини баробарии одамон новобаста аз мансубияти наҷодӣ, миллию этникӣ, забонӣ, умумияти иқтимоӣ ва ғайраҳо; системаи қомили интиҳоботӣ, фаъолияти озоду масъулонаи тамоми намудҳои иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, аз ҷумла, ҳизбҳои сиёсӣ, фаъолияти озоду самараноқи оппозитсияи сиёсӣ.

Амнияти миллии ва Ҳимояи манфиатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон сиёсати ҳарбии қомилро воситаи тавонои пайдорӣ ва таъмини истиқлолияти кишвар қарор медиҳад. Инқишофи ҷомеа тадричан ба ҷое мерасад, ки давлат қудрати дар танҳои аз иҷрои ҳар гуна вазифаи мушкилтарин мебарояд. Он гоҳ барои Тоҷикистони мустақилу бетараф нерӯҳои сершумори ҳарбӣ лозим намешаванд. Шумора не, балки таркибу омодагии қасбӣ ва низомноқи артиш шарту зарур мегарданд. Ҳамин тариқ, давлат қабил ва субъекти асосии таъмини амнияти миллии мебошад.

Дар замони муосир вазифаҳои муҳими ташқулуҷамъии Тоҷикистони соҳибистиқлолро қунин қиҳатҳо ташкил медиҳанд: дарқи амиқи манфиатҳои миллии ва воқеияти нави геополитикии қаҳони имрӯза, раҳи аз бӯҳрони иқтисодиву молиявӣ, Ҳимояи манфиатҳои инсон ва шаҳрванд, таъмини инқишофи мутаносиби ҳаёти иқтимоӣ; дар ҳолати мавзун нигоҳ доштани рушди муносибатҳои мутақобилаи ақсарият ва ақалияти миллии,

дарки фаврии пайдоиши оппозитсияи сиёсӣ ва дар асоси ба эътибор гирифтани манфиатҳо самаранок гардонидани фаъолияти он, ғамхорӣ дар ҳаққи ҳамватанони маскунӣ дигар кишварҳо ва монанди инҳо.

Сабаби асосии актуальитнокии мавзуи баррасишаванда ин андозанамои сиёсати ҷаҳонӣ дар фазои геополитикии олам мебошад. Бо баробари вусъат ёфтани низоми нави ҷаҳонӣ, хусусан, баъди таназзули «чанги сард» масъалаи ҷимояи манфиатҳои миллӣ ҳамчун омили муҳими таъмини амният ва устувории давлат ба миён омад. Имрӯз кишвареро пайдо кардан мушкил аст, ки дар он гуруҳҳои гуногуни этникӣ, миллату халқиятҳои мухталиф бо маданияту анъанаҳои ба худ хос зиндагӣ нанамоянд. Бинобар ин ҳадафи аввалиндараҷаи давлатҳои дунё роҳ надодан ба ҳар гуна амалҳои зиддиятноки дохиливу берунии ба рушди муносибатҳои байниҳамдигарии онҳо таъсири манфидошта маҳсуб меёбад. Таъмини бехатарии давлатӣ, пеш аз ҳама, тавассути татбиқи самаранокӣ ҳадафҳои стратегӣ ва концепсияи амнияти миллӣ амалӣ карда мешавад, ки масъалаи такмили саривақтии онро ба миён мегузорад. Зеро раванди татбиқи он ба ташаккули мақом ва нақши давлат дар арсаи байналхалқӣ таъсиргузор мебошад.

Концепсияи амнияти миллӣ ва ҷимояи манфиатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуҷҷати муҳиму тақдирсози кишвар, роҳнамои асосии мақомоти қудратӣ, низомӣ ва тамоми корхонаву муассисаҳои давлативу ҷамъиятӣ буда, дар заминаи баҳисобгирии манфиатҳои миллӣ-давлатӣ, тадриҷан қонеъ гардонидани талаботҳои гуногуни аксарияти аҳоли мураттаб гардидааст. Инчунин, дар Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳифзи ватан, ҷимояи манфиатҳои давлат, таҳкими истиқлолият, амният ва иқтисодӣ мудофиавӣ дарҷ гардидааст, ки он ўҳдадорӣ ва масъулияти дутарафаи байни давлат ва шаҳрвандро талаб менамояд.

Ҳокимият вазифадор аст, ки давлат, ҷомеа ва шахсро аз нооромиву муқовиматҳо муҳофизат намуда, худ аз хавфу хатарҳо озод бошад, то устувории сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоиро гирифтори бухрон насозад.

Таҳдиди дигари ба амнияти давлативу миллӣ таъсиррасонанда ин сар задани мочароҳои ҳарбӣ сарҳадӣ мебошад. Бинобар ин пешгирии мочароҳои мухталифи иҷтимоӣ, этникӣ, пешгирии ҳичрати барзиёд, таҳкими пояҳои ваҳдат, рушди инкишофи ҷомеа дар заминаи манфиатҳои умумӣ вазифаи муҳими Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад. Дар ин роҳ Тоҷикистонро зарур аст, ки барои расидан ба истиқлолияти комил, инкишофи иқтисодӣ миллӣ талош варзад.

Таҳдид ба амнияти миллӣ ҳангоми ба миён омадани вазъияти номўътадил дар сарҳади давлатӣ оғоз мегардад. Дар Осиёи Марказӣ имрӯз ҳам байни як қатор мамлакатҳо муноқишаҳои сарҳадӣ ба ҷашм мерасад. Мо инро метавонем, бевосита аз баҳсҳои сарҳадии байни Тоҷикистон, Қирғизистон ва Ўзбекистон мушоҳида карда бошем. Делимитатсияи сарҳадҳои Ўзбекистону Қирғизистон, Қирғизистону Тоҷикистон ва Тоҷикистону Ўзбекистон то ҳол ба охир нарасида, байни

ин кишварҳо ҳудудҳои зиёди баҳсталаб мавҷуданд. Таҳдидҳои пайваста, хусусан, аз ҷониби давлатҳои ҳамсоя метавонанд, боиси бунёди монеа дар инкишофи ояндаи иқтисодӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ ва ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон гарданд. Бӯҳрони Афғонистон бошад, заминаи асосии таҳдид на танҳо ба мамлакатҳои Осиёи Марказӣ, балки ба тамоми дунё аст.

Таҳдиди дигар ба амнияти Тоҷикистон, Осиёи Марказӣ ва умуман, тамоми ҷаҳон ин зиёдшавии ҳаракатҳои иртиҷой, ифротгарой, ва динию мазҳабӣ ба шумор меравад. Афзоиши чунин гурӯҳҳо бо кирдорҳои разилонаву амалҳои ғайриинсонӣ, авзои сиёсии сайёро ноором карда, ҳаёти ошоштаи мардумро зери хатар мегузоранд.

Терроризм ва ифротгарой сарчашмаи барангезандаи таҳдиду зӯрӣ, расонандаи зарари вазнини рӯҳию ҷисмонӣ, таҷовуз, бенизомӣ, тағйири сохтори киститутсионӣ, ғасби ҳокимият, ташкилкунандаи низоъҳои миллӣ, динӣ ва иҷтимоӣ гардидааст. Бо чунин нишодҳо терроризм ва ҳам экстремизм зухуроти номатлубтарини ҷомеаи ҷаҳонӣ маҳсуб ёфта, ҳамчун яке аз муаммоҳои меҳвари ҳаёти башарият боиси нигаронии кишварҳои рӯи олам гардидааст. Аз ин рӯ ҳар фарди худогоҳу худшинос ва ҳар сокини сайёро зарур аст, ки нисбат ба ин гуна кирдори ҷиноятӣ ва амали ғайриинсонӣ бетараф набошад, зеро ин вабои аср мисли тори анкабут сайёро фаро гирифтааст, ва ҳатто дар мутамаддинтарин, фарҳангитарин ва аз лиҳози илму дониш пешрафтатарин манотиқи курраи арз нишонаҳояш ба назар мерасад. Баҳри пешгирии ташаккули падидаҳои номатлуб дар Ҷумҳурии Тоҷикистон чунон, ки дар Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 22.12.2016 таъкид гардидааст: «Олимон донишмандони мамлакат бояд ба масъалаи тавсеаи мафкураи миллӣ, таҳкими давлатдорӣ ва рушди иҷтимоиву сиёсии ҷомеа, иттиҳоди нерӯҳои созандаи кишвар, ҳифзи манфиатҳои стратегии Тоҷикистон, мубориза бар зидди терроризм ва экстремизм, хурофотпарастиву ифротгарой, инчунин таҳкими масоили демократикунони ҳаёти иҷтимоиву сиёсии кишвар эътибори аввалиндараҷа диҳанд».

Умуман, мавриди ташаккул қарор додани ҳимояи манфиатҳои миллӣ вобаста ба вазъияти инкишофи низоми тозаи олам, ҳамгироӣҳо, пайвастагиҳо ва муносибатҳои мутақобилаи байниҳамдигарии акторҳои гуногуни сиёсати ҷаҳонӣ барои Тоҷикистони ҷавону тозаистиклол муҳим аст. Дар ин самт бояд ба масъалаҳои зерин тавачҷуҳи бештар зоҳир карда шавад:

- баланд бардоштани иқтидору қобилияти муҳофизавии давлат;
- мубориза бар зидди экстремизм ва терроризм;
- таъмини амнияти иттилоотӣ;
- мубориза бар зидди амалҳои коррупсионӣ ва ҷинояткорӣ;
- таъмини амнияти энергетикӣ;
- таъмини амнияти озуқа;
- таъмини амнияти рушди саноат;
- таъмини инкишофи соҳаҳои хоҷагидорӣ.

Адабиёт:

1. Зокиров Г. Н. (муаллиф-мураттиб) *Донишномаи сиёсӣ. Ҷилди I. Душанбе: «Андалеб-Р», 2015.*
2. Зокиров Г. Н. *Геополитика. - Душанбе, 2009.*
3. Лебедева М.М. *Политическое урегулирование конфликтов. - Москва, 1997.*
4. Нозим Нурзода. *Ифротгарои динӣ ва наҳзатҳои исломӣ-омили нооромии ҷомеа // Минбари халқ. 24.02.2016*
5. *Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. - Душанбе, 2016.*
6. Тоатов Ҳ. *Терроризм ва экстремизм-падидаҳои номатлуб. - Хучанд: «Меъроҷ», 2017.*

ҚАЙУМОВА Ф.
(Хучанд)

ҲИФЗИ АМНИЯТИ АРЗИШҶОИ МИЛЛӢ АЗ ДИДГОҲИ АБДУРАҲМОНИ ҶОМӢ

Замони соҳибистиклолӣ ба мардуми Тоҷикистон, хоса, ба мо – ҷавонон дари имкониятҳои зиёдро вонамудааст, ки бояд кадрӣ ин осудагиву озодиву сарватҳои маънавӣ ва моддиро бидонист ва сазовори ҳама ин неъматҳои беминнат гардид. Имрӯз чун ҳамагон огоҳанд, сиёсати пешгирифтаи Пешвои миллат, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон қомилан бар манфиатҳои моддиву маънавии мардум асос гирифта, сарвари мамлакат дар ҳама ҳолат кӯшиш ба ҳарч меҳанд, ки пеш аз ҳама, осудагӣ ва амниятӣ миллии мардум таъмин бошад, то мардум бо хотири ҷамъ дар бораи зиндагии ҳушӯ пешрафта, кашфиётҳо ва дигар намудҳои фаъолият андеша намоёнд ва кӯдакони худро бо ҳавсала ва бо мақсадҳои олии ба камол расонанд. Амниятӣ мардум барои Пешвои миллат ҳамеша дар мадди аввал меистад ва дар ҳар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ин масъаларо борҳо ба таъкид меоранд, аз ҷумла, дар яке аз Паёми худ масъулиятшиносона ва дилсӯзона чунин мегӯянд: “Вазъияти ҷаҳони имрӯза моро водор мекунад, ки фаъолияти самаранокӣ тамоми сохторҳои давлатиро барои таъмини бозғамии сулҳу субот ва амниятӣ кишварамон равона созем ва барои ҳар як сокини кишвар шароити арзандаи зиндагӣ ва ҳаёти осоиштаро муҳайё кунем”(4, 31). Ин суханони худро борҳо амалан ба иҷрот ҳам расонидаанд, ки таърих ва мардум шохиди зиндаи он мебошанд.

Амниятӣ миллӣ дар назари банди фароғири масъалаҳои зиёде мебошад, аз ҷумла, дар зерини мафҳум, аз як тараф, осудагӣ ва эмин будани мардум аз ҳар хатару ҳавфи беруна фаҳмида шавад, аз ҷониби дигар амну осоиши як миллати бузург аз ҳама гуна хатарҳои маънавӣ, бегонапарастӣ, дуршавӣ аз эътиқоди аҷодӣ, ноогоҳӣ аз мақому манзалати гузаштагонӣ худ, дониши ҳақиқӣ надоштан, сохтакориву

худнамоӣ, гум гаштани беҳтарин расму оинҳо ва фарҳангу ахлоқи милли ва мисли ин чандин ҳолатҳоеро фаҳмидан мумкин аст, ки ба амнияти маънавияти инсонӣ раҳна меандозанд.

Президенти кишвар дар ин маврид чунин менависанд, ки “Тарбияи кадрҳои худшиносу ватандӯст, дорои масъулият ва малакаи баланди касбӣ, соҳиби донишу таҷриба ва ҷаҳонбинии муосир, фидокор ва содиқ ба Ватану миллат, хушёру зирак, муборизи роҳи ҳуақиқату адолат вази фаи муҳимтарини Ҳукумат ва роҳбарияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва сохторҳои низомии кишвар мебошад” (4,32). Дар ҳақиқат, насли аз ҳар ҷониб мукамал ва огоҳро тарбия намудан аз вазоифи муҳими ҷомеаи имрӯз ба шумор меравад. Зеро маҳз ҷавонон созандаи ҷомеаи мутамаддини оянда мебошанд. Яке аз роҳҳои беҳтарине, ки мардумро аз ҳар гуна хатарҳои моддиву маънавӣ наҷот мебахшад, ин рӯ овардан ба андешаҳо ва раҳнамоиҳои ниёғони худ, олимон ва ҳакимон, ҳоса адибони классикӣ ва муосир мебошад, ки эшон бо нигоҳи дурбинонаи худ роҳу равишҳои зиёди пешравии маънавӣ ва камолоти инсониро нишон медиҳанд. Суханварони классики мо дар намуди жанрҳои гуногуни адабӣ андешаҳои мушаххаси худро доир ба тарбияи инсонӣ комил, огоҳ ва худшинос, инчунин омилҳое, ки барои амну осоиши мардум заруранд, дақиқназарона баён намудаанд. Бо сабаби таълифи мақолаи мазкур банди ба осори пурмуҳтаво ва андешаҳои ҳакимонаи мутаффакири бузурги Машрикзамин, шоири барҷастаи асри XV Абдурахмони Ҷомӣ рӯ овардам ва барои таквияти фикрҳои худ аз осори ин суханвари бузург мадад ҷустам. Зеро Абдурахмони Ҷомӣ дар баробари олим ва адиби барҷастаи давр будан, яке аз нафарони пешрафтаву соҳибмақоми замони худ ва шахси огоҳ аз давлатдориву раъиятпарварӣ маҳсуб меёфт. Дар осори шоир андешаҳои фаровонеро пайдо кардан мумкин аст, ки дар ҳақиқат, барои бунёд сохтани ҷомеаи комилан иттифок, соҳибфарҳангу эмин аз ҳар гуна хислатҳои зиддиинсонӣ ҳидоят месозад.

Мо асосан ба достони “Хирадномаи Искандарӣ”-и Ҷомӣ таъя намудем, ки яке аз маснавиҳои беҳтарини ахлоқии таркиби “Ҳафт авранг”-и шоир мебошад. Чи тавре ки дотсент М. Ҷурунова дар як мақолаи худ дар атрофи мазмун ва мундариҷаи ин дoston муфассал сӯхбат ороства, дар оғози андешаҳои зикр менамояд, ки “... ҳарчанд перомунӣ достони мазбур пажӯҳишоти мухталиф анҷом пазируфтаанд (дар ин ҷо М. Ҷурунова ба корҳои дар ин мавзӯ ба анҷомрасида ишора дорад – Қ. Ф.), аммо дар хусуси муҳтавои асар ва афкори ахлоқии Мавлоно Ҷомӣ дар он маълумоти комил пайдо кардан ғайриимкон аст. Ҳол он ки суханвар дар асар бисёр “масъалаҳои фалсафӣ-таълимӣ ва ҳикмату ахлоқро пеш гузошта, онҳоро аз мавқеи гуманистӣ ҳал менамояд” (6, 22). Аз ин ҷиҳат, мо ба таҳлили баъзе андешаҳои Ҷомӣ дар мавриди мардумпарвариву адлу ҷуд ва худогоҳиву

худшноӣ, ки дар якҷоягӣ ба амну осоиши мардум мусоидат мекунад, пардохтем.

Дар назари Ҷомӣ омили нахусти инсонӣ ва ҷамъияти солим ин соҳибдониш будан аст, ки шахсро аз хислатҳои зиёди манфӣ бозмедорад:

*Зи дониш шавад кори гетӣ ба соз,
Зи бедонишӣ кор гардад дароз.
Зи дил сар занад сирри дониш нахуст,
Ки бар дасту по кор гардад дуруст (1, 262).*

*Дилатро ба донишварӣ дор хуш,
Чу донистӣ, он гоҳ дар кор кӯш (1, 263).*

Дар ҳақиқат, инсоне, ки соҳиби дониш аст ва дорои фарҳанги милли аст, ҳаргиз ғофилоне ва гумраҳона ба ҳар гуна тарики бесамару бадоқибат рӯ намеоварад. Чунон чи имрӯз дар ҷаҳони муосир чандин гурӯҳҳои экстримистӣ, офатҳои нашъамандиву бадахлоқӣ ва мисли ин муаммоҳои зиёде вучуд доранд, ки ба рӯҳият, маънавият, эътиқод ва амнияти халқҳои ҷаҳон зарар мерасонанд. Мутаасифона, ин таъсирҳои пуресеби беруна дар кишвари мо низ беасар нест. Ҷавонони зиёди мо аз ҷиҳати ноогоҳӣ ва дониши кофӣ надоштан дар мавриди улуми диниву дунявӣ фирефтаи кӯшишҳои бадбинонаи қувваҳои беруна гардидаанд, ки пушаймонии онҳо пас аз даргузашти вақт бесуд хоҳад буд. Абдурахмони Ҷомӣ дар “Хирадномаи Искандарӣ” дар ин маврид чунин менависад:

*Ҷаҳоне шуда 3-ин бутон хоксор,
Бутонро ба он бутпарастон гузор.
Кун аз сачдаи бут руҳи хеш пок,
Агар дигаре бут парастад чӣ бок?
Ба дил ношуда майли дунёт сахт,
Бикаш аз ҳарими таманнош рахт.
Ба ибрат зи пешиниён ёд кун,
Дил аз ёди пешиниён шод кун (1, 284).*

Ин порча хидоят бар он мекунад, ки ҳар нафаре, ки худшиносу худошиносу худоогоҳ аст, ҳаргиз “бутпарастӣ”, яъне бегонапарастӣ намекунад. Ба арзишҳои миллии худ эҳтиром мегузорад ва бар зидди эътиқоди гузаштагонаш рафтори ношоистаро ба амал намеоварад. Он ҷавононе, ки аз ноогоҳӣ ва ғофилии худ ба бегонапарастӣ даст заданд, яъне дар умеди маблағҳои бегонагон (шахсоне, ки дар зерини никоби “ислом” бо ваъдаҳои пуч як қисм ҷавонони моро аз ватани осудаву соҳибистиклоли худ берун карданд), хонаи ободи худро тарк карданд ва ба хидмати “дигарон” камар бастанд, “нафарони кӯре, ҳастанд, ки дар даст чароғ дораду роҳи ғайр равшан мекунад, аммо худ аз рӯшноии он чароғ баҳраманд шуда наметавонанд”:

*Чу аъмо, ки бошад чароғаш ба каф,
Фурӯғи чароғаш фитад ҳар тараф.*

*Бувад равшан аз вай раҳи дигарон,
Раҳи вай аз он рашванӣ баркарон.
Ба ҳар кас раҳи ошноӣ мапӯй,
Зи ҳар ошно рӯшноӣ маҷӯй (1, 285).*

Айнан ҳамин гумроҳӣ халали ҷиддӣ ба амну осоиши мардум мерасонад ва аз “дуди сияҳ”-и он ба касе нақӯй намерасад, ки ин масъала аз назари Ҷомӣ чунин арзёбӣ шудааст:

*Зи гумкардараҳ раҳнамоӣ кӣ ёфт,
Зи дуди сияҳ рӯшноӣ кӣ ёфт.
Зи сарчашма чун талху шӯр ояд об,
Зи лабташинагон кай барад таффу тоб (1, 278).*

Ё ҷои дигар менависад, ки:

*Макун ҳамнишинӣ ба ҳар бадсиршиш,
Ки дуздад аз ӯ табъи ту ҳӯи зиш (1, 285)*

Дар ҳақиқат, амалҳое, ки бар мақсадҳои баду манфиатпарастӣ бунёд ёфтаанд, касро ҳаргиз ба рӯшноӣ намебарад ва боиси парокандагӣ ва торикии ақли мардум мегардад. Бояд ба нияту амали нек ба манфиати мардум хидмат намуд, зеро:

*Гар ислоҳи халқи ҷаҳон боядат,
Дил аз ҳар бадӣ баркарон оядат.
Нашуста зи худ ҳарфи айб аз нахуст,
Зи ту айбшӯӣ наояд дуруст (1,278).*

Мусаллам аст, ки дар тамоми осори Абдурахмони Ҷомӣ раъиятпарварӣ ва адолатхоҳӣ дар мадди аввал меистад. Шоир хоса ононе ки мардумро сарварӣ мекунанд ва зиндагии мардум бо эшон саҳт робита дорад, ба мардумнавозӣ раҳнамун месозад ва менависад:

*Маяфган ба кори раъият гирех,
Худо он чӣ додат, ба эшон бидех.
Тараҳҳум куну афву бахшиши намоӣ,
Ки инҳо расидат зи фазли Худой (1, 278).*

*Садои хуш аст ин куҳан тоқро,
Ки адл аст маъмурӣ офоқро (1, 246).*

*Ҳар он дил, ки аз адл ҷон парварад,
Кучо рӯ ба зулмоти зулм оварад (1,246).*

Назаре ба фаъолияти сарвари Пешвои миллат, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон кардан касро ба чунин андеша мебарад, ки сарвари давлат гӯё аз тамоми ин осори ниёкон огоҳии комил доранд ва ҳама он гуфтаҳоро дар фаъолияти худ бо самар истифода мебаранд. Зеро ҳама он афкоре, ки аз ҷониби суҳанварони классикии мо дар мавриди адолатхоҳиву раъиятпарварӣ ва ободкориву хидматгузори мардум будан гуфта шудааст, дар шахсияти инсонӣ ва подшоҳии сарвари мамлакатамон равшан ба назар мерасад. Зеро, аслан,

шуарои классикии мо шоҳи асл ва ормони хурро чунин тасаввур мекарданд. Маснавии “Хирадномаи Искандарӣ” ва “Искандарнома”-ҳои дигар низ маҳз ба ин нияту орзуи ботинии шоирони классик рӯи кор омада, хушбахтона, ин орзуву ормони деринаи мардум дар замони мо амалӣ гашт ва аз некӯиҳо ва раъиятпарварии подшоҳи воломақоми худ ҳамагон баҳраманду сарбаланд ҳастем:

Ки табъи шаҳ аз ҳар ғам озод бод,

Ба адлаш ҳама олам обод бод.

Дар маҷмӯъ, ҳама он порчаҳои шеърӣ, ки аз ин маснавии пурмуҳтавои Абдурахмони Ҷомӣ оварда шуд, барои тарбияи инсонӣ комил ва такмили хислатҳои некӯи одамӣ роҳҳои хуби пурсамарро нишон медиҳад ва мо - ҷавонони имрӯзаро боз ҳам огохтар месозад, то бо истифода аз ин имконоти мавҷуда, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон баҳри пешравӣ ва дастгирии ҷавонон омода сохтааст, аз ин озодиву сулҳу амоние, ки дар Ватани азизамон ҳукмфармоӣ, корҳои шоистаеро дар ҷодаи илму фан, дар бунёди оила ва ҷомеаи ахлоқан солим ба анҷом расонем. Хуб мешуд, ҷавонон, ва ҳатто волидайнӣ, ки имрӯз насли хурдро ба воя расонида истодаанд, дар тарбияи фарзандони хеш дар мавридҳои муносиб рӯ ба осори пурғановат ва пурҳикмати ниёгони худ оваранд ва ба ин восита дилбандони хурро ба худшиносиву комилӣ ва огохиву пешравии маънавӣ ҳидоят созанд.

Адабиёт:

1. *Абдурахмони Ҷомӣ. Осор (ибораат аз ҳаит ҷилд, ҷ.5). – Душанбе: Адиб, 1988.-384 с.*
2. *Афсаҳзод А. Рӯзгор ва осори Абдурахмони Ҷомӣ.- Душанбе: Дониш, 1980.*
3. *Паём – ҳидоятномаи миллат. Хуҷанд: Нури маърифат, 2017. -200 саҳ.*
4. *Паёме ба сӯи зиндагии шоиста. Хуҷанд: Меъроҷ, 2015.-56 саҳ.*
5. *Пешвои миллат – ҳадаи таърих ба тоҷикон. Хуҷанд: Нури маърифат, 2016.- 64 с.*
6. *Ўрунова М. Ҳикмати Мавлоно Ҷомӣ дар “Хирадномаи Искандарӣ”//Ҷамоли Хуҷандӣ, №4(4), 2015. саҳ. 22-34*

ҚҶРҒОНОВ З.

(Хуҷанд)

НАҚШИ АДАБИЁТ ДАР ТАРБИЯИ ЭҲСОСИ ВАТАНПАРВАРӢ ВА ҲИФЗИ АМНИЯТИ МИЛЛӢ

Дар боби чихилу чаҳоруми “Қобуснома”-и Унсуралмаолии Кайковус, ки бо номи “Дар оини ҷавонмардӣ” шухрат дорад, омадааст: “Эй писар, агар ҷавонмардӣ варзӣ, аввал бидон, ки ҷавонмардӣ чист ва аз чӣ ҳезад? Бидон, эй писар, ки се чиз аст аз сифати мардум, ки ҳеҷ одамӣ наёбӣ, ки гӯяд маро ин се чиз нест. Донову нодон бад-ин се чиз аз Худои таоло хушнуданд, агарчи дар ҳақиқат ин се чиз Худои таоло кам

касери додааст ва ҳар касери, ки ин се чиз ҳаст, ӯ аз ҷумлаи хоссағони Худост. Аз ин сегона яке хирад аст, дувум ростӣ ва савум мардумӣ”.

Воқеан, бузургони мо ҳикматҳои зиёдеро ба мерос гузоштаанд, ки аз доираи гуфтаҳо ва навиштаҳои онҳо баромадан ғайриимкон аст ва гуфтаҳои Унсуралмаолии Кайковус оид ба ҷавонмардӣ, хирад, ростӣ ва мардумӣ, ки инсонҳоро ба баландиҳо мебарад, панд гирифтани амри воқеист.

Яке аз масъулияте, ки дар назди ҳар як инсон меистад, ин ҷавонмардӣ ба ҳисоб меравад. Ҷавонмард ҳамон нафаре аст, ки барои халқу миллати хеш ҳамеша дар хидмат мебошад ва бо рафтору кирдори шоистаи худ ҳамаро тасхир мекунад. Фикру андешаи ӯ танҳо хидмат кардан ба ватан, ба халқ равона гардидааст. Мутаассифона, имрӯз дар ҷомеа мо ба афроде дучор мегардем, ки ҷавонмардиро ба як сӯй гузошта, танҳо бо корҳои ношоиста ва манфур машғул мебошанд ва аксу номи онҳо дар телевизион ҳамарӯза чун разилу нокас намоиш дода мешавад. Баъд аз дидани акси онҳо ҳастии инсонро дард фаро мегирад ва ба худ савол медиҳад, ки навод ҳаминҳо фарзанди инсон бошанд? Пеш аз амали нангинро ба иҷро расонидан барои ҷӣ аз тақдир одамони бегуноҳу бечора, хусусан кӯдакон фикр намекарданд? Ҷӣ зарурият пеш омад, ки роҳи ноҷавонмардиро пеш гирифтанд? Кучо шуд ақли инсонӣ, кучо шуд панди ниёғону волидайн, кучо шуд шукр аз Ватан доштани миллат доштан? ва мисли инҳо саволҳои, ки инсонро ба фикр кардан водор менамояд.

Вазиғаи мо аҳли зиё, омӯзгорону устодон аз он иборат аст, ки ҳамеша муҳассилинро аз оинҳои ҷавонмардӣ огоҳ намоем. Дар ҳақиқат, вақте ки кӯдакро аз хурдсолӣ ба оини ҷавонмардӣ тарбия намоем он кӯдак ҳатман ҷавонмард ба камол мерасад. Барои ин масъулияти падару модар бештар бояд ба назар расад ва волидайн худ низ дониши кофӣ дошта бошанд. Дар боби ҳафтуми “Бӯстон”-и Саъдии Шерозӣ, ки “Дар олами тарбият” унвон дорад омадааст:

*Сухан дар салоҳ асту тадбири хӯй,
На дар асбу майдону ҷавғону гӯй.
Ту бо душмани нафс ҳамхонаӣ,
Ҷӣ дар банди пайқори бегонаӣ.
Инон бозпечон нафас аз ҳаром,
Ба мардӣ зи Рустам гузаштанду Сом,
Ту худро чу кӯдак адаб кун ба ҷӯб,
Ба гурзи гарон мағзи мардон мақӯб...*

Дар мисраҳои болоӣ масъалаҳои сулҳу салоҳ, ба нафси хеш бо қаҳр нигариштан, бегонапарастӣ накардан, ба ҳаром даст назадан, мардиву мардонагиро пешаи худ кардан, худро ҳамеша сарзаниш намудан, адабу фарҳангро дунбол гирифтани ва монанди инҳо мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Дарвоқеъ, гуфтаҳои болоии Саъдии Шерозӣ ба мо бояд панд бошад, панди рӯзгор, панде, ки борҳо санчидаву баъд аз санчидан рӯи қор омадааст. Имрӯзҳо ҳамаи он террористоне, ки ба одамкушиву одамрабӣ, қаллобию фиребгарӣ, тарконидану ғоратгарӣ машғул мебошанд, аз гуфтаҳои бузургони мо беҳабаранд. Одамони мазкур, ки ба роҳи номуборак қадам бардоштаанд, албатта ҷазои олии худро дида истодаанд. Он нафарон девсирату ҳайвонтабиат буда, ба қавли Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ватан, модар, хоҳару бародар надоранд.

Дар “Қобуснома”-и Унсуралмаолии Кайковус хирад, ростӣ ва мардумӣ, чунон ки дар боло қайд гардидааст мавқеи хосаро касб намудааст. Вақте ки мо ба ҳақиқати зиндагӣ нигоҳ мекунем инсон танҳо бо хирад, ростӣ ва мардумӣ метавонад ба баландиҳо расад, одамро бо якдигар иттифоқ гардонад, оммаро ба фарҳангпарастӣ равона намояд, мардумро ба хушсиративу хушахлоқӣ ҳидоят кунад.

Ҳамин тариқ, нақши адабиёт дар тарбияи насли ҷавон, ҳисси ҳештаншиносӣ ва ҳифзи амнияти миллӣ хеле муҳим аст.

КҶЧИБОЕВ Ш.
(Хучанд)

ЭМОМАЛӢ РАҲМОН – КАФИЛИ СУЛҲУ СУБОТ ВА АМНИЯТИ КИШВАР

Дар солҳои аввали соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон халқи тоҷик мушқилоти зиёдеро аз сар гузаронд. Сад шукр, ки бо нерӯи бузурги фарзанди ҳақиқии миллат Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон, он мушқилот паси сар гашта, Тоҷикистон ба хонаи сулҳу ваҳдат табдил ёфт ва дар арсаи байналмиллалӣ бароварда шуд.

Мушқилоте, ки истиклолият ба сари халқи тоҷик овард, иқтисодиёт, фарҳанг, маънавиётро рӯ ба инқироз оварда, ҳатто хатар аз харитаи сиёсии ҷаҳон зудуда гардидани давлати Тоҷикистонро ба вучуд оварда буд. Ин ҳамаро душманони дохиливу хориҷии миллати азияткашидаи тоҷик ба бор оварда, мехостанд бо ҳар роҳу восита ба ниятҳои ғаразноки худ расида, аз он суде ба даст оранд. Бо ин мақсад, он хоинони Ватан дар Тоҷикистон ҷанги бемаънии бародаркуш, ки мислашро таърих дар хотир надошт, ба вучуд оварданд. Вазъи сиёсӣ ва иқтисодӣ хеле вазнин гардида, ҷумҳурӣ дар бӯҳрони душвортарин ғӯтавар шуд. Дар ҷануби мамлакат ба маъноӣ ҳақиқиаш ҷанги байни тоҷикон оғоз ёфта, парокандагии миллатро ба вучуд овард, ки он барои ояндаи давлату миллати мо хатар калон дошт. Аз рӯи маълумоти мавҷуда, дар давраи ҷанги шаҳрвандӣ бештар аз 100 ҳазор нафар (1,5% аҳоли) ҷони худро аз даст доданд, 100 ҳазор кас бе ному нишон гум шуданд, беш аз 25 ҳазор зани тоҷик беваю

60 ҳазор тифл ятим монда, садҳо манзили истиқоматӣ вайрону валангор гаштанд.

Хушбахтона, воқеаҳои номатлубе, ки руҳ доданду ҳолатҳои фавқузукрро ба вучуд оварданд дер давом накард. Ба зудӣ ақлҳои солим ба ҳаҳолату тирагӣ пирӯз омад ва бо сайёу талошҳои пайгириона ва қаҳрамониву ҷонхисории фарзонафарзандони миллат ба ин саҳифаҳои нангину торики таърихи миллат хотима гузошт ва дар ҳамин гуна вазъият бо ибтиқори нерӯҳои солими Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва намояндагони фидокори мардумӣ дар Қасри Арбоби шаҳри Хучанд 16 ноябри соли 1992 Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (даъвати дувоздаҳум) даъват карда шуд. Яке аз масъалаҳои муҳими Иҷлосия интиқоби Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон буд, ки аз тарафи вакилон номзадии Эмомалӣ Раҳмон пешниҳод гардид ва дар Иҷлосия аз 197 нафар вакилони мардумӣ 186 вакил ба ҷонибдориашон овоз доданд. Ниҳоят 19- ноябри соли 1992 бо қарори Шӯрои Олии Тоҷикистон фарзонафарзанди миллати тоҷик Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интиқоб карда шуд, ки минбаъд дар эъмори давлати соҳибистиклоли тоҷик басо ҷонбозиҳо карда, сазовори эҳтироми хосу ом ва эътирофи оламиён гардид.

Раиси навинтиқобшудаи Шӯрои Олӣ, Эмомалӣ Раҳмон тамоми қувва ва иродаю имқонияти ҳешро барои таъмини сулҳу амният, баргардондани муқочирин ба Ватан ва шурӯъи музоқирот бо муқолифини собиқ равона намуд. Баъд аз интиқоб гардидани Раиси Шӯрои Олӣ дар муқочиятнома ба мардуми шарифи Тоҷикистон 12 декабри соли 1992 гуфта буданд: «...**тамоми донишу таҷрибаамро барои дар ҳар хона ва ҳар оила барқарор шудани сулҳ равона карда, барои ободиву пешрафти Ватани азизам садоқатмандона меҳнат мекунам. Барои ноил шудан ба ин нияти муқаддас агар лозим шавад, ҷон нисор мекунам, ҷунки ман ба ояндаи неки Ватанам ва ҳаёти хушбахтонаи халқи азиятқашидаам бовар дорам...**».

Иқдоми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон аз ҷиҳати методологӣ дорои аҳамияти ниҳоят бузург буд, зеро ӯ миллатро ба ғолибу мағлуб ҷудо накард ва савганд хурд, ки вазифааш аз он иборат аст, ки охириин шаҳрванди фирории Тоҷикистонро ба Ватан баргардонад, миллатро сарчамъ намуда, ҳама дар якҷоягӣ дар заминаи Ваҳдати миллӣ Тоҷикистони соҳибистиклолро созанд.

Дар ҳақиқат “Барои миллати тоҷик дар охириин даҳаи қарни бистум, ки он вақт Тоҷикистон қадамҳои нахустинашро дар ҷодаи соҳибистиклолӣ меғузошт ва бо хатари нобудшавии давлат ва миллат рӯ ба рӯ омад, ниёз ба ҷунин шахсияти наҷотбахш ва тавоно ба миён омад. Ҳазорон шукр, ки аз миёни фарзандони миллати куҳанбунёди мо ҷунин шахс пайдо шуд. Ва ин шахс Эмомалӣ Раҳмон аст. Агар шучоату

мардонагӣ ва чуръати сиёсии Эмомалӣ Раҳмон намебуд, аз даст додани истиклолияти давлатӣ як амри воқеӣ буд.” (5)

Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон аз ҳамон соати ба сари қудрат омаданашон тамоми азму иродаи худро ба умдатарин масъалаҳои ҳасти халқу мамлакат – таъмини сулҳу субот, амнияти сокинони кишвар, истехкоми ваҳдати миллӣ бахшиданд ва фаъолияти сиёсии эшон ҳамчун Сарвари давлат бо ормонҳои чандинасраи миллат ва рисолати ҷамъиятию азалии халқи тоҷик мувофиқ омад. Бо мақсади мӯътадил намудани вазъияти сиёсии Тоҷикистон ва барқарор намудани сулҳу амният аз минбари Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурӣ ба роҳбарони гурӯҳҳои силоҳбадаст мурочиат намуда, самимона иброз доштанд: **“Бародарони гиромӣ! Ҳоло тақдири Ватани азизамон - Тоҷикистон, ки ҳамчун як давлати тозаистиклол, ҳуқуқбунёд ва демократӣ бояд арзи ҳастӣ бикунад, дар асоси торафт шиддат гирифтани вазъи сиёсӣ ҷамъиятӣ, бӯҳрони амиқи сиёсӣ – иҷтимоӣ саҳт дар хатар аст. Чанд рӯз аст, ки дар шаҳри бостонии Хучанд намоёндагони мардум дар Иҷлосияи XVI Шӯрои Олӣ ба хотири начоти Тоҷикистон ба хотима бахшидан ба ҷанги бародаркуш ба оҳанги сулҳу ризоият ва ҳамдигарфаҳмӣ муваффақ мешаванд. Бо ҳамин мақсад ва ба хотири воҳидияту ваҳдати тамоми халқҳои сокини Ҷумҳурӣ Шуморо 25 - уми ноябри соли 1992, соати 14 барои иштирок дар қори Иҷлосияи Шӯрои Олӣ даъват менамоем. Ҳукумати Тоҷикистон бехатарӣ ва амнияти Шуморо таъмин менамояд”.**(5)

Дар роҳи душвори расидан ба сулҳу ваҳдат ва таъмини амнияти кишвар шуҷоату часорати нотакрор доштани Эмомалӣ Раҳмон, фаросати азими мардумпарваронашон, ватанпарастӣ ва миллатдӯстиашон боиси он гардид, ки он кас қони хешро ба гарав монда барои таъмини ваҳдат ва барқарорӣ сулҳ дар Тоҷикистон сафарҳои пурхатар намуда сулҳу ваҳдатро дар кишвар барқарор намуданд.

Яке аз солҳои бениҳоят душвор ва сарнавиштсози гуфтушунидҳо соли 1995 буд, ки дар ин сол аввалин бор музокироти сатҳи олӣ дар шаҳри Кобули Ҷумҳурии Афғонистон баргузор гардид. Пеш аз сафар ба Афғонистон дар моҳи апрели соли 1995 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар суҳбат бо хабаргузори «Интерфакс» дар бораи ҳадафҳои вохуриашон бо роҳбарони муҳолифин чунин иброз доштанд: **“Ҳангоми воҳурӣ бо роҳбарии оппозисион ман пеш аз ҳама мавзӯҳои баррасӣ хоҳам намуд, ки ба ҳалли мусолимадомези қазияи Тоҷикистон иртибот дошта, масъалаҳои оташбас ҳам дар сарҳад ва ҳам дар дохили кишвар, баргашти тамоми муҳочорине, ки ҳанӯз дар ҳоки Афғонистон ҳастанд, ва ҳамчунин дигар масъалаҳоро дар бар хоҳад гирифт. Мақсади ман расидан ба мусолиҳа бо оппозисион мебошад, ки ин мусолиҳа бояд бечунучаро аз ду тараф иҷро шавад.”** (2)

Чӣ тавре ки дар мақолаи директори Маркази тадқиқоти стратегияи назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, доктори илмҳои таърих,

профессор Худобердӣ Холиқназар омадааст: “Дар вазъияти мураккаб ва ноамнии комил дар шаҳри Кобул, ки дар бист километр берун аз он ҷанги шадида байни нерӯҳои ҳукумати ва гурӯҳҳои муҳолиф идома дошт ва мушакҳо ба тарафи шаҳр ва баҳусус ба фурудгоҳи Кобул паронда мешуданд, ҳавопаймои Сарвари давлат дар фурудгоҳи шаҳри Кобул ба замин нишаст ва баъдан музокирот байни Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва роҳбари муҳолифини собиқ шурӯъ гардид. Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар чунин шароити саҳт ва хатарнок барои таъмин ва истиқрори ҳар чӣ зудтари сулҳу салоҳ дар Ватан ва оромии миллат дар душвортарин шароит ду рӯз музокироти хеле муҳим ва сарнавиштсозро муваффақона анҷом дод. Дар изҳороте, ки аз тарафи ду роҳбар ба имзо расида буд, аз ҷумла чунин ишора шуда буд: «Қонибҳои тоҷикон ба хоҳири рафъи низоъ аз тариқи сиёсӣ, тавассути музокирот, бунёди шароити сулҳи пойдор дар сарзамини тоҷикон тамоми ҷидду ҷаҳди хешро дарёғ нахоҳанд дошт».(6)

Барои расидан ба ниятҳои хеш Пешвои миллат, Президенти ҷумҳурӣ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон борҳо тариқи барномаи «Ҳоки Ватан», ки онро радиои Тоҷикистон махсус барои гурезагони дар хоки Афғонистон қарордошта таъсис дода буд, баромад намуда, ба ҳамватанони муҳоҷиргашта бо чунин суҳанҳо муроҷиат кард: **«Ҳамватанони азиз, ман ба шумо кӯҳи тилло ваъда намедихам, як бурда ноне, ки дорем, бо ҳам мехӯрем. Пушту паноҳи шумо Ватан аст. Шуморо хонаву даратон, фарзандонатон, хешу таборатон интизоранд... Ба Ватан баргардед, ҳамватанони гиромӣ!»** (4,137)

Дар натиҷаи андешидани чораҳои таъхирнопазир ва вохурихову музокирот бо муҳолифин гурезаҳои тоҷик аз хоки Афғонистон ба ватан баргардонидани шуда онҳо ба ҳаёти осоишта ҳамроҳ гардиданд. Сиёсати дурандешонаи Пешвои миллат буд, ки дар хоки Афғонистони ҳамсоя мондани фирориёни тоҷик барои ҷумҳурии мо хатари ҷиддӣ дошт, зеро дар он тарафи сарҳад қувваҳои, низ буданд, ки метавонистанд ин фирориёнро дар оянда ба муқобили давлати Тоҷикистон истифода намоянд. Ин хирадмандонагии Роҳбари давлат дар бораи ба ватан баргардонидани фирориён, пеши роҳи сар задани чандин хатархоро гирифт.

Президенти Тоҷикистон дар шароити хеле хатарнок мулоқоту гуфтушунидҳои зиёде бо гурӯҳҳои гуногун анҷом доданд, ки баъдан натиҷаи хуб дод. Бояд қайд кард, ки Сарвари давлат ба монанди роҳбарони дигар давлатҳо дар шароити оромӣ пешравӣ не, балки дар мамлақати ҷангзада, ки касе ҷуръати роҳбарӣ қарданро надошт, ба сари қудрат омада мисли дигар сарварони сиёсии собиқ ҷумҳуриҳои шӯравӣ дар мансабу вазифаҳои баланди ҳизбию давлатӣ қор накарда буданд, зеро сиёсатмадори ҷавон буданд. Вале ба арсаи сиёсӣ бо ҷасорат, матонат, дилу нияти пок ворид шуда, чун як фарзанди сарсупурдаи миллат дар як муддати кӯтоҳи таърихӣ тавонистанд мардуми аз ҷанги

тахмилии шахрвандӣ азияткашидаи Тоҷикистонро сарчамъ намуда, барномаи дар ҷаҳони муосир беназири расидан ба сулҳ ва ризоияти миллиро таҳия ва амалӣ кунанд.

Сиёсати созанда ва мардумсолории Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҷиҳати хушдор додани мардуми азизи Тоҷикистон шоёни таҳсину офарин мебошад.

Ҳамаи он ҷонбозиҳои ин фарзанди сарсупоридаи миллат буд, ки дар муддат нисбатан кӯтоҳи таърихӣ давлати соҳибистиклоли тоҷикон бухрони шадиди сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангиро паси сар намуда, ба дастовардҳои назаррас муваффақ гардида ва бо ба миён гузоштани масоили мубрами минтқақавиву умумибашарӣ аз ҷумла мушкилоти Афғонистон, дастрасии сайёра ба оби тоза аз минбарҳои бо нуфузи умумичаҳонӣ баромад намуда, боиси эътирофу эҳтироми оламиён гардид ва обрӯву нуфузи байналмиллии давлати ҷавони тоҷиконро боло бурда тавонист.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат ҳамеша аз мардуми кишвар даъват мекунад, ки **“шукрона аз ҳамин давра замон, давлату миллат ва сарзамини бихиштосо кунед”**, чунки он кас ҳамчун ғамхору сарпаноҳи миллат аз тақдири дигар миллатҳои дунё боҳабар гардида, дар раванди фаъолияти роҳбарияшон шоҳиди воқеаҳои зиёди таърихӣ дар ҳаёти дигар халқиятҳо гардидаанд. Аз бисёр кишварҳои ҷаҳон бо ҷашми сар дидан намуда, аз ҳаёти ноорому мушкилиҳои рӯзмарраи онҳо боҳабар шудаанд.

Аз ин рӯ, аз мардуми азизаш, ки бемуҳобот дӯсташ медоранд пайваста даъват мекунад, ки боэҳтиёт бошад, фирефтаи тарғибу ташвиқ ва гуфтаҳои ашхоси ноогоҳ, ифротзада нагардад. Аз ҳаёти осоишта ва пурфайзи имрӯза шукрона кунед. Бештар ба меҳнат камар баста, Тоҷикистони имрӯзаро беш аз ҳарвақта ободу зебо ва гуворо гардонда, барои фарзандон ва наслҳои оянда сарзамини сазовори зиндагии бошукӯҳ боқӣ монад. То ки фарзандонамон аз ин кишвари дошташон дар назди дигар халқиятҳову миллатҳо ифтихор кунанд.

Адабиёт:

1. *Асноди сулҳ (ҳуҷатҳои гуфтушуниди байни тоҷикон).* - Душанбе, 1997.
2. *Мирзошоҳрух Асрорӣ. Ваҳдатовар оид ба нақши Эмомалӣ Раҳмон дар бунёди сулҳу Ваҳдат.* // *Боҷу хироч / 25 юни соли 2015.*
3. *Назруллоҳи Абдулваҳҳоб, Умари Шерхон. Ваҳдатовар.* Душанбе, 189 с.
4. *Саидмуроди Ҳоҷазод. Нақши барномаи «Ҳоки Ватан» дар ташиқули Ваҳдат ва ҳудодоҳии миллӣ // Эмомалӣ Раҳмон ва соли Рӯдакӣ. / Душанбе: «ирфон», 2011. С. 136–148.*
5. *Сайидзода Зафари Шералӣ (Саидов Зафар Шералиевич) Тоҷикистони муосир: масъалаҳои мубрами истиқлоли миллӣ. – Душанбе: ҚДММ «Контраст», 2016. – 608 саҳ.*

6. *Худобердӣ Холиқназар. Нақши пешвои миллат, Эмомалӣ Раҳмон дар таъмини сулҳу Ваҳдати миллӣ дар Тоҷикистон. // Эмомалӣ Раҳмон пешвои миллат. /Душанбе: «Маориф», 2016. С.92–98.*
7. *Шарипов А., Фаттоев С. Эмомалӣ Раҳмон – Наҷотбахши миллат. Душанбе, 2006. 313 с.*
8. *Шарифзода Абдуфаттоҳ, Шамсиддинов Садриддин, Қосимӣ Заробиддин. Президент. Нақши Эмомалӣ Раҳмон дар таҳкими ҳокимияти давлатӣ ва истиқлолияти миллӣ. Душанбе: «Ирфон», 2011. - 372 саҳ.*

ҚОСИМОВ О.
(Душанбе)

НАҚШИ “ШОҲНОМА”-И ФИРДАВСӢ ДАР ҲИФЗИ ЗАБОНИ МИЛЛӢ

Забони модарии мо дар дарозии замон чун пояи таърихи куҳан ва сарвати бебаҳои илмиву фарҳангӣ ва адабии миллати бостонии мо хидмат кардааст. Маҳз забони миллии мо наслҳои гуногуни мардуми моро дар пахноии замону макон пайванди ноғусастанӣ бахшидааст.

Ба шарофати ин забони бузургу густурда сарвати нотақрори зеҳнии аҷдодони бузурги мо – Рӯдакиву Фирдавсӣ, Синову Берунӣ, Розиву Форобӣ, Хайёму Саъдӣ, Саноиву Аттор, Балхиву Ҳофиз, Низомиву Ҷомӣ, Ҳокониву Ҳилолӣ, Бедилу Дониш ва даҳҳо мутафаккирони бузурги дигар дастраси мардуми ҷаҳон гаштаасту нерӯи хиради миллии моро ба мардуми ҷаҳон намудор сохтааст.

Забони модарии мо, ки имрӯз мақоми пурифтихору созандаи Забони давлатиро соҳиб аст, дар давраҳои гуногуни таърих василаи неруманди бозтоби андешаву инъикосгари хираду рӯзгори гузаштагони мо буд ва дар раванди барпо кардани давлати миллӣ ҳамчун омилҳои бунёдии давлатдорӣ нақши созандаву сарнавиштсозе ба иҷро расонидааст.

Асосгузори Сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти муҳтарами кишвар Эмомалӣ Раҳмон дар рисолаи бунёдии худ “Забони миллат – ҳастии миллат” фармудаанд: “Дар ҳама давру замонҳо миёни забону хат, давлат ва ҳувияти миллӣ пайванди мустақим вучуд доштааст. Ҳар гоҳ ки ин пайванд мустақкам ва неруманд гардидааст, забон марҳилаи рушду такомулро дар паноҳи давлати муктадир паймудааст ва ҳувияти миллӣ низ ба беҳтарин вачҳ ба зухур омадааст” (4.172).

Дар давраи кунунии рушди забони тоҷикӣ дар партави сиёсати оқилонаи роҳбарияти кишвар дар самти забон “пайванди мустақиме миёни забону хат, давлат ва ҳувияти миллӣ” ба амал омадааст, ки заминаҳои рушди густурдаи забони милливу давлатии моро фароҳам овардааст. Ин нукта ба он далел устувор аст, ки баъди Истиқлолияти воқеӣ ба даст овардани Ҷумҳурии Тоҷикистон забони модарии мо чун

забони давлатӣ дар ҷомеа мавқеи бунёди пайдо кард. Ҳоло ба шарофати Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки 05 октябри соли 2009 қабул шудааст, забони миллии мо бо пуштибонии ҳуқуқии давлату ҷомеа аз ҳама сарчашмаҳои имконпазир дар рушду такомули хеш ба хоҳири иҷрои вазифаву масъулиятҳои забони давлатӣ бархурдор аст. Ҷомеаи мутамаддини мо масъул аст, ки ин омили бунёди чун дастоварди соҳибхитӣи давлату миллат ва маҳсули сиёсати хирадмандонаву босуботи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мавриди Забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон фаҳмаду бипазирад. Қарзи шахрвандии охибзабонону мутахассисони ин соҳа аст, ки бо истифода аз имкониятҳои мавҷуда ба инкишофу тақмили низоми сохториву вожагонии забони давлатӣ мусоидат кунанд ва тавоноии забони давлатии моро бо корбурди сарвати мавҷудаи хаттиву забонӣ тақмил диҳанду иртифоъ бахшанд.

Истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои рушду инкишофи арзишҳои аслии миллии ва сарвати маънавии мардуми тоҷик заминаи мусоиди сиёсӣ–иҷтимоӣ ва фарҳангӣ муҳайё намуд. Дар раванди рушду такомули забони тоҷикӣ падидаҳои тоза ба миён омаданд, истифодаи захираҳои дохилӣ берунии инкишофи забон, сарчашмаҳои ғайи гардонидани он бештару беҳтар мавриди истифодаи соҳибзабонон ва пеш аз ҳама, мутахассисон қарор гирифтанд. Ин ҳама падидаҳои мусбат якҷо бо муносибати самимонаву ғамхоронаи аҳли илму адаби тоҷик шароит фароҳам овардааст, ки мавқеи забони тоҷикӣ рӯзафзун устувортару кавитар гардад.

Қонуни ҚТ “Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон” ва Ҷашни пурсаодати забони давлатӣ аз омилҳои муҳимтарини ҳифзи амнияти сарватҳои милливу маънавии кишвари мост. Ин падида дар даврони нави Истиқлолият пояи рушду такомули забони миллии мо гардидааст ва заминаҳои густариши онро дар тамоми самтҳои фаъолияти ҷомеа фароҳам овардааст.

Ба шарофати сиёсати созандаи забонӣ ва таъйини дурусти роҳҳои инкишоф забони миллии ба сифати забони давлатӣ ба дастовардҳои назаррасе ноил гардидааст. Аз он ҷумла давоми се даҳсолаи охир дар ҷорабиниҳои сиёсӣ илмӣ фарҳангии дохил ва хориҷи кишвар забони тоҷикӣ ба сифати забони миллии ва давлатии мо мавриди истифодаи комил қарор гирифт, ки намунаи беҳтарини ин амалро мо борҳо дар суҳанронҳои Президенти ҚТ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мушоҳида кардаем. Забони давлатӣ бо талошҳои ниҳодҳои масъул дар тамоми самтҳои ҳаёти иҷтимоӣ мавқеи забони расмиро ба даст овард ва нерӯи хешро дар самти иҷрои вазифаҳои иҷтимоӣ ниҳоят устувор намуд, ба омили аслии ташкилу таъмини зинаҳои гуногуни раванди таҳсилу маориф ва воситаҳои сершумори ахбори омма дар кишвар мубаддал гардид, дар ҷанбаи милливу сиёсӣ забони мо рисолати таърихӣ муттаҳид кардани миллатамонро дар паҳноӣ бузурги фарҳангиву

чуғрофӣ идома дод, дар ин давраи сарнавиштсози таърихи миллат низ дар таъмини ваҳдату ягонагии миллӣ мақоми хоссаеро соҳиб гашт ва намояндагони миллати моро дар гӯшаву канори мухталифи ҷаҳон сарчамъ нигоҳ медорад.

Бояд таъкид кард, ки имрӯз забони модарии мо чун забони давлатӣ ба марҳалаи сифатан нави инкишоф рӯбарӯ шудааст. Маҳз бар дӯши забони давлатӣ инъикоси дастовардҳо ва ҳастии моддиву маънавии миллати мо дар дохили кишвар ва берун аз он гузошта шудааст.

Имрӯз зери таъсири раванди рӯзафзуни ҷаҳонишавӣ ва пайдоишу тавлиди ашёву падидаҳои нав забони давлатии мо ба тақвияти мунтазаму сарчашмаҳои муътамад ниёзманд аст, то вазифаҳои иҷтимоии хешро ҳам дар дохил ва ҳам дар хориҷи кишвар сарбаландона анҷом дода тавонад. Ҳоло дар раванди устувор сохтани мақоми давлатии забони тоҷикӣ ҳазорон истилоҳу мафҳумҳои наву тозаӣ ҳаёти иҷтимоиву сиёсӣ, иқтисодиву фарҳангӣ рӯйи қор омадаанд, ки барои дурусту равшан бозтоб намудани онҳо моро ба пажӯҳиши сарчашмаҳои асил ва қорбурди вожаҳои асли забони тоҷикӣ ниёзмандӣ ба миён меояд. Дар бисёр соҳаҳо забони тоҷикӣ ҳамчун забони давлатӣ мақоми худро устувор кардаву вазифаҳои иҷтимоии худро анҷом дода истодааст, вале нерӯи бештар, таваҷҷуҳи амиқтаре дар ин маврид бояд ба тақмили лексикаву истилоҳоти соҳаҳои гуногун равона гардад.

Дар баробари имкониятҳои дигар мо бояд сарвати беканори забони давраи классикӣ, мероси бузургу гаронбаҳои ниёгонамонро бо мақсади дарёфту қорбурди минбаъдаи истилоҳоту вожаҳои соҳавӣ мавриди таҳқиқу омӯзиш қарор диҳем. Масъалаи барқарор кардани нерӯи илмиву иҷтимоии забони тоҷикӣ ва ба забони илм табдил додани он яке аз масъалаҳои бисёр муҳимму умдаи инкишофи забони давлатӣ мебошад.

Дар ин замина барои рушду такомули забони тоҷикӣ имконияти бемаҳдуд фароҳам омадааст, дар ихтиёри он сарчашмаҳои пурғановати адабиву фарҳангиву илмиву таърихӣ бидуни истиснову маҳдудиятҳои диниву мафкуравӣ қарор гирифтаанд. Яке аз ин гуна сарчашмаҳо шоҳасари безаволу нотакрори миллии мо, ҳамосаи бузурги “Шоҳнома” аст, ки ба хираду андешаи тавонои Ҳаким Абулқосим Фирдавсӣ ба риштаи назм кашида шудааст.

Маҳз забони “Шоҳнома”-и Фирдавсӣ, ки мукамалтарин асари то замони мо расида буда, ба ҳайси Донишномаи таъриху рӯзгори миллати мо шинохта шудааст, метавонад дар тақмили истилоҳот ва вожаҳои соҳавии забони миллии мо нақши муҳиме гузорад. Омӯзишу таҳқиқи ҳамачонибаи он метавонад боиси дарёфту барқарор сохтани садҳо истилоҳот ва вожаҳои нави соҳаҳои мухталифи иҷтимоиву иқтисодӣ гарданд, аз он ҷумла, дар соҳаи таърих, мардумшиносӣ, қорғузорӣ, давлатдорӣ, истилоҳоти сиёсиву давлатӣ, низомӣ, ҷомеашиносӣ, дин,

ахлоқ, фалсафа, санъат ва мусиқӣ, кайҳоншиносӣ, гиёҳшиносӣ, ҷонваршиносӣ, ҷуғрофиё ва дахҳо илмҳои дигар.

Имрӯз дар низоми забони тоҷикӣ на ҳамаи истилоҳоту вожаҳои вижаи соҳаҳои гуногуни ҳаёти иҷтимоӣ низоми тартиби муайяни худро пайдо кардаанд. Масалан, дар самти диншиносӣ истилоҳоти дини насронӣ аз қабилҳои *патриарх* Patriarche, *католикос* Katholikos, *митрополит* Mitropolit, *епископ* Episcopus дар қорбури расмӣ ва матнҳои махсус ба шаклҳои гуногун дучор меоянд. Ҳамзамон дар “Шоҳнома”-и Фирдавсӣ барои истилоҳоти масеҳии *патриарх*, *католикос*, *епископ* исмҳои ҷолиби шахс аз қабилҳои *битриқ*, *ҷосалиқ*, *сақуб(н)* ба қор рафтаанд, ки гунаҳои тағйирёфтаи фонетикии вожаҳои юнонӣ ҳастанд. Аз ин гурӯҳ дар “Шоҳнома” вожаи *митрон* ба маънии *митрополит* решаи умумии ҳиндуаврупоӣ дошта бо *Меҳр* – и тоҷикӣ ба маънии “Офтоб” ҳамреша аст. Ин вожаҳо на танҳо дар низоми идории дини насронӣ ва калисо, балки дар низоми ҳарбӣ ва сипоҳу лашкари румиён низ ҳамчун истилоҳоти хоси ин соҳа ба қор рафтаву маъмул гардидаанд ва байтҳои “Шоҳнома” ба ин нуқта далел ҳастанд:

1) Байтҳо барои калимаҳои *битриқ*, *ҷосалиқ*, *сақубо*:

*Зи битриқу аз ҷосалиқони шаҳр, Ҳар он кас, к-аш аз мардумӣ буд баҳр,
Ба пеши сақубо шуданд анҷуман, Ҷаҳондида бо қайсару ройзан* (10).

2) Ба илова қалимаи *митрон* вожаҳои *шаммос* ва *қассис* низ дар “Шоҳнома” истифода гардида, исмҳои шахси ҳамин гурӯҳи маъноии воҳидҳои луғавӣ ба шумор мераванд:

Ба зуннору шаммосу рӯҳулқудус, К-аз ин нас маро хок дар Андалус...

Чу зуннори қассис шуд сӯхта, Чалипои митрон барафрӯхта (10).

Дар “Шоҳнома” ва сарчашмаҳои адабиву таърихӣ гунаи дигари қалимаи *сақубо* бо *бо*-и форсӣ, яъне ба шакли *сақӯпо* дучор меояд, ки таркиби овозии он ба гунаи латиниаш (*epi*)scopus наздиктар аст, ки он дар забони юнонӣ қалимаи мураккаб episkopos (мушоҳидагар ‘наблюдатель’) буда, аз ҳиссаҳои *epi* ‘аз болои, аз рӯйи’ ва *skopeō* (*нигаристан*, *мушоҳида* (назора) қардан) сохта шудааст:

Аз Эрон беандоза тарсо шуданд, Ҳама марз пеши сақӯпо шуданд (10).

3) Ҳамчунин дар “Шоҳнома” исмҳои *шаман*, *бут*, *санам*, *фағ*, *фағистон*

мавриди истифода қарор гирифтаанд, ки ба доираи муайяни мафҳумҳои бутпарастӣ ишора мекунанд ва аз робитаи мунтазами мардуми ориёнаҷод бо пайравони динҳои дигар гувоҳӣ медиҳанд:

Агар тоҷи Эрон супорад ба ман, Парастии кунам чун бутонро шаман.

Ҳам оварда аз бор шохи саман, Санам шуд гулу гапта булбул шаман.

Фиристаи ба сӯйи шабистони хеш, Бари хоҳарону фағистони хеш (10).

Қорбури вожаҳои баррасишуда гувоҳӣ аз он медиҳад, ки Фирдавсӣ аз ҷузъиёту худуди интишори ин дини ҷаҳонӣ (масеҳӣ) хуб огоҳ будааст, вожаҳои хоси ин дин, расму русуми либоси пайравони онро хуб медонистааст. Дар доираи вожаҳои динӣ истифодаи қалимаҳои

ифодагари мафҳуму вазифаҳои мазҳабӣ аз қабилӣ *битрик*, *ҷосалиқ*, *митрон*, *қассис/қасис*, *шаммос/шимос*, *шаман*, *зуннор*, *чалито*, *даёр*, *рӯҳулқуддус*, *бут*, *тандис*, *санам*, *фағистон* ва ғ. таваҷҷӯҳи вижаеро ниёзманд буда, ба саволҳои мубрами марбут ба раванди танзими истилоҳоти забони давлатӣ посух дода метавонад.

Беҳуда нест, ки гузаштагони мо “Шоҳнома”-ро ба “Қуръон” монанд кардаанду ба Фирдавсӣ мартабаи пайғамбариро сазовор донистанд, чунонки Ибни Ямин гуфтааст:

*“Шоҳнома” ҳафт бе изроқ, “Қуръон”-и Аҷам,
Рутбаи Доноӣ тӯсӣ рутбаи пайғамбарист!*

Дар олами густурдаи мафҳуму вожаҳои “Шоҳнома” дар баробари олоии корзор, ҷонварону гиёҳон, сангҳои гаронбаҳову филизот, пӯшиданиву густурданиву зарфҳо, ҷиҳози дарбору хушбӯиҳо, ашёи сохтмону бинову коҳҳо, созу мусиқиву лаҳнҳо, ситораву бурҷҳои осмон, исмҳои шахсу гурӯҳҳои дигари калимаҳо номи парандагон низ фаровон ба кор рафтааст. Ин падида ҳам аз дониши амиқи ҷонваршиносии Фирдавсӣ гувоҳӣ медиҳад ва ҳам ба хунари волои вожаоройиву вусъати андешаи ӯ ишорат мекунад.

Дар “Шоҳнома”-и Абулқосим Фирдавсӣ вожаҳои марбут ба парандагон аз қабилӣ *мурғ*, *хурӯс*, *мокиён*, *бат(т)*, *моғ*, *калог*, *кабтар/кабӯтар/кафтар*, *булбул*, *қумрӣ*, *чаков/чаковак*, *тайҳу*, *чағу*, *товус*, *тазарв*, *кабк*, *дурроҷ*, *мушкдум*, *куланг*, *хашишор*, *каргас*, *чугд*, *чугз*, *кӯф*, *бум*, *калог*, *зоғ*, *чарғ* шутурмурғ, *Симурғ*, *ҳумо(ӣ)*, *туғро* (*туғрул*) ва ғайра ба кор рафтаанд, ки чанде аз онҳо хоси забони ин асари безавол буда, таърихи қолиби пайдоиш ва корбаст доранд.

Қолиб ин аст, ки коршиносон аз байтҳои “Шоҳнома” на танҳо номи ҷонварон ва парандагон, балки ҳислатҳои онҳоро низ пайдо карда метавонанд, ки барои таҳияи атласи (фехрасти) таърихии ҷонварони кишвари мо, ва умуман, қитъаи Осиё ба онҳо ёрии хуб расонида метавонад. Ин гуна иттилооти энциклопедиро мо дар “Шоҳнома” дар мавриди парандагони *туғрал* (*туғро*), *тайҳу*, *чағу*, *моғ*, *калог*, *кафтар*, *чаков/чаковак*, *кабк*, *дурроҷ*, *мушкдум*, *куланг*, *хашишор*, *каргас*, *чугд*, *бум*, *калог*, *зоғ*, *чарғ* ва мурғи афсонавии *Симурғ* пайдо карда метавонем.

Ин чор мисраи зер ҷойгоҳу манзалат ва хидматҳои Ҳаким Фирдавсиро дар мавриди забони модарии мо, забони тоҷикии форсии дарӣ хеле равшан ва одилона бозтоб намудааст:

*Нуктае, к-андар суҳан Фирдавсии Тӯсӣ нишонд,
Ту матиндорӣ, ки кас аз ҷумлаи инсӣ нишонд!
Аввал аз болои Курсӣ бар замин омад суҳан,
Ў суҳанро боз боло бурду бар курсӣ нишонд!*

Вожаҳои “Шоҳнома” метавонанд ҳамчун захираи номаҳдуди номҳову истилоҳот барои ашёву мафҳумҳои навпайдо ба кор раванд. Ва дар ин маврид на танҳо калимаву вожаҳои тайёр ба сифати ному истилоҳот, балки қолиб ва шеваи бунёди калимаҳо низ бо асолату

хушоҳангии худ ҳамчун ганчинаи тавонои сухан бояд пазируфта шаванд. Дар низоми вожасозии “Шоҳнома” беш аз 60 пешванду пасванд амал мекунад, зиёда аз 60 қолиби калимаҳои мураккаб ба мушоҳида расидааст, ки бо ҳар яки он садҳо ва ҳазорҳо калимаи нав сохтан имконпазир аст, аз кабили: *сипаҳдор, сардарав, дилорой, сарафроз, майгусор, гурздор, ахтарафрӯз, ахтаршинос, паймонишкан, айбхоҳ, ҷангҷӯй, размсоз, ҷаҳонбин, яздошинос, ранҷдида, фармонраво, ситамёфта, зарринакафш, ҷангинаҳанг, нопокрой, кобулитег, ҳиндидарой, зарринситар, румизиреҳ, тозиаспон, румикулоҳ, рӯинаҳум, рӯинасум, симинниём, пажмурдарӯй, тозанаргис, хушоб, чарбдаст, покмағз, паҳнкишитӣ, тирашаб, чарбдаст, равшанҷаҳон, бепоймард, хирадмандмардум, хунхормард, номваргов, арзонфурӯш, диҷманиш, х(в)ашманиш, хурдакманиш, меҳтарнаҷод, пурдурӯғ, пурҳумор, дурдаст, зердаст, бедордил, воҷунаҳӯй, бисёрмағз, бисёрмоя, бисёртӯш, тезвир (тезфаҳм, тезҳуш), бисёрвир, пурдонииш, камдонииш, пурманиш, афзунманиш ва ғ.*

Яке аз нишонаҳои густурдагии андешаи Фирдавсӣ ва эҷозии вожаофаринии ӯ дар корбурди ҳамачонибаи вожаҳо (ба маънии маҷозӣ ва тобишҳои функционалӣ) дар мавриду ҳолатҳои гуногун мебошад. Яъне, дар “Шоҳнома” ҷанбаи фарҳангиву забони калимаҳо хеле ҷолиб аст ва он аз бузургии хираду вусъати андешаи суханвар шаҳодат медиҳад. Намунаи чунин шеваи корбурди вожаҳо ба сифати номи Бурҷҳову Галаситораҳо истифода кардани номи ҷонварону растаниҳост. Дар “Шоҳнома” ба сифати истилоҳоти нучум зоонимҳои *Гов, Бара, Наҳанг, Моҳӣ, Шер, Аждаҳо, Мор, Зог, Каргас, Харчанг* ба кор рафтаанд ва ҷолиб аст, ки гунаҳои арабии онҳо ба монанди *Ҳут, Асад, Саратон, Ғуроб* умуман дучор намешаванд:

Зи Бурҷи Бара то Тарозу ҷаҳон Ҳаме тирагӣ дорад андар ниҳон [10].

Гузашта аз ин, навиштаҳои Фирдавсӣ аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки на танҳо калимаи *Мор*, балки *Мӯр* низ чун истилоҳи нучум - Бурҷи осмон ё Галаситора ба кор рафтааст:

Нахуст офарин бар Худованди Хур, Худованди Мор худованди Мӯр.

*Худованди Ноҳиду Баҳром*у Меҳр, *Худованди ин баркашида Сипеҳр* (10).

Умуман, Фирдавсӣ чун ситорашиноси мумтоз дар тасвири ситораҳо ва бурҷҳои осмонӣ танҳо вожаҳои сирф тоҷикиро ба кор бурдааст ва бо ин роҳ дар ҷодаи илм низ қудрати бемаҳдуд доштани забони модарии моро равшан ва бодалел нишон додааст.

Омӯзиши забони осори хаттии асрҳои X-XII, аз он ҷумла, забони “Шоҳнома” ба баромади бисёр калимаҳои забони тоҷикӣ, ки имрӯз дар забонҳои аврупоӣ бо тағйири шакл мустаъмаланду “соҳибони нав” пайдо кардаанд, равшанӣ меандозад. Ба ин гурӯҳ калимаҳои *сандал* (*лат. sandalium, греч. Sandalion, рус. сандали* – пойафзоли сабуки тобистона), *хафтон* (*рус. кафтан* – либоси хосаи дарози мардона), *балкона* (*рус. балкон, қисми иловагии бино дар тарафи беруни девор ва ғ.*), *рух* (*фр., рус. рок, рокировка* дар шоҳмот), *шоҳмот* (*анг., фр., олмонӣ, рус.,*

шахматы), *фарзин* (ферзь), *заргун* (олм., рус.цирконий), *порча* (рус. парча), *тахт*, *тахта* (рус.тахта - бистар), *шамшод* (рус. самшит), *палангина* «*либоси чангӣ аз чарми паланг*» («*palanganas*» лақаби дастаи футболи “Севилья” аз Андалусияи Испания), *фағфурӣ* ба маънии *чинӣ* (рус. *фарфор*), *ханҷар* (рус. кинжал), *гурза* (гюрза, навъи мор) ва дахҳо калимаҳои дигар шомиланд, ки ба шарофати шоҳидҳо аз шеъри классикӣ ба тоҷикӣ будани онҳо ҳеч гуна шубҳае наменонад. Барои исботи ин фикр якчанд байт шоҳид меоварем:

Гирифтам,ки ҷоe расидӣ зи мол, Ки заррин кунӣ сандалу чочла
(*Унсурӣ*).

Мусаллам аст, ки *сандал* ба маънии пойафзоли сабуки тобистона дар забони тоҷикӣ пештар аз забонҳои дигар вучуд дошт ва бешубҳа он аз забони мо дар баробари чандин вожаҳои асили тоҷикӣ ба забонҳои дигари аврупой ва тавассути онҳо ба забони русӣ ворид шудааст, ва дубора бо як навъи сабуки пойафзол аз забони русӣ ба тоҷикӣ бозгаштааст.

Таҳлили этимологии истилоҳоти шоҳмот аз он гувоҳӣ медиҳад, ки номи русии мӯҳраи *ферзь* («королева») низ баромади тоҷикӣ дорад (аз *farzin/farzāna* –вазир, донишманд) ва дар истилоҳоти тоҷикии шоҳмот низ бо ҳамин номи *фарзин* ёд мешавад:

Пиёда бидонанду тилу сипоҳ, Руху аспу рафтори фарзину шоҳ (10).

Яке аз калимаҳои серистеъмоли сермаҳсули русӣ – *кафтан* низ решаи тоҷикӣ дошта, дар “Шоҳнома” чун *хафтон* ба маънии «либоси зери ҷавшан (маъмулан аз абрешим ва муина)» ба кор рафтааст:

Ду лашкар зи Тӯрон ба Эрон кашид, Ба хафтону хӯд андарун нопадид.

Ин калимаҳо ва дахҳо вожаҳои ба онҳо монанд ба он ишорат мекунанд, ки вожашиносӣ ва таҳқиқи истилоҳоти шоирони асри IX-X, аз он чумла, «Шоҳнома»-и Абулқосим Фирдавсӣ, яке аз масоили муҳими на танҳо забоншиносии тоҷик, балки дигар гурӯҳҳои забонҳои ҳиндуаврупой низ мебошад. Ин забонҳо бо забону фарҳанги мо мустақим ё бавосита дар ин ё он давраи таърихиву маҳдудаи ҷуғрофӣ бархӯрд кардаву зери таъсири ҳамдигар қарор доштаанд. Таҳқиқи «Шоҳнома» чун шоҳасари бостониву мукамалтарину маҳфузи адабиёти бузурги тоҷику форс имкон медиҳад, ки сайри таърихии вожаҳои забони тоҷикӣ муайян шавад ва сарнавишти минбаъдаи онҳо дар забонҳои дигари ҳиндуаврупой, арабӣ, туркӣ, чинӣ ва ғ. пайгириву таҳқиқ гардад, роҷеъ ба робитаҳои фарҳангии миллати мо бо дигар мардумони ҳамсоя ва минтақа маълумоти арзишманду илмӣ барои мо фароҳам орад, саҳми забон тоҷикиро дар рушди лексикаи забонҳои дигари ҳиндуаврупой муайян созад.

Дар “Шоҳнома” боз садҳо вожа пайдо кардан мумкин аст, ки дар давраи имрӯзаи рушди забони тоҷикӣ бо шаклу маънии асили худ метавонад истифода шавад ва барои иҷрои вазифаҳои иҷтимоии забони тоҷикӣ дар мақоми давлат мусоидат намояд, аз он чумла: *чатр* (кортеж),

чак (санади фурӯши амвол), *дирафи* (парчам, байрак), *пайкар* (нишон, герб), *бону* (малика, ҳамсари подшоҳ), *анбон* (халта, тӯрба), *лавид* (деги мис), *бигмоз* (базм, истироҳат), *бобзан* (сихи мурғқабоб, грил), *гаргина* (псориаз), *хав* (алафи бегона), *хиром* (қосид, курьер), *хешикор* (сохибкор), *дарвеш* (шахс ё маҳалли муҳтоҷи дастгирии давлат), *аспрес* (ипподром), *кашк* (қурут), *мойдор* (*капиталист*), *устувор* (*шахси боваринок, намоянда*), *бачкам* (*дача, бўстонсаро*) ва ғ.

Бояд гуфт, ки луғот ва истилоҳоти мавриди ниёзи имрӯз ва усулҳои бунёди онҳоро бояд дар “Шоҳнома” ва давраи оғози ташаккул ва тақомули забони тоҷикӣ форсии дарӣ ҷустуҷӯ кунем. Зеро дар баробари вожаҳои нави забонҳои дигар зинда кардани вожаҳои фаромушшудаи тоҷикӣ барои забони мо ҳеле муҳим аст, маҳз бо ёрии онҳо мо метавонем ба ивази калимаҳои ноошнову ғайримаъмул ва душворфаҳму ночӯри иқтибосӣ муодилу муродиф баргузинем.

Дар рисолаи бунёди Президенти мухтарами кишвар Э.Раҳмон “Забони миллат – ҳастии миллат” ба Ҳаким Фирдавсӣ ва саҳми ӯ дар ҳифзи забони миллии мо чунин баҳои сазовор дода шудааст: “Ҳосили сухан ин аст, ки Фирдавсӣ бо таълифи “Шоҳнома” дар амри бақою пайдории забони тоҷикӣ (форсӣ, дарӣ) хидмати босазо ва мондагор анҷом додааст. Наҳзату шукуфойии забони тоҷикӣ дар охири аҳди Сомонӣ ва ибтидои аҳди Ғазнавӣ бо номи Фирдавсӣ ва “Шоҳнома”-и безаволи ӯ пайвастагии ногусастанӣ дорад” (4.301).

Воқеан, Фирдавсии бузургвор нақши хеш ва ҳамасрони хешро дар сарнавишти забони миллии мо, забони тоҷикӣ форсии дарӣ ҳеле моҳирона ва воқеӣ баён намудааст:

*Биноҳои обод гардад хароб, Зи борону аз тобиши Офтоб.
Пай афкандам аз назми коҳе баланд, Ки аз боду борон наёбад газанд.
Басе ранҷ бурдам дар ин сол сӣ, Аҷам зинда кардам бад- ин порсӣ!
Намирам аз ин пас, ки ман зиндаям, Ки тухми суханро парокандаям!* (10).

Шеърӣ Рӯдакиву ҳамасронаш, ҳамосаи бузурги миллии мо - “Шоҳнома”-и Фирдавсӣ ва дигар шоҳкориҳои офаридаи ниёғони мо на танҳо забони моро аз асорати замона раҳо кардаву миллати моро халосӣ аз варта бахшидааст, балки дар давоми ҳазорсолаи пуршӯру шарар ниғаҳони арзишҳои асосии миллии ва истиқлолияти ҳеле муҳими забонии мо будааст.

Дар ҳифзу таъмини истиқлолияти забонии мо Рӯдакиву ҳамасронаш ва Фирдавсӣ бо “Шоҳнома”-и худ нақши бузурге бозидаанд, ва аз ин рӯ, таҳқиқи ҳаматарафаи забони ин давраи заррини адабиёти оламгир барои нерӯ бахшидан ба тавоноии забони милливу давлатии мо заминаи бехтарин аст ва дар ташаккули низому иҷрои вазифаҳои иҷтимоии забони миллии саҳми арзандатарин гузошта метавонад.

Имрӯз вазифаи инсонии ҳар яки мо - ворисони забони бостонии тоҷикӣ ин аст, ки ба чунин сарвати бебаҳо сазовор арҷ гузорем, онро пажӯҳиш кунему мавриди қорбаст қарор диҳем ва эҳтирому эътибори

забони милливу давлатиамонро боз ҳам фузунтар ва мақому мавқеи иҷтимоии онро дар дохилу хориҷи кишвар аз ин ҳам бештар устувор созем.

Адабиёт:

1. Деҳхудо А. “Луғатномаи Деҳхудо”. Ривояти электроники 4.-Техрон, 2006.
2. Лингво 12. (АВВУУ Lingvo 12). Многоязычный словарь. Англо-русский словарь. Немецко-русский словарь. Русско-русский (толковый) словарь.–М.-Soft taximator. 2007.
3. Персидско-русский словарь. Под ред. Рубинчика Ю. А. – М.: “Советская Энциклопедия”: 1970. – 1632 с.
4. Раҳмон Эмомалӣ. “Забони миллат – ҳасти миллат”. Китоби 1. Ба сӯйи пояндагӣ. – Душанбе: “Эр-граф”, 2016.- 516 с.
5. Саймиддинов Д. Вожашиносии забони форсии миёна.- Душанбе. -2001.- 310 с.
6. Касимов О.Х. Лексика и словообразование в “Шахнаме” Абулқасима Фирдоуси. –Душанбе: «Дониш», 2016. -346с.
7. Лингво 12. (АВВУУ Lingvo 12). Многоязычный словарь. Англо-русский словарь. Немецко-русский словарь. Русско-русский (толковый) словарь.–М.-Soft taximator. - 2007.
8. Фарҳанги тоҷикӣ-русӣ. – Душанбе: “Дониш”, 2006.
9. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ. –Дар ду ҷилд. -Ҷони 2. -Ҷ.1-996с. Ҷ.2 - 1095с. –Душанбе. -2010.
10. Фирдавсӣ А. Шохнома. Ҷ. 1-9. Душанбе, 1987-1991.
11. Wolff Fritz Glossar zu Firdousis Shahname. -1965. –Georg Olms Verlagsbuchhandlung Hildesheim. – Tehran. – Asatir. -1998. – 911p.+109p.+ 28p.

МАДЖИДОВ Д., КОБИЛОВ М.
(Душанбе)

ПРОБЛЕМЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ПОСТСОВЕТСКИХ РЕСПУБЛИКАХ НА ПРИМЕРЕ ТАДЖИКИСТАНА

В свете событий на Ближнем Востоке, рост регионального и международного терроризма и экстремизма, массовая эмиграция и экологические угрозы подходы к обеспечению международной безопасности меняются. После распада Советского Союза и противостояния в период холодной войны международные и региональные угрозы не только усложнились, но приобрели новые параметры. В связи с этим становится предельно ясной роль сверхдержав в процессе сохранения стабильности и безопасности в мире. Эти явления создают угрозу республикам бывшего Советского Союза и отдельным субрегионам, в том числе Центральной Азии. Российская Федерация как гегемон, геополитической зоной, которой является Центральная Азия, ставит перед собой задачу и берёт

на себя ответственность за сохранение всеобщего мира и стабильности в этом регионе. К тому же, возможности стран Центральной Азии по сравнению с ведущими государствами мира значительно слабее, и они не способны только своими силами решать проблемы региональной и мировой безопасности. Как известно, после распада СССР и окончания холодной войны в некоторых возникших суверенных государствах начались конфликты и вооружённые столкновения. Причинами этих конфликтов являлись социально-экономическая отсталость, нерешённость пограничных проблем, культурная и религиозная идентификация, недостаточный опыт в вопросах управления государством и т.п.

Советская культура оставила народам постсоветского пространства значительное наследие, включая инфраструктуру и развитую систему образования. Однако наряду с этим от советского прошлого этим народам также досталось проблемное территориальное деление, которое явилось одним из факторов, спровоцировавших в 90-х гг. XX в. некоторые войны и породившее конфликты, которые бытует и по сегодняшний день (Карабах, Южная Осетия, Приднестровье, юго-запад Украины). Но главные угрозы для безопасности этих стран создают экстремизм, терроризм, сепаратизм, религиозный фанатизм, трайбализм и другие негативные явления в обществе.

Из постсоветских центральноазиатских государств самый трагичный путь трансформации достался Таджикистану. Таджикистан преодолел трудный период внутреннего вооруженного конфликта, но, как и у всех стран в глобализированном мире, он сталкивается с другими проблемами такими, как массовая миграция, наркотрафик, пограничные проблемы, религиозный фанатизм и экстремизм, международный терроризм, коррупция, трайбализм, экологические проблемы, деятельность организованных преступных группировок. Все эти явления создают не только локальные угрозы, но и угрожают региональной и глобальной безопасности. Доставка продовольствия, состояние здравоохранения и качество образования также вызывают большую обеспокоенность. Например, российская исследовательница Звягельская И.Б., характеризуя данную ситуацию, отмечает: «Характерно, что население Центральной Азии вовсе не считает терроризм важной внутренней проблемой, в то время как оборот наркотиков, доставка продовольствия и здравоохранение вызывают гораздо большую обеспокоенность» [1, 53-54].

Следует отметить, что эти суждения Звягельской И.Д. высказаны до террористических актов в Париже, Бельгии, Турции и войны на Ближнем Востоке. Сейчас же, к проблеме терроризма руководство центрально-азиатских республик относится очень серьёзно и целенаправленно реагирует на какие-либо террористические угрозы национальной безопасности.

В принятом 28 июня 2011 года Законе Республики Таджикистан «О безопасности» даются конкретные методические определения

безопасности [5,122-123]. Согласно данному закону угрозу национальной безопасности Республики Таджикистан создают следующие факторы:

- ослабление социальной и судебной справедливости, законности и правопорядка, в том числе процветание преступности, организованная преступность, коррупция, незаконный оборот оружия и наркотических средств;

- действия, направленные на изменение конституционного строя насильственным путем, в том числе, носящие угрозу территориальной целостности, неприкосновенности и неделимости территории Республики Таджикистан;

- ослабление обороноспособности страны, угроза неприкосновенности государственной границы, использование насилия и агрессии против Республики Таджикистан;

- шпионские, террористические и диверсионные действия и деятельность других спецслужб, организаций иных государств и отдельных личностей, которые направлены на нанесение вреда национальной безопасности Республики Таджикистан;

- нарушение регулярной деятельности государственных ведомств, создание препятствий их деятельности, ослабление государственного контроля;

- действия, которые носят угрозу информационной безопасности страны;

- политический экстремизм во всех его видах, в том числе разжигание расовой, национальной, религиозной, идеологической, местнической или групповой ненависти или вражды;

- ухудшение социально-политической ситуации, которое выражается в конфликтах между нациями и конфессиями, массовых беспорядках, нелегальных собраниях, пикетах, шествиях, забастовках, митингах;

- создание военизированных формирований, не предусмотренных законодательством Республики Таджикистан;

- ухудшение экологической ситуации, стихийные бедствия и другие чрезвычайные ситуации, имевшие природные и техногенные характеристики, эпидемия и эпизоотия;

- нанесение ущерба экономической безопасности страны;

- низкое качество обучения и интеллектуального уровня в стране [5,125-126].

В этом законе также излагаются все определения относящиеся к национальной безопасности.

Таким образом, государства Центральной Азии, изучив опыт других стран и, проанализировав перспективы развития своих обществ, предпринимают продуманные шаги для обеспечения национальной и региональной безопасности. Но как бы они не старались в сегодняшнем глобальном мире, где все государства взаимосвязаны и взаимозависимы, обеспечение региональной и национальной безопасности также зависит от сотрудничества и совместной деятельности государств. Чтобы

обеспечить надежную безопасность и стабильность эти государства должны осознать значение интеграционных процессов. Сотрудничая или вступая в какую-либо региональную и международную организацию, они тем самым способствуют обеспечению внутренней безопасности, региональной стабильности и международному сотрудничеству.

В последнее десятилетие в Таджикистане сделано много для создания атмосферы доверительных отношений между представителями различных этносов в нашей многонациональной стране как в деловой сфере, так и в межличностных отношениях. Это создает благоприятные условия для преодоления этнической, культурной и конфессиональной отчужденности людей, устранения почвы для прорастания радикальных и экстремистских идей. Воспитание толерантности, чувства патриотизма, осознание диалектического единства, культурного многообразия и культурной единичности является важной задачей государства и структур гражданского общества, альтернативы которой в современных условиях не существует.

При этом в процессе решения указанной задачи особое внимание должно быть уделено такой категории граждан, как молодёжь, так как именно молодёжь чаще всего становится объектом манипуляции и идеологического воздействия со стороны политических сил, стремящихся использовать её в развязывании межэтнических и межконфессиональных конфликтов, тем самым, препятствуя налаживанию диалога между народами, культурами, религиями и государствами. Учитывая тот факт, что большую часть населения Республики Таджикистан составляет молодое поколение, а в системе школьного, средне-специального и вузовского образования обучается значительная часть молодёжи, необходимо всю систему отечественного образования привести в соответствие с требованиями современного этапа общественного развития, когда востребованными становятся ценности гуманизма, толерантности, диалога культур и цивилизаций. Именно в этом ключе должен развиваться процесс формирования мировоззрения молодёжи, которой предстоит в будущем стать активными субъектами процесса проведения политики налаживания моста между культурами и цивилизациями, направив этот диалог на благо всех народов нашей планеты.

В период развития глобализации и социально-экономических процессов на международном и региональном уровнях Республика Таджикистан также считает необходимым вступить в региональные и международные организации и союзы в целях обеспечения безопасности, развития государственных структур и обеспечение благосостояния своего народа. В этом направлении Таджикистан является активным участником ООН, ОБСЕ, СНГ, ШОС, ОДКБ, Исламской Организация Сотрудничества, Организация Экономического Сотрудничества и других интеграционных организаций, которые имеют стратегическое значение для региона.

Республика Таджикистан является сторонником усиления объединяющей роли ООН в XXI веке, признавая её как единственную силу, регулирующую международные отношения и обладающую полномочиями принятия решений по объединению действий в случаях защиты мира, укрепления международной системы и международного порядка [2,340].

Одним из важнейших региональных союзов для республик Центральной Азии является СНГ. В структуре СНГ существует Совет Безопасности, наличие которого очень актуально и важно как для центральноазиатского региона, так и для сохранения безопасности всего СНГ.

Сегодняшний мир вступает в эпоху, когда терроризм, экстремизм и другие негативные явления, как на государственном, так и на региональном и международном уровнях, будут проявляться в разнообразных формах. Но государства, в отдельности и группа государств, учитывая интересы народа и стабильность общества, всегда будут стремиться искоренить их. Данное обстоятельство продиктовано тем, что интересы и благополучие народа, устойчивое развитие общества составляют основные стратегически важные направления деятельности государства.

Литература:

1. *Звягельская И.Д. Борьба за власть в контексте политической культуры центрально-азиатских обществ [Текст] // Центральная Азия: проблемы развития и безопасности в условиях мирового финансового кризиса (Материалы МГИМО РАМИ, 6 Конгресса, 2010) – М.: МГИМО, 2010. 245 с.*
2. *Нуриддинов Р.Ш. Нуриддинов П.Р. Сиёсатчиҳонои. [Матн]: Учебное пособие. – Душанбе, 2016.- 98 с.*
3. *Хантингтон С. Столкновение цивилизаций [Текст]. М.: АСТ, 2014.- 300 с.*
4. *Самиев, Х., Мухитдинов Х. Гуфтор дар бораи назарияи равоботи байналилал [Матн]. – Душанбе, 2014.- 135 с.*

МАМАДЧОНОВ С.
(Исфара)

ПЕШВО ВА ЧАВОНОН

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон аз рӯзҳои аввали ба арсаи сиёсати бузург қадам гузоштанишон ҳудро на танҳо ҳамчун роҳбари ҳалқдӯсту раиятпарвар, инчунин чун ҳимоятгари манфиатҳои насли наву ояндасози миллат нишон додаанд.

Пешвои муаззами миллат ҳанӯз аз солҳои аввали ба сифати Сарвари давлат ба фаъолият шурӯъ намудан сарфи назар аз он, ки вазъи

ноустувори сиёсию иқтисодӣ дар ҳаёти кишвар парешонию ноумедиرو дар қалбҳои доираи муайяни шахрвандон ба амал меовард, бештар ба ҷавонон рӯ оварда, онҳоро ба оромию таҳсил ва ободкорию созандагӣ хидоят менамуданд. Баргузор кардани воҳӯрию мулоқотҳо дар маҳалҳои гуногуни кишвар маҳз бо ҷавонон онҳоро дилпур гардонд, ки роҳбари давлат ба ояндаи кишвар дар шахсияти ҷавонон дилпур ҳастанд.

Ғамхориҳои пайвастаи Сарвари давлат ба ҷавонон нури тоза мебахшид. Бо фармони Президент аз соли 1997 муқаррар шудани квотаҳои президентӣ барои таҳсилу соҳибмаълумот ва соҳибкасб гардидани ҷавонони деҳот ба ҷавонписарон ва духтарон имкониятҳои фарохро фароҳам сохт. Дар асоси он дар давоми 20 сол ҳазорҳо нафар ҷавонписарону духтарон аз деҳаҳои дурдаст ба таҳсилу касбомӯзӣ фаро гирифта шуда, соҳиби маълумот, таҳасуси дилхоҳ гардида, дар соҳаҳои гуногуни ҷомеаи навини тоҷикон меҳнати бенуқсонро ба ҷо оварда, зиндагии бофароғати худро таъмин намуда истодаанд. Ҳақ ба ҷониби шоир аст, ки мефармояд:

Дар ҷавонӣ саъй кун, гар бехалал хоҳӣ амал,

Мева бенуқсон бувад, чун аз дарахти навбар аст.

Ҷавонон бо омӯхтани мероси гузаштагон, таҷрибаи падарон ва хусусиятҳои воқеъбинонаи худ аз уҳдаи ҳамаи корҳо баромада, ба пешрафти ҳаёт бо нигоҳи наву тоза таъсир расонида метавонанд. Барои муваффақ шудан ба ин аз мо – бузургсолон танҳо хидояту дастгирӣ лозим аст. Ғамхориву дастгириҳои Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон нисбат ба ҷавонон намунаи ибрат барои ҳар як шахрванди бузургсоли мамлакат аст.

Дар шароити пешрафти иқтисодию сиёсӣ ва ҷаҳонишавии ҷомеаи мо – тоҷикон бовар кардан ба ҷавони ҷомеа ба онҳо имкониятҳои васеи ташаббускориву ташаккул додани фаъолиятшонро ба миён овард. Дар ин замина мутахассисони соҳибмаълумоту соҳибкасб пайваста зиёд гардида, онҳо бо ташаббусҳои нав ба нав фаъолияти худро такмил медиҳанд.

20 соли охири пас аз ба имзо расидани Шартномаи сулҳи тоҷикон дар рушду нумуи Тоҷикистони соҳибистиклол давраи нав гардид. Дар ин муддат теъдоди донишгоҳу донишкадаҳо ва дар ин замина сафи донишҷӯён даҳҳо қарат афзуд. Агар дар замони Шӯравӣ дар Тоҷикистон 13 муассисаи таҳсилоти олии касбӣ амал кардаву теъдоди донишҷӯёнаш 70 ҳазор нафар бошад, имрӯз миқдори муассисаҳо ба 39 ва донишҷӯён ба 170 ҳазор нафар расидааст. Хусусияти муҳим ва фарқкунанда боз дар он аст, ки қисми зиёди ин муассисаҳо дар маҳалҳо фаъолият дошта, ба ҷавонон имконият фароҳам омадааст, ки дар маҳалли зисти худ, дар ҳузури волидон ва бо назорати онҳо таҳсилоти касбии худро амалӣ созанд.

Чавонписарону духтарони тоҷик имрӯз ҳамаи шароити имкониятҳоро соҳиб ҳастанд ва бояд онро дурусту мақсаднок истифода баранд.

Соли 2007 бо ҳидояти Пешвои миллат қабул шудани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросимҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”, тағйироти воридшуда ба он дар соли 2017, инчунин Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падар ва модар дар таълиму тарбияи фарзанд”, ки соли 2011 қабул гардид, дар ҳаёти шахрвандони кишвар, махсусан ҷавонон дигаргуниҳои муҳимро ба миён овард. Мақсад аз танзими расму ойин ва ҷашну маъракаҳо аз ҳарҷоти зиёд ва бемақсад озод кардани шахрвандон ва ба таълиму тарбияи насли нав сафарбар намудани онҳо ва ғамхорӣ бештар зоҳир намудани волидон нисбат ба фарзандонашон аст.

Дар асоси тағйироти дар санаи 22-юми майи соли 2016 воридшуда ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҷавонон дар роҳи такмили фаъолиятшон ва фарогирии онҳо ба қорҳои масъулиятнок имкониятҳои бештар фароҳам омад. Пешвои миллат дар Пайёми 23-юми декабри соли 2016 пешниҳодкардаи худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2017-ро Соли ҷавонон эълон карданд. Ин пешниҳоди Сарвари давлат аз тарафи қулли шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон бо хушнудӣ истиқбол карда шуда, ба ҷавонони тоҷик неруи тоза бахшид.

Дар ҷавоби ҳамаи ин ҷавонони имрӯзаро лозим аст, ки барои пойдор гардонидани Истиқлолияти давлатӣ ва таъмини пешрафти ҳамаи соҳаҳои ҳаёти кишвар монда нашуда, омӯзанд ва меҳнат кунанд.

МАҲМАДШОЕВ М.
(Хучанд)

САРЗАНИШУ НАФРАТИ ЧАНГ ДАР “ШОҲНОМА”-И АБУЛҶОСИМИ ФИРДАВСӢ

Бо ин ки Фирдавсӣ дostonсарои чангҳост ва бехтарин васфҳоро аз майдонҳои чанг ва хунарнамоии чангҷӯён дар «Шоҳнома» меҳонем, бо ин ҳама дили нозуку меҳрубони ӯ аз чангу хунрезӣ нафрат дорад ва онро ногузиру ҳукми сарнавишт медонад. Ҳақиме, ки оғози асари худро ба номи «Худованди ҷону хирад» ибтидо кардааст, мусаллам аст, ки арзиши ҷони инсонҳоро хуб бидонад, ҳатто қадри ҷони мурчаи донакашро ҳам ба хубӣ медонад. Ҳамин чанг буд, ки некону диловаронеро мисли Эраҷ, Сиёвуш, Фуруд, Исфандиёр, Сухробро ба коми худ кашид. Ҳақими тарбиятгар дар мавридҳои зиёд чангро сарзаниш кардааст. Аз забони Пирони Виса ба Рустами Дастон, ки як умр муҳофизу мубориз буд, мегуянд:

*Маро ошті беҳтар ояд зи чанг,
Набойд гирифтаи чунин кор танг!*

Дар муборизаи Рустаму Исфандиёр шоир нишон медиҳад, ки Таҳамтан кӯшиши фаровон кардааст, ки Исфандиёрро аз чанг бо худ боздорад, вале муваффақ нашудааст ва дар охири лаҳзае, ки тирро ба суйи чашми Исфандиёр раҳо мекунад, ба Яздони пок ниёиш мекунад, ки ин кор ба хости ӯ сурат нагирифтааст :

*Ҳамегуфт, к:- Эй пок дидори хур,
Физояндаи донишу фарру зур.
Ҳамебинӣ ин пок ҷони маро,
Тавони маро, ҳам равони маро,
Ки чандин бипечам, ки Исфандиёр
Магар сар бипечонад аз корзор.
Ту донӣ ба бедод кушад ҳаме,
Ҳаме чангу мардӣ фурушад ҳаме.*

Чангҳои мардуми эронитабор дар «Шоҳнома» ҳеҷ гоҳ ба мақсади кишваркушӣ ва тасарруфи сарзамини дигарон, ё маҷбуран бор кардани кешу ойини хеш ба касе набуд. «Шоҳнома» вассофи хунрезиву ғасбгарой нест, балки ҳамосаи мардумист барои дифоъ аз ҳастии милливу пойдории абадӣ дар баробари ҳар чӣ ахриманӣ бошад. Ва он чангҳои Фаридуну Манучеҳр бо Салму Тур ба кинҳоии Эраҷ ва чангҳои Рустаму Кайхусрав ба кинҳоии Сиёвуш нишони ғалабаи адолат бар ноадолатиҳост ва баргаштани подош ба золимон. Фирдавсӣ аз забони Рустам дар ин бора чунин нигошта:

*Ба Яздон, ки то дар ҷаҳон зиндаам,
Ба кини Сиёвуш дил огандаам.
Бар он ташти заррин кучо хуни уй,
Фурӯ рехт нокордида Гуруй.
Бимолид хоҳам ҳаме рую чашим
Магар дар дилам кам шавад дарду хашим.
В-агар хамчунонам бувад баста чанг,
Ниҳода ба гардан дарун полҳанг.
Ба хок андарун хор чун гусфанд,
Кашандам ду бозу ба хамаи каманд.
В-агар на, ману гурзу шамиери тез,
Барангезам андар ҷаҳон растахез.
Набинад ду чашмам магар гарди разм,
Ҳаром аст бар ман маю ҷому базм,*

Фалсафаи зиндагӣ ҳамин аст, ки беадолативу золими ва бадӣ набояд бе ҷазо(кайфар) бимонад, вагарна бедодиҳо оламу фаро хоҳад гирифт:

*Нигар то чӣ гуфтаст марди хирад,
Ки ҳар кас, ки бад кард, кайфар барад.*

Афросиёб Сиёвушро мекушад ва худ ба дасти писари Сиёвуш кушта мешавад, Рустам Сухробро ва Исфандиёрро ба найранг мекушад, худ низ

ба найранги бародар дар чоҳ чон месупорад, он бародари нобакор ҳам ба тири Рустам ба дарахт духта мешавад.

Фаридун бо таваллуди наберааш Манучеҳр шод мешавад, ки интиқоми Эрачро хоҳад гирифт. Кайхусрав ба хунхоҳии Сиёвуш бо Афросиёб чангҳо мекунад ва пеш аз куштани Афросиёб ба ӯ мегуяд:

*Ба кирдори бад тез биштофтӣ,
Мукофоти бадро бадӣ ёфтӣ.
Кунун рузи бода фараҳи эзадист,
Мукофоти бадро зи Яздон бадист.*

Хурмузи Хурдод Моҳуи Суриро, ки қасди куштани Яздугирдро дошт, сарзаниш мекунад ва мегӯяд, ки ҳар он кас ки бадкорӣ мекунад, Худованд лоиқ ба амалаш подош хоҳад дод. Фирдавсӣ ба ҳамин роҳ нишон медиҳад, ки рехтани хуни ноҳақ боиси марги худи ҳамон қаҳрамон хоҳад шуд ва тарбият мекунад, ки мо бояд ин пандро нодида нагирем, дар мисоли он ки аз саргузашти қаҳрамонон дар боло далел овардем.

Аз муҳтавои сурудаҳои суханвари тусӣ бармеояд, ки ки чангҳои далерону гурдони ниёгонаш нишоне аз муҳофизати марзу бум ва дӯстдорӣ сарзамин ва як пора хоки он аст. То вақте имкон ҳаст бояд сулҳ қард, набояд даст ба чанг зад ва то душман ҳамла накарда бошад, набояд ба ӯ ҳучум намуд. Ба душмане, ки таслим шуд, набояд озоре бирасад. Ҳангоми ғалаба меҳрубонӣ ба асирон, эмин доштани занону кӯдакон, парҳез аз вайрон қардани шаҳрҳо, ойини чавонмардӣ дар майдони набард аст. Барои намуна дастурхоеро, ки Кайхусрав ҳангоми фиристодани Гударзи Кашводагон ба чанги ёздах рух дода, ба ҳайси мисол меоварем:

*Нигар, то наёзӣ ба бедод даст,
Нагардонӣ айвони обод паст.
Ба кирдори бад ҳеч макшой чанг,
Барандеш аз дудаву ному нанг.
Касе, к-ӯ ба чангат набандад миён,
Чунон соз, к-аз ту набинад зиён.
Ба ҳар қор бо ҳар касе дод қун,
Зи Яздони неки динаш ёд қун.*

Ҳангоми чанг дар майдони набард ҳам Кайхусрав ба сипоҳиён чунин фармон медиҳад:

*Зи турқон ҳар он кас, ки фармон қунад,
Дил аз чанг чустан пушаймон қунад.
Масозед чангу марезед хун,
Мабошед касро ба бад раҳнамун.
В-агар чанг ҷӯяд касе бо сипоҳ,
Дили кинадораи наёяд ба роҳ,
Шуморо ҳалол аст хун рехтан,
Ба ҳар ҷой торочу овехтан.*

Ҳамин тариқ ба хулосае метавон омад, ки ҷангу хунрезӣ дар тамоми даврон сабабгори мусибату бадбахтӣ, вайрониву ҷудоиҳо буда, ҳазорон нафарро овораву саргардон, беҳонаву манзил, беватану маҳрум аз пайвандон менамудааст. Аз ин рӯ ҳақими тусӣ аз забони паҳлавонони асар ба мардумони олам панд медиҳад, ки даст аз ҷангу ҷидоли беҳуда бардошта, роҳи сулҳу субот, осоишу оромиро пеша гиранд ва аз паи ободу пешрав намудани сарзаминашон гарданд, хештанро бо хираду накӯкорӣ, фарҳангу ҳунаромӯзӣ пероя диҳанд, зеро ҷовидонии номи инсон ба донишу рой ва ҳунару амали шоистаи ӯ вобаста мебошад.

*Зи доно бипурсид нас додгар,
Ки фарҳанг беҳтар бувад ё гуҳар?
Чунин дод посух бад-ӯ раҳнамун
Ки:- Фарҳанг бошад зи гавҳар фузун.
Ки фарҳанг ороиши ҷон бувад,
Зи гавҳар сухан гуфтан осон бувад.*

МАВЛОНОВА М.
(Хучанд)

ТАҶАССУМИ АМНИЯТИ МАРЗУ БУМИ КИШВАР ДАР ЭПОСИ «ГҶУРУҒЛӢ»

Мусаллам аст, ки эпосҳои халқӣ таҷассумгари корнамоиҳои фарзандони шоистаи халқ чихати ҳифзи марзу буми кишвар ва амнияти халқ буда, муҳимтар аз ҳама мардум онҳоро нақли бофтаю ҳаёли намеҳисобиданд ва ба воқеяташон шубҳа надоштанд. Дар мӯҳтавои эпос тасаввуроти халқ оид ба моҳияти воқеаҳои таърихӣ ва ҷараёни онҳо инъикос ёфтааст. Дар меҳвари ҳар эпос фаъолияти қаҳрамонӣ қарор дошта, воқеаҳои инъикосшаванда ҳодисаҳои муҳимтарин дар тамоми мамлакат ё шаҳри алоҳида маънидод мешаванд. Моҳияти фаъолияти паҳлавонон мубориза зидди душман буда, тақдири тамоми мардуми як мамлакат ё ягон табақаи иҷтимоӣ ба натиҷаи қору пайқори онҳо вобаста аст. Ба ибораи дигар, ҳама гуна муборизаи паҳлавонон хусусияти қаҳрамонӣ дошта, дostonҳо, ки корнамоиҳои онҳоро васф менамоянд, низ қаҳрамонӣ ба шумор мерафтанд.

Дар эпос ҳама гуна низоъ бо қору пайқори қаҳрамонони ҳоса вобаста мебошад, ки дорон иқтидори зиёди ҷисмонӣ буда, ҳифзу ҳимояи мардумро пурра дар ӯҳда доранд. Дар ин маврид умумиятдиҳии маҳсули ҳамосиро мушоҳида мекунем, ки имконияти дар симои як шахс ҷой додани ҳислатҳои тамоми мардум ё табақа ва ё дар як ҳодиса, таҷассуми таҷрибаи ҷангии якҷанд давраро дорад.

Чуноне ки маълум аст, дар аҳди бoston дostonҳои зиёде оид ба қаҳрамониҳои Рустам, Сиёвуш, Шерак, Стриангей, Томириса, Одатиди ва дигарон мавҷуд буданд, ки аз ҳаёту зиндагӣ ва қаҳрамониҳои онҳо ҳикоят мекарданд. Мувофиқи хулосаи муҳаққиқон маҳз чунин дostonҳои

қахрамонӣ барои ба вучуд омадани эпоси халқӣ замина гузоштаанд. Дар ин бобат маҳаққиқ А. Сӯфизода чунин андешаронӣ кардааст: «Ҳеч чиз дар заминаи хушқу холӣ пайдо нашудааст ва намешавад. Заминаи «Гӯрғулӣ» – и тоҷикӣ дostonҳои машхуру маъруфи қадимии форсу тоҷик, дostonҳои қахрамониӣ дар васфи Ҷамшед, Сиёвуш, Рустам, Кова, Зарир ва ғайра эҷодшуда мебошанд, ки баъдҳо онҳо асоси «Офариннома» – и Абӯшақури Балхӣ, «Гуштоспнома» – и Дақиқӣ ва «Шоҳнома» – и Фирдавсӣ гардидаанд. Дорoi чунин дostonҳои қахрамонӣ ва ватанпарварӣ будани мардумони форсу тоҷикро таърихшиносони қадим ва асрҳои миёна Ҳеродот, Ҳорис, Наршахӣ ва ғайраҳо борҳо таъкид кардаанд. Достони «Гӯрғулӣ» комилан нав ва шакли такмилёфтаи дostonҳои номбурдаи халқӣ мебошад, ки он аз насл ба насл гузашта, то ба замони мо омада расидааст» (5, 157 – 158).

Таваҷҷӯҳ ба ду осори таърихӣ аҳди бостон «Корномаи Ардашери Бобакон» ва «Ёдгори Зарирон» маълум менамояд, ки мардуми ориёӣ барои ҳифзи амнияти марзу буми кишвари худ то кадом андоза муборизаву қонбозӣ мекарданд. Осори ривоятӣ аз қабилӣ «Ҳазору як шаб», «Самаки айёр», «Абӯмуслимнома» низ намунаҳои барҷастаи осори ҷавонмардӣ маҳсуб мешаванд. Қахрамонони марказии ин асарҳо ҷавонони ватанҳою диловаранд, ки барои озодиву амнияти халқи худ ҳамеша дар муҳорибаҳо шучоату часурӣ зоҳир мекунанд. Албатта, чунин нави асарҳо аз адабиёти давраи навини тоҷик ҳам хеле зиёд мисол овардан мумкин аст. Чунончи, дар аксари осори давраи Ҷанги Бузурги Ватанӣ таълиф намудаи адибони тоҷик муҳорибаву қорнамоиҳои ҷавонони тоҷик баҳри аминияти кишвари шӯравӣ инъикос шудаанд.

Эпосҳо аз ҷониби халқ эҷод ва сароида мешуданд. Мақсади гӯянда аз як тараф нақли воқеаҳои марғубу муассиркунанда буда, аз ҷониби дигар тарғибу ташвиқи ҷавонмардон ба ватандӯстӣ, ифтихор аз аслу насаб ва миллати хеш буд. Шунидани эпосҳо эҳсосоти ҳештаншиносии мардумро боло бардошта, тарбияи ҷавонро дар рӯҳияи меҳанпарастиву ҳештаншиносӣ таъмин менамуд.

Маъмултарин эпоси қахрамонӣ, ки дар асрҳои миёна ба вучуд омада, дар тарбияи ҳисси ҷавонмардии мардуми форснаҷод ва туркнаҷод нақши муҳим гузошт «Гӯрғулӣ» аст, ки нави манзум ва ҳам мансур дорад.

Ин эпоси қахрамонӣ дар таърихи фолклори тоҷик мақоми бағоят барҷаста дошта, аз ҷиҳати фароғии воқеаҳо, вусъати назар ва тасвири бадеии ҳаёти халқ назир надорад. Дар дoston таърихи бисёрасраи халқи тоҷик – маросиму анъанаҳои миллӣ, ахлоку афкор, масоили таърихиву ҷуғрофӣ, назари динӣ ва тиббии мардум таҷассум ёфтааст. «Гӯрғулӣ» ёдгории беназири қадими халқи тоҷик буда, дар он асотиру қиссаҳои бостон, нақлу ривоятҳои мухталифи халқӣ, ҳикоёти тахайюлии зиёде гирд омадаанд. Ин асар тӯли садсолаҳо ба мардуми тоҷик ғизои маънавӣ бахшида, онҳоро ба ҷасорату мардонагӣ, меҳанпарастиву инсондӯстӣ, кавиירוудагиву адолатҷӯӣ раҳнамун кардааст.

Эпос аз силсиладостонҳои алоқаманд иборат буда, мисли достонҳои қадим қисми муқаддимаӣ дорад, ки онро «терма» меноманд. Ғояи асосии эпос ситоиши хулқу атвори нек, дӯстӣ бо инсонҳои хуб, дурӣ чустан аз ашхоси бадтинат ва ғанимат дониستاني умр мебошад. Иҷрокунандаи эпосро ғянда, ғурғулигӯӣ, ғурғулихон, ғурғулисаро меноманд. Ғяндагон кӯшиш менамуданд, ки эпосро бо усули анъанвии падару бобоён ё устодонашон хонанд. Бо вучуди ин, дар байни матни достонҳои сабтшудае, ки сюжети ягона доранд, бархе тафовутҳо ба назар мерасанд. Матнҳои достон аз ҷиҳати ҳаҷм ва лаҳзаҳои ҷудоғонаи инъикоси воқеа аз ҳам фарқ мекунанд. Мавридҳои низ ҳастанд, ки дар як достон ду достони ҷудоғона ба ҳам омадаанд ё баръакс, як достон ба ду тақсим шудааст.

Доираи мавзӯӣ, паҳлӯҳои фаъолияти қаҳрамонон ва хусусиятҳои бадеии достонҳо якранг нестанд. Мутобиқи андешаи фолклоршиносон ҳар қадаре ки сужети асар бо воқеияти таърихӣ камтар мувофиқат намуда, дар симои қаҳрамони асосии он нишонаҳои ақидаҳои ибтидоӣ, асотир, ривоятҳои инъикос ёбанд, ҳамон андоза достон қадимтар ва қаҳрамонони он куҳантар аст. Баръакс, агар дар асар нишонаҳои воқеияти таърихӣ мушоҳида гарданд, достон навтар ва қаҳрамонони он ҷавонтаранд.

Солҳои сиёми садаи ХХ ҷамъоварӣ ва омӯзиши эпоси «Ғурғули» оғоз ва наشري қисматҳои он солҳои чилум ба миён омад. Аксари бандҳои эпос аз забони ғурғулихонҳои маъруф Қурбон Ҷалил, Одина Шакар, Бобоюнус Худойодзода, Қурбоналӣ Раҷаб, Ҷаназар Кабуд, Ҷикмат Ризо ва Талбӣ Замиров навишта, нашр гардиданд. Дар сабту таҳқиқи эпоси мазкур ва мурағаб намудани он олимони маъруф А. Н. Болдирев, Л. Бузургзода, А. Мирзоев, И. Брагинский, Р. Амонов, шоирон Мирсаид Миршакар ва Боқӣ Раҳимзода бештар саҳм гузоштанд. Нахустин маҷмӯаи ҳамосаи «Ғурғули» – ро соли 1941 Л. Бузургзода ва М. Миршакар ба таърифи расониданд. Соли 2007 Ф. Муродов ва С. Фатхуллоев дар ҷилди ҳафтуми «Куллияти фолклори тоҷик» «Ҷамосаи «Ғурғули»» – ро, ки аз забони Одина Шакар сабт шудааст, нашр намуданд. Тибқи эпос Ғурғули набераи Хоҷаи Аҳрор амири Чамбули мағстон ва писари Садри Кибору Бибиҳилол аст, ки баъди ғавти волидон дар қабр таваллуд мешавад ва ин хабар тавассути Қамбарҷӯпон ба бобояш мерасад. Кӯдак дар ҳифзу тарбияи бобо ба воя мерасад. Ғурғули дар эпос ҷавони хеле зебову ҷасур тасвир шудааст:

*Хушҷамолай ӯ паҳлавон,
Чамбул ватани бобошон,
Сар баровардааст Бегисултон,
Соҳиби тахту манҷаи гулгун,
Номаш парешон шид дар майдон,
Қади ӯ ҳай навдаи хурмо,
Гардани ӯ хутан-хито.
Рӯи сафедаш мислаи моҳ,*

*Ду кокул панҷараи тилло.
Болиғ ҳастай зикаҷувон,
Овозаи рафт тамоми чиён,
Давлатаи шидай калон,...*

Дар ҳамаи навъҳои эпос Гӯрғулӣ дар Гулбурон корнамоиву қахрамониҳо зоҳир мекунад ва султон таъин мегардад. Вай шахси доно, оқил, бебок, кордон ва раҳнамои мардум аст. Мамлакатро хуб идора менамояд, Чамбули мастонро обод мекунад, ҳамеша ба душман зафар меёбад ва амнияти халқро ҳифз мекунад. Дар атрофи ӯ дӯстон, хешону пайвандон ва ҷавонпахлавонони зиёди содиқ муттаҳид мешаванд, ки зафар ёфтани Гӯрғулӣ ба онҳо вобастагӣ дорад. Эҷодкунандагони эпос тамоми ҷавонмардони ин сулоларо часуру диловар, муборизу дӯстдори ватан ва посдорандаи кори аҷдодон тасвир кардаанд. Дар навбати худ Гӯрғулӣ низ шоҳи одил аст, ки дар атрофи масъалаҳои муҳим бисёр меандешад, арзу доди мардумро шунида, чиҳати эътидоли вазъиятҳои муташанниҷ ва осоиштагиву ободии кишвар тадбир мечӯяд. Писараш Аваз – баҳодур бо ҷасорату корнамоиҳои худ маҳбуби ҳамагон гардида, мисли падар барои ҳифзи марзу буми кишвар аз душман ҳамеша мубориза мебарад ва намегузорад, ки ягон нафар ба ватани вай ҷашми таъма боз намояд. Душманони зиёди Гӯрғулӣ мехостанд Чамбули мастонро, ки бо зебоиву ободии худ хеле шӯҳрат пайдо карда буд, зеро тасарруф бигиранд. Аммо муттаҳидиву меҳандӯстии мардуми ин кишвари афсонавӣ, баҳусус, ҷавонмардони шуҷоъ ҳамеша душманро шармандаву мағлуб менамуд. Чунончи, аз забони яке аз душманони Гӯрғулӣ дар эпос чунин оварда шудааст:

*Чамбул шидай, номай дар дунё
Ҳокимуи ҳастай Гурғулишо,*

*Мерам ба суроги уҳо.
Чамбулиа кунум ма вайрон,
Ҳоки Чамбул шава ругардон,
Давлатиша биёрум бутун,
Дастмоҷи дастӣ худмун.*

Аз таърих аён аст, ки тасарруфи як давлат аз ҷониби давлати дигар, номӯътадил кардани фазо ва вазъи зиндагии мардум, аз байн бурдани муқаддасоти миллӣ, ғанимат гирифтани молу мулк ва асир кардани халқи мазлум дар ҳама давру замон ба вуқӯъ мепайваст ва қурбониҳои зиёди ҷониву фарҳангӣ дошт. Фузун бар ин, ободтарин кишварҳо ба вайрона мубаддал мегаштанд ва вазъи зиндагии мардум рӯ ба қоҳиш меовард. Аз ин рӯ, зуҳур кардани қахрамониҳои диловар, ки бо душман муборизаи беамон мубурданд як амри воқеӣ буд.

Аваз – баҳодур аз шумори чунин ашхоси меҳанпарасту мубориз аст, ки ҳамеша баҳри ҳифзи марзу буми кишвар ва амнияти халқ бо душманон дар ҷарб мешавад. Аз ин рӯ, чун суҳанони душман мешунавад, номи худро пинҳон дошта мегӯяд:

Эй қаландаи бемакон,

*Номи манай Зухурон,
Намкхури Беги султон.
Вайрони Чамбул нест осон!*

Ҳарду ба ҳарб мепардозанд. Давоми ду рӯзи чанги шадид аҳволашон хеле хароб мегардад. Оқибат қаландар таслим мешавад:

*Эй навқари Бег Авлиё,
Сарма нақун охир ҷудо,
Ту, ки бошӣ Зухур Сипо,
Афтодаам пеши шумо....*

Аваз – баҳодур қаландари асирро назди Гӯрғулишоҳ мебарад. Минбаъд, Гӯрғулӣ дар сурати Аваз як муттакоеро мебинад ва дар лаҳзаҳои душвортарин ӯро суроғ менамояд. Чунончи, вақте Қотилхон мактуби шоҳи Туронро, ки чанд шарт дошт ба ӯ медиҳад, мавсуф ошуфта гашта, роҳи раҳоиро танҳо дар набарди Аваз бо душман мебинад:

*Ранги Гӯрғулӣ шид қаҳрабо,
Ай чашмуш рехт оби сиё,
Овози амир шид бадар,
Фарёд кардак Аҳмад навқар
«Сувор шавен руи ҷонвар,
Қуштептаҳо кунену сар,
Аваза кунен, ки хабар,
Агар наёя у гузар,
Асир мешава и духтар....*

Азбаски қаҳрамони меҳварии эпос Гӯрғулӣ аст, аксари воқеаҳо бо ӯ иртибот дошта, қаҳрамони паҳлавонон низ бештар ба хоҳири эмин доштани арки шоҳ ва мардуми Чамбули мастон аз душман пайванд мегиранд. Гузашта аз ин, қаҳрамонони дoston хеле ватандӯст, самимӣ ва содиқ ба тасвир омадаанд, ки дар лаҳзаҳои ҳассос омодаанд ҷони худро барои ҳифзи кишвар қурбон намоянд.

Дигар аз паҳлавонони маъруф фарзандони Аваз – баҳодур Нураливу Шералӣ ҳастанд, ки чун бобою падар хеле далеру шучоъ, ватандӯсту мубориз буда, ҷиҳати ҳифзи кишвари аҷдодӣ аз душман ва баҳри ободии ватан ва осоиштагии мардум пайваста талаш меварзанд. Образи Нурали дар эпос нисбат ба Шералӣ барҷастатар ба ҷилва омадааст. Ӯ бо падар фахр дорад ва худро идомадиҳандаи кори ҷаддаш медонад:

*Бачаи Авази пурҳунарум,
Пайвастагии ҷигарум,
Атаи ман буд Авази газар,
Ба душман мешид сар ба сар....
Номи манай Нуралихон,
Мекунум кори падарум,
Овозам бурава дар ҷиён,
Бишнава душмани динмон,
Ай Аваз рӯидас ита ҷувон,*

*Ҳастай фарзанди аламон,
Мекуна кори падаршон....*

Амнияти мардум, бахусус, занон барои Нуралӣ муҳим аст. Чихати озод намудани бибиаш Ширмову асирони дигар дар муҳорибаҳои шадид иштирок мекунад ва ғалаба ба даст меорад. Тибқи достон вақте ки душмани асосии Гӯрғуливу Аваз Қафлоншоҳ барои ба даст овардани Чанбули мастон лашкар мекашад, Аваз – баҳодур бо писаронаш зидди душман дар набард мешавад. Замоне онҳо хеле аз манзил дур мераванд, Нуралӣ ба падар мегӯяд:

*Модарам қатии хоҳаро,
Тоқа ҳастанд дар хирго,
Додарама ота, буте дуо,
Бурава дар пеши уҳо,
Қаравулӣ куна гирди хирго
Мову ту мешавем як чо
Сафар мекунем ай думи и подишо,
Соф мекунем қатии даъво.*

Нуралӣ ҷавони хеле зираку доно ба тасвир омадааст. Ӯ ҳамеша ба падар маслиҳатҳои судманд медиҳад, Аваз – баҳодурро аз хатару хиллаҳои душманон ҳушдор менамояд. Хуб эҳсос мекунад, ки ҳеч гуна сарват муфт ба даст нахоҳад омад, аз ин рӯ, ҳеч гоҳ фирефтаи молу ҷо намешавад. Эҷодкунандагони эпос образи Нуралиро шабеҳи образи Гӯрғулӣ тасвир карда, хислатҳои хуби ӯро маҳз дар хулқу атвори ҳамин набера таҷассум кардаанд.

Достон ҷиҳатҳои хуби тарбиявӣ дорад. Аз ҷумла, ҳарчанд образи Аваз – баҳодур хеле барҷаста ба тасвир омадааст, вале ҷо – ҷо дар рафти воқеаҳо бархе хислатҳои манфии ӯ, ки боиси азоби худу пайвандонаш мегарданд бомаром кушода мешаванд. Чунончи, зимни муҳориба бо Қофлоншоҳ маҳз хирси давлатпарастии ӯ сабаби асорати писараш Нуралӣ ва чанд вақт азоби рӯҳӣ кашидани на танҳо худааш, балки тамоми пайвандонаш мегардад. Аз мӯҳтавои достон бармеояд, ки эҷодкунандагон ҳама гуна зулму ситамро маҳкум карда, тақдирӣ нафареро, ки бандаи нафсу ҷоҳ мешавад хеле муассир тасвир кардаанд. Гузашта аз ин, дар тасаввури онҳо танҳо инсонӣ дорандаи хулқи некӯ, иродаи қавӣ ва амалҳои солеҳу шоиста бояд ҳамеша ғолиб бошад. Тибқи андешаи эшон инсон на танҳо ҳимоятгари марзу буми худ, балки амири нафсааш бошад ва ба марзи кишварҳои роҳ напӯяду таъма мачӯяд.

Тибқи мӯҳтавои эпос Аваз – баҳодур бо ёрии фарзандону пайвандон ва навкаронаш дар ҳама муборизаҳо дастболо мешавад. Қафлоншоҳ ва шоҳи Қайсарро мағлуб намуда, ва муҳимтар аз ҳама ҷиҳати қабул доштани дини ислом Қафлоншоҳро авф карда, номашро ба Ҳабибуллоҳ иваз менамояд. Аз ин қисмати эпос аён мегардад, ки дар тасаввури халқ паҳлавонон дар баробари ҷуссаи қавӣ дорои ақлу имони комил низ ҳастанд.

Ҷоиз ба зикр аст, ки дар қисматҳои мухталифи эпос муборизаи ҷавонмардонӣ дигари баҳодур низ баҳри ҳифзи ватан хеле зиёд ба ҷашм

мерасад. Дар радифи қаҳрамонони марказӣ паҳлавононе ба монанди Аҳмад, Ҳасан, Юсуфшо, Олимхон амал менамоянд, ки барои ҳифзи марзу бум ва амнияти кишвар бо душман мечанганд ва ўро зеру забун менамоянд. Бояд қайд кард, ки дар эпос на танҳо чихатҳои мусбати ин образҳо, балки дар рафти воқеаҳо хислатҳои манфии онҳо низ намоён мешавад. Масалан, Аҳмад – паҳлавон бештар чун рақиби Аваз – баходур чилвагар мешавад, ки аз муҳаббати Гўргулӣ нисбат ба Аваз ҳамеша нороҳат аст ва чихати раҳна задан ба садоқати онон кўшиш менамояд. Бархе аз хислатҳои манфӣ дар рафтору амалҳои Юсуфшо низ ба зухур меоянд. Вале новобаста ба ин паҳлавонон ба кишвари худ дилбастагиву садоқати зиёд доранд ва барои зафар ёфтани ба душман ҷидду ҷаҳд мекунанд.

Ба ин тариқ, метавон гуфт, ки гўяндагони эпос тавассути таҳайюлотии рангини бадеиашон кишвари афсонавие офариданд, ки ҷавонмардони покзамиру ватандўсташ баҳри несту нобуд кардани зулму ситам ва ҳифзи марзу буми кишвар бо душман дар набард ҳастанд ва тавассути ақлу қувваи худ ҳамеша зафар меёбанд. Эпоси «Гўргулӣ» чун як ҷузъи муҳими фолклори тоҷик дар инъикоси меъёрҳои барҷастаи ҷавонмардӣ дар тарғиби муқаддасот ва амнияти миллӣ нақши муҳим дорад.

Адабиёт:

1. *Асрорӣ В. ва Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик (фолклори тоҷик). – Душанбе: Маориф, 1980.*
2. *Кулӣёти фолклори тоҷик (Ҳамосаи «Гўргулӣ»). Ҷилди VII. Тартибдиҳандагон: Ф.Муродов ва С.Фатҳуллоев. – Душанбе: Дониш, 2007.*
3. *Муродов Ф. Воситаҳои тасвири бадеӣ дар ҳамосаи «Гергелӣ». – Душанбе: Деваитич, 2006. – 346с.*
4. *Муродов Ф. Поэтика художественного слова в эпосе «Гуругли». Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. – Душанбе, 2008.*
4. *Сефизода А. Фолклор-[амрадифи таърих]. – Душанбе: Адиб, 1994.*

МАҲКАМОВ С.
(Хучанд)

ТАҶРИБАИ СОМОНИЁН ВА АҲАМИЯТИ ОН ДАР ТАҲКИМИ ДАВЛАТДОРӢ, ҲУВВИЯТИ МИЛЛИИ ТОҶИКОН ДАР ЗАМОНИ МУОСИР

Давлати Сомониён яке аз давлатҳои мутамарказ ва тавоноии асримиёнагии тоҷикон маҳсуб ёфта, дорои таъриху тамаддуни ғанӣ ва азамату шаҳомати пуршукӯҳ буд. Аз ин лиҳоз, омӯзиши вижагиҳои тамаддун, давлатсозӣ, давлатдорӣ ва низомии он, идораи маъмурӣ дар

мачмӯъ анъанай таъмини сулҳу амн ва суботи чома аз аҳамият ва арзиши илмӣ, тарбиявӣ холӣ нест. Зеро таърихи давлатдорӣи Сомониён ибратомӯз буда, умури идораи он минбаъд аз ҷониби давлатҳои дигари ба саҳнаи таърих омада истифода гардид.

Низом ва умури давлатдорӣи Сомониён аз ҷониби муаррихон, ҷуғрофишиносон, сиёсатмадорон, олимону муҳаққиқон ва ховаршиносони ватанию хориҷӣ мавриди таҳқику омӯзиш қарор гирифтааст. Аз ҷумла, академикон Б.Ғафуров, Н.Неъматов, А.Мухторов ва шарқшиносони машҳур В.В.Бартолд, А.А.Семенов, М.Ночӣ, Р.Н.Фрай ва дигарон дар ин бора таълифоти пурарзиш офаридаанд.

Доир ба сарсулолаи Сомониён – Сомонхудот (номи аслиаш Аркак), писари ӯ Аса два ворисони ӯ Наср, Аҳмад, Яҳё ва Илёс сарчашма ва тадқиқтҳои зиёд маълумот медиҳанд. Баҳри таъмини сулҳу амнияти хонадони Сомониён ва мустаҳкам намудани пояҳои давлатдорӣ бародари аз ҳама бузург – Наср ҳамчун сархонадони сулола нақши муҳим бозид. Пеш аз ҳама барои вусъати низоми ҳокимияти худ аз халифаи араб маншур мегирад, ки он шинохт ва эътирофи ҳокимияти босуботи хонадони Сомониён дар назди Хилофати араб буд. Инчунин барои таъмини тартибот ва мустаҳкамии ҳокимияти марказӣ сикка ба номи Наср зарб мешуд, ба ҳазинаи марказӣ дар Самарқанд андозу хирочҳо аз дигар вилоятҳо ворид мегардид, барои муносибатҳои дипломатӣ ва хориҷӣ аз номи сулола Наср баромад мекард. Ин далели он аст, ки ханӯз аз рӯзҳои аввали ҳукуматдорӣ бародарони хонадони Сомонӣ бо собитқадамӣ, ватанпарастӣ, ҳудогоҳӣ, таҳаммулпазирӣ, якдигарфаҳмӣ, ҳамоҳангии қору пайкори худро баҳри таъмини сулҳу субот ва салоҳу пурқувваткунии қувваи марказӣ чораҳои зарурӣ меандешиданд.

Бояд тазаққур дод, ки барои таъмини субот, амнияти ҳокимият ва чома аз замони Сомонхудот сар карда тамоми наберагонаш дини исломро қабул намудаанд ва барои густариши он саҳми калон доранд.

Исмоили Сомонӣ соли 849 дар Фарғона ба дунё омада, дар синни 16-солагӣ ба арсаи сиёсӣ қадам гузошт. Баъди сари падари худ Аҳмад ас-Сомонӣ ба тарбияи бародари бузурги худ Наср менамояд. Ба андеша академик А.Мухторов то ба ҳукумати Бухоро расидани Исмоили Сомонӣ ба мулки Уструшана ҳукмронӣ мекард(7, 4-5). Вақте, ки давлати Тоҳириён аз по афтод, вилояти Бухоро берун аз музофоти хонадони Сомониён қарор дошт. Тоҳир ат-Тойӣ дар Бухоро ба бедодгарӣ машғул буд ва аҳолии Бухоро аз пайи талаву тороч ва бедодгарихо азият мекашид. Аҳли уламо ва удабои Бухоро аз Насри Сомонӣ хоҳиш менамоянд, ки ба ҳукмати он ҷо нафареро фириштад, то ки низом, амну субот ва амнияти он ҷо таъмин гардад. Ҳамин буд, ки Исмоили Сомонӣ соли 874 ба ҳукумати Бухоро расид.

Исмоили Сомонӣ ба таҳаммулпазирӣ, инсонгарой ва тадбиру қордониву чораандешӣ ҳокимияти худро барқарор ва мустаҳкам намуд

ва барои ободу хуррамгардонӣ, таъмини амну субот, оромиву осудагӣ, рушди муносиботи вилояти Бухоро кӯшишҳои зиёд ба харҷ медиҳад.

Барои барқарор кардани девори муҳофизатии шаҳри Бухоро, ки амнияти онро таъмин менамуд, мебоист аз ҷониби аҳоли маблағҳои иловагӣ масраф мешуд. Ин буд, ки баъди ба ҳокимият расидани Исмоил барои барқарор кардани он ашрофон мурочиат мекунад. Дар ҷавоб Исмоили Сомонӣ чунин мегӯяд: «То ман зинда бошам, бораи (девори) Бухоро ман бошам!». Дар ин бора сарчашмаҳои бисёр маълумот медиҳанд (4). Муаллифи «Таърихи Бухоро» доир ба ин масъала сухан ронда, қайд мекунад, ки «... Ва он чи пазируфт (яъне суханони овардашудаи Исмоили Сомониро дар назар дорад), тамои қард ва пайваста бо тани хеш ҳарб мекард ва нагузошт, ки ба вилояти Бухоро душманон зафар ёбанд»(2, 74). Яъне таъмини сулҳу салоҳ ва ваҳдати адолатпешагӣ, амнияти рушди ҷомеаи мамлакат ва давлатсозии Исмоили Сомониро мо аз ҳаминҷо мушоҳида мекунем.

Соли 893, ки давраи дуҷуми ҳукумати сиёсии Исмоили Сомонӣ маҳсуб меёбад, замони қомебӣ ва давлатсозии ӯ ба ҳисоб мерафт. Дар соли 893 ӯ ба водии Талас лашкар қашида, ба лашкарқашиҳои пай дар пайи туркони бодиянишин ба Мовароуннаҳр хотима дод. Инчунин дар соли номбаршуда қони бойи Шелҷӣ ва дар Мовароуннаҳр ба қонадони афшинҳои маҳаллии Уструшана хотима бахшида, ба ҳудуди давлати худ онҳоро ҳамроҳ намуд. Мавриди қайд аст, ки чунин амалҳо ба суботи сиёсӣ, мустаҳкамӣ яқпорчагӣ ва мустаҳкамӣ марзи кишварро Исмоил ба амал оварда шуда бошад, аз тарафи дигар таъмини ҳазинаи давлат низ дар назар дошта шуда буд.

Доир ба зафарёбии Исмоили Сомонӣ аз болои Амр ибни Лайси Саффорӣ сарчашмаҳои зиёде ҳабар медиҳанд. Исмоили Сомонӣ барои таъмини амну субот, яқпорчагии ватан, ҳифзи марзу бум халқро бар зидди Саффорӣ барҳезонд ва ғалабаро таъмин намуд. Муаллифи ғумноми сарчашмаи таърихӣ ҳабар медиҳад, ки «пас дар ин миён вақтҳо буд ба Хуросон то амир Абӯброҳим Исмоил ибни Аҳмад ас-Сомонӣ Амр ибн ул-Лайсо биғирифту пеши Мӯътазид фиристод, дар соли дувисту ҳаштоду ҳафт (баробар ба соли 903 солшумории мо). Ва маншури Хуросону Табаристону Ҷурҷон Мӯътазид ба Исмоил фиристод бо қилъат. Ва ибтидои давлати Сомонӣ аз ин вақт буд»(8, 329). Аз як тараф маншури фиристодаи халифаи араб ба Исмоил таъмини амнияти суботи мамлакат ва пуштибонии давлати ӯ аз ҷониби қилофат ғардида бошад, аз тарафи дигар дар доҳили давлат обрӯю нуфуз ва эътибору эҳтироми умури сиёсии давлатсозии ӯро нишон медиҳад.

Ба қавли профессор С.Абдулоев амирони Сомонӣ бо бозтобӣ аз умури давлатдорӣ ва девонсолорӣ дар баробари дифоъи тамомияти арзии мамлакат аз қудрати сиёсиву низомӣ кӯшиш қарданд, ки тавассути истеҳкоми дастҳои давлатӣ ва ниҳодҳои ғустурдаи идориву давлатӣ, заминаҳои воқеии интиқоли сарзамини Хуросону Мовароуннаҳро

таъмин созанд. Дар замоне, ки шиддати сиёсӣ-иҷтимоӣ замона, даргириҳои байниҳамдигарӣ, хонадони Сомонӣ бо кордониву азму иродаи қавӣ барои амалӣ, таҳрезии давлати марказонидашуда талош мекарданд ва амир Исмоили Сомонӣ ба арсаи сиёсӣ бозомада, омолу хостаҳо ҷаҳду амалҳои аҷдодони худро идома бахшид ва ба авҷи аълои худ расонид(1, 42). Бинобар ин воқеан 1118 сол мешавад, ки ин низоми давлатсозӣ, давлатдорӣ ва таҳаммулгароии Сомониён бахусус Исмоили Сомонӣ то ҳол мавқеи худро дорост.

Ховаршиносии машҳури рус В.М.Массон дар ин бора қайд мекунад, ки сараввал бо ташаббуси Исмоили Сомонӣ ин низоми идорӣ дар Осиёи Миёна таҳрезӣ шуд (6, 50). Дар тадқиқоти дигар таъкид мешавад, ки қори оғоз намудаи амир Исмоил дар замони писараш Аҳмад бини Исмоил (907-914) ба анҷом нарасид. Танҳо дар замони ҳукмронии набераи амир Исмоили Сомонӣ Наср бини Аҳмад (914-943) ва бо ташаббуси вазирони оқил Абуабдуллоҳ Муҳаммад бини Ҷайхонӣ (914- 918) ва Абулфазл Муҳаммад бини Убайдуллоҳи Балъамӣ (918-938) орзуи Исмоил ҷомаи амал пӯшид. Ин умури маъмурӣ-сиёсии давлати Сомониён дар ҷои ҳолӣ ба вучуд наомадааст, балки дар асоси зарурият ва ва мустаҳкам намудани пояҳои давлатдорӣ, устувор ва пурқувват намудани мавқеи кишвар дар дохили хилофат ва барои побарҷо гардонидани истиқлолият аз ҳайати хилофат хеле муҳим арзёбӣ карда мешавад. Дар замони Сомониён девонҳои ташкил карда шуда ба соҳаи мухталифи умури давлатдорӣ нигаронида, ҳар яки аз он барои ба низом даровардани ин ё он амал, аз ҷумла таъмини суботи оромӣ, осоиштагии ҷомеа, мушоҳидаи амалҳои институтҳои иҷтимоӣ таҳрезӣ шудааст. Дар замони ҳукмронии Нарӣ II (914-943) дар регистони пойтахти он Бухоро даҳ бинои алоҳидаи маъмурӣ бунёд шуданд, ки дар ин бора «Таърихи Бухоро»-и Наршаҳӣ ва дигар манбаъҳо хабар медиҳанд(3, 32).

Идомаи қорнамоӣ ва қудратёбию давлатдорӣ, умури сиёсӣ ва таъмини амну субот дар замони набераи Исмоил Наср ибни Аҳмад рост меояд. Соҳиби «Табақоти Носирӣ» ҳангоми ҳикояти аҷибе доир ба тахт нишастани Наср ибни Аҳмад, ки аз фазилатҳои нексириштии Абӯабдуллоҳи Ҷайхонӣ сухан меронад. Ӯ чунин менигорад: «Писари ӯ Насри Аҳмадро ба ҷои ӯ биншонданд ва амир Наср дар он рӯз ҳаштсола буд. Ровӣ чунин меоварад, ки он лаҳза амир Насро аз ҳарам берун оварданд, то бар тахти аморат биншонданд, чун ба сол хурд буд, хавф бар вай ғолиб шуда буд, мегиристу мегуфт: Маро қучо мебаред? Меҳоҳед ҳамчунон бикӯшед, ки падари маро қӯштед! Аз ман боз шавед! Чун ӯро ба тахт нишонданд, Абӯабдуллоҳи Муҳаммад ибни Аҳмад ал-Ҷайхониро ниёбати ӯ доданд ва ӯ марди оқилу нақӯроӣ буд, ифтиҳои қорҳо бинобар ақлу сиёсат ниҳод ва умури мулкоро бар ғоидаи инсофу эҳсон оғоз кард»(1, 209-210).

Бояд тазаққур дод, ки Абӯабдуллоҳи Ҷайхонӣ вазири машҳури замони Наср ибни Аҳмад буда, далели бебаҳс ва қавӣ маҳсуб меёбад.

Чун аз шахсияти шинхтаи ӯ суҳан ронда шавад маълум мегардад, ки ӯ дар усули давлатдорӣ ва дорои хислатҳои ҳамидаи инсонӣ ва додгустариву адолатпарварӣ, дар назари ҳамзамонони худ ва минбаъд низ аз ҷумлаи ашхоси фозилу донишманди он замони шукӯҳманд шинохта шуда, осори худро дар сатҳи баланди илмӣ эҷод намудааст. Ин буд, ки мартабаву манзалати Абӯабдуллоҳи Ҷайхонӣ дар ҳаёти сиёсӣ ва ҷаҳони илму маонӣ дар пайвастагӣ қарор додаанд. Сарчашмаҳои таърихиву ҷуғрофӣ хабар медиҳанд, ки ӯ аз илми нучум ва ҷуғрофия воқиф буда, олимону фозилонро чамъ оварда, аз шахрҳои вилоятҳо, роҳҳо, дарёҳо, баҳрҳо, минтақаву қитъаҳо огоҳ мешуд ва асаре бо номи «Китоб-ал-масолик ва-л-мамолик» таълиф намуд. Ин буд, ки ҳам дасти давлатсозию давлатдорӣ дошт ва ҳам аз аҳли илм замона шинохта шуда, ки боиси таҳаммулпазириву ваҳдатҳои ва ниғаҳдории амниятӣ суботи кишвар дар назари ӯ доимо мушоҳида мешуд.

Муҳимтар аз ҳама ҷанбаи азалии давлатсозӣ ва девонсолории давлати Сомониёнро ташаккул дода, амниятӣ суботи мамлакатро таъмин намуда, ҳарачу марач ва саркашиҳои сиёсӣ қувваҳои марказгурезро дар ҳам шикаст, ки ин боиси мустақкам гардидани арқони давлатдории Сомониёнро таъмин намуд. Дигар ин ки ба хонадони Сомониён эҳтироми самимона ва поквичдононаи ин қабил хонадони Ҷайхониён, Балъамиён ва Утбиён буд, ки давлати тоҷикнасаби Сомониён фусъати худро то андозае дар минтақаи Хуросону Мовароуннаҳр дар муддати як аср арзи вучуд намуд.

Доир ба низоми идоракунии маҳалии давлати Сомониён муаллифи «Таърихи Байҳақӣ» андеша баён намуда, қайд мекунад, ки ҳокимон ва волиёни вилоятҳо дар музофотҳои алоҳидаи вилоятҳо ноибон ва дастнишондодҳои худро нигоҳ медоштанд ва онҳо ноиб, хоҷиб, омил ва ё воли маҳсуб меёфтанд. Инчунин дар назди онҳо катхудое вучуд дошта, онҳо аз ҳимоят ва пуштибонии марзбонон бархурдор буданд. Яъне барои таъмини амниятӣ низоми вилоят ва ҳам ҳокимон дастгоҳи маҳсуси идоракунӣ таъсис дода шуда, баҳри ниғаҳдории субот ва оромӣ ҳатто дастаҳои маҳсуси ҳарбиён истифода бурда мешуд(1, 188).

Дар ташкили идораи маҳаллӣ раис вазифаи умури идораи шахру навоҳӣ иҷро намудани амру фармоишҳои амир, вазир ва ҳокимони вилоятӣ девонҳои марказиро бар ӯҳда дошт, ки яке аз вазифаҳои муҳимтарини он таъмини амниятӣ суботи шахру навоҳӣ низ маҳсуб меёфт. Дар баробари ин вазифаи мӯҳтасиб низ дар назди раис амал намуда, ба истехсол, миқдор ва сифати молу маҳсулот, нархгузорӣ ва фурӯшу хариди он, тартиби ахлоқ, аҳкоми шариат дар ҷамъият ва барои ҳукми ҷазо ҷинояткоронро ба қозӣ пешбарӣ менамуд, ки ин мансаб низ дар ҷамъият барои таъмини сулҳу салоҳ ва амният сахмгузор буд.

Аз девонҳои давлати Сомониён, ки бевосита бо ҷомеа сару қор дошт, девони шурта ва ё соҳибушрот меномиданд, ки вазифаи оромӣ ва амният, тартибу суботи ҷомеаро таъмин намуда, вазифаи имрӯза

милитсияро ичро менамуд(9, 397; 10, 25). Дар асоси меъёрҳои ҳукуки мусулмонӣ ва аҳкоми шариат ҷавобгарии ҷинойтӣ ва муқаррар карда шуда буданд, ки ба ҷинойтҳо пешбинӣ шудааст, то ки суботу амнияти давлати Сомониён ва ҷомеаро гушдор месохт.

Дигар дастгоҳи идоракунии-девони замони Сомониёнро номбар кардан зарур аст, ки бевосита ба амнияти субот ва оромии давлатдорӣ ва умури идорӣ фаъолият дошт, девони барид ё ин ки дар сарчашмаҳо соҳибулбарид низ омадааст. Намояндагии девони барид дар шахру русто ва навоҳии мамлакат фаъолият доштанд. Хусусияти хоси умури идории он аз ҷуни наст, ки шахсиятҳое, ки ба манотикӣ кишвар ҳамчун маъмур ва намояндагӣ хизмат мекарданд, танҳо ба сарвари девони марказӣ ва девони вазир итоат менамуданду халос.

Мувофиқи маълумоти сарчашмаҳо нафарони масъул дар бозорҳо, маҳаллаҳо, маҷлисҳо, хонаҳои бузургон, сардорон ҷосусон ва ҳатто пирезанонро дошт, ки ҳарчӣ медиданд ва мешуниданд, гузориш медоданд. Умуман иртибот ва хабаррасонии давлатӣ ва вазифаи ҷамъоварӣ ва гузоришоти иттилоот вобаста ба амнияти давлатро барӯҳда дошт(9,395-396).

Фаъолият, вазифа ва амалҳои ҳамаи девонҳои дастгоҳии идоракунии давлати Сомониён бо мақсадҳои муайян рағбона шудааст ва таҳлилу баррасии ҳамаи онҳо аз имкон берун аст ва мақсади гузориши моро дар бар намегирад.

Замоне, ки Наср ибни Аҳмад ба ҷурми ҳаракати қарматия даст доштаниш гуморбар доништа шуд ва ӯ ба ғайри писараш аз ҳокимият даст кашида ба истеъфо рафт, ки аз ҳамин давра сар карда нишонаҳои парокандашавии давлат оғоз ёфт. Сабабҳои завоҷии ҳокимият ва поҳӯрии давлати Сомониёнро бо ҷунин нуқтаҳо баён менамоем:

- пурзур гардидани қувваҳои марказгурез ва авҷи истиқлолиятҳои шахру вилоятҳо;

- тамоми сипоҳиён аз аскарӣ қаторӣ то сипаҳсолори давлат аз ҳисоби туркон таъмин мегардад, ки аз ноустуворӣ ва ҷавонии намояндагони хонадони Сомониён хиёнатро пеша мекунанд;

- ҷангҳои беохир дар Рай ҳазинаи давлатро ҳолӣ кард;

- сол то сол зиёд гардидани хирочу андозҳо боиси норозигии оммаи халқ гардида, аз ҳокимияти марказӣ норизоӣ баён намуданд.

Дин дар муттаҳидсозии ҷомеа ва умури идоракунии давлати Сомониён кӯмак менамуд. Ба ин андеша М.Ночӣ диққат дода тазаққур медиҳад, ки дар сарзамини паҳноваре, ки Сомониён ҳукумат доштанд, барои мустаҳкамии ҳокимият амалан ба фармони онҳо нигаронӣ дошта, тавассути дастнишондоди онҳо идора мешуд, дин омил асосии наздиксозии мардум маҳсуб меёфт. Зеро каме забону алоқаҳои қавмӣ муттаҳидиро ба миён орад, дигар омил ин дин ба ҳисоб мерафт ва пойбандӣ ба аҳкоми шариат авзои сиёсиро ором ва амниятро таъмин менамуд. Инчунин ба дин муносибат доштан ба умури низоми Хилофати

Бағдод наздикиро таъмин намуда, дар умури хоричӣ ва дохилӣ мақоми маҳсуро касб менамуд(9, 65).

Умуман гуфтан чоизи қайд аст, ки дар замони давлатдории Сомониён гарчанде дини ислом дини ҳукмрон буд, вале дин ва идораи давлат дар дасти нафаре марказонида нашуда буд. Бинобар ин на балки рухониёни олирутба, балки амирони Сомонӣ аз чониби хилофати араб «амири мозӣ», «амири шаҳид» ва дигар унвонҳои диниро муносиб донистанд. Ин омили дигар дошт, зеро дар паҳлӯи ислом динҳои тоисломӣ – буддӣ, зардуштӣ ва ғайра мутаносибан тарафдорони худро доштанд. Бо далели дигар он аст, ки зербинои ташаккул ва инкишофи низоми давлати Сомониён сирф мусулмонӣ набудани низоми [угуии давлати Сомониёнро асоснок менамояд.

Амирони Сомонӣ пайрави дини ислом буданд, вале дар айни замон одамони дунявӣ низ маҳсуб меёфтанд. Ин боиси он мегардид, ки илмҳои гуногуни табиатшиносӣ чомеашиносӣ инкишоф ёбад. Доираи Бухоро ва атрофи онро масхаби ҳанафӣ фаро гирифта, пас дар дигар минтақа[о нуфузи хонибдорони аксари мактаб[ои [угуии мусулмонии сунимаз[аб (монанди мактаби [угуии [анбалия, моликия, шофеия) ва шиамаз[аби ислом ба маротиб беш буд.

Бояд қайд кард, ки таъмини амниятӣ субот, оромӣ ва осудагии замон ва давлат боиси пешрафти соҳаҳои мухталиф, инкишофу рушди муносибатҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, маданӣ гардида, маҳз халқияти тоҷик дар ҳамин давра ташаккул меёбад.

Адабиёт:

1. Абдуллоев С. Амир Исмоили Сомонӣ. – Хуҷанд: Нашириёти давлатии ба номи Раҳим Ҷалил, 1998. – 399 с.
2. Абубақр Муҳаммад ибни Ҷаъфарӣ Наршаҳӣ. Таърихи Бухоро. – Душанбе: Пайванд, 2012. – 736 с.
3. Абӯбақр, Наршаҳӣ. Таърихи Бухоро/Наршаҳӣ А/Муҳарири масъул А.Мухторов. – Душанбе: Дониш, 1979. – 118 с.
4. Абӯумар Усмон Минҳочиддин Ҷурҷонӣ. Табақоти Носирӣ//Абдуллоев С. Амир Исмоили Сомонӣ. С. 357-360; Муҳаммади Шабонқорай. Маҷмаъ-улансоб// Абдуллоев С. Амир Исмоили Сомонӣ. С. 360-361; Абӯбақр, Наршаҳӣ. Таърихи Бухоро/Наршаҳӣ А/Муҳарири масъул А.Мухторов. – Душанбе: Дониш, 1979. – С. 106-108; Муҳаммадризо Ночӣ. Фарҳанг ва тамаддуни исломӣ дар қаламрави Сомониён. – Душанбе: Эр-Граф, 2007. – С. 87-88; Қодиров К. Исмоили Сомонӣ: нур ва паймғари ваҳдат ва истиқлоли миллӣ. – Душанбе: Маориф, 1999. – С. 4.
5. Ибни Асир. Ал-Комил фи-т-таърих/Абдуллоев С. Амир Исмоили Сомонӣ. Хуҷанд: Нашириёти давлатии ба номи Раҳим Ҷалил, 1998. – С. 338.
6. Массон, В.М. Вклад Саманидского государства в политическую и культурную Центральной Азии/В.Массон//Вклад эпохи Саманидов в культурное наследие Центральной Азии: материалы международного семинара. – Душанбе: Адиб, 1999. – С. 50.

7. *Мухторов амирон ва вазирони сомони.* – Душанбе: Оли Сомон, 1997. – 76 с.
8. *Мучмал-ут-таворих вал қисас//Абдуллоев С. Амир Исмоили Сомонӣ.* – Хуҷанд: *Нашириёти давлатии ба номи Раҳим Ҷалил*, 1998. – С. 329-330.
9. *Ночӣ Муҳаммадризо. Фарҳанг ва тамаддуни исломӣ дар қаламрави Сомониён.* Душанбе: Эр-Граф, 2007. – 1299 с.
10. *Сафаров И.Д. Государство Саманидов: устройство власти.* – Душанбе, 2005. – 40 с.

МАХМУДОВА Н., ТАГИРОВ Н.
(Худжанд)

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН ПО БОРЬБЕ С ТЕРРОРИЗМОМ И ЭКСТРЕМИЗМОМ

Стремление Республики Таджикистан к поддержанию и укреплению международной безопасности, вступление в международное антитеррористическое сообщество обуславливает его участие в совместном противодействии этому явлению.

На современном этапе развития государственного строительства в РТ, одним из наиболее важных принципов разработки государственной политики в области борьбы с экстремизмом является комплексный подход.

Одной из важнейших стратегий противодействия экстремизму должна стать деятельность по недопущению рекламирования элементов насилия и фанатизма, т.е. политика отказа в публичности радикализму, экстремизму от религии. На экранах телевизоров и в печати не должны появляться и цитироваться не только теоретики и активисты экстремизма, но и сообщения на эту тему должны носить строго дозированный и целенаправленный характер без пересказа аргументов и показа «как это можно делать».

Следует обратить внимание на то, что спокойствие нации вопрос не автономный и не феномен общественного развития. Он определяется не только состоянием и самочувствием народов страны и их взаимоотношений, но и социально-экономическими и общеполитическими факторами, социальным положением и «духовным самочувствием всего государства» [1. 30].

Данная программа представляет собой систему современных взглядов, принципов и приоритетов в деятельности органов государственной власти в сфере национальных отношений. Концепция направлена на:

- обеспечение единства и целостности нашей страны;
- усиление государственности;
- создание условий для развития национальной таджикской культуры с учетом самобытности всех народов, живущих в стране.

Постановка задач на внешнем направлении противодействия экстремизму должна органически вписываться в общую стратегическую линию государства на установление и поддержание международных связей. Эта линия отражает новый этап вступления нашей страны в мировое сообщество, в международную экономическую и правовую систему, приверженность ее принципам взаимоуважения, конструктивизма, отказ от политики конфронтации, установку на мирное урегулирование спорных межгосударственных проблем.

Немаловажную роль в государственной политике противодействия экстремизму занимает Государственная программа борьбы с преступностью в Республике Таджикистан на 2008- 2015 годы, которая утверждена Указом Президента РТ от 2 ноября 2007 г.[2]

В современных условиях большую угрозу конституционным основам государства, безопасности страны представляют насильственные действия со стороны сепаратистов, антиконституционных объединений и движений, имеющих в своей структуре вооруженные формирования. Практическим примером для современного Таджикистана является незаконная деятельность отдельных религиозных организаций. Среди них немаловажное место занимает Партия исламского возрождения Таджикистана (ХизбиНахзатиИсломииТоҷикистон), созданная и зарегистрированная в 1990 г., и запрещенная ее деятельность с августа 2015 года, объединяющая около сорока тысяч членов. Основной целью данной организации на основании ее устава была проведение религиозной разъяснительной работы, которая была направлена на общество, на отдельные религиозные группы, такие как салафиты, таблиги и т.п.

В этой связи важным элементом реализации государственной политики на рассматриваемом направлении является сохранение и развитие деловых связей, многостороннего сотрудничества между национальными правоохранительными органами, спецслужбами и соответствующими структурами иностранных государств, равно как и между другими ведомствами, имеющими отношение к противодействию международному терроризму и другим насильственным посягательствам.

Действия государственных органов должны соответствовать акциям политического экстремизма, быть адекватными его содержанию и активности.

Первостепенная проблема здесь - методы противодействия и предотвращения опасных проявлений сепаратизма. Принципиальный подход здесь заключается, как представляется, во-первых, в строгом следовании правовому, конституционному пути разрешения противоречий. Во-вторых, как показывает опыт попыток разрешения таких конфликтов, не эффективен и очень опасен. Это положение имеет чрезвычайно важное значение для организации деятельности государственных структур на данном направлении. Его игнорирование приведет к оказанию воздействия на отдельные стороны или элементы

экстремизма, что, в свою очередь, создаст условия для его выживания, восстановления через определенный промежуток времени утраченных позиций.

Однако практическая деятельность данной партии показало обратную сферу ее деятельности. То есть, ее деятельность в полной мере была противоположена нормам ст. 8 Конституции РТ[3.11], где закрепляется запрет на создание и деятельность политических и религиозных партий, общественных объединений, цели или действия которых, направлены на насильственное свержение конституционного строя и организацию вооруженных групп, пропаганду местничества, национальной, социальной и религиозной вражды.

Эти источники угроз определяют направления, требующие повышенного внимания со стороны государства и выделения этих направлений в качестве приоритетных в системе антиэкстремистской деятельности.

Как отмечают некоторые исследователи, модель современной государственной национальной политики государства должна основываться на принципе активного участия центральных органов в решении вопросов национальных отношений[4.12].

Для того чтобы осуществить такую политику, необходимо четко понимать механизмы проникновения в политику националистических идей, препятствующих реализации эффективной национальной политики и являющихся источником этнополитического экстремизма. В этом вопросе, как можно констатировать, отсутствуют общепринятая точка зрения и ясное понимание. Тем не менее, в распоряжении исследователей и практиков имеется ряд ценных концепций. События, которые происходили на столице нашей страны г. Душанбе, в сентябре текущего года были восприняты большей частью общества как сигнал того, что ситуация начинает выходить из-под контроля, что необходимы срочные меры противодействия развитию этнополитического экстремизма в стране, а для их разработки требуется строгое научное обоснование.

Таким образом, государственное противодействие экстремизму должно заключаться в разработке и применении эффективных государственных мер и механизмов в области формирования у граждан толерантного сознания и поведения, противодействия экстремизму и снижения социально-психологической напряженности в обществе.

Для того чтобы осуществить такую политику, необходимо четко понимать механизмы проникновения в политику националистических идей, препятствующих реализации эффективной национальной политики и являющихся источником экстремизма.

Литература:

1. *Зорин В.Ю., Хабриева Т.Я. Государственная национальная политика Российской Федерации: проблемы реализации и совершенствования // Журнал российского права. 2003. N 8. С. 30.*

2. *Государственная Программа борьбы с преступностью в Республике Таджикистан на 2008-2015 // Утв. Указом Президента РТ от 2-го ноября 2007 г № 543.*
3. *Конституция Республики Таджикистан от 6 ноября 1994. Душанбе. [Электронный ресурс] // Национальный центр законодательства при Президенте РТ / Режим доступа: URL: <http://mmk.tj>.*
4. *Зорин В.Ю. Материалы семинара совещания председателей комитетов (комиссий) законодательных органов субъектов РФ по вопросам национальных отношений. М.: Издание Государственной Думы, 1999. - С. 12.*

МИРСАИДОВ Р.
(Хучанд)

РОҲҶОИ ПЕШГИРИИ ТЕРРОРИЗМ ВА ЭКСТРЕМИЗМ ДАР ШАРОИТИ МУОСИР

Дар марҳилаи нави рушди ҷомеа яке аз масъалаҳои муҳиму умдаи рӯз ин тақвият бахшидани ҳифзи истиқлолияти давлатӣ, пойдор нигоҳ доштани Ваҳдати миллӣ ва таъмини сулҳу субот дар кишвар аст ва ин амалҳои созанда рисолати аввалиндараҷаи ҳар як сокини сарбаланду садоқатпешаи Тоҷикистони азиз мебошад.

Мутаассифона, дар роҳи ҷунин амалҳои созанда ва таъмини ояндаи дурахшони мамлақати азизамон мушкилиҳои муайян мавҷуданд. Аз он ҷумла, дар шароити муосир мубориза ба муқобили ҷунин падидаҳои ифротӣ ба монанди терроризм ва экстремизм ба зарурати воқеӣ табдил ёфтааст.

Дар замони мо, ки пур аз тазод, мушкилот, ихтилофу зиддиятхост, афзудан ва густариши экстремизм ва терроризм ва, инчунин, дигар зухуроту падидаҳои номатлубу хатарафзо дар сатҳи ниҳоят ҷиддӣ ҷой дорад.

Экстремизм – (аз калимаи фаронсагии «extremisme» ва латинии «extremus») гирифта шуда, маънои аслиаш ифротгарой, тундравӣ, фикру андешаҳо ва амалҳои тундравона, аз ҳад гузаштан, аз андоза гузаштан аст.

Экстремист шахсест, ки дар фаъолияти худ ҷонибдори амалҳои якравия тундравӣ аст. Ин амалу зухурот метавонад дар тамоми соҳаҳои фаъолияти инсон - дар дин, сиёсат, идеология ва ҳатто илм ба миён ояд. Дар яке аз Паёмҳои Пешвои муаззами миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷунин таъкид шудааст: «Мутаассифона, дар олами ислом равияҳои низ арзи вучуд кардаанд, ки баъзе амалхояшон ба фитнакориву тафриқаандозӣ равона гардидаанд. Ин ба моҳияти дини мубини ислом мухолиф аст ва ба он иснод меорад».

Терроризм – сиёсатест, ки ба истифодаи пай дар пай амалҳои террористӣ асос ёфтааст. Калимаҳои ҳаммаънои терроризм (лотинӣ terror – тарс, даҳшат) чунин мафҳумҳо ба монанди “зӯроварӣ” ва “тарсонидан” мебошанд. Терроризм ҳамчун мафкураи зӯроварӣ ва амалияи таъсиррасонӣ ба шуури ҷамъиятӣ, ба раванди қабули қарорҳо аз тарафи мақомотҳои давлатӣ ва ташкилотҳои байналхалқӣ муайян карда мешавад, ки бо таъсиррасонии қудратӣ, тарсонидани аҳолии осоишта ва ё дигар шаклҳои амалҳои зӯроваронаи ғайриқонунии алоқаманд аст.

Дар давраи ҳозира мутаассифона дар арсаи байналхалқӣ фаъолияти ифротгароёнаи террористӣ ва экстремистӣ аз тарафи қувваҳои гуногун хеле фаъол гардидааст. Дар айни замон терроризм ва экстремизм ба хатари глобалӣ табдил ёфта, ҷаҳони муосирро ба ташвиш овардааст.

Афзоиши ҷинойтҳои хусусияти экстремистӣ ва террористӣ дошта ба вусъат ёфтани терроризми байналмилалӣ, фаъолшавии унсурҳои тундраву ифротгаро, ҷалби ҷавонон ба сафи созмонҳои экстремистиву террористӣ ва иштироки онҳо дар низоъҳои мусаллаҳонаи давлатҳои хориҷӣ мусоидат менамояд.

Мисоли чунин амалҳои зиддиқонунии ва ифротӣ фаъолияти Давлати Исломии Ироқу Шом (ДИИШ) маҳсуб меёбад. ДИИШ таърихи пайдоиши худро дорад, ки барои падидаи омадани он якҷанд омилҳо мусоидат кардаанд.

Нақши гурӯҳи “Ал-Қоида” таҳти роҳбарии Абу Мусоба аз – Зарқавӣ дар пайдоиши Давлати Исломи калон аст. Сараввал гурӯҳи мазкур “Шӯрои мучоҳидон” ташкил намуд, ки баътар ба он гурӯҳҳои “Ҷайш ат-Тайфа ал-Мансур” (Артиши ҷамоати ғолиб), “Ҷайш аҳлу-с-Сунна ва-л-Ҷамоа” (Артиши аҳли суннат ва ҷамоат), “Ҷайш ул-Фотехин” (Артиши ғолибон) ва “Ҷунд-ас-Саҳоба” (Аскарҳои саҳобагон) ва дар маҷмӯъ гурӯҳҳои зиёди радикалии исломӣ ворид шуданд. 15-уми октябри соли 2006 онҳо “Давлати исломии Ироқ” (ДИИ)-ро ташкил доданд. Аввалин сардори сиёсии Давлати исломии Ироқ Абу Умар ал-Бағдодӣ таъйин гашт. Номи аслии ӯ Абдулло Иброҳим ас-Самарай аст. 9 апрели соли 2013 ин давлат ба худ номи нав - Давлати исломии Ироқ ва Шом (ДИИШ) - ро гирифт.

Ал-Бағдодӣ сарлашқари ҳарбӣ буда, соҳиби маълумоти олиии исломӣ, унвони Доктори ҳуқуқ мебошад, ки ин унвонро дар Донишгоҳи исломии Бағдод гирифтааст. Насабаш гӯё аз қабилаи пайғамбар – қабилаи Қурайшиҳо оғоз мегирад. Ин омилҳо таваҷҷӯҳи насли нави салафиҳо-мучоҳидонро ба шахсияти Ал-Бағдодӣ саҳт ҷалб карданд. Онҳо аз ҷиҳоди сусти Ал-Қоида «дилгир» шуда буданд. Ҷиҳоди хуновартарро мехостанд ба амал бароранд.

5 июли соли 2014 Ал-Бағдодӣ ба сифати Халифа дар тӯли якҷанд садсолаи охир ба минбари Масҷиди Бузурги шаҳри Мосул “- ал-Нурӣ, барои амри маъруф қардан ба муносибати Иди Рамазон баромад. Дар

ҷавоб аз тамоми мамлакатҳои ҷаҳон миқдори зиёди муҷоҳидон ба Мосул роҳ гирифтанд.

Қаблан номи ин давлат, чи хеле, ки ишора рафт, «Давлати исломии Ироқ» (ДИИ) буд ва он давлат лоиҳаи Конститутсияи худро қабул карда буд, ки ҷунин ном дошт - «Хабардор кардани инсоният дар бораи тавлиди Давлати Исломӣ». Ин давлат мақсад гузошт то қисми Ироқро, ки сунниҳо дар он истиқомат доштанд, забт намояд.

Моҳи апрели соли 2013 ин давлат дар бобати итоат кардан ба роҳбари Ал-Қоида қасам ёд кард ва дар назди худ мақсад гузошт, ки Аморати исломиро дар Лубнон, Сирия ва Ироқ барпо намояд. Вале бо сабаби ҷангҳои байни гурӯҳҳои Ироқӣ ва Сириягӣ, моҳи ноябри соли 2013 роҳбари «Ал-Қоида»/ДИИШ аз-Завоҳирӣ қарор дод, ки ин давлатро пароканда кунад. То ин дам дар муборизаи байни ду ташкилотҳои исломӣ 1800 муҷоҳидон нобуд гардиданд.

Моҳи феввали соли 2014 сарвари «Ал-Қоида» аз-Завоҳирӣ эълон кард, ки пайвастагӣ ва робитаи ДИИШ-ро ба ташкилоти худ инкор мекунад. «Аз ин пас «ДИИШ шӯъбаи гурӯҳи «Ал-Қоида» ҳисоб намешавад. Мо бо онҳо ягон робитаеро дастгирӣ намекунем ва барои амалҳои онҳо масъулиятро ба зимма гирифта наметавонем», - гуфта мешавад дар эълони расмӣ роҳбарияти «Ал-Қоида».

Аслан бояд тазаккур дод, ки муносибатҳои гурӯҳҳои «Ал-Қоида» ва ДИИШ хеле ноустувор ва пур аз нофаҳмиҳо аст. Гарчанде дар байни ин гурӯҳҳо то дараҷае умумият мавҷуд аст, вале зиддиятҳои мафкуравӣ ва стратегӣ, фарқиятҳо дар мақсадҳои ниҳонии онҳо вучуд доранд. Ин омилҳо бесарусомониеро маънидод мекунанд, ки дар муносибати байни онҳо ҷой дорад ва хеле ноустувор будани ин муносибатро борҳо дар амал исбот кардааст.

Ба таври умум бояд тазаккур дод, ки омилҳои зикргардида дарку таҳлили раванди пайдошавии ДИИШ-ро мушкил мегардонанд. Вале, мусаллам аст, ки ДИИШ имрӯз, мутаассифона, сохтори бонуфузи террористӣ ва ифротгарои сатҳи байналхалқӣ аст. Ҷомеаи ҷаҳонӣ наметавонад ин хавфро сарфи назар намояд.

Маҳз аз тарафи ДИИШ забт карда шудани Мосул, дуҷумин шаҳри бузурги Ироқ, дар ибтидои моҳи июни соли 2014, имконият дод, ки барпо карда шудани Халифат дар минтақаҳои шимолӣ ва ғарбии Ироқ ва минтақаҳои шимолу-шарқии Сирия эълон карда шавад. А.Б. ал-Бағдодӣ, ки роҳбари ДИИШ буд, «халиф» эълон карда шуд. Барои барпо карда шудани халифат якҷанд омилҳо, аз он ҷумла якҷанд вохӯриҳои қаблӣ мусоидат карданд:

Дар моҳҳои феврал-март соли 2014 дар Туркия, Арабистони Саудӣ ва Қатар якҷанд вохӯриҳо дар паси дарҳои пӯшида ташкил карда шуданд, ки барои барпо гардидани Халифат мусоидат карданд.

Яке аз омилҳои ниҳоят ҷиддӣ, ки барои барпошавии Халифат мусоидат намуд, ин муборизаҳои сиёсӣ дар байни давлатҳои минтақа

мебошад, ки баъзеи онҳо Халифатро аз чихати молиявӣ дастгирии чиддӣ кардаанд. Чунин амалҳо бо он сабаб ҷой доштанд, ки ин давлатҳои минтақа барои пурқувватшавии Халифат манфиатдор ҳастанд.

Аслан ғоҷеаи вазнинтарини инсоният маҳз дар ҳамин аст, вақте ки давлатҳои минтақа ба таври рӯйпӯшона, барои расидан ба мақсадҳои сиёсӣ ва мафкуравии худ, чунин як сохтори хунрезро дастгирӣ менамоянд.

Аъзоёни ДИИШ-ро “салафиҳо-мучоҳидон” меноманд, яъне он қисми салафиҳо, ки мақсадашон ҷиходи ислом аст. Ҷиходи он исломе, ки онҳо ба таври худ ҳамчун исломи асли арзёбӣ мекунанд. Аҳли салафия аслан миқдоран хеле зиёд ҳастанд ва на ҳамаи онҳо амалҳои мушаххаси аъзоёни ДИИШ, ваҳшониятҳои онҳоро дастгирӣ мекунанд. Салафия аз калимаи арабии “ас-салаф ас-солех” бармеояд, маънояш “пешиниёни порсо/парҳезкор” аст. Онҳо тарафдорони имом Ибн Ҳанбал мебошанд. Ин мазҳаб дар асри IX ташаккул ёфта, дар охири асри XIII - ибтидои асри XIV аз нав эҳё гардидааст.

Салафия — мазҳабе дар ислом аст ва ҳамаи пешвоёни дини мусалмониро сарчамъ менамояд, ки онҳо дар давраҳои мухталифи таърихи ислом бо даъватҳои худ, дар бобати дастгирии тарзи зиндагонӣ ва эътиқод ба ҷамоаи ибтидоии мусалмонӣ, пешиниёни порсо ва парҳезкор баромад мекарданд. Ва онҳо ҳама гуна навғонӣ, ки дар давраҳои баъдӣ ба ислом ворид карда шудаанд, ҳамчун бидъат маънидод ва тасниф мекунанд. Тарзи асосӣ ва ягонаи ҳалли муаммоҳо ва ҳамдигарнофаҳмиҳо дар масъалаҳои гуногуни динӣ ин “баргаштан” ба Қуръон ва суннати Муҳаммад ва ҷустани ҳақиқати мутлақ ва баҳснопазир дар онҳо доништа мешавад.

Моҳияти давлатдорӣи Давлати Исломи ҷангҷӯёна аст. ДИИШ сулҳро аслан инкор мекунад, геносидро талаб менамояд. Доктринаи динии ин давлат ба вай имконият намедихад, ки заррае ҳам тағйир ёбад, ва, ҳатто барои барпо мондани худ ва зинда мондани муътақидонаш то дараҷае бошад ҳам тағйир ёфтани имконнопазир медонад.

Давлати Исломи варианти танҳо ба вай ҳоси дини мубини Исломо парастӣ мекунад ва ақидаҳои вай роҷеъ ба рӯзи Қиёмат бевосита ба стратегияи ин давлат таъсир мерасонанд. Ба таври чиддӣ ба назар гирифтани ин нукта имконият меод, ки ин душмани ашаддӣ инсоният аниқтар шинохта шавад ва амалҳои ояндаи вай пешгӯӣ карда шаванд.

Қайд кардан ҷоиз аст, ки фаҳмиши моҳияти ҷиход аз давраи фаъолияти Ал-Қоида (аз соли 1998 тахминан то соли 2003) то ба имрӯз ба таври чиддӣ тағйир ёфт ва бисёрии мучоҳидон нисбати сарварони ҳозираи Ал-Қоида нафрат изҳор мекунанд ва мақсадҳои онҳоро намеписанданд. Бин Лодан терроризмро ҳамчун зинаи ибтидоии Халифат меҳисобид ва умеде надошт, ки дар тӯли ҳаёти худ барпо шудани онро мебинад. Созмони вай тағйирпазир буд ва ҳамчун шабакаи аз миқдори зиёди бахшҳои ба таври мустақил амалкунанда иборат буд,

ки дар минтақаҳои гуногуни ҷаҳон ғайриқонунӣ мебаранд. Давлати Ислонд, баръақс, ба марзи муайян талабот дорад, то ин ки ҳамчун созмони расмӣ амал кунад ва идоракунии мутамаказона дорад.

Мутаассифона мақсадҳои Давлати Ислонд ва он амалҳои, ки ин давлат анҷом медиҳад, ҳама чӣ ба ҳастанд. Мақсадаш баргардонидани тамоми инсоният ба муҳити қонунии асри VII аст. Дар ин бора намоёндагони ин давлат ва тарафдорони он хабар медиҳанд. Онҳо дар бораи дастовардҳои имрӯзаи дунёи мутамаккин бо нафрат сухан мегӯянд.

Назорат аз болои як марзи муайян ва дар зери тасарруфи худ нигоҳ дошта тавонистани он — асоси ҳокимияти ДИИШ дар назари тарафдорони ин давлат аст. Дар он марзҳои, ки дар зери назорати ДИИШ қарор доранд, андоз меситонанд, нархҳои маҳсулотро муайян мекунанд, судхоро ташкил мекунанд ва ба аҳоли хизматҳои иҷтимоӣ пешниҳод мекунанд - аз тиб оғоз карда то ба телекоммуникатсия.

Мусаллам аст, ки дар замони муосир мубориза бар зидди ин гуна қувваҳои ифротӣ ба мадди аввал мебарояд. Дар мубориза ба муқобили ин гурӯҳи ифротӣ, экстремистӣ ва террористӣ зарур аст, ки тамоми ҷомеа дастҷамъ бошад. Ва чун дар соли 2017, ки соли ҷавонон эълон гардидааст, бояд гуфт, ки нақши ҷавонон дар ҳалли ин масъалаи мубрами рӯз бояд калон бошад.

Ҷавонон ва сафарбар намудани қувваи бузурги онҳо ба қорҳои ҷамъиятӣ ва созандагӣ бунёдкорӣ яке аз самтҳои ба ҳисоб меравад, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон иқдому пешниҳодоти ин табақаи ғайриқонунӣ созандаро пайваста дастгирӣ намуда, ба онҳо таваҷҷӯҳи хоса зоҳир менамоянд.

Дар ҷомеаи қунии бархе аз ҷавонону наврасон бинобар сабаби каммасъулиятиву оворагардӣ ва надоштани маълумоти пурра аз таъсири оқибатҳои ноустувори шабақаҳои иҷтимоӣ побанди раванди зухуроти гуногуни номатлуби ҷомеа мегарданд. Аз ин рӯ, насли калонсол – падару модарон, омӯзгорон, ходимони дин, қорамандони ҳифзи ҳуқуқ, васоити ахбори омма ва дигар табақаҳои аҳолии мамлакатро зарур аст, ки бо ҷавонон ва наврасон ҳамҷониба ҳамқорӣ намуда ба онҳо роҳи дурусти ба қамолрасӣ ва муваффақ шуданро дар соҳаҳои муҳталифи зиндагӣ нишон диҳанд. Ба онҳо собит намоянд, ки маҳз ҷавононе, ки аз таҳсил дур мондаанд ва қасби муайян надоранд аз ҳама бештар бо роҳи осон ба доми афроди тундрави беватан ва ифротгаро гирифтормешаванд.

Созмону гурӯҳҳои тафриқаангез низ бештар бо истифода аз ин омил байни ҷавонон ихтилофи мазабӣ паҳн намуда, ба ин васила низоъу нофаҳмихоро ба вуҷуд меоранд. Ин тоифа, ки асосан ташкилотчӣ ва саркардаҳои гурӯҳҳои ифротгаро мебошанд, аз бетачрибагии ҷавонон истифода бурда онҳоро шомили ҳар гуна гурӯҳҳои экстремистӣ ва террористӣ мегардонанд. Онҳо бо ҳар гуна ваъдаҳои бардурӯғ ва беасос

“ба даст овардани савоби бисёр”, “шаҳиди мутлақ гаштан” ва “дар биҳишт чои аз ҳама волотаринро соҳиб шудан” ҷавонро ба ҳар гуна роҳҳои барғалат мебаранд, онҳоро аз меҳри падару модар ва ватани азизи худ дур карда, вазъи ҷомеаро ноором мегардонад.

Бо дарназардошти он ки кишри зиёди ҷомеаи моро ҷавонон ташкил медиҳанд, аксари падидаҳои номатлуб ва таҳиягарони онҳо кӯшиш мекунанд, ки ба мафкураи кишри ҷавони ҷомеа таъсир расонида, қувваи бузурги онҳоро барои ҳадафҳои ғаразноки хеш истифода намоянд. Ин бошад ба ҷомеаи мо, бахусус давлатдории миллии мо хатари ҷиддӣ дорад.

Ҷавононе, ки на саводи динияшон мукамал асту на дунявиашон, доимо гирифтори марги ноҳақ мегарданд. Онҳо ба каме ваъдаҳои бепоя ба ҷангҳои худкуш мераванд ва ҷони худро ба хатар мегузоранд. Ҳатто тасаввур ҳам карда наметавонанд, ки худкушӣ кардан ва ё хиёнат ба Модар – Ватан намудан дар дини мубини Ислому гуноҳи азимест, ки нобахшиданӣ.

Президенти мамлакат мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон дар яке аз суҳанрониҳои худ таъкид намуда буданд: “Мо бояд ҳаргиз фаромӯш накунем ва ба ҷавонони имрӯза талқин намоем, ки аз оғози солҳои 90-ум ҳалқи Тоҷикистон бо сабаби поймол гардидани меъёрҳои ҳуқуқӣ, хусусан меъёрҳои конститусионӣ оқибатҳои даҳшатноку фочиабори муҳолифати мусаллаҳона ва ҷанги таҳмилии шаҳрвандиро бо ҷашми худ дидем ва ин мочаро давлати моро қариб ба вартаи нобудшавӣ оварда расонд”.

Вазъи имрӯза зарурати муборизаи ҷиддиро ба муқобили ин қувваҳои ифротӣ ба миён меорад. Чи тавре ки Пешвои муаззами миллат Эмомалӣ Раҳмон борҳо таъкид доштанд, террорист ва ифротгаро миллат ва давлат надорад. Моҳиятан чунин гурӯҳҳо ва амалҳои террористию ифротгаронаи онҳо хусусияти байналхалқӣ доранд. Ва мусаллам аст, ки амалҳои ин қувваҳо барои ҳаёти ошоштаи тамоми давлатҳои минтақа, аз он ҷумла Тоҷикистон наметавонанд беҳавф бошанд. Зарур аст, ки тамоми мардуми озодиҳоҳои Тоҷикистони соҳибистиклоли мо дар мубориза бар зидди чунин падидаҳои ифротӣ дастҷамъ бошанд. Имрӯз фурсате фаро расидааст, ки ҳамаи мо сиёсати хирадмандонаи Пешвои Миллат мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмонро дастгирӣ намуда барои ҳимояи ватани худ аз таъриси манфии чунин амалҳои террористию экстремистӣ омода бошем.

ОИД БА МУАММОҲОИ МЕТОДОЛОГИИ ПЕШГИРИИ КИБЕРТЕРРОРИЗМ

Компютерҳои муосир, шабакаҳои иттилоотии глобалӣ ва технологияҳои шабакавӣ ҳаёти инсониятро ба кулلى тағйир доданд. Вале, баробари имкониятҳои нав дар назди ӯ хатарҳои нав низ пайдо гардиданд. Саволи асосии таъмини амнияти технологияҳои иттилоотӣ ба таври зерин гузошта мешавад: «Чӣ тавр аз ин имкониятҳо истифода бурда дар баробари он аз хатарҳои он эмин будан ё сатҳи зарари татбиқи онро паст намудан мумкин аст?» [1]. Барои ҷавоб додан ба ин савол бояд миқдори зиёди масъалаҳои гуногун, аз қабилӣ масъалаҳои сиёсӣ иқтисодӣ ва илмию техникӣ ҳал кард.

Солҳои охир дар тамоми ҷаҳон бо баробари равандҳои мусбӣ, ки бо ҷаҳонишавии иттилоотӣ ва ташкили шароитҳои сохтани ҷамъияти иттилоотӣ алоқаманд аст, равандҳои манфӣ, ки бо милитаризатсия ва криминалистиканунии фазои иттилоотӣ алоқаманданд рафта истодаанд. Системаҳои глобалии иттилоотӣ телекоммуникатсионӣ восита ва олот барои ноил шудан ба мақсадҳои сиёсӣ, ҷиноӣ ва террористӣ шуда метавонанд. Бинобар он, ба инсоният зарур аст, ки барои таъмини ташаккули ҳаматарафаи ҷамъият усулҳои пешгирӣ ва муқовиматӣ ба ҷунин хатарҳоро қорқард ва роҳандозӣ намуда таъмини амниятро дар фазои иттилоотӣ фароҳам орад.

Дар ин васила, Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон моҳи январӣ соли 2016 саривақтӣ буд. Дар Паём қайд гардида буд, ки «Ҷиҳати дар сатҳи зарурӣ ба роҳ мондани муқовимат ба истифодаи шабакаи интернет бо мақсадҳои экстремистӣ ва террористӣ Вазорати қорҳои дохилӣ, Қумитаи давлатии амнияти миллӣ, Прокуратураи генералӣ ва дигар мақомоти марбутаро зарур аст, ки доир ба масъалаи таъсиси маркази мубориза бар зидди ҷиноятҳо бо истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва кибертерроризм ба Ҳукумат пешниҳоди асоснок манзур созанд.» [2]. Ин суҳанҳо инъикосгари ҳолати ҷаҳонии зоҳиршавии хатарҳои ҷамъиятӣ бо истифодаи технологияҳои иттилоотии муосир ва телекоммуникатсионӣ мебошанд ва заруратӣ пешгирии ҷунин таҳдидҳо барои Тоҷикистонро муайян мекунанд.

Азбаски хатарҳои нав характери байналмилалӣ доранд, воситаи асосии пешгирии онҳо механизмҳои ҳуқуқии банайлмилалии таъмини амнияти иттилоотӣ ба шумор мераванд [3]. Бояд қайд кард, ки дар таҳлили масъалаи пешгирии кибертерроризм бояд фарқияти он аз дигар намуди хатарҳо аниқтар муайян карда шавад. Аз он ҷумла, истифодаи

системаҳои иттилоотӣю телекоммуникатсионӣ танҳо ба сифати воситаи банақшагирӣ ва идоракунии амали террористӣ ҳамчун кибертерроризм фаҳмида намешавад. Аломати асосии кибертерроризмро истифодаи системаҳои иттилоотӣю телекоммуникатсионӣ ҳамчун олооти амали террористӣ ташкил медиҳад. Бинобар ин, яке аз элементҳои зарурии кибертерроризм ҳамлаи компютерӣ ба шумор меравад. Аз тарафи дигар, ҳамлаҳои компютерӣ на танҳо бо мақсадҳои террористӣ гузаронида мешаванд. Онҳо метавонанд бо мақсадҳои авбошӣ ё ҷиноӣ низ гузаронида шаванд. Бо баробари ин, аз нуқтаи назари техникӣ, ҳамлаҳои компютерӣ бо мақсадҳои ғуногун метавонанд аз ҳамдигар тавофут надошта бошанд. Дар ҳолати таҳлил намудани технологияҳои иттилоотӣ аз нуқтаи назари амнияти иттилоотӣ характери дутарафаи он нақши муҳим мебозад: аз як тараф, системаҳои иттилоотӣю телекоммуникатсионӣ ва технологияҳо ҳамчун объекти ҳамла, аз тарафи дигар ҳамчун силоҳ дар дасти террористон баромад мекунанд. Дар баъзе ҳолатҳо системаҳо ва технологияҳо ҳам объекти ҳамла ва ҳам силоҳ дида баромада мешаванд. Бинобар он, сарҳади аниқ байни кибертерроризм, истифодаи технологияҳои иттилоотӣ бо мақсадҳои авбошӣ ва дигар намудҳои ҷинояткорӣ муайян намудан душвор аст. Кибертерроризм аз дигар намудҳои амалҳои ҷиноятӣ таъсиррасонӣ ба муҳити иттилоотӣ пеш аз ҳама бо мақсадҳои худ фарқ мекунанд, ки онҳо ба фаҳмиши умумии амали террористӣ хос мебошанд. Амал террористӣ муайян карда мешавад, агар он дорои хосиятҳои зерин бошад:

оқибатҳои мудҳиш дошта бошад;

ба омма маълум гардад;

таъсири калони ҷамъиятиро соҳиб гардад;

вазъияти ҷамъиятии тақроршавии ҳамларо созад.

Таҳдиди фалокатҳои миқёси ҷаҳонӣ дошта дар ҳолати бомуваффақият гузаронидани амали террористӣ кӯшиши мутобиқи тамоми иттиҳодияҳои ҷаҳониро талаб мекунад. Имрӯз, аллақай ташкили речаи нави ҳуқуқии байналмилалӣ, ки субъекти асосии онро иттилоот, технологияҳои иттилоотӣ ва усулҳои истифодабарии он ташкил медиҳад, ба итмом расонида шудааст. Қадами ояндаи амаликунии ин речаро муаммои ташкили сохтори мафҳумҳои базавӣ – зарурати маънии якхела додан ба мафҳумҳои асосие, ки дар ин соҳаи хусусияти хос дошта истифода бурда мешаванд, аст. Масъалаи ҳамоҳангсозии қонунгузори давлатҳои ғуногун оид ба пешгирӣ ва мубориза бо кибертерроризм низ ба ин қадами амаликунонӣ маҳсуб меёбад.

Имрӯз зарур аст, ки системаи ягонаи ҷорабиниҳо доир ба пешгирии кибертерроризм дар миқёси ҷаҳонӣ коркард карда шавад. ҳолати кунунӣ имконият намедиҳад, ки ҷорабиниҳои гузаронидашаванда самараро баланд диҳанд. Масалан, дар як қатор давлатҳои ҷаҳон мувофиқи қонунгузорӣ мубодилаи маълумот ҳатто байни ширкатҳои хусусӣ дар бораи ҳамлаҳои компютерӣ манъ карда шудааст. Ин боиси он мегардад,

ки имконияти омӯзиши пешгирӣ аз ҳамлаҳои компютерӣ аз рӯи хатогихои ҳамдигар фароҳам нагардад. Хусусияти ғайриқҷинса доштани ҳафҳои фазои иттилоотӣ водор мекунанд, ки чораҳои ғайристандартӣ пешгирӣ қабул карда шаванд. Яке аз чунин чораҷӯиро истифодаи иқтидори ҷамъияти ҳакерон ташкил медиҳад. Дар ҷумлаи охирон калимаи «ҳакерон» на ба маънои ҷамъияти киберавбошо ё ҷинояткорони компютерӣ, балки васеътар, ҳамчун ҷамъияти одамони шавқи зиёд барои дониствагрии соҳаи технологияҳои иттилоотӣ дошта истифода бурда шудааст.

Барои ҷалб намудани чунин ҷамъиятҳои ғайрирасмӣ баҳри пешгирӣ ва мубориза бо кибертерроризм зарур аст, ки ба шавқмандкунии мусбии ҷавонон аҳамияти хоса дода шувад. Бинобар он, зарур аст, дар ин кор равоношиносон, ҷамъиятшиносон ва мутахассисони васоити ахбори омма ҷалб карда шаванд.

Таҳия ва амаликунонии системаи чорабиниҳо доир ба назорат ва идоракунии паҳшавии дониш ва технология аз нуқтаи назари пешгирии амнияти иттилоотӣ зарур аст. Яке аз объектҳои асосие, ки бояд зери назорат гирифта шавад – ин мутахассисони баландтаҷриба, ки соҳиби дониши соҳаи методҳои боэътимоди ҳифзи иттилоот мебошанд, аст. Маҳз онҳо дар зери назорати ҷамъиятҳои террористии байналмиллалӣ мебошанд. Зарур аст, механизми амалии мубодилаи таҷриба ва маълумот дар соҳаи ҳифзи иттилоот дар миқёси шаҳр, вилоят, ҷумҳури ва ҷаҳонӣ таҳия ва роҳандозӣ карда шавад.

Адабиёт:

1. Садовничий В.А., Носов В.А., Яценко В.В. Математические проблемы безопасности информационных технологий [Матн] // Научные и методологические проблемы информационной безопасности (сборник статей) / Под ред. Шерстюка В.П. – М.: МЦНМО, 2004. С.4-7.
2. Паёми Пешивои миллат, Президенти Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе. 20.01.2016.
3. Крутских А.В. Война или мир: международные аспекты информационной безопасности [Матн] // Научные и методологические проблемы информационной безопасности (сборник статей) / Под ред. Шерстюка В.П. – М.: МЦНМО, 2004. С.85-96.

МУЛЛОЕВ А.
(Душанбе)

НАҚШИ ИЛМ ДАР РУШДУ СУБОТ ВА ТАЪМИНИ АМНИЯТИ ҚОМЕА

Дар ҳама даври замон ва кавну макон илм ва ба амал татбиқ гардонидани он нерӯи тавоно, офаранда, пуриқтидор ва начотбахши иҷтимоӣ мебошад. Ҳастии инсон бо ниҳоди офаридагорӣ ва

гановатманди сиришти ботинӣ ва таҷаллии симои ибратомӯз тавассути илму дониш ва ақлу хирад зебу зиннат ёфта, ба ин васила нишоти зиндагӣ ва саодати рӯзгорро комёб шудааст. Аз ин ҷост ки низому пешрафти иҷтимоӣ, таъмини амният, сулҳу суббот, бунёдкорву созандагӣ, арзишҳои маънавӣ ва фарҳангии башар ба нуруи илм ва фазилати инсон алоқаманд мебошанд.

Аз аҳди бостон инсоният ҳамеша дар ҷустуҷӯи илм ва маърифат буда, рози илму ҳикмат мекушоду саодату хушбахтиро ҷӯё мешуд, ки он дар тӯли ҳаёт мояи ифтихору ҷуръат ва сарчашмаи шуҷоат қарор мегирифт. Дар ин робита ба манзалат ва мақоми шоиста расидану соҳибилм шудани инсон заҳмати зиёдро талаб мекард. Тавассути илму дониш ақли инсон ғанӣ гашта, аҷсоми олам намои ободӣ ва созандагӣ мегирад. Илм маҳсули хиради инсонӣ ва ғояи ҳаёти одамӣ ҳамчун роҳи расидани инсон ба саодати ҷовидон аст ва маҷмӯи донишхоест, ки дорои ҷаҳонбиниву ғояи муайян дар бораи олам, табиат ва ҷамъият буда, ба маърифати наву тоза ақли инсонро ғанӣ мегардонад ва чун ҷароғи равшан ба шинохти ҳақиқат раҳнамун месозад.

Илм дар таълимоти мутафаккирону адибон мучиби бақою пояндагии ҷомеа ва ҷавҳари ҳастии шинохти маърифат буда, падидаи кудсӣ мебошад, ки ҷуяндаву толибгари он мубарро аз ҳама ғуборҳои ботинист ва ҳамеша шоду хуррам аст. Ҳақ бар ҷониби Мавлоно Ҷалолиддини Балхист, ки мефармояд:

Хоҳӣ, ки ҳамеша шоду хуррам бошӣ,

Ҳар ҷо ки равӣ, азизу маҳрам бошӣ.

Покиза шаву рост бизӣ, илм омӯз

То тоҷи наберағони Одам бошӣ.

Дар ҷаҳони пуртуғёну зудтағирёбандаи муосир ва бархурду ҳамгироии тамаддунҳо нуруи илм, ғояи таҳаммулпазирӣ ва хусни тафохум дар таъмини сулҳу суббот ва муомилаву муносибати халқҳои сайёра нақши созанда ва аҳамияти хоса дорад. Мафҳумҳои сабру тоқатпазирӣ, таҳаммулгарой, масъулиятшиносӣ, сулҳу суббот, некиву накукорӣ, дӯстӣ ва хайру эҳсон сифатҳои арзишманди шахсияти инсон буда, тавассути илму дониш ба дарки ҳудогоҳию ҳештаншиносӣ ва устувории ҳаёти маънавию иҷтимоии башарият мусоидат менамуд. Осори пурарзиши тамаддуни башарӣ, аз ҷумла донишмандони олами ислом ва Юнону Шарқ кулли масоили табиӣ ва иҷтимоиро аз назари илмӣ бо овардани далелҳои мӯътамад таҳлил ва арзёбӣ намуда, хулоса ва натиҷа мебардоштанд.

Таҳсил ва талаби илм аз давраи тифлӣ то лаҳзаи вопасини ҳаёт барои ҳар як фард зарур аст. Мақом ва манзалати илму дониш дар таълимоти пайғамбарон, донишмандон, мутафаккирон ва адибон ҷойгоҳи баланду шарафманд дорад. Ба ин маънӣ фармудаанд:

Илму ҳикматро талаб кун, гар тараб ҷуӣ ҳама,

То ба шоҳи илму ҳикмат пуртараб ёбӣ рутаб.

Ҳадисҳои Пайғамбар(с): «Зи гахвора то гӯр дониш бичуй», «Ман фазилати илмро аз фазилати ибодат дӯсттар медорам». «Ҷоҳилонро ба олимон баробарӣ мумкин нест», «Оё баробар ҳастанд касоне ки медонанд ва касоне, ки намадонанд. Ҳаргиз не! Ибрат намегиранд магар аз соҳибақлон», «Илм нур аст ва ҷаҳл қубҳ», «Арзандатарин мерос аз падар барои фарзанд илму дониш аст» «Ҳар ки барои талаби илм дар роҳе қадам мениҳад, Худованд аз барои ӯ роҳе ба сӯи ҷаннат мекушояд», «Беҳтарин садақаҳо он аст, ки марди мусулмоне илмро биомӯзад ва ба мусулмони дигаре таълим бидиҳад» тарғиби талаби пайвастаи илмро меомӯзонад.

Дар ҳар қавну маконе, ки бунёди илму дониш устувор нест, ҷомеаро ба таассубу ҷаҳолат, тундравӣ, ҷангу бадбахтиҳо ва нобудшавӣ меорад. Дар раванди ҷаҳонишавӣ ва ҳамгирии тамаддунҳо ин ҳаракату ҷараёнҳо ва масъалаҳои иҷтимоӣ, сиёсӣ, динӣ ва иқтисодӣ бар асоси бунёди ақидаи солиму саҳеҳ, ҷанбаи амиқи илмӣ ва маърифатӣ ва ба ҳодиса аз диди воқеӣ баҳо додан бояд арзёбӣ шавад.

Дар робита ба ин маъниҳо Пайғамбар Муҳаммад (с) дар симои Салмони Форс ва Абӯҳанифа форснажодонро миёни дигар ақвом ҳамчун мардуми донишманд, заки ва ҳунарманд мешиносад ва таъкид мекунад: «Агар ҷунонҷӣ илм дар ситораи Сурайё ҳам бошад, қатъан мардоне аз фарзандони форс онро ба ҷанг меоранд»....

Бо ифодаи дигар беҳтарини Аҷамро Форс доништа чунин таъкид менамояд: «Агар, эй араб, шумо аз ин дин руй бигардонед, қавме пайдо хоҳад шуд, ки кори ин динро пеш хоҳад бурд. Асҳоб аз ӯ суол карданд, ки он кадом қавм аст? Дар ин асно Салмони Форс дар паҳлӯи вай ништа буд. Паёмбар гуфт: қавми Салмони Форс кори ин динро ба шоистагӣ пеш хоҳад бурд».

Осори гаронбаҳои адабиёти форсу тоҷик ганҷинаи пурҳикмат ва гуногунпаҳлӯ буда, пеш аз ҳама ҷанбаи амиқи илмӣ ва маърифатӣ дошта, инсонро пайваста барои пайдо намудани ҷанбаҳои имониву вичдонӣ ва нерумандии ахлоқу одоби ҳамидаи инсонӣ, донишандӯзӣ, худшиносӣ, таҳаммулпазирӣ ва ақлгарой ҳидоят менамояд.

Абӯалӣ ибни Сино таъкид менамояд, ки «дар таҳсили илму ҳунар кӯшидан қошонаи димоғро аз шамъи хирад равнақ бахшидан ва оинаи дилро аз ғубори ҷаҳолат мусаффо сохтан» аст. Дар ҳақиқат, «илму ҳунар ҳусули ҷоҳу таҷаммулро (ҳашамат) маҳзан ва таҳсили симу зарро маъдани ҳотам (нигин), донишу бинишро нигин ва дар таҳзиби (тарбияи) ахлоқи шўҳрати офоқ чун нигорхонаи Чин, кафили қору бори мамлақати подшоҳон ва сари тоҷи фазилату иззати олимон» аст. Ба ин маънӣ:

Коре, ки туро ба ҳақ расонад илм аст,

Моле, ки зи ту кас наситонад, илм аст.

Ҷуз илм макун бадарқа дар дори ҷаҳон,

Роҳе ки ба мақсуд бирасонад, илм аст. (1. 25)

Мавлоно Ҷалолиддин Балхӣ дар хотимаи достони «Донишманди забондон ва киштибон» таъкид менамояд:

«Ҳар ки худро доно ҳисоб карду дигаронро нодон, дар рӯзи воқеа ба гил дармемонад ва чун ин донишманди нодону мағрур дар гирдоби фаною нестӣ гирифтормешавад».

Дар ҷойи дигар орифи шоир илмро мучиби бақою пояндагӣ ва ҷавҳари ҳастии инсон доништа таъкид менамояд:

Ҳотами мулки Сулаймон аст илм,

Чумла олам сурату ҷон аст илм.

Фаридуддини Аттор низ андар фазилати илму ақл мефармояд:

Бе хирад дониш вубол аст, эй писар!

Илм мурғу ақл бол аст, эй писар!

Ҳар ки илме дораду набвад бар он,

Аз тариқи ақл бошад баргарон.

Ҷои дигар дар тақвияти ин маъниҳо менигорад, ки дар торикии меҳмонсарой, (дунё) илм чун ҷароғи раҳнамо нурафшон аст ва ҳар ҷо офтоб раҳшон аст, соя пинҳон гардад ва «ҳар кӣ дорад донишу ақлу тамиз, аҳли ақлу илмро дорад азиз».

Ҳаким Низомии Ганҷавӣ низ ба ин маънӣ чунин таъкид менамояд:

Ҷон ҷароғ аст, ақл рағгани ӯ,

Ақл ҷон аст, ҷони мо тани ӯ.

Ақли бечон атийти абадист,

Ҷони боақл зиндаи абадист.

Фазли илм бекарон буда, поён надорад ва мақоми соҳибилм рафъу (баланд, оӣ) шарафоташ бениёзу беҳисоб аст. Илм маҳзани амал, ахлоқу маънавият, покнатинатӣ ва сирати одамият буда, аз ҳосилаш инсон саодат ва шарофати зиндагиро пайдо мекунад. Дар ин робита ҳақимону донишмандон таъкид намудаанд, ки ҳазор хатми калом, ҳазорон хайри сарвату ва садҳазор ибодату тоат ба ҳадди эътибори олим ва ҷустуҷӯи амали ӯ намерасад ва таҳқири илму олимонро куфр шуморидаанд.

Дар баробари ин «таҳсил набояд фақат иборат аз пур кардани мағзи ҷавон аз илм бошад, балки дар айни ҳол бояд ахлоқи кудакро таҳриқ кунад ва ӯро барангезад, то ба ҳаваси зиндагонии иҷтимоӣ пай бубарад». (2. 243).

Таълим ва тарбият ҷузъи фарҳанги миллат буда, василаву абзорест, ки ба воситаи он фарҳанг пойдор мемонад. Чунон ки гӯшту нохунро наметавон аз ҳам ҷудо кард, ин ду мавзӯ низ ҷудонопазиранд. Аз ин ҷиҳат тасавури он ки миллате равиш ё худ суннатҳои таълиму тарбияти миллати дигарро пазируфта зиёне намебинад, иштибоҳи ислоҳнопазир мебошад. Агар миллате аз фарҳанги худ даст бикашад, ин худкушӣ аст. Фарҳанги бегонаро пазируфтани ва худро зерӣ нуфузи он қарор додан навъе худбохтан аст.

Фарҳанги ҳар миллате, аз чумла халқи соҳибтамаддуни тоҷик иборат аз идеалҳо, армонҳои иҷтимоӣ ва арзишҳои хос аст, ки назари хоси миллиро дар бораи зиндагӣ ва фарҳанг ифода мекунад. Агар таҳсил ва таълиму тарбият ҷузъи фарҳанги миллат бошад, пас, пазируфтани ва ё корбурди усули таҳсил ва таълиму тарбияти бегонагон ба бунёди хувияти иҷтимоӣ ва маънавии миллат теша задан аст. Бинобар ин мо бояд ба он

равиши таҳсилу тарбият таваччӯҳ дошта бошем, ки маҳсули таърих ва фарҳангамон бошад ва бо омолоу армон ва суннатҳои халқамон созгору ҳамоҳанг бошад.

Дар замони муосир усули таҳсилу тарбият дар мактабҳо то чое аз равиши суннати омӯзишу парвариш фосила гирифт ва зиёни он дар ҳамаи соҳаҳои зиндагии мо эҳсос мешавад. Касолати забон, маънавияти иҷтимоигаро ва бевандубориҳои ахлоқӣ маҳсули гаравидан ба фарҳанги бегона буд. Инак, истиқлоли кишвар тадриҷан истиқлоли фарҳангии моро фароҳам меоварад ва мо рӯзафзун аз таҳсилу тарбияти сиёсатзада канор рафта, ба омӯзиш ва дарёфти арзишҳои маънавии худиву башарӣ рӯ меоварем.

Ба қавли профессори америкӣ Нейблет, «маънии тарбият дунболаи вазъи рушд ва такомуле аст, ки башар ба он ноил мешавад, сурати аз лиҳози ташаккули ҷисмӣ нӯҳ моҳ қабл аз он ки мутаваллид шавем, дар мо нақш мебандад. Вале пас аз он ки мутаваллид шудем, ин фарҳанги ҷомеа аст, ки сурат ва мавқеияти раҳми модарро ба худ мегирад ва дар муҳити иҷтимоӣ ин рӯҳ аст, ки шакл мегирад на ҷисм». (3, 4.)

Таҳсилу таълим ва тарбият аз ҳар ҷиҳат бо фарҳанг ва ормонҳои иҷтимоии ҳар миллате бояд иртиботи ногустиранӣ дошта, низом ва роҳу усули тозаии он бо асосҳои илмиву методологӣ саҳеҳ ва дақиқ муайян гардида устувор бошад. Ҳама гуна кӯшишу талоше, ки барои ҷудоии ин масъала ва равишҳо ва худбиниву ҳодкимии шахсонӣ масъули низомӣ таҳсилот равона мешавад, омили шикаст ва заволи ҳамон низом ва дигаргунсозӣ мегардад. Таҳсил, таълим ва тарбият бояд дар заминаи воқеӣ ва имконияти мавҷудаи иҷтимоӣ сурат гирад, бозтоби фарҳанги мардум бошад ва омили таҳсилу тарбият ин фарҳангро барои наслҳои оянда ҳифз кунад.

Ба ин маънӣ, Гуломризо Саидӣ таъкид менамояд, ки таҳсилу таълим ва тарбияте, ки ба фарҳанг ва ормонҳои ҷомеаи миллии безътино бошад, ба вайронӣ ва гусехтани дастгоҳи иҷтимоии он ҷомеа мусоидат карда, инҳитоти маънавияти як миллатро боис мешавад. Агар таҳсилу тарбият фарҳанги миллатро дар заминаи кашфиёти илмӣ таҷассум накунад, ба рифоҳи иҷтимоӣ ва пешрафти миллат мусоидат нахоҳад кард. Бадбахтона, таҳсил ва тарбияти мо то ҳол аз мероси бегонапарастӣ, иртиҷоӣ, таассубу хурофот ва шаклпарастӣ фосила гирифта, натавонист унсури кофӣ ва муфидеро барои бунёд ва устувории пояҳои арзишмандии ахлоқию маънавии ниёгонро муҳайё созад. Чунин вазъи таҳсилу тарбият дар ҷаҳони имрӯз танҳо ҳосил тоҷикон набудааст. Муҳаққиқоне, ки дар ин замина изҳори назар кардаанд, бар ин ақидаанд, ки хатарноктарин нуқтаи заъф дар таҳсилоти ҷаҳид адами итминон ба ҳадафҳо ва мақсад аст.

Назаре ба таърих ин мавзӯро рӯшан мекунад, ки дар қадим ҳаётитарин ва муассиртарин равишҳои таҳсил мақсадҳои шонро ба таври қотей дар назар доштаанд ва ин мақсадҳо ба сурати сифоти шахсӣ ва муассисоти иҷтимоӣ маҳсус будааст. Яъне таҳсил ва ё таълиму тарбият

бояд аз назари фикрӣ ба сурате чаид дарояд, зеро таҳсил василае аст барои ҳадаф на худи ҳадаф. Ва ҳадаф тарзи тафаккур ва фарҳанги мардум аст, ки дар роҳи хидмат ба мардум амалӣ мешавад. (4, 258).

Дар ин замина бамаврид аст, ки аз донишманди эронӣ Абдулхусайни Зарринқуб иқтибос кунем: «Ин чо масъалае, ки дар пеши рӯи мост, ин аст, ки оё дар фарҳанги гузаштаи мо, дар он чи суннат ва адабиёти суннатии мо хонда мешавад, чизе барои дастовез наметавон ёфт, ки бо сатҳи пешрафтҳои аср ҳамоҳанг бошад? Дар ҳақиқат, адабиёти муосири мо низ дар ин замина маводи судманде зиёд дорад, ки барои дарёфти арзишҳои хунарӣ ва хусну назокати суҳанварӣ ва ташаккули ҳиссиёти солими зиндагишиносӣ мусоидат карда, дар камолоти маънавии фард ва пешрафти ҷомеа судманд хоҳад буд.

Агар аксари донишмандон ва адибони дунё баъди нон мактабро барои халқ аз ҳама муҳим шинохта бошанд, пас муаллим дар ҳаёти маънавии халқу давлат ҷойгоҳи сониро ба худ ихтисос медиҳад, ки ҳақ аст. Ба ин маънӣ Искандари Мақдунӣ бесабаб нафармудааст, ки ман дар назди устодам камтар аз падарам муваззаф нестам, зеро агар падар ба ман ҳаёт бахшида бошад, Аристотел зиндагии хуби маро фароҳам сохт.

Аз таҷрибаи мактабу маориф бисёр хуб медонем, ки хонандагон ҷи гуна омӯзгорро дӯст медоранд. Албатта, ҳамон омӯзгоре миёни мактабиён иззату обрӯ дорад, ки дониши хуб, илми расо ва омӯзгори шоиста ва инсонии комил бошад ва хулқу хӯяш мутобиқи меъёрҳои ахлоқии дирӯзу имрӯз сурат гирад. Фазилатҳои ахлоқии омӯзгор, албатта истисно намешавад, вале беш аз ин рӯ бояд соҳибилм ва босавод бошад. Таҷриба нишон медиҳад, ки омӯзгороне, ки дониши кофии назарию амалӣ надоранд, дар роҳи корбурди усулҳои судманди таълим низ мӯхтоҷ мешаванд, дар ҳалли мушкилоти ҳоси хусусияти адабиётшиносӣ дошта очиз мемонанд. Ба ҳамин далел саводнокии омӯзгор ва сифатҳои дигари барои мактаб зарур ба дараҷаи аввал меистад. Агар чунин савияю фазилат набошад, ҳамагуна барномарезӣ, ҳазинагузорӣ ва ҷаҳду ҷадал бенатиҷа хоҳад монд. Ин мушкилот ба хусус имрӯз аҳамияти хос пайдо мекунад, зеро бо сабабҳои ва омилҳои маълум сатҳи маърифатписандии ҷомеа хеле поин рафта, сифати таҳсилу таълим ва тарбия дар мактаби миёнаву олӣ қонеъкунанда нест. Ин ҳама ба пешрафти мактабу маориф бетаъсир наметавонад.

Дар Паёми Президент чиҳати баланд бардоштани нуруи илм ва ба амал татбиқ намудани дастовардҳои илмӣ, баланд бардоштани сатҳу сифати таълим, ҷорӣ намудани усулҳои инноватсионӣ ва фаъоли таълим, тақмили сатҳи касбии омӯзгорон масъалагузорӣ шуда, таъкид шудааст, ки «омӯзгор дар раванди таълиму тарбия ҳуқуқи хато карданро надорад, зеро тақдирӣ насли ояндасоз ва пешбарандаи давлату ҷомеа дар дасти ӯст».

Дар ҳақиқат, дар замони муосир бар асри ҳаводиси пуртазод ва зудтағйирёбанда ва наҳзатҳои азими илмӣ ва сиёсӣ воқеияти имрӯз дар назди ҷомеа мабоҳис ва масоли мубрам, тоза ва васеъро пеш овардааст. Дар ин замина шинохти манфиат ва таъмини амнияти миллӣ тавассути

илму дониш, худшиносӣ ва хидмати содиқона дар роҳи пешрафт ва ободии диёр масъулияти ҳар як афроди иҷтимоӣро дар назди имрӯзу оянда зиёд месозад. Пайвастагии илму амал дар хонанда шавқи пурсуҷӯ ва кунҷковӣ фароҳам оварда ӯро ба ҷаҳони инсон будан, яъне дунёи дониш ва озод зистан раҳнамоӣ мекунад. Инсони огоҳу озод ситампазиру бандаи одамиён намешавад. Ҳар чиро мешунавад ва мехонад, кӯркӯрона намепазирад. Мағзаширо ба қор мегирад ва пеш аз он ки ҳарфи касеро бипазирад, андеша мекунад. Бояд донист, ки агар таҳсил ва таълим судманд наафтад, мо дастҳои фарзандонамонро кушода, мағзҳо ва андешаҳошонро мебандем, акро зиндониву ҷаҳро майдонӣ месозем. Агар моҳияти аслии илму дониш ва таҳсилоти асилро ба хонанда расонда тавонем, ӯро инсони комилан дигар месозем. Дигар ӯ асири хурофот ва акмали ифротгаро намешавад, мо ӯро олим сохта, бо аслиҳои илм, мантиқ ва имон мусаллаҳ месозем. Вақте инсоне ба силоҳи илму мантиқ мусаллаҳ шуд, дар бораи Ҳама Чиз дуруст ва саҳеҳ ҳукм мекунад, бо шучоат ва шаҳомат аз ҳақ дифоъ ва бебокона дар зиндагӣ роҳи рост ва дурустро интихоб менамояд. Агар омӯзгор дар раванди таҳсилот ба натиҷаи дилхоҳ муваффақ нашавад, яқин ки хонандаро ба банди нодонӣ гирифтгор сохта, на танҳо ӯро аз ҷанголи хурофот ва равияҳои бади ахлоқӣ наҷот намедихад, балки ӯро аз илму мантиқ дур сохта, оташи таассуб ва лаззатро дар ботини ӯ меафрӯзад.

Мусаллам аст касе, ки ҳӯи илмӣ дорад, аз зехне кунҷкову мантике устувор бархӯрдор аст. Ин гуна шогирд пӯёву қордону ҳолшинос ба воя мерасад. Касе, ки ҳӯи илмӣ дорад, ҳамвора натиҷагириҳои худро дар муқобили далелҳои тозае, ки мумкин аст бо онҳо бархӯрд кунад, қобили таҷдиди назар медонад ва ҳар гоҳ далелҳои тозаро дид, натиҷагириҳои худро дар тарозуи мантиқ бармекашад. Касе, ки ҳӯи илмӣ дорад, дар баҳсу мунозира ба далелу мантиқ тақия мекунад, бидуни таассуб ва ғараз ҳукму андеша меронад.

Акнун бо тавачҷӯҳ ба аҳамият ва арзиши таълими адабиёт ва нақши он дар ташаккули шахсияти инсон ба ҳубӣ метавон хулоса кард, ки вазифаи омӯзгор то чӣ андоза сангин ва пурмасъулият аст. Агар мо дар таҳсил ва таълим ба натиҷаи дилхоҳ ноил шавем, яъне рӯҳи адабиёти инсониро ба хонанда интиқол дода тавонем, он вақт дар роҳи даъвати ҷавонону наврасон ба азхудкунии илму дониш ва ҷаҳони одамият муваффақ хоҳем шуд. Як инсони комилро ба воя хоҳем расонд, ки мазҳари муҳаббат ва одамият бошад, инсоне, ки дар паймони худ вафодор бошад, душмани золим ва ёри ситамдида бошад, қалбаш барои озодаи ва адолат тапад, аз дурӯғгӯву фиребкор нафрат кунад, ба ҳуқуқи дигарон таҷовуз нанамояд ва монанди беҳтарин симо ва шахсияти инсонҳои комил зиста, ба вижагиҳои ахлоқӣ онон пайравӣ намояд. Маҳз ҳамин усул роҳро барои тарбияи инсони комил ҳамвор хоҳад кард.

Адабиёти гузашта ва имрӯзаи мо дар ин равиш намунаҳои пурарзише дорад, ки мутаассифона, аз он ба дараҷаи лозимӣ истифода намекунем. Ба ҳамин далел омили аввалини ин усули таълим адабиёти

бадеист: мафхумҳои бадеият, ҳунар ва таъсири ҳисси табиати адабиётро ифода мекунанд. Дар ин равиш омӯзгор бояд як нуктаро ба эътибор гирад, ки нависанда ба таври ом аз мардуми дигар бо ниёзу қобилияти иродаи афкор ва эҳсосоташ тафовут дорад. Ироаи афкор ва эҳсосот дар шаклу сурати писандида ба мардум беҳтар фикр кардан ва чира шудан бар мушкилот ва иртиботи саҳеҳ бо якдигарро меомӯзад. Воиз, файласуф ва мақоланавис афкори худро ба таври кулӣ ва мучаррад бе тавачҷӯх ба эҳсосоти худ ироа медиҳанд, аммо нависанда тамоюле ба ироаи афкори кулӣ ва мучаррад надорад ва мехоҳад онҳоро ба таври малму (конкрет) тасвир кунад. Дар ин тасвир афкор ва эҳсосот ба таври чудоинопазире ба ҳам омехтаанд. Дар ин асос ҷанбаи бадеӣ ва ҳунарии осори адабӣ бояд мавриди таҳлилу арзёбӣ қарор гирад. Омили дуюм он аст, ки мо ҳамаи ин фазилатҳои адабиётро барои пешрафти маънавӣ ва ахлоқии шогирдон истифода барем. Истифодаи ин ду омил ба дониш ва малакаи омӯзгор саҳт вобаста аст. Омили сеюме, ки усули таълими муваффақи адабиёт ба он така мекунанд, хонанда мебошад. Агар муаллиф ба дили хонанда роҳ ёфта тавонад, суханаш, амалаш ва кирдораш ба дилу рӯҳу ахлоқи хонанда асаре гузошта тавонад, дар нияти худ комёб хоҳад шуд.

Дастурҳо ва усулҳои таҳсил, таълим ва тарбият дар ҳеч замон маҳдуд набуду маҳдуд нахоҳад монд. Ин равиш бо пешрафти зиндагиву инсонҳо ҳамеша мутағаййир аст ва онро ба таври қотеъ дар ҳеч чорҷӯбае наметавон маҳдуд сохт. Муаллим дар эҷод ва кашфи тарзи таълиму тарбия ҳамеша бояд озод бошад. Ин озодӣ, пеш аз ҳама, ба соҳибилм, дониш ва таҷрибаи ӯ така мекунанд.

Ба ин маънӣ, Муҳаммад Иқболи Лоҳурӣ дар боби мақоми илм ва таълиму тарбият возеҳу сареҳ мегӯяд:

Илм аз сомони ҳифзи зиндагист,

Илм аз асбоби тақвими худист.

Илму фан аз пешхезони ҳаёт,

Илму фан аз хоназодони ҳаёт. (6, 3)

Дар ташреҳи ин абёт бо сароҳат таъкид мегардад, ки «илм абзоре аст барои ҳифзи ҳаёт ва сару сомон додан ба зиндагӣ ва ҳамчунин барои қивом додан тасбияти зоти башар. Илм яке аз васоил ва асбоби қор аст». Хулосаи ин ташреҳ ҳақиқатест, ки таҷрибаи зиндагии башар собит сохтааст, яъне таҳсилу таълим ва тарбият бояд ба инсон зиндагии шарофатмандона, одилона ва маънавиро ато намуда, барои эҳёи зарурати иқтисодӣ, илмӣ ва техникий миллат василае бошад. Дар таҳсилу таълим ва тарбият бояд амалан шӯру шавке нуҳуфта бошад, то ҳар фарде тавонад суботи иқтисодӣ ва истиклоли иҷтимоию фарҳангии худро ба даст оварад. Равиши таълим ва тарбияте, ки дар асоси чунин мақсаду ҳадафҳо поягузори шудааст, ба суди инсон ва ҷомеа хоҳад буд.

Рушди босуботи соҳаи илму маориф ҳамчун самти афзалиятноки сиёсати иҷтимоӣ ва таъминкунандаи амнияти ҷомеа ва давлат маҳсуб меёбад. Президенти кишвар, Асосгузори сулҳу ваҳдат, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон бо рисолати бузурги пуршавқату шукӯҳманд, меъмори қасри тамаддун, бунёдгузори тафаккури навини давлатсозии миллӣ ва

соҳибқирони самои даврон бо тамоми азму ирода ва нерӯи созанда ба халқу Ватани маҳбубамон хизмати шоиста ба рушди илм ва таъмини амнияти миллӣ кард ва эътимоди мардуми кишварро соҳиб гардид. Бешак, танҳо халқи бузург вориси чунин инсони бузург аст ва мо шахсияти нерӯманд ва мӯътабарро шинохта, мақому мартабаи халқро эҳсос мекунем. Эмомалӣ Раҳмон дар тӯли фаъолияти давлатдориаш баҳри ҳифзи истиклолият, ҳимояи манфиатҳои миллӣ, таҳкими минбаъдаи пояҳои давлатдорӣ, таъмини амнияти оромии давлату ҷомеа ва ободиву пешрафти кишвари азизамон ҳамеша талошу ҷонбозиҳо кард ва мучассамаи халқ ва бақои миллати тоҷикро бунёд сохт. Воқеан, халқи куҳанбунёд ва тамаддунофари тоҷик ба истикболи ҷовидонӣ гардонидани чунин симои фарзонафарзанд ҳамеша саодату пирӯзӣ дорад.

Бузургӣ ва шахомати Эмомалӣ Раҳмон дар он зоҳир мегардад, ки рушди босуботи илму маорифро самти афзалиятноки сиёсати иҷтимоӣ ва дар таъмини амнияти миллии кишвар масъул ва вазифадор меҳисобад. Дар ҳақиқат, тавассути соҳибистиклолу соҳибихтиёрӣ ва пешрафти илму маориф ормонҳои зубдаву ҳадафҳои наҷиби созандагӣ насибамон гардид. Эмомалӣ Раҳмон бо нуру сафои эзидӣ ва башорати покизагӣ соҳибқирони самои даврон гашта, бо раҳнамоиву роҳкушоӣ, пойдории бақои миллатро устувор сохт ва дар раҳи рушди илму фарҳанг муваффақ гардид. Бинобар ин, дар ин сафҳаи сарнавиштсози таърихии миллат ва айёми фархундаву фирӯз бо мақсади пайгирӣ намудани вазифаҳои муҳим ҷиҳати ноил гардидан ба ҳадафҳои стратегӣ ва бо назардошти вазъи зудтағйирёбандаи ҷаҳони муосир, таҳдиду хатарҳои торафт афзояндаи глобаливу минтақавӣ бо муҳаббату иродатмандӣ ҳар як афроди ҷомеаро мебояд, ки кишвари азизамонро сидқан ва баробари ҷон дӯст дошта, ватандӯсту меҳанпарастии асил бошанд, шукронаи неъматҳои бузурги соҳибистиклолӣ ва соҳибватанӣ карда, барои шукуфоӣ ва ҳимояи сарзамини аҷдодӣ ҳамеша талош варзанд.

Адабиёт:

1. *Мавлавӣ Муҳаммад Хусайн. Мебояд дид ва мебояд писандид. Душанбе, Маориф, 2015. - 48саҳ.*
2. *Ғуломризо Саъидӣ. Андешаҳои Иқболи Лоҳурӣ. -Техрон, 1321.*
3. *Абдусамади Мулло., Кароматуллоҳи Шукрулло. Сабақе дигар,-Душанбе, Аржанг, 2009. -180 саҳ*
4. *Ғуломризо Саъидӣ. Андешаҳои Иқболи Лоҳурӣ. - 258 саҳ.*
5. *Абулхусайни Заринқуб. Аз чизҳои дигар.- Техрон, 1379. -263 саҳ..*
6. *Абдусамади Мулло., Кароматуллоҳи Шукрулло. Сабақе дигар,-Душанбе, Аржанг, 2009. -180 саҳ.*

АҲЛИ ҚАЛАМ ВА АҲЛИ САЙФ ДАР “БЁСТОН”-И САЪДИИ ШЕРОЗӢ

Дар олам муқаддасот кам нест, вале баъзе падида ва санадхое низ ҳастанд, ки танҳо аз шарофату баракати он ҷаҳони инсонӣ ва олами зиндагиаш ба самти худшиносию ҳудогоҳӣ, пирӯзиву саодат ва оромиву осудагӣ ҷараён мегирад. Ҳамчунонки Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат- муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ин маврид муносиб фармудаанд: «Китоб аст, ки бо нури донишу маърифат роҳи мардумонро равшан сохта, боиси ҳастиву пойдории миллат, таърих, забон, адабиёт ва фарҳанг гардидааст».

Дар сарзамини мо адабиёту фарҳанг ва шеърӯ дoston ҷойгоҳи вижае доранд ва арҷгузори ба осори қадими форсии тоҷикӣ, арҷгузори ба бахше аз ҳуввияти миллии мост. Ҳуввияти миллӣ таърихи мост, ҳикмату фалсафа, забон, фарҳанг ва эътиқоду эътимоди мо ба Ватани мост, ки бо адабиёт дарҳам омехтааст ва шоирону нависандагони мо ҳакиму ориф ва файласуф ҳам будаанд. Ё ба сухани дигар адабиёт дар асрҳои миёна ҳам бори ҳикмату фалсафа ва ҳам бори мантиқу каломро мекашид. Ба ҳамин далел аст, ки устод Рӯдакӣ, Ҳақим Фирдавсӣ, Ҳақим Ғаззолии Тӯсӣ, Ҳақим Носири Хусрав, Низомулмулки Тӯсӣ, Унсуралмаолии Кайковус, Шайх Саъдӣ ва монанди ин дар фарҳанги башарӣ ва зехну забони ҷаҳони илму ҳикмат нақши носутурданӣ гузоштаанд. Осори эшон намунаи арзишманд дар тарбияи маънавии инсоният, суботи ҷомеа ва ваҳдати миллӣ маҳсуб мешавад, ба қавли Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат- муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон: “ Яке аз вазифаҳои аввалиндараҷаи адабиёт тарбияи маънавии инсон, тарғиби ахлоқи ҳамида, ситоиши ҳамдиливу ҳамкорӣ , суботи осоиш, ба роҳи рост ва ба муҳити солими маънавӣ ҳидоят намудани инсон мебошад” (3,1).

Дар ин замина метавон гуфт, ки яке аз беҳтарин шоҳасари адабиёти форсии тоҷикӣ маснавии “Бӯстон”-и Муслиҳиддин Саъдии Шерозӣ мебошад. Дарвоқеъ “Бӯстон” ё Саъдинома коҳи давлати назми форсии тоҷикиро мемунад ва наздик ба 800 сол мешавад, ки меросбарони ин коҳи назм аз суҳанҳои “аз қанд ширинтар”-и Саъдӣ истифода ва бардошт мекунанд. “Бӯстон” ҳунаритарин ва ҳушояндтарин китоби ахлоқӣ-ҳикамӣ дар адабиёти форсии тоҷикӣ мебошад ва аз назари аҳли фан “ яке аз ҳафт шоҳасари ин адабиёти муҳташам пазируфта шудааст ” (3, 3) .

Ин шоҳасар дар заминаи сайру саётҳои бисёрсолаи Саъдӣ навишта шуда, дар фосолаи Иди фитр ва қурбон ба Абубақр ибни Саъди Зангӣ (давраи салтанаташ миёни солҳои 1226-1260) ҳада шудааст. Китоби “ Бӯстон” дар баҳри мутақориб (ҳамвазни “Шоҳнома”-и Фирдавсӣ) суруда

шуда, мутобиқи нусхаи Ғуломхусайни Юсуфӣ шомили 4011 байт мебошад, ки аз дебоча, дар муноҷот, наъти Паёмбари акрам(с), ситоиши хулафои рошидин, сабаби назми китоб, мадҳи Абубакр ибни Саъди Зангӣ ва 10 боб фароҳам омадааст, ки худи мусаниф тартибу таносуи бобҳои онро чунин тавзеҳ додааст :

*Чу ин кохи давлат бипардохтам,
Бар ӯ даҳ дар аз маърифат сохтам.
Яке боби адл асту тадбиру рой,
Ниғаҳбони халқу тарси Худой.
Дувум боби эҳсон ниҳодам асос,
Ки мунъим кунад фазли Ҳақро сипос,
Савум боби шиқ асту мастиву шӯр.
На шиқе, ки банданд бар худ ба зӯр.
Чаҳорум тавозӯъ, ризо панҷумин,
Шашум зикри марди қаноатгузин .
Ба ҳафтум дар аз олами тарбият,
Ба ҳаштум дар аз шукр бар офият.
Нуҳум боби тавбасту роҳи савоб,
Даҳум дар муноҷоту хатми китоб (5, 309) .*

Маснави “ Бӯстон”- ро метавон аз ду ҷанба таҳлил ва баррасӣ кард:

1. Ҷанбаи адабӣ-хунарӣ
2. Ҷанбаи ҳикамӣ-ахлоқӣ

Мо аз суҳбат дар сари ҷанбаи аввал канора мегирем ва чихати муаррифии мақоми аҳли аҳли қалам ва аҳли сайф дар маснави “ Бӯстон” ба таври иҷмол андешаронӣ хоҳем кард.

Аҳли қалам - ҳимоятгар ва пуштибони маърифати ҷомеа ва аҳли сайф ниғаҳбони оромиву осудагии марзу бум мебошанд. Ба қавли профессор Абдулманнони Насриддин “ донишу фарзонагӣ ва қудрати сипоҳ омили асосии рушди ҷомеа хоҳанд буд” (3,7). Дар ҷаҳоншиносии Шайх Саъдӣ ин ду қувваи пешбарандаи ҷомеа аз мақоми волое бархӯрдор ҳастанд. Чунонки дар ҳикояти охирони боби аввали “ Бӯстон ” чунин меҳонем :

*Ду тан парвар, эй шоҳи кишваркушоӣ,
Яке аҳли разму дигар аҳли рой.
Зи номоварон гӯӣ давлат баранд,
Ки донову шамшерзан парваранд.*

Шайх Саъдӣ дар боби аввали китоб: “Дар ақл ва тадбиру рой ” ба подшоҳон хитоб мекунад, ки бояд ду нафар ё ду қувваро тарбият ва парвариш кунанд. Яке аҳли рой- донишмандон ва яке аҳли разм - ҷанговарон :

*Ҳар он к-ӯ қаламро наварзиду тег,
Бирав гар бимирад мағӯ, эй дарег.*

*Қаламзан накӯ дору шамшерзан,
На мутриб, ки мардӣ наёяд зи зан (6,111).*

Шайхи ачал дар идомаи суханаш муносиб мегӯяд, ки ҳамешагӣ аҳли илму разм ё қаламзану шамшерзанро гиромӣ бояд дошт. Шоҳоне, ки ба ин ду тоифаи чома арҷ намегузоранд давлаташон ба зудӣ аз миён меравад. Зеро қаламзану шамшерзан омили асосии донишу фиросот ва сулҳу субот дар кишвар мебошанд. Бинобар ин, давлату давлатдорӣ кори саҳлу сода нест ва “ аҳли давлат ” набояд ба ғафлату бозӣ роҳ диҳанд :

*Басо аҳли давлат ба бозӣ нишаст,
Ки давлат бирафтаи ба бозӣ зи даст.*

Устод Садриддин Айнӣ ҳам дар партави андешаҳои Муслиҳиддин Саъдӣ бамаврид ва муносиб мефармояд, ки : “Дар олами маданият ду қувват аст, ки таъмини ҳуқуқи башар бевоситаи ин ду қувват мумкин нест. Ин ду қувват сайф ва қалам аст” (1,86).

Шайх Саъдии Шерозӣ дар бобати давлату давлатдорӣ ва усули идоракунии давлат дар саросари “Бӯстон” бештар аз сию ҳафт достону ҳикоятӣ ҳикамию таълимӣ ва тамсилро ба кор гирифта, аз онҳо мулоҳизаҳо ва хулосаҳои судманд баровардааст :

*Нагӯям зи ҷанги бадандеш тарс,
Дар овозаи сулҳ аз ӯ беш тарс.
Басо кас ба рӯз ояти сулҳ хонд,
Чу шаб шуд синаҳ бар сари хуфта хонд...
Бибояд ниҳон ҷангро сохтан,
Ки душман ниҳон оварад тохтан (6,120).*

Бино ба андешаи Шайх Саъдӣ подшоҳон дар низоми давлатдорӣ ва давлатсозӣ бояд ҳам тариқи донишу хирад, адолату инсоф , сипоҳдорӣ ва ҳам амну осоишротавъам ба кор гиранд. Мулоҳизаҳо ва мушоҳидаҳо ҳам муайян намуданд, ки Саъдӣ шоири сулҳдӯсту ҳикматпарвар будааст. Зеро рукн ва пояҳои асосии ҷаҳон бар ҳикмат ва тавъам бар сулҳу дӯстӣ бунёд ёфтааст. Бинобар ин, муаллифи китоб аз 27 ҳикояти боби аввали “ Бӯстон” ба хулосае мерасад, ки “сулҳ беҳтар зи ҷанг” аст :

*Агар пилзӯрӣ в-гар шерчанг,
Ба наздики ман сулҳ беҳтар зи ҷанг.*

Чойи дигар гӯяд : *Чу шамшери пайкор бардоштӣ,*

Ниғаҳ дор пинҳон раҳи оштӣ (6,112).

Ба иттифоқи аҳли назар агарчи пеш аз китоби “ Бӯстон” маснавиҳои “ Офариннома”- и Абушақури Балхӣ, “Калила ва Димна”- манзуми Рӯдакӣ, маснавиҳои Носири Хусрав дар баҳри мутақориб суруда шудаанд, аммо ҳеҷ як чомаъати “ Бӯстон”- ро надорад.

Дарвоқеъ Саъдӣ бо чашмандози ҳақимона ва андӯхтани таҷрибаи зиёд муҳимтарин ва муфидтарин масъалаҳои рӯзгои бани башарро бо забони фасеҳу равон ва бо камоли устодӣ баён кардааст. Ба андешаи Саъдӣ вогузор кардани корҳои бузург ва муаззам ба ҷавонони навхоста

муносиб нест ё ба таъбири дигар ба одамони хурд фармудани корҳои мушкіл раванди давлатдориву давлатсозиро халалдор мекунад :

*Гарат мамлакат бояд ороства,
Мадеҳ кори муъзам ба навхоста.
Сипахро макун пешрав чун касе,
Ки дар ҷангҳо буда бошад басе.
Ба хурдон мафармой кори дурушит,
Ки сандон нашоёд шикастан ба мушит.
Раийятнавозию сарлашкарӣ,
На корест бозичаву сарсарӣ.
Нахоҳӣ, ки зоеъ шавад рӯзгор,
Ба нокордида, мафармой кор (5, 324).*

Абуалӣ Ҳасан Низомулмулки Тӯсӣ (1018-1092) дар ин маврид дар боби чиҳилу сеюми “Сийёсатнома” чунин ҳикоятро меорад :

“Бузурҷмеҳрро пурсиданд, ки сабаб чӣ буд, ки подшоҳи Оли Сосон вайрон гашт ва ту тадбиргари ӯ будӣ ва имрӯз ба ройю тадбир ва хираду дониш туро дар ҷаҳон назире нест”. Гуфт :- сабаб ду чиз буд ; яке он ки Оли Сосон корҳои бузург ба кордорони хурд ва нодон гумошта буданд ва дигар аҳли донишу хирадмандонро харидорӣ накарданд ва кор бо нодону кӯдакон гузоштанд ва ин ҳар дуру хираду дониш набошад ва ҳар он гоҳ, ки кор бо нодону кӯдакон афтад, бидон, ки подшоҳӣ аз хона бихоҳад шуд (4, 143).

Ҳамин тариқ осори ҳикамӣ- таълимии шоирон ва донишгмандони гузаштаи мо бавижа китобҳои мондагори Саъдии Шерозӣ “Бӯстон” ва “Гулистон”- ро метавон ба масобаи дастурамал ё донишномаи давлатдорӣ ва рӯзгори осоишта донист. Ҷаҳоншиносӣ ва пайкорҳои ҳикамӣ ва илмии Саъдӣ намунаи арзишманд дар тарбияи маънавии инсоният, амну осоиш ва ваҳдати миллӣ ба ҳисоб меравад. Саъдӣ бо вусъати тафаккур ва нерӯи созанда дар “Бӯстон” -и хеш масъалаҳои меҳварии рӯзгори инсонӣ тарғиби фиросату заковат, низоми давлату давлатсозӣ ва банданавозӣ, салоҳу тадбир, адлу дод, ки ҳамагӣ омилҳои асосии рушду тарвиҷи илму ҳикमत, амну осоиш ва иқтисодиёту фарҳанги ҳар як миллат мебошанд, ба тасвир гирифтааст :

*Агар дар саройи саодат кас аст,
Зи гуфтори Саъди- и ҳарфе бас аст.*

Адабиёт:

1. Айни, Садриддин. Куллиёт.- Ҷилди 9.-Душанбе, 1969.
2. Насриддин, Абдулманнон. Достонҳои дилангез аз “Бӯстон”-и Саъдӣ.
3. Нигоҳи халқ / Наширияи кумитаи иҷроияи Ҷизби халқии демократии Тоҷикистон дар ноҳияи Мастчоҳ.- саҳ. 1.
4. Низомулмулки Тӯсӣ. Сийёсатнома / Ба чоп тайёркунанда А. Девонақулов .- Душанбе, 1989.
5. Саъдӣ. Куллиёт / Ба тасҳеҳи Муҳаммадали Фуруғӣ.- Техрон, 1369.
6. Саъдӣ. Бӯстон.- Техрон, 1371.

МУХТОРОВ К.
(Хучанд)

МАФКУРАИ МИЛЛӢ ЗАМИНАИ ТАЪМИНИ АМНИЯТИ МИЛЛӢ

*«Мо бояд ҳамеша дар ёд дошта бошем,
ки дурнамои сиёсати давлати
Тоҷикистон бевосита ба афкори
ваҳдати миллӣ ва эҳёи давлатдории
тоҷикон асос меёбад»*

Эмомалӣ Раҳмон

Пойдории давлат ва таҳкими асосҳои сохтори конститутсионии он ҳадафҳои мебошанд, ки бо сиёсати омирона дар муносибатҳои дохилӣ ва хориҷӣ, рушди бомароми низоми иқтисодӣ, пешрафти мунтазами ҳаёти иҷтимоӣ, таъриху фарҳанги пурғановат, руҳияи созандаи халқу худшиносии миллӣ ва ба ин монанд дигар омилҳои муҳим таъмин гардида, кафолат дода мешаванд.

Чумҳурии Тоҷикистон ҳамчун давлати соҳибхитӣ, ҳуқуқбунёд, демокративу дунявӣ ва иҷтимоӣ ҳафт самти рушди давлатдории миллии худро муқаррар намудааст, ки заминаи онҳоро асосан арзишҳои иҷтимоии мафкуравӣ (идеологӣ) ташкил медиҳанд.

Мафкураи миллӣ – ин таҳкурсиест, ки асоси он дар давлатдории миллӣ рушд мегирад (ниг.: 8). Муайян намудани вазъи идеявӣ-дурнигаронаи давлат матлаби муборизаи тезу тунди сиёсӣ буда, то имрӯз мушаххас ва пурра ҳамчун низом дар ягон санади ҳуқуқӣ мустақкам карда нашудааст.

Муқаррароти талфифии конститутсионии «Ҳеч як мафкура ба ҳайси мафкураи давлатӣ қабул карда намешавад...» ҳарчанд дар якҷанд конститутсияҳои давлатҳои муосир оварда шуда бошад ҳам, вале то имрӯз дар ягон низоми сиёсӣ ва дурнамои иҷтимоии давлатҳои идеологияи миллӣ аз меҳвари давлатдорӣ берун намондааст.

Бо гузаронидани як рӯзи хурди лингвистикӣ маълум карда шуд, ки аз сабаби он, ки солҳои 90-ум собиқ чумҳуриҳои Иттиҳоди Шӯравӣ бо мақсади қабули Конститутсияҳои нави худ аз таҷрибаи давлатҳои пешрафтаи дунё истифода бурданд, хангоми тарҷумаи баъзе мафҳумҳо ва истилоҳот моҳият ва мазмуни онҳо дигаргун шуданд.

Олими рус Якунин В.И. бамавқеъ қайд намудааст: «Бе идеяи миллӣ ҳеч як миллат таърихан устувор ва фотеҳ буда наметавонад» (19). Сотсиологҳои немис ва бритониёӣ К. Мангейм бошад чунин овардааст, ки: «Дар давлат ва ҷамъият мавҷуд набудани мафкураи роҳбарикунанда, муттаҳидкунанда ва сафарбаркунандаи одамон барои бадастоварии мақсадҳои ҷамъиятӣ, давлат ва ҷамъиятро омorfӣ (сохтори вайрон) мекунад, ки дар он ҳар кас мақсад ва манфиатҳои шахсӣ ва гурӯҳии

худро дунбола гирифта, аз масъулияти иҷтимоӣ ва ояндаи давлат канора мегирад” (12).

Ба ақидаи Иванова С.Ю. вобаста ба таиноти худ се самти идеяи миллӣ вучуд дорад:

Якум, ин шинохти умумияти миллӣ.

Дуввум, таъиноти асоснок ва маънии мавҷудияти миллат.

Саввум, ин сохтори идеали милли худ, ки гузашта, ҳозира ва ояндаи миллатро дар якҷоягӣ муттаҳид мегардонад (9).

Идеяи миллӣ бо ифодакунии арзишҳои моддиву маънавӣ ду давра – гузашта ва ояндаро дар бар гирифта, вобаста ба марҳилаҳои рушди давлатдорӣ моҳиятан тағйир ёфтааст, ки давраи аввал барои худшиносии миллӣ ва дуввум барои муқарраркунии ҳадафҳои олии миллат вобаста мебошанд.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон бамаврид қайд намудаанд, ки: “Бе донишони таърих худшиносии миллӣ нест, ватандӯстӣ нест, ворисияти наслҳо имкон надорад. Бе гузаштаи таърихӣ ифтихори миллӣ ба худпарастии миллӣ ва ватанпарастии дурӯғин табдил меёбад” (18).

Д.А. Крилов овардааст: “Ҳифзи таърих низ ба сифати идеяи миллӣ эълон дошта мешавад” (10, с. 13). “Гузаштаи пурифтихор, одамони бузург - ба ақидаи Ж.Э. Ренан, – сармояи муҳимест, ки дар асоси он идеяи миллӣ ташаккул меёбад” (14, с.70).

Ё худ дар яке аз суҳанрониҳои худ собиқ Президенти ИМА Барак Обама “аз ёд набаровардани *уқубати миллӣ*... ва ояндаи дурахшони Амрико”-ро ҳамчун меҳвари идеяи миллӣ эълон дошта буд. Азиятҳои дар тӯли таърих дидаи яҳудиён бошад ин миллатро ба ғояи ягона оварда, онро соҳибдавлату нерӯманд гардонид. Агар азият ва уқубати миллат яке аз асосҳои ғоявии ташкилӣ ва пойдеории давлати миллӣ намебуд, шояд қаҳрамони халқи тоҷик Садриддин Айни асарҳои “Ҷаллодони Бухоро”, “Одина”, “Дохунда”, “Ғулумон”, “Мақтаби кӯҳна”, “Ятим” ва «Ёддоштҳо»-ро ҳам наменавишт.

Бинобар ин идеяи миллӣ аз оғози давлатдорӣ халқи тоҷик то даврони соҳибистиклолии Тоҷикистон ҳарчанд баъзе унсур ва арзишҳои худро тағйир дода бошад ҳам, вале ғояи олии – мубориза барои ҳастии миллат ва баргарафсозии хавфи азбайнравии давлат ҳамонро боқӣ мондааст. Хусусан, аз лаҳзаи зуҳури худ (авлодони) халқи тоҷикро дар ҳайати давлатҳои шоҳаншоҳии мутлақи динӣ (теократӣ) – бохтариҳо, ҳахоманишо, қушониҳо, сосониҳо, тоҳириҳо, саффорихо, сомониҳо, ғазнавиҳо, ғуриҳо, куртҳои Хирот ва сарбадориҳо, дар ҳайати Иттифоқи Шӯравӣ ҳамчун ҷумҳурии шуравӣ то истиқлолияти давлатии Тоҷикистон низ метавон ҳамчун **як навъ давлатдорӣ тоҷикон дар аҳди сулолаҳои гуногун** ва давлати иттифоқӣ маҳсуб донист.

Сабаби асосии расидан ба созиш дар музокироти миёни тоҷикон дар ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ (1997) низ пеш аз ҳама *дарки хавфи нобудшавии миллат ва давлати тоҷикон* маҳсуб меёфт (4; 3, с. 83).

Дар солҳои 90-ум дар рафти кори Комиссияи конституционӣ масъалаи тарҳрезӣ ва таҷассуми идеологияи давлатӣ дар Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон низ мавриди баҳси доманадор қарор гирифта буд.

Бо таҳлили пешниҳодоти гурӯҳҳои корӣ ва ташаббускорон Сардори давлат чунин таъкид карда буданд: «Мо бояд расман эътироф кунем, ки давлат ба сифати созмони сиёсии ҷомеа дорои идеологияи махсусу мустақили худ мебошад. Конституцияи давлат идеологияи онро муайян менамояд. Ба ибораи дигар, Конституцияи идеологияи давлати ҳуқуқбунёдро бо тамоми унсурҳои мустақам мекунад» (17; 16).

Воқеан, дар Тоҷикистон ҳаёти ҷамъиятӣ дар асоси равияҳои гуногуни сиёсӣ ва мафкуравӣ инкишоф меёбад ва арзишҳои мафкуравӣ, ки дар Конституция сабт шудаанд, хусусияти умумӣ дошта, манфиати ҳеҷ гуна гуруҳ ё ҳизбу созмонҳои ҷудоғонаро ифода намекунад. Дар асл бошад ҳизбу ҳаракатҳои сиёсӣ ё худ гуруҳҳои гуногуни иҷтимоӣ низ дорои мафкураи худ набуда, баръакс ҳуди онҳо ягон намуд мафкураи сиёсиеро (социал-демократӣ, либерализм, коммунизм, национализм (миллатгароӣ), консерватизм...) пайравӣ мекунад.

Бинобар ин дар заминаи чунин эътироф минбаъд идеологияи давлати ҳуқуқбунёд ҳамчун идеологияи конституционӣ ба таври концептуалӣ дар санадҳои ҳуқуқӣ таҳрезӣ мегардад. Ҳарчанд мафҳуми назорати ғоявӣ конституционӣ имрӯз аз истифода берун монда бошад ҳам, вале моҳиятан арзишҳои конституционӣ дар сатҳи қонунгузори миллӣ ва дигар санадҳои расмӣ ҳифз карда мешаванд.

Хусусан, дебочаи Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун таҷассумгари аксиологияи конституционӣ аз арзишҳои (идеологӣ) – эҳсоси қисми ҷудонашавандаи ҷомеаи ҷаҳон будан; дар назди наслҳои гузашта, ҳозира ва оянда худро масъул ва вазифадор доништан; дарк кардани таъмини соҳибхитӣҳои давлати худ ва рушду камали он; муқаддас шуморидани озодӣ ва ҳуқуқи шахс; эътироф намудани баробарҳуқуқӣ ва дӯстии тамоми миллату халқиятҳо; вазифаи худ қарор додани бунёди ҷомеаи адолатпарвар оғоз гардида, моҳиятан заминаҳои сиёсӣ, иҷтимоиву фарҳангӣ ва башардӯстонаи санадҳои ҳуқуқиро ташкил медиҳанд.

Вобаста ба муҳимияти муаммои идеяи миллӣ, мебошад ба методологияи ин падида назар афканд, ки дар заминаи фалсафа алоқамандии ягона, махсус ва умумиро меомӯзад. Ба ақидаи В.А. Михайлов “Дар ин силсила ягона – ин ман, шахсият, инсон; махсус – ин миллат, халқ ва умумӣ бошад – ин давлат ё ҷамъияти шахрвандӣ, ё худ тамаддуни ҷаҳонӣ, арзишҳои умумиинсонӣ ба ҳисоб мераванд” (13, с. 10).

Аз ҳамин лиҳоз таҳти мафҳуми идеологияи пеш аз ҳама на мафкураи сиёсӣ, балки низоми ғояҳо, самтҳои арзишноқ фаҳмида мешавад, ки дар онҳо ғайр аз арзишҳои сиёсӣ - эстетикӣ, ахлоқии хусусияти инсондӯстии умумиинсонӣ мавҷуд аст.

Қобили қайд аст, ки асоси идеяи миллиро ҳамкориҳои мутавозуни шахс, ҷамъият ва давлат ташкил медиҳад. Бо ҳамин асос идеяи миллӣ метавонад, ки аз зинаи поён аз тафаккури халқ сарчашма гирад ва ё худ аз

боло ҳамчун низоми демократияи марказонидашуда то поён таҳмил карда шавад.

Иерархияи идеяи миллиро аз поён субъектон - шахс, миллат, халқ (чамъият) ташкил медиҳанд, ки онҳо тариқи ҳолати рӯҳии худ (шуури созанда, тафаккури давлатӣ, яъне муносибат аз нигоҳи манфиатҳои давлат) бо роҳу усул ва механизмҳои хоси худ (баланд бардоштани ҳуввияти миллӣ, худшиносии миллӣ, истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ, таҳкими ваҳдати миллӣ, тақвияти ватандӯстӣ ва меҳанпарастӣ (патриотизм), аз байн бурдани худкамбинии миллӣ) ба ҳадаф ва мақсадҳои олии миллӣ (эҳёи миллӣ ва эҳсоси ҳастии миллат, таҳкими давлатдорӣ миллӣ, бунёди ҷомеаи адолатпарвар, таъмини тарзи ҳаёти осоишта) мерасанд. Бо дигар тарз агар гӯем мафҳуми идеяи миллӣ категорияи чузъ буда, ифодакунандаи идеяи ягона – *расидан ба сатҳи шоистаи зиндагӣ ва шароити мусоиди иҷтимоӣ барои ҳар фарди ҷомеа* мебошад (2). Арзишҳои дигар бошанд ҳамчун унсурҳои таркибӣ, пурракунанда ва пешбарандаи идеяи ягонаи миллӣ баромад мекунад.

Мӯҳтавои ин низомро Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон чунин бомаром ифода намудаанд, ки: “Ҳар як сокини кишвар, сарфи назар аз мансубияти милливу динӣ ва ақидаи сиёсии худ бояд дарк намояд, ки ҳам рушди ҷомеа ва ҳам умеду орзуи ӯ фақат дар сурати пойдорӣ сулҳу субот ва ваҳдати миллӣ амалӣ шуда метавонад”. Дар баёни мавқеи он бошад ҳамчун дастоварди бузурги миллат таъкид кардаанд, ки: “Акнун замони он расидааст, ки консепсияи ваҳдати миллӣ ҳамчун қисми таркибӣ тавонбахши андешаи миллӣ таҳкиму тақвият бахшида шавад ва ҳар як шаҳрванди худогоҳу худшиносии кишвар бояд ба қадри ин неъмат муттаҳидсози ҷомеа расад ва онро гиромӣ дорад” (7, с.5).

Дар раванди пешбурди идеяи миллӣ вобаста ба вазъи геополитикӣ ва сиёсии минтақавӣ дохилидавлатӣ дар ин низом идеяҳои нав ва рӯзмарра низ ба миён меоянд. Чуноне, ки олими рус О. Бочаров “механизми умумидавлатии баромад аз бӯҳрон” -ро ҳамчун идеяи миллӣ дар вазъияти бӯҳрони ҷаҳонӣ пешниҳод намудааст (6). «Меҳнати инсон низ барои он аст, ки, - менависад Карл Мангейм, - то аз шароити мавҷуда идеяҳои нав ва аз идея - шароитҳои нав ба миён оянд” (12).

Омӯзиши иерархияи идеологияи миллӣ дар навбати худ ташреҳи баъзе унсур ва мафҳумҳоро тақозо менамояд.

Якум, хусусан, ба сифати субъектони бевоситаи идеологияи миллӣ баромад намудани шахс, миллат, халқ (чамъият) метавонад дар назари аввал шубҳаеро ба миён орад, ки оё мафҳумҳои миллат ва халқ гуногун нестанд? Мафкураи шахс (чузъ) дар кадом ҳолат метавонад фарогири мафкураи миллӣ (кул) гардад?

Сараввал метавон қайд намуд, ки идеяи миллӣ баъзан аз таълимот ва мактаби сиёсиву ҳуқуқии шахсони алоҳида сарчашма мегирад. Масалан, идеологияи голлизм, ки ҳамчун идеологияи сиёсии Фаронса машҳур аст, аз ғоя ва амалҳои генерал Шарл де-Голл асос ёфтааст.

Таълимоти Сун Ятсен «се принципи халқӣ» бошад дар Тайванд ва назарияҳои асосгузори Ҳизби африкоии истиқлолияти Гвинея ва Кабо-Верде (ҲАИГК) Амилкар Кабрал дар Гвинея-Бисау амал мекунанд (ниг.: 21).

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки вожаи «давлатӣ» дар Лугати оксфордӣ «nation» тарҷума шуда, идея бошад амсоли вожаи англисии «idea» омадааст (20). Яъне дар маҷмӯъ бо мазмуни васеаш мафҳуми “давлат” ин ифодакунандаи “миллат” (давлати миллӣ) мебошад.

Вобаста ба қиёси мафҳумҳои “халқ” ва “миллат” метавон ибраз намуд, ки ҳарчанд баранда ва сарчашмаи ягонаи ҳокимият дар давлат халқ бошад ҳам, вале дар бисёр ҳолатҳо барои ифодаи он мафҳуми “миллат” низ истифода бурда мешавад. Мафҳуми “миллат” одатан дар ду шакл - ҳамчун категорияи иҷтимоӣ (“Volknation” – ягонагии пайдоиш, забон, хун ва хешовандӣ) яъне миллати табиӣ, ё худ ҳамчун категорияи сиёсӣ (Staatnation – ягонагии сиёсии шаҳрвандӣ) яъне миллати сиёсӣ расман истифода бурда мешавад. Вобаста ба таҳаввулоти идеяи миллӣ бошад, нисбат ба давраҳои давлатдорӣ сулолаві дар давлати демократӣ хусусияти сиёсиро низ дар худ зоҳир менамояд.

Гарчанде дар Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарчашмаи ягонаи ҳокимият “халқ” эътироф гардида бошад ҳам, вале дар таҷриба одатан вожаи “миллат” маъмулан истифода бурда мешавад – давлати миллӣ, амнияти миллӣ, фарҳанги миллӣ, худшиносиву ифтихори миллӣ ва ба ин монанд. Ақидаҳои вучуддоранд, ки истифодаи вожаи “миллат” ба ҷои “халқ” оё бар хилофи муқаррароти Конститутсия ва дар маҷмӯъ қонунгузорӣ нест? Оё вожаи “миллат” метавонад, ки сарчашмаи ҳокимиятро ифода кунад, ё худ кадоме аз ин вожаҳо дар муносибати пешбурди ҳокимият субъектифодакунанда мебошад?

Аз нигоҳи таълимоти сотсиологияи ҳуқуқӣ истифодаи вожаи “миллат” ба ҷои “халқ” муқаррароти Конститутсия ва ё мазмуни меъёр коҳиш намеёбад. Чуноне, ки Конститутсияи Фаронса ба сифати сарчашмаи ҳокимият “халқи фаронсаӣ”-ро эътироф намуда, ҳамзамон дар дебочаи худ ба принципҳои “соҳибхитӣрии миллӣ”- и дар Эъломияи соли 1789 ва баъдан дар дебочаи Конститутсияи соли 1946 тасдиқгардида така намудааст.

Ҳамин монанд дар Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон мафҳумҳои “манфиати халқ” (моддаи 13), “халқи Тоҷикистон” (моддаи 6), “амнияти шаҳрвандон” (моддаи 46), “Суруди миллӣ” (моддаи 3), “Маҷлиси миллӣ” оварда шуда бошанд ҳам, вале сухан умуман дар бораи аҳолии ягонаи Тоҷикистон меравад.

Дар фарқият ба ҳолати яқум дар консепсияи соҳибхитӣрӣ се намуди соҳибхитӣрӣ (давлатӣ, халқӣ, миллӣ) шинохта шудааст, ки баъзан ин се субъект наметавонанд, ки ифодагари маънои ягона бошанд. Агар Гитлер шаҳрвандонро бо мақсади расидан ба ҳадафҳои ниҳонии худ атрофи мафҳуми “миллати олӣ” ва ғояи “миллатгарой” муттаҳид намуда бошад, пас Сталин миллатро ҳамчун мафҳуми субъектифодакунанда эътироф намекард. Дар Конститутсияи ИҶШС низ эҷод гардидани

мафҳуми «умумияти нави таърихӣ – халқи сермиллати шуравӣ» дар намуди худ ягона буда, дар таҷрибаи конституцсионии ягон давлати дунё дида намешуд. Ҳамин буд, ки пас аз пошхӯрии Иттифоқи Шӯравӣ имрӯз нафаре худро аз халқи собиқ шуравӣ намехисобад.

Ин ҳолат аз нигоҳи Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бошад чунин баҳо дода шудааст: “... эҳсосоти миллӣ метавонад ду паҳлӯ дошта бошад: заминаи боэътимоди худшиносии миллӣ гардад ё боиси падидаи омадани миллатгароии харобиовар шавад” (3, с.65).

Дар маҷмӯъ метавон тазаккур дод, ки дар муносибати шиноخت ва пешбурди идеяи миллӣ мафҳуми “миллат” бо мафҳумҳои “давлат” ва “халқ” тавбаъ буда, баҳри ҳифзи мустақилияту ягонагии давлат мо халқи Тоҷикистонро низ мебоҷад ҳамчун як миллати дорои умумияти манфиатҳои иҷтимоиву сиёсидошта - *миллати тоҷик (миллати (халқи) Тоҷикистон)* баромад намоем.

Дуввум, хуввияти миллӣ, худшиносӣ ва ваҳдати миллӣ дар кадом замина тақвият меёбанд?

Дар муносибатҳои иҷтимоиву фарҳангӣ ва шинохти арзишҳои миллӣ одатан мафҳумҳои идеяи миллӣ, хуввияти миллӣ, суоли миллӣ, сиёсати миллӣ, манфиати миллӣ, тафаккури давлатӣ (аз нигоҳи манфиатҳои давлат) истифода бурда мешаванд.

Албатта ҳамаи ин мафҳумҳо унсурҳои низоми ягонаи идеологияи миллӣ буда, пурракунондаи ҳамдигар махсуб меёбанд. Бинобар ин доништан, дарк кардан ва дуруст истифодаву амалӣ намудани онҳо ҳамчун пойдевори амнияти миллӣ дар давлат ниҳоят муҳим мебошад.

Муҳимияти идеяи миллӣ як навъ раванди серҷабҳа ва баҳамзидро менамояд, ки дар рафти он идея баъзан шакли худро дигар карда, муайян намудани тарҳи муосир ва сарҳади мавҷудияти онро мушкил мегардонад.

Чунончи, агар соҳаи илму фарҳанг ба суолҳои «мо кӣ ва чӣ гуна ҳастем?», “Аз дигарон чӣ фарқият дорем” ҷавоб мегуфта бошад, пас сиёсат атрофи суолҳои “чӣ кор бояд кард?”, “чӣ тавр бояд зиндагӣ намуд?” сару кор мегирад.

Инсон ҳамчун арзиши олий ба ҳаёт асосан бо ченаки манфиат муносибат мекунад. Манфиат бошад ҳамчун категорияи ҳуқуқӣ, сотсиологӣ, фалсафӣ ... ифода ёфтааст, ки қисме танзими ҳуқуқӣ ёфта, қисми дигар тариқи танзимкунондагони иҷтимоӣ ба роҳ андохта мешаванд. Қисми дигар бошад тариқи қонун вобаста ба макон, вақт ва замон амалӣ мегарданд, ё худ тамоман манъ карда шудаанд.

Доираи манфиат вобаста ба субъект: васеъ – миллат, халқ, давлат, ҷамъият; миёна – маҳал, гуруҳҳои хурди иҷтимоӣ (худидоракунии маҳаллӣ, худфаъолияти ҷамъиятӣ, хоҷагидорӣ...); хурд – оила ва вобаста ба матлаб - мафкуравӣ (динӣ, ҳизбӣ, мазҳабӣ...) ва ғайримафкуравӣ (касбукорӣ, иқтисодӣ...) мешаванд.

Мақсад ва ҳадафҳои мо дар доираи манфиатҳои мо маҳдуд мешаванд, ки бо хусусиятҳои шахсӣ, гуруҳӣ (ҷамъиятӣ) ва давлатӣ мукамал гардонида мешаванд...

Объекти кори рушди иҷтимоӣ, равшаннамоӣ ва тарбияи мафкура низ пеш аз ҳама дар дарёфти нуктаи бархурди манфиатҳои шахсӣ, гуруҳӣ ва давлатӣ зоҳир мегардад, ки онро метавон дар “умумият” чувт.

Дар масоили ташкили меҳвари ягонаи таъминкунандаи ваҳдати ягонагӣ ва ҳамзистии осоишта кӯшишҳо бисёранд, вале набояд фаромӯш сохт, ки то ба тариқи концептуалӣ умумияти миллӣ коркард ва роҳандозӣ нагардад зарфиятҳои дигар низ моҳияти худро гум мекунад.

Умумият метавонад наҷодӣ, халқӣ, миллӣ, шахрвандӣ, динӣ, мазҳабӣ, маҳаллӣ ва ба ин монанд бошад, ки аз лиҳози *манфиатҳои* сиёсӣ, иҷтимоиву иқтисодӣ ва фарҳангӣ онҳоро бо ҳам муттаҳид мегардонад.

Хусусан, “*умумияти дин*” низ ба андешаи Ренан барои тамоми аҳолии давлат, яке аз меъёрҳои *миллатсозӣ* ба шумор меравад. Зеро яке аз сабабҳои фаношавии Шарқ ба ақидаи сиёсатшинос Шералӣ Ризоев ин ба миён омадани “сиёсати туркии тақсим намудани мардум дар асоси дин” ба ҳисоб меравад (14, с. 64).

Ҳарчанд ташкилотҳои динӣ аз давлат ҷудо бошанд ҳам, вале дин ҳамчун арзиши фарҳангӣ як ҷузъи муҳими идеяи миллиро ташкил медиҳад.

Бо ҳамин мазмун Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд намудаанд, ки “Воқеан, дар ҳолате, ки 99 фоизи аҳолии кишвари мо пайрави дини мубини исломанд, арҷгузорӣ ба он ҳамчун сарчашмаи бузурги ахлоқиву маънавӣ як амри муқаррарист...” (ниг.: 1).

Хусусан мазҳаби ҳанафия, ки асосгузори он фарзанди миллати тоҷик олими фикҳ Абӯҳанифа ибни Собит машхур бо номи Имоми Аъзам ҳамчун яке аз равияҳои бонуфузи аҳли суннату ҷамоат эътироф гашта, аз замони зуҳури худ то имрӯз аз Куфа то Африқо, Осиёи Марказиву Чин, Россияву Аврупо паҳн шуда (60 фоизи мусулмонони ҷаҳон дар мазҳаби ҳанафӣ ҳастанд), дар Конститутсияҳои бисёр кишварҳои исломӣ ҳамчун мазҳаби расмӣ шинохта шудааст (ниг.: 1).

Ва маҳз ба шарофати арзишҳои бунёдии мазҳаби ҳанафӣ хуввияти миллии бисёр қавму халқҳо, аз ҷумла тоҷикон дар тӯли 1300 соли охир ҳифз гардидааст.

Бо мақсади таҳкими ин умумияти фарҳангӣ дар дебочаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи озодии вичдон ва иттиҳодияҳои динӣ” (11, с.47) чунин ишора омадааст: “Бо эътироф ва тасдиқи ҳуқуқи ҳар кас ба озодии вичдон ва озодии пайравӣ ба дин, инчунин баробарии ҳама дар назди қонун, новобаста аз муносибат ба дин ва эътиқод,

дар асоси он ки Ҷумҳурии Тоҷикистон давлати дунявӣ аст,
бо арзи эҳтиром ва таҳаммул ба тамоми дину мазҳабҳо,
бо эътирофи *нақши махсуси мазҳаби ҳанафӣ дини ислом* дар инкишофи фарҳанги миллӣ ва ҳаёти маънавии халқи Тоҷикистон,
Қонуни мазкур қабул карда мешавад”.

Ишораи *нақши махсуси мазҳаби ҳанафӣ* ин тамоман маъноӣ афзалият додан ба як мазҳаб ва маҳдуд кардани дину мазҳабҳои дигарро

надорад. Ин амал як навъ бузургдошти хоџири Имоми Аъзам, баландбардории ифтихори миллӣ, муаррифии миллат, ҳифзи ягонагии фарҳангӣ ва кӯшиши таъмини ҳамзистии озоиштаи шахрвандон дар асоси арзишҳои умумибашарӣ баҳо дода мешавад.

Ба тақвияти ин маънӣ метавон аз ақидаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон чунин иқтибос овард: “Асли дунявият дар робита ба масъалаи худшиносии таърихии миллати тоҷик чунин маъно дорад, ки мо ба мероси таърихии бузургони худ аз рӯи муносибати онҳо ба фарҳанги умумибашарӣ менигарем. Танҳо аз ҳамин мавқеъ аҳамияти таърихӣ ва амалии мероси фарҳангиро барои имрӯзи миллати тоҷик дуруст шинохтан мумкин аст. Дар ин мероси исломӣ бузургони халқи тоҷик истисно нестанд”(15, с. 133).

Тарзи ҳаёти озоишта ҳамчун ғоя ва ҳадафи олии миллӣ маҳсуб меёбад, ки танҳо дар сурати ба таври силсилавӣ истифода, риоя ва иҷрои унсурҳои он метавон ба сатҳи ин арзиш расид. Чуноне, ки дар таъмини тарзи ҳаёти солим пеш аз ҳама маърифати санитарӣ, эпидемиологӣ, экологӣ ва донишҳои донишҳои зарурӣ оид ба солимнигоҳдории ҷисму рӯҳ ва пешгирии бемориҳо тақозо мешаванд, тарзи ҳаёти озоишта низ усул, услуб ва унсурҳои муайяни худро дорад. Ҳатто, дар 12 усули тарзи ҳаёти солими пешниҳоднамудаи академик, ҷарроҳи машҳур Ф.Г. Углов, ки худ 104 сол умр дида, номаш дар «Китоби рекордҳои Гиннес» дарҷ ёфтааст, усули аввал «Ватанро дӯст дор!» омадааст. Яъне муҳаббат ба Ватан – моёи саодат ва ҳаёти солиму озоишта эътироф гаштааст.

Пешгирии беморӣ беҳ аз таъобат гуфтаанд ва ҷомеае, ки мубталои вабои ақидагароӣ ифротгароӣ аст роҳи таъобати душвор ва тӯлониро дорад. Ин ҳолат бо забони тиббӣ метастазро мемонад, ки дар ҷисми ҷомеа пайдо шуда, сохтори он ва дар маҷмӯъ низоми давлатро вайрон мекунад. Агар имрӯз аз ҷониби Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар маҷмӯъ 16 гурӯҳҳо ва ҳизбу ҳаракатҳо (ниг.: 5) ҳамчун созмони ифротгарои террористӣ экстремистӣ фаъолиятшон манъ карда шуда бошанд ҳам, вале ғояи ин гурӯҳҳои тундгарои сиёсӣ – аз байн бурдани давлати миллии соҳибхӯшӣ, ҳуқуқбунёду дунявӣ, ва демокративу иҷтимоӣ дар замири таълимоти онҳо барои зуҳури ҷадиди онҳо боқӣ мемонад! Таҷриба нишон дод, ки аъзоён ва ҷонибдорони ин гурӯҳҳо ба монанди гургоне ҳастанд, ки мӯйи худро дигар мекунанд на табиаташонро. Онҳо ҳар рӯз бо ниқоби нав ба ҷомеа ва мафкураи одамон ҷой мегиранд. То ошкор ва исбот гардидани нияту амалҳои ғайриқонунии онҳо аллакай якҷанд шахрвандони сустиро ба доми гумроҳиву фиреб меафтанд. Бо ҷазо додан, - мугӯяд К. Маркс – дунёро ислоҳ ва тарсонидан нашоёд! Бинобар ин ҷамъияти конституционӣ бояд тавре сохта шавад, ки он худ бар зидди афкору андешаи носолими сиёсӣ қобилияти сироятнопазирӣ (имунитет) пайдо кунад ва боиси даҳолати механизмҳои маҷбуркунии давлатӣ нагардад. Агар андешаи солимӣ кунем солим мешавем, агар андешаи солим кунем - ҳаёт озоишта

мешавад! Чи тавре духтур, равонпизишк М. Тоҳирӣ кайд намудааст: “Одамон на аз беморӣ, балки аз нодонӣ мемиранд!”.

Дар маҷмуъ Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон нуктаи болоии мафкураи миллиро ҳамчун самти асосӣ ва афзалиятноки фаъолияти тамоми ниҳодҳои давлативу ҷамъиятӣ чунин муаррифӣ намудаанд: “Ҳадафи аслии мо расидан ба сатҳи шоистаи зиндагӣ ва шароити мусоиди иҷтимоӣ барои ҳар фарди ҷомеа мебошад”(2).

Ин ҳадафҳо ҳамчун идеяҳои олии миллат дар заминаи сулҳу субот ва ваҳдати яқдили тамоми халқи Тоҷикистон, фарҳанги таҳаммулгаро ва ҷаҳонгири тоҷикона, бо маърифат ва номусу шарафи тоҷикона, бо азму талошҳои пиру барнои ватан ва тоҷику тоҷикзабонони тамоми дунё ва бо иродаву раҳнамоӣҳои Пешвои муаззами миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба даст хоҳанд омад!

Адабиёт:

1. Эмомалӣ Раҳмон. *Имоми Аъзам ва ҷаҳони муосир. (Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Симпозиуми байналмилалӣ бахшида ба 1310 солагии Имоми Аъзам) // Минбари халқ. 8-октябри с. 2009. №340.*
2. Эмомалӣ Раҳмон. *Паём ба Маҷлиси Олии аз 20 апрели соли 2012. www.president.tj*
3. Эмомалӣ Раҳмонов. *Дар бораи дин. – Душанбе, 2006.*
4. Эмомалӣ Раҳмонов. *Суханронӣ дар Анҷумани IV Ҳизби халқии демократии Тоҷикистон, аз 18 апрели соли 1998.*
5. «Ал-Қоида», «Ҳаракати Исломии Туркистони ғарбӣ», «Ҳизби Исломии Туркистон» (собиқ Ҳаракати Исломии Узбекистон), «Ҳаракати толибон», «Ихвон-ул-Муслимин», «Лаиқари тайба», «Гурӯҳи Исломи», «Ҷамъияти Таблиғ», «Созмони таблиғот», «Тоҷикистони озод» - аз 30 март соли 2006; «Ҳизб-ут-Таҳрир» - аз 11 март соли 2008; «Ҷамоати Ансор-ул-лоҳ» - аз 03 майи соли 2012; «Салафия» - 08 декабри соли 2014; «Давлати Исломи», «Ҷабҳат-ун-Нусра» - аз 14 парели соли 2015; Ҳизби Наҳзати Илом – аз 29 сентябри соли 2015.
6. Бочаров О. *Выход из кризиса как общенациональная идея // Независимая газета. 1998. 13 ноябр.*
7. *Ваҳдат ҷавон шуд // Бонувони Тоҷикистон. Июли 2015.*
8. *Дар Лугати русӣ-тоҷикӣ (М. Осимӣ) вожаҳои идеология ва идея ба маънои идеология, идея, гоя, мафкура, ақида омада, дар мақола низ ҳаммаъно истифода бурда шудаанд.*
9. *Иванова С.Ю. Национальная идея в культуре современной России // Юридический мир. 2006. № 12 // СПС «Консультант Плюс».*
10. *Крылов Д.А. Вопросы формирования консервативного сознания. // История государства и права. 2010. №11. С. 13.*
11. *Маҷмуаи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар соҳаи дин. - Душанбе: «ЭР-граф». 2014. С. 47.*
12. *Мангейм К. Идеология и утопия / www.Krotov.info/libr_min.*
13. *Михайлов В.А. Русская нация и русская идея в свете концепции национальной политики РФ. – Оренбург. 1996.*

14. Муқаддима ба назарияи миллатшиносӣ. Маҷмӯаи илмӣ. (Зери назари профессор С.С. Сафаров). – Душанбе: Ирфон, 2012.
15. Муколамаи давлат ва дин дар Тоҷикистон / Ализода Б.П., Абдухолиқов А.М., Искандаров Қ.И., Ниёзов А.С., Нуриддинов Ҳ. – Душанбе, 2010.
16. Мухторов К.Т. Моҳият ва рисолати таърихӣи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон // Ҳақиқати Ленинобод, аз 18 ноябри 2006. №92.
17. Ҳомидов Ҳ. Нақши Конститутсия дар раванди давлатсозӣ (Аз нигоҳи Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон) // Ҷумҳурият, аз 10 сентябрия 2009 с. №74.
18. Самиев А. Тоҷикон дар оинаи таърих. Нақши Эмомалӣ Раҳмон дар бедорӣи худшиносӣи миллӣ // Ҷумҳурият. 15 декабри соли 2016. №246 (23068).
19. Якунин В.И. Государственная идеология и национальная идея: конституционно-ценностный подход. Труды Всероссийской конференции «Национальная идентичность и демографический кризис в России (Москва, 20 октября 2006 г.)». – М.: Научный эксперт, 2007 г.
20. Hornby A.S., Christina Ruse. Oxford Student's Dictionary of Current English. Oxford University Press, 1989.
21. Partido Africano da Independência da Guiné e Cabo Verde, PAIGC, (Ҳизби африқоии истиқлолияти Гвинея ва Кабо-Верде, ҲАИГК).

МҶСОЗОДА Ҳ.
(Хучанд)

ПАЙРАВИИ МАЗҲАБ ВА АМНИЯТИ КИШВАР

Баъди соҳибистиклол гардидани Тоҷикистон озодии дину вичдон ба дараҷаи назаррас расид. Ҳар кас ки меҳоҳад, дар масҷидҳо намозу ибодаташро ба ҷо меорад, адои фаризаи Ҳаҷҷ мекунад. Ҳамаи ин неъматӣ бузурги Парвардигор аст, ки шукронаи онро ба ҷой овардан лозим аст. Соли 2009 дар Тоҷикистон соли бузургдошти Имоми Аъзам эълон карда шуд, ки ин ҳам нишонаи тавачҷӯҳи хайр ва одилона ба мазҳабу соҳибмазҳаб аст. Мазҳаби Имоми Аъзам давоми асрҳои зиёд дар байни мардуми мусулмони кишварҳо аз худуди шарқии Урдун, Осиёи Миёна, Руссия, Туркия, Ҳинду Покистон то давлати Африқои Ҷанубӣ густариш ёфта барои ваҳдату ягонагии халқу миллатҳои гуногун хизмати арзанда мекунад.

Албатта, тибқи мазҳаб амал кардан сабаби пайдо нашудани ихтилофот то айёми мо буда, сабаби иттиҳоду ҳамбастагии мусулмонони Осиёи Марказӣ аз ҷумла Тоҷикистон мебошад.

Бо таассуф ёдовар мешавем, ки солҳои охир дар байни мамолики мусулмоннишин ва аз ҷумла дар Тоҷикистон ин раванд халалдор шуда аз ҷониби як гурӯҳ ҷавонон тарғиби бемазҳабӣ ё пайравии кӯр-кӯрона ба ҷамъияту ҳаракатҳои ихтилофвнғез ба назар мерасад ва дар бораи мазҳаб, соҳибмазҳаб, муҷтаҳид, соҳибфатво ва китобҳо оид ба мазҳаб безътиборӣ ва беаҳтиромӣ аз хориҷи кишвар бо ҳадафҳои маълум ворид мешаванд. Ин ҷо сухан дар бораи эътироф накардани мазҳабу

сохибмазҳаб, пайравӣ аз мазҳабҳои дар диёри мо ғайримаъмул меравад. Баъзеҳо мазҳабро эътироф намеkunанд ва бо хондани як ду ҳадис ба ин ё он амали диниву ибодатӣ фатво медиҳанд. Барои фатво додан фақеҳ ва мучтаҳид ҳақ дораду халос ва бо илми кӯчак тафсир қардани китоби Худованду аҳодиси набавӣ мумкин нест. Дар ин ҷо дар бораи истилоҳҳои «мазҳаб», «мучтаҳид» маълумот медиҳем, то ин ки ин масъалаҳо ба хонандагони гиромӣ фаҳмо бошад.

«**Мазҳаб**» дар луғатҳо ба маънои роҳ зикр шудааст. Агар оддӣ қарда гӯем, мазҳаб «чаҳорчӯба» ва «роҳи муайян» аст. Дар истилоҳи илми ҳуқуқ бошад, мазҳаб маънои мактаби ҳуқуқӣ ва ё мактаби фикҳиро дорад. Дар таърихи ислом равия, фирқа ва таълимоти гуногун арзи ҳастӣ қардаанду бо сабабҳои мухталиф аз байн рафтаанд, лоқин мазҳаби чаҳоргонаи аҳли суннат ва ҷамоат чандин садсолаҳо пойбарҷо ҳастанд ва пайравони зиёде доранд.

Дар замони Расули ақрам, салла-л-Лаҳу алайҳи, васаллам, ба ягон мазҳабе эҳтиёче набуд. Чунки ҳар масъалае, ки ба вучуд омад, ҳуди паёмбар, алайҳи-с-салом, дар асоси Қуръон ва ҳадис онро шарҳу баррасӣ менамуданд. Баъди замони паёмбар, ки дини ислом дар Шому Мисру Африқо, Мовароуннаҳру Хуросон доман паҳн намуд, эҳтиёҷ ба мазҳаб пайдо шуд.

Дар асри нахустини ислом дар шаҳрҳои Басра, Кӯфа, Мадина ва Макка бино бар гуфти муаррихон мазҳабҳои зиёд, яъне равияҳои фикҳӣ ба вучуд омада буданд, леқин таълимоти онҳо муқаммал набуд. Аз ҳамин сабаб он таълимоти фикҳии мазҳабҳои нахустин аз байн рафтанд. Чунончи, Ҳасани Басрӣ ва ё худ муаррих ва муфассири бузурги ислом Муҳаммад ибни Қарири Табарӣ низ дар ибтидо мазҳаб, яъне равияи фикҳии ҳудро созмон дода буданд, аммо бино бар номуқаммал будани таълимоташон ин мазҳабҳо аз байн рафтанд. Сабаби дигари рӯ ба нестӣ ниҳодани мазҳабҳои нахустин асри ислом аз ҷониби шогирдону пайравони асосгуздоронашон тақмил наёфтани таълимоти фикҳии муассисонаш буданд. Дар ин асрҳо мазҳаб танҳо ба маънои равия ва ё мактаби фикҳӣ фаҳмида мешуд.

Дартар баъди он ки илми фикҳ рушд мекунад, тахти истилоҳи мазҳаб чаҳор равияи аҳли суннат ва ҷамоат эътироф шуданд, ки ин мазҳабҳо дар истилоҳи шаръӣ бо номи мазоҳиби арба ва ё худ мазҳабҳои чаҳоргона низ ёд мешаванд. Таълимоти мазҳабҳои чаҳоргонаи аҳли суннат ва ҷамоат имрӯзҳо дар тамоми олам амал меkunанд. Аз инҳо аз ҳама бисёртар мазҳаби Имоми Аъзам пайравони зиёде дорад.

Баъди фавти Расули ақрам, салла-л-Лаҳу алайҳи ва саллам, истинботи масъала рӯйи қор меояд. Масолие арзи вучуд қарданд, ки бояд онро қасе ҳал менамуд ва ё шарҳу тафсир мекард.

Дар ҳар мавзеъ вобаста ба шароиту иқлим ва дигар омилҳо фатвоҳои гуногун арзи вучуд намуданд. Тавре ки дар боло гуфтем ислом дар давраи қаноби Пайғамбар, алайҳи-с-салом, фақат дар Ҳиҷоз, як қисми Шом, Яман ва Миср буд. Мардуми он маконҳо, ки урфу одати

эшон ба ҳамдигар хеле наздик буд, асосан пайрави як роҳ буданд. Бо мурури замон ва гузашти айём аҳқому аркони дини мубини ислом интишор ёфт, паҳн гашт. Вақте аҳқоми дини ислом ба мамолики Африқо, Осиёи Шарқӣ, Индонезия, Малайзия ва аз Осиёи Марказӣ то ба Сибиру Қафқоз доман паҳн намуд, ҳар як халқу миллат урфу одат ва русуми худро дошт ва он гоҳ истинботи масъала ба вучуд омад. Албатта, нуктаи назари онҳо нисбати аҳқоми дин хоҳу нохоҳ аз ҳамдигар фарқ мекунад.

Барои додани фатво ва ё ҳулосаи лозимаи фикҳӣ дониши мукаммали динӣ ва дунявӣ лозим аст. Ҳеч кас бо дониши нокифоя ва ё ба таври таваккалӣ ба фатво додан ҳуқуқ надорад. Фатво гуфта, ҳулосаи фикҳиро мегӯянд, он ҷавоб ба ягон масъалаи пайдошуда мебошад.

Шариати ислом як масъаларо аз паҳлӯҳои гуногунаш меомӯзад ва онро ба таври дақиқ наомӯхта фатво баровардан дуруст нест. Дар шариати ислом мардум ба се даста тақсим карда мешаванд, ки як гурӯҳро **мучтаҳид**, гурӯҳи дигарро **фақеҳ** ва гурӯҳи сеюмро **муқаллид** мегӯянд. Мучтаҳид он нафаре аст, ки бо далелу ҳуҷҷат ба фатво баровардан ҳуқуқ дорад. Дар ин ҷо дар бораи мучтаҳид сухан мекунем. **Мучтаҳид кист?** Мучтаҳид олиме аст, ки барои баровардани фатво ва ҳукмҳо дастболо шудааст. Барои ба дараҷаи мучтаҳидӣ расидан чандин илмро аз бар кардан лозим аст. Мучтаҳид будан шартҳои зиёде дорад ва аз мучтаҳид донишани илмҳои зарурӣ лозим мебошад, ки инҳоянд:

1). Донишани тамоми оятҳои Қуръон, ки ба илми фикҳ марбут ҳастанд. [амчунин донишани сабаби нузули онҳо низ шарт мебошад. Ғайр аз донишани ин оятҳо боз талаб карда мешавад, ки онҳоро аз ёд карда бошад.

2). Ҳамаи ҳадисҳои, ки вобаста ба фикҳ ҳастанд аз бар карда бошад.

3). Ҳамаи масъалаҳои, ки бо роҳи иҷмоъ яъне дар машварати олимони зиёд бароварда шудаанд, хуб донанд, то ки ба баровардани фатво ба хатоӣ роҳ надихад.

4). Қиёс ва тарзу қоидаҳои онро донанд. [амаи масъалаҳои марбут ба қиёс карданро фаҳмад.

5). Ҳақ ва ё ноҳақ, дуруст ва ё нодуруст бадани иснодашро фаҳмад.

6). Забони арабӣ ва сарфу наҳв ва дигар қоидаҳои грамматикӣ ин забонро донанд. Бо ин забон озодона тақаллум кунанд. Албатта, забони арабӣ забони Қуръон аст ва бе донишани ин забон ва хусусиятҳои он баровардани ҳеч гуна фатво дуруст нест. Чунки забони арабӣ махсусиятҳои худро дорад. Як калима дорои маъноҳои зиёд аст ва дар лаҳзаи лозима бо маънои даркорӣ шарҳ додани калимаҳои арабӣ ҳукми зарурӣ мебошад.

7). Донишани оятҳо ва ҳадисҳои носиху мансӯх. Дар Қуръон оятҳои ҳастанд, ки ҳукми онҳо бо ояти дигар бекор карда шудаанд. [амчунин ҳадисҳои мавҷуданд, ки як замон пайғамбари ислом амал кардан бо онро фармуда буданд, вале баъди гузашти чанд муддат онро манъ карданд.

Мучтаҳид бе дониستاني масъалаҳои носиху мансух наметавонад, ки ҳукм ва фатвои дуруст барорад.

8). Исноди ҳадисҳоро худ донад, ҳадиси саҳеҳ ва заифро шиносад. Барои ин силсилаи ровиёни ҳадисро омӯхтан ва аз бар кардан лозим мебошад.

9). Асосҳо ва маҳаки асосии шариатро хуб донад, ки ба қачравӣ роҳ наёбад.

10). Андешаи солим ва парҳезгор бошад. Танҳо дар он вақт Худованди азза ва ҷалла дари илму ҳикматро ба ӯ боз мекунад ва барои ҳалли масъала ба хулосаи лозима омада мерасад.

Ғайр аз ин аз мучтаҳид такводорӣ, ростқавлӣ, хирадмандӣ ва заковат талаб карда мешавад. Албатта, барои аз худ кардани илмҳо ва донишҳои дар боло зикршуда заҳмати бисёр кашидан лозим аст. Мартабаи мучтаҳидӣ ба осонӣ ба даст намеояд.

Мучтаҳидон кистанд? Тамоми саҳобагони пайғамбарро, ки оид ба масъалаҳои фикҳӣ фатво баровардаанд, мучтаҳид номидан мумкин аст. Чунки тавассути асҳоби Расулуллоҳ масъалаҳои марбут ба фикҳ ба тамоми ғушаю қанори олам паҳн гардидаанд. Дар як ҳадиси худ ҳазрати Расулуллоҳ гуфтаанд, ки «Асҳобӣ қаннучуми байихим иқтадайтум ихтадайтум» асҳоби ман ба мисоли ситорагонанд ва ба ҳар қадоме пайравӣ кунед, раҳгум намезанед.

Аз нимаи дуоми асри VIII мелодӣ имомони мазҳабҳои ҷаҳоргонаи аҳли суннат ва ҷамоатро ҳам бо унвони мучтаҳид ёд мекунанд. Дар боло гуфтем, ки дар шариати ислом барои расидан ба мартабаи мучтаҳидӣ аз бар кардани илмҳои зиёде шарту зарур мебошад. Мучтаҳидон ҳам бо илм ва дониши худ мақому мартабаи хосро дороянд. Ба қавли дигар мучтаҳидон ба се гуруҳ тақсим мешаванд, мучтаҳиди мутлақ, мучтаҳиди мазҳаб ва мучтаҳиди як масъала.

Мучтаҳиди мутлақ – нафаре аст, ки барои баровардани фатво ба фатовои дигар олимони мӯхтоҷ несту худаш бо иҷтиҳодаш фатво баровардааст. То ҳол дар тамоми рӯи олам ғайр аз чор имомони мазҳабҳои аҳли суннат ва ҷамоат қасе ба дараҷаи мучтаҳиди мутлақ нарасидааст. Имомони Аъзам нахустин мучтаҳиди мутлақ дар таърихи фикҳ ва улуми исломӣ буданд.

Мучтаҳиди мазҳаб - ӯ нафаре аст, ки дар асоси мазҳабе ки пайравӣ мекунад, иҷтиҳод карда истинботи масъала мекунад. Масалан, шогирдони Имомони Аъзам Абӯюсуфи Қозӣ, Муҳаммади Шайбонӣ дар ҷаҳорҷӯбаи мазҳаби Имом Абӯҳанифа иҷтиҳод карда масъалаҳоро шарҳу тавзеҳ додаанд. Инчунин дар мазҳаби Шофеӣ ан-Нававӣ ва Суютӣ, дар мазҳаби молиқӣ Қозӣ ибни Арабӣ ва дар мазҳаби ҳанбалӣ Қозӣ Яъл ва ибни Қудума иҷтиҳод кардаанд.

Дар «Ҷаҳор китоб», ки китоби ибтидоии омӯзиши дини ислом дар байни мардуми тоҷик ба ҳисоб меравад, дар ин маврид маснави мавҷуд аст:

*Он имомоне, ки карданд иҷтиҳод,
Раҳмати ҳақ бар равони ҷумла бод.*

*Бӯҳанифа буд имоми босафо,
Он сирочи умматони мустафо.
Бод фазли ҳақ қарини чони ӯ
Шод бод арвоҳи шогирдони ӯ.
Соҳибаи Бӯюсуф қозӣ шуда,
В-аз Муҳаммад зулминан розӣ шуда.
Шофий, Идрис, Молик бо Зуфар,
Ёфт з-эшон дини Аҳмад зебу фарр.
Рӯҳашон дар садри чаннат шод бод,
Қасри дин аз илмашон обод бод.*

Дараҷаи дигари мучтаҳид - мучтаҳиди як масъала аст. Ин мучтаҳид танҳо оид ба як масъала ичтиҳод мекунад. Масалан, нафаре танҳо оид ба иқтисодиёти исломӣ таҳқиқ ва баррасии масъала мекунад ва тамоми фатоворо меомӯзаду хулосаи худро мебарорад ва ё ин ки оид ба масъалаҳои талок, оиладорӣ ва амсоли инҳо ичтиҳод карда фатво мебарорад. Чунон ки дар боло гуфтем ин мучтаҳид ҳам дар ин маврид илмҳои гуфташударо фаро гирифтаниш лозим аст. Мучтаҳиди як масъала оид ба як масъала сухан кунад, мучтаҳиди мутлақ ба тамоми масъалаҳои пайдошуда ба фатво баровардан ҳуқуқ дорад.

Гуруҳи дигари одамон тибқи ин тақсимот фақеҳон ҳастанд. Фақеҳон нафароне мебошанд, ки нисбати ин ё он масъалаҳои фикҳӣ маълумоти лозимаро дар доираи мазҳаби пайравимекардашон доранд. Онҳо инчунин ҷавоби як масъалаи фикҳиро аз нуқтаи назари мазҳабҳои дигар медонанд. Яъне ин тоифа олимоне ҳастанд, ки масъалаҳоро медонанд ва мутобиқи ҷавобҳои, ки мучтаҳидон додаанд, ба масъалаҳо посух мегӯянд. Фақеҳ яъне он нафаре аст, ки илми фикҳро аз рӯи гуфта ва навиштаҳои мучтаҳидон медонад. Дар ҳақиқи фақеҳон ҷаноби Расулulloҳ, салла-л-Лоҳу алайҳи ва саллам, гуфтаанд: Ман юридуллоҳу бихӣ хайран юфакқиҳу фи-д-дини. Яъне касеро Парвардигор некӣ хоҳад ўро фақеҳ мегардонад. Дар замони муосири мо аксарияти хатмкардаҳои мадрасаҳои исломии ватанию хориҷӣ танҳо ба мартабаи фақеҳ расиданашон мумкин аст. Фақеҳ дар луғат шахси донандаи илми фикҳ шарҳ ёфтааст. Шакли чамъаш бошад, фуқаҳо мешавад.

Гуруҳи дигари одамон тибқи ин тақсимошти шаръӣ оммӣ ва ё муқаллид мебошад. Ҳар инсон дар ибодат кардан бояд, ки ба яке аз ҷаҳор нафар имомони аҳли суннат ва ҷамоат пайравӣ кунад. Мардуми тоҷик ва умуман сокинони Осиёи Марказӣ аз замони қадим пайрави мазҳаби ҳанафӣ мебошанд. Яъне муқаллиди Имом Абӯҳанифа буданд. Олимони дини мубини ислом ба хусус фақеҳон қайд кардаанд, ки қисми зиёди мусулмонони рӯи олам пайрав ва муқаллиди Имом Абӯҳанифа ҳастанд. Чунончи, Ҳофиз ибни Асири Ҷузрии Шофей дар ин бора навиштааст: «Дар ин ки беш аз нисфи уммати исломӣ аз дер боз то кунун ба равиши Имоми Аъзам Худоро парастииш мекунанд, розе илоҳӣ нухуфтааст». Олимон гуфтаанд, ки ҳар муқаллид набояд, коҳил ва муғамбир бошад. Дар намозгузорӣ ва ё дигар ибодат пайравӣ кардани ин

ё он имоми мазҳабҳо дуруст аст, аммо дар баробари ин муқаллидҳо фориғбол буданашон лозим нест. Фарз кардем, ки мардуми мо пайрави мазҳаби Имоми Аъзам ҳастанд. Ҳар муқаллид ақаллан кӯшиш кунад, ки сабаби фатво додани ин ё он масъаларо фаҳмад. Масалан, муқаллиди мазҳаби ҳанафӣ бояд далели шаръии паст гуфтани оминро дар намоз ва дигар масъалаҳои ибодатро донад. Ин чиз ба хотири он аст, ки муқаллид танҳо ба тақлид иктифо накарда, зирак бошад ва илми динро омӯзад. Хушбахтона, бо шарофати истиқлолияти кишвар имрӯзҳо чандин китобҳои фикҳӣ бо хати ниёгон ва бо хатти кириллӣ дастраси мардум гаштааст, ки онҳоро хондану тибқи онҳо амал кардан боиси саодатмандии ин дунё ва охираат хоҳад шуд.

Мучтаҳидони дини мубини ислом, имомони мазҳабҳои чаҳоргонаи аҳли суннат ва ҷамоат дар мустаҳкам гаштани бинои дин ва ба ҷой овардани тоату ибодати парвардигор дар асоси Қуръону аҳодиси пайғамбар мазҳабҳои худро созмон доданд ва аз дигар унсурҳои фикҳ ба мисоли иҷмоъу қиёс ва истехсон ва амсоли инҳо истифода бурданд. Дар дини мубини ислом равияю мазҳабҳо хеле зиёданд. Аҳли суннат ва-л-ҷамоат бошанд, дар навбати худ ба чор мазҳаб ҷудо мешаванд, ки бо номҳои ҳанафӣ, шофей, моликӣ ва ҳанбалӣ ёд карда мешаванд.

Ин ҷо боз як чизи дигареро ҳам ёд кардан мумкин аст, ки дари иҷтиҳод баста нашудааст ва олимони уммати ислом ба масъалаҳои нав пайдошуда бо иҷтиҳодашон дар таъя ба Қуръону аҳодиси пайғамбар хулосаи лозими мебароранд. Масалан, дар замони мо, ки асри фатҳи кайҳон аст масъалаҳои марбут ба кайҳон баромаданаи мумкин аст. Масалан, саволе пайдо шуданаи мумкин аст, ки касе ба сатҳи Моҳ баромад, намозашро ба кадом самт нигоҳ карда меҳонад, дар моҳ Каъба нест, охир? Ба ин саволҳои пайдошуда олимони яъне мучтаҳидони масъалаи коинот посух хоҳанд гуфт.

Аммо дар ҷомеаи мо чунон ки мебинем, пайравӣ аз тарзу усули намозгузори мазҳабҳои дигар ба мисоли мазҳаби шофей ва ҳанбалӣ ба назар мерасад. Касе, ки донишгоҳи Миср ва ё Арабистони Саудиро хатм карда омадааст, даъват мекунад, ки ба ҳамон тарзе ки дар ин кишварҳо намозхонӣ роиҷ аст, мардум намоз хонанд, ки амали онҳо боиси сар задани ихтилоф дар ҷомеа мешавад. Масъалаҳои намозгузорӣ ва дигар масъалаҳои умури динии мо дар мазҳаби Имоми Аъзам Абӯҳанифа Нӯъмон ибни Собит ҳалли худро пайдо кардааст. Олимони бузурги дин дар марказҳои бузурғтарини тамаддуни исломӣ дар Бухоро, Самарқанд, Хоразм, Нишопур, Акбаробод, Истамбул, Исломобод ва ғайра барои ҳар масъала мутобиқи масъалаҳои фикҳи ҳанафӣ фатвои заруриро баровардаанд. Китобҳои бузурғтарини фикҳиро навиштаанд. Кор то ба дараҷае расидааст, ки пайравони мазҳабҳои дигар масъалаҳои фаровонро аз мазҳаби ҳанафӣ гирифта истифода мебаранд.

Дар Тоҷикистони муосири мо касе то ба дараҷаи мучтаҳид нарасидааст ва ҳар ходими дин аз фақеҳи муқаллид дараҷаи олитаре надорад. Онҳое ки кишварҳои хориҷиро хатм карда омадаанд, онҳо низ

мучтаҳид нестанд, ки фатво бароварда ин корро дуруст ва он корро нодуруст эълон кунанд. Мушқилтарин кор барои олим додани фатво аст, чунки бо як фатвои ғалат мардум гумроҳ мешавад. Перомунӣ як масъала чандин китобро хонда, баъд фатво дода мешавад. Ин тавр намешавад, ки дар умури ибодат қасс якбора ба чанд мазҳаб амал кунад. Ин ҳам роҳгумзанӣ мешавад. Масалан, агар дар таҳорат қасс пайрави мазҳаби шофӣ шавад, таҳораташ мешиканад, аммо дар мазҳаби ҳанафӣ таҳораташ намешиканад. Тасаввур кунед, ки инсон савори автобус аст ва дасташ ба дасти зане расида монд, пас ӯ аз сари нав таҳорат бояд кунад? Албатта масъалаҳои чанд мазҳабро якҷо ҳам кардан мумкин нест.

Дар Тоҷикистон ва Осиёи Марказию як қисми Россия асрҳои аср мазҳаби ҳанафӣ – роҳи равиши Имоми Аъзам мавриди истифода буд. Мазҳаби ҳанафӣ халқу миллатҳои гуногуни ҷаҳон туркҳо, тоҷикон, пашту, ўзбек, қирғиз, қазоқ, туркман, Покистонӣ ва ғайраро ба ҳам муттаҳид карда омад. Робитаҳои илмию ахлоқӣ ва мазҳабӣ байни ин миллатҳо мустақкам буд. Дар замони мо бошад, пайравии мазҳаби таҳаммулгаро ва таҳаммулпазири Имоми Аъзам метавонад, ки ваҳдати эътиқодиро таъмин намояд.

Бемазҳабӣ гумроҳӣ ва роҳи сарбаста аст. Тартибу низом дар ибодат ба шарофати мазҳаб зебо аст. Аз даргоҳи ӯ таоло умед мекунам, ки устувории амнияти кунунӣ ва эътиқоди сарехи моро пойдор ва муаббад гардонад. Омин ё раббал оламин.

***МЕҲРАФКАН МИРЗОҲОФИЗИЁН,**
муаллими кафедраи умумидонишигоҳи
сиёсатишиносӣ ва фарҳангишиносии ДДХ
ба номи академик Бобоҷон Ғафуров*

ИЛМ ВА АМНИЯТИ МИЛЛӢ

***Давлате, ки амнияти хешро таъмин
карда наметавонад, ғайри маҷоз аст.***

Томас Гибс

Сиёсатишиносон аз лиҳози истилоҳи сиёсӣ «амният»-ро муродифи калимаи «давлат» ва истилоҳи «давлат»-ро муродифи калимаи «амният» мешиносанд. Давлат чист? Давлат ин машинаест, ки функсияҳои махсуси сиёси-идоракуниро иҷро мекунад ва ё давлат ин апаратест, ки дорони қувваҳои сиёсӣ буда, ба самту нишондодҳои худ қувваи қонунӣ медиҳад.

Аз лиҳози лушавӣ бошад, «давлат»-ро молу мулк, боигарӣ, сарват буда, «амният»-ро осоиштагӣ, тинҷӣ, беҳавфӣ ва сулҳу субот мебошад. Яъне, боигарӣ, сарват ва молу мулки халқро сулҳу субот ҳифз менамояд.

Таърихи давлат ва таърихи амният ду мафҳуми вобаста бо ҳам буда, аз лиҳози сиёсӣ якдигарро пурра менамоянд. Яъне, таърихи давлат, ин таърихи амнияти он аст. Ҳамин тавр, давлат дар асоси қонуниятҳои хоси

раванди ҳодисаҳои ҷамъиятӣ пайдо гардида, аз ҷиҳати назариявӣ ва амалӣ арзи вучуд мекунад. Муҳтавои амнияти давлат дар Қонуни асосии ҳар як давлат дарҷ мегардад. Аввалин тасаввуроти одамон оид ба мавҷудияти муҳимтарин ва гаронарзиши сиёсӣ ҳамчун «давлат», ин зарурати таъмини амнияти ҳуди инсон ва ҷомеаро дар назар доранд.

Илм чист? Илм- сохторе аст, барои тавлид ва сомондихии дониш дар бораи ҷаҳони табиӣ дар қолаҳи тавзеҳҳо ва пешбиниҳои озмоишшуданӣ. Як маъноӣ қадимтарин ва наздик, ки имрузҳо ба қор меравад ҳамин аст. Яъне, илм - соҳаи фаъолияти одамият, ки бо қорҳои зерин алоқаманд аст: ҷамъ овардан, нигоҳ доштан, дараҷабандӣ, таҳлил, паҳн кардан, интиқол ва истифодаи маълумот, сохтан ва ё беҳтар гардонидани назарияҳо ки имконияти дурусти фаҳмонидани гардиши табиатро (илмҳои табиӣ) ва ё ҷамоатро (фанҳои ҷамъиятӣ) медиҳад ва ояндабинии онро имконпазир месозад.

Ҳамзамон истилоҳи «дониш» ва «илм» дар қорбурд ва гуфтугӯ дар байни одамон бисёрестеъмом буда, ҳамчун синонимии якдигар шинохта мешаванд, аммо ин ду як қиз нестанд. Зеро, донишҳо метавонанд рӯзмарра, оммӣ, идеологӣ, эътиқодӣ ва монанди инҳо бошанд, лек илмӣ набошанд.

Вазъи имрӯзаи олам ва минтақаи мо мураккаб буда, бояд сиёсатмадорон, файласуфон ва адибони мо илми замни муосирро барои хизмат намудан ва тараққи намудани ҷаҳони фикриву андешаи миллии ҷавонони мо равона созанд. Масъалаи муҳими дар ҳаёти инсоният ин таъмини амнияти ӯ мебошад. Агар амнияти шахс таъмин нагардида бошад, ӯ на ба илм сару қор мегирад ва на ба дигарҳо. Бояд дар маркази баҳси донишмандони мо масъалаи ҳифзи сулҳу субот ва амният ҳамеша дар мадди аввал истода бошад. Зеро агар ба хоҳири барпо қардани давлати навини тоҷикон дар солҳои 90-ум ҷӣ қадар ҷоннисориҳо шуда бошад, барои ҳифз қардани таъмини амнияти субот дар ҷомеа на қамтар аз он заҳмат қашада мешавад.

Бояд зикр намуд, ки масъалаи таъмини амнияти миллӣ, сирф соҳавӣ ва танҳо ба қормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқи ҳар як давлат вобаста набуда, ин масъалаи мубрами ҳамон ҷомеа ва давлат мебошад. Таъмини амнияти миллӣ умдатарин масъулият дар назди ҳар як соқини ба мон давлат аз хурд то бузург буда, новобаста аз мавқеи сиёсӣ, иҷтимоӣ, идеологӣ, динӣ ва монанди инҳо мебошад.

Аз нигоҳи илмӣ бояд таъмини амниятро ҳамчун падидаи воқеӣ таҳлил, баррасӣ ва зарурӣ омӯхта амниятро тарзе пешгӯӣ, таҳрезӣ ва амалӣ намуд, ки тибқи он падидаҳои номатлубе чун «ДОИШ, Салафия, Ҳизбу-т-таҳрир» ва монанди инҳо ба амнияти миллиамон газанде расонида натавонанд.

Хатарҳои, ки зидди осудагии як миллат равона қарда шуда, барои ба гирдобӣ бало андохтани он тарҳрезӣ мегарданд, ин зухуроти тасодуфӣ, ноогоҳӣ ва бетартибона нестанд. Ин ҳама зухуротҳо дар асоси нақшаҳои муайян тарҳрези қардашуда, аз қониби ҳадамотҳои махсуси давлатҳои манфиатдор бо дасти халқиятҳои ҳамон давлатҳо ба хоҳири

амалӣ намудани андешаҳои шаразноки хеш баҳри дар минтақа ва ҷаҳон роҳандозӣ кардани ҳамаи он нооромиҳо равона карда мешаванд. Эътироф бояд кард, ки таҳрибкорӣ, ноором сохтани як давлат, бесаранҷомӣ, бесарусомон намудани як миллат чизи тасодуфӣ ё амалкарди нобахангомии ҳамон миллат набуда, **ин илм аст**. Бо воситаи илм ва омузиши равандҳои ҳама паҳлуҳои ҷаҳони муосир ин барномаҳо тарҳрезӣ карда мешаванд. Нуқтаи дигари қобили эътироф он аст, ки дар давлатҳои абарқудрат зиёда аз садҳо институту марказҳо мавҷуд мебошанд, ки кори онҳо танҳо омузиши равандҳои муосир дар ҷаҳон буда, баҳри омӯзиши паҳлуҳои ҳаётии давлатҳои дигар равона карда шудаанд. Ин институтҳо ё марказҳо чизе ихтироъ намеkunанд, онҳо танҳо бо илм сару кор гирифта, равандҳои характери ҳар як миллатҳоро меомӯзанд, ки ин ҳам илм аст. Онҳо бо омӯхтани арзишҳои миллии ҳар як халқу миллатҳо дар вақтҳои дахлдор метавонанд, машинаҳои худро ба кор дароранд ва назорат кунанд, ки ин чизи собитшуда мебошад. Меъёрҳои асосии имтиҳоноти ҳақиқати илмӣ - **таҷриба дар ҳаёти инсоният** мебошад, ки мутаассифона имрӯзҳо новобаста аз мавқеъ ва минтақаи давлатҳо ин чиз таҷриба карда шудааст.

Бояд мо дар муқобили ин ҳама доноӣ ва амалкарди бадҳоҳон, танҳо тавассути така кардан ба илм, маърифат, усули шинохти аъмоли зидди миллӣ, хушёриву зиракии сиёсиро аз даст надода ба муқоби ин ҳама амалкарди онҳо истодагари мақсаднок намуда шояд омада метавонем, ки баҳри ҳамаи ин илм барои мо зарур аст. Омӯзиши ҳама тарафаи ҷабҳаҳои илм баҳри мо дар он зарур аст, ки то мо бо дониш мучаҳҳаз бошем ва ҳангоми таҳрибкории душманонамон тавонем моҳияти чунин шаразҳои таҳрибкорон, равандҳо ва қонуниятҳои онҳоро шиносем, зеро агар шаразҳои аъмоли душманро нашиносӣ, наметавонӣ бо чунин зухуроти номатлуб мубориза бурд. Баҳри шинохти чунин зухурот боз барои мо илм зарур аст. Яъне, ин ҳама макру ҳияли душманонро танҳо метавон бо **илм** шинохт ва баҳри таъмини амнияти ҳар як давлат новобаста аз мавқеъ ва минтақа шинохти илмӣ зарур аст.

Хулоса, ҷараёни таъмини амнияти миллӣ навъи махсус набуда, он рангу услубҳои гуногуни ҳешро тақозо менамояд. Мо наметавонем танҳо бо гурӯҳҳои ҷиной мубориза бурд ва таъмини амнияти ҳешро дар мубориза бо ин гурӯҳҳо донист. Моро зарур аст донишҳои илмӣ, назариявӣ ва таърихӣ ҳешро дар ин роҳ роҳандозӣ намуд, то тавони сифати таъмини амнияти миллии ҳешро дошта бошем. Ҳамзамон бояд таъкид намуд, ки ҷавҳари аслии таъмини амнияти миллӣ, ин ҳам боз омӯзиши ҷанбаҳои фарогири ҳама намуди илмҳо мебошад.

ҲИЗБИ НАҲЗАТИ ИСЛОМИИ ТОЧИКИСТОН: ТАЪСИСЁБӢ ВА ТАНАЗЗУЛ

Таҷрибаи ҷумҳуриҳои Осӣи Марказӣ нишон медиҳад, ки ҳамаи ташкилотҳои сиёсии исломии арзи ҳастӣ намуда, решаҳои худро дар гуруҳҳои худтаъсисии пинҳонӣ ё нимпинҳонӣ пайдо кардааст.

Ҳанӯз соли 1978 дар Тоҷикистон Созмони Ҷавонон таъсис дода шуда буд, ки он пинҳонӣ амал мекард ва роҳбарии онро Саид Абдуллоҳи Нурӣ ба зимма дошт. Яке аз муассисони Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистон Муҳаммадшариф Ҳимматзода дар мусоҳиба бо рӯзноманигори «Чароғи рӯз» иқрор шуда буд, ки сарварони Созмони Ҷавонон ба таблиғоти фаёл шурӯъ намуда буданд. Онҳо бо кӯмаки донишҷӯёне, ки дар кишварҳои хориҷӣ таҳсил менамуданд, китобҳо ва дастурҳои гуногунро дастрас мекарданд, ба омӯзиш ва тарғиб намудани мероси пешвоёни ҳаракати исломӣ: Шайх Ҳасан Банно, Саид Қутб ва Муҳаммад Қутб, Саид Ҳавво, Абдулаъло Мавлуди машғул буданд. Ин ба онҳо имконият додааст, ки роҳи худро интиҳоб кунанд, шакли усулҳои муборизаро омӯзанд. [13]

Минбаъд ин тағйири ном кард. «Бо мурури замон, - қайд намудааст Саид Абдуллоҳи Нурӣ, - мо ба он «Наҳзати Ҷавонони исломии Тоҷикистон» унвон гузоштем, ки ин ном ба ҳамагон писанд омад. Воқеан, номи рӯзномаи «Начот» - нашрияти ҲНИТ аз ҳарфҳои аввали арабиаслу кӯтоҳшудаи ин калимот гирифта шудааст ва он як номи рамзист». [14, 13]

Наҳзати Ҷавонони исломии Тоҷикистон асоси Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистон гардида буд.

9-уми июни соли 1990 дар шаҳри Астрахани Федератсияи Россия Анҷумани мусулмонони Иттиҳоди Шӯравӣ баргузор гардид. Дар он Ҳизби наҳзати исломии Иттиҳоди Шӯравӣ таъсис дода шуд. Барнома ва Оинномаи ҳизб тасдиқ ва мақоми олий – Шӯрои Уламо интиҳоб гардид. [2]

Иштирокчиёни Анҷуман Давлат Усмонов ва Саидиброҳим Гадов баъди бозгашт ба Ватан ба Шӯрои Олии Тоҷикистон муроҷиат намуда, хоҳиш карданд, ки барои гузаронидани конференсияи муассисони минтақаи тоҷикистони Ҳизби наҳзати исломии Иттиҳоди Шӯравӣ иҷозат диҳад.

5-уми октябри соли 1990 Шӯрои Олии Ҷумҳурии Шӯравии Сотсиалистии Тоҷикистон қарор «Дар бораи мактуби Гадов С. ва Исмонов Д. (Давлат Усмон)»-ро ба тавсиб расонид, ки мувофиқи он қайди ҲНИТ ва фаъолияти ҳизб дар қаламрави ҷумҳурий мамнӯъ эълон гашт. Чунки он хилофи Конститутсия ва Қонун «Дар бораи озодии виҷдон дар ҶШС Тоҷикистон», ки дар он бо таври возеҳ навишта

шудааст, ки ба ташкилотҳои динӣ иштирок дар фаъолияти сиёсӣ манъ аст, мебошад». [12]

Новобаста ба ин 6-уми октябри соли 1990 гуруҳи ташаббускорон дар масҷиди деҳаи Чортути ноҳияи Ленин (ҳоло Рӯдакӣ) Конференсияи шӯъбаи тоҷикистони Ҷизби наҳзати исломии Иттиҳоди Шӯравиро доир намуд. Мувофиқи қарори Шӯрои Олии Тоҷикистон аз 14-уми декабри соли 1990 «Дар бораи пешгирӣ намудани фаъолияти ҳизбҳо ва иттиҳодияҳои ҷамъиятии тибқи қонунҳои ҶШС манъ шуда», ташкилотчиёни конференсия ҷарима карда шуданд.

Ҷизби наҳзати исломии Тоҷикистон зодаи «демократияи митингӣ»-и ибтидои солҳои 90-уми асри гузашта мебошад. Маҳз зери фишори митингбозон 22-уми октябри соли 1992 Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Қонун «Дар бораи бекор кардани баъзе санадҳои Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба масъалаҳои ҳизбҳои характери динӣ»-ро қабул кард ва ба ташкил намудани Ҷизби наҳзати исломии Тоҷикистон иҷозат дод. [11]

26-уми октябри соли 1991 Анҷумани нахустини Ҷизби наҳзати исломии Тоҷикистон дар собиқ Хонаи маорифи сиёсӣ ҷумҳурӣ баргузор гардид. Анҷуман Муҳаммадшариф Ҳимматзодаро раис, Давлати Усмон ва Саидиброҳим Гадовро муовинони раис интихоб намуд. [9, 28]

Таъсисёбии ҶНИТ аз як тараф иҷрои рисолати ҷомеаи демократӣ бошад, аз тарафи дигар роҳбаронаш баҳри ба даст овардани ҳокимияти сиёсӣ кӯшишҳои мақсаднок анҷом доданд. Хеле бамаврид аст, ки андешаҳои собиқ муассис ва узви фаъоли ҶНИТ Мулло Абдурахим Каримовро мавриди таҳлил қарор диҳем. Ў менависад: ҶНИТ низ аз ҷумлаи аҳзоби сиёсӣ динӣ ҳаст, ки баъди пошхӯрии Иттиҳоди Шӯравӣ нахустин шуда, аз ҳастии худ дар қаламрави Осӣи Миёна хабар дода буд. Яъне ҶНИТ аз фаъолияти пинҳонӣ ба фаъолияти ошкоро гузашт. Аммо, мутаассифона, бисёре аз аъзоён ва роҳбарони бахшҳои ҶНИТ, аз ҷумла банда, дар бораи барномаи сиёсӣ пинҳонпаҷуҳишҳоҳои ҶНИТ оғайи надоштанд. Аслан ҳизб барои ислом бегона аст. Бунёд кардани ҳизби исломӣ дар Тоҷикистон, ки қариб сад дар сади сокинони он мусулмон ҳастанд, худ тафриқа андохтан миёни мардуми мусулмони кишварамон мебошад. Аз ин ҷост, ки мардуми мусалмон ва аз ҷумла, рӯҳониён машҳури тоҷик ҶНИТ-ро намепазируфтанд ва онро дастгоҳ ва манбаи идеологияи ваҳобия донистанд, фаъолиятро номашруъ ҳисобиданд. Аммо ҶНИТ бар иродаи мардуми мусалмон ва рӯҳониёни мазҳабӣ нигоҳ накарда, бо кӯмаки хоҷагони пасипардагии худ арзи вучуд намуд. То имрӯз ин рақобати рӯҳониёни исломи асил бо ҶНИТ боқӣ мондааст ва онро онҳо эътироф намекунанд». [5, 313]

Соли 1992 ҷанги таҳмилӣ ва шахрвандӣ Тоҷикистонро фаро гирифт. ҶНИТ асосгузори ин ҷанги таҳмилӣ ва шахрвандӣ буд ва бо ишораҳои сохтаи ба ном исломӣ ва бегона ба фарҳангии миллии мо вориди майдон гашт. Омили мазкур ва надоштани ҷаҳонбинии сиёсӣ маълумоти кофии динии аҳли ҷомеа боиси он гашт, ки душманони миллати тоҷик заминаи

чанги шахрвандиро ба таври комил барномарезӣ ва чангро оғоз намуданд.

Дар тақвита ин гуфтаҳо Асосгузори сулҳу ваҳдат, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон гуфта буд: «Баъзе доираҳои манфиатдори дохиливу хориҷӣ, аз ҷумла роҳбарони собиқ Ҳизби террористиву экстремистии наҳзат ва хоҷагону маблағгузорони онҳо, ки ташаббускори ин чанги бародаркуш буданд, барои ноил шудан ба ҳадафҳои нопоки худ, яъне ба сари мардуми мо таҳмил намудани мазҳаби бегона ва бунёди давлати исломӣ ба оташ равған мерехтанд». [1]

Аммо дар роҳбарияти ҲНИТ шахсоне низ буданд, ки хатоҳою иштибоҳхояшонро ба гардан мегирифтанд ва аз он дарси сабақ меомӯхтанд. Раиси вақти ҲНИТ Муҳаммадшариф Ҳимматзода иброз менамояд: «Башар дар қорҳояш аз хато ва иштибоҳ наметавонад худро дар амон бидонад. Ҳар касе қоре мекунад хато кардани ӯ аз эҳтимол дур нест. Аз рӯи ин қоида мо ҳам худро аз иштибоҳ ва хато маҳфуз намедонем. Ба назари ман иштибоҳҳои асосии мо таҳозуротҳои пай дар пайи соли 1992 буд, ки аҳзоби мардумӣ ва исломӣ онҳоро роҳандозӣ карданд. Инро ман ба он хотир намегӯям, ки дар он вақт раиси ҲНИТ будам ва муҳолифи чунин таҳозурот, балки аз он ҷиҳат мегӯям, ки ҳизби мо тасмим гирифта буд ва қарор ҳам қабул карда буд, ки дигар дар ҳеч як таҳозурот иштирок намекунад, вале гурӯҳе аз аъзои раёсати ҳизб дар ғиёби раис (ман дар сафари хизматӣ дар хориҷи Тоҷикистон будам) бар ҳилофи тасмимҳои қаблан қабул карда ҲНИТ устод Нуриро барои пайвастан ба таҳозурот мутақоид карданд ва ба таҳозурот ҳамроҳ шуданд. Ман баъд аз ин воқеа дар бисёр мавридҳо ин назари худро иброз доштам». [4]

Боиси тавачҷӯх аст, ки дар соли 1992 роҳбарони сохторҳои давлатӣ, намояндагони оппозитсия, умуман қувваҳои солими ҷомеа баҳри ба эътидол овардани вазъи иҷтимоӣю сиёсии ҷумҳурӣ дар Хоруғ, Сайёд ва Калининобод мулоқот доир намуда буданд. Вале ӯҳдадорҳои дар ин мулоқотҳо қабулшуда аз тарафи оппозитсия риоя намегардиданд.

Дар моҳи июни соли 1993 бо қарори Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ғаъолияти ҲНИТ манъ карда шуд.

Тибқи ҳулосаи таҳлилгарони сиёсӣ ҲНИТ аввалан ба ихтилофи рӯҳониёни исломӣ, сониян тамоми ҷомеа боис гардид. Бинобарон роҳбарияти ҲНИТ баҳори соли 1993 дар Афғонистон маҷбур шуд, ки ба ҷои Ҳизби наҳзат, Ҳаракати наҳзати исломии Тоҷикистонро таъсис намояд.

Аҳли башар шоҳиди он аст, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, хосатан Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон баҳри ба даст овардани сулҳу амонӣ дар кишварамон аз ҳама воситаҳои сулҳофарин истифода мебарданд. Шақлу усулҳои ҳамкориҳои сохторҳои давлатиро бо ҳизбу ҳарактҳои сиёсӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ ҷустуҷӯ мекарданд. Яке аз чунин иқдомҳо ба имзорасии Аҳдномаи ризоияти ҷомеаи Тоҷикистон буд, ки онро рӯзи

9-уми март соли 1996 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва роҳбарони 30 хизбҳои сиёсӣ иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ба тавсиб расонида буданд. Моҳи апрели соли 1996 бо мақсади таъмини гуфтушуниди доимии кувваҳои гуногуни ҷамъиятию сиёсӣ, барои ба даст овардани таносуби манфиату ҳустуҷӯ ва барқарор намудани шаклҳои нави ҳамкориҳои иштирокдорони Аҳднома Шӯрои ҷамъиятии Тоҷикистон созмон дода шуд.

Бо мақсади амалӣ гардонидани ин вазифаҳо як гурӯҳ ходимони илм ва фарҳанги мамлакат, роҳбарони оппозитсиониро даъват намуданд, ки ба Аҳднома ва ташаббуси Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон оид ба комёб шудан ба ризоияти воқеӣ дар ҷумҳурӣ ҳамроҳ шаванд. Дар нома аз ҷумла чунин қайд шудааст: «Аз ҳад нагузарем, аз ду ҷониб ҳам гуноҳҳои зиёде содир шудаанд, аммо Ватан яқтост ва он Ватани ягона ҳам дар партгоҳи муҳлиқ қарор дорад. Пас замони мусоид фаро расидааст то дар чехраи якдигар гунаҳкору бадхоҳу душман начӯем, балки мисли фарзандони як модари бузург ба шифо бахшидани ҷароҳатҳои пайкари ӯ сари маслиҳат биёем, Ватани ормонии ҳудро бисозем ва дар канори он сар бифарозем, ҳама парешониҳоро пушти сар бигзорем, аз ақсои ҷаҳон дар канори Ватан ҷамъ оем, як рӯзи Тавбаи бузурги умумиточикӣ эълон намоем ва аз кирдорҳои носавоби худ дар пешгоҳи Худованд тавба кунем ва ба ёдгории он ҳама қурбониёни ин ҳаводиси нангин Мучассамаи болобаланде бисозем, то имрӯзиён ва фардоиён ба он бингаранд ва барои худ панд бигиранд!». [6, 127-128]

Барои дастрас намудани номаи мазкур ба роҳбарони оппозитсион 5 майи соли 1996 ходимони илму фарҳанг ба унвонии ҷонишини намояндаи ҳоси муншии Созмони Миллали Муттаҳид дар Тоҷикистон Дарко Шилович бо мазмуни зерин муроҷиат карданд:

«Ҷаноби оӣ!

9 март соли 1996 дар ҳузури Шумо ва намояндагони сафоратхонаҳо, расонаҳои хабарии хориҷӣ, аҳли ҷамоатчиғии Тоҷикистон, роҳбарону намояндагони аҳзоби сиёсӣ, созмонҳои ҷамъиятӣ, муассисаҳои динӣ, марказҳои миллию фарҳангӣ, иттиҳодияҳои эҷодӣ ва илмӣ «Аҳдномаи ризоити ҷомеаи Тоҷикистон»-ро имзо карданд.

Ин иқдоми ҷиддиест барои ба даст овардани ваҳдати миллӣ, таҳкими ягонагии кишвар ва сулҳу ризоият дар Тоҷикистон. Аҳднома бо назардошти талаботи Эъломияи ҳуқуқи башар ва дигар меъёрҳои ҳуқуқи байналхалқӣ иншо шудааст. Дар асоси ҳамин Аҳднома Шӯрои ҷамъиятиё барпо гардид, ки он ба талаботи муҳолифин дар барои ташкили Форуми халқҳои Тоҷикистон низ мутобиқат мекунад.

Аз Шумо, ҷаноби оӣ, эҳтиромона хоҳиш мекунем, ки номаи моро бо матни Аҳдномаи мазкур, ки аз ҷониби сарварони хизбҳои сиёсӣ, созмонҳои ҷамъиятӣ, иттиҳодияҳои эҷодӣ, илмӣ, муассисаҳои динӣ имзо гардидааст, ба роҳбарияти муҳолифини тоҷик расман барои шиносӣ, баррасӣ ва имзо пешниҳод намоед.

Осимӣ М.С., Лоиқ Шералӣ, Диноршоев М.Д., Масов Р., Шукуров М., Абдураззоков Ҳ.». [6, 128]

Вале боиси таассуф аст, ки роҳбарияти Иттиҳоди нерӯҳои оппозитсиони тоҷик ин таклифро рад намуд. Дар номаи ҷавобӣ, ки онро роҳбари ИНОТ Саид Абдуллоҳи Нурӣ имзо намудааст, аз ҷумла омодааст: «Бародарони зиёӣ, агар қазияи Тоҷикистон ва авзои шадиди сиёсӣ иҷтимоӣ он, ки ба эътирофи худашон ҳоло дар партгоҳи муҳлик қарор дорад, бо ба имзо расонидани як чунин аҳдномае дар байни тамоми созмонҳои ҷамъиятиву сиёсӣ ҳаллу фасл ва беҳтар мегардид. Иттиҳоди оппозитсиони тоҷик ба сифати як нерӯи сиёсӣ низомии шинохташуда ва ғайбӣ дар қатори дигарон бедаранг ба он имзо мегузошт. Аммо афсӯс, ки бо ин содагӣ наметавон ба ҷое расид. Масъалан хеле мушқилтар, доманадортар ва ҷиддитар аз он аст, ки шумо мепиндоред. Дуруст аст, шояд ин аҳднома мушқили шуморо бо ҳукумат ҳал кунад. Зеро шумо бо ҳукумати кунунӣ ҳеҷ гуна муҳолифати ҷиддие надоред. Аммо аз нигоҳи мо чизеро ҳал нахоҳад кард». [5, 24-25]

Новобаста ба монеаҳои сунъӣ, марҳилаи тӯлонӣ, душвортарин ва хеле муҳими мочарои байни тоҷикон анҷом ёфт. 27 июни соли 1997 дар шаҳри Москва Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва роҳбари ИНОТ Саид Абдуллоҳи Нурӣ Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистонро имзо намуданд. Дар асоси Созишномаи мазкур Комиссияи оштии миллӣ таъсис дода шуд.

«Бисту ҳафтуми июни соли 1997, - қайд менамояд Асосгузори сулҳу ваҳдат, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон, - дар таърихи давлатдориву давлатсозии навини тоҷикон бо азму иродаи қавӣ ва аз баракати хиради азалии миллати бостонии мо рӯйдоди бузурге арзи вучуд кард, ки он дар тақдири минбаъдаи мардумамон гардиши куллӣ ва таҳаввули бунёдӣ гардид.

Дар ин рӯзи пурфайзи таърихӣ ормони чандинсолаи халқи азияткашидаи тоҷик ба воқеият табдил ёфт, яъне дар шаҳри Москва Созишномаи умумӣ дар бораи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ ба имзо расид ва бо ҳамин ба ҷанги бародаркушӣ миёни фарзандони як миллат хотима гузошта шуд.

Ба шарофати ҳамин сулҳу суббот буд, ки мо тавонистем қувваҳои мухталифи сиёсиро ба ҳам оварда, пояҳои истиқлолияти давлатамонро таҳким бахшем ва бо нияти нек, имони комил ва иродаи қавӣ ба бунёди давлатдориву давлатсозии навини худ оғоз намоем.

Бо шарофати ҳамин сулҳу субот ва хиради азалии халқамон буд, ки мо хатари аз байн рафтани Ватани азизамон - Тоҷикистони тозаистиклол ва пароканда гаштани миллати куҳанбунёдамонро пешгирӣ кардем». [8, 61-62]

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пас аз анҷоми марҳилаи якум ва дуҷуми протоколи низомӣ бекор намудани манъи ҳизбҳои созмонҳои шомили ИНОТ-ро муҳимтарин пешрафт дар қори татбиқи сулҳ мешуморид. 11-уми августи соли 1999 Президенти Суди Олии Ҷумҳурии

Тоҷикистон ба фаъолияти Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистон дар сар то сари қаламрави мамлакат иҷозат дод.

Ҳамин тавр, ҲНИТ аз нав ба ҷараёни демократикунонии ҳаёти ҷамъиятию сиёсии мамлакат ворид гардид.

11-уми март соли 2002 аъзои Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон матни нави Аҳдномаи ризоияти Тоҷикистонро тасдиқ намуданд.

«Аҳдномае, ки бо ташаббус ва дастгирии Шӯрои ҷамъиятӣ ба имзо расид ва мӯҳлати амали он номаҳдуд эълон шудааст, - қайд менамояд Сарвари давлати тоҷикон Эмомалӣ Раҳмон, - ифодаи майлу иродаи неки хамаи онҳое мебошад, ки барои тақдири ояндаи миллати кишвар, оромӣ ва сулҳу суботи комили ҷомеа масъулияти бузурги муштаракро ба зимма гирифтаанд». [3]

Боиси зикр аст, ки ба Аҳдномаи ризоияти ҷомеа ҲНИТ низ ҳамроҳ гардид. «Тоҷикистон, - навишта буд раиси ҲНИТ Саид Абдуллоҳи Нурӣ, - монанди як қолинест, ки онро ба қисмҳо набояд тақсим кард. Ин қолин бояд ободу зебо бошад. Баракати сиёсии давлат ва ҳизбҳо ҳаст, ки дар Тоҷикистон сулҳ шуд. Ман фарҳанги бисёрҳизбиро чунин мефаҳмам, ки сиёсати дурусти Ҳукуматро дастгирӣ кунад, на ин ки ҳизбҳо зидди Ҳукумат мубориза баранд.

Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистон узвияти худро ба Аҳдномаи ризоияти Тоҷикистон эълон мекунад. Мо ба хотири манофеъи миллат ва ободии мамлакат аз ҳама чиз бояд бигзарем ва мехоҳем Тоҷикистон мамлакатаи зебо бошад». [7, 157]

Вале баъди вафоти Саид Абдуллоҳи Нурӣ дар дохили ҲНИТ парокандагии ақидавӣ ҳукмфармо гардид. Роҳбари ҲНИТ Муҳиддин Кабирӣ ва аъзои Шӯрои Олии ҲНИТ васияти устодашонро дар бораи мамлакатаи зебо будани Тоҷикистон аҳдшиканона поймол карданд. Қолини зеборо ба қисмҳо тақсим кардан хостанд.

Тоҷикистониён ифтихор доранд, ки тамоми нуктаҳои Созишномаи умумӣ дар бораи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар ҳаёт амалӣ гаштаанд.

Мутаасифона Раёсати Шӯрои Олии ҲНИТ аз сари нав ба таҳриф кардани Созишномаи умумӣ дар бораи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ кӯшиш намуда истодааст. Онҳо фаромӯш накунад, ки Созишнома дар бораи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Иттиҳоди нерӯҳои оппозитсионӣ тоҷик баста шудааст, на ин ки миёни Ҳукумати Тоҷикистон ва ҲНИТ.

Дар урфият мегӯянд, ки «Офтобро бо доман пӯшида намешавад». Беҳтараш ба далелҳои таърихӣ рӯй оварему ҳақиқати ҳолро ифшо намоем.

Ҳанӯз ибтидои соли 2000-ум яке аз чехраҳои сиёсӣ ва рӯҳонии шинохта Ҳочӣ Акбар Тураҷонзода дар мақолааш «Разве ислам - это только партия возрождения?» (Народная газета. – 2000. – 25 фев.) навишта буд: «Ҳизби наҳзат надоштани комёбиҳои ҳақиқиашро дарк карда кӯшиш намуда истодааст, ки дастовардҳои Иттиҳоди

оппозитсионии тоҷикро, ки ба комёб шудан ба Созишномаи умумии сулҳ, баргардонидани гурезагон ба Ватан, кафолатҳои қонунии фаъолияти хизбҳои динӣ, бунёди истисноии нави интихоботи демократӣ оварда расонид, ба худ нисбат диҳад. Аммо ба ҳама равшан аст, ки ин комёбиҳо ба хизби наҳзат ягон муносибат надорад. Барои мисол додани саволи «Чанд нафар иштирокчиёни гуфтушуниди сулҳ аз Иттиҳоди оппозитсионии тоҷик, ки дар комёб шудан ба сулҳ нақши муҳим бозидаанд аъзои ин хизбанд ва чанд нафар қумондонҳои саҳроӣ аъзои мебошанд?» кифоя аст. Дар ҳар ду ҳолат ҳам шумораи онҳо ангуштшуморанд».

Баъди интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вакилони Маҷлисиҳои маҳаллӣ даъвати чаҳорум ҲНИТ бо нишони эътироз дар Аҳдномаи ризоияти ҷомеаи Тоҷикистон фаъолиятро қатъ кард. Канорҷӯӣ аз ҳамкорӣ бо сохторҳои давлатӣ, хизбҳои сиёсӣ иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, зоҳирпарастии мутеъ будан ба хоҷагони хоричӣ коста гардидан эътибор ба собикадорон, қонуншиканиҳои узви раёсати Шӯрои Олии хизб обрӯю нуфузи ҲНИТ-ро дар ҷомеа паст гардонид. Ҳамаи ин ба ноқолии ҲНИТ дар интихоботи парлумонӣ ва маҳаллӣ дар моҳи март соли 2015 оварда расонид.

Бо таври оммавӣ аз сафи ҲНИТ баромадани аъзоёнаш, ихтиёран қатъ гардидани фаъолияти ташкилотҳои ҲНИТ дар вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо ва маҳалҳои Тоҷикистон гувоҳи он аст, ки мардуми Тоҷикистон роҳи дунявии пешрафтро авлотар медонанд.

Аммо, Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистон қорашро бо фиребу дурӯягӣ пеш мебард. Он дар ҳуччатҳои расмӣ ҳудашро «ҷонибдори давлати демократӣ» меномад, вале дар маҷлисиҳои махфӣ ва дар ҳисобот бо хоҷагони хоричӣ, мақсади ҳақиқии худро ташкили давлати исломӣ меномад.

Таҳлили фаъолияти ҲНИТ исбот намудааст, ки он бо созмони ташкилотҳои террористии экстремистӣ дар иртибот буда, бо роҳҳои пардапӯшона ва ҳатто қушоду равшан онҳоро тарафдорӣ менамояд.

Тибқи маълумоти оморӣ, зиёда аз 800 нафар узви ҲНИТ барои алоқамандӣ ба ташкилотҳои экстремистиву террористӣ дастгир гардида, ин хизб зиёда аз 1000 нафарро барои гирифтани таълимоти террористӣ-экстремистӣ, ба пойгоҳҳои террористиву экстремистии кишварҳои хоричӣ фиристодааст. [10]

Ниҳоят, моҳи сентябри соли 2015 ин ташкилоти экстремистии террористӣ бо дастури бевоситаи хоҷагони худ ва бо воситаи дастпарвари худ генерал ҳоҷӣ Ҳалим Назарзода нақшаи табaddулоти давлатиро амалӣ кардани шуда, ба сулҳу ваҳдату амнияти Тоҷикистон ҳучум карданд. Ин кӯшиши онҳо саривақт сарқӯб шуду Тоҷикистони соҳибистиклол аз ин хатари аҷнабӣ наҷот ёфт.

22-уми сентябри соли 2015 ба Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аризаи даъвогии Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ташкилоти террористӣ-экстремистӣ эътироф намудани ҲНИТ, қатъи

фаъолият ва барҳам додани он дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод гардида буд.

29-уми сентябри соли 2015 бо ҳалномаи Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аризаи Прокурори генералӣ қонев карда шуда, фаъолияти Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистон дар қаламрави Тоҷикистон расман террористӣ-экстремистӣ эътироф карда шуд. [15]

Моҳи октябри соли 2017 Сохтори минтақавии зиддитеррористии Созмони ҳамкориҳои Шанхай тасдиқ кард, ки Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистонро ба феҳристи ташкилотҳои террористӣ ворид кардааст. Ташкилоти мазкур рӯзи 28-уми июли соли 2017 бо нашри изҳороте гуфт, ки ҲНИТ дар қатори беш аз 100 созмони террористиву ҷудоихоҳ ва ифротгаро ворид шуда, ҳамчун созмони ифротиву террористӣ эътироф гардидааст. [10]

Айни ҳол, ин ҳизби мамнуи террористӣ дар хорич аз Тоҷикистон таблиғоти густурдаро алайҳи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳ мондааст ва тавассути интернет ва дигар расонаҳои иттилоотӣ кӯшиш менамояд, ки зеҳнхоро мағшуш намояд.

Тоҷикистониён сабақҳои таҳаввулоти сиёсии солҳои 90-уми асри ХХ-ро фаромӯш намекунанд ва намегузоранд, ки ташкилоти таназзулшуда – ҲНИТ сулҳу амонӣ, ваҳдати миллиро халалдор намояд.

Адабиёт:

1. *Суханронии Пешивои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба муносибати 25-умин солгарди баргузориши Иҷлосияи XVI Шӯрои Олӣ, 19 ноябри соли 2017 // Садои мардум. – 2017. – 21 ноябр.*
2. *Лукин А., Ганелин А. Подпольный обком действует: Власть Таджикистана запретили Исламскую партию возрождения // Комсомольская правда. – 1991. – 23 марта.*
3. *Минбари халқ. – 2005. – 23 феврал.*
4. *Муҳаммадшариф Ҳимматзода: Иштибоҳ ҳанӯз дар митингҳои 1992 рух дод (Мусоҳиб А. Мирзо) // Миллат. – 2009. – 25 июн.*
5. *Набиев В. Ваҳдат – мароми олии миллат. – Хуҷанд: Нури маърифат, 2017. – 400 с.*
6. *Набиев В., Мухторов М. Ризоияти сафобаҳиши миллат // Даҳ соли ҳамдилӣ. – Душанбе: Маориф ва фарҳанг, 2006. – С.120-145.*
7. *Нурӣ С.А. Қолин бояд ободу зебо бошад // Даҳ соли ҳамдилӣ. – Душанбе: Маориф ва фарҳанг, 2006. – С.156-157.*
8. *Раҳмон Э. Чун гавҳараки чашим эҳтиёт намудани сулҳу субот ва ваҳдати миллӣ вазифаи ҷониву имонии ҳар шаҳрванди равшандилу солимфикри Тоҷикистон мебошад: Суханронӣ дар маҷлиси бошукӯҳ баҳшида ба 10-солагии Рӯзи Ваҳдати миллӣ // Э.Раҳмон. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. – Душанбе: Ирфон, 2009. – С.61-73.*
9. *Ризоев Б., Набиев В. Политические партии Таджикистана в современных условиях. – Худжанд, 2001. – 60 с.*
10. *Саидахмад С. ҲНИТ ва терроризм // Минбари халқ. – 2017. – 1 ноябр.*
11. *Хасанов К. Как это было: Истина о регистрации устава Исламской партии возрождения // Народная газета. – 1993. – 27 апреля.*

12. *Хасанов Р. «Подпольный обком» ... под знаменем ислама // Правда. – 1991. – 16 мая.*
13. *Худо бо мост, пирӯзӣ низ: Мусоҳибаи хабарнигори «Чароги рӯз» Абдуқайюми Қайюмзод бо раиси ҲНИТ домолло Муҳаммадшарифи Ҳимматзода // Чароги рӯз. – 1992. - №24.*
14. *ҲНИТ – зодаи ормони мардум. – Душанбе, 2003. – 410 с.*
15. *Чумҳурият. – 2017. – 31 ноябр.*

НЕЪМАТОВА М., ҚОСИМОВА М.
(Хучанд)

АХЛОҚИ ЧОМЕА ВА АМНИЯТИ КИШВАР

Имрӯз масъалаи тарбияи ахлоқии чомеа мадди назари ҳукумату давлат ва афроди дилсӯзи чомеа қарор дорад. Асосгузори сулҳу ваҳдат, Пешвои миллат Ҷаноби Оли Мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанрониҳову мулоқотҳои хеш бо андешаҳои ҷолиб ва пешниҳоду тавсияҳои нотакрори хеш моро ба сӯи маънавиятҳои тарбияи ахлоқии чомеа раҳнамун месозанд. Махсусан қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзандон” аз тадбирҳои муҳимест, ки он дар беҳдошти ахлоқии чомеа хоса ҷавонону наврасон судманд аст. Амалӣ шудани ин қонун на танҳо дар мавриди пешгирии ҷиноят дар байни ҷавонону наврасон балки дар амнияти миллату кишвар низ таъсири нек мегузорад. Пешвои миллат аз ҷумла зикр кардаанд: “Дар раванди таълиму тарбияи насли наврас мобояд ба проблемаҳои асосии мактабу маорифи имрӯза, аз ҷумла баланд бардоштани сатҳу сифати таълиму тарбия, ҳарчи беҳтар ҷалб намудани тавачҷуҳи волидайн ба донишандӯзии фарзандон ва риояи талаботи Қонун “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд” диққати махсус диҳем. Бо истифода аз фурсати муносиб меҳодам як масъаларо ҷиддӣ таъкид намоям. Мактаби имрӯза вазифадорад, ки бо дар назардошти таъминоти пурраи воситаҳои таълиму тарбия натавонад ба донишомӯзӣ, балки ба ахлоқи рафтори насли ҷавон аҳаммияти асосӣ диҳад.”

Боиси зикр ва тавҷҷуҳ мебошад, ки, ки дар вазъияти ҷаҳонишавӣ ё худ хифзи дифои анъана ва суннатҳои деринаи муносибати инсонӣ, ки дар таърихи миллати мо ба қарри асрҳо реша рондааст кори осон нест. Дар ин радиф дастовардҳои ахлоқии чомеаро низ ҳимоя кардан, аз вазифаҳои аввалиндараҷа маҳсуб мешавад. Агар мо имрӯз ба ахлоқии чомеаи ҷаҳонӣ назар кунем ба назармерасад, ки то рафт ахлоқ коста мешавад, ҷаҳонишавӣ дар самти одобу ахлоқи таъсири худро мегузорад. Ва бе ягон шубҳа яке аз сарчашмаҳои ноороми чомеа ин паст шудани ахлоқи тағйир хӯрдани меъёрҳои ахлоқии чомеа мебошад. Имрӯз ҷаҳонишавӣ гоҳо моро аз асламон дур андохтааст ва мо камтар аз ахлоқии суннатии худ фикр менамоем фаромӯш мекунем, кимомардуми шарқ дину

мазҳабдорем, арзишҳои миллӣ ва динии мо давоми ҳазорсолаҳо ба ҷаҳониёнодобуахлоқи ҳасана, рафтори нек ва тарбияи инсониро дар пояи баланд таҳтишиори «инсоназизумукаррам» таълимдодамеояд. Аз ин рӯ дар мавриди таълиму тарбия мо дар кӯлвори худ таҷрибаи ғанӣ ва мероси гаронбаҳо дорем, ки он метавонад имконияти васеъро дар ислоҳи ҷомеа маҳсусан ахлоқи ҷавонон фароҳам оварад. Ба иборати дигар мо имрӯз ҳаққи маънавӣ дорем, ки дар мавзӯитарбиясуханмегӯем, дар ислоҳиҷомеаҳои ссаихудрогузоре мвароҳҳои ҳалли мушкилиҳои тарбияро ба мардуми худ пешниҳодкунем.

Агар ба таърихи миллатҳои олам назар намоем камтар миллате монанди миллати мо таърих ва адабиёти қавӣ дорад. Маҳсусан адабиёти классиқии мо маропо ҳикмат буда, инсонҳоро ба ахлоқи некӯ талқин менамояд ва зиндагии осуда ва ҳаёти беҳшунатро тарғиб месозад.

Аз қадимулайём мардуми мо ҳам чун роҳи беҳтарини тарбияро аз китобҳои Рӯдакӣ, Фирдавӣ, Синову Носири Хисрав Низомӣ, Мавлоно, Саъдӣ, Ҳофиз, Камолу Бедил мегирифтанд ва ба аҳли оила фарзандон ҳамчун ақидаи муқаддасилқо менамуданд ва ҳамзамон вожаҳои қори савоб, ин гуноҳ, ин ҳалол, ин ҳаром, одаму одамгарӣ, ақидаи солим, роҳидурустиҳаёт, некубад ва зарару зиён, аҷру савоб мавриди истифодаи волидайн буд.

Аслан инсон дар ҳамаизамон қатъиназар аз миллат, дин ва мақоми сазист ба насиҳат, раҳнамоӣ ва тарбия мӯҳтоҷаст, Аҳ ҷониби дигар ҳар як шаҳрванди Тоҷикистон дар назди ҷомеа масъулият дорад, ки ба ҷомеа маҳсусан дар тарбияи мардум саҳми худро гузорад, зеро инсонӣ ватандӯст бояд эҳсос намояд, ки бо қостани ахлоқи мардум ҷомеа зарар мебинад. Сарчашмаи тинҷиву осоиштагӣ оромӣ, хайру барақа вобастаи одобу ахлоқи некӯ ва тарбияи мардум мебошад. Аз ин рӯ гузаштагонӣ мо панду андарзҳои зиёде барои ҳамасрон ва ояндагонӣ худ эҷод кардаанд, ки ҳадафи онҳо баробари ба роҳи рост ҳидоят кардани инсон аз роҳи бад доштани онҳоро низ талқин мекардаанд. Аксари андарзномаҳову пандномаҳои классиқӣ барои тарбияи ахлоқии фарзандон равона карда шудааст. Дар “Пандномаи Анӯшервон”- Бадеъи Балхӣ, ки маҳсули фарҳангу адаби асри 10 мебошад муаллиф фарзанд ва ҷомеаи ҷавон аст ва онҳоро хушдор медахад, ки дар роҳи зиндагӣ хушёр бошанд. Маҳсусан нақши волидайн дар тарбияи фарзанд аз назари классиқонӣ мо қалон аст. Эътибори падару модар ба тарбияи фарзанд аз мавзӯоти меҳварии адабиёти ахлоқии мо маҳсуб мешавад. Чуночи аз назари Бадеъи Балхӣ падару модар вазифадор аст, ки ба фарзанд ҳунари нек омӯзонад. Гузашта аз ин ба андешаи шоир аз байни қасбу ҳунар инсон барои фарзанд беҳтаринашро интиҳоб намояд, зеро пешаи нек фарзандро обрӯву эътибор мебахшад:

*Биёмӯз пеша ту фарзандро,
Ба ҷон боз ҳар ин нақӯнандро*

*Гузида бикун пеши аз пешаҳо
Дилатро барӣ кун зи андешаҳо
Чу гӯяндат он гаҳ тавонӣ шунид,
Ки он мардро ҳаст пеши палид,
Чунин гуфт донои тозиманиш
Ки бадпешамардум бувад бадкуниш*

Аслан ҳикмати зиндагӣ кӯҳнанопазир аст. Панду андарзҳои “Пандномаи Анӯшервон”- Бадеъи Балхӣ низ дархури дарди ҷомеаи муосир мебошад. Чуночи имрӯз бинобар ба инобат нагирифтани дахлу харҷ ва бучети оилавӣ инсонҳо ба муфлисӣ дучор мешаванд ва наметавонанд аз гирдоби дасткӯтоҳӣ раҳой ёбанд. Дар ин маврид шоир мегӯяд:

*Чу дахлат бувад кам, макун харҷи беи,
Ба андозаи дахл кун харҷи хеи.
Макун харҷ даҳ-даҳ, чу дахлат тижист,
Ки аз нест андар ҷаҳон нанг нест*

Дигар аз ҳикмати ҷовидоние, ки дар китоб дарҷ аст ва риояи он барои инсони дурбин ва дурандеш ниҳоят муҳим аст ниҳол нонишонда нақандани дарахт аст.

Шоир мегӯяд:

*Аз аввал дарахти ҷавона бикор,
Пас он гаҳ куҳанро ҳаме бар зи кор
Яке нонишонда яке барканӣ
Бувад бегумон хештан душманӣ
Бад- ин ҳасбу ин ҳолу ин доварӣ
Яке байт гӯяд аҷаб Унсурӣ
“Чу аз кӯҳ гириву нанҳӣ ба ҷой
Саранҷом кӯҳ андар ояд зи пой*

Дар “Пандномаи Анӯшервон”- Бадеъи Балхӣ масъалаи эҳтироми падару модар масъалаи муҳим ва муқаддас аст. Ризоияти волидайнро дарёфтани барои фарзанд зарур буда, танҳо расидан ба ин ҳадаф уро хушбахт месозад. Дар замони муосир ин масъала дар меҳвари тарбият қарор дорад, зеро дар ҷомеа пай бурдан душвор нест, ки фарзандоне ҳастанд, ки на танҳо ризоияти падару модарро намечӯянд балки нисбат ин афроди мӯътабар беэҳтиромӣ зоҳир мекунанд. Дар ин маврид Бадеъи Балхӣ мегӯяд:

*Бигардон зи беҳашиятӣ рою рӯй,
Ризои падар в-они модар бичӯй
Бувад бар ту бар ҳаққи эшон басте
Набошад чу эшон туро ҳар касе
Агарчи худои ҷаҳон-т офарид
Туро аз адам дар вуҷуд оварид
Яке модарат доду фарруҳ падар
Ки парвардат андар бару дар ҷигар*

Омӯхтани дониш дар меҳвари осори ахлоқии суҳанварони тоҷику форс қарор дорад. Бадеи Балхӣ низ дар ин мавзӯ андеша ронда мегӯяд, ки инсон аз омӯхтани дониш набояд шарм дорад, балки омӯхтани илму дониш мояи ифтихор бошад. Шоир донишро ҷавшан аз бало медонад, ки ба ақидаи ӯ аз сӯхтан эмин ниғаҳ медорад. Ниҳоят бо овардани иқтибос аз “Офариннома”-и Абӯшақури Балхӣ фикрашро ҷамъбаст месозад:

*Биёмӯз дониши к-аз омӯхтан
Раҳонӣ тани хеш аз сӯхтан
Аз омӯхтан нанг ҳаргиз мадор
Чи омӯхтан фахр бошад на ор
Ниғаҳ кун ки дар “Номаи офарин”
Чи гӯяд сарояндаи покдин
“Биёмӯз ҳарчанд битвониё
Магар хештан шоҳ гардониё”*

“Пандномаи Анӯшервон”- Бадеи Балхӣ фарогири кулли масъалаҳои тарбиявӣ ахлоқии замони муосир буда, дарку маърифати он барои инсонии имрӯз раҳнамои зиндагии ростин аст. Истифодат аз “Пандномаи Анӯшервон”- Бадеи Балхӣ ва амал қардан бо он дар ҳаллу фасли муаммоҳои ахлоқии ҷомеа мусоидат менамояд. Аз ин рӯ омӯзиши ин гуна пандномаҳо дар макотиби миёнаву олӣ як рӯкни таълим ва тарбия бояд қарор бигирад. Баъди хондани китоби Бадеи Балхи метавон ба хулосае омад, ки танҳо ҷомеае, ки хушахлоқ аст ва дар сараш андешаи некӣ қардан ва обод қарданро дорад метавонад дар амну осоиштагӣ зиндагӣ намояд. Имрӯз вақте, ки дар бораи амнияти миллӣ ва тинчӣ осудагӣ суҳан мекунем аввалан ба тарбияи ахлоқии ҷомеа бештар тавҷӯҳ намоем. Аз инсонии хушахлоқ ва таваққураш тоза ҳаргиз хоини Ватан намебарояд. Зеро инсонии оқил бузургтарин дороиро дар зиндгӣ осудаву обол мебинад ва хушунатро дӯст намедорад ва ба қавли Бадеи Балхӣ:

*Накӯ гӯяд он пири дидаҷаҳон
Ки чизе беҳ аз зиндагонӣ мадон*

Адабиёт:

1. Эмомалӣ Раҳмон. Суҳанронӣ дар маросими ифтихои муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии рақами 8 дар деҳаи Хуррамзамини ноҳияи Данғара, 12.05.2017 . <http://www.president.tj/node/15352>. 20декабри соли 2017
2. Ризоқулихон Ҳидоят. Маҷмаъул-фусаҳо, ба кӯшиши Мазоҳири Мусаффо, Техрон 1345
3. Бадеи Балхӣ. Пандномаи Анӯшервон / таҳияи Саидумрон Саидов. –Хуҷанд: Ношир, 2008.

НАҚШИ ДАВЛАТ ДАР ПЕШБУРДИ АМНИЯТИ ИТТИЛООТӢ

Дар ҷаҳони муосир бо дарёфти иттилоот имконияти назорати ҳалли бисёре аз муаммоҳои ҷамъияти ҷаҳонӣ имконпазир мегардад. Иттилоот ба омиле табдил ёфтааст, ки қодир аст, ба садамаҳои доманфарох, низоъҳои ҳарбӣ, ғайримутамарказгардонии идоракунии давлатӣ, системаи молиявӣ, қори марказҳои илмӣ оварда расонад. Дар ин радиф самаранок истифодабарии иттилоот ба тараққиёти соҳаҳои фаъолияти давлатӣ дар умум ва қорхонаи ҷудоғона, муваффақиятҳои назарас дар иқтисодиёт, тичорат, молия метавонад мусоидат намояд. Бо дарёфти иттилооти арзишноке, ки бартариҳои бештарро пешниҳод менамояд, ба субъектҳои дорандаи ҳуқуқ ба ин иттилоот масъулияти бештареро оиди ҳифзи ин иттилоот аз таъсири берунаи омилҳои гуногун ва ҳодисаҳои воғузур менамояд, ки ин омилҳо хусусияти тасодуфӣ ё мақсаднок доранд. Иттилоот ва технологияҳои иттилоотӣ роҳҳо ва самти тараққиёти ҳар як ҷамъият ва давлатро муайян намуда, куллан ба ташаккулёбии инсон ҳамчун шахсият таъсир мерасонанд. Барномаҳои тараққиёти технологияҳои иттилоотии давлатҳои мутараққӣ, сармоягузори давлатии чунин барномаҳо ба мадди аввал гузошта шуда барномаҳои қайҳонӣ ва монанди онҳоро дар қафо мегузоранд.

Тараққиёти босуръати технологияҳои иттилоотӣ моҳияти амалии иттилоотро ба зинаи нав боло намуда бо ин васила моро ҳарчи бештар аз фаҳмиши моҳияти ҳуди иттилоот, шакл ва тарзҳои зоҳиршавии он, методҳои таъсири иттилоот ба тараққиёти ҷамъият, давлат ва шахсият дур месозад. Ин донишҳо, пеш аз ҳама, барои дарки принципҳои умумӣ ва асосҳои амнияти иттилоотӣ, ташаккулёбии маҷмӯи муаммоҳои бо он алоқаманд ва муайянкунии роҳҳои ҳалли он зарур аст.

Иттилоот аксар вақт ба воситаи хусусиятҳои гуногуни материя ё бо роҳи ҷудокунии аспектҳои арзишноқ (прагматикӣ) ва мазмунӣ (семантикӣ) муайян қарда мешавад. Доираи баёни мафҳуми “иттилоот” бениҳоят васеъ мебошад: аз баёни хусусии иҷтимоӣ (маълумот, хабари ба қорқард ниёздоста) то фалсафӣ чун нисбатан умумӣ ва ҷаҳонбинона.

На илм, на инсоният, на ҷамъият наметавонанд бе ҷамъкунӣ, додугирифт, маҳфузниғодорӣ ва истифодабарии иттилоот барои дарёфти донишҳои нав самарнок ва динамикӣ тараққӣ намояд.

Тағйирёбии муҳити иттилоотии ҷаҳонӣ омилҳои асосии тараққиёти тамадуни муосир қардида самтҳои асосии тараққиёти ҷамъиятиро муайян месозад. Маҳз ба ин муаммо бисёре аз ақидаҳои таҳлилии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ- Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Эмомалӣ Раҳмон баҳшида шудааст, ки дар паёмҳои худ баён намудаанд. Дар аксари ин ақидаҳои Пешвои миллат муаммои асосии хусусияти стратегӣ дошта, яъне амнияти иттилоотӣ ва технологияҳои иттилоотӣ дар системаи амнияти миллӣ арзёбӣ мешавад, ки аз ин ҳамаи соҳаҳои ҳаётан муҳими ҷамъияти тоҷикистониён зич вобаста мебошанд.

Ҳолати муосири амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз бисёр ҷиҳат дар натиҷаи ҷараёни иттилоотикунонӣ ва рушди назарас дар тадбиқи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ муайян гардида диққати махсус ба масоили тайёр намудани кадрҳои баландхатисоси ин соҳаи муҳим, тадриҷан баландбардории зинаи дониши хизматчиёни давлатӣ ва ҳоказо равона карда мешавад. Ин имконият медиҳад, ки номгӯи хизматрасониҳои давлатӣ ба шаҳрвандон саривақтӣ ва босифат дастрас карда шуда зухуроти номатлуб ба монанди бюрократия ва коррупсия аз байн бурда шавад. Дар ин радиф робитаҳои ҷамъият бо сохторҳои давлатӣ қавӣ мегардад, ки ин яке аз рӯкнҳои муҳими ҷамъияти шаҳрвандӣ ба шумор меравад.

Муаммои таъмини амнияти иттилоотӣ дар шароити муосир дарки илмӣ, таҳлили сиёсии муаммоҳоро ҷиддан талаб менамояд, ки бо таъмини амнияти иттилоотӣ ҳамчун компоненти асосии амнияти байналхалқӣ, минтақавӣ ва миллӣ алоқаманд мебошад.

Чунончи маълум аст, муносибатҳои муосир ба таъмини амнияти иттилоотӣ то андозае ба ҷараёнҳои ҳарбӣ-сиёсӣ равона карда шудаанд, аммо дар як вақт онҳо ба муаммоҳое ишора менамоянд, ки бо нооромии сиёсии минтақавӣ, ҷинояткорӣ, терроризм, мубодилаи ғайриқонунии маводи муҳадир, шомилшавӣ ба ҷараёнҳои террористӣ алоқаманд мебошанд.

Муҳимияти муаммои таъмини амнияти иттилоотӣ инчунин бо баландбардории нақш ва мақоми муҳити глобалии иттилоотӣ дар ҳалли вазифаҳои стратегии тараққиёти Тоҷикистони муосир, дарки илмии амнияти иттилоотӣ ҳамчун фаъолияти мақомотҳои иҷроия оиди манфиатҳои миллии давлатӣ, ҷамъиятӣ ва шахсият аз таҳдидҳо дар соҳаи иттилоот мусоидат менамояд. Қабули Консепсияи амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қатори масъалаҳои афзалиятнок муаммои аз ҷиҳати назариявӣ асосноккунии самтҳои асосии сиёсати таъмини амниятро бо роҳи мувофиқаи манфиатҳои он бо манфиатҳои ҷамъият ва давлат дар ҷараёни фаъолияти иҷтимоӣ-сиёсӣ ва иҷтимоӣ-иқтисодӣ воғузур намудааст.

Вобаста ба ин аспектҳои политологии омӯзиши амнияти иттилоотӣ дар шароити бадастории истиқлолияти давлатӣ низ дорои аҳамияти бештаре мебошанд.

Омӯзиши амнияти иттилоотӣ ин самти таҳлили сиёсӣ, базаи концептуалӣ-методологие мебошад, ки асоси базавӣ ва олооти тадқиқотиаш то ҳол ба таври пурра коркард нашудааст. Аз ин ҷо хулоса бармеояд, ки сиёсати амнияти иттилоотӣ ҳамчун воситае баромад

мекунад ва бо ёри он манфиатҳои шахсият, ҷамъият ва давлат дар муҳити иттилоотӣ тадбиқ мешаванд, яъне ҳамаи доираи муносибатҳои, ки бо амнияти иттилоотӣ вобастаанд, таъмин карда мешаванд.

Адабиёт:

1. *Алексенцев А. И. Сущность, и соотношение понятий «защита информации», «безопасность информации», «информационная безопасность». М., 2007.- 176с.*
2. *Ершова Т.В., Хохлов Ю.Е. Тенденции и механизмы развития информационного общества в Таджикистане:- М., 2004.- 36 с.*
3. *Каптюг Ю. А. Проблема информационной безопасности: Дис. философ, наук. М.: ВПА, 2009. - 174 с.*
4. *Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. -Душанбе, 2012.*
5. *Сафиев К И , Махмадов П А Некоторые особенности информационной безопасности в системе национальных интересов //Вестник ТНУ -Душанбе «Сино», 2012.*

НУРИДИНЗОДА М., РАХМОНОВ А.
(Душанбе)

ПОДГОТОВКА И ВОСПИТАНИЕ ВЫСОКОКУЛЬТУРНОГО И ВЫСОКООБРАЗОВАННОГО СПЕЦИАЛИСТА И ГРАЖДАНИНА – ГЛАВНЫЙ ГАРАНТ ОТ ЭКСТРЕМИЗМА И РАДИКАЛИЗМА В СТУДЕНЧЕСКОЙ СРЕДЕ: ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ В РТСУ

В 1996 году на основании двустороннего Соглашения России и Таджикистана в образовательном пространстве нашей страны начал успешно функционировать - Таджикско-Российский университет, затем переименованный в Российско-Таджикский (славянский) университет. Организатором и Первым Ректором РТСУ был Сатторов Абдуджаббор Сатторович. Тогда ещё-20 лет назад на церемонии открытия университета принял участия наш Президент Эмомали Рахмон, который являлся инициатором создания нового ВУЗа-детища таджикско-российского сотрудничества в области образования и культуры. Стало традицией со стороны высшего руководство нашей страны, Правительства и Парламента Российской Федерации принимать участие высоких руководителей на чествовании годовщины РТСУ. 30 августа 2016 года на церемонии 20 летия РТСУ приуроченный к открытию нового здания принял участие наш Президент, Лидер нации, основоположник мира и национального согласия -Эмомали Рахмон.

30 августа 2016 года Президент страны, перерезав символическую ленту, ознакомился с условиями учебы в новом корпусе. В 2011 году в канун празднования 15 летия РТСУ, Президент страны Эмомали Рахмон закладывал первый кирпич данного объекта, а строительные работы

были начаты в июне 2012 года. На строительство объекта направлено 50 млн. сомони, учебный корпус состоит из трех пятиэтажных зданий и предназначен для 1072 студентов.[1,1]

Общая площадь нового корпуса составляет 15 тыс. м², в нем созданы все благоприятные условия для учебы. В подвальном помещении корпуса имеется столовая на 280 мест, 5 лабораторий по химии, физике и биологии. В новом корпусе также располагается спортивный зал на 195 мест, 3 лингафонных класса на 50 мест, зал совещаний на 20 мест, криминалистическая лаборатория, актовый зал на 560 мест, пресс-центр с телерадиостудией, аудитории на 280 студентов, 2 компьютерных класса на 70 мест, а на пятом этаже нового корпуса — электронная библиотека на 50 мест.

РТСУ входит в плеяду, является одним крупнейших вузов в стране, в 1996 году оно образовано в рамках взаимовыгодного сотрудничества Таджикистана и России. В университете по 18 направлениям бакалавриата, 11 направлениям магистратуры, по более 20 магистратурным программам, 2 направлениям докторантуры и 3 направлениям аспирантуры ведется учебная и научно-исследовательская деятельность. На факультетах филологии, истории и международных отношений, юриспруденции, экономики и менеджмента, информационных технологий РТСУ работают 282 преподавателя, в том числе 44 докторов наук, 126 кандидатов наук. С момента своего образования, по сей день РТСУ окончили свыше 20 тыс. человек[2,2].

В ходе ознакомления с учебными условиями университета Президент страны Эмомали Рахмон провел открытую беседу со студентами и поздравил их с открытием нового учебного корпуса. Глава государства напутствовал молодежь на глубокое изучение современных наук, компьютерных технологий и иностранных языков.

После ознакомления Президент страны, Лидер нации - Эмомали Рахмон в актовом зале РТСУ выступил с речью перед преподавательско-студенческим составом. Глава государства Эмомали Рахмон поздравил присутствующих с 25-ой годовщиной государственной независимости, открытием нового учебного корпуса университета, а также выразил удовлетворение многосторонним взаимодействием Таджикистана и России в ключевых сферах сотрудничества — политики, экономики, торговли, инвестиций, образовании, науки и культуры, обороны и безопасности [3].

В своей речи перед профессорско-преподавательским составом и студентами РТСУ Эмомали Рахмон подчеркнул, что «Создание Российско - Таджикского (Славянского) университета является значительным примером наших достижений в этой сфере. Более того, история становления данного вуза неразрывно связана с процессом последовательного и комплексного развития двусторонних таджикско-российских отношений в новых условиях государственности.

Беглый взгляд на новейшую историю таджикско-российских связей показывает, что они опирались на прочные исторические предпосылки и

всегда отличались высокой динамикой роста. Таджикистан и Россия, выстраивая линию своих взаимоотношений, с самого начала исходили из понимания общности долгосрочных коренных интересов народов двух стран. Время убедительно доказало правильность нашего выбора в пользу строительства межгосударственных отношений двух стран в формате стратегического партнерства»[3].

Президент особо подчеркнул, что «Все вы хорошо информированы о той обстановке, которая складывается сегодня на международной арене вследствие всевозрастающего давления современных угроз и вызовов. Мир накрыла беспрецедентная волна различных форм насилия, в особенности экстремизма и терроризма, который не имеет ни родину, ни религии, ни этнической принадлежности. На полную мощь работает пропагандистская машина различного рода радикальных групп и движений для вовлечения в свои ряды молодежи, при этом выбирая её студенческую часть главной целью. В этой связи, как никогда, актуальным становится вопрос защиты наших граждан от влияния такой пропаганды и недопущения их вовлечения в ряды террористических и экстремистских организаций. Соответственно, одной из ключевых задач высшей школы выступает воспитательная работа. Здесь нужна ежедневная, систематическая работа каждого преподавателя и сотрудника сферы образования совместно с родителями. Мы обязаны искренне заботиться о будущем молодого поколения, о его судьбе и здоровом моральном облике, его энергия должна быть направлена в русло созидательной деятельности. Будущее страны в руках молодежи и качественное образование должно способствовать подготовке передовой, прогрессивной молодежи, устремленной на выполнение больших задач по обеспечению социально - экономического развития страны и дальнейшего процветания нашего государства» [4].

Само название нового учебного заведения – ключ для понимания смысла, его создания как сложной системы со своими новыми внутренними законами. Диалог культур, взаимопонимание и взаимопомощь между народами, находившимися в течение десятилетий в одной стране, невозможно быстро разрушить, как бы не относились к идеологии социализма. Тем более что взаимопонимание, толерантность, «общественные договоры» по принципу «сядем за круглый стол» - мечта великих просветителей на Востоке и на Западе с давних пор. Собственная, близкая история показала, что дружба народов стала одной из главных составляющих победы в Великой Отечественной войне, Гражданской войне в Таджикистане, способствует преодолению кровавых столкновений во всех «горячих точках» на земном шаре. Стратегическое партнерство РФ и РТ имело давние корни и традиции в области науки и образования. Эти традиции конкретно осуществились в создании вуза усилиями и стремлениями обеих стран [5].

В принципе, образование – основа любого учебного заведения. Культурное, научное образование, основанное на духовности, нравственности, взаимодействии между народами, стало необходимой

предпосылкой создания РТСУ. Подготовка новых специалистов для новых независимых государств, связанных узами дружбы, для выполнения важнейшей миссии - передачи знаний последующим поколениям, - основа магистральных задач РТСУ.

Воспитание культурного человека, эрудированной личности, опирается на формирование потребностей в актуальной социальной солидарности и стимулировании, основанных на этом идентичности и культурных интересах человека. Культурный человек должен соответствовать местным обычаям, уровню образованности и гуманитарной компетентности, традициям и ментальности, актуальным в данном обществе, в данный его момент истории. Это достигается многими факторами, но, прежде всего, воспитанием и образованием. Из студента необходимо воспитать гармонически развитую личность, способную свои образовательно-воспитательные достижения передать другим в русле своей будущей профессии. Связующим компонентом в структуризации новой системы образования выступил русский язык, ставший рабочим языком РТСУ, что не умаляло значение государственного языка титульной нации. [6]

Если в 1996 году на двух факультетах университета - гуманитарном и экономико-правовом - обучалось 875 студентов дневного и заочного отделений, работали 76 преподавателей, имелось 35 аудиторий, то к двадцатилетнему юбилею университет стал многопрофильным, с непрерывной структурой образования, включающей довузовское, высшее профессиональное, послевузовское и дополнительное образование, одноуровневую систему обучения, группы и потоки интенсивной и целевой подготовки кадров. В соответствии с лицензией, университет ведет подготовку студентов по следующим программам бакалавриата и специальностям: «Филология», «Лингвистика и межкультурная коммуникация», «Теория и методика преподавания иностранных языков и культур», «Перевод и переводоведение», «Культурология», «История», «Юриспруденция», «Журналистика», «Международные отношения», «Экономика», «Финансы и кредит», «Бухгалтерский учет, анализ, аудит», «Менеджмент организаций», «Прикладная информатика», «Прикладная математика».

В РТСУ функционируют пять факультетов: филологический, юридический, экономический, истории и международных отношений, управления и информационных технологий, объединяющие 29 кафедр. Важными подразделениями являются библиотека, центр администрирования, тестирования и информационного обслуживания, типография, кафедра ЮНЕСКО, Центр геополитических исследований, НИИ миграции, Центр «Русский мир», Центр тестирования, комплекс учебной практики в г.Нуреке и другие центры. С апреля 2007 года при вузе в качестве структурного подразделения имеется средняя общеобразовательная школа, деятельность которой осуществляется на основе федерального компонента государственных стандартов общего образования, федерального базисного учебного плана и примерных

учебных планов для общеобразовательных учреждений Российской Федерации с учетом национально-регионального компонента Республики Таджикистан.

Воспитательная работа пронизывает все формы, виды, методы деятельности каждого работающего в университете. Преподаватель, какую бы дисциплину он не вел, войдя в аудиторию, обращает внимание на внешний вид студента, на настроение группы и как она подготовилась к занятию, ибо это свидетельство того, как студент умеет трудиться. Каждое занятие включает в себя стремление педагога не только рассказать о своем предмете, но и воспитать через свой рассказ, через своё занятие в своих молодых слушателях высокие нравственные качества: почему культурный человек должен уважать труд другого человека, почему каждый гражданин должен любить свою Родину и своих родных, быть выдержанным и доброжелательным. В самом слове «воспитание» содержится все, что делает человека человеком. Воспитательной работой занимаются кураторы, руководители кружков и клубов, научных работ, КВН и спортивных соревнований. [6,3]

Как было отмечено выше, в состав университета входят 5 факультетов и 1 институт: Филологический факультет, Факультет истории и международных отношений, Юридический факультет, Факультет управления и информационных технологий, Экономический факультет, Институт повышения квалификации.[7] При РТСУ успешно функционируют различные Центры, как Русский центр «Русский мир»; Центр культуры; Центр таджикского языка; Центр UNICO; Центр тестирования по русскому языку; Ресурсный центр по туризму; Центр геополитических исследований; Междисциплинарный центр региональных исследований; Информационно-ресурсный центр ООН в РТ; Центр информационных коммуникаций; Центр обучения ИС-бухгалтерии; Информационный центр РТСУ; Центр русского языка и культуры. В 2015—2016 учебном году были образованы новые центры — Междисциплинарный информационно-аналитический центр исследований регионов мира и НИЦ по противодействию терроризму и экстремизму. [8]

В соответствии с Национальной концепцией воспитания РТ в Российско-Таджикском (славянском) университете воспитание студенческой молодежи осуществляется с опорой на традиционные ценности, такие как духовность, государственность, патриотизм, коллективизм, милосердие, взаимопомощь, благотворительность, а также ценности нового времени: инициативность, креативность, толерантность, предприимчивость и многие другие.

Вся структура воспитательной работы РТСУ опирающийся на воспитание высококультурного и высокообразованного специалиста и гражданина страны в РТСУ выглядит следующим образом.

Структура воспитательной работы РТСУ

Воспитательная работа в прошлом и в настоящем осуществляется на основании законов РТ и РФ «Об образовании», Закона РТ «О молодежи и молодежной политике РТ»; Послания Президента Республики Таджикистан, Основоположника мира и национального единства - Лидера нации Эмомали Рахмона парламенту страны

Вся воспитательная работа профессорско-преподавательского состава была направлена на реализацию молодежной политики и творческого потенциала молодежи, выявлению новых дарований, способных внести свой инновационный вклад, опираясь на лучшие традиции старших поколений и организована по таким направлениям как: духовно-нравственное воспитание; гражданско-патриотическое воспитание; правовое воспитание; культурно-эстетическое воспитание, развитие творческого потенциала студентов; физическое воспитание и формирование здорового образа жизни студентов; профилактика асоциальных проявлений в студенческой среде; развитие органов студенческого самоуправления; организация работы кураторов студенческих академических групп.

В реальной деятельности по обучению и воспитанию студентов университета все эти направления тесно взаимосвязаны и дополняют друг друга. Реализация воспитательной функции университета осуществляется в единстве учебной деятельности и внеучебной воспитательной работы в вузе.[8]

Приказом № 144 от 22 апреля 2014 года отдел молодежной политики был переименован в отдел воспитания и молодежной политики. Отдел руководствуется Конституцией РФ и РТ, Законами РФ и РТ «Об образовании», «О высшем и послевузовском профессиональном образовании», Национальной концепцией воспитания РТ, Уставом университета, Правилами внутреннего распорядка, другими локальными нормативными актами Университета, а также положением «Об Отделе воспитания и молодежной политики» (на основании решения Ученого совета университета от 02 июля 2014 года, протокол №10). [9]

Основными целями и задачами Отдела являются:

- реализация молодежной политики посредством выполнения учебно-воспитательных, социально-культурных программ, формирующих духовно- нравственное развитие обучающейся молодежи университета;

- разработка комплекса мер, программ, планов, мероприятий по всем направлениям воспитательной работы Университета;

- способствование созданию условий и поддержке студенческих инициатив, а также осуществляет важнейшие культурные и социально значимые мероприятия в области молодежной политики, формирующие духовную среду и нравственное развитие молодежи и способствующие превращению Университета в крупнейший ВУЗ Республики Таджикистан;

- укрепление физического и нравственного здоровья обучающейся молодежи;

- оказание методической и консультативной помощи Совету студенческого самоуправления Университета и Советам студенческого самоуправления на факультетах в организации и проведении воспитательных мероприятий;

- взаимодействие с соответствующими структурами Университета по вопросам адаптации студентов к учебно-образовательному процессу Университета;

- организация взаимодействия Университета с другими ВУЗами Республики Таджикистан и России;

- участие в разработке и реализации республиканских и городских программ, университетских целевых программ и проектов по вопросам, относящимся к полномочиям отдела;

- выявление, осуществление анализа и устранения социальных молодежных проблем;

- повышение эффективности работы по формированию установок толерантного поведения у обучаемых, профилактике национализма и экстремизма, уменьшению риска социальных проблем.

В своей деятельности Отдел взаимодействует с Хукуматами района, города, а также с Комитетом по делам молодежи, спорта и туризма при Правительстве Республики Таджикистан, правоохранительными органами, 201-й Гатчинской дважды краснознамённой мотострелковой

дивизией, участвует в мероприятиях районного, городского и республиканского масштабов.

За период работы Отдел неоднократно был отмечен благодарственными письмами и грамотами за организацию, проведение и участие в мероприятиях районного, городского и республиканского масштабов.[10]

Немаловажную роль в культурной жизни вуза играет Центр культуры.

Центр культуры – это визитная карточка РТСУ. Для того, чтобы выпускать достойных, социально зрелых личностей, необходимо выстраивать, постоянно развивать и совершенствовать воспитательную систему, как основной инструмент эффективного воспитательного процесса.

В воспитание молодежи особое место занимает Центр культуры РТСУ, который является самостоятельным структурным подразделением, возглавляемый Фазлиевым Фахриддином Зайнитдиновичем. [11]

В свою очередь, Фазлиев Ф.З. сам является лауреатом конкурсов, как военно – патриотических («Виват, Победа!», «Щит России», «Журавли над Россией»), так и международных («Казахская Романсиада» - II место).

Работа Центра связана с образовательной, воспитательной, культурной жизнью РТСУ. В Центре культуры работает 12 сотрудников. Это высококвалифицированные педагоги, художественные руководители, выпускники нашего университета. В своем распоряжении Центр имеет актовый зал на 300 мест, выставочное фойе, студии для ансамблевого и вокального пения, танцевальную и звукозаписывающую студии.

С целью развития творческих способностей студентов в Центре работают коллективы русского фольклорного ансамбля «Славяне», эстрадного вокального пения и танца - «ВЭСТ», таджикского фольклорного ансамбля «Парасту».

Центр культуры занимает важное место в жизни наших студентов, привлекая к участию в различных программах и мероприятиях, делая интересным и разнообразным их досуг. Традиции в работе сотрудников Центра, накопленный опыт, творческая активность самих студентов, отличная материально-техническая оснащенность, театральные реквизиты позволяют проводить мероприятия на высоком уровне (Осенний бал, Посвящение в студенты, Таланты первокурсников, Новый год, День Победы, 8 Марта, Масленица и Навруз, День Знаний, и многие другие). В Центре проводятся смотры-конкурсы художественной самодеятельности среди студентов всех факультетов.

Действующий Центр несет на себе двойную нагрузку, представляя культуру двух народов - России и Таджикистана, расширяя мировоззрение студентов в сфере обмена и диалога культур и национальных традиций.

Проводя такие мероприятия, как «Масленица», «Дни славянской письменности и культуры», организацию выставок (фото и плакатов) - «Дни России», «200 –летие русской дипломатии», «Празднование независимости РФ» при поддержке Посольства РФ в РТ и Союза соотечественников, Центр исполняет роль проводника российской культуры и образования в Таджикистане. Также проводятся мероприятия, пропагандирующие таджикское историко-культурное наследие, традиции и обычаи –празднование Навруза, концертные программы национальной песни и танца различных регионов Таджикистана.

Творческие коллективы Центра играют немаловажную роль в культурной жизни не только университета, но и города. Ансамбли «Славяне» и «ВЭСТ» постоянно принимают участие в культурных городских мероприятиях, правительственных концертах, конкурсах и фестивалях, укрепляя имидж и статус лучшего университета республики.

В актовом зале Центра культуры проходят культурные мероприятия, организованные в сотрудничестве с администрацией РТСУ и Посольством РФ в РТ, Таджикским обществом дружбы и культурных связей, международными и общественными городскими объединениями при обязательном участии творческих студенческих коллективов университета.

Центр культуры – постоянный инициатор новых идей и форм культурно-массовой деятельности. Визитной карточкой РТСУ, является ансамбль «Славяне», покоряя слушателя чистотой звучания голосов, организованностью исполнения, разнообразным репертуаром и конечно, молодым задором.[12]

Ансамбль «Славяне» был основан в 1998 году. Его организаторами и руководителями являются Елена Киба и Зебунисо Султанова. Этот яркий фольклорный коллектив пропагандирует русские, славянские народные песни. В таком ключе с материалом славянской песенной традиции в республике не работает никто.

Ансамбль «Славяне» имеет грамоты и благодарности от Посольства Российской Федерации, от командования 201-й Гатчинской дважды краснознамённой мотострелковой дивизии за активное участие и творческий вклад в подготовке и проведении торжественных мероприятий, пропаганду русской культуры и традиций в Таджикистане.

Стало традицией выступление «Славян» в концертах, посвященных Дню Победы. Президентом РФ В.В. Путиным в честь 70-летия Победы ВОВ ансамбль «Славяне» был награжден памятной медалью.

Профессиональный уровень исполнения позволяет коллективу выступать на престижных правительственных концертах: Саммит стран СНГ (к 20-летию образования СНГ), заседания стран ШОС, концерта в честь прибытия глав государств: В.В. Путина, А.Г. Лукашенко, Н.А. Назарбаева и др.[13]

Вокально-эстрадная студия « ВЭСТ» была основана ещё в далёком 1998 году. За это время менялись жанры музыки и танцевальные стили

группы. Коллектив группы тоже претерпевал изменения. Неизменным в группе «ВЭСТ» остаётся только одно, это любовь «вэстовских» (так ребята сами себя называют) к делу, которым они занимаются. Они не просто вкладывают душу и сердце в свои композиции, но и каждый раз стараются удивить публику поиском новых способов художественного выражения. Художественным и музыкальным руководителем группы с начала её основания была Исаева Гульнора Эрматовна.

«ВЭСТ»-непременный участник самых престижных и популярных шоу-конкурсов, концертов города. В разные годы эстрадная группа вокала и танца принимала участие в республиканском конкурсе «Суруди Сол», в проекте «Звёзды нового века», проводимом радиостанцией «Ватан» в 2004 году, ребята стали финалистами, в 2008 году группа принимала участие в конкурсе «Мисс Душанбе».

Участники группы «ВЭСТ» принимали участие на фестивале КВН в Москве в 2009 году. С декабря по май 2012 года хореографы группы при поддержке художественного руководителя Исаевой Г.Э. приняли участие в проекте «Танцы против наркотиков», организованном Американским Посольством в Республике Таджикистан и ОАО «Даст ба Даст». Хореографы группы работали с отобранными на специальных кастингах школьниками (в проекте приняли участие: 1шк., 20шк., 21 шк., 28 шк., 1-й Интернат и Президентский Лицей для одарённых детей). В финале проекта состоялся концерт, в драматическом театре им. В. Маяковского. Концерт прошёл на высочайшем уровне. На концерте присутствовало Посол Америки, которая отметила профессиональный уровень подготовки ребят и наградила хореографов с сертификатами.

В мае 2014 года солист группы Баратов М. выиграл конкурс молодых исполнителей, проводимый Американским Посольством в Республике Таджикистан. Итогом работы вокально-танцевальной группы является отчётный сольный концерт, проводимый в конце года.

Выпускниками группы «ВЭСТ» становились: известный ведущий радиостанции «АЗИА плюс», автор и исполнитель песен Кирилл Комбаров, свои азы пения в группе «ВЭСТ» постигала победительница конкурса «Интервидение» и звезда таджикской эстрады Тахмина Ниязова.

Но самым главным достижением группа « ВЭСТ» считает свою дружбу. Ребята воспринимают друг друга как члены одной семьи, в коллективе царит мир веселье, и приглядевшись к ним, вы действительно можете увидеть, что «ВЭСТ» - это не просто эстрадная группа-это островок вдохновения, любви и свободы. [14]

В РТСУ складывается определенная система организации воспитательной работы со студентами; разработана соответствующая нормативно-правовая база ее организации; обогатилось ее содержание, организационные формы и методы; повысилась ее результативность.

В целях ознакомления и реализации положений Послания Основоположника мира и национального единства – Лидера нации, Президента РТ уважаемого Эмомали Рахмона Маджлиси Оли РТ, а также

по вопросу о внесении изменений и дополнений в Конституцию РТ организованы и проведены разъяснительные мероприятия, конференции, круглые столы, открытые лекции, встречи и т.п.

Мероприятия проводились аналитической группой, состав, которой утвержден приказом ректора, а также профессорско-преподавательским составом кафедры гражданско-правоведческих дисциплин (Олимов С.), кураторами академических групп, другими структурами университета.

В воспитательной работе большое внимание уделяется стратегическим направлениям работы среди молодёжи в Посланиях Маджлиси Оли РТ Лидера нации, Президент РТ уважаемого Эмомали Рахмона. В ходе встреч и бесед, организации круглых столов и студенческих конференций рассматриваются и обсуждаются вопросы ценностей, нравственных основ, на которых мы должны строить свою жизнь, воспитывать молодёжь. В этом году в РТСУ разработан комплексный план проведения мероприятий на основе задач исходящих от Послания Президента, Лидера нации от 22 декабря 2016 года по поводу негативных тенденций среди молодёжи, форм и методов проведения профилактической работы среди молодёжи страны. В этой связи не первый год, совместно с руководителем Научно-исследовательского центра по противодействию экстремизму и терроризму Абдухамитовым В.А. и директором Центра исследований регионов мира согласно утвержденного плана были проведены мероприятия по профилактике экстремизма и терроризма среди студентов всех пяти факультетов.

Прошедший год был знаменательным Годом - 25-летием Государственной независимости Республики Таджикистан и 20-летием РТСУ.

Большое внимание в РТСУ уделяется вопросу самоуправления студентов, как важный фактор подготовки высокообразованных и высококультурных специалистов и граждан Таджикистана.

Созданная и функционирующая система студенческого самоуправления действует на уровне вуза и академических групп. Студенты входят в ту или иную структуру студенческого самоуправления. Во всех факультетах регулярно проводятся старостаты, на которых решаются текущие вопросы успеваемости и дисциплины, строятся перспективные задачи перед студентами в их общественной жизни, ставятся на повестку дня вопросы, связанные с проведением досуга студентов. Необходимо отметить комплекс мероприятий «25 добрых дел к 25-летию Государственной Независимости РТ», который включает в себя организацию благотворительных акций, таких, как «Уроки доброты», «Мы с вами», «От сердца к сердцу» и др., где оказывалась моральная и материальная помощь Детскому дому, Домам ребенка, Домам для престарелых и инвалидов. Эти мероприятия играют огромную роль в формировании нравственных качеств у студенческой молодёжи и развития студенческого самоуправления. [15]

В 2016 году в рамках Молодежного ресурсного центра, начала функционировать Школа лидеров (рук. Клименко В.Н.), Школа успешных девушек (рук. Саидова Л.В.), Школа этикета (рук. Гулова З.А.), Клуб патриотического воспитания «Мой край родной» (рук. Шодиева З.Н.) и т.п.

К примеру, Клуб патриотического воспитания «Мой край родной» в целях патриотического воспитания молодежи вовлекает студентов в изучение родного края, его традиций, культурных и исторических ценностей, а также развивает интерес к природным особенностям и этнографическим традициям Таджикистана.

Также Клуб направляет свою деятельность на изучение жизнедеятельности известных деятелей культуры, науки, искусства. Тысяча студентов нашего Вуза посетили Национальный музей Таджикистана.

Решая задачи по развитию лидерских навыков студентов, Школа лидеров проводит тренинги и семинары, мастер-классы, использует адаптационные и инновационные подходы.

В целях создания общего информационного пространства университета делает первые шаги Студенческий информационный центр, в котором объединены студенты, участвующие в его формировании под руководством молодых преподавателей Вахидовой Рухшоны Абдушукуровны и Бабаевой Фарзоны Бахрулоевны (Кафедра истории и теории журналистики, электронных СМИ).

Деятельность в органах студенческого самоуправления на групповом, факультетском и вузовском уровнях может стать школой гражданской ответственности для студентов, научит их самостоятельности, деловому общению с людьми, готовности принимать решения и отвечать за свои поступки.

Особо активизировал свою работу Совет женщин и девушек (рук. Валиева З.А.), который направил свою деятельность на всестороннее формирование личности девушек университета, а также вовлечение их в общественные мероприятия, обеспечения их досуга, решения вопросов в области их прав и интересов.

Один из приоритетов работы Совета состоит в развитии творческих способностей девушек, создании условий для формирования активной гражданской позиции студенток Российско-Таджикского (славянского) университета. В связи с этим, Совет в 2016 году провел ряд мероприятий, посвященных вышеуказанным вопросам.

В целях возрождения национального и духовного самосознания через популяризацию национальной одежды, привития чувства прекрасного через искусство самовыражения через одежду, выработки требований к студенческой форме в феврале был проведен смотр одежды для девушек, а в марте была объявлена Неделя национальной одежды.

Пышный и яркий конкурс «Маликаи Навруз» среди девушек всех факультетов был достоин похвалы.

В целях приобщения студентов к ценностям здорового образа жизни, расширению их знаний о здоровье и профилактике различных заболеваний с 11 по 15 апреля 2016 года женсоветом была организована Неделя здорового образа жизни.

Дебатный клуб при Юридической клинике (рук. Смирнова А.В.) при участии заведующей Кафедрой международного права и сравнительного правоведения Тагаевой Санавбар Нарзикуловной готовят информационно-аналитический материал для студентов по вопросам семейного права.

Клуб «Молодой дипломат» факультета ИМО РТСУ руководимый Рахмоновым А.С. ежегодно проводит встречи и дебаты, встречаются с дипломатическими сотрудниками и Послами зарубежных стран. В рамках клуба ежегодно проводится конкурс среди групп и активистов членов КМД «Модель ООН». Правления и члены клуба «Молодой дипломат» участвуют в международных студенческих конференциях и круглых столах. Активное участие принимает в программе-конкурсе «Интеллект-шоу». В 2016 году члены клуба заняли 3 место в Таджикистане в телевизионной программе «Интеллект-шоу».

Для оказания методической помощи кураторам, их стимулирования в университете функционирует Школа кураторов. На заседаниях Школы обсуждаются актуальные вопросы по организации и проведению воспитательного процесса, подводятся итоги по результатам работы кураторов групп, обобщается опыт кураторов, достигших результатов в своей деятельности. Школа анализирует планы работы кураторов и их качественное выполнение за учебный год» [16]

Ежегодно в РТСУ проводятся студенческие конкурсы. В апреле-мае 2016 г. проводились конкурсы Лучший студент РТСУ, Лучший инновационный проект, Лучшая демонстрация активной гражданской позиции.

Одним из важных средств позиционирования РТСУ являются его спортивные достижения. Футбольная команда четыре года подряд становится чемпионом республики в студенческой спартакиаде и профессиональном футболе во второй лиге. Футбольная команда РТСУ за эти годы существования университета завоевало столько титулов, пожалуй, нет ни в одном вузе республики.[17]

Современные социально-экономические изменения, связанные с построением гражданского общества, выдвигают требования к формированию деятельного и мыслящего гражданина, умеющего жить в условиях демократии, способного к разнообразной и продуктивной деятельности на благо общества, государства и своего личного.

Это обуславливает на ряду решения задач по совершенствованию системы обучения формирования у студентов гражданской убежденности и ответственности, чувства гражданского долга, патриотизма, активной гражданской позиции.

Гражданское воспитание в условиях современного Таджикистана объективно является ключевым в обеспечении устойчивого

политического, социально-экономического развития и национальной безопасности страны, а студенческий возраст является периодом активного формирования личности, осознания себя гражданином страны.

Включение воспитательной системы в жизнедеятельность вуза, направленной на формирование гражданской позиции, началось с объявления приказом Ректора проведения конкурса на лучшую демонстрацию активной гражданской позиции среди академических групп первого курса.

Деятельность студентов была направлена на изучение темы «Моя гражданская позиция». В связи с этим были проведены установочные семинары воспитательного блока совместно с руководителем кафедры философии и политологии Диноршоевой З.М. с кураторами, со старостами и наконец, со всеми студентами первых курсов отдельно по факультетам.

Постепенно студенты начали включаться в процесс подготовки к конкурсу. Начали осознавать вопросы гражданственности, патриотизма, ответственности за участие в жизнедеятельности города, страны и, конечно же, нашего вуза. Ведь гражданская позиция формируется под влиянием условий, в которых находится личность, и реализуется в общественной деятельности посредством социальной активности. Эти условия и возможности для них были созданы.

Большую роль на данном этапе сыграли студенты активисты, а в некоторых группах кураторы. Конечно же не без участия заместителей деканов по воспитательной работе.

Можно отметить, что в плане формирования значимых составляющих гражданской позиции (компонентов), таких как патриотизм, гражданственность, и социально-политическая активность студентами были выбраны и представлены такие темы как:

патриотизм - в выступлениях «Достойная смена», «В жизни всегда есть место подвигу», «Герои Таджикистана», «Культурные ценности Таджикистана и т.д.;

призыв к решению социальных проблем общества, особенно среди молодежи - «Борьба против наркомании», «Алкоголизм - зло»;

милосердие и благотворительность - «Милосердие без границ», «Мы с вами», «От сердца к сердцу»;

решение студенческих проблем через этический кодекс студента РТСУ, благоустройство аудитории;

креативные подходы к решению проблем общества – «Экономическая модель выхода из кризиса», «Равноправие полов - основа развития общества», демонстрация заседания парламентариев «Я гражданин своей страны».

В процессе подготовки и проведения конкурса Кафедрой философии и политологии во главе с Диноршоевой З.М. была выявлена так называемая педагогическая модель формирования гражданской

позиции студентов вуза, содержательным наполнением которого является:

- развитие ответственности, инициативности, дисциплинированности;
- развитие умений ориентироваться в различных сферах государственной и общественной жизни;
- осознание значимости совершенствования умений работы в команде;
- развитие организаторских и лидерских качеств.

Формирование гражданской позиции – это целенаправленный педагогический процесс взаимодействия преподавателей и сотрудников, результатом которого является осознанное отношение студентов к обществу и государству, социально-политическим явлениям, проявляющееся в гражданском поведении и основанное на гражданских убеждениях.

Конкурсы «Лучший студент года», «Лучший студенческий инновационный проект» были направлены на выявление и поощрение наиболее талантливых, инициативных и творческих студентов, а также использования потенциала студенческой молодежи в решении приоритетных задач университета.

Эти конкурсы также будут способствовать формированию активной жизненной позиции, интеллектуальному, духовному и творческому развитию.

Считаем, что цели конкурса такие как воспитание личности, ориентированной на знание, творчество и самообразование – необходимо развивать и в последующие годы, чтобы

- пропагандировать и утверждать образование как одно из главных способов саморазвития личности;
- стимулировать познавательную активность и творческую деятельность студентов;
- развивать социальную активность и формировать жизненные ценности;
- сохранять и восполнять интеллектуальный потенциал РТСУ.

В профессиональном воспитании студентов РТСУ особое место занимает ежемесячное молодежное издание «Студенческие вести», Оно выходит в обновленном варианте с октября 2009 года. (Лицензия № 0147 с 8.июля 2011 по 8 июля 2014 года) Ежегодно в газете проходят практику студенты отделения «Журналистика». «Студенческие вести» это хороший трамплин и практический курс для студентов журналистов. Главным редактором газеты является профессиональный литератор и журналист, весьма одарённая творческая личность-Кузьмичева Ольга Владимировна

Главные задачи, которые поставил перед собой коллектив редакции: искренне и объективно освещать наиболее значимые события РТСУ, предоставлять возможность студентам и преподавателям вуза публиковать свои работы, делиться мнениями. Для этого в издании выделены постоянные рубрики, такие как «В мире молодежи», «Общение

без границ», «Стоит задуматься», «На пути к совершенству», «Оставить след», где за 3 года поднимались весьма актуальные вопросы и освещались первоочередные проблемы, например, «Дресс-код по-славянски», «Чертов мобильник или верный помощник», «Все, что останется после меня», «Студенческий жаргон», «Голый спорт» и др.

В газете нашли отражение все постановления, указы, законопроекты Правительства РТ. Этот факт свидетельствует, что «Студенческие вести» не остаются в стороне от политической, экономической жизни страны, газета является трибуной РТСУ в решении важных вопросов. Так, на страницы газеты обсуждался Проект Закона РТ «Об ответственности родителей за обучение и воспитание детей». [18]

В газете публиковались познавательные материалы о героях и выдающихся личностях страны –Н. Махсуме, Б.Гафурове, Ш. Шотемуре, С.Айни, М. Турсунзаде, А.Рудаки. В этих публикациях была подчеркнута значимость прошлого и богатой истории страны в созидании светлого будущего.

В каждом номере «Студенческие вести» освещаются все учебные преобразования, научные мероприятия, конференции всевозможных тематик и форматов. Кроме того, на страницах издания рассказывается об учебе и жизни студентов РТСУ, обучающихся за пределами республики.

Большое внимание газета уделяет освещению благотворительных мероприятий, проводимых совместно студентами и преподавателями вуза. Следуя традициям, газета продолжает отмечать наиболее значимые события культурной жизни вуза: Новый Год, 8-е Марта, Масленицу, Навруз, День Знаний, Великую Победу 9 Мая. Многие мероприятия были преподнесены читателям в виде фоторепортажей, что является нововведением в издании. Активную деятельность газеты осуществляет ее креативный состав, корреспонденты: Вахидова Мадина, Рахманова Сабрина, Джабраили Хакимзод, версткой занимается Махмудов Станислав.[19]

В номерах за 2015 и 2016 годы были изданы материалы и статьи по проблемам профилактики экстремизма и радикализма в молодёжной среде, о современных тенденциях развития радикальных и террористических организациях в Центральной Азии, путях и формах противодействия. В частности, студенты и преподаватели с удовольствием знакомились с интервью с директором Центра региональных исследований, доцентом кафедры ИТМО РТСУ Рахмоновым А.С. под рубрикой «Молодёжь должна знать...», где освещены современные негативные тенденции в молодёжной среде и путях по её профилактики среди молодёжи. В ближайших номерах Студенческого вестника коллектив газеты намерены освещать деятельность всех клубов по интересам студентов, а также для правового воспитания глоссарий основных понятий и определений в области экстремизма, терроризма и радикализма, методик и способов проведения профилактических работ.

Учитывая большую значимость в познании политико-правовых основ студентов и преподавателей при поддержке Ректора РТСУ профессора Салихова Н.Н. были изданы информационно-справочные и справочно-методические пособия – «Основные понятия и определения в Законах РТ в области безопасности в таблицах», « Информационная политика и информационная безопасность в таблицах и схемах», «Глоссарий основных понятий и определений в области национальной, региональной и международной безопасности в таблицах». Следует указать, что также было подготовлено большое справочно-методическое пособие для кураторов групп, заместителей деканов по воспитательной работе, сотрудников правоохранительных структур - «Основы противодействия терроризма и экстремизма в Законах РФ и РТ» подготовленный со стороны Рахмонова А.С., Кравченко О.В., Рахмонзода Д.А., Абдубасирова А.А., Наскова А., Халикова Э.А.

Следует подчеркнуть, что ППС РТСУ, в частности директор Центра противодействия терроризма и экстремизма Абдувахидов В.А. и директор Центра региональных исследований Рахмонов А.С. в 2015 и в 2016 году приняли участие в 10 международных научно-практических конференциях по проблеме противодействия и профилактики экстремизма и терроризма, радикализма в молодёжной и студенческой среде в Москве, Санкт-Петербурге, Казани, Ставрополе, Саратове, Ходженте, Бишкеке, Астане, Алма-Ате и в других городах. Выступление с докладами по темам радикализма и экстремизма в молодёжной среде вызвал большой интерес аудитории в этих странах у участников конференции. По результатам конференций оба участника были награждены Благодарственными письмами Министерства образования и науки Российской Федерации.

Достаточно указать, что использования справочно-информационного материала, материалов докладов и статей изданных в Сборниках международных конференций в повседневной работе лиц занимающихся воспитательной работой со студентами оказывает большую помощь в их политико- правовом воспитании.

Вместе с тем необходимо подчеркнуть, что ведущая роль в воспитании студентов всё же принадлежит педагогу, профессору - широко образованным гуманистам-интеллигентам, настоящим профессионалам, которые могут сделать реальными гуманизацию воспитательного процесса в вузе и сформировать современного специалиста с высшим профессиональным образованием. Испокон веков молодёжь старалась воспитываться на манере поведения и дел старшего поколения. К сожалению, в связи с внедрением и приходом информационных технологий молодёжь была отдана на откуп информационно-пропагандистской обработке и внедрение в их сознание массовой беспардонной культуры наживы, иногда переходящие все грани.

В этой связи, всем нам преподавателям, воспитателям, кураторам, студентам необходимо выработать такие правила гуманистического поведения и этикета, которые бы давали возможность саморазвитию,

познанию лучшего мира, современных основ мировой бесценной культуры, уважение и любви к ближнему, стремлению к дружбе, братстве и сотрудничеству во благо всего человечества.

Литература

1. Э. Рахмон открыл новый корпус Российско-Таджикского (Славянского) университета http://tajikistantimes.tj/news_rus/e-rahmon-otkryil-novuyiy-korpus-rossiysko-tadzhikskogo-slavyanskogo-universiteta/-c.1.
2. Э. Рахмон открыл новый корпус Российско-Таджикского (Славянского) университета http://tajikistantimes.tj/news_rus/e-rahmon-otkryil-novuyiy-korpus-rossiysko-tadzhikskogo-slavyanskogo-universiteta/-c.2
3. Э. Рахмон открыл новый корпус Российско-Таджикского (Славянского) университета http://tajikistantimes.tj/news_rus/e-rahmon-otkryil-novuyiy-korpus-rossiysko-tadzhikskogo-slavyanskogo-universiteta/
4. Выступление на церемонии открытия нового учебного корпуса Российско-Таджикского (Славянского) университета. 30.08.2016 07:43, город Душанбе. <http://www.president.tj/ru/node/12873>
5. Выступление на церемонии открытия нового учебного корпуса Российско-Таджикского (Славянского) университета. 30.08.2016 07:43, город Душанбе. <http://www.president.tj/ru/node/12873>
6. История становления РТСУ. <http://www.rtsu.tj/ru/university/about/istoriya/#sthash.Tk8sN7US.dpuf>
7. История становления РТСУ. <http://www.rtsu.tj/ru/university/about/istoriya/#sthash.Tk8sN7US.dpuf>
8. Там же. -с.3. <http://www.rtsu.tj/ru/university/about/istoriya/#sthash.Tk8sN7US.dpuf>
9. <http://www.rtsu.tj/ru/university/about/istoriya/#sthash.Tk8sN7US.dpuf>. <https://ru.wikipedia.org/wiki/82>
10. <https://ru.wikipedia.org/wiki/82>
11. Тезисы Отчета о воспитательной работе за 201\2016 годы в РТСУ.
12. Отдел воспитания и молодежной политики в РТСУ. <http://www.rtsu.tj/ru/university/about/istoriya/#sthash>
13. Отдел воспитания и молодежной политики в РТСУ. <http://www.rtsu.tj/ru/university/about/istoriya/#sthash>
14. Центр культуры РТСУ. <http://www.rtsu.tj/ru/university/>
15. Центр культуры РТСУ. <http://www.rtsu.tj/ru/university/>
16. Ансамбль «Славяне» РТСУ. <http://www.rtsu.tj/ru/university/>
17. Там же. <http://www.rtsu.tj/ru/university/>
18. Тезисы отчета о воспитательной работе за 201\2016 годы в РТСУ.
19. Постановление Заседания Ученого совета Российско-Таджикского (славянского) университета по вопросу «О состоянии и перспективах воспитательной работы университета» от 27 декабря 2016 года.
20. Итоги деятельности Российско-Таджикского (славянского) Университета за минувший год <http://vecherka.tj/news/itogi-deyatel-nosti-rossijsko-tadzhikskogo-slavyanskogo-universiteta-za-minuvshij-god/>
21. «Студенческие вести» РТСУ. <http://www.rtsu.tj/ru/university/>
22. «Студенческие вести» РТСУ. <http://www.rtsu.tj/ru/university/>

ОМИЛҲОИ ТАҲКИМИ АМНИЯТИ ИНСОНӢ ВА НАЧОТ АЗ ОСЕБПАЗИРИИ ФИКРӢ ДАР АНДЕШАҲОИ БЕДИЛИ ДЕҲЛАВӢ

Абулмаонӣ Бедили Деҳлавӣ дар шумори он суҳанвароне қарор мегирад, баробари баррасии муҳимтарин масоили фалсафӣ, ирфонӣ, мавзӯотеро дар оинаи анвои ашъори хеш бозтоб бахшидааст, ки дорои арзиш ва аҳамияти умумиинсонӣ буда, муҳимтарин масоили марбут ифротгаройӣ чилавгирӣ аз бархурдҳои фикриву фарҳангӣ ва мурочиат ба муколамаи фарҳангхоро низ ҳамчун як рукни муҳими таъмини амнияти миллӣ, инсонӣ ва таъмини истиқлол ва озодии инсон шарҳу тафсир намудааст. Баробари ин, даъвати инсонии озод ва берун аз ҳама қайдҳои зоҳирӣ аз ваҳдати миллӣ то ҳамдиливу ҳамбастагии умумиинсонӣ низ дар каломии ин шоири ваҳдатгаро чун рукни барҷастаи амнияти инсонӣ ва раҳой аз осебпазирӣ фикрӣ, диниву мазҳабӣ баррасӣ гардидааст.

Мурочиати Бедил ба мавзӯи муколамаи фарҳангҳо ва адён бесабаб нест, чун ҳарчанд аҷдоди вай аз сарзаминҳои Фароруд ба Ҳинд ҳичрат карда буданд, аммо ӯ худ дар миёни ҳиндувон таваллуд шуд ва тамоми умр дар муколама бо ин фарҳанг ва падидаву суннаҳои вежаги он қарор дошт. Ба таъбири дигар, ҳанӯз аз овони хурдӣ ҳамосаи кӯҳани ҳиндувон – Маҳабҳаратаро аз бар намуда, мустақиман дар баробари забони аслии худ форсӣ бо ҳиндӣ низ тақаллум менамуд. Ҳамин огоҳӣ ва пайванди Бедил бо ҳиндувон низ боис омад, ки дар навбати аввал аз мубаллиғони аслии таҳкими пайвандҳои фарҳангии аҳолии Ҳинду Фароруд ва дигар марзҳои забони тоҷикӣ гардад, ки таҷассуми равшани он дар мероси адабии Бедил, хоса девони вай хувайдост. Дар қанори ин, Бедил чун худ аз аҳолии мусалмони Ҳинд буд ва эҳсос менамуд, ки ба рӯзгори вай дар муҳите, ки умр ба сар мебарад, гуфтугӯи адён ва мазоҳиби исломиву ҳиндӣ ба унвони омили муассир дар таҳкими давлатдорӣ, амнияти ҷомеаи вақт муҳим ва зарурӣ ба назар мерасад. Аз ин рӯ, дар идомаи иқдоми Акбаршоҳ, ки ғояи Сулҳи Кулро маҳз ба ҳамин хотири ривочи муколамаи фарҳангиву динӣ барои таҳкими пояҳои давлатдорӣ асос гузошта буд, Бедил низ дар шумори мубаллиғони ин андешаи мусолиҳатомез ва татбиқи назарияи муколамаи динӣ қарор гирифт, ки байти маъруфи ӯ ҳақиқати ин амрро ба субут мерасонад:

Аз маънии дуои буту барҳаман мапурс,

Ин ром – ром нест, ҳамон Аллах – аллах аст. (1, 318)

Бо шинохти амиқ ва ҳар чӣ бештари Бедил ба таълимоти фалсафаи мактабҳои қадимии ҳинд ва ҷараёнҳои фикрии рӯзгори хеш вай муваффақ бар он гардид, ки тавассути бардоштҳои аз афкор ва андешаҳои эшон ва эҷоди омезаҳои бо аркон ва ғояҳои фирқаҳои тасаввуфии исломӣ як навъ концепсияи ирфонии худро дар шеър тарҳ

резад, ки дар чавҳари он боз ҳам ягонии инсоният ва расидан ба мақоми инсони комил, берун аз ҳама қайду тааллуқоти зоҳирии марбут ба миллату дину мазҳаб қарор дошта, чехраи шоирро ҳамчун суханвари мубаллиғи ғояҳои инсонпарварона бозтоб мебахшанд.

Нуктаи дигари меҳварӣ таваҷҷуҳи амиқи Бедил ба фалсафаи ваҳдат, ки дар авҷи он боз ҳам ҳамоно ваҳдати инсонӣ қарор мегирад, бори дигар моро бар ин андеша мерасонад, ки дар канори шарҳу тафсири муомилоти орифонаву ошиқонаи фалсафаи мактаби ваҳдати вучудӣ бо таъя ба муҳит ва фазову айёми рӯзгори хеш зимнан дар иблоти ваҳдатгаройӣ ҳамоно ба ҳам наздик намудани инсонҳоро берун аз куюди диниву фикрӣ ва мазҳабӣ иқдом мекунад. Аз ин рӯ, таҳқиқи мавзӯи ваҳдат дар шеърӣ Бедил аз ин равзана низ дорои аҳамияти муҳим хоҳад буд, ки меҳвари ин мақоларо ба баррасии ҳамин матолиб ва тайъини ҷойгоҳи мероси Абулмаонӣ дар таблиғи муқоламаи фарҳангҳо, ваҳдати инсонӣ ва ғояи сулҳи кулл миёни милал, мазоҳибу адён ба вучуд овардааст.

Тафақури ваҳдатгаройӣ ва маърифати инсон аз фалсафаи ҳамдиливу ҳамраъӣ, рабт ба ягонагиву иттиҳод пеш аз ҳама ба рӯзгоре пайванд мегирад, ки ӯ Офаридгори ягонаи хешро шинохтаву ба вучуди бемислу воҳид он эътиқод пайдо намудааст. Аз назари иҷтимоӣ ҳам инсоният ваҳдату ягонагӣ, амнияти сулҳ, ва зарурати вучуди онро дар ростои зиндагонии хеш ханӯз дар даврони ба истилоҳ ҷомеаи ибтидоӣ идрок намудааст. Замоне ки одамон ба рӯзгор эҳсос намуданд, ки дар муқобили ҳамагуна нерӯҳои мутақод ба онон, ҳайвону қуввои шарр танҳо якҷоя ва ба таври гурӯҳӣ мубориза бояд бубаранд, зиндагонияшон аз ҳастии иттиҳод ва муттаҳид будан дар меҳвари як нерӯ маънии тоза дарёфт. Ҳамин гуна инсоният ҳам аз назари фикрӣ ва ҳам аз дидгоҳи иҷтимоӣ дар дарозии ниёзмандии ҳамешагӣ ба ваҳдат зиста, ин тафаккур ва андешаи бузургро то мо кашонидааст. Ҳақиқати ин амр, дар чилваҳои хоси фалсафаи ваҳдатсаройву ваҳдатгаройии инсоният, гароиш ба сулҳу дӯстӣ ва парҳез аз ҷангу пархош дар таълимоти макотиби фикрии дину мазоҳиби мухталиф, таълимоту фармудаҳои орифону ҳақимон ва донишмандон, инчунин ашъори шоирон бозтоб ёфтааст.

Мусаллам аст, ки Бедил аз зумраи шоирони мутабаҳхир дар арсаи таблиғи сулҳу дӯстӣ, мактаби ваҳдати вучудӣ эътироф шудааст ва ин ҳам беҳикмат нест, чун ба навиштаи яке аз тазкиранигорони ҳамасри вай, ки ҳамзамон ҳамчун шогирди Бедил маҳсуб мешавад, Хушгӯ “басо муқаддимоте, ки Мавлавии Рум дар маснавӣ ва Шайх Ибни Арабӣ дар “Фусус-ал-ҳикам” баён кардаанд, ҳамаро бо шарҳу басти тамом ва бо ташбеҳҳои тоза ва ранге беандоза дар каломии худ баста, чун намаки ҷамеъи ақсоми сухани шӯрангез тавҳид аст” (4,115). Пас ғояҳои ваҳдати вучудии Бедил то ҷое боз ҳам маншаъ дар омезаҳои ирфони ҳиндиву эронӣ ва исломӣ доранд ва албатта фармудаҳои Худованд дар Қуръони Мачид сарчашмаи зуҳури ин андешаҳост чун ба таъбири худӣ вай аллақай дар ҳафтсолагӣ забони аҷзбаёнро бо ихтимоми Қуръони Мачид фоиз гардонида буд. Аммо воқеан бояд эътироф намуд, ки Бедил дар

бозгӯӣ ва ташреҳи ҳикматҳои фалсафаи ваҳдати вучудӣ ба масобаи як сояи шоирони пешин қарор нагирифт, балки як роҳи фарозу рушанеро дар андешаи худ кашф кард, ки пушти он симои худи шоир чилваҳои нуронӣ дарёфт. Ӯ бо мушоҳидаи амиқ ба коинот ҳақиқати ин фалсафаро бар асоси сухани офаридгори бузург, ки дар ояи каримае аз худ фармуда: «... ба ҳар сӯе, ки рӯй оваред, он сӯй аст Худованд» ташреҳ дод ва нукоти ғарибе аз зиндагонии ҷорӣ дарёфт барои маънигузорӣ дар маърифати ваҳдати вучуд. Ҳарчанд ҷанбаи аввали андешаҳои Бедил аз китоби муқаддаси Қуръон сарчашма мегирад, аммо ҷанбаи сиёсиву иҷтимоии афкори ӯро низ метавон ба авзои замон ва муҳити зиндагонии худи ӯ пайванд бахшид. Равшан аст, ки Мирзо Бедил дар муҳите зиндагонӣ дошт, ки новобаста ба ибтикороти умарои замони хеш ҳанӯзам ихтилофи диниву мазҳаби миёни мусалмонон ва ҳиндувон ҷой дошт, чун сарзамини ҳинд аз назари қавмиву миллӣ ва мазҳабиву динӣ аз дергоҳ ба ин гурӯҳҳо қисмат. Муҳаққиқон аз муҳимтарин омили пирӯзии намояндагони хонадони теуриёни Ҳинд, хоса Акбаршоҳро дар бунёди давлати муктадир пеш аз ҳама ба роҳандозии сиёсати оштии мазҳабӣ, ки ба ҷараёни Сулҳи кулл маъруф аст, мансуб медонанд. Бедил ҳам чун яке аз мубаллиғони ин ҷараён баромад намуда, бад-ин роҳ хостори ваҳдат миёни кулли ақвом мешавад, то ҳамагуна хушунати қавмӣ, зиддиятҳои мазҳабӣ аз миён бардошта шавад. Аз ин ҷост, ки борҳо дар ашъори Бедил мустақиман ба масъалаи Сулҳи кулл таъкид мекунад, ки масъалаи оштии диниву қавӣ дар меҳвари он қарор дорад:

Ба ҳамворӣ тариқи сулҳи кулл чанде ганимат дон,

Зи ҷанги субҳа бар зуннор печидаст дин худро. (1,141).

Бедил ба аҳли замони худ хушдор медиҳад, ки ҳамин тариқати сулҳи куллро бояд ганимат шумурд, ки ба асари он субҳа ва зуннор ба унвони ду унсурӣ муҳими ду дин дар канори ҳамдигар қарор доранд ва айни ҳамдигар шудаанд. Чун ҷавҳари таълимоти Сулҳи кулл ҳам ягона шумурдани аслу моҳияти фалсафаи тамоми адён аст, Бедил бо иблӯғи ин ақида таъкид бар он дорад, ки танҳо аносири зоҳирии адён сабаби нофаҳмиҳои фаровоне гардида, динро ба гирдоби ҷангу низоъ бурдаанд. Дар фалсафаи сулҳи кулл бошад, онҳо куллияи ин ақоиди зидду нақизро, ки ҷанбаи зоҳири доранд, фурӯгузорӣ мекунад ва бо ҳам меоянд. Аз ин ҷо, Бедил ҷомеаи худро ба шинохти арзиши ақидаҳои сулҳи кулл даъват мекунад, ки дар меҳвари он фалсафаи ваҳдати инсонӣ ва ниҳоятан маърифати ҳақиқати оламу одам қарор дорад. Бояд ба қадри ин афкори муҳим, ки инсонгаройро миёни ақвоми мухталиф таблиғ мекунад, бирасид ва барои он шукргузорӣ намуд. Ҷавҳари андешаи шоир дар ин нуктаи муҳим нуҳуфтааст, ки дар аксари абёте баёнгари ин мавзӯё тачассум дорад. аз ҷумла, ҷои дигар наздик ба ин маънӣ таъкид мекунад, ки барои мардумони дар ихтилоф буда, сулҳи куллро назр кун, яъне вочиб дон, ки дар ин олам аз боиси пархошу тазоди онон ҳамеша ҷангу ҷадал миёни мардумони мухталиф сураат мегирад.

Сулҳи кулл назри ҳарифон, ки дар ин ишратгоҳ,

Оташу об ба ҳам дасту гиребон шудаанд. (1,202)

Бедил ин ҳолатро ба дастугиребон шудани оташу об чун ду унсури ба ҳам зид тасвир намудааст ва аз назари дигар агар умқан ба сӯи матлаби Бедил биравем, ҳадафи дигаре аз таъкиди он рӯшан мешавад. Оташу об дар ҳарчанд ба ҳамдигар ихтилоф доранд, аммо ду унсури муҳим барои зиндагонии инсон ба шумор меравад ва мағзи афкори инсонгароёнаи Бедил ҳам дар ҳамин нукта қарор дорад, ки ихтилоф ва тазодҳои зоҳири фикрӣ метавонад боиси аз миён рафтани аносири муҳим барои ҳаёти инсонӣ дар рӯи замин гардад, мисли ин ки оташ обро нест мекунад ё об оташро.

Бедил маҷмӯи ҷангу тазодҳоеро, ки маҳсули дарк накардани ин фалсафаи ягонагии инсон аст, арсаи гафлат мешуморад ва боз ҳам сабаби аслии онро носозгории тароиқ ва мазҳабу кешҳои мухталиф ба шумор меравад, ки асари он бар мардум мерасад. Абулмаъонӣ ин матлабро бо таъбири шоиронае ба гунаи зайл баён медорад, ки тир дар дасти ҳамин нофаҳмиву тафриқаи тариқатҳои мухталиф аст, ки аз таъсири он халқ синаи худро пайкон мекунад ва дар муқобили тири адоват ва душманиҳои ин гурӯҳҳо қурбон мешавад.

Сулҳу ҷанги арсаи гафлат тамошо карданист,

Тир дар кеш асту халқ аз сина пайкон мекашад (1,468)

Бидуни шак метавон гуфт, ки Бедил шоири мубтакир дар андешаи сулҳофаринии сиёсати ҷаҳонӣ ба шумор меравад ва ин матлаб аз он ҷо сарчашма мегирад, ки вожаи сулҳ дар шумори дӯстдоштатарин калимоти шеъри ӯ қарор дорад. Илова бар ин Бедил дар мавориди фаровоне тавассути қорбурди ин вожа ҳарчанд маъонии тоза офаридааст, аммо ҳамонро касрати истифода он ба тавачҷӯҳи хосааш ба моҳият ва асолати сулҳ дар куллии зиндагонии инсон ишорат мекунад. Ин рӯйқард ва муносибати ӯ ба фалсафаи сулҳ ва сулҳофаринӣ дар шеъраш ба ҳадду уруҷ карда, ки ҳатто ғазале бо радифи сулҳ дорад, ки дар он мазомини мухталифе бар пояи қорбурди ин вожа офаридааст. Аммо умқан ва моҳиятан равшан мешавад, ки муқаррар садо додани худӣ вожаи сулҳ андешаеро аз зехни шоир берун меоварад, ки дар навбати аввал бо садои муқаррари сулҳ дар ин шеър хонандааш зарурати онро дар зиндагонии инсон эҳсос кунад ва аз сӯи дигар Бедил бо такрори вожаи сулҳ дар радифи ғазали хеш хостори тантанаи сулҳ ва рафоқат, ошғӣ дар миёни куллияи зиддият ва рақобатҳои табиӣ ва ҷамъиятӣ аст. Ба ин ғазал аз ин дидгоҳ ручӯъ ва мурур мекунем:

Мӯй тирӣ баст бар таъби ҳасадтахмир сулҳ,

Дод хунро бо сафо оинадорӣ шир сулҳ.

Охир аз вазъи ҷунун узри алоиқ хостам,

Қард бо урғини мо хори домангир сулҳ.

З-ин тӯфангу тир пархоше, ки дорад ҷаҳли халқ,

Нест мумкин то наёрад дар миён шамшер сулҳ.

Матлаби ноёб моро душмани ором қард,

Бо ҳамӯшӣ мушиқил аст аз оҳи бетаъсир сулҳ.

Бар таҳаммул зан, ки мегардад дар ин дайри нифоқ,

Сулҳ аз таъҷил ҷангу ҷанг аз таъхир сулҳ.

Бо қазо гар сар нахоҳӣ дод, ку пои гурез,
 Ихтиёре нест ин омочро бо тир сулҳ.
 Мардро чун тег дар ҳар амр якрӯ будан аст,
 Нест ҳангоми дуо беҳичлат аз тазвир сулҳ.
 Ом шуд расми тааллуқ шарми озодӣ кирост,
 Халқро чун ҳалқа бо ҳам дод ин занҷир сулҳ.
 Дар тилисми чамъи аздоде, ки барҳамхурданист,
 Об мегардам зи хиҷлат гар намояд дер сулҳ.
 Эътибори он чӣ дидам, гуфтам авҳом асту бас,
 Чанги сад хоби парешон шуд ба як таъбир сулҳ.
 Дӯш аз пири хирад ҷустам тариқи офият,
 Гуфт, эй гофил ба ҳар тақдир бо тақдир сулҳ.
 Кош ранги олами мафҳум дарҳам бишканад,
 Танг шуд Бедил ба чанги лашкари тасвир сулҳ. (1,423).

Дар ниҳояти талқини гоҷи сулҳи кулл Бедил ба ҷое мерасад, ки ҷомеаи хинди рӯзгори хешро ба шинохти ягонагии Худованд дар пешорӯи кулли мардумони олам ва ҷавҳари ягона доштани кулли таълимоти диниву мазҳабӣ меҳонад ва фарқиятҳои миёни эшонро танҳо дар зоҳир арзёбӣ менамояд. Мирзо Бедил чун пиру пешвои худ дар ин арса Мавлонои Румӣ талқин дорад, ки маънии дуои буту барҳаман аз мусалмон танҳо дар сурати зоҳир аз ҳам фарқдоранд, ботинан онон хостори шинохти ҳамон Офаридгори ягона ҳастанд, ки дар забонҳо ва динҳои мухталиф бо номҳои гуногун мазкур аст. Боз ҳам ҳамон байти маъруфи ӯ, ки қаблан зикраш рафт, шореҳи ҳақиқати ин андеша хоҳад буд:

*Аз маънии дуои буту барҳаман мапурс,
 Ин ром – ром нест, ҳамон Аллах - Аллах аст.*

Аз ин ҷо, роҳи равшани Бедил ба сӯи ваҳдати вучуд ва таблиғи ӯ аз ин ақидаи умумиинсонӣ мушаххас мегардад. Бедил дар идомаи ин андешаи боло борҳо дар зимни тафсири фалсафаи ваҳдати вучуди ҳамин андешаи ягонагии инсониятро дар ҷавҳар ва асл таблиғ мекунад ва бар ин натиҷа мерасад, ки куллияи мардумони олам ва ҳар чӣ дар олам ҳаст, як ҳақиқате ҳастанд, ки бо ҳазор оина тобон шудаанд:

*Бедил он шӯъла к-аз ӯ базми чарогон гарм аст,
 Як ҳақиқат ба ҳазор оина тобон шудааст (1,204).*

Фаротар аз ин Бедил бо таъкид дар ин ки куллияи арқом шурӯъ аз оғоз то миллион ҳама шурӯъ аз ҳамин рақами як мешаванд ва бо таъкид бар ин нукта сарчашмаи зуҳури тамоми инсониятро аз ҳамин як нуктаи воҳид тафсир мекунад, ки ҷавҳари таълимоти ваҳдати инсониро дар андешаҳои шоир арзёбӣ ва муқаррар мекунанд.

*Бо ҳама касратшуморӣ гайри ваҳдат ҳеч нест,
 Як – як омад бар забон аз сад ҳазор аъдоди мо (1,5).*

Нуктаи авҷи фаҳмиши Бедил дар ин замина таваҷҷӯҳи вай ба фарқиятҳои зоҳирии инсоният ва сарчашмаи воҳид доштани кулли эшон маҳсуб мешавад, ки дар идомаи ин матолиб ба тафсири дигаргунаи ин

акида мепардозад. Ҳамоно Бедил чамъи инсонхоро бо фарқиятҳои зохириву фикрӣ ба мӯи парешон шабоҳат медиҳанд, ки гар онро ба ҳам оварем, ҳамоно як гесӯ хоҳад шуд.

*Ихтилоти халқ чуз жулидагӣ сурат набаст,
Ҳар ду олам печини як гесӯи бешона буд. (1, 643)*

Аз шеваи баён ва ташреҳи Бедил пайдост, ки ӯ бештар дар шарҳи ҳикмат ва маншаъи ваҳдати вучудӣ ба ғаври аносири воқеии зиндагӣ фуру меравад, то ҳақиқати ин амрро берун оварад ва дарки ин матлабро барои хонандаи худ қарибтар созад. Дар байтҳои мазкур ин ҳақиқат равшантар чилва дорад. Ниҳоятан бо тафсири ин маънӣ ва таъкид бар ҳақиқати кулл, ки маҷмӯи мазҳабу мактабхоро роҳ ба ҳамон аст, Бедил ба натиҷае мерасад, ки ҳамаи тазоду фарқиятҳо ба зоҳир ба таъбири ӯ дар либос аст, аммо хун дар вучуди ҳама ягона ва ҳамранг мебошад, ончунонки дар пайвари товусу зог ҳам ҳамон як хуни сурх аст ва фарқиятҳои онон зоҳирист:

*Ихтилофи вазъҳо Бедил либосе беш аст,
В-арна якранг аст хун дар пайкари товусу зог. (2,881)*

Фалсафаи ваҳдат дар шеъри Бедил баробар ба сарчашма доштан дар тафаккури олии инсонӣ ва китоби муқаддаси Қуръон инсониятро ба дарки баробарии тамоми миллату мазҳабҳо ва намояндагони ақвоми дар пешорӯи Худованди бузург даъват мекунад. Аз ин рӯ, ба ақидаи Бедил ҳаргиз нашояд, ки миллате ё қавмеро аз худ поин бишуморӣ ва худро болотар аз он. Бояд ҳамин ягонагиву ваҳдати инсонҳо дар сайёраи замин дуруст маърифат ва дарк шавад, то ин низоъҳои беасоси боиси марги ҳазорон нафар инсонҳошаванда аз миён бардошта шавад.

Таваҷҷӯҳи амиқ ба афкори иҷтимоии Бедил Дехлавӣ, ҳоса таблиғи фалсафаи сулҳофаринӣ ва ваҳдатгароии ӯ нуқотро тафсир мекунад, ки воқеан андешаҳои шоир созгор ба рӯҳияи тамоми замонаҳо ҳастанд. Имрӯз вақте ки ҷаҳони муосири моро ҳам чун ин ақоид ва андешаҳои ихтилофангез фаро гирифтаанд ва ҳатто дар сиёсати ҷаҳонӣ фалсафаи абаркудратӣ ва сиёсатҳои бузургу хурд ҷойгоҳи махсусе мегиранд, истинод ба ин афкори озмудашудаи Бедил ва дигар ниёкони шарафманди мо бисёр муҳим ба назар мерасад. Аз сӯи дигар, дар айёми мо имрӯз тазодҳои фаровони маҳзабӣ, таҳриби афкори ҷомеа дар таъсири ҳизбу ҳаракатҳои ҷудоиандоз, ки миёни ақвом ва миллатҳо бар асоси ҳамин фарқиятҳои зоҳирӣ низоъ бармеангезанд, муҷриат ба чунин андешаҳои инсонсози Мирзо Бедил ва шарҳу тавзеҳи онҳо амри муҳим дар тарбияи ҷавонони имрӯз ба шумор меравад. Зеро ҷавҳари фалсафаи инсонофаринии Бедилро дар таълимоти иҷтимоии ӯ арҷгузорӣ ба мақоми инсон ва талқини баробарии он новобаста аз маҳдудаву фарқиятҳои зоҳирӣ ба вучуд овардаанд, ки дар ҳалли муҳимтарин масоили сиёсати ҷаҳонӣ авлавият гузоштан ба чунин ақоид хеле муассир ва мувофиқи мақсад маҳсуб меёбад.

Адабиёт:

1. Дехлавӣ, Бедил. Куллиёт. Тасҳеҳи Холмуҳаммади Хаста ва Халилulloҳи Халилӣ. Ба кӯшиши Баҳман Халифаи Баноравонӣ. Иборат аз панҷ ҷилд. Ҷилди 1, баҳши 1./М. Бедил- Техрон, Тилоя, 1389.- 798 с.
2. Дехлавӣ, Бедил. Куллиёт. Тасҳеҳи Холмуҳаммади Хаста ва Халилulloҳи Халилӣ. Ба кӯшиши Баҳман Халифаи Баноравонӣ. Иборат аз панҷ ҷилд. Ҷилди 1, баҳши 2./М. Бедил- Техрон, Тилоя, 1389.- 802 с.
3. Салочуқа, Парвин. Нақди навин дар ҳавзаи шеър. Техрон, интишороти Марворид, 1389. 348 с.
4. Хушгӯ. Биндробан Дос. Сафинаи Хушгӯ. Дафтари солис. Ба кӯшиши Саид Шоҳмуҳаммад Атоурраҳмон, Ато Кокуӣ. Патна, Биҳор, 1959 ҳ. 400 с.

ОКИЛОВА М.М.

(Хучанд)

АМНИЯТ ВА АМНИЯТИ МИЛЛӢ: КОНСЕПСИЯ, МОҲИЯТ, ХУСУСИЯТҶО

Дар ҳама давру замон масъалаи амният давлат, ҷомеа ва ҳар шахсро ба ташвиш меоварад. Дар ҳазорсолаи сеюм башарият бо ҷолишҳо ва таҳдидҳои нав ба амният рӯ ба рӯ омадааст. Дар остонаи асри 21 низоми тартиботи ҷаҳонӣ ба тағйироти куллии сохторӣ дучор омад. Дар ин давра иқтисодӣ ва сиёсии як қатор давлатҳо ва иттиҳодияҳои ҳамгироӣ онҳо нерӯманд гардиданд. Ба саҳнаи ҳаёти байналхалқӣ сохторҳои фаромиллӣ ворид гардида, боиси ташаннуҳи зиддиятҳо дар байни кишварҳои алоҳида мегарданд. Маҳз дар ҳамин давра таҳдидҳои терроризми байналхалқӣ ба вуҳуд меоянд.

Азнавсозии ҷамъиятӣ-сиёсӣ ва иҷтимоӣ-иқтисодии амиқ дар ҷомеаи тохик дар тамоми соҳаи илмҳои гуманитарӣ ва иҷтимоӣ тағйироти кулӣ фароҳам овард. Солҳои охир таърихшиносон, файласуфон, сотсиологҳо, сиёсатшиносон, равоншиносон, иқтисодчиён, ҳуқуқшиносон, мунаққидон, адабиётшиносон ва мутахассисони дигар барои раҳой аз бӯҳрони илм, дарки масъулият дар ихроӣ вазифа бо назардошти усулҳои навини тадқиқот кешии зиёд ба ҳарх дода, дар таҳкими равобити пурсамар бо сохторҳои давлатӣ ва ҷамъиятӣ саҳмгузорӣ намуда истодаанд.

Амният - ҳолати бехатарии манфиатҳои ҳаётан муҳими шахс, ҷомеа ва давлат аз таҳдидҳои дохилӣ ва хориҷӣ мебошад.

Ҳанӯз ҳам дар байни олимон ва муҳаққиқон ҷӣ нисбати моҳият ва мазмуни мафҳуми "амният" ва ҷӣ тамоюлҳои инкишоф ва нақши иҷтимоию сиёсии ин падидаи ҷамъиятӣ гуногунфикрӣ вучуд дорад [1]. Дар масъалаи он, ки амният.. чист ва соҳти он ҷӣ гуна аст, ақидаҳо гуногунанд. Масалан, як қатор муаллифон мазмуни мафҳуми "амният"-ро васеъ шарҳ дода, амалан онро бо мафҳуми "манфиатҳои миллӣ" монанд мекунанд. Аммо ин мафҳумҳо бо ҳамдигар алоқаи зич дошта, аз бисёр ҷиҳатҳо бо якдигар мувофиқат кунанд ҳам, дар байни онҳо тафовутҳо низ ҳастанд. Қайд кардан лозим аст, ки дар луғати энциклопедии Брокгауз ва Ефро дар мақолаи "Амният" дар бораи таҳдидҳо ба шахсият, ҷомеа ва давлат суҳан рафта, инчунин зарурати бартараф намудани ҷунин хатарҳо, ба монанди аз ҳад зиёд афзоиш ёфтани аҳоли, бемориҳо ва ҳодисаҳои нохуш, гуруснагӣ ва "хатарҳои, ки ба несту нобуд шудани моликият таҳдид мекунанд" [2], таъкид карда мешавад.

Саймумин Ятимов, раиси Кумитаи давлатии амнияти миллии Тоҷикистон бо ҷопи мақолаи "Амният ва илм" изҳори назарҳои холибу хондани дар бораи амнияти миллӣ кардааст. Аз хумла ӯ менависад, ки

«Аз лиҳози сиёсӣ истилоҳи "амният" муроди калимаи "давлат" аст ва баръакс. Аввалин тасаввурот оиди ниёзи одам, ҳамбият ба мавҳудияти муҳимтарин ва гарантарин ҳузи системаи сиёсӣ таҳти номи "давлат", зарурати таъмини амнияти ҳуди инсон ва ҳомеаро дар назар дорад»[3].

Соҳаи амният фазои иҷтимоию сиёсӣ аст, ки асоҳи бунёдии ҳастии ҳамбиятро фаро мегирад. Қайд кардан лозим аст, ки танзими маҳсус ба манфиати муҳофизат аз таҳдиду хатарҳо на ҳамаи падидаю равандҳоеро талаб мекунад, ки маҳмӯи мушаххаси муносибатҳоеро тавсиф менамоянд, балки он падидаю равандҳоеро талаб менамояд, ки асоси ҳаётии ҷамъияти ҳомеа ва шаҳрвандони онро муайян мекунанд. Системаи истеҳсолию иқтисодии ҳомеа, соҳаи робитаҳои иҷтимоӣ ва сиёсии инсон, инчунин соҳаи ҳаёти маънавии ӯ ба мавҳудият ва инкишофи бехатар ниёз доранд. Бо мақсади роҳ надодан ба равандҳои бетартибона ва стихиявӣ - ин соҳаи муносибатҳои ҷамъиятӣ ба тадбирҳои маҳсуси танзим ба манфиати таъмини тавозуни тадриҷӣ, субот, тамомиат ва мутобиқати унсурҳои асосии таъсири берунӣ ва дохилии ҳомеа эҳтиёҷ доранд.

Ҳамин тариқ, ҷунин фаҳмиши соҳаи амният имкон медиҳад, ки он дар муқоиса ба сиёсат монанд карда шавад. Соҳаи амниятро низ ба монанди майдони сиёсат муҳити зиддиятноқ муайян мекунад ва ягонагии он фазои иҷтимоӣ, ки дар он онҳо интишор меёбанд, дар ҳамин зоҳир мегардад. Дар асоси ин, гуфтан мумкин аст, ки манбаҳои бисёре аз зиддиятҳои сиёсӣ дар ҳуди системаи давлати сермиллат ниҳонанд. Албатта замоне, ки идеологияҳои миллии аз тарафи аксари ин мамлакатҳо дастгиришаванда ба ҳимояи хусусиятҳои ҳоси халқҳои дар ин кишвар истиқоматкунанда равана гардидаанд. Аз ин рӯ, аксар вақт

вазъиятҳои зиддиятнок пайдо шуда, ба низоҳои шадид табдил хоҳанд ёфт. Яъне маълум аст, ки дар аксари ин давлатҳо ҳанӯз воситаҳои коҳиш додани чунин радикализм ва пешниҳод намудани "манфиатҳои миллӣ" вучуд надоранд.

Шубҳае нест, ки майдони амниятро фазои васеъ меҳисобанд, зеро ҳама гуна проблемаҳои бунёдии фаъолияти системаи ҷамъиятӣ бевосита ё бавосита бо проблемаи ҳокимият алоқаманд мебошанд. Ғайр аз ин, тамоми соҳаи амният бо падидаю равандҳои бунёديو дуюмдараҷааш соҳаи бевоситаи муносибатҳои давлатӣ ба шумор мераванд. Масалан, Тоҷикистон шарикҳои стратегии Русия буд ва ҳаст. Русия, чун калонтарин шарикҳои сиёсии Тоҷикистон, метавонад, агар образнок карда гӯем, дар чанд тахтаи шохмот бозӣ кунад, вале Тоҷикистон низ бояд ҳамеша сари тахтаи шохмот бошад, то лоақал бозиро бой надихад. Ин фақат аз сиёсати мо, аз динамизм ва тайёр будани он ба ҳама гуна ҳодисаҳои ғайриҷашмдошти сиёсӣ дар мамлакатҳои бародари ҳамҷавор вобаста мебошад.

Русия тағйир меёбад ва муносибатҳо бо он низ бояд мутобиқи талаби замон бошанд. В.В.Путин ва Э. Раҳмон, метавон гуфт, сиёсатмадорони этникии маҷрои нав мебошанд: онҳо доимо дар ҷустуҷӯи роҳҳои нави ғайриқолабии раҳӣ аз вазъиятҳои муташанниҷи сиёсӣ мебошанд. Онҳо барои мамлакатҳои худ сиёсатмадорони созанда мебошанд.

Ин аст, ки майдони сиёсат ва соҳаи амният хусусиятҳои умумии зеринро дорост:

- а) ба ҳамаи соҳаҳои ҳаёти ҷомеа дахл мекунад;
- б) муҳити зиддиятнок, соҳаҳои ихтилофноки ҳамкорӣҳои иҷтимоиро фаро мегиранд.

Ҳамин тариқ, дар бораи амният сухан ронда, қайд кардан лозим аст, ки "амният" ҳамчун истилоҳ баъди Ҷанги дуҷуми ҷаҳон ба гардиши фаъол даромад, вақте ки тамоми мамлакатҳои ҷаҳон ба ҳулосаи умумие омаданд, ки ҷангҳо бағоят харобиовар гардидаанд ва тамоми саъю кӯшиши ҷомеаи байналхалқӣ бояд ба пешгирии ҷанг, яъне иҷрои вазифаҳои таъмини беҳатарӣ аз ҷанг равона карда шавад.

Ҳоло соҳаи амният яке аз соҳаҳои асосии фаъолияти ҳар як давлат, ҳадафи муборизаҳои дохилии сиёсӣ, таваҷҷеҳи ҷомеаи шахрвандӣ, тадқиқотҳои илмӣ ба шумор меравад. Ин дар навбати худ муносибати бошууронаро ба проблемаҳои амнияти миллӣ ва байналмилалӣ на фақат аз тарафи мутахассисон, балки аз тарафи доираи васеътари шахрвандон талаб мекунад.

Маҳз аз ҳамин сабаб проблемаҳои амният ба яке аз ҷузъҳои барномаи институтҳои таълимӣ ва тадқиқотҳо табдил меёбанд. Дар айни замон соҳаи амният дар дохили доираи васеътари сиёсатмадорон як навъ доираи мутамарказиро ташкил менамояд. Ҳама гуна фаъолияти таъмини амният - ин фаъолияти сиёсӣ, фаъолиятест, ки онро системаҳо ва

методҳои сиёсӣ ба танзим мебароранд. Фаъолияти таъмини амният ҳамчун фаъолияти муҳимтарини сиёсат баромад мекунад. Он дар зухуроти асосии худ моҳият ва мазмуни асосии сиёсатро ифода менамояд. Бояд гуфт, ки амният яке аз объектҳои асосии сиёсатшиносӣ ба шумор меравад.

Таҳлили ин проблема бидуни баррасии масъала оид ба намудҳои амният, ки дар асарҳои бисёр мутахассисон мавқеи махсусро ишғол намудааст, имконнопазир мебошад.

Нисбати маҳакҳои худо кардани онҳо ва нисбати натиҷаҳои муайян кардани намудҳои мушаххаси амният ақидаҳои гуногун вучуд доранд.

Маълум аст, ки ҳамаи намудҳои амният, ки дар байни онҳо робитаҳои ҳамдигарии мураккаб вуҷуд доранд, пеш аз ҳама бо он фарқ мекунанд, ки онҳо дар асоси таъмин ва танзими ханбаҳои муайяни муносибатҳои ҷамъиятӣ тафриқагӯзорӣ карда мешаванд. Инчунин, вақтҳои охир тамоюли ҷудо кардани намудҳои нави амният ба мушоҳида мерасад. Масалан, торафт бештар дар бораи амнияти фарҳангӣ, амнияти зехнӣ, амнияти иттилоотӣ, амнияти генетикӣ сухан меравад, дар доираи амнияти маънавию ахлоқӣ бошад, чунин намудҳои амният, ба монанди амнияти психологӣ, дар системаи амнияти иқтисодӣ - амнияти техникӣ, технологӣ, инфраструктурӣ, асбобӣ ва намудҳои дигари он мушоҳида карда мешавад. {амин тавр, тадқиқи намудҳои гуногуни амният то ҳол анҳом наёфтааст. Бо назардошти тадқиқотҳои назариявӣ оид ба таҳлили моҳияти амният ошкор кардани намудҳои он, хусусияти манбаъҳо ва инчунин манбаъҳои таҳдид ва объектҳои он муносибати Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба дигар кишварҳо муайян менамояд.

Зери мафҳуми «амнияти миллӣ» ҳифзи манфиатҳои миллии ин ё он ҷомеа аз таҳдидҳои гуногун дар назар дошта шудааст.

Истилоҳи «амнияти миллӣ» бори аввал соли 1904 дар паёми Президенти Амрико Т.Рузвелт ба Конгресси ИМА истифода шудааст. Дар ин паём сухан дар бораи ҳамроҳ намудани минтақаи канали Панама ба ИМА рафта, ин амалиёт ҳамчун манфиатҳои «амнияти миллӣ»-и Иёлоти Муттаҳида маънидод карда шудаанд.

Дар солҳои минбаъда масъалаи амнияти миллӣ дар таҳқиқотҳои сиёсатшиносони Амрико мавқеи марказиро ишғол менамояд. Ва аз соли 1986 инҳониб ҳар сол раисҷумҳури Амрико бо паёми худ ба Конгресс муроҷиат менамояд, ки он «Стратегияи амнияти миллии ИМА» унвон гирифтааст[4].

То ба наздикӣ зери мафҳуми амнияти миллӣ нигоҳ доштани истиқлолият ва тамомияти арзии давлат, пойдеории он аз таҳдиди истифодаи қувваҳои мусаллаҳ аз ҷониби дигар субъектҳои муносибатҳои байналхалқӣ дониста мешуд. Вале ҷолишҳо ва таҳдидҳои даҳсолаҳои охир равишҳои гуногуни таҳлили мундариҷаи амнияти миллиро тақозо менамояд.

Имрӯз амнияти миллӣ ҳамчун муаммои системавии мураккаб дида мешавад. Он бояд дар заминаи васеъ бо дарназардошти на танҳо таҳдиди ҳамлаҳои низомӣ, забти марзу бум ва нобудсозии хисмонеи аҳоли, балки дар асоси мавхудияти омилҳои зиёд ва таҳдидҳо баррасӣ гардад.

Ин ҳолат тадқиқоти амиқи илмии хусусияти бунёдии соҳаи амнияти миллиро тақозо мекунад, ки ба самтҳои муҳим, махсусан дар муайян намудани манфиатҳои шахс, ҷомеа ва давлат, ташкили механизмҳои таъмини иҷрои онҳо ва ҳифзи онҳо заруранд, нигаронида шудаанд.

Дар Консепсияи амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши пешбарандаи илм дар ҳаёти кишвар ва ҳалли вазифаҳои амнияти миллӣ таъкид гардидааст. Мақоми пешбарандагии илмро тадбирҳои ташкилӣ ва амалии таъмини амният иваз карда наметавонад.

Зери мафҳуми таъмини амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияти мақсадноки ниҳодҳои давлатӣ ва ҷамъиятӣ, инчунин шахрвандон дар муайян ва пешбинӣ намудани таҳдид ба амнияти шахс, ҷомеа ва давлат ва муқобилият ба онҳо ҳамчун шарт зарурӣ ва қатъии ҳифзи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон фаҳмида мешавад.

Таъмини амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ин фаъолияти на танҳо давлат, балки кулли ҷомеа ва ҳатто, ҳар як фарди ҷомеа дар алоҳидагӣ мебошад, ки ба таъмини манфиатҳои миллӣ, ба амалисозии воқеии онҳо равона карда мешавад.

Сиёсати амнияти миллӣ дар заминаи принципҳои қонуннигории чиддӣ, риояи мизони манфиатҳои шахс, ҷомеа ва давлат, масъулияти мутақобилаи шахс, ҷомеа ва давлат барои амнияти миллӣ, инчунин бо назардошти системаҳои байналхалқии амнияти дастаҷамъӣ пеш бурда мешавад.

Самтҳои асосии сиёсати амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи манфиатҳои ҳаётан муҳими шахс, ҷомеа ва давлат, бо назардошти зарурияти коркард ва истифодаи пурмаҳсули воситаҳо алайҳи таҳдидҳои дохилӣ ва берунӣ ба ин манфиатҳо муайян карда мешавад. Мақсадҳои дарозмӯҳлати сиёсати амнияти миллӣ тавассути ҳалли маҷмӯи вазифаҳои, ки тамоми соҳаҳои фаъолияти ҳаётро фаро мегиранд, амалӣ карда мешаванд. Барои таъмини бомувафақияти сиёсати амнияти миллӣ аз ҷониби давлат барномаҳои мақсадноки мувофиқ коркард мешаванд, ки дар доираи онҳо вазифаҳои асосии сиёсати таъмини амнияти миллӣ муайян ва ҳал карда мешаванд.

Мақсади асосии таъмини амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ин ташкил ва таъмини дараҷаи зарурии ҳифзи манфиатҳои ҳаётан муҳими тамоми объектҳои бехатарӣ маҳсуб меёбад, ки барои равнақи шахс, ҷомеа ва давлат шароити мусоид фароҳам оварад, пеши роҳи таҳдиди паст шудани нақши Ҷумҳурии Тоҷикистонро ҳамчун субъекти ҳуқуқи байналхалқӣ гирад ва имкониятҳои давлатро дар таъмини манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон афзун намояд.

Дар шароити имрӯза кишвареро дарёфт намудан мушкил аст, ки дар таркиби он миллату халқиятҳо ва умумиятҳои этникии мухталиф бо анъанаҳо, ҳуқуқҳо ва маданияти хоси худ зиндагӣ нанамоянд. Аз ин хотир, мақсади асосии манфиатҳои миллиро роҳ надодан бар ҳар гуна амалҳои зиддиятноки дохилӣ ва берунӣ, ки ба рушди муносибатҳои байниҳамдигарии онҳо монеа гардад, ташкил медиҳад. Давлат дар ҳол мақсади бартараф намудани онҳоро менамояд. Таъмини амнияти давлатӣ ва бехатарии он, пеш аз ҳама, тавассути воқеӣ гардонидани ҳадафҳои стратегии давлат ба амал бароварда мешавад.

Аз ин хотир, дарки амиқи масъалаҳои амнияти милли аҳамияти муҳим пайдо намудааст. Аммо дар он нақши ҳадафҳои стратегии давлат ва концепсияи амнияти милли ва ҳимояи манфиатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва махсусияти он бештар барҷаста гардида, таҳия ва қабули он амали зарурӣ ва саривақтӣ мансуб меёбанд. Зеро масъалаи мазкур тарафҳои мухталифро фаро гирифтааст ва дар олами сиёсат акторҳои гуногун фаъолият менамоянд, ки ба мақом ва нақши давлат дар сиёсати ҷаҳонӣ таъсири амиқ ва пешбар мерасонанд.

Дар марҳалаи кунунии инкишоф вазифаҳои муҳими Давлати Тоҷикистонро чунин ҷиҳатҳо ташкил медиҳанд: дарки амиқи манфиатҳои кишвар ва воқеияти нави геополитикии олами муосир; раҳӣ аз бӯҳрони шадиди молиявӣ иқтисодӣ ва таъмини инкишофи мавзунӣ ҳаёти иҷтимоӣ ҳифзи манфиатҳои одамон; мусоидат намудан ба ташаккули инкишофи мутаносиби таркиби иҷтимоӣ ҷомеа, махсусан ёр расонидан дар ташаккули «синфи миёна»-и ҷомеаи тоҷикистонӣ; дар ҳолати мавзун нигоҳ доштан ва инкишофи муносибатҳои мутақобилаи аксарият ва ақаллияти милли; фаҳми саривақтии пайдоиши оппозицияи сиёсӣ, ба назар гирифтани манфиатҳо ва самаранок гардонидани фаъолияти он; ғамхорӣ дар ҳаққи ҳамватанони бурунмарзӣ ва ғайра.

Раҳӣ аз бӯҳрони молиявӣ иқтисодӣ, ташаккули иқтисодиёти мустақили милли дар заминаи ашёи хоми ватанӣ, ҷалби сармояи хоричӣ, дарёфти технологияи нав ва дигар воситаҳо ба сифати манфиатҳои ҳаётан муҳими иқтисодии Тоҷикистон баромад менамоянд, ки дар ояндаи дуру наздик он бояд роҳи ҳалли худро пайдо созад. Ҳимояи манфиатҳои милли дар раванди хоҷагидорӣ ва идоракунии комилан имконпазир аст.

Мардуми Тоҷикистон ба мисли халқҳои дигари минтақа имконият пайдо намудаанд, ки сарватҳои табиӣ хешро комилан соҳибӣ намоянд. Барои содирот ва истифодаи сарватҳои зеризаминии табиӣ давлатҳои бузурги ҷаҳонӣ ва минтақавӣ ташвиқ тарғиб менамоянд, ки дар минтақа бозори озод ва умумӣ таъсис дода шавад. Дар чунин шароит зарур аст, ки равандҳои дохилии кишвар дар заминаи арзишҳои ҳақонӣ таҳлил ва натиҷагирӣ шаванд ва баррасии масъалаҳои сарватҳои табиӣ робаста ба манфиатҳои милли ва давлатӣ мавриди ҳал қарор додан лозим аст.

Аз мавқеи Ҳимояи манфиатҳои миллӣ дар соҳаи иқтисодиёт имкониятҳои асосиро гузариш ба устуворӣ ва пойдорӣ инкишоф ташкил менамояд. Онҳо аз устувории истехсолот ва молия, тезонидани тағйироти кулӣ ва муҳайё намудани шароити хуби сармоягузорӣ, Ҳимояи манфиатҳои истехсолкунандагони ватанӣ ва баланд бардоштани фаъолияти сармоягузорӣ таркиб ёфтаанд.

Назарияи тезонидани суръати тараққиёт идеологияест, ки ба зинда мондани инсоният равона шудааст. Он воситаест, ки дар оянда таъмини амнияти миллиро ба амал мебарорад. Тоҷикистонро зарур аст, ки низоми хоҷагидорӣ ва иқтисодиро Ҳимоя намояд, сатҳи зиндагии мардумро баланд бардорад, талаботҳои асосӣ ва ниёзи одамонро аз ҳарвақта дида бештар қонеъ гардонид, барои рушди иқтисодиёт ва пешравии соҳаҳои иқтисодӣ мубориза барад.

Мақсад ва вазифаи муҳимтарини Давлати Тоҷикистонро муҳайё намудани шароити кафолатнок барои ҳаёти озоду бехатарии шаҳрванд, фард ва гурӯҳҳои иҷтимоӣ ташкил медиҳад. Агар Ҷумҳурии Тоҷикистон бартарии ҳуқуқҳои инфиродии шахсиятро нисбати ҳар гуна зуҳури ин падида эътироф ва эҳтиром намояд, бо кишварҳои мутамаддини олам мепайвандад. Зеро дар инкишофи ҳамкорӣҳо ва пайвастагиҳо эътирофи афзалияти ҳуқуқҳои шаҳрванд нисбати шаклҳои дигари зуҳури ҳуқуқи инсон воситаи муҳим ба шумор меравад. Вазифаҳои мазкур моҳият ва хусусияти амнияти миллиро дар раванди сиёсии ҷаҳонӣ инъикос менамояд.

Яке аз сабабҳои асосии рӯ овардан ба таҳлили амнияти миллӣ дар фазои геополитикии олам андозанамоии сиёсати ҷаҳонӣ мебошад. Ҳангоми таназзул, аз байн рафтани «чанги сард» ва ташаккул ёфтани низоми нави ҷаҳонӣ масъалаи манфиатҳои миллӣ дар сиёсати давлатӣ яке аз омилҳои муҳим дар таъмини амният ва устуворӣ ба шумор меравад. Бинобар ин консепсияи амнияти миллӣ ва Ҳимояи манфиатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар заминаи баҳисобгирии манфиатҳои миллӣ-давлатӣ, тадриҷан қонеъ гардонидани талаботҳои гуногуни ақсарияти аҳоли омода гардидааст, ҳуҷҷати муҳими тақдирсози кишвар ва роҳбалади зарурии мақомоти низомӣ, қудратӣ ва тамоми муассисаҳои идораи қорҳои давлатӣ ва ҷамъиятӣ ба ҳисоб меравад. Моҳияти асосии консепсияи амнияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ташхиси масъалаҳои стратегии инкишофи Тоҷикистон ва роҳу воситаҳои ба низом овардани онҳо аз ҳар гуна хавфҳо ташкил медиҳад. Он ба тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеа диққати махсус медиҳад.

Дар таъмини бехатарӣ ҳар як фард ва давлат масъулияти ҳоса доранд. Дар ҳуҷҷатҳои расмӣ масъалаи масъулияти давлат ва шаҳрванд дар таъмини амнияти давлатӣ беҳуда дарҷ нагаштаанд. Дар Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон омадааст, ки ҳифзи ватан, Ҳимояи манфиати давлат, таҳкими истиқлолият, амният ва иқтисодии муқофавии он вазифаи муқаддаси ҳар як шаҳрванд аст. Аз ин хотир, ғамхорӣ

давлат нисбати таъмини амният дар Ҷумҳурии Тоҷикистон рӯз аз рӯз меафзояд[5].

Давлат бояд низоми муташаккил ва муттамарказе ба миён орад, ки шахс, ҷомеа ва давлатро аз нооромиҳо ва муқовиматҳо эмин дорад ва он аз ҳар гуна хавфу таҳдидҳо озод бошад, вагарна устувори иқтисодӣ ва иҷтимоӣ сиёсӣ гирифтори бӯҳронҳо мегарданд. Дар қатори онҳо таҳдидҳои дигаре низ арзи ҳастӣ доранд, ки ба амнияти миллию давлатӣ таъсир мерасонанд ва дар шаклҳои гуногун зоҳир мегарданд.

Адабиёт:

1. Маҳмадов А.Н. *Сиёсатишиносӣ*. Душанбе., 2010.- саҳ.371
2. *Лугати энциклопедӣ // Наширети Ирфон*, 1989. - С. 304-307
3. Саймумин Ятимов. *Илм ва амният // Ҷумҳурият*. - 30.05.2017
4. Шерстюк В.П. *Национальная безопасность России и наука // www.lib.socio.msu.ru*
5. *Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон*. - Душанбе, 2016

ОҶИЛОВА М., ЭШОНОВА С.
(Хучанд)

ТАЪМИНИ АМНИЯТИ ИТТИЛООТӢ ДАР ШАРОИТИ РУШДИ ҶАҶОНИШАВӢ

Дар замони муосир таъмини амнияти иттилоотӣ дар радифи чунин навъ[ои амният, аз габили амнияти геополитикӣ, амнияти сиёсӣ, амнияти ҳарбӣ, амнияти иқтисодӣ, амнияти демографӣ, амнияти экологӣ, амнияти маънавӣ-ахлоқӣ, амнияти ихтимоӣ ва амсоли он]о магоми махсусро иштиро менамояд.

Дар шароити равандҳои ҷаҳонишавӣ ва тезтундшавии муносибатҳои геополитикӣ кишварҳои рӯ ба инкишофро лозим меояд, ки аз ҷиҳати таъминоти иттилоотӣ мусаллаҳ бошанд.

Дар охири асри ХХ Ҷумҳурии Тоҷикистон соҳибистиклолӣ ва соҳибихтиёро ба даст овард ва имрӯз ҳамчун кишвари рӯ ба рушд муаррифӣ шудааст.

Барои Тоҷикистон барин кишварҳо дар ҷодаи зерин омодагии ғайрианъанавӣ мансуб аст, ки метавонад дар амнияти иттилоотӣ мақоми махсус пайдо намояд. Ин падидаи нав буда, пас аз инкишофи технологияи иттилоотӣ ва аз байн бурдани марзҳои иттилоотӣ таъсири саривактии худро гузоштааст. Ба инобат нагирифтани ин омодагиҳо ба раванди таъмини амнияти милли ҳам дар дохили кишвар ва ҳам дар беруни он таъсири манфӣ мерасонад.

Амнияти иттилоотӣ ифодагари ҳимояи имиджи сиёсии давлат баромад менамояд. Бо ёрии иттилоотӣ комёбиҳо ва муваффақиятҳои давлат ба ҷомеаи ҷаҳонӣ дастрас гардида, ба масъалаҳои мавҷуда сабуқӣ

ва таквият мебахшад. Дар раванди сиёсӣ амнияти иттилоотӣ яке аз масъалаҳои муҳими рӯз ба ҳисоб меравад. Дар бораи масъалаи мазкур сарони давлатҳои ИДМ дар Тошкент «Созишнома дар бораи таъмини воситаҳои рақамӣ ва амнияти иттилоотӣ»-ро (1992) ба имзо расонида буданд. Мутаассифона, дар он давра ба ин ҳуҷҷати муҳим дар кишвари мо кам эътибор меоданд. Сабаб он буд, ки Тоҷикистон дар марҳалаи ҷанги ҳамватанӣ қарор дошт ва роҳбарияти сиёсӣ ба ҳалли масъалаҳои дигар банд буд. Алангаи ҷанги шаҳрвандӣ хомӯш нагардида буд.

Танҳо моҳи сентябри соли 1997 фармони Президенти Тоҷикистон «Дар бораи таъмини ҳуқуқӣ ба шабакаи иттилоотии ҷаҳон» масъаларо ҳосияти расмӣ бахшид. Вобаста ба он шаҳрвандони Тоҷикистон ва иттиҳодияҳои давлатию ҷамъиятӣ ба шабакаи иттилоотии ҷаҳонӣ пайваст гардиданд.

Андешаҳо дар бораи таъмини амнияти иттилоотӣ бояд ҷавобгӯи манфиатҳои рӯз бошанд. Зеро имрӯз тамоми ҷомеаи ҷаҳонӣ дар заминаи таъмини технологияи навини иттилоотӣ дар сиёсат пайваста бо парадигмаҳои ҷомеаи иттилоотӣ зиндагӣ доранд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон шабакаи «Интернет» ба таври васеъ доираҳои гуногуни аҳолиро фаро гирифта, мамлакатро ба фазои иттилоотии ҷаҳонӣ пайваст мегардонад. Технологияи иттилоотӣ ахборотро ба нерӯи мутаҳаррике табдил додааст, ки он дар пешрафти ҷаҳони муосир нақши муайянкунандаро пайдо намудааст. Воситаҳои навтарини иттилоотӣ метавонанд оқибатҳои ҳам манфӣ ва ҳам мусбатро ба бор оранд. То кадом андоза ба нафъи манфиатҳои миллӣ истифода намудани онҳо муҳим аст. Моҳиятан, воситаҳои замонавии иттилооти оммавӣ дар заминаи манфиатҳои давлатҳои бузург инкишоф меёбанд. Бинобар ин доимо саволи зерин дар миён аст: воситаҳои иттилооти оммавии давраи рушди глобаликунонии олам ба амнияти миллии давлатҳои хурд чӣ муносибат ва ҳолати ҳамгирӣ доранд?

Воқеияти раванди сиёсии ҷаҳонӣ водор месозад, ки ба амнияти иттилоотии Тоҷикистон муносибати хоса бояд кард. Чуноне ки сиёсатшиноси тохик Г.Зокиров гайд менамояд, зарурат пеш омадааст, ки методҳои таъмини амнияти иттилоотиро бо мақсади ҷимояи манфиатҳои миллӣ таҷдиди назар кард. Методҳои умумии таъмини амнияти иттилоотиро метавон ба гурӯҳҳои ҳуқуқӣ ва ташкилию техникӣ ва иқтисодӣ тақсим намуд.

Ба методҳои ҳуқуқии таъмини амнияти иттилоотӣ санадҳои меъёрӣ ҳуқуқӣ, танзиму таҳкими муносибатҳо дар соҳаи иттилоот ва меъёрҳои методии ҳуҷҷатҳо дар масъалаи таъмини амнияти иттилоотии Тоҷикистон ва ғ. дохил мешаванд [2, 214].

Таъсиси меъёрҳои ҳуқуқии таъмини амнияти иттилоотӣ барои Тоҷикистон аз ҳарвақта дида бештар рӯзмарра гардидаанд. Зеро он метавонад сохторҳои минтақавии амнияти иттилоотиро таъмин намояд. Меъёрҳои ҳуқуқии таъмини амнияти иттилоотиро метавон пеш аз ҳама,

дар вилояти Суғд истифода намуд. Дар ин минтақа Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ўзбекистон ва Қирғизистон ва дар ВАБК ва вилояти Хатлон бо Чин ва Афғонистон ҳамсарҳад аст. Амнияти иттилоотӣ дар ин минтақаҳо дар зери таъсир ва таҳдиди эҳтимолии иттилоотии давлатҳои ҳамсоя қарор доранд.

Аз тарафи дигар, истифодаи методҳои ташкилию техникӣ ва иқтисодии таъмини амнияти иттилоотии Тоҷикистон дар сурати зайл зоҳир мегарданд:

- таъсис ва тақмили низоми таъмини амнияти иттилоотӣ;
- таъсиси низом ва воситаҳои пешгирӣ намудани роҳу воситаҳои, ки ба қорқарди иттилооти ғаразнок машғуланд ва дар тафаккур ва шуури сиёсии миллӣ ақидаҳои ноустуворо тақвият мебахшанд;
- расмият ёфтани воситаҳои ҳимояи иттилоот, иҷозатномаи фаъолият дар соҳаи ҳимояи сирри давлатӣ, ҷавобгӯ будани усулу воситаҳои ҳимояи иттилоот.

Таъмини амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз вазифаҳои асосии зерин иборат аст:

- рушд ва ҳифзи инфраструктураи иттилоотии ватанӣ, ҳамгирии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо фазои иттилоотии ҷаҳон;
- муқобилият ба таҳдиди оғози муқоризаҳои иттилоотӣ.

Барои таъмини амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон истифодаи пурмаҳсул ва ҳаматарафаи рушди имкониятҳои кашф ва ақсулкашф (разведка ва контрразведка) дар саривақт ошкор намудани хатар ва муайян намудани сарчашмаҳои он хеле муҳим мебошад.

Хусусиятҳои таъмини амнияти иттилоотии Тоҷикистон дар соҳаҳои мухталифи ҳаёти ҷамъиятӣ саҳм мегиранд ва пеш аз ҳама, бояд таъсиррасонии он ба манфиатҳои миллӣ мавриди назар гарданд. Амнияти иттилоотии Тоҷикистон яке аз қисмҳои таркибии амнияти миллии мамлакат буда, ба ҳифзи манфиатҳои миллии соҳаҳои мухталифи ҳаёти ҷамъиятӣ ва давлатӣ таъсир мерасонад. Таҳкими амнияти иттилоотии Тоҷикистон ва методҳои таъмини он аҳамияти муҳимро касб мекунад.

Дар рушду тақвияти ҳамкории ва муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ саҳми Вазорати қорҳои хориҷӣ ва дигар ниҳодҳои дахлдор дар асоси сиёсати дурандешонаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бузург аст.

Имрӯзҳо иштирок ва суҳанронии Пешвои миллат дар минбари чорабиниҳои бонуфузи ҷаҳонӣ имичи мусбати Тоҷикистонро муаррифӣ менамояд, ки ин низ тақвиятдиҳандаи дипломатияи иттилоотӣ ба ҳисоб меравад.

Мувофиқи Концепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27-уми январӣ соли

2015, тахти №332 тасдиқ шудааст, дипломатияи иттилоотӣ яке аз авлавиятҳои сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад.

Дар шароити имрӯза дипломатияи иттилоотӣ барои рушди давлатдорӣ миллӣ, муаррифии фарҳангу арзишҳои миллат ва барои рақобатпазир намудани хувият дар асри ҷаҳонишавӣ имконияти фарохеро ба вуҷуд овардааст. Фарогир шудани мавзӯи мазкур дар назди давлат ва ҷомеа як силсила масъалаҳоро мегузорад, ки ҳаллу ҷасли онҳо барои таҳкими давлатдорӣ миллӣ ва дастовардҳои он мусоидат мекунад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон сиёсати хориҷиро бо дастуру роҳандозии Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон Вазорати қорҳои хориҷӣ пеш мебарад. Ҳаёати қормандони вазорати мазкур, намоёндагии дипломатии мо дар хориҷи кишвар дар ҷодаи ҳимояи ҳуқуқ ва манфиатҳои шаҳрвандон ва дар маҷмӯъ, доир ба ҳифзи манфиатҳои миллии давлати Тоҷикистон ҳамарӯза кӯшишу талош мебаранд.

Яке аз ҳадафҳои асосии дипломатия, таҳлили вазъият дар кишвари қабулқунанда, сиёсати хориҷӣ ва пеш аз ҳама муносибатҳои байналмилалӣ он мебошад. Сафирон ва намоёндагӣҳои дипломатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хориҷа барои мусоидат ва амалишавии созишномаву шартномаҳои дӯҷонибаю бисёрҷониба нақши назаррас доранд. Дар муаррифии симои мусбати Тоҷикистон ва ташвиқу тарғиби дастоварду қомебиҳои сиёсиву иқтисодӣ, иҷтимоиву фарҳангӣ ва рушди сармоягузориву сайёҳӣ саҳми бесобиқаро соҳибанд. Мутахассисони соҳаи мазкур барои эҷоди воситаҳои самараноки таъсири иттилоотӣ ба афкори ҷамъиятӣ симои Тоҷикистонро дар муносибатҳои байнидавлатӣ бо кишварҳои хориҷӣ ҳамчун кишвари дастгириқунанда ва ташаббусқори сиёсати башардӯстона, эътирофи баробарӣ, истифода нақардан аз зӯрӣ ё таҳдид ба зӯрӣ дар муносибатҳои байналмилалӣ ва ғайра муаррифӣ намоёнд. Дар соҳаи дипломатияи иттилоотӣ субъектҳои муносибатҳои байналмилалӣ бештар ба ВАО, шабақаҳои иҷтимоӣ ва технологияҳои иттилоотӣ-қомуникатсионӣ тақя менамоёнд. Имрӯз дар рушду инқишофи робитаҳои беҳтари дипломатии дӯҷонибаву бисёрҷониба нақши шабақаҳои иҷтимоӣ, мисли «facebook», «twitter», «instagram», «youtube», «вқонтaқт» ва ғайра бештар аст. Дар ҳар кишвар вобаста ба маъруфияти шабақаи иҷтимоӣ саруқор гирифтaн лозим аст.

Имрӯзҳо дар фаъолияти ҳамешагии худ сафирону намоёндагӣҳои бештари кишварҳои ҷаҳон аз ҷунин шабақаҳо истифода мебаранд. Аксарияти намоёндагӣҳои кишвари мо дар хориҷ азъои ҷунин шабақаҳоёнд ва фаъолият дар самти худ дар ин шабақаҳо барои тақвияти сиёсати хориҷӣ хеле ба маврид аст. Ҷӣ тавре, ки дар суҳанронӣ дар вохӯрӣ бо қормандони дипломатии кишвар ба ифтиҳори ифтиҳои бинои нави Вазорати қорҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон зикр нақуданд: «Зарур аст, ки Вазорати қорҳои хориҷӣ низ ҳамқории худро бо намоёндагони воситаҳои аҳбори умуми кишварҳои хориҷӣ беҳтар роҳандозӣ нақуда, нуфузашро дар

интернет ва шабакаҳои иҷтимоии он ба таври назаррас афзоиш диҳад» [1]. Ба нигоҳи дурандешонаи Пешвои миллат дар чунин самти муҳими кишвар агар мо низ пайравӣ намуда онро дар амал татбиқ намоем, ба куллаҳои баланди рушд хоҷем расид.

Айни ҳол шабакаҳои иҷтимоӣ ба монанди «facebook», «twitter» ва «instagram» дар ҷаҳон нуфуз ва аъзои бештарро доро мебошанд. Бино бар ин, намояндагҳои хориҷии мо метавонанд, аз ин гуна воситаҳои истифода намоянд. Барои дар шабакаҳои мазкур ғаёл будан, намояндаҳои давлатӣ бояд пеш аз ҳама забони бурро (донистани забонҳои муоширати байналмилалӣ), донишманд, ҳозирчавоб, кордону зирак ва аз ҳама муҳим таҳлилгар бошанд. Чунки узвият дар шабакаҳои мазкур дар ташвиқ тарғиб ва баланд бардоштани обрӯи кишвар нақши муфид дорад. Имрӯз дар шабакаи иҷтимоии «instagram» саҳифаи махсусе, аз ҷониби сомонаи расмӣ Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «www.president.tj/» бо номи «Emomali Rahmonov» ғаёлият дорад, ки ҳамаҷуз ғаёлияти Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар олами маҷозӣ ташвиқ тарғиб менамояд [3].

Дар шароити имрӯза навъи нави муносибатҳои дипломатӣ ба вучуд омадааст, ки онро «твипломатия» меноманд. «Твипломатия», ки ба воситаи шабакаи иҷтимоии «twitter» ғаёлият дорад, имрӯз дар ташвиқ тарғиби сиёсати хориҷии давлат нақши муҳимро касб кардааст. Ба вижа, шахсони баландпояи ниҳодҳои давлатӣ, ба монанди роҳбарони давлат, сарвазирон, вазирон ва дипломатҳои шабакаи мазкурро мавриди истифода қарор медиҳанд. Чунин ғаёлияти шахсони аввали кишварҳо барои рушди инкишофи сиёсати дохилӣ ва хориҷӣ самаранок мебошад. Махсусан муаррифии таъмини воқеъ ва дақиқи сиёсати хориҷӣ, тарғибу ташвиқи пешрафту қомеъҳои иҷтимоӣю иқтисодӣ, сиёсиву ҳуқуқӣ, фарҳангиву илмӣ ва сармоягузориву сайёҳии давлат нақши арзишманд мегузорад. Ҳамчунин, Тоҷикистон метавонад, аз радиоҳои хориҷӣ, ки нисбатан арзону мувофиқ ҳастанд, истифода барад.

Ҳоло блогҳои интернетӣ ғаёл ҳастанд, ки ҳамаҷуз дар он ҷо маводу маълумоти гуногун, бахшо ва аз ҳама муҳимаш гурӯҳҳои гуногуни миллатҳои ғаёланд, ки кишвари мо метавонад аз ин восита низ истифода намояд. Блог вебсайти аст, ки мӯҳтавои асосии он сабтҳои мунтазам иловашавандаи дорои матн, расм ё мултимедиа мебошад. Шахсонро, ки дар вебсайти мазкур ғаёланд, блоггерҳо меноманд. Хонандагони вебсайти мазкур бештар бо мақсади дарёфти иттилоот, мутолиа, вақтхушӣ, мушоҳидаи таассуроти омма ба ин ё он амал вориди он мешаванд. Аз ин рӯ, мо метавонем, як гурӯҳи ҷавонони ғаёл ва мутахассисони олиӣ самти мазкурро ташкил карда, ғаёлияти ҳамешагиро дар чунин вебсайтҳои таъмин намоем. Ин тавр ташаббусҳои метавонанд кишвари моро дар ҷаҳони муосир боз ҳам бештар шиносӣ намоянд. Тибқи маълумот, бештари кишварҳои тарақикарда барои рушди инкишофшон аз чунин воситаҳои истифода бурдаанд. Масалан,

Департаменти давлатии ИМА дар охири солҳои 90-ум аз чунин усулҳо истифода бурда буд.

Чӣ тавре ки маълум аст, намояндагҳои дипломатии Тоҷикистон дар хориҷ бо ташкил кардани рӯзҳои фарҳангӣ ва баргузориҳои ҷашну маросимҳои миллӣ симои мусбати Тоҷикистонро дар самти сиёсати хориҷӣ рӯз то рӯз таҳким мебахшанд, ки ин низ яке аз самти рушди дипломатияи фарҳангиву иттилоотӣ ба шумор меравад. Ҳамчунин мо метавонем, ки дар ҷараёни ҷорабиниҳои мазкур китобу маҷалла ва наворҳои видеоии гуногун бо забони кишвари мизбон роҷеъ ба Тоҷикистон маълумоти саҳеҳу равшан пешниҳод кунем.

Имсол бо ибтиқори Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон Кумитаи рушди сайёҳӣ ба фаъолият шурӯъ намуд, ки минбаъд низ барои ҷалби сайёҳон ба кишвари зебоманзари мо Тоҷикистон кӯшиш ба харҷ медиҳад. Барои симои мусбати Тоҷикистонро ташвиқу тарғиб намудан, саҳми кормандони кумита, намояндагҳои хориҷӣ ва ҳуди шаҳрвандони ватандӯсту башардӯстро зарур аст, ки аз шабакаҳои иҷтимоии дар боло номбаршуда истифода намоянд. Рушду инкишофи ин соҳа низ як самтҳои дипломатияи иттилоотии кишварро ташкил медиҳад.

Намояндагҳои хориҷии мо метавонанд барои муаррифии сиёсати иҷтимоиву иқтисодӣ ва фазои мусоиди сармоягузориву ҷалби сайёҳон аз сомонаву шабакаи иҷтимоии сафорат даст ба кор шаванд. Аксу навори маконҳои тамошобоби кишвар ва арзиши меҳмонхонаву маконҳои вақтхуширо ба тарзи олай ташвиқу тарғиб намоянд. Тоҷикистон дар як минтақаи ҳассоси Осиёи Марказӣ, яъне дар ҳамсоиягӣ бо Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон қарор дорад. Дар ин кишвар муддати 40 сол аст, ки муноқишаву даргириҳо идома доранд. Сабаби мазкур метавонад, ки сармоягузориҳои хориҷӣ ва сафи сайёҳонро коҳиш диҳад. Бинобар ин, барои чунин нигоҳҳои манфиро баргараф намудан, моро лозим меояд, ки аз воситаҳои ахбори оммаи дохилӣ, хориҷӣ ва шабакаҳои интернетӣ истифода барем.

Таъмини амнияти иттилоотӣ водор месозад, ки захираҳои пулию молӣ ба самтҳои муҳими рушди илму техника, дастгирии мактабҳои пешқадами илмӣ, тезонидани ташаккули имкониятҳои илмӣ-техникӣ ва заминаҳои технологияи миллӣ, ҷалби маблағҳои хусусӣ равона карда шавад. Дар ин ҳода ташкили фондҳо ва истифодаи грантҳо, амалисозии барномаҳои рушди худудҳое, ки дорой имконияти баланди илмӣ-техникӣ мебошанд, мувофиқи мағсад аст. Таъмини амнияти иттилоотӣ ҳамчунин бо дастгирии давлат ташкили инфрасохторҳое, ки натоиҷи коркардҳои илмӣ-техникиро бо назардошти ҳифзи моликияти ақлонӣ ба бозор мебароранд, рушди шабакаи иттилооти илмӣ-техникӣ ва бозориро талаб менамояд.

Ба вучуд овардани шароити зарурӣ барои ташкили тадқиқоти илмии фундаменталӣ, пешгӯикунанда ва ҷустуҷӯӣ, ки ба ҳифзи

мафиатҳои мудофия ва амниятӣ давлатӣ мусоидат мекунад, ба мақсад мувофиқ аст.

Адабиёт:

1. Эмомалӣ Раҳмон. *Суханронӣ дар вохӯрӣ бо кормандони дипломатии кишвар ба ифтихори бинои нави Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон* // <http://president.tj/node/4113>.
2. Зокиров Г.Н. *Сиёсатишиносӣ*. - Душанбе: «ЭР-граф», 2010. -520 саҳ.
3. Азимзода Т.С. *Нақши дипломатияи иттилоотӣ дар пешбурди сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон* // <http://mts.tj/> 2017-10-24.

ОЛИМОВА Ҳ.
(Хучанд)

ИМОМИ АЪЗАМ ВА МАСЪАЛАҲОИ ҲИФЗИ АРЗИШҲОИ МАЪНАВИ

Бо ибтикори Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Чаноби Олӣ, Эмомалӣ Раҳмон “Соли 2009 - Соли бузургдошти Имоми Аъзам” эълон гардида буд, ки таҷлили ҳаёт ва фаъолияти ин шахсияти муаззам ва барӯманд, пеш аз ҳама вобаста ба аъмол ва рафтори бесобиқава ягонаи ӯ маҳсуб меёфт. Пас аз таҷлили бузургдошти Имоми Аъзам (соли 2009) дар Ватани маҳбуби мо мазмун ва муҳтавои ақидаҳои мазҳабӣ ҳанафӣ барои доираи васеи хонандагон равшан гардид. Аз ҷумла, барои омӯзгорон. Дар Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б.Ғафуров бахшида ба омӯзиши ҳаёт ва фаъолияти Имоми Аъзам конференсияҳои илмӣ ва чораҷӯӣҳои зиёде баргузор гардиданд. Аз рӯи омӯзиши асарҳои тозаҷодаи олимони ва адибони классик маводи зиёде илмӣ, тарбиявӣ ахлоқӣ таҳлилу таҳқиқ гардиданд.

Дар баробари таъсири маънавию ахлоқӣ душворию нофаҳмиҳои мазҳабӣ рӯшанӣ андохта шуданд. Мафҳуми шудани фикри ақида ва шинос шудан бо ҳислатҳои ин марди начиб ва шахсияти нодир барои пешрафти маданияти миллӣ, тарбияи маънавию ахлоқӣ ва мазҳабии насли ҷавон аҳамияти беназир дорад.

Овардани ҷанде аз фикри ақида ва таҳлилу таҳқиқи он моро бо ҳастӣ, ҷаҳонбинӣ ва хулку атвори Имоми Аъзам ошно месозад, ки барои ҳалли бисёре аз муаммоҳои дунёи имрӯз, масъалаҳои душвори тарбияи ҷавонон аҳамият дорад. Ҷунончи, дар васиятнома ба шогирди беҳтаринаш гуфтааст:

“Ба ҳокими вақт эҳтиром бигузор ва шахсияташро бузург шумор, дар ҳузури ӯ аз дурӯғгӯй бипарҳез!

Дар оғози ҷавонӣ, ки қалбат фориғ ва хотират ором аст ва ханӯз фарзандони зиёд зехнатро мушавваш накардааст, илм биёмӯз, сипас аз роҳи ҳалол мол ҷамъ кун, он гоҳ издивоҷ намое, зеро агар ҳамзамон бо

талаби илм ба фикри чамъ кардани мол шавӣ, вучуди мол туро ба зиндагии пурайшу нӯш кашида, дар натиҷа аз талаби илм очиз хоҳӣ монд ва агар дар даврони таҳсил ба фикри издивоҷ бияфтӣ, мумкин аст маҷбур шавӣ, то барои рафъи ниёзмандиҳои зану фарзандон талош кунӣ ва шояд аз таҳсили илм даст бикашӣ, ки дар ин сурат на илм омӯхтаӣ ва на мол ба даст овардаӣ.

Агар даҳ сол ҳам бидуни касбу қут мондӣ, аз илм рӯй магардон, чунки илм зикри Худост ва Худованд мефармояд: «Ва ҳар кас аз ёди Ман рӯйгардон шавад, зиндагонии танг хоҳад дошт ва рӯзи қиёмат уро нобино барангезем». («Тоҳо»; 124).

Бо шогирдонат чунон мушфикона рафтор кун, ки гӯё ҳар як аз ононро фарзанди худат медонӣ, зеро ин амр рағбату алоқаи онҳоро ба илм бештар хоҳад кард.

Ин васияти ӯ инсониятро ба гуманизм - инсондӯстӣ, дӯстию рафоқат хидоят менамояд.

Инчунин, барои шогирде, ки номаи камолро сарфароз гардида, ба гӯшае дурдаст барои оғози фаъолият аз рӯи касби худ раҳсипор, Имоми Аъзам дар мактуб- васиятномааш чунин навиштааст:

«Акнун гӯё он сахнаро дар пеши чашмонам мучассам мебинам, хангоме ки ту ба шаҳри Басра дохил мешавӣ ва бо муҳолифони мо дар он шаҳр рӯ ба рӯ мегардӣ, бо истифода аз ғурури илмиат худро аз онҳо бехтар медонӣ ва гӯё меҳоҳӣ илматро ба руҳи онон бикашӣ. Ин кашмакаш чунон шиддат мегирад, ки рафта-рафта аз нишасту бархост бо онҳо сар мепечӣ, онҳо бо ту муҳолифат мекунанд ва ту бо онҳо, онҳо бо ту қатъи робита мекунанд ва ту бо онҳо, онҳо туро дашном медиханд, ту онҳоро, онҳо туро гумроҳу мубтадеъ мехонанд ва ту онҳоро, саранҷом ҳардуюмон зери суол меравем ва обрӯямон мерезад, он гоҳ ту маҷбур мешавӣ онҳоро тарк гӯӣ ва ба ҷои дигаре фирор кунӣ, аммо бидон ва огоҳ бош, ки ин тарзи тафаккур дуруст нест, ки инсон бо мардум мудоро накунад ва бо дасти худаш чунин шароитро ба вучуд орад, ба ҳар ҳол бояд бо мардум сохт, то ин ки Худованд роҳи баромаде бидуно ояд.

Пас ҳар гоҳ ворида Басра шавӣ, мардум туро истиқбол хоҳанд гирифт, ба мулоқотат хоҳанд омад ва аз ту пазирой хоҳанд намуд, ту қадри ҳар касеро бишинос, мардуми шариф ва шахсиятмандро азиз бидор, уламоро таъзим кун, эҳтироми бузургсолонро ба ҷо биёр, бо хурдсолон лутфу нармӣ кун, ба мардуми авом наздик машав, бо бадкорон мудоро кун ва бо некон дӯстӣ барқарор нам, ҳокими вақтро кам машумор, ҳеч касро таҳқир макун, дар мурувват кӯтоҳӣ манамо, рози худатро ба касе изҳор макун, то касеро наозмудай, ба дӯстиаш эътимод макун, бо одами хасису фурӯмоия дӯстӣ манамо, чизе, ки ба зоҳират намезебад, бо он улфат маҷӯӣ, ҳаргиз бо аҳмақон бетакаллуф машав, аз пазириши даъват ва ҳадя худдорӣ нам, ҳамеша мудоро ва сабру таҳаммул пеша кун, синафарох ва ахлоқи хуш дошта бош, либоси нав бипӯш, марқаби хуб дошта бош, атру хушбӯии зиёд истеъмол кун, як

вактеро барои анчоми корҳои шахсиат ҷудо кун, ҳамеша аз ахбору аҳволи ходимон ва зердастонат огоҳ ва бохабар шав, дар таъдибу тарбияти онҳо чиддӣ бош, дар ин кор аз нармӣ истифода кун, зиёд онҳоро сарзаниш макун, ки беасар хоҳад шуд, бо дасти худ танбеҳашон макун, то ки виқорат пойдор бимонад, бар намозхоят пойбанд бош, саховат кун ва суфраатро кушода бидор, ки бахил ҳаргиз лоиқи сарварӣ нест, дӯстони мутмаин ва мушовирони доное дошта бош, ки ҳамвора туро аз чараёни таҳаввулоти рӯзмарра ва ҳолоти мардум огоҳ созанд, то тавонӣ фасодро ислоҳ кунӣ ва хубихоро парвариш диҳӣ, аз ҳама кас ёд кун ва ба мулоқоташон бирав, чӣ касоне, ки ба мулоқоти ту меоянд ва чӣ ононе, ки намеоянд, бо ҳама кас хубӣ кун, хоҳ касоне, ки ба ту хубӣ мекунанд ва хоҳ касоне, ки намекунанд, афву гузашт пеша кун, ба неки суфориш намо, аз корҳои пучу бемаънӣ канора гир, касе, ки ба ту озор мерасонад, аз ӯ даргузар, дар нигоҳдошт ва адои ҳуқуқ шитоб кун, агар касе аз бародарон ва ҳамнишинонат бемор шуд, шахсан худат ба аёдаташ бишитоб ва аз тариқи дӯстони дигар низ пайваста ҷӯи аҳволаш бош, агар касе аз онон аз маҷолисаат ғоиб шуд, аҳволи ӯро ҷустуҷӯ намо ва агар касе аз онҳо аз ҳузур дар маҷлиси ту худдорӣ намуд, ту ӯро раҳо макун ва робитаи худро бо ӯ қатъ магардон, касе, ки ба ту ҷафо мекунад, бо ӯ низ рафтумад кун, касе, ки пеши ту меояд, икромаш кун, касе, ки ба ту бадӣ мекунад, аз ӯ даргузар, касе, ки дар бораи ту сухани зишт мегӯяд, ту аз ӯ ба хусну хубӣ ёд кун, агар касе аз онон мурд ва бар ту ҳаққе дошт, ҳаққашро адо намо, агар касе хушиё дошт, ба ӯ табрик бигӯ, агар мусибате дошт, ӯро тасаллӣ бидех, агар ба вай офате расид, бо ӯ ҳамдардӣ кун, агар касе туро барои коре фаро хонд, бирав, агар аз ту кумак хост, ба вай кумак кун, агар аз ту ёрӣ хост, ба ӯ ёрӣ расон, то метавонӣ дар ҳузури мардум изҳори дӯстӣ кун, салом карданро ом гардон, агарчи ба мардуми пасту беътибор бошад, агар бо дигарон дар маҷлис як ҷо шудӣ ва масоили илмие матраҳ шуд ва дидӣ, ки дар баҳсу гуфтугӯ бар хилофи назариёти ту масоиле гуфта шуд, ту бевосита бо онон муҳолифат макун, агар аз ту дар бораи масоиле пурсида шуд, аввалан ҳамон дидгоҳро баён кун, ки онҳо бо он ошноянд ва онро дуруст медонанд, баъд аз он дидгоҳи дигарро матраҳ намо, масалан мегӯӣ: «Дар ин бора як қавли дигар низ ба ин шарҳ ҳаст ва далелаш чунин аст», вақте ки онҳо назари туро гӯш кунанд ва ҳикмати туро бубинанд, ки дар маҷлиси ту ҳозир мешавад, ки ту ҳақиқатан олим ҳастӣ ва қадри туро хоҳанд донист, саъй кун ҳар касе, ки дар маҷлиси ту ҳозир мешавад, аз илм маҳрум нагардад, тибқи ҳолати ҳар кас миқдоре илм ба вай биёмӯз, то онро ёд бигирад ва дар он биандешад, бо мардум фақат масоили асосиро матраҳ кун ва аз тарҳи ҷузъиёт бипарҳез, мардумро ҳамеша маънусу саргарм дошта бош, гоҳе бо онон шӯҳӣ кун ва дӯстона сухбат намо, ки ин гуна умур муҳаббати туро дар қалби мардум меафзояд ва ба ҳузури онҳо дар маҷлисиҳои илмӣ давом мебахшад, гоҳе мардумро ба хӯрдани ғизо даъват кун, аз хатоҳои онон ҷашмпӯшӣ намо, корхояшонро

анҷом бидех, ба онон нармӣ кун, агар лағзиш дидӣ, ба тавре аз он бигузар, ки гӯё асло надидаӣ, бо ҳеч кас аз онон изҳори дилтангӣ ва нороҳатӣ макун, тавре бо онон бархӯрд кун, ки гӯё фарде аз ҷумлаи онҳо ҳастӣ, рафторат бо мардум ҳамҷунон бошад, ки бо худ рафтор мекунӣ, барои онҳо ҳамон чизеро биписанд, ки барои худат меписандӣ, барои ислоҳи нафси хеш аз худи нафс кумак бигир, ба ин гуна ки онро аз хомиҳо боздор ва ҳамвора аҳволашро мувоқиқат кун, аз шарписандӣ бигурез, агар касе аз ту изҳори танаффур кард, ту аз вай мутанаффир машав, касе, ки ба ту гӯш медиҳад, ту низ ба ӯ гӯш бидех, коре, ки мардум туро ба он водор накардаанд, ту низ касеро ба он водор макун, тавре бо онҳо бархӯрд кун, ки онон чунин бархӯрдро барои худ биписанданд, ба онҳо нияти неки худро нишон бидех, аз ростӣ кор бигир, такаббурро раҳо кун, мабодо касеро фиреб диҳӣ, гарчи туро фиреб диҳанд, амонатро ба соҳибаш баргардон, гарчи дигарон ба ту хиёнат кунанд, вафо пеша кун, ба тақво ҷанг бизан, бо пайравони динҳои дигар рафтори муносиб намо, агар ба ин васияти ман амал намоӣ, умедворам солим бимонӣ».

“Бидон, ки ҳар гоҳ бо мардум бадрафторӣ кунӣ, бо ту душман хоҳанд шуд, агарчи падару модарат ҳам бошанд, вале ҳар гоҳ бо мардум рафтори хуш дошта бошӣ, агарчи бо ту хешовандӣ ҳам надошта бошанд, барои ту монанди падару модар хоҳанд гардид.”

Сипас фармуд: «Аз ошноӣ бо ту бисёр хурсандам, аммо инак, ки аз ман ҷудо мешавӣ, хеле нигарон ва нороҳатам, ҳамвора ба ман нома бинавис ва маро аз эҳтиётот ва мушкilotи худат огоҳ гардон, ту бароям ба мисли фарзанд ҳастӣ, зеро ки ман барои ту ба монанди падар ҳастам».

Дар таълимоти худ Имоми Аъзам танҳо некбинӣ, мадуро, ақли солим, талқини роҳи ростии зиндагӣ, бе хиёнат, бе фиреб, бе дурӯғ, бо сабру тамкин, боақлу фаросотиро арза намудааст. Аз рӯи мазмун ва мӯҳтавои васият ба шогирд аён мегардад, ки ба майдатарин ҷузъиёти муомилот ва рафтор бо риояи маданияти баланди ахлоқӣ неки инсонӣ муносибат карданро талаб дорад. Имоми Аъзам шахсияти беназирест, ки худаш ба тамоми гуфтаҳои мувофиқ амал мекард.

Дар замони муосир аз рӯи хабарҳо ва маълумотҳои иттилоотӣ инсоният дониши худро такмил медиҳад, ки ба роҳи нодурусти рафтору ахлоқӣ ҳам мебарад, бояд эҳтиёт шуд. Дар асоси адабиётҳои бадеӣ, панду андарзҳо ва васиятномаҳо низ беҳтарин донишхоро дастрас кардан мумкин аст, то насли ҷавон омӯзанд. Баҳри тарбияи маънавӣ ва ахлоқии насли ҷавон ҷакидаҳо, пандҳо, гуфторҳо, сахнаҷаҳо, филмҳо оид ба ҳаёт ва фаъолияти шахсиятҳои намунаи ибрат, мисли ҳаёт ва фаъолияти Имоми Аъзам шахсиятҳои беҳамторо мураттаб намуда, пешкаши омма кард. То ки дар тарбияи насли ҷавон ва ҳам гурӯҳи шахсиятҳои, ки дар рафти ҳаёти худ ба хондану донишҷӯӣ бисёр маводҳо муваффақ набуданд, таъсири хуб расонда бошем, ки тарбиятгари неки фарзандҳо,

сохиби маданияту ахлоқи хамида ва дорои хислати баланди инсонӣ гардида бошанд.

Имоми Аъзам дар васият ба фарзандаш низ суханони чолиб гуфтааст, ки ин ба тарбияи фарзандон барои волидон ҳам муфид аст. Дар поён меоварем:

Фарзандам! Худованд туро ба роҳи рост иршод ва таъйид кунад, меҳоҳам туро чанд васият кунам, ки агар онҳоро ба ёд супорӣ ва дар амал татбиқ кунӣ, умедворам, ки иншоаллоҳ саодати дунё ва охиратро ҳосил кунӣ.

“Дар тамоми корҳо нияти худатро холис гардон ва дар ҳар сурат кӯшиш кун, ки ҳалол бихӯрӣ.

Ба панҷ ҳадисе, ки аз миёни панҷсад ҳазор ҳадис интиҳоб кардаам, амал кун:

Дору мадори тамоми аъмол бар ният аст ва подоши ҳар шахс мутобиқи нияти ӯ хоҳад буд.

Аз аломатҳои диндорӣ як шахси мусулмон ин аст, ки корҳои лоябӣ ва бефоидаро тарк кунад.

Ҳеч яке аз шумо то ҳангоме ки мусулмони комил наметавонад бошад, ки он чиро барои худаш меписандад, барои бародари мусулмонаш низ биписандад.

Ҳалолу ҳаром ошкор аст ва дар миёни он ду масоили зиёде муштабҳ аст, ки бисёре аз мардум онро намедонанд, пас касе, ки аз чизҳои шубҳанок парҳез кунад, дину обрӯяшро маҳфуз доштааст ва касе, ки дар чизҳои шубҳанок бияфтад, дар ҳаром афтадааст, монанди чӯпоне, ки рамаашро дар атрофи киштзор мечаронад, анқариб ба киштзор дохил хоҳанд шуд. Сипас фармуданд: «Огоҳ бош! Ҳар подшоҳ худуде дорад. Огоҳ бош, ки худуди Худованд ҳамон чизҳоест, ки иртиқоби онҳоро бар бандагонаш ҳаром кардааст. Огоҳ бош! Дар қисми инсон тиккаи гӯштест, ки агар дуруст шавад, тамоми қисм дуруст мешавад ва агар фосид гардад, тамоми қисм фосид мегарад. Огоҳ бош, ки он қалб аст».

Мусулмони комил касе аст, ки мусулмонони дигар аз дасту забонаш солим бимонанд.

Амонати бузурге бар дӯшат ниҳода шудааст, амонате, ки бузурғтарин уламо аз таҳаммули он очизанд. Ту акнун монанди ғарике ҳастӣ, ки бояд барои наҷоти худ чорае биандешӣ.

Пас ҳар гоҳ тарафайни даъво назди ту ҳозир шуданд, дар байни нотавону тавонманд, беобрӯву обрӯманд дар ҷои нишаст, дар гӯш кардани ҳарф, дар суҳбат кардан, дар ҳама чизҳо адолат кун, ҳаргиз мағузур аз ту ҳаракате содир шавад, ки обрӯманд ба хотири эътибораш дар миёни мардум дар ту тамаъ кунад ва беобрӯ ба хотири заъфу нотавониааш аз ту ноумед гардад.

Ҳеч гоҳ дар ҳолати дилтангӣ ва ҳашму ғамгинӣ ҳукм макун, на дар ҳолате ки эҳтиёҷ ба дастшӯй дошта бошӣ ё гурусна бошӣ ва на ҳангоме,

ки қалбат ба чои дигаре машғул бошад, вақте ҳукм содир кун, ки аз ҳама чиҳат фориғдил ва мутмаин бошӣ.

То вақте ки ҳама сабабҳои иттиҳом бароят мушаххас нашавад, бар ҳеч касе ҳукм содир макун.

Райи ман ин аст, ки чабрро ба ҳеч кас раво намебинам».

Тамоми гуфтаҳои Имоми Аъзам барои инсоният ҳамчун ганчи бебаҳост. Хуб мешуд, ин барои саросари мардум хуш пазирой мешуд, то рӯи олам боғи биҳишт мешуд. Ин аст, ки шахсиятҳои шоҳир Имоми Аъзамро аз фардҳои нодир донистаанд. Аз ҷумла А. Насриддинов дар мақолаи “Ба номи он ки ҷ.онро ҳикмат омӯхт Имоми Аъзам дар ҳаҷони фикрии суҳанварони адаби форсӣ” овардааст:

“Дар осори Масъуди Саъди Салмон, Сайид Ҳасани Ғазнавӣ, Анварӣ, Муиззӣ, Зоҳири Форёбӣ, Мавлоно Ҷалолиддини Румӣ, Аттори Нишопурӣ, Шоҳ Неъматуллоҳи Валӣ, Абдурахмони Ҷомӣ, Назирии Нишопурӣ, Сайидо, Бедил, Ҳазини Лоҳичӣ ва шоирони дигар мо ишорати саҳеҳро ба фазои ахлоқӣ ва таълимоти равшангари Имоми Аъзам дарёфт хоҳем кард”.

“Бо таъбироти Ҳаким Санои Ғазнавӣ ҳарф занем, Абӯҳанифа – Имоми Аъзам инсони покзаҳоне буд, ки бо «хирси фазл», «мулки ақл», «дасти адл», «хулқи хуб», «табъи пок», «базли меҳр» парвариш кард. ҳамин сифатҳо ӯро ба хулуд ва ҷовидонагӣ пайваста, номи некашро зевари авроқи девонҳо сохтанд”.

“Вафоти ҳазрати Имоми Аъзамро уламои шаҳрҳои дигар шунида мегуфтанд: «Афсӯс, ки дарёи илм аз олам рафт». Ва баъзе дигар мегуфтанд, ки «Равшангари нури илм аз Куфа рахт баст, ки аҳли Ироқ чун ӯ ҳаргиз нахоҳанд дид».

Хулоса, ҳаёт ва фаъолияти шахсияти беназире, ки барои тамоми шахсиятҳои неқмаҳзар қобили қабул аст, имрӯз низ назариёти маънавию ахлоқии Имоми Аъзам барои тарбияи насли ҷавон ва аҳли ҷомеаи идомадиҳандаи анъанаҳои миллӣ хуш пазирошаванда хоҳад буд.

Адабиёт:

1. *Абдулманнони Насриддин Имоми Аъзам дар ҳаҷони фикрии суҳанварони адаби форсӣ.*- Хуҷанд. 2009.
2. *Маҷмуъаи васиятҳои Имоми Аъзам Абӯҳанифа (р) Таълиф: Муфти Муҳаммад Ошиқи Илоҳии Баландшаҳрӣ. Тарҷума: Абдуллоҳи Ҳайдарӣ Таҳия: Худойдоди Қурбон. Душанбе, 2015.*
3. *Муҳаммадишариф Ҳимматзода. Зиндагӣ ва осори Имом Абӯҳанифа.*- Душанбе, 2004.

ОЧИЛОВА М.
(Хучанд)

РАВОБИТИ ИЛМӢ ВА АМНИЯТИ МИЛЛӢ

*«Илм дар шароити муосир нақши
калидӣ дошта, ба рушду тараққиёти
давлат мусоидат менамояд»*

Эмомалӣ Раҳмон

Имрӯзо масъалаи амнияти миллӣ ва оромии шаҳрвандон дар ҷомеа аҳамияти хоса касб менамояд, зеро ҷаҳони муосир пуртазод буда, манфиатҳои кишварҳои абарқудрат ба хотири таъсири геосиёсӣ тамоми манотиқи олам, аз ҷумла, Осиёи Марказӣ ва давлатҳои дар ин минтақа ҷойгирифтаро низ барканор намегузорад. Тоҷикистон низ аз ин масъала ва оромии кишвар як сӯ набуда, воқеоти сиёсии ҷаҳон ба муносиботи байни ҳамсояҳо ва шуури мардуми тоҷик таъсири худро мерасонад. Бинобар дар кори давлатдорӣ ва таъмини муносибати мусбат бо кишварҳои ҳамсоя роҳбарони давлати моро водор менамояд, ки пайваста ҳамаи ҷораҳои андешанд, ки кишвар осудаву мулк обод бошад.

Халқи тоҷик, хушбахтона, дар замони муосир сазовори Сарвари хирадманде гашта, ки ба рушди илму таълим ва маърифату маънавияти шаҳрвандони кишвари хеш ҳамеша тавачҷуҳ зоҳир менамояд.

Ба инкишофу такомули илм тавачҷуҳ зоҳир кардани давлату ҳукумат яке аз муҳимтарин омилҳои рушди он дар замони муосир ба шумор меравад. Дар ин замина, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми навбатии хеш ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба илм ва моҳияти он чунин иброз намуданд: “Дар мамлакат, дар шароити имрӯза рушди илмҳои бунёдӣ муҳим ва афзалиятнок буда, пешбурди корҳои илмиву тадқиқотӣ вазифаи аввалиндараҷаи олимони ин соҳа маҳсуб меёбад” (7).

Бо дарназардошти нақши бузурги илму маърифат Ҳукумати мамлакат дар даврони истиқлолият масъалаи рушди илму маорифро яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати иҷтимоӣ эълон кардааст.

Воқеан, таърих гувоҳ аст, ки илму дониш пойдевори шаъну шухрат ва манзалати ҳар як миллат ба шумор меравад. Маҳз дар заминаи илму дониш ҷавонон метавонанд чун мутахассисони лоиқи давр ба камол расанду дар ҷомеаи пуртазоди кунунӣ ҷойгоҳи худро пайдо намоянд. Миллати босавод дунёро бо ҷашми хирад менигарад ва ҷиҳати рушди ҷомеаи ҷаҳонӣ саҳми худро пайваста мегузорад (1). Ин миллат тавассути кадрҳои дар заминаи маърифат парваришкарда ва ҷавонони бо нангу номусаш кишвари хешро нашъу нумӯ бахшида, оламиёнро низ аз ҷиҳати дастовардҳои худ баҳраманд мегардонад. Ва мусаллам аст, ки ҷавонони соҳибмаърифату донишманд пешбарандаю хифзкунандаи давлату миллат аз ҳар гуна омилҳои пурхатарии ҷаҳони муосиранд. Таъкиди

Пешвои миллат “Танҳо бо донишҷӯе ё мутахассисе, ки мавқеи солим, ахлоқи ҳамида, ҳисси баланди ватанпарастӣ ва худшиносии миллӣ доранд, оянда метавон ҷомеаи солиму мутамаддин бунёд кард”, дар боби тарбияи насли ояндасоз, хосса дар масоили худшиносиву ватанпарастӣ ва ба ин васила бунёди ҷомеаи солиму мутамаддин хушдорест (2).

Иҷтисоии шонздаҳуми Шӯрои Олӣ дар давраи басо душвори сиёсӣ низомӣ бо мақсади таъмини ҳарчи зудтари сулҳу оромӣ, ваҳдату ҳамдигарфаҳмӣ, аз хатари нобудӣ эмин нигоҳ доштани давлат ва аз парокандагӣ раҳой бахшидани миллат, ҳифзи ягонагии давлати мустақили тоҷикон, муҳайё намудани шароит барои барқарор намудани иқтисодиёти бар асари ҷанги шаҳрвандӣ харобгашта ва рушди минбаъдаи Тоҷикистон даъват шуда буд.

Дар лаҳзаҳои тақдирсози ҳаёти давлат ва халқи Тоҷикистон ба ҳам омадани фарзандони баномуси миллат, муттаҳидӣ дар атрофи Роҳбари давлат имрӯз Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба як давлати ободу зебо ва рӯ ба инкишоф мубаддал гардонид (5).

Тоҷикистони соҳибистиклол дорои сохтори мукаммали идоракунӣ давлатӣ, Ҳукумати фаъол, мақомоти олии қонунгузор ва намояндагӣ, Артиши миллӣ, ҳокимияти судӣ, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, рамзҳои давлатӣ, яъне Нишону Парчам ва дигар рукҳои зарурии давлатдорӣ гардид. Баъдан, ба Ҳукумати мамлакат муяссар гардид, ки шабакаи ягонаи энергетикӣ кишварро низ ба вучуд орад, ки он на танҳо омили баланд гардидани сатҳи зиндагии мардум, балки яке аз василаҳои таъмини амнияти миллӣ низ мебошад.

Имрӯз мо дар шароити торафт печидаву мураккаб гардидани вазъи ҷаҳони муосир, аз ҷумла шиддат гирифтани муборизаҳои геосиёсӣ миёни давлатҳои абарқудрат, хусусияти муташаккил ва боз ҳам хатарноктар гаштани терроризму экстремизм ва дигар таҳдиду хатарҳои нав таъмини амният ва ҳифзи сулҳу субот барои тамоми кишварҳои олам, аз ҷумла барои Тоҷикистони мо ба масъалаи аввалиндарачаву ҳаёти табдил ёфтааст.

Чунин вазъ аз ҳар фарди бедордиду худшиноси ҷомеаи мо тақозо менамояд, ки хушёриву зиракии сиёсиро аз даст надиханд, ба таълиму тарбияи фарзандон муносибати ҷиддӣ намоянд ва дар роҳи ҳимояи давлатдорӣ миллиамон ҳамеша омода бошанд (3).

Нуктаҳои муҳими самти фаъолияти мактабу маориф барои тарбияи насли наврас, ки ҷавобгӯи талаботи замон бошанд, дар баромаду дастурҳои Президенти кишварамон нишон дода шудаанд: “Дар баробари ин, Вазорати маориф ва илм дар ҳамаи зинаҳои таҳсилот, бахусус, дар синфҳои равияи дақиқу табиатшиносӣ дарси шоҳмотро ҷорӣ карда, дар зинаи таҳсилоти миёнаи умумӣ ҷангоми таълими фанни технология азхудкунӣ хунаҳои мардумӣ, аз ҷумла, дӯзандагӣ, колинбофӣ, адрасбофӣ, чакандӯзӣ, махсусан, хунари пухтани таомҳои миллӣ ва дигар нозуқиҳои рӯзгордориро ба роҳ монда, ба барномаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсии ин фан иловаҳо ворид намояд.

Ҳамзамон бо ин, ҳар шаш моҳ дар байни хонандагон озмунҳои чевари бехтарин, қадбонуи моҳир ва монанди инҳоро гузаронида, доир ба дастгириву ҳавасмандгардонии моддиву маънавии ғолибон чораҷӯӣ намояд.

Баргузор кардани чунин чорабиниҳо завқи хонандагонро ба касбу ҳунаромӯзӣ бештар карда, дар оянда ба рушди сайёҳӣ таъсир мерасонад ва боиси зиёд шудани маҳсулоти ватанӣ барои сайёҳону меҳмонон мегардад” (4). Ин сиёсати оқилонаву дурбинонаи сарвари давлат ва роҳбарияти давлати мо барои тарбияи насли наврас дастури муҳим ба шумор меояд. Чунин талаботи мактабу маорифро ба назар гирифта, макотиби олии кишвар, хусусан, донишгоҳҳои омӯзгориро зарур аст, ки самти омодакунии кадрҳои омӯзгориро, ки ба талаботи мактаб ҷавобгӯ бошад, муайян намояд, зеро калиди муваффақият дар ин соҳа ба дасти омӯзгор аст. Омӯзгори имрӯза ҳамаҷониба ба талаботи давраи замони мувофиқ кор кунад, то насли наврасро тибқи ин талабот ба пеш барад, ба зиндагӣ ва қору фаъолияти мустақилона ҳидоят намояд.

Донишҷӯи имрӯза муаллими фардо мебошад ва ӯ соҳиби маълумоти олий, дониш, ҷаҳонбинии фарох ва пухтаи сиёсӣ бояд бошад. Яқчанд талаботи муҳим дар самти тайёр кардани кадрҳо бояд дар назди мактаби олий гузошта шавад:

Кадрҳои донишгоҳ, мактабҳои олий мутахассиси хуб бошад;

Кадри донишгоҳ, мактабҳои олий соҳиби унвонҳои илмӣ, одамони дорой ақидаи устувор, ҷаҳонбинии фарох бояд бошад;

Донишҷӯён саводи хубу пухтаи сиёсӣ дошта бошанд;

Донишҷӯ бо забони адабии модарӣ мусаллаҳ бошад;

Донишҷӯи забони русӣ ва хориҷӣ (ақаллан 1-2 забон) ба ҳар мутахассис зарур аст;

Дар ҷавонӣ мо бояд ахлоқи ҳамида, сифатҳои неки инсониро тарбия намоем;

Ҷавонро дар руҳияи ғоя ва ғурури миллии тарбия намудан дар мадди назари устодон ва макотиби олий бояд бошад.

Вазифаҳои болоиро ба назар гирифта, роҳбарони макотиби олий ва устодону олимони зарур аст, стратегияи таҳсилоти олиро ба дараҷаи нав тибқи талаботи давлату ҳукумат ба роҳ монанд. Барои ин бошад, фаъолияти устодон ва маъмурияти донишгоҳҳоро дар самтҳои зарурӣ рағбат намудан зарур аст.

Яқчанд нуктаҳои, ки зикр намудем, барои таъмини амнияти миллии мо мусоидат менамояд. Зеро мутахассиси хуб дар ҳама ҷо ва дар ҳама қор зарур аст. Кадрҳои худии мо барои амният ва истиқлоли иқтисодии ватанамон хеле муҳим мебошад. Тайёр кардани кадрҳои зарурӣ дар хоҷагии халқ ва саноати ватанӣ қор бисо муҳим, ҷиддӣ ва ояндадор буда, аз масъулини соҳа талаб менамояд, ки роҳҳои босамари ташкили ин қорро ҷустуҷӯ ва роҳандозӣ намоянд, дар ин роҳ аз таҷрибаи кишварҳои пешрафта омӯзанд.

Аз ҷиҳати сиёсӣ устувор будани насли наврас барои таъмини беҳатарӣ, амнияти миллӣ ва таъмини оромиву осудагӣ дар кишвари мо заминаи зарурӣ фароҳам меорад. Хусусан, дар айёми имрӯза, ки терроризм ва экстремизм ба ҷомеаи ҷаҳонӣ таҳдид мекунад, аз хатари он пешгириӣ намудан на танҳо вазифаи давлат ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, балки вазифаи ҳамаи мост. Дар шуури ҷавонон ҷо гирифтани таблиғоти бегона, зӯроварӣ, шавқи молу мулкпарастӣ, майзадагӣ, нашъамандӣ, бекорӣ оқибатҳои нохуш дорад. Бояд тамоми ҷомеаро зарур аст, ба ин падидаҳо мубориза баранд, давлат ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ барои сари вақт решақан намудани чунин падидаҳо тамоми қудрати худро ба кор барад. Робитаи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, суду прокуратура бо макотиби олий, мактабу омӯзишгоҳҳо пайваста ҳамкорӣ намояд, саводи ҳуқуқии насли наврасро баланд бардоштан зарур аст. Дар ин самт бахши кор бо ҷавонони ҳукумати маҳаллӣ ва мамлакат, шуъбаҳои кор бо ноболиғони идораҳои корҳои дохилӣ нақши муҳим доранд ва мутасаддиёни ин самтҳо мунтазам дар байни насли наврас бошанд ва аз руҳияи наврасону ҷавонон огоҳ бошанд, то ки дар пешгирии ҳодисаҳои номатлуб ва гароиши онҳо ба ҳаракатҳои ифротгарой вазифаи худро адо карда тавонанд.

Имрӯз рӯ овардан ба фарҳанги миллӣ, ки дар тарбияи ҷавонон нақши муҳим дорад ва муҳим будани онро сарвари давлатамон таъкид менамояд: “Дар шароити кунунӣ ба омӯзиши фарҳанги миллӣ ҳамчун омили муҳимми рушди маънавии шахсият таваҷҷуҳ зоҳир кардан зарур аст. Зеро ташаккули ҳисси зебоишиносӣ ва дарки амиқи фарҳанги миллӣ дар зехни хонандагон эҳсоси баланди ватандӯстиро бедор намуда, онҳоро ба омӯхтани осори адабиву фалсафӣ ва иҷтимоиву маънавии мутафаккирони гузаштаи халқамон водор мекунад” (4).

Татбиқи як қатор қарору қонунҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои иҷрои мақсади мазкур равона карда шудаанд:

-Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 июли соли 2008, №296 “Дар бораи тасдиқи “Барномаи тайёр кардани кадрҳои илмӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2009-2015”;

-Барномаи давлатии рушди таҳсилоти касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2015;

-Дар бораи тасдиқи “Барномаи стратегии рушди забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2016;

-Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи танзиму анъана ва ҷашну маросимҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” №274 аз санаи 08.06.2012;

-Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд” №762 аз санаи 02.08.2011;

Риоя ва иҷрои қонунҳои Тоҷикистон ва қарору барномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон аз тарафи ҷомеаи мо ва масъулони соҳа, устодон, донишҷӯёну хонандагон, падару модарон барои таъмини амнияти миллии мо қадаме ба пеш аст. Барои ин бояд ҳар як шаҳрванди

чумхурӣ ғамхорӣ, дилсӯзӣ дошта бошад. Ташаккули ин сифат дар насли наврас вазифаи ҳамаи мост.

Дин дар ҷомеаи Тоҷикистон мавқеи муҳим дорад. Имрӯз хатари гуруҳҳои ифротгаро, экстремизми динӣ, дар ниқоби ислом амал намудани террористон барои ғарази сиёсии худашон ва геосиёсӣ ҳукумат ва мардумро дар ташвиш монандааст. Фишор ба диндорон, аз барномаи таълим гирифтани фанни таърихи дин, алифбои ниёгон, забони арабӣ, ба фикри ман, ҷавоби нодурусти сиёсатмадорон аст. Зеро мегӯянд:

Ислом ба зоти худ надорад айбе,

Ҳар айб, ки бошад, ба мусалмони мост.

Дар ин бора фикрҳои мутахассисон, олимон ва намоёндагони ҷамъиятиро ба назар гирифта, ба манфиати амнияти миллии қор фармудан зарур аст. Чунончи, Абдуллоҳи Раҳнамо – донишманди тоҷик дар асри худ “Ислом ва амнияти миллии дар Тоҷикистон” ба хулосае меояд, ки:

“Маҳви бесаводии динии аҳолии гузаронида шавад. Бояд донист, ки танҳо дар сурати муносибати табиӣ бо ислом ва танҳо дар сурати парвариши сатҳи дурусти маърифати динӣ ислом метавонад омили суботу амнияти ҷомеа гардад” (6,143). Ин нигоҳ, ин муносибат бояд мавриди омӯзиш ва мубоҳисаи соҳаҳои дахлдор гардад, то барои амнияти миллии Тоҷикистон ва ба оромиву тинҷии ҷомеа хизмат намояд, чунон ки сарвари давлат изҳор менамояд: “Мову шумо бояд як қувваи ягонаро ташкил дода, онҳоеро, ки сулҳу салоҳро дар ҷомеа халалдор карданӣ мешаванд, ҳамдигарфаҳмии байни қувваҳои сиёсиро аз байн бурданӣ мешаванд, хушдор диҳем” (4).

Адабиёт:

1. Ализода Аҳмадҷон. *Мусоидат ба амнияти Ватан вазифаи муқаддас аст. [манбаи электронӣ]. URL: <http://javonon.tj/news/politics/musoidat-ba-amniyati-vatan-vazifai-mu-addas-ast/> (санаи истифодабарӣ 01.12.2017)*
2. Қурбонзода Хоналӣ. *Мунаввар сохтани ояндаи ҷавонон рисолати мост URL: <http://youth.tj/news/6044/> (санаи истифодабарӣ 01.12.2017)*
3. Раҳмон Эмомалӣ. *Суханронӣ дар Донишгоҳи Синхуа аз 01.09.2017, Чин. URL: <http://www.prezident.tj/node/16062> (санаи истифодабарӣ 01.11.2017)*
4. Раҳмон Эмомалӣ. *Суханронӣ ба муносибати Рӯзи дониш ва ифтитоҳи бинои нави Академияи Вазорати қорҳои дохилӣ аз 30.08.2017, шаҳри Душанбе. URL: <http://www.prezident.tj/node/16031> (санаи истифодабарӣ 11.10.2017)*
5. Раҳмон Эмомалӣ. *Суханронӣ ба муносибати 25 – умин солгарди баргузориш Иҷлосияи XVI-уми Шӯрои Олӣ аз 19.11.2017, шаҳри Хучанд [манбаи электронӣ]. URL: <http://www.prezident.tj/node/16605> (санаи истифодабарӣ 25.11.2017)*
6. Раҳнамо Абдуллоҳ. *Ислом ва амнияти миллии дар Тоҷикистон. Маҷмӯаи мақолаҳо/Р.Абдуллоҳ.- Душанбе: Ирфон, 2011. – 252 с.*
7. Сафар Лутфулло. *Таҳкимбаҳи ба рушди илм [манбаи электронӣ]. URL: <http://www.omuzgor-news.tj/?p=11960> (санаи истифодабарӣ 01.12.2017)*

ЗАЩИТА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В НАУКЕ И НАЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

Научные открытия и достижения, разработка фундаментальных основ науки и вклад в теорию науки - основа науки любого государства. Этот продукт научной деятельности отдельных научных деятелей, являющихся авторами монографий, книг, брошюр и статей и других видов опубликованных работ, в целом входит в совокупность интеллектуального богатства страны и поэтому тесно связана с национальной безопасностью. Научный потенциал страны и интеллектуальная собственность в науке нуждаются в правовой защите. И в настоящее время, в век бурного развития науки и техники всё более актуальными становятся вопросы защиты интеллектуальной собственности.

В Республике Таджикистан создано национальное законодательство по защите интеллектуальной собственности. И хотя, вопросы истории создания этого законодательства рассмотрены в научной литературе (3, 43-54;4,190;5, 134-147), многие аспекты проблемы требуют к себе особого внимания.

Проблема авторства и защита интеллектуальной собственности и вообще результата творческой деятельности имеет глубокие исторические корни и восходит к тем историческим эпохам, когда возникает семья, частная собственность и государство. И при этом понятие авторства несомненно тесно связано с понятием собственности. Однако, вместе со становлением науки возростала и необходимость защиты авторства научных трудов.

В период раннего средневековья письменность получает большую распространённость, именно она стала главным способом закрепления авторства. Теперь каждый автор имел возможность подтверждения своего авторства в том или ином виде. В раннесредневековом Согде и других государствах Центральной Азии того периода были профессиональные писцы, которые часто в подготовленных ими документах оставляли свои имена. Так, известны писцы –каллиграфы АспанакДевгон, Рамтиш сын Вгашфарна (им написан «брачный контракт» из мугских документов), Гушнаспич (1, 356, 368).

Научные трактаты в большинстве случаев содержали имя автора. Многие сочинения были компилятивными, но при этом их авторы указывали (хотя и не всегда) автора оригинала, ссылались на книги предыдущих авторов. Именно благодаря такой традиции мы знаем о произведениях, не дошедших до наших дней. Поэтому, мы знаем о научных трактатах Абуали ибн Сино, АбурайханаБеруни, Мухаммада Хоразми и других учёных, внёсших огромный вклад в мировую науку.

Степень правовой защищённости не только в разных государствах и в разные периоды, но и разных сферах творческой деятельности не была одинаковой. Но в странах Востока с господством мусульманского права, вопрос о личных неимущественных правах, в том числе авторское право, не затрагивался (6, 101-102).

В период Советской власти вопросы авторского права регулировались общесоюзными законами.

Что касается собственно авторского права в Таджикистане, то, впервые раздел об авторском праве был введён в Гражданский кодекс Советского Таджикистана, принятого в 1965 году. В этом разделе срок охраны авторских прав после смерти автора был установлен 15 лет. В законе была установлена и мера наказания, применяемая к нарушителям. Так, статья 150 Уголовного Кодекса Таджикской ССР гласила: «Выпуск под своим именем чужого научного, литературного, музыкального или художественного произведения или иное присвоение авторства на такое произведение либо незаконное воспроизведение или распространение такого произведения, а равно принуждение к соавторству — наказывается лишением свободы на срок до одного года или штрафом до пятисот рублей» (2, ст.150).

С приобретением независимости в Республике Таджикистан стало формироваться национальное законодательство. Законодательство в сфере авторского права Республик Таджикистан состоит из нескольких статей основной части Гражданского кодекса Республики Таджикистан (часть I, 2010) и Закона Республики Таджикистан об Авторском Праве и Смежных Правах (2009). Более того, Республика Таджикистан присоединилась ко всем международным договорам, связанным с защитой интеллектуальной собственности (Бернской конвенции об охране литературных и художественных произведений (9 марта 2000 г.); Конвенции, учреждающей Всемирную организацию интеллектуальной собственности (25 декабря 1991 г.); Договору ВОИС по авторскому праву (5 апреля 2009 г.); Договору ВОИС по исполнениям и фонограммам (24 августа 2011 г.); Соглашению о сотрудничестве в области охраны авторского права и смежных прав (7 Мая 1997 г.) и др.).

Согласно Законодательству Республики Таджикистан, в соответствии со статьёй 1126 ГК РТ к объектам интеллектуальной собственности относятся и научные произведения. В 1998 г. в Таджикистане был принят Закон Республики Таджикистан «Об авторском праве и смежных правах» (Действующая редакция от 31.12.2014 г. №1172) который регулирует отношения, которые возникают в связи с созданием и использованием произведений науки и другой продукции творчества

Научные достижения, монографии и статьи учёных могут быть использованы в других странах. Однако, при этом всегда следует учитывать положения авторского права. В ноябре 2009 года Правительства стран-участников СНГ подписали Соглашение о сотрудничестве по организации межгосударственного обмена

информацией и формированию национальных баз данных авторского права и смежных прав, которое направлено на создание благоприятных условий для развития научного сотрудничества. Это должно было направлено и на предупреждение и пресечение правонарушений в области интеллектуальной собственности.

В Законе РТ «Об авторском праве и смежных правах» предусмотрены случаи, когда допускается использование авторского произведения без согласия автора или иного обладателя авторских прав и без выплаты авторского вознаграждения. Чаще всего это является цитированием в научных целях. Главным условием в таких случаях обязательность указания имени автора.

В годы независимости проводились конференции, семинары и круглые столы, посвященные состоянию авторского права в Таджикистане. Одним из заметных событий в этом направлении стал национальный семинар (11-12 ноября 2014 г., г. Душанбе) на тему «Авторское право и коллективное управление правами», организаторами которого выступили Всемирная организация интеллектуальной собственности (ВОИС/WIPO) и Министерство культуры Республики Таджикистан.

В наши дни особенно возросла роль науки в развитии общества. Особую значимость приобретает взаимосвязь науки и безопасности. В Таджикистане результаты деятельности учёных их публикации и составляют основную часть научной базы информационного общества Таджикистана. Соответственно, государство стремится к обеспечению целостности и безопасности своего информационного пространства. Задачи обеспечения информационной безопасности и противодействия современным вызовам, например, терроризму можно решить всем обществом, в частности в сотрудничестве государства и гражданского общества. В этом большую роль играет наука, призванная дать обоснованный анализ сущности любого явления, в том числе и современных вызовов.

Труды учёных, особенно в области гуманитарных наук направлены на воспитание подлинных граждан и патриотов своей отчизны. Этим, в частности определяется вклад науки и в национальную безопасность. Мы сами являемся свидетелями влияния достижений современной науки и информационных технологий на обеспечение национальной безопасности в условиях информационного общества. В контексте этого процесса наука является одним из факторов обеспечения информационной безопасности и противодействия терроризму.

Таким образом, касаясь вопросов защиты интеллектуальной собственности, взаимосвязи науки и безопасности, следует указать на важную роль государства в вопросах сохранения накопленного интеллектуального потенциала науки с одной стороны, а с другой следует обратить особое внимание на роль фундаментальной науки в становлении и укреплении безопасности Республики Таджикистан.

Литература:

1. Гафуров Б.Г. Таджики. Древнейшая, древняя и средневековая история. Кн. I /Б.Г.Гафуров. – Душанбе, 1989. – С.356, 368.
2. Гражданский Кодекс Таджикской ССР. – Душанбе, 1965. – Ст.150.
3. Мукумов Н. Развитие авторского права в Таджикистане/ Н.Мукумов //Интеллектуальная собственность Авторское право и смежные права. – 2003. - №10. – С.43-54;
4. Оганов А. Авторское право в Таджикистане (1929-1997гг.) /А.Оганов. – Душанбе: 2010. – 196 с.:
5. Рахимов Н.Т. Авторство в древности и средние века/Н.Т.Рахимов//Центрально-Азиатские гуманитарные исследования. – Вып.7. – Худжанд, 2008. – 131-147
6. Сафаров И. Правовая система государства Саманидов (IX-X вв.) /И.Сафаров. – Душанбе, 1999. – С.100-101.

РАХИМОВ И.

(Хучанд)

НАЗАРИ КУРУШИ КАБИР ДОИР БА АМНИЯТ ДАР БОЗСАРОИИ САЙИДАЛИИ СОЛЕХӢ

Худшиносии миллӣ, пос доштани хотираи неки гузаштагон ва арҷ гузоштан ба корномаи онҳо яке аз омилҳои таъмини амнияти озода ба шумор меравад.

Дар заминаи худшиносии миллӣ дар адабиёти бадеии форсӣ дар асри бист жанре ба вучуд омад, ки бо номи бозсароӣ маъруфият касб кард. Аслан, бозсароии сурудаҳои динӣ, фарҳангӣ дар адабиёти ҷаҳонӣ ва аз ҷумла, дар адабиёти форсӣ тоҷик таърихи тӯлонӣ дорад ва барои исботи ин иддао дар асри X тарҷума ва ба забони форсӣ-тоҷикӣ дар намуди насри мусаччаъ ва шеър баргардон намудани Куръон мисол гашта метавонад, ки олимони замони мо онро «Пуле миёни шеъри ҳичоӣ ва арӯзии порсӣ» номидаанд (ниг.: 2, матн).

Дар жанри бозсароӣ рӯҷӯъ ба офаридаҳои пешиниён мешавад. Яъне асарҳои давраҳои бостонӣ аз сари нав ва бо шеваи нав аз тарафи шоир ва ё нависанда бозгӯӣ мегардад ва дар натиҷа асар ба вучуд меояд, ки маъноӣ қадимаашро ҳифз карда, бо забони муосир суруда мешавад. Агар аз ин нуқтаи назар бигирем, «Шоҳнома»-и Абулқосим Фирдавсӣ ҳам як навъ бозсароии дostonҳои кӯхан аст, ки перояи нав ба бар кардааст ва худи ӯ ишора дорад:

Кӯҳангашта ин дostonҳо зи ман,

Ҳаме нав шавад бар сари анҷуман (5, с .23).

Яке аз адибони муосири Эрон, ки дар жанри бозсароӣ ном бароварда ва ба мавзӯҳои миллӣ-ватандӯстӣ рӯҷӯъ намудааст, Сайидалии Солеҳӣ мебошад. Ӯ зодаи деҳаи Марғоби Хузистон аст ва дар соли 1334 ҳичрии шамсӣ (1955) по ба арсаи вучуд гузоштааст. Алҳол яке аз адибони маъруфи ин кишвар ба шумор меравад (рӯҷӯъ кунед ба 3).

Соли 2005 маҷмӯаи сурудаҳои ӯ бо номи «Манам Куруш – шаҳриёри рӯшноӣ» ба нашр расид. Асоси бозсароии Сайидалии Солеҳиро маншури таърихи Куруши Ҳахоманиш, сангнавиштаҳои ӯ, ки дар Тахти Чамшед, дар Шуш ва Посоргирд боқӣ мондаанд, ташкил медиҳад. Худи шоир қаблан суханони Зардуштро бозсароӣ карда буд ва баъди бисту панҷ сол ба бозсароии осори боқимонда аз Куруши Кабирро оғоз кард ва сабаби рӯҷӯашро ҳам шарҳ додааст: «Ва гуфтам ба рӯёву решаҳо бозгардам ва булуғи беҳамтои фарҳанги миллии ин диёри беҳалалро ба руҳи беҳештанони мункар бикушоям, зеро ба қавли дурусти Куруши Ҳахоманиш – ӯ, ки ҳувияти нахустин ва решаҳои устувори хешро боз нашиносанд, ояндае устувор нахоҳад дошт ва инсонии беоянда саранҷом ба ҳар юғе гардан хоҳад ниҳод» (4, с. 10).

Дар асар бозсароӣҳо ба тартиби зайл ҷойгир гаштаанд: Маншури Порсумош, Маншури Першиё, Маншури Шушиёно, Маншури Посоргирд (4, с. 8).

Аслан, бигирем, матнҳои боқимонда аз Куруш ва дигар шоҳони Ҳахоманишӣ бо хати меҳӣ китобат гаштаанд ва матни онҳо борҳо ба забонҳои форсӣ баргардон гаштаанд ва ба забони тоҷикӣ низ нашр шудаанд (ниг.: 1), ки агар онҳоро хонед, ба маълумоти таърихӣ ва ё маълумотнома шабоҳат доранд ва аз пирояи бадеият ори ба назар мерасанд, аммо чун ҳамон матлабҳоро дар шеърӣ бозсароии Сайидалии Солеҳӣ ҷаззобу таъсирбахш мегардад, ки инро дида мебароем:

«Куруш шоҳи ҷаҳон, шоҳи бузург, шоҳи тавонманд, шоҳи Бобул, Сумер ва Аккад» (1, с. 325), матни тарҷумаи ҳолис аст, аммо шоир ҳамин матлабро чунин бозсароӣ кардааст:

Ин манам Куруш

писари Мондоно ва Камбучия!

Подшоҳи ҷаҳон,

подшоҳи паҳновартарин сарзаминҳои одамӣ

аз баландиҳои Порсумош то Бобули бузург (4, с. 13).

Маълум аст, ки Маншури Куруши Кабирро нахустин Эъломияти ҳуқуқи башар меноманд ва дар он осудагии мардумон ва роҳат зистани онҳо, идораи оқилонаи давлат дар мадди аввал қарор гирифтааст, ки дар бозсароӣ он равшан таҷассум мегардад.

Куруши Кабир таҷассумгари озодии мардумон буд ва ҳатто дар «Таврот» доир ба корномаҳои ӯ зикрҳо рафтааст. Бо назардошти он, ки Куруши Кабир қавмҳои асирафтодаро аз банди зиндон озод карда буд, Солеҳӣ дар қолаби назмаш онро чунин ифода кардааст:

Ман амнияти бепоёни оворагони заминам,

ки ба эҳтироми озодӣ

девон ва дарандагонро ба дӯзах дарафкандаам.

Пас Аҳримани нобакор бидонад, ки сарзамини ман, соҳати беинтиҳои офтоб ва оромии одамист

(4, с. 11-12).

Аз ин порчаи шеър дарк кардан мумкин аст, ки подшоҳ ва ё сарвари давлат сабаби амнияти давлати худу миллатҳои олам аст, агар аз қари қарнҳо садои Куруш, ки амнияти олам буданахро баён кунад, дар қарни даҳуми мелодӣ Амир Исмоили Сомонӣ эълон дошта буд, ки «Девори Бухоро манам», яъне дигар душманон ба Вароруд хучум нахоҳанд кард.

Яке аз сабабҳои амният ва оромии кишварҳо баробарии ҳама дар назди қонун ва додгоҳ аст. Куруш ҳамчун шоҳ эълон дошта буд, ки барои ӯ мардумони гуногунқасбу гуногунвазифа як хеланд ва ин дар шеър чунин бозсарой гардидааст:

*Барои ман,
ки ҷаҳонро ба ҷониби алоқа фарохондаам
ҷӯпон ба кӯҳ ва
пир ба хонаву
пешавар ба шаҳр... якест,
ҳама бародарони мананд (4, с. 17).*

Куруши Кабир дар интиҳоби мансабдорон таъкид мекардааст, ки мардумони адолатпеша садришин бошанд ва барои ниғаҳбонии давлати худ ҳиссагузор гарданд. Дар шеъри Солеҳӣ ин иддао чунин шакл гирифтааст:

*Шаҳриёронро
аз миёни доноён ва далерон баргузидам.
Дабирону дарбориёнро
аз миёни ҳақимон.
Ва гуфтам: ҷуз ба пиндори нек
дар сарнавишти мардум нангаранд,
ва гуфтам: ҷуз ба гуфтори нек
бо мардумон суҳан нагӯянд
ва гуфтам: ҷуз ба кирдори нек
ҳамроҳи мардумон нашаванд.
Бад-ин тадбири бартар аст,
ки бузургӣ бузургӣ меоварад
ва адолат – адолат (4, с. 26).*

Маънои ин порчаи шеърӣ ба он далолат мекунад, ки шаҳрдорон бояд аз байни мардони донову далер ва дабирон – яъне кормандони идораҳои давлатӣ ва аҳли дарбор аз мобайни мардони ҳақим, донанда ва бохирад баргузида шаванд ва бо мардум бо гуфтору рафтору пиндони нек муносибат кунанд, ки он боиси адолату амнияти мардумон мегардад.

Чун ба ҷаҳони муосир менигарем, аксарияти зиддият ва бархӯрдҳои мусаллаҳонаи мардум дар заминаи дину мазҳаб, дар ихтилофоти забониву қавмӣ рух медиҳанд. Куруши Кабир дар маншураш эълон карда буд, ки мардумони сарзаминаш дар дину забони худ ихтиёрдоранд. Инсон танҳо дар мақоми худаш, дар муҳити ба худаш хос

метавонад, ки комёбу шарафманд гардад. Ин санад дар бозсароӣ чунин таҷассум гаштааст:

*Бигузored, ҳар касе ба ойини хеш бошад,
занонро гиромӣ бидored,
фурӯдастонро дарёbed
ва ҳар касе ба тақаллуми қабилаи худ сухан бигӯяд!
Одамӣ танҳо дар мақоми хеш ба манзалат хоҳад расид (4, с. 23).*

Яке аз масъалаҳои, ки дар бозсароии худ Саййидалии Солеҳӣ аз суханони Куруши Кабир нақл кардааст, барои рӯзгори мо низ мубраму замонавӣ аст, ки он ба амнияти экологӣ, тозагии муҳити зист тааллуқ дорад. Барои пок ниғаҳ доштани дарёҳо ва эҳтироми гиёҳҳо ва рустаниҳо амри Куруш содир гашта буд:

*Гуфтам гиёҳонро гиромӣ бишумored
гиёҳон гумоштағони биҳишти Худованданд
гиёҳон малоики хомӯши хонаи одамианд.
Гуфтам, ки дараҳо ва доманҳоро покиза ниғаҳ dored
зеро замин
зомини зиндағони одамист (4, с. 29).*

Имрӯзҳо дар фарҳанги мардумӣ ҳам чунин ба назар мерасад, ки меваҳо ва гиёҳҳоро бозовардашуда аз биҳишт медонанд. Покиза нигоҳ доштани замин ва кӯҳу дараҳоро ҳанӯз дуюним ҳазор сол пештар Куруши Кабир дарк намуда, супоришҳои марбут ба амнияти экологиро матраҳ намуда будааст.

Яке аз назари Куруш дар амнияти давлату миллат эътимод накардан ба дурӯягону фурӯмоягон аст.

*Ҳаргиз ба аҳли тардид эътимод накардаам,
ҳаргиз ба аҳли гайбат эътимод накардаам,
ҳаргиз ба воҷаҷарони чоплус эътимод накардаам
чунин набошад, ки пургӯёро дӯст бидорам.
Ӯ, ки танҳо ба сухан гуфтан шодмон шавад,
гамгинтарини шумост.*

Дар ин порҷаи шеърӣ бовар накардан ба мунофиқону дурӯягон, ба бадгӯёни касон ва суханчинон аз забони ҳуди Куруши Кабир таъкид шудааст. Ин тарзи баёни шоир ифодаи мазмуни онро қавӣ гардонид ба хонанда таъсираш бештар мегардад. Куруш аз баландии дури таърих садо медиҳад, ки дар давлатдорӣ боварӣ ба суханчинону дурӯягон офат асту пургӯёни беамалро дӯст доштан мӯҷиби гамгинии одамон.

Дар асрҳои бостонӣ ҷорӣ намудани тартибот дар ҷомеа, ба танзим даровардани корҳо ва монанди инҳо вазифаи сарбозони подшоҳ буд. Агар сарбозони давлат – низомӣён ба адолату ростӣ гироиш кунанд, амнияти кишвар ҳамон андоза қавитар мегардад. Эътимоду ҳурмати мардум ба лашкариён афзун мегардад. Дар бозсароӣ Солеҳӣ супориши махсуси Куруши кабирро ба риштаи шеър даровардааст:

*Бедорон ва озодагонро наёзored,
мардумони маро наёзored,*

*меҳнаткашони хомӯширо наёзоред,
занону модарони моро наёзоред,
-сарбозони хешро чунин васият кардам.*

Аз иншора бармеояд, ки низомиёни давлат набояд, ки худашон мардумозорӣ кунанд, озодагону бедорон – зиёиёни равшанфикрро, мардумро, меҳнаткашон ва занону модаронро озору шиканча расонанд.

Дар асари мавриди назари мо чунин қисматҳо аз гуфторҳои Куруши Кабир хеле фаровонанд.

Дар бозсароии маншуру сангнавиштаҳои Куруши Кабир Саййидалии Солеҳӣ аз шеъри сафед суд чустааст, ки барои ифодаи оҳангҳои ватандӯстӣ ва ифтихор аз миллат созгор омадааст.

Солеҳӣ бо бозгӯии гуфторҳои Куруши Кабир асари наvero ба вучуд овардааст, ки хонанда онро бе мушкилӣ меҳонад ва муҳтавояшро дарк мекунад, ҳол он ки барои хондан ва фаҳмидани матни бо хати меҳӣ ва ё тарҷумаи ба форсии муосир навишташудаи он ручӯъ ба фарҳангҳои шарҳҳо ва асарҳои таърихӣ лозим аст.

Шоир руҳияи озодидӯстӣ ва меҳанпарастии Куруши Ҳахоманишро бо забони шево бозгӯ мекунад, ки барои тарбияи хонандагон муҳим мебошад.

Адабиёт:

1. *Мероси хаттии бостон. Китоби 2, ҷилди 1. – Душанбе: Бухоро, 2014. - 478 с.*
2. *Пуле миёни шеъри ҳичоӣ ва арӯзии форсӣ дар қуруни аввали ҳичрӣ / Бо эҳтимоҷ ва тасҳеҳи Аҳмадали Ричоӣ. – Техрон: Интишороти фарҳани Эрон, 1353. – 524 с.*
3. *Саййидалии Солеҳӣ. https://fa.wikipedia.org/wiki/صالحی_درباره_آثار_#صالحی_علی_سید. Санаи мурочиат: 09. 12. 2007.*
4. *Солеҳӣ Саййидалӣ. Манам Куруш – шаҳриёри рӯшноӣҳо. – Техрон: Ибтиқори нав, 1382. – 158 с.*
5. *Фирдавсӣ Абулқосим. Шохнома, Ҷ. 3. – Душанбе, 1987.*

РАҲМАТОВ Ш.

(Хучанд)

ИҶЛОСИЯИ XVI ШҶРОИ ОЛИИ ҶУМҶУРИИ ТОҶИКИСТОН ВА СУЛҶУ СУБОТ ДАР КИШВАР

Тоҷикистони азиси мо аввали солҳои 90-уми садаи бист ба арсаи чанги шаҳрвандӣ кашида шуд. Гурӯҳҳои муҳолиф, шахсони мансабталаб, бадхоҳони дохиливу хориҷии миллати куҳанбунёди мо намехостанд, ки мардуми тоҷик аз самараҳои истиқлолият баҳраманд гардад. Вазъият бахусус тирамоҳи соли 1992 хеле муташанниҷ гардид. Тамоми хоҷагии халқ ва шоҳаҳои ҳокимияти давлатӣ фалаҷ гардида, кор то ҷое расид, ки чанд тан бесаводу модарбахатои одамсурати ҳайвонтабиат Президенти

конунии аз ҷониби халқи мамлакат интихобшударо дар фурудгоҳи шаҳри Душанбе гаравгон гирифта, ба истеъфо додан маҷбур намуданд. Хатари чиддии маҳв шудану аз харитаи сиёсии ҷаҳон нест шудани давлати тозаистиклоли Тоҷикистон ба амал омада буд.

Фарзандони часуру сарсупурдаи миллат, намояндагони мардумии Шӯрои Олӣ бо дарки амиқи таҳдиди хатар ба халқу миллат ва нобудшавии мамлакат бар зидди ҷангу талошҳои бемаънӣ, ҷудоандозии душманон, ба гуфтаи мардум, аз як гиребон сар бароварданд.

Баъди саъю талошҳои пайгирона ва маслиҳату машваратҳои зиёди қувваҳои солимфикри ҷомеа ниҳоят имконияти мусоид фароҳам омад. Моҳи ноябри соли 1992 дар Қасри Арбоби колхозӣ ба номи Ёрунхӯҷаеви ноҳияи Хучанд (альфон ноҳияи ба номи Б.Ғафуров) Иҷлосияи 16-уми Шӯрои Олии ҶТ ба қори худ шурӯъ намуд. Ин иҷлосия дар шароите баргузор гардид, ки хоҷагии халқи мамлакат ва тамоми шоҳаҳои ҳокимият тамоман фалаҷ гардида буданд. Дар ҷунин вазъияти ҳассос барои миллати тоҷик ва мамлақати Тоҷикистони соҳибистиклол сарваре лозим буд, ки воқеан миллатдӯст бошад, барои сулҳу ваҳдат ҳатто ҷони худро дареғ надорад, роҳбаре лозим буд, ки манфиатҳои миллатро аз ҳама гуна манфиатҳои қавму маҳал болотар донад. Ва муҳимтар аз ҳама роҳбари оқилу доно ва хирадманд лозим буд. Хушбахтона, ба таъбири устод Лоик Шералӣ “Раҳми Парвардигори мо омад, Нури ҳақ бар диёри мо омад”. Намояндагони мардумӣ якдилона фарзанди фарзонаи сарзамин, сиёсатмадори зираку ботамкин ва дурбин мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро сарвари давлати ҷавони Тоҷикистон интихоб намуданд. Ин иҷлосия, ки дар он паёми сулҳу ваҳдат ва ягонагии миллати тоҷик ба таври қатъӣ садо дод, дар таърихи Тоҷикистони навин марҳилаи навро боз намуд. Сарвари ҷавону умедбахши Тоҷикистони соҳибистиклол аз минбари иҷлосия ба ҳайси раиси тозаинтихоб гуфта буданд:

–Ё ман дар Тоҷикистон сулҳро барқарор мекунам, ё дар ин роҳ ҷони худро қурбон месозам.

Иҷлосияи 16-уми Шӯрои Олӣ, ки ба фарзанди фарзонаи халқи тоҷик Эмомалӣ Раҳмон ваколати роҳбариро ба ҷомеаи Тоҷикистон дод, ҳамзамон ба дӯши ӯ вазифаи пурмасъулият-бунёди давлати воқеан соҳибистиклол ва демократиро воғузошт. Эмомалӣ Раҳмон ба сифати сармеъморе баргузида шуд, ки мебоист на фақат иморати аз ҷанг вайроншудаи давлати тоҷикро тармим кунад, балки сохтмони онро дар пояҳои устувору қавии сифатан нав таҳким бахшад.

Дар Иҷлосияи 16-уми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Парчам, Нишони давлатӣ тасдиқ гардида, ҳукумати қонунӣ таъсис ёфт, ки созмон додани давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявиро мақсади асосии ҳеш қарор дод. Саъю кӯшишҳои хайрхоҳонаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар роҳи расидан ба мақсадҳои наҷиби меҳанпарастӣ ва умумибашарӣ таҳти роҳбарии дурандешона ва ғамхоронаи Эмомалӣ

Раҳмон сулҳу оштии миллӣ, оташбас ва ваҳдату ягонагӣ, муттаҳидию якпорчагии сарзамини тоҷиконро дар заминаи машварату қарордодҳои байналмилалӣ пайваста таъмин намуда, бо дастгирию миёнаравии ҷомеаи ҷаҳонӣ, аз қабилӣ Созмони Милалӣ Муттаҳид, Созмони Амнияти Ҳамкорӣ дар Аврупо ва кишварҳои қафилӣ сулҳ-Россия, Қирғизистон, Қазоқистону Туркменистон ва Ўзбекистон дар доираи ризоият ва ҳамдигарфаҳмии мардуми Тоҷикистон таҳким бахшиданд.

Баъди пош хӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ кишварҳои навтаъсис, алалхусус давлатҳои мустақили Осиёи Марказӣ дар заминаи биною иншооти амнияти ҳарбидошта қувваҳои мусаллаҳи хешро бунёд намуданд. Ҳамзамон онҳо аз артиши пурқудрати Шӯравӣ техникаи мухталифи ҷангӣ ва яроқу аслиҳаи гуногунро мерос гирифтанд. Вазъи душвори ҳарбӣ-сиёсии он солҳо имкон надод, ки Тоҷикистон аз мероси артиши Иттиҳоди Шӯравӣ бархурдор гардад.

Дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон танҳо дивизияи тирандозӣ 201-ум ҷойгир буд. Мутаассифона, он замон дар ҷумҳурӣ ҷанги шаҳрвандӣ ҷараён дошт ва милликунони он метавонист сабабгори васеъ ва тӯлонӣ гардидани ин муноқиша гардад. Раванди ҳодисаҳои баъдӣ исбот намуд, ки дар ихтиёри Россия мондани дивизияи 201-ум ягона роҳи ҳалли дуруст ва ҷавобгӯи манфиатҳои миллии Тоҷикистон аст.

Аз рӯзҳои аввали таъсиси Артиши миллӣ афсарони мо баробари дар сангарҳо ҷангидан, ба танзими сохтори ташкилию штатии худ машғул шудаанд. Таҳкурсии моддӣ-техникӣ умуман вучуд нашофт. Норасоӣ ба кадрҳои ҳарбӣ ва мутахассисони касбӣ дар ҳама ҷанбаҳо ҳис мешуд. Сарфи назар аз ин мушкилиҳо ҳайати шахсии қувваҳои мусаллаҳи ҷумҳурӣ дар солҳои душвори муқовимат роҳи пурпечутоберо тай намуда, таҷриба андӯхт ва ба яке аз артишҳои касбии минтақа табдил ёфт. Бунёди қувваҳои мусаллаҳ кори осон набуд ва он давра ба давра сурат гирифт.

Мақсади асосии давраи аввали сохтмони артиши миллӣ ин ташкили қувваҳои ҳарбие буд, ки қобилияти таъмини истиқлолият, якпорчагии хоки Ватан ва оромии ҳаёти осоиштаро дошта бошад. Ба ин мақсад бригада ва баталиёнҳои тирандоз таъсис ёфтанд, ки вазифаи асосии онҳо муқовимат бо қувваҳои зиддавлатӣ ва муҳофизати соҳти конституционӣ буд.

Давраи дуюм иборат аз такмили сохтори ташкилию штатӣ буда, бо таъсиси намудҳои асосӣ, ба монанди кӯшунҳои хушкигард, қувваҳои ҳарбӣ-ҳавоӣ ва кӯшунҳои мудофияи зиддиҳавоӣ оғоз гардид. Дар ин давра ҳамчунин ҷузъу томҳое, ки тавонанд мутобиқи тағйирёбии воқеии вазъи ҳарбӣ-сиёсии минтақа амал намоянд, созмон ёфтанд.

Давраи сеюми сохтмони қувваҳои мусаллаҳ пас аз имзо расидани созишномаи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон оғоз гардид. Дар ин давра вазифа ва таъиноти намудҳои амалкунандаи қувваҳои мусаллаҳ аз нав баррасӣ шуданд. Бо шомил гардидани

силоҳбадастони собиқ муҳолифини тоҷик сохтори ташкилию штатӣ тағйир ёфт.

Айни замон дар қувваҳои мусаллаҳ гузаронидани ислоҳоти ҳарбӣ идома меёбад. Намуди нави қувваҳои мусаллаҳ - қувваҳои зудамал бе афзоиши теъдоди умумӣ таъсис гардид. Қувваҳои ҳарбӣ-ҳавоӣ ва мудофияи зиддихавоӣ мутахид шуданд. Чунин навағониҳо, пеш аз ҳама ба болоравии омодагии ҷангии ҳайати шахсӣ ва таҳкими қобилияти онҳо баҳри тағйирёбии вазъияти ҳарбӣ-сиёсӣ, яъне мутобиқ сохтани аксуламали фаврӣ равона шудаанд.

Бояд зикр намуд, ки солҳои аввали таъсисёбии Артиши миллӣ мо ба мушкилоти нарасидани кадрҳои ҳарбӣ рӯ ба рӯ шудем ва дар ин чода Федератсияи Россия ба мо дасти кӯмак дароз кард.

Аз рӯзҳои аввали таъсисёбии қувваҳои мусаллаҳ хизматчиёни ҳарбии мо дар макотиби олии Вазорати мудофияи ин кишвар таълим мегиранд. Ҳоло дар макотиби гуногуни ҳарбии Россия беш аз 400 мутахассиси тоҷик дарс меомӯзад. Дар баҳши омӯзонидани мутахассисони ҳарбӣ ба мо Ҷумҳурии Халқии Хитой (зиёда аз 40 нафар), Ҷумҳурии Ҳиндустон (зиёда аз 60 нафар), Британияи Кабир (ҳар сол 2 нафарӣ), Канада (8 нафарӣ), Ҷумҳурии Федералии Олмон (9 нафар), Фаронса (35 нафар) ва Амрико (4 нафар) ба таври ройгон кӯмак менамоянд.

Дар навбати худ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар тайёрии кадрҳои ҳарбӣ барои артиши наваъсиси Афғонистон кӯмаки бародарона расонид. Дар назди Донишкадаи ҳарбии Вазорати мудофия 26 нафар хизматчиёни ҳарбии ин кишвари ҳамсоя муддати 6 моҳ таҳсил кардаанд. Тамоми хароҷоти вобаста ба будубоши онҳо дар Тоҷикистон ба зиммаи мо буд. Ҳамзамон дар Вазорати мудофия усулҳои камхарҷу пурсамари таълими ҳайати шахсии қувваҳои мусаллаҳ, баланд бардоштани малакаи ҷангӣ ва обутоби ҷисмонии аскарон амалӣ мегардад. Дар назди ҳар як қисми ҳарбӣ марказҳои таълимӣ, майдончаҳои машқӣ амал мекунанд, ки ба омодагии ҷангии кӯшунҳо ва самарабахшии машқҳои таълимию машғулиятҳо мусоидат менамоянд. Натиҷаи омӯзиш дар семинару курсҳои бозомӯзӣ ва тақмили ихтисоси афсарон, ки ҳар сол дар дохил ва хориҷи кишвар барои тақмили донишҳои назариявӣ амалӣ мегузаранд, қаноатбахшанд.

Ин тадбирҳо дар баҳши тайёрии мутахассисони ҳарбӣ ва тақмили таҷрибаи афсарон минбаъд низ идома меёбад. Мустаҳкам намудани руҳияи низомии сарбозону афсарон, ҳифзи ормонҳои абадзиндаи ватандустӣ, эҳтиром ба мукаддасоти Ватан, ифтихори миллӣ, шоҳаи асосӣ ва муҳими корҳои тарбиявӣ дар артиш маҳсуб меёбад.

Ҳамин тариқ, аҳамияти Иҷлосияи 16-уми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз он иборат аст, ки он ба халқ ва давлат роҳбари сазовору нотакрорро пешниҳод намуд, пеши роҳи нобудшавии халқу миллатро гирифт, оташи ҷанги шаҳрвандиро хомӯш сохт, ба ваҳдати миллӣ замина

гузошт ва, билохира, Тоҷикистонро аз вартаи ҳалокат ба арсаи саломат баргардонд.

Мо мардуми шарифи Тоҷикистони азиз бояд аз он сарбаланд бошем, ки бо роҳи муайяннамудаи Иҷлосияи 16-уми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти сарвари Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Оли мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба ояндаи боз ҳам дурахшон қадамҳои устувор гузошта истодаем.

РАҲМОНОВ А.
(Душанбе).

СОВРЕМЕННЫЕ УГРОЗЫ БЕЗОПАСНОСТИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И НЕГАТИВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ СРЕДИ МОЛОДЁЖИ В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН

Современный мир стал очень уязвимым и шатким перед новыми угрозами и вызовами безопасности и стабильности. Обладая колоссальной разрушительной силой они начали влиять не только на государственные образования как субъекта международных отношений, но невольно стали детонатором разрушения целых стран и регионов мира.

По мнению исследователей, занимающихся проблемой безопасности в начале 21 века, наиболее важными традиционными угрозами безопасности в Центральной Азии и стран-участников СНГ являлись: Риск полномасштабной военной агрессии против одного или ряда государств СНГ со стороны сверхдержав, крупных региональных держав или военных блоков; Региональный вооруженный конфликт малого или среднего масштаба с участием одного или нескольких государств СНГ; Попытка военного переворота в одном или нескольких государствах СНГ; возникновение гражданской войны в одном или нескольких государствах СНГ. К традиционным угрозам безопасности государств относились также и действия организованной преступности, в том числе, международной.

Но, события, разворачивающиеся в последние годы, приводят к мысли, что современные угрозы плавно перешли на нетрадиционные угрозы, то есть на транснациональные нетрадиционные угрозы, влияющие на безопасность Таджикистана и государств ЦА. На наш взгляд, эти угрозы, представляющие трансграничный и транснациональный характер, могут выглядеть следующим образом:

- Наркоугроза и сетевые организации в сфере незаконного оборота наркотического зелья (НОН).
- Незаконный оборот вооружений и стрелкового оружия. (НОВ и СВ)
- Современные трансорганизованные международные террористические организации- Аль-Каида, Хизб-ут-тахрир, ИДУ

- (ИДТ), ИГИЛ (ДАИШ) и их боевые вооруженные формирования и возможность их участия в дестабилизации ситуации в ЦА.
- Использование современных информационных технологий и информационных революций и угроза их реализации в государствах ЦА.
 - Информационно-психологическая обработка молодёжи и проведение информационной войны в отношении государств Центральной Азии и СНГ.

Осознавая губительные последствия и разрушительные силы современных нетрадиционных угроз и вызовов, Президент нашей страны, Лидер нации, основоположник мира и национального согласия Эмомали Рахмон не раз в своих выступлениях с трибуны обращал внимание таких международных сообществ, как ООН, ЕС, ОБСЕ, ШОС, ОДКБ, СНГ, ОИС и других организаций о принятии превентивных мер, путей и способов противодействия и борьбы с угрозами, скорейшем решении возникших проблем и войн в различных регионах мира, в частности в Афганистане, Сирии, Ливии, Ираке, на Украине.

В Послании Президента Таджикистана, Лидера нации Эмомали Рахмона – Высшей палаты Республики Таджикистан от 20 января 2016 года было указано, что «В условиях возрастающего осложнения политической ситуации в мире, её ускоренной трансформации, все большего усиления межгосударственных и межрелигиозных конфликтов, расширения организованной трансграничной преступности защита границ и рубежей, безопасности государства и нации считается для нас первостепенным и жизненно важным вопросом...» и что «Последние события в мире, то есть еще большее обострение ситуации на Ближнем Востоке, Азия, в Северной Африке, Европе и в других регионах мира показывают, что терроризм и экстремизм превратились в первостепенные угрозы современного мира. Деятельность террористических организаций все больше расширяется, еще больше осложняет ситуацию их активизация, в том числе в соседнем нам Афганистане. В целом, сегодня терроризм и экстремизм, угрожая безопасности мира и каждого жителя планеты, как чума века, представляют для человечества опасность не менее чем ядерное оружие. Борьба с терроризмом и экстремизмом требует создания атмосферы доверия, уважения к взаимным интересам и объединения всех стран мира против этой общей угрозы».

Президент нашей страны особо подчёркивает, что «ужасное и омерзительное явление терроризма, которое часто проявляется под религиозными и мазхабскими лозунгами, не имеет отношения к священной религии ислам, наоборот, оно осуществляется врагами этой священной религии и от средневекового террористического зверства, прежде всего, страдают исламские страны и мусульмане планеты».

Обращаясь к недалёкому прошлому Таджикистана, Президент нашей страны Эмомали Рахмон - предупреждает о страшных последствиях манипуляции сознанием молодёжи и заигрыванием с

населением, ведение двойных стандартов «Суверенный Таджикистан, который еще в 90-е годы прошлого века пережил трагический период противостояния экстремизму и терроризму и на этом пути потерял десятки тысяч жизней, всегда находится на переднем краю борьбы с этим ужасным и омерзительным явлением».

Учитывая негативные тенденции и возрастания современных угроз и вызовов в Таджикистане, Президент поручил Генеральной Прокуратуре страны совместно с другими соответствующими государственными органами разработать и представить Национальную стратегию Республики Таджикистан по противодействию экстремизму и терроризму на 2016-2020 годы, который был подготовлен и принят за очень короткий срок. Подготовленная Национальная стратегия Республики Таджикистан по противодействию экстремизму и терроризму на 2016-2020 годы была принята Указом Президента Республики Таджикистан от 12 ноября 2016 года, в котором были определены основные цели, задачи и направления деятельности.

В Национальной стратегии указано, что «Республика Таджикистан, ощущая возрастающие угрозы экстремизма и терроризма на национальную безопасность и её стабильное развитие, на пути мирового сообщества и государств региона, ужесточает борьбу в этом направлении. Экстремистские и террористические организации, усиливая свою деятельность по распространению радикальной идеологии, разжиганию религиозной розни в обществе, вербовке молодежи в свои ряды и совершению преступлений экстремистского и террористического характера, стремятся изменить общественно-политический строй той или иной страны насильственными методами».

Следует указать, что ещё в 2011 году в Таджикистане по поручению Правительства была подготовлена «Стратегия государственной молодежной политики в Республике Таджикистан до 2020 года».

В стратегии молодёжной политики указывается, что «Государственная молодежная политика призвана была объединить государственные и негосударственные ресурсы, что предполагает межведомственный характер взаимодействия в целях: вовлечения молодежи в общественную жизнь и развития навыков самостоятельной жизнедеятельности молодых граждан страны».

Для реализации приоритетного направления, включающего вовлечение молодежи в общественную жизнь и ее информирование о потенциальных возможностях развития в Таджикистане, тогда же были предусмотрены следующие проекты: - Программа "Молодежь Таджикистана"; - Государственная программа "Патриотического воспитания молодежи в Республике Таджикистан»; - «Программа развития здоровья молодежи в Республике Таджикистан».

Основными целями программ были определены содействие в реализации государственной молодежной политики по формированию и развитию правовых, социально - экономических, организационных

условий для реализации возможностей молодежи, их духовно - нравственного, правового воспитания, здорового образа жизни и физического развития». За прошедшие годы со стороны для реализации стратегии молодёжной политики было проделано очень многое, вместе с тем, никто не ожидал, что негативные тенденции среди части молодёжи приобретут такие нежелательные тенденции.

В этой связи постараемся раскрыть озабоченность нашего Президента Эмомали Рахмона и постараться раскрыть некоторые стороны, особенности и аспекты указанных угроз. Как отмечали выше, было определено, что главной угрозой является возрастание терроризма и экстремизма в молодёжной среде и вовлечение их в различные радикальные экстремистские и террористические организации. По последним озвученным данным в СМИ вовлечённых граждан в ряды ИГИЛ в Сирии, на войне в Ираке достигает 1347 человек, из которых более 300 человек погибли.

По данным правоохранительных структур и по сообщениям СМИ, экспертов занимающиеся проблемой современных угроз и вызовов, все они указывают на возрастание тенденции создания радикальных экстремистских организаций в государствах Центральной Азии, в частности в Республике Таджикистан в начале 21 века.

Так, по данным МВД и решений Верховного суда РТ на сегодняшнее время около 20 организаций запрещены решением суда с 2006 года по настоящее время, при этом в Таджикистане к 2016 году запрещены более 80 сайтов организаций и движений экстремистского толка в Таджикистане.

В список запрещённых сайтов экстремистского и радикального толка вошли 27 сайтов Хизб-ут-тахрир, 9 сайтов-Джабхат-ан-нусра, 10 сайтов - всё о джихаде, 18 сайтов-ИГИЛ, 2 сайта-Джамаат-Ансаруллах, Содиклар, Талибан, Джамаат Шариат, Джайш-ал-Мухаджирин-Ансар, Группа 24. Однозначно, что этот список является не полным. К сведению ИГИЛ обладал мощной пропагандистской структурой в Интернете во многих больших сайтах используемых молодёжью. Так, по сведениям правоохранительных и судебных структур только в Российской Федерации в списки запрещённых попали более 5 тысяч сайтов и экстремистских материалов, совсем недавно было озвучено, что в РФ было запрещено 10 тысяч сайтов экстремистского характера.

Если рассмотреть современные транснациональные террористические организации на примере Аль-Каиды, то можно чётко понять, что эти организации созданы и продуманы до глубоких мелочей и имеют чёткую иерархическую структуру как по вертикали, так и по горизонтали.

Структура «Аль-Каиды»:

а — вертикальная;

Консультативный совет

«Маджлис Шура»

Военный комитет

Финансовый комитет
Религиозно-пропагандистский комитет
Комитет по связям с СМИ
Структура «Аль-Каиды»:
б— сетевая (горизонтальная)

Если рассмотреть горизонтальную структуру организации «Аль-Каиды», то можно понять насколько эффективно организовываются современные радикальные организации в различных странах и регионах мира. Особенность этих организаций в том, что вначале они создаются в форме «спящих ячеек», а на современном этапе начали выступать в форме боевых ячеек.

По мнению Российских и зарубежных исследователей методы реализации террористических атак в целом можно свести к трём основным, разница в которых определяется приоритетностью тех или иных вероятных объектов атак.

В соответствии с первым методом наиболее вероятными объектами являются крупные коммерческие и корпоративные объекты бизнеса, а вместо них или дополнительно к ним — военные и дипломатические объекты.

Второй метод предполагает приоритетные для террористов важные гражданские объекты с большим количеством населения.

Третий метод состоит в том, что террористы акцентируют внимание на объектах — символах государства, а не на тех объектах атаки, которые могут привести к массовым жертвам.

При этом возможны три варианта:

- организованная преступность обслуживает терроризм и его деятельность;
- террористические группировки обеспечивают свое финансирование через криминальную деятельность организованных преступных группировок;
- существуют определённые социально-политические условия, которые создают среду для взаимозависимого существования и функционирования криминальных и террористических группировок.

Однозначно, что проблема незаконного оборота вооружений вызывает серьёзную обеспокоенность мирового сообщества. Особа актуальна данная угроза для РТ и государств ЦА. Только за период с 2002 по 2010 год военные расходы на планете выросли почти вдвое, с \$ 770 млрд до \$ 1,5 трлн.

Лидирующее положение по военным расходам занимает США- \$698млрд, Китай - \$119 млрд, Великобритания-\$59,6 млрд, а затем Франция- \$59,3 млрд, Россия- \$58,7 млрд, Япония-\$54,5 млрд, Германия-\$45,2 млрд, и замыкают данный список Саудовская Аравия-\$45,2 млрд, Индия - \$41,3 млрд, Италия-\$ 37млрд.

Особую обеспокоенность вызывает милитаризация Афганистана и рост стрелкового оружия в этой стране. Даже беглый взгляд по истории и этапам становления национальной армии в Афганистане показывает, что, несмотря на создание Вооружённых сил этой страны, главная проблема заключалась в контроле над имеющимся вооружением, в частности стрелкового оружия.

Следует указать, что современное оружие в афганской армии полностью оснащено по стандартам США и НАТО. В 2016 году США передали Афганистану более 450 бронированных военных машин.

Для противодействия незаконного оборота вооружений и стрелкового оружия (НОВ и СО) ООН принял ряд Конвенций и соглашений. Так, в частности, в Июле 2001 года- Программа действий по предотвращению и искоренению незаконной торговли стрелковым оружием и легкими вооружениями во всех ее аспектах и борьбе с ней. На Конференции ООН по стрелковому оружию принимается Программа действий по предотвращению и искоренению незаконной торговли стрелковым оружием и легкими вооружениями во всех ее аспектах и борьбе с ней. Программа действий призывает Организацию Объединенных Наций и другие соответствующие международные и региональные организации предпринимать инициативы для содействия ее осуществлению.

28 ноября 2003 года Протокол V к Конвенции о конкретных видах обычного оружия. После принятия Протокола V его обязательность для себя признали 35 государств. Протокол вступил в силу 12 ноября 2006 года. 8 декабря 2005 года. Международный документ, позволяющий государствам своевременно и надежно выявлять и отслеживать незаконные стрелковые оружия и легкие вооружения. Генеральная Ассамблея приняла Международный документ, позволяющий государствам своевременно и надежно выявлять и отслеживать незаконные стрелковые оружия и легкие вооружения. 8 сентября 2006 года- Договор о создании в Центральной Азии зоны, свободной от ядерного оружия. Казахстан, Кыргызстан, Таджикистан, Туркменистан и Узбекистан заключили договор о создании в Центральной Азии зоны, свободной от ядерного оружия. Договор запрещает накопление, приобретение, владение, производство и осуществление контроля над ядерным оружием и/или любым взрывным.

Как видим, имеющиеся Соглашения, Договора и Конвенции нацеливают все государства на противодействие незаконного распространения вооружений. При этом данная угроза вместе с другими транснациональными угрозами берёт в плотное кольцо государства Центральной Азии. Ибо контрабанда оружия на современном этапе является самым прибыльным делом.

- Оружие производится законным путём, но потом изымается из легальных каналов с целью продажи многочисленным криминальным и повстанческим группировкам.
- По оценкам ООН, по всему миру насчитывается 500 млн. единиц стрелкового оружия и только примерно половина находится в руках государственных органов.
- Специалисты ООН считают, что из незаконно перевозимого оружия осуществляется 500 тысяч убийств в год и контрабандное стрелковое оружие использовалось в 46 из 49 крупных вооруженных конфликтов 1990-х гг.
- Именно из этого незаконного оружия и боеприпасов в годы гражданской войны были проведены ряд террористических актов в государствах Центральной Азии.

Отсюда следует признать, что проблема незаконного стрелкового оружия в Афганистане, в прошлом, сейчас и в будущем будет представлять угрозу для РТ и ЦА. По некоторым неофициальным данным при выходе Советских вооруженных сил в Афганистане находилось более 1 миллионов стрелкового оружия.(1989 г.) Некоторые указывают цифру в 10 миллионов единиц оружия. Во время гражданской войны в Таджикистане большинство стрелкового оружия было завезено из Афганистана. Фактические материалы по заключению Соглашения о мире и национальном согласии 1997 года и сбора стрелкового оружия в местах компактного сбора подтверждают. Так, из более 6500 реинтегрированных боевиков ОТО было сдано на склады около 2900 единиц оружия. Группа боевых формирований в 300 человек, которые перешли таджикско-афганскую границу в 1997 году принесли с собой стрелковое оружие, патронов и боеприпасов в несколько раз больше, чем были сданы их вооруженными формированиями в Таджикистане. Эскалация вооруженного конфликта в Таджикистане в 1992-1997 гг. и вплоть до 2001 года было связано с подпиткой наркоорганизованными группами и поддержкой отдельных приграничных стран в поставке оружия.

Гражданская война в Таджикистане имело также подпитку от мировых наркоорганизованных группировок, которые осуществляли массовые поставки наркотического зелья на мировой рынок и с этой целью ошупывали и обрабатывали северный маршрут с целью дестабилизации РТ и ЦАР и невозможности контроля и противодействия наркотрафику. Ежегодно силовыми структурами РТ были ликвидированы большие складские хранения вооружений в восточной и южной части РТ, а также в районах республиканского подчинения.

Следующая проблема и возможная опасность переходящая непосредственно в степень угрозы общества и государству является нарастание ростом преступности среди несовершеннолетних и молодёжи. Обратимся к статистическим и цифровым данным правоохранительных структур. Так, выражая серьезную озабоченность ростом преступности среди несовершеннолетних, министр внутренних дел Рамазон Рахимов указывал, что ещё в 2012 году было совершено 625 преступлений, что на 80 фактов больше по сравнению с предыдущим годом. По данным МВД, чаще всего со стороны несовершеннолетних совершались следующие преступления: кража - 433, хулиганство - 50, грабеж - 23, мошенничество - 12, насильственные действия сексуального характера - 8, убийство - 5, разбой - 5, нанесение вреда здоровью - 2 и др. Вызывает озабоченность и то, что в этих преступлениях приняли участие 46 несовершеннолетних девушек. В 2012 году к административной ответственности были привлечены 3019 родителей.

Сотрудниками МВД Таджикистана в 2012 году из незаконного оборота были изъяты около 1400 единиц оружия, 2 тонны 557 кг наркотиков, в том числе, 250 кг героина.

По последним данным МВД, по итогам 2016 года - 21 тыс. 756 преступлений было зарегистрировано в Таджикистане. В 2016 году по данным МВД РТ в результате проведения спецопераций обезврежено 34 организованных преступных группировок, общей численностью 169 человек. «В 2016 году в Таджикистане было зарегистрировано 4 тыс. 82 тяжких преступлений, в том числе 93 убийств, 52 разбоев, 159 грабежей. Также, в 2016 году в республике совершено 5 тыс. 42 кражи и 3 тыс. 35 преступлений, связанных с мошенничеством. «Несовершеннолетними совершено 693 преступлений, что на 49 фактов меньше показателя по итогам 2015 года».

Серьёзную озабоченность вызывает трафик и торговля людьми в Таджикистане. Международная организация по миграции (МОМ) заявила, что за последние 11 лет порядка 700 граждан Таджикистана стали объектом трафика или торговли людьми. И большинство из них составляют женщины и девушки. Согласно данным офиса Международной организации по миграции в городе Душанбе, в период 2005-2016 годов случаи трафика людьми в Таджикистане постоянно росло и в общей сложности 679 гражданина страны зафиксированы в качестве жертв торговли людьми. Как сообщила советник МОМ Гулчехра Ибрагимова, из этого числа 347 человек являются женщинами и девушками от 14 до 47 лет и 108 человек являются несовершеннолетними. Обычно, жертв трафика людей используют в сексуальных целях. В среднем, ежегодно 63 жителя Таджикистана становятся жертвами контрабандистов людьми. Она сказала, обычно таджикских женщин и девушек переправляют в Турцию, арабские страны, Казахстан и Россию, где их используют в развлекательных учреждениях и публичных домах, заставляя заниматься проституцией. Сообщается, что это официальный список жертв человеческого трафика, составленного по сообщениям

самых пострадавших или официальных данных правоохранительных органов Таджикистана. По данным Министерства внутренних дел Таджикистана, в прошлом году по статье трафика людей было возбуждено 28 уголовных дел и в отношении 22 случаев вынесены судебные приговоры.

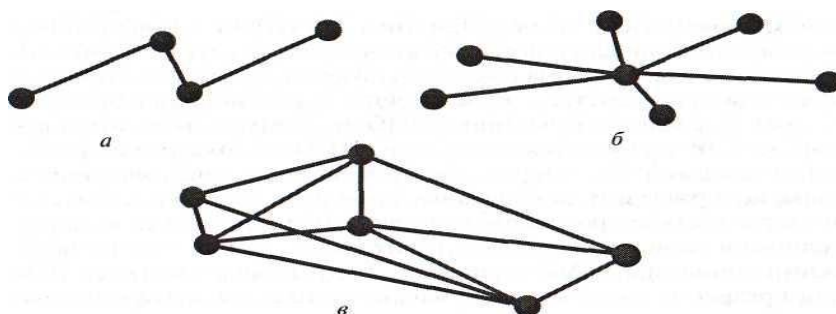
Серьёзной международной проблемой и чумой 21 века стал незаконный оборот наркотических средств, в которой вовлечены многие страны мира и регионов входящие в «золотой треугольник» и «золотой полумесяц». Президент страны Эмомали Рахмон с трибуны международных организаций и трибуны ООН с тревогой и болью говорил «Мы не раз заявляли, что доходы от незаконного оборота наркотических веществ, которые ежегодно в мире составляют десятки миллиардов долларов, являются одним из главных источников финансирования международного терроризма. Поэтому борьба против незаконного оборота наркотиков считается частью борьбы с терроризмом и экстремизмом. Одновременно с этим, незаконный оборот наркотических веществ, становясь причиной увеличения наркомании, создает реальную угрозу генофонду нации».

По данным ООН, мировой оборот наркоиндустрии колеблется в пределах 400-600 миллиардов долларов США. По другим данным общая прибыль достигает от 800 миллиарда долларов до 1 триллиона долларов. Общая численность потребителей наркотиков превышает 200 млн человек, что составляет 3,4% всего населения земного шара или 4,7% населения – в возрасте от 15 лет и старше. В настоящее время в мире около 160 млн человек потребляют наркотики каннабисной группы, 42 млн – САР (из них 8 млн – экстази), более 14 млн – кокаин, менее 15 млн – опиаты (из них около 10 млн – героин). Из года в год отмечается рост доли лиц, злоупотребляющих наиболее опасными их видами, такими, как героин, кокаин, экстази.

Наркоугроза и незаконный оборот наркотических веществ в последние годы уже входит в плеяду основных, точнее глобальных современных новых угроз. Российские и международные специалисты пришли к выводу о том, что современными особенностями организации наркоорганизованных преступных группировок заключается в построении их деятельности по схеме сетевых организаций. Структурный анализ построения сетевых организаций на современном этапе - выделяет три разновидности сетей .

Виды сетевых организаций:

а — линейная; б — «звезда»; в — всенаправленная.

- В подобного рода организациях существуют главные «узлы» — носители миссии организации и замыкающиеся на эти узлы исполнители, способные выполнять лишь ограниченный спектр задач в рамках упомянутых групповых коалиций (например, для террористических организаций — смертники или угонщики самолетов, для наркокартелей — перевозчики «товара» и т.д.). Эти организации получили обобщенное название сетевых.

- В общем виде сеть определяется как совокупность устойчивых контактов или сходных с ними социальных отношений между индивидами или группами.

- В отличие от сетевых бюрократические организации образуют «институты», основанные на формальной иерархии, штатном расписании, ролевых функциях и стереотипизации процедур. Сетевые же структуры основаны на доктринальном и концептуальном единстве, автономии частей, аутсорсинге и разделении рисков. Основной в структуре сетевых наркоорганизованных группировок — это структура осьминога в океане, которая состоит из нескольких уровней и подзвеньев.

Отличительной особенностью современных наркоорганизованных группировок состоит в том, что они подобны спруту, который в случае атаки может выкинуть и оставить щупальцы при том, что на её месте вырастают другие щупальцы. Но современные наркоорганизованные группы имеют несколько голов спрута, которая подобна «Матрёшки» спрятана внутри себя и каждый раз в случае провала их ячеек и группировок выкидывают верхнюю одежду, чтобы сохранить другие наркоорганизованные ячейки. Трудность борьбы с ними в том, что на наркоденьги подкупаются должностные лица и ответственные лица из гражданских и представителей силовых структур, которые прикрывают их незаконную деятельность. Многие аналитики и эксперты едины во мнении, что борьба гражданского общества затруднительна из-за недоверия силовым структурам власти на местах.

Наркобизнес оказывает все более серьезное негативное воздействие на общую ситуацию и в конечном итоге на безопасность в широком понимании этого термина. К наиболее серьезным негативным последствиям можно отнести следующие:

- происходит широкое вовлечение населения в наркоотрасль;

- бедность и отсутствие перспектив заставляют многих людей становиться наркокурьерами, участвовать в производстве и сбыте наркотиков; все больше женщин и молодежи вовлекается в преступный бизнес;

- опасной черты достигла наркомания в России; одновременно она получает все большее развитие в самой Центральной Азии, где ранее этого явления не наблюдалось;

- теневое распределение доходов создает огромное давление на находящуюся в кризисе экономику и препятствует ее нормальному развитию; возможность получить легкие и большие деньги, несравнимые с доходами от промышленного и сельскохозяйственного производства, не создает побудительных мотивов для капиталовложений в реальную экономику;

- наркоденьги существенно подпитывают криминальные и экстремистские группы. Они облегчают подкуп должностных лиц и создают почву для коррупции, захватывающей государственные структуры.

В конечном итоге наркобизнес несет ответственность и за поддержание нестабильности, обеспечивающей для него более широкое и безопасное поле деятельности.

Наркоситуация в нашей стране, прежде всего, связана с неуклонным ростом производства опиатов в соседнем Афганистане. По данным ООН, в Афганистане производится 90% всего мирового героина, получаемого из опиума. Также Афганистан лидирует и по производству гашиша, ежегодно поставляя на международный черный рынок от 1,5 до 3,5 тысяч тонн этого наркотика, получаемого из конопли. Политика Республики Таджикистан в области контроля за оборотом наркотических средств направлена на предотвращение использования территории государства со стороны транснациональных организованных наркогруппировок для контрабанды наркотиков, выполнение международных обязательств и установление строгого контроля над законным оборотом наркотических средств, обеспечение эффективной борьбы против незаконного оборота наркотиков, гарантированной медицинской помощи больным наркоманией, а также расширение международного сотрудничества в этой области. Следует подчеркнуть, что одним из приоритетных направлений деятельности правоохранительных органов считается борьба против незаконного оборота наркотических средств. Только за последние 5 лет изъято более 23 тонн 500 кг таких средств, в том числе 2,7 тонны героина. По заключению специалистов, если объем наркотиков, изъятый с 2000 года по сей день, был бы вывезен из Таджикистана, то 43 млн. человек стали бы наркозависимыми и столько же семей постигло бы несчастье. С 1994 года по первое полугодие 2014 года, благодаря эффективным мерам, на территории Таджикистана правоохранительными органами и силовыми структурами страны из незаконного оборота изъято свыше 102 тонн наркотических средств, в том числе 32 тонны героина. «Это ни много, ни мало 44,2 миллиона

спасенных жизней людей, проживающих в различных странах мира», - заявил представитель таджикского антинаркотического ведомства. «С 1994 года до сегодняшнего дня (2016 год) правоохранительными органами и военными структурами Таджикистана конфисковано более 113 тонн наркотических веществ, в том числе 34 тонны героина, такое количество могло сделать наркоманами около 50 млн. человек». Несмотря на проделанную работу, считает Президент страны, в этом направлении проблема наркомании и незаконного оборота наркотиков до сих пор весьма серьезная. Поскольку наркомания бьет по генофонду нации.

Согласно оценке Группы управления проектами по СПИД (АРМГ), оценочное количество потребителей инъекционных наркотиков в Таджикистане составило 25000 человек в 2010 г., с возможным диапазоном от 20000 до 30000 человек. В настоящее время в Республике Таджикистан проблема инъекционного потребления наркотиков и связанный с ней рост числа случаев инфицирования ВИЧ продолжают оставаться актуальными. По состоянию на 31 декабря 2011 г. в стране официально зарегистрировано 3846 случаев ВИЧ-инфекции, из которых 77,7% составляют мужчины и 22,3% – женщины.

С целью борьбы и противодействия незаконному обороту наркотиков (НОН) Таджикистан укрепляет сотрудничество с различными государствами и международными организациями. Подписано более 30 двусторонних и многосторонних соглашений. Установлены тесные контакты с правоохранительными органами и спецслужбами Афганистана, России, Киргизии, Казахстана, Германии, Великобритании, Франции, США. Укрепляются отношения со странами, входящими в Европейский Союз, а также с Японией, Ираном и Норвегией. Правоохранительные органы Таджикистана активно принимают участие во многих международных операциях по пресечению наркотрафика. В 2011 году сотрудники Агентства по контролю за наркотиками провели 42 совместные операции со спецслужбами Афганистана, Киргизии и России.

В Таджикистане ужесточены уголовные и административные наказания в этой области. За правонарушения в сфере незаконного оборота наркотиков в Таджикистане предусмотрена как административная, так и уголовная ответственность. Незаконное культивирование, то есть незаконный посев или выращивание запрещенных к возделыванию растений, содержащих наркотические вещества, при отсутствии признаков преступления, влечет наложение штрафа в размере от десяти до двадцати показателей для расчетов (устанавливаемая ежегодно в Законе Таджикистана о "Государственном бюджете Республики Таджикистан на соответствующий год денежная сумма, применяемая для исчисления налогов, пошлин, иных обязательных платежей и штрафных санкций") с конфискацией предмета административного правонарушения. Незаконное производство, изготовление, переработка, приобретение, хранение, транспортировка

или пересылка наркотических средств или психотропных веществ, или их прекурсоров без цели сбыта при отсутствии признаков преступления, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от двадцати до тридцати, на должностных лиц – от сорока до пятидесяти показателей для расчетов с конфискацией предмета административного правонарушения.

Незаконный оборот наркотических средств или психотропных веществ с целью сбыта наказывается лишением свободы на срок до пяти лет; в случае особо крупного размера наркотических средств или если преступление совершено организованной группой – лишением свободы на срок от двенадцати до двадцати лет с конфискацией имущества. Контрабанда наркотических средств наказывается лишением свободы на срок до двадцати лет с конфискацией имущества.

Так, по данным Агентства по контролю за незаконным оборотом наркотиков при президенте РТ, в Таджикистане зарегистрировано более 7 тысяч больных наркоманией, 21 из которых умерли только за последние 6 месяцев. В наркологических учреждениях Таджикистана за первое полугодие 2014 года зарегистрировано 7 184 больных наркоманией, 200 из которых женщины. Больше всех наркозависимых зарегистрировано в Душанбе – 2981 человек, 121 из которых – женщины. 1082 (51 женщины) больных наркоманией числятся в Согде. Чуть меньше в Хатлонской области, где зарегистрированы 1244 наркозависимых, в том числе 13 женщин. Касаясь наркоситуации в целом по стране за первое полугодие 2014 года всеми правоохранительными органами и силовыми структурами республики из незаконного оборота было изъято 3 тысячи 287 кг 149 гр. наркотических средств, из которых 507 кг 908 гр., изъято АКН. Этот показатель на 10 % больше чем за аналогичный период 2013 года. Только в первом полугодии 2014 году АКН РТ в сфере усиления борьбы с организованными наркогруппировками был проведён ряд оперативно-розыскных мероприятий, в результате которых пресечена деятельность 17 преступных групп в состав которых входили 42 преступника.

2 февраля 2017 года в Агентстве по контролю за наркотиками при Президенте РТ состоялась пресс-конференция по итогам деятельности Агентства по контролю за наркотиками при Президенте Республики Таджикистан за 2016 год, в которой приняли участие руководители Агентства, представители отечественных и зарубежных средств массовой информации было отмечено, что за 2016 год правоохранительными органами и силовыми структурами республики из незаконного оборота было изъято 3 т 426 кг наркотических средств (2015 год – 4 т 676 кг.), что на 24,7 % меньше показателя 2014 года, из которых АКН - 808 кг (2015 г. – 1 т 20 кг) или на 20% меньше, ГКНБ РТ - 845 кг (2015 г. – 1 т 476 кг) или на 42% меньше, Таможенная служба – ХГ- 27 кг (2015 г.- 150 кг) или на 82% меньше, МВД РТ - 1 т 641 кг (2015 г. - 2 т 20 кг) или на 19% меньше. Только Агентство по госфинконтролю и борьбе с коррупцией в 2016 году

изъяло из незаконного оборота 106 кг наркотических средств, что больше показателя 2015 года в 11 раз.

В республике в целом в 2016 году изъято по сравнению с 2015 годом на 1 т 250 кг или на 26% меньше наркотических средств. За 2016 год сотрудниками Агентства по контролю за наркотиками при Президенте Республики Таджикистан выявлено 152 факта незаконного оборота наркотических средств (2015г. – 173 факта), изъята 808 кг 149 гр (2015 г. – 1 т 20 кг 214 гр) наркотиков, из которых 18 кг 377 гр героина, 237 кг 267 гр кг, 543 кг 929 гр наркотиков каннабисной группы, что меньше показателя 2015 года на 212 кг 65 гр или на 20 %.

Кроме того, раскрыто 2 факта незаконного оборота синтетических наркотиков и психотропных веществ и изъято 180 синтетических таблеток (2015 г. - 5439) экстази (МДМА) и амфетамина. В республике в 2016 году всеми правоохранительными органами изъято 13 337 таблеток психотропных веществ, что больше показателя 2015 года на 2 104 таблетки или на 18,7%. Из этого количества 8 656 таблеток или 65% изъято сотрудниками Агентства по госфинконтролю и борьбе с коррупцией. Из 152 преступления (2015 г. - 153), зарегистрированного Агентством, 96 преступлений квалифицированы по ст. 200 УК РТ (Незаконный оборот наркотических средств или психотропных веществ с целью сбыта), 23 преступления – по 201 УК РТ (Незаконное обращение с наркотическими средствами или психотропными веществами) и 15 – по ст. 289 УК РТ (Контрабанда).

Согласно сведениям наркологической службы Министерства здравоохранения и социальной защиты населения Республики Таджикистан, численность больных наркоманией составила 7 067, из которых 175 составляют женщины. Из этого количества - в г. Душанбе – 2 654 (106 женщин); в Согдийской области – 1 147 (41 женщина); в Хатлонской области – 1 385 (18 женщин); в ГБАО – 807 (3 женщины); в районах республиканского подчинения – 1 074 (7 женщин).

Таким образом, анализ современных негативных тенденций среди молодёжи и угроз национальной безопасности, прежде всего проблема радикализма, экстремизма и терроризма, использования наркотических опиатов среди молодёжи, проблема незаконно оборота наркотиков требуют консолидированного противодействия и участия всех структур государственной власти с общественными организациями с этим злом и чумой 21 века. Ничего невозможно добиться пока общество и каждый гражданин не осознаёт масштабы этих угроз для генофонда нации и молодого поколения нашей страны.

Самое главное в том, что «Славный народ Таджикистана хорошо помнит ужасные последствия и смертельные удары войны, начатой определенными кругами и недругами таджикской нации с целью навязывания нашему народу чуждого верования и культуры, создания исламского государства, что привело к гибели десятков тысяч граждан страны и огромному экономическому ущербу.» «Ибо свобода и независимость являются для нас величайшим завоеванием и священной

национальной идеей, несмотря на имеющиеся проблемы, мы и в дальнейшем будем направлять все свои стремления и усилия на их защиту, прочность и устойчивость, будем беречь и защищать это великое достояние нашей нации, словно зеницу ока».

На наш взгляд, на современном этапе необходимо предпринять ряд превентивных мер как профилактической, так и практической работы по использованию потенциала учителей, преподавателей, интеллигенции и молодого подрастающего поколения в развитии и становлении независимой, социально ориентированной экономики Республики Таджикистан.

В этой связи, важным направлением деятельности является организация новых рабочих мест для молодого трудоспособного населения Таджикистана. На основании предложений Президента РТ, Лидера нации Эмомали Рахмона, создания 100 тысяч новых рабочих мест должно являться краеугольным направлением деятельности министерств, ведомств, предприятий и организаций Таджикистана.

Важным направлением деятельности отдельных министерств и ведомств является их деятельность по созданию новых обучающих программ по определённым специализациям востребованные на сегодняшнюю экономику страны.

Весьма важным направлением комитетов по молодёжной политике, союзов молодёжи, местных органов власти является организация различных центров молодёжи, спортклубов, организация ДЮСШ, Центров творчества молодёжи и детей, организация встреч и бесед на актуальные проблемы возникающие в обыденной жизни среди молодёжи и подрастающего поколения.

Подготовить методические рекомендации по профилактике экстремизма и терроризма в молодёжной среде.

Разработать и распространить для преподавателей, учителей, классных руководителей, кураторов групп участвующих в обучении и воспитании подрастающего поколения «Основы противодействия терроризму и экстремизму в молодёжной среде в Законах Республики Таджикистан.»

Совместно с молодёжью решать возникающие проблемы, неординарные ситуации в группах, классах, в школе, в ВУЗах.

Разработать в каждом ВУЗ-е и учебном заведении комплексный план по профилактике экстремизма и радикализма в молодёжной и студенческой среде.

Внедрить в ВУЗах, средне-специальных учебных заведениях специальные курсы по противодействию экстремизму и терроризму.

Рекомендовать Правительству Таджикистана о принятии решении возможности внедрение бесплатного использования молодёжью спортивных комплексов и сооружений, возможности отмены налоговых отчислений от спортивных государственных и частных организаций, где занимаются дети, подростки и молодёжь.

Возвратиться к организации крупных спортивных состязаний по коллективным видам спорта во всех, джамоатах, районах, и городах Таджикистана с вовлечением большого количества детей и молодёжи.

Организовать республиканский конкурс под названием « Самый лучший район» «Самый лучший город», где лучше всего осуществляется молодёжная политика и поставлена работа среди молодёжи.

Во всех областных Центрах и больших городах построить и организовать «Центры культуры и моды» по разработке и внедрению лучших национальных традиционных костюмов для молодых, с возможностью проведения республиканских конкурсов мод костюмов молодёжи Таджикистана. Целевая установка – центров и конкурсов состоит в пропаганде лучшей одежды таджиков, ограждение молодёжи страны от чуждой религиозной одежды и внедрение традиционных национальных и современных таджикских костюмов среди других стран и народов зарубежных стран. Организация в Таджикистане международного конкурса современных костюмов и национальной одежды стран Азиатского региона (материка) под названием «Фархангилибосвафархангилибоспуши»(Культура одежды и культура ношение одежды)

С целью проведения единой агитационно-пропагандистской работы и культурного воспитания молодёжи организовать специальные программы на телевидении, рубрики по радио воспитывающие чувства любви и уважение, чувства патриотизма, дружбы, братства, толерантности. Целевая установка- оградить молодёжь от этноэгоистических, этнонационалистических, этношовинистических чувств и предрассудков.

Обратить внимание на стремление каждого молодого гражданина страны на приобретение достойного знания и познания современного окружающего мира. «Культ знания и любовь к Родине», к матери и к родителям должно быть превыше всего.

Однозначно, что со временем при совместном усилии и принятии превентивных мер, активного проведения профилактической работы среди молодёжи, решение социально-экономических проблем, направления усилий молодёжи в позитивное русло, подготовки достойных и целеустремленных молодых кадров, духовного возрождения народа Таджикистана - все эти угрозы и негативные тенденции среди молодёжи канут в воду и будут решены. С этой целью от каждого из нас, более старшего поколения, требуется понимания и поддержка молодёжи в определении правильного пути и правильного выбора в становлении и развитии нашей молодой независимой, суверенной государственности- всеми любимым Республики Таджикистан.

Примечание

- *Послание Лидера нации, Президента Таджикистана Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан. 20.01.2016 11:52, город Душанбе. <http://www.president.tj/ru/node/10587> Режим доступа 25.12.2016.*

- Там же. <http://www.president.tj/ru/node/10587>
- Послание Лидера нации, Президента Таджикистана Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан. 20.01.2016 11:52, город Душанбе. <http://www.president.tj/ru/node/10587> Режим доступа 25.12.2016.
- Национальная стратегия Республики Таджикистан по противодействию экстремизму и терроризму на 2016-2020 годы. Указ Президента Республики Таджикистан от 12 ноября 2016 года, № 776 http://www.adlia.tj/show_doc.fwx?rgn=128036. Режим доступа 25.10..2016.
- Национальная стратегия Республики Таджикистан по противодействию экстремизму и терроризму на 2016-2020 годы. Указ Президента Республики Таджикистан от 12 ноября 2016 года, № 776 http://www.adlia.tj/show_doc.fwx?rgn=128036. Режим доступа 25.10..2016.
- Стратегия государственной молодежной политики в Республике Таджикистан до 2020 года. Утверждена постановлением Правительства Республики Таджикистан от «4» октября 2011 года, №480. <http://mmk.tj/ru/Government-programs/strategy/youth-policy>. Режим доступа 25.10..2016.
- Стратегия государственной молодежной политики в Республике Таджикистан до 2020 года. Утверждена постановлением Правительства Республики Таджикистан от «4» октября 2011 года, №480. <http://mmk.tj/ru/Government-programs/strategy/youth-policy>. Режим доступа 25.10..2016.
- Стратегия государственной молодежной политики в Республике Таджикистан до 2020 года. Утверждена постановлением Правительства Республики Таджикистан от «4» октября 2011 года, №480. <http://mmk.tj/ru/Government-programs/strategy/youth-policy>. Режим доступа 25.10..2016.
- Хайдар Шодиев. В Таджикистане преступность молодеет. 15:56, 24 января, 2013. <https://news.tjru/news/v-tadzhikistane-prestupnost-molodeet>. Режим доступа 27.12.2016.
- В Таджикистане обеспокоены ростом подростковой преступности. 18.01.2013. <http://vecherka.tj/news/v-tadzhikistane-obespokoenu-rostom-podrostkovoju-prestupnosti/> Режим доступа 28.12.2016.
- В Таджикистане обеспокоены ростом подростковой преступности. 18.01.2013. <http://vecherka.tj/news/v-tadzhikistane-obespokoenu-rostom-podrostkovoju-prestupnosti/> Режим доступа 28.12.2016.
- В Таджикистане обезврежено 34 ОПГ, общей численностью 169 человек. 20 января 2017, 2:38. Avesta.Tj | 20.01.2017 | <http://avesta.tj/2017/01/20/v-tadzhikistane-obezvrezheno-34-opg-obshhej-chislennostyu-169-chelovek/> Режим доступа 30.12.2016
- <http://avesta.tj/2017/01/20/v-tadzhikistane-obezvrezheno-34-opg-obshhej-chislennostyu-169-chelovek/> Режим доступа 30.12.2016
- Порядка 700 таджиков стали жертвами трафика. by V. T-T in НОВОСТИ Twitter Facebook. 13 ИЮЛЯ 2016. Источник: Радио Озоди. <http://www.gumilev-center.tj/poryadka-700-tadzhikov-stali-zhertvami-trafika/> Режим доступа 30.01.2017

- *Порядка 700 таджиков стали жертвами трафика.* by V. T-T in *НОВОСТИ* Twitter Facebook. 13 ИЮЛЯ 2016. Источник: Радио Озоди. <http://www.gumilev-center.tj/poryadka-700-tadzhikov-stali-zhertvami-trafika/> Режим доступа 30.01.2017
- *Послание Лидера нации, Президента Таджикистана уважаемого Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан.* 20.01.2016 11:52, город Душанбе. <http://www.president.tj/ru/node/10587>
- *Рустам ТУРСУНОВ. НАРКОСИТУАЦИЯ В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН.* 20.12.2012 09:38.. специально для «ДП» <http://gazeta.tj/dp/6353-narkosituciya-v-respublike-tadzhikistan.html> Режим доступа 30.01.2017
- *Рустам ТУРСУНОВ. НАРКОСИТУАЦИЯ В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН.* 20.12.2012 09:38.. специально для «ДП» <http://gazeta.tj/dp/6353-narkosituciya-v-respublike-tadzhikistan.html> Режим доступа 30.01.2017
- *Послание Лидера нации, Президента Таджикистана уважаемого Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан.* 20.01.2016 11:52, город Душанбе. <http://www.president.tj/ru/node/10587>
- *Рустам ТУРСУНОВ. НАРКОСИТУАЦИЯ В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН.* 20.12.2012 09:38.. специально для «ДП» <http://gazeta.tj/dp/6353-narkosituciya-v-respublike-tadzhikistan.html> \ <http://gazeta.tj/dp/6353-narkosituciya-v-respublike-tadzhikistan.html>. Режим доступа 25.01.2017
- *Опыт Таджикистана в борьбе с наркоманией.* Справка. https://ria.ru/beznarko_help/20120618/676003507.html Режим доступа 05.02.2017
- https://ria.ru/beznarko_help/20120618/676003507.htm. Режим доступа 05.02.2017
- https://ria.ru/beznarko_help/20120618/676003507.htm. Режим доступа 05.02.2017
- *Хайдар Шодиев .АКН: В Таджикистане за полгода от наркотиков погиб 21 человек.* 18:13, 30 июля, 2014. <https://news.tj/ru/news/akn-v-tadzhikistane-za-polgoda-ot-narkotikov-pogib-21-chelovek> Режим доступа 05.02.2017
- *Хайдар Шодиев .АКН: В Таджикистане за полгода от наркотиков погиб 21 человек.* 18:13, 30 июля, 2014. <https://news.tj/ru/news/akn-v-tadzhikistane-za-polgoda-ot-narkotikov-pogib-21-chelovek> Режим доступа 05.02.2017
- *В Агентстве состоялась пресс-конференция по итогам 2016 года.* 02.02.2017. 06:34. http://rus.akn.tj/index.php?option=com_content&view=article&id=2069:-2016-&catid=34:glavnaya-novost&Itemid=27. Режим доступа 06.02.2017
- http://rus.akn.tj/index.php?option=com_content&view=article&id=2069:-2016-&catid=34:glavnaya-novost&Itemid=27 Режим доступа 06.02.2017
- *Послание Президента Республики Таджикистан, Лидера нации Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан.* 22.12.2016 12:06, город Душанбе. <http://www.president.tj/ru/node/13747>. Режим доступа от 21 января 2017 года. <http://www.president.tj/ru/node/13747>. Режим доступа 25.02.2016

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ И СОТРУДНИЧЕСТВО ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКО-АНАЛИТИЧЕСКИХ ЦЕНТРОВ РТСУ С ВУЗАМИ, ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИМИ ЦЕНТРАМИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ В ОБЛАСТИ ПРОФИЛАКТИКИ ТЕРРОРИЗМА, ЭКСТРЕМИЗМА, РАДИКАЛИЗМА В МОЛОДЁЖНОЙ И СТУДЕНЧЕСКОЙ СРЕДЕ: СОВРЕМЕННЫЕ РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Становление сотрудничества исследовательско-аналитических центров РТСУ с ВУЗами и исследовательскими центрами Российской Федерации в области профилактики экстремизма в молодёжной и студенческой среде не имеет столь большой истории и началась она 2 году тому назад, когда в РТСУ началось создание Центров на факультетах и подразделениях университета.

В середине и к концу 2015 года по решению Ученого Совета РТСУ на основании и при поддержке Программы развития были образованы более 10 исследовательских Центров. В частности, такие Центры, как , Центр информационных коммуникаций, Центр обучения ИС-бухгалтерии, Информационный центр РТСУ, Центр русского языка и культуры, Радиолaborатория РТСУ, Центр таджикского языка, Центр UNICO, Центр тестирования по русскому языку, Ресурсный центр по туризму, Центр культуры, Центр геополитических исследований, ТЕХНОПАРК РТСУ, Центр по противодействию терроризму и экстремизму и Междисциплинарный центр региональных исследований. Следует указать, что Центр культуры, Центр геополитических исследований, Русский центр «Русский мир», Информационно-ресурсный центр ООН в РТ успешно функционировали в РТСУ намного раньше.

Остановимся более кратко и в тезисной форме о целях, задачах и направлениях деятельности отдельных Центров РТСУ занимающиеся исследованием современных международных отношений, процессов и тенденций в регионах мира, проблемой безопасности, роли и место международных и региональных организаций в решении назревших проблем, конфликтов, а также проблемой изучения современных проблем международного терроризма, внутреннего терроризма, экстремизма, форм, методов и способов профилактических работ среди молодёжи и студенчества.

Учитывая важное значение профилактики экстремизма и терроризма в молодёжной среде и актуальность исследований регионов мира при юридическом факультете был образован Центр противодействия терроризма и экстремизма во главе с заведующим

кафедрой уголовного права, кандидатом юридических наук, доцентом Абдухамидовым Валиджоном и Междисциплинарный Центр региональных исследований (затем МИА Информационно-аналитический Центр исследований регионов мира) под руководством А.С.Рахмонова, кандидатом исторических наук, доцентом кафедры ИТМО РТСУ.

Междисциплинарный центр региональных исследований Центральной Азии (затем Информационно-аналитический Центр исследований регионов мира) был создан при факультете истории и международных отношений в 2014 г., согласно Программе развития РТСУ. В 2015 г. директором Центра был назначен кандидат исторических наук, доцент кафедры истории и истории международных отношений РТСУ Рахмонов Азизджон Салмонович.

Основной целью Центра были определены проведение исследовательско-аналитических разработок и мониторинга регионального развития в ЦАР, Евразии, двусторонних и многосторонних отношений РТ, РФ с другими государствами и организациями в различных регионах, субрегионах мира, а также изучение и обобщение отечественного и российского опыта по направлениям научных исследований в образовательном процессе.

Основными задачами и направлениями деятельности центра были определены:

Проведение научно-исследовательских работ, подготовка аналитических докладов, специальных мониторинговых отчётов в рамках взаимодействия и развития Республики Таджикистан и Российской Федерации с государствами различных регионов мира, в частности с государствами и региональными организациями в Западной, Южной, Восточной Азии, АТР, на Среднем и Ближнем Востоке, в Евразии, Европе, США, Латинской Америке и других регионах мира.

Подготовка и проведение различных международных, региональных и республиканских научно-теоретических и научно-практических конференций, круглых столов, семинаров, диспутов, медиа встреч по различным тематикам международных и региональных отношений, проблем безопасности, межкультурного взаимодействия и отражения их в научных сборниках, информационных бюллетенях, отчётах, докладах, аналитических докладах, справках и информациях.

Подготовка и рекомендация новых учебных дисциплин, учебных программ, сиλλαбусов, научно-методических, учебно-методических разработок, справочных пособий по различным аспектам международных отношений, политологии, философии, истории, гуманитарных наук.

С учётом новых образовательных требований разработка и рекомендация для внедрения в учебном процессе новых специализаций и отделений по гуманитарным, техническим и естественным наукам с

внедрением в учебный процесс новых инновационных, информационно-коммуникационных, компьютерных технологий и достижений.

Создание нового кабинета и технического инновационного класса для внедрения в учебный процесс и проведения занятий с использованием современных информационных, коммуникационных, компьютерных технологий, в частности по международным отношениям, изучение языков, компьютерной грамотности и т.п.

Издание информационного бюллетеня, научных сборников, аналитических докладов, а также других информационных изданий по результатам исследований ППС РТСУ, молодых учёных, аспирантов и студентов, создание интернет-сайта Центра и освещение его деятельности.

Разработка программ взаимодействия РТСУ и Центра по взаимным и обоюдным обучающимся программам вузов для студентов и внедрение учебных программ для преподавания в различных вузах СНГ, Европы, Америки и государствах Азии.

Учитывая стратегическое партнерство РТ и РФ, Центр стремится создать комплексную многоуровневую модель взаимодействия Таджикистана и РФ, способную объяснить проблему взаимодействия на сегодняшний день и на ближайшую перспективу, выявить основные пути решения проблем сотрудничества и взаимодействия. В частности:

Анализировать современное состояние системы международных отношений и тенденций, процессов в современной мировой и региональной политике, оценить роль и место Таджикистана и России в СМО и СРО.

Заниматься прогнозированием дальнейшего развития двусторонних и многосторонних отношений РТ и РФ с учетом текущих и перспективных задач.

Выявить ключевые факторы взаимодействия РТ и РФ и их внешнеполитические стратегии, их экономическую и социальную политику на современном этапе.

Сформулировать рекомендации для внешнеполитических ведомств РТ и РФ в области внешней политики и работы коммерческих компаний, совместных предприятий в Таджикистане.

Провести постоянный анализ СМИ двух стран, подготовить рекомендации и предложить темы для освещения.

Заниматься освещением двусторонних и многосторонних отношений РТ и РФ, их внешней политики в СМИ, на телевидении и радио, в периодической печати.

В перспективе Центр намерен работать с грантовыми проектами по исследованию различных регионов мира, двусторонних и многосторонних отношений РТ с государствами мира, а также проблем безопасности, современных нетрадиционных угроз.

Важным направлением работы Центра были определены поиск связей и сотрудничества с ведущими аналитическими и

исследовательскими центрами Российской Федерации и других стран по исследованию современных международных и региональных проблем.

Приведём некоторые конкретные мероприятия проводимые Центром за прошедшие годы. На базе междисциплинарного центра 13 февраля 2015 г. была проведена международная конференция «Межцивилизационное взаимодействие на Евразийском пространстве: история, современные тенденции и перспективы». В работе международной конференции приняли участие и выступили с докладами более 100 человек, в частности ППС факультета истории и международных отношений, представители дипломатических корпусов, а также руководители и ведущие преподаватели вузов Республики Таджикистан и стран СНГ, научные сотрудники АН РТ, студенты факультета истории и международных отношений. 50 участников конференции, участвовали заочно: представители из городов Москвы, Оренбурга, Челябинска, Екатеринбурга, Волгограда Российской Федерации, а также представители из Казахстана, Узбекистана и Афганистана. Одновременно проводилась студенческая конференция, где участвовали около 20 студентов вузов республики. Свои доклады также заочно представили студенты и магистры из Российской Федерации. Ход конференции демонстрировался в режиме онлайн.

Информационную поддержку конференции осуществляли: Медиа группа «Азия–Плюс», «Ватан», «ТаджикТа», «Минбарихалк», «Садоимардум», «Народная газета», «Бизнес и политика», «Студенческие вести», «Авеста ТЧ», телекомпания «Мир», ТВ «Пойтахт», «Джахоннамо», НИАТ «Ховар», «Паёми Душанбе», «Садои Душанбе», радио «Ховар» и др.

29 апреля 2015 г. в Конференцзале РТСУ, кафедра истории и теории международных отношений, Центр региональных исследований факультета ИМО РТСУ совместно с Клубом «Молодой дипломат» и «Лигой молодых геополитиков» в рамках изучения истории дипломатии и международных отношений государств Среднего Востока провели круглый стол на тему «МаунстюартЭльфинстоун (1779-1859) – английский дипломат, политик и исследователь Афганистана».

В работе круглого стола приняли участие студенты отделения международных отношений, члены клуба «Молодой дипломат» и «Лиги молодых геополитиков», а также профессорско-преподавательский состав кафедры ИТМО и факультета ИМО РТСУ. В рамках круглого стола состоялась презентация монографии «МаунстюартЭльфинстоун - английский дипломат и политик. Этнос, общество и власть в Афганистане» доктора политических наук, профессора, заведующего кафедрой ИТМО РТСУ Х.С. Саидова.

Х.С. Саидов осветил проблему подготовки и написания своей монографической работы, в ходе которого были использованы не только персидские источниковые материалы из Афганистана, но и изданные в Центральной Азии, Российской Федерации, Англии. В ходе

подготовки исследования был использован основной источник - «Отчёт Маунстюарт Эльфинстоун о королевстве Кабул.»

На заседании круглого стола выступили д.и.н., профессора Дж. Л. Латифов, директор Центра геополитических исследований профессор Г.М. Майтдинова, директор Центра исследований регионов мира-доцент А.С. Рахмонов, студенты отделения МО - Хидоятзода Комрон, Зарина Умарова. Кроме того, студентам был показан документальный фильм и слайд-шоу Нушини Шерафган «Современный обзор Афганистана (80-е годы и современность)», для которого были подобраны фотографии прошлого и современного Афганистана.

30 мая 2015 г. кафедра истории и теории международных отношений, Центр региональных исследований факультета ИМО РТСУ совместно с Клубом «Молодой дипломат» и «Лигой молодых геополитиков» в рамках «Десятилетия воды - 2005-2015 годы» провели круглый стол на тему «Водные проблемы государств Центральной Азии и пути их решения. Водная дипломатия Таджикистана». В работе круглого стола приняли участие студенты отделения международных отношений, члены клуба «Молодой дипломат» и «Лиги молодых геополитиков», а также профессорско-преподавательский состав кафедры ИТМО и факультета ИМО РТСУ. Вниманию студентов была представлена презентация руководителя МИА ЦИРМ «О мировых водных ресурсах и водно-энергетических ресурсах государств ЦАР и перспективах решения водных проблем в регионе».

11 июня 2015 г. в Варзобском ущелье (в Центре молодёжного отдыха пос. Зимчурод Варзобского р-на) Центром региональных исследований факультета ИМО РТСУ совместно с Клубом «Молодой дипломат» и СПК РТСУ в рамках ознакомления с природой Таджикистана и ограждения молодёжи от различных радикальных экстремистских и террористических организаций был проведён круглый стол на тему «Клуб «Молодой дипломат» и профессиональные организации студенчества. Пути активизации их деятельности по противодействию нетрадиционным угрозам безопасности». В работе круглого стола приняли участие ППС кафедры ИТМО А.С. Рахмонов, О.М. Шаропов, С.Г. Пардаев, СПК РТСУ Д.Рахмонзода, студенты отделения международных отношений, члены клуба «Молодой дипломат» и актив профсоюза факультета ИМО РТСУ. В рамках круглого стола были рассмотрены пути активизации деятельности профсоюзных бюро и комитетов; основные формы и пути активизации деятельности клубов по интересам, клуба «Молодой дипломат», основные пути и формы противодействия привлечению молодёжи в различные радикальные организации. С докладами и презентациями выступили А.С. Рахмонов А.С., студенты Ф.Абдуллоев, З.Умарова, Нушини Шерафган, Д.Рахмонзода, С.Пардаев. В конце заседания круглого стола А.С. Рахмонов поблагодарил председателя КМД Нушини Шерафган за плодотворную работу в клубе «Дипломат» и

вручил Грамоту от имени Правления Клуба и Центра региональных исследований.

В рамках празднования 70-летия ООН клуб «Молодой дипломат», Центр региональных исследований и Совет молодых учёных РТСУ 3 декабря 2015 г. проводил круглый стол на тему: «Роль ООН в решении современных международных проблем» с участием ППС факультета ИМО РТСУ, студентов отделения МО.

4 декабря 2015 г. был проведён молодёжно-студенческий форум совместно с советом молодых учёных и Центром региональных исследований «Модель ООН», участниками которого были более 80 студентов и преподавателей факультета ИМО РТСУ.

Это небольшой перечень проводимых мероприятий на факультете ИМО и в РТСУ только за 2015 год, с целью планомерной работы по профилактике нежелательных негативных тенденций среди студенчества.

В конце 2015 и в 2016 году в рамках развития сотрудничества с Российскими центрами и исследовательскими институтами и университетами ППС кафедры ИТМО и сотрудники Центра приняли участие в работе двух крупных международных конференций, проходивших в гг. Москва и Санкт-Петербург.

26-27 ноября 2015 г. директор Центра А.С. Рахмонов и директор Центра противодействия экстремизму и терроризму Абдухамидов В. приняли участие в работе международной конференции на тему: «Формы и методы противодействия распространения идеологии экстремизма среди молодёжи. Роль и задачи образовательных организаций», организованной Министерством образования и науки РФ, Национальным антитеррористическим комитетом СНГ. В ходе конференции были представлены доклады на тему: «Внешние и внутренние факторы вовлечения молодёжи в ряды ИГИЛ и радикальных организаций и основные формы и методы работы по профилактике среди молодёжи» и «Законодательно-нормативные акты Республики Таджикистан, регулирующие проблему борьбы с экстремизмом и терроризмом в стране». За проведённое мероприятие в адрес РТСУ поступили благодарственные письма от Министерства образования Российской Федерации на имя А.С. Рахмонова А.С. и В.Абдухамидова.

14-15 апреля 2016 г. в городе Санкт-Петербурге состоялась международная конференция «Пути и формы профилактической работы по противодействию экстремизму и терроризму среди молодёжи», организованная Санкт-Петербургским технологическим университетом, АТЦ СНГ и Адмиралтейским муниципалитетом г. Санкт-Петербурга. На конференцию были представлены доклад нашего Центра исследований регионов мира «Роль и место РТ в противодействии нетрадиционных угроз безопасности: формы профилактической работы среди молодёжи».

На основании решения Ученого совета университета от 27 апреля 2016 года, приказом Ректора РТСУ от 3 мая 2016 года г. Душанбе за №68 было утверждено Положение о Научно-исследовательском центре

по противодействию экстремизму и терроризму при юридическом факультете.

Научно-исследовательский центр по противодействию экстремизму и терроризму был создан в целях поиска, выработки и внедрения комплексных, инновационных методов обучения студентов противодействию идеологии экстремизма и терроризма и реализации мер по противодействию экстремистским и террористическим проявлениям в молодежной среде и в обществе в целом, а также координации деятельности всех структурных подразделений университета в сфере образовательно-воспитательной деятельности и в вопросах противодействия экстремизму и терроризму.

В своей практической деятельности Центром разрабатываются научно обоснованные предложения по совершенствованию действующего законодательства Республики Таджикистан в сфере противодействия экстремизму и терроризму.

Целью Центра является обеспечение оптимальных научно-методических и информационных условий для развития интегрированной образовательной системы на основе определения приоритетов развития наиболее актуальных направлений образования и воспитания. Изучение причин и условий, способствующих экстремистским проявлениям в обществе, и подготовка предложений по совершенствованию правовых и организационных механизмов функционирования университета (его структурных подразделений) в целях устранения причин и условий проявлений действий экстремистского и террористического характера в среде обучающейся молодежи. Повышение уровня взаимодействия среди факультетов вуза по профилактике терроризма и экстремизма, выработка рекомендаций в целях предупреждения и пресечения проявлений терроризма и экстремизма; привлечение граждан, организаций, в том числе СМИ и общественных объединений, для обеспечения максимальной эффективности деятельности по профилактике проявлений терроризма и экстремизма.

На основе Положения для достижения поставленных целей Центр решает следующие задачи:

обеспечение методической базой учебно-воспитательные и другие структурные подразделения университета;

апробация и внедрение полученных результатов исследований в учебно-воспитательном процессе при составлении учебно-методических комплексов, при проведении академических занятий;

формирование высокого уровня профессиональной и правовой культуры студентов;

разработка системы организационных, социальных, правовых и иных мер, направленных на реализацию государственной политики в области противодействия и профилактики экстремизма и терроризма;

обеспечение взаимодействия между факультетами и подразделениями РТСУ при разработке и реализации мероприятий,

направленных на противодействие и профилактику экстремизма и терроризма среди студентов;

анализ проводимых в университете мероприятий, связанных с противодействием и профилактикой экстремизма и терроризма, оценка их эффективности, подготовка предложений по улучшению работы в данной сфере деятельности;

подготовка предложений по совершенствованию работы, связанной с противодействием и профилактикой экстремизма и терроризма среди населения;

вовлечение широкого интеллектуального потенциала ведущих ученых, деятелей культуры, политологов, журналистов, представителей ветеранских, молодежных организаций в деле совершенствования идеологических аспектов учебно-воспитательной работы в университете. Разработка и реализация средств и форм информационного заслона терроризму и экстремизму;

развитие связей с международными организациями, чья деятельность направлена на борьбу с растущими угрозами и вызовами современности;

научный анализ терроризма как социально-исторического явления;

выявление специфики и классификация всех многообразных форм экстремизма и терроризма;

исследование проблемы типологии лиц, вовлекаемых в террористическую деятельность, с целью осуществления эффективных мер профилактики и своевременного обезвреживания террористов;

разработка практических рекомендаций по борьбе против терроризма и экстремизма, которые могли бы быть полезны соответствующим ведомствам и силовым структурам;

изучение и обобщение международного опыта борьбы против терроризма на основании регулярного ознакомления с литературными источниками и соответствующими публикациями на эту тему;

организация научных конференций и круглых столов по проблеме терроризма с привлечением ведущих отечественных и, по возможности, зарубежных специалистов;

разработка и чтение спецкурсов по проблеме терроризма с целью пробуждения интереса к ней студенческой аудитории;

организация регулярных консультаций по самым различным аспектам проблемы международного терроризма для студентов вузов;

оказание помощи аспирантам и соискателям вузов, разрабатывающим темы диссертационных исследований по тем или иным аспектам проблематики международного терроризма.

Основные направления деятельности Центра являются:

исследование и обобщение информационных материалов о терроризме и экстремизме;

выработка согласованной с представителями органов государственной и местной власти, институтов гражданского общества позиции по противодействию экстремизму и терроризму;

комплексный анализ информации, связанной с проблемами экстремизма: научных исследований и материалов, статистических данных право-охранительных органов, материалов организаций, сведений из средств массовой информации и ресурсов Интернета;

анализ действующего законодательства РФ и РТ по противодействию экстремизму и терроризму, поиск путей их совершенствования;

анализ форм и методов оказания консультативно-координационной деятельности в области противодействия терроризму;

представление на рассмотрение соответствующих государственных органов и должностных лиц научно обоснованных предложений, рекомендаций и проведение консультаций, «круглых столов», конференций по вопросам противодействия экстремизму и терроризму с целью совершенствования законодательной базы в данной области как в уголовно-материальном, так и уголовно-процессуальном аспектах;

составление экспертных заключений по проектам деятельности в сфере противодействия терроризму и экстремизму;

формирование творческих групп для выполнения законопроектных и исследовательских работ, осуществление научно-методического руководства ими;

издание и распространение результатов разработок и исследований, проводимых в Центре;

анализ существующих международных стандартов, правил и возможностей практического применения международного опыта в области противодействия терроризму;

анализ и обобщение практики применения законодательства в исследуемой области (на основе материалов проверок государственных органов, судебных актов);

обобщение опыта зарубежных государств по выявлению признаков экстремизма и терроризма, разработке и применению механизмов противодействия экстремизму, профилактике экстремизма;

разработка и совершенствование методов исследования и инструментов анализа информационных материалов террористического и экстремистского толка.

Уже в первые годы существования при активной поддержке Ректора РТСУ, профессора Салихова Н.Н. руководства вышеуказанных Центров начали активную деятельность по налаживанию связей и укреплению сотрудничества с аналогичными Центрами и ВУЗами Российской Федерации.

В 2015 году руководители Центров приняли участие на международных конференциях проходивший в Москве (РФ) 24-25 ноября в МОН РФ при активной поддержке Программы развития РТСУ. В 2016 году представители Центров приняли участие на международных конференциях и форумах в Санкт-Петербурге, Казани, Ставрополье и Саратове.

По результатам конференции организованный МОН РФ – Абухамидов В. И Рахмонов А.С. вошли в состав Совета экспертной комиссии МОН РФ по профилактике экстремизма и радикализма в студенческой среде.

В резолюциях международной конференции в Москве были учтены наши рекомендации и предложения, в частности такие рекомендации как: « до подготовки соответствующих окончательных документов и рассмотрения возможных плюсов и перспектив, принятия решений в связи с вступлением РТ в Таможенный союз и ЕЭС, более упорядочить миграционную политику в отношении таджикских трудовых мигрантов и их полноценного использования в трудные кризисные годы со стороны России и Таджикистана. Министерству образования и науки Российской Федерации выйти с предложением в Правительство РФ о разрешении студентам желающим подработать для своего содержания, без оплаты налога на разрешения на работу. Многие студенты из РТ и государств Центральной Азии столкнулись с определенными проблемами с местными структурами власти в регионах России. - поблагодарить, всемерно поддержать и продолжить подготовку кадров во всех сферах в образовательных учреждениях России для РТ и государств Центральной Азии.» « - Необходимо внедрить в процессе обучения в ВУЗ-ах страны такие спецкурсы как «Противодействие экстремизму и терроризму», «Противодействие современным технологиям «цветных революций», «Новые нетрадиционные угрозы и вызовы и пути и формы противодействия». - Внедрить в систему высшего образования подготовку специалистов в по специальности «юрист-психолог», «информационные технологии и психология», международные отношения - информационные технологии», «зарубежное регионоведение и современные инновационные технологии», «история-государство и право», « история и иностранные языки», « зарубежное регионоведение со знанием языка региона» и т.д. - в рамках Министерство образования и науки и Министерства культуры стран СНГ и ЕАЭС проводит ряд крупных студенческих и преподавательских образовательных и конкурсных мероприятий и программ во время зимних и летних каникул с целью нахождения оптимальных форм и методов противодействия современным нетрадиционным угрозам и вызовам безопасности среди студенческой молодёжи и учащихся старших классов образовательных школьных учреждений.

Все участники международного форума были согласны с тем, что сейчас «наиболее архиважным вопросом, решение которого нас заставляет сама жизнь и современное положение реалий, это выработка эффективных мер и создание действенных механизмов, которые позволили бы надёжно прикрыть каналы вербовки нашей молодёжи, в частности студенческой молодёжи в ряды террористических, экстремистских и радикальных организаций, а также слушателей сомнительных учебных религиозных заведений.»

Данные рекомендации были учтены и некоторые моменты уже начали реализовываться на практике.

В результате поездок были установлены связи с кафедрами и исследовательскими Центрами СПбГТУ, СГУ, СГПУ, КФУ- более 20 центров и исследовательских институтов в Российской Федерации, в Казахстане, в Киргизии, Узбекистане и в других странах. Руководство 5 ВУЗов в Российской Федерации изъявили желание о заключения Соглашения о сотрудничестве с РТСУ.

По результатам международной конференции в Казанском Федеральном государственном университете (июль 2016 г.) и в Ставропольском Государственном Педагогическом университете было решено о взаимном обмене профессорско-преподавательского состава университетов и представителей исследовательских центров по чтению лекций, участия в круглых столах, форумах и дебатах.

Уже не первый год представители ППС и руководители наших центров принимают участие на международных и республиканских форумах организованных в Ходжентском Государственном университете права, бизнеса и политики и выступают с интересными докладами. Примечателен факт издания не только статей и их докладов в Сборниках конференций, но и издания наших исследований в ВАКовских изданиях университета. Мы благодарны Ректору университета, Проректору по науке, руководству, преподавателям, студентам и непосредственным организаторам конференций за большой тёплый приём и проведение на большом уровне международных и республиканских форумов.

Плодотворное сотрудничество также осуществляется с Центром Евразийских исследований в Таджикистане, Евразийским исследовательским фондом в Казахстане, Центром «Евразия-Поволжье» в Саратове, ФКУ НИИ ФСИН РФ, Научным управлением Антитеррористического Центра СНГ, Аналитическим управлением Национального Антитеррористического комитета РФ и другими организациями. Руководство и сотрудники этих Центров изъявили желание участвовать на наших международных конференциях проводимых в Душанбе, а также согласились приглашать наших представителей и ППС на проводимые научные мероприятия в их странах. Представители многих ВУЗов и Центров передали самые глубокие поздравления и пожелания успехов нашему ВУЗу, Ректору и руководству РТСУ за возможность отправления своих представителей для участия в конференциях и симпозиумах. Только в адрес Ректора РТСУ поступили 4 благодарственных письма от Руководства ВУЗов, Министерства образования и науки РФ.

В ходе обоюдного согласования позиций с некоторыми из университетов и центров подготовлены Соглашения и Договора для сотрудничества, которая находится на стадии рассмотрения, согласования и в состоянии подписания.

Важная область взаимного сотрудничества определено не только участие в научно-практических конференциях, симпозиумах, дебатах, но

и взаимном обмене изданными сборниками и материалами, подготовки статей и докладов в материалах конференций, круглых столах, организация открытых лекций ППС ВУЗов среди студентов по специализирующим дисциплинам, взаимный обмен преподавателей, проведение совместных научных исследований и т.д.

Важнейшим направлением деятельности Центров является издания научных статей, аналитических докладов, информационно-справочных пособий, научно-методических, учебно-методических пособий, глоссарий и т.д.

Только за последний прошедший год в российской Федерации были изданы более 20 научных докладов в материалах международных конференций и около 10 научных статей в ВАКовских изданиях руководителей Центров. Помимо этого выпущены 3 сборника материалов международных и республиканских конференций, а в общем объеме с другими исследовательскими Центрами РТСУ более 10 сборников материалов конференций. Для использования в проведении информационно-профилактической работы среди молодёжи и студенчества были подготовлены информационные-справочные пособия, глоссарии, а также справочно-методические пособия для кураторов, сотрудников отдела воспитательной работы, заместителей деканов по воспитательной работе, а также для правоохранительных структур - «Основы противодействия терроризму и экстремизму в законодательстве Российской Федерации и Республики Таджикистан»(информационно-справочное пособие, 2017 год, РТСУ, 280 стр.), Информационная политика и информационная безопасность в Законах Республики Таджикистан(методическое пособие 2015,РТСУ, 320 стр.), Информационная политика и информационная безопасность в Законах Республики Таджикистан в таблицах, рисунках и схемах(справочно-методическое пособие, РТСУ, 2016 год,), «Основные понятия и определения в Законах Республики Таджикистан в области безопасности в таблицах(Справочно-методическое пособие, РТСУ, 2016,138 стр.),«Основные понятия и определения в Законах Республики Таджикистан в области безопасности в таблицах(Справочно-методическое пособие, РТСУ, 2017, 92 стр.).

Таким образом, исходя из вышеизложенного необходимо отметить, что на современном этапе, на пространстве СНГ ощущается стремление многих ВУЗов и исследовательско-аналитических Центров Российской Федерации и государств Центральной Азии поддерживать и укреплять связи и сотрудничества с Таджикистаном, прежде всего с РТСУ.

Нам кажется, что наш опыт создания различных исследовательских Центров при ВУЗ-е является положительным опытом и для других учебных заведений нашей страны.

На наш взгляд, нашим созданным исследовательским Центрам необходимо подготовить соответствующие нормативно-правовые документы для сотрудничества с аналитическими Центрами и ведущими ВУЗами Российской Федерации для представления Руководству и

Ректору РТСУ с целью активизации их деятельности в области кардинальных направлений научных исследований и противодействию нетрадиционным угрозам безопасности, профилактики экстремизма и радикализма в молодёжной и студенческой среде.

Знакомства с исследовательскими Центрами в других странах показала, что все они первоначально финансируются за счёт своего ВУЗа, бюджетных средств, а некоторые имеют крупные грантовые проекты и программы исследований заключенные с ведущими исследовательскими-аналитическими Центрами, институтами, академическими учреждениями. Считаю, что нашим Центрам и Руководству РТСУ используя свои возможности необходимо выйти с предложением в Министерства образования и науки Российской Федерации и Министерства образования и науки Республики Таджикистан об изыскание средств не только для штатного наполнения вышеуказанных Центров, но и направлений и сфер их деятельности, исследований затрагивающие различные аспекты современных международных и региональных проблем, выявление современных внутренних и внешних угроз и вызовов, путей, форм и методов противодействия, профилактики и принятия превентивных мер, а также проведения полноценной информационно-пропагандистской работы в государствах региона.

Очень важно, чтобы мы смогли при этих Центрах создать свою научную школу молодых кадров и подготавливать молодых перспективных научных кадров, которые в недалёком будущем могут занять своё достойное место на научном и образовательном, дипломатическом, юридическом, экономическом поприще и внести свой вклад в устойчивом развитии и укреплении – Республики Таджикистан, Российской Федерации, государствах СНГ.

Важным направлением деятельности данных Центров должно являться укрепление связей с нашими республиканскими академическими учреждениями, исследовательскими Центрами учебных заведений по разработке эффективных превентивных мер и способов и форм проведения профилактических работ среди молодёжи и студенчества по искоренению радикальных идей и экстремистских настроений среди молодёжи Таджикистана и государств Центральной Азии, Российской Федерации.

Концептуально важно, чтобы на первое время, в начальный период адаптации наши Центры, были поддержаны за счёт Программы развития и Руководства РТСУ и прошли этап создания, становления и укрепления, а в перспективе, чтобы прошли на самоокупаемость по результатам своих хозрасчётных проектов, научных грантовых изысканий и исследований.

Надеемся и уверены в том, что налаживание конструктивных связей и сотрудничества исследовательско-аналитических центров РТСУ с ВУЗами и исследовательскими центрами внутри страны, с Российской

Федерацией, государствами Центральной Азии в этом направлении принесёт свои плоды.

Ибо каждая страна, каждый народ, никогда не желает плохое своему будущему поколению, а всегда стремилась в них видит целеустремлённых, активных, высокообразованных граждан во имя возрождения, укрепления и развития своих стран и народов.

Литература:

1. Рахмонов А.С.-директор Центра. Междисциплинарный центр региональных исследований. <http://www.rtsu.tj/ru/university/tsestry/mezhdistsiplinaryy-tsestr-regionalnykh-issledovaniy/#sthash.o23DAdB5.dpuf>
2. Рахмонов А.С.-директор Центра. Междисциплинарный центр региональных исследований. <http://www.rtsu.tj/ru/university/tsestry/mezhdistsiplinaryy-tsestr-regionalnykh-issledovaniy/#sthash.o23DAdB5.dpuf>
3. Отчёт Рахмонова А.С. об участии на международных конференциях в Москве и Санкт-Петербурге. <http://www.rtsu.tj/ru/university/tsestry/mezhdistsiplinaryy-tsestr-regionalnykh-issledovaniy/#sthash.o23DAdB5.dpuf>
4. Междисциплинарный центр региональных исследований. <http://www.rtsu.tj/ru/university/tsestry/mezhdistsiplinaryy-tsestr-regionalnykh-issledovaniy/#sthash.o23DAdB5.dpuf>
5. Приказ Ректор РТСУ Салихова Н.Н. о создании Центра противодействия экстремизму и терроризму. От 3 мая 2015 года.
6. Положение о научно-исследовательском Центре по противодействию экстремизму и терроризму при юридическом факультете. <http://www.rtsu.tj/upload/files/83.pdf>
7. Положение о научно-исследовательском Центре по противодействию экстремизму и терроризму при юридическом факультете. <http://www.rtsu.tj/upload/files/83.pdf>
8. Положение о научно-исследовательском Центре по противодействию экстремизму и терроризму при юридическом факультете. <http://www.rtsu.tj/upload/files/83.pdf>

**РАХМОНОВ А., РАХМОНОВ Б.,
ПАРДАЕВ С.
(Душанбе)**

РОЛЬ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ НОВЫМ УГРОЗАМ БЕЗОПАСНОСТИ В ЦЕНТРАЛЬНО-АЗИАТСКОМ РЕГИОНЕ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Ключевые слова: Таджикистан, Центральная Азия, незаконный оборот наркотиков, экстремистские и террористические организации, незаконное стрелковое оружие, информационная безопасность, охрана

таджикско-афганской границы, сотрудничество и взаимодействие государств.

В задачи исследования входит выявление основных новых нетрадиционных угроз безопасности и определение их влияния на национальную безопасность государств и систему безопасности Центральной Азии в целом, а также места и роли Республики Таджикистан в этой системе. Проанализированы основные периоды воздействия деструктивных сил, виды современных нетрадиционных угроз безопасности в РТ и место правоохранительных и силовых структур безопасности в борьбе с ними. Немаловажное значение придаётся анализу современных тенденций развития радикальных экстремистских и террористических организаций и их влиянию на безопасность Республики Таджикистан и государств Центральной Азии. Выводы и рекомендации авторов направлены на улучшение системы национальной и региональной безопасности в ЦАР и укрепление и развитие взаимодействия государств региона, государств-членов ОДКБ, ШОС, СНГ по нейтрализации современных угроз безопасности.

Центральноазиатский регион и Республика Таджикистан в последние десятилетия привлекают пристальное внимание как внешних акторов - ведущих держав, так и региональных акторов. Это влияние зависит не столько от потребностей и интересов других государств (геополитических, геостратегических, геоэкономических), сколько от внутренних тенденций и процессов, событий, происходящих в государствах региона.

Поэтому обеспечение национальной и региональной безопасности государств Центральной Азии является важным направлением устойчивого развития всех государств и установления стабильности в регионе.

В своём ежегодном Послании Президент Таджикистана Эмомали Рахмон подчеркнул, что «сегодня в ряде государств продолжают разрушительные войны, становясь причиной роста числа вынужденных беженцев, безработицы, голода, обострения других социальных проблем. Терроризм и экстремизм, распространяясь в невиданных доселе масштабах, своими ужасающими и трагическими последствиями превратились в самую серьёзную проблему человечества в XXI веке».

Каждый раз в своих выступлениях Президент Таджикистана Эмомали Рахмон, видные государственные и общественные деятели неустанно повторяют, вновь и вновь обращая внимание родителей, подрастающего поколения, молодёжи на недавнее прошлое и трагические события в истории страны, унесшие десятки тысяч человеческих жизней с обеих сторон.

Современный мир стал очень уязвимым перед угрозами и вызовами, которые имеют глобальный характер, но им присущи и региональные особенности. Республика Таджикистан за годы независимости не раз становилась объектом воздействия угроз и вызовов, но каждый раз

приходилось ценою больших усилий, нередко человеческих жертв, противодействовать этим угрозам.

Потери Таджикистана не оценить никакими деньгами и цифровыми эквивалентами. Республике Таджикистан был нанесён экономический ущерб в объеме более 7 миллиардов долларов (в эквиваленте 90-х годов), страна была отброшена на 20-30 лет назад, разрушению подверглись все значимые социально-экономические объекты. Таких разрушений Таджикистан не переживал даже в годы Второй мировой войны. Самым сильным последствием братоубийственной гражданской войны были человеческие потери - более 150 тысяч человек, 50 тысяч детей-сирот, более 30 тысяч вдов. Гражданская война прошла своими разрушениями по каждой семье в Таджикистане и оставила глубокий отпечаток печали и страданий, боли и разлуки, вызвав более 1 миллиона внутренних перемещений и внешних беженцев. По истечении 25 лет национальной независимости и 18 лет подписания Соглашения о мире и национальном согласии и мире некоторые силы из-за рубежа и внутри страны хотят играть на чувствах людей и возрождают у молодых неопытных людей чувство религиозной, этнической и местнической нетерпимости, воспитывая этноэгоистические, этноцентрические и этношовинистические чувства и предрассудки.

Для нас митинги, призывы к свержению политической власти, гражданское неповиновение, вооружённая канонада, различные взрывы, перестрелки, теракты, диверсии, массовые переходы государственной границы с ИГА, беженцы, наёмники, военные инструкторы из зарубежных стран, межэтнические, межнациональные, межконфессиональные, внутриконфессиональные конфликты и т.д. - не простой набор словосочетаний, а вполне материализованные понятия ввиду того, что мы являлись живыми свидетелями известных трагических событий 90-х годов XX века в Таджикистане.

В этой связи то, что происходит в разных частях мира (в Сирии, в Ираке, на Украине и в других местах) в т.н. «горячих точках» с незатухающей боевой интенсивностью, периодически вновь и вновь вспыхивающие вооружённые боестолкновения, безжалостно уносящие человеческие жизни, никому так, как нам, не понятны с точки зрения масштабов и губительных последствий и результатов, нежелательных катаклизмов и их влияния на экономику, народное хозяйство и другие сферы.

В последние годы четыре внешние угрозы непосредственно начали влиять на национальную и региональную безопасность государств Центральноазиатского региона.

Во-первых, это незаконный оборот наркотиков, наркоэкспансия или наркоугроза.

Во-вторых, незаконные вооружённые формирования, радикальные и террористические организации, идеологическое противостояние и идеологические диверсии.

В-третьих, увеличение количества незаконного стрелкового оружия на Среднем и Ближнем Востоке, незаконная торговля оружием, контроль над стрелковым вооружением и боеприпасами и возможность их переправки в ЦАР.

И, в-четвёртых, информационная война и информационно-психологическая обработка молодёжи в РТ и в государствах Центральной Азии.

Если очень тезисно определить влияние деструктивных сил внутреннего и внешнего воздействия на Таджикистан за прошедшие годы, то примерно их можно включить в следующие временные рамки:

Первый период: 1990 год, февральские события, приведшие к первым человеческим жертвам в г. Душанбе.

Второй период: 1991 год, митинговые страсти, организованные новыми общественно-политическими и местными организациями и группами.

Третий период: начало гражданского противостояния и массовой братоубийственной войны- 1992-1994 годы.

Четвёртый период: начало переговорного процесса и подписание Соглашения о мире и национальном согласии-1994-1997 годы, попытки прервать переговорный процесс так называемыми «доброжелателями», представителями внутренних и внешних сил.

Пятый период: работа КНП и реализация Соглашений-1998-2000 годы, согдийские события 1998 года и попытка противостояния заключенному Соглашению о мире и национальном согласии, расформирование вооруженных формирований Объединенной таджикской оппозиции и вхождение их части в силовые структуры Таджикистана, а также выполнение соглашений в области политических, социальных проблем: возвращение беженцев, принятие юридических, законодательно-нормативных основ разрешения деятельности политических партий, общественных движений и местных-региональных организаций, выполнение решения по привлечению 30% членов оппозиции в правительственные структуры государственной и местной власти.

Шестой период: проведение ряда террористических актов бандгруппами и вооруженными формированиями, не подписавшими и не признавшими Соглашение о мире и национальном согласии, и ликвидация оставшихся незаконных вооруженных формирований-2001-2002 годы.

Седьмой период: активизация деятельности новых радикальных организаций и террористические акты в Душанбе, в Согдийской области-2002-2009 годы.

Восьмой период: расстрел и проведение диверсионно-террористического акта против военнослужащих МО РТ в 2010 году, известные как Раштские события.

Девятый период: события в Бадахшане и дестабилизация ситуации в Хороге (ГБАО), привлечение военнослужащих силовых структур МО РТ и проведение антитеррористической операции-2012 год.

Десятый период: вербовка молодёжи в различные новые радикальные террористические организации и участие отдельных граждан РТ в войне в Сирии на стороне ИГИЛ, эскалация незаконных вооруженных формирований на таджикско-афганской границе (на афганской стороне)-2013-2015 годы.

События 4-16 сентября 2015 года, когда группа военных должностных лиц хотела провести террористические акты с использованием оружия и захват военных и гражданских объектов. В результате погибли 14 чел., 12 человек получили ранения. Это были представители силовых структур-УБОП МВД, МО РТ, представители спецгруппы ГКНБ РТ.

Крупнейшим террористическим актом, совершенным в недалёком прошлом, был террористический акт 19 сентября 2010 года, когда небольшая террористическая группа совершила нападение на подразделение Министерства обороны страны, в результате которого погибли и получили ранения около 70 военнослужащих страны. Отличительной особенностью этого террористического акта было использование афганского варианта организации террористических актов.

По существу, главный удар был нанесён по структуре, которая обеспечивает военную безопасность страны как основу национальной безопасности. Террор осуществлялся также в отношении структур и сотрудников УБОП Министерства внутренних дел и Комитета государственной безопасности страны. Такие акты были предприняты в начале 90-х годов. Прошло 18 лет, и опять тот же сценарий воздействия. Однозначно, что источники и причины всех событий имели не только внутреннюю основу, но и целенаправленно были подготовлены довольно организованными группировками как внутри страны, так и за её пределами.

Вторая попытка государственного переворота была осуществлена в сентябре 2015 года, которая была направлена на дестабилизацию страны, её организаторы стремились заложить фундамент новой гражданской войны перед началом Саммита глав государств ОДКБ (15 сентября 2015 года) в Душанбе.

На современном этапе внешняя режиссура направила свою деятельность на создание и активизацию различных партий и джамоатов, таких как «Хизб-ут-тахрир», «Джамоатитаблиг», салафитские группы, «Исламское движение Узбекистана», «Исламское движение Туркестана» (куда вошли некоторые представители Партии исламского возрождения), активизацию деятельности ваххабитов и других. Наиболее опасной тенденцией является то, что каждый раз название этих организаций, групп и движений меняется, но в основе своей все они целенаправленно действуют во имя развития фундаменталистских основ - создания

халифата, возврата к единым фундаментальным основам, создания единого исламского государства. Опасность данных течений и групп для РТ и ЦАР состоит в том, что зачастую участники и члены этих организаций до конца не осведомлены, какие силы и организации стоят за ними, кто финансирует их деятельность и к каким последствиям могут привести их действия.

Большую опасность для РТ и государств ЦА представляет переправка маленькими группами в 2-3 человека из Афганистана членов Исламского движения Узбекистана, ныне Исламского движения Туркестана, с целью нахождения новых мест дислокации их воинских формирований и террористических групп на территории центральноазиатских государств, в частности в Таджикистане (1). В последние годы стали появляться новые организации, центром их деятельности являлись государства Среднего Востока и Южной Азии (Пакистана), а также государства Западной Азии.

Если посмотреть на происходящие тенденции в Республике Таджикистан и государствах Центральной Азии, то здесь также наблюдается расширение и активизация деятельности радикальных организаций, чего 20 лет тому назад, то есть до объявления национальной независимости государств, не наблюдалось. Посмотрим на данные силовых структур РТ, которые были опубликованы в средствах массовой информации за последние 5-6 лет (2, с.2-3).

Приведём ряд примеров вполне конкретно выполненного Таджикистаном комплекса работ, прямо направленных на укрепление стабильности и безопасности в ЦАР. Меры направлены на укрепление системы безопасности и противодействие нетрадиционным угрозам безопасности, которые в последние годы стали уже традиционными угрозами безопасности и стабильности и непосредственно влияют на дестабилизацию ситуации и угрожают всей системе региональной безопасности.

С 2006 года под запретом Верховного суда Таджикистана находятся «Аль-Каида», «Исламское движение Восточного Туркестана», «Исламское движение Туркестана» (ИДУ), «Талибан», «Братья-мусульмане», «ТашкилотилашкарТайба», «Исламское общество Пакистана», «ДжамоатиТаблиг», религиозно-миссионерская организация «СозмониТаблигот», «ТочикистониОзод», «Хизб-ут-Тахрир» (3).

В декабре 2009 года на юге Таджикистана различные сроки наказания получили 36 членов «ДжамоатиТаблиг». В марте 2010 года на скамье подсудимых находились ещё 56 сторонников этой организации, из которых 23 были осуждены на сроки от 3 до 6 лет, на остальных были наложены штрафы. Деятельность данной экстремистской организации запрещена на территории Таджикистана с марта 2006 года. По мнению властей, её деятельность прямо или косвенно направлена на свержение конституционного строя в стране. Движение «ДжамоатиТаблиг» было основано в Индии в 20-х годах прошлого века. В странах Центральной

Азии организация начала разворачивать свою деятельность в начале 1990-х гг.

Ещё в 2006 году на законодательном уровне 10 организаций были признаны террористическими и их деятельность на территории республики запрещена. Среди них: «Аль-Каида», ИДТ, «Братья-мусульмане», «Лашкар-и-Тайба», «Талибан», «Организация освобождения Восточного Туркестана», «ТаблигиДжамаот», «Свободный Таджикистан», «Исламская группа (Джамият-е-Ислам-и-Пакистан)» и «СозмониТаблигот». В 2007 году была запрещена миссионерская деятельность «Свидетелей Иеговы», а в 2008 году в судебном порядке на 3 месяца приостановлена деятельность немецкой благотворительной организации «ORA International», которая вопреки уставу занималась миссионерской деятельностью.

По информации корреспондента «Дойче-велле», который получил информацию от силовых структур РТ, за последние три года в Таджикистане, по данным властей, была пресечена деятельность более 200 активистов радикальных исламских организаций. Однако, как отмечают эксперты, карательными мерами ликвидировать исламское подполье в стране едва ли удастся.

В июле 2013 г. стало известно о появлении в Таджикистане последователей пакистанской военизированной группировки «Джундуллах» («Воины Аллаха»). Трех активистов этого движения задержали летом во время спецоперации в Согдийской области. Как выяснилось в ходе следствия, они, находясь в России, сначала вступили в «Исламское движение Узбекистана» (ИДУ), а затем перешли в «Джундуллах». Сама эта экстремистская организация известна терактами в иранском Захедане в 2010 году и нападением на десятерых альпинистов, включая пятерых граждан Украины, в пакистанской провинции Гилгит 26 июня 2013 года. (5)

Наряду с активистами «Джундуллах» в Согдийской области сотрудниками МВД с начала года арестованы 16 членов экстремистской организации «ДжамаатАнсаруллах». Представители правоохранительных органов сообщили, что на месте задержания ими было изъято огнестрельное оружие, большое количество мобильных телефонов с SIM-картами, ноутбук с инструкциями по изготовлению взрывчатых веществ и рекомендациями для подготовки террористических актов. Следствие установило, что задержанные прошли подготовку в лагерях боевиков в Северном Вазиристане.

Активизировалась религиозно-экстремистская организация «Исламский джихад» («джихадисты»), которая распространяет идею о необходимости построения теократического государства через социальные сети Интернет, притягивая в свои ряды молодежь.

12 ноября 2014 года правоохранительные органы Таджикистана сообщили о задержании 11 членов террористической экстремистской группировки «ДжамаатАнсаруллах», а также ее лидера, 28-летнего

Наджмиддина Шамсиева. По данным МВД, ячейка активно занималась вербовкой молодежи на войну в Сирию в группировки,

воюющие против Башара Асада. Задержанию членов организации предшествовал обыск в доме предполагаемого лидера «Джамаат Ансаруллах», в котором правоохранители обнаружили два пистолета, несколько десятков патронов к нему, а также глушитель. По данным следствия, внутри экстремистской группировки молодые люди работали по двум направлениям: одни непосредственно занимались вербовкой молодежи на войну в Сирию, другие обеспечивали финансирование.

Следует отметить, что в конце 80-х годов на всём пространстве СССР нелегально действовали не более 2-3 организаций. В Таджикистане была лишь одна организация, так же как и в Узбекистане, Киргизии. За небольшой промежуток времени в ЦА, в РФ, на пространстве государств-членов ОДКБ нелегально действует около 50 радикальных организаций. В Казахстане - 17, в Узбекистане - более 20, в Киргизии - 15, в Таджикистане - 16. Только в 2013-2014 году в Таджикистане были пойманы представители 3-4 новых организаций. Происходят изменения в их численном и количественном составе. Если раньше организации группировались в ячейках в количестве 10-15 человек, а затем до 5 человек (панджа), то сейчас первичная ячейка насчитывает 2-4 человека. Вербовку сподвижников осуществляют не более 1-2 человек-представителей радикальных организаций через использование современных информационных технологий, Интернет-сайтов.

Приведём ещё несколько цифр о преступных намерениях в отношении РТ за последние годы. Только за последние 5 лет выявлено 39 преступлений террористического характера, 233 преступления экстремистского характера. Расследовано 183 уголовных дела в отношении лиц, занимающихся экстремистской деятельностью. 2700 молодых людей по личной инициативе Президента РТ были возвращены на Родину за последние 4 года из сомнительных исламских учебных заведений. Для рекрутирования молодёжи для подобного туризма и выезда за границу активно используются новые информационные технологии, социальные сети Интернета. На постоянной основе компетентными органами ведётся мониторинг и учёт временного пребывания наших жителей в государствах с нестабильной военно-политической обстановкой. По разным данным, до 300 граждан Таджикистана воюют в составе вооружённых групп в ИГИЛ. Из числа таковых 53 человека возвращены и арестованы, 3 добровольно вернулись и освобождены от уголовного преследования.

В 2014 году Верховный суд признал 7 жителей страны виновными в заговоре с целью захвата административных зданий и сооружений алюминиевого завода в городе Турсунзаде. Они приговорены к сроку от 18 до 22 лет лишения свободы.

Также 19 лет лишения свободы получили двое членов «Джундуллах», которые прошли специальную подготовку в боевых

лагерях Вазиристана и направлялись с конкретными заданиями, с полной экипировкой, предварительно установив взрывчатые вещества, для захвата одной из воинских частей. Затем они намеревались освободить своих единомышленников, арестованных и заключенных в специальном учреждении и, самое главное, взорвать впервые возведённые в нашей стране автотранспортные туннели «Истиклол» и «Шахристон», имеющие особо важное стратегическое значение для страны.

В 2014 году спецслужбами и правоохранительными структурами страны была успешно проведена операция по задержанию одной из бандгрупп, которая имела задачу провести теракт на важном народнохозяйственном объекте - Рогунской ГЭС, и тем самым сорвать планы Таджикистана по достижению топливной и энергетической безопасности государства.

Источником финансирования этих и подобных намерений служит всё тот же наркобизнес, причём в форме незаконного оборота и контрабанды наркотиков в особо крупных размерах. Только в 2014 году из незаконного оборота были изъяты более 6 тысяч 200 кг наркотиков, в том числе 507 кг героина, 990 кг гашиша, более 4 тысяч 700 кг наркотиков канабисной группы. По последним данным за всё время в Таджикистане всеми силовыми и правоохранительными структурами задержано около 115 тонн наркотического зелья.

Вот несколько цифр, связанных с проблемой охраны границы. Только за 2014 год зафиксировано более 100 нарушений, в том числе вооружённым путём, режима охраны государственной границы. А за первый месяц 2015 года уже были совершены 4 попытки вооружённого прорыва линии государственной границы, причём в абсолютно дерзкой форме.

Во времена бывшего СССР этот участок в 1 344 км был 60% всей бывшей советско-афганской границы, использовались усилия более чем 30-ти тысяч военнослужащих, и это только пограничников, с соответствующим вооружением, экипировкой, военной техникой и боевой авиацией.

Республика Таджикистан поступательно осуществляла и осуществляет комплекс мер по укреплению пограничного контроля и пограничного потенциала, однако без помощи государств ОДКБ и СНГ нам не обойтись. Приблизительно 45 миллионов долларов США потребуется на дополнительные мероприятия в этих целях, эта цифра была озвучена на международной конференции в 2014 году, посвящённой пограничному контролю и взаимодействию РТ с ИГА.

И это лишь минимальная цифра. На самом деле для более полноценного укрепления таджикско-афганской границы с использованием современных технологий и вооружений необходима сумма, превышающая сотни миллионов долларов. Очень важно укрепление госграницы в Бадахшанском, Шурабадском, Пянджском направлении, где ожидается возможный прорыв бандформирований и

незаконных вооруженных формирований различных террористических и радикальных организаций.

В последние годы по сведениям различных источников, периодической печати и СМИ на таджикско-афганской границе и в Северных районах Афганистана скопилось от 5 000 до 10 000 боевиков ИГИЛ и различных радикальных организаций с возможной целью нарушения границы и перехода на Центрально-Азиатское пространства. Имеются сведения о появлении больших незаконных вооруженных формирований на афгано-узбекской границе и афгано-туркменской границе. Крупное скопление незаконных вооруженных формирований, в частности формирований ИГИЛ (Дииш) является тревожным сигналом для безопасности государств Центральной Азии. Поэтому всем государствам Центральной Азии стоит подумать об укреплении своих рубежей, пограничных пунктов и застав, модернизации своих вооруженных формирований.

Таджикистан, как одно из государств-членов Организации договора о коллективной безопасности, придает важное значение взаимодействию в рамках данного объединения. В 2015 году Республика Таджикистан председательствует в Организации договора о коллективной безопасности.

Президентом Республики Таджикистан, председателем Совета коллективной безопасности Эмомали Рахмоном утвержден «План мероприятий по реализации решений декабрьской сессии (2014г.) Совета коллективной безопасности ОДКБ и приоритетов, предложенных Республикой Таджикистан на период председательства в организации».

В 2015 году сессия Совета коллективной безопасности ОДКБ и заседания уставных органов ОДКБ - Совета министров иностранных дел, Совета министров обороны, Комитета секретарей советов безопасности и заседания других рабочих органов прошли в городе Душанбе. (6)

Афганская проблематика также не остается без внимания. В декабре 2011 года утвержден План мероприятий ОДКБ по противодействию вызовам и угрозам, исходящим с территории Афганистана, который предусматривает практические меры по формированию «поясов» антинаркотической и финансовой безопасности вокруг Афганистана, привлечение представителей правоохранительных органов ИГА к участию в антинаркотической операции «Канал», подготовку кадров для афганских антинаркотических структур и др.

В данной связи следует отметить, что Республика Таджикистан одна из первых, в конце 90-х годов призывала мировое сообщество обратить внимание на Афганистан и создать пояс безопасности вокруг него. (7)

Важным аспектом совместной антитеррористической деятельности является согласование в рамках ОДКБ перечня организаций, признанных террористическими и экстремистскими в государствах-членах организации. В состав указанного перечня включены такие структуры, как "Аль-Каида", "Исламская партия Туркестан" (бывшее "Исламское движение Узбекистан"), "Хизбут-Тахрир-Ислами", "Братья мусульмане",

"Движение Талибан", "Исламский Джихад-Джамаат моджахедов", "Исламское движение Восточного Туркестана". (8)

Работа по формированию списков террористических и экстремистских организаций в настоящее время ведется (на различных стадиях) практически во всех коалиционных структурах на постсоветском пространстве - ОДКБ, СНГ. Однако в рамках Организации Договора о коллективной безопасности (Армения, Белоруссия, Казахстан, Киргизия, Россия и Таджикистан) национальные, перечни существуют только в четырех из шести ее членов. Нет их в Армении и Белоруссии. Решением Комитета секретарей советов безопасности ОДКБ от 30 ноября 2004 г. согласован "Перечень террористических и экстремистских организаций", по которому осуществляется обмен информацией между компетентными органами. В настоящее время в рамках ОДКБ ведется работа по формированию "Единого списка террористических и экстремистских организаций, представляющих угрозу коллективной безопасности для ОДКБ и в отношении которых предусматривались бы меры правового характера". (9) Ниже приведем первый доступный список.

**ПЕРЕЧЕНЬ ТЕРРОРИСТИЧЕСКИХ И ЭКСТРЕМИСТСКИХ
ОРГАНИЗАЦИЙ, СОСТАВЛЕННЫЙ ГОСУДАРСТВАМИ-
ЧЛЕНАМИ ОДКБ (Список составлен в 2004 году).**

1. "Аль-Каида" (по списку РФ - "База")	9. "Исламская группа" (ДИ)	17. "Партия исламского освобождения" по перечню РФ; (в перечнях Казахстана и Таджикистана - "Хизб-ут-Тахрир"; в перечне Киргизии - "Хизб-ут-Тахрир аль Ислами")
2. "Асбат аль-Ансар"	10. "Исламская партия Туркестана" (ранее "Исламское движение Узбекистана")	18. "Священная война"
3. "Братья Мусульмане"	11. "Конгресс народов Ичкерии и Дагестана"	19. "Исламская партия Восточного Туркестана"
4. "Восточно-Туркестанская исламская" ("Шарки Туркестан ислам партиясы")	12. "Лашкар-И-Тайба" (ЛТ)	20. "Секта Аумсинрике"

5. "Высший военный Маджлисуль Шура Объединенных сил моджахедов Кавказа"	13."Народный конгресс Курдистана" (ранее "Конгресс свободы и демократии Курдистана", "Рабочая партия Курдистана")	21."Секта Белое братство"
6. "Движение Талибан"	14."Общество возрождения исламского наследия"	22. "Секта Церковь сатаны"
7. "Дом двух святынь"	15."Общество социальных реформ"	
8. "Исламская группа"	16."Организация освобождения Туркестана" ("Шарки азат Туркестан")	

За прошедшее время список террористических и экстремистских организаций утверждённых государствами членами ОДКБ изменилась в сторону возрастания, если в 2009 году (10) составила 32 организаций, в 2010 году (11) 47 организаций, в 2016 году она достигла 92 организаций, то на современном этапе более 100 организаций на пространстве СНГ, из них около 50 организаций и групп действуют на пространстве государств Центральной Азии.

Большая работа РТ проводится также в рамках РАТС ШОС. Так, по сведениям представителя РАТС ШОС, «Исполкомом РАТС ШОС продолжена работа по обновлению перечня сепаратистских, террористических и экстремистских организаций, деятельность которых запрещена на территории государств-членов ШОС. Только в этом году в перечень включены 3 организации, в его реестр добавлены 84 лица, дополнительно внесены 419 лиц, подозреваемых в участии в боевых действиях на стороне террористических организаций в Сирии», — сказал А. Пиров на XIII заседании генеральных прокуроров государств-членов ШОС. При этом он отметил, что компетентными органами государств-членов ШОС пресечены на стадии подготовки 317 преступлений террористического и религиозно-экстремистского характера. «Задержано 333 подозреваемых в преступной деятельности лиц, ликвидирована 391 база подготовки террористов и 650 членов международных террористических организаций. Изъято значительное количество оружия, боеприпасов и самодельных взрывных устройств», — перечислил замдиректора исполкома РАТС ШОС. (12)

По его данным, в то же время проводится мониторинг сети интернет. «В ходе чего выявлены материалы террористического характера. РАТС ШОС выявлено 35 сайтов, более тысячи видеороликов, 220 экземпляров электронной литературы, 20 социальных страниц, 106 аудиозаписей и более 500 фотографий террористического содержания. Указанные материалы направлены в компетентные органы государств-членов ШОС, которыми на своих территориях заблокирован доступ к более 30 сайтам», — перечислил он. (13)

В связи с вышеизложенным определим некоторые приоритеты, выводы и предложения РТ для укрепления мира и стабильности в ЦАР.

Таджикистан, как и прежде, уделяет первоочередное внимание следующим основополагающим направлениям.

Первое, что концептуально важно: в Таджикистане считают фашизм, нацизм, шовинизм и другие этноэгоистические и этношовинистические тенденции, которые возрождаются в некоторых странах и регионах мира, чумой для всех миролюбивых народов.

Второе: РТ рассчитывает, что в 2016-2017 годах будут реализованы принятые решения об оказании помощи Таджикистану по укреплению таджикско-афганской границы.

Третье: государствам - членам ОДКБ необходимо обратить внимание не только на материально-техническое, военно-техническое перевооружение таджикских силовых структур и пограничных войск, но и на подготовку кадров в области современных информационных технологий и инноваций, военных кадров ПВО, ракетных войск, специалистов в области химической и бактериологической защиты населения. События в Сирии и использование боевиками ИГИЛ химического оружия - это тревожный сигнал для мирового сообщества.

Четвёртое: необходимо активное взаимодействие с ИГА и его силовыми и правоохранительными структурами, ВС, МВД, агентствами и комитетами, пограничными службами, органами безопасности, что было сделано Таджикистаном и отдельными государствами ЦА по противодействию и борьбе с НОН, НОВ, ТПГ и т.п.

Пятое: в рамках ШОС, ЕЭС рассмотреть возможность оказания Таджикистану инвестиционной поддержки для кардинального решения проблемы энергетической безопасности и возможности подключения в перспективе к единой энергетической системе и развития промышленного потенциала и аграрного сектора.

Шестое: до подготовки соответствующих окончательных документов и рассмотрения возможных плюсов и перспектив для принятия решений в связи с вступлением РТ в Таможенный союз и ЕЭС, упорядочить миграционную политику в отношении таджикских трудовых мигрантов и обеспечить их полноценное использование в трудные кризисные годы Россией и Таджикистаном.

И архиважным вопросом, решать который нас заставляет сама жизнь и современное положение реалий, - это выработка эффективных мер и создание действенных механизмов, которые позволили бы надёжно прикрыть каналы вербовки наших граждан в ряды террористических, экстремистских и радикальных организаций, а также в качестве слушателей сомнительных учебных религиозных заведений.

Главный вывод из всего сказанного и из процессов и тенденций, происходящих в мире в различных регионах, состоит в том, что ни одно государство в ближайшие годы не может оставаться в стабильности и спокойствии и обеспечить собственную безопасность иначе, чем в составе единого регионального пространства и более масштабного

интеграционного объединения и союза по созданию единой системы коллективной безопасности на Евразийском пространстве.

«Поэтому, как и раньше,- подчёркивает наш Президент Эмомали Рахмон,- мы приложим все усилия для того, чтобы наш регион был регионом дружбы, сотрудничества, партнерства и взаимопомощи.

В этом плане опора на коллективные меры и действенное сотрудничество с проверенными и надежными стратегическими партнерами, как и прежде, будет составлять основное содержание внешней политики Таджикистана».

В этой связи, государствам Содружества Независимых Государств, государствам членам ОДКБ и ШОС, так же как и Евразийскому Экономическому Союзу, необходимо будет принять ряд совместных мер кардинального и масштабного характера для прорыва в проведении социально-экономических реформ, развития экономики и обеспечения коллективной безопасности в ближайшие 5-10 лет.

Литература:

1. *Рахмонов А.С. Современные проблемы безопасности в Республике Таджикистан и в Центральной Азии//Монография. —Душанбе, 2013.- С.14-48.*
2. *Рахмонов А.С. Евразийский интеграционный процесс и проблема противодействия ему радикальных организаций и незаконных вооруженных формирований (выдержки из статьи). -Душанбе, РТСУ, 2014. -С. 2-3.*
3. *«Джамоати Таблиг» в РТ. <http://www.news-asia.ru/view/tj/accidents/1150>. (Дата обращения: 15 марта 2015 года).*
4. *Радикальные организации в Таджикистане. || www.centrasia.ru, 21/01/09. (Дата обращения: 25 марта 2015 года).*
5. *Душанбе пытается сдержать рост религиозного экстремизма. 31.07.2013. ||<http://blog.comunicom.ru/?p=6221>. (Дата обращения: 26 марта 2015 года).*
6. *ОДКБ и проблемы снижения новых вызовов и угроз. 11:29, 31 марта, 2015. ||Автор: Материал подготовлен при содействии Управления информации, прессы, анализа и внешнеполитического планирования МИД РТ. <https://news.tj/ru/news/tajikistan/security/20150331/odkb-i-problemy-snizheniya-novykh-vyzovov-i-ugroz.-c.1>.*
7. *ОДКБ и проблемы снижения новых вызовов и угроз. 11:29, 31 марта, 2015. ||Автор: Материал подготовлен при содействии Управления информации, прессы, анализа и внешнеполитического планирования МИД РТ. <https://news.tj/ru/news/tajikistan/security/20150331/odkb-i-problemy-snizheniya-novykh-vyzovov-i-ugroz.-c.2>.*
8. *ОДКБ и проблемы снижения новых вызовов и угроз. 11:29, 31 марта, 2015. ||Автор: Материал подготовлен при содействии Управления информации, прессы, анализа и внешнеполитического планирования МИД РТ. <https://news.tj/ru/news/tajikistan/security/20150331/odkb-i-problemy-snizheniya-novykh-vyzovov-i-ugroz.-c.3>.*
9. *Василий Михайлов. Отсутствие единого понимания терроризма мешает объединению усилий по борьбе с ним. Опубликовано в выпуске № 33 (100) за 7 сентября 2005 года. <http://vpk-news.ru/articles/2568>.*

10. *10. Решение Комитета секретарей советов безопасности Организации Договора о коллективной безопасности о Перечне организаций, признанных террористическими и экстремистскими в государствах-членах Организации Договора о коллективной безопасности (Минск, 5 июня 2009 года).*
11. *11. Решение Комитета секретарей советов безопасности Организации Договора о коллективной безопасности о Перечне организаций, признанных террористическими и экстремистскими в государствах-членах Организации Договора о коллективной безопасности (Москва, 9 декабря 2010 года). <http://consultant.parius.ua/?doc=07IWC766B3&abz=BW5W8>*
1. *Три организации добавлены РАТС ШОС в перечень сепаратистских, террористических и экстремистских формирований. 15:20 27 августа, 2015. [http:// dknews.kz /tri-organizatsii-dobavleny- rats -shos- v -perechen-separatistskih-terroristicheskikh- i - e -kstremistskih - formirovanij/.](http://dknews.kz/tri-organizatsii-dobavleny-rats-shos-v-perechen-separatistskih-terroristicheskikh-i-e-kstremistskih-formirovanij/)*
2. *Три организации добавлены РАТС ШОС в перечень сепаратистских, террористических и экстремистских формирований. 15:20 27 августа, 2015. [http://dknews.kz/tri-organizatsii-dobavleny-rats-shos-v-perechen-separatistskih-terroristicheskikh-i-e-kstremistskih-formirovanij/.](http://dknews.kz/tri-organizatsii-dobavleny-rats-shos-v-perechen-separatistskih-terroristicheskikh-i-e-kstremistskih-formirovanij/)*

РАҲМОНОВ Б., РАҲМОНОВ А.
(Душанбе)

ЗУҲУРОТИ НАНГИНИ МУОСИР ДАР БАЙНИ ҶАВОНОН ВА ТАЪСИРИ ОНҲО БА ВАҲДАТИ МИЛЛИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Тавре ки муайян аст, 20 сол қабл – 27 июни соли 1997 баъди даргириҳои харобиовари ҷанги шаҳрвандӣ, дар шаҳри Москваи Федератсияи Россия, Муоҳидаи таърихӣ оид ба сулҳ ва ошти миллӣ дар Тоҷикистон ба имзо расид. Ин рӯйдоди муҳими таърихӣ имкон фароҳам овард, ки дар тайи ин давраи таърихӣ аксарияти гурезагон аз хориҷи кишвар баргардонида шаванд, иқтисодиёти харобгашта дар маҷмӯъ барқарор карда шавад, харобаҳои ба боровардаи ҷанг аз маҳаллаву деҳаҳо сар карда, то ноҳияву шаҳрҳо дар саросари кишвар аз нав бунёд гарданд, сохтори идоракунии давлат ва ҳукуматҳои маҳаллӣ аз нав бақарор гарданд, тамоми шохаҳои ҳокимияти қонунгузор, иҷроия ва судӣ дар мамлакат аз поён то ба боло таквият ва густариш ёбад. Ҷамаи ин муваффақиятҳо ба шарофати ҷидду ҷаҳди халқи Тоҷикистон баҳри сулҳу оромӣ, якдигарфаҳмию ваҳдати миллӣ ва муттаҳидӣ ба даст оварда шуданд. Бисёр тадқиқотчиёну коршиносон ҷунин мешуморанд, ки муваффақияти асосии солҳои сипаришуда ин қабл аз ҳама кӯшишу ҷидду ҷаҳд баҳри сулҳ ва ваҳдати миллӣ дар Тоҷикистон буд, ки он имконият фароҳам овард иқтисодиётро аз нав барқарор ва инкишоф дода, тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ – сиёсӣ ва иҷтимоиву иқтисодӣ дар мамлакат густариш дода шаванд.

Бо дарназардошти натиҷаҳои ҳалокатбору қувваи харобиовари таҳдидҳои ғайриҷамъулии ҷаҳони муосир, Асосгузори сулҳу ваҳдати

миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон борҳо таваҷҷуҳи ҷомеаи ҷаҳониро дар баромадҳои суҳанрониҳои хеш аз минбарҳои Созмони Миллали Муттаҳид, Иттиҳоди Аврупо, САҲА (ОБСЕ), СҶШ (ШОС), СААД (ОДКБ), Иттиҳоди давлатҳои мустақил, ОИС ва ғайра ҷалб намуда, оид ба қабул намудани ҷораҳои муассиру саривақтии пешгирикунанда, роҳҳои шеваҳои ақсуламали мубориза бар зидди таҳдидҳои ҷойдошта ва ҳалли оҷилонаи проблемаҳо ва ҷангҳои даҳшатбор дар манотиқи гуногуни ҷаҳон, махсусан дар Афғонистон, Сурия, Ливия, Ироқ ва дар Украина, таъкид намудаанд.

Дар паёмҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 20 январи соли 2016 таъкид гардидааст: “Дар шароити ташаннуҷи рӯзафзуни авзои сиёсии ҷаҳон ва тағйиру таҳаввулотии босуръати он, торафт вусъат гирифтани низоъҳои байнидавлативу байнимазҳабӣ ва авҷи ҷиноятҳои муташаккили фаромарзӣ ҳимояи марзу буми кишвар ва ҳифзи амнияти давлату миллат барои мо масъалаи аввалиндараҷа ва ҳаётан муҳим ба шумор меравад”.

Ҳодисаҳои вақтҳои охир руҳдодаи ҷаҳон, яъне беш аз пеш муташанниҷ гардидани вазъии низомиву сиёсӣ дар Шарқи Наздик, дар Аврупо, Осиё, Африка, Океания ва дигар манотиқи ҷаҳон нишон медиҳанд, ки терроризму экстремизм ба васоити таҳдиди дараҷаи аввали ҷаҳони муосир табдил ёфтаанд. Фаъолияти ташкилотҳои террористӣ беш аз пеш тавсеа ёфта, шиддатёбии онҳо вазъиятро боз ҳам душвортар мегардонад, махсусан дар давлати ба мо дӯсту ҳамсоя - Афғонистон. Умуман, терроризм ва экстремизм имрӯз ба беҳатарӣ ва оромии ҷаҳон ва ҳар як сокини сайёра таҳдид намуда, ҷун вабои аср ба башарият хавфи на камтар аз яроқи ядроиро дорад. Мубориза бо терроризму экстремизм таъсиси фазои боварибахш, эҳтиром ба манофеи тарафайн ва муттаҳидшавии тамоми мамлаҳики ҷаҳонро бар зидди ин таҳдиди умумӣ тақозо дорад.

Падидаи ниҳоят даҳшатовару мутанаффири терроризм, зери шиори диниву мазҳабӣ аз худ дарак додани ӯст, ки вай ба дини муқаддаси ислом ҳеҷ муносибате надорад. Баръакс терроризм душмани ашаддии дини мубини ислом буда, аз терроризми ваҳшиёнаи асримиёнагӣ қабл аз ҳама давлатҳои исломӣ ва мусулмонони сайёра ҷабр мебинанд.

Дар натиҷаи оқибатҳои даҳшатбори фиребу найранг ва тағйир додани фаҳмишу ҷаҳонбинии насли наврасу ҷавонон, бозӣ дорондани аҳоли ва ҷорӣ намудани қолибҳои дугонаи Тоҷикистони тозаистиклол, дар солҳои 90-уми асри гузашта марҳалаи фоҷиабореро дар муқобили экстремизму терроризм аз сар гузаронд, ки дар ин роҳ ҳаёти даҳҳо ҳазор шаҳрвандонашро аз даст дод, ки ҳамеша дар сафи пеши мубориза бо ин раванди даҳшатбору манфур қарор доштанд.

Бо дарназардошти мақсадҳои муғризна ва афзоиш ёфтани таҳдидҳои ситезачӯиҳои муосир дар Тоҷикистон, Президент ба Прокуратураи Генералии мамлакат супориш дод, ки дар якҷоягӣ бо

дигар органҳои давлатии дахлдор асноди Стратегияи Миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон, оид ба муқовимат ба экстремизму терроризмро барои солҳои 2016–2020 омода созанд. Ҳуҷҷати мазкур дар як муддати кӯтоҳ омода ва қабул карда шуд. Стратегияи миллии омодашудаи Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба муқовимат ба экстремизму терроризм барои солҳои 2016–2020 бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 12 ноябри соли 2016 қабул гардид, ки дар он ҳадафҳои асосӣ, вазоифу самти фаъолият нишон дода шудааст.

Дар Стратегияи Миллии мазкур нишон дода шудааст, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон афзоиш ёфтани таҳдиди экстремизму терроризмро ба амнияти милли ва густариш ёфтани онро алайҳи ҷомеаи башарӣ ва давлатҳои минтақа эҳсос намуда, муборизаро дар ин самт ҳамҷониба тақвият мебахшад.

Ташкилотҳои экстремистиву террористӣ фаъолияти худро оид ба ҷорӣ намудани идеологияи қатъии ғайр, оташ ангехтан ба қатлу куштори динӣ дар ҷамъият, ҷалби ҷавонон ба сафҳои худ ва анҷом додани амалҳои ҷинояткоронаи дорои хусусиятҳои экстремистиву террористидошта, кӯшиши тағйир додани сохти ҷамъиятиву сиёсии ин ё он мамлакатро бо роҳи зӯрӣ ҳадафи худ қарор додаанд.

Ҳадафҳои Стратегияи Миллӣ соҳаҳои асосӣ ва самтҳои фаъолияти давлату ташкилотҳои ҷамъиятиро ба таври зерин фаро гирифтааст: “омӯзишу таҳлили омилҳо ва ҳадафҳои экстремизму радикализм; муайян намудани самтҳои асосии сиёсати давлат дар доираи муқовимат ба экстремизму терроризм; такмили базаи ҳуқуқӣ ва институтсионалӣ, ҳамҷунин таҷрибаи муқовимат ба экстремизму терроризм; мувофиқат намудан ба ташаққули нишондоди фаҳмишу рафтори таҳаммулпазирӣ, мувофиқаи диниву байниоммавӣ дар ҷомеа; муттаҳидгардонии органҳои давлатӣ, органҳои худидоракунии маҳалҳо дар шаҳракҳои деҳот, институтҳои ҷамъиятҳои шаҳрвандӣ ва ташкилотҳои байналхалқӣ оид ба пешгирии паҳншавии ғояҳои фаъолияти экстремистиву террористӣ; баланд бардоштани муассирияти ҳамкории органҳои салоҳиятнок оид ба огоҳонидану мубориза ба падидаҳои нангини экстремизму терроризм, фуруши маводи муҳаддир, пинҳон доштани даромадҳо ва ба даст даровардани маблағҳо бо роҳҳои ҷинояткорона, ки манбаи маблағгузории экстремизму терроризм мебошанд”.

Бояд ёдовар шуд, ки ҳанӯз соли 2011 дар Тоҷикистон бо супориши Ҳукумат “Стратегияи сиёсати давлатии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020” омода гардида буд, ки дар мутобиқат ба он соли 2017 – соли ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон эълон гардид.

Дар Стратегияи сиёсати ҷавонон нишон дода шудааст, ки сиёсати давлатии ҷавонон даъват ба он дошт, ки захираҳои давлативу ғайридавлатӣ муттаҳид гардонид, дар назар дошта шудааст, ки бо хусусияти ҳамгироии худ ҷавононро ба ҳаёти ҷамъиятӣ ҷалб намуда, малакаи мустақилияти ҳаётфаҳмии шаҳрвандони ҷавон инкишоф дода шавад.

Барои амалӣ гардондани самти афзалиятноки чалби ҷавонон ба ҳаёти ҷамъиятӣ ва огоҳонидани он оид ба имкониятҳои мавҷудаи инкишоф дар Тоҷикистон, лоихаҳои зерин ҳуди ҳамон вақт мадди назар гардида буданд:

- Барномаи “Ҷавонони Тоҷикистон”;
- Барномаи давлатии “Тарбияи ватандӯсти ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”;
- Барномаи “Инкишофи тандурусти ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”;

Ҳадафҳои асосии ин барномаҳо дар якҷоягӣ баҳри амалӣ гардондани сиёсати давлатии ҷавонон оид ба густариш додани шароити ҳуқуқӣ, иҷтимоӣ – иқтисодӣ ва шароитҳои ташкилӣ, баҳри татбиқи имкониятҳои ҷавонон, тарбияи маънавию ҳуқуқии онҳо, тарзи ҳаёти солим ва инкишофи ҷисмониашон нигаронида шудаанд.

Тайи солҳои сипаришуда баҳри татбиқи стратегияи сиёсати ҷавонон корҳои зиёде анҷом пазируфтанд. Дар баробари ин, касе гумон надошт, ки чунин тамоюли нангине дар байни қисме аз ҷавонон ба таври динамикӣ инкишоф меёбад.

Вобаста ба ин кӯшиш менамоем, ки ташвиши худро шарҳ дода, баъзе паҳлуҳои махсуси таҳдиди фавқузикрро кушода диҳем.

Ҳамин тавр, тамоюли асосӣ ин терроризму экстремизми синнусолӣ буда, асосан дар байни ҷавонон паҳн гардидааст, ки ҳадафи он ҷавонро ба ташкилотҳои мухталифи тундрави динӣ – экстремистӣ ва террористӣ ҷалб намояд. Бино ба маълумотҳои расонаӣ гардидаи ВАО ҷалби шаҳрвандони Тоҷикистон ба сафҳои ДИИШ ва ҷанг дар худуди Сурияву Ироқ ба 1100 нафар расидааст, ки аз ин ҷумла 300 нафарашон ба ҳалокат расидаанд.

Ташвиши сохторҳои ҳифзи ҳуқуқ ва ВАО, ҳамчунин як қатор коршиносони минтақа, ки ба омӯзиши проблемаи таҳдиди муосир машғуланд, дар он аст, ки тамоюли синнусолии таъсиси ташкилотҳои тундрави экстремистӣ дар давлатҳои Осиёи Миёна, аз ҷумла дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ибтидои асри XXI аз ҳисоби ҷавонон нигаронкунанда мебошад.

Ҳамин тавр, аз рӯи маълумотҳои ВҚД ва қарорҳои Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2017 фаъолияти зиёда аз 20 ташкилот қатъ гардонида ва дар соли 2016-ум дар ҷумҳурӣ зиёда аз 80 сомонаи ташкилоту ҳаракатҳои хусусияти экстремистидошта манъ карда шуд. Ба рӯйхати сомонаҳои мамнӯъ эълоншудаи равияҳои экстремистӣ ва хусусияти тундравидошта аз ҷумла 27 сомонаи “Ҳизб-ут-таҳрир”, 9 сомонаи “Ҷабҳат-ун-нусра”, 10 сомонаи “Ҳама дар бораи ҷиҳод”, 18 сомонаи “ДИИШ”, 2 сомонаи “Ҷамоати Ансоруллоҳ”, “Содиқлар” (“Содиқон” - ба забони ўзбекӣ), “Ҳаракати Толибон”, “Ҷамоа-ал-шариат”, “Ҷайш-ал-Муҳоҷирин-Ансор”, “Гурӯҳи 24”, ҲНИТ ва ғайра шомиланд. Мусаллам аст, ки рӯйхати мазкур мукамал нест. Ба маълумоти хонандагони муҳтарами “Коммунисти Тоҷикистон” мерасонем, ки танҳо як ҳуди ташкилоти мамнӯъ эълоншудаи ДИИШ

сохтори ниҳоят пуриктидори тарғиботиро дар шабакаи умумичаҳони Интернет дорост, ки аз тамоми захираҳои истифодабарандаи ҷавонон дар маҷмуъ хеле зиёд аст. Чунончи, бинобар маълумотҳои органҳои ҳифзи ҳуқуқ сохторҳои судии мамолики хориҷӣ, аз ҷумла дар Федератсияи Россия зиёда аз 5 ҳазор сомонаҳо ва маводҳои дорои характери экстремистӣ ба рӯйхати мамнуъшудаҳо дохил карда шудааст.

Проблемаи ниҳоят сангин ва ҳатто ниҳоят хавфноки дигар, ки ҳатто бевосита ба дараҷаи хавфнокӣ ба ҷомеа ва давлат таҳдид менамояд, ин афзоиш ёфтани ҷинояту ҷинояткорӣ дар байни наврасону ҷавонон мебошад.

Инак, ба маълумотҳои оморӣ ва факту рақамҳои сохторҳои ҳифзи ҳуқуқ менигарем. Бо нишон додани ташвиши ҷиддӣ оид ба болоравии сатҳи ҷинояткорӣ дар байни наврасони ба синни балоғатнарасида ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон додааст, ки зиёда аз ҳазор (аниқтараш 1030) адад ҷиноятҳои вазнин дар моҳҳои январ – феввали соли 2016 ба қайд гирифта шудааст. Аз рӯи маълумотҳои охири ВКД ҷамъбасти соли 2016-ум нишон медиҳад, ки 21 ҳазору 756 ҷиноят дар ҷумҳурӣ ба қайд гирифта шудааст. Аз рӯи ҳамин маълумотҳо дар соли 2016-ум дар натиҷаи гузаронидани амалиётҳои махсус 34 адад гурӯҳҳои муташаккили ҷинояткор, бо теъдоди умумии 169 нафар безарар гардонидани шуданд.

Дар соли 2016-ум дар Тоҷикистон ҳамчунин 4082 ҷинояти вазнин, аз ҷумла 93 куштор, 52 ҷинояти роҳзанӣ, 159 ҷинояти ғоратгарӣ ба қайд гирифта шудааст. Ҷиноятҳои марбут ба дурӯи дар ҷумҳурӣ, дар соли 2016-ум 5042 адад ва қаллобӣ 3035 ададро ташкил намудааст.

Микдори ҷиноятҳои аз ҷониби наврасони ба синни балоғат нарасида, дар соли 2016-ум нисбат ба соли қаблӣ, 49 адад кам шуда бошад ҳам дар маҷмуъ он 693 ададро ташкил медиҳад. Падидаи аз ҳама нангину нафратовар дар ҷумҳурӣ, ки таваҷҷуҳи ҷиддиро меҷӯяд, ин одамрабӣ ва хариду фурӯши инсон мебошад. Ташкилоти байналхалқӣ оид ба муҳоҷират (ТБМ) изҳор намудааст, ки тайи 11 соли охир 700 нафар шаҳрвандони Тоҷикистон мавриди дурӯи ва хариду танфурӯшӣ қарор гирифтаанд, ки аксарияти онҳоро занону духтарон ташкил медиҳанд. Аз рӯи маълумотҳои қароргоҳи ТБМ дар шаҳри Душанбе, дар давраи солҳои 2005–2016 ҳодисаи одамрабӣ дар Тоҷикистон мунтазам афзоиш ёфта, дар маҷмуъ 679 нафар шаҳрвандони Тоҷикистон ҳамчун қурбонии хариду фурӯш ба қайд гирифта шудаанд. Аз ин шумул 347 нафар занону духтарони аз 14 то 47-сола ва 108 нафарашон духтарони ноқил мебошанд. Одатан чунин қурбонӣҳои хариду фурӯшро бо мақсадҳои шахсонӣ истифода мебаранд. Ба ҳисоби миёна ҳар сол 63 нафар сокини Тоҷикистон қурбонии қочоқчиёни одамфурӯш мегарданд. Одатан чунин шаҳрвандони моро ба Туркия, мамолики араб, Қазоқистону Россия “интиқол” медиҳанд, ки дар он ҷойҳо онҳоро муассисаҳои вақтхушкунанда ва фоҳишахонаҳо интизоранду “истикбол” мегарданд.

Бинобар маълумоти Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли гузашта аз рӯи моддаи одамрабӣ 28 парвандаи

чиноятӣ оғоз гардида буд, ки оид ба 22 ҳодисаи он ҳукми суд бароварда шудааст.

Вабои асри XXI ва проблемаи ниҳоят ҷиддии байналхалқӣ ин гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир буда, он бисёре аз мамлакатҳои ҷаҳон ва минтақаро, ки ба “сеқунҷаи тиллоӣ” ва “нимҳилоли тиллоӣ” дохил мешаванд, фаро гирифтааст. Мамлақати мо борҳо изҳор намудааст, ки даромади аз гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир бадастомада, ки ҳар сол даҳҳо миллиард долларро ташкил медиҳад, яке аз манбаъҳои асосии маблағгузори терроризми байналхалқӣ мебошад. Бинобар ин, мубориза бар зидди муомилоти ғайриқонунии маводи муҳаддир, ин қисми асосии мубориза бар зидди терроризму экстремизм маҳсуб меёбад. Ҳамзамон гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир, боиси ҷалби асосан ҷавонон ба ин балову вабо гардида, таҳдиди ҷиддӣ ба “генофонд”-и миллат дорад.

Аз рӯи маълумотҳои СММ гардиши молии ҷаҳон дар истехсолоти маводи муҳаддир аз 400 то 600 миллиард доллари ИМА-ро ташкил медиҳад. Бинобар маълумотҳои дигар даромади умумӣ аз 800 миллиард то як триллион долларро дар бар мегирифтааст. Теъдоди умумии истифодабарандагони маводи муҳаддир дар дунё зиёда аз 200 миллион нафарро дар бар мегирад, ки ин 3,4 фоизи аҳолии дунё ё 4,7 фоизи аҳолии аз 15-сола болои кӯрраи заминро ташкил медиҳад. Айни замон дар ҷаҳон наздик ба 160 миллион нафар маводи муҳаддири навъи канабис, 42 миллион нафар – маводҳои саҳттаъсири мадҳушқунанда, ки 8 миллион нафари онҳо ба ҳолати ҷунун – девонагӣ (экстаз) гирифтанд, зиёда аз 14 миллион нафар кокаин истеъмол карда, қариб 15 миллион нафар мубтало ба дарди истеъмоли афюн буда, аз он 10 миллион нафарашон героин истифода мебаранд.

Сол то сол теъдоди истифодабарандагони навъҳои нисбатан хатарноки маводи муҳаддир - героину кокаин афзоиш ёфта, ин тоифа ба ҳадди экстаз – ҷунун (девонагӣ) расидаанд.

Вазъи нашъамандӣ дар мамлақати мо қабл аз ҳама ба афзоиши пайваستاи истехсоли афюн дар давлати ҳамсоия Афғонистон вобастагӣ дорад, ки 90 фоизи героини ҷаҳон истехсол мегардад ва онро аз таркиби афюн мегиранд. Ҳамчунин Афғонистон оид ба истехсоли банг низ дар ҷаҳон пешсаф буда, солона ба бозори сиёҳи байналхалқӣ аз якуним то сеюним ҳазор тонна ин навъи маводи муҳаддирро пешниҳод менамояд.

Ҷидду ҷаҳди Тоҷикистон дар самти назорат аз болои гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир ва пешгирии интиқоли маводи муҳаддир аз ҷониби гурӯҳҳои муташаккили байналхалқӣ тавассути ҳудудҳои кишвар, ба иҷрои уҳдадориҳои байналхалқӣ ва барқарор намудани назорати қатъӣ аз болои гардиши қонунии маводи муҳаддир, таъмини муборизаи муассир бар зидди муомилоти ғайриқонунии маводи муҳаддир, ба кафолати расонидани ёрии тиббӣ ба беморони мубталои ин дарди мудҳиш, ҳамчунин ба тавсеаи ҳамкориҳои байналаҳалқӣ, нигаронида шудааст.

Тайи соли 1994–2016 аз ҷониби органҳои ҳифзи ҳуқуқ ва сохторҳои низоми Тоҷикистон зиёда аз 113 тонна маводи муҳаддир мусодира гардидааст, ки 34 тоннаи онро героин ташкил медиҳад. Чунин миқдори маводи муҳаддир наздик ба 50 миллион нафарро метавонист мубталои ин дарди ҷоннок гардонад.

Сарфи назар аз корҳои анҷомдодаи мақсаднок дар ин самт, проблемаи “нашъамандӣ” ва гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир ҳанӯз ҳам ниҳоят ҷиддист. Зеро ин дард, тавре ки қаблан ёдовар гардидем, наслро вайрон карда, боиси таназзули миллат гардида, ояндаи онро ба нестӣ мебарад.

Тибқи баҳои Гурӯҳи пешбарандаи лоиҳаҳо оид ба бемории масунияти бадан (СПИД), миқдори тақрибии ошкорову ниҳонии истифодабарандагони инъексияи зидди маводи муҳаддир дар Тоҷикистон аз 20 то 30 ҳазор нафарро дар бар мегирад. Айни замон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон проблемаи истифодаи инъексионии маводи муҳаддир ва вобаста ба он афзоиши ҳодисаҳои мубталоёни ВИЧ СПИД ҳанӯз ҳам ташвишовар аст. Аз рӯи маълумотҳо ба ҳолати 31 декабри соли 2012 –ум дар мамлакат ба таври расмӣ 3846 ҳодисаи мубталоёни ин беморӣ ба қайд гирифта шудааст, ки 77,7 фоизи онро мардон ва 22,3 фоизро занон ташкил медиҳанд. Аз рӯи маълумотҳои охирини дар васоити ахбори умум дарҷгардида теъдоди гирифтори ВИЧ СПИД дар Тоҷикистон зиёда аз 8 ҳазор нафарро дар бар мегирад. Ин рақам аз рӯи маълумотҳои ғайрирасмӣ то ба 30 ҳазор мерасад.

Нашъамандӣ ин муҳимтарин проблемаи тиббиву иҷтимоӣ буда, маводи муҳаддир бошад, на танҳо проблемаи давлат, балки дар маҷмӯъ проблемаи тамоми аҳли ҷомеа мебошад. Дар ин замина сиёсати зиддинашъамандии давлат баҳри мубориза бар зидди қочоқи маводи муҳаддир, пешгирии нашъамандӣ ва паст гардондани талабот ба маводи муҳаддир нигаронида шудааст. Тоҷикистон қатъиян мавқеи муборизаи оштинопазирро бар зидди маводи муҳаддир дастгирӣ менамояд ва бо чунин стратегия ба хотири расидан ба аҳдофи умумӣ – ба вучуд овардани муҳити созгор баҳри ба кулӣ аз байн бурдани талабот ба истифодаи маводи муҳаддир ҷидду ҷаҳд менамояд. Бинобар ин, назорат аз болои маводи муҳаддир мавзӯи асосӣ буда, ба он таваҷҷуҳи махсус дода мешавад ва сиёсати давлат ба ин самти муҳим нигаронида шудааст.

Иқдоми муҳим дар ин самт ин аз ҷониби Тоҷикистон тасдиқ намудани Конвенсияҳои зидди маводи муҳаддир қабул кардаи СММ дар тайи солҳои 1961, 1971 ва 1988 гардид. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон 12 апрели соли 1996 “Дар бораи чораҳои таъхирнопазир андешидан оид ба тақвият додани мубориза бар зидди гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир” фармон ба имзо расонд, ки он дар мамлакат заминаи асосии ташкил намудани муборизаи мақсаднок бар зидди маводи муҳаддирро гузошт. Моҳи июни соли 1999 бошад, дар Тоҷикистон Агентии назорат аз болои гардиши маводи муҳаддир таъсис дода шуд. Аз соли 2005 Тоҷикистон узви доимии Кумитаи байнлаҳалқии СММ оид ба назорат аз болои маводи муҳаддир мебошад.

Тоҷикистон ҳамчун кишваре, ки аз ҳудуди он қочоқи маводи муҳаддир мегузарад, ба проблемаи ҷиддии истифодабарии ғайритабии маводи муҳаддир аз ҷониби аҳоли махсусан аз ҷониби ҷавонон рӯбарӯ гардид. Бинобар ин, бо дарназардошти мавқеи муҳим доштани ҷорабиниҳои пешгирикунандаи нашъамандӣ, бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз 30 ноябри соли 2007 “Барномаи ягонаи давлатии ҳадафнок оид ба пешгирии нашъамандӣ ва муқобилият ба гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, барои солҳои 2008–2012” тасдиқ карда шуд. Заминаи асосӣ оид ба амалӣ гардондани ҷорабиниҳои пешгирикунанда Шӯрои мутобиқат оид ба пешгирии суйистеъмоли маводи муҳаддир гардид, ки бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3-юми апрели соли 2004 таъсис дода шуд. Аллақай аз соли 1999 дар Тоҷикистон зиёда аз 20 барномаи зидди нашъамандии СММ ва Иттиҳоди Аврупо татбиқ мегарданд.

Бо мақсади мубориза ва муқобилият ба гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир, Тоҷикистон ҳамкориро бо давлатҳои гуногун ва ташкилотҳои байналхалқӣ тақвият мебахшад. Зиёда аз 30 муоҳидаи дучонибаву бисёрҷониба дар ин самт ба имзо расидааст. Алоқаҳои қавӣ бо органҳои ҳифзи ҳуқуқи органҳои махсуси Афғонистон, Россия, Қирғизистон, Қазоқистон, Германия, Британияи Кабир, ИМА ва Фаронса барқарор карда шудааст. Муносибат бо мамлакатҳои ба Иттиҳоди Аврупо воридгардида, ҳамчунин бо Япония, Эрон ва Норвегия мустаҳкам карда мешавад. Органҳои ҳифзи ҳуқуқи Тоҷикистон дар бисёре аз амалиётҳои байналхалқӣ, оид ба пешгирии қочоқи маводи муҳаддир фаъолона ширкат меварзанд.

Дар Тоҷикистон дар ин бобат дар кодекси ҷиноятӣ ва кодекси маъмурий ҷазои қатъӣ пешбинӣ гардидааст...

Ба таърихи 2 феввали соли 2017 дар Агентии оид ба назорати маводи муҳаддири назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нишастии матбуотӣ баргузор гардид, ки дар он оид ба натиҷаҳои фаъолияти сохтори мазкур дар соли 2017 маълумот дода шуд. Аз ҷумла қайд карда шуд, ки дар тайи сол аз ҷониби органҳои ҳифзи ҳуқуқ ва дигар сохторҳои қудратии кишвар аз муомилоти ғайриқонунӣ 3426 кило маводи муҳаддир мусодира карда шудааст. Ин рақам дар соли 2015-ум 4676 килоро ташкил дода буд, ки 24,7 фоиз нисбат ба соли 2014 камтар аст.

Дар Тоҷикистон зиёда аз 7 ҳазор беморони мубтало ба нашъамандӣ ба қайд гирифта шудааст, ки 21 нафари онҳо дар тайи 6 моҳи охир фавтидаанд.

Аз ҷониби ин ниҳод ду ҳодисаи гардиши ғайриқонунии маводи мадҳушкунандаи синтетикӣ фош карда, 180 дона хабҳои синтетикӣ муҳаддиру психотропикӣ гирифта шудааст. Умуман дар ҷумҳурӣ аз ҷониби ҳама органҳои ҳифзи ҳуқуқ дар соли 2016-ум 13 ҳазору 337 дона хабҳои маводи психотропӣ мусодира гардидааст.

Тибқи маълумоти ҳадамоти наркологии Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон теъдоди ашхоси гирифтори бемории нашъамандӣ 7067 нафар буда, 175 нафари онҳо

занон мебошанд. Аз ин ҷумла дар шаҳри Душанбе - 2654 нафар (106 зан), дар вилояти Суғд – 1147 (41 зан), ВМКБ – 807 (3 зан), ноҳияҳои тобеи марказ – 1076 (7 зан).

Дар Тоҷикистон аз теъдоди умумии занони махбус 70 фоизашон барои муомилоти ғайриқонунии маводи мухаддир ҷазо гирифтаанд.

Дар соли 2016-ум 289 ҳодисаи ғайриқонунии гардиши маводи мухаддир ошкор карда шудааст, ки ин нисбат ба соли 2015-ум 73 адад ё худ 33 фоиз зиёд мебошад. Аз ин теъдод 152 адад ҳодисаи ҷинояткорӣ буда, 137 адади он ба ҳуқуқвайронкунии маъмури марбут аст. Яъне ҳуқуқвайронкунии маъмури 2,2 баробар афзоиш ёфтааст.

Бояд ёдовар шуд, ки ба марҷеъҳои гуногуни судӣ 112 делои ҷиноятӣ бо фикри айбдорӣ 161 нафар ирсол гардидааст.

Дар самти мубориза бо гурӯҳҳои ҷинояткор бошад, фаъолияти 62 гурӯҳ ошкору пешгирӣ карда шудааст. Соли 2016-ум 14 нафар ашхоси дар пайгарди қонун қарордошта, ки дар кофтукови байналхалқӣ қарор доштанд, дастгир гардиданд.

Соли 2016 қормандони агентӣ якҷоя бо органҳои ҳифзи ҳуқуқи кишвар ва сохторҳои қудратии ҷумҳурӣ 13 амалиёт ва бо органҳои ҳифзи ҳуқуқи мамлакатҳои хориҷа 11 амалиёти муштарак гузарониданд, ки дар натиҷа аз муомилоти ғайриқонунӣ 319 кило маводи мухаддир, 3 адад яроқи оташфишони навъҳои гуногуну 152 адад дигар лавозимоти ҷангӣ мусодира карда шудааст. Умуман дар соли 2016 зиёда аз 18 тонна маводи мухаддир ба таври сӯзондан нест карда шудааст.

Таҳлили падидаҳои нангини муосир дар байни ҷавонон нишон медиҳанд, ки барои пешгирии проблемаҳои тундгароиву экстремизму терроризм истифодаи маводи мухаддир, гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир дар байни ҷавонон, тақозои онро дорад, ки тамоми сохторҳои давлатӣ дар муттаҳидӣ бо ташкилотҳои ҷамъиятӣ, баҳри аз байн бурдани ин вабои асри XXI мубориза баранд. То вақте ки ҷомеа ва ҳар як шаҳрванд хавфи ҷиддии ин таҳдидро ба ояндаи миллат ва насли ҷавони кишвар эҳсос накунад, дар ин мубориза дастболо шудан ғайриимкон аст.

Аз ҳама асосӣ он аст, ки халқи Тоҷикистон натиҷаҳои харобиовари ҷанги шаҳрвандиро, ки душманони миллат ба бор оварда буданд, хуб дар ёд доранд. Ва ҳамчунин дар ёд доранд, ки ҳадафи бадхоҳон ба сари халқи кишвар иҷборан бор кардани маслаку фарҳанги ғайру ташкили давлати исломӣ буд, ки ин бесарусомониҳо боиси ҳалокати даҳҳо ҳазор шаҳрвандону зиёни иқтисоди гӯшношуниде гардид.

Озодиву Истиқлолият сарфи назар аз проблемаҳову мушкилоти ҷойдошта барои мардуми мо дастоварди бузургтарин буда, онро чун гавҳараки ҷашм мо бояд ҳифз намоему ба он ҳамчун муқаддасот эҳтиром қоилад бошем.

Оид ба тақвият ёфтани таҳдиди комплекси деверсияи иттилоотӣ бо коррупсионии гуфтан мумкин аст, ки душманони ғоявӣ бо истифодаи натоиҷи наватрини тадқиқотҳои илмӣ ва технология дар шароити ҷаҳонишавии муносибатҳои байналхалқии муосир, ҳамчунин вобаста ба афзоиши мавқеи сохторҳои иттилоотиву комуникатсионӣ, аз ҷомеаи

чаҳони роҳи ҳалли очилонаи проблемаҳои ғавқуззикрро тақозо дорад ва ҳалли он аз бисёр ҷиҳат бе ҳамкориҳои якҷоя даст нахоҳад дод.

Аз истифодабарии технологияи баландпояи навин, ки марказҳои динӣ-экстремистии хориҷӣ истифода мебаранд, чунин ҳулоса баровардан мумкин аст, ки ҷараёнҳои тундраву экстремистӣ ва террористии муосир на танҳо зерини ниқоби дин моҳирона худро ҷой кардаанд, балки хеле ғайриодина ба фазои иттилоотии мо ворид ҳам гардидаанд. Дар ин замина экстремистони тундрав аз бисёр маҳдудиятҳои динӣ рӯй тофта, тавонистаанд навгониҳои техникии тамаддуноро ғайриодина баҳри амалӣ шудани аҳдофи ғаразноки худ истифода баранд.

Равияву ҷараёнҳои тундраву экстремистӣ ва террористӣ, ки дар зерини ниқоби дини мубини ислом рӯйпӯш гардидаанд, инфрасохтори махсуси худро доро буда, сатҳи баланди истифодабарии технологияи пешқадамро дар шабакаҳои иҷтимоӣ намоиш медиҳанд. Намояндагони онҳо хеле зиёд ба ҷангҳои иттилоотӣ дар баробари давлатҳои бузург шарик гардида, натиҷаи чунин муқовимат айнаи замон мавзӯи мувоҳисаву мунозира дар ҷаҳон гардидааст. Ин ҳама барои онҳо имконият медиҳад, ки дар минтақаи мо ва тамоми дунё на танҳо сиёсати худро тарғибу ташвиқ намуда, одамонро фирефта, ба сафҳои худ ҷунузи нав ҷалб кунанд, балки ғояи “хилофат”-ро дар ҷаҳони исломӣ талқину мустақар гардонанд.

Маълум аст, ки “сайд”-и асосии онҳо одамони синну соли гуногун мегарданд. Барои онҳо мансабу дорой, мартаба, маълумот, миллат айнаи замон аҳамият надорад. Барои амалӣ гардидани аҳдофи зишти худ онҳо асосан дар байни насли наврасу ҷавонон ҷиддӣ кор мебаранд.

Чаро ҷавонон аз ҳама бештар қурбонии гурӯҳҳои диниву экстремистӣ ва террористӣ мегарданд?

Дар ҷавоби ин савол метавон чандин сабабҳои ҷалбшавии ҷавонро ба ин равияву ҷараён ва гурӯҳҳои ифротӣ мисол овард:

- баҳои кофӣ надодан ба қобилияти ҷавонон;
- вобастагии ҷавонон аз андешаи дигарон;
- проблемаҳои мухталиф дар ҳаёту зиндагӣ ва ё дар оилаи ин ё он ҷавон, аз қабилӣ нодорӣ, мушкilotи молиявӣ ва ғайра;
- таваҷҷуҳи ҷиддӣ баҳри барқарор намудани адолат дар дунё, баҳри аз байн бурдани коррупсия, роҳ наёфтани ба инкишофу пешрафт дар қору вазифа;
- эҳсоси бечорагиву танҳоӣ дар зиндагӣ.

Дар натиҷа наврас ё ҷавони беғоя, ки ирода надорад, дар симои мубаллиғи ҷолиб таъягоҳу ҳамфикри мувофиқро меёбад, вале беҳабар аз он ки ин “дӯст”-и нав барои ӯ ин ҳама илтифоту меҳробониҳояшро то вақте арзонӣ медорад, ки ҷавони фирефта ба “катаки оҳанин”-и макри ӯ меафтад.

Яке аз силоҳҳои амалкунандае барои ҷалбу фиреб намудан ба ҷараёнҳои тундраву экстремистӣ ва террористӣ шабакаҳои иҷтимоӣ мебошанд. Онҳо одамони барои худ дарқориву муҳимро аз шумули онҳое интихоб менамоянд, ки амалашон дар қатлу қуштор аз тариқи

видео ба навор гирифта шудааст. Тарғиботчиёни чунин гурӯҳҳо таваҷҷуҳи аҳолиро ҷалб намуда, ашхоси алоҳидаи махсусро, ки ба баҳсу мочароҳо азми ҳамроҳ шуданро доранд, интиҳоб менамоянд. Баъдан ба алоқа баромада, аз ҳисоби онҳое, ки дар мубоҳиса ширкат варзидаанду таваҷҷуҳи пайравӣ ба чунин гурӯҳҳои тундравро доранд, сафҳои “муборизони ҳақиқӣ”-ро пурра мегардонанд.

Шеваи дигари кори онҳо дар байни занон ҳавасмандони ба хориҷиён ба шавҳар бароманданро ҷалб намудан аст. Ин ҷо гап дар бораи он нест, ки занон ё духтарон танҳо ба шавҳари доро азми ҳамсар шуданро доранд. Ҷиҳати дигаре ҳам дорад. Масалан, агар ба духтаре он ҷиҳати ҷавони шиносшудааш маъқул набошад, ки майнӯшӣ кардаву сигору ҳатто маводи муҳаддир истеъмол менамояд, ба ӯ ваъда медиҳанд, ки дар симои шавҳаршавандаи сарватманди ояндааш дар хориҷ ҷавони идеалиеро ёфта метавонад, ки ин ҳама хислатҳои манфур барояш бегона аст.

Ҳамчунин гурӯҳҳое низ барои тарғибу ҷалб ва фирефтани ҷавонон амал менамоянд, ки барои ин кор ҳаёти худро зерӣ хатар мегуздоранд. Масалан, онҳое, ки зерӣ таъсири фишори руҳӣ ё қобилияти сусти ташкилотчигидошта, ба худ боварии қатъӣ надоранд, ё тамоил ба костагии руҳӣ доранду дар бораи ҷаҳон тасаввуроти амиқу дуруст надоранд, ҳамчунин духтароне, ки дар зерӣ таъсири гуфтаҳои чунин тарғиботчиёни равоншинос мондаву онҳоро дӯст доштаанд, ашхосе, ки қобилияти тафаккури интиқодӣ надоранд, ба чунин гурӯҳҳои тарғиботӣ шомил гардида, гоҳ-гоҳе ба мамлақати худ баҳри иҷрои супориши хоҷагони худ баргашта, вазифаи тарғиботчиёну ҷалбкунандагонро ба хизбу ҳаракатҳои тундрав иҷро менамоянд.

Факту рақамҳои оморӣ аз рӯи чунин навъҳои ҷинояткорӣ, ки тамоили манфӣ доранд, аз тариқи ҳадамоти матбуоти органҳои қудратӣ ва ҳифзи ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон давра ба давра пешниҳод мегардад.

Ҳамин тавр, таҳлили майл ба тамоили манфӣ доштани ҷавонон, аз ҷумла инкишофи ҷараёнҳои тундраву экстремистӣ ва террористӣ, гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир ва истеъмоли он, қочоқу савдои одамон, ҷалби ҷавонон ба сафҳои чунин ташкилотҳои тундрав, афзоиши ҷинояту ҷинояткорӣ дар байни ноқобилгон ва ҷавонон, касро водор менамояд, ки дар бораи ҷораву тадбир ва шаклу роҳҳои гузаронидани корҳои пешгирикунандаву огоҳкунанда байни қисми фаъоли ҷавонону донишҷӯёни Ҷумҳурии Тоҷикистон пайваста кор бурда шавад.

Ба назари мо дар шароити муосир ба сифати корҳои пешгирикунанда ва зидди тундгароӣ бурдан дар ҷомеа як қатор тадбирҳо бояд амалӣ карда шаванд:

1. Корҳои пешгирикунандаю амалӣ бурдан оид ба истифодабарии коллективи омӯзгорон, зиёӣёну насли наврас, баҳри барқарор намудани иқтисодиёти аз нигоҳи иҷтимоӣ мустақили Ҷумҳурии Тоҷикистон.

2. Дар ин замина самти асосии фаъолият бояд ба таъсис додани ҷойҳои нави корӣ барои қисмати аҳолии ҷавону қобили меҳнати кишвар

омода карда шавад. Мутобиқ ба пешниҳоди Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, оид ба таъсис додани 100 ҳазор ҷои нави корӣ, бояд фаъолияти тамоми сохторҳо, вазоратҳои дахлдор, ташкилоту муассисаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон нигаронида шавад.

3. Самти асосии фаъолияти вазорату ташкилотҳои дахлдор бояд ба барномаҳои махсуси омӯзонанда оид ба мутахассисони зарурӣ барои иқтисодиёти имрӯзи ҷумҳурӣ нигаронида шавад.

4. Самти муҳими фаъолияти кумитаҳои кор бо сиёсати ҷавонон, иттифоқи ҷавонон, закон, органҳои ҳокимияти маҳаллӣ бояд аз ташкили марказҳои гуногуни ҷавонон, клубҳои варзишӣ, ташкили мактабҳои варзишии наврасон, марказҳои истеъдоди ҷавонону кӯдакон, ташкили воҳӯриву суҳбатҳо оид ба проблемаҳои муҳими рӯз, ки дар ҳаёти ҷавонону насли наврас таъсири манфӣ доранд, иборат бошад.

5. Тайёр кардани тавсияҳои методӣ оид ба пешгирии амалҳои экстремистиву террористӣ дар байни ҷавонон.

6. Барои омӯзгорон, роҳбарони синф, мутасаддиёни гурӯҳҳо, ки ба таълиму тарбияи ҷавонону насли наврас сару кор доранд, оид ба “Асосҳои амалҳои зидди террористиву экстремистӣ дар байни ҷавонон дар қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон” тайёр ва паҳн намудани дастур.

7. Дар ҳамкорӣ бо ҷавонон проблемаҳои ғайримуқаррарӣ баамаломадаро дар гурӯҳҳо, синфҳо ва мактабу макотиби олии ҳал намудан.

8. Дар ҳар як мактаби олии ва муассисаи таълимӣ кор карда баромадани нақшаи мукамал оид ба пешгирии падидаҳои экстремизму радикализм дар байни ҷавонон ва донишҷӯён.

9. Дар макотиби олии ва муассисаҳои таълимии махсуси таҳсилоти умумӣ ҷорӣ намудани омӯзиш ва таълими махсус бар зидди экстремизму терроризм.

10. Ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба имконияти ҷорӣ намудани истифодабарии бепули маҷмааҳои варзишии ҷавонон ва дигар иншоотҳои ҳаммонанд ба онҳо, дида баромадани имконияти бекор кардани андоз аз ташкилотҳои варзишии давлатӣ ва хусусӣ, ки дар онҳо кӯдакон, наврасону ҷавонон машғулият мегузаронанд, пешниҳодҳо ироа гарданд.

11. Боз гаштан ба ташкилу газаронидани мусобиқаҳои умумии варзишӣ оид ба навъҳои варзиши коллективӣ дар ҳама ҷамоатҳо, ноҳияҳо ва шаҳрҳои Тоҷикистон, бо фарогирии саросарии наврасону ҷавонон.

12. Гузаронидани озмунҳои мухталифи ҷумҳуриявӣ таҳти шиори шаҳрак, ноҳия ва бехтарин шаҳр, ки дар онҳо аз ҳама бештар сиёсати кор бо ҷавонон дар байни ин қишри аҳоли ба роҳ монда шавад.

13. Дар ҳама марказҳои вилоят ва шаҳрҳои калон ташкил намудани “Марказҳои фарҳангӣ ва мӯд” оид ба коркард ва ҷорӣ намудани бехтарин либосҳои анъанавии миллӣ барои ҷавонон, бо дарназардошти

гузаронидани озмунҳои ҷумҳуриявии мӯдҳои ҷавонон дар Тоҷикистон. Ҳадафи асосии чунин марказҳо ва озмунҳо аз тарғиби бехтарин намунаҳои либосҳои миллӣ иборат буда, ба пешгирии майли ҷавонон ба сару либосҳои ғайр мебошад. Ташкили озмунҳои байналхалқӣ дар Тоҷикистон оид ба сару либоси миллии мамлакатҳои минтақаи Осиё зери шиори “Фарҳанги либосдорӣ ва пӯшиши он”.

14. Бо мақсади гузаронидани корҳои ягонаи тарғиботӣ ва тарбияи маънавии ҷавонон, ташкил намудани барномаҳои махсус дар телевизион, рубрикаҳо дар радио оид ба тарбияи ҳисси ватандӯстӣ, эҳтирому муҳаббат ба Ватан, дӯстӣ, бародарӣ. Ҳадафи асосӣ аз он иборат аст, ки дар байни ҷавонон фаҳмишҳои нодурусти этникӣ пешгирӣ гардад.

15. Тавачҷуҳи махсус зоҳир намудан баҳри ба ҳар як шаҳрванди ҷавони мамлакат барои аз худ намудани малакаи шоиста ва дониши мукамал оид ба ҷаҳони муосир.

16. Ташкил намудани ҳамкориҳои муассир бо давлатҳои хориҷӣ, органҳои ҳифзи ҳуқуқ ва хадамоти махсуси онҳо, ҳамчунин бо ташкилотҳои байналхалқӣ, ки мубориза бо терроризми муосиру ҷинояткориҳои трансмиллиро ҳадафи асосии худ қарор додаанд.

17. Фаъолна амалӣ гардондани сохтори миллии навтаъсиси мубориза бо ҷинояткориҳои махсус ва алоқаҳои нуктаҳои байналхалқӣ оид ба расонидани ёрӣ дар ҳолатҳои эҳсос намудани ҷиноятҳои трансмиллии компютерӣ.

18. Инкишоф додани ҳамкориҳо бо кишварҳои аз лиҳози иқтисодӣ пешрафта дар самти ёрии ҳуқуқӣ баҳри мубориза бар зидди ҷинояткориҳои компютерӣ ва терроризми махсус.

19. Қабул намудани қонунҳои фарогир оид ба бехатарии электронӣ дар мувофиқа бо меъёрҳои байналхалқӣ, мутобик ба Конвенсияҳои СҲШ (ШОС), СААД (ОДКБ) ва Шӯрои Аврупо оид ба мубориза бо ҷинояткориҳои махсуси компютерӣ.

20. Мусаллам аст, ки бо мурури замон бар асари ҷидду ҷаҳди якҷоя ва қабули тадбири мушаххас, баҳри бо ҷидду ҷаҳд гузаронидани корҳои фаҳмондадиҳӣ дар байни ҷавонон, ҳал гардидани проблемаҳои иҷтимоиву иқтисодӣ, тавачҷуҳи ҷавонро ба самти мусбӣ нигаронидан, омода намудани кадрҳои арзандаю ба мақсад мувофиқ аз ҳисоби ҷавонон, баланд бардоштани маънавиёти халқи кишвар ҳамаи он таҳдидҳои ғавқузикр ва тамоили мусбии дар тафаккури ҷавонон ба вучудодада чун ҳубоби рӯи об аз байн хоҳанд рафт. Бо ин мақсад аз ҳар фарди солимфикри ҷомеа, баҳус насли нисбатан калонсол, дастгириро ҳамфикрӣ бо ҷавонон тақозо мегардад, то ки баҳри таҳкими давлати соҳибистиклолу ҷавони барои ҳамаи мо азиз - Ҷумҳурии Тоҷикистон шароити мусоид фароҳам гардад.

Аз ҳама муҳим мо набояд фаромӯш намоем, ки асоси тамоми муваффақиятҳо ва густариши ваҳдати миллӣ дар заминаи меҳру муҳаббат, эҳтирому дӯстдорӣ на танҳо ба фарҳанги миллӣ ва миллати худ ба миён меояд, балки дар ин самт бояд ба фарҳангу дину тамаддуни тамоми миллату халқиятҳои дар ҳудуди давлати демокративу

хуқуқбунёди дунявии соҳибистиклол – Тоҷикистон зиндагӣ ва фаъолиятдошта низ эҳтиром қоил бошем.

РАХМОНОВ А., ПАРДАЕВ С.
(Душанбе)

ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ, ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТЕРРОРИЗМУ И ЭКСТРЕМИЗМУ В ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Система обеспечения национальной безопасности в Республике Таджикистан основывается на Конституции Республики Таджикистан, законодательно-нормативных Законах определяющих общую систему безопасности и различные сферы безопасности, а также в стратегических документах, в частности в Стратегии национальной безопасности Таджикистана. Все законодательно-нормативные документы определяющие современную систему безопасности и её различных сфер имеются и изданы в СМИ, периодической печати, кроме Стратегии национальной безопасности, которой придан статус секретности.

Следует отметить, что проблема противодействия терроризму и экстремизму также законодательно закреплены в Законах Республики Таджикистан, которые также имеются в свободном доступе и каждый гражданин страны может свободно ознакомиться с этими Законами.

Закон о безопасности РТ впервые был принят 28 декабря 1993 году, дополнен в 1994, 1995, 1996, 1997 годах и новый закон был пересмотрен, одобрен парламентом и утверждён Президентом РТ Эмомали Рахмоном 28 июня 2011 году.

За прошедшие годы были внесены изменения в его различные статьи, которые были напечатаны в частности в Ведомостях Верховного Совета Республики Таджикистан, 1994 г., №3-4, ст. 64; Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан, 1995 г., №22, ст. 270; 1996 г., №3, ст. 48; 1997 г., №23-24, ст. 333). [2]

Согласно Конституции РТ -Президент Республики Таджикистан является главой государства и исполнительной власти (Правительства) и является гарантом Конституции и законов, прав и свобод человека и гражданина, национальной независимости, единства и территориальной целостности, преемственности и долговечности государства, согласованного функционирования и взаимодействия государственных органов, соблюдения международных договоров Таджикистана. [1.6.]

«В Таджикистане народ является носителем суверенитета и единственным источником государственной власти, которую осуществляет непосредственно или через своих представителей.» «Ни одно общественное объединение, политическая партия, группа людей или

отдельная личность не вправе узурпировать государственную власть. Узурпация власти или присвоение ее полномочий запрещаются» [1.7.]

Согласно Конституции полномочиями Президента РТ определены следующим образом:

1. Определять основные направления внутренней и внешней политики республики;
2. Представлять Таджикистан внутри страны и в международных отношениях;
3. Образовывает и упраздняет министерства и государственные комитеты;
4. Назначает и освобождает Премьер-министра и других членов Правительства; представляет указы о назначении и освобождении Премьер-министра и других членов Правительства на утверждение совместных заседаний Маджлиси милли Маджлиси намояндагон;
5. Назначает и освобождает представителей Горно-Бадахшанской автономной области, областей, города Душанбе, городов и районов, представляет их на утверждение соответствующих Маджлисов народных депутатов;
6. Отменяет или приостанавливает действие актов органов исполнительной власти в случае их противоречия Конституции и законам;
7. Назначает и освобождает председателя Национального банка, его заместителей и представляет указы об этом на утверждение Маджлиси намояндагон;
8. Представляет Маджлиси милли кандидатуру на избрание и отзыва председателя, заместителей председателя и судей Конституционного суда, Верховного Суда и Высшего экономического суда;
9. С согласием Маджлиси милли назначает и освобождает Генерального прокурора и его заместителей;
10. Создает Исполнительный аппарат Президента;
11. Создает Совет безопасности и руководит им;
12. Создает Совет юстиции;
13. По представлению Совета юстиции назначает и освобождает судей военного суда, судов Горно-Бадахшанской автономной области, областей, города Душанбе, городов и районов, экономических судов Горно-Бадахшанской автономной области, областей, города Душанбе;
14. Назначает референдум, выборы в Маджлиси милли и Маджлиси намояндагон в местные представительные органы;
15. Подписывает законы;
16. Определяет денежную систему и информирует об этом Маджлиси милли и Маджлиси намояндагон;
17. Распоряжается резервным фондом;
18. Руководит проведением внешней политики, подписывает международные договоры и представляет их на утверждение Маджлиси намояндагон;

19. Назначает и освобождает глав дипломатических представительств в зарубежных государствах и представителей республики в международных организациях;
20. Принимает верительные грамоты глав дипломатических представительств иностранных государств;
21. Является Верховным Главнокомандующим Вооруженными Силами Таджикистана; назначает и освобождает командующих войсками Вооруженных Сил Таджикистана;
22. Объявляет военное положение при реальной угрозе безопасности государства и вносит указ об этом на утверждение совместного заседания Маджлиси милли и Маджлиси намояндагон;
23. Использует Вооруженные Силы Республики Таджикистан за ее пределами для выполнения международных обязательств Таджикистана с согласием Маджлиси милли и Маджлиси намояндагон;
24. Объявляет чрезвычайное положение на всей территории республики или в отдельных местностях с незамедлительным внесением указа об этом на утверждение совместного заседания в Маджлиси милли и Маджлиси намояндагон и сообщением в Организацию Объединенных Наций;
25. Решает вопросы гражданства;
26. Предоставляет политическое убежище;
27. Осуществляет помилование;
28. Присваивает высшие воинские звания, дипломатические ранги, специальные чины и звания; Награждает граждан государственными наградами, присваивает государственные премии и почетные звания Таджикистана;
30. Исполняет другие полномочия, предусмотренные Конституцией и законами.

Президент в пределах своих полномочий издаёт указы и распоряжения, информирует совместное заседание Маджлиси милли и Маджлиси намояндагон о положении в стране, вносит на рассмотрение совместного заседания Маджлиси милли и Маджлиси намояндагон вопросы, которые считает важными и необходимыми

Полномочия президента определены в статье Конституции в сфере безопасности определены в подпунктах – 11,21-24, которые определяют наиболее важные аспекты государственной и общественной безопасности в Республике Таджикистан. [1.8-9.]

В основе всех конституционных прав граждан в РТ выделяется главное первичное право граждан -право на жизнь.

Каждому гарантируется судебная защита

Жилище неприкосновенно

Гражданин имеет право на свободное передвижение и выбор места жительства, выезд за пределы республики и возвращение в нее.

Каждый имеет право самостоятельно определять свое отношение к религии, отдельно или совместно с другими исповедовать любую

религию или не исповедовать никакой, участвовать в отправлении религиозных культов ритуалов и обрядов.

Гражданин имеет право участвовать в политической жизни и управлении государственным непосредственно или через представителей.

Граждане имеют равное право на государственную службу.

Гражданин по достижении 18-летнего возраста вправе участвовать в референдуме, избирать, а также быть избранным по достижении возраста, установленного Конституцией, конституционными законами и законами.

Граждане имеют право объединяться.

Гражданин вправе участвовать в установленных законом собраниях, митингах, демонстрациях и мирных шествиях.

Каждому гарантируется свобода слова, печати, право на пользование средствами информации.

Граждане имеют право лично или совместно с другими обращаться в государственные органы.

Каждый имеет право на собственность и право наследование

Каждый имеет право на создании семьи.

Многобрачие запрещается.

Каждый имеет право на труд, выбор профессии, работы, охрану труда

и социальную защиту от безработицы.

Каждый имеет право на жилище

Каждый имеет право на отдых

Каждый имеет право на охрану здоровья

Каждому гарантируется социальное обеспечение в старости, в случаях болезни, инвалидности, утраты трудоспособности, потери кормильца и в других случаях, определяемых законом.

Каждый имеет право на свободное участие в культурной жизни общества, художественном, научном и техническом творчестве и пользоваться их достижениями.

Каждый имеет право на образование

Общее основное образование обязательно.

Государство гарантирует общее основное обязательное бесплатное образование в государственных учебных заведениях.

Каждый, в рамках, определенных законом, может получить бесплатное

общее среднее, начальное профессиональное, среднее профессиональное и высшее профессиональное образование в государственных учебных заведениях. (ст.18-39)

Как видим, из основных прав затрагивающих интересы личности и обеспечение безопасности личности главными являются «первичное право граждан -право на жизнь» и подпункты затрагивающие политическую безопасность, социальную безопасность, экономическую и информационную безопасность, а также безопасность религиозных убеждений и взглядов, в частности с 1 по11,14,21-22 права.

Определение «право на жизнь» является главным правом по Конституции Таджикистана и его принятие было своеобразным ответом гражданского общества на сохранение жизни людей в годы гражданского противостояния в республике, когда человеческая жизнь ничего не стоило и убийство граждан приобретало масштабный характер.

Основные нормативно-правовые законодательные нормы в области национальной безопасности и различных сфер безопасности заложены в Законе «О безопасности», который был принят 28 декабря 1993 году, а пересмотрен и принят заново 28 июня 2011 году. В Закон Республики Таджикистан «О безопасности» определены основные и определения в области национальной безопасности, национальных интересов, объектов и субъектов безопасности, угрозы безопасности и обеспечение безопасности.

В законе подробно освещены основные принципы обеспечения безопасности в РТ, которые состоят из следующих принципов:

- уважение и соблюдение прав и свобод человека и гражданина;
- единство, взаимосвязь и сбалансированность всех видов безопасности;
- законность - приоритетность политических, экономических и информационных мер;
- взаимная ответственность человека и гражданина, общества и государства по обеспечению безопасности контроль за реализацией всей совокупности действий по защите безопасности;
- оперативное взаимоинформирование и согласованность действий сил обеспечения безопасности. -интеграция с международными системами безопасности.» [2.4-5.]

В данном Законе также указаны наши национальные интересы, которые включают: - обеспечение прав и свобод человека и гражданина;- сохранение общественного согласия и политической стабильности в стране;- экономическое развитие и устойчивость страны;- воспитание патриотизма и укрепление единства народа;- сохранение и приумножение материальных и духовных ценностей общества;- незыблемость конституционного строя Республики Таджикистан, в том числе государственной независимости, республиканской формы правления, территориальной целостности, неприкосновенности государственной границы и не отчуждаемости территории страны;- устойчивое функционирование государственных институтов, укрепление и повышение эффективности их деятельности;- обеспечение оснащенности и боевой готовности Вооруженных Сил, других войск и воинских формирований Республики Таджикистан;- безусловное исполнение нормативных правовых актов Республики Таджикистан, международных правовых актов, признанных Таджикистаном и поддержание правопорядка;- развитие международного сотрудничества на основе партнерства.- обеспечение прав и свобод человека и гражданина.

В Законе «О безопасности» о современных угрозах безопасности республики выделяются следующие угрозы:

-ослабление социальной и судебной справедливости, законности и правопорядка, в том числе рост преступности, организованных преступлений, коррупции, незаконного оборота оружия и наркотических средств, способствующих снижению степени защищенности прав и свобод человека и гражданина, общечеловеческих ценностей;

-деятельность, направленная на насильственное изменение конституционного строя, в том числе действия, посягающие на территориальную целостность, неприкосновенность и не отчуждаемость территории Республики Таджикистан;

-ослабление обороноспособности страны, угроза неприкосновенности государственной границы, применение силы и агрессия в отношении Республики Таджикистан;

-разведывательная, террористическая, диверсионная и иная направленная на нанесение ущерба национальной безопасности Республики Таджикистан деятельность специальных служб, организаций иностранных государств и отдельных лиц;

- дезорганизация деятельности государственных органов, нарушение их бесперебойного функционирования, снижение степени управляемости в стране:

- деятельность, посягающая на информационную безопасность страны;

- политический экстремизм в любой его форме, в том числе разжигание социальной, расовой, национальной, религиозной, идеологической, местнической и групповой вражды или розни;

- осложнение социально-политической ситуации, выражающееся в межнациональных и межрелигиозных, конфликтах, массовых беспорядках, несанкционированных собраниях, митингах, шествиях, демонстрациях и незаконных забастовках;

- создание не предусмотренных законодательством Республики Таджикистан военизированных формирований;

- резкое ухудшение экологической ситуации, стихийные бедствия и иные чрезвычайные ситуации природного и техногенного характера, эпидемии и эпизоотии;

- нанесение ущерба экономической безопасности государства;

- ухудшение качества образования и интеллектуального потенциала страны.

Систему обеспечения безопасности на основе законодательства Республики Таджикистан и в рамках единой государственной политики образуют взаимодействующие между собой силы, обеспечивающие безопасность, иные государственные органы и организации, несущие в пределах своих полномочий всю полноту ответственности за обеспечение безопасности

Основными функциями системы обеспечения безопасности (на основании ст.8.) являются:

- прогнозирование, выявление и предотвращение внутренних и внешних угроз жизненно важным интересам объектов безопасности;

-разработка и осуществление комплекса оперативных и долговременных мер по предупреждению и нейтрализации этих угроз;

- создание и поддержание в готовности сил и средств обеспечения безопасности:

- управление силами и средствами обеспечения безопасности в повседневных условиях и при чрезвычайных ситуациях;

- осуществление системы мер по восстановлению нормального функционирования объектов безопасности в регионах, пострадавших в результате возникновения чрезвычайной ситуации;

-участие в обеспечении всеобщей и региональной безопасности в соответствии с международными правовыми актами, признанными Таджикистаном

Следует отметить, что в Таджикистане к силам обеспечения безопасности(ст.9.) относятся:

Вооруженные Силы, другие войска и воинские формирования Республики Таджикистан;

- органы национальной безопасности, внутренних дел, военной разведки, чрезвычайных ситуаций и гражданской обороны, налоговые, таможенные органы и другие государственные органы обеспечения безопасности, действующие на основании закона.

Важным моментом в Законе является Полномочия Президента Республики Таджикистан в области обеспечения национальной безопасности(ст.10.), который:

- «осуществляет общее руководство деятельностью органов обеспечения безопасности;

- определяет основные направления внутренней и внешней безопасности;

- обеспечивает согласованные действия всех ветвей государственной власти в области защиты интересов страны;

- является гарантом обеспечения безопасности человека и гражданина, общества и государства;

-формирует, реорганизует и ликвидирует уполномоченные государственные органы обеспечения безопасности;

- определяет приоритеты в защите жизненно важных интересов объектов безопасности;

- создает Совет безопасности Республики Таджикистан и руководит им;

- издает распоряжения и указы по вопросам обеспечения безопасности;

- устанавливает порядок организации и деятельности государственных органов обеспечения безопасности, координирует и контролирует их деятельность;

- осуществляет контроль кадровой политики государственных органов обеспечения безопасности;

- утверждает государственные программы обеспечения безопасности и контролирует их реализацию;

- контролирует обеспечение исполнения законов, регулирующих отношения в области безопасности;

- объявляет военное положение при реальной угрозе безопасности государства;

- объявляет чрезвычайное положение на всей территории Республики Таджикистан или в отдельных местностях;

- осуществляет иные необходимые полномочия по вопросам обеспечения безопасности в соответствии с Конституцией Республики Таджикистан и другими нормативными правовыми актами Республики Таджикистан.» [3.5.]

Принятый закон «О безопасности» Республики Таджикистан определяет систему обеспечения национальной безопасности, а также полномочия всех структур исполнительной, законодательной и других структур в области обеспечения безопасности в стране.

Закон о борьбе с терроризмом подробно даёт основные понятия терроризма и других определений:

Как указано в Законе «Терроризм – это:

насилие или угроза его применения в отношении физических лиц;

принуждение или угроза его применения в отношении юридических лиц;

уничтожение (повреждение) или угроза уничтожения (повреждения) имущества или иных материальных объектов физических или юридических лиц»

создающие опасность гибели людей, причинение значительного имущественного ущерба либо наступление иных общественно-опасных последствий;

осуществляемые в целях нарушения общественной безопасности;

устрашения населения или оказания воздействия на принятие органами власти решений, выгодных террористам, или удовлетворение их неправомερных имущественных и (или) иных интересов;

посягательство на жизнь государственного или общественного деятеля с целью ослабления основ конституционного строя и безопасности государства, а равно с целью прекращения государственной деятельности либо другой политической деятельности или совершено как месть за эту деятельность;

покушение на жизнь, причинение телесного повреждения государственному или общественному деятелю или представителю власти, совершенное в связи с их государственной или общественной деятельностью, с целью дестабилизации обстановки или воздействия на принятие решений государственными органами либо воспрепятствования политической или общественной деятельности;

нападение на представителя иностранного государства или сотрудника международной организации, пользующегося международной защитой, или проживающих с ним членов семьи, а равно на служебные или жилые помещения либо транспортные средства лиц, пользующихся международной защитой, если эти действия совершены в

целях провокации войны или осложнения международных отношений.» [3.5-6.]

Террористическая акция по Закону о борьбе с терроризмом указаны следующим образом - это «непосредственное совершение преступления террористического характера в форме взрыва, поджога, применения или угрозы применения ядерных взрывных устройств, радиоактивных, химических, биологических, взрывчатых, токсических, отравляющих, сильнодействующих, ядовитых веществ;

уничтожения, повреждения или захвата транспортных средств или других объектов;

посягательства на жизнь государственного или общественного деятеля, представителя национальных, этнических, религиозных или иных групп населения;

захвата заложников, похищения человека;

создания опасности причинения вреда жизни, здоровью или имуществу неопределённого круга лиц путём создания условий для аварий и катастроф техногенного характера либо реальной угрозы создания такой опасности;

распространения угроз в любой форме и любыми средствами;

совершение иных действий, создающих опасность гибели людей;

причинения значительного имущественного ущерба либо наступления иных общественно опасных последствий;» [3.7.]

Преступлениями террористического характера признаны – «преступления, предусмотренные статьями 179-182; 185; 187; 310 и 402 Уголовного кодекса Республики Таджикистан. К преступлениям террористического характера могут быть отнесены и другие преступления, предусмотренные Уголовным кодексом Республики Таджикистан, в тех случаях, когда они совершены в террористических целях. При этом ответственность за совершение таких преступлений наступает в соответствии с Уголовным кодексом Республики Таджикистан; террористическая группа - лица, объединившиеся в целях осуществления террористической деятельности;

Часто среди юристов, политологов, обществоведов ведётся дискуссия по определению террористической организации. В настоящем законе указывается, что

«террористическая организация – это организация, созданная в целях осуществления террористической деятельности или признающая возможность использования в своей деятельности терроризма. Организация считается террористической, если хотя бы одно из ее структурных подразделений осуществляет террористическую деятельность с ведома хотя бы одного из руководящих органов данной организации.»

В Законе также даны все субъекты, которые непосредственно осуществляют борьбу с терроризмом, в том числе обеспечивающими собственную антитеррористическую безопасность в пределах компетенции, определяемой Конституцией Республики Таджикистан,

настоящим Законом, другими законами и нормативными правовыми актами Республики Таджикистан, куда входят следующие органы:

Государственный комитет национальной безопасности Республики Таджикистан;

Министерство внутренних дел Республики Таджикистан;

Министерство обороны Республики Таджикистан;

Агентство по государственному финансовому контролю и борьбе с коррупцией Республики Таджикистан;

Национальная гвардия Республики Таджикистан;

Комитет по чрезвычайным ситуациям и гражданской обороне при Правительстве Республики Таджикистан.

В Законе также чётко дано определения понятия террористическая деятельность - деятельность, которая включает в себя:

организацию, планирование, подготовку и совершение террористической акции;

подстрекательство к террористической акции, насилию над физическими лицами или принуждению организации, уничтожению имущества и иных материальных объектов в террористических целях;

организацию незаконного вооруженного формирования, преступного сообщества (преступной организации), организованной группы для совершения террористической акции, а равно участие в такой акции;

вербовку, вооружение, обучение и использование террористов;

финансирование заведомо террористической организации или террористической группы или иное содействие им.

Республика Таджикистан, исходя из своих международных обязательств, признаёт международной террористической деятельностью такую террористическую деятельность, которая осуществляется:

террористом или террористической организацией на территории более чем одного государства;

гражданами одного государства в отношении граждан другого государства или на территории другого государства;

в случае, когда как террорист, так и жертва терроризма являются гражданами одного и того же государства или разных государств, но преступление совершено за пределами территорий этих государств;

в целях нарушения международного правопорядка.» [3.8.]

А антитеррористическая деятельность - это деятельность, осуществляемая в целях защиты личности, общества и государства от террористической деятельности.

Следующий закон, который определяет общую борьбу с проявлениями радикализма в Таджикистане является Закон «О борьбе с экстремизмом» принятый в 2003 году. В этом законе также даны определение основных понятий, так в законе

«Экстремизм - это проявление юридическими и физическими лицами выражения крайних форм действий, призывающих к дестабилизации, изменению конституционного строя в стране, захвату

власти и присвоению её полномочий, разжиганию расовой, национальной, социальной и религиозной вражды;», а экстремистская деятельность - деятельность юридических либо физических лиц по планированию, организации, подготовке и совершению действий, направленных на:

а) насильственное изменение основ конституционного строя и нарушение целостности Республики Таджикистан ;

б) подрыв безопасности Республики Таджикистан;

в) захват или присвоение властных полномочий;

г) создание незаконных вооруженных формирований;

д) осуществление террористической деятельности;

е) возбуждение расовой, национальной или религиозной розни, а также социальной розни, связанной с насилием или призывами к насилию;

ж) унижение национального достоинства;

з) осуществление массовых беспорядков, хулиганских действий и актов вандализма по мотивам идеологической, политической, расовой национальной или религиозной ненависти либо вражды, а равно по мотивам ненависти либо вражды в отношении какой-либо социальной группы;

и) пропаганду исключительности, превосходства либо неполноценности граждан по признаку их отношения к религии, социальной, расовой национальной, религиозной или языковой принадлежности;

к) публичные призывы к осуществлению указанной деятельности или совершению указанных действий;

л) осуществлению или совершению указанных действий путем предоставления для осуществления указанной деятельности недвижимости, учебной, полиграфической и материально-технической базы, телефонной, факсимильной и иных видов связи, информационных услуг, иных материально-технических средств;»

По Закону экстремистскими организациями являются – «общественное объединение, религиозная либо иная некоммерческая организация, в отношении которых по основаниям, предусмотренным настоящим Законом, судом принято вступившее в законную силу решение о ликвидации или запрете деятельности в связи с осуществлением экстремистской деятельности;»

В Законе также имеется анализ и классификация экстремистских материалов – «предназначенные для обнародования информация либо документы, призывающие к осуществлению экстремистской деятельности либо обосновывающие или оправдывающие необходимость осуществления такой деятельности, публикации, обосновывающие или оправдывающие национальное и (или) расовое превосходство либо оправдывающие практику совершения военных или иных преступлений, направленных на полное или частичное уничтожение какой-либо

этнической, социальной, расовой, национальной или религиозной группы.» [4.2.]

В Законе даны основные принципы борьбы с экстремизмом. «Борьба с экстремизмом основывается на следующих принципах:

признания, соблюдения и защиты прав и свобод человека, а равно законных интересов организаций;

законности;

гласности;

приоритета обеспечения безопасности Республики Таджикистан;

приоритета мер, направленных на предупреждение экстремистской деятельности;

сотрудничества государства с юридическими и физическими лицами в борьбе с экстремизмом;

неотвратимости наказания за осуществление экстремистской деятельности.» [4.2-3]

Основные направления борьбы с экстремизмом осуществляется по следующим основным направлениям:

«принятие профилактических мер, направленных на предупреждение экстремистской деятельности, в том числе на выявление и последующее устранение причин и условий, способствующих осуществлению экстремистской деятельности;

выявление, предупреждение и пресечение экстремистской деятельности юридических и физических лиц.

В Законе субъектами, осуществляющими борьбу с экстремизмом, определены следующие государственные органы:

Государственный комитет по национальной безопасности Республики Таджикистан;

Министерство внутренних дел Республики Таджикистан;

Министерство иностранных дел Республики Таджикистан;

Министерство юстиции Республики Таджикистан;

Таможенная служба при Правительстве Республики Таджикистан.

Органы государственной власти и управления, местные исполнительные органы государственной власти и органы местного самоуправления участвуют в противодействии экстремистской деятельности в пределах своей компетенции.

Общее руководство по борьбе с экстремизмом осуществляет Правительство Республики Таджикистан.

Суды Республики Таджикистан участвуют в борьбе с экстремизмом на условиях и в порядке, предусмотренных Конституцией Республики Таджикистан, настоящим Законом и другими законами Республики Таджикистан.

Органы прокуратуры в пределах своей компетенции ведут надзор за надлежащим исполнением законов по борьбе с экстремизмом.» [4.3.]

В Законе также приведены, что именно запрещается законодательно по

предупреждению экстремистской деятельности:

В целях предупреждения экстремистской деятельности в Республике Таджикистан запрещается:

а) «создание, регистрация и функционирование экстремистских организаций либо организаций, способствующих экстремизму;

б) деятельность, связанная с пропагандой экстремизма, в том числе распространение экстремистских материалов;

в) въезд, выезд или транзит через территорию Республики Таджикистан лицам, принимавшим участие в экстремистской деятельности;

г) предоставление вида на жительство лицам, принимавшим участие в экстремистской деятельности;

д) принятие в гражданство Республики Таджикистан иностранных граждан и лиц без гражданства, принимавших участие в экстремистской деятельности;

е) проведение митингов, шествий, демонстраций или иных публичных выступлений с нарушением требований законодательства Республики Таджикистан.

Предупреждение экстремистской деятельности также включает в себя осуществление и иных мер, предусмотренных законодательством Республики Таджикистан и международно-правовыми актами, признанными Республикой Таджикистан.» [4.4]

С целью профилактики экстремистской деятельности органы государственной власти и управления, местные исполнительные органы государственной власти и органы местного самоуправления в пределах своей компетенции в приоритетном порядке осуществляют профилактические, в том числе воспитательные, пропагандистские меры, направленные на предупреждение экстремистской деятельности.

Наиболее полно в Единой концепции борьбы с экстремизмом и терроризмом даны основные цели, задачи и принципы борьбы с терроризмом и экстремизмом

Так в концепции указано, что целями и задачами борьбы с терроризмом и экстремизмом являются: [5. 5-6]

1. Обеспечение защиты Республики Таджикистан, ее граждан и других лиц, находящихся на ее территории, от угроз терроризма и экстремизма.
2. Ликвидация террористической и экстремистской угрозы на территории Республики Таджикистан.
3. Создание в Республике Таджикистан атмосферы полного нетерпения терроризму и экстремизму, в любых их формах и проявлениях.
4. Выявление, устранение и предупреждение причин и условий, способствующих возникновению и распространению терроризма и экстремизма на территории Республики Таджикистан, а также ликвидация последствий преступлений террористического и экстремистского характера.
5. Повышение эффективности взаимодействия компетентных органов по предупреждению, выявлению, пресечению и расследованию

- преступлений террористического и экстремистского характера, выявление и пресечение деятельности организаций и лиц, причастных к осуществлению террористической и экстремистской деятельности, а также противодействие финансированию терроризма и экстремизма.
6. Выработка общих подходов субъектов, непосредственно осуществляющих борьбу с терроризмом и экстремизмом, в том числе по вопросам его предупреждения.
 7. Усиление роли государства, как гаранта безопасности личности и общества, в условиях нарастающих угроз терроризма и экстремизма.
 8. Реализация международно-правовых норм по противодействию финансированию терроризма и экстремизма.
 9. Формирование необходимой международной нормативно-правовой базы сотрудничества с международными организациями и государствами мирового сообщества и совершенствование правовой базы, развитие и гармонизация международно-правовых норм и национального законодательства в области борьбы с терроризмом и экстремизмом.
 10. Улучшение сотрудничества правоохранительных структур и органов государственного финансового контроля по выявлению и пресечению финансирования международного терроризма и экстремизма.»

В достижении целей и решении задач в борьбе с терроризмом и экстремизмом Республика Таджикистан руководствуется следующими принципами:

- бескомпромиссность борьбы с терроризмом и экстремизмом;
- обеспечение неотвратимости ответственности как физических, так и юридических лиц за участие в террористической и экстремистской деятельности;
- комплексный подход к противодействию терроризму и экстремизму с использованием всего арсенала превентивных, правовых, политических, социально-экономических и прочих мер;
- противодействие применению в международных отношениях по борьбе с терроризмом и экстремизмом практики «двойных стандартов»;
- строгое соблюдение общепризнанных принципов и норм международного права.»

В этой концепции приведены основные направления деятельности органов, осуществляющих борьбу с терроризмом и экстремизмом, в частности указаны:

1. Анализ факторов и условий, способствующих возникновению терроризма и экстремизма, прогнозирование тенденций их развития и проявления на территории Республики Таджикистан.
2. Предупреждение, выявление, пресечение и расследование преступлений террористического и экстремистского характера.

3. Содействие неотвратимости наказания за преступления террористического и экстремистского характера.
4. Оказание помощи в реабилитации лиц, пострадавших от преступлений террористического и экстремистского характера.
5. Противодействие терроризму на всех видах транспорта, объектах жизнеобеспечения и критической инфраструктурой.
6. Предотвращение использования или угрозы использования в террористических целях оружия массового поражения и средств его доставки, радиоактивных, токсичных и других опасных веществ, материалов и технологий их производства.
7. Противодействие финансированию террористической и экстремистской деятельности.
8. Предотвращение использования или угрозы использования локальных или глобальных компьютерных сетей в террористических целях (борьба с кибертерроризмом).
9. Совершенствование правовой базы сотрудничества в борьбе с терроризмом и экстремизмом.
10. Взаимодействие с гражданским обществом и средствами массовой информации в целях повышения эффективности противодействия терроризму и экстремизму.
11. Противодействие пропаганде терроризма и экстремизма.
12. Участие в антитеррористической деятельности международного сообщества, включая взаимодействие в рамках международных организаций и коллективных антитеррористических операций, объединение усилий и содействие в формировании глобальной стратегии противодействия новым вызовам и угрозам под эгидой Организация Объединенных Наций.
13. Совершенствование материально-технической базы подразделений, осуществляющих борьбу с терроризмом и экстремизмом, разработка средств, специальной техники и оборудования для оснащения этих подразделений.» [5.7]

Таким образом, в Республике Таджикистан выработана единая система законодательно-нормативных актов в области обеспечения безопасности, противодействия и борьбы с терроризмом и экстремизмом. Наиболее важным компонентом в общей системе национальной безопасности является взаимодействие всех структур государственной власти и местных органов управления с обществом и гражданами по выработке эффективных путей поддержания мира и стабильности в Республике Таджикистан, путей и форм проведения профилактических мер по противодействию радикализма, экстремизма и терроризма в молодёжной среде.

Однозначно, что выработанные законодательно-нормативные акты несмотря на принятые нормы, акты, статьи регулирующие и дающие определенные полномочия структурам государственной и местной власти и правоохранительным структурам не могут решить все причины и факторы побуждающие граждан, групп, политических

партий, религиозных и радикальных, террористических организаций к радикальным действиям и проведению террористических актов. В этой связи важным фактором на современном этапе является полноценное исследование и глубокое изучение факторов и причин побуждающих к радикальным действиям.

Литература:

1. Конституция Республики Таджикистан. Душанбе. 1994. (с изменениями и дополнениями). <http://mmk.tj/ru/legislation/legislation>.
2. Закон Республики Таджикистан «О безопасности». 28 июня 2011 года. <http://parlament.tj/ru/images/stories/2011/bezopasnost.doc>.
3. Закон Республики Таджикистан. О борьбе с терроризмом. (Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан 1999 год, №11, ст. 275; 2005 год, № 3, ст.116; 2007год, №5, ст. 355). Подписанный Президентом от Республики Таджикистан Э. Рахмонов. г. Душанбе 16 ноября 1999 года. № 845.
4. Закон Республики Таджикистан. О борьбе с экстремизмом. (Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан 2003 год, №12, ст. 697; 2007 год, №3, ст.158) Принят Маджлиси намоёндагои - 5 ноября 2003 года. Одобрен Маджлиси милли - 21 ноября 2003 года. Подписанный Президентом Республики Таджикистан Э.Рахмонов. г. Душанбе 8 декабря 2003 года. № 69).
5. Единая концепция Республики Таджикистан по борьбе с терроризмом и экстремизмом. http://www.geneva-academy.ch/RULAC/pdf_state/Concept-of-Combating-Terrorism-and-Extremism-TJ.pdf. 2009 г.

РАШИДОВА Д.
(Хучанд)

ИФРОТГАРОИИ ДИНӢ ВА ХАТАРҲОИ ОН БА АМНИЯТИ ИНСОНӢ

Ҷаҳони муосир ба бархурдҳои зиёди фикрӣ ва ақидавӣ рӯ ба рӯ гардидааст, ки бахши асосии онро зиддияти дину мазҳабҳо ба вуҷуд овардааст. Яке аз омилҳои аслии сар задани ин зиддиятҳо ба ифротгароии динӣ вобаста аст, ки аксаран ин ҳолат бар асоси ба таври дуруст дарк накардани моҳияти асосии таълимоти дини мубини ислом ва маърифати муқаммалӣ он зоҳир мешавад. Агар ба таълимоти ҳамагуна ҳизбу ҳаракатҳои экстремистӣ ва террористии ҳислати динӣ дошта тавачҷӯҳ намоем, як нуктаи муҳим мушаххас мегардад, ки онҳо аксаран бар самти ақидаҳои динӣ ба ифротгароӣ ё зиёдаравӣ роҳ дода, моҳияти аслии таълимоти дини исломро на бар пояи ҳақиқати таърихӣ ва таълимоти аслии он, балки аз рӯи фаҳмишҳои худ ва бар асоси ба эътибор гирифтани манфиатҳои ҳеш шарҳу тафсир додаанд. Масалан, ҳизби ғайриқонунии Таҳрир, ки чанд сол қабл доманаи густурдаеро дар кишварҳои Осиёи Марказӣ ва ҳатто берун аз он фаро гирифта буд, дар таълимоти ҳеш барқарорӣ хилофатро тақозо намуда, тамоми китобҳои

осмони дигарро мансух эълон намуда буд. Ҳол он ки аз назари таҳаввулоти таърихӣ бозгашт ба қафо ва бунёди чунин як ҷомеаи кӯҳна ҳаргиз имконпазир нест. Ақидаи мансух донишмандони дигар китобҳо низ дар назарияи пайравони ин ҳизби манъшуда хилофи фармудаҳои Худованд дар китоби муқаддаси Қуръон аст, зеро дар ин китоби осмонӣ эътирофи ҳамаи китобҳои динҳои дигар ба ҷашм мерасад. Дар баробари ин, ақида ва ғояҳои ҳизбу мазҳабҳои дигаре чун Салафия, Ансоруллоҳ, давлати исломӣ низ ҳамон гуна бар пояи ифротгароии динӣ ва радикализм асос ёфтаанд, ки дар асл ба таълимоти ҳуди дини мубини ислом мутобиқат надоранд. Пайравони ин ҷараёнҳо ва мазҳабҳо дар асл аксаран китоби муқаддаси Қуръонро бо шарҳу тафсириҳои он нахондаанд ва бештари таълимоти хешро аз рӯи шундаҳояшон аз дигар шахсиятҳо ба анҷом мерасонанд, ки дар натиҷа ақидаҳои хатарнок барои ҷомеа ва мардум аз ҷониби онҳо паҳн мешавад. Дар ҳақиқат, яке аз сабабҳои аслии реша гирифтани ғояҳои ин ҳизбу ҳаракатҳо ҳамон ба огоҳии зарурӣ надоштани гурӯҳҳои муайяни аҳоли аз аслу моҳияти таълимоти ислом ва доираи танги мутолеаи онҳо аз сарчашмаҳои динӣ ба шумор меравад.

Таҷрибаи давлатдорӣ кишварҳои Осиёи Миёна дар давоми чандин солҳои охир нишон доданд, ки аксари ҷавонони ба ҳизбу ҳаракатҳо шомилгардида бар асари гумроҳӣ ва камсаводӣ, надоштани дониши кофии динӣ ва маърифати таърихӣ ба ин роҳ рафта, дар натиҷа гирифтори бемории ифротгароии динӣ шуданд. Ба ибораи дигар, ба андозае дар зер таъсири ғояҳои номатлуби ин ҳизбҳо қарор гирифтанд, ки онро ҳақиқати кулл шуморида, дар баробари тарғиби он ғояҳо даст ба амалҳои куштору хунрезӣ зада истодаанд. Имрӯз агар сабабҳои асосии сар задани ҳар гуна ҳодисаҳои ғочаангези қатлу куштори одамон, тарқишҳо дар саросари оламро таҳқиқ намоем, аксари онҳо маҳсули дасти нафароне ҳастанд, ки дар гирдоби ифротгароии динӣ қарор доранд. Бештари қатлу кушторро намоёндагонии давлати исломии Ироқу Шом ба уҳда мегиранд, ки воқеан реша давонидани онҳо на танҳо ба як ё ду давлат, балки ба тамоми сайёра ва ё тамоми башарият хатар эҷод мекунад. Нуфуз ёфтани ифротгароии динӣ имрӯз ба амнияти инсонӣ хатар эҷод намуда истодааст, ки ҳосили он қатлу куштори одамони зиёди бегуноҳ мебошад. Ҳол он ки агар ба ҷавҳари таълимоти дини ислом ва китоби муқаддаси Қуръон биандешем, пеш аз ҳама чунин амалҳои баду зишт пайваستا маҳкум мешавад ва рехтани хуни бегуноҳ аз ҳама бадтарин гуноҳ ба ҳисоб меравад.

Вобаста ба ин, имрӯз моро зарур аст, ки барои ҷилавгирӣ аз ифротгароии динӣ тадбирҳои мушаххас андешида, пеш аз ҳама ҷиҳати баланд бардоштани маърифати динии ҷомеа ва ҷавонон аз ҳар роҳу воситаҳо истифода намоем. Бо ибтиқори бевоситаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо тарҷумаи тоҷикӣ нашр ва ройгон паҳн намудани китоби муқаддаси Қуръон амри бисёр саривақтӣ ва муҳим дар самти боло бурдани маърифати динии ҷомеа гардид. Воқеан, имрӯз дар тамоми китобхонаҳои мамлакат китоби

муқаддаси Қуръон бо тарҷумаи тоҷики мавҷуд аст ва моро зарур аст, ки ҷавононро барои омӯзиши аслу моҳияти он даъват намоем. Дар канори ин, бо эълон шудани соли 2009 ҳамчун соли пешвои мазҳабии мо Имом Абуҳанифа дар Тоҷикистон корҳои зиёди илмӣ дар ҷодаи нашри осори ин абармарди бузург ба сомон расид, ки дар навбати аввал метавон китоби худи Пешвои миллатро зикр дошт, ки бо номи «Имом Абуҳанифа: Рӯзгор ва осор» аз ҷоп баромад. Ҳамзамон, бо ибтикори бевоситаи Пешвои миллат дар кишвари мо мазҳаби ҳанафӣ мазҳаби расмии мардум эълон гардид, ки ин тадбир низ аз назари сиёсӣ аҳамияти хеле муҳимро соҳиб аст. Дар канори ин, тадбирҳои зиёди давлатиро метавон ном бурд, ки ҳамаи онҳо барои боло бурдани маърифати динӣ ва ҷилавгирӣ аз ҳар гуна андешаҳои ифротӣ аз сар гирифта шудаанд. Дар ҳар мулоқоту суҳбатҳои хеш Пешвои миллат ба ҷавонон хушдор медиҳанд, ки хушӯрии сиёсиро аз даст надиханд, балки бештар бикӯшанд, ки бо омӯхтани донишу маърифат машғул гардида, худро аз таъсири ҳар гуна ақидаҳои ифротӣ ниғаҳ доранд.

Яке аз роҳҳои дигари тақмили дониш ва маърифати динии ҷавонон истифодаи босамар аз дарсҳои «Таърихи дин» дар макотиби таҳсилоти миёнаи умумӣ ва донишгоҳҳо ба шумор меравад. Дар ин фурсат низ мутахассисону коршиносонро зарур аст, ки асосҳои дини мубини исломро ба ҷавонон омӯзонида, ақидаҳои номатлуби аз номи дин паҳншавандаро дуруст ва мувофиқи мақсад шарҳу тафсир намоянд. Вагарна гумроҳии ҷавонон, ки сарчашма дар ифротгароии динӣ дорад, пайваста ба амнияти давлату миллат хатарҳо эҷод мекунанд, ки аллакай натиҷаи онро мардуми Тоҷикистон дар солҳои навадуми асри гузашта дидаанд. Таҳқиқи амиқ дар омилҳои ҷанги шаҳрвандӣ бори дигар собит месозанд, ки сарчашма асосии он боз ҳам ифротгароии динӣ ба шумор меравад. Ба майдон кашидани ҷавонони он солҳо тавассути тарғиби ақидаҳои ба ном динӣ ва ба хоҳири бунёди давлати исломӣ боис шуд, ки дар мамлақати мо хисороти зиёди ҷониву молӣ ба миён омада, пояҳои давлатдорӣ сусту фалаҷ гарданд. Аз ин рӯ, имрӯз низ моро зарур аст, ки дар навбати аввал бар он бикӯшем, ки ҷавононро, хоси шогирдони худро дар рӯҳияи маърифати олии инсонӣ тарбия намоем, то ки дар вучуди онҳо муҳаббату ихлосу иродат нисбати ҳамдигар афзуда, донишҳои заруриро фаро бигиранд. Маҳз, тарбияи инсонии ҷавобгӯ ба меъёрҳои замони имрӯз метавонад дар таҳкими пояҳои ҷомеаи солим низ нақши муассир гузошта, ҳар гуна хатарҳои фикрӣ ва ҷониро ба амнияти инсонӣ ва сайёраи мо коҳиш диҳад. Боварии комил дорам, бо истифода аз чунин шароити мусоид барои омӯзиш ва маърифатандӯзӣ ҷавонони мо дар навбати аввал худ мекӯшанд, ки симо ва сирати хешро бо маънавият, дониш ва маърифати олии инсонӣ барҷаста гардонид, худ намунаи ибрат дар амри коҳиш додани хатарҳои фикрӣ ба амнияти инсонӣ мегарданд.

АМНИЯТИ МИЛЛӢ ВА МАФКУРАИ МИЛЛӢ

Мусаллам аст, ки халқи тоҷик ҳамчун яке аз наҷодҳои қадими ориёӣ аз оғоз андешапарвар будааст. Нахустин ва қадимтарин ёдгории азими динию фалсафӣ ва фарҳангии аҷдоди қабири тоҷикон «Авасто» (асри III) маҳсуб меёбад, ки аҳамияти хешро то ба имрӯз гумма накардааст.

Андешаи миллии тоҷик дар заминаи осори арзишманди уламо, удабо ва маорифпарварони тоҷик такмилу густариш ёфта, дар дарозии таърих ӯро мутафаккир ва андешаманд кардаанд. Андешаҳои миллии тоҷикон, қабл аз ҳама, дар адабиёти бадеӣ, кутубҳои динӣ ва ахлоқӣ ифода ёфтанд. Мутолиаи асарҳои бадеӣ, динӣ ва ахлоқӣ тафаккури халқро вусъатдод. Халқимо ба китоб ва сухани китобӣ бовардошт, - навишта буд академи М.Шакурӣ, - ҳамазиндагиашро аз рӯи китоб тартиб меод, шинохти моҳияти худ, шинохти мавқеи худ дар дунё, ҷаҳонбинии ӯ бо ёрии китоб суратмегирифт».

Феълан дар замони ҷаҳонишавӣ низ давлату Ҳукумат дар фикри баланд бардоштани маърифати халқ аст. Ҳукумати ҚТ талош меварзад, то мардум аз неъматҳои маънавий бештар баҳра бардоранд.

Лозим ба ёдоварист, ки муҳимтар инлотии фодаи андешаи миллии забон будааст. Маҳз забон аст, ки андешаҳоро комилу рӯшан ва мубаррову мунаввар сохта, амну амниятро по барҷо нигоҳ медорад.

Бародарӣ ва баробарӣ шартҳои муҳими ба даст овардани хушбахтии аҳли башарад. Иттиҳоди иҷтимоӣ – сиёсӣ сабаби ҳастӣ, рушду камол ва тараққиёти халқу мамлакат башумор меояд ва амнияти онро қафолат медиҳад.

Тибқи ақидаи донишмандон дар дунё ҳеҷ қавме нест, ки толиби саодат ва иззат набошад. Саодат ва кадрӯ манзалати ҳар миллат вобаста бароҳат ва интизоми дохилии он миллат аст. Сифатҳои шоистаи инсон ва покизагии ахлоқи инсон боиси обрӯю эътибор ва симои дурахшони маънавии миллатмаҳсуб меёбад.

Инсонпарварӣ, ки аз сифатҳои умдаи башар ба ҳисоб меравад, андешаи миллиро фаро мегирад ва моҳият анҷам басти ақидаҳои инсондӯстии мардум эътироф гашта, калиди меҳварии сулҳу суботу амният аст. Одам ва одамият аз нигоҳи уламову удабо шоистагии зиёдеро ба худ касб кардааст. Дар ин радиф шоири маориф парвари тоҷик Тошхоҷаи Асирӣ мефармояд:

*Одамият чист? – Ҳудродур аз шаррдоштан,
Хайрхоҳи халқ будан, нафъи безар доштан.*

Шароити мураккаби ҷаҳон ва амалиётҳои номатлуби давр, ба зухуромадани ҷараёнҳои тезу тунди ифротгаро моро водор месозад, тақия ба мероси ғании аҷдодӣ карда, василаҳои нави амният роҷустуҷӯ намоем.

Аққалан аз оилаи хеш тадбирҳои судмандро оғоз намоем. Масалан, амали хайре – табассуму навозишро баҳри фарзандони хешарзонӣ дорем. Ё ба хизмати халқ сарфкардани умр, ки шоистатарин амалии нсонист камари ҳиммат бубандем:

*Чун моҳ ба авҷи комронӣ,
Бар рӯи ҷаҳон зиёфишонӣ.
Чун боғ ба вақти навбаҳорон,
Бикшой дили ҳазини ёрон.
Чун сарвагар самар надорӣ,
Аз сояи худ бубаҳи боре...*

Дар муддати бисту шаш соли соҳибистиклолии Тоҷикистон мактабҳо, гимназияҳо, литсейҳо, донишгоҳҳои олии гуногун соҳабунёд ёфтанд ва ба фаъолият шурӯъ намуданд ва шогирдони қобилиятноку баландхитососҳоро тарбия мекунанд, ки ин аз хидматҳои шоёни давлату ҳукумат бо сарвари Президенти ҚТ «дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» (2011) падидаи матлуби ғамхори давлат дар роҳи ба хидмати халқу Ватан ва сулҳу амният омода кардани фарзандон ба шумор меояд, дигар тадбирҳо шаҳодат медиҳанд, ки дар замони аҳамияти давлатӣ пайдо мекунанд ва барои амну амнияти миллати тоҷик пайваста истифода мешаванд.

Амнияти милли кишвар аз нерӯи зеҳнӣ ва сиёсии ҷавонон маншаъ мегирад. Маҳз ҷавонони бунёдкору созанда метавонанд парчамбардорони асили мамлакати хеш бошанд ва шарафу номуси меҳани азизро ҳифзби кунанд. Дар ин маврид метавонад мафкураи миллии халқи мо, ки решааш ба дуриҳои дур меравад нақши бориз дошта бошад. Махсусан маърифати маънии ҳаёт муқаддасоти оила, ҳифзи он метавонад дар таъмини амнияти кишвар саҳми арзанда бозад. Зеро решаи ин маърифатро муҳаббат, раҳму шафқат ва агар аз аз назари дин бигирем силаи раҳм ташкил мекунад. Инсоне, ки дорои ин сифатҳои олии инсонист ҳамзамон ӯ Ватанро, дороиҳои он, марзу бум ва мардуми онро дӯст медорад. Ба иборати дигар гӯем ҷавҳари мафкураи миллии моро меҳр ва садоқат ташкил менамояд. Муҳаббат ба Ватан, ба кишварибиҳиштосо, ба давлату давлатдорӣ, ба Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки дар дилҳои мардум реша рондааст, маҳз ҳамин тафаккури деринаи инсонпарварона сарчашма мегирад ва он рӯки муҳими пойдеории миллат ва давлат мебошад.

Беъятиной ба тафаккури миллӣ ва андешаҳои ниёгон ки аз ҷониби баъзе аз ҷавонони кишвар ба назар мерасад метавонад оқибатҳои ногуворро ба бор орад. Он ҷавонноне, ки то имрӯз бинобар беҳабариву беъятиной ба доми душманони Ватан афтоданд ва аъзои ин ё он ҳизби ғайриқонунӣ ва экстримистӣ гардиданд маҳз аз бардошти нодуруст аз равандҳои ҷомеа ва тақлиду таассуб ба мафкураи бегона ба ин бало гирифтӣ шуданд. Мебинем, ки ин беъятиной ва беҳабарӣ чи қадар ҳодисаҳои нохушро эҷод кард.

Бетарафӣ ва бемасъулиятӣ дар самти амнияти миллӣ моро хушдор месозад, кихушёрӣ, зиракии сиёсиро аз даст надихем. Дар баробари рушди илм, маориф, технологияи муосир, ҳунар ва санъати асил дарку фаҳмиши дурусти мафкураи ниёгон, дарки масъулияти худшиносӣ метавонад пеши роҳи падидаҳои номатлубро, гирад, ки то ба сулҳу суботи сиёсӣ ва амнияти мо ҳалал ворид накунад. Инак

1. Амнияти кишвар аз тарбияи фардии ҳар як инсон оғоз мешавад ва меҳвари арзишҳои инсонии ўро шоиста аст дороиҳои маънавии гузаштагонӣ сарбаландӣ мо аз қабилӣ муҳаббат ба оила ва инсонҳо, меҳр ба Ватан ва марзу буми обӣ.
2. Пайванд додани донишҳои муосир бо донишҳои суннатӣ, ки дар заминаи ҳамонро “ пиндори нек, гуфтори нек ва кирдори нек” меистад.
3. Ба ҳар як падидаи сиёсӣ ва ҷамъиятӣ баҳои ҳаққонӣ додан ва арзиши онро дар ченаки манфиати мардум дидан ва осоиштагиву тинҷиро мукофоти беҳтарин зиндагӣ шуморидан. Зеро ҳар ҷоесулҳуамниятҳаст, он ҷоободивуозодӣ, андешаи солим ва гиро ҳукмфармог.

САБУРОВ Х.М., ҲАМРОБОЕВ Н.А.
(Хучанд)

НАҚШИ ТАРҶУМА ДАР АМНИЯТИ ФАРҲАНГИИ МИЛЛАТ

Мафҳуми амният, дар воқеъ, моддаи пурмуҳтаво ва фарогири паҳлуҳои муҳталифи унсурҳои давлатдорӣ ва муқаддасоти миллӣ буда, беҳатарии миллат аз дараҷаи мафкура ва ҷаҳонбинии мардум вобастагии калон дорад. Зеро дар даврони ҷаҳонишавии босуръат ба хоҳири ҳифзи истиқлоли миллӣ ва расидан ба қуллаҳои баланди давлатдорӣ ҳар як фарди ҷомеа мувофиқи қору омили хеш муваззаф ва масъул аст, ки *асолати миллӣ* ва амну саботи кишвар ва дастоварду арзишҳои фарҳангии хешро пуштибонӣ ва ҳимоят кунад.

Танҳо бо ҳифзи ваҳдату истиқлолияти комил ва ташаккул додани илму маърифат, тарвиҷи забони модарӣ ва худшиносиву худогоҳӣ метавон ба ҳадафу мақсадҳои бузург расид. Амнияти фарҳангӣ ва таҳаввулу ташаккули илми тоҷик, пеш аз ҳама, дар дасти маорифчиёну аҳли зиёи Ватан мебошад.

Агар ба таърихи пайдошавии давлатҳои мустақили форсибазонон - Саффорӣёну Сомонӣён, аз нигоҳи амнияти фарҳангӣ назар кунем, маълум мегардад, ки яке аз омилҳои эҳё гардидан ва ҳифзи анъана ва суннатҳои тоисломии мардуми тоҷик, ин боқӣ мондани мактабҳои дарборӣ буд. Зеро халифаҳои араб фарзандони худро маҳз ба устодону

омӯзгорони форснажод ба шогирдӣ медоданд ва ин мударрисони содик ба ниёгон халифаҳо ва ҳокимони ояндаро дар руҳияи адабдӯстиву маърифатгарой тарбия мекарданд. Ҳарчанд дар оғоз хулафои садри ислом нисбат ба улуми бегона бетаваҷҷуҳ ва ба китобшӯйиву китобхонасӯзӣ машғул буданд, баъдан чун тарбиятёфтагони макотиби дарборӣ ба сари қудрат омаданд, тавассути тарҷума ва ташвиқу тарғиби уламову удабо “ду баробари он чи сӯзониданд ба чаҳони он рӯз китоб эҳдо карданд”(2, 445). Яъне парчамафрӯзони фарҳангу маърифати форсу тоҷик якҷоя бо вузарову соҳибдавлатони форсинажод тарҷума ва бозсозии асарҳоро роҳи бехтарини ҳифзи асолати миллӣ ва амнияти забони модариву мероси фарҳангии ҳеш доништа дар тарғиби хирад, дониш, таҷрибаи инсонӣ, мубориза ба муқобили хурофотпарастӣ хизмати бебаҳо кардаанд(8), ки далели инро метавон дар сарчашмаҳои таърихӣ фаровон дарёфт намуд.

Зоҳиран, ҳеҷ адабиёт дар доҳили ҳудуди миллии худ бидуни иртибот бо забону адабиёти миллатҳои дигар тараққӣ намекунад, пеш намеравад, камол намеёбад. Нависандаи машҳури рус Алексей Максимович Горкий барҳақ, дар ин бора, таъкид кардааст, ки “Адабиёт бехтару хубтар ва осонтар аз ҳама, ҳалқҳоро ба ҳам ошно месозад”(3, 17).

Бузургии даҳҳо саромадони адабиёти тоҷик низ маҳз дар он буд, ки онҳо фақат дар ҳудуди миллии худ маҳдуд намондаанд, чун эшон зуллисонайн буданд, аз ин рӯ, забону адабиёт, таъриху фарҳанги миллати дигарро ба ҳубӣ омӯхта, ҳатто ба он забон асарҳое офаридаанд, ки гуё соҳибу офаридагори он забон буданд.

Чунончӣ, Абӯалӣ ибни Синоро то ҳанӯз бархе аз шарқшиносони Ғарб “олиму шоири араб” меноманд, зеро ин абармарди тоҷик, ифтихори миллати мо ба забони арабӣ чунон таълиф намудааст, ки гӯяндагону шоирони араб ангушти ҳайрат газидаанд. Шоирону адибон, олимону донишмандони зиёди зуллисонайни дигар миллатҳоро низ метавон дар ин радиф номбар намуд. Аз ҷумла, шоир ва мутафаккири бузурги Озорбойҷон – Фузулии ширинбаён низ ҳам ба туркӣ ҳам ба форсӣ ва ҳам ба арабӣ айнан бо латофати якранг шеър гуфтааст. Инчунин, шоири шаҳир ва саромади адабиёти ўзбек – Навоӣ низ бо забони тоҷикӣ девони бузурге дорад.

Аз ин ҷо, дар раванди муштарақоти фарҳангӣ ё худ робитаҳои адабию фарҳангӣ нақши мутарҷимон ва мактабҳои тарҷумонӣ хеле арзишманд аст. Дар таърихи адабиёти форсу тоҷик марҳилаҳои сермаҳсули ҳаракати тарҷума ба мушоҳида мерасанд, ки ҳар яки он дорой ганҷинаҳои бузург буда, аҳамият ва арзиши асосии ин марҳилаҳо, аз як тараф ҳифзи осори гаронқадр бошад, аз ҷониби дигар, ниғаҳбонии наҷод, ташаккулу таҳаввули забон, таъриху фарҳанг ва эҳёи одоб ва анъанаҳои ниёгонии як қавму миллат ба шумор мераванд.

Тавассути мактаби мутарҷимони қарнҳои 8-9 дар марҳилаи аввали ҳаракати тарҷума анбӯҳи бузурги китобҳо аз забонҳои дигар, аз ҷумла, аз

пахлавӣ ба забони арабӣ тарҷума шуданд. Баъд аз қарни 9 қариб то қарни 15, яъне дар мархилаи дуоми раванди тарҷума ғолиби осори ба арабӣ тарҷумашуда, аз нав ба забонҳои аслии худ, аз ҷумла ба забони форсӣ-тоҷикӣ бо равишу услубҳои гуногун нақлу баргардон шуданд. Баъд аз ҳучуми муғулҳо то имрӯз чандин мархилаҳои дигари раванди тарҷума пайдову нопаёдо гардиданд, ки ҷавҳари аслии ин ҳаракатҳо, пеш аз ҳама, амнияти фарҳангии як қавму миллат буда, тарҷума ҳамчун унсури амнияти фарҳангӣ дар ташаккул ва таҳаввули илму маърифати миллатҳои гуногун хидмат карда истодааст.

Тарҷума аз қадим, аз як тараф, байни миллатҳо нақши гузаргоҳи фарҳангиро иҷро карда, дар барқарории иртибот ва пайванд миёни афрод, ақвом ва ҳукуматҳо хидмат карда бошад, аз ҷониби дигар, қасдан ё амдан сабаби набардҳои хунину пурҳарҷ байни халқу миллатҳо гаштааст. Ба ҳукми намуна, Ардашери аввал тирагӣ ва гусаста шудани равобити худ бо испортаниҳоро аз тарҷумаи хатои мутарҷимон медонад. Ё барои барҳам додани ин нофаҳмӣ, қосидеро ба номи Ортофранс ба Испарта мефиристад ва сабаби кудурату тирагии равобити худро хатогӣ ва нофаҳмии мутарҷим мехонад. (7, 25)

Аз ин рӯ, амонат дар тарҷумаи матнҳо яке аз шартҳои асосии ҳунари тарҷумонӣ ба шумор меравад ва ихтилоф байни тарафдорони тарҷумаи таҳтуллафзӣ ва тарҷумаи озод аз қадим то имрӯз мавҷуд аст. Тарафдорони тарҷумаи таҳтуллафзӣ амонати матн ва вафодорӣ ба соҳиби онро асоси тарҷума ҳисобида, тарҷумаи озодро тарҷумаи хиёнаткорона меғуфтанд. Тарафдорони тарҷумаи озод бошанд, маъно ва мухтавои асар ва беш аз ҳама ба хонанда вафодор буданро асли ҳунари тарҷумонӣ ҳисобида, тарҷумаи равоиро тарҷумаи зебо ва тарҷумаи таҳтулафзиро тарҷумаи кӯдакона ва кӯркӯрона мепиндошанд. То ҷое, ки тарҷумаро ба зан ташбеҳ дода, меғуфтанд, ки «агар зебо бошад, вафодор нест ва агар вафодор бошад, зебо нест» (6,14). Аммо дар нимаи дуоми қарни XIX аз ҷониби назарияпардозон ва мутахассисони илми тарҷума ин ихтилоф баррасӣ ва ҳал гардид. Яъне равиши тарҷума ҳатман бояд аз навӣ матн муайян шавад ва аз нигоҳи назарияи тарҷумаи имрӯз, ки асоси онро ховаршиносони маъруф Пётёр Нюмарк ниҳодааст, матнҳои иттилоотӣ ё худ расмӣ тариқи тарҷумаи дақиқ ё худ таҳтуллафзӣ ва матнҳои тавсифӣ ё худ адабӣ тавассути тарҷумаи озод ё иртиботӣ бояд тарҷума гарданд (4, 126). Яъне амонати матн ва муаллифаш ҳадаллимқон бояд риоя шавад.

Дар ин раванд, бояд мутарҷимони мо ҳам дар тарҷумаҳои байнизабонӣ ва ҳам дар тарҷумаҳои дохилизабонӣ, ба ҷуз аз маҳорати забондонӣ, инчунин маҳорати баландӣ нависандагӣ дошта бошанд, ки баробари тарҷумаи матн, хоса дар матнҳои адабӣ ё худ тавсифӣ ҳиссиёти хонандаро бедор карда тавонанд. Албатта, ин вежагиро метавон дар тарҷумаҳои адабони муосири тоҷик пайдо намуд.

Осори пуркиммати устодони мо Садриддин Айни, Абулқосим Лоҳутӣ, назми ширину дилнишини Мирзо Турсунзода, дostonҳои дилписанди Мирсаид Миршакар, романҳои ҳаяҷонбахши Сотим Улуғзода, Раҳим Чалил ва дигарон ба бисёр забонҳои роиҷи дунё тарҷума ва нашр шудаанд (5,к.11,185).

Ҷоизи зикр аст, ки романҳои устод Айни, Сотим Улуғзода ва Р.Чалил, ки ба забонҳои мухталифи Шарқу Ғарб тарҷума шуданд, айнан тақлид ва шаклан рӯйбардори навиштаҳои халқу миллатҳои дигари собиқ шуравӣ набуда, баръакс ҳама дорои услуб ва равиши миллии худ буданд. Романҳои тоҷикиро халқҳои Русия, Фаронса, Олмон, Чехословакия, Ҳиндустон, Арабистон ва дигар халқҳо то имрӯз бо мамнуният меҳонанду баҳравар мегарданд.

Гузашта аз ин, аксари шоирону адибон ва нависандагону олимони тоҷик аз қарни XIX ин ҷониб чун забони русиро хеле хуб омӯхта, ҳато намекунем агар бигӯм, ки соҳибзабон гашта буданд, ба кори тарҷума машғул шуда, тавассути тарҷума таълими адабӣ гирифта буданд. Зеро тарҷумаи адабӣ, талаб мекунад, ки тарҷумон дар аснои қораш матни аслиро таркиб аз таркиб ҷудо намуда, омӯзад ва сипас онро ба забони мақсад тарҷума кунад. Дар аснои ин амалиёт нависандаи моҳиру ҳассос, хоҳ ноҳақ, таҳти таъсир ва нуфузи неку бади асари тарҷумашаванда мемонад. Ҳатто мумкин аст, ки гоҳо мутарҷим ё нависанда, баҳри риояи амонати муаллиф, забон ва услуби табиӣ худро гум карда, тарҷумаро мубҳаму муғлақ анҷом медиҳад. Бо вучуди ин бештари нависандагон баробари тарҷума қардан ҳунари нависандагии хешро сайқал медиҳанд ва аз асари писандаиашон баҳравар ва аз муаллифаш ибрат мепазиранд.

Ба ҳукми намуна, устод Абулқосим Лоҳутӣ баъд аз ҳичрат аз Эрон Тоҷикистонро ватани дуҷоми худ доништа, бо фаро гирифтани адабиёти шӯравии рус ва адабиёти миллатҳои бародарии дигар тавонистанд, ки шеърҳои ширини форсиро ба дараҷаи баланди инқилобӣ боло бардоранд. Устод Лоҳутӣ бештарин шеърҳои Пушкин ва асарҳои мондагори Шекспир, ба монанди “Отелло”, “Ромео ва Жульета”, “Шоҳ Лир”-ро ба забони тоҷикӣ ба қалами тарҷума кишиданд, ки дар натиҷаи тарҷума ва омӯхтани назми русӣ ва эҷодиёти халқҳои дигар услуби кори эшон то андозае тағйир пазируфтааст. Яъне устод Лоҳути ҳамаи санъат ва ғановати назми форсиро дар мароми дostonҳои нав, дар силқи шеърсароии нав нишон доданд.

Ҳамчунин устод С.Айни китоби маъруфи нависандаи фаронсавӣ Фердинанд Дююшин – “Қамар”-ро аз забони ўзбекӣ ба забони тоҷикӣ бо маҳорати баланд тарҷума қарданд, ки ҳатто ҳонанда аз тарҷума будани асар боҳабар намешуд. Ин тарҷума ҳарчанд аз нигоҳи назарияи муосири тарҷума аз зумраи тарҷумаҳои “озод” ба шумор равад ҳам, вале вежагии асосии равиши тарҷумаи дақиқро доро буд, яъне мутарҷим амонати матн ва соҳиби онро қомилан нигоҳ доштааст. Илова бар ин, ҳарчанд аз устод С. Айни тарҷумаҳои зиёд боқӣ намондааст, аммо дар таҳрири тарҷумаҳо

аз забонҳои дигар ба забони тоҷикӣ ё баръакс устод саҳми арзишманд доштанд.

Шоири маъруфи халқи тоҷик Пайрав Сулаймонӣ низ аз зумраи мутарҷимони моҳири давраи шӯравӣ ба шумор мераванд. Эшон чун донандаи хуби забони русӣ буданд, писаву асарҳои нависандагони маъруфи рус, аз ҷумла «Муфаттиш»-и Н.В. Гогол, романҳои А. Серафимович «Сели оҳанин», Д. Фурманов ва С. Поливанов «Балво», чанд шеърҳои Жаровро ба забони тоҷикӣ тарҷума кардаанд. Инчунин як даста шеърҳои худи Пайрав Сулаймонӣ низ ба русӣ, ўзбекӣ ва дигар забонҳо тарҷума ва chop шудаанд.

Дар қатори адибоне, ки дар баробари шоириву нависандагии худ асарҳои дилписандашонро тарҷума мекарданд ё дар пайкари он навиштаҳо асарҳои нав меофариданд, устод Ҷ.Икромӣ низ мақоми хоса доранд. Устод замни сафарҳое, ки ба кишварҳои хорича, аз қабилҳои Афғонистон, Эрон, Ҳиндустон, Германия, Венгрия, Туркия ва ғайра доштанд, бо ҳаёти мардум ва фарҳангу адабиёти он кишварҳо аз наздик шинос шуда, повесту ҳикояҳои писандидаашро ба забони тоҷикӣ тарҷума кардааст. Аз ҷумла, повести машҳури Юрий Либеденский “Ҳафта”-ро Ҷалол Икромӣ дӯст дошта, онро сараввал тарҷума мекунад ва сониян дар партави ин асар соли 1933 дар маҷаллаи “БАС” нахустин қиссашонро бо номи “Ду ҳафта” таълиф мекунад(1,239). Илова бар ин, силсилаи ҳикояҳои А.Чеховро ба забони тоҷикӣ тарҷума мекунад. Дар баробари ин, Бештари асарҳои Ҷалол Икромӣ, аз ҷумла “Духтари оташ”, “Дувоздаҳ дарвозаи Бухоро”, “Тахти вожгон” ба забонҳои русӣ, ўзбекӣ, украинӣ, туркӣ, озарӣ, фронтсавӣ, немисӣ, англисӣ ва ғайра борҳо тарҷума шудаанд.

Ҳамин тавр, садҳо шоирону нависандагони мо ҳам эҷод кардаанд ва ҳам ба қори тарҷума машғул гардида, аз тарҷума барои қори эҷодии худ як олам сабақ гирифтаанд, ки баррасии фаъолияти тарҷумонии ҳамаи онҳо берун аз меҳвари ин мақола мебошад.

Хулоса, бузургони мо тавассути тарҷума ва бозсозии асарҳо, пеш аз ҳама забон, адабиёт, фарҳанг, анъана ва одоби миллии моро ҳифзу нигоҳбонӣ намуда, ба мо чунон ганҷинаҳоро боқӣ гузоштаанд, ки дар матну батни онҳо сарвати бебаҳои шохони паҳлавӣ, дурру гавҳарҳои халқҳои арабу ҳинд, юнону рум, турку озар, русу-украин ва ғайра ворид шудаанд. Аз ин ҷо, мо ворисони ин ганҷинаҳои бебаҳо ба қадри ин неъмат бояд бирасем, онҳоро ҳифзу ҳимоят кунем, аз инҳо истифода барем, мутолиа намоем, лаззат барем, дар рӯзгору пайкори хеш истифода намоем ва ба забонҳои дигар тарҷума кунем, зеро бештари мо дарк намекунем, ки бузургони мо барои ба даст овардани ин лаълҳои гаронбаҳо чи қонҳоро кандаанд, аз қадом сарчашмаҳо об нӯшидаанд ва дар қадом бӯстону гулистонҳо сайр кардаанд.

Адабиёт:

1. Асозода Х. *Адабиёти тоҷик дар садаи ХХ*. — Душанбе: Маориф, 1999. - 448с.
2. Зайдон, Чирҷӣ. *Таърихи тамаддуни ислом. Тарҷума ва нигориши Али Чавоҳиркалом*. - Техрон: Амири кабир, 1372. - 1108с.
3. Максим Горький. *О литературе*. – Москва: Советский писатель, 1953. -868 стр.
4. Нелюбин Л.Л. *Наука о переводе (история и теория с древнейших времен до наших дней): учеб.пособие/ Л.Л.Нелюбин, Г.Т.Хухуни*. –М.: Флинта: МПСИ, 2006. -416 с.
5. *Очерки таърихи адабиёти советии тоҷик. I. Сталинобод: НДТ, 1956. -312 с.*
6. Ризо Нозимиён. *Равишҳои тарҷума аз арабӣ ба форсӣ*. - Техрон 1387. - 77с.
7. Сайидалӣ Миримодӣ. *Теорияҳои тарҷум ва тафовути тарҷумаи мактуб ва ҳамзамон*. – Техрон: интишороти Баҳористон, 1369.- 254 с.
8. Ятимов С. *Илм ва амният / Чумҳурият, №: 107, 30.05.2017.*

САИДОВ С.
(Хучанд)

МАЪРИФАТИ ВАЪЪИ СИЁСИИ ЧОМЕА АЗ НАЗАРИ ИЛМ

Мақолаи доктори илмҳои сиёсӣ Саймумин Ятимов таҳти унвони “Ҳақиқати илмӣ ва амнияти миллӣ”, ки тавассути расонаҳои иттилоотии кишвар интишор гардид аз як тараф натиҷаи омӯзиши амиқи вазъияти амнияти кишвар дар шароити имрӯзаи ҷаҳони ноором бошад аз ҷониби дигар он як дастуру раҳнамо ба афроди зиёвӯ аҳли илм аст, ки то бештар тавонанд дар ҷодаи таъмини амният ва тинчиву осоиштагии Ватан кореро ба анҷом расонанд. Муаллиф дар заминаи воқеияти таърихӣ ва назарияи олимони маъруфи олам оид ба мафҳумоти “амният”, “давлат”, изҳори назар карда дуруст зикр мекунад, ки таҳти номи “давлат”, зарурати таъмини амнияти ҳуди инсон ва ҷомеа дар назар дошта мешавад ва муҳимтарин вазифаи давлат амнияти худ ва ҷомеа мебошад. Дар ин маврид муаллиф барои хонанда мафҳуми ҳуқуқии “давлат”-ро, аз назари илмӣ тавзеҳ медиҳад, аз аносири он, ки миллату миллатҳо мебошанд ва нишонаҳои асосии он сухан мекунад. Муаллиф ибраз меорад, ки давлат аз лиҳози назариявӣ ва илмӣ арзи вучуд намуда, таърихи он таърихи амният мебошад. Яъне ин ҷо сухан дар бораи моҳияти давлат меравад ва аз назари илмӣ мавҷудият ва рисолати онро маънидод мекунад. Ҷолиб аст, ки муаллифи мақола ба ҳалли масъала аз назари ҳам илм ва ҳам таърих наздикӣ ҷуста, меҳодад барои хонанда муҳимтарин донишҳо ва ҳақиқатҳоро манзур созад, ки бе донишони он наметавон ба маърифат ва дарки масъала даррасем. Зеро вазъи имрӯзаи ҷаҳон муракабии ҳолат барои ҳар як нафар фарди хушманд маълум аст

вале чи гуна ба масоили асли яъне таъмини амнияти кишвар, шахс ва давлат муносибат намудан, кадом роҳу усулро интихоб кардан аз масоили муҳим аст, ки то тавонем ба соҳили мурод бе шикасту реҳт даррасем. Ба иборати маъмули дигар чи гуна тавонем сулҳу суботу амнияти чун гавҳари бебаҳо дар даст доштаамонро ҳифз намоем. Муаллифи мақола дар баробари тавсиф ва тавзеҳи мафҳумоти дар боло зикршуда ба як нуқтаи меҳварӣ таваққуф менамояд, ки чавҳари матлаб ончост. **Аз ҷумла менависад: "Агар ба хотири барпо кардани давлат чӣ қадар ҷоннисориҳо шуда бошад, барои ҳифз кардан, дар амну осудагӣ ва рушду тараққӣ нигоҳ доштани давлат, сарфи на камтар аз он зарур аст. Фаъолияти ҳаррӯзаи Пешвои муаззами миллати тоҷик нишонгар ва намунаи олии ҳамин гуна муносибат ба тақдирӣ имрӯзу ояндаи давлати миллии мо мебошад."** Воқеан сари ин масъала тавачҷӯҳи амиқ мебояд, зеро дарёфтани гавҳари осоиш осон нест вале ҳифзи он ҳам душвориҳои ба худ хос дорад. Гузашта аз ин муаллифи мақола мӯътақид бар он аст, ки хатарҳои бар сари миллат равона карда шуда, зухуроти тасодуфӣ набуда, дар заминаи тарҳрезии муайян рӯи кор меояд ва ба он аз назари илм чашм андохтан ҳатмист. Яъне нахуст ба моҳият ё худ чавҳари чунин зухуроти хатарнок назар кардан ва омӯхтани раванд ва қонуниятҳои он, усул ва роҳҳои амалӣ шуданаш аз вазифаҳои аввалиндараҷа маҳсуб мешавад. Дар ин ҷода тақия ба илм, маърифат зарур буда, онро бояд хушёрӣ сиёсӣ тақвият бахшад. Воқеан таҳлили кӯркӯронаи вазъият ва воқеаҳои муҳими сиёсии муосир ба ҷомеаи мамалакат моро аз асли матлаб ва расидан ба ҳадафи асосӣ дур мекунад. Танҳо дар сурати тавзеҳи олимона ва оқилона мо метавонем дар мавриди тарғиби ҳақиқати воқеаҳо дастёб шавем ва ҷомеа аз андешҳои шубҳаангез барканор гардад. Муаллиф дар мавриди ҳақиқати илмӣ ва амнияти миллии баробари оид ба масъалаи хусусиятҳои амнияти миллии изхори назар кардан, пешниҳод менамояд ва ногузир медонад, ки раванди таъмини амнияти давлат ва, миллат ба тарзи системавӣ мавриди омӯзиш қарор гирифта бошад. Танҳо ҳамин усули қорбарӣ метавонад давлат ва миллатро бар муқобили ҳамаи хатарҳо устувор нигоҳ дорад. Зеро дар ҳамаи давру замон қувваҳои бадҳоқ мавҷуд буданд ва донишмандони таърихи муборизаҳо, усулу методҳои мавриди истифода қарор доштани он имкон медиҳад, аз як ҷониб чеҳраи аслии ҷараёнҳо ва ҳаракатҳои террористиву зиддимиллӣ монанди "ДОИШ", "Ал-Қоида", "ҲНИТ", "Ваҳҳобия", "Салафия", "Ҳизб-ут-Таҳрир" ва монанди инҳоро хуб шиносем ва аз ҷониби дигар бо онҳо муборизаҳои ҷиддиро ба роҳ монем. Яъне муносибат ба ин зухурот аз чашмандози илм бояд сурат пазирада, зеро ба қавли муаллифи мақола **"баҳодихӣ, хулосабарорӣ, муайян кардани муносибат ба рӯйдодҳои олам, рафтор ва амали Инсон баробар ба дониш, таҷриба ва малакаи ӯст"**.

Дар мақола оид ба онҳое, ки бо нишондоди сарпарастони хориҷии худ бо тақдирӣ миллат бозӣ мекунанд низ сухан рафта, онро аз назари

илмӣ чунин тавзеҳ медиҳад, ки донишҷӯи он ҳатмист: **субъекти ғайбӣ - дастандаркорон; объекти истифода - бадомафтадагон; муҳит - ба инобат гирифтани вазъи дохилии мамлакат - сарфи раҳгумзадагон; сабаб - каммаърифатӣ, ноогоҳӣ, рӯҳияи бегонапарастӣ, ифротгарой, дурӯягӣ, адами масъулият назди Ватану Миллат; оқибат - эҳтимолияти сар задани ғайбӣи миллӣ.** Агар аз рӯи ҳамин нақша ё формулаи таърихӣ назар намоем пас вазифаи имрӯзаи мо нахуст коҳиш додани каммаърифатӣ, ноогоҳӣ, рӯҳияи бегонапарастӣ ва ифротгарой буда, дар ниҳоди мардум тақвият бахшидани муҳаббат ба Ватан ва масъулияти ватандорӣ мебошад. Дар ин раванд илм, назарияи воқеъбинонаи таърихӣ, бозгӯи ҳақиқати воқеаҳо имконияти густурдаро дар дарку маърифати асли матлаб эҷод мекунад. Ба тариқи илмӣ собит намудани ягонагии манфиати амнияти давлатӣ ва миллӣ дар дарки маърифати Ватан, Истиқлолият, «Ваҳдати миллӣ», кӯмак хоҳад расонд. Дар мақола яке аз мавзӯоти меҳварӣ геополитика: манфиат ва амният ба ҳисоб рафта, муаллиф тавонистааст донишҷӯи ҳақиқиро дар бораи маърифати зухуроти дар ҷомеаи ҷаҳонӣ ба вуқӯъ пайваста аз бардоштҳо ва андешаҳои дурӯғину аз асл дур тамйиз карда сарчашмаҳои онҳоро баён сохтааст.

Аз ҷумла дар бораи як мафҳуми маъмулии ифротгарони муосир муаллиф чунин мегӯяд, ки ақидаи Пешвои миллат “тероризм аз ислом нест”-ро тақвият мебахшад: **истилоҳоти "ҷиход", "мубориза ба хотири исломи ноӣ", "сохтани давлати исломӣ", "шаҳид гаштан дар роҳи ислом", "мубориза бо куффор", "пуштибонӣ аз ислом дар рӯи олам" ва монанди инҳо, ки имрӯз аз номи бозигарони геополитикии сатҳҳои гуногун, ҳизбу ҳаракатҳои террористӣ, пуштибонони онҳо садо медиҳанд, ба дини ислом муносибати асли надоранд. Зеро "дар доираи дин, ислом муъҷизаи осмонӣ, ғайбӣи табиӣ аст. Диёнат аст. Имон аст. Боварӣ ва ихлоси маънавию рӯҳонӣ аст".** Воқеан ин фикр арзандаи таамуқ ва андеша буда, тавзеҳ ва таҳлили ҳадафҳои геополитикии давлатҳои абарқудрат ба хотири манфиатҳои иқтисодӣ, сиёсӣ ва иҷтимоӣ метавонад дар дарку эҳсоси матлабҳои асосӣ замина эҷод кунад. Яъне замоне фаро расидааст, ки дар мавриди масоили геополитикӣ ва иртиботи он бо воқеаҳои мудҳиши дар ҷаҳону канори олам руҳ додаистода бештар гӯем ва ҷомеаро огоҳ созем. Дар мақола омадааст: **“Бояд донист, ки ҳар давлат системаи ягонаи таъмини амнияти миллии худро дорад. Ин система аз қисматҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, ҳарбӣ, маданӣ, идеологӣ, динӣ, мазҳабӣ, маъмурий иборат аст. Тибқи қонун онҳо қотеона ҳифз ва идора карда мешаванд. Ашхосе, ки дар роҳи хиёнат ба манфиатҳои миллии хеш ворид мегарданд, аз системаи таъмини амнияти миллии Ватани худ берун гашта, дар системаи таъмини амнияти миллии давлати бегона ворид мегарданд ва ғайбӣи мекунанд.”** Ин масъала низ муҳим буда, тавзеҳи ин ҳақиқат дар солимгардонии ҷомеа, ва масъулиятшиносии узви он таконе хоҳад буд.

Дар мақола оид ба илм, адабиёт ва амният сухан карда, муаллиф дар меҳвари андешааш мақоми адабиёт ва хунарро дар тарбияи ватанпарварӣ ва садоқат ба диёр ва мардуми он қарор додааст. Аз ҷумла, адабиётро муҳимтарин ҷузъи системаи амнияти миллии доништа таҳсири каломи бадеъ, осори адабиро дар тарбияи ахлоқӣ, давлатофаринӣ ва миллатсозии замони навин муҳим мешуморад. Воқеан бахти мо тоҷикон аст, ки адабиёти ғаниву рангине дорем, ки камтар миллати дигарро он насиб кардааст. Осори адибони классикии мо аз Рӯдакӣ сар карда то Садриддин Айнӣ куллан тарғибгари гуманизм ва сулҳу дӯстӣ, танқиди хурофот ва хислатҳои бади инсонист. Маҳз адабиёт ва осори адабӣ беҳтарин воситаи тарғиб ва тарбияи инсонӣ ватандӯст аст. Дар ин ҷода метавон оид ба таъсири фарҳанг аз ҷумла театру кино, ҷорабиниҳои бузурги фараҳангӣ, ки аз адабиёт сарчашма мегирад таваққуф намуд.

Ҳамин тариқ, дар мақолаи “Ҳақиқати илмӣ ва амнияти миллий” муаллиф як бори дигар ба масъалаҳои рӯй овардааст, ки дарку маърифати он барои ҳар як сокини кишвар зарур аст, зеро масъалаи ҳифзи амнияти ватану миллат аз масоили меҳварӣ маҳсуб ёфта, дар истеҳкоми осоиштагӣ қадаме гузоштан вазифаи ҳар як шахрванд аст. Дар ин маврид мақоми аҳли зиё онҳое, ки бо илму адаб саруқор доранд муассир буда, фаҳмишу дарки вазъи ҳаёти сиёсии кишвар ва ҷаҳон бо назардошти донишҳои илмӣ ва тавзеҳи он барои дигарон барои расидан ба асли матлаб, ки ҳимояи амнияти осоиштагии ватан мебошад арзишманд аст. Инак:

1. Танҳо омӯзиши амиқи вазъият аз назари илмӣ бо назардошти таърихи дури мавҷудияти давлат ва амнияти он, муқоисаву муқобилаи вазъи имрӯз бо ҳодисаҳои таърихӣ ва баровардани хулосаҳои дурусти илмӣ метавонад имконияти густурдаро дар ҳимояи ду мафҳуми муқаддас Ватан ва Амният фароҳам оварад.
2. Муқолаҳои ва баҳсҳои воқеии назариявӣ оид ба вазъи нохушояндӣ ҷаҳони имрӯз, ки ҷавҳари онро на идеологияи ватандорӣ, балки ҳадафҳои сиёсӣ ва иқтисодии кишварҳои абарқудрат ташкил менамояд муҳим буда, махсусан ҷавонон бояд аз асли рӯйдодҳои ҷаҳонӣ огоҳ бошанд.
3. Эътибор додан ба масъалаи рушди адабиёт ва фарҳанг ва тавассути он тарбия намудани ҷомеа махсусан ҷавонон дар роҳи ватандориву миллатдӯстӣ, масъулият дар назди хонадон, падару модар ва Кишвар зарур аст. Дар ин ҷода имкониятҳои фаровоне мавҷуд аст, ки он ба ҳиммати олимон, устодони донишгоҳҳо, адибон, санъаткорон умуман зиёиён марбут мебошад.
4. Перомунӣ мавзӯи дар мақола зикр ёфта, тавсифи масъалаҳои муҳими дар он баён гардида, нуқтаи назари зиёиён ба тариқи густурда тавассути васоити ахбори омма бояд интишор ёбад, зеро

“машварат идроку хушёрӣ медихад”, ки дар замони муосир ҷомеа маҳз ба зиракиву хушёрӣ сиёсӣ ниёзманд аст.

Адабиёт:

1. Эмомалӣ Раҳмон, Тоҷикон дар оини таърих. *Аз ориён то Сомониён, китоби якум.*
2. Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикон дар оини таърих. *Аз ориён то Сомониён. Китоби дуввум.* - Душанбе, Ирфон, 2002.
3. Эмомалӣ Раҳмон, Тоҷикон дар оини таърих. *Аз ориён то Сомониён. Китоби сеюм.* - Душанбе, 2006.
4. Раҳмонов А.С. *Современные проблемы безопасности в Республике Таджикистан и в Центральной Азии // Монография.* - Душанбе, 2013.- С.14-48.
5. Ятимов С. *Илм ва амният. / Ҷумҳурият, 30 майи соли 2017.*

САИДОВ С., БАРАКАЕВА Н.
(Хучанд)

МАҚОМИ ЗИЁИЁН ДАР ТАЪМИНИ АМНИЯТИ МИЛЛӢ

Бисёр хушоянд аст, ки имрӯз ҷомеа хоса зиёиёни кишвар дар партави нишондод ва сиёсати Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Ҷаноби олии мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон нисбати амнияти осудагии кишвар, оромиву бехатарии он, зиндагии босуботу бомаром таваҷҷӯҳ доанд ва дар ин ҷода ҳам боқалам ҳам бо тарғиб ва муҳимтар аз ин боамалҳои некашон заҳматҳои фаровоне мекашанд. Махсусан баргузор намудани конференс, мизҳои муваффақ, маҳфилҳои илмиву адабӣ низ аз ташаббусҳои хуби аҳли зиё аст, ки он метавонад таваҷҷӯҳи ҷомеаро бори дигар ба амнияти миллату бехатарии кишвар равона намояд, роҳу равиш ва ҷараёнҳои минбаъдаи фаъолияти ҷомеаро барои пешгирии хавфи хатарҳои ноором кардани Ватани азизамон баён созад. Зеро имруз аз назари илмӣ баҳогузори кардан ба вазъи ноороми ҷаҳон, дарси таҷриба андӯхтан аз ихтилофҳои мазҳабиву динӣ ва марзиву бумӣ, ки муттассифона ҳам олами Шарқва ҳам олами Ғарбро фаро гирифтаст аз вазифаҳои аввалиндарача ба ҳисоб меравад. Мавриди баҳсу қарор гирифтани масъалаи илм ва амнияти миллӣ аз ҷониби муҳаққиқи тоҷик, доктори илмҳои сиёсатшиносӣ, Саймумин Ятимов тавассути расонаҳои иттилоотӣ воқуниши пурбореро аз ҷониби аҳли илм ва зиёиёни мамлакат рӯи қор овард, ин аз муҳимияти масъала дар шароити муосирдарак медахад ва қабулу дарки дурусти он аз тарафи олимони ва муҳаққиқонифодагарии эҷоди ҳамдилову ҳаммаслақӣ дар ҷомеа барои ҳифзи амнияти кишвар ва оромии он мебошад.

Бале таърих китобест, ки дар он воқеаҳои рухдодаи олам сабт мешавад ва хушбахт ҳамон миллат аст, ки аз он сабақ мебардорад. Дар ин китоб чи воқеаҳои таърихӣ пешин ва чи ҳодисаҳои начандон дур арзиш дорад ва мо бояд онро ҳамеша дар мадди назар дошта бошем. Пешвои миллат соли равон дар суҳанронии худ бахшида ба ҷашни Истиқлолияти Тоҷикистон нуктаеро зикр карданд, ки он бояд ба хоҳири оромии ишвар ва амнияти миллат ҳамеша дар назар мо қарор дошта бошад. Аз ҷумла Сарвари давлат Ҷаноби Олӣ зикр карданд: “Кишварӣ мо дар натиҷаи фитнаву дасисаи қувваҳои бадхоҳи дохиливу хориҷӣ ба гирдоби ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ гирифта шуда, хатари аз байн рафтани давлати ҷавони тоҷикон ва парокандагии миллат ба воқеияти талху даҳшатнок табдил ёфта буд. Вале мардуми шарифи Тоҷикистон бо сӯю талоши ватандӯстонаву фидокорона ба хоҳири ҳимояи истиқлолияти давлати ҷавони худ ин имтиҳони сахту сангини таърихро паси сар намуданд.”

Ин гуфтаи Пешвои миллат аз як ҷониб ба мо аз таърихи талхи начандон дури мамлакат хабар диҳад, аз ҷониби дигар он хушдорест барои ҳамватанон, ки набояд иштбоҳеро, ки як бор моро сарсонӣ бехонумон кард такрор намоем. Аз ин гузашта ба воқеаҳои мудҳишӣ солҳои 90-ум баҳои илмӣ диҳем ва хулосаҳои дуруст барорем. Ин аст, ки дар мақолаи “Илм ва амният” муаллифи он дуруст зикр мекунад, ки донишҳои таърихӣ, илмудонишсабабгорипешрафтутаҳаввулотии инсон дар тамоми соҳаҳои ҳаёт мебошад. Дар иртибот ба ин амнияти миллӣ низ вобастаи сатҳу дараҷаи илми мавҷуда мебошад.

Масъалаи пайванди илму амнияти миллӣ дар замони муосир доманаву шиддати бештаре пайдо мекунад, ки ин ба раванди умумӣ ҷаҳонӣ ва падидаҳои, ки дар дунё ба вуқӯъ меафканданд иртибот дорад. Ин ҷо овардан фикри олими маъруф Томас Гобс, ки дар мақолаи зир ёфтааст айни матлаб аст: “Давлате, ки амнияти хешро таъмин карда наметавонад ғайри маҷоз аст”. Аз ин рӯ мо бояд дарк намоем, ки муқаддастар ва муҳимтар дар давлатдорӣ аз таъмини амнияти он нест ва дар ин ҷода ҳамдастиву ҳамкорӣ ҷомеа махсусан аҳли зиё ва равшанфикрон зарур аст. Агар мо аз ҳамин ҷашмандоз яъне бо назардошти сабақҳои таърихӣ ва донишҳои илмӣ ба вазъи амнияти кишвару миллат назар андозем давлату ҳукумат ва мардум барои бартараф кардани хатарҳои зиёди маҳви миллату давлат ва шикасти сохтори давлатӣ чи қадар садҳо ва душворихоро аз сар гузаронид.

Кӯшишҳои зиёди душманони дохиливу берунӣ, зери ниқоби дини ислом қарор доштанд ва мехостанд Ватани азизи моро ба харобазор табдил диҳанд. Ин қувваи аҳриманӣ зери ниқоби Ҳизби Назҳати ислом таи солҳои тӯлонӣ нақшаи забти давлат ва тағйир додани сохтори давлатӣ ва кашидани мардум ба усули зиндагии асримиёнагиро бо худ дошт ва ҳар лаҳза интизор буд, ки ин нияти нопоки худро амалӣ созад. ХНИТ дар баробари ҳомиву пуштибони ҳаракату ҳизбҳои экстремистӣ аз қабилӣ “Ҳизби таҳрир”, “Ансоруллоҳ”, “Ҷамъияти

таблиғ”, “Ҳаракати исломии Туркистон”, “Қундуллоҳ” “Ҷараёни Салафия”, “ДИИШ” будан, худ низ як ҳизби экстремистӣ ва террористӣ ба ҳисоб меравад,ки инро бо амалаш собит кард.ҲНИТ ниҳоят маккорона амал намуда, супоришҳои аз хоҷагони хоричии худ гирифтаашро дар қаламрави Тоҷикистон тавассути созмону ҷамъиятҳои дар боло зикр шуда амал менамуд.Махсусан дар мавриди ҷараёни “Салафия”метавон гуфт,ки аъзоён ва роҳбарони ҲНИТ пурра ин ташкилотро дастгирӣ намудаяк муддат дар ба вучуд овардани ихтлофот байни мусулмонони кишвар ба вучуд овард. Омилҳои шомилшаваи ҷавонон ба равияи “салафия” асосан аз ҷониби пешвоён ва пайравони ин ҷараён бо тариқи таблиғ ва тарғиб ба вучуд меомад,и ин ба принцип ва усули корбарии ҲНИТ мувофиқ буд. Боиси зикр аст,ки ҳадафи ин ҷараён сиёсикунонии дин мебошад ва ин низ ба мақсади роҳбарияти ҲНИТ созгор буда , заминае ба қатлу ғорат, бугзу адоват ва ҷудоиандозӣ ба ҳисоб мерафт.Ҷараёни салафия, ки имрӯз дар Тоҷикистон ҳамчун ташкилоти ифротгарой ва террористӣ шинохта шудааст ба аҳли суннат ва ҷамоат хусусан ба мазҳаби имоми Аъзам муҳолифатҳои зиёд дорад,дар асоси таълимоти ҳанбалия дар асри XIV бо афкори Ибни Таймия ба вучуд омад ва дар асри XVIII бо савъю кӯшиши Муҳаммад ибни Абдулваҳҳоб ба ҷараёни “Ваҳҳобия” табдил ёфт ва аз соли 1920 дар Арабистони Саудӣ ҳамчун равияи озоди динӣ тарғиб ва дар афқору аъмоли динӣ татбиқ карда мешавад.Ҷараёни салафия ягон мазҳабро эътироф намекунад ва иҷмоъу киёсро бидъат меҳисобад. Бо ин тафаккури нодуруст онҳо дар Тоҷикистон аз ҷумла, дар шаҳри Душанбе, Хучанд ва баъзе шаҳру ноҳияҳо ҷавонро фиреб намуда ба ғояҳои экстремистӣ тарғиб менамуданд. Хусусан дар шаҳри Хучанд ҷавононе, ки худро салафӣ мешумориданд аксар аз илми арабӣ беҳабар буданд, ягон масъалаи шаръиро баён карда наметавонистанд, аммо кӯр-кӯрона ҳама чизро бидъат шуморида, ҳатто меҳроби масҷиди Бобораҳим-оқсақоли шаҳри Хучандро нест карда, даъво карданд, ки дар замони Пайғамбар чунин набуд. Рӯирифт мӯйсафедонро аз даромадан ба масҷид манъ намуданд. Ана ҳамин вазъият ба роҳбарияти ҲНИТ қобили қабул буд,ва онро ҳамчун як дастгоҳи пуркуввати таблиғотӣ ба кор мебарданд. Ҳатто махсус эълон мебошанд,ки салафиҳо ба сиёсат кордор нестанд, вале таърих гувоҳ аст,ки соли 2011 вақто, ки нооромӣҳо дар Либия сар шуд аввалин шуда “Салафиҳо” даст ба силоҳи оташфишон зада, мардуми одиро ба қатл расонида, соҳиби қудрат шуданд. Акнун тасаввур кунед,ки агар ин ҷараёни аҳриманиро дар қаламравӣ мамлакат манъ намеарданд чи вазъеро мо метавонистем интизор шавем.Аммо бо таассуф метавон гуфт, ки бо вучуди корҳои зиёд, ҳоло ҳам дар ақидаи баъзеҳо таълимоти “салафия” вучуд дораду пурра аз байн нарафтааст. Дар ин маврид набояд ҷомеа бетараф бошад. Махсусан аҳли зиё .Дар миёни мардум оид ба арзишҳои дунявину динӣ, афзалияти мазҳаби ҳанафӣ ва хатари ақидаҳои ихтилофангез аз ҷумла, хатари ҷараёни салафияро бо далелу

хуччат баён намуда, корҳои фаҳмондадиҳиро кори доимии худ шуморанд. Имрӯз дар Тоҷистон мазҳаби ҳанафия қобили қабул дониста шудааст ва мавҷудияти ғайри ин мазҳаб моро ба нестӣ ва нобудӣ мебарад. Зеро дар ин маврид ихтилофи ақида оқибати нек надорад.

Ин ҷо эътибор додан ба як масъалаи муҳим айни матлаб аст. Ҳадафи аслии ҲНИТ сохтани давлати исломӣ буд ва дар ин ҷода аз ҳамаи имкониятҳо ва дастгоҳҳои мавҷуда истифода мекард. Барои ин ҳизб муҳим набуд, ки ин ё он чараёни таҳмил шуда ба Тоҷикистон суд меорад ё зарар. Муҳим ин буд, ки мутобиқи ҳадафи онҳо истифода бурда шавад. Қабл аз чараёни салафия тақягоҳи ин ҳизби козиб ҳизби таҳрир буд, ки чи қадар нооромихоро дар ҷомеа эҷод кард. Ҳарчанд аз соли 2001 дар Тоҷикистон манӯ гардид вале он пинҳонӣ амал мекард наشري адабиёти таблиғкунандаи он ғайриқонунӣ идома мекард. Расман собит шудааст, ки садҳо аъзоёни Ҳизби таҳрир узви ҲНИТ буданд. Яъне ин ҷо низ ҲНИТ, ки ҳадафашарнагункардани низоми демократии кишвар ба ҳисоб мерафт дар ҳизби таҳрир рисолати хешро дарёфт кард. Ирғиботи ин ду ҳизби экстримистӣ ба вазнин шудани вазъи сиёсии мамлакат овард ва дар ин ҷо низ давлат ва қувваҳои солими кишвар тавонистанд пеши роҳи фалокатро бигиранд. Яъне нахуст ҳизби таҳрир сониян чараёни салафия тақягоҳи ин ҳизб маҳсуб мешуд. Вале макорона кулли амалҳои носавобашро дар паси пардаи ҳамоқат пинҳон медошт. Минбаъд чараёни “Таблиғ”, “Ансоруллоҳ” ва ниҳоят ДИИШ ҳамкору ҳаммаслак, пуштибону саробони ҲНИТ гардид. Чун мавзӯи имрӯзаи мо “Илм ва амниятӣ миллӣ” мебошад метавон ба фаъолияти ҲНИТ аз назари илмӣ баҳо дод ва аз нақша ва дурнамои мавҷудияти он хулосабарорӣ кард. Зеро воқеаҳои соли 2015 ки бо иштироки генерал Ҳочӣ Абдуҳалим Назарзода ба вуқӯъ пайваست аз он шаҳодат медиҳад, ки ин ҳизб мехост ба ҳадафи ниҳонии худ бирасад вале дар ин ҷо ҳам нерӯҳои солим ғолиб омад.

Дар мақолаи Саймумин Ятимов мехонем: Вазъи имрӯзаи олам, минтақа мураккаб аст. Масъалаи асли – таъмини амниятӣ шахс, ҷомеа ва ҳуди давлат мебошад.

Дар маркази баҳс масъалаи ҳифзи сулҳу субот ва амниятмеиstadt. Ин мавзӯи дараҷаи аввал маҳсуб мегардад. Ҳар нафаре, ки қудрати фикри солимро дорад, намехоҳад "чехра ба гиря бишӯяд ва оҳанги рақс аз оху нола бичӯяд" Ин маънии онро дорад, ки мо имрӯз низ набояд бетараф ва бе парво бошем. Зеро хатари таъсири қувваҳои аҳриманӣ ба Осиёи марказӣ мавҷуд аст ва Тоҷикистон низ дар ин самт бояд мақеъ ва назари ҳудро дар мавриди ҳифзи марзу бум ва амниятӣ осоиштагии хешро дошта бошад. Мо бояд донем, ки “хатарҳо ва душманиҳое ки зидди осудагии як миллат, тарҳрезӣ мешаванд, зухуроти тасодуфӣ ёбе тартибона нестанд. Дар асоси нақшаҳои муайян коркардшуда, аз ҷумла таҷрибаи ҳадамоти маҳсуси давлатҳои манфиатдор ва амалияи даст андар корони ҳамингуна аъмол дар минтақа ва ҷаҳон роҳандозӣ мегарданд.” Аз ин рӯ амниятӣ дохилии кишвар, сулҳу субот,

хамфикриву хаммаромӣ, дӯстиву рафоқат, дастгирии сиёсати ҳукумату давлат аз муҳимтарин доройҳои ҷомеаи имрӯза бояд бошад. Махсусан барои аз байн бурдани хурофотпарастӣ, боварии мардум ба ашхоси чаласаводи муллонамо, ки гуё маълумоти динӣ медиҳанд вазифаи аҳли зиё ва донишмандон аст. Имрӯз ба ҳар падидаи нек ё зухуроти номатлуб бояд аз назари илмӣ баҳо дод то иштибоҳҳои солҳои наваддум такрор нагардад. Дар ин маврид пешниҳод, лоиҳаҳо, дастуру китоб ва муҳимтар аз ҳама мавқеи олимону донишмандон умуман зиёиён муҳим аст. Танҳо дар заминаи ҳамдастиву ҳамфикрӣ ва ҳамкорӣ мо метавонем дар амнияти миллату кишвар саҳм гузошта бошем.

Адабиёт:

1. Раҳмонов А.С. *Современные проблемы безопасности в Республике Таджикистан и в Центральной Азии//Монография.* — Душанбе, 2013.- С.14-48.
2. Эмомалӣ Раҳмон. *Суханронӣ ба муносибати Истиқдолияти давлатӣ, 9 сентябри соли 2017*
3. Ятимов, Таҳлили стратегӣ ва ояндабинии сиёсӣ. – Душанбе, 2015. 4. Ятимов С. *Илм ва амният.* // “Ҷумҳурият”, 30 майи соли 2017.

САМАДОВА Д.
(Хучанд)

ПЕШВОИ МИЛЛАТ ВА ХУДШИНОСИИ МИЛЛӢ

Тоҷикистон дар замони истиқдолияти миллӣ бо сиёсати хирадмандони Пешвои миллат, Сарвари давлат, Ҷаноби Олӣ, мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон тавонист пешрафтҳои назарасеро соҳиб гардад, ки дар тӯли ҳафтод соли ҳукуматдории Шӯравӣ ба он соҳиб нагардида буд. Ин пеш аз ҳама дар руҳи худшиносиву ватанпарастӣ тарбия ёфтани насли наврас мебошад, ки дар замон шӯроӣ насли нав аз ин неъмат бархурдор набуданд. Бояд дар назар дошт, ки ҳар давлату миллат ҳамон вақт ба пешрафтҳои назаррас ноил мегардад, ки соҳиби ҳофизаи таъризӣ ва эҳсоси баланди худшиносӣ дошта бошад. Таҳкими ҳисси худшиносӣ ва дарки ватанпарастиву ҳудодоҳии миллӣ дар ин марҳила боз ҳам дар он зарур аст, ки мо танҳо бо ҳамин дарку шиноخت метавонем ватанамонро аз ҳар гуна хатарҳои идеологӣ эмин нигоҳ дорем. Маълум аст, ки рӯз аз рӯз таҳочуми идеологияҳои мухталиф ҷомеаи ҷаҳониро ноором гузошта таъсири манфии худро дар кишрҳои гуногуни башарият гузошта истодааст. Ин гуна ҷараён моро водор месозад, ки ба дарку маънии аслии мафҳумҳои худшиносии миллӣ ҳудодоҳӣ, ватанпарастӣ, дӯст доштани марзу буми худ, эҳтиром ва бузургдошти арзишҳои маънавию миллӣ бирасем ва чунин арзишҳои ба хубӣ бишносем. Бояд дар назар дошт, ки шинохти худшиносии миллӣ ва дарки арзишҳои маънавий қори

сахлу осон нест. Қабл аз он, ки накши Пешвои миллатро дар та[ким ва густариши худшиносии милли тоҷикон бишносем, зарур аст, ки перомуни мафҳуми “Худшиносӣ” изҳори назар намоем. Ҳақ ба ҷониби пешвои миллиамон Президент Эмомалӣ Раҳмон аст, ки пайваста ва доиман оид ба баланд бардоштани рӯҳияи худшиносии миллати тоҷик дар ин давраи ҷаҳонишавии тамаддунҳо ва вазъи на он қадар хуби сиёсии ҷаҳон ҳарф мезананд.

Худшиносӣ аз ҷониби олимону файласуфони ҷаҳони қадим ва муосир ба мактаби пуриктидоре монанд шудааст, ки дар роҳи парвариши завқи маънавиятпарастӣ ва тарбияи шахси хирадманду оқил накши барҷастае дорад. Бесабаб нест, ки пешвои таълимоти марксизм Карл Маркс худшиносиро аввалин шартӣ хирадмандӣ медонад. Ҳангоме, ки суҳан аз ахлоқи поки инсонӣ меравад, дар мадди аввал яке аз пояҳои ин ахлоқ–худшиносӣ ба миён меояд. Дар воқеъ, ҳам агар фард, ки як узви ҷомеа аст, худро нашиносад, мавқеи худро муайян карда натавонад, чӣ гуна ӯ метавонад аз ахлоқи ҳамида бархурдор бошад. Худшиносӣ як амалиёти шахсӣ ва натиҷаи он аст, ки аз қарнҳову асрҳо инҷониб фикру андешаҳои файласуфон, уламои дин ва шоиру нависандагони бузургро ба худ машғул доштааст. Чунон ки файласуфи машҳури рус Бердяев Н. А навиштааст, «юнониён ибтидои фалсафаро дар худшиносӣ дида буданд» ва идомаи фикраш чунин аст: «Шахси ман як воқеияти таҳияшуда нест, ман худ шахси худро дар он ҳангоме ҳам, ки ба шинохтани худ машғул ҳастам, меофаринам» (1, 316).

Дар луғати ахлоқ «худшиносӣ» бо таъбири «самосознание» омадааст, аз ҷумла чунин шарҳ ёфтааст: «Худшиносӣ–дар фаъолияти иҷтимоӣ худро ҳамчун шахс шинохтани инсон ва дар ин ҷамъият шинохтани мавқеи худ аст. Дар натиҷаи худшиносӣ инсон қобилияти худназораткуниро ба даст меорад, имконияте пайдо мекунад, ки рафтори худро мустақилона идора ва назорат кунад, ҳудахро худ тарбия намояд». (2, 299–300).

Дар шарҳу тафсили ин истилоҳ боз бисёр далелу бурҳон овардан мумкин аст. Лекин ҳаминашро мегӯем, ки худшиносӣ як маҳдудияти синфӣ ё таърихӣ надорад. Худшиносӣ ҳам дар давраи феодалӣ, ҳам дар замони буржуазӣ, ҳам дар сохтори тоталитарӣ ва ҳам дар муҳити демократӣ як маънӣ дорад. Инсон бояд ҳудахро ҳудаш шиносад. Барои чунин шинохт ҳам аз муҳити иҷтимоӣ ва ҳам аз омилҳои шахсии ҳудаш бояд истифода намояд. Имом Ғаззоли дар «Кимйи саодат» худшиносиро яке аз унвонҳои аввалини ҷоргонаи асоси мусалмонӣ («пайдо кардани ҷаҳор унвони мусалмонӣ») медонад: «Оғози китоб дар пайдо кардани унвони мусалмонӣ ва он ҷаҳор аст. Унвони аввал шинохти хештан аст. Бидон, ки калиди маърифати Эзид маърифати нафси хеш аст. Пас туро ҳақиқати худ талаб бояд кард, то худ бифаҳмӣ чӣ чизӣ ва аз кучо омадаӣ ва кучо хоҳӣ рафт ва андар ин манзилгоҳ ба чӣ кор омадаӣ, туро ба чӣ кор офаридаанд ва саодати ту чист» (3, 5).

Чунин ба назар мерасад, ки инсон барои дарки моҳияти вучуди худ офарида шудааст, аз ин хотир барои ӯ фарогирии моҳияти вучуди худ ва гирду атроф, чома ва олам арзиши созанда дорад. Огаҳӣ пайдо кардан аз рӯзгори пурихтилофи инсонӣ заминаи устуворе барои шинохти шахсияти ӯ маҳсуб мешавад. Вақте дар бораи худшиносии миллии тоҷикон, бунёди маънавии халқҳои ориёнаҷод ва сайри таърихии ин қавм дар паҳноии таърих андеша менамоем, беихтиёр навиштаҳои Президенти кишвар, Эмомалӣ Раҳмон оид ба решаҳои таърихии ин халқи куҳанбунёд пеши назар меояд. Ин шахсияти таърихии замони имрӯз дар асари пурарзиши «Тоҷикон дар оинаи таърих» муаммои пайдоиши халқҳои Аҷамбунёдро дар чунин матлаб ифода кардааст, ки рӯҳи иҷтимоии худшиносона дошта, андешаву равони хонандаи имрӯзро ба таърихи азалии он наздик мебарад: «Мо кистем, аз кучоём ва дар кадом дудмон сабздаем? Нахустачодоамон кӣҳо буданд, аз кучо омадаанд ва дар кадом бум ошён доштанд? Ташаккули фарҳангу тамаддун ва давлату давлатдорӣ тоҷикон кай оғоз ёфта ва аз кадом сарчашма ибтидо мегирад? Мақому ҳиссаи таърихии миллати мо дар пайдоишу пешрафти тамаддуни муштараки ориёнаҷодҳо то кучост? Забони модарӣ, расму оини аҷдодӣ, мероси таърихӣ фарҳангӣ ва усули давлатдорӣ мо бунёди миллии дорад ё аз дигар халқиятҳои соҳибтамаддун ба мо гузашта?» Ин суалоли арзишманду мондагори Пешвои миллат ба ҳар як аз тоҷики ватандӯсту худшинос аст, ки бояд ҳаррӯз аз худ бипурсад ва ба посух додани ин пурсишҳо бикӯшад. Зеро маҳз худшиносӣ роҳи асосии расидан ба маърифати инсон ва чома мебошад. Шинохти аслу насаб аз шартҳои нахустин ва асосии худшиносӣ аст, ки барои амикрафти дарки моҳияти маънавии инсон ва мақоми ӯ дар чомаи мутамаддин заминаи мусоид ва муассир фароҳам меоварад. Арҷ гузоштан ба маънавият ва фарҳанги дурахшони гузаштаву имрӯзаи миллат, эҳтироми ҳос ба таърихи пурғановати тоҷикон ва садоқати ҳамешагӣ ба ормонҳои ватангарой муҳимтарин унсурҳои ҳештаншиносӣ ба шумор мераванд.

Имрӯз низ масъалаи худшиносии миллии бештар тавачҷӯҳи насли миллатро ба худ мекашад. Худшиносии шахсият ва худшиносии миллат барои мустақилияти фард ва истиқлоли давлат чун пояи мустаҳкам хидмат карда, аз вобастагӣ ба дигарон ва фармонравой бар бегонагон эмин ниғаҳ медоранд. Дар чомаи имрӯз техникаю илм пеш мераванд ва бо баробари афзудани аҳолии Замин дар сатҳи зиндагии мардум низ мушкилии гуногунерӯ ба рӯ мегарданд. Баъзе афроде ёфт мешаванд, ки гурӯҳҳои ғайриқонунӣ ташкил намуда, бо дарки хатои дини мубини ислом ҷавононро ба худ ҷалб мекунанд ва дар натиҷа даст ба ҷиноят зада, ҳаракату амалиёти террористӣ анҷом медиҳанд. Агар ҷавононро аз хурдӣ бо мафҳуми «худшиносӣ» ошно намуда, дар рӯҳияи ватандӯстӣ тарбия намоед, мақсади аслии худшиносиро, ки қамоли маънавию ахлоқист, амиқ дарк менамоянд. Дар ин маврид Пешвои миллат боз ҳам такрор менамоянд, ки: «Бидуни худшиносӣ ба арсаи таърих пой гузорем, бо ҷашми пӯшида ва гӯши ношунав қадам хоҳем зад».

Бояд таъкид кард, ки имрӯз яке аз масъалаҳои муҳим рӯй овардан ва дарку маърифати худшиносии миллӣ аз ҷониби занон мебошад. Гоҳо тангии рӯзгор, мушкилии зиндагии иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ–сиёсӣ, мутаассифона, пешорӯи аксари занон қарор мегирад, ки дар натиҷа ба роҳи хато ва ҷинойт даст мезананд. Таҳлилҳо дар ҷомеа собит намуданд, ки ҷинойт байни занон сол то сол меафзояд ва эҳтимол сабаб шароити душвори иқтисодии хонадон ва маҷбуран сафарбар шудани мардон ба муҳочирати меҳнатист. Дар маврид низ Пешвои миллат яке аз аввалин чораандешон ҳастанд, ки бо фаромони худ "Дар бораи баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа" намоёндагони ҳукуматро водор карданд, ки ба иштироки зан дар корҳои ҷамъиятӣ, давлатӣ ва солимии оила тавачҷӯх намоёнд. Барои ҷомеаи муосири мо занони бомаърифату ҳудогоҳ бештар лозиманд. Дар ҳадисе омадааст, ки «худро бояд дуруст шинохт», яъне, натанҳо мардон, балки занон низ мебояд ба амри худшиносии миллӣ тавачҷӯхи зиёд зоҳир намоёнд. Зеро маҳз аз зани солиму соҳибтафаккур фарзанди солиму ҳештаншинос ба дунё меояд.

Мо ҳамеша мушоҳида мекунем, ки Президенти давлатамон Эмомалӣ Раҳмон доимо ба масъалаи худшиносиву ҳудогоҳӣ ва ҳуввияти миллӣ сертаваҷҷуҳанд ва мардуми кишварро ба дарки истилоҳи «бедориву ҳуввияти миллӣ ва зиракии сиёсиву таҳаммулпазирӣ» ҷалб мекунанд. Аз ин ҷост, ки имрӯзҳо ин масъала ҳар фарди ҷомеаро водор менамояд, то дар ин мавзӯ амикан андешаҳояшро баён намояд. Имрӯзҳо Президенти мамлакат дар маърӯзаҳо, аз ҷумла Паёми ҳарсола доир ба тарбияи ҷавонон дар рӯҳи худшиносии миллӣ суханронихо кардаанд. Ҷунонҷӣ: "Раванди ҳудогоҳиву худшиносии мардуми кишвар густариши тоза пайдо карда, ҳисси ифтихори миллӣ, эҳсоси ватандӯстӣ ва ватанпарастӣ ба пояи сиёсати давлатӣ бардошта шуд". Ҳар як фарзанди босадоқати мамлакат мебояд ин гуфтаҳоро шиори рӯзмарраи худ намуда, нагузорад, то ноҳалафе ба мақсадҳои ғаразноки худ расад. Шукронаи даврони истиқлол намуда, кӯшиш ба ҳарч бояд дод, то барои рушди иқтисоди кишвар ва устувории пояи ваҳдат сахми арзанда гузорем. Зиндагии навини мардумони мо аз ҳар нафари тоҷику тоҷикистонӣ садоқатмардона сайқал бахшидани андешаи миллиро тақозо дорад, ки ҳудогоҳӣ, худшиносӣ ва маҳорату маърифати беназирро таҳким мебахшад.

Хадамоти таърихӣ ва мондагори Эмомалӣ Раҳмонро дар таҳкими худшиносӣ ва ҳудогоҳии миллӣ бояд ҳар тоҷику тоҷикистонӣ бидонад. Зеро ин шахсияти таърихӣ барои муаррифии халқу миллати худ ҳамчун насли ориёӣ нақши бузурге гузошт. Бузургдошти шахсиятҳои таърихӣ ба монанди Имом Абӯҳанифа, Исмоили Сомонӣ, Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ, Ибни Сино, Ҷалолиддини Румӣ, Абдураҳмони Ҷомӣ, Мирсаид Алии Ҳамадонӣ, Садриддин Айнӣ, Бобочон Ғафуров, Нустатуллоҳ Махсум, Шириншоҳ Шотемур аз хидматҳои Пешвои миллат аст, ки дар бедории ҳисси ҳудогоҳии миллиамон нақши босазо гузошт. Ин ибтиқори беҳамтои Пешвои миллат ба ҳукми анъана даромад, ки барои таҳкими худшиносии миллӣ заминаи мусоид фароҳам овард. Таҷлили ҷашнҳои

қадимии тоҷикон Наврӯз, Сада, Меҳргон ва дигар анъанаҳои қадимаи мо хидмату ибтиқори роҳбари давлати тоҷикон Эмомалӣ Раҳмон аст. Ин ибтиқорот дар эҳё ва густариши унсурҳои фарҳанги милливу динӣ дар ҷаҳони имрӯз нақши муассир гузошанд. Аз ин рӯ, дар марҳилаи навини таърихӣ ба миллати мо азамату тавони тозаи оламгирии фарҳангӣ ато кард.

Табиист, ки масири давлатсозӣ роҳи ҳамвор нест, балки барои ноил шудан ба мақсади наҷибу муқаддас иродаи азиму имони комил, донишу биниши иҷтимоиву иқтисодӣ, фарҳангиву маданӣ ва маърифати мукамал зарур аст. Зиндагии навини мардумони мо аз ҳар нафари тоҷику тоҷикистонӣ садоқатмандонаву ахлона ва зиракона сайқал бахшидани андешаи миллӣ, ки таҳкимбахши ҳуввияту худшиносӣ аст, маҳорату маърифати беназирро талаб менамояд.

Адабиёт:

1. *Бердяев Н. А. Самопознание. -Москва, 1991.*
2. *Ғазолӣ Муҳаммад. Кимиёи саодат. Ҷони Бомбай, 1314 ҳиҷрӣ.*
3. *Словарь по этике. -Москва, 1989.*

САНГИНОВ К.
(Худжанд)

СОВРЕМЕННЫЕ УГРОЗЫ И ОПАСНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОМУ МИРУ И БЕЗОПАСНОСТИ

Во-всех общественно-экономических формациях - одним из главных задач было и есть предотвращение разного рода угроз и опасности общественной и национальной безопасности. Каждая политическая система и государство стремится обеспечить безопасность и стабильность в стране, так как без стабильности и обеспечения безопасности, нельзя и невозможно, нормальное функционирование государственных органов, законов и политической системы в целом. В процессе разрушения политической системы, данное явление негативно влияет на все отрасли народного хозяйства и общественных отношений. Национальному миру и безопасности угрожают и могут угрожать множество явлений и факторов. Угроза национальному миру и безопасности - это прежде всего те явления и события, которые имеют негативное воздействие на общество и политическую систему общества, впоследствии сопровождающейся физическими, то есть людскими потерями общества, экономической разрухой, не функционирование духовной жизни общества, как разрушение функциональности норм морали, традиции, обычай и религии. В современном мире к угрозам национальной безопасности можно отнести и экологические проблемы глобального масштаба, а также проблемы техногенного характера.

При попытке классифицировать угрозы и опасности национальному миру и безопасности, надо иметь ввиду, что на государственном уровне со стороны государственных чиновников подчеркивается то, что, главной угрозой является терроризм, экстремизм, незаконный оборот наркотических средств и в последнее время получает оборот политизация ислама.

Этим, конечно, нельзя ограничиваться, национальному миру и безопасности также могут угрожать проблема войны и мира, экономический кризис или разруха, отступления или отказ общества от традиционных норм морали, традиции и религии.

После событий 11 сентября 2001 года в Соединенных Штатах Америки, терроризм вышел за пределы национальных угроз и проблем, и стал международной проблемой. Сегодня в лице, так называемого квазигосударства ИГИЛ (Исламская государства Ирака и Леванты), международный терроризм с сильной армией наемников, экономической мощью за счет продаж углеводородного сырья в черных рынках, ведет войну с государствами мира. Представители радикальной организации ИГИЛ взяли на себя ответственность за теракты во Франции, Великобритании, Бельгии и ряд других государств Европы, нанеся, таким образом, ущерб и угрозу национальному миру и безопасности этих стран. Европа после появления ИГИЛ на территории Сирии и Ирака, а также потока мигрантов из этих стран в Европу коренным образом поменял социально-политический и духовный облик континента.

Терроризм — политика, основанная на систематическом применении террора. Синонимами слова «террор» (лат. *terror* — страх, ужас) являются слова «насилие», «запугивание», «устрашение»[1]. От данного определения можно сказать, что терроризм, и те которые организуют и совершают террористические акты, делают это с целью устрашения, запугивания с применением насилия по отношению не только населения, но и конкретных своих врагов, где иногда выступают в качестве таких врагов - политическая элита или отдельно взятый политик или должностное лицо. В некоторых литературах раскрывается сущность терроризма как один из способов и методов международной, именно международной борьбы за геополитическое господство стран мира. То есть в мировой политике не секрет, что еще с древнейших времен широко использовался труд специально обученных людей, а точнее спецслужб по совершению убийства, саботажа, диверсий по отношению противника или соперника в международных отношений. Например, сегодня всему миру известно, что с момента ввода Советской Армии на территории Афганистана в 1979 году по приглашению правительства этой страны, со стороны спецслужбы США, а точнее ЦРУ (Центральное разведывательное управление), было организовано и финансированно радикальная организация, выступающая против Советского присутствия на территории Афганистана, под названием «маджахеды» и «ал-кайда». Эти организации вооружались методами терроризма и результат известен, что в 1989 году Советская Армия

покинула Афганистан, но до сегодняшнего дня от рук этих организаций нет мира и стабильности в этом регионе. Для нас Таджикистанцев и Правительства страны важна именно стабильность и мир в Афганистане, так как последние годы, особенно после активизации организации ИГИЛ в северных районах Афганистана, вероятность угрозы нашей страны возрастают, так как Таджикистан имеет больше линии границы с Афганистаном, чем с другими странами. Исходя из этой опасности, сегодня Таджикистан является членом таких международных организаций, как: ОДКБ и ШОС главной целью, которых является борьба против терроризма, экстремизма и незаконного оборота наркотических средств. Сегодня также гарантом обеспечения безопасности на территории Таджикистана вместе с Вооруженными Силами РТ выступает также Российская Военная База дислоцированное в нашей стране. Нет гарантии, что внешние враги нашего государства не будут использовать разных террористических организации против нашей страны, подрывая мир и стабильность у нас в стране, как это было с Советским Союзом в Афганистане. Следует подчеркнуть, Таджикистан как Афганистан имеет одинаковую геополитическую значимость в Центрально-Азиатском регионе и поэтому желающих государств, контролировать нашу территорию не мало. Этому могут быть заинтересованы Россия, США, Китай и ряд других развивающихся стран.

Одним из видов угроз стабильности и безопасности может выступать политическая нестабильность в обществе или действия, направленные на разрушение политической стабильности и мира в обществе. Такие действия обычно также осуществляются со-стороны внешних сил с помощью поддержки и финансирование экстремистских организаций внутри государства. Экстремизм (от лат. *extremus* — крайний, чрезмерный) — приверженность крайним взглядам, методам действий (обычно в политике) [2]. У нас наглядным примером может послужить действия бывшей политической партии под названием «Партия Исламского возрождения Таджикистана». Сентябрьские события 2015 года показали, что это партия экстремистическим путем стремилось захватить власть в стране, нарушив этим конституционный строй общества. Подобные действия политических организаций также, являются угрозой национальному миру и безопасности.

Кроме простого определения экстремизма существует и международно-правовое определение, так принятая резолюция Парламентской Ассамблеи Совета Европы, от 2003 года, содержит следующее определение: «экстремизм представляет собой форму политической деятельности, явно или исподволь, отрицающую принципы парламентской демократии и основанную на идеологии и практике нетерпимости, отчуждения, ксенофобии, антисемитизма и ультра-национализма»[3].

Исходя из данного определения, можно сделать выводы, что действия вышеперечисленной политической партии подпадает под это

международно-правового определения, что не признавая демократические процедуры прихода к власти, они прибегли к крайним и радикальным методам прихода к власти. Это при том, что еще в 90-х годов XX века, именно это политическая партия вместе с другими партиями и организациями, являются виновниками начало гражданской войны в Таджикистане.

Конечно, политическая стабильность тесно связана и обусловлено сильной государственностью того или иного народа. Однако, по современным историческим меркам, наш народ стал развиваться вместе с собственной государственностью только с начало XX века, а точнее с 1924 года, когда была организована и объявлена Таджикская Автономная Советская Социалистическая Республика, а с 1929 года Таджикская Советская Социалистическая Республика в составе Союза Советских Социалистических Республик (СССР), как часть федеративного государства по Конституции, а фактически как часть унитарного государства СССР. В годы Советской власти наш народ развивался как часть культурного, цивилизованного мира, строились в эти годы ударными темпами заводы и фабрики, развивалась наука и техника, что не могла сказываться на рост экономики страны в хорошую сторону.

Однако в духовной жизни общества наряду с развитием советской нормы традиции и морали в обществе, под большим воздействием идеологии коммунизма и атеизма, наш народ, живший веками при норм Ислама Ханафитского толка, вышло так, что выросла несколько поколений Советских граждан Таджикистана, не соблюдающих нормы Исламской религии. В итоге после распада Советского Союза, и с отказом от норм морали и традиции советского образца, а также коммунистической идеологии и атеизма в стране, из-за огромного идеологического и духовного пространства в обществе возникли и пришли из других ранее неизвестных стран, разные идеологические, религиозные течения, порой чуждые для нашего народа и влияющий на нас негативно. Особенно стали влиятельными исламские радикальные течения, вмешивающейся в политической жизни общества. Тогда в 90-х годов XX века на заре становления независимого государства в Таджикистане, именно процесс политизации ислама привело к нестабильности и в итоге к гражданской войне. Тогда в нашей стране получила известность исламское радикальное течение «Ваххобизм».

Политизация ислама — это реакция мусульманского мира на глобальные вызовы, непосредственно затрагивающие экономический, политический и идеологический аспекты развития мусульманского сообщества (уммы)[4]. Можно предполагать, что политизация ислама это также способ и метод нескольких сильных и богатых Арабских стран в геополитической игре в мировой политике. Так распространяя разные религиозные течения, внедряя эти идеологии в тех или иных обществах можно в нужное время получить политическую власть и влияние над этим народом и страной.

Вот почему важно национальная идентичность для любого народа, так как именно когда народ знает свою историю, традиции, обычаи, норм морали и религии и дорожит этим, уважает, а также хранит его с гордостью, ни одна чуждая идеология или мировоззрение не может сломить этого народа. Поэтому правительством и государством в целом уделяется внимание на то чтобы молодежь, посвящающий себя делу религии, изучал истинный Ислам, а не попал под влияние разных запрещенных у нас в стране радикальных исламских течений, не соответствующих Ханафитскому толку.

Терроризм, экстремизм, незаконный оборот наркотических средств, а также радикальные исламские течения и организации являются угрозой и опасностью национальному миру и безопасности номер один, можно сказать, по всему миру. Эта проблема была бы не таким уж глобальным и опасным, если в сторону террористических и экстремистских организаций не пошли бы так много людей, особенно молодежи. Однако следует задаваться вопросом: в чем кроится причина, что некоторые части молодежи предпочитают быть членом таких организаций? В нашей стране вспомним начало 90-х годов и распад Советского Союза, что привело к гражданской войне и экономическому кризису.

«Экономический кризис - состояние экономики, характеризующееся падением производства в основных отраслях промышленности и общей деловой активности, в обычных условиях падением цен на товары и акции, ростом безработицы, снижением заработной платы и других показателей, определяющих жизненный уровень населения. Э.к. - характерное явление для рыночной экономики, повторяющееся с определенной периодичностью»[5]. На фоне гражданской войны, экономического кризиса, отказа от прежней социалистической системы и ослабление управления политической системой и фактически анархия в обществе, привело к тому, что уровень безработицы поднялся, а в этих случаях любые враги общества могут использовать с помощью подкупа, обмана и манипуляции сознанием этой части общества и нанести угрозу и ущерб национальному миру и безопасности. Вот поэтому сегодня для предотвращения угроз и опасности национальному миру и безопасности огромную роль играет, также экономика страны. В современных условиях мира нам предстоит развивать экономику, чтобы в будущем независить от других государств мира, ибо сохранение государственного суверенитета - это национальный интерес любого государства. Конечно, никакое государство мира никогда не застраховано от экономического кризиса, поэтому у любого государства должно быть резервные, финансовые, материальные и иные ресурсы. Следовательно, слабая экономика государства также является угрозой национальному миру и безопасности. Не секрет, что не развитый сектор экономики за собой всасывает на дно всех остальных отраслей народного хозяйства.

Современная экономика требует тесных взаимоотношений с мировым сообществом, так как во многих отраслях экономики требуются прямые инвестиции. И высокие технологии, требующие

высококвалифицированных специалистов разных отраслей. Поэтому требуется реформирование системы образования, отвечающая требованиям современного мира.

В современном мире не принято говорить о войне между государствами открыто, однако никто не отменил обороноспособность государства. Сегодня модно говорить, о совместном учении армий государств, но только с целью подготовки борьбы против международного терроризма. Кажется как будто войны между государствами не будет, однако это не так, практика последних лет показывает, что даже между недавно дружескими государствами может быть военное столкновение, как это было между Россией и Грузией в 2008 году, или между Арменией и Азербайджаном, за территории. Следовательно, наличие слабой армии также равносильно угрозу и опасности национальному миру и безопасности. Например, в далеком будущем после истощения мирового запаса нефти и газа, Таджикистан до полного приспособления государствами мира к альтернативной энергии (например, биотоплива), со своим гидроэнергетическим потенциалом, может стать целью соседних и зарубежных государств. Конечно, милитаризация при неразвитой экономики чревато возникновению экономического кризиса, однако нам стоит уже сегодня подумать об обороноспособности государства и постепенно укреплять Вооруженные Силы страны. Не зря пословица гласит «хочешь мира-готовься к войне».

Кроме вышеперечисленных угроз и опасности национальному миру и безопасности, можно также отнести и стихийные бедствия, продовольственную безопасность, экологические проблемы разного рода и другие.

Но для того, чтобы быть готовым, к любым вызовам мира, угрожающим национальному миру и безопасности, нам следует обратить особое внимание трем ключевым направлениям народного хозяйства, это: 1) развития экономики; 2) развития науки и образования и 3) развития обороноспособности страны.

Литература:

1. *Понятие терроризма и его виды (электронный ресурс). <http://xn--80ahc0abogjs.com/> [дата обращения: 17.09.2017]*
2. *Российский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. — М.: Научное изд-во «Большая Российская энциклопедия», 2000. -Т. 2. -С.1832. - 1023 стр.*
3. *Резолюция 1344 Парламентской Ассамблеи Совета Европы (2003). Об угрозе для демократии со стороны экстремистских партий и движений в Европе.*
4. *Семедов С.А. Причины политизации ислама в современном мире// 2009. - С.239.*
5. *Экономический толковый словарь (электронный ресурс). <http://econom.freecopy.ru/> [дата обращения: 17.09.2017].*

РОҲҶОИ ПЕШГИРИИ ХАТАРҶОИ ТЕРРОРИСТӢ ДАР ОСИӢИ МАРКАЗӢ

Дар ҷаҳони муосир равандҳо ва зухуроте мавҷуданд, ки танҳо ба як кишвар ва ё як минтақа не, балки ба тамоми кишварҳои ҷаҳон ва дар маҷмӯъ ба кулли мардумони сайёра таҳдид мекунанд. Яке аз чунин зухуроти номатлуб, ки хатари минтақавию байналмилалиро ба бор оварда, дар ҳама қитъаҳои олам тамоюли паҳншавиро дорад, ин терроризм ва экстремизм мебошад. Вақте, ки мо аз васоити ахбор омма дар бораи террористи худкуш мешунавем, тасвири шахсе аз Шарқи Миёна ба назар мерасад, вале ҳодисаҳои моҳҳои охир ин ақидаро тағйир дод. Дар варақаҳои хабарии мақомотҳои пешрафтаи хабарӣ, номҳои шахрвандони Осии Марказӣ, ки дар фаъолияти гурӯҳҳои экстремистӣ ва террористӣ шомил шудаанд бештар пайдо мешаванд. Олимону муҳаққиқон навъҳои гуногуни терроризм ва экстремизм, аз қабилҳои терроризми сиёсӣ, динӣ, экологӣ, зиддичаҳонишавӣ, фарҳангӣ, ахлоқӣ, миллатгарой, технологӣ, биологӣ, кибернетикӣ ва ғайраро муайян карда, ба ин натиҷа расидаанд, ки дар замони муосир аз ҳама беш терроризму экстремизми динӣ ҷаҳони муосирро ба мушкilot гирифта намудааст. Ба ақидаи аксар сиёсатшиносон экстремизм бештар дар дин, ки хусусияти ҷалбнамоӣ дорад, реша меронад ва он дар тамоми ғушаву канори сайёра ба мушоҳида мерасад. Зеро дар бисёр мавридҳо ба назар мерасад, ки ифротгароён дар зерҳои шиорҳои динӣ баромад намуда, аз номи дин ҳарф мезананд ва фармонҳои худро қонунҳои шарият меноманд. Ин, пеш аз ҳама, ба хоҳири сӯистиқода аз шуури динии мардум равона гардида, ҳеч пайвастагӣ ба арзишҳои динӣ надорад. Пас, ин амалқарди ифротгароён аз бединию хиёнати онҳо дарак медиҳад. Зухуроти ифротгароӣ ва терроризм дар минтақаи Осии Миёна аз аввали солҳои 90-уми асри гузашта сарчашма мегирад. Баъди пошхӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ якумбора низомии маъмурии мамлакатҳои Осии Миёна аз ҷумла Ҷумҳурии Тоҷикистон қудрати худро аз даст дод. Фалаҷ гардидани ҳокимияти давлатӣ, бӯҳрони иқтисодӣ, бекорӣ, пастшудани сатҳи зиндагии аҳоли аз назорат дур мондани таъмини амнияти давлатию ҷамъиятиро ба вучуд овард. Вазъияти баамаломада, ки идорааш аз ҷониби сарварони ҳокимияти иҷроия ва давлатӣ ғайриимкон гардид, ба он боис шуд, ки зухуроти таҳдид ва зӯрварӣ дар ҷамъият ба худ роҳ кушояд. Вазъияти геополитикии Осии Марказӣ нишон дод, ки таъсири минтақаҳои ноустувор аз қабилҳои Қафқоз, вилояти мухтори Синзияни Чин, Афғонистон, Шарқи Наздик боиси нооромии сиёсӣ гардад. Дар робита ба хусусиятҳои ҷуғрофӣ, табиӣ, иқлимӣ ва таърихӣ водихои Фарғона ва Қаротегин, ки қисман минтақаҳои Ўзбекистон, Қирғизистон ва Тоҷикистонро дар бар мегиранд, имконияти камдоранд

барои рушди фаъолияти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва сиёсӣ. Ҳамзамон ин минтақаҳо майдонҳои муносиб барои пинҳон кардани фаъолияти гурӯҳҳои террористӣ ва экстремистӣ гардида, ба таври пинҳони ташвиқот кардани идеологияи ифротгароии худ дар байни аҳолии маҳаллӣ имконияти хуб пайдо карданд. Аз ин ҳолат намояндагони ташкилотҳои террористию экстремистӣ истифода намуда, ба ғасби ҳокимияти давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон шурӯъ намуданд. Дар шароити номуайяни мардумро ба як самти барои худ дилхоҳ равона намудан душвор буд ва барои ин маблағҳои калонро масраф кардан лозим меомад. Аз ин лиҳоз, муассисони чанде аз ҳизбу ҳаракатҳои навтаъсиси ҳамонвақта бо баҳонаи ҳифз кардани дин ба баъзе аз ташкилоту созмонҳои ба ном хайриявии кишварҳои дигар, аз ҷумла давлатҳои исломӣ муроҷиат намуданд. Дар чунин вазъият давлатҳои исломӣ ин равандро истифода бурда, бо тезӣ ва мақсаднок онҳоро маблағгузорӣ карданд. Аз тарафи дигар, вучуд надоштани назорати қатъӣ, бемасъулияти дар қисмҳои ҳарбие, ки аз собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ дар қаламрави Тоҷикистон боқӣ монда буданд, ба он оварда расонид, ки онҳо ба фуруҳтани яроку аслиҳа ба гурӯҳҳои гуногун ва оғоз кардани муҳимоти ҷангӣ оғоз намуданд. Бар замми ин, сарҳади давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ҷумҳурии Ислामी Афғонистон бе назорати қатъӣ монд, ки дар ҳудуди он гурӯҳҳои зиёди террористӣ арзи вучуд мекарданд.

Ҳамаи инҳо ба он оварда расониданд, ки ҷанги хонумонсӯз дар қаламрави кишвар оғоз шуд. Бо мақсади ноором сохтани вазъияти сиёсӣ иҷтимоӣ ва заиф намудани мавқеи ҳокимияти давлатӣ ба ҷумҳури гурӯҳҳои хурди террористӣ равона карда мешуданд. Аз тарафи ин гурӯҳҳо амалҳои террористӣ нисбат ба Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон Н.Хувайдуллоев, аъзоёни Комиссияи оштии миллии О.Латифӣ, раиси кумитаи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон С.Кенчаев, куштори намояндагони Созмони Милали Муттаҳид ва дахҳо дигарон амалҳои террористӣ содир карда шуданд. Бо мақсади решақан намудани терроризм соли 1999 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон Қонун «Дар бораи мубориза бар зидди терроризм» қабул карда шуд. Ин қонун, терроризм - яъне зӯрварӣ ё таҳдиди истифодаи он нисбат ба шахсони воқеӣ, маҷбур кардан ё таҳдиди истифодаи он нисбат ба шахсони ҳуқуқӣ, ҳамчунин нобуд сохтан ё таҳдиди нобуд сохтани амвол ё ин ки дигар объектҳои моддии шахсони воқеӣ ва ҳуқуқиро маҳкум месозад.

Солҳои охир фаъолияти террористӣ ва экстремистии созмонҳои «Ал-қоида», «Ҳаракати толибон», «Бародарони мусулмон», «Ҳаракати исломии Туркистони Шарқӣ» ва ғайра дар ҳудуди Иттиҳоди давлатҳои мустақил, Осиёи Марказӣ ва инчунин Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсири манфии худро ба вазъияти ҷамъиятию сиёсии ин давлатҳо мерасонанд.

Бо қарори Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ин ташкилотҳо террористӣ ва ё экстремистӣ эътироф шуда, фаъолияти онҳо дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон манъ карда шудааст. Таҳлилҳо нишон медиҳанд,

ки терроризм бевосита ба амнияти Тоҷикистон ва дар маҷмӯи Осиёи Марказӣ таҳдид мекунад. Ҳодисаҳои номбурда бевосита ба терроризм ва экстремизми динӣ марбут ҳастанд ва маҳсули ин зуҳуроти номатлуб ҳисоб меёбанд. Хатарнокии ин омил дар он аст, ки қисми зиёди аҳолии Осиёи Миёна ба дини мубини ислом эътиқод доранд, фарҳанги зиёда аз ҳазору чорсадсолаи исломӣ ба қисми ҷудонашавандаи тамаддуни мардуми ин минтақа табдил ёфтааст. Қувваҳои ба ифротгароӣ ин омилро хуб дарк карда, барои ноил шудан ба ҳадафҳои ғаразноки худ истифода бурда истодаанд. Аз ҷониби роҳбарияти мамлакатҳои Осиёи Миёна ба масъалаи мазкур диққати басо ҷиддӣ дода мешавад. Сабабҳои шолим шудани шахрвандони кишварҳои Осиёи Миёна ин дар натиҷаи дуруст ба роҳ монда нашудани масъалаҳои раванди муҳоҷирати меҳнатӣ ба хориҷи кишвар дар баъзе ҳолатҳо мардуми Осиёи Миёна фирефтаи гурӯҳҳои муташаққили ҷиноятии бурунмарзӣ, намояндаҳои ташкилоту ҳаракатҳои террористиву экстремистӣ ва корфармоёни қаллоб гардида, ба содир намудани амалҳои террористиву экстремистӣ, қочоқ ва гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир ҷалб карда мешаванд. Айни замон яке аз масъалаҳои муҳиму мубрам ва мушкилоти асосие, ки боиси нигаронии ҷомеа ва ҳамагон, аз ҷумла роҳбарияти тамоми зинаҳо гардидааст, ин пешгирӣ аз фаъолияти вайронкории ҳизбу ҳаракатҳои динӣ-экстремистӣ ва созмону ташкилотҳои террористӣ, аз қабили “Ҳизби исломии Туркистон” (собиқ «Ҳаракати Исломии Ўзбекистон»), “Ҳизб-ут-Таҳрир”, ҷамоатҳои “Ансоруллоҳ”, “Содиклар”, “Таблиғ”, созмонҳои “Ҷиходи исломӣ», «Ҷундуллоҳ», ҷараёни динии “Салафия” мебошад. Бояд бо афсӯс зикр кард, ки фаъолияти ташвиқотию тарғиботи пайравони ин ташкилотҳо ва созмонҳои амалашон манъгардида дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба назар мерасад.

Бояд таъкид намуд, ки яке аз сабабҳои асосии паҳншавии ғояҳои ифротии созмону ҳаракатҳои динӣ-экстремистӣ пеш аз ҳама ташкили мактабу гурӯҳҳои ғайрирасмии динӣ аз тарафи рӯҳониёни алоҳида мебошад, ки омӯзиши ғайриқонунии рукнҳои исломро барои наврасон ва ҷавонон ба роҳ мондаанд. Ба ғайр аз ин гарамиш ба сафи ташкилоту созмонҳои байналмилалӣ экстремистӣ-террористӣ дар шаҳру вилоятҳои Федератсияи Русия (шаҳрҳои Москва, Уфа, Краснодар, Екатеринбург) аз ҳисоби шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар муҳоҷирати меҳнатӣ қарор доранд, ташвишовар мебошад. Зеро аз муҳити ватани хеш канда шуда, ҷавонони ҳанӯз тафаккуру андешаи миллиашон ташаккул наёфта, роҳгум мезананд. Баробари ин маълум мегардад, ки мувофиқи таҳлилҳои мавҷуда як қатор сабаб ва омилҳо, ба монанди, таъсири манфии сабтҳои электрониву видеой, китобу маҷаллаҳо ва дигар маводи ҷопии дорой хусусияти зӯрваридошта, ба қор ва таҳсил фаро гирифта нашудани нобилиғону ҷавонон ва дар маҷмӯи иҷро нагардидани ўҳдадорихо аз ҷониби падару модарон ба афзоиши ҳукуквейронкунӣ дар байни нобилиғон, гаравидани онҳо ба ҳар гуна ҳизбу ҳаракатҳои экстремистӣ замина гузоштаанд. Гуфтаҳои боло аз он шаҳодат медиҳад, ки дар

замони муосир экстремизм ва терроризм хусусияти байналмилалӣ дошта, барои ин гуна зуҳурот сарҳади байнидавлатӣ, миллат ва дин, муқаддасоти дигар низ вучуд надорад. Терроризм ва экстремизм хислати фаромиллӣ пайдо карда, ба хатари умумичаҳонӣ табдил ёфтааст, бинобар ин мубориза бар зидди он низ бояд тавассути стратегияи глобалии ягона ва самарабахш ба роҳ монда шавад. Бо ин раванд кишварҳои Осиёи Миёна мебоянд дар якҷоягӣ алайҳи ин падидаи номатлуб муборизаи шадид баранд. Ҳамзамон амалиётҳои ҳарбии Федератсияи Русия дар Сурия барои ғалаба бар зидди терроризм ва экстремизм дар қаламрави Осиёи Миёна мусоидат менамояд. Ба зидди терроризм ва экстремизм метавонад бо роҳи фаъолгардонии ҳадамотҳои махсус мубориза баранд, аммо барои муқовимати самаранок ва дарозмуддат зарурати бартараф кардани сабабҳои маъруфияти онҳо дар Осиёи Марказӣ наз байн бурдан лозим аст, ки ин вазъи душвори иҷтимоию иқтисодии минтақа ба шумор меравад. Осиёи Марказӣ - минтақаи ноустувор ба шумор рафта барои мубориза бар зидди терроризм ва экстремизм муҳим аст. Барои пешгирӣ намудани воридшавии идеологияи экстремистӣ ҳамкориҳои байналмилалӣ аҳамияти хеле муҳим дорад. Ҳамчунин, дар самти ташаккул додани ҳувияти миллӣ ва бедор намудани ҳисси ватанпарастӣ, баланд бардоштани маърифати динӣ, сиёсӣ, ҳуқуқӣ, огоҳӣ додани мардум аз хатарҳои зуҳуроти терроризму экстремизми динию байналмилалӣ, ба роҳ мондани тарбияи дурусти оилави, ташвиқи илмомӯзӣ дар миёни наврасону ҷавонон ва ҷалби онон ба машғулиятҳои лозимӣ метавонад барои аз байн бурдани ин зуҳуроти номатлуб дар ин минтақаи фарҳангдӯст мусоидат намояд.

Адабиёт:

1. *Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон аз 22декабри соли 2016.*
2. *И. Усмонов Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиқлол. - Ҳучанд 2003.- 179 саҳ.*
3. *Ҳ. Тоатов Терроризм ва экстремизм- падидаҳои номатлуб Ҳучанд 2017. -95 саҳ.*

САТТОРОВ А.
(Ҳучанд)

МАҚОМИ АДАБИЁТ ДАР РАВАНДИ ЧАҲОНИШАВӢ

Адабиёти ҳар миллате яке аз унсурҳои муҳими ифодакунандаи афқору андешаи он миллат ба шумор меравад. Адабиёти тоҷик ба унвони беназиртарин адабиёт, муаррифгари андешаҳои солиму созанда ва башардӯстонаи фарзандони фарзонаи он ба чаҳониён аст, ки

гўяндагонаш ҳамвора ҳамдиливу меҳрубонӣ ва оромишу суботи олавро талқин менамуданд.

Дар раванди ҷаҳонишавӣ таваҷҷӯҳ ба адабиёт ва фарҳанги миллий беш аз ҳар вақти дигаре ниёзи ҷомеа мебошад. Зеро таҳҷуми фарҳанги бегона имкон дорад, ки бедорӣ ва ҳуввияти миллии халқҳоро аз байн барад ва мафҳумҳои арзишманде аз қабилӣ забон, фарҳанг, Ватан, миллат ва амсоли инро барои насли ҷавон беарзиш ҷилва диҳад, ки хатари бузурге барои амнияти миллий дорад. Набояд фаромӯш кард, ки ин мафҳумҳо муқаддас дар назди ниёғони мо ҳамеша гиромӣ будаанд ва далели онро метавон дар ашъору осори эшон возеҳу ошкор мушоҳида кард. Дар тӯли таърихи мавҷудияти миллати тоҷик касе натавонистааст, ки миллати бофарҳанги моро инкор намояд, агар талошҳои хеле зиёде дар тӯли таърих сурат гирифтааст. Далели аслии он фарзандони донишманд ва шуҷоъ ва шоирону нависандагони бузурге мебошанд, ки осори эшон ба унвони сипари муҳкаме дар баробари тадқиқоти нодурусти бегона истодагӣ кардааст. Фирдавси бо шиори маъруфи худаш вақте мегуфт:

*Ҳама сар ба сар тан ба куштан диҳем,
Аз он беҳ, ки кишвар ба душман диҳем (1).*

Ин паём дар дили ҳозорон тоҷик ҳисси мардонагиву шуҷоатро бедор месохт то Ватанашро аз бегонагон ҳифз намуда, амнияти кишварашро аз ҷонаш ҳам муқаддас дорад. Адабиёти тоҷик ба унвони ғизои маънавии гузаштагони мо дар вучуди онҳо ҳисси ватандӯстиву ватанпарастиро пайваста тараннум менамудааст.

Тақрибан ҳамаи шоирони тоҷик ба масъалаи амнияти миллий ва ҳамдилӣ дар осрашон таъкидҳои фаровон доштаанд ва онро ба унвони як мавзӯи муҳим баррасӣ намудаанд. Мазомин ва мафҳумҳои бештари ашъори классикони мо тарғиби амниятӣ субот ва ҳамдиливу ҳамзистӣ ба шумор меравад. Ин мафҳум бештар бо мафҳуми ваҳдату иттиҳод миёни мардум дар шеъри форсӣ корбаст гардидааст.

Яке аз шоирони бузурги мо Мавлоно Ҷалололдини Балхӣ дар китоби хеш «Маснавии маънавий», ки муаррифгари фарҳангу тамаддун ва адабиёти ғании мо дар арсаи ҷаҳон мебошад, тарғиботи зиёде ба масъалаи амниятӣ субот ва ҳамдилӣ намуда, тафриқа ва ифротгароиро бо тамсилҳои бисёр зебӯе маҳкум кардааст. Вай омилони тафриқаро бебаҳра аз «руҳи инсонӣ» дониста, онҳоро баҳравар аз «рӯҳи ҳайвонӣ» мепиндорад, ки аз имтиёзи инсонӣ бархурдор нестанд ва мисли «сафоле ҷомид»-анд:

*Тафриқа дар рӯҳи ҳайвонӣ бувад,
Нафси воҳид рӯҳи инсонӣ бувад.
Руҳи инсонӣ «канафсин воҳид» аст,
Руҳи ҳайвонӣ сафоли ҷомид аст.
Ақл ҷуз аз рамзи ин огоҳ нест,
Воқифи ин сир ба ҷуз Аллоҳ нест (2,82)*

Аз дидгоҳи Мавлавӣ инсонӣ ҳақиқӣ он аст, ки руҳи инсонӣ дошта бошад ва бо инсонҳои дигар пайваста дар дӯстӣ ва ҳамдилӣ бошад ва амниятӣ касеро дар хатар наандозад ва ба касе озору азият нарасонад ва ин ҳикматро танҳо касоне, ки аз ақли инсонӣ баҳра доранд метавонанд дарк кунанд.

Ҳофиз Шерозӣ низ дар Девони худ таъкидҳои фаровоне бар масъалаи амниятӣ субот ва ҳамдилии байни инсонҳо дорад. Вай мегӯяд:

Мабоиш дар пайи озору ҳарчи хоҳӣ кун,

Ки дар шарияти мо гайр аз ин гуноҳе нест(3,50).

Яъне меҳвари тамоми бадбахтиҳо ва гуноҳони бузург ин озор расонидан ба мардум ва барҳамзадани амниятӣ субот дар ҷомеа ҳаст. Мегӯяд ҳар коре, ки меҳоҳӣ бикун, аммо ин нуктаро мадди назар дошта бош, ки зарар ба мардум нарасонӣ. Ҳофиз хеле моҳирона ва дар зеботарин шакл фикрашро баён доштааст. Дар воқе мардумозорӣ сарчашмаи тамоми нобасомониҳост. Вақте инсон аз мардумозорӣ даст мекашад ва ба инсонҳо дар фазои дӯстиву бародарӣ зиндагӣ мекунанд дигар кори баде аз ӯ сар намезанад, зеро ҳар кори баде дар дунё натиҷааш ба озори мардум хатм мешавад. Ҷойи дигар бо андешаи риндонаи ҳудаш фаротар рафта ва мегӯяд:

Май бихур мусҳаф бисузу отаиш андар Каъба зан,

Сокини бутхона бошу мардумозорӣ макун(3,115).

Намехоҳад гӯяд, ки ту бирав мусҳафро бисуз ё оташ дар Каъба андоз, балки меҳоҳад гӯяд, ки бадтарин гуноҳҳо ва бузургтарини айбҳо ин мардумозорист, ки ҳатто аз сӯзонидани чизҳои муқаддас ҳам гуноҳаш бештар аст.

Ҳофиз мегӯяд ҳеч амале дар дунё бидуни посух наместонад. Агар аъмоли баде аз ту сар зад мутамаин бош, ки дер ё зуд он амали бади ту аз ҷониби касе ошкор хоҳад шуд. Вай барои касоне, ки фикр мекунанд аъмоли бади онҳо гӯё ҳамеша пинҳон мемонад, бо тамсили бисёр зебо рафтор ва пиндори ононро ба тире ташбеҳ мекунад, ки пас аз раҳо шудан аз камон чанд масофаеро тай мекунад, вале саранҷом ҳатман ба замин меафтад:

Ба болу нар марав аз раҳ, ки тири партобӣ

Ҳаво гирифт замоне, вале ба хок нишаст (3, 65).

Ҷойи дигар андешаашро тақвият дода худкомагиро нишони бадбахтӣ ва сабабгори аслии барҳамзадани оромии медонад ва таъкид мекунад, ки одами худкома кораш охиру оқибат ба бадноми кашида хоҳад шуд:

Ҳама қорам зи худкомӣ ба бадномӣ кашид охир,

Ниҳон қай монад он розе, қ-аз ӯ созанд маҳфилҳо (3, 18).

Масъалаи созиш ва мадуро дар осори Ҳофиз ҷойгоҳи махсус дорад. Вай таъкид мекунад, ки одамон бояд бо яқдигар мудоро ва муросо дошта бошанд то амният ва субот дар ҷомеа ҳалалдор нагардад. Вақте амниятӣ субот дар ҷомеа ҳалалдор гардид, ҳама бо ҳам дар оташи бало хоҳанд

сӯхт. Аз ин рӯ, шоир дар ҳама ҳолат чангу чидол ва ҳар чизе, ки боиси барҳамзадани оромиш мешавад ҳатто агар маломат бикашад, ба хушӣ ва оромиш даъват мекунад:

*Вафо кунему маломат кашему хуш бошем,
Ки дар тариқати мо кофарист ранҷидан*(3,786)

Вай мардумро ба сабру бурдборӣ даъват мекунад, чунончӣ:

*Агар дашном фармой вагар нафрин дуо гӯям,
Ҷавоби талх мезебад, лаби лаъли шакархоро*(3,196).

Барои оромиш ва барҳам нарахтани амният, агар дашном ҳам бишнавай, боз ҳам бояд сабр кард ва гуфт «ҷавоби талх мезебад лаби лаъли шакархоро». Ин мисраъ нишондиҳандаи таваҷҷӯҳи бисёр зиёди Ҳофиз ба масъалаи оромиш аст.

Ё ҷойи дигар мегӯяд:

*Ҳофиз аз боди хазон дар чамани даҳр маранҷ,
Фикри маъқул бифармо, гули беҳор кучост?* (3,70).

Агар як падидае туро нороҳат кард, зуд ба хотир он чизи камарзиш амнияти ҷомеаро набояд барҳам занӣ ва барои хоҳиши худат ва ё манфиати як гуруҳи муаян кореро кунӣ, ки оромиши ҷомеа барҳам зада шавад. Бо ибораи дигар одам агар камбудие дар зиндагиаш ба вучуд омад, набояд ба хотири он коре кунад, ки оқибат ба барҳамзадани назми ҷомеа шавад. Сабр бояд кард, ки бо гузашти замон ҳамачиз дуруст хоҳад шуд:

*Даври гардун гар ду рӯзе бар муроди мо нарафт,
Доиман яксон намонад ҳоли даврон гам махур*(3,516)

Агар меҳоҳи сустӣ ва сахтии ин ҷаҳон бар ту бигзарад, бояд иродаи кавӣ ба даст оӣ ва дар талош бошиву кор кунӣ ва ҷомеаи худро обод соӣ ва аз гуфтани ҳарфҳои зишту нораво парҳез кунӣ.

*Ҳоҳӣ, ки сусту сахти ҷаҳон бар ту бигзарад,
Бигзар зи аҳди сусту суҳанҳои сахти хеш* (3,705).

Муҳимтарин омили мадуро аз дидгоҳи Ҳофиз эҳтиром гузоштан ба андешаҳои солим аст. Агар инсонҳо ба андешаҳои хуби якдигар эҳтиром гузоранд, ҷомеа ба оромиши комил даст хоҳад ёфт. Барои ҳамин ҳам мегӯяд:

*Биё ки навбати сулҳ асту дӯстиву вифоқ,
Ки бо ту нест маро чангу мочаро Ҳофиз* (3,1018)

* * *

*Шайхам ба тира гуфт, ки рав тарки ишқ кун,
«Муҳтоҷи чанг нест бародар, намекунам»* (3,706)

Ишқ аз диди Ҳофиз бисёр чизи муқаддас аст ва арзише, ки ишқ дар назди шоир дорад ҳеҷ чизе ба он баробар намешавад. Аммо агар касе ба Ҳофиз ҳатто ҳамин масъаларо ҳам гуфт, ки ту ин корро нақун Ҳофиз ба хотири он ки амният ва субот ба ҳам нарезад аз ин кор даст мекашад ва мегӯяд, «ҳочати чанг карданат нест, дигар ишқбозӣ ҳам нахоҳам кард модоме, ки ту аз ин кор барои тафриқа ва барҳамзадани амният меҳоҳи

истифода намоӣ. Ва дар ҷои дигар хамин андешаро тақвият додаву мегӯяд:

Як ҳарфи сӯфиёна бигӯм: Иҷоза ҳаст?

Ин нури дида сулҳ беҳ аз ҷангу доварӣ! (3,900).

Аз баррасии анҷомшуда метавон ба натиҷае расид, ки дар ашъори классикони мо масъалаи амниятӣ суббот дар ҷойи аввал қарор дошта, ҳифзу ниғаҳдории ин неъматӣ бебаҳо бо ҳар қимате, ки набошад арзиш дорад. Аз ин рӯ, мо пайравону ворисони ин ниёғони бузургро мебоҷад барои оромиву осудагии кишварамон ҳарчи аз дастамон ояд анҷом диҳем, зеро пешрафти модииву маънавии ҷомеа аз амниятӣ суббот дар кишвар вобастагӣ дорад.

Адабиёт:

1. *Абулқосими Фирдавсӣ. Шоҳнома/Тасҳеҳи Ҷалол Холиқи Мутлақ.-Техрон, 1378*
2. *Мавлоно Ҷалолуддини Балхӣ. Маснави маънавӣ. Бо эҳтимоми Р. Николсон.Техрон, 1386*
3. *Ҳофизи Шерозӣ.Девон/Тасҳеҳи Қосим Ғанӣ ва Муҳаммади Қазвинӣ.-Техрон, 1389.*

САФАР УМАР
(Душанбе)

ЗАМОНИ МУОСИР, ИЛМ ВА ИДОМАТИ ЗИСТ

Пажӯҳишҳои мавҷуд дар заминаи таърихӣ ҷомеашиносии башар гувоҳ бар ин аст, ки дар имтидоди таърих илму зарфиятҳои илмӣ сабабгори пешрафту таҳаввулоти инсон дар тамоми соҳоти иҷтимоӣ будааст. Дар иртибот ба ин метавон гуфт, ки амниятӣ миллӣ низ вобастаи сатҳу дараҷаи улум мавҷуд аст. Ин воқеият боис шуд то масъалаи пайванди илму амниятӣ миллӣ ҳамеша мадди назари пажӯҳандагон гардад. Баргашт ба он махсусан дар замони муосир доманаву шиддати бештаре пайдо мекунад, ки иллаташ бастагӣ ба раванди умумичаҳонӣ ва падидаҳои, ки дар дунё ба вуқӯъ мепайванданд бастагӣ дорад.

Муҳаққиқи тоҷик С. Ятимов зимни арзёбии масъалаи мазкур ва таҳаввулоте, ки дар дунёи дукутбӣ, яъне Шарку Ғарб мегузарад, мизони истехқому таъмини амниятӣ миллиро вобастаи наздикиву пайванди зичи он ба илму маориф ва дарки падидаҳои равандҳои иҷтимоӣ медонад. Нуктаи дигаре, ки дар навиштаи ӯ таъкид шуда, адабиёт ва нақши он дар тасбитӣ амниятӣ миллист. Номбурда менависад «Хатарҳои, ки зидди осудагии як миллат, барои ба гирдоби бало андохтани он тарҳрезӣ мешаванд, зухуроти тасодуфӣ ё бетартибона нестанд. Дар асоси нақшаҳои муайян коркардашуда, аз ҷумла таҷруба ҳадамоти махсуси

давлатҳои манфиатдор ва амалияи дастандаркорони ҳамин гуна аъмол дар минтақа ва ҷаҳон руҳандозӣ мегарданд. Эътироф бояд кард, ки тақрибкорӣ нооромсохтани як давлат бесаранҷом, бесарусом кардани як миллат вобаста ба тақдир ё чизи тасодуфӣ нест. Илм аст. Терроризм, экстремизм ҳар қадам субъекти муносиботи байналхалқӣ, давоми сиёсати хориҷии кишвари муайян бо роҳ, усул ва методҳои дигар мебошад». [2]

Дар ин навишта таъйи мо рӯйи масоилест, ки дар ниҳоят ба вазъи донишҳои имрӯзи башарӣ ва иртиботи он ба амнияти милли гирех меҳӯранд.

Равшан аст, ки аҳли таҳқиқ ҳамеша дар матолиби пажӯҳишии хеш замоне, ки сухан аз ҳастии инсонӣ дар саросари ҷаҳон буда, ҷомеаи инсониро ба ду бахши бузург, Ғарбу Шарқ чудо намудаанд. Ин гурӯҳбандӣ дар давоми асрҳои дароз ба ин ду мафҳум ба андозае шукӯҳу шаҳомати маъноӣ, густурдагии вожагонӣ бахшида, ки ҳамзамон бо шунидани исми онҳо дар андешаи мо садҳо мавзӯӣ, саҳнаҳои мухталифи имрӯзин пайдо мешаванд, зехну ҳушамонро ба фикру тааммул водор месозанд.

Шинохти марзу доманаи Ғарбу Шарқ ниёзе ба шарҳу баёни ҳосе надорад. Зехни мо ба таври ғайримустақим дар давоми солҳо барои дарку ошноии он саъю талош намуда ва тамоми бори маъноии онро зарра-зарра, ноаён гирдоварӣ намудааст.

Имрӯза ҳатто барои каноранишиноне, ки ҳеҷ майлу рағбате ба баҳсу гуфтугӯҳои илмӣ-пажӯҳишӣ надоранд, бархурд бо мафҳуми Шарқу Ғарб барояшон беасар нест.

Шунидани ин таквожаҳо фазои торикравшанеро аз ду дунёи мутафовит, бо ҷомеаи ҳосе аз инсонҳо, фарҳангу расму сунан, сатҳи муайяни зиндагӣ, ақидаву боварҳо, шеваҳои дунёнигарӣ, дар руҳу равонашон эҷод месозад.

Қас беихтиёр ба ёди ин байти аллома Иқболи Лоҳурӣ меафтад, ки даҳсолаҳо пеш гуфта буд:

Шарқ Ҳақро диду оламро надид,

Ғарб дар олам хазид, аз Ҳақ рамид.

Дар як нигоҳ байти мазкур як натиҷаи ҷомеи шоиронаву муҳаққиқона аз раванди умумии дунёест, ки шоир дар он мезиста. Ҳарчанд фазои онрӯзиро бо вазъи имрӯзи ҷаҳон наметавон қиёс кард, вале ба назар чунин мерасад, ки баъд аз гузашти замони мутаомодӣ ин ду қутб дар шеваи бархурди хеш ба ҷаҳону мазоҳири ҳазорранги он дигаргунии қобили мулоҳизае ворид накардаанд.

Ҳарчанд ҳадаф тафсири дидгоҳи Муҳаммад Иқбол нест, вале муносиб аст дар ҳошияи он бархе андешаҳо зикр гардад.

Ҷаҳони Ғарб баҳше аз қудрати ҷаҳон ва гурӯҳбандии сиёсии он дар канори гурӯҳи сиёсии дигаре бо номи «ҷаҳони Шарқ» маҳсуб мешавад.

Агар ин ду мафҳумро ба сифати меҳвари асли қарор диҳем, пас падидаву руҳдодҳое, ки дар чанд соли охир дар синаи дунё мегузаранд, қасро ба ин натиҷа мерасонанд, ки Ғарбу Шарқ вориди марзу буме

шудаанд, ки ҳаракат дар ҷодаҳои он ба осонӣ муяссарашон нест. Ҳарсӯ, ки менигаранд ба ҷуз бунбасту торикӣ чизе намебинанд. Роҳи бурунрафт нопадост.

Хазандагӣ дар паҳнаи олам дар мактае аз замон Фарбро ба гунаи гӯшношунид хаста намудааст. Равандагӣ дигар ба шеваҳои пешин имконпазир нест. Вале ниёзу иқтисоӣ идомати ҳастӣ ин аст, ки риштаи ин масири ҳамешагӣ гусаста нашавад. Сарзаминҳои нашинохтаи саршори неъмату дорой ханӯз зиёданд ва метавон аз онҳо баҳраҳо ҷуст.

Дар канори Фарб ҷӯяндагӣ дар роҳи шинохти Ҳаққ Шарқро ба марҳилае расонида, ки онро метавон марзи чунунзадагӣ номид. Шарқе, ки дигар сар аз по намешиносад. Фарб хешро бахши бузургу бартари ҷомеаи мутаммадин мешуморад ва бар мабной тасаввуроти худҳоҳонаи худ зоҳиран аз чунин вазъи нохушоянди ҷаҳони Шарқ, изҳори нигаронӣ мекунад, омодагии хешро барои ҳаллу фасли мушкилот, кумакҳои башардӯстона эълон медорад, вале дар ботин шодиву нишоташро ҳадду канор нест. Зеро чунин низоъу муноқишот, нооромиву ташаннуч, ҷангу даргириҳо, барои хазандагии пурдоманай он дар паҳнаи ҷаҳон, имконоти бепоёнеро фароҳам месозад. Ин ҳама авзои печида сабабгори он мегардад, ки дар сарзаминҳои шарқӣ ҳузур пайдо кунад.

Мантиқан суоле пайдо мешавад, ки дар чунин шароите мо, ки ҳамқадами ҷомеаи ҷаҳонӣ ҳастем ва фазои туфонҷӯши гетӣ моро бетараф намегузорад, чӣ мақому манзалате бояд дошта бошем?

Ба андешаи мо нахустин ҷомеа, ки дар ин роҳ бояд бардошта шавад шинохти воқеияти замони муосир ва ҷойгоҳи зиндагии мо дар домони он аст.

Зеро ҷарҳае, ки ҳаракату густариши доманадори замонро таъмин сохта, ба гунае тезу пуршироб буда, ки таҳаввулоту дигаргуниҳои беназирро сабабгор шудааст. Таърихи башарӣ чунин тағйиру пешрафти тундгомро ёд надорад.

Муҳимтарин омиле, ки мучиби дигарсозии симои ҷаҳон гашта, инқилобест, ки дар соҳаи электроника ва иттилоот ба вуқӯъ пайваستاаст. Инқилобе, ки дунёро бо тамоми вусъату бузургиаш рӯйи кафи дасти инсон гузошта, то ба осонӣ битавонад серӣ, ба ҳар гӯшааш, ки мавриди назари ӯст, ҷашм афканад. Дар кутоҳтарин фурсат, ҳатто дар ҷамъи сонияҳо аз дуртарин нуқтаи дунё тибқи майлу рағбаташ хабар бигирад, ошно шавад.

Бархе аз муҳаққиқон изҳори нигаронӣ мекунанд, ки «Инқилоби технологӣ ва асароти густурдаи он бар бисёре аз ҷанбаҳои зиндагии ҳамаи ҷавомеи тавсияёфтаи санъатӣ на танҳо масъалаест умда, ки нодида гирифтани имконнопазир аст, зеро нуфузаш бар ҳастии одамай ва бар зиндагии миллионҳо инсон ошкор аст...» [1, 96].

Аз сӯйи дигар шабакаҳои интернетӣ бо имконоту зарфиятҳои бепоёне, ки доранд, тамоми иттилооту маълумоти мавриди ниёзро аз воқеияти шароити зиндагии мардуми сайёра, мазҳару шеваи ҳастии эшон дар ихтиёри мо мегузоранд. Сарчашмаву манбаъҳо, ки муътамаду салоҳиятдор ҳам ҳастанд, ҳеч пурсишero бепосух намемонанд.

Вуруд ба маҷрои хурушони интернет, дастёбӣ ба донишу огоҳиҳои тоза ба тозаи рӯзафзун, ба хусусияти содаву барҷастаи рӯзгори мо табдил мегардад ва бешубҳа ин таъинкунандаи ҳақиқати имрӯзи мост, ки бояд чузъиёти онро бишиносем.

Тавре ки зикр гардид, бохабарӣ, огаҳӣ, вусъати шинохту маърифати равандҳои дунёсози қарни имрӯз, натиҷаи инқилоби фаннӣ иттилоотӣ аст, ки пардаи ғафлату зулмати нишаста дар зехнҳоро канор зада, мағзҳои танбали даступобастаро водор намуда, то бедор гарданд, ба ҷаҳону мазоҳири ҳазорранги он бо дидаи таҳқиқ бингаранд. Рӯзгору ҷомеаи зисти хешро бо иҷтимоӣҳои пешрафта қиёс кунанд. Агар чунин қиёсу тааммул сурат бигирад, хеле зуд равшан мегардад, ки болиндагӣ, пешрафту шукуфоии ҳар кишваре вобаста ба қудрату тавони ҳар фарди миллати он аст. Ин тавоноӣ бошад, зойидаву барҳоста аз донишу хирадест, ки афроди миллат дар ақлу ҳуши хеш анбон кардааст. Инчост, ки нақшу ҷойгоҳи илм боризтару равшантар мегардад. Илм бояд нақши муҳимтаринашро, ки тавассути «инфрасохтори махсус-назария, таҳлили таҷриба, озмоиш, бозсанҷиҳо ва истифодаи дурусти истилоҳот, расидан ба дарки моҳияти масъала мебошад» иҷро кунад. [2]

Шинохти равандҳо, ошкорсозии нерӯҳои меҳварӣ дар ҷомеа ва ҳифзу парвариши онҳо дар фарогирии донишҳои зарфиятофарину тавонсоз рисолати дигари илм аст. Мусаллам аст, ки ин нерӯи ҳаётсозу бунёдӣ, ҷавонони мо мебошанд, ки бори сангини масъулиятро созандагии имрӯзу оянда ба дӯши онҳост.

Ҷавонон бояд мусаллаҳ ба донишҳои бошанд, ки пояе созандаи ҷаҳонбиниву ҷаҳоншинохти онҳо гардад.

Ин ҷаҳонбинӣ, дар ҷаҳоне, ки дару дарвозаеро намениносад, осебпазиртарин нуқтаест дар шууру огоҳии онҳо. Дар сохтмону офариниши он тамоми ниҳодҳои давлатӣ, иҷтимоӣ ва ҳосатан муассисоти илмӣ-пажӯҳишӣ бояд саҳим бошанд. Бояд решаҳои ин ҷаҳоншинохти аз таъсири нуфузи ниҳодҳои ифротӣ-террористӣ, ки берун аз марзи кишвар онро ҳадаф қарор додаанд, ҳифз шавад.

Пас метавон зикр намуд, ки вижагии дигари замони мо, ки бояд амиқ маърифат шавад, иборат аст, аз бунёди ҷаҳонбинии комилу фарогир, солиму созандаи ҷавонони имрӯз ва амнияти он аз таъсири рақибони геополитикии мо. Бемаврид нест боз нақли қавле аз мақолаи арзишманди С. Ятимов шавад. Ба андешаи ӯ «Таҳлил, баррасӣ ва арзёбии вазъи ҳаётан муҳим барои таъмини амнияти миллат дар шароити кунунӣ илмро ба қувваи истехсолкунанда мубаддал мекунад. Он воситаи муҳими шинохти воқеият ва сабаби аслии андешидани чораҳои пешгирикунанда мегардад». [2]

Ноғуфта намонад, ки душманони мо, бозигарони геополитикӣ дар нуқтаҳои мухталифи ҷаҳон, барои дастёбӣ ба ин нуқтаи ҳассос барномаву шеваҳои зиёде таҳияву тадвин намудаанд...

Бозгардем ба масъалаи замони имрӯз ва зикри поре аз достони «Садои Осиё»-и устод М.Турсунзода. Он ҷо ки мегӯяд:

Осиё гӯяд суҳан, овози онро бишнавед,

Мавчи дарё, гурриши баҳри дамонро бишнавед,
Осиё бедор шуд, бедор тарки хоб кард,
Ростиву дӯстиро оқибат дарёб кард.

Ин сатрҳои пурмуҳаббат, ки аз дили самимияти шоир чашмавор
чӯш задаанд, бозтоби марҳилае аз ҳаёти гузаштаи мост, ки ниёз ба
тафсираш нест. Вале ба гумони мо ҳарф-ҳарфи ин абёт қодир аст
воқеияти имрӯзи моро мунъакис созад. Вожагони ҳар сатре саршору
моломоли як навъ шитобу чӯшишу пуёӣ, шодию нишоти борваранд.

Пушти ин паём гӯё мардуме истодаанд, ки ояндаи рахшону
некдидори хешро эҳсос мекунанд. Расидан ба домони он сабру
шикебоиро аз онҳо рабудаст.

Воқеан хусусияти дигари чашмгири замонаи мо ҳамин шитоб аст ва
сабабу заминаи бунёдии ин шитобзадагӣ бархостани миллатҳо аз хоби
гарону тӯлонист. Зистан дар муҳити бедор эшонро муътақид сохта, ки
пасмондагӣ, ақибафтодагии онҳо бастагӣ ба ду рукн дорад. Доштани
бисёр чизҳое, ки надоранд ва шинохту донишони фаровон-донише, ки
намедонанд. Асри ҳозир аз онҳо тақозо мекунад бидуни таъхир бо эҷоди
иттиҳоду ҳамбастагӣ миёни афроди хеш дар масири доштани дониш
бикӯшанд. Маҳзи хоҳири ин, шитоби бошуурона, огоҳона аз дигар
нишонаҳои замони муосир аст.

Пай бурдан ба умку паҳнои хусусиятҳои замони муосир масъулияти
бузургро ба дӯши мо мегузорад. Мо набояд фаромӯш кунем, ки
пешрафти кишвари мо, дастёбии он ба шоҳроҳи густурдаи камолу
боландагӣ, фазои оромӣ амни он, афзоиши зарфиятҳои зехниву моддиаш,
ҳаргиз бозигарони бузурги геополитикиро хушнуд намесозад.

Зеро аз дунёбино ҷаҳон бо ин хислат сиришта шуда. Ба расмият
шинохтани комёбиву сатҳи рушду тараққи кишвар ҳузуру мавқеияти
онҳоро танг, дасташонро кӯтоҳ месозад. Дар ҳоле, ки онҳо бо кишварҳои
пасмонда, фақрзада, дорои иқтисоди нозил одат кардаанд. Чун вазъияте
чунин барои онҳо заминасоз мегардад, то вориди кишвари мавриди
назар шаванд, барномаҳои хешро зери садҳо ниқобу парда, ки гӯё аз
эҳсоси башардӯстӣ маншаъ мегаранд, амалӣ созанд.

Воқеияти собитшудаи таърих аст, ки қудрату сарват, бениёзи
сабабгори ғуруру кибр, бешхоҳӣ, номидагирии атрофиёни нодор
мегардад. Ҷаҳони Ғарб, ки бахше аз ҷаҳони Шарқро ҳам бо худ
пайваста, имрӯз чунин вазъияте дорад. Бояд бозорҳои тозаву густурда
пайдо кунанд, мисли пешин дар фазои дунё болупар зананд...

Боз ҳам пурсише дари зехн мекӯбад: Чи бояд кард? Посух ин аст:

Ба гузаштаи дурахшони мардум, ба таърихи хеш, ки моломоли
таҷрибаҳову шоистагиҳову ибратҳост рӯ биёварем. Онро биёмӯзем.
Хешро бишносем ва бар талаботи он барномаи амалкарди зиндагии
худро бисозем. Бояд бидонем, ки нерӯи бузурги раҳогар, раҳкушо,
ҳофизу ниғаҳбони мо, ҳамбастагӣ, иттиҳоду ваҳдати мост. Хислате, ки
дар рагу пайванди ниёкони мо чорӣ буда ва имрӯз низ намоёнтарин
ҷеҳраи ҷомеаи мо бояд бошад. Ҳамбастагӣ миёни мардум ва масъулони
ниҳодҳои давлатӣ, ки онҳо низ бархоста аз миёни мардуманд.

Ҳамбастагӣ, ваҳдат зояндаи садоқату муҳаббат, дӯстдорӣ ва барканандаи нифоқу бегонагист. Гузашта аз ин, ҳамбастагӣ ба миллати мо қудрат, нерӯи андеша мебахшад. Омили дигаре, ки қудрату тавоноии миллатро доманаву густариш медиҳад, сатҳи донишу огоҳии афроди он аст.

Пас моро лозим аст, бо таҳкиму вусъат бахшидани иттиҳоду ҳамбастагӣ, даст аз домани донишу улуми имрӯзӣ раҳо накунем.

Адабиёт:

1. *Китоби оина. Маҷмӯаи мақолот. Техрон, 1366.- саҳ. 96*
Рӯзномаи «Адабиёт ва санъат» №24 (1891), 15.06.2017.
2. *С. Ятимов, Таҳлили стратегӣ ва ояндабинии сиёсӣ. Душанбе:-2015. С. 144.*
3. *Юсупов Р. М. Наука и национальная безопасность. СПб.: 2006.*

СИДИКОВ Н., ХУДЖАМОВ Ш.
(Бустон)

ИСТОРИЧЕСКИЙ УРОК ПО ГОСУДАРСТВЕННОЙ РЕГУЛИРОВАНИИ СОБСТВЕННОСТИ И ЕЕ ВЗАИМОСВЯЗЬ С НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАНЫ

Основанием любого общества является его экономика, следовательно, ответ на любые политические (да и не только политические) вопросы необходимо искать именно в экономике, и только в экономике.

Каждый из исторически значимых правителей является по-своему великим. Что бы ни писали или ни говорили о Чингисхане, Наполеоне, Гитлере, Ленине, Сталине и т.п., у каждого из них есть чему поучиться. Например, Чингисхан сумел создать основы армейской дисциплины, элементы которой по сей день имеют место в Вооруженных силах всех стран мира; Гитлер за шесть коротких в историческом плане лет (1933-1939 гг.) сумел поднять разваленную экономику Германии до такого уровня, который он мог бы использовать для процветания всего человечества, но он эту мощь направил на достижение господства над всеми странами мира, и, что весьма примечательно, цивилизованный и довольно образованный немецкий народ поверил ему и уверенно пошел за ним во всех его «делах», и т.д.

По мнению многих, В.И. Ленин был весьма противоречивой личностью. Станным образом в Ленине инстинкт созидания сочетался с инстинктом разрушения. Его можно отнести к числу немногочисленных лидеров партий и государств мира, которые все свои выступления и труды по экономическим, политическим и идеологическим вопросам написали сами.

Начиная с момента заключения Брест-Литовского мира, Ленин настойчиво стремился усовершенствовать механизм управления экономической системой послереволюционной России. Как ни странно, он еще в начале 1918 года, на ранней стадии строительства социализма, он как экономист и государственный деятель предвидел бесперспективность экономики страны, основанной на общегосударственной собственности, и всерьёз задумался об отказе от доктрины чистого коммунизма и о возможности экономического подъема страны путем введения государственного капитализма. Де-факто было то, что так называемый в те времена «военный коммунизм» к началу 1921 года привел молодую Страну Советов к банкротству. Из-за нехватки капитала, энергоносителей и сырья остановились многие заводы и фабрики, в результате чего годовой прирост валовой внутренней продукции (ВВП) достиг катастрофического минимума.

В результате настойчивости Ленина в марте 1921 года решением X съезда РКП(б) большевиками было принято решение о замене «военного коммунизма» новой экономической политикой (НЭП). НЭП предполагала создание гуманного социалистического общества с наличием в его экономической системе разных видов собственности, частного предпринимательства и возрождение рыночных отношений.

НЭП - это кардинальная экономическая реформа во всех сферах общественной жизни молодой Советской республики.

1. В законодательной сфере. Для мелких промышленных предприятий был установлен упрощённый порядок регистрации, были пересмотрены допустимые размеры использования наёмного труда, осуществлялась денационализация мелких кустарных предприятий и были установлены определённые правовые гарантии для частной собственности.

2. В финансовой сфере. В октябре 1921 г. был восстановлен Госбанк, который стал контролировать и регулировать деятельность кооперативных банков, кредитных и страховых товариществ. С 1922 г. Госбанк стал выпускать советский червонец, что положило начало денежной реформе. Червонец стал твердой конвертируемой валютой и стоил на мировом рынке около 6 долларов США. Червонец приравнялся к старой 10-рублевой золотой монете, содержащей 7,74 г чистого золота.

3. В сельском хозяйстве. Замена в деревне продразверстки на продналог (при продразвёрстке принудительно изымали до 70% зерна), который был первоначально установлен на уровне примерно 20% от чистого продукта крестьянского труда, причём впоследствии его намечалось снизить до 10% урожая и перевести в денежную форму. Такая политика благотворно сказалась на состоянии деревни, где в то время жили почти 80% населения страны. Во-первых, у крестьян появился стимул для работы. Во-вторых, у многих увеличился земельный надел - основное средство производства.

4. В промышленности. Радикальные преобразования произошли и в промышленности. Главки были упразднены, а вместо них созданы тресты — объединения однородных или взаимосвязанных предприятий, получившие полную хозяйственную и финансовую независимость, вплоть до права выпуска долгосрочных облигационных займов. Уже к концу 1922 г. около 90% промышленных предприятий были объединены в 421 трест, причём 40% из них были централизованного, а 60% — местного подчинения [4]. Тресты сами решали, что производить и где реализовывать продукцию. Предприятия, входившие в трест, снимались с государственного снабжения и переходили к закупкам ресурсов на рынке. Законом предусматривалось, что «государственная казна за долги трестов не отвечает». Всесоюзный Совнаркомхоз (то есть, впоследствии - Совет Министров СССР), потерявший право вмешательства в текущую деятельность предприятий и трестов, превратился в координационный центр, и его аппарат был резко сокращён.

Именно в то время появился хозяйственный расчёт, при котором предприятие (после обязательных фиксированных взносов в государственный бюджет) имело право само распоряжаться доходами от продажи продукции, само отвечало за результаты своей хозяйственной деятельности, самостоятельно использовало прибыль и покрывало убытки.

Реализация готовой продукции, закупка сырья, материалов, оборудования производились на полноценном рынке по каналам оптовой торговли. Возникла широкая сеть товарных бирж, ярмарок, торговых предприятий. В промышленности и других отраслях была восстановлена денежная оплата труда, введены тарифы, зарплаты, исключаящие уравниловку, и сняты ограничения на увеличение зарплаток при росте выработки. Всего за 5 лет, с 1921 по 1926 г., индекс промышленного производства увеличился более чем в 3 раза; сельскохозяйственное производство возросло в 2 раза и на 18% превысило уровень 1913 г. Но и после завершения восстановительного периода рост экономики продолжался быстрыми темпами: в 1927 и 1928 гг. прирост промышленного производства составил 13 и 19% соответственно. Принятые меры по ценообразованию оказались успешными: оптовые цены на промышленные товары снизились с октября 1923 года по 1 мая 1924 года на 26% и продолжали снижаться далее [4].

НЭП помог восстановить разрушенное хозяйство, наладить производство, организовать торговлю, выжить стране в тяжелейший экономический период и, как показала практика, за семь лет существования он стал самым удачным экономическим проектом в истории Советской эпохи.

Несмотря на то, что при жизни Ленин убеждал, что НЭП - это не кратковременные экономические меры, а продолжительное серьезное движение, исчисляемое не менее, чем десятилетиями [2, с.512], после его смерти официальная пропаганда всячески теснила частника, в сознании

людей формировался образ «нэпмана» как частника - эксплуататора, классового врага пролетариата, и с середины 20-х годов начался демонтаж НЭПа сначала мерами по налоговому удушению частного сектора, затем - лишением его правовых гарантий. Юридически НЭП был прекращён только 11 октября 1931 года, когда было принято постановление о полном запрете частной торговли в СССР.

Все успехи и недуги социализма за весь период его существования беспочвенно приписывали Ленину (на основании лозунга «под флагом ленинизма»), хотя он правил Советской властью всего семь лет, и то половину из них - с болезнью, приобретенной от отравленной пули. С организацией и управлением экономической системой страны КПСС как единоличная руководящая и направляющая сила в стране после Ленина поступила совсем иначе, чем задумал он. Письма, записки и произведения Ленина мощным идеологическим аппаратом КПСС были трактованы и преподнесены народу в таком ракурсе, который был выгоден ему во имя достижения целей партии, порой далеких от интересов народа. Есть основание полагать, что если бы не было инцидента с покушением и он мог бы управлять страной хотя бы 10 лет в здравом уме, возможно, сейчас мир был бы совсем иным. Но, как говорится, история не знает сослагательного наклонения.

К великому сожалению, в Москве высший эшелон партийной элиты до 1987 года (период горбачевского правления) не осознал позитивной роли разнообразных форм собственности в экономике страны и его представители были фанатично убеждены, что передача части государственной собственности в частные руки – это фактическая передача части власти. Но, как убедительно доказал китайский опыт экономического развития, ничего плохого и опасного в этом (при сохранении в руках государства основных рычагов управления) нет.

В руках лидеров КПСС (членов Политбюро Центрального Комитета КПСС, а точнее, - в распоряжении ее лидера) был сконцентрирован колоссальный капитал, огромнейшие национальные богатства, прозаично названные «общенародными», являвшимися на самом деле абсолютно ненародными. То есть, общегосударственная собственность фактически была ничейной, но ее «плоды» имели хозяина. В результате главными распределителями общественного богатства, создаваемого с помощью общегосударственной собственности и народного труда, были несколько человек – высшие московские чиновники КПСС. Таким образом, в эпоху послеленинского социализма единоличным эксплуататором народа было государство в лице КПСС.

Спустя несколько десятилетий преимущества НЭП осознала Китайская Коммунистическая партия. Новоизбранный лидер Коммунистической партии Китайской Народной Республики (КНР) ДенСяоПин после смерти Мао Цзэдуна в 1967 году заявил, что «НЭП Ленина – это и есть социализм», после чего в Китае стартовала «великая культурная революция» - перестройка экономической системы страны, основанная на ключевых идеях НЭП Ленина. Чего добились КНР в

течение каких-то 30 лет, является неопровержимым доказательством преимущества новой экономической политики: к 2000 году Китай сумел накормить, одеть, обуть не только свое 1,350 - миллиардное население, но и стал крупным мировым экспортером части своего ВВП. К тому же к началу ипотечного кризиса в США в 2008 году, впоследствии охватившего весь мировой финансовый рынок, Китай имел самый большой ВВП в мире и золотовалютный резерв в размере 1 трлн долларов США. Естественно, что такой золотовалютный резерв спас Китай от непредсказуемых экономических потрясений в период мирового финансово-экономического кризиса. Более того, с 2018 года китайская денежная единица – юань, по решению МВФ, будет являться пятой СКВ на мировом финансовом рынке (наравне с долларом США, фунтом стерлингов Великобритании, евро Евросоюза и японской иеной).

Кстати, в основе затеянной Горбачевым во второй половине 80-х годов прошлого века реформы - «перестройки и гласности» - тоже лежали идеи НЭП Ленина, хотя тогда об этом тогда прямо не говорили. Но в горбачевской реформе было слишком много пены - политики и идеологии и мало экономики. Чем это закончилась, всем известно: крахом советской экономики, развалом самой большой страны мира - СССР.

В период правления КПСС от словосочетания СССР в жизни было больше «социалистических», поскольку социальные блага для граждан СССР, подобно бесплатным медицинским услугам, образованию и многим другим социальным благам порождали зависть даже у самых заядлых врагов коммунистического режима. Но эти отдельные социальные меры (даже самые удачные) не были способны решить проблему всеобщей нищеты. Как по этому поводу в свое время точно выразился Уинстон Черчилль: «Врожденный порок капитализма – неравное распределение благ; врожденное достоинство социализма – равное распределение нищеты» [1, с. 615].

Высокие темпы экономического роста достигаются и сохраняются путем разумного управления и использования экономического, финансового, интеллектуального и организационного (с учетом вопросов собственности) потенциала страны. Достигаемый с помощью диктаторских методов экономический рост, с беспощадным эксплуатированием человеческих и природных ресурсов страны, с игнорированием экономических законов, прежде всего в сфере собственности, является временным, с весьма ограниченным интервалом существования.

В многовековой истории человечества падение государств как формы правления была не раз и, по всей вероятности, будет еще. Но все эти падения имеют общую причину, о которой еще во второй половине XIX века писал Н.Г.Чернышевский. Он, анализируя развитие и падение формы государственного правления во многих странах мира, пришел к следующему, весьма важному, выводу: «Из истории всех наций

и всех эпох выводится точно такой же результат: форма держится, пока есть мнение, что она приносит благо; она падает, как скоро распространяется мнение, что она существует только ради самой себя, не заботясь об удовлетворении сильнейших интересов общества. Форма падает не силою своих врагов, а единственно тогда, когда обнаруживается ее собственная бесплодность для общества» [3, с. 8].

Весьма примечательно, что это умозаключение Н.Г.Чернышевского точно вписывается в причины распада СССР. Во-первых, именно в 90-е годы XX века СССР во главе с могущественной КПСС «существовал ради самого себя», так как правящая партия абсолютно ничего не могла предпринять для обеспечения населения страны самыми необходимыми продуктами питания: мукой, сахаром, растительным маслом, не говоря уже о мясных изделиях. Например, в продовольственных магазинах г.Душанбе – столицы Таджикской ССР, где простой народ мог покупать продукты питания, в 1991 году в свободной продаже не было ничего, кроме соли и томатной пасты в стеклянных банках. Все остальное считалось дефицитом, и даже хлеб поставлялся с большими перебоями, так что за ним выстраивались огромные очереди. Для верхнего эшелона партийной элиты существовали специальные магазины (естественно, подальше от народных глаз) продуктов питания, но там тоже было негусто, но намного лучше, чем в магазинах для простого народа. Во-вторых, СССР как государственная форма правления «пал не силою своих врагов», а пал, как только «он стал бесплодным для общества и народа».

Несомненно, успехи, достижения и прогресс в СССР были немалые, и, возможно, КПСС вправе приписывать их себе. Но не надо забывать, что самосохранение и самосовершенствование генетически заложены в каждом человеке в частности и в обществе в целом. Правители или правящие партии могут только способствовать ускорению или замедлению темпов этого прогресса, и не более.

Таким образом, развал СССР имел прежде всего экономические предпосылки, продиктованные экономической системой страны, созданной и управляемой КПСС и базировавшейся только на государственной собственности со всеми вытекающими отсюда пагубными последствиями..

Отсюда следует главный исторический урок: в практике государственного управления страной никогда нельзя возвращаться к доминированию государственной собственности, в конечном счете, это непременно приведет к краху государства, как формы правления.

Литература:

1. Душенко К.В. Мысли, афоризмы и шутки знаменитых мужчин. – М.: ЭКСМО, 2007. - 670 с.
2. Ленин В.И. Избранные произведения В 3-х томах, Т.3.- М.: Изд-во политической литературы, 1982. - 856 с.

3. *Чернышевский Н.Г. Полное собрание сочинений. В 15-ти томах. Том V, статьи 1858-1859 гг. – М.: Государственное изд-во художественной литературы, 1950. – 1007 с.*
4. *Сайт: <http://www.gistoryja.ru/XIX-nachalo-XXI-v/63-sut-i-soderzhanie-novoj-jeconomicheskoy-politiki.php>*

ТИЛЛОХОЧАЕВА М.
(Хучанд)

ТАЪМИНИ АМНИЯТИ МИЛЛӢ ДАР СОҲАИ ИЛМ

Ташаббуси Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон оид ба Соли ҷавонон эълон кардани соли 2017 дар Паёми анъанавии солонаи Пешвои муаззами миллат ба Маҷлиси Олӣ аҳамияти хеле бузург дошта, масъулони соҳаро зарур аст, ки ҷавонро ба ҳамаи самтҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва хосса ҷанбаҳои илмӣ кишвар ҷалб намоянд. Рушди бемайлони илм, ки ҳамқадами замон бояд бошад, кафолати таъмини амнияти миллӣ махсуб меёбад. Вазъи соҳаи илм, технология ва маорифи кишвар аз бисёр ҷиҳат беҳатари манфиатҳои миллиро аз хавфҳои дохилӣ ва беруна муайян намуда, ба амнияти миллӣ таъсири ҷиддӣ мегузорад. Дар мақолаи мазкур силсилаи муаммоҳои вобаста ба таъмини амнияти миллии соҳаи илм, технология ва маориф, ки аз ҷониби сиёсати беруна дар ин самт роҳандозӣ мешавад, баррасӣ хоҳад шуд. Барои пешгирии хавфҳои дигарнуғҳои сатҳи илмӣ-технологӣ чораҳои ҷиддӣ пешниҳод гардидаанд.

Дар Стратегияи амнияти миллии Тоҷикистон то соли 2020 қайд мешавад, ки самтҳои асосии таъмини амнияти миллии кишвар нишондодҳои миллии стратегӣ мебошад, ба воситаи он масъалаҳои муҳимтарини тағйироти иҷтимоӣ, сиёсӣ ва иқтисодӣ барои бунёди шароити беҳатари татбиқи ҳуқуқҳои конституционӣ, озодии шахрвандон, амалӣ намудани рушди устувори кишвар, нигоҳ доштани яқпорчагӣ ва истиклолияти давлатӣ нишон дода шудааст.

Дар шароити муосир амнияти миллӣ нахуст аз баланд бардоштани вазъи илмӣ-техникии тамоми соҳаҳо, баланд бардоштани сармояи зеҳнӣ, дараҷаи баланди рақобатпазирӣ вобаста аст. Амнияти сарҳадӣ, яъне муҳолифати иқтисодӣ, демографӣ ғасби маданӣ-динӣ ва ҷинояткориҳои муташаккилонаи байналмиллалӣ, ҳамчунин таҳкими дастгирии зеҳнӣ ва илмӣ-иттилоотӣ асос меёбад.

Барои Тоҷикистон ба даст овардани мавқеи пешқадам дар тамоми самтҳои стратегияи амнияти миллӣ вазифаи аввалиндараҷа махсуб меёбад. Вазифаи асосие, ки дар ин самт назди илм, технология ва маориф мавҷуд аст, таъмини рушди рӯзафзуни иҷтимоӣ-иқтисодии кишвар аст. Барои амалӣ намудани ин мақсадҳо бояд мониторинги

рушди тамоми соҳаҳои ҷамъияти дар сатҳи умумичаҳони гузаронида шавад, дар ин радиф пеш аз ҳама илм ва технология афзалият дорад. Ҳамчунин зарурати муайян намудани таҳдидҳои амнияти миллии дар назди илм масъалаи муҳимтарин, баҳогузорию дараҷаи хавфи онро вогузор намудааст. Бояд системаи баҳисобгирии амнияти миллии сохта шуда, зимнан коркард гардад, то натиҷа аз рӯи нишондодҳо муайян гардад ва таҳдидҳо ба амнияти миллии саривақт бидуни харчи иловагӣ пешгирӣ шаванд ва беҳатарии тамоми соҳаҳои кишварро таъмин намояд.

Дар ҷамъияти муосир мавқеи илм бояд чунин бошад:

омили баланд гардидани сифати зиндагонӣ, рушди маориф, тиб, маданият;

омили муҳими таъмини амнияти давлат;

сарчашмаи навовариҳои технологӣ ва рушди иқтисодиёт;

асоси рақобатпазирии иқтисодиёти ҷаҳонӣ;

асоси бунёди системаи инноватсионии миллии;

асоси шаклгирии сиёсати самараноки иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва илмӣ технологӣ бошад.

Муаммои асосии рушди соҳаи илмӣ-технологӣ, инноватсия ва маориф номувофиқати суръати инкишоф ва сохтори он бо талаботи таъмини амнияти миллии ва талаботи рузафзуни иқтисодиёт ба технологияҳои пешқадам ва кадрҳои баландихтисос ба шумор меравад. Ин вазъият дар навбати худ боиси хавфи аз байн рафтани иқтисодии илмӣ-технологӣ, ҳамчунин боиси пешомадҳои зерин хоҳад гашт:

хавфи ҷаҳонӣ – қафомонии стратегияи ҳарбӣ-техникӣ, паст гардидани дараҷаи амнияти илмӣ-технологӣ ва экологӣ, афзудани таъсири технологияи беруна, заиф шудани иқтисодиёт аз ҷиҳати захираҳои сузишворӣ;

таҳдидҳо дар соҳаи иқтисодиёт - қафомонии сохторҳои саноат, заиф гардидани соҳаи хизматрасонӣ;

таҳдиди қафо мондани рушди ҷамъият – қафо мондани раванди иттилоотӣ ва гузариш ба ҷамъияти технологӣ, нобаробарии рушди ҷамъияти дар байни табақаҳои гуногун, истифодаи васеи технологияҳои кӯҳна ва аз ҷиҳати экологӣ хавфнок, паҳн гардидани иттилоот ва маҳсулоти иҷтимоие, ки ба коста намудани фазои миллии-маданӣ равона гардидаанд;

хавфҳои хусусияти гуманитарӣ-равонӣ дошта – паҳни тасаввуроти ғайриилмӣ, канда шудани пайдарпайии наслҳо, коста шудани кадрҳои арзишҳои маданӣ, болоравии ҳаҳолат дар ҷамъият, костагии асоси илмӣ-маърифатӣ ва кам шудани қишри маърифатноки миллат.

Имрӯз зарурати коркарди чораҳо барои пешгирии таҳдидҳои ёдрасшуда ва муайян намудани ҳатари бо он вобаста ба миён омадааст. Дар ин самт рушди системаи миллии инноватсионии (СМИ) ва афзудани таваҷҷуҳи давлат ба илми фундаменталӣ нақши ҳалкунанда мебозанд.

Дар роҳи шаклгирии СМИ-и кишвари мо муаммоҳои ҷиддӣ вобаста бо сохтори иқтисодиёт ва муносибати молумулкӣ мавҷуданд. Гарчанде фаъолияти шоҳаҳои инноватсионии фундаментали, ба

манфиатҳои соҳибкории бузурги кишвар кам дахл намоёнд ҳам, бунёди системаи мукаммали инноватсионӣ барои рушди соҳибкории калон нақши назаррас хоҳад гузошт. Ҳамзамон бояд таъкид намоем, ки ба шароити бӯҳронӣ нигоҳ накарда, соҳаи илмӣ-технологии кишвар бо таҳқиқоти сатҳи ҷаҳон машғул аст.

Ҳамин тариқ қоркардҳои, ки ба рушди илм ва иқтисодиёт равона гардидаанд, маҳз бар дӯши давлат воғузоранд. Аз ҷониби давлат баҳри баланд бардоштани фаъолнокии инноватсионӣ ва рушди босуръати сохторҳои технологияи иқтисодиёти миллӣ, ҳалли муаммо дар навсозиҳои соҳаи афзалиятноки илм, технология ва техника чораҳо андешида шаванд, то мавқеи худро дар иқтисодиёти инноватсионии ҷаҳонӣ пайдо намоёнд.

Муаммои куҳансол шудани кадрҳои илмӣ муҳимро боқӣ мемонад. Айни замон синну соли муҳаққиқон 49 сол, номзадҳои илм – 53 сол, докторони илм 62 солро ташкил медиҳад. Аз се ҳис қамтари (31,8%) муҳаққиқон ба гуруҳи то 40 сола шомиланд, қисми онҳо аз 30 сола ҷавонтаранд, нисфи муҳаққиқон аз 50 сола боло ва аз чор як ҳисси онҳо аз 60 сола болоанд. Аз ин нуқтаи назар кӯшиш бояд намуд, ки диққати олимону барои таҳқиқи самтҳои афзалиятноки рушди кишвар ҷалб намоем. Мақсади асосии бунёд, навсозӣ ва татбиқи самтҳои афзалиятнок ва номгӯи мушкilotи технологӣ, таҳқиқи самти рушди маҷмӯи илмӣ-технологии ватанӣ ва системаи миллии инноватсионӣ, бо назардошти манфиатҳои амнияти миллии Тоҷикистон ва тамоюли рушди ҷаҳонии илмӣ, технологӣ ва инноватсионӣ, маҷмуи масъалаҳои рушди иҷтимоӣ-иқтисодии кишвар бо назардошти зарурати бунёд ва рушди СМИ, қоркард ва татбиқи барномаҳо ва лоиҳаҳои муҳимтарини давлатӣ мебошад.

Самтҳои зерин самтҳои афзалиятнок ба шумор мераванд:

1. Сохтори иттилоотӣ-телекоммуникатсионӣ.
2. Илм доир ба ҳаёт.
3. Истифодаи оқилонаи табиат.
4. Сохторҳои нақлиётӣ .
5. Самаранокии нерӯи барқ, сарфаи нерӯи барқ.
6. Навъҳои асосии техникаи ҳарбӣ ва маҳсус.
7. Бехатарӣ ва муқовимат ба терроризм.

Тавре таҷрибаи ҷаҳонӣ собит менамоёнд, тартиб додани номгӯи самтҳои афзалиятноки илм ва инноватсия бояд бо иштироки бевоситаи ҷомеаи илмӣ ва бо назардошти талаботи муайян гардидаи давлатӣ бунёд гардад. Муайян намудани самтҳои сиёсати илмӣ-техникии давлатӣ ошкоро сурат намегирад, муҳокимаҳои ҷамъиятӣ, таҷриба ва озмунҳо гузаронида намешаванд. Илова бар ин ҳуди олимону барои иштирок дар ин қор шавқманд нестанд, зеро алоқаи байни афзалиятҳои давлатӣ ва маблағгузориҳои ҳақиқии ташкилот ва ҷамъиятиро намебинанд.

Мавҷудияти иқтидорони зеҳнии сохтори академикии илм маҳаки асосии рушди фаъолияти инноватсионии мувофиқи самтҳои стратегии ташаккули технологӣ мебошад. Таҳқиқот ва қоркарди зиёд имкон

медихад, то Тоҷикистон дар бозори ҷаҳонӣ мавқеи худро устувор намояд.

Бо вучуди ин рушди таҳқиқоти илмӣ дар донишгоҳҳои олии аҳамияти муҳими мусбат доранд, зеро донишҷӯёнро ба фаъолияти тадқиқотӣ ҷалб менамояд. Ба даст овардани малакаи кор бо таҷҳизоти муосир боиси тарбияи мутахассисони баландхатисос, аз ҷумла дар соҳаи илм мегардад.

Натиҷаи таҳқиқотҳои илмӣ расидан ба мақсадҳои стратегияи таъмини амнияти миллӣ дар соҳаи илм, технология ва маорифро кафолат медиҳад. Ин пеш аз ҳама рушди ташкилотҳои илмӣ ва илмӣ-технологии давлатие, ки рақобатпазирии иқтисодии миллӣ ва талаботҳои мудофияи миллиро аз ҳисоби ҳамоҳангсозии тадқиқоти илмӣ ва рушди системаи миллии инноватсионӣ; баланд бардоштани фаъолнокии ҷамъиятӣ, дараҷаи донишҳои умумӣ ва касбии аҳоли, омода намудани кардҳои баландхатисос аз ҳисоби рақобатпазирии маърифат таъмин менамоянд.

Дар маҷмӯъ барои ҳалли муаммои вобаста ба таъмини амнияти миллӣ дар соҳаи илм, технология ва маориф бояд дар ин самт сиёсати давлатии оқилона ба роҳ монда шавад.

Ҳалли ин муаммои таъмини амнияти миллӣ дар соҳаи илм ҷиҳатҳои зеринро дар назар дорад:

афзунани тавачҷӯҳи давлат ба илм ва фароҳам овардани шароит барои тарбияи кардҳои баландхатисос;

эҳёи илми амалии ватанӣ, аз ҷумла дар асоси истифодаи шаклҳои босамари ҳамкориҳои давлатӣ-хусусӣ дар шакли инноватсионӣ, усулҳои гуногуни татбиқи амалии натиҷаҳои тадқиқот ба истехсолот;

бунёди илми донишгоҳӣ чун ҷузъи пурқуввати системаи миллии инноватсионӣ, бештар намудани нақши марказҳои илмӣ-тадқиқотии донишгоҳӣ, барои қонеъ намудани талаботи иқтисодӣ ба кардҳои баландхатисос;

фаъол намудани тақиқоти байнифаннӣ, байнисоҳавӣ, байнисохторӣ, муттаҳид намудани ҷамъиятҳои илмӣ чун қувваи бузурги ҷамъиятӣ, бештар намудани ҳамоҳангии дохилӣ ва берунаи соҳаи илмӣ-инноватсионӣ.

Адабиёт:

1. *Маориф – ояндаи Тоҷикистон*. Хучанд: “Ношир”, 2011
2. *Правила формирования, корректировки и реализации приоритетных направлений развития науки, технологий и техники и перечня критических технологий*, М., 2016
3. *Эмомалӣ Раҳмон ва соли фарҳанги оламгир*. Душанбе “Ирфон”, 2011
4. *Эмомалӣ Раҳмон: оғози марҳилаи нав*. Душанбе: “Ирфон”, 2011

ИФРОТГАРОЙ ХАТАРЕ БА ЧОМЕАИ ЧАҲОНӢ

Баъди пош хӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ солҳои 90-уми асри ХХ дин ҳамчун қисмати таркибии фарҳанги миллии мардуми мусулмон аз нав эътироф ва эҳё гардид. Дар ин раванд тадричан дин хусусияти сиёсӣ-идеологӣ касб карда, ба тамоми кишрҳои чома таъсири он эҳсос мегардад.

Эҳё гардидани дин баъди карахтии чандинсола ҳодисаи фавқулода набуда, балки як падидаи табиист, зеро инсон ба дин ҳамчун як арзиши маънавӣ ҳамеша эҳтиёҷ дошт. Вале эҳёи фарҳанги миллию динӣ дар кишвар бо роҳи ҳамвор сурат нагирифт ва барои бунёди давлати миллии душворихо эҷод намуд. Зеро муборизаҳои сиёсӣ-идеологӣ барои интихоби роҳи минбаъдаи шакли давлатдорӣ ва тараққиёти чома ба мавзӯи баҳси созмону ташкилотҳо, ҳизбҳои сиёсӣ ва намояндагони гуруҳҳои динию дунявӣ табдил ёфта, оқибат баҷанги шахрвандӣ овард.

Яке аз масъалаҳои муҳими замони муосир, ки хатари минтақавию байналмиллалиро ба бор овардааст, ин суръатёбии раванди радикализм (тундгарой), ки ба ифротгарой ва даҳшатафканӣ (терроризм) дар микёси азим оварда мерасонад, ба ҳисоб меравад ва айни ҳол, амалан дар ҳамаи китъаҳои ҷаҳон тамоюли амикравӣ ва паҳншавиро дорад, ки аксаран зери ниқоби шиорҳо ва арзишҳои динии бебунёд сурат мегирад. Хусусиятҳои радикализм ва афзудани шумораи одамони ба ин гуруҳҳои номатлуб шомилшуда, бо роҳи ҷалби пинҳонӣ ва тадричан тағйир додани тафаккуру эътиқоди онҳо, зери ниқоби афзалиятҳои динӣ зоҳир мегарданд. Намояндагони гуруҳҳои даҳшатафкан, дар навбати аввал, бо ҷавононе кор мекунанд, ки таҷрибаи кофии рӯзгор надоранд, донишҳои дунявӣ ва динашон дар сатҳи паст буда, дар зиндагӣ бо чунин мушкилот чун қашшоқӣ, бекорӣ, муҳочират ва монанди ин дучор шудаанд. Бо назардошти он, ки тағйироти афқору рафтори афроди ҷалбшаванда, тадричан ноаён сурат мегирад ва зери ниқоби асосҳои диние, ки ба тарзи шубҳанок тафсир мешаванд, атрофиён на ҳамеша метавонанд сари вақт нишонаҳои ташвишоварро пай баранд ва дар натиҷа фурсатеро, ки даҳлат кардан ва дигар кардани ҳолат имкон дорад, аз даст медиханд.

Экстремизм ифодаи амали тундгарой буда, экстремизми динӣ маънои мутаасиб дар дин ва мазҳаб мебошад. Яъне зери таъсири андешаи дурӯғи аз доираи таълимоти динӣ берун, дар ниҳоди шахс ҳиссиёти экстремистӣ тарбия меёбад. Дар натиҷа исломи мӯътадил ба идеологияи радикалӣ мубаддал гардида, ашхоси зери таъсир афтада аз ҷониби гуруҳҳои экстремистӣ ба монанди «Ваҳҳобия», «Салафия», гуруҳҳои ифротгароии «Ҳизб-ут-тахрир», «Ҳаракати исломии Ўзбекистон», «Гуруҳи исломии Туркистони Шарқӣ», «Ал-қоида»,

«Конгреси халкии Курд», «Асбат-ал-Ансар», «Бародарони мусалмон», ҳаракати «Толибон», «Давлати исломӣ» ва дигарон сӯйистифода мегарданд.

Ин ҳаракатҳо бо ном аз ҳамдигар фарқ кунанд ҳам, аммо аксаран ҳадафи ягона, яъне бедор намудани ҳисси таҳаммулнопазирӣ дар ҷомеа ва бо истифода аз беназарии иҷтимоӣ дар мафкураи мардум бедор намудани мавҷи эътироз, нооромиҳо ва ғайраро доранд. Онҳо исломро ҳамчун силоҳи идеологии худ истифода мекунанд.

Ҳадиси Паёмбари акрам (с) чунин баён намудааст: «Мусулмон касест, ки мусулмонон аз дасту забони ӯ солим бимонанд». Ин гуфтаҳо аз он далелат мекунанд, ки ҳатто мусалмоне аз дасту забони мусалмоне набояд озор бинад. Пас чӣ гуна метавон иҷозат дод, ки гуруҳи махсусе аз мусулмонон номи исломро барои ба ҳадафҳои сиёсии хеш ва мақсади худ расидан истифода барад. Ифротгарии динӣ дар аксари мамӯлики шарки мусалмонӣ васеъ густариш ёфтааст, ки он дар аксар маврид ҳамчун василаи фишор ва пиёда намудани манфиату хоҳишҳои давлатҳои абарқудрат дар ин манотиқ ба қор бурда мешавад.

Заминаҳои асосии ифротгарӣ бесаводӣ ва таассуб аст. Нодонӣ ҳамеша дар пайи худҷаҳолату бозмондагиро ба бор меорад. Вобаста ба ин ки ҳассосияти динӣ дар ҷомеаҳои аксаран бошандагонаш мусалмон баланд аст, ҳамин вижагиро қудратҳои ҷаҳонӣ барои пиёда намудани манфиатҳои мавриди истифода қарор медиҳанд ва доимо кӯшиш ба харҷ медиҳанд, то ин омилро ҳамеша ба навъи аҳсан ба манфиати худ истифода намоянд.

Сармоягузори ва қароргоҳи аксари ҳизбу ҳаракатҳои, ки ҳислати ифротгароиву террористӣ доранд, дар хориҷ аз кишвар сураат мегирад.

Агар эҳтимолиан бар гузаштаи начандон дури ҳаракатҳои миллӣ-озодихоҳӣ аз нигоҳи санадҳои таърихӣ бингарем, мушоҳида хоҳем кард, ки нақши дин дар ин равиш асосан дар се масъала бештар мавриди назар қарор мегирифт:

1. Муттаҳид кардани мусулмонон дар мубориза бо мустамликадорӣ ғарб;

2. Муқовимат бо равандҳои идеологии, ки барои ин кишварҳо бегона буданд;

3. Мубориза бо ҳама гуна бидъату хурофот миёни мусулмонон. Аз таърих маълум аст, ки дини ислом дар гузаштаи ҳаракатҳои миллӣ-озодихоҳӣ нақши муҳим бозид, вале аз ҷониби гурӯҳҳои ифротӣ барои барангехтани муноқишаҳои сиёсий-динӣ низ истифода шудааст.

Ифротгарӣ ва шакли ниҳонии он даҳшатафканӣ ҳам барои ҷомеаи ҷаҳонӣ ва ҳам барои ҷомеаи мо аз он ҷумла, хатари ҷиддӣ воқеӣ доранд. Ҷойҳои нисбатан маъмулӣ ва васеъ паҳншудаи ифротгарӣ ҷойҳои ғайрирасмӣ чун мактаб, кӯча, донишгоҳ, манзили зисти муҳоҷирон, хобгоҳ ва ҳоло аз ҳама бештар ҳабсхонаҳо мебошанд. Дар ҷаҳони муосир ба таври қуллӣ ҳеҷ кишваре бе пуштибонӣ аз манфиатҳои худ кишвари

дигареро дастгирӣ ва кӯмак нахоҳад кард. Таърих гувоҳ аст, ки дар аксарияти маврид ҳаракатҳои динию мазҳабӣ ва эътиқодмехвар бунёдҳои хайриявӣ худро ба хотири ривочи фаъолиятҳои миссионерии худ таъсис додаанд.

Аз воқеаҳои, ки дар хоки давлатҳои Арабу Африко сар зада истодаанд, маълум мегардад, ки барои афроди ифротгаро ягон муқаддасот: ватан, миллат, дин, мазҳаб арзише надоранд. Онҳо бо ҳар роҳу равиш афроди равшанфикр ва мутахассисони варзидаи миллиро нобуд месозанд, то аз маҳви бесаводии аҳоли истифода намоянд. Ин гурӯҳҳо зерин таъсири ақидаҳои тунду ғаразнок ҷавонҳоро ба сафи гурӯҳҳои экстримистии хеш шомил гардонид, ба иҷрои ҳама гуна амалҳои ғайриинсонӣ, монанди қатлу ғорат кардан тайёр мекунанд. Зоҳир гардидани амалиёти ифротгароёнаи ҷомеа бештар мустақиман ба сохти сиёсии ҷомеа, гуруҳ ё фардҳои алоҳида хатар ба вучуд меоваранд.

Ифротгароӣ ба иҷтимоӣ, милли, сиёсӣ ва динӣ чудо мешавад. Амалиёти сиёсии ифротгароӣ дар шаклҳои гуногуни фаъолият, аз зухуроти аз доираи конститутсия берунраванда сар шуда, бо шаклҳои шӯриш, фаъолияти исёнгарона, терроризм сурат мегирад.

Дар кишварҳои Осиёи Марказӣ, аз ҷумла дар Тоҷикистон бархӯрди ақидаҳои динии бегона бо исломи суннатӣ дар солҳои охир бараъло эҳсос мешавад. Экстримизм дар солҳои охир ба яке аз мушкилоти сиёсӣ амнияти ҷомеаи ҷаҳонӣ табдил ёфтааст. Сиёсатшиносон ва аҳли фарҳанги сиёсӣ бар онанд, ки ин зухурот чун вабои асри XXI эътироф шуда, ба ҳастиву саломатии байни башар муассир буда, худ ҷой доштаниш дар миқёси як минтақа ё як кишвар гувоҳ бар оқибатҳои фалокатбори он аст. Ҳузуру зухури экстримизм дар ҳаёти сиёсии мамлакатҳои ҷаҳон омили баҳамзанандаи суботу амният аст.

Аслан дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷуз исломи суннатӣ таълимоти мактабҳои тасаввуф нисбат ба дигар мактабҳои ақидавӣ бештар ташаккул ёфта буд ва исломи суннатӣ дар ҷомеа мақоми хос дошт. Вале пайдоиши ҳаракату ҷараёнҳои нави ғайрирасмӣ ба мисли «Ҳизб-ут-таҳрир», «Салафия», «Байъат» ва ғайра метавонанд таҷрибаи чандинасраи ҳамзистии дину мазҳабро, ки асоси суботи минтақа буданд, ҳалалдор созанд. Ҳаракатҳои тозазухури динӣ мусулмонро аз рӯи мансубияташон ба дину мазҳаб тақсим карда, ба тафриқаандозӣ дар байни онҳо метавонанд замина гузоранд. Бинобар ин, масъалаи мазкур зарурати аз ҷониби давлат зерин назорат қарор додани вазъи динии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба миён овардааст.

Вазъи ин масъала дар Тоҷикистон низ мисли дигар кишварҳои Осиёи Марказӣ ба муҳожирати меҳнатӣ, ворид гардидани маводи динии мазмуни тундгароидошта, паст будани сатҳи тараққиёти иқтисодӣ, паст будани маърифати динӣ, мушаххас набудани барномаҳои таълими динӣ, таҳсил дар марказҳо ва донишгоҳҳои хусусии динии кишварҳои хориҷӣ ва ғайра вобастагӣ дошта, метавонанд ба фаъолгардии тундгароии динӣ

хизмат намојанд. Мавриди тазаккур аст, ки ҳаракатҳои динии ифротгаро на барои ислоҳи шуури динӣ аз дохил, балки барои вайрон кардани асосҳои дин дар ҷомеа ва ниҳоят барои амалӣ соختани мақсадҳои сиёсӣ таъсис ва таҳмил дода шудаанд. Бо сӯйистифода аз эътиқоди мардуми мусулмони ноогоҳ меҳоҳанд ҳадафҳои сиёсии худро амалӣ созанд.

Таъкид бояд кард, ки давлат барои мусулмонон ва рушди фарҳанги исломӣ, ки қисми таркибии фарҳанги миллии моост ягон маҳдудият эҷод накардааст ва баръакс қонунгузори дар бораи озодӣ, ҳуқуқи инсон ва аз ҷумла озодии виҷдонро ба ҳар кас таъмин ва ҳифз менамояд, вале озодии виҷдон маъноӣ тарғиб кардани ҳар гуна ақидаҳои ифротгароиро, ки барои суботи ҷомеа ва амнияти давлат хатар эҷод менамояд, надорад. Пешгирӣ кардани паҳншавии чунин ҳаракатҳои ифротгароёна аввалан агар вазифаи давлат бошад, ҳуди вазифаи мусулмонҳо низ мебошад. Бузургони мо барҳақ гуфтаанд: «Аз шукр шакар зиёда гардад, ношукр зи ҳар пиёда гардад».

Мутаассифона, ҳастанд нафароне, ки ба чашмони худ хок пошида, ба ҷои шукргузори аз пайи камбудӣ ва ба бор овардани низоъ дар кишвар мебошанд. Тайи рӯзҳои охир сарусадо аз тариқи шабакаҳои интернетӣ зиёд гардида, пешвоён ва аъзоёни «Гурӯҳи-24» бо ташвиқи тарғиби ифротгароёна ва даҳшатгароёнаи худ дар байни мардум таҳлука андохтанд ва хостанд дигарбора ба сари мардуми азияткашидаи кишвар ғаму кулфат оваранд.

Принсипҳои асосии муносибати давлат ба чунин ҳаракатҳои динии ифротгаро дар Сарқонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва қонун «Дар бораи озодии виҷдон ва иттиҳодияҳои динӣ» ифода ёфтаанд, ки заминаҳои қонунии рушди исломи суннатиро муҳайё сохта, роҳҳои пешгирӣ намудан аз равандҳои бегонаи номатлубро барои ислом муайян менамоянд. Агар омилҳои эҷодкунандаи тундгароӣ мавриди таҳқиқи илмӣ-диншиносӣ қарор дода нашаванд ва дар муносибат бо исломи анъанавӣ якхел сурат гиранд, ин раванд метавонад барои нуфуз пайдо кардани ҳизбу ҷараёнҳои дигар сабаб шавад.

Воқеан, давраи гузариш аз як сохти ҷамъиятию давлатдорӣ ба сохтори дигар мушкilotи зиёд пеш меорад ва ин гузариш барои ҷомеаҳои анъанавӣ, ки ҳанӯз барои қабул ва бунёди ҷомеаи навин ва давлати дунявӣ омода нестанд, боз ҳам душвортар хоҳад буд.

Тарғибу ташвиқи ақидаҳои ифротгароӣ, ба рангхтани тухми низоъ дар миёни инсонҳо, нодида гирифтани арзишҳои олии давлату миллат, даъвати одамон ба ҷиҳоду муноқишаҳои қавмию мазҳабӣ ва таҳдид ба суботу оромии ҳар як халқияту миллат аз амалу кирдорҳои ҷинояткорона ба ҳисоб рафта, ба ояндаи он хатари ҷиддӣ эҷод мекунад.

Мутаассифона, солҳои охир сар боло кардани гурӯҳҳои тундраву ифротгаро вазъи сиёсиро дар як қатор кишварҳои олам нооромсохта, боиси содир намудани актҳои террористӣ ва дигар амалу кирдорҳои ҷинояткорона мегарданд. Тоҷикистон низ аз қабилӣ кишварҳои маҳсуб

меёбад, ки дар якчанд соли охир дучори амалу кирдориҳои ҷиноӣ, актҳои террористӣ ва ғайрияти ин гуну гурӯҳҳо гардида, барои барҳам задани онҳо талошу кӯшиш менамояд. Ҷабр гардидани аъзоёни ҷамъияти ифротгарои «Ансоруллоҳ», «Ҳизб-ут-таҳрир» ва «Ҳаракати исломии Ўзбекистон» дар баъзе аз манотиқи кишвар ба он боис гардид, ки кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ бо мақсади пешгирии ҳадафҳои ҷинояткоронаи ин гурӯҳҳо чораҷӯӣ ва тадбирҳои судманд андешанд. Гарчанде даҳҳо узви ин гуна ҳаракату ҷамъоати ифротгаро боздошт ва ба маҳкама кашида шуда бошанд ҳам, мутаассифона ҳаммаслақону тарафдорони онҳо ба анҳетани тухми инзоъ дар ҷомеа, тинҷиву осоиштагиро ҳалалдор кардани мешаванд. Ҳар касе, ки дар касди душманӣ, низоъангезӣ ва бадҳолии дигарон аст, рӯзгори осудаву ором ва ободии ҷомеаро нодида мегирад, оқибат пойбанди ҷаҳолат ва гирифтори ноқомии мешавад.

Ифротгароӣ падидаи нав нест. Ҳанӯз дар давраҳои қадим зухур карда буди, гоҳ-гоҳе аз худ дарак меод. Он на фақат дар доираи дин аст, балки дар дигар масъалаҳои иҷтимоӣ ва сиёсӣ дида мешавад. «Ифротгаро» аз ду рӯи иборат буда, якумӣ аз забони арабӣ «Ифрот», яъне «фатарот», «бесарусомонӣ», «ҳарачу марач» ба миён овардан, дигаре аз вожаи форсӣ «гаро» иборат аст, ки «гаравидан», «шомил гаштан» ва «майл кардан» аст. Пас ин қалима ва гуруҳро чунин шарҳ додан мумкин аст: «Дар ҷомеа ва шуури инсон як фатароте, як бесарусомоние ба вучуд овардану ба мақсади нопоки ҳеш ноил гаштан аст». Ифротгароён дар ҳама мазҳабу динҳои олам зухур дорад. Онҳо имконият ҷуста, фурсат ёфта, худро зоҳир менамоянд. Ифротгароёни дини яҳудӣ ибронӣ мебошанд, ки «ғайри яҳудӣ дигар касе вориди бихишт шудан натавонад», ки ин бологузорию як миллат аз болои дигаре ҳаст.

Дар солҳои охир кишварҳои дигар аз қабилҳои Туркия, Эрон, Хитой, Арабистони Саудӣ, ИМА, Русия ва ғайра низ кӯшиш доранд дар Осиёи Марказӣ маҷмаи худро дошта бошанд ва манфиатҳои худро ҳимоя намоянд, зеро:

1. Арабистони Саудӣ – ҳарчанд аз ин минтақа дур аст ва имконияти воқеии таъсир расониданро кам дорад, вале кӯшиш дорад бо роҳи маблағгузорию барномаҳои гуногун сафи пайравони ваҳҳобияро аз ҳисоби ҷавонон дар ин минтақа зиёд намояд;

2. Туркия- ҳарчанд таҷрибаи хуби ҳамзистии давлати дунявиро бо дин амалӣ карда бошад ҳам, меҳвари аслии он миллатгароӣ, яъне тарғибу ташвиқи фарҳанги миллии аст, ки он баръало ба мушоҳида мерасад.

Яке аз чунин омилҳои қазияи Афғонистон аст, ки ба вазъи сиёсӣ-динии кишварҳои Осиёи Марказӣ таъсир дошта, аз тарзи ҳалли он роҳи ҳалли масъалаҳои зиёд вобаста мебошанд. Ин қазия ҳарчанд зиёдтар давом кунад, ҳамон қадар мушкilotи нав барои давлатҳои ҳамсоя эҷод мешавад. То солҳои 2000 ҳарчанд ҳаракатҳои тундгаро ба мисли «Ҳизб-ут-таҳрир», «Ал-қоида» «Толибон» аз ғайрияти худ дарак меоданд, пас

аз солҳои 2000-ум дар зери таъсири онҳо боз ҳаракатҳои дигар ба мисли «Байъат», «Ҳаракати исломии Ўзбекистон», «Салафия» ба фаъолияти ошкор гузаштанд. Хусусан якҷоя шудани (ҲИУ) бо ин ҳаракатҳо мушкилоти зиёд барои кишварҳои Осиёи Марказӣ эҷод мекунад ва инро воқеаҳои охир собит карданд. Солҳои пеш маводҳо ва умуман маълумот дар бораи ин ҳаракатҳо ва ҷунбишҳои динӣ хеле кам буд. Имрӯз ин гуна маводҳо аз ҷониби пайравони ин мактабҳо ба таъби расида, интишор ва таблиғи ҷунин маводҳои характери тундгароидошта дар кишварҳои Осиёи Марказӣ нисбатан зиёд шудааст. Намунаи ин ҳаракатҳо дар кишварҳои Осиёи Марказӣ ҷараёни салафия буд, ки дар Тоҷикистон низ бо истифода аз пасти сатҳи маърифати динии мо муддате фаъол гашт. Онҳо аввалан ҳамчун ислоҳотгарони дин дар ҷомеа шинохта шуданд ва аз рӯҳониёни суннатӣ дида бонуфустар гаштанд. Оқиста – оқиста сафи худро аз ҳисоби навҷавонон, донишҷӯён, тоҷирон ва ҳатто занону духтароне, ки аз таълимоти ислом беҳабар буданд, зиёд карда, ба масъалаҳои ақидавии мардум таъсиргузори менамуданд. Барпо намудани баҳсу мунозираҳо ё сабти суханронихояшон дар ғитаҳо ва паҳн намудани онҳо якбора таъсиршонро дучанд кард. Вале мақсади ниҳони онҳо баъди ҳалалдор кардани фазои динии кишвар аён гардид. Дар рӯзномаву маҷаллаҳо дар бораи ин ҷараёни навпайдои динӣ баҳсу мунозираҳои зиёд ба ҷоп расиданд. Масъала то ҷоё расид, ки таъқиби шаҳрвандон аз рӯи мансубияташ ба дину мазҳаб, беқурб гардонидани арзишҳои миллӣ-фарҳангӣ, ворид намудани тафриқа дар миёни пайравони мазҳаби ҳанафӣ, ки бештари аҳолии кишварро ташкил медиҳанд шугли муқаррарӣ гардид. Ин раванд ба тезу тунд гардидани фазои иттилоотии кишвар ва аз ҳама муҳимаш хатари ҳалалдор гардидани амнияти кишварро ба миён овард.

Экстремизм коре ба дину мазҳаб надорад, зеро решааш норозигӣ аз шароити мавҷуда аст. Аммо баргардонидани муҳассилини макотиби исломӣ рабте ба экстремизм надошту надорад. «Мачбур ба тарки таҳсил кардани садҳо донишҷӯёни тоҷик аз мадориси хорича аз ҳамон фаҳмиши атеистии «дин афюни халқ аст» маншаъ мегирад.

Дар ҷаҳон баъзе созмонҳои хося пайдо шудаанд, ки аз вазъи иқтисодӣ ва ҳолати мусалмонон истифода бурда, дар дохили худ мусалмонон ҳар гуна гурӯҳ ва ниҳодҳои динӣ ташкил кардаанд, ки хушунат ва ифротталабии онҳо аз ҳеҷ кас пӯшида нест, баъзе аз ин гурӯҳҳо ҷавонони соддаи мусулмонро бо идеологияи вайронгарӣ ва таҳрибкорӣ барои фаъолиятҳо ва мақсадҳои палиди худ истифода мекунанд, ва онҳоро барои анҷом додани корҳои хушунатомез ба ҷониби худ ҷалб мекунанд то онҳо бо ҳаёли худ ҳуқуқи аз дастрафтаи худро аз ҳукумат ва ҷомеа боз ситонанд. Ва албатта боиси хушист, ки фаъолияти ҷанде аз ин созмонҳои мазҳабии тундгаро бо қарори Додгоҳи олии Тоҷикистон дар қаламрави кишвари мо мамнӯъ эълон шудааст.

Сарварон ва пайравони ин гурӯҳҳои тундрав аҳком ва тавонини Исломо бо фикрҳои шахсии худ ташреҳ ва тавҷеҳ медиҳанд, ки хилофи усулу қавоиди Илом аст. Онҳо ба ҷавонон мегӯянд, ки дин чунин иқдомотро ташвиқ мекунад. Бо ин усулу шеваҳои пасту нораво метавонанд ҷавонро ба доми фиреб биандозанд.

Ҳамчуноне яке аз сабабҳои аслии паҳншавии ифротгарой, хусусан байни ҷавонон ин ҷаҳолат ва надонистани дину мазҳаб ва таърихи худ аст. Кишвари Тоҷикистон, ки беш аз 97 фоизи онро мусалмонон ташкил мекунанд ва таъриху фарҳанги мо бо Илом тавҷам аст, дар солҳои охир аз дасти гурӯҳҳои ифротӣ ранҷ мебаранд.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои осоиштагӣ ва оромии мардум кӯшиш ба харҷ медиҳад, вале гурӯҳҳои дорони ақидаи ифротӣ низ барои фиребидан ва аз паси худ бурдани гурӯҳе аз ҷомеаи кишварамон муваффақ шуда истодаанд. Беҳуда нест, ки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми имсолаи худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ин масъалаи муҳим диққати махсус дода, иброз дошт: «Бо дарназардошти вазъи ҳассосу печидаи ҷаҳони муосир олимону донишмандони мамлакат бояд ба масъалаҳои тавсеаи мафкураи миллӣ, таҳкими давлатдорӣ ва рушди иҷтимоию сиёсии ҷомеа, иттиҳоди нерӯҳои созандаи кишвар ва ҳифзи манфиатҳои стратегии Тоҷикистон, мубориза бар зидди терроризм ва экстремизм, хурофотпарастию ифротгарой, инчунин, таҳқиқи масоили демократикунонии ҳаёти иҷтимоию сиёсии Тоҷикистон эътибори аввалиндараҷа диҳанд». Ҷавонон ояндаи миллат ва давлатанд. Ҷавонони солимақл, соҳибистеъдод ва хушманд, ифтихор ва сармоҷи хушбахтӣ ва саодатмандии ҷомеа мебошанд. Аммо ҷавонони ифротгаро ва ситезаҷӯ доғи дили падару модарон, дарди сари ҷомеа ва омили хушунат, низоъ ва фитнаҳои навбатӣ хоҳанд гашт.

Масъалаи тундгарой дар ҷомеаи кишварамон бисёр актуалӣ мебошад, аз ин рӯ, он тавачҷуҳи махсусро талаб менамояд ва пеш аз ҳама, ҷавонро лозим меояд, ки дар масъала эҳтиёткор бошанд, зиракии сиёсиро аз даст надиханд ва аз ҳамроҳшавӣ ба чунин гурӯҳҳо худдорӣ намоянд. Барои мубориза бурдан ба радикализм, ифротгарой ва тероризм бояд ҳамаи аҳли ҷомеа ҳисси баланди масъулият эҳсос намуда, дар якҷоягӣ ба ниҳодҳои давлатӣ метавонанд таъсири онро камтар намоянд ва ҷомеаро аз гирдоби дардноки оқибати он эмин нигоҳдоранд.

Адабиёт:

1. *Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э.Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҶТ. – Душанбе, 23.01.2015.*
2. *Круглов А. Религиозный терроризм. -Москва. 2007.*
3. *Маҷмӯи мақолаҳои Князев А., Манбаъ URL, Кобул, 27 сентябр соли 1997.*
4. *Ҳасан Иброҳим Ҳасан. Таърихи ислом, ас-сиёсӣ ва-д-динӣ ва-с-сақофӣ мактабат-ун-наҳзат-ул-Мисрия, 1964.*

5. Муслимов С.Ш., Нурилова А.З. *Мировоззренческая толерантность как фактор преодоления религиозно-политического экстремизма // Материалы Всероссийской научно-практической конференции. В 2-х т. / Под ред. А.-Н.З. Дибирова, М.Я. Яхьяева, А.М. Муртазалиева, К.М. Ханбабаева. — Махачкала: Издательство «Лотос», 2008. Т. 1.*

ТУЙЧИЕВА М.
(Хучанд)

ХУДШИНОСИИ МИЛЛӢ САРЧАШМАИ АМНИЯТИ МИЛЛАТУ ВАТАН

*“Мо як халқу як давлат ҳастем, ки номамон
тоҷику Тоҷикистон аст. То ин вақт моро гулӯ
гумроҳ намуда, ба ду майдон тақсим карда
буданд. Биёед, ҳама каса дар як майдон чамъ
оем. Номии ин майдон майдони ваҳдат, майдони
меҳнат аст. Мақсади инмайдон эҳёи
Тоҷикистон мебошад”.*

Эмомали Раҳмон

Худованд дар рӯи замин одамиро бо қавмҳо, миллатҳо, забонҳо хатто рангу зоҳирашонро гуногун офаридааст. Ҳар нафаре, ки дар айёми кӯдакӣ ақлашро мешиносад аз қавму наҷоди худ дарк мекунад. Фарқияти забонашро аз дигар забонҳо мефаҳмад. Ҳар фарде, ки дар рӯи олам зиндааст аз қавму наҷоди худ дарк мекунад. Хоҳ вай рус бошад ва хоҳ хинду афгон. Аз наҷоду қавми худ болида якеи он мераксаду дигараш диёри нигори худро бо рангҳои гуногун тасвир мекунад ва боз дигари он барои ҳимояи замини аҷдодонаш меҳоҳад, ки ҷонашро фидо намояд.

Бале, ин заmine ки ба мо аз ниёғони худ боқӣ мондааст ин Ватан мебошад. Бо ҳамин сабаб “Ватани ниёгон” меноманд. Барои хубтар дарк намудани ин ибора калимаи ниёгонро мо бояд бифаҳмем. Ниёгон аз решаи “ниё” гирифта шуда маънояш бобо мебошад, барои ҳамин ватани бобоён, ватани бобой меноманд, ки дар ин ҷо бобою бобокалонҳои мо умр ба сар бурдаанд. Пеш аз қавми ориёи будани худ болидан мо бидонем, ки гузаштагони мо кистанд. Ин замини паҳновару ҳосилхез ва пурфайзу кӯҳсорони пурганҷро кӣҳо бар мо мерос гузошт? Пеш аз шинохтани дигарон мо худро бишносем. Барои дониستاني таърихи худ мо метавонем ба таърихномаҳо назар кунем. Чи тавре ки Пешвои Миллат дар яке аз бароматҳояшон баён кардаанд:

“Ҳар миллат ва ҳар халқ, хоҳ бузург бошад хоҳ хурд то худро нашиносад, эҳтиром накунад. Ҳеҷ гоҳ дар миёни миллатҳои дигар мақому манзалати шоён пайдо карда наметавонад” (2,26).

Тоҷикон қадимтарин давлати Осиёи марказӣ буда, фарҳангу тамаддуни бостонӣ дорад, таърихи ҳазор солаи тоҷикон аз ҳазорсолаҳои дур сарчашма мегирад, аҳди Сомониён давраи тиллоии тоҷикон аст. Поягузори давлати Сомониён Исмоил ибни Аҳмади Сомонӣ мебошад, ки дар асри 9 умр ба сар бурдааст. Марказонидани ҳокимияти Сомониён комёбиҳои бузург ба даст омада дар соҳаҳои ҳаёти иҷтимоӣ, иқтисодӣ, фарҳангӣ ва илмӣ-адабӣ ба номи ин сиёсатмадори дурандешу соҳибмаърифат марбут аст. Ташаққули халқи тоҷик таҷрибаи давлату давлатдорӣ миллии тоҷикон маҳз дар давраи Сомониён ба камолоти ҳеш расидааст (6,214).

Одамушшуаро Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ чун як ҳамзамони аҳди тиллоии тоҷикон аз давлати Сомониён ифтихор дошт.

*Киро бузургони неъмат зи ину он буд,
Маро бузургии неъмат зи Оли Сомон буд.*

Мутаасифона давлати бузурги Сомонён ба иллату ҷанги замонаи худ заволи ёфт ва пас аз ҳазор сол 9 сентябр соли 1991 Тоҷикистон соҳибистиклол шуд ва ба давлати мустақим табдил гашт.

*Дубора месозамат Ватан,
Агарчӣ бо устихони ҳеш.
Дубора месозамат Ватан,
Агарчӣ бо хишти ҷонӣ ҳеш.*

Гарчанд фосилаи дароз тӯл кашида бошад ҳам тоҷикон расму оини худро гум накардааст. Чи тавре ки Пешвои Миллат гуфтаанд.

“Имрӯз миллати тоҷик аз шебу арози таърих ва озмоишҳои сахту сангини садсолаҳо гузашта бошад ҳам, дастовардҳои фарҳангии асил, ҳувияти миллӣ, забони модарӣ, илму адабиёти оламгирашро нигоҳ доштааст” (1,227)

Ниёғони мо, яъне бобоёни дури мо дар гузашта ватане доштанд пахновар, ки дар боло баён кардем, ки аз он сарзамин, мо Тоҷикистонро дорем. Хушбахт касест, ки Ватан дорад ва мо хушбахтем, ки дар ватани биҳиштосо зиндагӣ дорем, вале ҳимоя намудани ин сарзамин аз аҷнабиён қарзи ҳар яки мост.

Муҳофазати Ватанро аз кӣ омӯзем? Барои дарёфти посух ба ин суолҳо меравем ба суроғи дostonҳои асотирӣ ва қаҳрамонӣ. Ҳамин дostonҳо моро таъкид мекунад, ки агар Ватанро дӯст дорию онро ҳимоят кунӣ, ватанхоҳию муҳофизатро аз Рустам, Сёвуш, Спитамен, Исмоили Сомонӣ, Саидкул Турдиев, Неъмат Қарабоев, Ҳодӣ Кенчаев ва дигарон биомӯз. Ин фардҳои ҷудогонае мебошад ки бо адлу заковат далерии қаҳрамонии худ фарқ мекарданд, барои онҳо аз манфиати халқу Ватан волотар чизе набуд.

Агар он шахсоне, ки номашон дар боло зикр шуд қахрамони гузаштаи мо бошанд. Дар давраи истиқлолият сафи қахрамони мо афзудааст, ки ҳар яке онҳо ҳозиранд барои марзи буми ин диёр чони худро нисор намоянд. Барои исботи суханҳоям як сухани Пешвои Миллатро меорам, ки дар иҷлосияи 16 Шӯрои Олӣ ба мардуми тоҷик гуфта буданд. *“Касе ки набошад халқро сарҷам қунаду худро фидо”*.

Ҳамду сано ба гуфтаҳои Сарвари давлат, ки боиси хизматҳои шоистаашон 23-уми феввали соли 1993 халқи тоҷик дорандаи Артиши миллии шуд ҷоизи зикр аст, ки солҳои аввали таъсисёбии артиши миллии мо ба мушкилоти камбудии норасоии аз техникаи ҷангӣ ва яроқи аслиҳои гуногунро дошт.

Мақсади асосии давраи аввали сохтмони артиши миллии ин ташкили қувваҳои ҳарбӣ буд, ки қобилияти таъмини истиқлолият, яқпорчагии хоки Ватан ва оромии ҳаёти ошоштаро дошта бошад.

Таърихи қахрамонию шучоат, далерию матонати падарону бобоёни мо бар ҳар як хизматчиӣ ҳарбӣ дарси ибрат аст ва ташаккули хусусияти миллии доштани артиш, муносибати халқ ба хизмати ҳарбӣ ва эҳтироми мардуми Тоҷикистон ба заҳмати ҳарбиён таъсири нек расондаст, ки аз рӯзҳои аввали таъсиси Артиши миллии афсарони мо баробари сангарҳо ҷангиданд, ба танзими сохтори ташкилию штати худ машғул шудаанд. Сарфи назар аз ин мушкилиҳо ҳаёти шахсии қувваҳои мусаллаҳи ҷумҳурӣ дар солҳои душвори муқовимат, роҳи пур печутоbero тай намуда, Артиши миллии худро табдил доданд.

Аз таъсиси Артиши миллии 24 сол пур мешавад. Қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон зодаи истиқлолият мебошад. Аксарияти аҳолии Тоҷикистонро ҷавонон ташкил медиҳанд, ки онҳо давомдиҳандаи қору фаъолияти насли қалонсол, нерӯи созанда ва иқтисодии воқеии пешрафти ҷомеа, ҳулоса, ояндаи миллат ва давлат мебошанд.

Имрӯзҳо дар тамоми соҳаҳои иқтисоди миллии мамлакат, инчунин, дар сафҳои Қувваҳои Мусаллаҳ ҷавонони бонангу номус содиқона хизмат ва қору фаъолият доранд. Марзбонони кишвар шабу рӯз барои осудагии мо сарҳади диёрамонро ҳимоя менамоянд, як порчаи заминро аз ҷон қаронтар меҳисобанду ҳаргиз ба дасти аҷнабиён намедиҳанд. Онон байни ҷони худу ҷони Ватан фарқ намегузоранд, шаъни худро бе шаъну шарафи Ватан ҳеҷ мешуморанд. Ба қавли онон, нонеро, ки дар натиҷаи заҳмати ҳалол ба қаф омадааст, бояд хӯрд, зеро он нони Ватан аст. Оби хоқи санги Ватан барои фарзандони далераш ҷунин арзише доранд, ки ягон сарвати дунё надорад. Ин ҳолатро шоир ҷунон тасвир намудааст:

*Ҷони ман дарқор бар ман нест бе ҷони Ватан,
Шаъни ман гӯӣ, ки аз ман нест, бе шони Ватан.
Зӯр дар бозуи худ аз обу хоқаш ёфтам,
Дар гулӯям банд гардад, нест гар нони Ватан.*

Боиси хизматҳои беназири амнияти кишварамон дар ватани махбубамон сулҳ субот ҳукумрон аст. Ҳар миллат ба қувваи ҷавонони худ така мекунад. Тоҷикистон низ ба ҷавонони далераш така мекунад, барои беҳбудии онон ҳамаи шароитхоро муҳайё менамояд. Ҳукумати Тоҷикистон ташаббусу пешниҳодҳои созандаи ҷавононро ҳамеша дастгирӣ намуда, барои амалӣ гардидани онҳо имконият фароҳам меорад.

Бо назрдошти фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Пешвои Миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон соли 2017 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон Соли ҷавонон эълон карда шуд.

Ба мо ҷавононро водор мекунад, ки ҷавобан ба ин ғамхориҳо тамоми саъю талоши хешро ба донишандӯзӣ, интиҳоби касбу ҳунарҳои муосир, ободиву пешрафти сарзамини аҷдодӣ, ҳимояи Ватан, рушди илму техника ва бунёдкорӣ равона созем.

Мо ҷавонон, дар ҳар ҷое, ки бошем, бояд ҳисси баланди миллӣ дошта бошем, бо Ватан, бо миллат, давлати соҳибистиклоли худ ва забону фарҳанги миллии хеш ифтихор намоем ва барои ҳимояи онҳо ҳамеша омода ва хушёру зирак бошем.

Мо бояд аз ҳама кишрҳои ҷомеа бештар фаъол бошем, ташаббусҳои созандаи пешниҳод намоем, рамзҳои давлатӣ, муқаддасоти миллӣ ва дастовардҳои истиқлолиятмонро ҳифз кунем, дар ҳаёти сиёсӣ иҷтимоӣ Тоҷикистони азиз бо дасту дили гарм ва нерӯи бунёдгарона ширкат варзем, амнияти давлат ва шарафу номуси ватандориро ҳимоя карда, худро аз ҳама хавфу хатарҳои номатлуби ҷаҳони муосир эмин нигоҳ дорем ва парчамбардори ин сарзамин, марзу бум ва кишвари муқаддасамон бошем. Ҳаргиз фаромӯш накунем ки барои ба насли оянда расонидани ин сарзамину ниёгони худ қарзи ҳар яки мову шумост, мо бояд ҷунон хизмат кунем, ки дар назди халқи ояндаи худ шарманда нашавем.

Адабиёт:

1. *Истиқлолияти Тоҷикистон ва Эҳёи миллат.* Ҷилди ҳафтум-Душанбе: Ирфон, 2007-480 с.
2. *Мақоми шоиста дар ҷомеаи башар.*-Душанбе: Ирфон, 2002.-102 с
3. *Politika mira u sozdaniya. Vystupleniya i rechi.* –Душанбе: Ирфон, 2011.-216 с.
4. *Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 23.01.2015, (манбаи электронӣ) URL: <http://president/tj/node/13739> (санаи истифодабарӣ: 08.10 2017).*
5. *Раҳмонов Э.Ш. Тоҷикистон қомат рост мекунад. Суҳанронӣ дар сессияи 17 Шӯрои Ҷумҳурии Тоҷикистон 26 юни соли 1993/ Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ.* -Душанбе: Ирфон, 2001.- С. 96-155
6. *Раҳмонов Э.Ш. Чеҳраҳои мондагор.*- Душанбе: Эр-Граф, 2016-364 с
7. *Тоҷикистон даҳ соли истиқлолият ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. Ҷилди дуюм.*- Душанбе:-Ирфон, 2001.-512 с.

НАҚШИ АМНИЯТИ ИТТИЛООТӢ ДАР ТАЪМИНИ АМНИЯТИ МИЛЛӢ ДАР ЗАМОНИ МУОСИР

Имрӯз терроризм ва экстремизм ҳамчун вабои аср ба амнияти ҷаҳон ва ҳар сокини сайёра таҳдид карда, барои башариат хатари на камтар аз силоҳи ядроиро ба миён овардааст. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ пешвои миллат президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон вобаста ба хатарҳои глобалии ҷаҳони муосир аз ҷумла, таъкид намуданд, ки дар шароити рӯзафзуни авзои сиёсии ҷаҳон ва тағйиру таҳаввулоти босуръати он, торафт вусъат гирифтани низоъҳои байнидавлативу байнимазҳабӣ ва авҷи муташаккили фаромарзӣ химояи марзу буми кишвар ва ҳифзи амнияти давлату миллат барои мо масъалаи аввалиндараҷа ва ҳаётан муҳим ба шумор меравад. Вазъи имрӯзаи минтақа ва ҷаҳон сохторҳои низомиро водор месозад, ки фаъолияти худро ба таври ҷиддӣ тақвият бахшида, барои иҷрои вазифаҳое, ки имрӯз дар назди онҳо қарор доранд, ҳамеша омода бошанд. Зеро рӯйдодҳои охири ҷаҳон, яъне боз ҳам тезутунд гардидани вазъ дар Шарқи Наздик, Осиё, Африқои Шимолӣ, Аврупо ва дигар минтақаҳои дунё нишон медиҳад, ки терроризм ва экстремизм ба хатарҳои аввалиндараҷаи ҷаҳони муосир табдил ёфтаанд.

Доманаи фаъолияти созмонҳои террористӣ торафт васеъ шуда, фаъолшавии онҳо, аз ҷумла дар кишварҳои ҳамсоя вазъиятро боз ҳам мураккабтар гардонидаст. Чуноне аз маълумоти Маркази зиддитеррористии ИДМ бармеояд, соли 2014 дар ҳудуди ИДМ 1515 ҷиноят ба қайд гирифта шуда, нисбати соли 2013 қариб 2 маротиба афзудааст.

МАЪЛУМОТ

оид ба ҷиноятҳои содиршудаи хусусияти террористӣ дошта
дар ҳудуди ИДМ

	Озёрбойҷон	Арманистон	Белоруссия	Қазақистон	Қирғизистон	Молдова	Россия	Тоҷикистон	Ўзбекистон	Украина
2012	13	9	1	78	13	8	637	24	57	3
2013	20	5	0	60	7	11	661	79	38	7
2014	17	15	6	79	8	7	1128	214	41	-

Аз ин рӯ метавон гуфт, ки мубориза бо терроризм ва экстремизм фароҳам овардани фазои боварӣ, эҳтиром ба манфиатҳои ҳамдигар

муттаҳид шудани ҳамаи кишварҳои дунёро дар пешорӯи ин хатари умумӣ тақозо менамояд.

Яке аз хусусиятҳои хоси даврони имрӯза гузариш аз ҷамъияти индустриалӣ ба ҷамъияти иттилоотӣ ба ҳисоб меравад, ки дар он ҷо иттилоот захираи муҳимтар нисбати захираҳои моддию энергетикӣ ба ҳисоб меравад. Захираҳои ин унсур имконоти иқтисодие мебошанд, ки ҷамъият дар ихтиёр дорад ва дар ҳолати зарурӣ барои ноил шудан ба мақсадҳои мушаххаси фаъолияти хоҷагидорӣ онҳоро истифода мебарад. Категорияҳои захираҳои моддӣ, молиявӣ, меҳнатӣ, табиӣ имрӯзҳо васеъ истифода мешаванд ва ба ҳама фаҳмо мебошанд. Мафҳуми “захираи иттилоотӣ” нисбатан нав буда, на ба ҳама фаҳмо аст. Муаммо дар масштаб, гуногунсамти ва мураккабии ҳуди мафҳуми “захираҳои иттилоотӣ” инчунин суръати инкишоф ва тағйирёбии он мебошад. Вақте сухан дар бораи захираҳои иттилоотӣ ва таъмини амнияти иттилоотии давлат меравад, ҷудо кардани технологияҳои иттилоотӣ ҳамчун восита ва муҳити иттилоотӣ, ки дорои арзишҳо ва мақсадҳои худ аст, дуруст мебошад.

Имрӯз дар шароити ҷаҳонишавии иҷтимоӣ-сиёсӣ, иқтисодию иттилоотӣ ва минтақабандии он, ки шаклҳои беш аз пеш хушдордиҳандаи таъсири иттилоотиро касб мекунад, зарурати ҳифз ва ҳимояи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи иттилоот, таъмини амнияти он ба миён омадааст. Сиёсати иттилоотии давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун ҷузъи таркибии сиёсати давлатии хориҷӣ ва дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон доираи фаъолияти низоми мақомоти ҳокимияти давлатиро дар соҳаи иттилоот муайян менамояд.

Бо мақсади муайян кардани самтҳои афзалиятноки сиёсати давлатии иттилоотӣ, ташаккул ва рушди сиёсати давлатӣ дар соҳаи иттилоот, ҳифзи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бахши иттилоот, таъмини ташаккул ва инкишофи фазои ягонаи иттилоотӣ-фарҳангӣ ҳамчун шарт зарурии ягонагии сиёсӣ ва маънавии аҳолии ҷумҳурӣ, муҳайё сохтани заминаҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ-иқтисодӣ, фарҳангӣ ва техникаю технологияи воридшавии мамлакат ба ҷомеаи ҷаҳонии иттилоотӣ Консепсияи сиёсати иттилоотии давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда шудааст, ки яке аз самтҳои асосии он таъмини амнияти кишвар аст.

Асри 21-ро асри технологияҳои иттилоотӣ меноманд, ки ин бесабаб нест. Татбику истифодаи дастовардҳои он ҳамарӯза афзоиш ёфта, истифодабарандагони асосии он ҷавонон ба ҳисоб мераванд. Бо назардошти ин тарафдорони ҳизбу ҳаракатҳои ғайриқонунӣ, ки мақсадҳои ғаразнок доранд, барои паҳн кардани ақидаҳо ва ҷалби ҷавонон ба сафи худ аз технологияҳои иттилоотӣ васеъ истифода мебаранд. Ҷавонон, ки худ аз рӯи синну сол кунҷковӣ ба онҳо хос аст ва аксарият аз ҳисоби надоштани маълумот ё донишҳои кофӣ ва ё осон бадастории манфиатҳои моддӣ ба доми чунин ашхос меафтанд ва

гумроҳ мешаванд. Қайд кардан зарур аст, ки дар ин мубориза қувваҳо нобаробаранд. Аз як тараф ҷавонон, ки аксаран вақт аз ҳисоби синну сол, надоштан ва ё нокифоягии таҷриба, малака, маълумот, дониш қобилияти таҳлили дурусти ҳодисот ва ҳулосабарориро надоранд аз ҷиҳати моддӣ на ҳамавақт таъмин ё мустақил ҳастанд, аз тарафи дигар психологон, мутахассисоне, ки нуқтаҳои таъсиррасониро ба инсон хуб медонанд ва маблағҳои калон ба ин самт равона карда мешаванд. Масалан ақидаҳои маъмултарине, ки аз тарафи экстремистон васеъ истифода мешавад ва паҳн мегардад, гӯё ҷамъияти имрӯза дар натиҷаи таъсири мамлакатҳои ғарб пур аз гуноҳ буда, давлату ҳукумат дар ин ҷода ягон қоре ба анҷом намерасонад ва ҷавонро бовар мекунонад, ки мубориза бурдан дар ин самт бо истифода аз тамоми роҳу восита, ҳатто содир кардани ҷиноят қори ҳақ аст. Хавфи паҳн шудани ҷунун идеология дар он аст, ки содир шудани ҷиноят ҳаргиз маҳкум нашуда, ҳамчун амали зарурӣ нишон дода мешавад, ки дар байни аъзоёни ҷамъият ҳисси бадбинӣ, ҷудоиро меафзояд, ки метавонад минбаъд ба пайдоиши муноқишаҳо, ҷудошавии аҳоли оварда расонад ва ин дар маҷмӯъ ба яғонагии давлат таҳдид намояд. Бо назардошти онки аз тарафи гурӯҳҳои экстремистӣ дар ин самт имрӯз маблағҳои калони пулӣ ва кӯшишҳои зиёд сарф карда мешаванд, нодида гирифтани дараҷаи хавф мумкин нест. Имрӯз бо баробари идора кардани селҳои иттилоот аз тарафи мақомотҳои давлатӣ, зарур аст, ки дар байни ҷавонон қорҳои фаҳмондадиҳӣ, баландбардории маърифатнокии сиёсӣ ва иттилоотии онҳо бо ҷалби шахсоне, ки дар байни маҳз ҷавонон дорои обрӯю эътибори хоса ҳастанд (соҳибқорони муваффақ, намояндагони соҳаҳои илм, варзиш, дин) дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монда шаванд. Ба ҷавонон имконият дода шавад, ки бо истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ба онҳо бевосита муроҷиат намоянд, маслиҳат гирифта тавонанд. Ҳулоса, имрӯз ҷамъиятро зарур аст, ки ба хотири ояндаи нек насли ҷисман ва маънаван солимро бо ҳисси баланди ватандӯстӣ тарбия намояд ва дар ин самт аз технологияҳои иттилоотии муосир васеъ карда шавад.

УСМОНОВ А.,
(Хучанд)

ИНҚИЛОБИ ФИКРӢ ВА ТАҲКИМИ АМНИЯТИ ДАВЛАТӢ АЗ НИГОҲИ САДРИДДИН АЙНӢ

Устод Садриддин Айнӣ дар баробари гузоштани асос ба адабиёти давраи навини тоҷик ба баёни андешаҳо ва афкори маорифпарварона дар заминаи таълифи китобҳои арзишманди таърихӣ ва сиёсӣ ҳамчун мутафаккири давраи нави тоҷик эътироф гардидааст. Асари маъруфи ӯ «Таърихи инқилоби фикрӣ дар Бухоро», ки ба таъбири муаллифи

пешгуфтори он Камолиддин Айнӣ бештар аз чихил сол зиндонӣ буд, дар ҳақиқат фарогири муҳимтарин ақидаҳои сиёсии ин донишманд ва шахсияти барҷаста ба шумор меравад. Дар китоби мазкур дар баробари баёни ҳаводиси солҳои 20-уми асри бистум ва шарҳу тавзеҳи инқилоби Бухоро чанде аз ақидаҳои барҷастаи Айнӣ дар мавриди ҳуди мафҳуми инқилоби фикрӣ, омилҳои таҳкими давлатдорӣ ва таъсири таассуби динӣ ва зиёдаравӣ дар афкори динӣ ба амнияти мардумӣ шарҳу тавзеҳ ёфтаанд.

Устод Айнӣ дар баҳши махсусе аз ин китоб, ки «Фитнаи шиаву суннӣ» унвон дорад, нахуст ба таъсири номатлуби зиддиятҳои мазҳабӣ ба фазои ҷомеа аз ҷумла ҳаёти ҷорӣ мардум тавачҷӯх намуда, оқибатҳои ғоҷабори онро тавзеҳ медиҳад. Дар ин асари арзишманди устод Айнӣ аз ҷумла вобаста ба воқеаҳои мазкур омадааст: «Амир Абдулаҳадхон баъд аз таскини воқеаи шиаву суннӣ озими вилояти Русия шуда буд, дар ғаёби худ ба латоифулҳиял уламо ва Бурҳониддини раисро хотирхоҳӣ мекард, аммо ба муҳокимаи сойба медонист, ки сабаби аслии ин ҳама фитна уламои муттаасибанд ва сайрхайли эшон Бурҳониддини раис аст. Бинобар ин, ба мучарради авдати худ аз Русия, Мир Бурҳониддини раисро азл карда, дар Кармина ба ҷивори мазори Қосимшайх истиқомат кунонд.

Бурҳониддини раис ба мучарради маъзул шудан, тариқи мудохана ва ҷоплусиро пеш гирифт. Ба ҳар кас мегуфт, ки “Ман мутлақ дар фасодҳои эронӣю бухорӣ дахл надорам, дар мактаби усули савтия низ муқобил нестам. Дар ривоч додани мактаб ҳаёл доштам, аммо замон мусоидат накард. Ба худ аҳд кардам, ки агар бори дигар дар мансабҳои даруни Бухоро дохил шавам, ба ривочи мактаби ризои тараққиҳоҳон кӯшиш хоҳам кард” (1,75).

Аз ин мулоҳизот бармеояд, ки аллакай равшанфикрони Бухоро, чун ҳуди Садриддин Айнӣ ва дигарон муқобили он қарор доштанд, ки аз усулҳои кӯҳани мактабдорӣ даст кашида, ба ривочи мактабҳои нав иқдом намоянд. Моҳияти инқилоби фикрӣ дар ҳамин нукта ифода ёфтааст, ки бояд ҷои мактабҳои кӯҳнаро мактабҳои нав бигиранд, зеро таҳсил ва таълим дар мадрасаҳо бисёр кӯрқӯрона ва номатлуб чараён доштанд ва тафсири ин ҳолатро устод Айнӣ дар китоби дигари худ “Мактаби кӯҳна” низ баён доштааст(2). Хомӯш гардидани фитнаҳои мазҳабӣ, ки боиси куштори зиёди мардум мегардид, ба ақидаи Устод Айнӣ барои ташаккули инқилоби фикрӣ роҳ кушод. Ин манзараро дар ҳамин қисмати китоби хеш чунин овардаанд: “Боре фақир ба рафоқати Ҳомидхоча Меҳрӣ ва мулло Абдулқодири Маҳдум – шариконам – дар Кармина ба ҳузури Мир Бурҳониддин ворид шуда будем. Мумоилайх биззот ба мо изҳори фавқро кард. Аммо касе, ба аҳволи рӯҳияи мазбур воқиф аст, то кучоҳо самимият доштани ин калимотро ба хубӣ медонад. Чунончи воқеоти отиёт низ ба хубӣ ба сидқи ин таҳмин шаҳодат дод. Чун Бурҳониддин аз раёсат маъзул гардид, аз шаҳр берун шуд, шаҳр аз фитнаву фасод як дараҷа халосӣ ёфт. Мардум аз ҳуҷуми фитначӯён эмин

шуда, ба осудагӣ мутолиаи чароид ва кутуби нофеа мекарданд. Кам-кам осори инқилоби фикрӣ ба мардум намудор шудан гирифт. Ба ҳама маълум аст, мутолиаи кутубу расоил ва кадом қисм, ки бошад, ба таври афкор хидмат мекунад. Асли дард дар ин ҷост, ки дар мадрасаҳои Бухоро ба эътибори умумият, ғайр аз китобати ҳавошӣ ва мӯҷодилае дар дебоча чизе намондааст. Ононе, ки ба даъвои иноният ва фарёди “Ано воҳидун ғй-л-илм” мезананд, ҳамаи ҳимматашон масруфи дебоча ва ҳавошист”.

Бо изҳори назар дар бораи вазъи таълиму тадрис дар Бухоро устод Айнӣ воқеан ҳолати таҳсилу таълиму ба риштаи танқид кашида, эҳсос намуданд, ки аз таълими амалкунанда муҳассилин чизе дуруст аз бар намекунанд ва ин дар ҳақиқат ба бесаводии ҷомеа сабаб мешавад. Ҳолати кунунии мактабҳои динӣ дар андешаҳои устод Айнӣ хеле амиқ шарҳ ёфтааст, ки аксаран матолиби диниро танҳо ба зоҳир меҳонанду ба мазмуни он сарфаҳам намераванд. Ҳамин вазъият сабаби аслии ба вучуд омадани таассуби динӣ ва зиддиятҳои мазҳабӣ мегардад, ки дар ҳақиқат онҳо ба ҷомеа ва афкори мардум таъсири манфӣ доранд. Вазъияти ноогоҳии мардумро, ки сабаби гирифтории таассуби динӣ ва дур мондан аз асли маърифати ислом гардидааст, устод Айнӣ ба таври амиқ чунин шарҳ додаанд: “Агар талабаҳои Бухоро ҳам мисли замони салаф, истифодаи кутуби муътабара мекарданд, ҳеч гоҳ аз дину дунё беҳабар намемонданд. Агар сияри набиву аҳодиси шарифро истеъмол мекарданд, ба кадом сифат қобили варосати анбиё шуданро ба хубӣ медонистанд, бо сифоти ҳозира ба даъвои варосати набӣ ҷасорат намекарданд. Аз таърихи исломро медонистанд ва ба мавриди нузули ояи каримаи “Фа бимо раҳматин мина-л-Лоҳи ланта лаҳум...” вокиф мешуданд, ин қадар ғализулқалб намегардиданд, ба бародарони муслимини худ ба мулоимат маишат мекарданд. Агар медонистанд ҳазрати Пайғамбари мо (с) ба вучуди яқин доштанишон ба аҳволи мунофиқин дар иқрори забонии онҳо бино монда, аз доираи исломият берун накарда буданд, ҳеч гоҳ ононро, ки “абадан ан ҷаддин” мусулмонон омадаанд, ба хоҳиши кайфи худ такфир намекарданд. Ақаллан “Ақоиди Насафӣ”-ро то охир ба диққат мутолиа мекарданд, такфири аҳли қибла дуруст набуданаширо дониста, ақаллан мусулмонони ҳаммазҳаби худашонро такфир намекарданд” (1,96).

Ҳатто устод Айнӣ дастур медиҳад, ки агар талабагони мадрасаҳо аз осори адибони гузашта сабабҳои интиқоди олимони беамал ва шайхҳои беилму мутолиа мекарданд, ба мақолаҳои дар матбуот чопшаванда дар бораи танқиди чунин ашхос ба таври сатҳӣ баҳо намедоданд: “Агар расоили адабӣ ва давовини шуарои мутақаддимини форсиро истеъмол мекарданд ва танқидоти уламои беамалу машоихи беилму дар он порчаҳои адабии ширин мутолиа менамуданд, ба тадқиқоте, ки дар ҳаққи уламо ва машоҳ дар чароид нашр мешавад, “таҳқири уламо шуд” гуфта, оламу ба ҳам намезананд. Агар ба таърихи тарбияву таълим вуқуф пайдо мекарданд ва медонистанд, ки алифбои арабӣ дар асри саодати

ҳазрати набавӣ ба чӣ нақш буд ва тариқи таълимаш ба чӣ тарз буд, “алиф бо лом забар - ал” дар он аҳд набуд ва аз мустаҳдасоти форсиён аст, китобҳое, ки ҳозир дар макотиби мо маъмул аст, ҳама ба тадриҷ сонӣ таълиф ёфтааст, ҳатто дар китобати Қуръони азимушшаън ин ҳама истилоҳ сонӣ пайдо шудааст, нақши хатти қуръонӣ дар аҳди аввал ба тарзи ҳозира набуд ва инчунин аломати эъроб ва соири аломат дар аҳдҳои сонӣ барои тасҳили тиловат эҷод кардаанд, ҳеч гоҳ таълими алифбо ба усули савтиро сабаб гардонида, фақиреро ало-рууси-л-ашҳод тақфир намекарданд. Агар медонистанд, ки уламои мутақаддимин ба хунҳои чигар забони аҷонибро омӯхта, ҳама ҳикмати юнониёнро ба забони арабӣ тарҷума намудаанд, ба мучарради омӯхтани забони русӣ касеро тақфир намекарданд”. (1,97)

Аз ин ҷо як нуктаи дигар равшан мешавад, ки вақте равшанфикрони Бухоро ба танқиди чунин уламои зоҳирпарасти ва аз асли дину диёнат беҳабар пардохтанд, гурӯҳе аз мутаассибон ин амали онҳоро гӯё кори гуноҳ ё амали нораво дониста, даст ба фитнаҳо заданд. Дар натиҷа, устод Айнӣ низ ба хулосае омад, ки мулоҳизаҳои хешро дар ин асараш бо далелҳои таъриҳӣ собит намояд, ки дар гузашта ҳам донишварону фозилон уламои бесаводро танқид менамуданд, чунки аз онҳо ба ҷомеа на фоида, балки зарар аст. Сабаби асосии нуфузи таассуби динӣ ва ноогоҳии маънавӣ маҳз чунин олимони мешаванд, ки ҷомеаро ба роҳи дуруст бурда наметавонанд.

Яке аз баҳши муҳими ақидаҳои устод Айнӣро масъалаи таассуб дар пӯшидани либос ва ҳатто дурӣ аз ҳичоб ва таҷдиди назар ба либоси аҳли мусалмонон ташкил медиҳад. Ҳатто устод Айнӣ дар замони хеш аллакай дастур додааст, ки бояд аз пӯшидани ҷомеаҳои васеи остиндарози зеҳкалон даст кашида, ба либосҳои наву замонавӣ рӯҷӯ намояд. Набояд одамонро ба пӯшидани либосҳои нав гунаҳкор донист: “Агар дар асри саодат ба чӣ тарз будани либоси аҳли Исломо медонистанд, ин ҷомеаҳои васеи алабойдоғи остиндарози зеҳкалонро лозими ғайримувофиқи мусулмонӣ напиндошта, ба сабаби пушидани либоси танги остинкӯтоҳ, мардумро аз доираи исломият берун намешумориданд. Агар тичорат кардани ҳазрати Пайғамбари мо алайҳиссаломро ва ба дастранчи худ таъмини маишат намудани ҳазрати Умар аз ҳазрати Имоми Аъзам ва соири бузургони динро, разияллоҳу таъоло анҳум, медонистанд, ризки худро мавқуфи авқоф ва тариқи таҳсили онро убудият ба дари қозихона гумон намекарданд”(1,98).

Дар идомаи ин мабоҳис устод Айнӣ ба масъалаи каммутолеагӣ ва ноогоҳии олимони замони хеш муроҷиат намуда, зимнан аз аслу моҳияти ҳадисҳои Паёмбар беҳабар будани онҳо сухан мекунад ва ҳатто таъкид медорад, ки агар олимони замони мо аз “хуни чигар хӯрдани Имом Бухорӣ дар тайъини ҳадисҳои саҳеҳ боҳабар мешуданду ҳадди ақал “дахяк”-ро аз бар менамуданд, чунин вазъият ба миён намеомад. Ба ақидаи Айнӣ аксари онҳо танҳо бо ҳифз намудани ду се сарфасл аз “Дахяк” худро муллову олимону шайх номидаанд: “Агар амсоли китоби

“Эҳё ал-улум” ва “Кимиёи Саодат”-ро мутолиа карда, нишонаи уламои суъ аз ин ҳаштсад сол пешро аз забони мисли Имом Ғаззоли одами сиқа ёд мегирифтанд, дар ҳаққи худ ин ҳама хусни занн карда, фирефта намешуданд. Агар дар қурби асри саодат, барои тафрикаи ҳадиси саҳеҳ аз мавзуъ чӣ қадарҳо хуни чигар хӯрдани Имом Муҳаммад ибни Исмоили Бухориро мешуниданд, ҳар “қола-н-набӣ...”-и пушти китоберо ҳадис гуфта, иддао намекарданд. Агар шарофати Бухоро аз амсоли Имом Муҳаммад Исмоили Бухорӣ буданро медонистанд, дар (байни) 30 нафар “Саҳеҳ”-хони Арки Олӣ, ақаллан як нафар мутахассис дар “Саҳеҳи Бухорӣ”-ро ёфта қайд мекарданд. Агар ба қазияи “шарту-л-воқифи ка насси-ш-шорей”, ки дар аксари маворид дастовези эшон аст, ҳақиқатан яқин медоштанд, барои истехқоқ пайдо кардан ба “Даҳяк” ба ҳифз кардани ду-се сатр, ду-се сарфасл ва боб иктифо намекарданд, ақаллан дар ин боб аз ришва додан ва ришва гирифтанд ибто менамуданд”(1,98).

Ҳамин андеша ва чунин муносибату рафтор нисбат ба дини мубини ислом сабаб шудааст, ки дар рӯзгори ӯ аксари муллотарошу олимони дин ба ҷои ҳидояти мардум даст ба ришвахорӣ, харидуфурӯши моли мадрасаву масҷид даст зада, бар асари чунин ҷаҳолати хеш даст ба айшу нӯш мезаданд. Ҳатто китобхонаҳоро ба ҷои айшу нӯш табдил додаанд, ки ин боиси коҳиш ёфтани маърифати ҷомеа ва заиф гардидани сутунҳои давлатдорӣ гардидааст: “Агар ояи каримаи “Фа ман баддалаху...”-ро бадикқат тиловат мекарданд, ҳуччатҳои мадрасаҳои вақфро мисли мулки ҳолиси худ хариду фурӯш намекарданд; ё дар ҷавоби касе, ки эшонро аз ин байъу широи шанъ манъ карда, ба тарафи ҳукми ояи каримаи мазкура даъват мекунад, мазмуни ояи каримаи: “Ҳасбуно мо вачадно алайҳи обоано” ва “Инно лафӣ шаккин миммо тадъунано илайҳи мурибин” намегуфтанд. Ақаллан бешармона иддаои ҷавози шаръии ин феълро наменамаданд. Хулоса, агар талабаи Бухоро ба мутолиа шавқ медоштанд, осори нафиси қадимаро аз китобхонаҳои Бухоро, ки альён аксараш ҷои айшу нӯши маҳдумон аст, парешон шуда, ба китобхонаҳои Фарангистон намерафт, ё ба сандуки касоне, ки феҳристи ин китобҳоро намехонанд, ё хонда наметавонанд, маҳбус монда, аз истифодаи толибон маҳрум намегардид. Ва ало ҳоза-л-қиёс..”

Дар ниҳояти баррасии ин масъала устод Айнӣ дар мурочиат ба чунин мулоёни зоҳирбин ва мутаассиб бонги изтироб мезанад ва таъкид менамояд, ки ба обруи дини ислом латма ворид накунад. Дар канори ин, бо фитнаву таассуботи хеш чанд нафароне, ки онҳо баръақс аз дину асолати ислом хабар доранд, бо ҳар баҳона аз исломият берун нафикананд. Чунин рафтор накунад, ки ҳамаи аҳкоми шариат ва динро гӯё танҳо Шумо ҳаллу фасл менамояд. “Эй муллоёне, ки лофи шариатмадорӣ мезанед! Эй муллоёне, ки ба даъвои диндорӣ ба обрӯву ҳаёти чанд нафар таарруз мекунад! Ҳатто фирқаи мусулмониро, ки ба ҳар ҳол бо қамоли нуқсон лоақал аз хусни ният ҳолӣ нестанд, аз доираи исломият берун меафканед! Гӯё, ки калиди ҷаннат ба дасти шумо бошад,

чомеро дӯзахӣ ҳукм мекунад! Имрӯз бинед, баҳақ хидмат карда будед ё ноҳақ! Имрӯз бинед ба манфиати худ хидмат карда будед ё ба кайфи чанд нафар маълумулҳоли соҳибғараз!”.

Дар ниҳоят, Устод Айнӣ сӯиистифода аз аҳкоми шариатро ба манфиати худ яке аз омилҳои хатар ба давлату миллат унвон карда, хушдор медиҳанд, ки аз тартиби муайян надоштани ҳукумат сӯиистифода нанамоед, зеро ҳеҷ гоҳ ин мақому иззату шаъни Шумо дар амон нест ва имрӯз ё фардо бо сабабе он аз миён хоҳад рафт: “Агар мамлакат ислоҳ меёфт, агар ҳукуматдорӣ ба тартиби муайяне мебаромад, агар ҳар маъмур вазифашинос мешуд, агар амонатро ба аҳлаш месупоридед, ба иборати дигар, агар шарти муқаддаса ба ағрози дигарон хилт наёфта, иҷро меёфт, ҳароина, на шумо фирқаеро “кофир” гуфта, ба молу қону имомашон таарруз карда метавонистед, на як фирқа аз ҳаммаслақони шумо ва аз муфтиёти шумо ва аз қозикалони шумо ба ин таҳқирот гирифтормегардид. Хотирчамъ бошад, модом, ки ҳукумат тартиби муайян надорад, модом ки шариатро суиистеъмом мекунад, модом ки вазифаи худро намешиносанд, модом ки ба номи шариат ба ҳуқуқи ғайр тачовуз мекунад, ҳеҷ гоҳ чоҳу мансаб, қону мол, шарафу номус, иззату ҳашмати шумо дар амон нест, имрӯз ё фардо ба баҳонае дар маърази торочу талаф хоҳад афтод (1,253).

Дар ниҳояти андешаҳои ҳеш ҳатто устод Айнӣ ба ин гуна муллотарошон муроҷиат намуда, онро огоҳ мекунонад, ки агар ҳатто дар сурати бо ҳамин ҳолат аз дунё рафтани Шумо аз хотир фаромӯш накунад, ки фардо рӯзи қиёмат ба маҷмуи амалҳои ҳеш посух хоҳед гуфт ва бар онҳо таъкид мекунад, ки : “Фарз кардем, агар яке аз шумо аз ин дунё эмин рафт, дар рӯзи қиёмат ба маҳкамаи Илоҳӣ масъул хоҳад буд. Азбаски даъвои мусулмонӣ мекунад ва ҳатто лофи шариатмадорӣ доред, албатта бояд, ки рӯзи қиёмат ва суолоти он маҳкамаи куброро яқин донед. Бояд дар ин низ яқин дошта бошед, ки Аҳкамӯлҳокимин ҳуқуқи ғайрро авф нахоҳад кард. Ҳар авфе, ки ваъда шудааст, ба гуноҳи шахсӣ ва ҳуқуқи илоҳист”(1,253).

Дар маҷмӯъ, аз баҳсу баррасии андешаҳои сиёсии устод Айнӣ оид ба низоми давлатдорӣ ва зарурати инқилоби фикрӣ дар Бухоро метавон бар ин натиҷа расид, ки ҳанӯз дар айёми ҳеш ин равшанфикри бузург таассуби динӣ, истифода аз номи дину диёнатро яке аз омилҳои муҳимтарини хатарзо ба амнияти қомеа унвон кардааст, ки ҳатто сабаби ба вучуд омадани инқилоб дар Бухоро ва ҳам инқилоби фикрӣ гардидааст. Дар доираи ин баҳсҳо устод Айнӣ мехоҳад миёни шахсияти рӯҳонии асил ва муллотарошу шайхи беилм фарқ гузошта, хатарии чунин муллонамоҳоро ба қомеа равшан нишон диҳад, ки сабабгори сар задани ҳар гуна фитнаҳо миёни мардум ва баҳсҳои мазҳабиву динӣ мегарданд. Ҳамзамон, ҳанӯз дар ҳамин айёми ҳеш устод Айнӣ аввалин бор аҳли динро хушдор додааст, ки бояд дар пӯшиши либоси мусулмонӣ низ ислоҳот ворид намуда, аз кӯҳнагароӣ ва афкори иртиқоӣ даст кашанд. Ин андешаҳои устод Айнӣ дар қомеаи мо ҳам дорои аҳамияти баланди

фикрӣ ва сиёсӣ мебошанд, зеро тавачҷӯҳ ба зуҳури падидаҳои номатлуб, пайдоиши ҳизбу ҳаракатҳои характери динӣ дошта, собит мекунад, ки дар шароити имрӯза низ сабаби аслии гирифтории ҷавонон ба чунин ҳаракатҳо надоштани саводи казоии динӣ ба шумор меравад. Дар баробари ин, аксари дастгоҳҳои таблиғотии мазкур низ асосан аз қувваи дин ҳамчун восита барои расидан ба мақсадҳои хеш истифода намудаанд. Агар ба ақида ва андешаҳои онон тавачҷӯҳ намоем, пайванде ба исломи ноб надоранд. Ҳадафи аслии устод Садриддин Айнӣ ҳам ба рӯзгори хеш ҳамин буд, ки дар заминаи ба вучуд овардани инқилоби фикрӣ низоми таҳсилот дар мадрасаҳоро дигаргун намуда, мардумро ба моҳияти аслии дини ислом ошно созанд, то аз фиребу риёи муллоҳои сохтаву аз асли дин беҳабар онҳо начот пайдо намоянд.

Адабиёт:

1. *Айнӣ. С. Таърихи инқилоби фикрӣ дар Бухоро. - Душанбе: Матбуот, 2005.- Ҷ.14.-272с.*
2. *Айнӣ С. Мактаби кӯҳна. – Душанбе: Истиқбол, 2010. -56 саҳ.*
3. *Ятимов С. Илм ва амният / Ҷумҳурият, №: 107, 30.05.2017.*

ЎЗБЕКОВ С.
(Хучанд)

НАҚШИ ПЕШВОИ МИЛЛАТ ЭМОМАЛӢ РАҲМОН ДАР ТАҲКИМИ АМНИЯТИ КИШВАР

Боиси хушнудӣ ва сарфарозист, ки ҷомеаи имрӯза дар фазои сулҳу оромӣ, ваҳдату ягонагӣ, амният, адолату яқдигарфаҳмӣ зиндагии шоистаеро паси сар карда омада истодааст. Бесабаб нест, ки аксари бузургони адабпажӯҳиш зиндагии шоистаро дар амният, оромии мамлакат ва сулҳу субот ихтисос кардаанд. Маҳз, сулҳу субот, амният, яқдигарфаҳмиву ягонагӣ буд, ки имрӯз кишвари азизи мо бо роҳнамоӣ ва ташаббуси Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат, мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон рушду инкишоф ёфта истодааст.

Лозим ба ёдоварист, ки оила ва ҷомеа аз давраҳои қадим ба машварату маслиҳат ва панду насиҳати бузургсолону пешвоён ниёз доштанд. Гузаштагони мо кӯшиш менамуданд, ки ҳар як кори ба нақша гирифтаи худро тавассути маслиҳат ва машварати волидайн ё одамони бузургсол ба сомон расонанд, то ки дар амали онҳо нуксе вучуд нашошта бошад. Ин амали неки онҳо буд, ки мо меросбарону ворисон анъанани неки онҳоро то ба имрӯз дар зиндагӣ ва рӯзгори хеш мавриди истифода қарор дода истодаем.

Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат, мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳамчун пешво

дар ҳар як гузоришу паёмҳо, на танҳо доир ба сиёсати кишвар суҳан мекунанд, балки насли наврас ва ҷавонони мамлакатро бо панду насиҳати падарона барои ободии кишвар, амният, сулҳу субот ва гулгулшукуфӣ он саҳмгузор буданро хотиррасон менамоянд. Мақсади панду насиҳати Сарвари мамлакат ба насли ҷавон аз он иборат аст, ки онҳо истиқлолияти кишвар, ободии ватан, сарсабзии шаҳру деҳот, хуррамии мардуми диёрро дарк карда тавонанд. Ҳамешагӣ онҳо рушди мамлақати имрӯзаро бо дигар мамлақатҳо қиёс намоянд ва то нерӯ дар бадан доранд ба Ватани хеш саҳмгузор бошанд. Албатта саҳмгузориҳои онҳо ин хониши баланд, фарҳанги шоиста, хулку атвори писандида ва арҷгузорӣ ба обу хоки диёр маҳсуб меёбад.

Дар китоби Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон «Соли маориф ва фарҳанги техникӣ» омадааст: «Сарвари давлат шаҳри Душанберо симои давлату давлатдорӣ ва тимсоли фарҳанги шаҳрдориву шаҳрсозии миллат номида, аҳли пойтахтро ба тозаву озода нигоҳ доштани он ва истифодаи дилсӯзона аз чунин мактабҳои замонавӣ ҳидоят намуд. Таъкид гардид, ки аҳли пойтахт дар таҳсили илм, бо одобу ахлоқ, либоспӯшии зебои миллӣ ва ҳисси ифтихор аз давлату давлатдорӣ худ бояд барои дигарон аз ҳар ҷиҳат намунаи ибрат бошад» (2, 262).

Дар ҳақиқат, таъкидҳои болоии Пешвои миллат оид ба давлату давлатдорӣ, шаҳрсозиву шаҳрдорӣ, ба макотиб муносибати нек намудан, ахлоқи неку одоби шоиста доштан, аҳамияти маҳсус додан ба либоспӯшӣ, ифтихор кардан аз миллату давлати хеш ва намунаи ибрати дигарон будан амри зарурӣ буда, бояд мо ба пиёда сохтан ва амалӣ гаштани афкори болоӣ камари ҳиммат бандем. Бояд қайд кард, ки имрӯз ҷаҳон кишвари азизи моро на танҳо бо зебогиҳои табиати фараҳафзои кишвар, балки бо фарҳангу маданият ва одобу ахлоқи шоистаи таҳсин мешиносод ва эҳтиром менамояд. Панду андарз ва насиҳатҳои Пешвои миллат буд, ки ҷомеаи кишвар рӯ ба рушду инкишоф ниҳода истодааст ва ин болоравӣро маҳз бо эҳтимом ва талошҳои Сарвари мамлакат амалӣ гардида истодааст.

Яке аз омилҳои асосии тамаддунофаронаи Сарвари мамлакат Эмомалӣ Раҳмон дар он аст, ки ӯ така ба таърихи ниёгон ва фарҳанги бойи халқи тоҷик тавонист ҳамватанонро дар ягонагиву ваҳдат муттаҳид намояд ва ин якдилӣ аз панду насиҳати ҳамарӯзаи Пешвои миллат ба вучуд омадааст.

Дар китоби «Президент» (3) натиҷаҳои фаъолияти гуногунпаҳлӯи Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон оид ба бунёдкориву созандагӣ, амнияти кишвар ва сулҳу субот, тарғиби арзишҳои волои давлатдорӣ миллии тоҷикон, тарбияи насли ҷавони кишвар дар рӯҳияи худшиносию миллӣ ва омӯзиши амиқи илму техникаи муосир ва ҳамчунин дар самти ҳифзи шоистаи манфиатҳои давлати Тоҷикистон дар минтақа ва ҷаҳон инъикос ёфтаанд мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд.

Аз ҷумла, дар китоби мавриди назар омадааст: «Сарвари давлат ба тамоми ҳамватанони азизамон, ба ҳар як шахси бонангу номус, некиродаву хайрхоҳ ва ба ҳамаи онҳое, ки нияти дастгирии ин иқдоми

хайрро доранд, мурочиат намуда, бо итминони комил изҳор дошт, ки бо бунёди Роғун мо имрӯзу фардои ободи Тоҷикистони азизамон ва зиндагии пурсаодати фарзандону набераҳоямонро месозем! Зеро Роғун манбаи ҳамешагии нур буда ва он Тоҷикистонро дар оғӯши Шарқӣ куҳан ба ахтари ҳамешатобон табдил хоҳад дод. Роғун ободиву сарсабзии имрӯзу фардои Тоҷикистон, тараққиёти бесобиқаи саноату кишоварзӣ ва муҳимтар аз ҳама, рӯшноиву гармии шабонарӯзии ҳар хонадони мардуми мо мебошад. Роғун воситаи муҳимтарини баланд бардоштани сатҳу сифати зиндагии мардум, омили таконбахши рушди маорифу тандурустӣ, илму фарҳанг ва ҷаҳонияти пурсамару бардавоми бемористону ятимхонаҳо, хонаҳои пиронсолон ва дигар иншооти муҳими иҷтимоӣ мебошад». (3, 165).

Мурочиати Сарвари мамлакат ба ҳамватанон аз он шаҳодат медиҳад, ки на танҳо инсон бидуни рӯшноӣ умр ба сар бурда наметавонад, балки дар ин замони рушду тараққиёт аз ҷиҳати иқтисодиву молиявӣ ва фарҳангӣ дар зинаи поёни қарор хоҳад гирифт. Ба шахрвандон ҷаҳмонидани ин иншооти ҳаётан муҳим ҳамчун манбаи ҳамешагӣ аз он шаҳодат медиҳад, ки Сарвари мамлакат меҳоянд, ки Тоҷикистон аз ҷиҳати нерӯи барқ ҳамеша таъмин бошад ва мардум зимистонро дар хонаҳои гарму равшан сипарӣ намоянд. Суханҳои мавриди назар мурочиати самимона аз ҷониби Пешвои миллат ба ҳисоб рафта, мардуми сарбаланд бо як эҳсосоти ватандӯстӣ қабул карданд ва имрӯз аз самарайи он истифода карда истодаанд.

Яке аз масъалаҳои, ки доғи рӯз дар Тоҷикистон аст ин ришавхӯрӣ, яъне коррупсия маҳсуб меёбад. Аз рӯзи аввалини ташкилҳои Истиқлолияти Ҷумҳурӣ дар кишвар масъалаи коррупсия мавриди баррасии Пешвои миллат қарор дошт. Дар яке аз китобҳои, ки «Оғози марҳилаи нав» унвон дорад зикр гардидааст: «Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон коррупсия ва дигар зуҳуроти нангини ҷомеаро аз ҷумлаи мушкилоти ҷиддии мақомоти судӣ ва дигар сохторҳои маънидод карда, бо онҳо муборизаи беамон бурданро вазифаи асосии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва ҳар як шахрванди кишвар номид ва ҳозиринро ба қору ҷаҳонияти софдилона ва хидмати содиқона ба давлату миллати худ ҳидоят намуд» (1, 73)

Ҷуноне ки дар боло қайд гардид, дар ҳақиқат коррупсия ин як зуҳуроте мебошад, ки аз ҷониби шахс ғайриқонунӣ сурат мегирад. Доир ба роҳ надодан ба ин амали номатлуб Пешвои миллат борҳо таъкид менамоянд ва шахрвандонро ҳушдор медиҳанд, ки ба ин қори даст даст назананд ва худ ва пайвандонро ба ҳолати ногувор нагузоранд. Ин суханҳо ҳамчун панду насиҳат ба шахрвандон аст ва маҳсусан ба ҷавонон ҳам рӯй оварда ба ин қори носавоб даст назаданро борҳо таъкид кардаанд. Дар ҳақиқат, мурочиати Сарвари мамлакат оид ба даст назадан ба ин қори нангин дилсӯзона мебошад. Барои он ки дар сурати ба коррупсия даст задан ҷавобгарии он гарону вазнин буда, ҳатто инсон аз озодӣ маҳрум мегардад. Аз ин рӯ, бо мурочиату гузоришҳо Сарвари

мамлакат ҷомеаро аз кори ғайрисавобу нангин огоҳ месозанд ва онҳоро ба кори хайру савоб тарғибу ташвиқ менамоянд.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар чараёни сӯҳбат бо кадрҳои ба вазифаҳои пурмасъулияти пешниҳодшуда, ки бештари онҳоро ҷавонон ташкил медиҳанд бо як боварӣ ва эътимод барои бенуксон адо намудани вазифаи пурмасъулият маслиҳатҳои судманд медиҳанд ва таъкид мекунанд, ки ояндаи кишвар дар дасти шумо аст ва онро бо як эҳсоси ватандӯстиву ватанпарастӣ ҳимоя ва ҳифз намоед.

Соли қорӣ дар шаҳри Душанбе мулоқот бо ғаёлони пойтахт чаласае доир гардид, ки зимни суҳанронӣ дар мулоқот Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба писари хеш оид ба бо мардуми одӣ аз наздик сӯҳбат кардан, аз зиндагии онҳо бохабар шудан маслиҳат дода аз ҷумла қайд намуданд: «Мардуми мо хеле хайроху меҳрубон аст ва барои онҳо на он кадр чизи зиёд - барқи доимӣ, нархҳои начандон баланд ва кори шоиста лозим буда, онҳоро бо ин чизҳо таъмин кун ва мардум туро дастгирӣ хоҳад кард. Ба мардум наздиктар бошу бо онҳо тез-тез вохӯриҳо барпо кун ва на дар чорабиниҳои пуршукӯҳу қасрҳо, балки ба хонаҳои онҳо раву бо коргару хизматчиҳои одӣ сари як дастархон бинишин ва бо ин амалат натавонӣ меҳру самимияти онҳоро ба даст меорӣ, балки дарк хоҳӣ кард, ки мардуми одӣ чӣ тавр зиндагонӣ мекунад».

Панду насиҳати падаронаи Пешвои миллат на танҳо ба фарзанди худ Рустами Эмомалӣ тааллуқ дорад, балки мурочиати Сарвари мамлакат ба дигар мансабдорону амалдорон дарси ибрат бошад, то ки онҳо бо кори нек ва амали шоистаи худ дар мамлакат адолати иҷтимоиро хуб ба роҳ монанд ва барои амният, субот ва таҳкими давлатдорӣ заминаи мусоиде фароҳам оваранд.

Ҳамин тавр, мо бояд шаҳрвандон ва ҷавонони Тоҷикистон ҳамаи нутку гузоришҳои оқилонаи Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмонро ҳамеша ҳамчун панду насиҳат қабул намоем ва барои ягонагӣ, сулҳу субот, амният ва таҳкими давлатдорӣ камари ҳиммат бандем. Тоҷикистон ҳамеша ватани ормонии ҳамаи тоҷикониён боқӣ хоҳад монд. Мо, шаҳрвандон бояд аз ин миллату кишвари биҳиштосою меҳмоннавоз ва ватандӯсту ватанпарвар ифтихор намоем.

Адабиёт:

1. *Абдуфаттоҳ, Шарифзода, Заробиддин Қосимӣ. Эмомалӣ Раҳмон: Огози марҳилаи нав (Сиёсати дохилӣ ва хориҷии Президенти Тоҷикистон дар соли 2007). –Китоби 7. Нашири дуюм.-Душанбе: «Ирфон». -2011. -372*
2. *Раҳмон, Эмомалӣ. Соли маориф ва фарҳанги техникӣ. (Сиёсати дохилӣ ва хориҷии Президенти Тоҷикистон дар соли 2010). –Китоби 10. Нашири дуюм. –Душанбе: «Ирфон». -2011. -327 саҳ*
3. *Шарифзода А., Шамсиддинов С., Қосимӣ З. Президент. (Нақши Эмомалӣ Раҳмон дар таҳкими ҳокимияти давлатӣ ва истиқлолияти миллӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2011. -372 саҳ.*

ШАЙХ САЪДИИ ШЕРОЗӢ - ТАРҒИБГАРИ АМНИЯТИ КИШВАР ВА ОСОИШИ ХАЛҚ

Адабиёти форсу тоҷик бисёр пурдомана буда, дар батни хеш дурдонаҳоеро маҳфуз доштааст, ки баррасиву таҳлили онон на танҳо ба мутолиагар ғизои маънавӣ мебахшад, ҳамзамон дар барномарезии ҳаёту фаъолияти шахсӣ ва ҷамъиятӣ ба кулли алоқамандони он шабеҳи дастури пурқимат хизмат менамояд. Суханварони мо аз устод Рӯдакӣ то Мавлоно Ҷомӣ ва пасояндагони эшон дар осори хеш матлабҳоеро пайрезӣ намудаанд, ки асрҳо инчониб мардумро дар роҳи инсонгарӣ, ватандӯстӣ ва халқпарварӣ тарбият месозанд. Зиеда аз ин, дарозии асрҳои миёна ғайр аз осори мондагори бадеӣ, мисли муфрадоту рубоӣёт, китъаоту қасоид, ғазалиёту дostonҳо ва маснавиёту асарҳои насрии адабӣ як қатор насихатномаҳои арзи вучуд кардаанд, ки маъруфтаринашон «Қобуснома»-и Унсуралмаолии Кайковус, «Насихат-ул-мулук»-и Муҳаммад Ғазолӣ, «Сиёсатнома»-и Низомулмулк, «Дастур-ул-мулук»-и Самандархоҷаи Тирмизӣ ва ғайра мебошанд. Дар радифи ин пандномаҳо бисёр асарҳои хуби бадеӣ, мисли «Шоҳнома»-и Ҳаким Фирдавсӣ, «Махзан-ул-асрор», «Искандарнома»-и Ҳаким Низомӣ, «Бӯстон» ва «Гулистон»-и Шайх Саъдӣ, «Хирадномаи Искандарӣ» ва «Баҳористон»-и Абдурахмони Ҷомӣ ва ғайра аз арзиши баланди ахлоқиву тарбиявӣ бархурдоранд, ки қисме аз афкори ақоиди дар асарҳои мазбур тарҳрезӣ гардида, ба масоили осудагии халқу амнияти кишвар нигаронида шудааст.

«Бӯстон»-и Саъдии Шерозӣ аз ҷумлаи осори барҷастае маҳсуб меёбад, ки худованди он бо як далерӣ ва ҷасорати хос перомуни масъалаҳои амнияти кишвар ва осудагии халқ пандомезона ибрази назар кардааст. Боби нахустини ин шоҳкори адабиёт «Дар адлу тадбири рой» номгузори шуда, аз бисту ҳашт ҳикоят ва хулосаҳои муаллиф доир ба ин мавзӯ иборат аст. Шайх Саъдӣ аз нахустҳикояти «Бӯстон» кӯшиш ба харҷ додааст, ки тавассути васияти Нӯшервон бо писараш- Хурмуз ба масъалаи амниятӣ осудагии кишвару раият рӯшанӣ андозад. Ба ақидаи суханвар ободии мулк ва осоиштагии халқ аз подшоҳ вобастагӣ дорад, агар шоҳ бештар бо фароғату осоиши худ машғул бошад, он гаҳ мулк вайрону халқ саргардон хоҳад шуд.

Шабеҳаи хубе, ки Саъдӣ дар мисоли ҷӯпону гӯсфандон ва дарахту решаи он нисбати шоҳу раият корбандӣ менамояд, тасвири таъсирбахш кардааст.

*«Наёсояд андар диёри ту кас,
Чу осоиши хеш ҷӯиву бас.
Наёяд ба наздики доно писанд,
Шубон хуфтаву гург дар гӯсфанд.»*

*Бирав, поси дарвеши мӯҳтоҷ дор,
Ки шоҳ аз раият бувад тоҷдор.
Раият чу беханду султон дарахт,
Дарахт, эй писар, бошад аз бех сахт. (3;25)*

Шайх Саъдӣ бар он аст, дар фикри фараҳияти рӯзгори хеш будани султон мулк рӯ ба харобӣ хоҳад ниҳод ва осоиши бандагони он низ гум хоҳад шуд, балки мисли чӯпон, ки дар фикри осоиши рама аст, амнияти мамлакаташро таъмин созад, то мисоли гург, ки рамаро медарад, душманони дохиливу беруна оромии кишварро халалдор накунад. Ба андешаи суханвар шоҳ бояд халқи бечораро навозиш бикунад, ба доди онҳо бирасад, зеро маҳз туфайли онҳо ӯ подшоҳ аст. Мардуми мӯҳтоҷ шабеҳи решаи дарахтанду шоҳ танай он ва сарсабзии дарахт аз реша вобастагӣ дорад. Аз ин рӯ, султон хоҳад, ки дар маснади шоҳӣ дер пойдор монад, бояд дар навозиши халқи бечора кӯшад.

Саъдии Шерозӣ дар ҳикоятҳои боби мазбури «Бӯстон» ба масъалаҳои мухталифе дахл карда, онҳоро бо далелҳо собит ва натиҷабардорӣ намудааст, ки ҳар яке дар роҳи амнияти кишвару осоиши халқ пуқимат буда, то имрӯз арзиши худро гум накардаанд.

Суханвар дар давлатдорӣ ақлу хирадро дар мақоми аввал гузошта, таъкид месозад, ки дар сурати бо умеду тарс зиндагӣ кардани инсон дар сиришти вай хирадмандӣ парвариш хоҳад ёфт ва подшоҳе, ки дар ниҳоди вай умеду тарс тухма гузоштааст, ақлу хирадаш низ комил гардидааст ва метавон дар қаламрави ӯ осуда умр ба сар бурд. Чунки султони хирадпеша ҳамеша ба умедворон бахшоишашро арзонӣ медорад, то поёни кораш ба хайр анҷомад.

Дигар, аз назари Саъдии Шерозӣ, подшоҳ бояд хазинаи давлатро на аз барои худ, балки барои халқу сипоҳ масраф намояд. Дар ҳикояти сеюми «Бӯстон» султони додгаре ба тасвир омадааст, ки либоси хоксорона ба бар дошт ва нафаре ӯро таъна мезанад, ки чаро ба худ либоси фохираро муносиб намебинад. Дар ҷавоб он султони тавозӯпеша мегӯяд, ки ман на аз баҳри он андоз меситонам, ки худро мисли занон оро бидиҳаму тахту тоҷро зинат бахшам. Гарчанде дар дил ҳазор ҳавову ҳавас аст, аммо хазина танҳо барои ман нест, хазина, пеш аз ҳама, барои лашкар аст, зеро агар сипоҳиён аз шоҳ хушнуду розӣ набошанд, амнияти кишварро таъмин нахоҳанд кард. Чунончи:

*Хазин пур аз баҳри лашкар бувад,
На аз баҳри озину зевар бувад.
Сипоҳӣ, ки хушдил набошад зи шоҳ,
Надорад ҳудуди вилоят нигоҳ(3;27-28).*

Ин маънӣ дар як байти хулосакунандаи ҳикояте аз «Гулистон» чунин инъикос ёфтааст:

*Ҳамон бех, ки лашкар ба ҷон парварӣ,
Ки султон ба лашкар кунад сарварӣ... (6;47).*

Ҷои дигар, Шайх Саъдӣ, аз забони яке аз бузургони донишу хирад перомуни ҳаёти Умар ибни Абдулазиз ҳикоят менамояд, ки барои аз қаҳтсолӣ наҷот додани халқ кӯшида буд. Дар ангуштарии ӯ санги

гаронбахое вучуд доштааст, ки дар муайян сохтани қиматаш ҳатто заршиносон низ очизӣ мекашиданд. Соле дар диёри ӯ хушксолӣ ба амал меояд ва мебинад, ки мардум аз гуруснагӣ саломатиашонро аз даст дода истодаанд. Шох он нигини гаронбахоро мефурӯшад ва дар давоми як ҳафта маблағи бадастомадаро сарфи фуқарои кишвар менамояд. Чанд тан аз кирдори ӯ изҳори нигаронӣ карда, ин кори ӯро нодуруст маънидод менамоянд, аз вачҳи он ки дигар чунин ангуштариро натавонад ба даст овард. Шайх Саъдӣ ҳамчун ровии қисса мегӯяд, ки ин қазия аз чашмони Ибни Абдулазиз ашкро мисоли борон меовард ва бо сӯз мегуфт: «Дили мардуми кишвар аз ғаму ташвиш озурдаву маҷрӯҳ аст, дар инчунин вазъият зевару ороиш барои подшоҳ писандида нест. Имкон дорад, ки ангуштари содаву бенигин бошад, аммо шоиста набошад, ки дили мардумонро ғамдидаву андӯхгин бубинам» (3;38)

Саъдии бузургвор бо ин гуфтори Ибни Абдулазиз гӯшзад менамояд, ки агар сиришти инсон гавҳарӣ бошад, ниёз ба гавҳарҳои зинатӣ наменонад ва ҳар инсоне, ки ба музайян сохтани зоҳираш мепардозад, ботинашро низ мисли зоҳир зинат бахшад ва ин зинат меҳру шафқат ва дилсӯзӣ ба инсонҳои дигар хоҳад буд.

Боз як масъалаи муҳиме, ки Шайх Саъдӣ дар асари хеш доир ба таъмини амнияти давлату миллат ибрази назар менамояд, шинохтани зердастону дӯсту душман аст. Ба ақидаи суханвар азбаски султон масъули оромиши кишвар аст, вай бояд аз зердастони худ барканор набошад, онҳоро хуб шиносад, фазилятҳояшонро кадр карда тавонад, сиёхро аз сафед чудо намояд, то бегунаҳе озурдахотир нагардад ва ниҳоят, доғи корҳои сиёҳи дигарон бар номи худи султон наафтад. Барои исботи ин андешаҳояш Шайх Саъдӣ аз рӯзгори шоҳ Доро хикояте меорад, дар он нақл меравад, ки боре ӯ вақти шикор аз лашкар чудо мемонад ва галлабоне аз ҳолаш бохабар шуда сӯяш шитоб мекунад. Подшоҳ ӯро душман пиндошта, сӯяш камон рост менамояд, то бидушадаш. Аммо галлабон ба шоҳ хитоб карда, парварандаи галаи аспони вай буданашро изҳор менамояд. Доро бо ханда омади бахти галлабонро таъкид сохта, мегӯяд, ки камонаш барои куштани вай зех шуда буд. Галлабон шоҳро дуо мекунад ва бо ханда ба вай мегӯяд;

*«Насиҳат зи мунъим набояд нухуфт.
На таббири маҳмуду рои нақест,
Ки душман надонад шаҳаншаҳ зи дест.
Чунон аст дар меҳтарӣ шартӣ зист,
Ки ҳар кеҳтареро бидонӣ, ки кист.
Маро борҳо дар ҳазар дидай,
Зи хайлу чарогоҳ пурсидай.
Кунунат ба меҳр омадам пешбоз,
Намедониям аз бадандеш боз?
Тавонам ман, эй номвар, шаҳриёр,
Ки асбе бурун орам аз сад ҳазор.
Маро галлабонӣ ба ағл асту роӣ,*

Ту ҳам галлаи хеш дорӣ, бипой.
 Дар он тахту мулк аз халал иам бувад,
 Ки тадбири шоҳ аз шубон кам бувад.
 Ту кай бишнави нолаи додхоҳ,
 Ба Кайвон барат киллаи хобгоҳ?!
 Чунон хусб, к-ояд фионат ба геи,
 Агар додхоҳе барорад хуреш.
 Ки нолад зи золим, ки дар даври туст,
 Ки ҳар хавре, ки мекунад, хаври туст.
 На саг домани корвони дарид,
 Ки деҳғони нодон, ки саг парварид.
 Далер омадӣ, Саъдиё, дар сухун,
 Чу теиат ба дастаст, фатҳе бикун.
 Биге, он чӣ донӣ, ки ҳар гуфта бех,
 На рииватситонию на ишавадех.
 Тамаъ банду дафтар зи ҳикмат бишей,
 Тамаъ бигсалу ҳар чӣ донӣ бигей» (7;32).

Шайх Саъдии Шерозӣ дар ин порча аз забони галлабон афкори ҷолиберо тарҳрезӣ кардааст, ки ҳар яке дар таъмин сохтани оромиву осудагии халқу кишвар арзиши баландӣ ахлоқӣ доранд.

Ба ин монанд, ҳикояте дар достони «Ҳафт пайкар»- и Низоми Ганҷавӣ махфуз аст, ки дар он Баҳром ҳангоми шикор бисёр ташна мемонад ва дар чустуҷӯи об назди шубоне мерасад, ки саги чӯпонии хешро азият меод, аз вачҳи он ки бо гург ошноӣ карда, халал дар рамаи гӯсфандон оварда буд. Чун Баҳром аз кирдори чӯпон ибрат мегирад, сӯи шаҳр шитофта, салоҳи кор мечӯяд. Чунончи:

Чун ба шаҳр омад аз ғумоштагон
 Хост маирӯҳи боздоштагон,
 Чун дар он рӯзнома кард нигоҳ,
 Рӯз бар вай чу нома гаит сиёҳ.
 Дид саргашта як ҷаҳон маҷрӯҳ,
 Номи ҳар як набишта дар маирӯҳ.
 Гуфта дар шарҳҳои мотаму сур,
 «Кушта аз шоҳ, шафоат аз дастур».
 Номи шоҳро ба ҷавр бад карда,
 Некномӣ ба номи х(в)ад карда.... (5;305)

Ба андешаи Саъдии Шерозӣ сарвари мамлакат агар хоҳад, ки осоиши худ ва кишвару раияташ ҳамеша таъмин бошад, деҳқононро, ки ризқрасони ҳамагонанд, азизу гиромӣ дорад. Зеро маҳз туфайли меҳнату заҳмати эшон дастурхони халқ пурфайзу хазинаи давлат ғанист:

Муруоти деҳқон кун аз баҳри хеш,
 Ки муздурӣ хушидил кунед кори хеш.
 Муруват набошад бадӣ бо касе,
 К-аз ӯ нақӯӣ дида бошӣ басе (3;23).

Ҳамин тариқа, дар боби аввали «Бӯстон» Шайх Саъдӣ масоили зиёдеро тархрезӣ намудааст, ки ҳар яке дар таъмини амнияти кишвару миллат то имрӯз аз арзиши хос бархурдоранд. Ҳар яке ҳикояти ин қисмати асар ба сари худ пандномаеро мемонад, ки онон метавонанд дар кишвардориву халқпарварӣ ҳамчун дастурамал хизмат намоянд. Шайх Саъдӣ ҳамчун инсони ҳақшинос масъалаҳоеро мебардорад, ки ҳар яке мисоли шамъи фурузон зулмати чаҳлу нодониرو равшаной мебахшанд, инсонҳоро ба ҷодаи дурусти зиндагӣ раҳнамун месозанд, аз беандешагиву лоуболи ва бетарафӣ нисбати амнияти халқу давлат нигоҳ медоранд.

Лозим ба таъкид аст, ки дар таъмини амнияти кишвару миллат, қабл аз ҳама, масъалаи касби ахлоқи ҳамида пеш меояд ва то Саъдӣ суханварони форсу тоҷик перомуни масъалаи мазбур дар осорашон ибрази назар кардаанд. Вале ин адиби башардӯст мавзӯи мазбурро ба назари тоза баррасӣ карда, онро бо обуранги тозаву хос тархрезӣ намудааст. Дар асрҳои баъди низ тарғиби масъалаи амниятро осоиши кишвару халқ ва иртиботи мӯҳками он бо ахлоқ дар асарҳои намояндагони адабиёт, хоса Амир Хусрав, Мавлоно Ҷомӣ, Самандархочаи Тирмизӣ, Мирзо Содиқи Муншӣ, Аҳмади Дониш, Шоҳин, Возеҳ ва дигарон идома кард, ки дар хусуси қисме аз онҳо роқимони ин сутур низ мақолаҳои ҷудогона ба нашр расонидаанд (8;9).

Афзудан мебояд, ки қисмати хулосаҳои боби мазбури «Бӯстон» боз ҳам борвартар аст. Зеро дар он суханвар ба тариқи ҷамъбаст оид ба мавзӯоти мухталифе, ки дар ҳикоеҳои нахустқисмати асараш гунҷоиш ёфтаанд, натиҷабардорӣ карда, ҳосили каломӣ хешро ба мутолиагарон арзонӣ доштааст, ки зикри чанде аз онҳо аз манфиат холи нест. Чунончи:

Чу душман ба аҷз андар омад зи дар,

Набойд, ки пархоиш ҷӯй дигар.

Чу зинҳор хоҳад карам пеша кун,

Бубахишву аз макраи андеша кун.

Зи тадбири пири куҳан бармагард,

Ки корозмуда бувад солхвард (7;113)

Ин ҷо Саъдии бузург масъалаи сулҳу оштиро ба миён оварда, таъкид месозад, ки агар душман роҳи мадуро ҷӯяд, бояд қабул дошт, вале хушёриро аз даст набояд дод, ба фиреби адӯ гирифтор шуда, амниятро халалдор набояд кард. Аз ин рӯ, ҳамеша аз маслиҳату машварат бо пируни қор бархурдор бояд буд, зеро онҳо таҷрибаи кофии ҳаёти доранд.

Воқеъан, масъалаи сулҳу оштӣ то Саъдӣ низ дар адабиёти мо гунҷоиш дошт. Хоса Ҳакими Тӯс дар «Шоҳнома» борҳо ба ин нукта ишора кардааст. Достони «Сиёвуш» тараннумгари сулҳу оштӣ буда, маҳз бо василаи рою тадбири Рустами рӯзгордида роҳандозӣ мегардад, аммо Сиёвуш қурбони макру дасисаҳои душманонаш мешавад (2;147).

Ё худ Ҳаким Низомӣ низ дар қисмати «Шарафнома»-и достони охири «Ҳамса»-аш сулҳро аз ҷанг авло дониста, тундиву тегкаширо охири чора нахисобида мегӯяд:

*Муроде, ки дар сулҳ гардад тамои,
Чӣ бояд сӯи ҷанг додан лаҷом...
Дари чорагар бар чорагар баста нест,
Ҳама кор бо тег пайваста нест (4;17)*

*Ҷои дигар мефармояд:
Карам кун, на пархошу киноварӣ,
Ки олам ба зери нигин оварӣ.
Чу коре барояд ба лутфу хушӣ,
Чӣ ҳоҷат ба тундиву гарданкашӣ.
Нахоҳӣ, ки бошад дилат дардманд,
Дили дардмандон баровар зи банд.
Ба бозуи тавоно набошад сипоҳ,
Бирав, ҳиммат аз нотавонон бихоҳ.
Дуои заифони уммедвор,
Зи бозуи мардӣ беҳ ояд ба кор (7;124).*

Саъдии Шерозӣ дар поёни яке аз ҳикоятҳои боби якуми «Гулистон» низ ба ин мазмун ишора карда нигоштааст:

*Подшоҳе к-ӯ раво дорад ситам бар зердаст,
Дӯстдораи рӯзи сахтӣ душмани зӯровар аст.
Бо раият сулҳ кун в-аз ҷанги хасм эмин нишин,
З-он ки подшоҳони одилро раият лашкар аст (6:48).*

Суханвар карампешагиро беҳ аз ҷангу кинаварзӣ ҳисобида, бо хушиву нармӣ оламро зери даст оварданро ёдрас менамояд ва дили дардмандонро аз банд раҳо кардан, яъне ба доди дармондагон расидан боиси vorастагӣ аз ташвишҳои нооромии халқу кишвар хоҳад шуд. Инчунин, ба ақидаи Саъдӣ, амнияти кишвар на дар қудратмандии сипоҳ, балки гиромидошти мардуми бечораву заиф аст, аз он ки дуои эшон аз бозуи мардӣ дида беҳтар ба кор хоҳад омад.

Хулоса, Саъдии Шерозӣ ҳамчун инсони гуманист ва ватанпарвар дар шоҳасари хеш масоили муҳимро баррасӣ ва таҳлил кардааст, ки дар таъмини амнияти кишвару миллат судманд буда, коргирӣ аз афкори ҳикматомӯзи вай баҳри нақӯдошти зиндагии халқ ва ободиву осудагии ватан аз аҳамият ҳолӣ нест.

Адабиёт:

1. *Абулқосим Фирдавӣ. Шоҳнома. Ҷилди 3:- Душанбе, Адиб, 1984.*
2. *Достонҳои дилангез аз «Бӯстон»-и Шайх Саъдӣ. Интиҳоб ва шарҳу нигориши Абдулманнони Насриддин- Хуҷанд, Ношир, 2015.*
3. *Низомии Ганҷавӣ. Куллиёт. Ҷилди 3:- Душанбе, Ирфон, 1983*
4. *Низомии Ганҷавӣ. Куллиёт. Ҷилди 3:- Душанбе, Ирфон, 1984.*
5. *Саъдии Шерозӣ. Куллиёт. Ҷилди 3:- Душанбе, Адиб, 1990.*
6. *Шайх Муслиҳиддин Саъдии Шерозӣ. Бӯстон: - Техрон: интишороти Ал-Худо, 1371.*
7. *Урунова М., Бобоева М. Ҳикмати Мавлоно Ҷомӣ дар «Хирадномаи Искандарӣ». Фаслномаи илмӣ- адабии Камоли Хуҷандӣ, 2015, №4, саҳ. 22-34.*

8. Урунова М. Арзиши ахлоқи «Дастур-ул-мулук»-и Самандархоҷаи Тирмизӣ. *Фаслномаи илмӣ- адабии Камоли Хучандӣ, 2015, №3, саҳ.42-46.*

ФАРМОНОВА Д.
(Хучанд)

САҲМИ МАМЛАКАТҲОИ УЗВИ ИДМ ДАР МУБОРИЗА АЛАЙҲИ ТЕРРОРИЗМИ МИНТАҚАВӢ ВА БАЙНАЛХАЛҚӢ

Ҳодисаҳои даҳсолаҳои охир шоҳид аст, ки терроризм дар асл таҳдиди воқеӣ ба тамаддуни умумибашарӣ мебошад. Муаммои реалӣ ва душвори даҳсолаҳои охири асри ХХ ва ибтидои асри ХХ1, ки дар як қатор мамлакатҳои дунё рӯй додааст, амали ҳаракатҳои террористӣ ва экстремистӣ мебошад.

Террор, яъне ситам ва ҷазои ҷисмонӣ, амали бераҳмона, ҷабру фишор, нобуд ва зӯроварӣ барои мағлуб кардани муҳолифони сиёсӣ қор фармуда мешавад. Вале мутаассифона имрӯз ин амали носавобу ношоиста нисбати мардуми бегуноҳ, кӯдакони маъсум, пирони барно нигаронида шудааст, ки боиси ташвиши ҷаҳонӣ гардидааст. Муаммои террор тамоми ҷаҳонро фаро гирифтааст, ки ҳалли ин муаммо доғи рӯз гардидааст. Ҳатто мамлакатҳои мутараққии ҷаҳон низ дар баъзе ҳолатҳо оиди ҳалли ин муаммо очизанд.

Барои тартиботи бехатарии дастаҷамъона дар ҳудуди мамлакатҳои ИДМ моҳи феврالی соли 1995 Консепсияи бехатарии дастаҷамъӣ қабул гардид. Моҳияти ин ҳуҷҷат нигоҳи давлатҳои узви Созишномаи бехатарии дастаҷамъиро ба таҳдиди ҷаҳонӣ, ҳимояи муштарак аз истилокорони зӯровар, таъминоти бехатарӣ ва ягонагии ҳудудӣ, самтҳои асосӣ ва давраҳои сохтори системаи бехатарии дастаҷамъӣ муайян менамояд.

Аз рӯи таҷрибаи як қатор давлатҳои мутараққии ҷаҳон маълум аст, ки дар мубориза ба муқобили терроризм ва ифротгароёни динӣ ҳатто аз ҷиҳати қувваҳои ҳарбӣ мустақкамтарин давлат низ дар алоҳидагӣ мубориза бурда наметавонад. Ҳалли ин муаммоҳо муттаҳидии ҷомеаи ҷаҳонӣ ва якҷоя амал намудани давлатҳои минтақаи моро талаб менамояд.

Аз ин лиҳоз, 1-уми октябри соли 1999 дар шаҳри Киев ҷаласаи Шӯрои сарони давлатҳои ИДМ чунин ҳуҷҷати муҳим “Доир ба мубориза ба муқобили терроризм дар ҳудуди мамлакатҳои узви ИДМ” қабул намуданд. Инчунин Сарони мамлакатҳои ин Созмон ӯҳдадор карда шуданд, ки ба муқобили амалҳои терроризми байналхалқӣ низ мубориза баранд. Таваҷҷӯҳи сарони мамлакатҳои узви ИДМ ба он равона гардида буд, ки бо ҳар роҳу воситае бар зидди ин амали хатарнок муборизаро ҷоннок намоянд. Бинобар ин, 21 июни соли 2000-ум дар шаҳри Москва

аз ҷониби сарони мамлакатҳои узви ИДМ Барнома оиди мубориза ба муқобили терроризми байналхалқӣ ва ҳаракатҳои экстремистӣ тасдиқ карда шуд. Қарор карда шуд, ки маркази зидди террористии давлатҳои узви ИДМ таъсис дода шавад ва генерал-лейтенант Б.А.Мельников роҳбари ин марказ таъин карда шавад.[1] Аз рӯзҳои нахустини таъсисёбӣ МЗ ИДМ ба фаъолият шурӯъ намуда, дар навбати аввал тамоми қувваҳои давлатҳои ИДМ-ро бо мақсади омодагии барои мубориза ба муқобили терроризм муттаҳид намуд. Моҳи июн-августии соли 2001 дар ҳудуди Ҷумҳурии Қирғизистон машқҳои ҳарбӣ бо номи “Юг-антитеррор 2001” гузарониданд. Дар ин амалиёт намоёндагони кумитаи амният ва хизмати махсуси 9 давлати иттиҳод: Озарбойҷон, Белоруссия, Қазоқистон, Қирғизистон, Молдовия, Россия, Тоҷикистон, Ўзбекистон ва Украина иштирок намуданд.[2]

Аз рӯи таҷриба ва самарайи ин ҳолат соли 2002 дар Ҷумҳурии Қазоқистон, соли 2003 дар Украина, соли 2004 дар Малдова ин машқи ҳарбӣ гузаронида шуд. Аҳамияти гузаронидани чунин машқҳои ҳарбӣ дар он аст, ки дар ҳолати зарурӣ дар мӯҳлати наздиктарин ин қувваҳои машқдида ба муқобили ҳама гуна амалиёти террористии омода ҳастанд, ки мубориза баранд.

Ҳар як давлати алоҳидаи узви ИДМ ҷиҳати ҳифзи манфиатҳои худ ва расидан ба ҳадафҳои умумибашариву ҳалли проблемаҳои глобалӣ ба як навъ ҳамгиرويву иттиҳод ва эътимоду боварӣ ниёз доранд.

Имрӯз тамоми ҷомеаи ҷаҳон аз он, ки терроризми байналхалқӣ, ҷудоиандозӣ ва зухуроти дигари экстремизм, гардиши ғайриқонунии маводи нашъадор ва силоҳ, навъҳои дигари хатарноки ҷиноят, инчунин ҳичрати ғайриқонунӣ дар қаламрави на фақат давлатҳои алоҳида, балки минтақаҳои том беш аз пеш доман паҳн мекунад, ҷиддан ба ташвиш омадааст.

Дар сатҳи баланд гузаронидани конгресси X-уми СММ дар масъалаи пешгирӣ кардани ҷиноят, ва ҷазо додани ҷиноякорон бори дигар собит мекунад, ки ҷомеаи ҷаҳон дар остонаи асри XXI вобаста ба таъсири ҷинояткории муташаккилонаи трансмиллӣ ба иқтисодиёти миллӣ, муносибатҳои байналхалқӣ, суботи амният ва сулҳ торафт бештар изҳори нигаронӣ мекунад.

Ҷинояткории муташаккилонаи террористӣ дар охири асри XX ва аввали XXI ба асри навин таҳдидҳои нав мекунад, ки бо номҳои гуногун ба монанди: «Ал-қоида», «Ҳаракати Исломии Туркистони шарқӣ», «Ҳизби Исломии Туркистон» (собиқ Ҳаракати Исломии Ўзбекистон), «Ҳаракати Толибон», «Бародарони мусулмон», «Лашкари тайиба», «Ҷамъияти исломии Покистон», «Ҷамъияти Таблиғ», «Созмони таблиғот», «Тоҷикистони озод», «Ҳизб-ут-Таҳрир», «Салафия», Ҷамоати (Ҷамъияти) «Ансоруллоҳ», Кумитаи 24 [3] - инҳо ҳамчун ташкилотҳои террористӣ, экстремистӣ ва ғайриқонунӣ фаъолияткунанда эътироф карда шуда, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолиятшон манъ карда шудааст.

Онҳо хусусияти умумӣ пайдо карда, ҳам ба ҳар мамлакати алоҳида ва ҳам ба тамоми ҷомеаи ҷаҳон таҳдид доранд. Баробари ин таъкид кардан зарур аст, ки доираи зухуроти ҷинояткории муташаккилона пайваста васеъ мешавад.

Сарварон ва аъзоёни ҳаракати террористӣ ва экстремистӣ дар авҷи гиридан ба терроризм ва экстремизм, дар додани ихтилофоти сиёсӣ милли ва минтақавӣ иштирок карда, бо роҳи террори ҷисмонӣ маънавӣ ба системаи ҳифзи тартиботу қонун беш аз пеш муқовимат нишон дода, хеле бисёр ҷавононро бери ҳадаф карда, ба ҷинояткорӣ ҷалб менамоянд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон аз замони соҳибистиклолӣ дар тадбирҳои муштараки мубориза алайҳи хавфи афзоюндаи ҷинояткории муташаккил фаъолона ширкат меварзид. Тоҷикистон ҳамчун мамлакате, ки амалан ба масъалаи терроризм ва гардиши ғайриқонунии маводи нашъадор рӯ ба рӯ омадааст ва ин ҷузъи ҷудонопазири ҷинояткории муташаккилонаи трансмиллӣ мебошад, барои ташаббусҳо ва иқдомоти оқилонаю амалӣ дар мубориза алайҳи ин шарр катъан талош меварзад.

Таҳлили сабабу шароити содир шудани амалиёти терроризм дар мамлакати мо нишон медиҳад, ки аксарияти онҳо дар заминаи экстремизми динӣ, ҳамчунин ба хотири расидан ба мақсадҳои муайяни сиёсӣ содир шудаанд.

Террористон ниятҳои разилонаи худро бо реҳтани хуни мардуми бегуноҳ чи дар Афғонистону Покистон, Сурияву Ироқ, ҷи Либияву Миср бо мақсади тарсондани аҳли башар амалӣ намуда истодаанд, вале инсоният ҳеҷ гоҳ аз ин гуна амалиётҳои ваҳшиёна ба ҳарос намеафтад, балки чунин рафторҳои ғайриинсонӣ сабаби боз ҳам муттаҳид шудани аҳли башар зидди қатлу куштор, муборизаи дастҷамъонаи мардуми инсонпарвар зидди чунин падида мегардад.

Ҳабари ҳамлаи ваҳшиёнаи гурӯҳи террористии толибон ба яке аз мактабҳои шаҳри Пешовари Покистонро ва кушта шудани беш аз 150 нафар муҳассилину устодон ва захмдор гардидани зиёда аз 120 нафар, ки боиси ғаму андӯҳи садҳо оилаҳо шуд, дар дили ҳар як инсонӣ бо имон ва адолатпеша нисбати ин амали ғайриинсонӣ нафрату ғазаб пайдо намуд. Ҷомеаи ҷаҳонӣ гунаҳкорони ин ҳодисаи фоҷиаборро маҳкум намудааст.

Боиси нафрати ҳар як мусалмон он аст, ки террористон мақсад ва ҳадафи шуми худро дар останаи илму маърифат, зидди толибилмон анҷом доданд, ки ин хилофи ахлоқи башарӣ ва инчунин талаботҳои дини мубини ислом мебошанд.

Ин амали ваҳшиёна симои аслии террористонро боз як бори дигар намоиш дод, ки моҳияташ инсонбадбинӣ аст ва бо бераҳмии махсус сурат гирифт.

Ин амали нангин ҷомеаи ҷаҳониро водор месозад, ки ҷиҳати идомаи муборизаи беамону дастҷамъӣ бо ин зухуроти нангини аср ҷораҳои зарурӣ андеша намуда, ҳамкориҳои бештарро дар самти пешгирии аз хушунату ифротгароӣ қавитар намоянд.

Тоҷикистон тарафдори катъии андешидани ҳамаи тадбирҳое буд ва мебошад, ки мақсади онҳо ба кулӣ барҳам додани терроризм аст. Мамлакати мо дар ташкили Маркази зиддитеррористии Созмони ҳамкории Шанхай низ саҳми арзанда дорад, ки имрӯз ин марказ дар минтақаи мо ҳамчун маркази пурқуввате ба муқобили амалҳои террористӣ фаъолият менамояд.

Тоҷикистон аз моҳи феврالی соли 1992 узви Созмони амниятӣ ҳамкории Аврупо мебошад.[4] Бояд гуфт, ки баъзе ҷумҳуриҳои собиқи Шуравӣ аз лиҳози ҷуғрофӣ дар минтақаи Кафқоз ва Осиёи Марказӣ ҷой гирифтаанд. Бо вучуди ин онҳо ба узвияти Созмони амниятӣ ҳамкории Аврупо қабул карда шуданд. Ин тасодуфӣ нест, зеро ин ҷо сухан на дар бораи мавқеи ҷуғрофӣ онҳо, балки дар бораи фазои воҳиди иҷтимоии ин мамлакатҳо меравад, ки дорои арзишҳои умумии сиёсӣ, демократӣ ва фарҳангӣ мебошад. Вале вазъият дар он тарафи сарҳади ҷанубии мамлакати мо ба кулли дигар аст. Ба ин маънӣ қомилан дуруст аст, ки Тоҷикистон дарвозаи ҷанубии Созмони амниятӣ ҳамкории Аврупо номида шавад.

Имрӯз кишварӣ мо новобаста аз дигаргуниҳои муносибатҳои ҷаҳонӣ, новобаста аз чунин амалу кирдори ғайриинсонӣ бархе аз гурӯҳҳо рӯ ба таррақӣ ниҳодааст, истиқлолият дорад, тинҷию оромӣ ҳукмфармо аст. Ҳамаи ин дастовардҳо ва омилҳо дар он вақт устувор ва абадӣ мегарданд, ки агар аксарият ба он эҳтиром гузоранд, дарк кунанд ва аз ҳар гуна қувваҳои бегона кишварро ҳифз намоянд. Имрӯз падидаҳои шомилшавӣ ва ифротгарӣ, худкушӣ, ҷинояткорӣ, бетарафию фориғболии як гурӯҳ ҷавонон ба мо маълуманд. Аз расонаҳои дохиливу хориҷӣ оғаҳӣ дорем, ки ҷавонро аз Ҷумҳурии Тоҷикистон низ гумроҳ намуда, барои тайёр кардан ҳамчун террорист ба мамлакатҳои хориҷа сафарбар намудаанд. Ҳолатҳои террористӣ, экстремистӣ, ифротгарӣ, шомилшавӣ ба ҳизбу ҳаракатҳои иртиҷоӣ, ҷинояткорӣ, хариду фурӯши инсон ва ғайра, ҳаёти ҷамъиятиро халалдор карда, ба амнияти миллию давлатӣ таҳдид мекунад. Аз ин лиҳоз, тарбияи ҷавонон дар рӯҳияи ватандӯстӣ, меҳанпарастӣ, худшиносӣ, ҳушيارӣ, вазифаи муқаддас аст. Ҷавонро бояд чунин тарбия намуд, ки дар муқобили хавфу хатарҳои террористӣ муттаҳид шуда, бо зиракӣ ва ҳушёрӣ ватандӯстона барои пойдории давлат, таҳкими сулҳу ваҳдат ва рушди ҷомеа пайваста кӯшиш намоянд.

Нагузorem, ки ҷонибдорони ҳамагуна ихтилофу тафриқа, ба қадом маънову мазмуну ранг набошад, пешравии босуботи ҷомеаи озоиштаи моро халалдор гардонанд. Нагузorem, ки дигар гурӯҳи ифротгаре иродаи худро зӯран ба гардани халқи мо бор намуда, мардуми шарифи моро гирифтори балову кулфат намоянд.

Адабиёт:

1. *Закутнов А.В. Антитеррористический центр Содружества Независимых Государств.- Москва: КВ Паблицер, 2005.*

2. Макаров А.Н. Принципы, этапы и условия обеспечения безопасности государств-участников СНГ // Вестник МПА.-1997.-№1.
3. Тирози ҷаҳон /27.-феврал.- 2015.
4. Саидов З. Сабуров А. Таджикистан на рубеже тысячелетий: реализация национальных интересов на международной арене.- Душанбе: Девашишч, 2005.

ФАТТОҲЗОДА С.
(Хучанд)

ТАҲКИМИ АМНИЯТИ ИТТИЛООТӢ – ОМИЛИ ОСОИШТАГӢ

Дар шароити кунунӣ ба амнияти ҷомеаи ҷаҳонӣ хатаре чун терроризм ва экстремизм таҳдид мекунад. Ба қавли Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон «имрӯз терроризм ва экстремизм ҳамчун вабои аср ба амнияти ҷаҳон ва ҳар як сокини сайёра таҳдид карда, барои башарият хатари на камтар аз силоҳи ядроиро ба миён овардааст». Ин нукта моро хушдор медиҳад, ки баҳри мубориза бо ин зухуроти нангини аср ҷаҳду талоши бештар намоем. Зеро ҳар кори мушкил дар дастҷамъӣ осон аст. Барои ҳадафрас анҷом ёфтани мубориза таҳкими амнияти иттилоотӣ хеле зарур аст. Зеро имрӯз мо садди роҳи хизбу ҳаракатҳои экстремистӣ ва ифротгаро шуда истодаем, аммо нерӯҳои беруна бо истифода аз фазои холии иттилоотӣ, маълумоти харобсоз ва тафриқаангезро паҳн карда истодаанд. Ва мутаассифона гурӯҳе аз шаҳрвандони мо, бинобар паст будани маърифати динӣ, сиёсӣ ва ҳуқуқӣ ба ақидаҳои ин гурӯҳҳои тундрав мойл шуда истодаанд. Имрӯз, ҷангиёни ДИИШ-ро нафароне ташкил медиҳанд, ки фирефтаи ақидаҳои ифротгароёна гардидаанд. Мубаллиғони ин гурӯҳи террористӣ бо услуб ва шеваи ба худ хоси тарғиботӣ мардумро ба доми фиреб меафкананд. Мувофиқи баъзе маълумотҳо ҳудуди 1000 нафар шаҳрвандони Тоҷикистон дар сафҳои гурӯҳи террористии ба ном «Давлати исломӣ» дар Сурия ва Ироқ қарор доштанд. Даҳҳо тан аз ҷавонони роҳгумзадаи тоҷик дар ин даргириҳо кушта шуданд. Имрӯз хушбахтона аксарияти минтақаҳо аз зери тасарруфи ДИИШ озод шудаанд, аммо ҷангиён ва аҳли оилаҳои онҳо дар ин кишвари бегона ҳоли табоҳе доранд.

Аз сӯи дигар, фаъолияти гурӯҳҳои террористӣ ва ифротӣ дар кишвари ҳамсояи Афғонистон, хусусан, дар шимоли ин кишвар авҷ гирифтааст. Ин ҳама водор мекунад, ки ба масъалаи мубориза бо терроризм ва экстремизм ва пешгирии гаравидани ҷавонон ба ин гурӯҳҳо таваҷҷӯҳи махсус зоҳир шавад. Чунин вазъият тақозо мекунад, ки муборизаи иттилоотӣ ҳарчи бештар хубтар роҳандозӣ гардад. Аз ин нуктаи назар, масъалаи таъмини беҳатарии иттилоотӣ дар замони муосир барои ҳар як мамлакат аз масъалаҳои асосӣ ва ҳалталаб ба ҳисоб

рафта, барои ҳифзи рушди фазои ягонаи иттилоотӣ, истиклолият ва сулҳу ваҳдати миллӣ хеле муҳим аст.

Асри ХХI асри технология аст. Мо мехоҳем ё не, ин раванд дар ҷомеа густариш меёбад. Лекин ҳар кор фарҳанги худро дорад, аз ҷумла, истифодаи интернет ва дигар воситаҳои иттилоотӣ низ. Пеш аз ҳама, мо бояд дар мардум маърифати корбурд ва истифодаи интернет ва дигар воситаҳои иттилоотро омӯзонем.

Махсусан, дар шароити кунунӣ, ки иттилоот ва ҷанги иттилоотӣ хеле маъмул гардида, гурӯҳҳо манфиатҳои худро тавассути онҳо амалӣ мегардонанд. Ин раванд тақозо мекунад, ки инсон барои дарку фаҳмиши ҳар як маълумот бояд таҳлили амиқи худро дошта бошад. Яъне, яке аз роҳҳои таҳким бахшидан ин баланд бардоштани маърифати сиёсии мардум аст.

Солҳои охир шоҳиди ҳодисаҳои мешавем, ки баъзе доираҳои байналмилалӣ тавассути расонаҳои иттилоотӣ ва истифода бурдан аз ноогоҳиву беҳабарии мардум, махсусан, гурӯҳҳои алоҳидаи ҷавонон равандҳои сиёсиву иҷтимоии як қатор кишварҳоро ба як ҳолати харобиовар оварда расониданд.

Роҳи дигар, ин бевосита таҳким бахшидани амнияти иттилоотӣ мебошад. Имрӯзҳо дар кишвар садҳо расонаҳои ҷопиву электронӣ амал мекунанд. Ҳукумат ба рушди ВАО аҳамияти махсус зоҳир мекунад. Моҳи март соли гузашта ҳини ифтитоҳи телевизионҳои «Варзиш» ва «Синамо» Президенти кишвар рисолати ВАО-ро мушаххас зикр карданд. Яъне, «...дар шароити мураккаби ҷаҳонишавӣ вазифаи шабакаҳои иттилоотӣ зиёд гардида, масъалаҳои тарғиби фарҳанги миллӣ, расму оинҳои мардумӣ, ташвиқи андеша ва тафаккури миллӣ, тарбияи насли ояндасоз, риояи меъёрҳои забони давлатӣ ва ҳифзи асолату тозагии он рисолати муҳим ба шумор меравад».

Пур кардани фазои холии иттилоотӣ, бо назардошти боло гузоштани манфиатҳои миллӣ ҳарчи бештар намудани барномаҳои маърифативу ҳуқуқӣ ва сиёсӣ зарур аст.

Хушбахтона, ҳизби мо соҳиби нашрияи "Сухани халқ;" ва сомонаи расмӣ худ мебошад. Ба ғайр аз ин, тамоми кумичроияи шаҳру навоҳии вилоят дорои нашрия ва сомонаҳои ғаёл ҳастанд. Дар нашрияи ҳизбӣ оид ба пешгирии зухуроти терроризм ва экстремизм пайваста маводу масоили судманд рӯи ҷоп меоянд. Сомонаи ҳизб низ баробари дарҷи хабарҳои ҳизбӣ ба таври рӯзмарра мавзӯи доғи рӯзро мавриди баррасӣ қарор медиҳад. Оид ба маълумоти фитнаангези гурӯҳ ва ҳаракатҳои иртиҷой пайи ҳам воқунишҳо ҷой дода мешаванд, ки ин ҳама ба хоҳири осон намудани дастрасии мардум ба иттилооти саҳеҳ, пешгирии аз зухуроти номатлуб мебошад. Ба ҷуз ин, ҷонибдорони ҳизб дар шабакаҳои иҷтимоии интернетӣ саҳифаҳои вижаи худро доранд ва мавқеи созандаи ҲХДТ-ро, ки аз сулҳу оромӣ ва беҳбудии зиндагии мардум сарчашма мегирад, пайваста тарғибу ташвиқ мекунанд.

КИ ҲХДТ дар вилояти Суғд барои пешгирии ин зухуроти хатарноки аср бетараф буда наметавонад. Зеро Сарвари ҳизб, Пешвои

миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аз минбарҳои баланд ҳамеша муборизаи дастҷамъонаро аз ҷомеаи ҷаҳонӣ тақозо мекунанд. Мавқеи ҳизби мо низ дар ҳамин ифода меёбад. Дар Паёми солонаи Сарвари давлат мубориза бо терроризм ва экстремизм яке аз мавзӯҳои меҳварӣ буд. Ҳарчанд паёмади терроризм ва экстремизмро Тоҷикистон ҳанӯз оғози солҳои 90-ум эҳсос кард, вале бо гузашти бештар аз ду даҳсола гурӯҳҳои манфиатҷӯе пайдо шуданд, ки мехостанд, оромиву субот дар кишвари соҳибистикдолро ҳалалдор созанд. Сарвари давлат дар Паём бо ишора ба ҳодисаҳои моҳи сентябри соли 2015 қайд карданд, ки «...баъзе доираҳои сиёсии хориҷӣ то ҳанӯз аз ниятҳои бадхоҳонаи худ нисбат ба миллати тоҷик даст нақашаидаанд ва мехоҳанд нақшаи харобкорона ва хоинонаи хешро бо дастӣ зархаридону гумоштагонашон амалӣ гардонид, ба сари мардуми мо низоми бегонаро таҳмил намоянд». Лекин, хушбахтона, мардум ба қадри сулҳу оромӣ мерасанд ва намегузоранд, ки касе зиндагии осудаи онҳоро ҳалалдор созад.

Дар самти мубориза бо терроризм ва экстремизм КИВ ҲХДТ нақшаи чорабиниҳои мушаххас дорад. Агар фаъолияти моро дар солҳои охир таҳлил шавад, яке аз самтҳои асосии онро пешгирии шомилшавии ҷавонон ба ҳизбу ҳаракатҳои ифротгаро, муборизаи беамон бо терроризм ва экстремизм ташкил медиҳад. Танҳо мо агар соли чориро ба назар гирем, оғози сол бо ташаббуси КИВ ҲХДТ ҳамошиш бо номи "Интиҳоби ҷавонон: ҳаёт бидуни терроризм ва экстремизм" доир гардид. Ҳадаф ҷалби ҷавонон барои мубориза бо зухуроти номатлуб – терроризм ва экстремизм ба ҳисоб мерафт. Дар ҳамин чорабинӣ даҳаи мубориза таҳти унвони «Ҳаёт бидуни терроризм ва экстремизм» эълон кардем. Давоми даҳ, рӯз бо ибти- кори КИ ҲХДТ дар вилояти Суғд, кумиҷроияҳои шаҳру навоҳӣ силсилаи чорабиниҳои тарғиботиву ташвиқотӣ ташкил карда шуданд. Ба ғайр аз ин, дар тамоми чорабиниву вохӯриҳои ҳизбӣ мавзӯи мазкур ҳатман матраҳ шуда, ба мардум оқибатҳои терроризм ва экстремизм фаҳмонида дода мешаванд.

Дар КИВ ҲХДТ маҳфили "Набзи ҷавонон"-ро таъсис додем, ки яке аз мақсади он баланд бардоштани маърифати сиёсии ҷавонон, пешгирии зухуроти номатлуб мебошад. Аъзои ин маҳфил дар ҷойҳо даҳҳо мулоқоту вохӯриҳоро бевосита бо ҷавонон амалӣ гар- дониданд. Барои ҳадафрас шудани иқдомҳо аз усули ҳамсол ба ҳамсол, маҳалла ба маҳалла ва ё кӯча ба кӯча истифода бурда истодаем. Инчунин, дар мубориза бо терроризм ва экстремизм аъзои ТҶҶ "Созандагони Ватан" низ нақши муҳим доранд.

Аммо мубориза бо терроризм ва экстремизм набояд хусусияти мавсимӣ дошта бошад. Ба назари мо то он даме, ки ин вабои аср решақан нагардад, роҳбарият, ҳар як масъул ва аъзои пайрави ҲХДТ ором нахоҳанд шуд. Зеро вазифаи мо, асоси фаъолияти мо "Барои ваҳдати миллӣ, сулҳу оромӣ, суботи сиёсӣ, созандагиву ободонӣ, рушди устувори иқдисодӣ ва зиндагии шоистаи мардум" аст. Нафақат Тоҷикистон, ҳатто

то он даме, ки хатарҳои ин зухурот дар тамоми сайёра решақан нашавад, осуда будан ғайриимкон аст. Зеро ба қавли шоир:

*Бани одам аъзои якдигаранд,
Ки дар офариниш зи як гавҳаранд.
Чу узве ба дард оварад рӯзгор,
Дигар узвҳоро намонад қарор.*

Ҳизби мо бо теъдоди зиёди аъзояш ва ҳам обрӯву нуфузе, ки соҳиб аст, яке аз ҳизбҳои пешоҳанг аст. Албатта, бо истифода аз эътимоду боварии мардум тарғибу ташвиқ низ қулайтар аст. Туфайли корҳои созандаву бунёдкорои Раиси ҲХДТ мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бовари мардум ба ҳизби мо зиёд гардида, сафи ҳизбиён низ сол аз сол зиёд мешавад. Мо бовар дорем, ки рисолати мондагори роҳбари ҳизбро ҳар аъзои он дарк мекунам ва дар ободиву пешрафти Тоҷикистон ва баробари ин, пешгирии зухуроти номатлуб – терроризм ва экстремизм дар ҷойҳои корҳои назаррасро ба сомон мерасонанд.

ҲАЙТБОЕВА М.
(Хучанд)

МАВҚЕИ ИЛМУ ФАРҲАНГ ДАР АМНИЯТИ МИЛЛАТ

*“Ҳарчанд касе доно бувад, ки бо дониш вайро хирад нест,
он дониш бар вай вубол бувад”.*

Нӯшервони Одил

Мавқеъ ва манзалати илму фарҳанг, дин ва тамаддуни инсонӣ дар ҷодаи рушду нумӯи ҷомеа, дар ҳоли оромӣ, сулҳу субот, равшанфикрӣ, шаффофияти зеҳни ҷомеа беҳамтоост. Маҳз илму фарҳанг, дин, тамаддуни инсонӣ метавонад, халқу миллатро аз вартаи ноумедӣ, ҷаҳолат, ҳалокат ба сӯи оромӣ, ваҳдат, сулҳу субот, ягонагӣ ва амсоли он ҳидоят намояд.

Унвон гирифтани **“Ғаҳвораи тамаддуни инсонӣ”** баҳри давлатҳои Шарқи Бостон: Миср, Байнаннаҳрайн, Ҳиндустон, Чин, Эрон ва Юнони Қадим маҳз ба туфайли дастовардҳои беназири илму фарҳанг ва тамаддуни нотакрори давлатҳои фавқуззикр муяссар гардидааст.

Дар ҳақиқат илм, фарҳанг, дин ва тамаддун ҷароғи ақл ва тамизи зеҳни ҷомеа аст. Чун ҳамагон огоҳ ҳастанд, ки дар таърихи начандон дур шоҳиди он шудем, ки баҳри ба зулмот ва ҷаҳолат равона намудани халқи тоҷик, душманони миллат аз паи қатли рушанфикрони ҷомеаи мо гаштанд, вале оқибат тири онҳо хок хӯрд, ақли солим ғалаба намуд ва тоҷикон роҳи рости худро дарёфтанд.

Унсурулмаолии Кайковус дар китоби худ бо ном **“Қобуснома”**, дар боби **“Андар толиб илмӣ ва факехӣ”** овардааст:

“Пас, агар аз пешаҳо, ки гуфтам, толиби илм бошӣ, парҳезгор ва қонеъ бош ва илмдӯст ва дунёдушман ва бурдбор ва сабукрӯҳ ва дерҳоб ва зудхез ва ҳарис ба китобу диросат ва мутавозеъ ва номалӯл аз кор ва

хофиз ва муқаррири (такроркунанда) калом ва омӯзандаи рафтору одатҳо ва ҷӯяндаи сирҳо, ва олимдӯсту мутақарриб ва бо ҳурмат ва дар омӯхтан ҳарису бешарм ва ҳақшиносу устои худ бош.

Ва бояд, ки китобҳо ва аҷзо ва қаламу қаламдон ва меҳбара (давог, сиёҳдон) ва корди қаламтарош ва монанди ин чизҳо ҳамеша бо ту бошад ва ҷуз ин дили ту ба чизе баста набувад. Ва ҳарчӣ бишнави, ёд гирифтагӣ ва боз гуфтагӣ. Ва камсухану дурандеш бош...”

Қазоват аз ин андешаи воло инсонро филҳол ба шохроҳи неки инсонӣ, хирад, андешаи комил, некӯзеҳн, тавонгар ба ақл, некбин, некандеш ва пиёда ба роҳи аслии инсонӣ, худоогоҳу ҳештаншинос, худотарс ҳидоят менамояд.

Шахси боҳабар ва оғаҳ аз саводу илму дин ба ҳеч вачҳ ба халқу миллати ҳеш, аҷдоду авлоди ҳеш, ба модар ва ватани худ хиёнатпеша наменамояд.

Пас, аз гуфтагӣ бузургон: “...Ва илмро некӯ бидон ва ончӣ бидонистӣ ба некӯтарин иборате ба кор дор...” ва ба андешаи мо ин амр пешаи некномист, роҳи адл, сулҳу оромӣ, саодати ҷовидона хоҳад буд.

ҲАКИМОВА З., ОТАЕВА М.
(Хучанд)

ИЛМ ҶАВҲАРИ ТАЪМИНИ АМНИЯТ АСТ

Калимаи фалсафа аз юнонӣ –Philosophia- гирифта шуда аст, ки ба маънои хирад, дӯст аст. Ин калимаи юнонӣ аз ду бахш ташкил шудааст: Philo ба маънои дустдорӣ ва Sophia ба маънои доноӣ. Аввалин касе, ки ин вожаҳо ба кор бурд, Фисоғурис буд. Замоне аз ӯ пурсиданд, ки “оё ту фарди доное ҳастӣ?” вай посух дод: ”на, аммо дӯстдори доноӣ (*Philosopher*) ҳастам.” Бинобар ин фалсафа аз рӯзи нахустини пайдоиш ба маънои дустӣ варзидан ба доноӣ, тафаккур ва фарзонагӣ будааст. Умри фалсафа ба андозаи умри башар бар рӯи замин аст, зеро инсон аз аввалин рӯзи зиндагӣ бар курраи хокӣ ба тафаккур дар бораи худ ва атрофи ҳеш пардохта аст ва барои онҳо роҳи халҳое пайдо намуда аст. Мавзӯи фалсафа тафаккур ва андеша аст. Андеша дар бораи куллитарин ва асоситарин мавзӯоте, ки дар ҷаҳон ва дар зиндагӣ бо онҳо рӯ ба рӯҳастем. Яке аз масоили мубрами инсонӣ дар тамоми замони мавҷудият дарку фаҳми асрори вучуд буди ҳаст, ки ин ба хусусияти зоти инсон ҳамчун вучуди боақлу бохирад ва дорои тафаккур хос аст. Ҳамин вижагӣ сабаб шудааст, ки зиндагии инсонӣ, сатҳу тарзи он дар ҳар давраи таърихӣ ва шароити замонию маконӣ аз шинохт ва дарки саҳеҳи авомили мавҷуду андешидани тадбири инсонӣ вобаста мебошад. Дар ҷаҳони муосир низ бузургтарин сармои инсонӣ ин донишҳои дақиқу илмӣ мебошанд, ки барои пешрафти ҷаҳони инсонӣ нақши асосӣ ва халқунанда доранд. Агар ба таърихи фарҳанги башарӣ бо таҳқиқ

нигарем, хоҳем дарёфт, ки он ҳамвора вобаста аз вазъи зиндагӣ ва мушкилоти вучудияш ду роҳи ҳалро пешниҳод кардааст: яке бо роҳи дарки дурусти воқеият онро таҳлил, баррасӣ ва чораандешӣ намудааст, дигаре чун бо роҳи ақлу хирад ҳалли масъала ба он даст наодоааст, роҳи имону эътиқодно пеш гирифтааст. Яъне, яке шинохти дурусти воқея ва дигаре шинохти зеҳнию тахайюлиро пеш гирифтааст, аммо дар маҷмӯъ аксари мушкилоти башарро шинохти дурусту воқея тавонистааст ҳал намояд. Шинохти зеҳнию тахайюлӣ бошад (имонию эътиқодӣ), дар аксар маврид монеаи рушди шинохти воқея гардида, хурофотро тавсеа бахшидааст. Зикр бояд намуд, ки ҷаҳони имрӯзро бе пешрафти илму маориф наметавон тасаввур намуд. Зеро тамоми кишварҳое, ки имрӯз ҷаҳон зери нуфузу қудрати онҳо қарор дорад, бешубҳа, пайвандӣ ба пешрафти илму дониш ва техникаву технологияро доранд.

Истилоҳоти "дониш" ва "илм" як чиз нестанд.

Донишҳо метавонанд рӯзмарра, омӣ, идеологӣ, эътиқодӣ ва монанди инҳо бошанд. Илмӣ набошанд. Аммо барои тафсири система, структура ва функсияи давлату амният, зарурати тавзеҳи он аз мавқеи шакли шуури ҷамъиятие муҳим аст, ки охири қудрати шарҳи қонуниятҳои рушди ҷомеаро, давлатро дошта бошад. Ҳамзамон, ин қонуният на дар асоси афсона, мифология, теология, балки дар ҷараёни ҳаёти ҷаҳонрасра, таҷрибаи дақиқи дар амалия санҷидашудаи ҳуди инсон ошкор ва тасдиқ гардида бошад. Ва ин донишҳо бояд ҳамеша дар ҳолати рушди бемайлон барои манфиатҳои заминии ҳуди одам хизмат намоянд.

Албатта, назарияи эътиқодии ғавқуттабӣ оид ба пайдоиши давлат ва амният низ вучуд дорад. Ба хотири ин ақида, ҳар рӯз садҳо, ҳазорҳо нафар чони худро қурбон мекунанд. Бегуноҳон ҳалок мегарданд. Мардум беҳонумон мешавад. Ҷунин назария ҳам беасос нест. Он падидаи онтологӣ ва тавлидқардаи ҳадафҳои заминӣ аст. Ба хотири манфиат доштан дар сохтани давлати мувофиқ, хеле осон асоснок кардан ва нигоҳ доштани қудрати сиёсӣ - ҳокимият ва, албатта, истифода намудан аз он аст.

Вазъи имрӯзаи олам, минтақа мураккаб аст. Масъалаи асли - таъмини амнияти шахс, ҷомеа ва ҳуди давлат мебошад. Давлат ҳамчун қафилӣ шакли сиёсии ҷомеа танҳо дар асоси пойдеории ваҳдати комил ва амнияти босубот метавонад, арзи вучуд намуда, низоми муътадили тамоми равандҳоро дар ҳамин замина ривож дода, дар асоси қонунҳои ҷамъиятӣ ривож ёбад. Амнияти давлат мафҳуми системавӣ мебошад. Он аз ячейкаи одии давлат оғоз ва дар олитарин муассисаҳои давлатӣ ба тарзи принципаӣ таҷассум меёбад. Муҳтавои ин масъала дар Қонуни асосии ҳар кишвар сабт гаштааст. Тибқи он дар давлат нафар, муассиса, корхонае вучуд надорад, ки амали вай берун аз манфиатҳои таъмини амнияти давлат мавриди назар гирифта шавад. Субъектҳои дорой ҳуқуқ, ҳамзамон, вазифаҳои муайян дар самти таъмини амнияти давлатро доранд.

Давлат дар натиҷаи таҳлили дараҷаи самаранокии шаклҳои гуногуни ҳокимият, аз ҷумла, бисёрҳокимиятӣ, муҳимтар аз он, дар асоси раванди қонуниятҳои инкишофи ҷомеа ба вучуд омадааст. Он воситаи асосии муташаккилии раҳбарии ҷомеа мебошад. Тавассути он дастгоҳи идорӣ иҷрои вазифаҳои дар наздаш гузошташударо таъмин мекунад. Ба тарзи дигар, давлат қувваи марказонидашудаи ҷомеа маҳсуб мегардад. Дар асоси маҷмӯи меъёрҳои ҳуқуқие, ки ҷомеа ва ҳуди давлат зарур мебуданд, арзи ҳастӣ менамояд. То замоне ки давлат - гарантарин ҷузъи системаи сиёсии ҷомеа, миллат ва миллатҳо вучуд дорад, тақрибан ба ҳамин андоза (қиматнокӣ, арзишмандӣ, баробарвазнӣ) барои фалаҷ кардан, аз ғайри ҳақиқат боз монандан ва оқибат нест кардани он хатарҳо мавҷуданд. Ин таҳдидҳо якранг, дар як сатҳ, бетағйир ва мутлақ буда наметавонанд.

Агар ба хотири барпо кардани давлат ҷӣ қадар ҷоннисориҳо шуда бошад, барои ҳифз кардан, дар амну осудагӣ ва рушду тараққӣ нигоҳ доштани давлат, сарфи на камтар аз он зарур аст. Ғайри ҳақиқати ҳаррӯзаи Пешвои муаззамии миллати тоҷик нишонгар ва намунаи олии ҳамин гуна муносибат ба тақдирӣ имрӯзу ояндаи давлати миллии мо мебошад. Маълум аст, ки мубориза барои расидан ба истиқлолият ками дар кам таърихи сеҳазорсола дорад. Бузургтарин шахсияти даҳ асри охири миллати тоҷик ин ормонро бо қаҳрамонӣ, шучоатмандии бемисл, аз худ гузаштанҳо, хирадмандӣ, солорӣ тавонист амалӣ созад. Миллатро сарчамъ намояд, давлатро бунёд ва тоҷиконро бо сари баланд ба ҷаҳониён муаррифӣ кунад.

Аз нигоҳи сиёсӣ, масъалаи таъмини амнияти миллии умдатарин масъулият дар назди системаи ягонаи сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, идеологӣ, динӣ ва монанди инҳо мебошад. Он чизи воқеӣ, материалӣ дар вақт ва фазо мавҷудбуда аст.

Реалияти объективӣ дар шуури инсон чун падидаи зинда ҳама вақт дар тағйир, ивазшавӣ, ҳаракат, зиддиятҳо, ҳамзамон ҳаллу фасли он қарор дорад. То замоне ки давлат, ҷомеа вучуд дорад, ин ҷараён зина ба зина такрор мешавад. Раванди таъмини амнияти давлат, миллат дар ҳолати зудтағйирёбандаи фазои минтақавӣ ва олам сурат мегирад. Онро доимо, аз нигоҳи илмӣ ба тарзи системавӣ наомӯхтан, сарфи назар кардан, бо ҷузъиёт ба инобат нагирифтани амнияти миллиро ҷиддан зери суол мебарад. "Дароздастии кӯтахостинҳоро" (Ҳофиз) зиёд мекунад.

Таҷрибаи инсонӣ собит намудааст, ки диалектика ҳамчун назария ва методология беш аз се ҳазор сол пеш пайдо шудааст. Ин падидаи назариявӣ ва илмӣ дар давраҳои гуногуни таърих вобаста ба иштибоҳи мақсаднок ва ғайримақсадноки одам борҳо таҳриф шудааст. Аммо аз ҷунин бархӯрд ҷавҳари назарияи илмӣ зарар надидааст. Асоси диалектикаро аксиомаи қонуниятҳои рушди табиат, ҷамъият ва назарияи шинохти ҳақиқати реалӣ, таълимот дар бораи зиддиятҳои ҳаматарафа ва пурра дар рушди таърихӣ ташкил мекунад. Илм собит намудааст, ки таърихи миллатҳо, асосан, таърихи зиддиятҳост. Мақсади ҳама гуна назарияҳо, аз ҷумла донишҳои илмӣ дар соҳаи таъмини амният иборат аз

он аст, ки тавассути ин шакли шуур маълумоти баробар бо воқеият дастрас гардад. Зеро ки "дар назди илм мундариҷаи бой маҳфуз аст. Он дар тӯли асрҳо, ҳазорсолаҳо барои дарки воқеият зам гардидааст. Ин донишҳо барои мо чизи фаромӯшшуданӣ, гузашта нестанд. Онҳо гизо барои хотираи мо мебошанд. Барои тезфаҳмӣ. Тозаандешӣ. Ҳамчун илме, ки рӯҳи моро дар самти пайдо намудани ҳақиқат қонё мегардонад" (1, с. 69).

Оид ба арҷгузори масъала аз муҳимтарин категорияи фалсафии сабаб - оқибат дар лаҳзаҳои барои таъмини амнияти миллӣ ҳассос истифода кард бояд кард. Маълум аст, ки ин категория (сабаб - оқибат) дар давраи муайяни таърихӣ воқеиятро инъикос мекунад. Натиҷаи омилҳои ҳалкунандаро ба намоиш мегузорад. Нақши фаъоли инсонро дар ҳалли мушкилоти ба миёномада нишон медиҳад. Барои мисол, яке аз сабабҳои аслии барқосо хунсо кардани гуруҳи террористии Назарзода (воқеаҳои 04-уми сентябри соли 2015), рӯҳияи баланди ватандӯстонаи кормандони сохторҳои махсус, ҳамчунон сарбозони одии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Омили ниҳоят муҳим, рафтори ватанпарастонаи аҳолии ноҳияҳои атрофи пойтахти кишвар маҳсуб мегардад, ки ба по хестанд. Бидуни силоҳ аз меҳани худ ҳимоят карданд. Шахсан ҷинояткорони даргузрезро кофтуков, дастгир ва ба ҳукумат таслим намуданд. Дар ин ҳолат категорияи сабаб ва оқибат тавассути қонуниятҳои шаклгирифтаистодаи раванди миллатсозӣ ва давлатсозӣ дар Ватани азизи мо хубтар шинохта мешавад.

Ин аз як тараф. Аз тарафи дигар, чунин далериву шучоати мардуми одӣ, зухуроти қонунияти таърихӣ - баёнгари орзуи миллат барои ҳифзи истиқлолият, дар шакли пешгирии аъмоли дастае буд, ки аз ҷониби аҷнабиён пуштибонӣ мегашт. "Моҳияти масъала - як шудани манфиати амнияти давлатӣ бо амнияти миллӣ мебошад".

Муҳимтарин вазифаи илм тавассути инфрасохтори махсус - назария, таҳлили таҷриба, озмоиш, бозсанҷиҳо ва истифодаи дурусти истилоҳот, расидан ба дарки моҳияти масъала мебошад. Дигар роҳи гирифтани маълумоти дорой аҳамияти иҷтимоӣ аз имкон берун аст.

Категорияҳои фалсафие, ки дар ин ҷода - шинохти асли масъала, маҳсусан, дар самти ҳимояи манфиатҳои миллӣ ба қор меояд, "моҳият ва зухурот" аст. Он на танҳо барои мутахассисони соҳаи илм, кормандони самтҳои идеологӣ, таълиму тарбия, балки барои ҳар нафаре меҳодад фаҳмад, ки ҳама гуна шиорҳо, даъватҳо, гуфторҳо, рафторҳо, тафсири ин ё он масъала, сарфи назар аз "намуди зоҳирӣ", "рангу бор", ҷолиб будан, ҷӣ маъно дорад, манфиати кадом гурӯҳро ҳимоя мекунад, ниҳоят муҳим аст. Ҳатто барои нафароне, ки дар муқобили Ватани аҷдодӣ ва манфиатҳои миллии хеш, худро дар ҳар қолаб ба намоиш гузоштанианд. Дараҷаи таъмини амнияти миллӣ бо тамоми роҳу восита наздик гаштан ба илм, маориф, фаҳми воқеии равандҳои ҷамъиятӣ мебошад.

Система, структура ва функсияҳои таъмини амнияти давлатӣ ҳамон вақт метавонад вазифаҳои худро дар ҷаҳорҷӯби қонунҳои амалкунанда муваффақона таъмин созад, ки ба илм, маърифат тавассути қатъиян ба

инобат гирифтани қонуниятҳои тараққиёти ҷамъият ва тафаккури инсонӣ муносибат намояд. Агар дар тамоми соҳа (сиёсат, иқтисодиёт, иҷтимоӣ, тиб, маориф ва ғайра) доштани маълумот муҳимтарин ҷузъи фаъолият бошад, барои таъмини амнияти давлат, шахс ва ҷомеа ин қисмат ҳаётан муҳим маҳсуб мегардад. Амният барои тамоми кишрҳои ҷомеа зарур аст. Моро зарур аст, Истқлолияти давлатӣ ва Ваҳдати миллиро чун гавҳараки ҷашм ҳимоя намоем. Донишҳои илмӣ дар ин роҳ, тавони сифат ва самараи корро мушаххас ва муайян мекунам. Ҳамзамон, таъкид бояд кард, ки ҷавҳари аслии қудрати таъмини амнияти давлати милли мансуб ба фаҳм, дониш ва масъулияти бузурги мардуми сарзамини обод, осуда ва бихиштосои мост.

Адабиёт:

1. Гегель Ф.. *Наука логики*. – М., 1975.
2. Кондаков Н.И.. *Логический словарь – справочник*. – М.: Наука, 1975. - С. 321.
3. Ковальченко И. Д.. *Методы исторического исследования*. – М.: Наука, 1996. - С. 121.
4. Фейербах Л.. *История философии*. Т. 3. – М., 1967.

ҲАКИМОВА Ш.
(Хучанд)

АМНИЯТИ МИЛЛӢ ҲАМЧУН ОМИЛИ РУШДИ КИШВАР

Стратегияи мо таъмини амнияти милли, сулҳу субот, муттаҳидии миллат, рушду инкишофи анъанаву суннатҳои нек ва фарҳанги милли, неирафти иқтисодии Тоҷикистон ва бо ҳамин роҳ баланд бардоштани сатҳи зиндагии мардум лебошад.

Эмомалӣ Раҳмон

Дар вазъияти муосир муаммои таъмини амнияти милли нисбат ба дигар масъалаҳои рушди сиёсӣ афзалият дорад, зеро барои давлати муосир ҳалли муаммоҳои амнияти милли аз ҳарвақта дида, барои таъмини ваҳдату яқпорчагӣ, нигоҳ доштани асолат ва ягонагии фарҳангу маданият аҳамияти аввалиндараҷа дорад.

Махсусияти ҷойгиршавии Тоҷикистони соҳибистиклол дар қурраи замин, махсусияти ҷуғрофӣ, таърихиву маданӣ, ҳамсарҳадӣ бо як қатор давлатҳо, табиат, анъанаву дар ҳалли муаммоҳои умумичаҳонии рушди ҷаҳонӣ ҳамроҳ будан гувоҳи он аст, ки бояд ба масъалаи таъмини амнияти кишвар аз дидгоҳи дигар бояд наздик шуд. Бинобар ҳамин ҷустуҷӯи роҳи махсуси ташаккули сиёсат, муайян намудани самти

бехтарини татбиқи манфиатҳои миллӣ дар асри XXI барои кишвари мо ҳамчун самти афзалиятноки пешравӣ ба шумор меравад.

Ҳодисаҳои замони мусоир, аз қабилӣ зуҳури созмону ҳаракатҳои радикалии террористӣ-экстремистӣ ба монанди «Ҷабҳат-ун-нусра», «Давлати исломӣ», «Ваҳҳобия», «Салафия», «Ҳизб-ут-таҳрир», «Ҳаракати исломии Ўзбекистон», «Гуруҳи исломии Туркистони Шарқӣ», «Ал-қоида», «Конгресси халқии Курд», «Асбат-ал-Ансар», «Бародарони мусалмон», «Толибон», ки имрӯз ба пиёдакунандаи манфиатҳои абаркудратҳои ҷаҳонӣ табдил ёфтаанд, боиси коҳиши вазъи сиёсии давлат гашта буданд, дар роҳи шаклгирии тарзи таъмини амнияти миллӣ таъсири ҷиддӣ гузоштааст. Қарзи шаҳрвандӣ бар дӯши ҷамагон масъулияти бузургеро вогузор намуда, аз ҳар яки мо тақозо менамояд, ки барои таъмини амнияти кишвар, дастгирии манфиатҳои давлат ва мақсадҳои миллӣ кӯшиш ба харҷ диҳем.

Дар навбати худ дигаргуниҳои куллии сохтори сиёсии ҷаҳон, равандҳои сиёсии сепаратизми ҷаҳонӣ, минтақавӣ, фикравӣ, ҳудудӣ ва сиёсиро ба миён овардааст, ки дар вазъияти ба миёномада ба амнияти миллии кишвар таъсири манфӣ мегузорад. Натиҷаи таъсири ҷамаҷонибаи вазъи сиёсии ҷаҳон, омилҳои сиёсӣ ба амнияти миллӣ ва пайванди байни онҳо зуҳуроти мураккаберо менамояд.

Конҳои пурмаъдани Тоҷикистон, захираҳои фаровони оби нӯшокӣ, роҳҳои ҳавоӣ ва оҳан барои доду гирифтӣ байналмиллалӣ имкони хубе фароҳам меорад, то дар ислоҳоти байналмиллалӣ, равандҳои глобалии сиёсӣ ва дар маҷмӯъ ҳаёти сайёра ба таври фаъол ва ҷиддӣ таъсиргузор бошад. Аз ин нуқтаи назар муносибати эҳтиёткорона ва истифодаи пурмаҳсул аз имконоти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии давлат низ яке аз омилҳои таъмини амнияти кишвар маҳсуб меёбад, зеро маҳсусияти ҳудудӣ, муносибати гуногунранг бо дигар кишварҳо истифодаи воситаҳои мавҷударо барои аз худ намудан ва истифода бурдани ҳудуди худ дар роҳи таъмини манфиатҳои миллӣ душвор менамояд.

Омӯзиши таҷрибаи таърихии сиёсии Тоҷикистон ба ҳулосае меорад, ки амнияти миллии кишвар боиси рушди ҷамаҷониба буда метавонад.

Дар ин маврид бояд қайд кард, ки аҳолии кишвар танҳо дар вазъияти амалӣ намудани сиёсати мақсадноки бунёди фазои ягонаи маданӣ, дастгирии сиёсати пешгирифтаи Пешвои миллат, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ Эмомалӣ Раҳмон қодир аст, ки худро дар арсаи байналмиллалӣ ба ҳайсти як кишвари ободу ором, тинчу осоишта, аз лиҳози иқтисодӣ пешрафта ва дорои нерӯи бузурги илмӣ муаррифӣ намояд.

Вазъи сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба системаи амнияти миллии кишвар ба таври зерин таъсиргузор аст. Пеш аз ҳама, Тоҷикистон дорои нишондодҳои давлати пешрафта аст, зеро соҳиби ҳудуд ва захираҳои бойи табиӣ, аҳолии дорои иқтисодӣ баланди зеҳнӣ, иқтисодӣ бузурги ҳарбӣ, ҳамчунин анъанави таърихии давлатдорӣ мебошад.

Дуввум, ба вазъи сиёсии Тоҷикистон ба ҳодисаҳои сиёсии ҷаҳон, раванди ҷаҳонишавӣ, минтақавӣ, тақсимшавӣ ва сепаратизм таъсири

назаррас мегузорад. Мустаҳкам намудани амнияти кишвар аз ин дидгоҳ бо роҳи пурзур намудани сохти давлатдорӣ ва истиклолият, таъмини рушди иқтисодӣ, пурзӯр намудани қувваҳои мусаллаҳ, беҳтар гардидани раванди муҳоҷират амалӣ хоҳад гашт.

Баҳогузори тачрибаи кунунии таъмини амнияти миллии Тоҷикистон гувоҳи он аст, ки дар кишвар сохтори давлатии коркард ва татбиқи сиёсат дар соҳаи беҳатарӣ – Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти ҷумҳурӣ бунёд гардида, босамар амал мекунад. Масъалаи таъмини амният аз ҷиҳати ҳуқуқӣ, ғоявӣ, сохториву ташкилӣ ва мундариҷавӣ ба таври зарурӣ коркард шудаанд. Тӯли солҳои охир аз ҷониби олимони ва сиёсатмадорон барои дарки амиқи муаммои таъмини амнияти миллии Тоҷикистон корҳои зиёде анҷом ёфта, ҳуҷҷатҳои муҳим ба монанди Стратегияи амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020 расман тасдиқ ва дар тачрибаи сиёсӣ истифода мешаванд.

Дар ҷамъият ақидае бунёд ёфтааст, ки дар асоси сиёсати давлатӣ бояд манфиатҳои милли қарор гирифта, қарорҳои сиёсӣ илман асоснок ва ба самтҳои асосии таъмини амнияти милли равона гарданд. Аз ин хотир, соли 2017 дар ҷумҳурӣ як қатор конференсияҳо, аз қабили Конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ таҳти унвони «Масъалаҳои татбиқи самтҳои нави сиёсати хориҷии ҚТ дар шароити таҳаввулбанди ҷаҳонӣ», Семинари омӯзишию иттилоотӣ дар мавзӯи «Сиёсати давлатии ҷавонон дар ҚТ», конференсияи ҷумҳуриявии илмию амалӣ дар мавзӯи «Об барои рушди устувор солҳои 2018-2028» баргузор гардиданд, ки дар он роҳу усул ва воситаҳои дар амал татбиқшудаи таъмини амнияти кишвар инъикос ёфтанд.

Аз ҷумла, дар Конференсияи байналхалқии «Мубориза бо терроризм ва экстримизм дар Авруосиё: таҳдидҳои умумӣ ва тачрибаи муштарак», ки 29-уми сентябри соли 2017 баргузор гашт, намояндагони ниҳодҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, вакилони парламонҳои Тоҷикистон ва Русия, сафирони сафоратҳои кишварҳои Осиеи Марказӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, муовинони роҳбарияти Котиботи СААД (ОДКБ), Кумитаи иҷроияи СМЗТ СҶШ (РАТС ШОС) ва инчунин роҳбарияти пажӯҳишгоҳ ва марказҳои тадқиқоти стратегии кишварҳои Қазоқистон, Қирғизистон, Ўзбекистон, Русия, Тоҷикистон ва Афғонистон ширкат намуда, зимни суханронӣ дар бобати мушкилоти амният дар Авруосиё, омилҳои таъмини амнияти кишвар ёдовар гаштанд.

Таъмини амнияти милли дар ин раванд ва коркарди концепсияи рушди сиёсати Тоҷикистон имкон медиҳад, то манфиатҳои ҳаётан муҳими шахсӣ, ҷамъиятӣ ва давлатӣ одилона муқаррар шуда, сарчашмаҳои хатари ҳақиқӣ ва эҳтимоли амиқтар муайян карда шаванд, техникаи ҳарбӣ ва воситаҳои мавҷуда, барои татбиқи манфиатҳои милли оқилона истифода шаванд.

Барои беҳтар намудани таъмини амнияти миллии Тоҷикистон корҳои зерин бояд ба сомон расонида шаванд:

- хангоми қабули қарорҳои асосӣ дар самти таъмини амнияти миллии барои таносуби беҳтарин байни манфиатҳои миллии ва имкони татбиқи онҳо кӯшиш намуда, захираҳои мавҷударо муқаррар созем ва барои татбиқи самтҳои афзалиятноки манфиатҳои миллии кӯшиш намоем;

- фазои ягона ва ҳуқуқи сиёсии кишварро мустаҳкам намуда, барои ба даст овардани якдигарфаҳмии шоҳаҳои давлат дар муаммои беҳатарӣ, бунёди сиёсати бисёрҳизбӣ, таъмини баробарҳуқуқи минтақавӣ чидду ҷаҳд намоем;

- дар соҳаи иқтисодиёт барои мустаҳкам намудани мавқеи истеҳсолкунандагони ватанӣ шароити мусоид фароҳам оварда шуда, нақши давлат дар идораи иқтисодиёт, махсусан дар соҳаҳои стратегӣ пурзӯр гардад, ба ислоҳоти бо нишондоди Фонди байналмиллалӣ аъсор, сохторҳои иқтисодии беруна роҳ надода, аз таъсири беруна даст кашем;

- дар соҳаи сиёсати хориҷӣ диққати асосӣ бояд барои ба роҳ мондани сиёсати хориҷи бисёрҷабҳа, иштирок дар сохторҳои минтақавӣ ва низомҳои амниятӣ, ҳамдастӣ ба таҳкими нақши СММ дар қорҳои байналмиллалӣ равона гардад;

- дар соҳаи иттилоот қорқарди принципҳои сиёсати давлатии иттилоотӣ, рушди технологияҳои иттилоотӣ бояд мавқеи асосиро ишғол намоянд.

Хулоса, шартҳои асосии таъмини амнияти миллии бояд бунёди ғояи миллии бошад, ки мардуми Тоҷикистонро дар роҳи ба даст овардани ояндаи дурахшон барои худ ва наслҳои оянда муттаҳид намояд.

Адабиёт:

1. Назаров Т. *Таджикистан: экономика, политика, международное сотрудничество.* – Д., 2001. – С.153-154
2. Раҳмонов Э. *Долгий путь к миру.* – Д., 1998. – с. 16-19
3. www.mts.tj – *Сомонаи Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти ҚТ.*

ҲАСАНОВ А.
(Хучанд)

АМНИЯТИ ДАВЛАТ ВА ХУДШИНОСИИ МИЛЛӢ ДАР ЗАМОНИ ДАВЛАТДОРИИ СОМОНИӢН

Маълум аст, ки дар тӯли дурударози будубоши тоифаҳои эронитабор, ба хусус ниёғони тоҷикон аз аҳди салтанати Ҳахоманишиён то замони давлатдорӣи Сомониён дар рӯзгори сиёсиву иҷтимоӣ ва мафкуравии эшон таҳаввулу табаддули мухталиф ба вуқӯъ пайваст. Дар ҷунин даврони басо тӯлонӣ маҳз ба туфайли як силсила омилҳои ниёғони тоҷикон тавонистанд, ки иртиботи таърихӣ фарҳанги ҳешро дар замони давлатдорӣи хондаони мухталифи эронитаборон нигоҳ доранд. Аз байни

чунин авомили гуногун метавон дуи онро алоҳида таъкид намуд, ки яке аз онҳо давом ёфтани андешаи сиёсии миллӣ ва дигаре идома пайдо кардани фарҳанги Аҷам маҳсуб мешавад. Агар омили нахустин боиси табилёбии давлатдорӣи Сомониён ба сармашқи комилиёри ағлаби давлатҳои дигар гашта бошад, пас маҳз дар натиҷаи давомёбии омили дувум бо вучуди аз ҷониби ғосибони аҷнабие, чун юнониҳо, румиҳо, арабҳо борҳо ба ҳок яксон шудани обидаҳои муҳташами фарҳангӣ ва тамаддуни оламшумул онҳо эҳё гардиданд. Агарчи пас аз ҳуҷуми аъроб қавмҳои ориёитабор исломро пазируфта, забони онро низ чанд муддат муваққатан ҳамчун забони расмӣ қабул намуда, ба ин восита се рӯки муҳимми тамаддун: дин, забон ва алифбои ҳешро тағйир доданд ва мусулмон гардиданд, вале бар хилофи мардуми кишварҳои дигар, мисли Миср, Бобул, Ошур, ки зери фишори аҷнабиён ҳувияти милливу маънавияшонро аз даст дода, араб гардиданд, ҳастии маънавии худ, асолати тамаддуни ҳешро аз тасаллуту таҷовузи бегона ҳифз карданд.

Лозим ба тазаққур аст, ки гузаштагони дури халқи тоҷик пас аз футухоти аъроб забони барояшон бегонаро барои хондани Қуръон бо тезӣ ва хушҳолона қабул накарданд. Роҷеъ ба ин нуқта ин ҷо овардани як навиштаи муаллифи «Таърихи Бухоро»-ро зарур медонем: «Кутайба ибни Муслим масҷиди ҷомеъ бино кард андар ҳисори Бухоро ба соли наваду чаҳор. Ва он мавзеъ бутхона (буд мар аҳли Бухороро. Фармуд,) то ҳар одина дар он ҷо ҷамъ шудандӣ, чунонки ҳар одина мунодӣ фармудӣ: «Ҳар кӣ ба номзи одина ҳозир шавад, ду дирам бидиҳам». Ва мардумони Бухоро ба аввали ислом дар намоз Қуръон ба порсӣ хондандӣ ва арабӣ натавонистандӣ омӯхтан. Ва чун вақти рукӯъ шудӣ, марде будӣ, ки дар паси эшон бонг задӣ: *Бикунето, накунет*. Ва чун сачда хоستانдӣ кардан, бонг кардӣ: *Нагуниё нагуниё*» (9, 97).

Аз қору пайкори пешоҳангону аламбардорони тоҷикон пайдост, ки онҳо дар чаҳондорӣ таҷрибаи ғанӣ андӯхта, меҳвари сиёсат ва низоми давлатдорӣи онҳо дар заминаи ғурури миллӣ, адлу инсоф, ҷавонмардию одамият, некиву мардумнавозӣ бунёд ёфта буд. Дар ин хусус дар осори алоҳидаи бархе аз таърихнигорон омадааст, ки «асри X ва бахше аз садаи XI айёми пирӯзии рӯҳонияти Аҷам, замони нусрат ва сурури халлоқияти миллии қавмҳои ориёӣ маҳсуб мешавад. Дар ин даврони шукӯҳманд, ки даврони авҷи қудрат дар таърихи давлатдорӣи тоҷикон ба шумор меояд, дудмони баландовозаи Сомониён бо доштани ғурури миллӣ ва таассуби фарҳангиву маънавӣ кохи муҳташам ва муаззами тамаддуни бузурги ҳешро бунёд намуданд, ки бо гузашти ҳазору сад сол ҳамона мӯҷиби ҳайрат ва тафохури пасовандон аст» (1, 460).

Садаи X –ро барҳақ «асри заррини фарҳанги эронӣ» хондаанд, зеро маҳз дар ин даврон осоре ба табъ расидаанд, ки пояи устувори забону адабиёти форсӣ-тоҷикӣ ба шумор омада, аҳли адаби даврони баъдӣ, ки воқеан меъмориҳои сухан маҳсуб мешаванд, биноҳои дигари каломии бадеъро бар ҳамин асос бунёд ниҳодаанд. Дурусттар ин аст, ки осори эҷоднамудаи онҳо бино ҳам набуда, балки тазйину ороиши ҳамон кохи сухан аст, ки бунёд ва бунёди онро Фирдавсӣ барин абармардони сухан

гузоштаанд. Ин аст, ки аз мутолиаи осори онҳо «... тарзи таҳрири ширинтар аз қанд ... ба хубӣ дидаву фаҳмида мешавад» (3, 534). Гузаштагони мо «ин забонро ба мақоме расонидаанд, ки метавонад дақиқтарин маонӣ ва латифтарин эҳсосот ва амиқтарин афкорро ба фасеҳтарин вачҳ таъбир ва ба бадеътарин сурату қолаб баён кунад» (12, 397). Дар ин чода забони осори тарҷумавии аҳди Сомониён мақоми хосса ва мавқеи шоистаеро ишғол менамояд, ки яке аз онҳо «Тарҷумаи «Тафсири Табарӣ» аст. Асари мазкур дар радифи се осори мансури ин даврон чун «Муқаддимаи «Шохнома» -и Абӯмансурӣ, «Тарҷумаи «Таърихи Табарӣ», «Худуду-л-олам мина-л-машриқ ила-л-мағриб» -и мачҳулмуаллиф аз чумлаи қадимтарин насри форсии дарӣ ҳисобида шуда, муҳаққиқон забони онро «форсии дарии соддаву латиф» (3,ч.1, 265), «бисёр салису соддаву шево» (7, 63), «беҳтарин сармояву гаронмоятарин ганчина ... барои ҳифзу густариши забони форсӣ», «фарҳанги форсии бисёр ғаниву решадор дар кишварҳои форсизабон» (14, 601, 605), «аз ғанитарин мутуни форсии қадим аз ҳайси луғоту таркиботи форсӣ» (12, 634) ба шумор овардаанд, ки воқеан дуруст аст.

Таърихи ба порсӣ тарҷума гардидани китоби мазкур дар оғози он чунин омадааст: «Ва ин китоб тафсири бузург аст аз ривояти Муҳаммад ибни Ҷарир ат-Табарӣ, раҳмату-л-лоҳи алайҳи, тарҷума карда ба забони порсӣ ва дарии роҳи рост. Ин китоб набишта ба забони тозӣ ва ба аснодҳои дароз буд. Ва биёварданд сӯи амири саййиди Музаффар Абӯсолех Мансур ибни Нӯҳ ибни Наср ибни Аҳмад ибни Исмоил, раҳмату-л-лоҳи алайҳим ачмаъин. Пас душ(х)вор омад бар вай хондани ин китоб ва иборат кардани он ба забони тозӣ ва чунон хост, ки мар инро тарҷума кунад ба порсӣ. Пас, уламои Мовароуннаҳрро гирд кард ва ин аз эшон фатво кард, ки «раво бошад, ки мо ин китобро ба забони порсӣ гардонем». Гуфтанд: «Раво бошад хондан ва набиштани тафсири Қуръон ба порсӣ мар он касро, ки ӯ тозӣ надонад. Ва дигар он буд, к-ин забони порсӣ аз қадим боз донистанд аз рӯзгори Одам то рӯзгори Исмоил (а). Ҳама пайғомбарон ва мулукони замин ба порсӣ сухан гуфтанд...» (11,ч.1, 4).

Ба ин тариқ, иддае беш аз бист нафар аз уламову фуқаҳои Мовароуннаҳр аз минтақаҳои Бухоро, Балх, Самарқанд, Испичоб, Фарғона ва монанди инҳо ба тарҷумаи тафсири мазкур пардохтанд.

Дар «Тарҷумаи «Тафсири Табарӣ» теъдоди зиёди вожаҳо бо имлои забонҳои куҳан ё миёнаи эронӣ забт шудаанд, ки онҳо дар осори дигари ин давра ва асрҳои минбаъда ба назар намерасанд: **мазғ** (эр.б. mazga), **фурӯх** (>фурӯғ), **дек** (эр.б. daika), **бучишк** (эр. м. winjišk): ... шамшери Абдуррахмон бар сари Алӣ, разийа-л-л-Лоҳу анҳу, омад ва ба устухони сар бигзашт ва ба **мазғи** сар бирасид. Ва он ҷо **мазгите** буд аз санг ва он ҷо **намоз** кард ва он ҷо **нони дек** пухтанд...

Баъзе калимаҳо мувофиқи талаффузи яке аз забонҳои миёнаи шимолӣ-ғарбии эронӣ, мисли **портӣ** ба кор рафтаанд. Чунончи, дар асар калимаи **хурӯс** дар чанд ҷой ба гунаи **хурӯх** забт гардидааст: Дар осмони

чаҳорум мурғеро дидам сапедтар аз оч бар мисоли хурӯхе... Цибрил, алайҳи-с-салом, гуфт: «Ин хурӯхе сапед аст...» Ҷумла **хурӯҳони** замин овози *ӯ* бишнаванд.

Тавре ки маълум аст, *s*-и эронии қадим дар забонҳои шимолӣ-ғарбии эронӣ ба *h*, вале дар шоҳаи ҷанубӣ-ғарбӣ ба *s* мегузарад: *mas-meh, kas-keh, winas-winahxros-xroh-*.

Дар «Тарҷумаи «Тафсири Табарӣ» фақат дар як маврид шакли **хурӯс** истифода шудааст.

Дар ҳамон рӯзгори куҳан дар байни бархе аз муаллифони осори ҳаттӣ пиндоре ҳукмфармо буд, ки гӯё забони тоҷикӣ дар нахустасрҳои миёна ва даврони баъдӣ танҳо забони ривояти тарона ва қиссаву афсона будааст, вале фарзандони фарзонаи тоҷик, ки ҳисси баланди худшиносӣ доштанд, ин гуна пиндорро ботил шуморида, дар исботи он дар заминаи маводи забони модарии хеш силсилаи калони истилоҳе ба вучуд оварданд, ки он аз тавонманди ин забон дар баёни андешаҳои илмӣ дарак меод.

Абӯрайҳони Берунӣ дар осори худ «Ат-Тафҳим» ва «Китоб-ус-сайдана» бо ёрии пасвандҳои алоҳидаи калимасоз истилоҳоте, арзизгар, устурлобгар, лавҳгар, макргар, тадбиргар, тарина, ростина, боркада, сохт; муаллифи номаълуми «Худуд-ул-олам» аносири луғавии боргоҳ (бандар), гузаргоҳ (гулӯгоҳ), обгир (кӯл), мурдоб (халиҷ), рӯдина, рӯдкадаро эҷод намуд, муаллифи «Шуморнома» ва «Ат-Тафҳим» ба ҷои истилоҳҳои риёзии *ҷамъ, тарҳ, зарб, тақсим* истилоҳоти тоҷикии аз феъл сохташудаи *афзудан* (ҷамъ), *костан* (тарҳ), *задан* (зарб), *бахшидан* (тақсим)-ро ба қор бурдаанд (10, 100, 161).

Ҳеч ҷои шубҳа нест, ки иддае аз чунин истилоҳу муштакот маҳсули андешаи ҳуди муаллифони осори тазаккурёфта маҳсуб мешавад.

Соҳиби «Ал-абния ан-ҳақоик-ул-адвия» дар заминаи баъзе қолабҳои истилоҳсозӣ (мисли исм+асоси замони ҳозираи феъл) дастаи калони истилоҳро эҷод намуда, ба ин восита сермаҳсулии чунин қолабҳоро дар забони ниёғони хеш собит сохтаанд.

Албатта, қулли муаллифони осори илмии аҳди Сомониён дар қорбурду эҷоди истилоҳу муштакот муносибати ягона надоштанд, яъне агар иддае аз эшон, мисли «Шуморнома» истилоҳоти арабиро танҳо ба воситаи калимаҳои тоҷикӣ шарҳ дода, дар андешаи бунёд истилоҳоти илмии форсӣ набошанд, пас соҳибони осори дигар баробари ба таври дақиқ шарҳдиҳии истилоҳоти арабӣ бо вожаҳои тоҷикӣ боз ҳамчанди порсӣ-тоҷикии онҳоро гузошта, ҳатто гоҳе дар ифодаи мафҳуми баъзе илмҳо, мисли риёзӣ аз истилоҳи форсӣ истифода мекунад. Чунин ҳам мешуд, ки баъзе аҳли илми он рӯзгор, амсоли Абӯрайҳони Берунӣ бархе аз истилоҳоти риёзии сустбунёди арабии он рӯзгорро мазаммат мекарданд ва бемаънӣ мешумориданд (10, 163, 171).

Худшиносии ниёғони мо дар даврони салтанати Сомониён ба дараҷае буд, ки онҳо андешаҳои илмии хешро ҳатто дар қолаби назм ифода мекарданд. Далели боризи чунин иддао асаре мавсум ба «Донишнома» аст, ки ба илми тиб бахшида шуда, аз тарафи Ҳаким

Майсарӣ таълиф гардидааст. Худи муаллифи асар дар як маврид авло будани баёни андешаҳояшро ба забони дарӣ таъкид мекунад:

*Бигӯям тозӣ, арна порсӣ нагз
Зи ҳар дар ман бигӯям мояву магз.
Ва пас гуфтам: «Замини мост Эрон,
Ки беи аз мардумонаи порсидон.
В-агар тозӣ қунам, некӯ набошад,
Ки ҳар касро аз ӯ нерӯ набошад.
Дарӣ гӯям-и, то ҳар кас бидонад
Ва ҳар кас бар забонаи барбиронад.
Кунун тири хирадмандаи бихонад,
Ҳама роҳи пизишкӣ з-ӯ бидонад.» (7, 5)*

Лозим ба тазаққур аст, ки дар «Донишнома» хонанда дар радифи истилоҳоти бегонаи ба забони ниёгон роҳёфта инчунин дастаи калони донишвожаҳое мавриди истифода қарор гирифтаанд, ки решаи сирф эронӣ дошта, бархе аз онҳо то имрӯз дар забони тоҷикӣ ва шеваю лаҳҷаҳои он дар гардиш қарор доранд.

Ба ин тариқ, муаллифони осори хаттии замони Сомониён ҳамвора кӯшиш бар он доштанд, ки забони модарияшон аз осеби даврон бегазанд монад, ба буни дарахти азамати забони порсии дарӣ газанде нарасад, он ба боди фаромӯшӣ наравад, он рӯзба рӯз иқтидори нав ба нав пайдо намояд. Маҳз чунин иқдоми дурандешонаи ҳамин фарзандони фарзонаи миллат буд, ки забони тоҷикӣ дар даврони баъдии вучуди худ на танҳо рушди бештару тавсеа пайдо кард, балки яке аз забонҳои тавонои ҷаҳон дар инкишофи таркиби луғавии гурӯҳи калони забонҳои дунё мусоидат намуд. Ин аст, ки он на фақат дар худшиносии тоҷикон, балки дар худшиносии эшон нақша бориз гузошт.

Адабиёт:

1. Абдуллоев С. Амирони Сомонӣ. –М.: Шӯъбаи ҷаҳоруми нашириёти ҷарбӣ. 1999, с.460.
2. Баҳор, М. Тарҷумаи «Таърихи Табарӣ»// Ёдномаи Табарӣ. Техрон. 1369. – С. 531-545.
3. Баҳор, М. Сабкиносии ё таърихи татаввури насри форсӣ. Ҷилдҳои аввал ва дувум. Чопи дувум. Техрон: Интишороти Заввор, 1386.
4. Берунӣ, Абӯрайҳон. Китоб-ут-тафҳим ли авоил синоат-ут-танҷим. Бо таҷдиди назар ва таълиқоту муқаддимаи тозаи Ҷалолиддини Ҳумоӣ. Техрон, 1362 (ба ҳуруфи арабӣ).
5. Деҳхудо, А. Лугатнома. Ҷилди 1. Техрон. 1337; ҷилди 5. Техрон. 1373.
6. Карими Кишоварз. Ҳазор соли насри порсӣ. Ҷилди 1. – Техрон: Созмони китобҳои ҷайбӣ, 1345.
7. Майсарӣ, Ҳаким. Донишнома. Таҳия ва баргардон ба алифбои кириллӣ Юсуфов А. Техрон, 1366.
8. Муҳаққиқ, Маҳдӣ. Тарҷумаи «Тафсири Табарӣ» //Ёдномаи Табарӣ. Техрон. 1369. – С. 735-753.
9. Наршахӣ, Абӯбакр. Таърихи Бухоро. –Душанбе: Пайванд, 2012, с.97.

10. Султон, М.Х. *Ташақкул ва тақомули истилоҳоти илмии форсӣ-тоҷикӣ*. – Душанбе: Дониш, 2008, с. 100
11. *Тарҷумаи «Тафсири Табарӣ»*. Таҳия, тавзеҳот ва таълиқоти Н.Ю. Салимов ва дигарон. *Ҷилдҳои 1 ва 2*. – Хучанд: Нури маърифат, 2007.
12. Ҳокимӣ, Исмоил. *Баррасии адабии «Тарҷумаи «Тафсири Табарӣ»// Ёдномаи Табарӣ. Техрон. 1369*. – С.631-643.
13. Ҳудуд-ул-олам. *Таҳиякунандаи матн ва муаллифи пешгуфтор Абдучамол Ҳасанов*. – Душанбе: Бухоро, 2014. 587с.
14. Ҷувайнӣ, А. *Тарҷумаи «Тафсири Табарӣ» ва таъсири он дар ҳифзу густариши забони форсӣ// Ёдномаи Табарӣ. Техрон. 1369*. – С.601-608.

ҲИКМАТУЛЛОЕВ Н.
(Хучанд)

ИЧЛОСИЯ – САРЧАШМАИ АМНИЯТИ КИШВАР

Мо ҳанӯз зери таассуроти таҷлилу тантанаҳои санаи басо муҳим-25-умин солгарди Ичлосияи XVI сарнавиштсоз ва таърихии Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор дорем. Ичлосияи мазкур, бешак, дар таъмини амнияти кишвар ва раванди сулҳу оштии нақши муассир дорад.

Зеро он дар замоне доир гардид, ки ҷанги шаҳрвандӣ бо дасисаи душманони дохилию хориҷии мо тамоми ҷануби кишвар, аз қанор то пойтахти мамлакатро фаро гирифта, сабабгори бенизомӣ ва фалаҷшавии тамоми сохторҳои Ҳукумати вақт гардида буд. Ин вазъи муташанниҷ, албатта, ба мавҷудияти давлати тозаистиклоли тоҷикон хатари марговар таҳдид менамуд.

Дар чунин шароити номусоид, ки дар пойтахти мамлакат ба сабаби бесарусомониҳои зиёди сиёсӣ низомӣ доир намудани ҷорабиниҳои сиёсӣ ғайриимкон буд, дар қасри “Арбоб”-и Ҷамъияти саҳҳомии ба номи Саидхӯча Ёрунхӯчаев 16-уми ноябри соли 1992 Ичлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (даъвати 12) ба қори худ шурӯънамуд, ки он дар таҳкими пояҳои давлатдорӣ, сулҳу оштии таъмини амнияти кишвар ва оғози корҳои созандагиву бунёдкорӣ рисолати бузурги таърихии худро ба иҷро расонид.

Бояд гуфт, ки масъалаҳои ба рӯзномаи Ичлосия воридгашта муаммохое буданд, ки дар назди давлати тозаистиклоли мо қарор доштанд ва табиист, ки танҳо ҳаллу фасли оқилона ва фаврии онҳо метавонист кишварро аз вартаи ҳалокат наҷот диҳад. Бинобар ин вакилони мардум манфиатҳои шахсию гуруҳӣ ва маҳаллии худро сарфи назар намуда, бо дарк ва эҳсоси масъулият ба муҳокимаи масъалаҳои рӯзномаи Ичлосия пардохта, ниҳоят бо интиҳоби Раиси Шӯрои Олӣ, азъоёни Ҳукумат ва сохторҳои давлатӣ 2-юми декабри соли 1992 ба қори он хотима бахшиданд.

Сарвари тозаинтиҳоби мамлакат Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанронии худ барқарор намудани сулҳу оромӣ дар кишвар ва ба марзу буми

ачдодии худ баргардонидани муҳочиронро аз вазифаҳои аввалиндараҷаи худ ҳисобида. дар назди иштирокдорони Иҷлосия изҳор намуданд, ки то охири фирории тоҷик ба Ватан бознагардад, ором намегиранд ва ҳатто ба қимати ҷон ҳам агар бошад, сулҳу ошӣ ва амниятро дар кишвар барқарор хоҳанд кард. Ин нуктаро гуфтаҳои зерини Сарвари давлат тасдиқ менамоянд:

“... Ҳоло, ки мо сулҳро ҳамчун ғояи миллии тоҷикон эълон кардаем, ҳамзамон, чи хурду чи бузург бе истисно бояд ин гавҳари гаронбаҳоро эҳтиёт кунем, онро ҳифз намоем ва нагузорем, ки ба ин кохи мухташами миллат, ки номаш Ҳонаи сулҳ аст, осебе расад.”

Имрӯз мо шоҳиди он ҳастем, ки дар даврони соҳибистиклолии кишвари маҳбубамон халқи тоҷик дар ҳамаи ҷабҳаҳои хоҷагии халқ-илму фарҳанг, иқтисодиёт, саноат, кишоварзӣ ва дигарҳо ба дастовардҳои басо назаррас ноил гардид. Тоҷикистон ба сарзамини биҳиштосо табдил ёфт, сатҳи зиндагии мардум ба дараҷот боло рафт.

Дар фарҷом гуфтанием, ки воқеан ҳам Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Тоҷикистон сарчашмаи амнияти кишвар буда, маҳз ҳамин Анҷумани саодати миллат барои таъмини сулҳу ваҳдат ва оромӣ, пешрафтҳои назаррас дар тамоми соҳаҳо шароити имкониятҳои мусоидро фароҳам сохт ва итминони комил дорем, ки барои шукуфоии минбаъдаи Тоҷикистони соҳибистиклол дар оянда низ шоҳроҳҳои бузургро боз хоҳад кард.

ҲОМИДОВА З.
(Хучанд)

МАВЗӮИ АМНИЯТ ВА СУЛӢУ ОСОИШТАГӢ ДАР “ШОӢНОМА”-И ФИРДАВСӢ

Амнияти миллӣ ва истиклолияти давлатӣ омилҳои муҳиме мебошанд, ки дар ҳифзи ягонагии миллат ва якпорчагии мамлакат, сулҳу субот ва ваҳдати миллӣ, инчунин густариш пайдо кардани худгоҳиву худшиносӣ дар ҷомеа нақши муайянкунанда мебозад. Мафҳумҳои диёр, макон, кишвар, сарзамин, Ватан мафҳумҳои онанд, ки дар вучуди ҳар шаҳрванди садоқатманд эҳсоси дӯст доштан, эҳтиром кардан ва раҳму шафқатро ба вучуд меорад. Барои ҳар нафаре, ки худро яке аз ҷузъҳои таркибии ҷомеа, миллат ва аҳли башар эҳсос мекунад, ватанпарастӣ арзиши муқаддас ва аз ҳама муҳим маҳсуб меёбад.

«Фаромӯш набояд кард, ки - таъкид мекунад Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон,- танҳо шахси воқеан ватандӯст метавонад дилсӯзона ва бо тамоми ҳастӣҳифзи амният ва ободии Ватани худро таъмин созад».

Дар ҳақиқат, ташаббусҳои начибу оқилонаи Сарвари кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо ҷустуҷӯи роҳи ба ҳам омадани миллат ва пойдор нигоҳ доштани давлати соҳибистиклол дар заминаи фарҳанги

таърихию фалсафаи сулхофаринӣ ва таҳаммулпарварӣ миллати тоҷикро баякдигарфаҳмӣ, сулҳ, ризоият ва ваҳдати миллӣ оварда расонид, ки барои мо бузургтарин арзиш ва неъмат ба ҳисоб меравад.

Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ташаккули давлату Ҳукумати нави Тоҷикистон таҳкурсии ва заминаи бозғошти гузашт ва миллати пуршарафи тоҷик соҳибистиклолии худро хифз намуда, давлати миллии хешро бунёд намуд. Мазмуни истиклолият дар тамоми муборизаи тӯлонии ин ё он халқу миллат ба даст овардани озодӣ, барқарор намудани адолати иҷтимоӣ, соҳиб гардидан ба худшиносӣ, ташаккули ҳиссиёти миллӣ, устувор гардонидани ваҳдат, таъмини амнияти мардум ва сулҳу осоиштагиро дар мамлакат ифода менамояд.

Яке аз шоҳасарҳое, ки дорои ғояи бойи миллию меҳанпарастӣ ва истиклолталабию ваҳдатгароӣ буда, беш аз ҳазор сол инҷониб таваҷҷуҳи аҳли адабро ҳамчун асари бузурги ҳамосавӣ ба худ ҷалб намудааст, “Шоҳнома”-и Ҳаким Фирдавсии Тӯсӣ мебошад.

Алломаи машҳури Эрон Муҳаммад Алӣ Фуруғӣ “Шоҳнома”-ро яке аз ёдгориҳои бузурги адабиёти тоҷику форс номида, чунин гуфтааст: “Зиёда аз ин тасдиқ намоем, ки ин яке аз дурдонаҳои адабиёти сатҳи ҷаҳонӣ мебошад. Ман бояд гӯям, ки “Шоҳнома” бузургтарин ёдгории адабии инсоният аст”. Эроншиноси шуҳратёри немис Гелмут Рейтер қайд мекунад, ки дар олам ягон халқ мисли халқи тоҷикон чунин эпос надорад, ки тамоми таърихи ин халқро дар бар гирифта бошад. Фирдавсии бузургвор асари мазкурро бо ду мақсад эҷод намудааст:

1. Дубора эҳё кардани таърихи халқи тоҷик;
2. Тоza нигоҳ доштани забони тоҷикӣ аз забони арабӣ

Ҳар ду мақсад ҳам барои нигоҳдории маънавият ва халқи мо хизмати бузург кардааст. Достонҳои эпикӣ ба Фирдавсӣ кӯмак намудаанд, ки забони адабиро ба забони зиндаи халқ иваз кунанд.

Фирдавсӣ дар “Шоҳнома” тавассути достонҳои безавол ҷангҳоро тасвир карда, ба ғайр аз образи шоҳон образи намояндагони табақаҳои иҷтимоӣ, мардуми меҳнаткаш, деҳқонону косибон, занону духтарони одии деҳот ва ғайраҳоро тасвир карда, ақлу хирад ва донишу заковатро ситоиш менамояд. Вай маънии воқеии ҳаёти инсонро дар ақлу хирад медонад ва онро нахуст офариниш, нигоҳдори ҷону равон, ҷисм ва гӯшу забони одамӣ мешиносад:

*Нахуст офариниши хирадро шинос,
Ниғаҳбони ҷон асту в-они се пос.
Се поси ту чаши асту гӯшу забон,
К-аз ин се расад неку бад бегумон.*

Маҳз ақл аст, ки гӯшу забону ҷашмро аз шунидану гуфтани дидани қабеҳу зишт ва беҳуда нигоҳ дошта, инсонро ба сӯи маърифату фазилят ва созандагӣ мебарад.

Шоир дар баробари ситоиши ақлу хирад ва некиву накӯкорӣ, меҳру вафо ва ростию фидокорӣ зиштию пастӣ, забунӣю нотавонӣ, беаҳдию бадгӯӣ ва накӯӣ ба носазоёнро, ки кори дигару гуфтори дигар доранд мазаммат менамояд:

*Дилат бо забон ҳечҳамсоя нест,
Равони туро аз хирад моя нест.
Ба ҳарҷойҷарбӣбақороварӣ,
Чунин ту сухан пурнигор оварӣ.
Касеро, ки аз бун набошад хирад,
Гумон бар ту бар меҳрубонӣ барад.
Чу шӯразамине, ки аздуруб,
Намояд, чу тобад бар ӯофтуб.*

Шоир зимни достонҳои “Шоҳнома” масъалаҳои озодихоҳӣ, илму хунар омӯхтан, садоқатмандӣ, мардонагӣ, корҳои ҳарбӣ, маданият ва зиндагии халқҳоро талқин кардааст, лекин ягона нигоҳ доштани обу хоки ватан, муҳофизати кишвар ва меҳанпарастӣ асоси асарро ташкил дода, “Шоҳнома” достони бузурги қаҳрамонӣ ба ҳисоб меравад.

Ғояи асосии “Шоҳнома” саросар идеяи ватанпарастӣ, инсондӯстӣ ва ваҳдату ягонагӣ буда, образҳои офаридаи шоир ҷовидонаанд. Далерӣю шуҷоатмандии қаҳрамонони асар ба монанди Рустам, Сӯҳроб, Сиёвуш, Гурдофарид, Кова, Эрач ва даҳҳо дигарон дар роҳи нангу номуси ватандорӣ, ҳимояи марзу буми кишвар, ғурури миллии онҳо намунаи ибрат буда, ваҳдату ягонагӣ ва амнияти миллиро тарғиб менамояд:

*Ниғаҳ кун бад-ин лашқари номдор,
Ҷавонони шоистаи қорзор.
Зи баҳри бару буму фарзанди хеш,
Зану қӯдакихурдупайвандихеш,
Ҳама сар ба сар тан ба куштан диҳем,
Аз он беҳ, ки кишвар ба душман диҳем.*

Ба ақидаи шоир маҳз ваҳдату ягонагӣ ва меҳанпарастӣ яке аз шартҳои ғалаба бар душман мебошад ва дар тақия ба ин ғоя, ҳамаро ба нангу номуси ватандорӣ, ваҳдату ягонагӣ ва садоқат ба халқу миллати хеш даъват менамояд:

*Зи баҳри бару буму фарзанди хеш,
Ҳамон аз пайи ганҷупайванди хеш.
Бубандед бо якдигар дамано,
Намонед бадхоҳ пиромано.*

Ҳамин тариқ, “Шоҳнома” асари қаҳрамонӣ буда, Фирдавсӣ ғояи ватандӯстӣ, ғурури миллий, ваҳдату ягонагиро ситоиш намудааст, ки дар тарбияи маънавии инсон хизмати босазое намудааст, ки ин нақшу ҷойгоҳи ӯ имрӯз ва оянда низ муассиру побарҷо хоҳад монд.

Соли 1994 бо қарори махсуси ЮНЕСКО ҳазораи “Шоҳнома” дар саросари ҷаҳон ҷашн гирифта шуд. Ва ин шоҳиди он аст, ки “Шоҳнома” аҳамияти умумиҷаҳонӣ дорад ва бо кӯшиши тарҷумонҳои собитқадам

Фирдавсӣ ба ҷаҳони маънавии халқҳо ворид гардида, дар дили мардуми гуногунзабон маснад гузидааст ва дар радифи Ҳомеру Варгилий, Дантеву Шекспир, Сервантесу Ҳолдер шинохта шудааст.

ҲОМИДОВА М.
(Хучанд)

НАҚШИ МАТБУОТ ДАР ИНЪИКОСИ МАСОИЛИ МУҲИМИ БАШАРӢ

Дар асри XXI он ҳама рушду пешрафти кишварҳои ҷаҳон бевосита ба он мусоидат намуд, ки матбуот ва дигар намуди васоити ахбори омма беш аз пеш рушд намояд. Васоити ахбори омма чун ҷузъи таркибии системаи сиёсии ҷомеа маҳсуб ёфта, ҷаҳолияти онҳо маҳсули таъсири муҳими ҷамъиятӣ, сиёсӣ дорад, чунки хусусияти ахборӣ ба хонандаву шунаванда равона карда шуда, муносибати онҳоро ба воқеият ва ба самтҳои ҷаҳолияти иҷтимоӣ муайян месозад. Бештари донишмандон бар он ақидаанд, ки ВАО натавонанд хабару иттилоъ медиҳад, балки ғоя, ақида, таълим, барномаҳои сиёсии муайянро тарғиб мекунад ва бо ин дар идоракунии ҳаёти иҷтимоӣ ширкат меварзад. Воситаи ахбори омма фикру ақидаи ҷомеаро ташаккул дода, дастуру барномаҳои муайяни иҷтимоӣ ва боварии мардумро ба вучуд оварда, инсонро бо ин роҳ ба амалу ҳаракати муайян водор месозад.

Таърих гувоҳ аст, солҳои навадум дар Тоҷикистон давраи тавлид ва эҳёи журналистикаи нав, аз ҷумла, журналистикаи сиёсӣ гардид. Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон воқеан ҳам тақдирӣ ҷиҳати ташаккули журналистикаи нав гардид. Ин рӯйдоди муҳими сиёсӣ тақозо намуд, ки рӯзноманигорон мавқеъ ва ҷаҳонбинии худро то андозае тағйир диҳанд. Дар Тоҷикистон нахустин рӯзномаҳои озод арзи ҳастӣ намуданд, ки дигар назари худро оид ба ин ё он масъала нисбатан озодтар баён менамуданд.

Тӯли чанд соли охир дар мавриди масоили муҳим дар расонаҳои хабарии бархе кишварҳо матолиби ғаразнок ва беасосе нисбат ба кишварӣ мо нашр гардиданд, ки он ба баҳсҳои иттилоотӣ асос гузошт. Мусаллам аст, ки дар ин баҳсҳо донишмандону мутахассисони он соҳаҳо бо тарафгирӣ аз ҳадафҳои кишварӣ хеш нуктаи назари худро баён намудаанд. Рӯзноманигорони мо низ дар ин самт хомӯшна истода матолиби арзишманде дар расонаҳои иттилоотӣ дарҷ намудаанд.

Матбуоти тоҷик ҳанӯз аз замони пайдоиш то ба имрӯз дар саҳифаҳои хеш масоили муҳими кишвар ва ҷомеаи башарино, дарду иллатҳои ҷомеаро инъикос намуда, ба хотири рафъи мушкилоти мавҷуда матолиби ҷолиб нашр намудааст. Яке аз вазифаҳои асосии воситаҳои ахбори омма ин инъикоси воқеияти зиндагӣ мебошад. Аз ҳуди мафҳуми воситаҳои ахбори омма возеҳ ва равшан аст, вазифаи асосии онҳо пеш

аз ҳама расондани хабар аст. Лек, вазифаи воситаҳои ахбори омма танҳо аз расонидани хабар доир ба ин ё он ҳодиса иборат нест. Воситаҳои ахбори омма дар баробари инъикоси воқеият ва камбудию норасоии ҳома, ҳамзамон дар тарғиби арзишҳои миллӣ чун адабиёту фарҳанги миллӣ, санъат, сулҳу ваҳдати миллӣ, амниятӣ яқпорчагии кишвар мусоидат менамояд. Матбуоти замони истиқлолият бо назардошти ҳадафҳои миллӣ ва дурнамои рушди пешрафти кишвар навиштаҳои арзишмандеро дар саҳифаҳои хеш ҷой додааст.

Нашрияҳои мухталифи кишвар имрӯз ба хоҳири рушди пешрафти ҷумҳурӣ, таҳкими сулҳу субот ва ваҳдати миллӣ ва ҳамзамон тарғиби рӯҳияи созандагиву бунёдкорӣ талош намуда, матолиби ҷолиберо дар саҳифаҳои хеш дарҷ менамоянд. Яке аз он нашрияҳои бонуфузи кишвар ин рӯзномаи “Ҷумҳурият” мебошад, ки зиёда аз 92 сол ин ҷониб мунтазам нашр гардида истодааст.

Нашрияи “Ҷумҳурият” чун яке аз бонуфузтарин рӯзномаҳои кишвар дар ҳама давру замон барои баланд бардоштани сатҳи маърифату маънавияти мардум талош намудааст. Масъалаҳои сиёсӣ, ки дар ҳама давр мавҷуд буданд, аз диду нигоҳи аҳли эҷоди нашрияи “Ҷумҳурият” дур намондаанд.

Дар ҳазорсолаи нав ҳомаи башарӣ бо таҳдиду хатарҳои нав ба нав рӯ ба рӯ гардид, ки ҳеҷ як давлати дунёро бетараф гузошта наметавонад. Дар шароити имрӯза яке аз хатарҳои таҳдидкунанда ба ҳаёти озоиштаи инсонӣ терроризму ифротгарӣ ва гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир аст, ки то кунун ҷони ҳазорҳо озокинони сайёраро рабудаст. Матбуоти тоҷик низ ба ин муаммои глобалӣ тавачҷӯх намуда, дар боби ин масъала навиштаҳои зиёде дарҷ намудааст. Ҷунонҷӣ, дар нашрияи “Ҷумҳурият” навиштае зери унвони “Хатарҳои ҷаҳонӣ, ҳифзи арзишҳои миллӣ тавачҷӯҳи бештар меҳодад” нашр гардидааст. Дар он чунин омадааст:

“...Ин ҳақиқат низ пӯшида нест, ки терроризм ва экстремизми сиёсӣ дар шароити авҷ гирифтани рақобатҳои геосиёсӣ гоҳҳо ба сифати абзори бозихҳои абарқудратҳои истифода мешавад, ки мисоли онро метавон дар ҳаводиси кишварҳои Ховари Миёна мушоҳида кард. Аз ин рӯ, дар пасманзари ҳодисаҳои нангини террористиву ҷиноятҳои фарромиллӣ, ки рӯзгори миллатҳои алоҳидаро тира сохтааст, мебошад зиракии сиёсӣ, шинохт ва ҳифзи арзишҳои миллиро беш аз ҳар вақти дигар тақвият дод.”(1)

Гурӯҳҳои ифротгарӣ чи қадаре, ки кӯшиш намоянд наметавонанд фазои сулҳу амният ва хушу осудаи моро раҳна созанд. Муаллиф бо навиштани маводи хеш бори дигар собит месозад, ки сохторҳои марбутатаи давлатӣ ба манзури ҷилавгирӣ аз шомилшавии ҷавонон ба чунин гурӯҳҳо тадбирҳои судмандеро ҳам аз лиҳози қонунгӯзорӣ ва ҳам қорҳои тарғиботӣ рӯйи даст гирифтаанд, ки натиҷаи он ба вучуд омадани як рӯҳияи зиддитеррористиву экстремистӣ дар ҳома мебошад.

Дар навиштаи дигаре, ки зери сарлавҳаи “Мубориза бо терроризм низоъҳои нав эҷод мекунад ё ҷаро мочарои “Давлати исломӣ” ба

муносибати абарқудратҳо соя меафканад?” дар яке аз шумораи рӯзнома аз нашр баромадааст. Муаллиф Фирӯзи Раҳмониён дар нигошта аз гуфтушуниди сарони ду кишвари бузург Руссия ва Фаронса иттилоъ медиҳад. Тавре дар он омадааст:

“Ин мулоқот дар ҳоле сурат гирифт, ки таҳаввулоти ахир дар баробари нишон додани чехраи аслии “Давлати исломӣ” суолҳои баҳсангез атрофи тарроҳону созмондеҳони ин гурӯҳи харобкорро бештар кардааст. Амалан, ин ҳақиқат ҳам рӯшан мешавад, Давлати исломӣ ба маҳзи манофеи геосиёсӣ ва ё бозигарони аслии сиёсати ҷаҳонӣ созмон ёфта, даҳшатафканиҳои он ҳосили тавсеаи ҷаҳони қудратҳост...” (2)

Тавре дар нашрия омадааст, Федератсияи Руссия шурӯъ аз 30 сентябри соли чорӣ ба мавқеъҳои “Давлати исломӣ” дар қаламрави Сурия зарбаҳои ҳавоӣ мезанад. Вазорати мудофияи ин кишвар борҳо изҳор кард, ки ҳавопаймоҳои чангиаш асосан қароргоҳҳои террористон, анборҳои аслиҳа ва маркази идоракунии амалиёти гурӯҳи Давлати исломиро ҳадаф қарор медиҳанд. Вале Амрикову кишварҳои ғарбӣ иддао доранд, ки Руссия дар баробари террористон, муҳолифини мӯътадили ҳукумати расмӣ Сурияро ба нишон мегирад.

Навиштаи дигаре, ки масъалаи терроризмро инъикос намудааст, ин нигоштаи “Таасуф ё нигаронӣ аз амали Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо” мебошад, ки дар нашрия дарҷ гардидааст. Ин навишта ба Маҳмадӣ Сафолзода муовини директори МТС назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тааллуқ дорад.

Дар ибтидо муаллиф аз созмони бонуфузи байналмиллалӣ - Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо ва ҳадафу фаъолияти ин Созмон ақида баён намуда, таъкид месозад, ки вазифа ва ҳадафҳои ин Созмон ҷилавгирӣ аз зуҳури низоъ ва ташаннуҷот дар минтақа, танзими вазъияти бӯҳронӣ, аз байн бурдани пасомадҳои низоъ ва талошҳои дипломатӣ ҷиҳати аз байн бурдани низоъҳо мебошад. Барои исботи ин андеша муаллиф чунин фактор пешниҳод намудааст:

“Рӯзи истиклолияти давлатӣ ҳамон фарзандони ноҳалаф тавассути ҷонибдорони дохилиашон дар симои ҶННТ ва хоҷагони хориҷии худ хостанд ба мардуми рӯҳияи болида доштаи кишвар ин кудуратро ба армуғон биёранд. Табиист, ки ниҳодҳои марбутатаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар наздиктарин фурсат тавонистанд, он кӯшишу табаддулотро хунсо бисозанд ва он идда шахрвандони Тоҷикистон, ки дар ин амалиёт дохил буда, аз хориҷ ба ин сахна назорат намуда, машварат медоданд ва ҳоло тахти пайгарди байналмиллалӣ қарор доранд. Ба ҳар роҳу воситае меҳоянд, худро дар назди ҷомеаи Ғарб “қурбонӣ” нишон диҳанд. Дар ҳоле, ки ҳадафи асосии онҳо гирифтани имтиёз барои худ дар кишварҳои ғарбист.” (3)

Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо натавонанд ҳадафҳои хайрхоҳонаи худро амалӣ месозад, инчунин дар кишварҳои алоҳида бо ниятҳои сиёҳии худ ва чангандозӣ дар мамлакатҳои Шарқи Миёна корбарӣ мекунад. Пайравон ва нафароне, ки меҳоянд дар татбиқи ҳадафҳои сиёҳии ин Созмон кор кунанд, ҳеҷ гоҳ ба мақсади хеш ноил

намешаванд. Зеро ҷомеаи ҷаҳонӣ дар нобуд кардани чунин нафарон имкон дорад.

“Тоҷикистон ҷонибдори эҷоди воситаҳои самарабахши ба ҳам овардани ҳадафҳои миллӣ ва саноати кӯшишҳои байналмиллалӣ, муттаҳид сохтани ҷаҳду талоши ҳамаи давлатҳои манфиатдор барои воқуниши муносиб дар рӯ ба рӯи таҳдиду хатарҳои замони муосир мебошад. Мо имрӯз бори дигар эълон мекорем, ки сиёсати хориҷии Тоҷикистон “Сиёсати дарҳои кушода” сулҳхоҳона ва беғараз буда, дар роҳи татбиқи он давлати мо омодааст, ки ба ҳамаи кишварҳои дунё робитаҳои дӯстонаро бар пояи эҳтироми ҳамдигар, баробарӣ ва ҳамкорӣ судманд густариш диҳад.” (3)

Дар охир муаллиф бо хулосаи он ки ҳамаи хатарҳо ба сулҳу субот ва амнияти ҷаҳониву минтақавӣ бояд бо роҳи созишу муколамаи созанда ва бар асоси муқаррароти ҳуқуқи байналмиллалӣ, Оинномаи СММ ҳамчун Созмони глобалии танзимкунандаи муносибатҳои байналмиллалӣ баргараф карда шаванд.

Хулоса, масъалаи терроризму экстремизм чун яке аз мавзӯҳои муҳими замони муосир дар тамоми нашрияҳои кишвар мавриди таваҷҷуҳ қарор гирифта, онро муаллифони навиштаҳо ҳамачониба маҳкум менамоянд. Нашрияи “Ҷумҳурият” низ чун яке аз рӯзномаҳои бонуфузи кишвар бобати ин масъала пайваста таълифоти ҷолиб чоп намуда, ҳамзамон аз оқибатҳои нангини ҷомеаи ин амалҳои зиддинсонӣ маълумот додааст.

Адабиёт:

1. *Хатарҳои ҷаҳонӣ, ҳифзи арзишҳои миллӣ таваҷҷуҳи бештар меҷӯяд // Ҷумҳурият, № 213, 26.10.2016.*
2. *Раҳмониён Ф. Мубориза бо терроризм низоъҳои нав эҷод мекунанд ё ҷаро мочарои “Давлати исломӣ” ба муносибати абарқудратҳо соя меафканад? // Ҷумҳурият, -№ 238, 28.11.2016.*
3. *Сафолзода М. Таасуф ё нигаронӣ аз амали Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо // Ҷумҳурият, -№ 202, 11.10.2016.*

ХОҶАЕВА М.

(Хучанд)

МАВЗҶИ АМНИЯТ ВА СУЛҶУ ОСОИШТАГӢ ДАР «ШОҶНОМА»-И ФИРДАВСӢ

Дар баробари мавзӯҳои дигари «Шоҳнома», аз қабилӣ тарғиби илму дониш, андешаҳои панду ахлоқӣ, мулоҳизаҳои фалсафӣ дар ин шоҳасари Абулқосими Фирдавсӣ мавзӯи амнияти халқу ватан ва дар иртибот бо он дӯст доштани Ватану ҳимояи он аз ҷумлаи ҳадафу мавзӯҳои асосӣ ба шумор меравад. Сабаби асосии ин ҳолат ба вазъияти замони зиндагии шоир иртиботи қавӣ дорад. Аз таърих маълум аст, ки сарзамини тоҷикон дар қарнҳои VIII-IX беш аз 200 сол дар асорати

Хилофати араб буд. Маҳз ба туфайли муборизаҳои тӯлонии озодихона мардуми тоҷик дар давраи Сомониён ба истиқлол мушарраф гардид. Аз ҷониби дигар дар аҳди Фирдавсӣ ба истиқлолу амният ва сулҳу осоиши Ватан хатари ҷиддӣ дигар – ташкили давлатҳои туркони қароҳитой ва ғазнавӣ таҳдид мекард. Махсусан, амирони ғазнавӣ, ки аслан ғулому ғуломзодагон ва лашқариёни дарбори Сомониён буданд, ба онҳо хатари ҷиддӣ ба вучуд меоварданд.

Азбаски Ҳаким Фирдавсии ватандӯст ин хатарро хуб дарк мекард, дар китобаш ба масъалаи ягонагии давлат ва ҳифзи он аз ҳуҷуми бегонагон таваҷҷуҳи вижа зоҳир менамуд. Бинобар ин, дар саросари «Шоҳнома» эҳсоси ватандӯстию ватанпарварӣ ва таъмини зиндагии осоиштаи халқ ба назар мерасад.

Эронзамин, ки номи он аз решаи ориё маъхуз аст, ҳам барои муаллифи «Шоҳнома» ва ҳам барои қаҳрамонаш на танҳо мафҳуми ватанро ифода мекунад, балки сабаби ҳаёт ҳам ба шумор меравад:

Чун Эрон набошад, тани ман мабод,

Чуни дорам аз мӯбади пок ёд.

Чи тавре ки мебинем Фирдавсӣ худро бе Ватан тасаввур карда наметавонад. Дар «Шоҳнома» Фирдавсӣ борҳо ба қаҳрамонони худ ва тавассути онҳо ба хонандагони муосиру ояндааш муроҷиат мекунад, ки ба хароб шудани ин кишвари обод роҳ надиханд. Масалан, дар бораи ҳукмронии Анӯшервон суҳан ронда, шоир дилсӯзона хитоб мекунад:

Намонем, ки ин бум вайрон кунанд,

Ҳаме гораг аз шаҳри Эрон кунанд.

Нахонанд бар мо касе офарин,

Чу вайрон бувад буми Эронзамин.

Қаҳрамонони Фирдавсӣ дар ҳизфи ватан нерӯи худ ва ҷояш ояд ҷони худро дарег намедоранд. Аз байни қаҳрамонони китоб дар бобати ватандӯстӣ ҳеч кас бо Рустам баробар намеояд. Шоир Рустамро сипари Эрон медонад, ки дар мушқилтарин лаҳзаҳо онро аз мудҳиштарин хатару офатҳо эмин медорад. Ҳамин нуктаро шоҳ Кайхусрав низ хеле хуб эҳсос мекунад ва хитоби ӯ ба Рустам далели иддаои мост:

Зи ҳар бад туй неши Эрон сипар,

Ҳамеша чу Симури густурда пар.

Бинобар ин дар фарҳанги мардуми ориё, махсусан дар эҷодиёти шифоҳии халқи тоҷик Рустам рамзу тимсоли барҷастаи ватандӯстӣ мебошад, ки имрӯз мо бояд ин образро дар тарбияи эҳсоси ватандӯстии мардум, бахусус ҷавонон истифода барем.

Ғояҳои ватандӯстонаи «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ, ҳифзи ягонагӣ якумрагии Ватан, таъмини сулҳу осоиши мардуми он дар ҳамаи давраи замони барои ашхоси меҳанпараст намунаи ибрат будааст. Маҳз ҳамин ғояҳо буданд, ки ниёкони моро ба муборизаи озодихона зидди аҷнабиён, аз қабилӣ муғулону дигар туркҳои ғоратгар даъват мекарданд. Байти зерини Фирдавсӣ, ки машҳуртарин байти ватандӯстонаи «Шоҳнома» аст, дар қарри асрҳо шиори меҳанпарастони ҳақиқӣ будааст:

Ҳама сар ба сар тан ба куштан диҳем,

Аз он беҳ, ки кишвар ба душман диҳем.

Дар охир меҳоҳам роҷеъ ба як ҳодисаи таърихӣ ёдовар шавам, ки он низ далели боризи мардонагию озодихоҳии аҷдоди мост. Яке аз роҳбарони давлати тоҷикон дар асри XIII – давлати Сарбадорон Яҳёи Каровӣ ба муроҷиати чандинкаратаи Тағо Темур – подшоҳи муғулнаҷоди Хуросон, ки ўро ба итоат фаро меҳонд, ҷавоби рад дод. Дар яке аз номаҳояш Тағо Темур абёти зеринро ба сарбадорон ва роҳбари онон дарҷ кард:

*Гардан бинех ҷафои замонрову сар макаиш,
Кори бузургро натавон доит мухтасар.
Симургвор чун натавон кард қасди Қоф,
Чун саъба хурд бошу фурӯ рез болу пар.
Берун кун аз димоғ ҳаёли муҳолро,
То дар сари сарат нашавад, сад ҳазор сар.*

Ҳоча Яҳё дар ҷавоб чунин навишт:

*Гардан чаро ниҳем ҷафои замонаро,
Розӣ чаро шавем ба ҳар кори мухтасар.
Дарёю кӯҳро бигзорему бигзарем,
Симургвор зери пар орем хушкун тар.
Ё бар мурод бар сари гардун ниҳем пой,
Ё мардвор дар сари ҳиммат кунем сар.*

Мо бояд имрӯз ба насли наврас чунин абётро сабақ диҳем, ки аз онҳо «бӯи мардӣ меояд». Фарзандонамон бояд ифтихор кунанд, ки онҳо абераю чабераи чунин ашхоси диловару ватандӯстанд, ки баҳри ҳифзи кишвар ва таъмини ҳаёти осудаи мардум ба ҷоннисорӣ омода буданд.

ҲОҶАЕВА М.М.
(Хучанд)

ҶАВОНОН ВА МАВҚЕИ ОНҲО ДАР АМНИЯТ, СУБОТ ВА ТАҲКИМИ ДАВЛАТДОРИИ ТОҶИКОН

“Ҷавонӣ манзилест, ки мобайни масофаи кӯдакӣ ва пирӣ воқеъ гардидааст. Айёми салтанату комёбӣ дар он замон мегузарад. Ҷавонӣ ситораест, ки танҳо як маротиба дар осмони умр тулӯъ мекунад. Ҷавонон ниҳоли кӯчаке ба ҳисоб мераванд, ки бо сабзидани ин ниҳолҳо ояндаи кишвари мо сарсабзу хуррам мегардад”.

Эмомалӣ Раҳмон

Воқеан ҳам қувваи пешбарандаи ҳар халқу миллат ҷавонон мебошанд. Қариб 70 фоизи аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ҷавонон ташкил медиҳанд, ки бевосита мавқеи онҳо дар амният, сулҳу субот ва таҳкими давлатдорӣ тоҷикон назаррас арзёбӣ мегардад.

Таърих гувоҳ аст, ки мо тоҷикон аз ибтидо чандин чангу чидолу хунрезиро дар майдони ҳарбу зарб гузаронидем. Баъди пош хӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ 9 сентябри соли 1991 Тоҷикистони мо соҳибистиклол эълон карда шуд. Аммо баъди эълон шудани Истиклолият дар дохили кишвар низоъҳои дохиливу сиёсӣ, чанги шаҳрвандӣ оғоз шуд. Чанг рӯз аз рӯз авҷ гирифта вазъият хело ҳам муташанниҷ шуда буд. Мардуми тоҷик гурезаи давлатҳои ҳамсоҷу берун аз он шуданд. Зиёда аз 1 млн. нафар аҳоли ҷумҳуриро тарк намуданд. Умеди боварӣ ба фардои миллат намонда буд. Аз гуфтаҳои таърихшинос Усмонҷон Ғаффоров бармеояд, ки мегӯяд: “Он солҳои мудҳишу вазнинро аз хотир ҳеҷ намебарорам, зеро мардум ҷунон дар тарсу ҳарос ва азият кашида аз гуруснагиву ташнагӣ буданд, ки чашмам ба кӯдаке афтод, ки синаи модарашро ҷунон мемакид, ки модар аз гуруснагиву азоб аллакай вафот карда буд, локин ба ҷои шири модараш ӯ хуни модарашро мемакид. Магар ин ҳодиса ивазгину таъсирбахш нест?”

Давлат қариб буд, ки аз байн равад. Касе ҷуръати ба сари қудрат омаданро надошт. Маҷлису ҷаласау гуфтушуниду сӯҳбатҳои зиёде баргузор мешуд, ки натиҷа намедод. Баъдан вакилони мардумиву маҳаллӣ ба ҷунин хулоса омаданд, ки бояд Шӯрои навбатӣ дар қасри Арбоби ноҳияи Хучанди ҳамонвақта гузаронида шавад, зеро ин макон нисбати дигар минтақаҳои кишвар оромтар буд. Дар натиҷаи баргузори Иҷлосияи 16-уми Шӯрои Олӣ ва интиҳоб намудани раиси Шӯрои Олӣ Эмомалӣ Раҳмони ҷавон барои мардуми тоҷик бахту иқболу равшаниву нуру зиёро овард. Ҷунонки гуфта буд: “Ман ба ҳамаи Шумоён сулҳ меоварам, ҳамаи гурезагонро ба Ватан бармегардонам, то он даме, ки як нафар тоҷики гуреза ба Ватан барнагардад, ман худро орому осуда ҳис намекунам, Ҳатто барои кишварам то ҷояш ояд, ҷонамро фидо менамоем.

*Ватан, эй қиблаву меҳроби ишқам,
Бишав бедор аз бонги азнам.*

Аз рӯзҳои аввалини қорӣ, аз суханрониҳои аввалин аён шуд, ки ин шахсият гарчанд ки ҷавон бошад ҳам мардуми тоҷикро ба ҳам овард. Ба дили мардум умеди боварӣ ба фардои нек ҷой гирифт.

Сарвари ҷавону қавиירו даву ватанпарасту ҳештаншинос тавонист дар як муддати кӯтоҳ дар мамлакат оромиву осоиштагӣ, сулҳу ваҳдат, яқдилу яқзабониро биёварад. Ҷунон ки худ борҳо қайд мекунад: “Бояд ҳамаи мо бо дасту дили пок Ватанамонро обод кунем, дӯст дорем, бунёд намоем, хизмат кунем.”

Қорнамои ин шахсияти таърихӣ, Қаҳрамони халқи тоҷик, Пешвои миллати тоҷик барои ҳар фарди тоҷику тоҷикистонӣ, алахусус барои мо ҷавонон намунаи ибрат буда, мавқеи як нафар ҷавон дар амният, сулҳу субот ва таҳкими давлатдорӣ тоҷиконро нишон медиҳад. Воқеан имрӯз Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз давлатҳои озоду мустақилу соҳибистиклол аз тарафи 196 давлати ҷаҳон эътироф шудааст. Сулҳи пойдоре, ки дар Тоҷикистон бо шарофати Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон

омадааст аз тарафи СММ пешниҳод карда шудааст, ки ин сулҳи тоҷикон омӯхта шуда ва аз таҷрибаи он истифода бурда шавад.

Боиси ифтихору сарбаландии ҳамаи мардуми Тоҷикистон мебошад, ки соли 2017 Ҷумҳурии Тоҷикистон дар тамоми ҷаҳон дар қатори кишварҳои амнтарин эътироф шуд.

Аз ин рӯ, танҳо барои сулҳ субот. Корнамоиву қаҳрамоноҳо ва ҳидоятҳои хирадмандонаи Сарвари давлат дар самти пойдории Истиқлолияти комил ва эҳёи Тоҷикистон барои Истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ваҳдати миллӣ ва якпорчагии Ватани азизи худ метавон Эмомалӣ Раҳмонро Пешвои миллат номид. Ҷавонон муҳофизони боэътимоди Ватан, амнияти давлату миллат, сарчашмаи ташаббусҳо ва манбаи асосии кадрҳо ҳастанд. Онҳо дар дигаргунсозии демокративу иқтисодии Тоҷикистон таъҷиҳи боэътимод ва ҷузъи ҷудоинопазири муносибатҳои байни ҷомеаи шаҳрвандӣ ва давлат мебошад. Ҷавонон бояд аз фарҳанги сиёсӣ ва арзишҳои бархурдор бошанд, ки онҳоро барои ба манфиати ҷомеа ва давлати Тоҷикистон фаъолият намудан ҳидоят созанд. Ҷавононе, ки воқеан Ватани худро дӯст медоранд ва ободиву тараққиёти онро мехоҳанд, бояд аз дастовардҳои илму техникаи муосир, аз таҷрибаи ҷаҳонии пешбурди иқтисодиёт воқиф бошанд ва бо ташаббускориҳои худ ба манфиати давлату миллати хеш кӯшишу талош намоянд. Дар ин робита тарбияи ватандӯстӣ рӯкни асосии сиёсати давлатии ҷавонон мебошад.

Бахти ман андар канорат пойдор аст, Тоҷикистон,

Ҷор фасли сол дар ту навбахор аст, Тоҷикистон.

Аз қудуми дӯстиву сулҳу Истиқлолу Ваҳдат,

Ҳар кафи хокат ба зебу файзбор аст, Тоҷикистон.

ҲОШИМОВА Ш., МАҲМУДОВ О.
(Ҳучанд)

ОМИЛҲОИ БАЛАНД БАРДОШТАНИ ТАФАККУРИ МИЛЛӢ ВА ЗИРАКӢ СИЁСИИ ШОГИРДОН ҶИҲАТИ МУБОРИЗА ЗИДДИ ТЕРРОРИЗМ ВА ЭКСТРИМИЗМ

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёмашон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (22 декабри соли 2016) (1) соли 2017-ро Соли ҷавонон эълон намуда, таъкид карданд, ки аз устодону омӯзгорон ва падару модарон талаб карда шавад, ки диққати наврасон ва донишҷӯёнро барои аз бар намудани донишҳои муосир ҷалб намоянд, онҳоро дар рӯҳияи донишомӯзиву ҳештаншиносӣ, меҳанпарастиву ватандӯстӣ ва ҳувияти миллӣ тарбия кунанд, чунки солҳои охир терроризм ва экстремизм ба хатари глобалӣ табдил ёфта, ҷаҳони муосирро ба ташвиш овардааст ва қувваи асосии зиндаи он аз ҳисоби

чавонон ва наврасони дур аз таълим ташкил шудааст. Усулан, аклу идрок, ҷаҳонбинӣ ва ҷазираҳои маънавии падару модар аввалин сарчашмаест, ки дар зехну шуури кӯдак нақши ҳамешагӣ пайдо мекунад ва нуфузи он дар зиндагии инсон якумр боқӣ мемонад.

Таълиму тарбия воқеан ҳам раванди басо мураккаб, пуртазод ва заҳматталаб аст, тадқиқот, нерӯи зиёд ва ҷидду ҷаҳди пайвастаро меҳаҳад. Ҷуноне, ки Пешвои миллат Асоғузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Президенти кишварамон Э. Раҳмон қайд кардаанд: “Ба таълиму тарбияи шоиста ниҳодҳои гуногун масъуланд, вале аз ин миён се ниҳоди сиёсӣ маҷмаи марказӣ ва ҳалқунанда дорад. Таълиму тарбия дар пайвастагии се ниҳоди иҷтимоӣ: оила, мактаб ва ҷомеа руҳу равони воқеӣ пайдо мекунад”.

Оила сарғаҳи худшиносию ҳудогоҳии ҳар як чавонони имрӯза аст. Дар тӯли садсолаҳо оилаи тоҷик ҳазорон фарзандони фарзонаро ба дунё овардаанд ба камол расонидаанд, ки онҳо барои ҳалқи худ ва тамаддуни башар хизматҳои зиёди таърихро ба анҷом расониданд.

Дар идае аз оилаҳо таассубу ҳуруфоти динӣ ҳукмфармоӣ, то ҷое, ки барои фарзанд ба ҷузъ аз рӯзаю намоз ва суннатҳои динӣ ҳамаро нозарур мебуданд дар ҷомеаи имрӯза ин гуна оилаҳо ҳатарноканд. Ҷомеаи имрӯза асри технологияи навин, идеологияи навин, асри эҷодиро аз сар гузаронида истодааст.

Имрӯз модарони моро зарур аст, ки ба дастовардҳои истиқлолият, пойдевори давлати миллӣ сулҳу субот, ваҳдат, тинҷию амониро дарк намуда барои боз ҳам мустаҳкамии ҷомеа фарзандони ҳудро дар руҳияи ҳушёр будан, ҳудогоҳу худшинос будан, арзишҳои миллиро пос доштан тарбия намоем.

Наврасонро тарбия намуда, барои ҳаёт омода сохтан ин як санъату маҳорати бузург аст. Аксари чавононе, ки дар биёбонҳои араб меҷанганд, зархариданд. Барои онҳо дину оин, имону инсонгарӣ воситаи пулу сарват ба даст овардан аст. Ин гуна чавононро шахсоне гумроҳ мекунад ва меҳаҳанд ба ҷамъият ҳатари ҷиддӣ эҷод кунанд. Раванди ифротгароӣ ба монанди терроризм, экстремизм, ҳаракатҳои ваҳхобияю салафия ҷомеа ва чавононро ба сӯи исломи сиёсӣ кашида истодааст.

Ҳуди табиати исломи сиёсӣ тафриқаандозӣ аст. Имрӯз чавонони моро зарур аст, ки дар руҳияи ҳудогоҳӣ, ҳештаншиносӣ, содиқ будан ба Ватанро талқин намоянд. Инсон дар тамоми давру замони эҳтиёҷ ба тарбия дорад. Қошиқҳои маънавиёти баъзе аз чавонони имрӯза худ гувоҳи он аст, ки ниҳодҳои ҷамъиятӣ аз ҷумла, оила масъулияти дар назди худ гузоштаро иҷро карда натавонистааст.

Мо тавассути садо ва симо мебинем ва мешунавем, ки дар ҷанде аз мамлакатҳои ҳориҷӣ чавонон ба гуруҳҳои ифротгаро ҳамаҷо шуда, ба одамқушӣ шиддатнок кардани муҳит даст мезананд. Имрӯз оилаи тоҷик дар ҳувияти фарзандонашон инсондӯстӣ, ҳушёрӣ, ватандӯстиву ҳештанпарвариро талқин намоянд. Фарзандонашонро масъулиятшинос дар ҷомеа пешкаш намоянд. Пайвастани идае аз чавонон ба гурӯҳи ифротгаро, ки ба ҷони худ ва ба ҷони дигарон раҳм накарда дар ҷаҳон

тухми даҳшат мекоранд ва ноогоҳона ба манфиати бозингарони бузурги геополитикӣ амал менамоянд ҷои таассуф аст. Масъалаи тарбияи ҷавонон масъалаи мубрами рӯз аст. Ниҳодҳо аз ҳамдигар канораҷӯӣ накунад, ба ҳам занҷирбанд гашта дар руҳияи ҷавонони имрӯза худшиносӣ ва худогоҳиро талқин намоянд.

Таҷрибаи даҳсолаҳои охир собит месозад, ки танҳо он кишварҳое ба дастовардҳои бузург ноил гаштаанд, ки ба ҷавонон тавачҷӯҳи бештар намуданд. Дар ҷумҳурии мо тавачҷӯҳ ба ҷавонон ба тарбияи шоистаи эшон меафзояд. Ин башорат ва фардои шукуфони соҳибистиклолии мост. Тафаккури ифротӣ, гурӯҳҳои ифротгароии динӣ ва созмонҳои террористӣ ҳамчун як хатари бузурги минтақавӣ ва ҷаҳонӣ имрӯз амният ва мавҷудияти аксари кишварҳои мусулмоннишинро зери таҳдиди ҷиддӣ қарор доданд. Таҳдиди ин зуҳуроти харобиовар акнун аз сатҳи миллӣ ва минтақавӣ фаротар рафта, хусусияти глобалӣ ва умумиҷаҳонӣ гирифтааст.

Воқеан, терроризм яке аз падидаҳои номатлуб ва зиёновару нангинест, ки ба проблемаи глобалӣ табдил ёфтааст. Ҷоҷаҳои нангини чанд соли охир, ки дар кишварҳои Шарқи Наздик ба вуқӯъ пайваستاаст, ҳеҷ касро бетараф гузошта наметавонад. Дар ин замина, тарбияи дуруст ва дар роҳи худшиносиву худогоҳии миллӣ тарбия намудани насли наврас вазифаи ҷонии мо омӯзгорон, ба шумор меравад. Гурӯҳҳои террористиву экстремистӣ, ки ҷаҳонро ба таҳлука андохтаанд, дар таърих дар ҳама давру замон бо ҳар ном амал мекардаанд, ки ҳадафи асосии онҳо аз байн бурдани якпорчагии давлат ва қатлу куштор ба ҳисоб рафта, бо ин роҳ мехоҳанд, ҳокимиятро ба даст оранду ҷамъиятро ноором намоянд. Дар замони муосир аксари гуруҳҳои террористӣ ба қатлу куштори халқи осоишта машғуланд ва бо номи ислом ин амалҳои нангинро иҷро мекунанд. Қисми зиёди ҷавононе, ки ба ин гуруҳҳо шомил гардидаанд, на дониши кофии исломӣ доранду на дониши фароҳи дунявӣ. Боваъдаҳои пуч, ки оқибаташ танҳо марг аст, онҳоро фиреб менамоянд.

Амалиёти террористӣ аз қисматҳои зерин иборат мебошад: ғояҳои амалҳои сиёсӣ, фаъолияти зӯрварӣ, амали террористӣ.

Терроризми байналхалқӣ дар ҷаҳони муосир дар шаклҳои иҷтимоӣ-инқилобӣ, терроризми этникӣ-миллатгароӣ ва терроризми динӣ ба амал меояд. Дар замони муосир тамоили то як андоза маҳдуд шудани терроризми иҷтимоӣ-инқилобӣ ва афзудани терроризми этникию миллатгароӣ ва динӣ ба назар мерасад.

Вожаи “терроризм” аз калимаи латинии “terror” маншаъ гирифта, маънояш тарс ва ваҳм аст. Террористон мехоҳанд, мақсаду мароми худро бо роҳи зӯрварӣ, куштор, тарсу ваҳм амалӣ созанд (3,2). Амалҳои террористӣ—ба бевосита содир намудани ҷинояти дорои ҳислати террористӣ дошта дар шакли тарқиш, оташзанӣ, истифода ё таҳдиди истифодаи воситаҳои ядрӣ, моддаҳои радиоактивӣ, химиявӣ, биологӣ, илова бар ин нобуд сохтан, зарар расонидан ё забткунӣ воситаҳои нақлиёт ва дигар объектҳо: сӯйқасд ба ҳаёти ходимони давлатӣ ё

чамъиятӣ, намояндаи барҷаста ва оддии миллӣ, этникӣ, динӣ ё дигар гуруҳҳои аҳоли: содир намудани дигар амалҳои, ки боиси хавфи ҳалокати одамон аст, равона карда шудаанд.

Шаклҳои зуҳури терроризм хеле гуногун мебошад. Бинобар ин мутахассисон онро ҳар гуна тақсимбандӣ мекунанд: терроризми давлатӣ, терроризми гуруҳҳои муҳолифи давлат, терроризми байналмиллалӣ ва дохили давлатӣ. Аз рӯи хусусияти иҷтимоӣ бошад, терроризмро ба терроризми иҷтимоӣ, динӣ, этникӣ, тақсим мекунанд. Бовучуди ин як таърифи мукаммали терроризм не, балки дахҳо таъриф вучуд дорад. Нишонаҳои асосии терроризм зӯрварӣ ва дахшатафканӣ ба хотири ба даст овардани мақсадҳои сиёсӣ мебошад (2, 31).

Бинобар ин, бояд мо, омӯзгорон, машғулиятҳои тарбиявиро дар муассисаҳои таълимӣ ҷиддӣ ба роҳ монда, хонандагонро аз вазъияти сиёсии ҷаҳон огоҳ намуда, ба онҳо бифаҳмонем, ки сулҳу ваҳдат ва истиқлолият неъматӣ бебаҳоянд. Бояд ба қадри сулҳу оромӣ ва соҳибистиклолии кишвари хеш бирасем ва баҳри ободу зебо гардонидани Ватани азизамон талош бикунем. Мо бояд ба шогирдон фаҳмонем, ки терроризм ин ташкили хатар, яъне аз таърифи ташкилотҳо, субъектҳо ё шахсони алоҳида бо истифодаи қувва, зӯрварӣ ба амал овардани вазъияти ноором, муҳити тарсу ҳарос ва хатар дар ҷомеа мебошад. Аз нигоҳи паҳноиву фарогирӣ ба шаклҳои зерин тақсим мешаванд: байналхалқӣ, дохилидавлатӣ, сиёсӣ, миллӣ ва динӣ.

Ҷуғрофияи паҳншавии созмонҳои террористӣ бисёр васеъ аст: Аврупо, Осиё, Амрикои Шимолӣ ва Ҷанубӣ, Африко ва ғайра. Созмонҳои террористии “Абӯнидал”, “Абӯсайёф”, Аумсинрике” (Ҷопон), “Ҳамос” (Фаластин), созмонҳои баскҳои Испания бо номи “Ватан ва озодӣ” (ЭТА), “ал-Қоида”, “Артиши озодихоҳи миллӣ” (Колумбия), Созмони озодибарҳи Томил Илама (Шри-Ланка), созмони “Бригадаҳои сурх” (Италия), “Толибон” (Афғонистон), “Боқохарам”, “Ҷабҳат-ан-Нусра”-и аҳли Шом” (Сурия), “Давлати Исломӣ”, “Ҳаракати исломии Ўзбекистон”, “Лашкари Тайба” (Покистон), “Ал-ихвон ал муслимин” (Миср), “ал-Ҳарамайн” (Арабистони Саудӣ ва ғайра)

Миқёси амалҳои террористӣ низ бошиддат меафзояд. Аз рӯи ҳисоботи Департаменти давлатии ИМА ҳамасола дар ҷаҳон аз 320 то 620 амалиёти террористӣ анҷом дода мешавад. Аз дасти террористони СИКХ 31-уми декабри соли 1984 кушта шудани сарвазирӣ Ҳиндустон Индира Гандӣ, қатли якҷанд шахсиятҳои сиёсӣ, аз ҷумла сарвазирӣ Ҳиндустон Рачив Гандӣ, аз тарафи террористони “Созмони озодибарҳи Тимил Илама” дар Шри-Ланка (солҳои 1991) ва президенти Шри-Ланка Ринасигх Предамас (Соли 1993), куштори прокурори шаҳри Генуя Франческо Коко ва собиқ сарвазирӣ Италия Адло Моро аз тарафи террористони созмони “Бригадаҳои Сурх”, аз тарафи ду нафар террористони араб кушта шудани фармондеҳи номдор, вазири мудофияи Афғонистон Аҳмадшоҳи Масъуд ва ғайра собит менамоянд, ки террористон дар баробари дузидани одамон, партофтани бомб дар

ҷойҳои ҷамъшавии одамон, ба куштори шахсиятҳои олиуртбаи давлатӣ ва ҳизбӣ бештар даст мезаннад (2,34).

Аз ин рӯ, дар раванди таълиму тарбия дар ташаккул додани тафаккури миллӣ ва ҳидоят кардан ба зиракии сиёсии шогирдон вазифаи ҷонии ҳар як тарбиякунанда аст. Омӯзгори имрӯзаро зарур аст, ки ҳар лаҳза шогирдонашро оиди донишҳои зарурӣ маълумот диҳад, аз падидаҳои номатлуби терроризм экстремизм вобаста ба синну соли шогирдонаш омӯзонад ва донишҳои аниқро оиди ин падидаҳо осону дастрас то тафаккур ва зехни онҳо бурда расонад, зеро хушро зирак ва зиракии сиёсиро раҳнамоӣ кардан вазифаи ҷонии ҳар як омӯзгор мебошад.

Адабиёт:

1. *Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (22 декабри соли 2016).*
2. *Тоатов Ҳ.. Терроризм ва экстремизм – падидаи номатлуб. – Хучанд: Мероҷ, 2017.*
3. *Абдулло Раҳнамо. Гуруҳи ифротгарои динии муосир ташиклоти ҳарбӣ сиёсӣ // Омӯзгор, 12 февралӣ 2016*
4. *Ҳусайн Воизи Кошифӣ. Калила ва Димна. – Душанбе, 1989.*
5. *Се нерӯи тавоно: оила, мактаб ва ҷомеа // Омӯзгор, №4, 27.01.2012.*
6. *Бобоев Н. Масъулияти гарони тарбия // Омӯзгор, №44, 28.01.2011.*

ҲУСЕЙНОВ Б.
(Душанбе)

САРЧАШМАИ АСОСИИ АМНИЯТИ ҶОМЕА

Соли равон 25-солагии Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо шукӯҳи беандоза таҷлил гашт. Маҳз Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар саҳифаҳои таърихи навини тоҷикон ҳамчун Иҷлосияи наҷотбахшу сарнавиштсоз ворид гаштааст.

Аз дидгоҳи сиёсӣ ҳуҷҷати расмӣ ин даврони нави таърихи миллати мо - Ёлломиаи Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон аст, ки соли 1991 дар айёми хело душвор интишор гардид. Истилоҳоте аз қабилӣ «истиқлолияти давлатӣ», «истиқлоли сиёсӣ», «истиқлолияти иқтисодӣ», «истиқлолияти фарҳангӣ», «истиқлолияти энергетикӣ» ва ғайра ба луғати тафаккури сиёсӣ дохил гардида, дар раҳгузори воқеияти имрӯза аз ҷузъ то ба кулли зиндагии мардум роҳ ва нуфуз пайдо кардааст. Таърихи кунунии тоҷикон аз ҳар самте, ки ба он нигарем ва аз пойгоҳи ҳар масъалае, ки ба таҳқиқи он рӯчӯ намоем, бо касби истиқлолияти мамлакат пайванд мегирад. Истиқлолият сарманшаи ҷаҳони имрӯзаи миллати тоҷик аст, ки дар ниҳоди худ ҳадафҳои олии миллӣ, таърихӣ ва

инсонии мардумро асолат бахшид. Ичлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба фарзанди барӯманди халқи тоҷик Эмомалӣ Раҳмон ваколати роҳбарӣ ба ҷомеаи Тоҷикистонро дод, ҳамзамон бар дӯши ӯ вазифаи мураккаб, вале муқаддаси бунёди давлати воқеан соҳибистиқлол ва демократиро вогузошт. Дар Ичлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Раиси тозаинтихоби кишвар Эмомалӣ Раҳмон мақсад ва ҳадафи асосии худро чунин баён карда буданд: «Ба хоҳири истиқрори сулҳи пойдор ва бозгашти ҳамаи фирориён ба ватан ман тайёр ҳастам, ки ҷонамро қурбон созам».

Аввалин сухани Эмомалӣ Раҳмон дар мақоми Раиси Шӯрои Олӣ ва Сарвари давлати Тоҷикистон «Ман ба Шумо сулҳ меоварам... Мо ҳама бояд ёру бародар бошем» паёме рӯшан аз хираду заковати халқ буд, ки дар фитрат ва дилу нияти поки фарзанди арҷманди баргузидааш таҷассум ёфта буд.

Замоне, ки намояндагони мардуми Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмонро ба маснади Роҳбари Тоҷикистон пазируфтанд, ӯ ҳамагӣ 40 сол дошт ва дар миёни раҳбарони кишварҳои собиқ Шӯравӣ ва ҷаҳон ҷавонтарин чехраи сиёсии тирози аввал буд. Зухури Эмомалӣ Раҳмон дурахши истеъдоди нодире буд, ки аз вучуди ин мардум ва ин марзу бум берун омад ва ҷумлаи фазилатҳояшро, ки қаблан ёд кардем, дар вусъати ҳадафҳои олии миллӣ ангезиш дод ва қудрати амал ато намуд. Бо ҳидояти хирадмандонаи Эмомалӣ Раҳмон халқи Тоҷикистон бо эҳтиром гузоштан ба озодаӣ, ҳуқуқи инсон ва шаҳрванд ба масобаи арзишҳои аслии башарӣ ва бо ҳадафи демократисозии ҷомеа ва бунёди давлати соҳибхитӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона марҳилаи тозаи қонунгузорию дар қаламрави кишвари хеш асос гузошт. Дар сарғаҳи ин ибтикорот қабули Конститутсияи нави мамлакат қарор дошт, ки бори аввал дар таърихи давлатдорӣ тоҷикон аз тариқи раёипурсии умумихалқӣ сурат гирифта, дар он андӯхтаҳои тамаддуни башарӣ дар робита ба озодаии инсон, ҳуқуқи шаҳрванд, ҷомеаи демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ таҷассуми равшан пайдо намуд ва ҳамчун ҳуҷҷати раҳнамои як давлати комилҳуқуқи аз ҷониби ҷомеаи ҷаҳонӣ эътироф шуд.

Дар Ичлосияи XVI Шӯрои Олӣ Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Парчами давлатии Тоҷикистон», «Дар хусуси тасдиқи Низомномаи Нишони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» қабул гардиданд ва фаъолияти Эмомалӣ Раҳмон ба ҳайси раҳбари мақоми олии қонунгузорию кишвар ва Раёсати олии мамлакат бо тасдиқи ду рукни муқаддаси давлати навини тоҷикон ва бо табрикоти гарму ифтихорангези Эмомалӣ Раҳмон оғоз ёфт, ки рамзе амиқу пурмаъно дошт. Бо гузашти солҳо дар тақвими давлати соҳибистиқлоли Тоҷикистон ҷашни ҳумоюне бо номи «Рӯзи Парчам» пайдо омад ва соли 2009 дар саросари кишвар бо шуқуҳи хоса таҷлил гардид. Президенти мамлакат бо ёдоварӣ аз он рӯзгори таърихӣ дар паёми табрикии худ изҳор доштанд, ки «Чанд рӯз пеш аз ин, дар суханронии худ ба ифтихори ҷашни 15-солагии қабули Конститутсияи Тоҷикистон, ки дар он Парчам,

Нишон ва Суруди миллӣ ҳамчун рамзҳои асосии давлат ва нишонаҳои соҳибхитиярии давлату миллат эълон шудаанд, изҳор карда будам, ки бо истифода аз ҳуқуқи ташаббуси қонунгузории Президент доир ба муқаррар намудани Рӯзи Парчами Ҷумҳурии Тоҷикистон лоиҳаи қонуни дахлдорро ба парламенти мамлакат пешниҳод намудам. Боиси қаноатмандист, ки ба наздикӣ қонуни мазкур қабул гардид ва мутобиқи он мо акнун имкон пайдо кардем, ки минбаъд ҳар сол Рӯзи Парчами давлатиро, ки 24-уми ноябри соли 1992 аз ҷониби Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ гардида буд, бо ифтихору сарбаландӣ аз давлату давлатдории миллати тамаддунсози худ таҷлил намоем».

Ба имзо расидани Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон ба таври воқеӣ марҳилаи тозаеро дар ҳаёти сиёсӣ иқтисодӣ ва маънавию фарҳангӣ оғоз кард. Пайрезии ин сулҳи деринтизор аз Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз замоне ибтидо мегирад, ки роҳбари тозаинтиҳоби Тоҷикистон дар ин анҷуман бо қатъият ва имону эътиқоди қомил гуфта буд: «Ман қасам ёд мекунам, ки тамоми донишу таҷрибаамро барои дар ҳар ҳона ва ҳар оила барқарор шудани сулҳ равона карда, барои гулгулшукуфии Ватани азизам садоқатмандона меҳнат мекунам».

Бар асоси тасмимгириҳои Роҳбари давлат дар нимаи аввали соли 1993 бо ҳадафи қатъӣ ҷанги шаҳрвандӣ дар мамлакат, боз гардондани гурезаҳо ва муҳоҷирини иҷборӣ ба макони зист, барқарор сохтани ҳазорҳо манзили харобгашта, пешгирии раванди таназзули иқтисод ва ҷалби сармояи хориҷӣ ба хотири рушди Тоҷикистон масъалаи ба ҳам овардани нерӯҳои музокироти сулҳи тоҷикон оғоз шуд, ки давраи аввали он дар шаҳри Москва аз 5 то 19 апрели соли 1994 чараён гирифт.

Барои тавсеа ва суръат бахшидан ба раванди сулҳу ошӣ Сарвари давлат баробари баргузории музокирот дар ороستاني мулоқоту суҳбат ва бо роҳбари Иттиҳоди нерӯҳои оппозитсияи тоҷик бо иродат эҳтимом варзид. Ин мулоқот дар бештари маврид дар ҳоле ба вуқӯ меомад, ки дар сатҳи музокирот ё машварат ҷонибҳо ба тавофуқ намерасиданд. Бо ибтиқори Роҳбари давлати Тоҷикистон ҷонибҳо 17-19 майи соли 1995 дар шаҳри Кобул дигарбора мулоқот барпо карданд, то натиҷае аз ин гуфтушунидҳо ба ҳусни тафохуми тарафҳо дар дарёфти ризоият ва сулҳи кишвар биафзояд. Пайомади ин мулоқот қабули изҳороти муштарак буд, ки эътимоди тарафҳоро дар ҳосили матлаб тақвият бахшид. Воҳӯриҳои баъдина дар сатҳи олий 19 июли соли 1995 дар Техрон, 10-11 декабри соли 1996 дар Афғонистон ва 19-23 декабри ҳамон сол дар Москва, 21-22 феврал ва 16-18 майи соли 1997 дар шаҳрҳои Машҳад ва Бишкек ва дар маҷмуъ 8 маротиба доир гардиданд ва ниҳоят санади сарнавиштсози миллати тоҷик ба имзо расид.

Таърих ва миллати тоҷик назорати Сарвари давлати худро дар раванди таъмини сулҳ ва ризоияти миллӣ, баҳусус дар чараёни баргузории гуфтушунид дар қаламрави Афғонистон, дар мулоқоте, ки 11 декабри соли 1996 баргузор гардид, ҳаргиз фаромӯш нахоҳад кард. Чараёни ин мулоқот дар китоби рӯзноманигорони рус Владимир

Сухомлинов ва Генадии Шалаев «Роҳ ба сӯи созиш» чунин шарҳ ёфтааст: «Эҳтимол воҳӯрии аз ҳама пуршиддат ва хатарноку бемисл дар Афғонистон 11 декабри соли 1996 баргузор шуд. Вакте Сайид Абдуллоҳи Нури ба Эмомалӣ Раҳмонов пешниҳод намуд, ки гуфтушунидро дар рустои Хусдех, ки дар шимоли Афғонистон, вилояти Тахор чойгир аст, гузаронанд, гуё иродати Президентро месанҷид, ӯ бе ягон дудилағӣ розӣ шуд: - Ман тайёрам дар ҷой ва дар соат воҳӯрам. Муҳим он аст, ки воҳӯрам судманд бошад...

Аз рӯи маслиҳати пешакӣ чархболи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистонро бояд дар сарҳад пешвоз гирифта, ҳамзамон тарафи пешвозгиранда онҳоро мебоист ба қароргоҳи Президенти онвақтаи Афғонистон Бурҳониддин Раббонӣ мебарданд ва он ҷо бояд сарлашқари машҳури он кишвар Аҳмадшоҳи Масъуд иштирок мекард. Вале дар сарҳад чархболи Сарвари давлатро касе пешвоз нагирифт. Дастаи посбонони Президент исрор мекарданд, ки ба Душанбе баргарданд. Дар ҳудуди давлати бегона, ки дар он ҷанги граждани дар авҷ аст, парвоз кардан хатари бузург дорад, онҳо мекӯшиданд, инро ба Раҳмонов бовар кунанд. Ӯ инро мефаҳмид. Бо вучуди ин шояд боз мефаҳмид, ки ҳоло ҳар соат ғанимат аст, то созишномаи умумии оташбас имзо нагардад, ҷавонони зиёде аз дар ду ҷониб талаф меёбанд. Эмомалӣ Раҳмон фармон дод, ки ба парвоз идома диҳанд.

Маълум аст, ки касе чизеро сахв кардааст ва нодуруст фаҳмидааст. Дар он тарафи марз Президент ва ҳайати қорӣ ӯро интизор буданд... Аммо ин воқеа бар хилофи чашмдошт хеле бомуваффақият анҷом ёфт: умеду боварии Президенти Тоҷикистон амалаш бочуръатии ӯро пурра собит гардонд. Раҳмонов ва Нури «Протокол дар бораи ба танзим даровардани вазъияти дар бораи сиёсат дар минтақаҳои ҷанг»-ро имзо карданд. Ғайр аз ин, хусусан пас аз воҳӯрӣ, дигаргуниҳои қатъӣ ва муҳиме дар гуфтушунидҳо ба амал омад ва амалан оташбас байни размандағони муҳолифин ва сарбозони ҳукумати оғоз ёфт. Ва агар Президент аз сарҳад ба Душанбе бармегашт, маълум набуд, ки дар Тоҷикистон «садои тӯпҳо қай хомӯш мешуд».

Ниҳоят, бо баргузори чандин мулоқоту суҳбатҳо ва музокироти пайваста раванди сулҳи тоҷикон бо имзои санади таърихӣ «Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллии дар Тоҷикистон» 27 июни соли 1997 дар шаҳри Москва ба фарҷом расид ва ин сана дар тақвими миллати мо ҳамчун Рӯзи Ваҳдати миллии сабт гардид.

Таҷрибаи сулҳи миёни тоҷикон яке аз бузургтарин сабақҳои мактаби сиёсатмадорӣ ва давлатдорӣ Эмомалӣ Раҳмон аст, ки ҳам дар дохили кишвар ва ҳам дар сатҳи ҷаҳонӣ мавриди тадқиқу омӯзиш қарор гирифт. Ин таҷрибаи таърихӣ ба Ватан ва ба макони зист баргардонидани қариб як миллион гуреза ва ташкили ҳамгирии иҷтимоӣ онҳо аз тарафи ташкилоту созмонҳои бонуфуз, аз ҷумла, Созмони Милали Муттаҳид, Созмони амният ва ҳамкори дар Аврупо ҳамчун модели ноҳири сулҳофаринӣ эътироф гардид. Инчунин, барқарор

кардани пояҳои фалаҷшудаи ҳокимияти давлатӣ, таъмини фаъолияти мақомоти маҳаллӣ, ҳокимияти иҷроия, судӣ, ҳифзи ҳуқуқ, ташкили артиши миллӣ, қушунҳои сарҳадӣ ва қабули рамзҳои давлати соҳибистиклол самтҳои асосии фаъолияти давлат буданд.

Фарҳанги сулҳи Эмомалӣ Раҳмон, ки паёми ваҳдати воқеии тоҷикон, паёми ба орзуву ормонҳои худ расидани халқ буд, ба Президенти Тоҷикистон ва давлати тозаистиклоли он эътироф, эътибор ва эҳтироми ҷаҳонӣ армуғон овард.

Зиёда аз 20 сол пеш Созишномаи истиқрори сулҳ ба имзо расида буд, аммо сарчашмаи асосии он Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон буд, ки 25 сол пеш ба оромӣ ва сулҳ ибтидо гузошта тақдирсоз гардид.

Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба арсаи сиёсат шахсиятеро баровард, ки дастовардҳои минбаъдаи кишвар ба номи ӯ иртибот доранд. Тоҷикистонро ба тамоми давлатҳои дунё муаррифӣ карда тавонист. Аз ин лиҳоз, Иҷлосияи тақдирсоз давлатро, миллатро муайян сохт. Пешбурди ҳама гуна иқдоми созанда танҳо дар шароити субот ва амнияти пойдор имконпазир аст.

ҶАЛИЛОВА М.
(Хучанд)

ХАТАРҲОИ АСОСИИ СИСТЕМАИ ИТТИЛООТИИ МУОСИР

Системаи иттилооти муосир як системаи мураккабро ташкил медиҳад, ки аз компонентҳои зиёд ва гуногуни автоматикунонидашуда иборат мебошад, ки байни ҳам алоқаманд буда, маълумотҳоро байни ҳам интиқол медиҳанд. Амалан ҳар як компонент метавонад, ки ба таъсири бери дучор шавад ва ё ки аз кор монад. Мо метавонем компонентҳои автоматикунонидашударо ба чунин гурӯҳи системаҳо тақсим кунем:

1.Муҳити таҷҳизонидашудаи компютер ва қисмҳои ташкилдихандаи он. (протсессор, монитор, терминал, қисмҳои ёрирасон, дисковод, принтер, ноқилҳо, хати алоқа ва ғайраҳо);

2.Таъминоти барномавӣ – барномаҳои ба дастовардашуда, системаи оператсионӣ, системаи барномавӣ, барномаҳои дијагностикӣ ва ғайраҳо мебошанд;

3.Барномаҳои муваққатӣ ва доимӣ, дискҳои магнитӣ, чопӣ, архивҳо, системаҳо журналҳо ва ғ.;

4.Шахсӣ-хизматрасонии фардӣ ва истифодабаранда.

Таъсиррасониҳои хатарноки системаи маълумотро ба ду қисм ҷудо мекунанд *ногаҳонӣ* ва *қасдан*. Таҳлили таҷрибаҳои банақшагирии тайёр намудан ва интиқол додани системаи маълумотҳо нишон медиҳад, ки

маълумотҳо ба таъсиррасонии ногаҳонӣ дар тамоми давраи ҳаёти системавиашон гирифтोर мешаванд.

Сабабҳои таъсиррасонии ногаҳонӣ дар вақти интиқоли маълумот шуда метавонад:

- Ҳолати садамивӣ аз сабаби ҳодисаҳои фавқулода ва хомӯш кардани қувваи ҷараён (электрикӣ);

Аз кор баромадани аппаратҳо ва қорношоёми шудани онҳо.

Тағйиротҳо – дар таъминоти барномавӣ.

Ҳатогӣҳо дар қорҳои фардӣ.

Ҳалалрасониҳо дар шабакаи алоқа аз таъсири муҳити беруна.

Таъсири шартӣ – ҳаракатҳои мақсадноки гунаҳқорон мебошад. Ба намуди гунаҳқор дохилшуда метавонад: қоргарон, муштариён, ҳарифон, шахсони махсус. Ҳаракатҳои гунаҳқорон мативҳои гуногун дошта метавонад:

Норозигӣ аз фаъолияти қори худ.

Ришваситонӣ.

Ҳавасмандӣ, қонҷқобӣ.

Муҳорибаи ҳарифон.

Қоней намудани талаботи худ бо ҳама қор.

Моделҳои гипотетикӣ патенсиалии гунаҳқорро сохтан мумкин аст:

1. Гурӯҳбандии қормандон дар сатҳи системаи додасуда.

2. Гунаҳқор метавонад шахси бегона ва ё инки истифодабарандаи қонунии система бошад.

3. Ба гунаҳқор маълумот оид ба система ва принципҳои қори система маълум аст.

4. Гунаҳқор қисми нисбатан сусти ҳимояро интиҳоб менамояд.

5. Нисбатан паҳншудатарин ва бисёрҷабҳаи гунаҳқорони компютери дастрасии банақшагирифтаниашуда ба ҳисоб меравад.

Дастрасии банақшагирифтаниашуда ҳар як ҳатогиро дар системаи муҳофизати истифода мешавад. Шабакаи дастрасӣ ба нақша гирифта–нашударо гурӯҳбандӣ менамояд, ки ба воситаи он маълумотро дуздидан ва ё бекор қордан мумкин аст.

Ба воситаи инсон:

1. Дуздидани интиқолдиҳандаи маълумот.

2. Хондани маълумотҳо аз экран, клавиатура.

Ба воситаи барнома:

1. Шикастани қорлоҳои (қорқалима) маълумотҳо.

2. Нусхабардорӣ намудани маълумот аз интиқолдиҳанда.

Ба воситаи таҷҳизот:

1. Пайваст намудани таҷҳизотҳои махсус қорқорқордашуда, ки дастрасиро ба маълумот таъмин менамояд.

2. Гирифтани шуоҳои электромагнитӣ аз таҷҳизот қоричшуда–ҳати алоқа ва ғайраҳо.

Ба таҳдидҳое, ки шабакаи кампютерҳо гирифтोर шуданашон мумкин аст, диққати қиддӣ додан мумкин аст. Ҳусусиятҳои асосии

тамоми шабакаи кампютерӣ дар он аст, ки ҳар яки онҳо дар фазо паҳн аст.

Алоқа байни гирехҳои шабака табиӣ ва воситаи хатти алоқа ва барномавӣ бошад ба воситаи механизмҳои хабардиҳанда ба роҳ монда мешавад.

Адабиёт:

1. Александров, Д.В. *Инструментальные средства информационного менеджмента. CASE-технологии и распределенные информационные системы: Учебное пособие* / Д.В. Александров. – М.: ФиС, 2011. - 224 с.
2. Амириди, Ю.В. *Информационные системы в экономике. Управление эффективностью банковского бизнеса: Учебное пособие* / Ю.В. Амириди, Е.Р. Кочанова, О.А. Морозова; Под ред. Д.В. Чистов. – М.: КноРус, 2011. - 174 с.
3. Балдин, К.В. *Информационные системы в экономике: Учебник* / К.В. Балдин, В.Б. Уткин. – М.: Дашков и К, 2013. - 395 с.
4. Балдин, К.В. *Информационные системы в экономике: Учебное пособие* / К.В. Балдин. - М.: НИЦ ИНФРА-М, 2013. - 218 с.
5. Блиновская, Я.Ю. *Введение в геоинформационные системы: Учебное пособие* / Я.Ю. Блиновская, Д.С. Задоя. - М.: Форум, НИЦ ИНФРА-М, 2013. - 112 с.
6. Бодров, О.А. *Предметно-ориентированные экономические информационные системы: Учебник для вузов* / О.А. Бодров. - М.: Гор. линия-Телеком, 2013. - 244 с.
7. Варфоломеева, А.О. *Информационные системы предприятия: Учебное пособие* / А.О. Варфоломеева, А.В. Коряковский, В.П. Романов. - М.: НИЦ ИНФРА-М, 2013. - 283 с.

ҶҮРАЕВА М., БОБОЕВА З.
(Хучанд)

НАҚШИ АДАБИЁТ ДАР ТАЪМИНИТАРБИЯИ ЭҲСОСИ ВАТАНПАРВАРӢ ВА ҲИФЗИ АМНИЯТИ МИЛӢ

Худшиносиву худоғоҳии миллӣ ва амнияти халқу ватан аз кучо сарчашма мегирад? Аз омӯзишу дар амал татбиқ намудани ашъори шоирони гузаштаву имрӯзу фардо...

Бале, дуруст аст, вақте ки кас аз асли хеш беҳабар аст, ӯ дар бораи худшиносиву худоғоҳии миллӣ оғаҳие надорад, аз кучо аз асли хеш боҳабар аст? Пас мебояд ҳар як шахс аз таъриху одобу фарҳанги миллати хеш боҳабар бошад ва ба муқаддасоти миллати хеш арҷгузорӣ намояд.

Зери мафҳуми муқаддасот мо чиро мефаҳмем? Чизе ки ба шахс азиру муқаддас аст, чизе ки мо онро чун гавҳараки чашм эҳтиётташ мекунем ва аз даст додан намехоҳем. Ба ин гавҳараки чашми мо кадом муқаддасот дохил мешаванд, дуруст аст, аввал Ватан, Модар, Забон ва адабиёт, Миллат, хок..

Ваҳдати миллӣ торафт вусъат ёфта, таҷассуми сиёсати сулҳпарваронаву ваҳдатофари давлатамон гардида, бори дигар муттаҳидии мардумро зери парчами ғояҳои бунёдкориву созандагии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон возеҳу аниқ нишон дод.

Вале мутаасифона, дар таърихи инсоният нофаҳмиҳои милливу байналмиллалӣ фаровон буданду ҳастанд ва боз ҳам таърих гувоҳ аст, ки барои бо ҳам овардани инсонҳоро бахшидани ҷурму гуноҳҳо ва таҳкими дӯстию бародарӣ дар қатори дигар омилҳои коргар сухани созандаю таъсирбахш, баҳусус каломӣ бадеӣ нақши муҳим дорад. Аз ин рӯ, адибони тоҷик дар ҳама давру замон барои ваҳдату ҳамдигарфаҳмӣ ва тамкину таҳаммулпазирии мардуми тоҷик талошҳо кардаанд. Дар бисту панҷ соли охир онҳо низ бо асарҳои саршор аз ғояҳои миллӣ, дӯстиву ваҳдат ва ҳамҷунин бевосита дар суҳбатҳо, дар маҳфили вохӯриҳо бо хонандагони хеш мардумро ба ваҳдат, зиндагии ошошта ва меҳнати бунёдкорона барои шукуфоии Ватани азизамон раҳнамун месозанд. Агар ба таърих назар афканем, бар асари ҷанги шаҳрвандии солҳои навад дар байни мардум кинаву қудурат, нофаҳмиву нобоварӣ реша давонд ва вазъият ба даҳолати ғайбонаи маънавӣ ниёз дошт. Адибони мо ин рисолатро хуб дарк намуда, барои офаридани асарҳои пурмағзу бамаънӣ ва саршор аз ғояҳои ваҳдату ҳамдигарфаҳмӣ камари ҳиммат бастанд.

Баъди андаке ба даст омадани Ваҳдати миллӣ Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба омӯзишу нигориши таърихи миллат рӯ оварда, як силсила ташаббусу чорабиниҳоеро роҳандозӣ намуданд, ки худшиносиву ҳудогоҳӣ ва ҳувияти миллии мардум, аз ҷумла, адибонро таҳрик доданд.

Соли бузургдошти тамаддуни ориёӣ, 1100-солагии давлати Сомониён, таҷлили ҷашни як қатор адибону олимони бузурги миллатамон мардумро рӯҳи тоза бахшиданд, эҳсоси ифтихори миллӣ барангехтанд, адибонро ба эҷоди асарҳои водоштанд, ки саҳифаҳои пурфоҷиву сабақомӯзи гузаштаре ба хидмати имрӯз бикашанд. Ҳамин буд, ки хусусиятҳои барҷастаи насри ин давра рӯҳ ба таърихи қадиму навини халқамон эҳдо гардид. Чунон ки Пешвои миллат мефармоянд, “як сарчашмаи воқеии худшиносиву ҳудогоҳӣ ва ҳувияти миллии мардум, қабл аз ҳама, бунёди давлати соҳибистиклол, ваҳдати миллӣ, рӯй овардан ба гузаштаи пурифтихор, ҳифзи тамаддуну мероси фарҳангии ниёгон ва поси хотири шахсиятҳои тавонону фарзандони бузурги миллат мебошад”. Адибони мо тибқи ҳамин гуфтаҳои воқеию амиқ як силсила асарҳои офариданд, ки зимни рӯҳ ба таърихи пурифтихорамон саргузашти фарзандони номдори халқро бозгӯ карда, дар мисоли рӯзгору пайкори онҳо ғояҳои бузурги ваҳдату иттиҳоди миллиро бадеию дилрас васфу талқин намудаанд.

Адабиёт пеш аз ҳама маъно ва ҳикмат аст, маъно ва ҳикмате, ки дар қолаби сухани дилҷасп, нақли ҷолиб ва бо истифодаи санъатҳои баланди

бадеӣ, ташбеҳу истиораву таносуби калом офарида шудааст. Адабиёт чун дигар ҳунароҳои бадеӣ тимсоли ҷанбаи офаридгорӣ доштани рӯҳи инсон аст. Эҷодкор бо тасвир кардани манзараҳои ҳаёти инсон ва ба он дамандани рӯҳи зиндагӣ ташнагиҳои нерӯи созандагӣ ва офаридгории худро таскин медиҳанд. Вай тавассути образҳои муносибатҳои мураккабу печидаи инсонӣ, тазотҳои зиндагӣ ва нокомиҳои ҳаётро ба намоиш мегузорад ва ба ин васила мардумро ба адлу дод, ба эҳтироми яқдигар ва ғанимат дониستاني лаҳзаҳои зиндагӣ даъват мекунад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон нақши зиёиёни эҷодкорро дар таъмин намудани тарбияи ватанпарварӣ ва ҳифзи амният басо муассир ҳисобида, дастур медиҳанд, ки дар парвариши ҳисси ваҳдати миллӣ бояд бештар аз ҳар вақт фаъол бошанд. **«Зиёиёни мо метавонанд мафкураи ваҳдати миллиро дар зехну шуури мардум ҷой карда, халқро барои яқдигарфаҳмӣ омода созанд.»**

Пешвои миллат хотиррасон кардаанд, ки **«Ваҳдати миллӣ, ҳисси ватандӯстӣ, кӯшишу пойдору устувор нигоҳ доштани ватани аҷдодӣ мавзӯҳои ҳастанд, ки ҳамеша диққати илму адабро ҷалб менамунд ва бояд намоянд»**. Бо овардани мисолҳои аз таърихи дуру наздики кишвар ин нуктаро қувват мебахшад ва таъкид бояд кард, ки насли эҷодкорро имрӯз на фақат вориси осори бузурги аҷдоди худ, балки пайрави фаъолиятҳои ватанпарварона ва миллатдӯстонаи онҳо бошанд. Инсон дар зоти худ мушоҳидагари рафтори дигарон аст. Неку бадро дар дигарон нисбат дар худ бештар мебинад. Аз ин лиҳоз, осори бадеӣ дар парваридани ҳисси дарёфти неку бад, ҳаққу ботил ва зишту зебо аҳамияти бузурги тарбиявӣ дорад. Аз ин сабаб адабиётро аз сарчашмаҳои муҳими худшиносӣ муайян намудани Сарвари давлат ва дастуру пешниҳоди ӯ барои ҳамаҷониба омӯхтани осори ниёғони бузург ва баҳра бардоштан аз афкори файласуфона ва ҳақимонаи аҷдод ва адибони муосир вазифаи ҳар шахсест, ки худро вориси осори шӯҳратманди адабиёти оламшумури тоҷик медонад.

Тамоми осори Рӯдакию Фирдавӣ, Синову Мавлавӣ, Камолу Саной, Саъдию Ҳофиз, Ҷомию Соиб ва даҳҳо нафари дигар ба меъёрҳои ахлоқии ҷомеаи адолатпарвар ва инсондӯст бахшида шудаанд.

Имрӯз вобаста ба осори тарбиявии гузаштагонанамон мо бояд кӯдакону ҷавонро дар рӯҳияи худшиносии миллӣ, ҳифзи хотираи таърихӣ, бузургдошти забон ва мероси фарҳангӣ тарбия намоем, ки дар онҳо симои миллат, суннатҳои давлатдорӣ миллӣ ва расму оинҳои аҷдодӣ ҳар ҷӣ бештар ташаккул ёбанд.

Яке аз бузургтарин мардони тамаддуни гузаштаи мо А.Фирдавӣ мебошад, ки дар таълифи «Шоҳнома» дар таърихи тамаддуни башарӣ ҳамчун ҳамосасарои беназир шӯҳрат ёфтааст. Мазмуну мундариҷаи «Шоҳнома» аз масоили сулҳ, дӯстӣ, хирад, ватанпарастӣ ва ғайра иборат аст. Вале мағз андар мағзу ҷавҳари он ва идеяи марказии онро масъалаҳои ахлоқӣ, тарбияи шахсӣ, мутаҳидиву ягонагӣ, адолатхоҳиву ватандӯстӣ ташкил медиҳад.

*Ҳама сар ба сар тан ба куштан диҳем
Аз он бех, ки кишвар ба душман диҳем!*

Фирдавсии бузургро бе ватани азизаш тасаввур кардан имкон надорад. «Шоҳнома» дар замоне эҷод гардид, ки ҳокимияти миллии мо давлати Сомониён рӯ ба шикаст ниҳод, аз сӯи дигар арзишҳои бостонии Аҷамро арзишҳои сифати нави исломӣ фаро мегирифт. Ва Фирдавсӣ тавонист бо ранҷу азоби тоқатфарсо нигоҳ накарда, бо сухани ҷаззоби шоирона Аҷамро аз нав зинда карда, мероси бузурги фарҳангӣ ва анъанаҳои ватандӯстии халқашро барои наслҳои оянда ёдгор бимонад. Халқи тоҷик мисли дигар қавмҳои эронӣ аз он ифтихор дорад, ки ҳаким Фирдавсӣ дар «Шоҳнома»-и ҷовидонаи худ манзараи барҷастаи ватанамонро аз нахустин падидаҳои зиндагӣ дар ин сарзамин то рӯзгори худ бо қалами сеҳрофарин тасвир намудааст ва мо ҳамроҳи ин нависандаи ин ҳамосаи ҷовидонӣ шоҳиди ҳам фирӯзиҳо, ҳам ноқомӣҳо, ҳам сарбаландӣҳо ва ҳам шикастҳо мешавем. Бадахшону Вахшону Хатлон ва Фарғонаву Хоразму Тахористон, Суғду Бохтар дар «Шоҳнома» бо тамоми кӯху дашту даманҳояш ба таври ҳайратангез ба қалам дода шудааст.

«Шоҳнома» танҳо китоби базму разм, диловариву қаҳрамонӣ, ривояту афсона нест. Вай пандномаи беназир, ахлоқнома ва дастури омӯзандаи хулқу атвори нек, хислат ва хусусияти инсонист.

Аз дostonҳои ҷангӣ, ишқӣ ва нақлу ривояти «Шоҳнома» мо таърихи пурифтихори халқҳои ориёинасл, суннат ва анъанаҳои мардум, одоби зисту зиндагӣ, оинаи мамлакатдорӣ, раиятпарварӣ, ватандӯстӣ, таъмини истиқлолияти кишвар озодӣ ва озодагӣ, маънои ҷангу сулҳ ва шинохтани ҳаққу ботил, фирӯзии нур ба зулмат, мардумшиносӣ, ҳаллу фасли мушкилоти байни давлатҳо, бемаъно будани ихтилофоти динию мазҳабӣ, эҳтиром гузоштан ба ҳаққу ҳуқуқи дигарон ва дӯстию рафокатро меомӯзем.

Умри Айнӣ аз барои халқ сарфи хома шуд,

Халқи моро дафтари Айнӣ шаҳодатнома шуд.

Ё дур нарафта ба эҷодияти адибони муосир нигарем. Маҳз ғурури миллӣ, кӯшиш барои бақои Ватан ва нигоҳ доштани фарҳанг ба С.Айнӣ имкон дод, ки очерки пурмӯхтавои «Қаҳрамони халқи тоҷик – Темурмалик»-ро нависад. Ба азобу шиканҷа ва калтаккӯбиҳо нигоҳ накарда, устод Айнӣ таърихи адабияти моро эҷод кард. Вай собит намуд, ки халқи тоҷик на танҳо вучуд дорад, балки дорои тамаддуни бостонӣ ҳам мебошад.

Мирзо Турсунзода на фақат бо шеърҳои хубаш, балки ҳамроҳи ҳазорҳо ватандӯстон кӯхҳои касногузарро шикафта, ба маркази Помир роҳ баровард.

Фидокории БобочонҒафуров, ки барои ватани азизаш ҳам бо қалам ва ҳам бо кори амалӣ хизмати арзанда кардааст, чӣ тавр фаромӯш мешавад? Китоби ҷовидонаи ӯ «Тоҷикон» халқи тоҷикро ба ҷаҳон муаррафӣ намуд. Ин шоҳасар имрӯзҳо дар тамоми кунҷу канори кишвар, дар муассисаҳои таҳсилоти Тоҷикистон ҳамчун дастур ба насли нав

омӯхта мешавад. Ҳадаф аз омӯзиши ин асари безавол дар он аст, ки ҳар як шахсе, ки худро ҳамчун шахсият медонад аз таърихи миллати хеш, аз гузаштагонаш бохабар бошад.

Дар бист соли давраи ваҳдати миллӣ зиёда аз чил романи таърихӣ эҷод шудааст, ки пораҳои таърихипур аз муборизаву талош, ғаму шодӣ ва бурду бохтҳои халқамон, муборизаи мардумамонро барои ҳимояти марзу буми аҷодӣ, бақои миллат ва пайдории хувияти миллӣ бозгӯ карда, фаъолияти ибратомӯз ва нақши шахсиятҳои таърихӣ, фарзандони ҷоннисори миллатро дар ин чода ба қолаби сухани созанда мучассам намудаанд.

Яке аз омилҳои муҳими таъмин ва пайдории Ваҳдати миллӣ дар ҷомеа ин маззамати ҳислатҳои зишт ва тараннуми некӣ, дӯстию бародарӣ, ғояҳои ватандӯстӣ, гуманизм, тасвири инсонӣ хушахлоқу бунёдкор дар адабиёти бадеӣ мебошад. Одамон дар қорзорҳои бузург ба ҳам бештар унс мегиранд, наздик мешаванд. Нависандагон натавонанд дар асарҳояшон сиёсати ваҳдатфарини Пешвои миллат, бунёди сохтмонҳои азими асрро таҷассум намудаанд, балки бевосита дар мулоқоту вохӯриҳо ва сӯҳбатҳо бо Президенти кишвар, ки барои шуқӯи кишвари азизамон, таҳкими пояҳои Истиқлолияти миллӣ, баҳамии сокинони Тоҷикистон ва Ваҳдати миллӣ бедареғ заҳмат мекашанд, ба тасвир овардаанд.

Мавриди зикр аст, робитаҳои адабӣ ва тарҷума ба қаробати халқу кишварҳо мусоидат намуда, низ амалҳои ваҳдатфарини адабиётанд. Дар панҷсолаи охир ин амал эҳе шуд ва дар як муддати кӯтоҳ баёзҳои назму насри адибони Беларус, Туркменистон, Қазоқистон, Арманистон бо забони тоҷикӣ тарҷумаву нашр гардиданд.

Аз шарофати Ваҳдати миллӣ сафарҳои қориву эҷодӣ чихати таҳкими робитаҳои адабӣ бо кишварҳои дуру наздик нақши муҳим пайдо карданд. Як қатор адибони мо дар ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳод ва берун аз он дар ҳамоишҳои адабӣ, намоиши китобҳо, симпозиуму конференсияҳои байнамилалӣ ширкат ва суханронӣ намуданд. Ин сафарҳо дар гузоришу сафарномаҳои муаллифон тавассути нашрияҳои адабии Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон инъикос ёфтанд.

Куллан ба ҳусни тафохум ва сулҳу якдигарфаҳмӣ расидан чараёни мураккабест ва ҳар қадар бо он ҳама мураббӣ ва умқу паҳнояш ба тасвири равониву ахлоқӣ кашида бишавад, аҳамияташ ҳамон андоза бештар гардида, моҳияти адабӣ ва тарбиявӣ маърифатиаш меафзояд.

Расидан ба сулҳу ваҳдат нишони он буд, ки мардуми мо аз нав ба суннатҳои қадимии инсондӯстонаи худ баргаштанд, зеро солиমনазарӣ ва дар сулҳу оромӣ зистан хиради азалии халқи тоҷик будааст. Дарки хато ва ба ислоҳи он кӯшидан низ нишонаи хирадмандӣ ва шоистаи тавсифу арҷгузориш. Ин нуқтаро адибони мо дарк кардаву ба инъикосаш кӯшидаанд.

УРОКИ ИСТОРИИ И ПРОБЛЕМЫ БЕЗОПАСНОСТИ

Минуло уже 20 лет со дня подписания договора о национальном единстве между официальной властью Республики Таджикистан и объединенными силами таджикской оппозиции, подготовленным Лидером нации, Основателем мира и единства, Президентом Республики Таджикистан Эмомали Рахмоном. Давно отгремели в республике залпы гражданской войны. Народ страны занят мирным и созидательным трудом. Он с верой и надеждой смотрит в своё грядущее, прилагая значительные силы во имя дальнейшего повышения уровня своего благосостояния и процветания страны. Таджикистан вступил в новую фазу своего развития – мирного, созидательного строительства внутри страны, налаживания международных отношений. Но истекшие годы не были периодом стабильного мира и безопасности страны, ибо не раз совершались попытки реальной физической дестабилизации обстановки в республике путем вооруженных выступлений тех или иных террористических группировок или банд, путем выступлений в СМИ идеологов враждебных легитимной власти сил, через попытки дестабилизировать обстановку путем распространения среди населения идеологии экстремизма и радикального Ислама.

Поэтому проблемы безопасности по-прежнему волнуют каждого из нас, ибо ретроспективный взгляд в недалекую историю показывает, что минувшие годы не были лишены сложных социально-политических конфликтов, от чего некоторые ещё не сделали соответствующих выводов.

Вспомним уроки новейшей истории, отдельные моменты последних лет. Прочитав недавнее интервью лидера Партии исламского возрождения Таджикистана (ПИВТ) Мухиддина Кабири DW, не только житель Таджикистана, но и каждый здравомыслящий человек планеты может прийти к заключению о том, что кровавые события гражданской войны в республике, в Сирии и других странах мира не стали уроком для него, членов его партии и агрессивно настроенных сторонников радикального Ислама. В настоящее время, когда Республика Таджикистан, другие страны мира, прежде всего Россия, объединились в борьбе с терроризмом, когда прилагаются значительные усилия к урегулированию конфликтов в горячих точках различных регионов земного шара, «предсказывать...появление в Центральной Азии новой радикальной силы вместо ИГ» - это не только антигуманно, но и лишнее подтверждение правомерности того факта, что деятельность этой партии была запрещена на территории Республики Таджикистан справедливо.

Кроме того, господин Кабири говорит, что «Таджикистан по динамике ухудшения экономической и социальной ситуации занимает

едва ли не первое место в мире...», во что верится с трудом. Незначительные социальные и экономические проблемы в нашей республике имеются, но они есть и в любой другой стране: где-то более, где-то менее значительные. Но нынешнюю действительность республики не сравнить с той жизнью, которой народ страны жил 20 лет назад.

Человек, желающий блага для своего народа и Отечества, не может находиться за его пределами и угрожать ему новыми карами. Разве тот патриот, кто извещает мир о «глобальных» проблемах, имеющих место в его стране, вместо того, чтобы проявить заботу о ней и родном народе, делая всё возможное для повышения уровня благосостояния страны и повышения её международного авторитета.

Окинув широким взглядом отдельные моменты минувших лет, можно вспомнить, что мы уже говорили о появлении 10 октября 2014 года на сайте популярного российского информационного ресурса «Независимая газета» сообщения под заголовком «Оппозиция объявила об «октябрьской революции» в Таджикистане». Известен и автор нашумевшей заметки. Это собственный корреспондент авторитетной «Независимой газеты» Андрей Серенко. Мы читали это сенсационное сообщение и терялись в догадках, что побудило господина А. Серенко взяться за перо: Желание повысить уровень авторитета газеты? Увеличить число подписчиков? Желание прославиться самому? Стремление поправить своё материальное положение (если статья была заказная)? Или жажда зажечь еще один очаг на территории бывшего Союза? Видать, последнего, украинского, ему недостаточно. А может, и то, и другое, и третье? Между прочим, если судить по фамилии, господин А. Серенко этнически украинец, или, скажем, его историческая родина – Украина. Так, кому, если не ему, знакомы мысли о страданиях соотечественников, когда горит отчий дом.

Теперь перейдем к тем, кто жаждет «октябрьской революции». Господа, не следует забывать, что творцом истории является народ, а не Кувватовы, Гадоевы или Серенко. Народ Таджикистана ещё не забыл кровавые события гражданской войны. Глуп тот, кто ищет благополучия в войне. И всё «величие» поджигателей войн в мировой истории (Чингизхан, Тамерлан, Наполеон, Гитлер) заключалось в величии сотворенного ими зла. В Таджикистане, как и в любой другой стране, есть проблемы, и о них народа знает, но эти проблемы разрешимы, нужны только безопасность, мир, время, единство и согласие. Правда, не помешало бы и больше истинного патриотизма, а не мнимого. И для решения этих проблем не следует теребить дух октябрьской революции, которая вновь может втянуть в братоубийственную войну сотни тысяч человек.

Кроме того, давно почившие лидеры и идеологи Октябрьской социалистической революции были атеистами, следовательно, они в корне придерживались иных взглядов на вопрос о религии, и они никак не могли стать «родным братом» для членов Партии исламского возрождения Таджикистана и ИГ.

Как в эти дни не вспомнить информационное сообщение от 17 сентября 2016 г., когда население городов и районов Таджикистана из сообщений Информационного центра по международным связям Министерства внутренних дел и Комитета национальной безопасности Республики Таджикистан узнало о результатах проведенного антитеррористического акта и ликвидации 16 сентября террористической группы бывшего заместителя Министра обороны РТ хаджи Халима Назарзоды.

Следует отметить, что по данным сведений АМИТ «Ховар», в ходе военного и оперативно-розыскного мероприятия эта террористическая группа была окружена работниками силовых структур, сотрудниками Министерства внутренних дел, работниками Комитета национальной безопасности и специальной группой «Альфа» ГКНБ РТ на правом крыле местности ГусгевРомитского ущелья, находящегося в 110 километрах от города Вахдат.

В ходе столкновения сторон были уничтожены организаторы террористической группы хаджи Халим Назарзода, Джунайдумаров и 10 членов их банды.

Но эти успехи сотрудников силовых структур были достигнуты дорогой ценой. В ходе столкновения были убиты командир спецподразделения «Альфа» ГКНБ РТ полковник Амакиев Р. Х. и три военнослужащих ОМОН-а МВД и «Альфы», что было большой потерей.

Другие средства массовой информации за рубежом пытались вбить клин в хорошо налаженные отношения между Таджикистаном и Россией, Таджикистаном и Китаем. Приведем лишь две цитаты: Avesta. Tj | 11. 10. 2014|: «Международный институт стратегических исследований, расположенный в столице Великобритании, в Лондоне, считает, что инициатива УмаралиКувватова, лидера «Группы-24», об антиправительственном митинге в Душанбе, исходит от России»; «Россия, таким образом, предупредила Эмомали Рахмона, что в случае игнорирования её интересов в пользу Китая, она (Россия) может «организовать» в РТ «цветную революцию». Что это? Разве не разжигание межнациональной розни? Разве не стремление дестабилизировать обстановку в стране? Разве не угроза безопасности Республики Таджикистан?

Каждому здравомыслящему таджику дороги и близки русский язык, русская литература, русская история и культура. Мы достаточно хорошо знаем народ Таджикистана, нам известно его уважительное, доброжелательное отношение к России и россиянам. Не ошибемся, если утвердим, что эти симпатии между нашими народами взаимны. Мы глубоко убеждены, что они таковыми и останутся! Помимо того, события последних лет красноречиво говорят о новом витке дружбы и сотрудничества между Россией и Таджикистаном. Мы имеем в виду Международный круглый стол «Русский язык в современном образовательном пространстве России и Таджикистана: практика обучения и перспективы сотрудничества», прошедший в Худжандском

государственном университете имени Б. Гафурова 27 сентября 2017 г., открытие недавно в торжественной обстановке в центре города Русского научного центра и т.п.

В современную эпоху трудовая миграция превратилась в одну из мировых проблем и сложное социально-политическое течение, которое охватило социальную и экономическую жизнь общества, а её последствия стали предметом изучения и анализа ученых-общественников и экономистов.

К сожалению, во многих случаях трудовые мигранты не пользуются указанными факторами и на почве недальновидности и низкого уровня своего мировоззрения становятся жертвами разного рода экстремистских групп.

События последних лет показывают, что в период трудовой миграции участились случаи приобщения наших молодых соотечественников кразного рода партиям и движениям и религиозным течениям экстремистского, террористического характера, когда они стали представлять собой реальную угрозу для безопасности нашего государства.

Президент страны, уважаемый Эмомали Рахмон систематически уделяет большое внимание необходимости усилить деятельность правоохранительных органов страны в русле борьбы с терроризмом и экстремизмом, ибо современное состояние положения дел в мире обязывает плодотворную деятельность всех государственных структур направить на надежное обеспечение мира, благополучия и безопасности нашей страны.

Согласно статистическим данным, предметом настоящего беспокойства Правительства республики и силовых структур стали члены преступных групп экстремистского и террористического толка: «Исламское движение Узбекистана», члены джамоатов «Ансороллох», «Джундуллох», «Даъват-ул-Таблиг», религиозно-экстремистской партии «Хизб-ут-Тахрир», религиозного течения «Салафия».

Проведенные оперативно-розыскные работы и проведенные расследования способствовали предупреждению сотен преступлений, связанных с дестабилизацией общественной безопасности, в том числе преступлений террористического характера.

Многие из членов этих преступных групп находятся в розыске, а отдельные из них находятся в специальных лагерях преступных объединений за рубежом.

Число подобных джамоатов и групп в обществе увеличивается, что молодые люди в период пребывания в трудовой миграции часто вступают в эти преступные партии и движения. Если не принять своевременно меры по устранению этих возникших нежелательных явлений, они могут представить серьёзную опасность национальной безопасности и защите государственной независимости.

Из изучения и анализа проблемы вытекает, что одной из основных причин увеличения числа групп и религиозно-экстремистских течений

является безграмотность, низкий уровень религиозной и светской просвещенности молодежи.

Большая их часть даже не окончила среднюю школу и ради получения специальности не продолжила свою учёбу в профессионально-технических училищах. В результате эти молодые люди остались вне образования, без специальности, и в поисках куска хлеба отправились в трудовую миграцию за пределы страны, став жертвой террористов и радикальных сил.

С сожалением приходится констатировать тот факт, что для некоторых сторонников радикальных и экстремистских сил уроки гражданской войны в новейшей истории Республики Таджикистан, многолетние кровавые события в Афганистане, Ираке, Сирии, Украине и некоторых других странах не стали поучительными. Они до сих пор заинтересованы в вооруженном выступлении в своей стране, чем пытаются дестабилизировать обстановку не только в Республике Таджикистан, но и в регионе Центральной Азии.

Очевидно, что народы наших стран сегодня знают цену миру и стабильности в регионе. И нас не так просто втянуть в горнило новой братоубийственной войны. Не для этого мы долгие годы добивались национального единства.

Литература:

1. Бобохонов Р.С. *Гражданская война в Таджикистане (1992-1997 гг.). Причины, ход, последствия и уроки//Общественные науки и современность. №4. 2011. С.74-84.*
2. Бобохонов Р.С. *Ислам и кризис научного мировоззрения в постсоветском Таджикистане//<http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1421359500>.*
3. *Национальное информационное агентство ХОВАР. Режим доступа:www.URL:<http://кИруагЛь>*
4. Игорь Борисов. *Пора перестать играть в политику.// Центр Азия. 25.03.2004. Режим доступа: <http://www.ferghana.ru/article.php?id=2701>*
5. *Абдулатипов Р. Человек. Политик. Дипломат. // Р.Абдулатипов. Душанбе: Изд-во. МИД РТ. 2006. 333 с.*
6. *Анаркулов Д.М. Современная геостратегическая ситуация на Среднем Востоке и Таджикистан.// Материалы международной научной конференции. Душанбе, 2005. С.239-246;*
7. *Белов Е.В. Исторический опыт переговорного процесса по урегулированию межтаджикского конфликта (1993-1999 гг.). Душанбе; 1999. 250 с.*
8. *Бобоев К.Ф. Проблемы национальной безопасности в программах политических партий Таджикистана в контексте внешней политики // Материалы международной научной конференции. Душанбе, 2005. С.325-335*
9. *История таджикского народа. Новейшая история (1941-2010 гг.) Т.VI. Душанбе, 2011. Под общ.ред. акад. Р.М.Масова. 687с.*
10. *Лавров, С.В. Россия и Таджикистан: новый этап взаимовыгодного сотрудничества. / С.В.Лавров // Россия-Таджикистан: новые горизонты взаимовыгодного сотрудничества. Москва-Душанбе:2005.58 с.*

11. Пояндашоев О. *Сотрудничество России и Таджикистана по проблемам обеспечения национальной и региональной безопасности // Материалы международной конференции. Душанбе. 2009. С; 157-166.*
12. Сумароков Л.И. *Сотрудничество государств-участников содружества как главный фактор обеспечения их пограничной безопасности // Материалы международной научной конференции. Душанбе, 2005. С. 194-209;*
13. Эркаев М., *История гражданской войны в Таджикистане.- Душанбе. 1971 .- 233с.*

ШАРИПОВ П.
(Хучанд)

АНДЕШАИ МИЛЛӢ – ОМИЛИ БУНӢДИИ ТАҲКИМИ ИСТИҚЛОЛИЯТ

*Миллати тоҷик дар ҳама давру замонҳо,
фазлу хирад, озодманишӣ, донишандӯзӣ,
сарбаландӣ ва зиндагии поку беолоширо
пеши карда, чун кӯҳсоронаш асорат-
нописанд буда, мисли арча дар дили санг
реша давонда, умри ҷовидон ёфтааст.*

Эмомалӣ Раҳмон

Омили ҳастии ҳар як миллат андешаи истиқлол ва бунёди давлати мустақили миллӣ мебошад ва барои ба даст овардани ин орзу ва омол халқи тоҷик дар тӯли асрҳо мубориза бурда, он дар даврони истиқлолият ҷомаи амал пӯшид.

Ҷумҳурии Тоҷикистон санаи 9 сентябри соли 1991 соҳибистиқлол гардид. Халқи тоҷик баъди зиёда аз ҳазор сол аз нав соҳиби давлати мустақили миллӣ гардида, мақому манзалати худро дар ҷомеаи ҷаҳонӣ пайдо намуд.

Воқеаҳои моҳи августи соли 1991, ки дар пойтахти ИҶШС – шаҳри Москва сар заданд, ба қувваҳои муҳолифини кишвар имконияти мувофиқа фароҳам оварданд, то бо дастгирии хоҷагону роҳбарони хориҷиашон, гуруҳҳои манфиатдори қавмиву қабилавӣ ва вобастагӣ ба сохторҳои исломӣ, дар зери байрақи мубориза баҳри ба даст овардани демократия, мақсадҳои асосии таҳризи шудаи худ – яъне соҳиби қудрат ва ҳокимияти сиёсӣ шуданро амалӣ созанд. Дар натиҷа Тоҷикистони соҳибистиқлол ба муқовимати шадиди сиёсӣ, кашмакишиҳои дохилӣ ва дар ниҳояти қор ба ҷанги таҳмили шаҳрвандӣ рӯ ба рӯ гардид.

Ҷанги шаҳрвандие, ки солҳои 1992-1997 дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон сар зад, яке аз фоҷиаҳои мудҳиш ва хуношӯб дар ҳудуди собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ ва Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб меёбад. Ин воқеа кишварро, ба оқибатҳои сангину нангини иқтисодиву иҷтимоӣ, сиёсӣ ва маънавию фарҳангӣ рӯ ба рӯ намуд.

Чанги шахрвандӣ 5 майи соли 1992 оғоз гардида, 27 июни соли 1997 бо ба имзо расидани Созишномаи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ ба охир расид.

Пас аз ба итмом расидани чанги шахрвандӣ дар Тоҷикистон, мардуми кишвар бо як қатор мушкилиҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ, молиявӣ, маънавӣ рӯ ба рӯ гардид. Ноустувор будани вазъи сиёсиву иҷтимоии кишвар, ба он оварда расонид, ки эҳтиёҷоти инсонӣ дар зерӣ таъсири ғояҳои бегона ва бозоргонӣ қарор гирифт. Дар охири асри XX ва ибтидои асри XXI дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бӯҳрони арзишҳои маънавӣ, ахлоқӣ ва идеалогӣ ба вучуд омад, ки дар инкор намудани идеалҳои пешина, аз байн рафтани тафаккури муқарраршуда ифода мешуд ва оқибат таъсири манфии худро ба фарҳанги халқи тоҷик расонид. Таъсири воситаҳои ахбори омма (ВАО) ва технологияҳои муосири иттилоотӣ, идеалҳои нави моддӣ истифодабарӣ ва дастрас будани иттилоот, майлу хоҳиш ба истиқлолияти иқтисодӣ, ғоявӣ, маънавӣ, демократия, таҳаммулпазирӣ, озодии сухан ва ғайраро ба вучуд овард [4, 228-229].

Таъсири манфии идеалогияи бегона ба тафаккур ва ҷаҳонбинии насли ҷавон таъсири худро ба миён овард. Олами маънавии халқи тоҷик дар зерӣ фишори ғояҳои бегона монда, коста гардидани маънавиёти халқ ва бӯҳрони идеалогии ҷомеа ба миён омад.

Таҷрибаи таърихии кишварҳои олам шаҳодат медиҳад, ки ҳар як давлат ва миллат маҳз бо туфайли таҳрезии дурандешонаи идеалогияи милливу давлатиашон ба рушду нумӯи устувор ноил хоҳанд гашт. Ташаккули идеалогияи миллӣ ва идеалогияи давлатӣ, бо ҳам робитаи ногуастанӣ доранд.

Зурурият ва муҳимияти таҳрезии идеалогияи миллии созанда, баҳусус, дар марҳилаҳои нахустини соҳибистиклолии кишвар аҳамияти бештарро касб мекунад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон давлати соҳибистиклол, иҷтимоӣ, ягона ва миллӣ мебошад, пас идеалогияи миллӣ бо идеалогияи давлатӣ комилан ба ҳам мувофиқат менамояд.

Мафҳуми «ғоя-идея»-ро нахустин маротиба файласуфи Юнони Қадим – Афлотун (427-347 то мелод) дар осори худ истифода бурдааст. Минбаъд, ин ғоя ба соҳаи нави дониш – идеалогия табдил гашта, ниҳоят дар тавсифи ҳаёти ҷомеа, муъҷиза ва ё унсурҳои шуури ҷамъиятӣ, истифода гардидааст. Аз нигоҳи ин олим, идеалогия чун назарияи ғояҳо, таълимот оид ба пайдоиши ғояҳои инсонӣ, таъсири мутақобила ва омӯзиши онҳо, арзёбӣ гаштааст. Пас, идеалогия – натавонанд густариши андеша ва арзишҳои волои ҷомеаву миллат, балки омӯзиши ғояҳои ратсионалӣ (пешқадам), диди нави фардҳо, табақаҳои гуногуни иҷтимоӣ ва ҳамзамон раванди раҳой додани афкори ҷомеа аз шубҳа ва нобоварӣ, возеҳ намудани ҷаҳонбинии фитрии онҳоро низ дар бар мегирад. Бояд зикр намуд, ки идеалогия ва сиёсат як қатор хусусиятҳои умумиро доро мебошанд, аз ҷумла:

- бо ходисот ва воқеоти шуури ҷамъияти робитаи ноғусистани дорад;

- аз ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва маънавияти ҷомеа сарчашма мегирад;

- дар он анъана, таҷрибаву равишҳои таърихӣ инъикос меёбанд [3. 369]. Идеология мисли сиёсат хеле серпахлӯ, гуногунҷабха ва фарогири тамоми самту соҳаҳои ҳаёти ҷомеа ва давлат аст. Яъне, он соҳаҳои мухталифро дар бар мегирад: роҳу равиш, рафтори одамон, кишроҳои гуногуни ҷомеа ва самту фаъолияти онҳо, тарҳи афкор, манфиатҳои хоса, ҳадаф ва усулҳои ба даст овардани онро муайян менамояд. Аз ин рӯ, мафҳуми идеологияи миллӣ, давлатӣ ва сиёсӣ дар ҳамбастагӣ як маъно, мазмун ва ҳадафро ифода менамояд. Ҳар як ғоя, идеология дар шаклҳои мухталиф арзёбии низомии сиёсӣ-иҷтимоии ҷомеаро инъикос менамояд ва сохтори ҷомеаи мавҷуда ва ё бунёдшавандаро дастгирӣ менамояд, тарғибу ташвиқ мекунад, роҳҳои расидан ба ҳадафҳои олии миллатро бо фишангҳои сиёсӣ асоснок менамояд. Мавқеи идеология дар ташаккул ва тақомули рӯҳияи миллӣ хеле муҳим аст. Идеологияи миллӣ рӯҳияи миллиро тақвият дода, дар ин замина устувориву мондагории давлатро ҳамчун дастгоҳи ҳифзи манфиатҳои миллӣ ба вучуд меоварад. Идеология дар амри давлатдорӣ ҳамчун меҳварест, ки агар он собиту устувор набошад, пайдории дигар аркони давлатро наметавон таъмин намуд.

Вазъи имрӯзаи пурмӯҷарои ҷаҳони муосир ва раванди тезутунди ҷаҳонишавӣ, бархӯрди манфиатҳои давлатҳои абарқудрат баҳри дастбӣ ба минтақаҳои аз лиҳози стратегӣ ва геополитикӣ муҳим омилҳоеанд, ки мавқеи идеология ва муҳимияти корҳои идеологиро ба маротиб афзудаанд. Дар кишвари мо, ки дар сарҳади бархӯрди манфиатҳои давлатҳои абарқудрат қарор дорад ва онҳо меҳоянд дар Тоҷикистон чунин низомро ба сари қудрат оранд, ки ба манфиатҳои онҳо созгор бошад [2, 15-19].

Бо ин мақсад онҳо нерӯҳои муҳолифи ҳукумат, давлат, ҳизбу ҳаракатҳои динӣ-ифротиро дастгирӣ менамоянд, онҳоро бо маблағ, силоҳ, адабиёти таблиғотӣ таъмин менамоянд. Ин гурӯҳҳои ифротӣ ва ба манфиатҳои миллӣ хиёнатпеша нақшаву мақсадҳои хоҷагони худро ба ҳар роҳу васила – куштор, террор, ваҳшатандозӣ дар ҷомеа амалӣ кардан меҳоянд.

Нерӯҳои таҳрибкори минтақа ва байналмилалӣ ҳамеша кӯшиш менамоянд, ки дар ҷомеаи мо вазъи ноором ва хатарнокро ба миён оранд, ихтилофҳои миллӣ, этникӣ ва диниву мазҳабиро эҷод намоянд.

Марказҳои идеологӣ, ҳадамоти маҳсус вазъи ҷомеа, рӯҳияи мардумро меомӯзанд, гуруҳҳо ва ашхосеро мечӯянд, ки тавассути онҳо ба ягонагӣ, ваҳдати мардум ҳалал ворид намоянд. Аз ин лиҳоз, мобояд идеологияи миллиро ҳамчун як василаи муҳими ваҳдатсоз, эътиқод ва эътимод ба оянда ташаккул дода, дар зеҳни мардум, тамоми аҳли ҷомеа ва хоса, насли наврас ва ҷавонон ҷойгир намоем. Ин воситаи муҳимтарин ва ҳалкунандаи пешгирии тундравӣ, ифротӣ, бегонапарастӣ ва таҳкими амният, манфиатҳои миллӣ мебошад.

Идеалогияи миллӣ, андешаи миллӣ, фарҳанги миллӣ поя ва заминаи муҳим ва калидии якпорчагӣ, ваҳдат, сулҳу субот дар ҷомеа мебошад, аз ин рӯ, идеологияи миллӣ муҳимтарин омили бақои миллат ва давлат аст.

Воситаи муҳимтарини мубориза бар зидди ифротгароӣ, пеш аз ҳама нерӯи зеҳнӣ ақлонӣ, дониш, маърифати сиёсӣ ва ҳуқуқӣ ба ҳисоб меравад. Агар ҷаҳонбинии шахс ҳар қадар, ки васеъ, амиқ бошад ўро зери таъсири ғояҳои бегона, таассубу хурофоти динӣ ва мазҳабӣ қарор додан душвор аст. Аз ин рӯ, сатҳи баланди худшиносӣ худогоҳии миллӣ ва маърифати ҳуқуқӣ сиёсии шахрвандон ба хоҳиш ёфтани ақидаҳои бегона ва ифротгароӣ дар ҷомеа мусоидат хоҳад кард.

Рушди устувори иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии ҳар як давлат ва миллат дар баробари ба захираву сарватҳои моддӣ вобаста будан, аз захираи зеҳнӣ ақлонӣ низ вобастагии бузург дорад. Маҳз бо тарбия ва тайёр кардани мутахассисони варзида, бо донишҳои замонавӣ мусаллаҳ ва дорои рӯҳияи милливу эҳсоси ватанпарастӣ метавон рушди минбаъдаи давлатро таъмин кард.

Ғояву андешаи миллӣ нерӯи муттаҳидкунанда буда, ҳар халқу миллатро барои расидан ба истиқлоли давлатии сиёсӣ муташаккил ва раҳнамун месозад. Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъкид мекунад, ки «ғояи истиқлолият ҳамчун яке аз рукҳои бунёди озодии инсон дар тамоми давраи замони ҷузъи таркибии андеша ва ҳувияти миллии мо будааст».

Ғояи истиқлоли миллӣ дар оғози қарни ХХ ҷузъи таркибии андешаи миллӣ буда, он дар осору афкор ва қору пайкори фарзандони бонангу номуси миллат, ба мисли Садриддин Айни, Нусратуллоҳ Маҳсум, Шириншоҳ Шохтемур, Аббос Алиев, Абдулқодир Муҳиддинов, Бобочон Ғафуров инъикос ёфта буд. Талошу пайкори онҳо дар амри таъсири ҶМШС Тоҷикистон ва таъдил он ба ҷумҳурии иттифоқӣ дар ҳаёти ИҶШС ва минбаъд соҳиб гаштан ба истиқлолияти комил заминаи муҳим гардид [1].

Сукути ИҶШС, ба даст овардани истиқлоли миллӣ дар таърихи бисёрасраи миллати тоҷик воқеаи ниҳоя тмуҳим ва беназир гардид. Пешвои миллат, Президенти Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон зикр мекунад, ки «...мо баъди садсолаҳои зиёд маҳз ба шарофати ин неъматӣ бебаҳо, яъне Истиқлолияти давлатӣ бо дарназардошти анъанаву суннатҳои таърихӣ аҷодидиамон ва бо истифода аз таҷрибаи кишварҳои мутамаддину пешрафта бисту шаш сол қабл бар бунёди давлатдорӣ миллии худ оғоз кардем».

Бо гузашти беш аз бисту панҷ сол аз Истиқлолияти давлатӣ мардуми Тоҷикистон ва тамоми ҷомеаи ҷаҳон мушоҳида намуданд, ки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ғояҳои миллиро ҳамеша ҳимоя намуда, онро ба мақому маснади давлатӣ нишонданд. Инро мо дар эҳёи таъриху фарҳанг, арзишҳои миллӣ, ҷашнҳои фарзандони фарзонаи миллат, ки ҳадафи асосиаш сарҷамъ кардани мардуми мо, ки манзураш таҳкими ифтихор ва ҳувияти миллӣ аст, мушоҳида менамоем. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои

миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ибрати бехтарини ватандӯстӣ, мубаллиғи беҳамтои ғояҳои хувияти миллӣ, анъанаҳои давлатдорӣ миллӣ, арзишҳои ахлоқӣ ва маънавии мардуми мо мебошанд. Аз ин рӯ, вазифаи ҳар як фарди худшинос, ҳудогоҳ ва ватандӯсти тоҷик, хосатан зиёиён пеш аз ҳама ва беш аз ҳама таблиғи ғояҳои миллӣ, ҳимояи манфиатҳои миллӣ ба ҳисоб меравад.

Адабиёт:

1. Абдуллоев М. Мафкураи миллӣ дар маснади давлатӣ // Ҷумҳурият. – 2013. – 21 сент.
2. Асадзода Назрӣ. Идеологияи миллӣ // Илм ва ҷомеа.-2017.-№№3-4
3. (7-8)
4. Бурҳонов И.Б., Ҳоҷибоева М.А. Идеологияи миллӣ ва равандроҳои рушди иҷтимоӣ – иқтисодӣ // Рамзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ба муносибати 20-солагии Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Рӯзи Парчами давлатӣ. Маводи конференсияи илмӣ-назариявии ҷумҳуриявӣ. ДДҲБСТ.– Хучанд: Ношир, 2012. – С. 369-373.
5. Назаршоев Н.М., Каримова Р.Н. Рушди фарҳанги Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият // Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиқлол. – Душанбе: Дошиш, 2016. – С. 228-303.

ШАРИПОВА М.
(Хучанд)

ТАЪМИНИ АМНИЯТИ МИЛЛӢ ВА ОМИЛӢХОӢ РУШДИ БОСУБОТИ ИҚТИСОДИЁТДАР КИШВАР

Бо шарофати иқдомҳои пайгиронаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ–Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ҷиҳати амали созишҳои ислоҳот дар соҳаҳои иқтисоди миллӣ, баҳусус дар самти бехтар намудани фазои сармоягузорӣ, дастгирии бахши хусусӣ барои рушди соҳаҳои афзалиятнок дар ин давра самараи хубдода, дар кишвар барои таъмини рушди устувори иқтисодии ҷомеа фазои мусоид фароҳам оварда истодааст. Аз он лаҳзае, ки Тоҷикистони азизи мо истиқлолиятро ба дастовард, ислоҳоти низоми иқтисодиёти миллиро тавассути низоми банақшагирии мутамарказии давлатӣ ба иқтисоди бозоргонӣ гузаронидани соҳаҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ ба роҳ монда, дар ин самт як қатор корҳои оиди рушди иқтисодиёт ва дигар корҳои муҳимро анҷом дод. Ба вучуд омадани шаклҳои гуногуни моликият, ташкили корхонаҳои муштарақ, воридот ва содироти молҳои кишвар, бунёди мактабҳои миёна ва хусусӣ, ҷиҳозонидани ҳамаи мактабҳои миёна ва мактабҳои олии бо техника ва технологияҳои инноватсионӣ, ташкили савдои озоди хориҷӣ ва ҳалли

масъалаҳои афзалиятноки иҷтимоӣ барои таъмини амният, омили рушди иқтисодиёт барои кишвари мо Тоҷикистон қадамҳои ҷиддӣ мебошад.

Аз он солҳое, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон истиқлолияти давлатӣ ба даст овард, Тоҷикистони ҷавон бо мушкилоти зиёде дучор гардида буд, ки ҳанӯз аз замони Шӯравӣ дар хотири ҳар як ориёнаҷод боқӣ мемонад. Ба ғайр аз ин, Ҷумҳури ба ҷанги шаҳрвандӣ кашида шуд, ки зарари иқтисодии он хеле бисёр буда, балки мардуми тоҷик руҳанни пастрофта буд. Он рӯзҳои даҳшатноке, ки дар хотири дилу дидаи ҳар яки мову Шумо, далериву шучоъии мардонагии ҳар фарди тоҷик мондааст, он ҷангро ҳамто набуд, ҷанги хунину бераҳмона буд, мардуми тоҷик бо ҳамроҳии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аз як гиребон сар бароварда аз ин бӯҳрони иқтисодӣ баромад. Мардуми ориёнаҷод бо шарофати якдигарфаҳмӣ - ин ҷангӣ хунину даҳшатнокро пасӣ сар карданд. Дар баробари ин, баъд аз пош хӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ низоми ягонаи иқтисодии кишвар низ аз байн рафт, ки мушкилиҳои зиёдеи иқтисодиву иҷтимоиро барои Тоҷикистони тозаистиклол баборовард. Он рӯзҳо тамоми мушкилиҳои иқтисодӣ басари Тоҷикистони бихиштосо омадабуд. Чунин мушкилиҳо тамоми соҳаҳои иқтисоди кишвар, алалхусус дар соҳаҳои энергетика, саноат, нақлиёт, кишоварзӣ, ва ғайраро фаро гирифта буд, ки ҳамаи ин мушкилиҳо дар байни 25 соли Истиқлолиятпаси сар шуд. Агар мо Тоҷикистони соҳибистиклолро ба як ҷавони синнаш 25 –сола баробар намоем, қадамҳои ниҳодаи Тоҷикистони соҳибистиклол хеле ва хеле устувор мебошад. Зеро қадамҳои гузоштаи Тоҷикистони азиз, яъне қадамҳои гузоштаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон стратегӣ буда, инбарои комил шудан ба комёбиҳои назарас оварда расонид.

Хушбахтона, Тоҷикистони соҳибистиклоли мо бо сарвари Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон он лаҳзаҳое, ки дар кишвар сулҳу суботро пойдор намуд, дар назди Ҳукумати Тоҷикистон масъалаи таъмини рушди устувори иқтисодии кишвар ба миён омад, паси сар шуд. Ин масъалаи таъмини рушди устувори иқтисодӣ дар ҷомеа тадриҷан беҳамто буд. Рушди соҳаҳои муҳталифи иқтисодиётва дар баробари ин беҳтаргардидани сатҳизиндагии мардуми кишвар ва тараққиёти илму техникаву технология ба он мусоидат намуд, ки барои рушди минбаъдаи иқтисодиётимамлакат ҳадафҳои муҳими стратегӣ бениҳоят зарураст. Аз он ҷумла таъмини истиқлолияти энергетикӣ, таъмини амнияти озуқаворӣ ва аз бунбасти коммуникатсионӣ раҳой бахшидани кишвар муайянкардашуда, то ин давра барои амалӣ намудани ҳадафҳои мазкур қорҳои зиёде ба анҷом расонида шуданд. Тӯли солҳои зиёде буд, ки мардуми шарафманди тоҷик барои баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ меҳнатҳои пурмаҳакате кардаанд. Ҳамаи

ин дастовардҳои беназир маҳз бо шарофати дастгириҳои Асосгузори Сулҳу Ваҳдати Миллӣ – Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аст. Бо ташаббуси бепоёни Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ–Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, Тоҷикистони ҷавонӣ мо то ин давра ба куллаҳои баланди зиндагӣ ва рушди устувори иқтисодӣ расидааст.

Бинобар ин, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои инкишофи минбаъдаи кишвар се ҳадафи стратегиитаъминирӯшди босуботи иқтисодӣ Тоҷикистонро, аз ҷумла таъмини истиқлолияти энергетикӣ, раҳӣ аз бунбасти коммуникатсионӣ ва ҳифзи амнияти озуқавориро муайян намуд.

Ҷиҳати таъмини истиқлолияти энергетикӣ ва ба давлати содиркунандаи қувваи барқи арзони аз ҷиҳати экологӣ тоза табдилдодани Тоҷикистон татбиқи маҷмӯи ислоҳоти иқтисодӣ сохторӣ дар доираи ҳуҷҷатҳои стратегӣ, аз ҷумла Консепсияи рушди энергетикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015 бо ташкили як қатор комплексҳои саноатӣ ва сӯзишвориву энергетикӣ, инчунин сохтмони нерӯгоҳҳои барқиобии хурду бузург амалӣ карда шуданд.

Ҷиҳати аз бунбасти коммуникатсионӣ раҳӣ додани кишвар ва ба минтақаи транзитӣ табдил додани он дар давраи истиқлолият сохтмони як қатор роҳу пулҳо ва нақбҳои аҳамияти ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ ошта ба итмом расонида шуд. Сохтмон ва барқарорсозии роҳҳои автомобилгарди Душанбе – Чанок ва Душанбе - Турсунзода (ба самти Ўзбекистон), Душанбе–Кулма (ба самти Хитой), Душанбе–Саритош (ба самти Қирғизистон) ва пулҳо тавассути дарёи Панҷ барои пайвастиши Ҷумҳурии Афғонистон амалӣ карда шуданд, ки ин ба мардуми Тоҷикистони соҳибистиклол барои баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ ва рушди иқтисодӣ пешрави назаррас мебошад.

Иқтисодӣ мамлақати мо, хусусан дар таъмини амнияти озуқаворӣ саҳми соҳаи кишоварзӣ хеле ва хеле бузург аст. Инро ба назар гирифта, як қатор тадбирҳо, аз қабил бадеҳқон воғузор намудани истифодаи замин, таъмини аҳолӣ бо маҳсулот ва корхонаҳо бо ашёи хом, муҳайё намудани ҷойҳои қорӣ дар баҳши кишоварзӣ роҳандозӣ шуданд, ки дар натиҷа ин ҳама ба афзун гардидани иқтисодии содиротии мамлақат низ таъмин бахшиданд. Таъмини амнияти озуқаворӣ аз ҷумлаи ҳадафҳои афзалиятноки стратегӣ Давлат ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб меёбад. Дар ин бобат баҳри расидан ба ҳадафе, ки ба беҳта шавии зиндагии сокинони кишвар мусоидат мекунанд, тадбирҳои зиёде андешида мешавад. Пешрафти истеҳсоли кишоварзӣ омилҳои муҳимтарини таъмини амнияти озуқаворӣ кишвар муайян шудааст.

Пай дар пай амалӣ гардидани ислоҳоти сохторӣ дар самтҳо ва соҳаҳои муҳими давлатӣ, баҳусус идорақунӣ, молия, фаъолияти бонкӣ, соҳаҳои воқеии иқтисодӣ, инчунин маориф, тандурустӣ, ҳифзи иҷтимоии аҳолӣ тавассути таҳия ва татбиқи як қатор барномаҳои рушди

ичтимоию иқтисодӣ ва амалисозии тадбирҳои муассир барои ҳаматарафа рушд ёфтани иқтисодиёти мамлакат заминаи мусоид гузошт. Суръати афзоиши маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ низ дар тӯли 25 соли истиқлолияти давлатӣ хеле назаррас буда, аз сиёсати бо барори иқтисодии Ҳукумати кишвар ва рушди устувори иқтисодиёти ҷомеа гувоҳӣ медиҳад. Бо мақсади пешбурди сиёсати давлатӣ ва ташкили фаъолияти самараноки мақомоти давлатӣ Ҳукумати кишвар ислоҳоти сохтории давлатиро дар соҳаҳои мухталиф бо роҳи гузариш ба низоми идоракунии давлатӣ дар асоси муносибатҳои нави бозорӣ ба роҳмонда шудааст.

Мавриди қайдаст, ки барои ҳамаи ин самтҳои асосӣ пурра паси сар шуданаш бояд аҳамият дод ба шароити мусоиди таҳсил, сатҳ ва сифати таълим, норасоии мутахассисон дар аксари соҳаҳои иқтисоди миллӣ ба назар мерасад, ки ин ба косташавии кор оварда мерасонад. Бинобар ин, бо мақсади беҳтар намудани сифати омода кардани мутахассисони дорои таҳсилоти касбӣ ва баландихтисос ба талаботи бозори меҳнат мутобиқгардонидани донишу малакаи хатмкунандагон ки стандартҳои нави таълимиро таҳия намуда, ҷиҳати такмили робитаи муассисаҳои таҳсилоти касбӣ бо субъектҳои бозори меҳнат тадбирҳои доимӣ андешад, низ диққати махсус дода, корбарӣ намудан лозим аст.

Яке аз масъалаҳои муҳиме, ки дар шароити ҷаҳони муосир воситаи асосии рушди бо мароми иқтисоди миллӣ ва баланд бардоштани нуфузи давлати соҳибистиклоли мо бахисоб меравад, омода намудани мутахассисони баландихтисоси дорои донишу малака ва ҷаҳонбинии муосири техникуву технологӣ мебошад. Дар ин раванд зарур аст, ки бо дар назардошти талаботи марҳалаи кунунии рушд ба масъалаи тарбияи кадрҳои баландихтисос, аз ҷумла дар самти идоракунии зидди бухронӣ, таҳлилгарони соҳавӣ, барномасозон ва мутахассисони идоракунии давлатӣ эътибори ҷиддӣ дода шуда истодааст, ин ҳам бошад барои ҳар яке мову Шумо иқдоми беҳамто ҳисобида мешавад.

Бояд қайд намуд, ки бо роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ–Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ин ҳамаи се ҳадафи стратегии Тоҷикистонро паси сар намуда, боз бо мақсади таъмин намудани рушди минбаъдаи иқтисоди миллӣ, пешгирии таъсири манфии омилҳои берунӣ ба он, беҳтар намудани сатҳи зиндагӣ ва бартарафсозии камбудиву норасоӣҳои ҷойдошта ба мардуми тоҷик аз ин зиёд боз меҳнатҳои пурмашаққат лозим аст. Бояд қайд намуд, ки барои ноил шудан ба афзалиятҳои муайян шуда натанҳо вусъат бахшидани суръати рушд, балки ба сифати рушд аҳаммияти махсус додан лозим аст.

Барои пешбурди кор ин ҳам бошад, барои такмил додани дониши худ ва васеъ намудани ҷаҳонбинии худ мо бояд бо дигар давлатҳои тараққиқарда низ донишҳои худро додугирифт намоем. Зеро барои ин Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ–Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон барои таълим хеле шароитҳои

зиёд фароҳам овардаанд, ки ин ҳам бошад пурра чиҳозонидани техника ва технологияҳо иинноватсионӣ, ки бевосита метавонем тариқи онлайн корбарӣ намоем. Истифодаи васеи компютерҳои фардиҳои ҳозиразамон, воситаҳои алоқа, яъне теллекоммуникатсия, озодона истифода намудани базаи маълумотҳо ва технологияи системаи интеллектуалӣ, мутахассисонро барои иҷрои вазифаҳои идоракунӣ пухтатар месозанд. Зарурияти истифодабарии технологияи нави иттилоотиро ба назар гирифта, дар ҳамаи мактабҳои олии Ҷумҳурии фанҳои вобаста ба ин ихтисос наздикро тайёр кардани мутахассисони ҳозира замон пешбинӣ шудааст.

Бо кӯшишу талоши ахлоқи ҳамаи мову Шумо мушкилоти ҷомеа ва давлат дар ояндаи наздик бартараф гардида, Тоҷикистони маҳбуб ба як мулки воқеа нобод ва кишвари пешрафта табдил хоҳад ёфт.

Адабиёт:

1. *Паёмҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ–Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон.*
2. *Шумпетер И. Теория экономического развития/ Пер. с нем. — М.: Прогресс, 1982.*
3. *Моисеев Н.Н. Устойчивое развитие или стратегия переходного периода. — М: Энергия, 1996.*
4. *Колесник, Е. А. Совершенствование управления социально-экономическим развитием мо-нопромышленного города: дис. канд. экон. наук. Челябинск, 2010.*

ШАРИПОВА Ш.

(Хучанд)

НАҚШИ ПРЕЗИДЕНТИ ТОҶИКИСТОН ЭМОМАЛӢ РАҲМОН ДАР БАҶРАФТОРИ ҶАҶРАФТОРИ КИШВАР

Таърих гувоҳ аст. Таърихи худро надонида дӯст доштани ватани худ имконнопазир аст. Таърих оинаест, ки баду нек аён гардида, олимону бузургон, арбобони намӯени давлат, ки то имрӯз баҳри пойдевори давлат хиссаи арзанда мегузоранд, поянда нигоҳ медоранд.

Пас аз ба даст овардани Истиқлолияти давлатӣ, Ҷумҳурии Тоҷикистон ба гирдоби сиёсии ҷанги шаҳрвандӣ кашида шуд. Аз рӯи маълумоти мавҷуда, дар давраи ҷанги шаҳрвандӣ бештар аз 100 ҳазор нафар ҷони худро аз даст доданд, 100 ҳазор кас бе ному нишон гум шуданд, беш аз 25 ҳазор зани тоҷик бебаю 60 ҳазор тифл ҷаниб монда, садҳо манзили истиқоматӣ вайрону валангор гаштанд.

Тегдоди паноҳандагон дар кишвар ба 850 ҳазор нафар расида буд. Аз ин 600 ҳазор нафарашон дар ҳуди дохили ҷумҳурии ҷои зисти хешро

тағйир дода, 60 ҳазор нафар ба Афғонистон, 195 ҳазор нафар ба Русия, Украина, Беларусия, Ўзбекистон, Қазоқистон, Қирғизистон ва дигар мамлакатҳо муҳоҷир шуда, бори гарони ҷудой аз хоки Ватанро кашиданд. Ба иқтисодиёти мамлакат зарбаи калон расид, ки он ба 10 миллиард доллари амрикоӣ (ба ҳисоби қурби онвақта) рост меомад.

Дар ҳамин давраи фалокатбору ҳассос аз 16–уми ноябр то 2 декабри соли 1992 дар шаҳри бостонии Хучанд Иҷлосияи таърихии XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон баргузор гардид, ки дар он тақдирӣ миллати тоҷик ҳал гардид. Вакилон яқдилона ба вазифаи Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмонро интихоб карданд. Дар он лаҳзаҳои хеле вазнин, ки яроқбадастон кишварро фаро гирифта, иқтисодиёт фалачу ҳазина холӣ гардида буд, на хар кас ҷуръат мекард, ки роҳбарии кишварро ба уҳда гирад.

Хушбахтона, Эмомалӣ Раҳмон бо азми комилу хиради фарогир дар муддати начандон тулонӣ миллати парешоншударо сарҷамъ карда, ваҳдати миллиро барқарор намуд.

Аз минбари баланди Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон иброз дошт, ки «Ман ба хонадони шумо сулҳ меоварам ва то охири ғирории иҷборӣ ба Ватан барнагардад, осуда нахоҳам буд!» ва илова намуд, ки «ман барои амну амонии халқу Ватани азизам ҳозирам, тайёрам ҷони худро қурбон кунам!»

Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон бо як ҷаҳон меҳру муҳаббат ва боварӣ баён намуд ва дар дили сардгардидаи мардум гармӣ бахшиду тухми умед кошт.

Президенти ҷумҳурӣ, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон борҳо тариқи барномаи «Хоки Ватан», ки онро радиои Тоҷикистон махсус барои гурезагони дар хоки Афғонистон қарордошта таъсис дода буд, баромад намуда, ба ҳамватанони муҳоҷиргашта бо ҷунин суҳанҳо муроҷиат кард: «Ҳамватанони азиз, ман ба шумо кӯҳи тилло ваъда намедихам, як бурда ноне, ки дорем, бо ҳам меҳурем. Пушту паноҳи шумо Ватан аст. Шуморо хонаву даратон, фарзандонатон, хешу таборатон интизоранд... Ба Ватан баргардед, ҳамватанони гиромӣ!» Баъди ин суҳанҳо дар дили ҳар як муҳоҷир ҳисси баланд нисбат ба Сардори давлат ва ҳукумати навтаъсис бедор шуд ва азми ба Ватан баргаштан карданд.

Соли 1994 Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон бо гурезагони ноҳияи Шаҳритуз, ки аз Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон баргашта буданд, вохӯрд ва ҳамин гуна вохӯриҳоро бо дигар гурезагони шаҳру ноҳияҳо доир намуд. Ва онҳоро барои дубора обод намудани манзилҳои истиқоматӣ ва дар барпо намудани сулҳу Ваҳдати милли дар Тоҷикистон даъват кард.

Дар гуфтушунид байни ҳукумат ва муҳолифин масъалаҳои зерин: оид ба оташбас, гурезаҳо, муҳоҷирон ва ғайраҳо баррасӣ шуданд. Дар ин музокирот ҳар ду тараф қавл доданд, ки мекӯшем, то раванди гуфтушунид ҳалалдор нашавад. Дар ин се гуфтушунид мақсаду мароми

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳар чӣ зудтар ба ҷанги бародаркуш хотима гузоштан, санади сулҳро ба имзо расондан ва баргардондани гурезаҳо ба Ватан ба ҳисоб мерафт.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар чунин шароити саҳт ва хатарнок барои таъмин ва истикрори ҳарчи зудтар сулҳу салоҳ дар Ватан ва оромии миллат дар душвортарин шароит ду рӯз музокироти хеле муҳим ва сарнавиштсозро муваффақона анҷом доданд. Ба шарофати ба имзо расидани ин созишномаи таъриҳӣ ба ҷанги хонумонсӯзи бародаркуш хотима гузошта шуд.

Шоири зиндаёд Лоик Шералӣ ба ин муносибат навишта буд:

*Раҳми Парвардигори мо омад,
Нури Ҳақ бар диёри мо омад.
Ҷанги бунёдсузи мо бигзашт,
Сулҳи деринтизори мо омад.*

Ин ҳама пешрафту муваффақиятҳо натиҷаи заҳматҳои шабонарӯзӣ, иродаи қавӣ ва ҳислати ватандӯстии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти ҷумҳурӣ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба ҳисоб мераванд. Ин абармарди миллат тавонист миллати парешоншударо сарчамъ намуда, Тоҷикистонро ба давлати таракқикарда табдил диҳад. Барои ба ин хизматҳои бузургаш ба Эмомали Раҳмон 11 декабри соли 1999 бо Қарори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон унвони олии «Қаҳрамони Тоҷикистон» дода шуд. Хизматҳои Сарвари кишвари мо на танҳо дар дохили ҷумҳурӣ, балки берун аз он ҳам қадршиносӣ шудаанд.

Барои саҳми барҷаста дар рушди ҷомеаи умумичаҳонӣ Президенти Тоҷикистон ба гирифтани «Ситораи тиллоии Алберт Швейтсер» ва унвони фахрии профессори Академияи умумичаҳонии тиб дар соҳаи илмҳои гуманитарӣ сазовор гардидааст.

Эмомалӣ Раҳмон аввалин сиёсатмадорест, ки дар ҷаҳон ин мукофотро соҳиб шудааст. Соли 2005 дар арафаи Рӯзи Ваҳдати миллӣ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон сазовори ҷоизаи олии медали тиллоии «Барои таҳкими сулҳ ва ризоияти байни халқҳо»-и Федератсияи байналмилалӣ сулҳ гардид. Ӯ аввалин нафаре, ки дар байни кишварҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил ин ҷоизаро соҳиб шудааст.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои минбаъда бо ордени алмосдори «Звезда мецената»(Ситораи сарпараст), ордени «Қаҳрамони миллии Афғонистон – Аҳмадшоҳи Масъуд», Нишонаи фахрии Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, ордени Шӯрои олимони Осие, медали тиллоии ба номи Николаи Блохини Академияи илмҳои тиббии Федератсияи Русия, ордени «Ситораи дараҷаи 1» бо занҷири тиллоии Ҷумҳурии Латвия, медали тиллоии «Арҷгузори Ҷалолиддини Балхӣ»-и ЮНЕСКО ва дигар ҷоизаву медалҳо мукофотонида шудааст.

Бо дархосту пешниҳоди шаҳрвандони ҷумҳурӣ 8 ноябри соли 2016 бо Қарори Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Қонун

«Дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат» қабул гардид ва ба ин мартабаи воло муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон сазовор доништа шуд.

Имрӯз ҳар яки моро мебояд сиёсати пешгирифтаи Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро ҷонибдорӣ намуда, ҷавонро пеш аз ҳама дар руҳияи Ватандӯстӣ, худшиносии миллӣ ва арҷгузори сулҳу ваҳдати миллӣ тарбият намоем.

ШАРИФЗОДА И.
(Душанбе)

ТАФАККУРИ ИЛМӢ-КАФИЛИ АМНИЯТИ МИЛЛӢ

(дар ҳошия мақолаи С.Ятимов, «Илм ва амният»)

Мақолаи доктори илми сиёсатшиносӣ С.Ятимов, ки дар рӯзномаи Ҷумҳурият аз 30.05.2017 таҳти унвони «Илм ва амният» ба нашр расид, воқеан, муҳим ва саривақтӣ буда, ҷавобгӯи ниёзҳои имрӯзаи ҷомеаи тоҷик ба ҳисоб меравад. Муаллиф унвони мақоларо илм ва амният ном ниҳодааст. Ҳамбастагии ин ду мафҳум барои босубот ниғаҳ доштани ҷомеа ва дар ҳадди эътидолу пешрафт таъсиргузор буда, бо давлат ба ҳайси муҳимтарин институти идоракунии иҷтимоӣ саҳт ҳамбастагӣ доранд. Муаллиф аз ҳамбастагии мафҳумҳои фавқуззикр мақолаи ҳешро оғоз мекунад ва нишонҳои асосии давлатро ном мебарад. Воқеан, дар шинохти давлат ва асосҳои пайдоиши он назарияҳои гуногун аз қабилҳои назарияи патриархалӣ, назарияи шартномавӣ, назарияи зӯрварӣ, назарияи илоҳӣ, назарияи органикӣ, назарияи иригатсионӣ ва назарияи марксистӣ вучуд доранд, ки давлатро бо тарзҳои гуногун шарҳ додаанд ва аз ҷумла, дар назарияи теологӣ давлатро ба ҳайси падидаи осмонӣ арзёбӣ мекунанд. Муаллиф ҳамин назарияро, ки маъмулан дар кишварҳои шарқи мусалмонӣ паҳн гардидааст ба назар гирифта, таъкид менамояд, ки давлат дар асоси қонуниятҳои хоси раванди ҳодисаҳои ҷамъиятӣ пайдо гардидааст ё ба тарзи дигар давлат падидаи иҷтимоӣ буда, ҳеч омилҳои метафизикию кайҳонӣ надорад, балки сирф падидаи заминӣ аст. Аз ин рӯ, онро бояд аз лиҳози илмӣ шинохт ва мавриди таҳқиқу пажӯҳиш қарор дод. Дар ҳамин қисмат муаллиф робитаи диалектикӣ амнияти давлатро қайд мекунад ва хотиррасон менамояд, ки таърихи давлат, таърихи амният он аст. Мусаллам аст, ки дар ҳамин ҳолат муаллиф бештар ба назарияи шартномавӣ, ки мутафаккирон аз қабилҳои Спиноза, Гротси, Локк, Гоббс, Руссо баён доштаанд, таъкид менамояд. Ва тибқи ҳамин назария давлат шартномаи дастаҷамъиест, ки барои ҳимояти манфиати ҳамаи шаҳрвандон шакл гирифтааст. Набудани давлат тибқи ин назария бесару сомони ву хаосро ба вучуд оварда ба қавли Томас Гоббс: «чанги ҳама бар муқобили ҳамаро» ба вучуд меоварад. Бо таъки ба назарияи Гоббс қайд кардан ҷои аз аст, ки яке аз

муҳимтарин функцияҳои давлат, ки ҳам сабаби вучуду бақои давлат ва ҳам сабаби таъмини суботу иҷтимоӣ мегардад ин мафҳуми амният ба ҳисоб меравад ва муаллиф кӯшиш ба харҷ медиҳад, ки онҳоро тафсири илмӣ диҳад. Зеро мутмаин аст, ки дар шинохти ин мафҳумҳо ҳам дар сатҳи гуногуни донишҳо ба тарзҳои гуногун тафсир ёфтаанд. Аз ин ҷиҳат, муаллиф масъаларо бо он асоснок мекунад ки воқеан масъалаи асли дар ҷаҳони имрӯз масъалаи таъмини амнияти шахс ва ҳуди давлат мебошад.

Дар баҳши дигар муаллиф ҳамоҳангии давлат, амният ва донишҳои илмиро аз нигоҳи таҳқиқӣ мавриди баррасӣ қарор медиҳад. Муаллиф давлатро кувваи марказонидаи ҷомеа меҳисобад, ки дар асоси маҷмӯи меъёрҳои ҳуқуқии иҷтимоӣ арзи ҳастӣ менамояд. Муаллиф бо назардошти вазъи кунунии ҷаҳон таҳдидҳои ҳамешагӣ, ки барои бақои давлатҳо зухур меёбанд онҳоро ҳамчун падидаҳои диалектикӣ мавриди баррасӣ қарор медиҳад. Хатарҳо ва осудагии миллатҳоро зухуроти тасодуфӣ ё бетартибона намеҳисобанд Бархурди манфиатҳо ва амлияи дастандаркоронаи давлат ва минтақаҳои гуногуни ҷаҳон ба ҳисоб меравад, ки дорои манофеи ҳосе мебошанд. Пажӯҳишгар бархурди манфиатҳоро ҳамчун як зиддияти диалектикӣ матраҳ намуда, вучуди ҳар давлатро бо вучуди манфиатҳои миллии он ҳамоҳанг медонад. Пӯшида нест, ки дар тамоми таърихи башарӣ барои бақои миллат ва давлати ҳеш қавмҳо ва миллатҳо бо роҳҳои гуногун вобаста аз донишу технологияи сиёсӣ ҷиҳати нигоҳдошти хувияту ҳайсиати ҳеш ҷоннисориҳо намудаанд. Аз ин рӯ, бархурду муборизот барои бақои ҳеш дар шакли муайяни умумияти сиёсиву иҷтимоӣ (ҳалқ, миллат ва давлат) дар масири таърих барои қавму миллатҳои мухталифи ҷаҳон як падидаи маъмуливу оддӣ ба ҳисоб меравад. Дар ин раванд сатҳи донишу огоҳии илмӣ бошандагони ҷомеаи муайян муҳим ва таъсиргузор мебошад. Ҳамин аст, ки кишварҳои манфиатҳо заъфу камбудии ҷомеаҳои мавриди назарашонро сараввал мавриди омӯзиши илмӣ қарор дода, баъдан дар заминаи он огоҳона равандҳои навро ҳамчун зухуроти барояшон коргар дар ин гуна ҷомеаҳо роҳандозӣ менамоянд. Яъне ба гуфтаи пажӯҳишгар «Дар он маҷмӯи имконоти давлати ташаббускор, пеш аз ҳама захираҳои ақлонӣ ва амалии он истифода мешаванд.» Ин ҳолатро бо таваҳҳуму хурофот ва бо нолақуниву мӯяканӣ ба ҷониби осмон рафъ кардан ғайримкон аст. Онро танҳо аз роҳи хираду мантиқ ва маърифати илмиву огоҳии сиёсӣ ҳал намудан имконпазир аст. **«Дар муқобили доной ва амалқарди бадҳоҳон, фақат тавассути тақя кардан ба илм, маърифат, усули шинохти аъмоли зиддимиллӣ, хушёриву зиракии сиёсӣ ва истодагарии мақсаднок ғолиб омада метавон».** Яъне, доноиро ба дониш ва илмо бо методҳои илмӣ метавон маърифат кард.

Муаллиф ҳамин мавзӯро пайгирӣ намуда, дар баҳши баъдӣ «ҳақиқати илмӣ ва амнияти миллӣ» ин ду мафҳумро ҳамчун мафҳумҳои ба ҳам пайваст ва таъсиррасон мавриди баррасӣ қарор медиҳад. Воқеан, таъмини амният мафҳуми шахшуда набуда, он аз масъулият дар назди

системаи сиёсӣ масъулият дар назди системаи ягонаи сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, идеологӣ, динӣ ва монанди инҳо маншаъ гирифта, вобаста аз вазъ, зарурияти иҷтимоӣ ва фазову вақти мушаххас дар холи тағйиру бадалшавӣ қарор дорад.

Ҳақиқатҳои илмӣ бошанд, ҳақиқати субъективӣ нестанд барои онҳо манфиати ҳосе сармоягузори таъсире надоранд. Аммо онро метавон ба суду манфиати давлату миллатҳо истифода намуд. Ҳамин нуктаро ба назар гирифта пажӯҳишгар диалектикаро ҳамчун назария ва методология, ки аксиомаи қонуниятҳои рушди табиату ҷамъият назарияи шинохти ҳақиқати реалиро дар асоси зиддиятхост, ки яке аз ҳақиқатҳои бебаҳси илмиро ташкил медиҳад. Бо тақия намудан ба назарияи диалектикӣ, ки бунёди онро зиддиятҳо ташкил медиҳанд ва онҳо сабаби ҳамагуна тағйирот ва рушданд, зиддият хусусияти доимӣ дошта, ҳамеша ва дар ҳар гуна раванд, ҳодиса ва ё падида ба шаклҳои мухталиф мавҷуданд, аз ин рӯ, талош ва мубориза барои ҳифзу нигоҳдошт ва тавсеабахшидани манфиатҳо барои давлатҳо, ҳам дар тӯли таърих ва ҳам дар замони муосир, дар сатҳҳои гуногуни минтақавию ҷаҳонӣ як раванди маъмулӣ ва табиӣ ба ҳисоб меравад. Бо дарназардошти таҳлили диалектикӣ муаллиф падидаҳои ДОИШ, Ал-Қоида, ҲНИТ, Ваҳҳобия, Салафия, Ҳизб-ут-таҳрир ва монанди ин ҷараёнҳои террористиро натиҷаи зиддияти маномеъи давлатҳои гуногун арзёбӣ менамояд, ки инҳо чизи нав набуда, дар тӯли таърих бо номҳои гуногун ва дар шаклу қолабҳо ва роҳу василаҳои гуногун вуҷуд доштаанд. Шинохту маърифати ҳамагуна ҳодисаву воқеа ва раванду ҷараёнро набояд аз рӯи бовару эътиқод ба онҳо, балки дар асоси методология ва дидгоҳҳои илмӣ ва мантиқӣ баррасӣ намудан зарур аст. Танҳо тавассути таҳлилу баррасии илмӣ ва ба даст овардану шинохти дурусти ҳақиқатҳои илмӣ метавон чораҳои дуруст ва таъсиргузоро роҳандозӣ намуд. Хусусияти маърифатии ҷаҳони имрӯзӣ илммеҳварии он буда, ҳамагуна мушкилии сиёсиву иҷтимоӣ ва маънавию иқтисодиро танҳо аз роҳи илмӣ ҳал намудан самаранокӣ таъсиргузор хоҳад буд. Нодонию гумроҳӣ ва содабовариву эътиқодмеҳварӣ яке аз омилҳои ҳақиқатӣ, ки афроди ноогоҳро ба доми манфиатҳои бадхон савқ медиҳад. Мутассифона ин нафарон, ки доди «Ватанҳои» мезананд, барояшон «ҳақиқатҳои ворона»-ро дуруст кардаанд, ки ҳеч ба меъёрҳои илмӣ мувофиқат надоранд. Муаллиф дуруст қайд менамояд, ки онҳо ба ҳайси «объекти истифода» қарор мегиранд. Дар таҳлили ин раванд пажӯҳишгар дар баробари методи диалектикӣ аз методи детерминизм (сабабият) истифода намуда, онро тавассути мафҳумҳои субъекти фантасӣ, объекти истифода, сабаб, натиҷа шарҳ медиҳад.

Бахши дигари пажӯҳиш «Илм: информатсия ва амният» номгузори шудааст, ки дар он муаллиф сари мафҳуми «информатсия» ва майдони семантикии он баҳс намуда, онро ҳамчун асоси фантасӣ илмӣ ва яке аз тақияҳои асосии амнияти миллӣ арзёбӣ менамояд. Яке аз вижаҳои ҷаҳони имрӯзиро дорои ҷомеаи информатсионӣ будани он ташкил

медихад. Имрӯз информатсия ё маҷмӯи маълумоти ба низом даровардашуда ҳама соҳаҳои ҳаёти инсониро аз истехсолоти моддӣ шуруъ намуда, то истехсолоти маънавӣ ва сиёсиро фарогир аст. Яъне ба тарзи дигар имрӯз системаҳои информатсионӣ воситаи асосии ҳамагуна истехсолот ба ҳисоб меравад. Зеро асли онро донишҳои илмӣ ва собитшудаи табииву риёзӣ ва мантиқӣ ташкил медиҳанд. Байни илм ва информатсия робитаи мутақобила вучуд дошта, натиҷа ва ҳулосаҳои илмӣ дар шакли информатсия (маълумот) таҷассум меёбанд. Ҳамин маълумоти сабтшуда метавонад барои омӯзишҳои баъдӣ ба ҳайси маводи илмӣ коркардшуда натиҷаҳои илмии дигареро ба вучуд биёварад. Муаллиф ҳамин ҷиҳатро ба ҳисоб гирифта, барои таъмини амнияти миллӣ байни «ҳама донишҳои илмӣ ба донишҳои илмӣ бартарият дода менигорад, ки **«Бе донишҳои илмӣ таъмини амнияти миллӣ ғайриимкон аст. Бе онҳо (донишҳои илмӣ) ба осонӣ метавон мафтуну пойбанди овозаҳо, суханҳои бофта, беасос, ғаразнок, айбҷӯии бедалели хатарнок, хурофот гашт.»**

Қисмати дигари пажӯҳиш унвонии «Геополитика: манфиат ва амният»-ро дошта, дар он муҳаққиқ тавассути категорияҳои диалектикаи ифодагари робитаҳои унверсали ҳастӣ: моҳият ва зухурот ҳимояи манфиатҳои миллӣро мавриди баррасӣ қарор медиҳад. Даъвоҳои гуногун атрофии мафҳуми «Ҳимояи манфиатҳои миллӣ»-ро метавон аз нигоҳи моҳиятӣ ва зухуротӣ мариди баррасӣ қар дод. Муаллиф ҳамин нуқтаро борикбиниона аз диди гуруҳҳои гуногун сиёсӣ фаромиллӣ баён мекунад. Воқеият ин аст, ки қудратҳои минтақавию ҷаҳонӣ барои тавсеаи манофеъи ҳеш ҳазорон хабару итилооти ғаразнокро тавассути расонаҳои гуногун паҳш месозанд. Аз тарафи дигар аз бовару эътиқод ва заъфи тафаккурри таҳлили бовармандон ва махсусан мусалмонон истифода намуда, бо шиорҳои гуногуни «ҷиҳод», «сохтани давлати исломӣ», «пуштибонӣ аз ислом дар рӯи замин», «мубориза ба хоҳири исломи ноби муҳаммадӣ» ва амсоли ин, ки танҳо зухуроти масъала мебошанд, моҳиятан аз манофеъи худ ва густариш додани он чунин чораандешӣ мекунанд. Ҳамин аст, ки гуруҳҳои, ки дар хориҷи кишвар даст ба сина зада аз ватанхоҳиву миллатсозӣ ва дифоъ аз ҳуқуқҳои динии шаҳрвадони кишвар қор мезананд, ба ҷуз зухуроте беш нест. Зеро худӣ эшон ба ҳайси васила дар дасти дигарон қарор доранд. Моҳияти онҳоро бояд ҷойи дигар ҷустуҷӯ намуд, ки онро муаллифи мақола чунин қайд менамояд: **«Дар ҷаҳорҷӯии нақшаҳои геополитикӣ, дин воситаи таъмини манфиатҳои сирф ғаразҷӯна, ба хоҳири даст доштан дар сиёсати глобалӣ ва минтақавӣ, даҳолат қардан ба қорҳои дохилии давлатҳои мавриди ҳадаф қароргирифта, азхудкунии манбаъҳои ашёи хоми стратегӣ, ноором сохтани вазъи дохилии мамлакатҳо барои тағйири масири роҳҳои транзитии нақлиёт, газ, нафт ба манфиати ҳеш, эҷоди мушкил ба рақибони стратегӣ худ ва монанди инҳо хизмат мекунад. Ба хун оғушта қардан, беҳонумон, сарсону сарқардон намудани миллионҳо одамони бегуноҳ барои ин бозигарон қасб, қори ҳаррӯза, қизи одӣ, маъмулист.**

Бадбахтӣ он аст, ки дар ин масир, хадамоти махсуси кишварҳои мавриди назар аз имконоти худ мусулмонон истифода мекунанд. Барои ҳар кишвар аз дохили мардумони он кишвар».

Бо така ба таҳлилҳои фавқуззикр метавон ба чунин натиҷа расид, ки қудратҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ ба мақсади расидан ба ҳадафҳои сиёсӣ (геополитикӣ) -и худ дар ҷаҳони ислом кӯшиши зиёд ба харҷ медиҳанд, ки бо така ба эътиқоди динии мардум аз он тафовутҳои, ки миёни фирқаи мазҳабҳои исломӣ вучуд дорад, сӯиистифода намоянд. Барои расидан ба ин ҳадаф бо дасти худ мусулмонон ҳизбу ҳаракатҳои сиёсии хусусияти динии ғайрисуннатидоштаро таъсис дода, онҳоро байни мусулмонони кишварҳои исломӣ аз тариқи роҳҳои мухталиф интишор медиҳанд ва барои чунин амал маблағҳои пули ҳангуфт сарф месозанд. Намунаи чунин ҳизбу ҳаракатҳо, ки имрӯз дар кишварҳои Осиёи Марказӣ аз худ дарак медиҳанд, ҳаракати Салафия, ҳаракати исломии Туркистон, толибон, ҷамоати таблиғ, ҳизби таҳрир, ансоруллоҳ ва ғ. мебошанд. Дар ҷанд соли охир бо дасти чунин ҳизбу ҳаракатҳо қудратҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ тавонистанд, ки дар Либия, Тунис, Алҷазоир, Миср, Ироқ, Сурия, Нигерия ва ғ. тазоҳуроти сиёсӣ ба вуқӯ пайваста ин кишварҳоро аз рушди устувор на танҳо боздоранд, ҳамчунин ҷаҳони исломро ноором сохта нуфузи худро дар ин мамолиқ тавсеа бахшиданд. Аз тарафи дигар, бо ҷеҳраи ҳашину ҷаллодонаи ин гуруҳҳо исломро дар саҳнаи ҷаҳони ба як дини ҳашину манфур ба намоиш гузоштанд.

Баҳши дигари мақола «Илм: адабиёт ва амният» ном дошта, дар он муаллиф умумият ва тафовутҳои илм ва адабиёти бадеиро нишон дода зикр менамояд, ки «**Агар илм тавассути истилоҳот, мафҳумҳо воқеиятро инъикос кунад, адабиёт онро тавассути образҳо таҷассум менамояд**». Ҳамбастагии илм, адабиёт ва амният дар он аст, ки забон ва тарзи баёни илмӣ на барои ҳамаи қишрҳои ҷомеа фаҳмо ва дастрас аст. Аз ин ҷиҳат муаллиф ибраз медорад, ки бояд барои дар сатҳҳои гуногуни ҷомеа дастрас будани итилооти илмие, ки ҷанбаи амниятӣ доранд ва ифодагари манофеъи миллианд, бояст ба забони соддаву шево ва образнок ба мардум пешниҳод шаванд. Дар ин росто аҳли қалам ва махсусан шоирону нависадагонро зарур аст, бо назардошти манфиатҳои милли асарҳои эҷод намоянд, ки онҳо тавонанд дар маҷмӯ ба рӯҳияи милли таъсир расонида, муқовимати мафкуравию бар алайҳи нодонӣ, ҳурофазадагӣ, тассубу ҷаҳолат, ифротгароиву терроризм дар сатҳҳои гуногуни ҷомеа ба миён оваранд. Ҳамчунин асарҳои драмативе, ки тавонанд манофеъи миллиро дар шакли образҳои бадеӣ ифода намоянд, низ метавонанд барои боз ҳам тақвият бахшидани рӯҳияи созандаи милли таъсиргузор бошанд.

Ягона роҳи ҳалли мушкилоти башарӣ дар ҷаҳони муосир танҳо бо роҳҳои илман асоснок имконпазир аст. Дар тамоми мароҳили рушди инсоният бузургтарин дастоварди он шинохти воқеӣ аз олами вучуд, аз худ инсон ва ҷомеаи инсониянд, ки дар шакли донишҳои илмӣ аз насл

ба насл ба мерос гузоштаанд. Мушкили асли бошад, хамеша нодонӣ ва ноогоҳӣ аст, дар пайи худ ҳазорон мушкили дигарро тавлид менамояд. Аз ин рӯ, дар ҳар миллате сатҳи тафаккури илмӣ боло бошад, дар он рифоҳу осудагӣ ва амниятӣ бехатарӣ ҳукмрон аст. Хулоса, рушди тафаккури илмӣ кафили амниятӣ суботи иҷтимоист.

ЭГАМБЕРДИЕВА М.
(Хучанд)

НАҚШИ ПЕШВОИ МИЛЛАТ ДАР АМНИЯТИ МИЛЛӢ ВА ТАРБИЯИ ВАТАНДОРИӢ ХЕШТАНШИНОСИИ ҶАВОНОН

Аз саҳифаҳои таърихи башар бармеояд, ки дар эҳё ва ташаккули ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва ҳуқуқии халқу миллатҳо бо амри тақдир дар лаҳзаҳои ҳассосу тезу тунди таърих афроде пайдо мешаванд, ки мардумро аз вартаи бадномиву ҳалокат бароварда, боиси сарбаландӣ, соҳибэҳтиром ва соҳибдавлат шудани онҳо дар арсаи олам мегарданд. Ба бахти миллати тоҷик, дар сарнавишти давлатдорӣ халқи тоҷик чунин шахс Эмомалӣ Раҳмон аст. Баъд аз ҳазор соли давлатдорӣ Амир Исмоили Сомонӣ дар ташаккул ва таҳаввули таърихи навини миллати тоҷик, ҳастии имрӯзу фардои Тоҷикистон, ҳуқуқи муносири кишвари соҳибихтиёрамон, эҳёи падидаҳои ҷолибу арзишҳои баланди фарҳанги ниёгон маҳз хидматҳои шоёнӣ ин абармарди миллат – Пешвои муаззами он назаррас аст.

Метавон бо ифтихор қайд намуд, ки дастоварди бузургтарин бо ташаббуси бевоситаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар зарфи беш аз 25 соли соҳибистиклолӣ барқарор намудани сулҳу суботи комил ва ваҳдату пайдории миллӣ, таъмини рушди устувори иқтисодиву иҷтимоӣ, аз бӯҳрони иқтисодӣ баровардани давлат, такони бузург ба низоми маориф, фарҳанг, таҳкими худшиносиву ҳудогоҳӣ, болоравии ҳисси ватандӯстиву ватандорӣ дар миёни табақаҳои ҷомеаи Тоҷикистон аст, ки маҳз ба шарофати хиради азалии мардуми соҳибмаърифату фарҳангдӯсти тоҷик муяссар гардидааст.

Вақте китоби “Тоҷикон”-и аллома Бобочон Ғафуровро мекушоем, пеш аз муқаддимаи нашри нави китоб (1998), ки ба муносибати 90-солагии муаллиф ба таърифи расида буд, суханони пурифтихори Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон дарҷ гардидаанд: “Тоҷик бо қору пайкор барои ноил шудан ба озодӣ, бо созандагӣ ва бунёдкорӣ, бо ақлу заковати фарзандони нобиғааш дар арсаи илму одобу сиёсат, бо расидан ба даврони эҳёи давлатдорӣ ва ҷашидани заҳри шикаст, бо талошҳо баҳри худшиносӣ ва огоҳии миллат таърихи худро ғаниву рангин сохтааст”. Албатта бо ифтихору сарбаландӣ метавон ин суханонро ба худи муаллиф равона сохт, зеро ӯ чун фарзанди фарзонаи миллат дар масири

исликлолияти маънавӣ дар баробари истиклолияти ҳарбӣ, ки ду шакли муҳими муҳофизати давлати мустақил мебошанд, саъю талош намудаанд. Баргузории симпозиумҳои байналмилалӣ ба гиромидошти шахсиятҳои фарҳангию маънавӣ, асарҳои оламгири онҳо, санаҳои бузурги таърихӣ халқу миллат, баландбардории мақому нуфузи забони тоҷикӣ чун забони давлатӣ аз ҷумлаи ин тадбирҳои муфиди ҳештаншиносӣ мебошанд.

Бояд қайд намуд, ки барои ҳифзи миллат аз хатари парокандашавӣ ва бо мақсади аз байн бурдани ҳама гуна зуҳуроти номатлуб, аз қабилӣ маҳалгароӣ ва бегонапарастӣ, ки аз омилҳои бевоситаи заифкунандаи пояҳои Истиклолияти давлатӣ мебошанд, Пешвои миллат, Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон ҳалли масъалаҳои зеринро ҳамчун омил ва заминаҳои пойдор намудани давлати соҳибистиклол таъкид кардаанд:

Муттаҳидшавии миллат, пойдор намудани ягонагӣ, тамомияти арзӣ ва таҳкими иқтисодии давлати миллии соҳибистиклол, сулҳпарвар, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва демократӣ;

Дар заминаи ваҳдати миллат, муҳаббат ба Ватан, забон, илму адабиёту фарҳанг ва тафаккури миллии бедор намудани ҳисси худшиносию ифтихори миллии;

Таҳти Парчами Ватан ва ғояҳои ваҳдати миллии ва эҳёи Тоҷикистон сарчамъ омадани ҳамаи ҳизбу созмонҳо ва ташкилоти сиёсӣ ва ҷамъиятӣ, дар доираи қонун бо роҳи мусолиҳа ва гуфтушунӣ ҳал намудани ҳамаи ихтилофоти бамиёномада;

Ҳифзи намудани бойиғарӣҳои моддӣ ва маънавии миллат, бузургдошт ва кадршиносии ашхосе, ки дар ҷодаи ваҳдати миллат, худшиносию ифтихори миллии, муттаҳидии мардуми Тоҷикистон хизматҳои арзанда кардаанд.

Баъди гузашти чоряк асри амалшавии Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон метавон хулоса кард, ки маҳз ҷиҳати тақмили қонунияти конститутсионӣ пояҳои демократии давлати Тоҷикистон ва ваҳдати он мустаҳкам шуданд.

Ваҳдати миллии ба бахти тоҷикон арзиши бебаҳо буда, ҳифзи ва таҳкими он вазифаи ҳар як давлатдор ва фарди ватанпарвару ватандори кишвар мебошад. Ҳифзи ягонагии давлат бо сиёсати одилонаи давлат, ғамхорӣ нисбат ба мардуми ҳар як минтақа ва гурӯҳҳои этникӣ, ба эътибор гирифтани манфиатҳои хоси онҳо пойдор мегардад. Бешубҳа, баъди имзои Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллии дар ҳаёти кишвар заминаи мусоид барои рушди ҷомеа дар ҳама соҳа ба вуҷуд омада, фазои нави ҳуқуқӣ барои баргараф кардани ҳар гуна монеаҳои ташкили ҳаёти нав дар шароити волоияти қонун ва демократия фароҳам оварда шуд, ки ин ҳам бевосита нақши Пешвои миллат ва Асосгузори сулҳу ваҳдати миллии мебошад ва ин яке аз омилҳои ва нишонаҳои ҳақиқатан ҳам Пешвои миллати тоҷик будани Сарвари давлатамонро исбот сохт. Маҳз бо кӯшишу талошҳои пайгиронаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллии - Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон миллати парешону пора-пора гаштаи тоҷик сарчамъ омад, мамлакат обод шуд,

пеш рафт, гул-гул шукуфт ва имрӯз дар чехраи ҳар фарзанди тоҷик нишоту хурсандӣ, ваҳдату сулҳ падидор аст.

Имрӯз мо ҷавонони тоҷик чун фарзандони бонангу номус ва баори миллат аз сулҳу ваҳдати кишвари азизамон меболем ва бо ифтихор меғӯем, ки пояи сулҳу осоиштагӣ дар ин сарзамини ҳамешабахор ба ҳадди бузург мустаҳкам гаштааст, зеро онро фарзанди бузурги ин сарзамин устуворӣ бахшида, таъягоҳ аст.

Аслан, мо- ҷавонро, ки қувваи пешбарандаву созандаи Ватан меноманд, бояд ва ҳамеша паҳлуи сарвари пурдону оқили худ истода, кӯшиш намоем, ки Ватан обод бошаду гул-гул шукуфад. Зеро дар ҷомеаи имрӯза дар пешбурди фаъолияти соҳаҳои мухталифи иҷтимоию иқтисодии миллӣ мавқеи мо - ҷавонон басо муҳим асту моро ҷомеа – кишре, ки дорои афкори тоза, нерӯи муҳими пешбарандаи иҷтимоию иқтисодӣ меҳисобанд ва иддао доранд, ки бо истифодаи васеи технологияи муосир дар истехсолот метавонем ба иқтисодиёти кишвар саҳмгузор бошем.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон пайваста таъкид менамоянд: «Ҷавонон қувваи бузург, нерӯи созанда ва ояндаи миллатанд».

Дар Паёми навбатии Пешвои миллат ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 22 декабри соли 2016 бори дигар қайд гардид, ки ҷавонон бояд аз ҳама кишрҳои ҷомеа бештар фаъол бошанд, ташаббусҳои созанда пешниҳод намоянд, рамзҳои давлатӣ, муқаддасоти миллӣ ва дастовардҳои истиқлолиятро ҳифз кунанд, дар ҳаёти сиёсӣ иҷтимоии Тоҷикистон бо дасту дили гарм ва нерӯи бунёдгарона ширкат варзанд, амнияти давлат ва шарафу номуси ватандориро ҳимоя карда, худро аз ҳама хавфу хатарҳои номатлуби ҷаҳони муосир эмин нигоҳ доранд ва парчамбардори ин сарзамин, марзу бум ва кишвари муқаддасамон бошанд.

Ин дастуру ҳидоятҳои Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба мо ҷавонон сармашқи асосии қору пайкор ва фаъолияти ҳамарӯза гардида, дар давраи ҷаҳонишавии муносибатҳо, афқору андешаҳои тоза асло намегзорем, ки гуруҳҳои тундраву ифротгаро фазои софи Ватани азизро ғуборолуд созанд.

Бо истифода аз ин дастуру супоришҳо мо – ҷавонон бояд баҳри ҳифзи Ватани азизамон - Тоҷикистон кӯшиш намоем, бар зидди ҳар гуна зухуроти бегонапарастӣ мубориза барем. Мо – ҷавонони созанда аз таърихи давлати соҳибистиклол ва ниёғони худ, забону фарҳанги миллиамон ифтихор намуда, баҳри дифои онҳо аз ҳар гуна омилҳои зараровар пайваста талош меварзем.

Аслан, андешаи миллӣ раванди инкишофи ҷаҳонбинии афроди миллатро тақвият мебахшад мо ҷавонро ба худшиносӣ худогоҳӣ ҳидоят месозад.

Мо - ҷавонон дар раванди таҷдиди ҷомеа тавассути таҳким бахшидани фикру андешаи нав, баҳусус ҳифзи истиқлоли давлатӣ ва

дастовардҳои он, арзишҳои бунёдии миллатсозӣ ва ватансозиву ватандорӣ бо давлату Ҳукумат ҳамкориҳои фаъол мекунему ҳама вақт кӯшиш бар он дорем, ки аз кирдору пайкори мо ҷомеа ризо бошанд.

Зеро мо насли ҷавон бо дониши амиқ, ҷаҳонбинии фароҳу андешаи мустақил ва бо масъулияти баланди шаҳрвандӣ бояд қарзи фарзандии хешро дар назди халқу Ватан эҳсос намуда, ҷомеаро барои ба пеш – ба сӯи ободиву пирӯзиҳои нав бурдан кӯшем.

Маҳз ҳамин нуқтаҳоро ба назар гирифта Ҳукумати кишвар, масъалаи баланд бардоштани сатҳи маърифати сиёсиву ҳуқуқӣ ва худшиносиву ҳудогоҳии насли ҷавонро ба яке аз самтҳои асосии рушди давлатдорӣ миллӣ таъдил додааст.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат пайваста дар воҳӯрӣ бо ҷавонон таъкид менамоянд, ки “Арзишҳои умумимиллии Тоҷикистони озоду соҳибистиқлол ва ҳифзи манфиатҳои кишвар бояд аз ҳамаи манфиатҳои дигар боло ва пойдевори тарбияи ватандӯстии ҷавонон бошанд.

Ҳифзи давлату миллат ва марзу буми кишвар, пеш аз ҳама, ба зиммаи шумо – ҷавонони баору ғаюр ва далеру шӯҷои Ватан вогузор шудааст. Шумо бояд Ватанро ҳамчун модари худ, ҷони худ дӯст доред, ба қадраш расед ва онро чун гавҳараки ҷашм ҳифз намоед.

Ҷавонон муҳофизони бозғатимоди Ватан, амнияти давлату ҷомеа, сарчашмаи ташаббусҳо ва захираи тиллоии миллату давлат ҳастанд. Гузашта аз ин, онҳо дар дигаргунсозии демокративу амалҳои созандаи Тоҷикистон таъғоҳи бозғатимоди давлат мебошанд.

Бо истифода аз фурсат бори дигар таъкид менамоям, ки Ватани муқаддасамонро ҷуз худи мо ва махсусан ҷавонон каси дигар обод нахоҳад кард. Ояндаи дурахшони Тоҷикистон ва зиндагии шоистаи мардуми он аз мову шумо вобаста мебошад.”

Пас, имрӯз мо - ҷавонон чун насли ояндасози Ватан ҷавобан ба ин дастуру ҳидоятҳои Пешвои муаззамии худ, бояд ҳамеша дар паи ҷустуҷӯи илму дониш, азхудкунии касбу ҳунарҳои муосир ва омӯзиши забони давлативу забонҳои хориҷӣ бошем.

Бояд, ҳар як ҷавони ҳудогоҳи миллат оғоҳ бошад, ки дар оянда танҳо тавассути донишони касби худ, инчунин истифодаи технологияҳои муосири коммуникатсионӣ пеш бурдани зиндагӣ ва дар ҷомеа мавқеъ пайдо кардан имконпазир мегардад.

Адабиёт:

1. *Лутфуллоев М. Шарафномаи миллат. – Душанбе: Сарпараст, 2003.*
2. *Эмомалӣ Раҳмон. Суханронӣ дар воҳӯрӣ бо намояндагони ҷавонони мамлакат аз 21.05.2005*
3. *Пайми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 22 декабри соли 2016*
4. *Пешво - ифтихори миллат. // Мураттиб Ҳабиб Сулаймонӣ. – Душанбе: Ирфон, 2016.*
5. *Ғафуров Б. Тоҷикон. – Душанбе: Ирфон, 1998.*

ХУДШИНОСИИ МИЛЛӢ САРЧАШМАИ АМНИЯТИ МИЛЛИИ ВАТАН

Ҳеч чизе арзандатар аз огаҳӣ нест, ҳеч ганче шоистатару волотар аз хирад нест, ҳеч аз ифтихоре чузъ аз ҳештанбшиносию доноӣ нест. Дар ин хусус Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон чунин қайд намудааст: “Инсон таърихи гузаштаи худро фаро нагирад, табиист, ки аз зоти худ, роҳи тайкарда, дастовардҳои сиёсӣ фарҳангӣ ва бурду боҳти мардумаш ногаҳ монда, чун махлуқи одамсурат, вале бепарво, бемасъулият, бенишон умр ба сар мебарад”.

Дар шароити равандҳои пурталотуми ҷаҳонишавӣ ҳалқу миллатҳои соҳибистиклол бояд арзишҳои фарҳангӣ ахлоқии худро ҳифз карда тавонанд. Бинобар ин миллати тоҷик баҳусус, ҷавону наврасони мо низ бояд аз решаҳои тамаддуни қадима, забону фарҳанги миллӣ ва оинҳои давлатдорӣ ҳалқи худ огаҳ бошанд ва вобаста ба дигаргунӣ таҳаввулотӣ ҳазорсолаи сеюм барои устувор гардонидани пойдевори давлатдорӣ навин ва фарҳангу андешаи миллии тоҷикон саъю талош намоянд. Ин тақозои ҳаёт ва вазифаи ҳар як миллати оғоҳу соҳибфарҳанг мебошад.

Имрӯз Ҷумҳурии Тоҷикистон соҳибистиклол гашта, моҳияти асосии ин дар он аст, ки ба ҳамаи шаҳрвандон имкон дода шудааст, то ки соҳиб, ниғаҳбон ва пешбарандаи сиёсати давлати хеш бошад. Рушди минбаъдаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тарбияи шахсиятҳои сатҳи баланди ахлоқӣ, дунёи пурғановати маънавӣ, фикру ҷисми солим, эҳсоси баланди ватандӯстӣ ва ҳудогоҳии миллидошта вобаста аст.

Баъди пош ҳӯрдани собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ Тоҷикистон соҳиби истиклолияти миллӣ гашт, ки ин ба аввали солҳои наваддуми садаи 20 рост меояд. Истиклолияти давлатӣ дар тақдири миллати озодаҳои тоҷик неъматӣ бебаҳо ва ормони деринае буд ва воқеан расидан ба чунин тӯҳфаи бебаҳои замон барои ин мардуми озодаманиш шодивар буд. Аммо мутаассифона, хурсандии тоҷиконро ҷашми ҳасадолудӣ душманони бадҳоӣ маллат ҳалалдор сохт ва дар ин муддат гуруҳҳои пайдо шуданд, ки ба хотири амалӣ гардонидани манфиатҳои ғаразноки худ сарзамини Тоҷикистони тозаистиклолро ба коми ҷангу муноқиша кашиданд. Дар натиҷа дар сарзамини кишварамон ҷанги бераҳмонае сар зад, ки дар саҳфаҳои таърихи кишварамон бо ҳуруфи сиёҳ бо номҳои “ҷанги шаҳрвандӣ”, “ҷанги бародаркуш” сабт ёфтааст. Барои миллате, ки нав ба истиклолият барин неъматӣ бебаҳо муяссар гардида буд, аланга гирифтани ҷанги хонумонсӯз хеле харобиовар ва хавфнок буд. Ҳатто хатари аз байн рафтани миллати тоҷик ба миён омад. Дар ҳамин

марҳалаи басо мураккабу вазнин, ки вазъи давлату ҳукумат фалаҷ буд, фарзанди барӯманди миллати бебоки тоҷик Эмомалӣ Раҳмон масъулияти миллатро ба зимма гирифта, шӯълати чанги хонумонсӯзи шахрвандиро бо ҷидду талошҳо, андешидани чораҳои зарурӣ барои амнияти миллӣ хомӯш кард.

Чехраи дурахшони сиёсатмадор ва шахсияти Эмомалӣ Раҳмонро бе арзишҳои миллӣ, аз қабилӣ истиқлолият ва ваҳдати миллӣ тасвур наметавон кард. Зеро ки камолоти шахсият ва рисолати сиёсии ӯ парварда ва маҳсули ин арзишҳо аст. Ин абармард ба оини давлатдорӣ, меҳанпарастӣ, инсондӯстӣ ва покнаҷодии ниёгонамон меҳру садоқати беандоза дошта, меҳвари сиёсати хирадмандона ва ҷовидонаи хешро андар тору пуди ин ғоя сириштааст. Ӯ ҳамчун чехраи мондагори таърих ва фарҳанги замони муосир ба ҳифз ва бузургдошти оини давлатдорӣ, суннатҳои мардумӣ ва арзишҳои умумибашарӣ пардохт. Таърихи пуршукӯҳи ориёӣ наҷодхоро аз фаромӯшӣ ва хатари нобудшавӣ нигоҳ дошта, оину фарҳанги ниёгонро муваффақ гардонид.

Таваҷҷӯҳ ба шахсият, сарнавишти шахсони бузург ва гузаштаи таърихи халқ, як шакли худшиносист, ки аз худшиносии шахс то ба дараҷаи худшиносии миллӣ омада мерасад. Воқеияти таърихӣ танҳо зодаи афқору ақидаи ҳақиқати маҳдуднагашта буда, дар ин замина дастовардҳои фарҳангӣ маънавии миллӣ ба хубӣ дарк мегардад. Дар ҳамин асос Эмомалӣ Раҳмон зикр намуда буданд: "Таърих оинаест, ки мо дар он мавқеи гузаштагонамонро дар масири таърих бо ҳама шахомат ва хорию зориаш дида, ба ҳусну фаъолияти корбарии ӯ сарфаҳм рафта, ба ин восита қадаме ба сӯи хештаншиносӣ ва ҳудогоҳӣ ниҳода, бо дидаи ибрат дурнамои кишвари худро муайян карда метавонем. Танҳо оинаи таърих пайванди моро ба гузаштагонамон қавӣ месозад, барои беҳбудии ояндаи ҷамъият ва ободии кишвар роҳ мекушоад".

Дар ҳама давру замон унсуре маънавӣ дар шуури миллии мардум нақши муҳими созанда ва бунёдгузори дорад. Ин омил барои ба даст овардани истиқлол ва худшиносии миллӣ ва ҳамгироии омилҳои иҷтимоиву сиёсӣ заминаи мусоид фароҳам меорад ва пешрафти давлат ва бақову ҳастии онро таъмин менамояд. Барои ба даст овардан ва устувор гардонидани ин ғояҳои олии сарнавиштсоз дар баробари истиқлолияти сиёсӣ, таъмини истиқлолияти фарҳангӣ аз вазифаҳои муҳим ва пуршарафи зиёӣни эҷодкор мебошад. Ба қавли академик Муҳаммадҷон Шакурӣ истиқлоли фарҳангӣ ва бунёди маънавӣ шартӣ аввал дар таъмини бақои умри миллат аст.

Истиқлолияти фарҳангӣ роҳе ба сӯи эҳёи миллӣ, расидан ба сатҳи ҷаҳонӣ буда, миллатро аз роҳи маънавият ба арсаи олам мебарорад.

Зухури давлати тозаистиқлоли Тоҷикистон дар арсаи байналхалқӣ барои миллати тоҷик аз муқаддастарин неъматӣ тақдире таърих ба шумор меравад. Ташаккул, татбиқ ва амалӣ намудани соҳти давлатдорӣ ҳуқуқбунёд, идоракунии демократӣ ва таъмини волоияти адолат дар

сарзамини Тоҷикистон маҳз бо талошҳои роҳбари оқил ва одили мо ба даст омадааст.

Дар солҳои баъди истиқлолият тарбияи ватанпарастӣ, худшиносии миллӣ ҷои асосиро дар раванди тарбия ишғол менамояд. Қобили зикр аст, ки тарбияи ҳештаншиносӣ ва ҳудогоҳии миллӣ аз ҷумлаи масъалаҳои асосии педагогикаи муосир ба ҳисоб меравад. Тарбияи миллӣ дар шаҳрванд сифатҳои дорои ахлоқи баланди инсонӣ, хувияти миллӣ, инсондӯстӣ, озодандешӣ, мавқеи шаҳрвандӣ, иҷтимоӣ, ташаббускорӣ, таҷассумкорӣ, урфу одат, анъанаҳои миллӣ ва амсоли инро ташаккул медиҳад.

Мақсаду вазифаҳои ниҳии тарбияи миллӣ ташаккули инсонии комили ҷомеа, соҳиби ватан, нангу номуси миллӣ, ифодагари симои зеҳнӣ маънавӣ, ахлоқӣ, фарҳангӣ ва арзишҳои дигари волои ҷомеа мебошад. Тарбияи миллӣ бо истифода аз таҷрибаи насли калонсол дар ниҳоди шаҳрвандон таъбият додани анъанаҳои миллии гузаштагон, масалан, одамият, эҳтироми калонсол, меҳмондӯстӣ ва амсоли онҳоро дар назар дорад. Тарбияи миллӣ ташаккули тафаккури миллии шаҳрвандон, ифтихор аз миллати хеш, эҳтиром ва гиромӣ доштани таърих ва мероси фарҳангӣ ниёгон, урфу одат ва анъанаҳои миллӣ, пайвастании таърихи гузашта ба воқеияти имрӯзаи миллат, аз нав эҳё намудани анъанаи арзишмандии миллӣ, дар заминаи хусусиятҳои миллӣ ривож додани забон, илм ва фарҳанги миллӣ ва эҳтироми миллатҳои дигарро дар назар дорад, таъкид карда шудааст дар Консепсияи миллии тарбия.

Таърихшиносии тоҷик Абулфазли Байҳақӣ ҳазор сол муқаддам гуфта буд: “Нахустин сифати инсонии хуб он бошад, ки бишносад зоти хеш, зеро чун зоти хеш бидонист, чизҳоро дарёфт, ҳар касе, ки ҳештанро натавонист шинохт, дигар чизҳоро ҷӣ гуна тавонад донист”.

Миллат дар сурате ба сатҳи баланди ҳештаншиносӣ мерасад, ки таърихи гузашта ва сарватҳои фаровонии маънавии онро пурраю мукамал фаро бигирад. Вазифаи муқаддаси ҳар яки мо омӯзгорон бедор кардани ҳисси ифтихормандӣ аз миллати хеш дар ниҳоди шогирдон буда, барои ҳар як шаҳрвандони тоҷик ифтихори миллӣ, ин пеш аз ҳама таърихи гузаштаи тоҷикон мебошад. Халқи тоҷик дорои таърихи хеле қадима буда, сарчашмаҳои шаҳодат медиҳанд, ки давлатдорӣ тоҷикон ба ҳазорсолаҳои басо дур рафтааст, ки аз сарчашмаҳои асотирӣ ва ривоятҳои оғоз мегирад.

Давраи подшоҳии сулолаи Пешдодиён ва Каёнӣро аз ҷумлаи давраи асотирӣ нимасотирӣ маънидод намуданд, ки он манзараи оғози тамадуни ниёгони моро фаро гирифтааст.

Давлатдорӣ сулолаи Каёнӣ зинаи аз асотир ба воқеияти таърихӣ гузаштан будааст. Сарчашмаҳои исбот карданд, ки тоҷикон дар Осиёи Миёна ягона халқи ориёинаҷод буданд. Маводҳои таърихӣ шаҳодат медиҳанд, ки доираи ташаккули халқи тоҷик сарзамини паҳноварест, ки бо номи умумии Ориёно ва сипас Бохтару Суғд машхур гаштааст.

Ифтихори ҳар як фарди тоҷик таълимоти Зардуштӣ ва китоби муқаддси он “Авесто” мебошад, ки тамоми масоили худшиносӣ, ахлоқ, иқтисодиёт, иҷтимоиёт, фарҳанг, сиёсат ва фалсафаро дарбар мегирад. Зардушт аз ибтидои фаъолиятҳои тахти шиори “Пиндори нек, гуфтори нек, рафтори нек” мардумро ба ҳаёти ошоиштаву саодат ҳидоят намудааст.

Чи тавре, ки таърихи гузаштаи миллат шаҳодат медиҳад Сомониён тавонистанд ба эҳёи миллат ва фарҳанг асос гузоранд. Забони модариро нигоҳ дошта, хувияти миллӣ ва арзишҳои фарҳангиро ҳифз намоянд. Маҳз дар ҳамин давра Рӯдакии бузург, Фирдавсӣ, Сино, Берунӣ, ки эҷодиёти онҳо тарғибкунандаи илму дониш, ватандӯстӣ, ҳештаншиносӣ, кӯӯшиш барои истиқлолияти озодӣ, фидокорӣ, наққорӣ, меҳнатдӯстӣ, дӯстию рафоқат мебошад, мазмуни назарияи тарбияи муосири миллиро бой мегардонад. Ин давраҳо чун давраҳои ҷамъбасти ташаккули халқи тоҷик ва ба авҷи камолот расидани давлату давлатдорӣ тоҷикон дар таърих эътироф шудааст.

Чунончи, таърих шаҳодати медиҳад, ки Марҳилаи нави таърихӣ Тоҷикон дар давоми ҳазорсолаи нав, ки бо номи Истиқлолияти миллӣ пайвастааст. Ҳаёти нав, рӯзҳои босаодату бошарофатро ба миллати соҳибтамаддун эҳё намудааст.

Албатта расидан ба Истиқлолияти коммуникатсионӣ дар заминаи ифтихо, таҷдиду тамири роҳҳо, кушодани наққҳо, истиқлолияти энергетикӣ бо шеваи таҳияи тарҳи лоиҳаҳои ҷадид дар бахши сохтмони нерӯгоҳҳои барқӣ, бунёди бузурғтарин нерӯгоҳи барқии оби “Роғун” ислоҳоти кулли соҳаҳои маорифу тандурустӣ ва мусоидат дар ҷаҳонишавии низоми таълим ва тандурустӣ аз муҳимтарин дастовардҳо мебошанд, ки ба шарофати истиқлолият ва бо роҳнамоии фарзанди фарзонаи миллати тоҷик Эмомалӣ Раҳмон барои халқи мо насиб гардид.

Миллати тоҷик пас аз якҷанд қарнҳо боз тавонист дар арсаи ҷаҳонӣ мақому мавқеи худро пайдо карда бошад. Баъди ба даст овардани истиқлолияти миллӣ меҳани мо дар марҳилаи бунёди давлати демократӣ ва соҳибистиқлол душвориҳои зиёдеро аз сар гузаронид, ки таърих худ гувоҳ ва пайғири ҳамаи он мебошад.

Дастовардҳои, ки зеро роҳбарии ин фарзанди фарзонаи миллат дар арсаи ҷаҳонӣ кишварамон комёб гардидааст, хело бузург аст. Албатта, ин шахсият Президенти кунунии давлатамон Эмомалӣ Раҳмон мебошад, ки тайи беш аз 25 соли роҳбариаш тавонист бо иродаву фазилати худ ва ғояи хирадмандонааш, пеш аз ҳама, кишвар ва миллатро аз вартаи нобудшавӣ раҳо дода, истиқрори сулҳ ва гурӯҳҳои мухталифи ҷомеаро дар асоси ғояҳои нав ва арзишҳои миллӣ муттаҳид намуда, бо сиёсати ҳеш роҳи демократиро дар кишвар вусъат дода, ҳамкорӣ тарафайн бо созмонҳову давлатҳои хориҷӣ барпо карда, мавқеи устувори Тоҷикистонро дар ҳалли масъалаҳои глобалӣ, амсоли проблемаи оби нӯшиданӣ, мубориза алайҳи терроризм ва ифротгароӣ, мубориза бар зидди маводҳои нашъаовар нишон дода, иқтисодиёти кишварро аз бухрон раҳо дода, ба сатҳи маърифати шахрвандон, алалхусус наврасону

чавонон тавачҷӯҳи хосае зоҳир намуд. Инчунин се стратегияи асосии рушди ҷомеаи имрӯзаи Тоҷикистонро пеш гирифт, ки он мақбули тамоми кишри ҷомеа гардидааст: таъмини амнияти озуқаворӣ, раҳой аз бунбасти коммуникатсионӣ ва роҳ ба сӯи истиқлолияти энергетикӣ.

Ҳамаи ин гувоҳи хидматҳои Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон мебошад, ки бо ташаббуси созандагиву сулҳҷӯёна имрӯз кишварро дар арсаи ҷаҳонӣ муаррифӣ намуда, тамоми сохторҳои ҷомеаро густариш додааст.

Ҳамаи дастовардҳои истиқлолият, эҳё намудани тамаддун, урфу одат ва арзишҳои миллӣ ба тарбияи ҷавонон нақши муҳим мегузорад. Дар назари аввал истиқлолияти фарҳангии Тоҷикистон, ки ба фехристи ёдгориҳои ҷаҳонии фарҳангӣ ворид гардидани маҷмааи Саразми Қадима мебошад, ки қарори он дар созмонҳои фарҳангии СММ – ЮНЕСКО ба тавсиб расида буд. Дар баробари ин ҷаҳонӣ шудани Наврӯз ҳамчунин дастовардҳои фарҳангии миллати тоҷикон арз ёфтааст.

Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон дар мулоқот бо зиёӣони кишвар таъкид кардаанд, ки баробар бо омӯзиши илмҳои муосир ва технологияи ҷадид ҷавонони мо бояд ба фарогирии таърих ва фарҳанги бузурги миллӣ ва забони тоҷикӣ тавачҷӯҳи хоса зоҳир намоянд.

Вазифаи асосии зиёӣони мо дар шароити имрӯза пеш аз ҳама ҷалби ҷавонон ба омӯзиши таърих, маданият, забон ва дастовардҳои илму фарҳанг мебошад. Аз ин ҷо бармеояд, ки ин таъкид муҳимтарин василаи тарбияи ҷавонон дар рӯҳияи миллӣ махсуб меёбад.

Таърихнигори сатҳи ҷаҳонӣ, академик Бобочон Ғафуров низ мояи ифтихор будани фарҳанги моро зеро назар дошта, фармудааст: ”Ин ҳақиқат, ки мо дар сафи пеши тамаддуни умумибашарӣ ҷой гирифтаем, хоҳиши худнамоии мо нест, ҳақиқате нест, ки мо онро ҳатман исбот карданӣ бошем. Ин ҳукми таърих аст. Таърихи инсоният ҳамин гуна ҷараён гирифтааст, ки мо дар сафи пеши тамаддуни ҷаҳонӣ қарор гирифтаем”.

Ин суханони бадарди аллома Бобочон Ғафуров як навъ ҷавобе ба душманони миллати тоҷик буд, ки он замон моро аз ҳаққи ифтихори гузаштаи пуршаънамон маҳрум карданӣ буданд. Бо гузашти айём, рӯҳи истиқлолхоҳии халқ музаффар шуд. Таърих бо ҳама шиканҷаву ҷабре, ки ба халқи тоҷику форс раво дидааст, сухани худро гуфт, исбот шуд, ки воқеан тоҷикон лоиқи чунин ифтихору сарбаландиҳоянд. Вақте президенти Ҷумҳурии Ҳиндустон китоби бо забони ҳиндӣ тарҷумашудаи “Тоҷикон”-ро ба Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон супорид, ки ҳақиқат бори дигар чу алмос дурахшид ва ба қавли Мавлоно, дӯстонро шод карду душманонро кӯр кард. Ҳамзамон, ба шарофати истиқлол китоби бузурги аллома Бобочон Ғафуров “Тоҷикон” ба забони ўзбекӣ низ нашр гардидааст.

Соҳибхитиёрии давлатӣ барои ҳар кишвари мустақил дастоварди муҳим ба шумор меравад, зеро маҳз бо будани ин ормон ва хоҳиши олии миллат бо кадрҳои заковати худ онро дар амал татбиқ менамояд. Барои

давлатҳои муосири дунё соҳибихтиёрӣ ба тарзҳои гуногун ба даст омадааст, ба баъзеҳо бо муборизаи тӯлонӣ ба дигарҳо дар натиҷаи тағйир ёфтани низоми муносибатҳои байналмиллалӣ ва ниҳоятан ба гуруҳи сеюм дар натиҷаи аз байн рафтани давлатҳои пурқудрат дастёб гардидааст. Манзурамон аз ин суханон он аст, ки новобаста аз чӣ гуна ба даст омадани соҳибихтиёрӣ ва Истиқлолияти давлатӣ масъалаи муҳими худшиносии миллӣ дар таърих шинохта шудааст.

Тоҷикон аз қадимулайём миллати озодипарасту озодихоҳ буданд. Бо амри тақдир ва бар асари солҳои 90-уми асри гузашта миллати тоҷик баъди ҳазор сол аз нав ба эҳё ва эъмори давлати миллии худ ноил гардид. Миллати тоҷик аз ҷумлаи он миллатҳост, ки марзу буми худро хеле дӯст медорад ва барои ҳастии он ҷоннисорӣ мекунад.

Дар тӯли солҳои соҳибистиклолӣ халқи мо тавонист саҳифаҳои таърихии гузаштагони бузургамонро аз нав зинда созад. Истиқлолият ин шарафу номуси ватандорӣ, ифтихор аз давлату миллати хеш аст, истиқлолият хештаншиносист ва дар ин раванд мо аз суннатҳои маънавии бузургони гузаштаи худ чун ёдгории “Авесто”, давлатдории Оли Сомон, Исмоили Сомонӣ, Фирдавсӣ, Умари Хайём, Мир Саид Алии Ҳамадонӣ, Камоли Хучандӣ, Мавлоно Ҷалолиддини Румӣ, Имоми Аъзам, С.Айнӣ, Б.Ғафуров, Мирзо Турсунзода, А.Лохутӣ, Шириншоҳ Шохтемур, Нусратулло Махсум ва дигарон, ки дар сахнаи пайкори муқаддасоти миллӣ мубориза бурданд ифтихор намоем. Дар ин радиф чорабиниҳои бузурги фарҳангие, ки як рӯкни муҳими сиёсати фарҳангии Сарвари давлат, бузургдошти шахсиятҳои адабию фарҳангӣ маҳсуб меёбад, ки ин таҷлили солгарди фарзандони фарзонаи миллат, ҷашни шаҳрҳои бостонии кишвар мебошад.

Таҷлили ҷашнвораҳои шукӯҳманди 1100 солагии давлати Сомониён, 1000 солагии Носири Хусрав, 2700 солагии китоби муқаддаси “Авесто”, 2500 солагии Истаравшан, 2700 солагии Кӯлоб, соли бузургдошти тамаддуни ориёӣ эълон шудани соли 2006, 800 солагии Мавлоно Ҷалолиддини Румӣ, 1150 солагии Устод Рӯдакӣ, 600 солагии А.Ҷомӣ ва эълони соли забони тоҷикӣ ва ғайраҳо мебошад, ки ин ҷашнвораҳо арҷгузорӣ ва ба ҷо овардани эҳтиром ба гузаштаи худ, барои ҷавонон эҳсоси хештаншиносию ватандорӣ, тақвияти худоғоҳиву худшиносӣ ва ифтихори миллии ҳар як фард маҳсуб меёбад. Дар ин радиф эълони Соли бузургдошти Имом Абуҳанифа – пешвои мазҳабии миллати тоҷик ҷодаи навинро дар хувияти миллӣ бо ихлоси хувияти мазҳабӣ ҳамвор намуда буд.

Президенти мамлакатамон Эмомалӣ Раҳмон дар китоби худ “Имоми Аъзам ва фарҳанги миллӣ” қайд карданд: “Имрӯз замоне фаро расидааст, ки андешаҳо ва ақоиди камоли мутафаккирони бузург мавриди омӯзиш ва баррасии амиқу ҳамаҷониба қарор гирад. Ин вазифаи шарафмандонаи муҳаққиқони имрӯза ва оянда аст. Мо мероси гузаштаи манавӣ ва шахсиятҳои барӯманди илмӣ, динӣ, адабӣ, сиёсӣ ва иҷтимоии халқи худро бояд хуб шиносем ва бо истифода аз осори ғанӣ ва

боарзиши онҳо чомеаи имрӯзаро дар рӯҳияи эҳтиром ба гузаштагон тарбия карда, ба ин васила як давлати озод, обод, орий аз таассубу ихтилоф эҷод намоем, ҷаҳони манавии ҷавонони худро ганӣ созем, зеро ояндаи кишвару давлат ба шахсият, дониш, ҷаҳонбинӣ ва худшиносии миллии онҳо саҳт вобаста аст.”

Яке аз комёбиҳои мо дар раванди худшиносии миллии ин ба таври ҷиддӣ ба масъалаи забони тоҷикӣ-давлатӣ рӯй овардан аст.

Забон дар ҳама давру замонҳо яке аз сарчашмаҳои асосии истиқлолияти миллии ва омили муҳими ташаккули миллат мебошад.

Чунончи ҳамаи мо медонем аз рӯзҳои аввали истиқлолият Ҳукумати Тоҷикистон ба инкишофи илм, фарҳанг, тарбияи ҳештаншинӣ, ватандӯстӣ эътибори ҷиддӣ зоҳир менамояд. Маҳз дар даврони Истиқлолият паҳлӯҳои гуногуни тарбияи миллии таҷдиду тақони тоза гирифтанд. Ба шарофати ғамхориҳои доимии Ҳукумат садҳо муассисаҳои фарҳангӣ, театрҳо, толорҳои варзишӣ, осорхонаву китобхонаҳо, ёдгориҳои рӯи таъмиру таҷдидро дид ва даҳҳо биноҳои замонавӣ сохта ба истифода дода шуданд. Дар баробари ба даст овардани Истиқлолият нақш ва иштироки ҷавонон дар рушди иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳанг, сиёсат назаррас гардид. Ҷавонон бояд хуб дарк намоянд, ки тақдир ояндаи халқу давлат бар дӯши онҳост. Ҳифзу обод кардан ва ба мерос гузоштан ба насли оянда ин вазифаи асосии онҳо дар назди халқу ватани хеш мебошад. Бинобар ин ҷавонони мо бояд соҳибтаҳассус ва ахлоқи некро доро бошанд ва арзишҳои фарҳангии миллати хешро бишносанд, баҳусус ҷавонони имрӯзаи мо низ бояд аз решаҳои тамаддуни қадима, забону фарҳанги миллии ва оини давлатдорӣ халқу худ огаҳ бошанд ва вобаста ба дигаргуниву таҳаввулоти оғози ҳазорсолаи саввум баҳри устувор гардонидани пойдевори давлатдорӣ навин ва фарҳангу анъанаҳои миллии тоҷикон саъю талош намоянд. Ин тақозои ҳаёт ва вазифаи ҳар яки мо ба ҳисоб меравад.

Чи тавре, ки ба ҳамагон маълум аст, дар қисми чоруми Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон унсурҳои таркибӣ ва мазмуни тарбияи миллии омадааст: “ Анъана, суннатҳои воло, арзишҳои миллии халқи тоҷик, ки дар давоми қарнҳо ба тарзи ҳаёти мо ворид шуданд, маданият ё маҷмӯи сифатҳои онро ташкил медиҳанд, ҷавҳар, ҳосият ё маҷмӯи сифатҳои тоҷикон аз илму донишомӯзӣ, заҳматписандию таҳаммул, сару қор бо замин, оштию сулҳпазирӣ, тадбирҷӯӣ, худшиноӣ, талоши фарҳангӣ, меҳмондорию меҳмоннавозӣ, устувории оила, ифтихори ватандорӣ, касбу ҳунаромӯзӣ, дӯстиву рафоқат, иззату эҳтироми падару модар, некӣ ва нақӯқорӣ, адлу адолатҷӯӣ, дастгирии ятимону муҳтоҷон ва ғайра иборатанд”.

Тарбияи миллии ташаккули тафаккури шаҳрвандонро дар назар дорад. Он ифтихор аз миллати хеш, эҳтиром ва гиромӣ доштани таърих ва мероси фарҳанги ниёгон, урфу одат ва анъанаҳои миллии, пайвастании таърихи гузашта ба воқеияти имрӯзаи миллат, аз нав эҳё намудани урфу

одат ва анъаноти арзишманди миллӣ, дар заминаи хусусиятҳои миллӣ ривоч додани забон, ин илм ва фарҳанги миллӣ ва эҳтироми миллатҳои дигарро фаро мегирад. Бинобар ин системаи таълиму тарбия дар ҷумҳурӣ бояд ба илм, фарҳанг ва таърихи ниёгонамон саҳт вобаста бошад ва асоси онро бояд худшиносии миллӣ ташкил кунад.

Гуфтан ҷоиз аст, ки тарбияи донишҷӯён бо роҳи ибратгирӣ аз сарнавишт ва фаъолияти шахсиятҳои таърихӣ, фарҳангӣ, адабӣ низ аҳамияти калон дорад. Осори безаволи онҳо метавонад манбаи бебаҳои ҳештаншиносӣ ва миллатдустӣ бошад, онҳоро водор созад ва аз ин гуна дарсҳо натиҷаҳои ахлоқӣ гирад ва ба маънавиёташон такмил бахшад.

Даҳҳо ва садҳо фарзандони ба ору номуси халқро ном бурдан мумкин аст, ки барои озодӣ, ободӣ ва обрӯи миллату ватан фидокориву ҷоннисориҳо намудаанд. Аз байни онҳо фарзандони барӯманди халқ устод Садриддин Айни, Бобоҷон Ғафуров ва дигаронро ном бурдан мумкин аст, ки барои ташаккули миллат, болоравии ҳисси худшиносӣ хизматӣ бузург намудаанд. Садриддин Айни мавҷудияти халқи тоҷикро ҳамчун миллати қадимаи Осиёи Марказӣ исбот намуда, таърихи адабиёти моро эҷод намудааст.

Фарҳанги гузаштаи мо фарҳанги ҳикматхост, ҷавонони мо қисмати ин ҳикматхоро дар фаъолияти ҳаррӯзаи худ истифода баранд. Дар ҷарёни дарсҳо, ба хусус педагогика, таърихи маориф ва афкори педагогӣ, маҳорати педагогӣ аз мисол овардани осори ниёгон дар он аст, ки дар пешрафти қори таълиму тарбия беқарор намудани хусусиятҳои миллӣ, нигоҳдории арзишҳои офаридаи гузаштагон, равнаку ривочи худшиносӣ ва ифтихори миллӣ, фаҳмиши арзишҳои умумибашариро тақозо менамояд.

Ба андешаи Эмомалӣ Раҳмон мо фақат дар ҳамон сурат эҳтироми бузургонамонро комилан ба ҷо меорем, ки осори онҳоро омӯзем, фарзандонамонро дар рӯҳияи таълимоти онҳо тарбия кунем, фармудаи онҳоро дастури амал қарор диҳем, то ки оянда ҳам аз байни онҳо Рӯдақиҳо, Фирдавсиҳо, Бӯалиҳо, Хайёмҳо, Мирсаидҳо ба воя расанду мо дар рушду нумӯи тамаддуни башар саҳмгузор бошем.

Ҷавҳари сиёсати давлатиро дар соҳаи маориф бояд масъалаҳои дар низоми таҳсил ҷорӣ кардани меъёрҳои ҷаҳонӣ, тайёр кардани мутахассисони соҳибкасби ҷавобгӯи талаботи бозори меҳнат ташкил диҳанд. Зеро сатҳи тараққиёти ин ё он давлат, пеш аз ҳама, аз фаолияти босамари кадрҳои баландхатисоси соҳаҳои гуногун вобаста мебошад.

Ҷадафҳои таъмини амнияти миллӣ, пойдорӣ ва бақои миллату давлат. Бинобар ин, зарур аст, ки фармудаанд Пешвои миллат – дар зеҳну шуури афроди ҷомеа сатҳи мувофиқ ва муассири масъулияти иҷтимоӣ тарбия карда шавад, то ҳар фард дар назди Ватан ва сарнавишти он, ҳифзи арзишҳои милливу фарҳангӣ масъулияти ҳоса эҳсос намуда, барои иҷрои қарзи фарзандии худ ҳамеша омода бошад. Дар ин озмунгоҳи ҳассоси таърих моро мебояд, ки иродаи матин ва шикастнопазирро ҷӣ дар сатҳи саросарии миллӣ ва ҷӣ дар сатҳи фардиву

ичтимой мустаҳкам намоем. Масъулияти азими таърихӣ ва рисолати шаҳрвандии мо аз он иборат аст, ки давлати ҷавони миллӣ, истиқлолияти он ва ҷомеаи худро аз пайомадҳои манфӣ эмин нигоҳ дорем.

Ба ҳар яки мо омӯзгорон маълум аст, ки илму маориф яке аз самтҳои муҳими амнияти миллии давлатӣ буда, пешрафти минбаъдаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба рушди маорифи миллӣ ва беҳдошти заминаи таълим вобаста аст. Дар замони дастовардҳои бузурги илмиву технологӣ ва кашфиёти нав ба нави ақли инсонӣ мо омӯзгоронро зарур аст, ки насли наврасро дар рӯҳияи хештаншиносӣ ва ҳудогоҳии миллӣ тарбия намоем. Дар ҷавонон ҳисси дӯст доштани хифз кардани ин сарзамини аҷдодӣ, ободу зебо гардонидани ватани бихиштосо, нерӯманду пуриқтидор сохтани давлати тоҷикон ба тарзи бояду шояд ба ҳар як фарзанди бо нангу номуси ин марзу бум вазифаи имониву вичдони худ шуморем ва дар ҳама ҷо сарбаландӣ изҳор намоем, ки “Ман тоҷикам! Ман вориси Исмоили Сомонию Баламӣ, Рӯдакию Фирдавсӣ, Хайёму Ҳофиз, Ибни Синою Мавлоно, Саъдиву Камол, Имом Ғаззолию Имоми Аъзам ва садҳо ҳазорон фарзонаву алломаҳо ҳастем”.

Бигзор ҷавонони кишвари соҳибистиклоли мо ҳамеша нерӯи пешбаранда, ворисони асилу арзандаи миллату давлат ва созандагони имрӯзу фардои Тоҷикистони соҳибистиклол бошанд ва дар ин ҷода ҳар яки мо омӯзгорон ҳиссагузор бошем.

ЮСУПОВА Х., МАМАДАЛИЕВА Г.
(Хучанд)

ПРОФИЛАКТИКА И КОРРЕКЦИЯ ТРЕВОЖНОСТИ ПОДРОСТКОВ

Многие представители психоанализа рассматривали тревожность как врожденное свойство личности, как изначально присущее человеку состояние. Основатель психоанализа З. Фрейд утверждал, что человек имеет несколько врожденных влечений – инстинктов, которые являются движущей силой поведения человека, определяют его настроение.

З. Фрейд считал, что столкновение биологических влечений с социальными запретами порождает неврозы и тревожность. Изначальные инстинкты по мере взросления человека получают новые формы проявления (Фрейд, 1989). Однако, в новых формах они наталкиваются на запреты цивилизации, и человек вынужден маскировать и подавлять свои влечения. Драма психической жизни индивида начинается с рождения и продолжается всю жизнь. Естественный выход из этого положения Фрейд видит в сублимировании “либидиозной энергии”, то есть в направлении энергии на другие жизненные цели: производственные и творческие. Удачная сублимация освобождает человека от тревожности. В индивидуальной психологии А.

Адлер предлагает новый взгляд на происхождение неврозов. По мнению Адлера, в основе невроза лежат такие механизмы, как страх, боязнь жизни, боязнь трудностей, а также стремление к определенной позиции в группе людей, которую индивид в силу каких-либо индивидуальных особенностей или социальных условий не мог добиться, то есть отчетливо видно, что в основе невроза лежат ситуации, в которых человек в силу тех или иных обстоятельств, в той или иной мере испытывает чувство тревоги [219].

Чувство неполноценности может возникнуть от субъективного ощущения физической слабости или каких-либо недостатков организма, либо от тех психических свойств и качеств личности, которые мешают удовлетворить потребность в общении. Потребность в общении – это есть в то же время потребность принадлежать к группе. Чувство неполноценности, неспособности к чему-либо доставляет человеку определенные страдания, и он пытается избавиться от него либо путем компенсации, либо капитуляцией, отказом от желаний. В первом случае индивид направляет всю энергию на преодоление своей неполноценности. Те, которые своих трудностей не поняли и у кого энергия была направлена на себя, терпят неудачу.

Стремясь к превосходству, индивид вырабатывает “способ жизни”, линию жизни и поведения. Уже к 4-5 годам у ребенка может появиться чувство неудачливости, неприспособленности, неудовлетворенности, неполноценности, которые могут привести к тому, что в будущем человек потерпит поражение.

В целом, тревожность является субъективным показателем неблагополучия личности. Но чтобы она сформировалась, человек должен накопить багаж неудачных, неадекватных способов преодоления состояния тревоги. Именно, поэтому для профилактики тревожно-невротического типа развития личности необходимо помогать детям находить эффективные способы, с помощью которых они могли бы научиться справляться с волнением, неуверенностью и другими проявлениями эмоциональной неустойчивости.

По мнению К. Хорни чувство тревоги представляет собой ощущение изолированности и немогущности ребенка в потенциально враждебном мире. Целый ряд враждебных факторов в окружающей среде, может вызвать у ребенка неуверенность: прямое или косвенное преобладание других людей, излишнее восхищение или его полное отсутствие, стремление встать на сторону одного из ссорящихся родителей, слишком мало или слишком много ответственности, изоляция от других детей, несдержанное общение. В целом причиной тревоги может быть все, что нарушает у ребенка чувство уверенности, надежность в его взаимоотношениях с родителями [226].

В результате тревог и беспокойства вырастает личность, раздираемая конфликтами. С целью опасения от страха, беспокойства, чувства беспомощности и изоляции у индивида появляется определение “невротические” потребности, которые она называет невротическими

чертами личности, усвоенными в результате порочного опыта. Ребенок, испытывая к себе враждебное и безразличное отношение окружающих, охваченный тревогой, вырабатывает свою систему поведения и отношения к другим людям. Он становится злобным, агрессивным, замкнутым, либо пытается обрести власть над другими, чтобы компенсировать отсутствие любви. Однако такое поведение не приводит к успеху, напротив, оно еще более обостряет конфликт и усиливает беспомощность и страх.

Адлер выдвигает три условия, которые могут привести к возникновению у ребенка неправильной позиции и стиля жизни. Эти условия следующие:

- органическая, физическая неполноценность организма. Дети с этими недостатками бывают целиком заняты собой, если их никто не отвлечет, не заинтересует другими людьми. Сравнение себя с другими приводит этих детей к чувству неполноценности, приниженности, страданию, это чувство может усиливаться благодаря насмешкам товарищей, особенно это чувство увеличивается в трудных ситуациях, где такой ребенок будет себя чувствовать хуже, чем обычный ребенок. Но сама по себе неполноценность не является патогенной. Даже больной ребенок чувствует способность изменить ситуацию. Результат зависит от творческой силы индивидуума, который может иметь разную силу и по-разному проявляться, но всегда определяющей целью. Адлер был первым, кто описал трудности и тревогу ребенка, связанные с недостаточностью органов, и искал пути их преодоления.

- К таким же результатам может привести и избалованность. Возникновение привычки все получать, ничего не давая в обмен. Легко доступное превосходство, не связанное с преодолением трудностей, становится стилем жизни. В этом случае все интересы и заботы также направлены на себя, нет опыта общения и помощи людям, заботы о них. Единственный способ реакции на трудность – требования к другим людям. Общество рассматривается такими детьми как враждебное.

- Отверженность ребенка. Отверженный ребенок не знает, что такое любовь и дружеское сотрудничество. Он не видит друзей и участия. Встречаясь с трудностями, он переоценивает их, а так как не верит в возможность преодолеть их с помощью других, и поэтому не и в свои силы. Он не верит, что может заслужить любовь и высокую оценку путем действий, полезных людям. Поэтому он подозрителен и никому не доверяет. У него нет опыта любви к другим, потому что его не любят, и он платит враждебностью. Отсюда – необщительность, замкнутость, неспособность к сотрудничеству. Умение любить других требует развития и тренировки.

В этом Адлер видит роль членов семьи и, прежде всего, матери и отца. Итак, у Адлера в основе конфликта личности, в основе неврозов и тревожности лежит противоречие между “хотеть” (воли к могуществу) и “мочь” (неполноценность), вытекающие из стремления к превосходству. В зависимости от того, как разрешается это противоречие, идет все

дальнейшее развитие личности. Сказав о стремлении к могуществу как изначальной силе, А. Адлер приходит к проблеме общения, т.е. стремление к превосходству не может иметь место без группы людей, в которой может быть осуществлено это превосходство [5].

В теории Хорни главные источники тревоги и беспокойства личности коренятся не в конфликте между биологическими влечениями и социальными запретами, а являются результатом неправильных человеческих отношений. В книге “Невротическая личность нашего времени” Хорни насчитывает 11 невротических потребностей (К.Хорни, 1997):

1. Невротическая потребность в привязанности и одобрении, желание нравиться другим, быть приятным.
2. Невротическая потребность в “партнере”, который исполняет все желания, ожидания, боязнь остаться в одиночестве.
3. Невротическая потребность ограничить свою жизнь узкими рамками, оставаться незамеченным.
4. Невротическая потребность власти над другими посредством ума, предвидения.
5. Невротическая потребность эксплуатировать других, получать лучшее от них.
6. Потребность в социальном признании или престиже.
7. Потребность личного обожания. Раздутый образ себя.
8. Невротические притязания на личные достижения, потребность превзойти других.
9. Невротическая потребность в самоудовлетворении и независимости, необходимости ни в ком не нуждаться.
10. Невротическая потребность в любви.
11. Невротическая потребность в превосходстве, совершенстве, недостижимости.

ЯКУБОВ Ч.
(Хучанд)

НАҚШИ ВОСИТАҲОИ АХБОРИ ОММА ДАР ТАЪМИНИ АМНИЯТИ ИТТИЛООТӢ

Ҷомеаи муосир ба тағйироти куллӣ рӯ ба рӯ мегардад. Нақшу вазифаи давлат дигаргун мешавад, субъектони нави раванди сиёсии ҷаҳонӣ ба мисли корпоратсияҳои трансмиллӣ, «табақаи ҳукмрони байналхалқӣ» (14, с. 6), ташкилотҳои байналхалқии давлатӣ ва ғайридавлатӣ зухур менамоянд. Болоравии баҳамвобастагӣ ва мураккабии муносибатҳо миёни субъектони муносиботи байналхалқӣ муаммоҳои ғайриҷашмдошти мухталифро тавлид сохта, барои давлатҳо дар сиёсати хоричӣ ҳифзи манфиатҳои миллӣ мушкилтар мегардад. Таъмини манфиатҳои миллӣ ва яқпорчагии давлат, амнияти он ба мавқеи

геополитикиаш асос ёфта, ҳоҳ ноҳоҳ ба муносибатҳои байналҳалқӣ таъсир мерасонад. Табақаҳои ҳукмрон мекушанд, ки даромад ва афзалияти хешро бештар намоянд ва манфиатҳои худро ҳамчун манфиатҳои ҷомеа вонамуд созанд. Дар ин ҷода **васоити ахбори омма (ВАО)** дар замони тараққиёти технологияи комуникатсионӣ ба василаи муҳими таъсиррасон ва муайянкунанда дар муносибатҳои байналҳалқӣ табдил меёбанд ва ба амалӣ сохтани ин мақсад технологияи фиреби (манипулятсия) оммавино васеъ пеш мегиранд. Генри Маргентау дар асари худ «Сиёсати давлат. Мубориза баҳри таъсир ва сулҳ» андеша меронад, ки муносибатҳои байналҳалқӣ майдони муборизаҳои пуршиддати давлатҳоро мемонад. Асоси кулли фаъолияти байналмилалии давлатро кӯшиши бештар намудани ҳокимияти хеш ва сушт намудани ҳокимияти дигарон ташкил медиҳад. Тибқи мафҳуми ҳокимият нерӯи ҳарбӣ ва иқтисодии давлат, кафолати аз ҳад бештари беҳатарӣ ва рушду нумӯ фаҳмида мешавад (14, с.18). Ба ақидаи ӯ давлат кӯшиши ҳукмронии хешро дар ҳифзи манфиатҳои миллӣ ифода менамояд. Дар ин роҳ яке аз воситаҳои, ки манфиати миллиро, аз ҷумла, амнияти иттилоотиро дар муносибатҳои байналҳалқӣ дифоъ менамояд, ниҳоди ВАО мебошанд. Мавқеи коммуникатсияи иттилоотӣ дар сиёсат назаррас гардида, дар дӯши хеш рисолати дифои манфиатҳои миллӣ ва давлатро дорад. Дар шароити таҳаввулоти иттилоотии муосир он ба силоҳи нерӯманди гуруҳҳои манфиатҷӯй, табақаҳои ҳукмрони байналҳалқӣ, абаркудратҳо мубаддал гаштааст, ки аксаран дар минтақаҳо ҷиҳати ҳаллу фасли масъалаҳои байналҳалқӣ ва тавлид сохтани муаммоҳо ҳамчун муайянкунанда баромад менамояд, «тавассути ҳамлаҳои иттилоотӣ афкори умумро ба худ тобеъ менамояд» (19, с.20).

Барои ҷалби афкори ҷомеа ба тарафдории қувваҳои ба ном “демократӣ” намояндагони баъзе аз ташкилотҳои байналҳалқӣ ВАО-ро васеъ истифода мекунанд (ниг.: 6). Дар ин маврид барои ҷавонони кишварҳои ИДМ дар ҷанд кишварҳои хориҷа барномаҳои махсус матраҳ шуда, дар он ҳамкориҳои тарафайни ҷавонон бо воситаҳои ахбори умуми ба ном “муствақил” бештар кадр карда мешавад. Рӯзномаҳои ба ном “озод” номзадҳои “мақбул”-ро ба сахнаи сиёсат ворид месозанд. Миёни ашхоси “пешниҳодшуда” нафароне, ки таҷрибаи идораи давлатдории хориҷиро аз худ кардаанд (Карзай, Саакашвили, Ющенко) кам нестанд, ки дар сиёсати хеш афзалияти асосиро ба мақоми ташкилотҳои гуманитарӣ ва динӣ дода, зери “бомашон” «инқилобҳои ранга»-ро матраҳ месозанд. Мутахассисони соҳа ақида доранд, ки сабаби инқилобҳои рангаи ИДМ на ВАО, балки мушкилоти дохилианд. Дар баробари ин зикр мекунанд, ки озодии суҳан беохир набуда, вай қодир аст на фақат илҳом бахшаду бунёд кунад, балки хароб ҳам созад (ниг.: 10).

Ҷини ҳифзи манофеи милливу давлатӣ ва **таъмини амнияти иттилоотӣ** матбуоти Амрико дар Украина, Югославия, Ироқу Гурҷистон ва минтақаҳои дигар мавқеи хос дошт. Масалан, матбуоти ИМА дар

раванди интихоботи президенти Украина нишон дод, ки онҳо аз принципи «хуқуқи ҷомеа ва иттилооти воқеӣ» сарфи назар карда, шарт гузоштанд, ки «интихоботи Украина танҳо дар сурате демократӣ эътироф мешавад, ки дар он Юшенко ғолиб ояд». Аз нигоҳи муҳаққиқони соҳа сарпарастони «инкилоби норинҷӣ»-и Украина Хазиная миллии дастгирии демократия, Оҷонсии рушди байналмилалӣ, Хазиная Ч. С. Мотт, Хазиная Форд, Хазиная Сорос ва созмонҳои дигари америкой буданд. «Миссионерҳо»-и фондҳои «ҷомеаи кушод»-и Сорос дар давраи интихоботи Украина ВАО-и зиддиҳукумативу ҳориҷӣ ва нозиронро ба маълумоти «зарурӣ» таъмин намуданд, ки натиҷаи чунин фаъолияти ВАО «инкилобҳои ранга» дар Украина, Гурҷистон, Қирғизистон, ҷанги иттилоотӣ миёни Русия ва Украина, Русия ва Гурҷистон, сардгардии муносибатҳои байналмилалӣ ва истиклолияти Абхазия ва Осетияи Ҷанубӣ гардиданд. Чунин рафтори ВАО хусусияти характерноки ҳар як **масс-медиаи** абарқудратҳо гашта, омилҳои чунин хусусиятро касб намудани ВАО, пеш аз ҳама, дар кайфияти гегемонистии маданияти сиёсии абарқудратҳо нухуфтааст.

Мутобиқи назари коршиносони соҳа динамикаи рушди маданияти сиёсии элитаи сиёсии собиқ кишварҳои шӯравӣ ба муносибатҳои байналмилалӣ ва фаъолияти ВАО таъсири амиқ мегузорад. Мушоҳида мегардад, ки вақтҳои охир элитаи сиёсии кишварҳои собиқ шӯравӣ дар баробари динамикаи ташаккул ва рушд аз Русия худро дур менамоянд. Элитаи сиёсии кишварҳои собиқ шӯравӣ якҷанд давраи раванди ташаккул ва рушди маданияти сиёсиро аз сар гузаронида, кӯшиш карданд, ки дар системаи муносибатҳои байналхалқӣ мақоми навро пайдо созанд. Рушди маданияти сиёсии муосир элитаи сиёсии ИДМ-ро ба ташаккули доктринаи нави сиёсати байналхалқӣ оварда расонид, ки ба он муносибати тарфайни Гурҷистон, Украина, кишварҳои Осиёи Миёна ва ғайра бо Русия мисол шуда метавонад (ниг.: 5).

Маданияти сиёсии Тоҷикистони муосир давраҳои ташаккули худро аз сар гузаронида, сиёсати хориҷии фундаменталӣ, концепсияи илмӣ муносибатҳои байналмилалии худро ҳам бо давлатҳои ИДМ ва ҳам Аврупову Амрико ва ҳам кишварҳои араб муайян кардааст. Баробари баланд шудани шуури сиёсии элитаи сиёсӣ ҷумҳурии Русия дигар ҳамчун маркази ҷаззоби интегратсионӣ эътироф намешавад. Дар ин замина ВАО низ сиёсати воқеӣ, кайфияти элитаи сиёсии кишварҳоро ифода менамояд ва борҳо боиси нигаронӣ дар муносибатҳои байналмилалӣ мегардад. Чунончи, вақти ба ихтиёри марзбонҳои тоҷик супурдани сарҳади байни Тоҷикистону Афғонистон, як қатор расонаҳои иттилоотии Русия бо мақсади ҳалалдор сохтан ва ба таъхир андохтани ҳалли ин қазия маводи зиёди иғвобарангез паҳну пахш карданд. Масалан, ҳафтаномаи «Литературная газета» мақолаи «Героинное вторжение» («Таҳҷуми героинӣ», №15, соли 2004)-ро чоп кард. Муаллифи он, узви кумитаи Думаи давлатӣ оид ба амният Сергей Громов бо мақсади ҳифзи манфиати гурӯҳии баъзе генералҳои «сиёҳ»-и

рус ва ҳамзамон паст задани обрӯи сиёсии Тоҷикистон навиштааст, ки худи соли 2002 дар як вақт дар ҳудуди Тоҷикистон 800 тонна героин маҳфуз буд (ниг.: 13). Ё худ, баръакс дар баъзе расонаҳои хабарии Тоҷикистон нашр шудани матолиби «дар мавриди мубориза ба муқобили тоҷикон мақомоти расмии Русия скинхедҳоро дастгирӣ мекунад»-ро мақомоти расмии Русия нисбати хеш таҳқир ва кӯшиши роҳбарони ин давлатро дар назди ҷомеаи Тоҷикистон душман нишон додан арзёбӣ намуда, ба ВКХ Тоҷикистон нота фиристод ва онро мақомоти расмии Тоҷикистон хуш напазируфт, ки муносибати байналмилалиро тезутунд менамояд. Бархӯрди манфиатҳо дар ВАО муносибатҳои кишварҳоро ҳалалдор ва кайфияти зиддирусиягиро боло месозад. Проблемаи мазкур дар ҷомеаи кулли кишварҳои собиқ шӯравӣ хузур дорад (ниг.: 12). Тадқиқи оқибати нуговори амали ин тамоюл дар ҳаёти ҷамъиятӣ ва ҳам ғаъолияти ВАО моро ба чунин андешаҳо водор намуд.

Муносибатҳои байналмилалӣ миёни ҷумҳуриҳо ва элитаи сиёсии Осиёи Марказӣ раванди ба худ хосро аз сар мегузаронад. Тамоюли муттаҳидшавӣ миёни ҷумҳуриҳои Тоҷикистон, Қазоқистон ва Қирғизистон мушоҳида мегардад. Вале муносибати элитаҳои сиёсии Тоҷикистону Ўзбекистон ва Тоҷикистону Туркменистон начандон созанда ба назар мерасад. Ин тамоюл дар оянда самтҳои асосии рушди сиёсати берунаи давлатҳои Осиёи Марказиро ташаккул хоҳад дод. Дар минтақаи Осиёи Марказӣ проблемаи энергозахираҳо, истифодаи оби дарёҳои транссарҳадӣ яке аз масъалаҳои мураккаб ва низоъангез маҳсуб меёбанд. Нисбати масъалаи мазкур Русия ва кишварҳои минтақа мавқеъгирӣ намуда, аз ҳад зиёд ба сиёсат ангешиш медиҳанд. ВАО-и кишварҳои мухталиф ба ҳаллу ҷасли проблемаи обуранги сиёсӣ бахшида, ба оғози низоъ ва даргириҳо мусоидат намуда, қазияи мазкурро ҳамчун «Минаи дертарканда», «Бочкаи борут», «Секунҷаи Роғун», «Тоҷикистон ҳеҷ гоҳ ба зону намезанад», «Сиёсати стандартҳои духӯра» ва ғайра арзёбӣ менамоянд.

Проблемаи обиву энергетикаи Осиёи Марказиро иҷронопазир шуморидан, дар ҳалли қазияи иштироки тарафи сеюмро ногузир арз доштани расонаҳои хабарӣ ва сиёсатшиносони Русия ва масъаларо аз ҳад зиёд оҳанги сиёсӣ бахшиданашон боиси нигаронист. Рӯзномаҳои бонуфузи Русия менависанд, ки дар густариши сиёсати хориҷии хеш Русия ҳамчун кишвари абаркудрат нисбати ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ нишон дод, ки на ҳама вақт ба манфиатҳои онҳо назари якхела дорад ва ҳадафҳои геополитикию экополитикии хешро дар мадди аввал мегузорад. Инро сафари анҷомдодаи президенти вақти Русия Д. Медведев ба Тошканд собит сохт. Рафтори мазкур аз он бармеояд, ки элитаи сиёсии муносири Русия аз миллатгароён ва прагматикҳо иборат буда, нисбати Осиёи Марказӣ «сиёсати стандартҳои духӯра» ва мавқеъгиронаро пеш мебарад – баҳо медиҳад матбуоти Тоҷикистон (ниг.: 5).

Воситаҳои ахбори омма агар аз як тараф миёни субъектҳои муносибатҳои байналмилалӣ низоъ барангезанд, афкори умумро манипулятсия намоянд, дар баробари ин нақши функционалӣ ва прагматикии худро иҷро ва ба ҳалли объективонаи проблема мусоидат менамоянд. Барои мисол дар «Asia-plus» чунин пешниҳоди матраҳ мегардад, ки аз Русия рӯй натофта, бо дигарон ҳамкориҳои стратегиро ба роҳ мондан ба мақсад мувофиқ аст (ниг.: 11). Asia-plus вазъи мавҷудаи муносибатҳои ҳамсарҳади Қирғизистон ва Тоҷикистонро «Бочкаи борут» номад, ВАО-и Қирғизистон ин воқеахоро яктарафа баҳо медиҳад. Аксар ақида доранд, ки дар минтақа сомонаи «Ферғана Ру» яке аз агентҳои иттилоотии ғайбӣ дар Осиёи Марказӣ буда, мекушад, ки ҳодисоти минтақаро воқеъбинона тасвир намояд. Аҳолии наздисарҳади баён дорад, ки «Ферғана Ру» воқеабинона набуда, танҳо аз сарчашмаҳои Қирғизистон истифода мебарад. Дар ҳар ду маврид қувваҳои манфиатҷӯй аз чунин рафтори ВАО бештар фоида гирифтанд меҳоянд.

Ҳамин тариқ, дуршавии элитаҳои сиёсии кишварҳои ИДМ як қатор муаммоҳо ва масъалаҳоро дар муносибати байналмилалӣ пеш меорад. Мутобиқи сиёсати Русия динамикаи рушди элитаи сиёсӣ дар кишварҳои собиқ шӯравӣ бо усули регрессивӣ сурат гирад, аз нуқтаи назари ИДМ бошад, элитаи сиёсӣ мавқеи хешро дар системаи нави муносибатҳои байналмилалӣ ҷиддӣ мечӯяд.

Баҳри пешгирии оқибатҳои ноғувори ВАО дар муносибатҳои байналмилалӣ коркарди механизми доимӣ ва қушода, додугирифтӣ иттилоотӣ миёни ҳокимият ва аҳоли бояд яке аз самтҳои муҳими ғайбӣ сиёсати давлатӣ ва ҷамъиятӣ бошад (17, с. 20-21).

Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми хеш ба Маҷлиси Олӣ оиди таъсири амиқи иттилоот ба муносибатҳои байналхалқӣ, созанда ва сӯзанда будани он ибрази ақида намуда, хушдор дод, ки дар сомонаҳои гуногуни Интернет як маъракаи огоҳонаву муғризонии зидди Тоҷикистон идома дорад (ниг.: 16). Аз он бармеояд, ки ба доираҳои муайяни субъектҳои муносибатҳои байналхалқӣ соҳибистиклолии давлати Тоҷикистон ва сиёсати бисёрсамтаи он хуш пазируфта намешавад. Бинобар таҳлили мутахассисон солҳои 2004-2007 аз тариқи сомонаҳои Интернет, ки дар Тоҷикистон маъмуланд, қариб 30 ҳазор хабару гузориш интишор ёфтааст. Зиёда аз 80 фоизи онҳо фақат аз тӯҳмату бадгӯӣ, матлабҳои ғаразнок ва пешгӯӣҳои бебунёд иборат мебошад (ниг.: 16). Ин раванди номатлуб боиси халалдор гардидани **амнияти иттилоотӣ** мегардад. «Ҷанги иттилоотӣ», ки тавасути ВАО бар зидди Тоҷикистон аз аввали солҳои 90-уми асри 20 идома меёбад, мақсад дорад, ки мақому мартабаи давлати соҳибхитияри Тоҷикистонро дар арсаи байналхалқӣ паст зада, миллати тоҷикро бадном намуда, мардумро дар ниҳояти қор ба ояндаи хеш ноумед созад. Президенти кишвар бамаврид таъкид намуд, ки «Манфиатҳои миллӣ тақозо менамоянд, ки воситаҳои ахбори омма на танҳо дастгоҳи тавоноии хабарӣ бояд бошанд, балки дар муборизаи таҳмили иттилоотӣ чун сипари

давлат хизмат кунанд, ба хабару мақолаҳои таҳрифӣ ҷавобҳои сазовор дода, ба суботи ҷомеа мусоидат намоянд ва эътимоди мардумро ба фардои нек мустаҳкам созанд».

Таъсири фарогири воситаҳои коммуникатсияи оммавӣ ба шуур ва рафтори миллатҳо, ба фазои иттилоотӣ аз нақши бузурги «ҳокимияти ҷаҳорум» дар ҷомеаи муосир шаҳодат медиҳад. Баъзе муҳаққиқони коммуникатсияи оммавӣ бар он ақидаанд, ки дар оянда замони медиократия, ҳокимияти ВАО фаро мерасад, ки на танҳо ҳақиқатро инъикос менамояд, балки онро ба низоми худ мебарорад. Оиди афзоиши таъсири ВАО ба сиёсат, ба муносибатҳои байналхалқӣ фикрҳо гуногунанд. Баъзе муҳаққиқон, Масалан: О. Боффер ба ВАО ва нақши мусбии он ба сиёсат ва муносибатҳои байналхалқӣ ишора менамояд. Ӯ бар он ақида аст, ки ҷамъияти тараққикардаи иттилоотӣ давлатро ба сӯи ҷамъияти шаҳрвандӣ ҳидоят менамояд, ки қобили ҳалли проблемаҳои замони муосир шуда метавонад.

Муҳаққиқони дигар таъсири манфӣ ва харобиовари ВАО-ро ба фазои иттилоотӣ, ба шахс ва маданияти одамон зикр намуда, махсусан таъсири телевизиониро хеле манфӣ арзёбӣ менамоянд. Масалан: Федерико Феллини чунин арзёбӣ менамояд, ки телевизион дар замони муосир аксар фоизи ҷомеаро фаро мегирад, ки дар назди шахс, табиат, дӯстон, адабиёт ва ғайра ҳеҷ шуда менамояд.

Таърих гувоҳ аст, ки ВАО қодир аст, ки ба қувваҳои гуногуни сиёсӣ хизмат намояд. Метавонад проблемаҳои муносибатҳои байналхалқиро ҳал намояд ва баръакс миёни миллатҳо низоъ барангезад. Иштироки босалоҳияти субъектони сиёсати байналхалқиро таъмин намояд, бо фактҳои бардурӯғ мусаллаҳ намояд, тафовуте ба вучуд оварад, нафрати оммавино бедор созад, нобоварино эҳё созад, ки дар ниҳояти қор амнияти иттилоотино ба хатар мувоҷеҳ месозад.

Дигаргуниҳои кулӣ дар сохтори геополитикии ҷомеаи ҷаҳонӣ ва тағйироти системаи иҷтимоӣ-сиёсӣ аз он шаҳодат медиҳанд, ки ҷаҳони муосир тадриҷан ба давраи сифатан нави тараққиёт ворид мегардад. Падидаи возеҳи муосири ҷаҳонишавӣ ба ақидаи баъзе олимон «натичаи инқилоби иттилоотӣ-телекоммуникатсионӣ», ба вучуд омадани «тамаддуни нави умумичаҳонӣ» ба ҷои «ҷаҳони аврупоитабор» маҳсуб меёбад (3, с. 87-88). Зери мафҳуми глобализатсия васеъшавӣ ва жарфтаршавии муносибатҳои иҷтимоӣ ва ниҳодҳо дар фазо ва вақт фаҳмида мешавад. Ҷаҳонишавӣ тақозо менамояд, ки аксари муносибатҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ маданӣ ва сиёсӣ характери умумичаҳонӣ касб намояд. Ҷаҳонишавӣ дар худ имкониятҳои бузурги пешрафт ва дар айнаи замон таҳдидҳои ҷиддиро ба ҳаёти башарият омезиш додааст. Президенти ҶТ Эмомалӣ Раҳмон зикр намуд, ки дар шароити мушаххаси таърихии Тоҷикистон раванди ҷаҳонишавӣ ва тамоюлоти ба он пайванд бинобар якҷанд омилҳо (...) ба сарнавишти Тоҷикистон ва мардуми тоҷик таъсири дарозмуддати манфӣ дошта метавонад (15, с. 37). Аз ҷумла: ҷаҳонишавӣ дар баробари манфиат ба

ВАО-и Тоҷикистони муосир тадриҷан таъсири амиқи манфӣ мерасонад ва ба амнияти фазои иттилоотии кишвар таҳдид ба амал меоварад. Чунин таъсири манфӣ ва таҳдиди раванди ҷаҳонишавӣ ба шуур ва маънавиёти ҷомеа тавассути васоити ахбори оммавӣ, ки дорои нерӯи бузурги таъсиррасонанда аст, эҳсос мегардад.

Дар замони муосир барои ҳар як мамлакат **таъмини амнияти иттилоотӣ** проблемаи муҳиме гаштааст. Тоҷикистон, чун Русия ва мамолики дигар дар соҳаи амнияти иттилоотӣ сиёсати хешро дорад. Вай пеш аз ҳама, мутобиқи манфиатҳои миллии худ Концепсияи амнияти иттилоотиро таҳия менамояд (ниг.: 2). Концепсияи амнияти иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон маҷмӯи ақидаҳои расмиро ба мақсад, вазифаҳо, принципҳо ва самтҳои асосии таъмини амнияти иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон ифода мекунад, ки барои ташкили сиёсати давлатӣ дар соҳаи таъмини амнияти иттилоотии миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон, таҳияи таклифҳо барои тақмили таъмини ҳуқуқӣ, методӣ, илмӣ-техникӣ ва ташкилии амнияти иттилоотии миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон, таҳияи барномаҳои мақсадноки таъмини амнияти иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳамчун асос хизмат мекунад. Дар ин ҷода ҷумҳурии мо бо Русия тафоҳуми пурра дорад. Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон дар мусоҳиба бо хабарнигори рӯзномаи «Труд» боэътимод таъкид карда буд, ки «дар мо кайфияти зиддирусиягӣ мавҷуд нест» (ниг.: 21). Аз ин лиҳоз ҳар ду давлатро зарурат нест, ки барои амнияти иттилоотии хеш чораҳои зидди якдигар андешанд. Дар ҳифзи рушди фазои ягонаи информатсионӣ ва фарҳангӣ, ки омили асосии амнияти иттилоотист, воситаҳои ахбори омма нақши бузург мебозанд, ки ин бешубҳа омили мусбии суботи сиёсии Тоҷикистон бо дигар кишварҳо мегардад.

Зикр кардан бамаврид аст, ки солҳои охир зидди Тоҷикистон **ҷанги информатсионӣ** вусъат гирифтааст. Баъзе аз расонаҳои хабарии Русия, Ўзбекистон ва дигар давлатҳо кишвари моро ба таври сохта чун «минтақаи муташанниҷ» ва чун кишвари таъминкунандаи маводи муҳаддир нишон дода, эътибору нуфузи онро паст заданӣ мешаванд. Дар аксари барномаву мақолаҳои онҳо танҳо қочоқгарони тоҷикистонӣ паҳнкунандагони ин мавод ба Русия ва мамолики Аврупо арзёбӣ мегарданд. Аммо мутобиқи маълумоти ташкилотҳои байналҳалқӣ ба Русияву Аврупо нисбат ба Тоҷикистон дида, аз Ўзбекистон ва Туркменистон маводи муҳаддир бештар таҳвил мешавад (8, с. 125).

Суханони таҳқиромези баъзе аз сиёсатмадорони Русия, наворҳои пастанкунандаи шаъни тоҷикистонӣён боиси эътирозу бадбинии ин мардум шуданаш аз эҳтимол дур нест. Бинобар зарур аст, то ташвиқоти зиддиточикӣ дар васоити ахбори оммаи ин кишвар бартараф сохта шуда, барномаҳои ахбори Тоҷикистон дар шабакаи телевизионии Русия аз тарафи худ журналистони телевизиони тоҷик таҳия карда шаванд. Бояд байни Тоҷикистону Ўзбекистон чун пешин паҳши дучонибаи телерадиобарномаҳо ба роҳ монда шавад. Ин қадамест барои бунёди фазои ягонаи иттилоотӣ дар минтақа.

Бояд гуфт, ки нисбати амнияти иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳдиди **хавфи дохилӣ** низ имконияти пайдо шудан дорад. Нерӯҳое, ки зидди сиёсати пешгирифтаи Ҳукумати Тоҷикистон ҳастанд, дар кишвари мо мавҷуданд. Онҳо аз фазои холии иттилоотии мамлакат моҳирона истифода намуда, маълумоти харобсоз, нобоваронаро паҳн менамоянд. Барои бадастоварии маълумот аз тарафи журналистон дар муассисаҳои давлатӣ монеаҳо кам нестанд. Ин аст, ки далелҳои коррупсия, аз мансаб суйистеъмолкунии ходимони давлативу ҳукуматӣ ошкор намешаванд.

ВАО-и электронии ҳамсодавлатҳо дар минтақа босуръат ва пурмаҳсул рушд менамоянд ва фазои холии иттилоотии Тоҷикистонро бомуваффақият фаро мегиранд. Аз ин нуқтаи назар ҷаҳонишавии ВАО ва рушди технологияи нави электронӣ (интернет) имрӯз аз тарафи ВАО-и хориҷӣ проблемаи экспансияи фазои иттилоотии ҷумҳуриро тавлид сохтааст. Проблемаи экспансияи ВАО-и хориҷӣ, хусусан дар ноҳияҳои сарҳадии ҷумҳурӣ ба вучуд омадааст. Масалан, фазои иттилоотии ноҳияҳои Исфара ва Конибодомро якбора якҷанд шабакаву барномаҳои телевизиони Ўзбекистон ба мисли «Ўзбекистон» (шабакаи 1-уми телевизиони Ўзбекистон), «Ёшлар», телевизиони Андичон, Фарғона, Намангон, Марғилон ва ТВ Қирғизистон фаро мегирад. Дар баробари ин 70 ҳазор аҳолии ҷамоаҳои калонтарини Исфара – Чоркӯҳ ва Ворух телевизиони тоҷикро имконияти истимоъ надоранд. Дар вилояти Суғд, умуман 15 шабакаи телевизион ва 6-7 радиостансияи хориҷӣ (асосан Ўзбекистон) паҳш мегардад. Вақтҳои охир фаъолияти ВАО-и ҷумҳурии ҳамсода дар вилояти Хатлон (ноҳияҳои Шаҳритуз ва Турсунзода) вусъат ёфтааст. Ғайричашмдошт мавқеи телевизиони тоҷик дар ВАБК ба ҳисоби фоиз 99,3 фисад, телевизиони Русия 79%, "Сафина" 41% фазои иттилоотиро ташкил медиҳад. Телевизиони навтаъсиси «Сафина» доираи паҳши телевизиони рақибӣ хеш – «Россия»-ро танг намудааст. Бархе аз олимони ақидадоранд, ки вазъи ҳосилшуда ва афзоиши таъсири ВАО-и хориҷӣ ба афкори умум дар аксар маврид ба амнияти иттилоотии мамлакат метавонад таҳдид ба бор оварад. "Тибқи мафҳуми амнияти иттилоотии ҚТ ҳолати ҳифзшавандагии манфиатҳои миллӣ дар соҳаи иттилоот бо назардошти манфиатҳои баробари шахс, ҷомеа ва давлат фаҳмида мешавад" (ниг.: 22).

Вақтҳои охир дар саҳифаҳои Интернет "ҷангҳои иттилоотӣ" бар зидди барномаҳои калонҳаҷми энергетикӣ ва металлургии тоҷик иншошуда танҳо падидаҳои аввалини таҳдид мебошад. Интернет дар кишвари мо на ба ҳама дастрас аст ва доираи васеи хонандагонро соҳиб нест (ниг.: 4). Вале дар ҳолати бар зидди Тоҷикистон истифода гардидани "яроқи зӯр" - телевизион ва радио таъмини амнияти иттилоотӣ, бешак, проблема хоҳад шуд. Ин ҷо бояд ҷанги иттилоотӣ дар барномаҳои телевизиони Русия бар зидди Юшенко ва Саакашвили номақбул мавриди зикр шавад. Вақте ки Президенти Белорусия Лукашенко муқобили "Газпром" баромад намуд, ӯ низ мавриди ҳучуми иттилоотӣ

қарор гирифт. Дар чунин маврид тасаввур қардан мумкин аст, ки ВАО-и хориҷӣ Тоҷикистонро дар қадом вазъ қарор хоҳанд дод.

Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон изҳор дошт, ки манфиатҳои миллӣ тақозо мекунанд, ки воситаҳои ахбори омма ба сифати дастгоҳи тавоноии иттилоотӣ дар **муборизаи таҳмили иттилоотӣ** чун сипари боэътимоди халқу давлат хизмат намоёнд, ба ҳифзи оромиву суботи ҷомеа фаъолона мусоидат кунанд ва эътимоди мардумро ба фардои нек таҳким бахшанд.

Қобили зикр аст, ки ин дастгоҳи муқтадирӣ иттилоотӣ дар бобати сари вақт ба аҳолии расонидани ахбори зарурӣ оид ба фаъолияти шохаҳои ҳокимияти давлатӣ, бахши хусусӣ, тарбияи ахлоқии ҷомеа, тарғиби анъанаҳои таърихиву фарҳангии мардум ва дастовардҳои замони соҳибистиклолии мамлакат, инчунин ахбору навигариҳо аз дохилу хориҷи кишвар мавқеи асосӣ дорад. Махсусан, дар шароити мураккаби ҷаҳонишавӣ вазифаи шабақаҳои иттилоотӣ зиёд гардида, масъалаҳои тарғиби фарҳанги миллӣ, расму ойинҳои мардумӣ, ташвиқи андеша ва тафаккури миллӣ, тарбияи насли ояндасоз, риояи меъёрҳои забони давлатӣ ва ҳифзи асолату тозагии он рисолати муҳимми воситаҳои ахбори омма ба шумор меравад.

Бояд гуфт, ки солҳои охир дар доираи татбиқи барномаҳои давлатӣ шабақаҳои иттилоотии мамлакат хеле рушд карда, имрӯз инфрасохтори соҳа ба шароит ва талаботи замони муосир мутобиқ гардонидани шудааст. Таъсиси шабақаҳои нави телевизионӣ ҷиҳати боз ҳам ганиву рангоранг гардидани **фазаи иттилоотии кишвар**, дар рӯҳияи ватандӯстиву ҳештаншинӣ, тарзи ҳаёти солим ва зебоипарастӣ тарбия намудани насли ҷавон ва дастрасии бештар пайдо кардани аҳолии кишвар ба иттилооти зарурӣ мусоидат менамояд. Дар чунин марҳала пурра **гардонидани фазаи иттилоотии кишварамон ва ҳифзи амнияти иттилоотӣ** яке аз ҳадафҳои асосии давлат ва Ҳукумати кишвар буда, воситаҳои ахбори омма, бахусус шабақаҳои телевизионӣ ва радиои нисбат ба дигар расонаҳои иттилоотӣ бояд фаъол бошанд. Зеро телевизион ва радио ҳамчун яке аз василаҳои муқтадирӣ таъсиррасонӣ ба афкори ҷомеа мақоми хоса дошта, дар баробари дигар хизматҳо метавонад дар огоҳонидан ва пешгирӣ кардани хатарҳои ҷаҳони муосир нақши муассир ва созанда дошта бошад. Барои расидан ба чунин ҳадафи созанда дар баробари дигар шабақаҳо муассисаҳои навтаъсис низ бояд ҳамҷониба омода бошанд.

Роҳбари кишвар таъкид намуд, ки дар замони таҳаввулоти босуръати ҷаҳони муосир ва тезтундшавии **зиддиятҳои геополитикӣ ахбор ва гузоришҳои телевизиону радио ҳамчун воситаи муҳимми таъсиргузори сиёсӣ** барои **таъмини амнияти давлатҳо** нақши калидӣ доранд. Ҳар як кишвар ё ҳукумате, ки дар **чанги иттилоотӣ** мағлуб мегардад, амният ва пайдории соҳти конститутсионии худро ҳифз карда наметавонад. Тавре ки ҳодисаҳои солҳои охир дар ҷумҳуриҳои пасошӯравӣ ва кишварҳои Шарқи Наздик нишон доданд, «инқилобҳои

ранга» аввал дар фазои иттилоотӣ амалӣ гардида, сипас ба воқеияти сиёсӣ табдил ёфтанд (ниг.: 20).

Боз як масъалаи муҳимро таъкид кардан бомаврид аст, ки баъзе доираҳои манфиатҷӯй воситаҳои ахбори оммавро ҳамчун фишанги таъсиррасонӣ ба фарҳангу маданият ва давлатдорӣ миллии тоҷикон моҳирона истифода бурда, ба ин васила меҳоханд ҳадафҳои душманонаи хешро амалӣ гардонанд. Тарғиботи идеяҳои муҳолиф ба арзишҳои миллӣ аз тарафи хоинони миллат, парастии радикализи динӣ ва фаъолияти созмонҳои ифротӣ ба сохти конституционӣ пайомадҳои хатарнок дорад. Дар натиҷаи пайдо шудани холигоҳи иттилоотӣ ҳоло як қисми аҳоли, аз ҷумла ҷавонон таҳти таъсири рӯҳониёни мутаассиб ва хурофотпарасту ифротгаро, ки барои онҳо мафҳумҳои «миллат», «давлатдорӣ милли», «истиклолияти миллӣ», «дунявият», «тараққиёт», «илм» ва «техника» бегонаанд, қарор гирифтаанд. Омили мазкур яке аз сабабҳои асосии гаравиши ҷавонон ба сафи созмонҳои террористӣ, аз ҷумла «Давлати исломӣ» маҳсуб меёбад. Дар чунин вазъ зарур аст: **якум**, дар шабакаҳои телевизиони давлатӣ ба намоиши барномаву филмҳои пуртаъсир, матлабҳои нишонрас ва ифшосозандаи ҳадафҳои зишту хатарбори ҳаракату созмонҳои террористиву экстремистӣ, инчунин наворҳои ҷавобгӯ ба манфиатҳои давлатдорӣ милли афзалияти бештар дода шавад. **Дуюм**, барои дур кардани тавачҷуҳи насли ҷавон аз тамошои шабакаҳои тарғибкунандаи мафкураи зӯрвариву ифротгароӣ барномаҳо, мусоҳибаҳо ва филмҳои дорои мазмуни баланди маърифативу ахлоқӣ ва худшиносиву ватанпарастӣ намоиш дода шаванд. **Сеюм**, дар ин самт зарур аст, ки Шӯрои бадеӣ фаъолияти шабакаҳои телевизионӣ ва радиоиро дар асоси талаботи замони муосир, нишон додани посухи сазовор ба «ҷангҳои иттилоотӣ» ба муқобили Тоҷикистон, истифодаи суруду мусиқии баландмазмун ва саволу ҷавобҳои муассири телефонӣ бо шунавандаҳо таҳти назорати доимӣ қарор диҳад. **Чаҳорум**, рӯзноманигорони мамлакатро зарур аст, ки вобаста ба таҳаввулотии замони муосир тарғиби сулҳу субот ва оромиву осоиши кишвари маҳбубамонро бештар ба роҳ монда, ба хотири таъмини амният ва ҳифзи ин сарзамини муқаддас аз тамоми нерӯ ва қобилияти эҷодии худ истифода намоянд. Зеро гузашти замон нишон дод, ки рушду инкишофи ҳамаи соҳаҳои иқтисодиву иҷтимоӣ ва ба ин васила баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳоли ба суботу оромии ҷомеа, ваҳдати миллӣ ва иттиҳоду ягонагӣ саҳт вобаста мебошад.

Баҳри таъмини амнияти иттилоотии Тоҷикистон ва дифоъ аз экспансияи иттилоотии кишварҳои хориҷӣ чӣ бояд кард?

Пеш аз ҳама бояд ба рушди васоити ахбори оммавии ҷумҳурӣ мусоидат кард ва фазои холии иттилоотии саросари кишварро пур намуд. Айни замон дар кишвари мо 70 муассисаи телевизиониву радиоӣ фаъол буда, аз ин ҳисоб 9 телевизион ва 10 адад радио давлатӣ, 31 телевизион ва 20 радио ғайридавлатӣ мебошад. Бояд гуфт, ки фазои иттилоотии кишвар ҳанӯз осебпазир буда, таъсири шабакаҳои хориҷӣ ба

афкори мардум баланд мебошад. Алҳол мавҷҳои телевизиони «Шабаккаи якум» 99,7 фоиз, «Сафина» 84,6 фоиз, «Баҳористон» 84 фоиз ва «Ҷаҳоннамо» 75,7 фоизи ҳудуди мамлакатро фаро гирифтаанд, ки бо дарназардошти вазъи ҷаҳони муосир қонеъкунанда нест. Ҳатто дар шаҳри Душанбе бинобар паст будани мӯҳтавои барномаҳои телевизионҳои давлатӣ ва камбудии техникаи қисми муайяни аҳоли онҳоро тамошо намекунад. Вақти он расидааст, ки ба рушди ин соҳа таваҷҷӯҳу маблағгузори хусусии дохилӣ равона карда шавад.

Ин масъаларо низ дар назар бояд дошт, ки телевизиону радиоҳои маҳаллии ғайридавлатӣ ё хусусӣ аксаран пойбанди манфиатҳои молиявӣ буда, бештар иттилооти тичоратӣ, реклама, барномаҳои каммазмуни фароғатӣ пахш мекунанд ва ба мавзӯҳои тарбиявӣ, ватандӯстӣ, худшиносии миллӣ ва тарғиби сиёсати Ҳукумат муносибати ҷиддӣ надоранд.

Яке аз мушкилоте, ки дар пеши роҳи инкишофи ВАО меистад, масъалаи **литсензия** мебошад. Барои дастрас намудани литсензия кулли мамониятҳоро рафъ намуда, ба мақсади дастёрии ин соҳаи бизнес (тиҷорат) системаи имтиёзҳоро муҳайё сохтан зарур аст.

Солҳои охир аксар мамлакатҳои дунё кӯшиши сохтани ҷомеаи глобалии иттилоотиро доранд. Лекин рушди иттилоотикунонӣ дар баъзе кишварҳо бинобар як қатор омилҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва техникаӣ боздошта шудааст. Кишварҳои дараҷаи гуногуни тараққиётдошта ба рушди Интернет муносибати хоса менамоянд. Дар Тоҷикистон, ки кишвари начандон инкишофёфта аст, вазъи инкишофи Интернет дар зинаи аввал қарор дорад. Дар айни замон баъзе омилҳои сиёсӣ садди роҳи рушди Интернет мегарданд. Фармони Вазорати алоқа оид ба пӯшидани сайтҳои Интернет (Centraasia.ru, fergana.ru, charogi.ruz.ru), ки гӯё «сиёсати давлатӣ»-ро халалдор мекарда бошад, мисоли ин гуфтаҳост. Бархе аз коршиносон бар он ақидаанд, ки дар сайтҳо "даъватҳои оҳанги миллатгарой ва бадбинии наҷодӣ, манипулятсияи иттилоотӣ, поймоли ҳуқуқ ва озодиҳои шахсонӣ алоҳида ҷой доранд ..., ки баъзеи онҳо сарчашмаи таҳдид ба амнияти иттилоотии кишвари мо мебошад" (ниг.: 1).

Мавҷуд набудани қонун дар бораи танзими фаъолияти интернет дар Тоҷикистон низ яке аз омилҳои тараққиёти сусти ин соҳаи коммуникатсияи оммавӣ мешавад. Тибқи фармони Президенти ҶТ оид ба «Консепсияи амнияти иттилоотӣ» баҳри таъмину пур намудани фазои холии иттилоотии кишвар ҷустани чораҳо ба мақад мувофиқ аст.

Аввалин Форуми матбуоти форсизабон ба ташаккул ва рушди фазои ягонаи иттилоотии халқӣ, ки дар доираи забони форсу тоҷик муошират менамоянд, мусоидат менамояд. Иштирокчиёни Форум пешниҳоди ташкили телевизиони форсизабонро карданд, ки фазои иттилоотии Тоҷикистон, Афғонистон ва Эронро фаро гирад ва он метавонад кафилу гарави таъмини беҳатарии иттилоотӣ бошад. Тавассути ҳавзаи иттилоотии Русия барои мо на танҳо дарҳои Русия,

балки Ғарб ҳам кушода мегардад. Дар баробари ин моро зарур аст, ки ба хавзаи иттилоотии форсӣ ворид гардем.

Раванди ҷаҳонишавӣ ба забони тоҷикӣ низ таъсир мерасонад. Бинобар поку беолоиш нигоҳ доштани забон ва салосату шевоии онро ҳифз кардан вазифаи аввалиндараҷаи ВАО маҳсуб меёбад. Бо назардошти раванди ҷаҳонишавии тамаддуни иттилоот бояд чораҳо андешид, ки рӯзноманигории тоҷик бо забонҳои русӣ ва ҳам англисӣ низ вусъат ёбад ва рақобатпазир бошад.

Тамоюли вусъатёбии мубодилаи беҳадду марзи иттилоотӣ, рушди Интернет, коркарду пахши барномаю ахборот ва густариши алоқаи моҳворавӣ, имкониятҳои шабакаи телевизионӣ ва технологияи компютерӣ чуноне ки Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон таъкид кардааст, "...фосилаи фазою вақт ва макону замонро кӯтоҳ карда, чун косиди ҷаҳонишавӣ ба мо аз бурду боҳти иқтисоду сиёсат, илму фарҳанг, техникаву технологияи муосир ва соири риштаҳои дигари ҷаҳонӣ башарият маълумот мерасонад». Чунин вазъият, бешубҳа, рақобати пурзӯрро дар байни расонаҳои хабарӣ баҳри ба даст овардани фазои иттилоотӣ фароҳам сохтааст. Воситаҳои ахбори оммаи Тоҷикистонро зарур аст, ки худро ба шароити нав мутобиқ намуда, дар таҳаввулоти муосири илмиву техникӣ, баҳусус дар робита ба амалӣ кардани технологияи нави иттилоотию коммуникатсионӣ ҷаҳолона ширкат варзанд.

Омили дигаре, ки дар таъмини амнияти иттилоотӣ нақши воситаҳои ахбори оммаро муайян менамояд, муаммоҳои масъулияти иҷтимоӣ ва экологияи воситаҳои ахбори омма маҳсуб меёбад. Дар замони муосир мафҳуми «экология» маънои васеъро касб мекунад. Дар солҳои 70-уми асри XX экологияи иҷтимоӣ ҳамчун илми мустақил ташаккул ёфт, ки муносибати ҷомеа бо табиат ва унсурҳои биологӣ, иҷтимоӣ, фалсафӣ, ҷуғрофӣ ва ғайраи онро меомӯخت. Аз ҷумла, унсури муҳими ҳаёти ҷомеаи муосир гирифтани ва паҳну пахши иттилоотро низ мавриди омӯзиш қарор медиҳад. Дар ҷаҳони муосир аҳамияти ВАО на танҳо ҳамчун сарчашмаи ахбор беҳад афзудааст, балки ҳамчун институт ба соҳаҳои гуногуни ҳаёт, махсусан ба афкори умум таъсири амиқ мегузорад.

Ҳар як ҷамъият фазое мебошад, ки коммуникатсияи оммавӣ онро идора мекунад. Маҳз ВАО, пеш аз ҳама, мавзӯи рӯзро, яъне мавзӯи муҳими иҷтимоиро, ки шаҳрвандон баҳсу муҳокима менамоянд, муайян менамояд. Натиҷаи ин таъсири ВАО ба афкори ҷомеа чунин эҳтимолиятро тақозо менамояд:

- дар ҷомеа бедор кардани тавачҷӯҳ ба баъзе проблемаҳо, ба одамон, ташкилотҳо ва ғайра;
- бо таъсири тавачҷӯҳи ВАО ба вучуд омадани тағйирот дар ҷомеа;
- баррасии проблемаҳо дар ВАО метавонад ба барномаи ҷаҳонӣ яқ қатор гуруҳҳои ҷамъиятӣ, масалан, қонуннигорон ва сиёсатмадорон таъсир расонад.

Бо иборати дигар, коммуникатсияи оммавӣ метавонад ба воқеият ва афкори умум, шуури одамон таъсир расонад, проблемагузори ва мавқеи одамон ва гуруҳхоро муайян намояд. Вобаста ба ин савол ба миён меояд: мақсади таъсири амали ВАО ба воқеият, шуур ва афкори умум аз чӣ иборат аст? Ҳадду қанори таъсир то қучост ва ин ба шахс чӣ гуна таъсир мекунад? То чӣ андоза ва қай шахсро бо ахбор таъмин менамояд, ба маърифатнокии он, ба шароити он, ба ҳаёти ҷамъияти мусоидат менамояд, қай озодӣ ва ҳуқуқи шахсро вайрон менамояд, ба ҳолати рӯҳӣ ва саломатии он таҳдид ба бор меоварад? Оқибати таъсири ВАО ба воқеият, шуур ва рафтори одамон чӣ гуна аст? Оё вай ба ягонагии ҷомеа, болоравии ахлоқ, рафтор ва маданияти он мусоидат менамояд?

Дар аксар ҳолат воситаҳои ахбор оммаро айбдор менамоянд, ки онҳо дар ҷомеа на танҳо тухми некӣ, адолат, ахлоқи ҳамида, масъулиятнокӣ, балки бадӣ, бадахлоқӣ, рафтори зишт ва ғайраро низ паҳн менамоянд. Дарвоқеъ, проблемаи мазкур то андозае, ҷой дорад ва актуалӣ мебошад. Озодии ВАО дар баробари дигар озодӣ на танҳо арзиши олий, шартӣ демократияи ҳақиқӣ, балки истифодаи озодӣ бо мақсади нопок хавфнок аст. Озодии ВАО баҳри рушди ҷомеа ҳамон вақт арзишнок аст, ки бо масъулиятшиносӣ ҳамоҳанг мебошад. Масъулиятшиносии ВАО, пеш аз ҳама, дар ахбори аз ҷиҳати экологӣ тоза, ки паҳну пахш мегардад, ифода меёбад.

Проблемаи муносибат миёни масъулият ва озодии ВАО хеле мураккаб мебошад. Ин муносибат ҳамеша пур аз ихтилоф аст, ки дар ҳар як мавриди мушаххас ҳалли худро тақозо менамояд, талаб менамояд, ки барои ҳалли ихтилофҳо механизм ва сохтори муайян сохта шавад, журналист дорои сифату маҳорати мувофиқ бошад. Хуллас, ахбори тозаву экологӣ дар худ имконият дорад, ки ба инкишофи зеҳнии шахс, дараҷаи саводнокии он, аз хабарҳо огоҳ будани он, ба дарк кардани воқеият ва ҳодисоти гирду атроф мусоидат намояд. Имконият дорад, ки ахлоқ ва маданияти шахсро баланд бардорад, ба қори ҷамъияти сафарбар намояд. Дар баробари ин сифати ахбори экологӣ аз рушду такомули муносибатҳои ҷамъияти вобаста аст.

Мутобиқи гуфтаҳои боло ахбори экологӣ ва масъулиятшиносии воситаҳои ахбори оммаро бояд тарзе масъалагузори намуд, ки оё он ба оромии ҷомеа, ба ташаккули муносибатҳои миёни гуруҳҳои гуногуни иҷтимоӣ, миёни ҳалқҳо, шахрҳо, ташкилотҳо ва **амнияти иттилоотӣ** мусоидат мекунад. Илова бар ин хабаррасонии оддиро ба шахрвандон ба таври қомил ахбори экологӣ ҳисобидан нашояд, чунки бояд иттилоъ бо назардошти акси садо ва фикру ақоиди сомонӣ сурат гирад ва таҳқиқи акси садо аз мавқеи хонандаю шунаванда ва ақаллият ҳолӣ нест. Вобаста ба ин Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон фармон (аз 7 феввали соли 2009, № 622) дар бораи воқуниши шахсони мансабдор ба маводҳои танқидӣ ва таҳлили воситаҳои ахбори омма қабул намуд, ки ҳам масъулияти вазорату идораҳо ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва ҳам масъулиятшиносии субъектони коммуникатсияи оммавино афзун

менамояд (ниг.: 9). Ҳамон як хабари ВАО-ро шунаванда пур аз ихтилофу гуногунранг дарк менамояд. Масъалаи ахбори экологӣ ва масъулиятшиносии ВАО-ро бе назардошти менталитети муштариён баррасӣ намудан нашоҷад. Ҳамон як барномаи дар Тоҷикистон ва Москва пахшкардашуда тамоман таассуроти мухталифро ба вучуд меорад. Ин ё он ахбори ВАО агар барои як гурӯҳи сомеон аз ҷиҳати экологӣ тоза бошад, барои дигар гурӯҳ баръакс мебошад.

Иттилооти ғайриэкологӣ ба фазои иттилоотӣ ва дар таъмини амнияти иттилоотии Тоҷикистон хатар эҷод мекунад. Дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба матбуот ва дигар воситаҳои ахбори умум» ва Консепсияи амнияти иттилоотӣ ҷиҳати масъулияти ниҳодҳо ва масъулони воситаҳои коммуникатсионӣ ҳини чоп, пахну пахши иттилооти тозаву безарар меъёрҳо муайян шудааст.

Ба ақидаи мо ба экологияи васоити ахбори оммавии электронӣ диққати махсус додан, сифати ахбор ва барномаҳои электрониро беҳтар кардан, ба ахбори низоъангез роҳ надодан, талаботро ба дараҷаи маданият ва имконияти маърифатии барномаҳо афзун намудан дар таъмини амнияти иттилоотӣ ба мақсад мувофиқ мебошад. Вагарна ВАО манфиати гурӯҳҳои алоҳидаро бар зарари ҷомеа ифода намуда, нисбати барномаҳои хеш нобоварии оммаро тавлид сохта, амнияти иттилоотиро халалдор менамоянд. Масалан, ахбори дурӯғу ғаразнок оиди воқеаи садамаи Чернобил на танҳо ба вазъи иҷтимоии ҷомеа, балки бевосита ба саломатии шаҳрвандон хавфу хатар дорад. Дар ҳаёти ҳаррӯза ҳар як одам ба таъсири реклама рӯ ба рӯ мегардад. Дуруст аст, ки он ба бучаи ВАО даромад меорад, вале ҳучуми реклама авзои психологиро танг карда, то ҷое ба вазъи нуговори иҷтимоӣ мусоидат менамояд. Ширкатҳои рекламавии сигор ва нӯшокиҳои спиртӣ ба зарари он нигоҳ накарда ба истеъмоли он ҳидоят мекунад.

Экологияи васоити ахбори оммавӣ ба масъулиятшиносии он хангоми чопу нашри мавод саҳт марбут аст. Инъикос ва бевосита пахну пахши ҳодисаи гаравгон гирифтани «Норд-Ост» тавассути барномаҳои радио ва телевизион мисол шуда метавонад. Ба моҳияти ҷамъиятии ин воқеа нигоҳ накарда нақши воситаи электронии ахбори оммавӣ дар инъикос ва пахну пахши он хеле баҳсталаб мебошад. Чӣ хел сурат гирифтани ҳодиса на танҳо аз шакли воситаи пахну пахш, балки аз факту рақам ва тарзу роҳи он вобаста аст. Репортаж метавонад мустақим бошад ва ғайримустақим. Аз тарафи террористон истифода намудани репортажи мустақим барои муайян кардани ҳаракатҳои минбаъдаи хеш истисно нест, ки ба ҳаёту саломатии одамон таҳдиди ҷиддӣ мекард. Думаи давлатии Федератсияи Россия тағйиру иловаҳоро ба қонун оид ба ВАО то акти террористӣ дар шаҳри Москва тайёр карда буд. Бори дуюм 23 октябр дар рӯзи террор мавриди муҳокима қарор гирифт. Баъд аз ғасби «Норд-Ост» бори сеюм муҳокима ва бе ихтилоф аз тарафи Шӯрои Федератсия қабул гардид. Тағйиру иловаҳо бар зидди зухуроти террористӣ дар қонун баҳсу мунозираи беҳадро ба миён овард. Вай

истифодаи ВАО ва ахбори компутерино барои тарғиб ва ҳақ баровардани терроризм ва экстремизм манъ кард.

Давлат аз ҷиҳати қонунӣ озодии баён ва матбуотро дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба матбуот ва дигар васоити ахбори оммавӣ» тасдиқ ва эълон намуда, дар дасти худ якчанд роҳу воситаи таъсиррасонино ба «ҳокимияти чорум» нигоҳ дошт. Ин на танҳо ба Тоҷикистон, балки ҳам ба Россия, ИМА ва ҳам ба дигар кишварҳои мутараққӣ низ дахл дорад. Масалан, дар вақти амалиёти ҷангӣ дар Ироқ кулли ахбор ба воситаи сензорҳои низомӣ мегузашт. Сиёсати андоз нисбати ВАО, додани литсензия, аренда, аккредитатсияи ҳатмии журналистон, бақайдгирии васоити иттилоотӣ, дахл ба сохтор ва фаъолияти васоити иттилоотӣ ва ғайра метавонад барои мақсадҳои гаразноқ, манъ ва ё маҳдуд намудани фаъолияти журналистӣ истифода гардад. Ҳокимият имкониятҳои зиёди маҳдуд кардани фаъолияти ВАО-и муҳолифро дорад.

Аз дигар ҷиҳат ҷомеа ва давлат то ҷӣ андоза пурмаҳсул ва бо ёрии кадом воситаҳо метавонад ВАО-ро назорат намояд, то ки аз як тараф, мақомоти назоратӣ ва меъёрҳои санадӣ ба фаъолияти рӯзнома, радио, телебарномаҳо ҳалал нарасонад, аз дигар тараф, давлат бояд чунин шаклҳои назоратро пайдо намояд, ки пеши роҳи ахбори гаразноқро гирад ва ВАО воқеан ахбори этикӣ, экологӣ ва барои ҷомеа муҳимро паҳну паҳш намояд. Дар ин системаи мураккаб фактори субъективӣ нақши муҳимро мебозад, яъне кӣ барнома месозад, кӣ соҳиби ВАО аст ва кӣ фаъолияти онҳоро назорат мебарад. Маҳз барои ҳамин нақшу фаъолияти институтҳои ҷамъиятии назоратӣ ба мисли Шӯроҳо, ҷюриҳо, инчунин ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ аҳамияти муҳим доранд.

Зикр карда шуд, ки дар муайян кардани сифати ахбори экологӣ нақши муштариёни ин ё он воситаи ахбори оммавии конкретӣ басо муҳим аст. Дар ин маврид ҷараёни ҳамкориҳои ВАО ва сомеонро дида баромадан ба мақсад мувофиқ аст. Воситаи ахбори оммавӣ имконияти коммуникатсияи индивидуалиро дорад. Дар интернет сайтҳои мавҷуданд, ки одамони ғайримаъмулию ғайрианъанавии рафтор метавонанд ба таври озод бо ҳам шинос шаванд ва муносибат кунанд. Ин ба як гуруҳи иҷтимоӣ мақбул бошад, ба ҳиссаи дигари ҷомеа ғайриахлоқӣ маҳсуб меёбад. Проблемаи масъулиятшиносии ВАО, албатта, аз баррасии мавзӯи моҳияти умумиҷамъиятӣ дошта вобаста аст.

Зикр кардан бамаврид аст, ки дар Тоҷикистон як қатор институтҳои зухур карданд, ки фаъолияти воситаҳои ахбори оммаро назорат ва танзим менамоянд. Вале ҳар яки онҳо танҳо ба як ҷиҳати фаъолияти ВАО, яъне ба масъалаи экология ва ҷиҳати ахлоқии ахбор, дигар, ба фаъолияти ҳуқуқӣ, ба фаъолияти пулию молӣ ва ғайра масъуланд. Боиси таассуф аст, ки ҳоло сифати фаъолияти институтҳои мазкур баҳспазир аст. Ин дар фаъолияти воситаҳои ахбори оммаи электронӣ бараъло намудор аст.

Мафхуми ахбори экологӣ ҳамчун чузъи ҷудонопазири меъёри талабот нисбати фаъолияти матбуот, барномаҳои радио ва телевизион баромад мекунад. Масалан, муҳаққиқон талабот ва меъёрҳои зеринро нисбати ахбори аз ҷиҳати экологӣ тозаи васоити ахбори оммавӣ муайян намудаанд (7, м. 159-160). Якум талабе, ки бояд ахбори сифатан тоза фаро гирад, ин мавҷудияти «**бозори ахбор**» мебошад. Ахбор бояд бо назардошти гуруҳҳои гуногуни аҳоли, хусусиятҳои регионалӣ ва маданӣ пешкаш гардад. Теъдоди зиёди барномаҳои телевизион ва радио рақобатро ба миён меоварад, ки ба сифати мундариҷаи он, ба муътамадӣ, боварибахш ва ба маврид будани он таъсири мусбӣ дорад.

Талаботи сонӣ **озодиҳои афкор** аст. Чӣ қадаре, ки бозори ахбор рушд ёбад, ҳамон қадар ба озодии баён шароит фароҳам меорад (агар вай ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба матбуот ва дигар васоити ахбори оммавӣ» муҳолифат накунад). Дар баробари он, ки саҳифаҳои худро барои ифодаи озодии баён пешкаш менамояд, ВАО бояд, инчунин, ба тарафи муқобил барои баёни ақидаи хеш имконият фароҳам орад.

Дар назари мо рафтору амали **боадабона** дар ахбори аз ҷиҳати экологӣ тоза хеле муҳим аст, яъне ахбори моҳияти умумичамъиятӣ дошта бояд барои бинанда ва шунаванда дар вақти мувофиқ бо назардошти ақидаҳои гуногун паҳну пахш карда шавад.

Меъёри дигар **мизони** иттилоотист, яъне манфиати ин ё он гуруҳи сиёсиро дифоъ накардан. Чӣ тавре ки зикр гардид, ҳифзи манфиати гуруҳи муайян, фишор овардан дар аксар маврид бар зидди манфиати ҷомеа қарор мегирад.

Масъулияти касбӣ меъёр ва талаботи муҳим буда, аҳамияти ҷиддӣ зоҳир кардан ҳам ба худназоратӣ, ҳам ба масъулиятшиносиву дақиққорӣ журналист ва ҳам ба ҷиҳати ахлоқии ахбор ва амсоли инро тақозо менамояд.

Экологияи электронӣ. Ахбори пешниҳодшуда бояд моҳиятан ба дараҷаи маданият ва маърифати бинанда ва шунаванда мутобиқ бошад.

Меъёри баъдӣ **нигоҳ доштани якпорчагӣ** мебошад. Ҳифзи якпорчагии асарҳои санъат, барномаҳоро таъмин намуда, онҳоро бо реклама халалдор нанамудан. Хусусияти реклама ҳамин аст, ки бо максуди мутаваҷҷеҳ сохтани бинанда якбора дар миёни барнома рӯ мезанад ва то ҷое одамро асабонӣ месозад. Реклама метавонад барномаи футбол ва ҳатто филми бадеиро боздорад. Дар ин маврид талаботи тамошобинро ҳеҷ кас ба эътибор намегирад. Ҳиссиёте, ки ҳини тамошои филм ва ё барнома ҳосил мешавад, канда мешавад, вайрон карда мешавад, халалдор мегардад. Классика бо рекламаи собун ва ё резина дар як сатҳ қарор мегирад.

Кафолати адолат. Воситаҳои коммуникативии радио ва телевизион бояд фикру дархости Шӯрои ҷамъиятии ВАО-ро ба эътибор гирад, ба обрӯ ва эътибори Шӯро тобеъ бошад, ки он ҳамчун кафили оромӣ ва адолати паҳну пахши иттилоотӣ баромад мекунад.

Принсипи ҳамкорӣ. ВАО фаъолияти хешро тибқи принципҳои «Декларатсия оид ба ВАО ва ҳуқуқи инсон» қарор диҳанд (ниг.: 18).

Бозори озода иттилоӣ ва танзими давлатӣ, назорати ҷамъиятӣ ҷузъи таркибии матбуоти сифатан ба талабот ҷавобгӯ ва ахбори сифатан тоза мебошад. Вале танҳо мавҷудияти механизми номбаршуда кофӣ нест. Ҷузъи ҷудонопазири масъулиятшиносии ВАО этикаи журналистӣ ва адолати иҷтимоии масс-медиа маҳсуб меёбад. Профессори университети Париж Клод Жан Бертран таснифи системаи масъулияти ВАО-ро, ки ба ду принцип асос меёфт, пешниҳод намуд. Ба принсипи аввал кодекси этикӣ, дастурхое, ки ба ходимон принципҳои рафтори этикиро мефаҳмонад, сандукҳо барои шикоят, «мактуб ба муҳаррир» ва дигар воситаҳои дастрас, ҷопи факту рақам ва ақоиди аз тарафи ВАО-и рӯзмарра ва дурӯғ баён шуда дар ВАО-и дигар, гузориши журналистӣ, ки ба танқиди ВАО ва баррасии фактҳои дурӯғ, ки дар ВАО роҳ ёфтаанд, равона карда мешавад, ба омма расонидани қарорҳои ҳокимияти давлатӣ нисбати ВАО ва ғайра дохил мешаванд. Ҷузъи дигари таркибии системаи назоратӣ, ба ақидаи Клод Жан Бертран, тайёрии касбии журналист ва тадричан баланд бардоштани малакаи касбии онҳо, воҳӯрии пай дар пайи ходимони ВАО бо шахрвандон, назорати рафтори ахлоқӣ ва касбии воситаҳои коммуникативӣ мебошад.

Принсипи дуюм ба он асос меёбад, ки кадом мақомот, кадом муассиса дар системаи назоратӣ шомил аст: назорати дохилии ВАО ва назорати беруна, ки ба ВАО тобеъ нест.

Ба фикри мо бояд дар раванди назорат ба акси садо диққати маҳсус дод. Аз як тараф, ахбор то хонанда рафта расад ва аз дигар тараф, бояд ӯ оиди проблемаи фикри хешро баён созад. Дар ин маврид, маҳсусан, акси садои «манфӣ», яъне ахбор дар бораи хатогиҳо, дағалиҳо, камбудихо аҳамияти муҳим дорад, зеро он шаҳодат медиҳад, ки хонанда ахбори паҳну пахшкардари ғайриэкологӣ меҳисобад. Ба ҳар ҳол назорат аз болои ВАО набояд мақсади ниҳой бошад. Бояд, пеш аз ҳама, шароит офарид, ки ВАО ба муштариён ахбори аз ҷиҳати экологӣ тоза пешниҳод намояд, барномаҳои сифатан бадеӣ ва ахлоқан баландмазмунро тавлид созад.

Дар ҳар як ҷомеа дар мавриди паҳну пахши иттилоъ муаммои ба ҳақиқат мутобиқат накардани он ба ҷашм мерасад, ки он аз бемасъулиятӣ ба фаъолияти касбу вазифаи худ, муносибати сахлангорона ва хунукназарона доштани журналистон шаҳодат медиҳад. Дар ҳолати аввал, журналист мавзӯро хуб наметонад ва ба хоҳири сенсатсия мавод бидуни таҳқиқи чуқур пешниҳод мегардад. Дар дигар маврид мавод ё мақола метавонад мувофиқи «талаб» бошад, ки ба ҳалли ин ё он манфиати сиёсӣ ва ё иқтисодӣ равона шуда бошад.

Шартҳои зерин ба тавлиди ахбори сифатан тозаву экологӣ, дар баробари ин ба таъмини амнияти иттилоотӣ мусоидат менамояд. **Якум**, ахбори сифатан тоза, пеш аз ҳама, аз тарафи ВАО паҳну пахши ахборест, ки бояд ба суботи ҷомеа, ба оромии муносибатҳо миёни гурӯҳҳои

гуногуни одамон мусоидат намояд. **Дуюм**, яке аз шартҳои асосии ахбори экологӣ мувофиқати иттилоъ ба меъёрҳои этикии чома маҳсуб меёбад. **Сеюм**, масъулияти иҷтимоии ВАО, танзими ниҳодҳои коммуникатсияи оммавӣ ва Шӯроҳои ҷамъиятӣ, ки фаъолияти ВАО-ро назорат мебаранд, шартӣ зарурӣ баҳри тавлиди ахбори воқеӣ мебошад.

Хулоса, чи тавре, ки Президенти Тоҷикистон таъкид менамояд, «Ҳар як намояндаи воситаҳои ахбори омма ҳамеша дар хотир дошта бошад, ки минбари суханро бояд барои ҳифзи амнияти давлат, таҳкими пойдории чома, тарғиби ҳудогоҳиву худшиносии миллӣ, ғояҳои ватандӯстӣ, эҳтиром ба анъанаҳои фарҳангӣ, рушду густариши забони давлатӣ истифода намояд ва ба халқу миллати худ содиқонаву бегараз хизмат карда, дар ҳимояи манфиатҳои миллӣ ва мардуми шарифи кишвар ҳаргиз бетараф набошад». Бинобар ин, ҳар кадоми моро зарур аст, ки фаъолияти ҳаррӯзаи худро ба хотири амалӣ гардидани ҳадафҳои созандамон равона намуда, ҳимояи дастовардҳои истиқлолияти Ватани азизамонро тарғиб созем ва ба Тоҷикистони маҳбубамон ва мардуми шарифи он содиқона хизмат кунем.

Адабиёт:

1. *Access Deiled – 2. // Asia plus», №42, 19 октябри соли 2006.*
2. *Бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 7 ноябри соли 2003 № 1175 тасдиқ шудааст.*
3. *Гаджиев К.С. Введение в геополитику. – М., 2000.*
4. *Дар сиёсатиносии мафҳумҳои «гегемонизми иттилоотӣ», «таъсири иттилоотӣ», "чанги иттилоотӣ" васеъ истифода мешавад.*
5. *Ёще раз о политике двойных стандартов // Asia-plus. 28-января 2009г.*
6. *«Инқилобҳои ранга» дастранҷи кистанд?! // Тоҷикистон.- №18.-05.2005.*
7. *Комаровский В.С. Государственная служба и СМИ. – Воронеж, 2003.*
8. *Мансурходжаев М.А. Единое информационное пространство и национальная безопасность РТ // Таджикистан и современный мир.2003 № 1(2). С. 125.*
9. *Минбари халқ аз 12 феввали соли 2009, № 6.*
10. *Назарбоев Н.: Сабаби «инқилобҳои ранга»-и қаламрави ИДМ на ВАО, балки проблемаҳои дохилианд./ Тоҷикистон.-№18.-05 май 2005.*
11. *Нужно выявить позицию Кремля. // Asia-plus». - 28 января 2009г;*
12. *О политической культуре с имперскими амбициями. // Asia-plus. 28-января 2009г;*
13. *Озодии матбуот ва номуси ватандорӣ // Ҷумҳурият, 5 апрел соли 2005;*
14. *Павлов Ю.М.Международные отношения и мировая политика.- Москва, 2000.*
15. *Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба МО ҚТ. – Душанбе, 2006.*
16. *Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э.Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 15 апрели соли 2009. //Минбари халқ.- №15.-16 апрели соли 2009.*
17. *Парамонов В.В., Строков А.С.. Социальные причины «цветных» революций в СНГ: Кризис общественного сознания и слабость диалога между властью и населением» // Ирано-Славика.- № 1, 2005.*
18. *Резолюция Консультативной ассамблеи Совета Европы № 428, 1970.*

19. Социальные причины «цветных революций» в СНГ: Кризис общественного сознания и слабость диалога между властью и населением. // Ирано-Славика. Ежеквартальный научный журнал // № 1.- 2005.
20. Суханронӣ дар маросими ифтитоҳи муассисаҳои давлатии телевизиони «Варзиш», «Синамо» ва Академияи воситаҳои ахбори омма. 01.03.2016 11:47, шаҳри Душанбе
21. Труд. 2001, 5 сентябрь
22. Фармони Президенти ҶТ «Оид ба концепсияи амнияти иттилоотӣ». // Asia plus. № 21 от 23 мая 2007г.

ЯКУБОВА А.
(Худжанд)

ПРОФИЛАКТИКА ЭКСТРЕМИЗМА СРЕДИ МОЛОДЕЖИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ПРОЦЕССЕ

В связи с последними событиями, которые происходят в некоторых странах в политической сфере, угроза экстремизма встала очень остро и в нашей стране. Данный феномен оказывает огромное влияние на общественно-политическую обстановку Таджикистана.

Данная тема очень актуальна на сегодняшний момент. Кроме того, что человек становится противником своей страны, вступая в организации экстремистской направленности, также встает угроза его жизни и здоровью, в том числе и психологическому. Под экстремизмом принято понимать приверженность к крайним взглядам, мера в политике.

Так, что такое «экстремизм»? Вообще, в современной науке нет однозначного определения у этого понятия. Если обратиться к этимологии, то слово экстремизм от латинского означает «крайний», то есть можно рассматривать это определение как принадлежность к крайним, сторонним взглядам и убеждениям.

Точное определение «экстремизма» можно найти в Основном Законе Республики Таджикистан от 8 декабря 2003 года №69 «О борьбе и противодействии экстремистской деятельности»:

Экстремизм - это проявление юридическими и физическими лицами выражения крайних форм действий, призывающих к дестабилизации, изменению конституционного строя в стране, захвату власти и присвоению её полномочий, разжиганию расовой, национальной, социальной и религиозной вражды.

Исходя из определения экстремизма, закрепленного в указанном законе РТ, выделяются следующие его признаки:

- а) насильственное изменение основ конституционного строя и нарушение целостности Республики Таджикистан ;
- б) подрыв безопасности Республики Таджикистан;
- в) захват или присвоение властных полномочий;
- г) создание незаконных вооруженных формирований;

- д) осуществление террористической деятельности;
- е) возбуждение расовой, национальной или религиозной розни, а также социальной розни, связанной с насилием или призывами к насилию;
- ж) унижение национального достоинства;
- з) осуществление массовых беспорядков, хулиганских действий и актов вандализма по мотивам идеологической, политической, расовой национальной или религиозной ненависти либо вражды, а равно по мотивам ненависти либо вражды в отношении какой-либо социальной группы;
- и) пропаганду исключительности, превосходства либо неполноценности граждан по признаку их отношения к религии, социальной, расовой национальной, религиозной или языковой принадлежности;
- к) публичные призывы к осуществлению указанной деятельности или совершению указанных действий;
- л) осуществлению или совершению указанных действий путем предоставления для осуществления указанной деятельности недвижимости, учебной, полиграфической и материально-технической базы, телефонной, факсимильной и иных видов связи, информационных услуг, иных материально-технических средств. [1]

Экстремизм выражается в пренебрежении к действующим в обществе правилам поведения, к закону в целом, появлении неформальных объединений противоправного характера, главными которыми является молодое поколение страны.

Осуществление террористической деятельности – лишь одна из форм экстремизма. Ненависть и вражда к представителям разных национальностей, расы, вероисповедания – это не только психологическая проблема определенного, причем весьма широкого, слоя людей. Связи с этим, сегодня мы живем в сложном и постоянно меняющемся мире, в котором проблема национального, этнического, социального и политического экстремизма стоит особенно остро. Из дня в день данная ситуация становится тяжелей: мы слышим о разных неформальных случаях ксенофобии и национализма, участником которого в основном является молодежь, как слой наиболее остро и чутко реагирующий на все изменения общества.

Развитие молодежного экстремизма – это свидетельство недостаточной социальной адаптации молодежи, развития асоциальных установок ее сознания, вызывающих противоправные образцы ее поведения. Очевидно, что сохранение стабильной тенденции роста количества несовершеннолетних и молодых лиц, вовлеченных в экстремистскую деятельность, свидетельствует, с одной стороны, о сложной социальной ситуации, с другой стороны – о недостаточной профилактической работе со стороны общественных и государственных учреждений. [2]

Одной из таких актуальных проблем, которая в свете ряда последних резонансных событий приобрела характер реальной национальной угрозы, является молодежный экстремизм. Его распространенность уже воспринимается как нечто обыденное и естественное, что еще более повышает его опасность и является серьезным сигналом того, что ситуация выходит из-под контроля. Как уже было выше сказано, что экстремистская деятельность это, прежде всего, действия, которые интерпретируются как отклонение от нормы. Еще одна беда, а другая – она критически опасней первой. Так как, данная деятельность чаще стала проявляться в молодежной среде. А она, как известно, самая уязвимая, ведомая категория населения. Неотложное возрастание данной проблемы среди молодежи вовлекается в деятельность экстремистских организаций в основном через сеть Интернет, которая в данный момент распространена и доступна для всех категорий граждан Таджикистана без исключения.

Являясь срезом современного таджикского общества, молодежная среда многолика, и поэтому указанные выше негативные тенденции проявляются в ней особенно отчетливо. Это обстоятельство требует от родителей, преподавателей, правоохранителей и самих молодых повышенного внимания и способности противостоять факторам, формирующим или способным создать условия для формирования экстремистского поведения учащихся. Очевидно, что только силового противодействия со стороны государства в отношении экстремистских проявлений в молодежной среде недостаточно, необходимо преодоление роста радикализма и экстремизма в обществе, скоординированная воспитательная работа, внятная государственная молодежная политика, позволяющая направить политическую активность молодежи радикальных взглядов в цивилизованное, легальное русло.

Связи с этим, в образовательной среде возникла необходимость проведения мероприятий, направленных на предупреждение и профилактику экстремизма.

В образовательных организациях работа по данному направлению должна осуществляться в несколько этапов: диагностическая работа; организация досуга детей; патриотическое воспитание; правовая грамотность; воспитание толерантности.

Некоторые критерии отражены в примерном плане кураторских собраний и воспитательных часов по предупреждению и профилактике экстремизма в образовательной среде. Цель проведения данного рода мероприятий – это, прежде всего предупреждение и профилактика экстремистских проявлений среди молодого поколения.

Ожидаемые результаты:

Выявление отдельных проявлений девиантного поведения.

Разработка и реализация комплекса мероприятий, способствующих предупреждению и профилактики экстремизма в образовательной среде.

Предотвращение участия обучающихся в организациях, неформальных движениях, осуществляющих социально негативную деятельность.

Формирование толерантного сознания, патриотизма.

Научная новизна заключается в следующем:

Уточнено понятие «экстремистская деятельность» как отклонение от нормы.

Разработан примерный план работы по предупреждению и профилактике экстремизма в образовательной среде.

Выявлены основные направления работы по данному вопросу.

Профилактику экстремистской деятельности в молодежной среде – можно причислить к области науки и практики социальной работы, которая интенсивно связана с профилактикой психического здоровья, с вопросами эффективной адаптации к жизни и окружающей среде, с проблемами педагогики, воспитания, общения и в целом понимания людьми друг друга и самих себя. [3]

Таким образом, педагогические лица, являясь ответственным лицом за формирование воспитания здравомыслящего молодого поколения, обязаны ставить перед собой цели, задачи; и принять действующие меры для предотвращения неформальных явлений в молодежной среде. Им как следует нужно отслеживать причины проявлений негативных тенденций: выявить истоки проблемы; определить связано ли это с неблагополучием в семье или это влияние средств массовой информации; затем проводить продуманную и эффективную профилактику экстремизма с учетом возраста и психологического состояния. Задачей, которой является выявление факторов развития экстремистских направлений.

Для организации более эффективной профилактики экстремизма, можно будет использовать составленную нашими кураторами анкету, следующего содержания:

Ксенофобия – это:

боязнь Ксенона;

нетерпимость (плохое, несправедливое отношение) к людям другой национальности, взглядов, вероисповедания;

заболевание, при котором часто снятся ночные кошмары;

боязнь потерять свою национальную культуру;

затрудняюсь ответить.

Толерантность – это:

редкое заболевание глаз;

смирение и непротивление злу;

уважительное отношение к людям другой национальности, взглядов, вероисповедания и др.;

процесс разрушения национальных культур и замещение их однородной "попсой";

затрудняюсь ответить.

Необходимо будет уточнить, откуда они узнали о таких понятиях. Как вы считаете, националист – это тот, кто:
нарушает правила дорожного движения за границей;
считает представителей своей национальности лучше всех других людей;

досконально знает свою национальную культуру;
пишет книги о достоинствах и недостатках представителей своей национальности;

затрудняюсь ответить.

Поддерживаете ли вы практику милиции проверять документы на улице у людей иной внешности?

да, это нужно делать обязательно;

да, нужно проверять документы у всех подряд;

нет, это не приемлемо ни в каких условиях;

мне все равно;

в некоторых случаях _____ (каких?)

иное _____

5. Вы когда-нибудь проявляли нетерпимость к представителям какого-либо меньшинства?

никогда;

да, по национальному признаку;

да, по имущественному признаку;

да, по другим признакам;

затрудняюсь ответить.

6. Поддерживаете ли вы организации, которые выступают против миграции или власти?

полностью поддерживаю и готов быть членом такой организации;

вообще согласен, но вступать в организацию не хочу;

не поддерживаю такую позицию

считаю, что такие организации надо запретить

7. Вы сталкивались со случаями унижения достоинства человека из-за его национальности или вероисповедания?

да, наблюдал лично;

да, испытал на себе;

да, слышал от знакомых;

да, читал в газете;

да, видел по телевизору;

нет, не сталкивался;

никогда не обращал внимания.

8. По вашему мнению, существует ли в вашей среде нетерпимое отношение к людям другой национальности и вероисповедания?

да, и это большая проблема;

да, но встречается редко и не является проблемой;

нет, у нас ко всем относятся одинаково хорошо;

нет, у нас ко всем относятся одинаково плохо;

я не хочу об этом думать;

не знаю.

9. Какие вы испытываете чувства при виде людей другой национальности:

Мне все равно, не обращаю внимания

Злюсь, или пытаюсь задеть их

Положительно, Таджикистан многонациональна

Какие взаимоотношения важны между людьми в мире:

Денежные/Экономические

Взаимоуважение/Толерантные

Безразличные/Отчужденные

10. Могли бы вы представить себя или своих близких в браке с человеком другой национальности или другой вероисповедания:

Нет, это не может произойти у меня в семье.

Почему бы и нет/ не знаю

Да, это вполне возможно

Профилактика, проводящаяся в образовательной системе, в первую очередь, начинается с воспитания и формирования у молодежи толерантного сознания городской среде, идеологии и культуре, независимо от их морального, национального, социального и вероисповедного мировоззрения. [4]

В работе мы определили основные причины экстремизма среди молодежи. Они разнообразны, они могут являться, как и политическими, так и социальными. Плохое воспитание в семье, школах так же негативно влияет на появления среди подростков и молодежи.

И в заключение, хочется отметить, что человек становится личностью в процессе социализации. И начальные стадии воспитания он получает в семье. Так что, основной заклад мышления происходит, в первую очередь, именно в главной ячейке общества – семье. Однако, образование так же берет на себя воспитательную функцию.

Следовательно, основываясь на социальный портрет экстремистов как социальной группе, лицам сферы образования необходимо принять профилактические меры по предотвращению экстремистских идей среди молодежи, брать на себя жесткую ответственность за нравственное воспитание своих последователей, думая о светлом будущем Таджикистана, выполнить свой долг перед Родиной.

Литература:

1. *Абдулатипов Р.Г. Проблемы профилактики экстремизма // Этнопанорама, 2002, №2- с.74.*
2. *Витюк В.В, Эфиров С. А. "Левый" терроризм на Западе: история и современность / В. В. Витюк, С. А. Эфиров; Отв. ред. Г. В. Осипов; АН СССР, Ин-т социол. исслед., М.: Наука, 1987 - с.315*
3. *Власов, В.И. Экстремизм: сущность, виды, профилактика / В.И. Власов. - М.: Изд-во РАГС, 2003. - 175с.*

ПЕШГИРИИ ШОМИЛШАВИИ ЧАВОНОН БА ҲИЗБУ ҲАРАКАТҲОИ НОМАТЛУБ

Пешгирӣ ва мубориза бар зидди терроризм ва экстремизм яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати ҳукукии Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб ёфта, дар тури солҳои Истиқлолияти давлатӣ санадҳои меъёрии ҳукукии мухталиф қабул ва мавриди амал қарор дода шудаанд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон пешгирӣ ва мубориза бар зидди терроризмро ҳамчун вазифаи муҳимтарини таъмини амнияти миллии худ ва тамоми ҷаҳониён зери таваҷҷӯҳи махсус қарор дода, барои тақвияти минбаъдаи ҳамкориҳои муштарак дар ин самт чораҳои таъхирнопазир менадешад.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий – Пешвои миллат, мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ аз 23 январи соли 2015 ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъкид намуданд, ки “Тоҷикистон ҳамчун давлати соҳибхитӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ иҷтимоӣ узви ҷомеаи ҷаҳонӣ буда, дар ҷараёни таҳаввулоти босуръати ҷаҳонишавии муносибатҳои иқтисодиву иҷтимоӣ ва рушди соҳаҳои гуногуни ҳаёт қарор дорад.

Вале, терроризм ва ифротгароӣ пеш аз ҳарвақта авҷ гирифта, бо оқибатҳои даҳшатбору бераҳмонаи худ ба проблемаи ҷиддитарини инсоният дар асри XXI табдил ёфтааст”.

Таъсири манфии ин зуҳуротҳои номатлуб баҳусус пас аз пошхӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ ва ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ дар Осиёи Марказӣ бештар зоҳир шуд, ки сабаби асосии он ноустувории давлатҳои тозаистиклол ва дуруст дарк карда натавонистани моҳияти демократия ва шакли нави давлатдорӣ маҳсуб меёбад.

Новобаста аз он, ки халқи тоҷик дар даврони ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ оид ба хатарҳои мудҳиши терроризм ва экстремизм сабақи таърихӣ гирифта, ин падидаҳои манфии ҷомеаро ҳамчун амалҳои “аҳриманӣ” маҳкум менамояд, то ҳол масоили пешгирии гаравидани ҷавонон ба ҳизбу ҳаракатҳои ғайриқонунӣ пурра ҳалли худро наёфтааст.

Дар гузориши мазкур кӯшиш карда мешавад, ки оид ба сабабҳо, омилҳои шомилшавии ҷавонон ба ҳизбу ҳаракатҳои динӣ-ифротӣ, роҳҳои пешгирии он ибрази ақида намоем. Албатта дар ҳаҷми як мақолаи маҳдуд тамоми ҷанбаҳои масъаларо мавриди таҳқиқ қарор додан аз имкон берун аст ва он таҳлил ва омӯзиши амиқро тақозо менамояд.

Пешгирӣ қардани ҷиноят нисбат ба ошкор намудан ва ба ҷавобгариҳои ҷиноятӣ кашидани шахс барои давлат ва ҷомеа ҳамеша манфиатовар мебошад.

Аз тадқиқотҳои илми криминалогия ба мо маълум аст, ки барои пешгирии ҷиноят, аз ҷумла ҷиноятҳои хусусияти террористӣ, экстремистӣ дошта омӯхтан ва ошкор кардани решаҳо, сабабҳо, ангезаҳо, шароити омилҳои содиршавии онҳо нақши калидиро мебозад.

Экстремизм – аз калимаи франсузӣ “*extremisme*” ва латинӣ «*extremus*» гирифта шуда, маънои аслиаш ифротгарӣ, тундравӣ, фикри андешаҳо ва амалҳои тундравона, якравона, аз ҳад гузаштан, аз андоза гузаштани буда, экстремист – шахсиятест, ки дар фаъолияти худ ҷонибдори амалҳои тундравӣро якравӣ аст. Экстремизм (тундравӣ аз андоза гузаштан) шахсро ба сӯи содир намудани ҷиноятҳои марбут ба терроризм мебарад.

Ба ақидаи аксари муҳаққон, ҳуқуқшиносон, сиёсатшиносон, рӯзноманигрон экстремизм пештар аз ҳама ва бештар аз ҳама дар соҳаи дин дучор мегардад ва ин падида дар тамоми ғӯшаву канори сайёраи мо ба амал меояд. Махсусан экстремизми динӣ дар замони муосир байни пайравони дини ислом бештар ба назар мерасад, ки мубаллиғони он аз муқарраротҳои дини ислом сӯистифода намуда, тибқи дастури нақшаҳои хоҷагони худ, ки душманони ин дин ҳастанд амал менамоянд.

Ба саволи – “сабабу решаҳои пайдоиш ва пайравӣ ба ақидаҳои террористӣро экстремистӣ дар ҷустуҷӯи омили ангезаҳои асосии он кадомҳоянд?” ҷавоби дақиқу мукамал додан душвор аст. Ба ҳар ҳол баъзе сабабҳо, решаҳо, омилҳо ва ангезаҳои асосӣро умумӣ онро номбар кардан мумкин аст:

Якум, афзудан ва густариши ҳисси адами итминон ба фардо (ҳисси маъюсӣ, нобоварӣ, парешонӣ аз зиндагӣ). Файласуфи машҳури англис Антони Гидденс навишта буд, ки “мо акнун дар асри (замони) хатару таваккал зиндагӣ дорем”. Дар ин маврид ҷавононе, ки дар зиндагӣ роҳи дурусти худро намеёбанд ё ноком мегарданд, раҳой аз онро дар шомилшавӣ ба ҳизбу ҳаракатҳои ифротӣ мегарданд. Дар ин ҳолат шомил шудани ҷавонон ба ҳизбу ҳаракатҳои тундгаро бештар омили иқтисодӣ, иҷтимоӣ, ахлоқӣ ва маънавӣ дошта, баъзе аз онҳо фирефтаи тарғиботи ҷалбкунандаи ин гуна ҳаракатҳо мешаванд ва мушкilotи худро бо ин роҳу васила ҳал кардан мехоҳанд.

Дуюм, ҷараёни бошиддати ҷаҳонишавӣ (глобализатсия) олами моро тағйир медиҳад, тамаддун, фарҳанг, анъана, урфу одат, дину мазҳаб ва суннатҳои анъанавиро заиф месозад ва ҳатто, тамоман аз байн мебарад. Натиҷаи он на ҳама вақт мусбату дилхоҳ аст ва ин падида эҳсоси нотавонӣ, заифӣ, маъюсӣ, танаффури (нафрат), эътироз ва муқобилиятро ба миён меорад. Ин омил метавонад, боиси бегонагӣ ва ҷудой аз раванди ягонагӣ, ҳамкорӣ, ҳамзистӣ, таҳаммулпазирӣ гардад.

Сеюм омиле, ки бештар дар ҷаҳони ислом, дар байни мусулмонон роиҷ аст - ин эҳсоси беадолатӣ нисбат ба ислом ва пайравони он аст. Аксари мусулмонони олам ҷунин мешуморанд, ки нисбат ба онҳо кишварҳои Ғарб сиёсати духӯра, бурӯя ва меъёру стандартҳои

мунофиконаро ба кор мебаранд. Муттаасифона аксари онҳое, ки бо асли аркони ислом, таърих, фалсафа ва ахлоқи ислом ошно нестанд чунин меҳисобанд, ки ба ислом хислати ситезу тундравӣ, таҷовузгарой, бадқасдӣ, ғайритаҳаммулпазирӣ хос аст. Ин андешаи мутлақо ғалат аст. Зеро “Қуръон”, ҳадис, тамоми аҳқому аркони ислом ва фалсафаю ахлоқи он бар пояи адолат, баробарӣ, бародарӣ, озодӣ, амният бунёд ёфта, зарурияти сулҳ, ризоият, таҳаммул, оромӣ, амният, адолатро бо тамоми зухуроти он дар тамоми ҷабҳаҳои зиндагӣ таъкид ва таблиғ менамояд. Ислом дини сулҳу салоҳ ва бародарист, на барқасдиву бетаҳаммулӣ. Экстремистон барои ба гумроҳӣ бурдан ва бовар кунонидани ҷавонон ба ғояву андешаҳои муғризонаи худ оятҳои Қуръонро нодуруст ва ба манфиати худ шарҳу тавзеҳ медиҳанд, ки ин амали норавост.

Чорум, рақобати абарқудратҳо барои ҳимояи манфиатҳои худ дар минтақаҳои гуногуни ҷаҳон, афзудани нуфуз, таъсири онҳо дар гӯшаҳои гуногуни олам, мубориза барои ба даст овардани сарватҳои табиӣ: нафт, газ, об, канданиҳои фойданок, захираҳои энергетикӣ сабаби нооромӣ, ҷангҳои минтақавӣ, афзудани шумораи гурезаҳои иҷборӣ, ба вучуд омадани норозигӣ ва оқибат пайвастании гурӯҳи ҷавонон ба ҳизбу ҳаракатҳои ифротӣ ва олами ҷинояткорон мегардад. Абарқудратҳо ҳамон шиори классикии “тақсим куну ҳукумат рон”-ро то ҳол истифода мебаранд, бо тадбиқи сиёсати “духӯра” дар кишварҳои султарақикарда муҳолифони ҳукумат, ва ҳатто гурӯҳҳои террористию экстремистиро таъсис, таъмин ва тарафдорӣ менамоянд. Давлатҳои абарқудрат, махсусан давлатҳои Ғарб ба мақсади соҳибӣ кардани нафт, фуруҳтани аслиҳаи кӯҳнашудаи худ, ки аз ин ҳисоб маблағҳои зиёдро ба даст мебароранд, аз ҳисоби муҳоҷирони иҷборӣ қувваи кории арзонро муфт соҳиб мешаванд, хариду фуруши узвҳои бадани инсон (трансплантатсия)-ро ба тичорати сердаромад табдил додаанд, бо баҳонаи кӯмаки башардӯстона бо ворид сохтани кӯшунҳои ҳарбии худ барои баланд бардоштани маҳорати ҷангии онҳо, дар баъзе давлатҳои мусулмонӣ, аз ҷумла Сурияву Ироқ, ки мардумашон зиндагии тинчу ором доштанд, “Давлати исломӣ”-ро маблағгузорӣ ва ташкил намуда, мардуми ин кишварҳоро ба хуну хок оғушта намудаанд.

Панҷум, густариши хариду фуруши маводи нашъаовар, яроқу алсиха. Бархе аз гурӯҳҳои экстремистию террористӣ аз ҳамин ҳисоб маблағҳои калони пулӣ ба даст меоранд ва ба ин мақсад амал мекунанд. Давлатҳои абарқудрат маҳз ба воситаи чунин гурӯҳҳо яроқу аслиҳаи худро ба фуруш мебароранд. Тичорати маводи нашъаовар ва аслиҳа яке аз сабабҳои доман паҳн кардани гурӯҳҳои экстремистӣ ва террористӣ мебошад.

Шашум, шароити вазнин ва сатҳи пасти зиндагӣ, мавҷуд набудани ҷои қор, манзил, камбизоатӣ, нодорӣ боиси норозигӣ ва гаравидани баъзе гурӯҳҳо ба экстремизм ва терроризм мегардад.

Ҳафтум, як чизи ҳайратовар низ мушоҳида мешавад, ки дар байни аъзои ҳизбу ҳаракатҳои ифротӣ фарзандони оилаҳои сарватманд, ба ҳеч чиз

мӯхтоҷ набударо низ дидан мумкин аст ва инро бояд равшаносон, сотсиологҳо ва дигар равияҳои илмҳои ҷомеашиносӣ таҳлил намоянд.

Ҳаштум – қастгирӣ, ғараз, хусумат. Баъзе шахсон, гурӯҳҳо, ки бо роҳи ғайриқонуний ба сари мансаб меоянд, пулу сарват чамъ мекунанд ва дар ҳолати фош шудан аз мансабу сарват маҳрум шудан ба гурӯҳҳои зиддиҳукумати, экстремистӣ, террористӣ пайваст мешаванд ё онҳоро дастгирӣ менамоянд.

Нӯҳум- ба хоҳири обрӯ, нуфуз, соҳиби мансаб, сарвату боигарӣ шудан, баъзе ходимони дин равия ва ҷараёнҳои гуногуни динӣ – ифротию тундравро таъсис медиҳанд.

Даҳум – баъзе шахсон, хусусан ҷавонони камтаҷриба ва камтарбия ҳастанд, ки табиатан ҷангҷӯ, мочарочӯӣ ва ҳангоматалаб буда, бо ҳар роҳу васила ҳатто бо ҷиноят ва шомил шудан ба гурӯҳҳои экстремистӣ, террористӣ худро намоиш додан ва дар ҷомеа ба “обрӯ”, “нуфуз” ва “этироф” соҳиб шудан мехоҳанд.

Ёздаҳум – омили олами ҷиноӣ, ҷинояткорон. Баъзе шахсони ҷинояткор, аз ҳабс гурехта, зери кофтуков қарор дошта барои ҳалосӣ аз ҷазо ва ҳимояи худ ба гурӯҳҳои ифротӣ шомил мешаванд.

Дувоздаҳум – фанатизими (таассуби) динӣ, таҳаммулнопазирӣ, беэҳтиромӣ нисбат ба намояндагони дину мазҳабҳои дигар.

Тибқи ақидаи коршиносон ва таҳлилгарон ҳоло беш аз 18 ҳизбу ҳаракат ва гурӯҳҳои террористию экстремистӣ ва радикалӣ дар қаламрави Осиёи Марказӣ аз ҷумла Тоҷикистон ба тақрибқорӣ, ҷудоиандозӣ ва дигар амалиётҳои ифротӣ машғуланд. Аз соли 2006 то ба имрӯз Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ҳалномаи худ беш аз 15 ҳизбу ҳаракатҳоро ҳамчун ташкилотҳои террористию экстремистӣ ҳисобида, ҷаъолияти онҳоро дар қаламрави ҷумҳурӣ манъ намудааст, аз ҷумла: “ал-Қоида”, “Ҳаракати исломии Ўзбекистон”, “Ҳаракати Толибон”, “Бародарони мусулмон”, “Лашкари Тайба”, “Гурӯҳи исломӣ”, “Ҷамъияти таблиғ”, “Созмони таблиғот”, “Тоҷикистони озод”, “Ҳизб-ут-таҳрир”, “Ансоруллоҳ”, “Ҷараёни ифротии салафия”, “Давлати исломӣ”, “Ҷабҳат-ун-нусра”, “Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистон”. Ҳамаи ҳизбу ҳаракатҳои ғайриқонунии номбаршуда, танҳо дар ном гуногун буда, мақсад, роҳҳои ҷалб кардан ва нияту нақшаҳои якхела доранд. Мақсади ниҳонии онҳо ғасби ҳокимият, тағйир додани сохтори конституционӣ ва бунёди давлати исломӣ мебошад.

Оид ба пешгирии фирефташавӣ ва шомил гаштани ҷавонон ба ин ҳизбу ҳаракатҳои ифротӣ ва мочарочӯӣ ба андешаи мо бояд чунин чораву тадбирҳо андешида шаванд:

- дар бораи ҳизбу ҳаракатҳои динӣ-ифротӣ, экстремистӣ, радикалӣ аз ҷониби мутахассисон, коршиносон маълумотнома, мақолаву брошюраҳо омода карда шаванд, то ҷавонон дар бораи ин ҳизбу ҳаракатҳо маълумоти мушаххас ва кофӣ дошта бошанд.

- дар ин маводҳои тарғиботӣ оид ба омилҳо, заминаҳо ва мақсади таъсис намудани ин ҳизбу ҳаракатҳо, замон ва макони пайдоиши онҳо, ҳадафу мақсадҳои нопоки ин ҳизбу ҳаракатҳо маълумот пешниҳод карда шавад.
- чизи аз ҳама муҳим - таҳлили барнома, оиннома, марому мақсади ин ҳизбу ҳаракатҳо, онҳо чи меҳоянд, чомеаро ба кучо мебаранд, заминаи иҷтимоии ин ҳизбу ҳаракатҳо кист, дар байни кадом қишри чомеа ҷонибдорони худро доранд, ба кӣ така мекунанд, бояд муайян карда шавад.
- ошкор сохтани мақсади аслии онҳо, роҳу услуби корбарияшон ва чи тавр ҷавононро ба ҷониби худ ҷалб сохтанашон ҷанбаи хеле муҳим аст.
- муайян намудани хатари қору фаъолияти ҳизбу ҳаракатҳои динӣ-ифротӣ барои чомеа, аз ҷумла Тоҷикистон, фаъолияти ифротӣ, тақрибқорӣ, мочарочӯӣ ва ҷудоандозии онҳо бо далелу рақамҳои мушаххас собит карда шавад.
- таҳлили появу заминаи пайдоиши ин ҳизбу ҳаракатҳо, онҳоро кадом қувваҳо, дар кадом кишварҳо ҷонибдорӣ менамоянд, таъминоти молиявӣ, тарғиботӣ (таъмин бо адабиёт) ва ғоявӣ онҳоро ошкор сохтан низ чизи муҳим аст.
- талили мавқеи абарқудратҳо ва манфиати онҳо дар минтақа, аз ҷумла Тоҷикистон, ошкор сохтани муборизаи онҳо барои манфиатҳои худ яке аз ҷанбаҳои муҳим аст.
- таҳлили мавқеъ, мақсад ва мароми баъзе кишварҳои исломӣ дар Осиёи Марказӣ, аз ҷумла Тоҷикистон, ки дар зери шиори дӯстӣ ва ҳамкорӣ ғояҳои бегона ва зарроварро низ роҳандозӣ менамоянд.
- қори таблиғотӣ-ташвиқотӣ бояд мунтазам, ҳадафнок, нишонрас, собитқадамона, самаранок ва таъсирбахш бошад, на барои маъракаорӣ, мавсимӣ ва барои ҳисобот ба боло.
- Аз имкониятҳои воситаҳои ахбори умум, радио, телевизион, рӯзномаю маҷаллаҳо бештар истифода бурдан лозим аст.
- мутассифона барномаҳои телевизионии мо бештар фароғатӣ, аз концертҳои доимии якрангу дилгиркунанда ва аз рекламаи «ситораҳои» бефурӯғ, ки телевизионро иҷора гирифтаанд, иборат аст. Бояд барномаҳои бештар тарҳрезӣ шаванд, ки дарди чомеа, аз ҷумла пешгирии шомилшавии ҷавононро ба ҳизбу ҳаракатҳои тундравро тарғиб намоянд.
- Ғоя, идеологияро ба мағзи сари инсонҳо, мардум бо ҳар роҳу усули таъсировар, собитқадамона ҷойгир кардан зарур аст, вагарна ҷойи холиро ҳатман ғояи бегона ва ба назар «ҷолиб» ишғол менамояд.
- Ҳангоми гузаронидани қорҳои таблиғотӣ синну сол, маълумот, шуғл, сатҳи зиндагӣ, гурӯҳи иҷтимоӣ, ба кадом ҳизбу ҳаракатҳои расмӣ, қонунӣ шомил будани онҳо бояд ба инобат гирифта шавад. Зеро тибқи таҳлилҳои мақомоти ҳифзи ҳуқуқи кишвар синну соли

- шахсони ба гурӯҳҳои ифротӣ шомилгардида асосан аз 18 то 30 ва аз 30 то 40 сола мебошад, ки инро бояд ҳангоми гузаронидани корҳои тарғиботӣ ба инобат гирифт.
- ҳангоми корҳои таблиғотӣ-ташвиқотӣ камбудихои мавҷуда дар фаъолияти ин ё он мақомот, шахсони алоҳида бо далел, рақам, бе таҳқири шахсият ба таври ошкоро танқид шуда, роҳҳои баргараф кардани камбудихо нишон дода шавад. Таърифҳои бардуруғ, яктарафа натиҷаи баръакс меорад.
 - таъмин кардани ҷавонон бо ҷои кор, аз байн бурдани бекорӣ майлу хоҳиши пулпарастӣ, чизпарастӣ, шӯҳратпарастӣ, бегонапарастӣ имрӯз бояд зери маркази тавачҷӯҳи мақомоти масъул ва волидайн бошад.
 - баланд бардоштани маърифати сиёсӣ, ҳуқуқӣ, ҳисси худшиносӣ, худогоҳӣ ва ватанпарастӣ.
 - тарбияи ҷавонон дар мисоли ҳаёт, таҷриба ва зиндагии ибратангези шахсиятҳои номдор дар миқёси шахру вилоят ва ҷумҳурӣ.
 - танқиди ошкорои шахсони қонуншикан, ришвахӯр, ахлоқан нопок, бегонапараст ва манфиатҷӯ.
 - хотима гузоштан ба таблиғу ташвиқи маъракаи ҳаҷ, нишон додани дабдабаи гусел ва қабули ҳочиён, хусусан онҳое, ки аз ҳаҷ «араб» шуда бармегарданд ва ба либосу гуфторҳои бегонапарастияшон майнаи ҷавононро гич мекунанд. Ҳаҷ яке аз фаризаҳо ва талаботи аҳкоми шариат буда, ҳаҷ ҷои таблиғу ташвиқ ва таърифу тавсиф надорад ва ин кори муқаррарии ҳар як мусулмон аст. Дар дигар кишварҳои исломӣ онро ба тариқи телевизион таърифу тавсиф намекунанд. Дар мо мусулмонӣ ба тариқи «реклама» нишон дода мешавад. Дар маъракаҳо муллоҳо аз олиму муаллим ва шахсони зиёӣ боло нишонда, нисбати онҳо эътибори махсус медиҳанд, ки ин низ шавқи ҷавононро на ба илм, балки ба зохирпарастӣ ва хурофот ҷалбу моил месозад.
 - хотима гузоштан ба қору фаъолияти дурӯягӣ, духӯрагӣ ва бемаъсулиятии баъзе имомхатибон ва ходимони дин, ки дар минбар дигар чиз мегӯянд дар асл рафторашон дигар аст. Ба гурӯҳҳои экстремистӣ шомил шудани баъзе имомхатибон падидаи хавфнок аст ва бояд ҷазои ҷиноятӣ нисбати ин ашхос пурзӯр карда шавад.
 - ходимони дин бояд дар корҳои тарғиботӣ аз меъёрҳои анъанавии дини ислом дуруст истифода наоянд, моҳияти исломро ки ҷонибдори инсондӯстӣ ва сулҳдӯстӣ ба ҷавонон дуруст фаҳмонанд.
 - таҳсили донишҷӯён дар хориҷи кишвар бояд зери назорати махсуси волидайн ва мақомоти масъул бошад. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ҷавонони кишвар дар муҳочирати меҳнатӣ низ ба доми терроризм ва экстремизм кашида мешаванд. Аз ин лиҳоз, имрӯз мо масъулият дорем, ки рафтори онҳоро дар хориҷи кишвар низ назорат намуда, аз маҳалли будубош ва нафарони ҳамзисти онҳо бохабар бошем.

Ҳамин тарик, новобаста аз он, ки дар қонунгузорию ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои шомил шудан ба гурӯҳҳои террористию экстремистӣ ҷазоҳои ҷиноятӣ дар шакли маҳрум сохтан аз озодӣ муқаррар карда шудааст, шумораи содиқунандагони ҷиноят қоҳиш намеёбад. Аз ин рӯ бояд ҷазоҳои ҷиноятӣ барои содиқ намудани ҷиноятҳои хусусияти террористию экстремистидошта бояд пурзӯр карда шавад ва шахсони бо ҷурми ин ҷиноятҳо маҳкумгардида, зеро назорати маҳсули мақомоти иҷроӣ ҷазо қарор гиранд.

Имрӯз мубориза бар зидди ҷинояткорӣ ва шомилшавии ноқолиғон ва ҷавонон вазиғаи дастаҷамъонаи тамоми мақомоти хифзи ҳуқуқ ва шахравандони кишвар ба шумор меравад. Бетарафӣ нисбати ин падидаи номатлуб барои рушди минбаъдаи кишвар халали қиддӣ ворид намуда, ба ваҳдати миллӣ, истиклолияти давлатӣ ва беҳатарии кишвар таҳдид менамояд.

*ХАЛИЛОВА М., ГИЯСОВА Р., ЭРКАЕВ С.
(Худжанд)*

НАЦИОНАЛЬНЫЕ БЕЗОПАСНОСТИ И ИСЛАМСКИЙ ЭКСТРЕМИЗМ

«Ибо свобода и независимость являются для нас величайшим завоеванием и священной национальной идеей, несмотря на имеющиеся проблемы, мы и в дальнейшем будем направлять все свои стремления и усилия на их защиту, прочность и устойчивость, будем беречь и защищать это великое состояние нашей нации, словно зеницу ока».

Эмомали Раҳмон

Во всех периодах существования независимого таджикского государства – Республики Таджикистан обеспечение национального безопасности народов и государства Таджикистана является одним из основных направлений государственной политики Таджикистана. В борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом в рамках основных деятельности государственных правовых органов также играет большую агитационную работу общественных организаций и молодежи республики. Например, по полученным от компетентных органов Республики Таджикистана данным, ТЭО ПИВТ не только занималась системной организацией террористического подполья и террористической деятельности на территории Таджикистана, но и поддерживала тесные связи МТО ИГ,

«Братья мусульмане-Ихвонмуслимин», «Джамоат Ансоруллох», «Хизб-ут-Тахрир», «Движение Талибан», «Исламское движение Туркестана», «Исламское движение Узбекистана», «Джундуллох», «Салафия», «Ваххобизм» и другие (более 20 организаций). За период своей деятельности на территории Таджикистана, руководителями ТЭО ПИВТ в разные годы свыше 500 человек из числа молодежи было отправлено в зарубежные террористические центры. Большинство из них являются активными членами террористических и экстремистских организаций. Компетентными органами Таджикистана также получено доказательства того, что «Джамоат Ансоруллох» является боевыми крылом ТЭО ПИВТ.

Подтверждением отмеченного может служить тот факт, что из 1000 граждан Республики Таджикистан, находящихся в составе вооруженных формирований ИГ, 521 человек являются членами ТЭО ПИВТ. Правоохранительными органами Таджикистана были пресечены попытки ряд членов ТЭО ПИВТ выехать с семьями в Сирию. В начале августа 2015 года руководитель ячейки ТЭО ПИВТ К.Манонов был задержан за пропаганду идеологии «Исламского государства» и организацию вывешивания флага ИГ на территории г.Нурек. Такие примеры можно найти еще раз. Деятельности этих террористических и экстремистских организаций является угрозой к безопасности страны.

Деятельности этих террористических и экстремистских организаций широко развито в системы миграции таджиков за рубежом. Миграция в данном этапе мирового развития является одной из основных проблем мира. Без миграции невозможно обеспечить социально-экономическое и культурно-политическое развитие любого государства. В том числе нашего независимого государства Республики Таджикистан. Но мировой терроризм и экстремизм очень упорно и организованно используют из миграции народов Средней Азии в Российской Федерации. Татарстан, Башкортостан, Северный Кавказ и Курганская область – регион, не типичный для России, прежде всего из-за этнического и религиозного дуализма – тюрко-славянского, исламской - православного. Всего в этих регионах проживают представители более 150 национальностей. За последние 30 лет миграционные процессы существенно преобразили и без того пеструю этническую карту России. Таким образом, в настоящее время более 10 процентов населения этих регионов мигранты. И они продолжают прибывать. О том, как это повлияло на этнокультурный ландшафт территории региона и на межнациональные отношения нам надо всесторонне изучать. Один из них проблемы – миграция и исламский экстремизм[1,7].

В этих регионах РФ действуют немало общественных организаций и национально-культурных объединений (НКО) народов Центральной Азии в том числе Таджикистана. Все они активно занимаются культурной деятельностью, отмечают национальные праздники, участвуют в общественной жизни регионов. Более того, они активно взаимодействуют с научным обществом РФ, рассылают приглашения на конференции в

Таджикистан. Одним словом, они активные проводники культурной политики своей республики на территории РФ и хорошо адаптированы в России, другие группы в большой степени занимаются рынком и экономической деятельностью. Укоренившиеся члены таджикских диаспор являются социальным оплотом для тех, кто приехал сюда на сезонную работу. Активно участвуют в социализации и интеграции следующих поколений мигрантов. Кстати, приезд мигрантов из Центральной Азии оказал существенное влияние на развитие ислам на регионов РФ. То есть мигранты нашли свои ниши в экономики РФ. Специалисты выделяет как положительные, так и отрицательные стороны присутствия мигрантов в РФ. В качестве положительной стороны –мигранты работают там, где не хотят работать местные, приводят в республики дешевые товары и продукты, дешево и качественно ремонтируют квартиры, строят дачи или дома, привносят этническое и культурное разнообразие(межнациональная семья, обычаи, обрядов и этнической традиции) в общество. Отрицательные стороны пребывания мигрантов- некоторые мигранты, действительно везут наркотики, что касается исламского экстремизма, то, безусловно, центрально - азиатский след присутствует. Это видно по многим уголовным делам, возбужденным против последователей ПИВТ, Ваххобизм, Свободная общества, ИД Туркистана, ИД Узбекистана, «Хизб ут-Тахрир» (Салафия, Джундуллох, Ансоруллох и другие – более 20 террористических организаций) в РФ. Особенно активно они проявили себя в среде трудовой миграции. Но сегодня исламская идеология идет в РФ как русскоязычная идеология. Среди членов ячеек –молодые татары, башкиры, русские, украинцы, кавказцы и др. Мечети в Казане, Уфе, Перми и других городах РФ стали местом сбора представителей той или иной этнической группы, уже в народе стали поговаривать, что такая-то мечеть чеченская, а эта - таджикская и т.д. Из-за значительного количества мигрантов в мечетях Москве, Челябинска, Перми, Екатеринбурга и др. службы ведутся на всем понятном русском языке и национальном языках.

Исследования, проведенные недавно Институтом Социологии РАН показали негативное отношение россиян к мигрантам, хотя люди и признают, что гастарбайтеры работают лучше, более дисциплинированы и надежны, а платить им на, но меньше[2,5].

В России мигранты являются объектами милицейского произвола, насилия со стороны скинхедов и расистов. Согласно последним данным, 50 % опрошенных россиян верят, что мигранты разносят болезни и совершают преступления, 60 % считают, что мигранты несут угрозу терроризма. Радикальные исламисты, включая «Хизб ут-Тахрир» (Салафия, Джундуллох, Ансоруллох и др.)-ХТ и Исламская движение Узбекистана(ИДУ), Исламская движение Туркистана (ИДТ) пытаются рекрутировать новых членов из числа мигрантов. Насколько они в этом преуспели, сказать трудно, но ХТ пользуется успехом в регионе, особенно в ЦА. Некоторые исследователи утверждают, сто страх перед расистами, языковая изоляция, скученность

проживания и зависимость от диаспоры, соре, препятствуют уходу мигрантов в радикальные организации. Но ловкие активисты ХТ могут использовать тяжелые условия, в которых живут гастарбайтеры, в своих проповедях[3.3].

Представитель диаспоры в Казане сказал, что нетрадиционный ислам, в том числе ХТ, становится все популярней среди тех, кто чувствует себя отверженным обществом и обиженным работодателем. По словам одного специалиста по миграции, группы мигрантов в Москве и в других городах России довольно привлекательны для радикальных проповедников, потому что в этих группах могут оказаться вместе люди, приехавшие из разных регионов Таджикистана. И российские, и таджикские органы безопасности наблюдают за мигрантами. В конце 2009 года российские спецслужбы заявили, что задержаны трое возможных членов ИДУ, которых в Таджикистане разыскивали за экстремистическую деятельность. Они якобы вербовали будущих боевиков для подготовки террористических актов. Среди арестованных, как сообщалось, был эмиссар ПИВТ, ИДУ в России. Активисты ХТ, в том, числе из других экстремистических группы течение 2010-2017 гг пытаются рекрутировать новых членов из числа мигрантов и занято экстремистическую деятельность.

Кроме того, тому небольшому количеству молодых мигрантов, которые интересуются радикальным исламом, Россия открывает возможности для изучения этих идей.. Около 10-15 % российского 140 млн населения исповедуют ислам. Помимо того, что на Северном Кавказе идут войны за создание исламского государства, радикальный ислам распространяется и в других регионах РФ. ХТ в России запрещен, однако официальные власти заявляют об арестах активистов ХТ в местах, далеких от Северного Кавказа: в Башкирии, Татарстане, Челябинске и в Курганской области. При этом ХТ настаивает, что ее влияние растет и среди российских мусульман.

Некоторые международные организации начинают отмечать, что экономический кризис может спровоцировать проблемы, связанные с безопасностью. Исследование, опубликованное ОБСЕ в конце 2009 года, называет среди последствий кризиса, во-первых, появление интересов к политике у традиционно аполитичного населения региона и, во-вторых, активизацию экстремистских религиозных организаций вроде ХТ.

Мировая практика распространения ислама показывает, что ислам приходит именно туда, где нет образования и научного мировоззрения, Самые яркие примеры в современной истории – Талибан и ИГИЛ. В отличие от Талибан, который существует по соседству с Таджикистаном многие годы, ИГИЛ становится привлекательным символом борьбы и веры для молодых исламистов республики. Сегодня некоторые из них являются активными солдатами батальона Хурасана в ИГИЛ.

На самом деле священная ислам не имеют некого отношений к терроризма и экстремизма. Она священная, и проповедуют среди населения всех регионов соседство, братство, доброта, уважения, взаимного помощь других хороших начинаний. Но эти ЭТО под лозунгом ислама проводить

свою коварную террористических и экстремистских целей, чтобы народы государства проповедуемого ислама их подержали. Поэтому когда изучаю обсуждаются эти проблемы каждый должен быть осторожным, надо подходит умно на эту вопросу. Не надо забывать, что основной вопрос является обеспечение национальной безопасности государства. Поэтому мы как полноправный гражданин Республики Таджикистан всегда активно принимать участие в деле обеспечение национальной безопасности государства и таджикского народа. Никогда не забывать бдительность и священная задача защита народа перед Родиной по направлению обеспечение безопасности страны.

Сегодня процесс исламизации затрагивает все социальные и возрастные группы современного таджикского общества. Этот процесс набирает обороты, прежде всего, среди молодежи и женщин среднего возраста в городах и районных центрах республики. Сегодня Таджикистан является единственной республикой на постсоветском пространстве, где официально существует религиозная оппозиция в лице ПИВТ и других исламистских организаций(существующих полулегально и нелегально), которая борется за власть. Это борьба не только политическая, но и идеологическом -мировоззренческая. Она нарастает с каждым днем и охватывает мировоззренческое пространство не только всей республики, но и умы многих эмигрантских диаспор таджиков за рубежом. Важная составная часть этой борьбы происходит в социальных сетях Интернета и в других СМИ, где представители ПИВТ и другие исламисты активно критикуют нынешнюю власть республике, предлагая в качестве альтернативы себя и другие подобные исламистские группы. Целью этой борьбы было создание исламского государства на территории Таджикистана, в том числе в территории Средней Азии. Но не все еще потеряно. Есть исторический шанс, есть возможности исправить эту ситуацию[4,6]. Об этом говорились в встречи глав государства ОДКБ в городе Минске Белоруссии с 30 ноября по 1 декабря и было принята более 20 документов, в встречи членов-государства ШОС в городе Сочи РФ 9 декабрь 2017 г.), среди них один из основных борьба против мирового терроризма и экстремизма. Это болезненная проблема было затронуто в выступлении Основоположника мира и национального согласие – Лидер нации, Президента Республики Таджикистан, глубокоуважаемый Эмомали Рахмона.

М У Н Д А Р И Ч А

Ятимов С. Ҳақиқати илмӣ ва амнияти миллӣ	3
Салимов А.М Таъмини амнияти миллӣ вазифаи муқаддас	16
Ҷӯразода Ҷ.Ҳ. Муаммоҳои иҷтимоии ҷавонон ва амнияти миллӣ.....	23
Абдуқодиров А., Аҳмадов М. Ғояи амният ва ҳувияти миллӣ дар таълимоти Имоми Аъзам.....	33
Абдуллоева З. Нақши адабиёт дар тарбияи эҳсоси ватанпарварӣ ва ҳифзи амнияти миллӣ.....	40
Абдуллозода М., Домуллоҷонов А. Таҳдиди иттилоот ва зарурияти он.....	43
Азиззода А. Илм ва амнияти миллӣ.....	47
Азизов С. Ташаккули миллии ҷавонон ва амнияти миллӣ.....	52
Акилова М., Сангинов К. Влияние фактора экстремизма на безопасность республики Таджикистан.....	57
Акилова М., Саркорбобоева М. Проблемы и угрозы национального суверенитета Таджикистана в условиях глобализации.....	65
Атоев А. Адабиёт, фарҳанг, илм ва нақши он дар амнияти давлат.....	74
Атоева К., Сайдуллоева М. Сабабҳои гироиши ҷавонон ба тамоюлҳои номатлуб ва роҳҳои пешгирии он.....	79
Аҳмадов Ш., Абдулҳаев К. Курбон гардидани арзишҳои миллӣ ва динӣ дар раванди низоъҳои сиёсӣ-идеологии ҷаҳони ислом.....	84
Бердишукуров А., Мирзоҳофизиён М. Ислом ва амнияти миллӣ.....	91
Аъзамзод С. Идеяи миллӣ ва арзишҳои фарҳангӣ.....	93
Аюбова М.З. Амнияти инсон – омӯхтани илму ҳунар.....	97
Бердишукуров А., Хусанов Р. Хатару таҳдидҳои муосир ба сулҳу субот ва амнияти миллӣ.....	99
Бердишукуров А. Сиёсати таъмини амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон.....	103
Бобоев Р. Оромию суботи кишвар дар таҳкими амнияти миллист.....	108
Бобоева Н. Роҳҳои таъмини амнияти ғизой.....	111
Бобочонова Д. Мавқеи ҷавонон дар амният, субот ва таҳкими давлатдорӣ тоҷикон.....	115
Бобочонова М. Мубориза бо терроризм ва экстримизм баҳри таъмини амнияти миллӣ.....	118
Гафурова Г. Пути преодоления экстремизма среди молодежи...	122
Ғайбуллоева М., Қобилов З. Таҳкими амният ва пешгирии ҷавонон аз ҳолатҳои номатлуби замон.....	126

Ғиёсова Ф. Н. Амнияти забонӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ.....	128
Дадобоева М., Ўзбекова М. Асосҳои педагогию психологию ҳамкорию мактаб ва оила дар роҳи пешгирии ҷиноятсодиркунии ҷавону наврасон.....	132
Дадобоева Н., Дадобоев Н. Бехатарии экологӣ - омили муҳим дар рушди босуботи ҷомеа.....	137
Дилдорев Г. Ҷангҳои давлати исломии Ироқ ва (Шом) Леванта ва таъсири он ба давлатҳои Осиёи Марказӣ.....	141
Дусматова Ш. Образование и культура как факторы национальной безопасности.....	147
Исмаилова Д. Сохранение и интеграция социально - культурного наследия Таджикистана как объект безопасности культурного развития нации.....	152
Исмоилова М. Сабабҳои гаравиши ҷавонон ба тамоюлҳои номатлуб.....	157
Исмоилов Ш.Ф., Садриддинов А.Ф. Ташаккул додани донишҳои амнияти шахсӣ ва миллӣ дар мафкураи ҷавонон.....	160
Ғаюров Л., Исоева Д. Хатари глобализатсия ба амнияти миллӣ.....	164
Каримова Г., Турабоева Д. Илм ва амнияти миллӣ.....	168
Комилов К., Агрессивная ментальность россиян или как Российские СМИ рисуют образ негативного чужака- мигранта.....	171
Комилова З., Окилова М., Шарипова М. Омилҳои минтақавии динӣ-сиёсии амният.....	175
Комилова З. Таҳдидҳои муосир ба амнияти давлати Тоҷикистон ва роҳу воситаҳои пешгирии он.....	182
Қаюмова Ф. Ҳифзи амнияти арзишҳои миллӣ аз дидгоҳи Абдурахмони Ҷомӣ.....	187
Қўрғонов З. Нақши адабиёт дар тарбияи эҳсоси ватанпарварӣ ва ҳифзи амнияти миллӣ.....	191
Кўчибоев Ш. Эмомалӣ Раҳмон – кафили сулҳу субот ва амнияти кишвар.....	193
Қосимов О. Нақши “Шоҳнома”-и Фирдавсӣ дар ҳифзи забони миллӣ.....	198
Маджидов Д.,Кобилов М. Проблемы национальной безопасности в постсоветских республиках на примере Таджикистана.....	206
Мамадҷонов С. Пешво ва ҷавонон.....	210
Маҳмадшоев М. Сарзанишу нафрати ҷанг дар “Шоҳнома”-и Абулқосими Фирдавсӣ.....	212
Мавлонова М. Таҷассуми амнияти марзу буми кишвар дар эпоси «Гўруғлӣ».....	215
Махкамов С. Таҷрибаи Сомониён ва аҳамияти он дар таҳкими давлатдорӣ, хувияти миллии тоҷикон дар замони муосир.....	221

Махмудова Н., Тагиров Н. Государственная политика Республики Таджикистан по борьбе с терроризмом и экстремизмом.....	228
Мирсаидов Р. Роҳҳои пешгирии терроризм ва экстремизм дар шароити муосир.....	231
Музафаров Д. Оид ба муаммоҳои методологии пешгирии кибертерроризм.....	237
Муллоев А. Нақши илм дар рушду суббот ва таъмини амнияти ҷомеа.....	239
Мирзоев С. Аҳли қалам ва аҳли сайф дар “ Бӯстон”-и Саъдии Шерозӣ.....	248
Мухторов К. Мафкураи миллӣ - заминаи таъмини амнияти миллӣ.....	252
Мӯсозода Ҳ. Пайравии мазҳаб ва амнияти кишвар.....	261
Меҳрафкан М. Илм ва амнияти миллӣ.....	267
Набиев В. Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистон: таъсисёбӣ ва таназул.....	270
Неъматова М., Қосимова М. Ахлоқи ҷомеа ва амнияти кишвар..	278
Низомиддинов С. Нақши давлат дар пешбурди амнияти иттилоотӣ.....	282
Нуридинзода М., Раҳмонов А. Подготовка и воспитание высококультурного и высокообразованного специалиста и гражданина – главный гарант от экстремизма и радикализма в студенческой среде: из опыта работы в РТСУ.....	284
Нуров Н. Омилҳои таҳкими амнияти инсонӣ ва наҷот аз осебпазирии фикрӣ дар андешаҳои Бедили Дехлавӣ.....	302
Оқилова М.М. Амният ва амнияти миллӣ: концепсия, моҳият, хусусиятҳо.....	308
Оқилова М., Эшонова С. Таъмини амнияти иттилоотӣ дар шароити рушди ҷаҳонишавӣ.....	315
Олимова Ҳ. Имоми Аъзам ва масъалаҳои ҳифзи арзишҳои мазҳабӣ.....	321
Очилова М. Равобити илмӣ ва амнияти миллӣ.....	327
Раҳимов Н. Защита интеллектуальной собственности в науке и национальная безопасность.....	332
Раҳимов И. Назари Куруши Кабир доир ба амният дар бозсароии Сайидалии Солеҳӣ.....	335
Раҳматов Ш. Иҷлосияи XVI Шӯрои Олӣ сарчашмаи амнияти кишвар.....	339
Раҳмонов А. Современные угрозы безопасности в Центральной Азии и негативные тенденции среди молодёжи в Республике Таджикистан.....	343

Рахмонов А. Взаимодействие и сотрудничество исследовательско-аналитических центров РТСУ с вузами, исследовательскими центрами Российской Федерации в области профилактики терроризма, экстремизма, радикализма в молодёжной и студенческой среде: современные реалии и перспективы.....	361
Рахмонов А., Рахмонов Б., Пардаев С. Роль Республики Таджикистан в противодействии новым угрозам безопасности в центрально-азиатском регионе: состояние и перспективы.....	374
Рахмонов Б., Рахмонов А. Зухуроти нангини муосир дар байни ҷавонон ва таъсири онҳо ба Ваҳдати миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон.....	388
Рахмонов А., Пардаев С. Основы обеспечения национальной безопасности, противодействия терроризму и экстремизму в законодательстве Республики Таджикистан в современных условиях.....	401
Рашидова Д. Ифротгарои динӣ ва хатарҳои он ба амнияти инсонӣ.....	416
Раҷабова С., Баҳриев Ф. Амнияти миллий ва мафкураи миллий....	419
Сабуров Х.М., Ҳамробоев Н.А. Нақши тарҷума дар амнияти фарҳангии миллий.....	421
Саидов С. Маърифати вазъи сиёсӣ аз назари илм	426
Саидов С., Баракаева Н Мақоми зиёиён дар таъмини амнияти миллий.....	430
Самадова Д. Пешвои миллат ва худшиносии миллий.....	434
Сангинов К. Современные угрозы и опасности национальному миру и безопасности.....	438
Саркорбоева М. Роҳҳои пешгирии хатарҳои террористӣ дар Осиёи Марказӣ.....	444
Сатторов А. Мақоми адабиёт дар раванди ҷаҳонишавӣ.....	447
Сафар У. Замони муосир, илм ва идомати зист.....	451
Сидиков Н., Худжамов Ш. Исторический урок по государственной регулированию собственности и ее взаимосвязь с национальной безопасностью страны.....	456
Тиллохочаева М. Мавқеи амнияти миллий	462
Тошматов З. Ифротгарой хатаре ба ҷомеаи ҷаҳонӣ.....	466
Тӯйчиева М. Худшиносии миллий - сарчашмаи амнияти миллату ватан....	473
Узоқова Г. Нақши амнияти иттилоотӣ дар таъмини амнияти миллий дар замони муосир.....	477
Усмонов А. Инқилоби фикрӣ ва таҳкими амнияти давлатӣ аз нигоҳи Садриддин Айнӣ.....	479
Ўзбеков С. Нақши Пешвои миллат - Эмомалӣ Раҳмон дар таҳкими амнияти кишвар.....	485
Ўрунова М., Бобоева М. Шайх Саъдии Шерозӣ - тарғибгари амнияти кишвар ва озоиши халқ.....	489

Фармонова Д. Саҳми мамлакатҳои узви ИДМ дар мубориза алайҳи терроризми минтақавӣ ва байналхалқӣ.....	495
Фаттоҳзода С. Таҳкими амнияти иттилоотӣ – омили осоиштагӣ.....	499
Ҳайтбоева М. Мавқеи илму фарҳанг дар амнияти миллат.....	502
Ҳақимова З., Отаева М. Илм ҷавҳари таъмини амният аст.....	503
Ҳақимова Ш. Амнияти миллӣ - ҳамчун омили рушди кишвар.....	507
Ҳасанов А. Амнияти давлат ва худшиносии миллӣ дар замони давлатдорӣ Сомониён.....	510
Ҳикматуллоев Н. Иҷтисоҷ – сарчашмаи амнияти кишвар.....	515
Ҳомидова З. Мавзӯи амният ва сулҳу осоиштагӣ дар “Шоҳнома”-и Фирдавсӣ.....	516
Ҳомидова М. Нақши матбуот дар инъикоси масоили муҳими башарӣ..	519
Ҳоҷаева М. Мавзӯи амният ва сулҳу осоиштагӣ дар «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ.....	522
Ҳоҷаева М.М. Ҷавонон ва мавқеи онҳо дар амният, субот ва таҳкими давлатдорӣ тоҷикон.....	524
Ҳошимова Ш., Маҳмудов О. Омилҳои баланд бардоштани тафаккури миллӣ ва зирази сиёсии шогирдон ҷиҳати мубориза зидди терроризм ва экстремизм.....	526
Ҳусенов Б. Сарчашмаи асосии амнияти ҷомеа.....	530
Ҷалилова М. Хатарҳои асосии системаи иттилоотии муосир.....	534
Ҷӯраева М., Бобоева З. Нақши адабиёт дар таъминитарбияи эҳсоси ватанпарварӣ ва ҳифзи амнияти миллӣ.....	536
Шарипов В. Уроқи историю и прблемы безопасности	541
Шарипов П. Андешаи миллӣ – омили бунёдии таҳкими Истиқлолият...	546
Шарипова М. Таъмини амнияти миллӣ ва омилҳои рушди босуботи иқтисодиёт дар кишвар.....	550
Шарипова Ш. Нақши президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар барқарор кардани амнияти кишвар.....	554
Шарифзода И. Тафаккури илмӣ-кафили амнияти миллӣ.....	557
Эгамбердиева М. Нақши Пешвои миллат дар амнияти миллӣ ва тарбияи ватандорӣ хештаншиносии ҷавонон.....	562
Элмуродова С., Бобоева М. Худшиносии миллӣ сарчашмаи амнияти миллии ватан.....	566
Юсупова Х., Мамадалиева Г. Профилактика и коррекция тревожности подростков.....	574
Якубов Ҷ. Нақши воситаҳои ахбори омма дар таъмини амнияти иттилоотӣ.....	577
Якубова А. Профилактика экстремизма среди молодежи в педагогическом процессе.....	595
Шарипов Ш., Ҷабборов И.Р., Пешгирии шомилшавии ҷавонон ба ҳизбу ҳаракатҳои номатлуб.....	601
М.Халилова, Р.Гиясова, С.А.Эркаев, Национальные безопасности и исламский экстремизм.....	607

ИЛМ ВА АМНИЯТИ МИЛЛӢ

(мачмӯаи мақолаҳои конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ,
Хучанд, ДДХ ба номи академик Бобочон Ғафуров,
27 декабри соли 2017)

Муҳаррирон:
Н.Ҳамробоев, А.Шоаҳмадов

Муҳаррири техникӣ:
С.Атҳамзода

Мусахҳагон:
И.Раҳимов, С.Азизов, Б.Раҷабов

Ба матбаа санаи 20.11.2017 супорида шуд.
Ба чопаш 25.12.2017 имзо шуд.
Ҳуруфи Times New Roman Tj. Супориши № 51.
Қоғази сафед. Чопи рақамӣ. Андозаи 84x60/8.
Қшч. 76,75. Теъдод 100 нусха.

Нашриёти «Нури маърифат»-и Донишгоҳи давлатии
Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров.
735700, ш. Хучанд, хиёбони Исмоили Сомонӣ, 42.

Матбааи «Нури маърифат»-и
МДМИ «Номаи донишгоҳ»,
735700. ш. Хучанд, маҳаллаи 20-ум,
бинои таълимии 3.